

Bobay István Zoltán

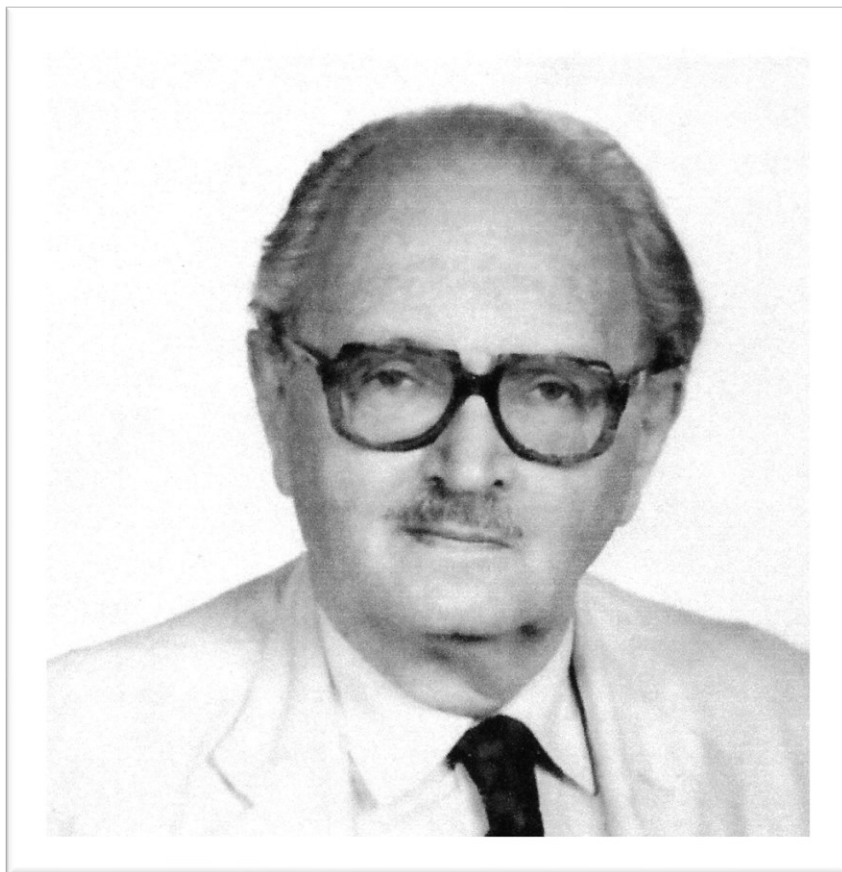
„Mexikói magyar konkvisztádorok (1864 – 1867)”

A mexikói osztrák önkéntes sereg magyarországi születésű katonáinak
prozopográfiája, elbeszélő forrásai és kapcsolódó kutatási eredmények

PhD értekezés

2022.

Károli Gáspár Református Egyetem
Történelemtudományi Doktori Iskola
Témavezető
Dr. habil. Semsey Viktória

Tardy Lajos (1914 – 1990) emlékére

„Az amerikai új császárság [értsd: II. Mexikói Császárság – a szerző] reánk nézve is érdekes, mert sok jó magyar vitéz szolgál a toborzott önkényes hadseregben. Mint híre jár, nagy szíveséggel bánnak velök mindenfelé, s legszebb legények az egész hadseregben. Lássuk, mily vidéken körben és nép között forognak”. (Családi Kör, 1865. 11. sz. 241–242.)

Tartalomjegyzék

I. Köszönetnyilvánítás	11
II. Kitűzött célok és a disszertáció szerkezeti felépítése	14
III. A „mexikói kaland”	19
III. 1. / Kitekintés a kutatási téma nemzetközi történetírására	19
III. 1. 1. / Összefoglaló historiográfiák / bibliográfiai jegyzékek.....	20
III. 1. 2. / A téma történetírása az amerikai kontinensen	25
III. 1. 2. 1. A téma a mexikói történetírásban a kezdetektől napjainkig.....	25
III. 1. 2. 2. Az intervenció és a császárság időszaka a mexikói hadtörténetírásban	30
III. 1. 2. 3. Az Amerikai Egyesült Államokban megjelent munkák a témáról	34
III. 1. 3. / Az európai frankofón országok nézőpontja	38
III. 1. 4. / A mexikói osztrák önkéntes sereg historiográfiája	43
III. 2. / A mexikói osztrák önkéntes sereg	49
III. 2. 1. / A mexikói osztrák önkéntes sereg megalakulásának eseménytörténeti előzményei a Londoni egyezménytől a II. Mexikói Császárságig (1861-1863)	49
III. 2. 1. 1. / Bevezetés	49
III. 2. 1. 2. / Londoni egyezmény (1861. október 31.).....	55
III. 2. 1. 3. / Az intervenció I. szakasza: A spanyol erők érkezésétől a la soledad-i egyezményig (1861 december – 1862 április)	58
III. 2. 1. 4. / Az intervenció II. szakasza: az I. pueblai csatától a mexikóvárosi bevonulásig (1862 április – 1863 július)	63
III. 2. 1. 5. / A Miramari egyezmény (1864. április 10.).....	68
III. 2. 1. 6. / Az intervenció III. szakasza: az uralkodópár megérkezésétől a francia csapatkivonásokig (1864 május – 1866 december).....	70
III. 2. 2. / 1864: az mexikói osztrák önkéntes sereg felállítása és toborzása.....	72
III. 2. 3. / A MÖF kiszállítása Mexikóba	82
III. 2. 4. / 1865: Megérkezés és bekapcsolódás a mexikói harcokba.....	88
III. 2. 4. 1. / Harcok a pueblai Sierra Nortéban	93
III. 2. 4. 2. / A MÖF különítménye a Yucatán-félszigeten	104
III. 2. 4. 3. / Megszálló feladatok a főhadparancsnokságtól délre	107
III. 2. 4. 4. / „Osztrák” önkéntesek az amerikai-mexikói határon.....	111
III. 2. 4. 5. / Az 1865-ös esztendő háborús mérlege	113
III. 2. 5. / 1866: a hanyatlás éve.....	114
III. 2. 5. 1. / A hadseregreform, avagy az „Auxiliare Étrangère” megalakítása	115

III. 2. 5. 2. / <i>Utólagos toborzások a Habsburg Birodalomban 1866 tavaszán</i>	118
III. 2. 5. 3. / <i>Vereség északon</i>	120
III. 2. 5. 4. / <i>A pueblai Sierra Norte helyzete 1866 októberéig</i>	122
III. 2. 5. 5. / <i>Oaxaca: a sikertelen hadjárattól a katasztrófáig</i>	124
III. 2. 6. / <i>A MÖF felosztása és hazaszállítása</i>	126
III. 2. 7. / <i>1867: A császárság végórái</i>	132
IV. Magyarok az „amerikai új császárság”-ban	137
IV. 1. / Historiográfiai összefoglaló a témában magyar és idegen nyelven megjelent munkákról	137
IV. 1. 1. / <i>A „hosszú” 19. században megjelent írásművek áttekintése</i>	137
IV. 1. 2. / <i>A téma megjelenése a két világháború között</i>	142
IV. 1. 3. / <i>A „mexikói kaland” 1945 utáni historiográfiája</i>	147
IV. 1. 4. / <i>Tardy Lajos (1914 – 1990) szerepe a kutatásban</i>	155
IV. 1. 5. / <i>A rendszerváltást követően megjelent művek</i>	159
IV. 2. / Magyarok Mexikóban a II. Mexikói Császárság bukásáig	166
IV. 2. 1. / <i>Magyarok Mexikóban a második mexikói francia intervenciót megelőzően</i>	166
IV. 2. 2. / <i>Magyarok érkezése a Francia Idegenlégióval</i>	171
IV. 2. 3. / <i>Akik a császári udvartartással érkeztek Latin-Amerikába</i>	175
IV. 2. 4. / <i>Magyarok Mexikó partjainál az osztrák cs. kir. haditengerészet kötelékével</i>	182
IV. 2. 5. / <i>Magyarok a köztársasági oldalon</i>	186
IV. 3. / A MÖF magyarországi állományának életrajzi adattára	215
IV. 3. 1. / <i>Korábbi állományadatok</i>	215
IV. 3. 2. / <i>A Tardy-féle lista revíziójának szükségességéről</i>	216
IV. 3. 3. / <i>Az adattár forrásbázisa</i>	218
IV. 3. 4. / <i>Az adattár kiértékelése</i>	232
IV. 3. 4. 1. / <i>Állományadat (születési adatok, nemzetiségi összetétel)</i>	232
IV. 3. 4. 2. / <i>Felekezeti hovatartozás</i>	244
IV. 3. 4. 3. / <i>Foglalkozási adatok</i>	247
IV. 3. 4. 4. / <i>Korábbi katonai és háborús tapasztalatok</i>	250
IV. 3. 4. 5. / <i>Fegyvernem/csapatnem és tiszti megoszlás a belépéskor</i>	252
IV. 3. 4. 6. / <i>Utolsó bejegyzés</i>	256
IV. 3. 4. 7. / <i>Későbbi sorsok</i>	259
IV. 4. / A magyarországi katonák elbeszélő forrásai	260
IV. 4. 1. / <i>Kitekintés a MÖF a „Lajtán túli” állományhoz köthető mexikói elbeszélő forrásaira</i>	262
IV. 4. 2. / <i>A magyarországi és erdélyi állomány narratív forrásai</i>	266
IV. 4. 2. 1. / <i>Adomák; anekdoták; nekrológok</i>	268
IV. 4. 2. 2. / <i>Naplók</i>	277

IV. 4. 2. 3. / <i>Memoárok</i>	287
IV. 4. 2. 4. / <i>Levelezések</i>	292
IV. 4. 2. 5. / <i>Kivonatosszekunder forrásközlések</i>	307
IV. 4. 2. 6. / <i>Interjúk</i>	315
IV. 4. 2. 7. / <i>Egy valós történet megjelenése a magyar szépirodalomban</i>	318
IV. 4. 2. 8. / <i>Háry János-féle történetek</i>	325
V. Összegzés	328
VI. Bibliográfia	332
VI. 1. / Irodalomjegyzék	332
VI. 1. 1. / <i>Angol nyelvű</i>	332
VI. 1. 2. / <i>Cseh nyelvű</i>	341
VI. 1. 3. / <i>Francia nyelvű</i>	343
VI. 1. 4. / <i>Lengyel nyelvű</i>	346
VI. 1. 5. / <i>Magyar nyelvű</i>	347
VI. 1. 6. / <i>Német nyelvű</i>	379
VI. 1. 7. / <i>Olasz nyelvű</i>	385
VI. 1. 8. / <i>Spanyol nyelvű</i>	386
VI. 1. 9. / <i>Szlovén nyelvű</i>	409
VI. 2. / Online hivatkozások	410
VI. 2. 1. / <i>Adattárak</i>	410
VI. 2. 2. / <i>Aukciósházak</i>	413
VI. 2. 3. / <i>Angol nyelvű</i>	413
VI. 2. 4. / <i>Lengyel nyelvű</i>	413
VI. 2. 5. / <i>Magyar nyelvű</i>	414
VI. 3. / Hivatalos Kiadványok	414
VI. 4. / Lexikonok	415
VI. 5. / Periodikák	415
VI. 6. / Intézményi rövidítések	417
VI. 6. a. / <i>Ausztria</i>	417
VI. 6. b. / <i>Magyarország</i>	417
VI. 6. b. / <i>Mexikó</i>	417
II. kötet/1. / <i>Függelék (Adattár)</i>	418
VII. / Tipikus és atipikus életutak	419
VII. 1. / <i>Almássy Jenő, zsadányi és törökszentmiklósi</i>	419
VII. 2. / <i>Babarczy Sándor, báró</i>	421

<i>VII. 3. / Bogyay Vince, várbogyai</i>	423
<i>VII. 4. / Boksay Tivadar</i>	426
<i>VII. 5. / Breyer (Jakab) József</i>	428
<i>VII. 6. / Bydeskuty Aladár</i>	430
<i>VII. 7. / Bydeskuty Sándor</i>	432
<i>VII. 8. / Czeke Gotfrid Miklós, szentgyörgyi</i>	434
<i>VII. 9. / Czillich Guido</i>	436
<i>VII. 10. / De la Motte Artúr</i>	437
<i>VII. 11. / Dietrich Adolf Edler von Sachsenfels (Dietrich Adolf)</i>	439
<i>VII. 12. / Domaniczky István</i>	441
<i>VII. 13. / Duba Gusztáv</i>	443
<i>VII. 14. / Du Fin Hamilcar, báró</i>	445
<i>VII. 15. / Dugovich Károly, nemes, sárkúti és tejfalusi</i>	447
<i>VII. 16. / Farkas Sándor</i>	448
<i>VII. 17. / Farkas Vince, nagyjókai</i>	450
<i>VII. 18. / Füzy István</i>	452
<i>VII. 19. / Gaál Gyula, gyulai</i>	454
<i>VII. 20. / Gruber Károly</i>	456
<i>VII. 21. / Dr. Hamvai (Szenger) Eduárd</i>	457
<i>VII. 22. / Herberth Alajos</i>	460
<i>VII. 23. / Horváth Lajos</i>	463
<i>VII. 24. / Jajczay József</i>	465
<i>VII. 25. / Kállay Ignác (Emil József)</i>	470
<i>VII. 26. / Dr. Kubicza Mihály</i>	471
<i>VII. 27. / Kubinyi Lucián</i>	472
<i>VII. 28. / Lányi Sándor</i>	473
<i>VII. 29. / László Béla, kászonjakabfalvi</i>	475
<i>VII. 30. / Lenkey Albin</i>	478
<i>VII. 31. / Mikos János, tarródházi</i>	480
<i>VII. 32. / Mihailovits József</i>	483
<i>VII. 33. / Palkovics József</i>	485
<i>VII. 34. / Pawlovszky Ede, rosenfeldi</i>	488
<i>VII. 35. / Popp Nándor</i>	493
<i>VII. 36. / Pókay (Polák) János</i>	495
<i>VII. 37. / Sarlay Pál</i>	498
<i>VII. 38. / Schadeberg Béla</i>	500

<i>VII. 39. / Schwarz Mórítz („Luhr Sándor”)</i>	502
<i>VII. 40. / Sebes Miklós</i>	504
<i>VII. 41. / Török Sándor</i>	506
<i>VII. 42. / Tüdős József</i>	508
<i>VII. 43. / Varjassy Béla</i>	513
<i>VII. 44. / Wágner Károly, wetterstädti</i>	516
<i>VII. 45. / Wéber Ágoston</i>	523
<i>VII. 46. / Wickenburg Edmund</i>	524
<i>VII. 47. / Wresicz Ferenc</i>	526
<i>VII. 48. / Zerdahelyi Eduárd</i>	528
VIII. / A történelmi Magyarországhoz köthető mexikói önkéntesek adattára	530
<i>VIII. 1 / A</i>	531
<i>VIII. 2. / B</i>	540
<i>VIII. 3. / C</i>	575
<i>VIII. 4. / CS</i>	578
<i>VIII. 5. / D</i>	584
<i>VIII. 6. / E</i>	597
<i>VIII. 7. / F</i>	600
<i>VIII. 8. / G</i>	615
<i>VIII. 9. / GY</i>	630
<i>VIII. 10. / H</i>	633
<i>VIII. 11. / I</i>	648
<i>VIII. 12. / J</i>	651
<i>VIII. 13. / K</i>	659
<i>VIII. 14. / L</i>	698
II. kötet/2. / Függelék (Adattár)	715
<i>VIII. 15. / M</i>	716
<i>VIII. 16. / N</i>	743
<i>VIII. 17. / O</i>	755
<i>VIII. 18. / P</i>	761
<i>VIII. 19. / R</i>	786
<i>VIII. 20. / S</i>	799
<i>VIII. 21. / Sz</i>	833
<i>VIII. 22. / T</i>	849
<i>VIII. 23. / U</i>	868

VIII. 24. / V	870
VIII. 25. / W	877
VIII. 26. / Z	887
VIII. 27. / Zs	892
IX. / Dokumentumok a Tardy-hagyatékából	893
IX. 1. / Érkeserűi Fráter Farkas naplótöredékéből	893
IX. 2. / Szinopszis	906
IX. 3. / Kiadatlan könyvrészlet-töredékek	910
A,	910
B,	918
IX. 4. / A Tardy hagyaték leírójegyzéke	928
X. / A Mexikanische Österreichische Freiwilligenkorps tisztikara	931
XI. Függelékhez felhasznált szakirodalom	958
XI. 1. / Bibliográfia	958
XI. 1. 1. / Angol nyelvű	958
XI. 1. 2. / Lengyel nyelvű.....	959
XI. 1. 3. / Magyar nyelvű.....	959
XI. 1. 4. / Német nyelvű.....	978
XI. 1. 5. / Spanyol nyelvű.....	980
XI. 2. / Elektronikus könyv	981
XI. 3. / Lexikonok	981
XI. 4. / Hivatalos Kiadványok	982
XI. 4. 1. / Magyar nyelvű.....	982
XI. 4. 2. / Német nyelvű.....	986
XI. 4. 3. / Spanyol nyelvű.....	989
XI. 5. / Egyéb hivatalos kiadványok	990
XI. 6. / Periodikák	990
XI. 7. / Internetes hivatkozás	993
XI. 7. 1. / Online adattárak.....	993
XI. 7. 2. / Aukciós házak	993
XI. 7. 3. / Magyar nyelvű cikkek	993
XI. 7. 4. / Román nyelvű cikkek	994
XI. 8. / Intézményi rövidítések	995
XI. 8. 1. / Ausztria.....	995
XI. 8. 2. / Magyarország.....	995
XI. 8. 3. / Mexikó	996

III. kötet <i>Melléklet (fényképek, dokumentumok és illusztrációk)</i>	997
XII. / A Melléklet (fényképek, dokumentumok és illusztrációk) forrásbázisa	998
XIII. / Fényképek	1001
XIII. 1. / Az uralkodópár	1001
XIII. 2. / Csoportképek	1005
XIII. 3. / Vizitkártyák, portréfotók és egyéb portré ábrázolások	1018
XII. 3. 1. / Magyarországi önkéntesek	1018
XIII. 3. 2. Néhány „Lajtán túli” önkéntes	1058
XII. 3. 3. Anonim személyek	1076
XIII. 3. 4. Önkéntesek korábbi és későbbi csoportképeken	1094
XIII. 4. / Sírkövek	1100
1. Göncy Lajos sírja	1100
2. Popp Nándor sírja	1101
3. Szenger Ede sírja	1102
4. Lányi Sándor emlék-kopjafája	1103
XIII. 5. / Városok, tájkép	1104
XIII. 5. 1. / Chapultepec	1104
XIII. 5. 2. / Guadalupe	1106
XIII. 5. 3. / Guadalupe	1108
XIII. 5. 4. / Merida	1109
XIII. 5. 5. / Mexikóváros	1110
XIII. 5. 6. / Orizaba	1119
XIII. 5. 7. / Puebla	1120
XIII. 5. 8. / San Luis Potosi	1130
XIII. 5. 9. / Querétaro	1131
XIII. 5. 10. / Veracruz	1146
XIII. 5. / 11. Egyéb helyszínek	1162
XIII. 6. / Egyéb	1189
XIV. / Egyéb gyűjteményi források	1197
XIII. 1. / Gyászjelentések	1197
XIV. 2. / Plakátok	1206
XIV. 3. / Rajzok	1209
XIV. 4. / Kottafüzet borítók	1223
XIV. 4. / Térképek	1229
XV. / Múzeumi emléktárgyak	1231
XVI. / Illusztrációk	1240

XVI. 1. / Egyenruhák	1240
XVI. 2. / Sajtóillusztrációk	1248
XVI. 2. 1. / Néhány karikatúra a mexikói kalandról.....	1248
XVI. 2. 2. / Válogatás a mexikói kaland egykorú magyarországi sajtóillusztrációiból.....	1252
XVI. 2. 3. / Válogatás a mexikói kaland korabeli nemzetközi sajtóillusztrációiból.....	1263
XVI. 3. / Litográfák	1272
XVII. / Egyéb	1300
XVIII. / Képmellékleteh felhasználó szakirodalom	1304
XVIII. 1. / Angol nyelvű	1304
XVIII. 2. / Spanyol nyelvű	1304
XVIII. 3. / Magyar nyelvű	1304
XVIII. 4. / Német nyelvű	1306
XVIII. 5. / Internetes hivatkozás	1306
XVIII. 5. 1. / Családtörténeti adatbázisok.....	1306
XVIII. 5. 2. / Egyéb honlapok	1307
XVIII. 5. 3. / Forrásközlések.....	1307
XVIII. 6. / Periodikák	1308
XVIII. 7. / Intézményi rövidítések	1309
XVIII. 7. 1. / Amerikai Egyesült Államok	1309
XVIII. 7. 2. / Ausztria.....	1309
XVIII. 7. 3. / Belgium.....	1309
XVIII. 7. 4. / Magyarország.....	1309
XVIII. 7. 5. / Mexikó	1310

I. Köszönetnyilvánítás

A disszertáció ezen fejezetét szeretném a hálám kinyilvánításának szentelni, mivel az elmúlt évek során számos szervezettől és személytől kaptam segítséget ahhoz, hogy ezen munka ilyen formában megszülethessen. Szeretnék megköszönni mindennemű segítséget témavezetőmnek Dr. habil. Semsey Viktóriának, a KRE Történelemtudományi Doktori Iskola egyetemi docensének, aki már a mester szakos tanulmányaim idején egyengette kutatásaimat, a konzultációkért, a disszertáció és a hozzá kapcsolódó kutatásaim során írt munkáimnak a véleményezéséért és építő jellegű kritikáiért.

Ugyancsak szeretnék köszönetet mondani Dr. habil. Kurucz Györgynek a KRE-BTTK Történettudományi Intézet vezetőjének és Prof. Dr. Hermann Róbertnek a KRE-BTTK Történelemtudományi Doktori Iskola vezetőjének a doktori kutatásom során nyújtott minden nemű szakmai támogatásáért és iránymutatásért. Hálával tartozom a Károli Gáspár Református Egyetem oktatói gárdájának, akiktől a történészi szakma fortéjait elsajátíthattam és akik mindig készek voltak válaszolni a kérdéseimre.

Szintén hálával tartozom Dr. Tardy Jánosnak és családjának, hogy rám bízta, az egykori neves kutató Dr. Tardy Lajos (1914-1990) történetírói hagyatékát. Hálás vagyok az irántam tanúsított bizalmukért, erkölcsi támogatásukért, és hogy hasznos információkkal láttak el Tardy Lajos életútjáról és az által végzett kutatásokról.

A disszertáció jelenlegi formájában nem jöhetett volna létre az egykori munkahelyem a *HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum* intézményi és munkatársi támogatása nélkül. Név szerint is szeretnék köszönetet mondani Dr. Szoleczky Emesének, Dr. Kreutzer Andreának, Ress Zoltánnak, Bálint Ferencnek, Mohácsi Zoltánnak, Dr. Kiss Gábor őrnagynak, Dr. Számvéber Norber alezredes levéltár igazgatónak, Dr. Lázár Baláznak, Dr. Solymosi Józsefnek, Tóth Orsolyának, Nagy-Lukács Fanninak, Dr. Sallay Gergelynek és Csákvári Kristófnak.

Ezúton szeretném megköszönni a segítséget a Magyar Nemzeti Levéltár munkatársainak és a következő személyeknek: Dr. Oross Andrásnak az *MNL OL* bécsi levéltári delegátusának; Dr. Klettner Csilla főlevéltáros asszonynak; Dr. Németh István főosztályvezetőnek és Fehérné Fencsik Csillának (*MNL OL*) Sáfár Gyula igazgatóhelyettes úrnak (*MNL BéML*); Szendiné Dr. Orvos Erzsébet igazgató asszonynak és Brigovác Lászlónak (*MNL HBML*); Áldozó István igazgató-helyettes úrnak (*MNL GyMSML*); Horváth Gergőnek (*MNL JNSZML*); Polgár

Tamás igazgató úrnak (*MNL SML*) Pál Ferencnek (*MNL VaML*); Mészáros Ádámnak (*MNL HML*); Dr. Schramek László igazgató úrnak (*MNL PML*); egykori tanáromnak Dr. Várady Zoltán igazgató úrnak (*MNL TML*); Bósz Attilának (*MNL BML*) Dr. Czetz Balázs igazgató úrnak (*MNL FML*); Dr. Wencz Balázs igazgató úrnak (*MNL KEML*); Gusztiné Dr. Toronyi Judit igazgató asszonynak (*MNL NML*); Gyenesi József igazgató úrnak (*MNL BKML*); Kujbusné dr. Mecesei Éva igazgató asszonynak (*MNL SzSzBML*); Boros István igazgató úrnak, Jakab Rékának és Ember Tímeának (*MNL VML*).

Köszönetemet szeretném kifejezni az alábbi magyar közgyűjteményeknek és munkatársaiknak egyaránt: a váci *Tragor Ignác Múzeum*; *Budapest Főváros Levéltára*, *BTM Kiscelli Múzeum* (különösen Dr. Perényi Rolandnak), az érdi *Magyar Földrajzi Múzeum*, a *Magyar Nemzeti Múzeum*, a *Petőfi Irodalmi Múzeum* és a szegedi *Vasváry-gyűjtemény* (különösen Kórász Máriának).

A doktori disszertáció jelen formájában nem jöhetett volna létre a hazai és s küllhoni pályázati lehetőségek és mobilitási programok nélkül, melyeknek köszönhetően nemcsak Magyarországon, hanem számos külföldi országban is lehetőségem nyílt kutatások végezni a témában.

Mexikói kutatásaimat a *Convocatoria de Becas de Excelencia del Gobierno de México para Extranjeros 2018* ösztöndíjnak köszönhetően tudtam megvalósítani. Ez úton is köszönetet szeretnék mondani mexikói barátaimnak, a budapesti Mexikói Nagykövetség és a mexikóvárosi Magyar Nagykövetség munkatársainak; a fogadóintézetem az *Instituto Mora* munkatársainak (Dra. Enriqueta Quiroz; Dr. Héctor Zarauz López; Berenice Cortés; Diana Ramírez) és az ösztöndíjprogram koordinátorainak Rebeca Ballesteros Lailsonnak és kollégáinak (mexikói külügyminisztérium – SRE), Martine Chomel Harentnek, a Fuchs családnak és a Mexikóban élő magyar barátaimnak minden nemű segítségért, mely nélkül nem jöhetett volna létre ez a kutatás. Külön köszönöm az értékes útmutatásokat és tanácsokat a témakör legnevesebb mexikói kortárs szakértőinek Dra. Patricia Galeana Herreranak, Dra. Erika Paninak és Dra. Martha Zamoárnak. Ezúton köszönöm a segítségét Felicitas Ocampo Lópeznek (*Archivo Municipal de Puebla*); Antonio Blanco Guzmán Igazgató Úrnak (*Archivo General del Estado de Puebla*); Isaías Rafael Contreras Ibáñez Levéltárvezetőnek (*Archivo Estado de Veracruz en Xalapa*); Raúl Almazán Quintananak (*Archivo Histórico del Estado de Querétaro*); Arq. Gabino Santana Moreno Igazgató Úrnak (*Archivo Histórico Estado México de Toluca*); Jacobo Babines López Igazgató Úrnak (*Archivo General del Estado de Oaxaca*); Liliana Zamora Poiré Encargadanak (*Archivo*

Histórico del Estado de Hidalgo) és Alberto Gómez Juárez Igazgatóhelyettes Úrnak (*Archivo Histórico del Estado de Hidalgo*).

Bécsi kutatásaim 2020. augusztus 31-e és szeptember 30-a között Magyarország Külgazdasági és Külügyminisztériumának Klebelsberg Kuno-ösztöndijának köszönhetően, valamint a bécsi Collegium Hungaricum és a Bécsi Magyar Történeti Intézet támogatásával valósult meg. Ez úton szeretnék köszönetet mondani a program koordinátorának Gordos Katalinnak az ügyintézés során nyújtott segítségével, és egyúttal köszönöm a bécsi Collegium Hungaricum munkatársainak: Bárány Anzelm Igazgató Úrnak, ifj. Bertényi Iván tudományos Igazgató-helyettes Úrnak, Csik Erikának és Mertzné Kugler Annamáriának a kutatóút során nyújtott támogatását és a segítségét. Továbbá ezúton is köszönöm a budapesti Hadtörténelmi Levéltár és a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltár jelenlegi delegáltjainak Dr. Solymosi Józsefnek és Dr. Oross Andrásnak, valamint a Weltmuseum Wien munkatársának, Manfred Kaufmannak az értékes tanácsait és a segítségét.

A *Campus Mundi* pályázati lehetőségnek köszönhetően a houstoni *William Marsh Rice University* kutatóközpontjában és levéltárában (*Woodson Research Center Special Collections & Archives*) és a brüsszeli *War Heritage Institute (Royal Museum of the Armed Forces and Military History)* intézményben, ahol szintén sok segítséget kaptam a helyi szakemberektől. Külön köszönet Moramay López-Alonsonak, aki a Rice University-n való tartózkodásom alatt, mint konzulensem segítette kutatásaimat, valamint Céline Quairiauxnak, aki brüsszeli kutatásaim során volt mindenben a segítségemre.

Hálás vagyok továbbá az egykoron a mexikói önkéntes seregben szolgált katonák emlékét őrző leszármazottak útmutatásainak: a pár éve elhunyt T. Ágoston László írónak, Latino-vits Ödönnek és az Izsóf családnak. Külön köszönöm az értékes észrevételeket és tanácsokat Deák István Professzor Úrnak, akivel New York-i látogatásom során nyílt lehetőségem konzultálni a disszertációm tárgyáról.

A disszertáció megírásához segítséget nyújtott, hogy részese lehettem *Új Nemzeti Kiválóság Programnak* (Felsőoktatási Doktori Hallgatói Kutatói Ösztöndíj; „Tudománnyal fel!” Felsőoktatási Doktorvárományosi és Posztdoktori Kutatói Ösztöndíj), valamint a Batthyány Lajos Alapítvány Doktori Ösztöndíj Támogatási Programjának.

Végül, de nem utolsó sorban szeretném megköszönni a szüleimnek, családomnak és a barátaimnak (különös tekintettel Balogh Ádámnak) a támogatását és szeretnék külön köszönet mondani feleségemnek, Zsaninak, aki mindenben mellett állt az elmúlt évek során és elkísért hosszú utazásaimra is.

II. Kitűzött célok és a disszertáció szerkezeti felépítése

Disszertációnk címe: „*Mexikói magyar konkvisztádorok (1864 – 1867)*” – *A mexikói osztrák önkéntes sereg magyarországi születésű katonáinak prozopográfija, elbeszélő forrásai és további kapcsolódó kutatási eredmények.* A címadás során Dr. Tardy Lajos megkezdett munkájának címét idézzük, mellyel az elhunyt kutató emléke előtt szeretnénk tiszteletünket kifejezni. A címadás egyben előrevetíti, hogy az írásmű legfőbb célja a Habsburg Miksa mexikói császár (1864–1867) osztrák önkéntes seregében szolgáló magyarországi születésű katonákra vonatkozó adatok és források feltárása, bemutatása és elemzése. Kutatásunk és a források feldolgozása során a következő célokat jelöltük meg:

- ❖ Tardy Lajosnak a témához kapcsolódó történetírói hagyatékának feldolgozása.
- ❖ A magyarországi és nemzetközi forrásanyag feltárása, mexikói hungarikák felkutatása.
- ❖ A magyarországi állományhoz köthető narratív forrásanyagok (memoárok, levelek, visszaemlékezések stb.) összegyűjtése, szintetizálása és strukturált feldolgozása.
- ❖ A magyarországi származású katonák létszámának revíziója és pontosabb megállapítása, valamint a magyarországi állomány prozopográfiai¹ adattárának összeállítása és elemzése.
- ❖ Historiográfiai összefoglaló elkészítése, ami bemutatja a témát érintő magyar és nemzetközi szakirodalmakat – különös figyelmet szentelve az egykori Habsburg Birodalom területén létrejött nemzetállamokban (Ausztria, Magyarország, Csehország, Olaszország, Szlovénia, Lengyelország, Románia stb.) megjelent munkákra.
- ❖ A mexikói eseményekre és a magyarországi önkéntesekre vonatkozó fényképhagyaték összegyűjtése.
- ❖ A hazai szakirodalmakban a témáról megjelent téves megállapítások helyreigazítása.

¹ A prozopográfiai vizsgálat lényege a kutatás fókuszában lévő személyek adattárának létrehozása és rendszerezése, amely „puszta adattár, és mint ilyen, a történész munkájának eszköze.” A prozopográfiai módszer segítségével számos olyan új eredményhez és információhoz juthatunk, amelyek más módon nem kerülhetnének napvilágra. ENGEL 2006. 33.

Munkánk során azt is fontos célnak jelöltük meg, hogy egy olyan magyar nyelvű írást adjunk közre, amely a mexikói osztrák önkéntes sereg toborzásától a mexikói harcokon át az önkéntes katonák későbbi sorsáig összefüggéseiben mutatja be a nevezett katonai egység történetét, beleágazva az 1861–1867 közötti mexikói katonai konfliktus történetébe.

Az olvasóban felvetődhet a kérdés, hogy egy vegyes etnikai összetételű, önkéntes alapon toborzott hadsereg esetében, miért is van szükség egy nemzetiségi alapú történeti feldolgozásra. Egyfelől maga Tardy Lajos is a megkezdett munkájában a történelmi Magyarország határait vette alapul, másfelől a külföldi szakirodalmak esetében szintén találunk példát arra, hogy egy-egy nemzet (cseh, lengyel, olasz, szlovén stb.) kutatói főként a saját etnikumuk érintettségét vizsgálták a történetre vonatkozóan. A vizsgálódásaink során azt is tapasztaltuk, hogy az általunk választott témakör a magyarországi nagyközönség előtt – beleértve a hazai történész szakmát is – kevéssé ismert. Emellett azt is tapasztaltuk, hogy az eddigi kutatások elsősorban szakirodalmi vizsgálatokon alapultak, az újabban született munkák között is találunk olyanokat, amelyek nélkülözték a magyarországi résztvevőkre vonatkozó hazai és külföldi közgyűjteményekben (levéltárak, múzeumok, magánygyűjtemények) fennmaradt eddig feltáratlan források használatát. Az sem elhanyagolható szempont, hogy a rövid ideig fennállt II. Mexikói Császárság történetében a magyarok is jelentős szerepet játszottak. Ott találjuk őket Habsburg Miksa mexikói császár közvetlen környezetében – testőrségében – valamint az önkéntes sereg tisztikarában egyaránt, valamint magyarországiak szintén szép számmal szolgáltak a katonáorvosok között is. Külön említésre méltó Tüdös József személye, aki – a császárság bukásának időszakában, mint az uralkodó komornyikja – a végsőkéig hűségesen kitartott Miksa császár mellett, egészen a veszthelyig kísérve őt.

A szerkezeti felépítést tekintve munkánk három nagy egységre osztható:

1. A főszövegben (I–VI. fejezet) tárgyaljuk, a mexikói kaland magyar és idegen nyelvű historiográfiáját, a második mexikói francia intervenció történetét és a II. Második Mexikói Császárság és a polgárháborúban résztvevő mexikói osztrák önkéntes sereg szerepvállalását az eseményekben, valamint a *MÖF* magyarországi állományának prozopográfiai elemzését és a magyarországi katonákhoz köthető elbeszélő források ismertetését az egyéb újabb kutatási eredményekkel egyetemben.

2. A *Függelék (Adattár)*-ban (VII–XI. fejezet) negyvennyolc magyar honos katona bővebb tipikus és atipikus életrajzát, a történelmi Magyarországhoz köthető mexikói önkéntesek adattárát publikáljuk, illetve a Tardy-hagyatékban található kiadatlan kéziratokat közlünk, továbbá a *MÖF* tiszti listáját adjuk közre.
3. A harmadik nagyobb egységet a *Melléklet (fényképek, dokumentumok és illusztrációk)* jelenti (XII–XVII. fejezet), melyben számos külföldi és hazai közgyűjteményben és magánhagyatékban feltárt kortárs fényképeket, illusztrációkat, térképeket, emléktárgyakat stb. mutatunk be.

Jelen disszertáció szerkezeti felépítéséhez figyelembe vettük a Tardy Lajos által papírra vetett szerkezeti elveket, ezen felül több történettudományi munka is mintául szolgált számunkra. Ezek közül elsőként Lukács Lajos *Az olaszországi magyar légió története és anyakönyvei 1860-1867* című munkáját emelnénk ki.² Ebben a szerző az olaszországi magyar légió – amely lényegében az osztrák önkéntes sereg kortársának nevezhető és tagjai közül egyébként többen kapcsolódnak is a mexikói kalandhoz – történetének mélyreható vizsgálatán felül a mellékletben közli az egység tagjainak katonai törzslapjait is.³ Szintén inspirálólag hatott írásunkra Vida István Kornél *Világostól Appomatoxig: Magyarok az amerikai polgárháborúban* címen napvilágot látott műve, amelyben a szerző az amerikai polgárháború magyar résztvevőinek a történetét tárja az olvasó elé, gazdag biográfiák kíséretében.⁴ A mexikói kalandra vonatkozó idegennyelvű szakirodalmak közül Walter Klingernek a mexikói osztrák önkéntes sereg történetét feldolgozó *Für Kaiser Max nach Mexiko: Das Österreichische Freiwilligenkorps in Mexiko 1864/67*,⁵ valamint a Richard Hill – Peter Hogg szerzőpáros által írt *A Black Corps d'Élite. An Egyptian Sudanese Conscript Battalion with the French Army in Mexico 1863-1867 and its Survivors in Subsequent African History* köteteket emeljük ki, mint követendő példa. Utóbbi munka a mexikói francia intervencióban részt vett, közel ötszáz fős egyiptomi segédhad előtörténetébe, szervezésébe, Mexikóba történő kiszállításába, harcaiba, illetve hazatérésébe, valamint a sereg tagjainak későbbi sorsába nyújt betekintést.⁶ Szintén fontos igazodási pontot jelentett Albert Duchesnenek, 1967-ben, két kötetben megjelent *Au service de Maximilien et de*

² LUKÁCS 1986.

³ A kutatási adatok azt mutatják, hogy a két katonai egység állománya között bizonyos átfedések figyelhetők meg, ugyanis az olaszországi szolgálatvállalást követően néhányan Miksa császár mexikói osztrák önkéntes seregéhez csatlakoztak.

⁴ VIDA 2011.

⁵ KLINGER 2013.

⁶ HILL – HOGG 1995.

Charlotte. L'expédition des volontaires belges au Mexique 1864-1867 című munkája,⁷ amelyben hasonló felépítés alapján, a Sarolta császárné révén Mexikóba érkezett belga segédhad történetével ismerkedhetünk meg.

A mexikói hadi események strukturálásánál legfőképpen Jack Autrey Dabbs *The French Army in Mexico 1861-1867*;⁸ Walter Klinger *Für Kaiser Max nach Mexiko: Das Österreichische Freiwilligenkorps in Mexiko 1864/67* és Jesús de León Toral *Historia militar: la intervención francesa en México*⁹ című munkái szolgáltak mintául.

A névjegyzék és a biográfiák összeállításához sokat merítettünk Bona Gábornak az 1848–49-es magyar szabadságharc tisztikaráról közölt munkáinak szakmódszertanából,¹⁰ a statisztikai adatok esetében pedig Jean Meyer *Yo, el francés*¹¹ című munkájának vonatkozó részei szolgáltak mintául.

Disszertációnkban a korabeli katonai terminust vettük alapul, azonban fontos megjegyeznünk, hogy amint az köztudott ez gyakran az egyes államok szintjén sem mutatott egységes képet akkoriban, nemhogy a vegyes összetételű nemzetközi katonai egységek esetében, mint például a mexikói intervenciónál is láthatjuk. Eddig még senki sem végzete el a Mexikóban ekkoriban harcoló különféle seregek felépítésének összehasonlító jellegű vizsgálatát – amely egy újabb kutatási irányt jelenthet – és emellett a kortárs, illetve a később született művek esetében sem mindig következetesen használják a megfelelő szakkifejezéseket. Szintén nehézséget okozott, hogy munkánk szakirodalmi és levéltári forrásbázisa is számos idegennyelven (spanyol, német, angol, francia stb.) íródott, melyek fordításai esetében sem találoztunk mindig egységes *terminus technicus* használattal, sőt az idegennyelvű szakirodalmak esetében azt is figyelembe kell venni, hogy azok a legtöbb esetben nem hadtörténészek tollából íródtak. A munkánkat e tekintetben az is nagyban nehezítette, hogy a latin-amerikai hadügyi állapotok merőben eltértek a korabeli európai viszonyoktól, az egyik legszembetűnőbb különbség a hadseregek létszámát illetően figyelhető meg, ugyanis ameddig Európában és az Amerikai Egyesült Államokban már több százezer fős haderők feszültek egymásnak a 19. század közepén, addig Latin-Amerikában sokszor még 10-20 ezer fős seregekről beszélhetünk. Az 1860-as években használt katonai terminus a mai katonai szakkifejezésekkel sincsen összhangban, mely szintén eltérést eredményez a mai szakavatott olvasó számára (például a csata, ütközet,

⁷ DUCHESNE 1967.

⁸ AUTREY DABBS 1963.

⁹ LEÓN TORAL 1962.

¹⁰ BONA 1998. I.; BONA 1998. II.; BONA 1999.; BONA 2008. I.; BONA 2008. II.; BONA 2015. I.; BONA 2015. II.

¹¹ MEYER 2000.

összecsapás stb. fogalmakat sem különítették el következetesen a mai értelmezéseink szerint). Az osztrák önkéntes sereg felállításakor az előbb említett létszámbeli különbségeket sem vették figyelembe (például a sereg elnevezésében – hadtest – és felépítésében is követte az európai mintát, a létszámát tekintve azonban eltért az európai egységek méreteitől). Ahogyan az egyik magyar résztvevő Pawlowszky Ede is megfogalmazza: ezen „3 fegyvernemből összeállított kis sereg ereje, technikai csapataival együtt, u. m. utász, egészségügyi stb. csapataival mintegy 6700 főből állott, és egészben véve egy dandár erejével birt, a harcrendi beosztásban egy különálló hadtestet képezett és »Oesterreichisches Freiwilligen-Corps« czimezést nyert.”¹² Magának az egész mexikói császári seregnek a szerkezet is bonyolult volt, az iratkezelés sem volt mindig következetes és a korabeli európai igényeknek megfelelő. Jó példa erre, hogy az „osztrák” erők is a mexikóvárosi francia főparancsnokság alá tartoztak, azonban az irataikon Puebla városa, ahol, az egység parancsnoksága működött, szintén, mint főparancsnokság (*General Commando*) jelent meg. Azt sem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a mexikói osztrák önkéntes sereg fennállása idején számos kisebb és egy nagyobb átszervezésen is átesett, amely tovább bonyolítja a szakkifejezések kérdéskörét. Mindezen nehézségek azt eredményezik, hogy nem minden esetben lehetünk biztosak abban, hogy igyekezetünk ellenére is minden esetben a mai hadtudományi igényeknek megfelelő kifejezés szerepel.

¹² PAWLOWSZKY 1882. 182.

III. A „mexikói kaland”

III. 1. / Kitekintés a kutatási téma nemzetközi történetírására¹³

Mexikóban az 1860-as évek folyamán egy hosszan tartó, súlyos politikai és katonai krízis zajlott le, amelyben több állam és azok népeinek „fiai” is érintettek voltak, emiatt a történelmi szakirodalomban a történet mély nemzetközi beágyazást kapott. Már a kortárs külső szemlélők számára is meglehetősen nehéz feladat volt kibogozni a mexikói állapotokat, hatalmi és katonai erőviszonyokat, ezt nagyon jól példázzák az *Üstökös* című magyarországi élclapban megjelent alábbi sorok is: „Mexicó most az a boldog ország, a hol az egész világ minden nemzete rövid időn hajbakapva lesz egymással. Először is a csehek, horvátok, morvák és magyarok megverték a creolokat, indusokat és spanyolokat, azután a creolok, indusok és spanyolok megverték a belgákat, akkor a francziák visszaverték megint a creolokat, akkor az amerikai anglosok, németek, olaszok rohannak emezekre; végre még Chinából és Kamcsatkából is fognak menni Mexicóba verekedni; s bár legalább csak a verekedő felek közül egy tudná, mért ütik?”¹⁴ A témáról a multikulturális sajátossága miatt többek között spanyol, angol, francia, flamand, német, olasz, cseh, magyar, lengyel, román, horvát, szlovén stb. nyelven egyaránt születtek írásművek, ez egyben azt is jelenti, hogy a kutatók számára nagy számú idegen nyelven íródott szakirodalom áll rendelkezésre, nem számolva ezekhez a kiadott memoárok, naplók és forráskiadványok sokaságát. Ennek következtében a téma nemzetközi historiográfiájának összefoglalása és bemutatása rendkívül nehéz és összetett feladat, a materiák számát és terjedelmét tekintve akár egy önálló doktori elemzés is készíthető lenne a témakörből. Ezen fejezetnek nem célja a témakör nemzetközi történetírásának teljes körű bemutatása, csupán egy szélesebb körű áttekintést kívánunk nyújtani a legfontosabb szerzőket és munkákat felsorolva.

¹³ Terjedelmi okokból jelen disszertáció keretein belül, arra törekedtünk, hogy egy tömör áttekintést tárjunk az olvasó elé e kalandos politikai és katonai vállalkozás, a „mexikói kaland” nemzetközi történetírásáról, melynek vizsgálódásai során – figyelembe véve munkánk témáját – elsősorban a hadtörténeti jellegű vagy az ahhoz szorosabban kapcsolódó munkák bemutatására szorítkozzunk.

¹⁴ *Üstökös*, 16. kötet. 21. sz. (1865. június 3.) 193.

III. 1. 1. / Összefoglaló historiográfiák / bibliográfiai jegyzékek

A II. francia intervenció bibliográfiai áttekintésére első ízben José Maria Andrade tett erőfeszítéseket, aki 1877-ben az *El Federalista* folyóiratban jelentette meg ez irányú munkáját. Ezt követően huszonkét évvel később, 1899-ben Európában jelent meg ilyen jellegű írás Albert Hans tollából, aki maga is részese volt az eseményeknek. Hans Párizsban kiadott munkájában (*La guerra de México según los mexicanos*) gyűjtötte egybe a „mexikói kaland” történetére vonatkozó hadtörténeti munkákat és elbeszélő jellegű műveket.¹⁵

A 20. század folyamán tovább bővült az összefoglaló bibliográfiai és historiográfiai jellegű szakmunkák száma az 1860-as évek Mexikójának politikai és katonai konfliktusáról. 1925-ben Jesús Gumián és Raz Guzmán, Genaro García támogatásával adta közre *La Bibliografía de la Reforma, la Intervención y el Imperio*¹⁶ című munkájukat, amely az 1857-ben kirobbant ún. Reform háborútól egészen az 1867-ig terjedő időszakról megjelent művekről nyújt egy átfogó jegyzéket.¹⁷

A témában megjelent szakmunkák számát illetően egy erőteljes emelkedés figyelhető meg az 1960-as években, különösen az 1862. május 5-i első pueblai csata¹⁸ 150 éves évfordulójához kapcsolódóan.¹⁹ 1961-ben az Instituto Francés de América Latina (IFAL) számos konferenciát és előadást szervezett Mexikóvárosban, melynek köszönhetően került kiadásra a *La intervención francesa y el Imperio de Maximiliano cien años después, 1862-1962: Estudiado cien años después por historiadores mexicanos y franceses* (1965), melyben Juan Ortega y Medina a II. Mexikói Császárság történetéről az 1960-as évekig megjelent osztrák munkákat mutatta be.²⁰

¹⁵ ZUBIRÁN ESCOTO 2001. 108.; Martin Quirarte függeléként spanyol fordításban újra közölte munkájában. Ld. QUIRARTE 1970. 217–240.

¹⁶ GUZMAN – GUZMAN 1930.

¹⁷ ZUBIRÁN ESCOTO 2001. 109.

¹⁸ Május 5-e a mai napig Mexikó egyik legfontosabb nemzeti ünnepe (Cinco de Mayo).

¹⁹ DE LA TORRE VILLAR – GÓMEZ CAMACHO 1966. 581–582.; QUIRARTE 1970. 197–198.; ZUBIRÁN ESCOTO 2001. 107–109.

²⁰ ZUBIRÁN ESCOTO 2001. 107–109.

1961. október 17-én a Mexikói Földrajzi és Statisztikai Társaság történelem szakosztálya (*La Sección de Historia de la Sociedad Mexicana de Geografía y Estadística*) a mexikói kormányzat támogatásával egy nagyívű centenáriumi kongresszust szervezett a száz évvel korábbi mexikói politikai és katonai konfliktusoknak, az intervenciónak, valamint a második császárságnak a történetéről. Az elhangzott előadások egy kötetsorozatban jelentek meg (*Coleccion del Congreso Nacional de Historia para el estudio de la Guerra de Intervencion*).²¹ 1962-63 folyamán az összesen 28 önálló kötetet²² számláló kiadványsorozatban tematikus bibliográfiai jegyzékeket is közreadtak, mint például: 1. German Hernández Tapia: *Ensayo de una bibliografía de la intervención europea en México en el siglo XIX, 1861-1867*;²³ 2. Fortino Ibarra de Anda: *Bibliografía de la Intervención*;²⁴ 3. Marianne O. De Bopp: *La Intervención y el Imperio. Bibliografía alemana*;²⁵ 4. de la Torre Villar: *Las fuentes francesas para la historia de México y la guerra de Intervención* (a szerző ebben az összefoglalóban a téma európai könyvgyűjteményi forrásbázisát mutatta be).²⁶

De la Torre Villar négy évvel később, Gómez Camacho-val közösen a *Historia Mexicana* tudományos szakfolyóiratban adott közre egy további írást (*La Intervención Francesa*), amely szintén a tárgykör historiográfiáját tárgyalta. Ebben a két szerző egy rövid kritikai jegyzetekkel ellátott bibliográfiai lajstromot is közölt a 20. század derekán kortársnak mondható, Mexikóban megjelent munkákról, külön bemutatva a forrásközléseket, az átfogó szakirodalmakat, az előzményeket taglaló, a társadalom-, a gazdaság-, és a politikatörténeti tárgyú és a kulturális vetületű munkákat, valamint a hely-, vallás- és hadtörténeti írásokat.²⁷ Torre Villar és Camacho az általuk közzétett művek felépítése alapján négy nagy csoportot különített el:

1. azon munkák melyek egy-egy résztvevő életrajza alapján vizsgálják az eseményeket;
2. a politikai és ideológiai háttérrel és szembenállást előtérbe helyező publikációk, melyekhez szorosan kapcsolódnak a diplomáciatörténeti vonatkozások;
3. hadtörténeti munkák;

²¹ BATRES 1962. 5.; ZUBIRÁN ESCOTO 2001. 109.; QUIRARTE 1970. 194

²² A huszonnyolc kötet teljes jegyzékét ld.: DE LA TORRE VILLAR – GÓMEZ CAMACHO 1966. 612–624.; Zubirán Escoto tévesen 27-et említ. ZUBIRÁN ESCOTO 2001. 109.

²³ HERNÁNDEZ TAPIA 1962.

²⁴ IBARRA DE ANDA 1963.

²⁵ O[ESTE] DE BOPP 1963.

²⁶ QUIRARTE 1970. 194–195.; DE LA TORRE VILLAR 1962.

²⁷ DE LA TORRE VILLAR – GÓMEZ CAMACHO 1966.

4. azon kötetek, amelyek a konfliktus társadalmi-gazdasági aspektusainak elemzése alapján próbálnak magyarázatot adni az eseményekre.²⁸

A 2000-es évekig a téma legátfogóbb historiográfiai összefoglalóját Martin Quirarte készítette el. A *Historiografía sobre el Imperio de Maximiliano* című műve 1970-ben jelent meg (a mű bővített kiadása 1993-ban látott napvilágot).²⁹ Ebben a szerző nem csupán a II. Mexikói Császárság és az intervenció korszakának historiográfiáját tárgyalja, hanem egy szűk tekintést is nyújt az 1860-as évek előtti időkről. Quirarte művében gyakorlatilag összegyűjtötte és elemezte mindazon lényegesnek mondható írásokat, amelyek 1967 előtt a témát illetően napvilágot láttak. Bemutatja a különféle történetírói álláspontokat és tendenciákat. Bevezetesként részletezi az 1860-as éveket megelőzően Mexikóról kialakult európai „képzeletvilágot”, amely a franciák pozíciószerzési ambícióit táplálta. Kritikus elemzést nyújt a Miksa császár halálra ítéltése körül a kortársak között kialakult heves vitákról. Quirarte részletesen bemutatja a 19. század közepének és az azt követő évtizedeknek, mind a republikánus, mind pedig a monarchista – mint pl. az 1853-ban elhunyt Lucas Alamán – beállítottságú szerzőinek és politikai gondolkodóinak az írásait. Részletesen kitér a korai európai szerzőkre, és hogy a porfiriátus időszakának történetírása, hogyan is vélekedett az intervenció és a császárság időszakáról. Porfirio Díaz elnökségének utolsó évtizedében, Francisco Blunesnek egy 1904-ben és 1905-ben megjelent munkái nyomán heves vita alakult ki a tárgykört illetően, melyet szintén behatóan tárgyal a mű. Ezekon felül Quirarte részletes bemutatást nyújt a téma 20. századi mexikói történetírásáról a saját koráig bezárólag, továbbá részletezi az idegen nyelvű (amerikai és európai) szakirodalmakat is.³⁰ Mint Erika Pani megjegyzi a *Historiografía sobre el Imperio de Maximiliano* című monográfiájáról, az „némileg tükrözi a hazafias szemléletű diadalmas hangnemet”, azonban ennek ellenére alapos körültekintéssel készült elemzés, mely átfogóan tárgyalja az 1860-as évek Mexikójának történetírását.³¹

Norma Zubirán Escoto megállapítása szerint egészen a 20. század végéig kellett várni egy újabb historiográfiai munka megjelenésére. Erika Pani 1997-ben adta közre „*Más allá del fusilado de Querétaro y la loca de Miramar: Historiografía reciente sobre el Segundo Imperio*” című írását a *Históricas* szakfolyóiratban, melyben egy teljesen „új történetírói látásmód” alapján elemzi a II. Mexikói Császárság időszakának történetírását.³²

²⁸ Uo. 582.

²⁹ QUIARTE 1970. (újabb kiadása 1993.)

³⁰ PANI 2004. 29.; ZUBIRÁN ESCOTO 2001. 110.

³¹ PANI 2004. 29.

³² ZUBIRÁN ESCOTO 2001. 110.

Jelen kutatás szempontjából kiemelkedően fontos Norma Zubirán Escoto egyik 2001-ben közölt írása (*El estado de la historiografía de la Intervención Francesa: Hacia nuevo caminos*), ugyanis a mexikói történész ebben a témára vonatkozó általános- és lokális jellegű hadtörténeti munkáknak a bemutatására helyezi a hangsúlyt.³³

Az elmúlt évtizedek során a „mexikói kaland” történetírásáról Martin Quirarte 1970-ben megjelent munkájához fogható részletgazdag és sokoldalú monográfiát Erika Pani adott közre 2004-ben (*El Segundo Imperio: Pasados de usos múltiples*). A munka négy nagy fejezetre tagolódik (1. El Imperio de los que vivieron (1862-1917); 2. Escribiendo historia, haciendo patria. El Imperio y la versión “oficial” (1867-1906); 3. El Imperio visto por el siglo XX.; 4. Nuevos Derroteros. Para normalizar la historia del Segundo Imperio). Az első fejezet a „mexikói kaland”-ban részt vett személyek munkáit tárgyalja külön bemutatva a mexikói és az európai műveket. A második fejezet a katonai konfliktusnak a politikai és nemzeti identitásképzésének a felhasználására történő kísérleteit tárgyalja, külön alfejezetben megemlékezve a már fentebb említett vitára, melyet Francisco Blunes írásai váltottak ki. A harmadik fejezetben a téma 20. századi történetírásának, míg az utolsó részben a kortárs munkáknak a bemutatása olvasható. A kötet végén egy témakörök szerint rendezett részletes bibliográfia került közlésre, amely nagy segítséget nyújt a téma kutatóinak.³⁴

Michael Orgen ausztrál levéltáros kutatói weboldalán (*Michael Orgen – Research Collection 2020*) egy jelentős irodalomjegyzéket állított össze Habsburg Miksának és feleségének, Sarolta császárnénak a személyéhez kapcsolódóan (*A Bibliography of Ferdinand Maximilian von Habsburg (1832-67) and his wife Carlotta of Belgium*), melyben széles nemzetközi kitekintéssel gyűjtötte egybe a témáról megjelent írásokat és szakmunkákat, beleértve a „mexikói kaland”-ra vonatkozó műveket is (a jegyzék legutoljára 2005 októberében frissült).³⁵

Egy, az Osztrák-Magyar Monarchia hadtörténetével foglalkozó Glenn Jewison és Jörg C. Steiner által szerkesztett internetes szakportál (*Austro-Hungarian Land Forces 1848-1918*), – mely a 2000-es évek folyamán volt aktív – szintén közölt egy irodalomjegyzéket, mely első sorban a mexikói kaland német nyelvű visszaemlékezéseit, forrásközléseit és szakmunkáit sorolja fel.³⁶

³³ Uo. 110–120.

³⁴ PANI 2004.

³⁵ Michael Orgen – Research Collection 2020
<https://documents.uow.edu.au/~morgan/maxa.html>

³⁶ *Austro-Hungarian Land Forces 1848-1918* (JEWISON, Glenn – C. STEINER, Jörg)
<http://www.austro-hungarian-army.co.uk/mexican/mxbooks1.htm>

Kutatásaink szerint a II. francia intervenció legújabb historiográfiai áttekintése Edward Shawcross nevéhez köthető. A szerző *France, Mexico and Informal Empire in Latin America, 1820-1867: Equilibrium in the New World* című munkájában a 19. századi latin-amerikai francia imperializmust vizsgálja Mexikó példáján keresztül, szembe állítva az amerikai és a brit terjeszkedésekkel, megkérdőjelezve azon következtetéseket miszerint a francia hatalmi pozíciószerezési kísérlet csupán egy „kaland” vagy „illuzórikus” kísérlet lett volna csupán. A könyvben az Atlanti-óceán két partján, Amerikában és Európában a 19. század folyamán Latin-Amerika eszméjéről alkotott elképzelések kerültek megkérdőjelezésre és megvitatásra. Shawcross egy rövid fejezetben lényegre törően és tömören mutatja be a témakör mexikói és francia történetírásának nézőpontjait.³⁷

³⁷ SHAWCROSS 2018. A rövid historiográfiai összefoglalót ld.: 3–5.

III. 1. 2. / A téma történetírása az amerikai kontinensen

III. 1. 2. 1. A téma a mexikói történetírásban a kezdetektől napjainkig

1867-ben szinte még le sem záródott a katonai konfliktus, de már napvilágot láttak az első olyan írások, amelyek az 1860-as évek Mexikójának történetét tárgyalták. Az eseményekben részt vett és érintett polgári és katonai személyek közül sokan leírták és kifejtették álláspontjukat a történekről. A köztársasági seregek győzelmét követően a hatalmát megszilárdító Juárez kormányzat is sokat tett azért, hogy az események rekonstruálhatóak legyenek. A mexikói hadügyminisztérium felkérte a tagállamok kormányzóit és katonai vezetőit, hogy írjanak részletes jelentéseket a lezajlott eseményekről mind a hadsereg alacsonyabb egységei, mind pedig települési szinten, melyek persze a győztesek szemszögéből tárgyalták az eseményeket.³⁸ A II. Mexikói Császárságról – vagy ahogyan a 19. századi mexikói történetírás számon tartotta, az „úgynevezett császárság” („llamado imperio”)³⁹ – történő diskurzust a viták és a szembenállások jellemezték, állapítja meg Erika Pani.⁴⁰

A korai írásokra jellemző, hogy azok vizsgálatának középpontjában elsősorban az áll, hogy a külföldi hatalmak milyen politikai, katonai és diplomáciai hatást gyakoroltak Mexikóra ekkoriban, és hogy a mexikói politikai élet változásai miként befolyásolták a nemzetközi folyamatokat. Ezt az időszakot sokáig a nyertes oldal, vagyis a republikánus szerzők munkái dominálták. Velük szemben a monarchia védelmezésére csak kevesen vállalkoztak. Ilyen jellegű munkákat főként az egykoron a császárság szolgálatában állt személyek adták ki (emlékiratokat, naplót, levelezéseket). Akadtak olyanok is, akik „tudományos”-nak szánt műveket adtak közre, hogy magyarázatot adjanak a császárság bukására, „megtépázott hírnevük” helyreállítására és általában az általuk korruptnak vélt bűnösök lebuktatására. A Miksa császár szolgálatában állók közül a monarchia összeomlása után többen Európába távoztak és ott jelentették meg hosszabb rövidebb műveiket. Ilyen volt például Francisco de Paula Arragoniz, a II. Mexikói Császárság korábbi brüsszeli és londoni követe, aki 1869-ben számos röpiratban és cikkben vádolta Querétaro állítólagos „árulóit”. Mexikóban a mérsékelt liberálisok inkább hallgattak,

³⁸ ZUBIRÁN ESCOTO 2001. 107.

³⁹ A 19. és a 20. századi Mexikóban sokan voltak olyanok, akik vitatták, vagy el sem ismerték a II. Mexikói Császárságot, mint legitim hatalom vagy államforma.

⁴⁰ PANI 2004. 23–24.

közülük egyedül José Fernando Ramírez *Memoiras para servir a la historia del Segundo Imperio mexicano* címmel adott ki egy összefüggéstelen és „hallgatag” emlékiratot.⁴¹

A császárság bukásával egy döntő jelentőségű történetírói korszak vette kezdetét és a 20. század elejéig zajló diskurzus során a liberális nézőpontú mexikói történetírás a katonai beavatkozást egy tragikus, ám szükséges feltételként kezelte annak bizonyítására, – mind a mexikói társadalom, mind pedig a külvilág felé – hogy joguk van „nemzetnek nevezni magukat”. Erika Pani általános jelenségként ír arról, hogy a korszak számos történetírója fekete-fehéren értelmezte a történeteket és az abban szereplő személyeket „rosszakra” és „jókra” osztotta, előbbi alatt értve a császárság támogatóit, míg utóbbi csoport alatt a köztársaság védelmezőit. A 19. század mexikói történetírásában Benito Juárez alakja, mint a törvényesség és a köztársasági ellenállás szimbóluma jelent meg és nem egy életrajzírója kreált köré legendákat. Érdekes az az ambivalencia is ahogyan Miksa császár alakjára tekintettek, ugyanis úgy tűnik, hogy a leghazafiasabb mexikói szerzők is pozitívan vélekedtek a Habsburg uralkodó személyéről.⁴²

A kezdeti évtizedekben Miksa császár és két tábornokának (Thomas Mejía, Miguel Miramón) a pere, illetve kivégzésének jogossága váltotta ki a leghevesebb vitákat. E téren a Juárez kormányzat korábbi washingtoni nagykövete, Matías Romero – aki maga is nagy kézírathagyatékot hagyott hátra – (*Correspondencia de la Legación Mexicana en Washington durante la Intervención Extranjera. 1860-1868*) és Juan de Dios Arias (*Reseña histórica de la formación y operaciones del cuerpo de Ejército del Norte durante la Intervención Francesa y Sitio de Querétaro, 1867*) közölt hiánypótló adatokat.⁴³ Az e témakörben született munkák legfőképpen a köztársasági kormányzat döntéseit és a bírósági ítéletek jogszerűségét voltak hivatottak igazolni és alátámasztani.⁴⁴ A porfiriatús időszakában Manuel Rivera Cambas, Francisco Blunes, Carlos Pereyra és Justo Rivera voltak azok a szerzők, akik különböző nézőpontokból, mélyrehatóan tanulmányozták és elemezték a Reformháború, a francia intervenció és Habsburg Miksa császárságának az időszakát.⁴⁵

A korszak legrészletesebb munkája Manuel Rivera Cambas *Historia de la Intervención Europea y Norteamericana en México y del Imperio de Maximiliano de Habsburgo*⁴⁶ című többkötetes munkája volt, amely 1895-re készült el. A szerző eredetileg bányamérnöknek tanult, de végül újságíróként helyezkedett el. Hosszú éveket töltött a források gyűjtésével.

⁴¹ PANI 2004. 19–20.; 32.; 51–52.

⁴² Uo. 64.;72–79.

⁴³ QUIRARTE 1970. 53–54.

⁴⁴ PANI 2004. 55.

⁴⁵ QUIRARTE 1970. 131–132.

⁴⁶ RIVERA CAMBAS 1962. a–e.

Művében nem történettudományi kritériumok szerint elemezte az adatokat és jónéhány mítoszt és legendát is tényként közöl, mindezek ellenére a témát feldolgozó munkák közül sokáig a legátfogóbb képet nyújtotta a tárgyalt korszakról. Írását 1962-ben Jorge Dengere Vaught adta közre öt vaskos kötetben,⁴⁷ melyekhez egy további kritikai elemzéseket tartalmazó kötet megjelentetését is ígerte a szerző (tudomásunk szerint ez végül nem került kiadásra).⁴⁸

Martin Quirarte megállapítása alapján Cambas műve és a pár évtizeddel később alkotó osztrák, Egon Cesar Corti⁴⁹ munkája nagyban kiegészítik egymást, mivel Cambas monográfiája mexikói, míg ezzel szemben Corti-é európai forrásokra támaszkodott (az 1960-as évekig ezen két szerző munkássága számított a legmeghatározóbbnak). Az előbbi szerző a mexikói nézőpont érvényesülésével némi hazafias színezettel, de mindemellett kellő távolságtartással mutatta be az eseményeket, azonban mint az a korszak több történetírójánál is megfigyelhető, sajnos pontos forrásmegjelölés nélkül adta közre művét.⁵⁰

Ahogy arra már fentebb utaltunk, Porfirio Díaz hosszú elnöki időszaka alatt (1884–1911) a leghevesebb vitát Francisco Blunes munkái váltották ki, melyet Blunesnek azon véleménye indított meg, miszerint a republikánus sereg főtisztjei, ugyan nagyon bátran és hazafihoz méltóan védelmezték az országot, azonban véleménye szerint katonai képességeik erőteljesen megkérdőjelezhetőek voltak.⁵¹

A porfiriátus összeomlása és az 1910-es évek mexikói forradalmi időszaka egyaránt választóvonal a mexikói történetírás számára, mely a későbbiek során erőteljesen megváltoztatta a II. Mexikói Császárságról kialakult diskurzust. A forradalom a kortársak szemében a „nagybetűs” felkeléssé vált (La Revolucion) és az 1920-as évektől erőteljesen ez határozta meg a párbeszédet és ennek elemzése és a történetek közreadása kötötte le jó darabig a mexikói történetírás figyelmét. Az 1910-es évek krízisét követően a forradalmi erők pártján állók magukat tekintették az egykor a franciák és a császárság ellen harcoló republikánusok örökösének. Ekkorra a császárságról az a vélekedés alakult ki, hogy az a mexikói politikai és társadalmi viszonyoktól teljesen idegen és életképtelen vállalkozás volt. Ez a kialakult kép a korszak kutatását még jobban visszafogta és háttérbe szorította, sőt még Benito Juárez elnöki időszakáról is

⁴⁷ A munka hivatalosan három kötetből áll, azonban az első és a második kötet további két-két alkötetre oszlik.

⁴⁸ QUIARTE 1970. 25.

⁴⁹ Munkásságáról részletesebben lásd: A Mexikanische Österreichische Freiwilligenkorps historiográfiája alfejezetben.

⁵⁰ QUIARTE 1970. 132–136.

⁵¹ PANI 2004. 83.; A vitához hozzászóló szerzők munkáinak a jegyzékét ld.: uo. 174–175.

kevesebb szó esett. Ha meg is említették a császárságot, az főként Juárez elnöki időszakának magasztalása végett történt.⁵²

A 20. század folyamán megfigyelhető volt, hogy megerősödtek a konzervatívabb hangok is a mexikói történetírásban, amelyeknek az egyik fő vizsgálati területévé Benito Juárez egyházellenes intézkedései váltak. Mint Erika Pani megjegyzi, ekkorra már nem a történelmi igazság kereséséről szolt a tudományos diskurzus, a történettudomány a folytonos viták és a mítoszkeresések terepévé vált. Ezek érvelései a politikai legitimitás alapját voltak hivatottak alátámasztani.⁵³ Egy másik szerző, Leonor Ludlow *La disputa financiera por el imperio de Maximiliano y los proyectos de fundación de instituciones de crédito (1863-1867)* című munkájában azt írja, hogy a II. Mexikói Császárság időszakának történetírásárát döntően a 19. századi liberális nézőpontok határozták meg a 20. század folyamán is, mint például, hogy a történetek mögött nemzetközi törekvések húzódtak, a katolikus egyház elárulta az országot, míg ezzel szemben Benito Juárez vezette köztársasági erők bátran védelmezték Mexikót. Ludlow emellett azt is nehezményezte, hogy mindeközben kevés forrásanyag került feldolgozásra.⁵⁴

Erika Paninál olvashatjuk, hogy a múlt század derekán a liberális nézőpontot képviselő történészek az unalomig ismételték a nézeteiket, melyekre a jobboldali „táborból” állandó heves reakciók érkeztek. Ezen ideológiailag túlfűtött vita hatására a mérvadó akadémiai történetírás egyre inkább eltávolodott a téma kizárólag politikatörténeti vizsgálatától. A szerző ezt az időszakot a „süket párbeszéd” idejének nevezi. Pani egyetért Martin Quirarte-nak azon állításával, hogy az 1960-as évekig a témáról a legnívósabb munkák külföldi szerzők tollából jelentek meg.⁵⁵ Mint arra már a korábbiakban utaltunk, a téma kutatásában a nagy fordulatot az 1960-as évek centenáriumi sorozata hozta el, amikor az ún. reformháború, az intervenció és a második császárság ismét a mexikói történettudomány figyelmének a középpontjába került.

A teljesen merev és hazafias szemléletű történetírás visszaszorulása egy rendkívül hosszú folyamatként ment végbe, mely az 1960-a években vette kezdetét. Ekkortól vált egyre elfogadottabbá, hogy a császárságra, az ország történelmének a részeként tekintsenek. Pani szavaival élve az 1960-as évektől kezdődően jónéhány kutató munkája kellett ahhoz, hogy a korszakról kialakult diskurzus „normalizálódjon” és új perspektívákból tekintsenek a témakörre. A 2000-es éveket megelőző évtizedekben a kutatók már a mélyebb megismerés, megértés és

⁵² PANI 2004. 89–90.

⁵³ Uo. 96.

⁵⁴ LUDLOW 1998. 765.

⁵⁵ PANI 2004. 101–103.

értelmezés igényével vizsgálták Habsburg Miksa császárságát és már nem az önigazolás „buzgalmától vezérelve”.⁵⁶

A 20. század utolsó évtizedére kevés előrelépés történt a nevezett időszak tanulmányozásában,⁵⁷ azonban a 2010-es években – az 1960-as évek centenáriumához hasonlóan – az első pueblai csata 150 éves évfordulójához kapcsolódóan a publikációk számának a „megugrása” figyelhető meg. Ezek közül a leginkább kiemelendő munka a téma egyik neves mexikói kutatójának, Patrícia Galeana de Valdesnek a szerkesztésében megjelent *La resistencia republicana en las entidades federativas de México* című nagy terjedelmű többszerzős munka, melyben az egyes mexikói tagállamok történetének kutatói lokális megközelítéssel mutatják be minden egyes tagállamnak a francia katonai intervenció és a második császárság időszaka alatti történetét.⁵⁸ Az elmúlt több mint fél évszázad folyamán a legrangosabb mexikói történettudományi szakfolyóiratban, a *Historia Mexicana*-ban is számos cikk és tanulmány foglalkozott a témával. Ezeket Erika Pani gyűjtötte össze és közölte újra egy 2012-ben megjelent kötetben.⁵⁹

A téma egy másik kortárs kutatója, Edward Shawcross fontos előre lépésnek tartja, hogy a legújabb kutatásokban és szakmunkákban a mexikói történészek különböző aspektusokból – mint pl. gazdaságtörténet, kultúra stb. – elemzik a francia intervenció és a II. Mexikói Császárság időszakát. Ezzel újra értelmezve a mexikóiak közreműködését az eseményekben, azonban kiritkaként jegyzi meg, hogy a legtöbben a történések kiindulópontjaként gyakran az európaiak megérkezését tekintik, holott úgy látja, hogy a témakört tágabb aspektusból a 19. századi francia imperializmus kontextusában is lehetne értelmezni.⁶⁰

⁵⁶ Uo. 27.; 121.

⁵⁷ ZUBIRÁN ESCOTO 2001. 111.

⁵⁸ Ld. GALEANA 2012.

⁵⁹ PANI 2012.

⁶⁰ SHAWCROSS 2018. 5.

III. 1. 2. 2. Az intervenció és a császárság időszaka a mexikói hadtörténetírásban

A disszertáció témája szempontjából lényegesnek gondoljuk, hogy ebben az alfejezetben külön szóljunk a mexikói hadtörténetírásnak a korszakkal kapcsolatos vizsgálatairól.

Norma Zubirán Escoto megfogalmazása szerint a mexikói történetírók jelentős része az 1850-es és 1860-as években lezajlott katonai eseményekre egy összefüggő nagy egészként tekintettek melyet három fő szakaszra bontottak:

1. az 1857 és 1860 közötti ún. Reformháború;
2. az 1861–63 közötti második francia intervenció;
3. és az 1863 nyarától 1867-ig tartó II. Mexikói Császárság időszaka.

Zubirán Escoto azt is megjegyzi, hogy egyes vélekedések szerint ennek az időszaknak a kiindulópontja jóval korábbra, az Antonio López de Santa Anna elnök elleni 1854–55-ös forradalom (*revolución de Ayutla*) kitörésére vezethető vissza, amely ez alapján a „Juárez korszak” kezdetének tekinthető. Míg a francia intervenció időszakával kapcsolatosan pedig megállapítja, hogy abba beletartozik a II. Mexikói Császárság időszaka is, mely nem a francia csapatok 1867. évi tavaszi távozásával zárult, hanem az uralkodó kivégzésével és Mexikóváros kapitulációjával.⁶¹ A mexikói szerző az írásában arra is felhívja a figyelmet, hogy a köztársasági oldalt támogató művek – melyekben megjelentek a hadmozdulatok leírásai is – már az intervenció idején is megjelentek. Példaként hozza fel José María Iglesias *Las revistas históricas sobre la intervención francesa en México* című munkáját, amelyet a célból adtak ki, hogy a lakosságot tájékoztassák az eseményekről és hogy erősítsék a nemzeti ellenállástudatot.⁶² Mint ahogyan arra korábban utaltunk, Habsburg Miksa császárságának az összeomlását követően a Juárez kormányzat többek között a republikánus sereg tisztjei számára is feladatul jelölte meg, hogy adják írásba az események történetét. Ezen felül még jó néhány szemtanú papírra vetette az 1860-as évek Mexikójának mindennapjait. Többen kiadták emlékirataikat, naplóikat és levelezéseiket. Ezekről elmondható, hogy döntően a köztársaságért küzdő személyekhez köthetőek, akik a mexikói hadjáratokról, a császárságról, a mexikói emberekről, a közállapotokról, a francia és idegen ajkú önkéntesekről (nemcsak a császári, hanem a republikánus oldalon

⁶¹ ZUBIRÁN ESCOTO 2001. 106.

⁶² Uo. 115.

szolgálókról is) írtak. Műveikben a mexikói konzervatívok általában kiábrándultként jelennek meg, a külföldieket pedig többnyire rosszindulattal ábrázolják.⁶³

Martin Quirarte is megjegyzi a munkájában, hogy a porfiriátus idején jelentős számú munka született az intervenció és a második császárság hadtörténetéről, melyek többsége a győztes köztársasági erők dicsőítését helyezte előtrébe, de nem volt hiány olyan művekből sem, amelyeknek a fő célja a Miksa császár oldalán Querétaro városában harcoló konzervatívok hősiességének a propagálása volt.⁶⁴ Az intervenció és a második császárság időszakának hadtörténete erőteljesen megjelenik „a háború hősei” – akiket sok esetben inkább odaadásukért és önfeláldozásukért magasztaltak mintsem katonai tehetségükért – emlékére írt 19. századi életrajzi munkákban, továbbá már a korai években kiadtak regionális szempontú hadtörténeti műveket is.⁶⁵

A már többször említett centenárium idején megjelent nagy kötet sorozatban (*Colección del Congreso Nacional de Historia para el estudio de la Guerra de Intervención*) egy átfogó hadtörténeti munkán (Jesús de León Toral: *Historia militar: La intervención francesa en México*⁶⁶) felül, egyaránt helyet kaptak még olyan témák is, mint például: lokális hadtörténet (*Las operaciones militares contra los franceses en Sinaloa*;⁶⁷ *Acciones militares en el estado de Guerrero*;⁶⁸ *Tamaulipas en la guerra contra la Intervención francesa*;⁶⁹ *Chiapas en defensa de la patria: Su participación ante la Intervención Francesa*⁷⁰), gazdaságtörténet,⁷¹ diplomácia-történet,⁷² nőtörténet,⁷³ a Francia Idegenlégió mexikói tevékenysége⁷⁴ és a konfliktus előzményeként lezajlott reform háború eseményei.⁷⁵

Ernesto de Torre Villar és Gómez Gamacho 1966-ban megjelent, már korábban említett munkájában a téma „jövőbeni” kutatási lehetőségeit illetően azon véleményének adott hangot, hogy az események politika- és hadtörténete „már kellőképpen feldolgozott”,⁷⁶ ezzel szemben Martin Quirarte 1970-ben megjelent *Historiografía sobre el Imperio de Maximiliano* című

⁶³ PANI 2004. 32.

⁶⁴ QUIARTE 1970. 126.

⁶⁵ PANI 2004. 78.

⁶⁶ DE LEÓN TORAL 1962.

⁶⁷ NAKAYAMA 1963.

⁶⁸ CARRANACO CARDOSO 1963.

⁶⁹ GARCÍA GARCÍA – SÁNCHEZ GARCÍA 1963.

⁷⁰ LOPEZ GUTIERREZ 1963.

⁷¹ LOPEZ CAMARA 1962.

⁷² VILLARELLO 1963. 72.

⁷³ ZENDAJES 1962.

⁷⁴ PENETTE – CASTAINGT 1962.

⁷⁵ FRAUSTO et al. 1963.

⁷⁶ ZUBIRÁN ESCOTO 2001. 113.

monográfiájában azon megállapítást teszi, hogy a második császárság államapparátusának és hadügyének története eléggé feltáratlan volt a nevezett időszakig.⁷⁷ Zubiran Escoto szintén élesen szembehelyezkedik Torre Villar és Gamacho megállapításával, ugyanis szerinte magát az egész időszakot a politikai és katonai akciók dominálták megjegyezve, hogy szükséges ezen témakörök új perspektívából történő vizsgálata, és hogy e téren még sok feladat áll a kutatók előtt. Mint írja a munkák döntő többsége az 1990-es évekig elsősorban kizárólag politikatörténeti szempontból vizsgálta az időszakot, sok-sok eseménytörténeti elemmel és elsősorban a diplomáciai eseményekkel, a kiemelkedő történelmi személyiségek szerepével foglalkoztak. Ezek az írásművek háttérbe szorították a hadtörténeti szempontú feldolgozásokat, amik pedig a katonai vonatkozásokat tárgyalták, azok döntően az intervenció első szakaszára és a két pueblai csatára fókuszáltak, ám ezekből gyakran így is hiányoztak a szakszerű hadtörténeti elemzések. Meglátása szerint a mexikói történetírás nem szentelt kellő figyelmet a regionális/lokális nézőpontú hadtörténeti feltárásokra, holott ezek vizsgálata új kontextusba helyezhetné az eseményeket. Zubirán Escoto célként a regionális kutatások bővítését jelöli meg, „mivel minden régiónak megvan a saját maga történelme, háborúi, sajátos karakterei és társadalmi mozgalmi”. A kutatás forrásbázisaként a hivatalos okiratokat, a katonai jelentéseket, a törvénykönyveket, a városi krónikákat, levelezéseket és a katonák beszámolóit tekinti, továbbá a városi gyűjtemények feltárását, illetve a mexikói és az európai elbeszélő forrásanyagok a minél szélesebb bevonásának a szükségességéről ír.⁷⁸ Vizsgálatai során a republikánus seregek szempontjából négy nagy regionális katonai körzetet sikerült azonosítania, amely alapján a második császárság időszakában a köztársasági erők négy nagyobb hadseregbe oszlottak, úgymint:

- északi hadsereg (a legjobb minőségű fegyverzettel rendelkezett)
- nyugati hadsereg (a legtapasztaltabb tisztek vezették)
- középső hadsereg (a legnagyobb veszteségeket szenvedte)
- keleti hadsereg (a hátszágának az ipari kapacitása okán a legstabilabb utánpótlással rendelkezett)

Az egyes hadseregek történetét tárgyaló munkák már a 19. században megjelentek:

- 1867-ben az északi hadseregről: Juan de Dios Arias: *La reseña histórica del ejército del Norte*
- 1874-ben a nyugati hadseregről: José María Vigil – Juan Hajar y Haro: *Ensayo histórico del ejército de Occidente*

⁷⁷ QUIRARTE 1970. 79.

⁷⁸ ZUBIRÁN ESCOTO 2001. 112–117.

- 1892-ben és 1893-ban (két kötet) a keleti hadseregről: Manuel Santibañez: *Reseña histórica del ejército de Oriente I-II*.
- végül pedig 1896-ban a középső hadseregről: Eduardo Ruíz: *Historia de la guerra de Intervención en Michoacán*.⁷⁹

⁷⁹ Uo. 117–118.

III. 1. 2. 3. Az Amerikai Egyesült Államokban megjelent munkák a témáról

Az intervenció és a második császárság történetéről nemcsak Mexikóban, hanem az Egyesült Államokban és Európában is szép számmal születtek írások és tudományos értekezések.⁸⁰ A mexikói politikai és hadi eseményekben egykoron érintett külhoni személyek közül is többen tollat ragadtak, hogy megörökítsék az utókor számára az általuk átélteket. Ezekben gyakran megjelenik a magyarázkodás, a bűnbakkeresés és mint Erika Pani rámutat, sokan közülük – mint például Félix Salm-Salm⁸¹ – a franciákat hibáztatták a mexikói császárság tragikus végkimeneteléért.⁸² Az Egyesült Államok a polgárháborút követően arra törekedett, hogy érvényesítve a Monroe elvet megakadályozza az európaiak politikai és gazdasági térnyerését Latin-Amerikában. Mint az Matías Romero irathagyatékából kiderül, Washington támogatólag lépett fel Benito Juárez kormánya mellett is, mely az amerikai kutatásoknak egy fontos vizsgálati pontjává vált.⁸³

Martin Quirarte és Erika Pani is kiemeli historiográfiai munkájában az amerikai kutatók műveit.⁸⁴ Mint azt az előbbi szerző megjegyzi, az észak-amerikai történészek tették a „legdicseretesebb erőfeszítéseket az általunk vizsgált történelmi időszak kutatását” illetően, és közre adtak olyan átfogó jellegű monográfiákat, melyekben témakörünkre vonatkozóan egy-egy részterületet dolgoztak fel, politika-, diplomácia-, társadalom- és hadtörténeti szemszögekből.⁸⁵

Az Egyesült Államokban történt kutatások fókuszában legfőképpen a mexikói eseményeknek az amerikai polgárháborúra gyakorolt hatásai és kapcsolódási pontjai álltak. A szakmunkák egy jelentős része az amerikai unionisták és a Benito Juárez vezette mexikói republikánus oldal között kialakult együttműködést veszi górcső alá. Ilyen például Robert Ryal Miller *Arms across the border: United States aid to Juárez during the French Intervention in*

⁸⁰ ZUBIRÁN ESCOTO 2001. 107.

⁸¹ A poroszországi születésű Félix Salm-Salm herceg az északiak oldalán részt vett az amerikai polgárháborúban, melyet követően Mexikóba távozott, ahol 1867-ben Miksa császár hadsegéde lett. A későbbiek során több memoárt is kiadott. Felesége, az amerikai Agnes Salm-Salm férjével szintén Mexikóba érkezett. A későbbiek során ő kiadta memoárját, melyben részletesen szól az 1867-es esztendő történéseiről. Ezek alapján a Mexikóváros és Querétaro városának ostromai idején Tacubaya városából Querétaroba ment, ahonnan két ízben San Luis Potosiban felkereste a köztársasági kormányzat fejét, Benito Juárezt is, hogy az uralkodó és a férje számára szabadon bocsájtást kérjen. Querétaro városában többször is bebocsájtást nyert a fogva tartott uralkodóhoz és főtisztjeihez. Memoárjában azt állítja, hogy szökési terv is felmerült Miksa császárnak és a férjének a kiszabadítására, mely végül nem valósult meg. Memoárjaikat ld.: SALM-SALM 1868.; SALM-SALM 1877.

⁸² PANI 2004. 72.

⁸³ DE LA TORRE VILLAR – GÓMEZ CAMACHO 1966. 581.

⁸⁴ Bővebben ld.: PANI 2004. 108–109.; QUIARTE 1970. 171–174.

⁸⁵ QUIARTE 1970. 171–172.

*Mexico*⁸⁶ és a *The American Legion of Honor in Mexico*⁸⁷ című munkái. Ezek mellett szintén részletgazdagon feltárt az amerikai konföderációnak a mexikói császári oldallal kialakult kapcsolatait, – erről olvashatunk Thayer Mahoney Harry és Marjorie Locke Mahoney *Mexico and the Confederacy 1860-1867* című művében⁸⁸ – valamint az 1865 után Mexikóba irányuló nagy konföderációs kivándorlási hullám története is: Andrew F. Rolle: *The Lost Cause. The Confederate Exodus to Mexico*;⁸⁹ Todd W. Wahlstrom: *The Southern Exodus to Mexico: Migration across the Borderlands after the American Civil War*;⁹⁰ Frank A. Knapp JR.: *A New Source on the Confederate Exodus to Mexico: The Two Republics*;⁹¹ Nancy Nichols Baker: *From Texas to Mexico: An "Affairiste" at Work*;⁹² Lawrence F. Hill: *The Confederate Exodus to Latin America*;⁹³ Alfred J. Hanna: *A Confederate Newspaper in Mexico*;⁹⁴ Carl Coke Rister: *Carlota, A Confederate Colony in Mexico*;⁹⁵ George D. Harmonn: *Confederate Migration to Mexico*.⁹⁶

Az amerikai szerzők nagy hangsúlyt fektettek a Yucatán-félsziget 1850-es és 70-es évek közötti függetlenségi törekvéseinek vizsgálatára is, mint például Don E. Dumond: *The Machete and the Cross: Campesino Rebellion in Yucatan*;⁹⁷ Nelson A. Reed: *The Caste War of Yucatan*;⁹⁸ Douglas W. Richmond: *Conflict and Carnage in Yucatan. Liberals, the Second Empire, and Maya Empire, and Maya Revolutionaries, 1855-1876*.⁹⁹ Ugyancsak az amerikai kutatások érdeklődési körébe tartozott a Muhammad Sa'id egyiptomi uralkodó révén, a francia sereg megsegítésére érkezett közel 500 fős egyiptomi segédhad történetének a feltárására (Richard Hill – Peter Hogg: *A Black Corps d'Élite. An Egyptian Sudanese Conscript Battalion with the French Army in Mexico 1863-1867 and its Survivors in Subsequeute African History*).¹⁰⁰

⁸⁶ RYAL MILLER 1973.

⁸⁷ RYAL MILLER 1961.

⁸⁸ HUBBARD 1998. 156–164.

⁸⁹ ROLLE 1992.

⁹⁰ WAHLSTROM 2015.

⁹¹ A. KNAPP JR. 1953.

⁹² BAKER 1972.

⁹³ HILL 1936.

⁹⁴ HANNA 1946.

⁹⁵ COKE RISTER 1945.

⁹⁶ D. HARMON 1937.

⁹⁷ DUMOND 1997.

⁹⁸ REED 2001.

⁹⁹ A Yucatán félszigeten zajló függetlenségi törekvések nagyban hatással voltak a II. Mexikói Császárság hadi helyzetére is. Az ezen témát vizsgáló amerikai munkák: DUMOND 1997.; REED 2001.; RICHMOND 2016.

¹⁰⁰ HILL – HOGG 1995.

Habsburg Miksa császár amerikai lobbitevékenységének a bemutatására vállalkozott Robert W. Frazer: *Maximilian's Propaganda Activities in the United States, 1865-1866* című írásában.¹⁰¹

Martin Quirarte úgy véli, hogy az amerikaiak által írt és 1970 előtt megjelent művek nem mindegyike felel meg minden tudományos kritériumoknak, azonban felhívja a figyelmet arra, hogy születtek olyan írások, amelyeket a mexikói kutatók sem tudnak felülmúlni. Ezek közé sorolja például Jack Autrey Dabbs 1963-ban megjelent *The French Army in Mexico 1861-1867: A Study in Military Government* című művét, mely szerinte széles forrásbázisra támaszkodva az egyik legrészletesebb és legátfogóbb elemző munka volt az 1970-es évekig – véleményünk szerint a mai napig is – a mexikói katonai eseményeket illetően.¹⁰² Autrey Dabbs a mexikói francia expedíciós sereg főparancsnoka (1863-1867), François Achille Bazaine tábornok és Miksa császár között folytatott levelezés alapján vizsgálta és dolgozott fel az eseményeket. Úgy véli, hogy ez számít az egyik legfontosabb forrásbázisként a mexikói hadi események kutatásához, amely egyben betekintést is nyújt a két szövetséges fél közötti súrlódásokba. Az amerikai szerző Bazaine tábornok személyéről és a francia részvételtől két általános historiográfiai megközelítést emelt ki, amelyek szerinte az 1960-as évekig meghatározták a francia főtiszt személyéről folyó diskurzust. Úgy vélekedett, hogy a témával foglalkozó szerzők egy része egyfelől Miksa császárt dicsőítette, másfelől pedig a francia haderő gyengeségeit és Bazaine tábornok alkalmatlanságát hangsúlyozta, míg ezzel szemben a mexikói nemzeti történetírás élesen szembehelyezkedett Habsburg Miksával, III. Napóleonnal és a francia tábornokkal is (akinek alakja, mint az 1870-71-es francia-porosz háború bűnbakja is megjelenik). Továbbá arra is felhívta a figyelmet, hogy az 1960-as évekig a témában egyes szerzők részéről általánosak voltak a túlzó bírálatok vagy a dicsőítések, amely okaként az akkoriban csupán lokálisan rendelkezésre álló forrásokat és a szerzők eltérő nemzetiségét, vagyis az egyes érintett országok eltérő nézőpontjait jelölte meg. Meglátása alapján a 20. század derekáig a francia, a német és az angol nyelvű munkák a császári pár és az eseményekben részt vett katonák levelezéseinek keresztül vizsgálták a történeteket, míg ezzel szemben szerinte a mexikói történészek nagy része az 1960-as évekig újabb források feltárása helyett inkább a vitákat részesítették előnyben (mint láthattuk, erre Erika Pani is utalt), holott mint felhívja rá a figyelmet, Mexikóban nagy számú forrásanyag maradt fent a témában, annak ellenére, hogy az uralkodópár személyes iratai 1866-67 folyamán Bécsbe kerültek, amikor is Miksa császár elhagyni készült Mexikót.¹⁰³ Martin

¹⁰¹ W. FRAZER 1944.

¹⁰² QUIARTE 1970. 172.

¹⁰³ AUTREY DABBS 1963. 6–7.

Quirarte a *The French Army in Mexico 1861-1867: A Study in Military Government* című mű mellett Ralph Roeder 1947-ben megjelent *Juárez and Maximilian* című munkáját emeli még ki, mint az amerikai történetírás legfontosabb elemzését a témában, amely három kiadást is megért spanyol nyelven.¹⁰⁴

¹⁰⁴ QUIRARTE 1970. 172.

III. 1. 3. / Az európai frankofón országok nézőpontja

A Mexikó ellen 1861-ben indított külföldi katonai intervencióban a legerősebb expedíciós haderő Franciaorszáé volt, amely a spanyol¹⁰⁵ és brit¹⁰⁶ erők tiszavirág életű (1861 decembere és 1862 április között) részvételét követően folytatta a latin-amerikai ország megszállását, melynek következtében létrejött az 1867-ig a „francia szuronyok” árnyékában fennált II. Mexikói Császárság.

Martin Quirarte az 1970-es évekig Európában megjelent munkákból különösen a francia nyelvű irodalmat vélte értékesnek a téma vizsgálata szempontjából (többet hosszasan is bemutat könyvében), megemlítve, hogy minőségileg azért megfigyelhetőek éles különbségek és hogy több korai írás inkább a pikareszk regények műfajához állt közelebb.¹⁰⁷

A háborút megjárt francia – illetve német ajkú – katonák, valamint politikusok és publicisták leggyakrabban az intervenció kezdetétől kezdik el tárgyalni a katonai konfliktust és a legtöbb esetben kifejtik érveiket a katonai beavatkozás indokoltsága mellett. Műveikre jellemző az „egzotikum” iránti érdeklődés, megjelenik bennük a civilizációs szemlélet, valamint az akkoriban egyre erősödő Egyesült Államokkal szembeni félelem és irigység. A látásmódjukban felbukkan az ipar és kereskedelem által „harmonikusan” egyesített világ képzelete, a „latin etnikummal” való szolidaritás gondolata, olykor pedig a mexikóiakkal szembeni mélységes megvetésük. Miksa császár személyével kapcsolatban ugyan sokan kiemelik, hogy a konzervatív oldal vezetője volt, de ennek ellenére azt is elismerik, hogy képes volt haladó szellemiségben

¹⁰⁵ Az 1860-as évek elején a francia seregek a hármass szövetség – Franciaország, Spanyolország, Nagy-Britannia – tagjaként érkeztek a Mexikói-öbölbe. 1861 decemberében a spanyolok szálltak elsőként partra Veracruznál, akiket 1862 januárjában a francia és a brit erők is követtek. Nagy-Britannia és Spanyolország szerepvállalása 1862 áprilisáig tartott.

1867-ben Pedro Pruneda spanyol liberális történész Madridban részletes munkát adott közre (*Historia de la guerra de México, 1861-1867*) az eseményekről. (ZUBIRÁN ESCOTO 2001. 115.)

A Spanyol Királyság és a II. Mexikói Császárság kapcsolatáról 1999-ben jelent meg egy tanulmánykötet Madridban (*España y el Imperio de Maximiliano*), ami részletesen tárgyalja az intervenció spanyol érintettségét is. Ld. LIDA 1999.

A spanyol csapatok főparancsnokának, Juan Prim y Prats tábornoknak – aki egyébként a későbbiek során elítélte a katonai beavatkozást – az irathagyatéka a *Biblioteca del Archivo de la Academia de Infantería de Toledo* levéltárába került. Az irataiból 2009-ben Manuel Ortuño Martínez adott közre egy válogatott forrásközlést. Ld.: ORTUÑO MARTÍNEZ 2009.

¹⁰⁶ A hármass szövetség diplomáciai előkészítő iratai a londoni Public Record Officeban találhatóak, melyek leíró jegyzékét 1962-ben Grolia Gajales adta ki spanyolul a *Historia Mexicana*-ban (GRAJALES 1962.), valamint még ugyanezen év folyamán (bővített második kiadása 1974.) megjelentetett egy spanyol nyelvű forrásközlést, melyben az 1861-1862-es mexikói-brit diplomáciai kapcsolatokat tárgyalta. Az Angliában kiadott munkák közül fontos még kiemelni: Daniel Dawson: *The Mexican Adventure* (DAWSON 1935.); H. Montgomery Hyde: *Mexican Empire. The history of Maximilian and Carlota of Mexico* (HYDE 1946.) és Joan Haslip: *Imperial Adventurer. Emperor Maximilian of Mexico* (HASLIP 1971.; németül is kiadásra került, ld.: HASLIP 1972.).

¹⁰⁷ QUIRARTE 1970. 89.

szemlélni a világot.¹⁰⁸ A háborút megjárt szerzők – mint például Loizillon, Kératry, Niox, Du Barail, Hanns és Blanchot – írásai rendkívül fontosak a mexikói katonai események vizsgálatát illetően, általuk – francia szemszögből – betekintést nyerhetünk a hadjárat menetébe és megismerkedhetünk a tábori élet és a katonák mindennapjaival, továbbá a tisztek stratégiai gondolkodásával is.¹⁰⁹ Norma Zubiran Escoto hadtörténeti szempontból a következő francia szerzőket és munkákat emeli ki: 1. Gustav Niox (vezérkar százados): *L'expédition du Mexique, 1861-1867: Récit politique et militaire*; 2. Henri Loizillon: *A Lettres sur l'expédition au Mexique publiées par sœur de Henri Loizillon* (egy liberális eszméket valló francia tiszt családjával folytatott levelezése, aki maga is helyteleníti a katonai intervenciót); 3. Charles François du Barail: *Memorias* (3 kötet); 4. Charles Blanchot: *L'Intervention Francaise au Mexique* (részletesebben kitér a mexikói társadalmi életre is). Ezekon felül említést tesz a legismertebb francia szerző, Emile Kératry két munkájáról az *Elevación y caída de Maximiliano*-ról és a *La contraguerilla francesa en Mexico*-ról. Előbbiben az író nem mulasztotta el kifejtetni ellenfelei iránti megvetését, bár elismerte Juárez tulajdonságait, míg utóbbiban az ún. kontragerilláknak¹¹⁰ a „forró övezetben” (*zona/tierra caliente*¹¹¹) lezajlott hadjáratáról értekezik.¹¹²

Az 1920-as évekig bezárólag a témáról megjelent francia nyelvű munkákról és illusztrációkról a *Fondation Napoléon* állított össze és tett közzé a saját honlapján (www.napoleon.org) egy 50 tételből álló válogatott bibliográfiát, amely a francia nemzeti könyvtár, a *Bibliothèque nationale de France* (BnF) digitális adatbázisában, a *Gallica*-n elérhető.¹¹³

Edward Schawcross már többször idézett művében rámutat arra is, hogy a mexikói francia katonai expedíció történetét részletező korai francia nyelvű művek inkább negatív színben tüntették fel a katonai vállalkozást, melynek okaként több példát is felsorol: 1. a mexikói expedíciónak sohasem volt széles társadalmi és politikai támogatottsága Franciaországban; 2. III. Napóleon latin-amerikai katonai vállalkozása egyesítette a francia kormányzattal szemben a konzervatív legitimista, a liberális orleanista és a mérsékelt republikánus politikai erőket,

¹⁰⁸ PANI 2004. 22.

¹⁰⁹ QUIRARTE 1970. 89–90.

¹¹⁰ Mexikói császári szolgálatban állt, többnyire lovasított helyi katonai egységek. Császár párti lojalitásukban nem mindig bíztak meg az európai katonák. Az egyik magyarországi résztvevő Burián István például ekképp ír a kontragerillákról: „A férfiak ő felsége által fizetett contraguerillák vagyis jobban mondva, a császár saját erszényeiből fizetett ellenségeink voltak.” BURIÁN 1868.

¹¹¹ Veracruz tagállam part menti területei.

¹¹² ZUBIRÁN ESCOTO 2001. 118.

¹¹³ *Fondation Napoléon*

https://www.napoleon.org/wp-content/uploads/2016/04/campagnemexique-1861-1867_bibliographie_gallica_fr.pdf (2021. április 28.)

akiknek kritikája széles nyilvánosságot kapott; 3. a hazatérő francia tisztek közül sokan beszámolóikban kedvezőtlen színben tüntették fel a II. Mexikói Császárságot. Az 1870 utáni francia köztársasági történetírás negatívan viszonyult III. Napóleon rendszeréhez, a mexikói fiaskót a császár kudarcaként beállítva. Egyfajta szimbólumként tekintettek Bazaine tábornok személyére, aki, mint látni fogjuk hosszú éveken keresztül volt a mexikói erők főparancsnoka, majd 1870 októberében megadva magát a porosz erőknek átadta a körülzárt Metz erődjét ezzel lényegében a bonapartista rendszer összeomlását okozva.¹¹⁴

Martin Quirarte a 20. századi francia szerzők közül Christian Scheffer: *La grande pensée de Napoléon III.* című munkáját méltatja, mely 1939-ben jelent meg, spanyol fordítására azonban 1963-ig kellett várni. Scheffer munkája széles forrásbázison (francia és osztrák levéltári forrásokon), visszaemlékezéseken és szakirodalmakon alapult, viszont Quirarte hiányolja a mexikói dokumentumok felhasználást a munkából. Rajta kívül Quirarte Suzanne Desternest munkásságát hangsúlyozza ki, akinek a II. Francia Császárság diplomáciatörténete volt a fő kutatási területe.¹¹⁵ Schawcross egy további fontos historiográfiai jelenségre is felhívja a figyelmet a francia nyelvű munkákat illetően, mégpedig arra, hogy a II. Francia Császárság történetét taglaló szerzők többsége a mexikói vállalkozást nem tekinti olyan lényeges eseménynek, ami szorosan a napóleoni birodalom központi történetéhez kapcsolódna és sokan külpolitikailag is jelentéktelenebbnek ítélték meg a krími háborúhoz (1853-1856), az 1859. évi szárd-francia-osztrák háborúhoz, az 1870-71-es francia-porosz háborúhoz és az algériai valamint az indokínai gyarmatszerzésekhez képest.¹¹⁶

Vizsgálódásaink alapján az utóbbi évtizedekben a második mexikói francia intervenció hadtörténetének feltárásában a francia történészek közül Jean Avenel: *La campagne du Mexique (1862-1867): La fin l'hégémonie européenne en Amérique du Nord*;¹¹⁷ Alain Gouttman: *La Guerre du Mexique 1862-1867: Le mirage américain de Napoléon III.*;¹¹⁸ Jean-François Lecaillon: *Napoléon III et le Mexique: Les illusions d'un grand dessein*¹¹⁹ és *La campagne du Mexique 1862-1867: Récits de soldats*;¹²⁰ valamint Eric Taladoire: *Les Contre-Guérillas*

¹¹⁴ SHAWCROSS 2018. 3–4.

¹¹⁵ QUIRARTE 1970. 174–176.

¹¹⁶ SHAWCROSS 2018. 4–5.

¹¹⁷ AVENEL 1996.

¹¹⁸ GOUTTMAN 2008.; Spanyol fordítása 2012-ben jelent meg: GOUTTMAN 2012.

¹¹⁹ LECAILLON 1994.

¹²⁰ LECAILLON 2006.

*françaises dans les Terres Chaudes du Mexique, 1862-1867*¹²¹ című művei játszottak fontos szerepet.

Sarolta mexikói császárné révén a Belga Királyság is érintett volt az eseményekben, mivel I. Lipót belga uralkodó lánya védelmére Mexikóba küldött egy kisebb belga légiót.¹²² A belga önkéntes katonai egységre vonatkozó dokumentumok és emléktárgyak nagy része a brüsszeli hadtörténeti múzeum (*Musée Royal de l' Armée*) állományába került, melyek túlnyomó többségét a katonák leszármazottjai adományozták az intézménynek. Ezek között megtalálhatóak az önkéntesek személyes kartonjai, kiadatlan naplói, jegyzetei és különböző iratai és családjakkal, barátaikkal folytatott magánlevelezéseik.¹²³

A belga egység főparancsnoka, Alfred van der Smissen 1892-ben adta ki memoárját (*Recuerdos de México 1864-1867*), melynek spanyol fordítását Martha Zamora publikálta, mely több kiadást is megért.¹²⁴ Egykori francia és osztrák bajtársaikhoz hasonlóan a mexikói harcokat túlélte belga önkéntesek közül is többen kiadtak emlékiratokat, naplókat, ilyen például: 1. Léon Timmerhans: *Voyage et Opérations du Corps Belge au Mexique* (1866-ban Liègeben jelent meg) ; 2. E. Walton: *Souvenirs d'un officier belge au Mexique, 1864-1866* (1868, Párizs) 3. Modeste Loiseau (naplója/visszaemlékezése): *Mexique et la légion belge 1864-1867* (1870-ben Brüsszelben került kiadásra, a szerző eredeteileg nem a nyilvánosság számára szánt¹²⁵) 4. Ch. Loomans: *Après Tacámbro, huit mois de captivité chez les Indiens au Mexique, 1865* (1873, Brugge); 5. A. de Schrynmakersnek a *Le Mexique: Histoire de l'établissement et de la chute de l'Empire de Maximilien, d'après des documents officiels* (1882, Brüsszel); 6. Th. Wahis: *Lettres du Mexique à sa mère Clotilde Delure, 1864-1866* (1981-ben F. de Rossius d'Human adta közre).¹²⁶

Az 1920-as években Héléne de Reinach Fousse-magne grófnő, Egon Cesar Cortihoz hasonló munkát írt Sarolta császárné életéről, melynek forrásbázisát visszaemlékezések és a császárné levelezései képezték.¹²⁷

¹²¹ TALADOIRE 2016.

¹²² A légió 1864. december 14-én érkezett meg Veracruz kikötőjébe, létszáma 21 tisztből és 680 főből állt és az osztrák önkéntesekhez hasonlóan 1866 végéig szolgáltak Mexikóban (1867 januárjában érkeztek vissza Európába). VAN DER SMISSEN 1892. [2016.] 12.

¹²³ MARECHAL – VAN SCHUYLENBERG-MARCHAND 1993. 42.; 77.; 2021 nyarán egy Campus Mundi ösztöndíjnak köszönhetően személyesen is betekintést nyerhettem az említett dokumentum- és műtárgyhagyatékba.

¹²⁴ VAN DER SMISSEN 1892. [2016.]

¹²⁵ LOISEAU 1870. 1.

¹²⁶ MARECHAL – VAN SCHUYLENBERG-MARCHAND 1993. 42.; 77.

¹²⁷ QUIRARTE 1970. 165–166.

A belga önkéntes légió történetének legrészletesebb munkáját, – közölve az állomány teljes névjegyzékét – 1967-ben Albert Duchesne adta ki két kötetben (*L'expédition des volontaires belges au Mexique 1864-1867*).¹²⁸ 1993-ban egy a mexikói-belga történelmi kapcsolatokat taglaló többszerzős munkában (*Las Begles et le Mexique. Dix contributions à l'histoire des relations Belgique-Mexique*) számos írás elemzi a Sarolta császárné idejében Mexikó és Belgium közötti fennálló találkozási pontokat.¹²⁹ A 2000-es években két mexikói történész Laura O'Dogherty Madrazo (*La guardia de la Emperatriz Carlota: Su trágica aventura en México, 1864-1867*)¹³⁰ és Angela Moyano Pahissa (*Los Belgas de Carlota. La expedición belga al imperio de Maximiliano*)¹³¹ foglalkozott behatóbban a témakörrel.

¹²⁸ DUCHESNE 1967.

¹²⁹ STOLS 1993.

¹³⁰ O'DOGHERTY MADRAZO 2004.

¹³¹ MOYANO PAHISSA 2011.

III. 1. 4. / A mexikói osztrák önkéntes sereg historiográfiája

A mexikói történészek mellett a külföldi történetírás is jelentősen hozzájárult Mexikó 1861 és 1867 közötti időszakának a megismeréséhez és megértéséhez – ennek egyik oka, hogy kevésbé voltak kitéve a politikai befolyásoltságnak. A Miksa császárról és Sarolta császárnéről íródott terjedelmes életrajzi munkákban gyakran a romantikus és személyes szálak jelennek meg (mint például nézeteltéréseik és esetleges szerelmi viszonyaik), a császár liberalizmusa és esetleg a császárné törekeny pszichéje kerülnek kihangsúlyozásra, ellenben kevésbé vizsgálják a mexikói politikai és társadalmi történelmi kontextust.¹³²

I. Ferenc József császár (1848–1916) mindent megtett annak érdekében, hogy öccse „mexikói kalandját” elhatárolja Ausztria hivatalos külpolitikájától, és azt a főherceg magánügyének állítsa be. Bécs legfőképpen a Querétaro-i események miatt igyekezett „hallgatni”, mert a császári ház nemzetközi hírnevét csorbította volna, ha elismerik, hogy egy osztrák főherceget, mint „politikai bűnözőt” állítottak bíróság elé külföldön. Ez a szemlélet nagyban kihatott a Osztrák-Magyar Monarchia időszakában arra, hogy milyen munkák jelenhetnek meg egyáltalán Miksa császárról és a tengerentúli császárságáról. Ismert egy sor olyan eset, amikor a hivatalos szervek megpróbálták megnehezíteni az ilyen jellegű művek megjelenését. A poroszországi születésű Félix Salm-Salm herceg megkeresésére hozzáférési nehézségekre, majd államtitkokra hivatkozott az osztrák udvar; Andreas Khevenhüller herceg pedig azt a „tanácsot” kapta az uralkodótól, hogy várjon a naplójának a publikálásával addig, amíg az egyes résztvevők el nem hunynak; még a művein külön engedéllyel dolgozó Ernst Schmit von Tavera diplomata munkáját is csupán cenzúrázást követően engedték megjelenni. 1918-ig a történészek számára szinte lehetetlen volt Miksa császár Bécsben őrzött irataihoz hozzáférni.¹³³ A rendelkezésre álló bibliográfiák azt mutatják, hogy ennek ellenére a Miksa császár emlékére írt költemények, rövid életrajzok és a II. Mexikói Császárság első történelmi értelmezései az 1860-as évektől tucatszám jelentek meg Ausztriában és a német nyelvterületeken.¹³⁴ Az osztrák

¹³² PANI 2004. 106.

¹³³ RATZ 1985. 11–12.

¹³⁴ Ezek közül Michael Orgen és a Glenn Jewison – Jörg C. Steiner szerzőpáros is többet felsorol. Ld.: *Austro-Hungarian Land Forces 1848-1918* (JEWISON, Glenn – C. STEINER, Jörg) <http://www.austro-hungarian-army.co.uk/mexican/mxbooks1.htm>

Ld még:

Michael Orgen – Research Collection 2020

<https://documents.uow.edu.au/~morgan/maxa.html>

önkéntes sereg tagjai közül szintén sokan kiadták visszaemlékezéseiket és naplóikat. Ezekről disszertációnk egy későbbi fejezetében még részletesebben szólunk.¹³⁵

Az uralkodópár Bécsbe került dokumentumai az első világháború végéig el voltak zárva a közvélemény elől, Egon Caesar Corti volt az első olyan személy, aki mindenféle engedély nélkül tudományos kutatásokat folytathatott az irathagyatékban.¹³⁶ Corti 1924-ben két kötetben adta ki *Maximilian und Charlotte von Mexiko* című munkáját,¹³⁷ és mint azt Audrey Dabbs kiemeli a 20. század derekáig „jónéhány kutatónak szintén lehetősége nyílt megtekinteni a dokumentumokat, de azóta sem született Corti munkájához fogható” mű.¹³⁸ Az osztrák szerző a bécsi levéltári dokumentumokon felül további európai forrásanyagot és szakmunkát is bevont a vizsgálataiba, Mexikóban azonban nem folytatott kutatásokat. Utóbbi miatt Martin Quirarte Corti munkáját egyoldalúnak minősítette, melynek véleménye szerint nem volt pozitív fogadtatása a latin-amerikai államban. Három évvel később, 1927-ben Corti Buffin báróval közösen egy hasonlóan jelentősnek mondható munkát közölt (*Léopold Premier: Oracle politique de l'Europe*), melyben I. Leopold belga király és a mexikói uralkodópár kapcsolatrendszeréről is sok szó esett. Corti 1948-ban egy további művet is közreadott Miksa császár életéről *Maximilian von Mexiko: Die Tragödie eines Kaisers* címmel. Quirarte azt a kritikát is megfogalmazta az osztrák szerzővel kapcsolatban, – valamint az amerikai Ralph Roeder és a belga Reinach Toussmagne grófnővel szemben is – hogy számos legenda elterjesztése és a történetek kiszínezése is a nevéhez köthető.¹³⁹ Egy másik kortárs szerző, Macías Rodríguez egyik írásában szintén kiemeli, hogy Corti munkájához nem használt mexikói forrásanyagokat és ezáltal a munkája egy ponton elveszíti az objektivitását, amikor Benito Juárez bemutatásakor a tényekről áttért „egy kegyetlen és bosszúálló” jellemrajz ismertetésére, amely minden történettudományi forrást nélkülöz.¹⁴⁰

Több éves vizsgálódásaink során nem leltünk rá olyan átfogó historiográfiai munkára (kivéteklént említhető Walter Klinger műve, amelyben megemlíti korábbi kútfőt),¹⁴¹ amely a második mexikói francia intervencióról és a II. Mexikói Császárságról német nyelven – elsősorban Ausztriában és Németországban – kiadott művek történetírását elemezné és mutatná be,

¹³⁵ A mexikói osztrák önkéntes sereg elbeszélő forrásairól ld.: *A kutatás forrásbázisa. A magyarországi katonák elbeszélő forrásanyaga.*

¹³⁶ AUTREY DABBS 1963. 7.; QUIRARTE 1970. 159.

¹³⁷ CORTI 1924. I–II.; A két világháború között Egon Cesar Corti munkája angol és spanyol nyelvű kiadásban is megjelent.

¹³⁸ AUTREY DABBS 1963. 7.

¹³⁹ QUIRARTE 1970. 158–171.

¹⁴⁰ MACÍAS RODRÍGUEZ 2015.

¹⁴¹ Ld. KLINGER 2013. 5–10.

így a fentebb már részletezett historiográfiai munkák és összesítő bibliográfiák segítségével igyekeztünk képet kapni arról, hogy mely témakörökre helyeződik a hangsúly a „Lajtán túl”.¹⁴²

Az eredmények azt mutatják, hogy a téma német ajkú szerzői elsősorban a II. Mexikói Császárság időszakának a feltárására fektetik a hangsúlyt és azon belül is legfőképpen Habsburg Miksa személye dominálja a tudományos diskurzust,¹⁴³ de ezek mellett megjelentek a mexikói császári állam berendezkedése (*Der Maximilianischen Staat Mexiko 1861-1867*)¹⁴⁴ vagy a mexikói udvartartás szolgálatában állt osztrák személyek – mint például Carl Gangolf Kaiser építész – tevékenységét bemutató munkák is.¹⁴⁵

Az osztrák szerzők közül kiemelkedik a 2013-ban elhunyt Ratz Konrad alakja, aki több évtizeden keresztül volt rendkívül aktív kutatója a témának és jelentős német és spanyol nyelvű publicisztikát hagyott az utókorra. Az 1980-as évektől a 2010-es évek elejéig önállóan és társszerzőként is több monográfiát adott közre. Munkásságáról elmondható, hogy szélesebb spektrumban vizsgálta a történéseket és Miksa császár személye mellett foglalkozott a császárság hadtörténetével és az uralkodó önkénteseivel is. 1998-ban megjelent két kötetes munkájában párhuzamba állította Miksa császár és Benito Juráez alakjait és politikai rendszerüket.¹⁴⁶ Több művében is foglalkozott az 1867-es Querétaro-i eseményekkel, bemutatva város ostromának hadtörténeti momentumait¹⁴⁷ és a Miksa császár és tábornokai ellen zajlott hadbírósi pert egyaránt.¹⁴⁸ és a Forráskiadást adott közre Miksa császár és Sarolta császárné levelezéseiből,¹⁴⁹ José Luis Blasio emlékiratát lefordította német nyelvre,¹⁵⁰ továbbá a mexikói Amprao Gómez Tepexicuapan-nal a korabeli sajtóhírek és magánlevelezések tükrében vizsgálták és rekonstruálták Miksa császár 1864-1867 közötti mexikói utazásainak időrendi sorrendjét.¹⁵¹ A téma egyik legavatottabb kortárs mexikói szerzőjével, Patricia Galeana de Valdésel 2007-ben jelent meg egy közös munkájuk, melyben Habsburg Miksa személyével kapcsolatos legújabb

¹⁴² A kutatás során csupán egy olyan munkát találtam, amely a francia és német ajkú orvosoknak a tárgyalt korokban megjelent mexikói útbeszámolóit elemezi: ROSS 2011.

¹⁴³ A Miksa császár életét bemutató munkája az alábbiak: *Maximilian von Mexiko* (HELLINGHAUS 1928.); *Maximilian von Mexiko* (WANDRUSZKA 1974.); „Die Öffentliche Meinung in Österreich zum Abenteuer Kaiser Maximilians I von Mexiko“ (WIEDENHOFER 1979.); *Maximilian, Kaiser von Mexiko. Sein Leben und sein Prozeß in historischer und psychologischer Sicht*. MIDDENDORF 1981.); *Kaiser Maximilian von Mexiko: Zur Problematik seiner Testamente* (SPRINGER 1982.); *Maximilian, Erzherzog von Österreich-Kaiser von Mexiko, in zeitgenössischen Photographien* (AICHELBURG 1987.); *Kaiser von Mexiko: Ein Habsburger auf Montezumas Thron* (VOGELBERGER 1992.)

¹⁴⁴ LUBIENSKI 1988.

¹⁴⁵ DREWES 1993.

¹⁴⁶ RATZ 1998.

¹⁴⁷ RATZ 1991. 2005-ben jelent meg spanyol nyelven, ld.: RATZ 2005.

¹⁴⁸ RATZ 1985.

¹⁴⁹ RATZ 2000. Spanyol nyelven ld.: RATZ 2003.

¹⁵⁰ RATZ 1999.

¹⁵¹ RATZ – GÓMEZ TEPEXICUAPAN 2007.

kutatásaiknak eredményeit közölték (*Tras las huellas de un desconocido. Nuevos datos y aspectos de Maximiliano de Habsburgo*).¹⁵²

Jelen munkánk szempontjából a legfontosabb tárgykört a *Mexikanische Österreichische Freiwilligenkorps* történetéről megjelent írások képezik. A rendelkezésre álló információk szerint az osztrák önkéntes seregről – annak toborzásáról – az első tudományos igényű tanulmányt, bécsi levéltári dokumentumok és a résztvevők visszaemlékezéseinek felhasználásával 1961-ben Andreas Cornaro közölte (*Österreich und das mexikanische Freikorps*) az osztrák állami levéltár folyóiratában.¹⁵³ Három évvel később vehette a kezébe az olvasó a legelső önálló monográfiát (Daniek Edmund: *Sie zogen nach Mexiko. Ein Denkmal für die österreichischen Freiwilligen unter Kaiser Maximilian 1864-1867*), ami szintén a bécsi Kriegsarchiv-ban őrzött iratok és a Mexikót megjárta főtisztek elbeszélő forrásai segítségével mutatta be az osztrák önkéntes sereg történetét.¹⁵⁴ 1987 márciusában Laura Ruaro Loseri szervezésében egy többnapos nemzetközi konferencia zajlott Triesztben Miksa császár személyére és uralkodására emlékezve, melyre több országból is érkeztek előadók. A konferencia tanulmánykötetében – melyet szintén az említett Laura Ruaro Loseri szerkesztett – olasz, német, francia és spanyol nyelvű munkákkal találkozhat az olvasó. Andreas Cornaro a kötet egyik tanulmányaként az 1961-ben a *MÖF* történetéről megjelent munkájának a kivonatát közölte.¹⁵⁵ Brigitte Hamann Andreas Khevenhüller huszártiszt naplójának forrásközlésekor foglalta össze röviden a Mexikóban szolgált osztrák önkéntes katonai egység történetét.¹⁵⁶ A fentebb már idézett Ratz Konrad a Miksa császár és Juárez alakjait párhuzamba állító német nyelvű munkájában (*Maximilian und Juárez. Das Zweite mexikanische Kaiserreich und die Republik*) ad egy fejezetnyi leírást az önkéntes seregről, mely némi változtatással pár évvel később a Patricia Galeana de Valdés-el közösen írt művében (*Tras las huellas de un desconocido. Nuevos datos y aspectos de Maximiliano de Habsburgo*) spanyol nyelven is megjelent.¹⁵⁷ A Habsburg Miksa uralkodása idején Mexikóban végzett osztrák térképészeti feltárásokról 2003-ban Herbert J. Nickel közölt egy monográfiát (*Kaiser Maximilians Kartographien im Mexiko*), melyben külön szól az osztrák önkéntes sereg térképészeti tevékenységéről.¹⁵⁸ A *MÖF* történetéről a legújabb és legrészletesebb monográfiát

¹⁵² RATZ – GALEANA DE VALADÉS 2008.

¹⁵³ CORNARO 1961.

¹⁵⁴ DANIEK 1964.

¹⁵⁵ CORNARO 1992. 55–63.

¹⁵⁶ HAMANN 1989. 64–83.

¹⁵⁷ RATZ 1998. 271–298.; RATZ – GALEANA DE VALADÉS 2008. 110–123.

¹⁵⁸ NICKEL 2003.

Walter Klinger adta ki 2008-ban *Für Kaiser Max nach Mexiko: Das Österreichische Freiwilligenkorps in Mexiko 1864/67* címmel, mely 2013-ban egy második kiadást is megért.¹⁵⁹

A témát dominálják mexikói-amerikai-francia-belga és osztrák történetírás néhány kivételével eltekintve kevésbé figyelt fel arra, hogy a *Mexikanische Österreichische Freiwilligenkorps* leképezte a Habsburg Birodalom nemzeti és nyelvi sokszínűségét. Ahogyan a Habsburg Monarchia történelmének vizsgálata sem lehet teljes a birodalomban egykoron élt nemzetiségek múltjának ismerete nélkül, ugyanúgy a mexikói osztrák önkéntes sereg történetének a mélyreható feltárásához is nélkülözhetetlenek a Mexikóban, Miksa császár seregében szolgált cseh, lengyel, olasz, szlovén stb. bakákhoz kapcsolódó forrásanyagok és szakirodalmak. Az állományban az osztrákok és a magyarok mellett több ezer lengyel, cseh és több száz szlovén, horvát, olasz és egyéb birodalmi nemzetiség is szolgált. Vizsgálataink során igyekeztünk felkutatni az imént említett nemzetiségekhez köthető olyan monográfiákat és részfejezeteket, amelyek az ő szemszögükből taglalják a történeteket.

A lengyel résztvevők népes táborából Mariusz Kulczykowski adott közre egy tanulmányt az 1990-es évek elején,¹⁶⁰ 2009-ben pedig Jarosław Wojtczak egy az egész második francia intervenció történetét tárgyaló monográfiát jelentetett meg lengyelül.¹⁶¹

Az 1867 és 1881 közötti időszakból négy cseh nyelven közreadott munkát tudunk összegyűjteni Habsburg Miksa császárságáról és a mexikói eseményekről,¹⁶² melyet az első világháborút megelőzően még egy további is követett.¹⁶³ A prágai Cseh Nemzeti Múzeum értesítője 1971-ben egy külön számot szentelt annak, hogy bemutassa a mexikói osztrák önkéntes sereg cseh katonáinak történetét,¹⁶⁴ illetve az ezt követő összevont 4. és 5. számokban mutatták be a Mexikóban szolgált és ott később letelepedő híres gyógyszerésznek, František Kaskanak az életútját, valamint a Mexikóból Prágába került hagyatékát és emléktárgyait.¹⁶⁵ Az 1990-es

¹⁵⁹ KLINGER 2008.

¹⁶⁰ KULCZYKOWSKI 1993.

¹⁶¹ WOJTCZAK 2009.

¹⁶² Ld.: *Maximilianuv podvraceny Trun v Meciku* 1867.; NEJEDLÝ 1868.; VOLNY 1874.; DONAT-PELHRIMOVSKY 1881.; 1867-ben Prágában német nyelven is jelent meg egy munka: *Kaiser Maximilian von Mexiko, der letzte Ritter des 19. Jahrhunderts* 1867.

¹⁶³ ŘEZNÍČEK 1913.

¹⁶⁴ SINKULA 1971.

¹⁶⁵ CHALUPA 1971. ; DROBNÁ 1971. a.; DROBNÁ 1971. b.; KOUBA 1971.; SOUKUPOVÁ 1971.; STARÁ 1971.; SVOBODA 1971.; A Prágai Nemzeti Múzeumban 1999-ben volt egy nagyszabású kiállítás Habsburg Miksa mexikói kalandjáról. Ennek kiállítási katalógusát ld.: SRŠEŇ – STEHLÍKOVÁ 1999.

évek második felében Jiří Pernes Hasburg Miksa császárról adott közre egy monográfiát,¹⁶⁶ Praschl-Bichler pedig 2008-ban közölt az uralkodó levelezéseiből egy válogatott fordítást.¹⁶⁷

A témára vonatkozó első szlovén művek és értelmezések szintén a 19. századra nyúlnak vissza.¹⁶⁸ A Habsburg Miksa uralkodása idején Mexikóban szolgált szlovén katonák történetét tárgyalja a szlovén hadtörténetírás 1992-ben megjelent átfogó munkája is.¹⁶⁹ A mexikói osztrák önkéntes sereg összegyűjtése és kiképzése a mai Ljubjana egy akkoriban használaton kívül álló volt cukorgyárnak az épületében történt. Egy az épületkomplexum – melyben jelenleg egy modern kulturális központ kialakítása zajlik – történetéről kiadott könyvben szintén található egy rövid fejezetnyi utalás a mexikói önkéntesekre vonatkozóan.¹⁷⁰

Az osztrák önkéntesek soriban szolgáló olaszok történetéről egyelőre kevés szakirodalmi munkára bukkantunk. Az olaszok szerepvállalása egy rövid fejezetben említésre kerül a *Soldati dell'imperatore: I lombardo-veneti dell'esercito austriaco: 1814-1866* című olasz hadtörténeti munkában, melyben a szerző az egykoron az osztrák cs. kir. seregben szolgált Északolaszországiakról értekezik.¹⁷¹

Az önkéntesek között szolgált erdélyi születésű román nemzetiségű orvosokról a kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetem (Universitatea Babeş-Bolyai) kutatói Sandra Hirsch és Vlad Popovici jelentették meg *The conduct lists of military physicians Ion Arsenie and Bucur (Hilarius) Mitrea during the Mexican campaign (1864-1866)* című cikküket 2021-ben.¹⁷²

Alfejezetünket a már többször idézett Zubiran Escoto gondolataival zárjuk, aki szerint ugyan bőséges mexikói és „külföldi” szakmunka született már a tárgykört illetően, azonban meglátása szerint még mindig hiányzik egy olyan mű, amely az egész témát átfogóan közelítené meg és integrálná a különféle nézőpontokat és eredményeket.¹⁷³ Teljes mértékben egyetértve a mexikói szerző gondolatával, különösen fontosnak gondoljuk, hogy a következő évtizedekben a téma közép-európai – természetesen a magyart is beleértve – forrásanyaga minél szélesebb formában nemzetközi szinten is ismerté váljon a téma kutatói előtt, hogy azok beépülhessenek a tudományos diskurzusba.

¹⁶⁶ PERNES 1997.

¹⁶⁷ *Screiben eines mexicanischen Freiwilligen an seine Eltern in Leitmeritz* 1866.

¹⁶⁸ ALÉŠOVČ 1868.; NEDELJKO 1892.

¹⁶⁹ ŠVAJNCER 1992.

¹⁷⁰ KRMELJ 2010. 48–53.

¹⁷¹ CONSTANTINI 2004.

¹⁷² HIRSCH – POPOVICI 2021.

¹⁷³ ZUBIRÁN ESCOTO 2001. 106.

III. 2. / A mexikói osztrák önkéntes sereg

III. 2. 1. / A mexikói osztrák önkéntes sereg megalakulásának eseménytörténeti előzményei a Londoni egyezménytől a II. Mexikói Császárságig (1861-1863)

III. 2. 1. 1. / Bevezetés

Mexikó 1821-ben nyerte el függetlenségét a spanyol koronától, ezt követően az ország államformája alkotmányos monarchia lett. 1822-ben I. Agustín (Mexikó császárra 1822–1823) néven Agustín de Iturbide (1783–1824) került a mexikói császárság trónjára.¹⁷⁴ A Mexikói Birodalom függetlenségét elsőként Chile, Kolumbia és Peru ismerte el, majd az Egyesült Államok bő egy évvel később, 1822 decemberében. Lényeges kiemelni, hogy a függetlenséget követően az országban tovább működött a kongresszus, amelynek létrehozása még a spanyol gyarmati időkre nyúlt vissza. A latin-amerikai állam függetlenedése felkeltette Nagy-Britannia érdeklődését is, ugyanis a spanyol korona uralma alól felszabadult ország értékes nemesfém lelőhelyekkel rendelkezett és potenciális hitelfelvevő állammak is bizonyult. Hosszasabb előkészületek után Nagy-Britannia végül 1825 januárjában ismerte el független államként Mexikót.¹⁷⁵

A császárság bukását követően az Amerikai Egyesült Államok példáját követve 1824-ben Mexikó is egy föderalista alkotmányt vezetett be, azonban a politikai viszonyok továbbra is rendkívül zavarosak voltak. Az instabil politikai légkört mi sem szemlélteti jobban, minthogy 1824 és 1848 között 250 fegyveres lázadás tört ki az országban és harmincegy elnöki adminisztráció váltotta egymást az ország élén (ebből 21 az 1841 és 1848 közötti időszakban). Mexikó a 19. század folyamán sokáig demográfiai problémákkal küzdött, az ország rendkívül gyéren lakott volt, főként – a ma már az USA-hoz tartozó – északi részeken, ahová ekkoriban megindult az amerikai telepesek bevándorlása, akik egyre nagyobb szabadságot követeltek maguknak, mely Texasban egy függetlenségi mozgalom kibontakozásához vezetett. A texasiak 1835-ben kikiáltották a függetlenségüket, amely 1836-ban egy katonai összecsapást eredményezett, azonban a személyesen Santa Anna elnök által vezetett mexikói csapatok alulmaradtak a texasi telepesekkel szemben (San Jacinto-i csata, 1836. április 21.). Az

¹⁷⁴ NAGY 2013. 46. Az 1821-es függetlenség kivívását követően egy öt fős katonai junta irányította az országot. Mexikó egy évvel később monarchista állammá alakult, a junta egyik tagjának Agustín de Iturbidének a vezetésével, mely azonban rövid életűnek bizonyult. NAGY 2013. 46–47.

¹⁷⁵ VELÁSQUEZ GARCÍA et al. 2018. 401–426.

összecsapásban maga Santa Anna elnök is fogságba esett, aki a szabadulásáért cserébe elismerte Texas függetlenségét.¹⁷⁶

Mexikóban a belső társadalmi és politikai feszültségek tovább fokozódtak, melyet még inkább kiélezett az, hogy 1838-ban egy újabb konfliktus bontakozott ki a Mexikói-öbölben. Ekkor ugyanis Franciaország pénzügyi követelésekkel lépett fel Mexikóval szemben – egy a latin-amerikai államban élő francia cukrász panasza nyomán – amelyet, mint az első francia intervenció vagy gúnynevéen, mint „Cukrász Háború” (spanyolul: *Guerra de los Pasteles*) tart számon a mexikói történetírás, és amely a Második Francia Intervenció (1861–1867) előzményeként tekinthető. 1838 márciusában Franciaország ultimátumot adott át a mexikói kormányzat számára, a francia hajóhad blokád alá vette Vera Cruz városát, amely az év végére a kikötőváros lövetésébe torkollott. Mivel Nagy-Britannia féltette a mexikói gazdasági érdekeltségeit, ezért közvetítőként lépett fel a két fél között és Franciaországra nyomást gyakorolva elérte a francia hajóhad távozását, Mexikó esetében pedig az adósságtörlesztésre tett ígéretet.¹⁷⁷

Texas 1845-ben kérte felvételét az USA államszövetségébe, amely egy nyílt katonai konfliktust eredményezett az Amerikai Egyesült Államok és Mexikó között. Az 1846-ban kitört háború a Guadalupe-Hidalgo-i békekötéssel (1848. február 2.) zárult, amelynek értelmében Mexikó hatalmas területekről volt kénytelen lemondani a győztes fél javára. Az ennek hatására bekövetkezett változások végeredményben mind az USA-ban,¹⁷⁸ mind pedig Mexikóban belpolitikai válsághoz és véres polgárháborúhoz vezettek. Az amúgy is feszült és instabil mexikói politikai légkört a jelentős területvesztések és annak negatív gazdasági hatásai csak tovább rontották, olyannyira, hogy a politikai erők szembenállása 1857-re egy több évig tartó véres polgárháború kitörését eredményezte. A 19. század derekán a latin-amerikai országok politikai életét is a liberális és a konzervatív erők közötti rivalizálás határozta meg, melynek következtében Mexikó kötélete két egymással szemben álló táborra szakadt.¹⁷⁹

¹⁷⁶ VELÁSQUEZ GARCÍA et al. 2018. 401–426.; VADÁSZ 2011. 535-537.; VENKOVITS 2014. 28.

¹⁷⁷ VELÁSQUEZ GARCÍA et al. 2018. 401–426.; VADÁSZ 2011. 535-537.; VENKOVITS 2014. 28.

¹⁷⁸ A háború következményeként Texas az USA teljes jogú tagjává vált, amelyet több újabb déli és középső állam megalakulása és csatlakozása követett az 1850-es években. A déli államok megnövekedett súlyával egyúttal felszínre törtek az északi szabad államok és a déli rabszolgatartó államok közötti ideológiai és politikai feszültségek, amelyek az 1860-as években az amerikai polgárháborúhoz vezettek.

¹⁷⁹ VELÁSQUEZ GARCÍA et al. 2018. 401–426.; Mexikó történelmének ezen időszakáról magyar nyelven bővebben ld.: VENKOVITS 2014. 28.; VADÁSZ 2011. 535–537.; TORBÁGYI 2004.

1857 derekán az ír felmenőkkel is rendelkező Ignacio Gregorio Comonfort de los Ríos (1812–1863) választották meg Mexikó elnökévé. Comonfort tisztában volt vele, hogy a liberálisok által 1855 óta bevezetett intézkedésekkel szemben (Mexikó föderális demokráciává szervezése erős egyházellenes éllel) egyre nagyobb a társadalmi elégedetlenség és a katonaságon belül is szervezkedések kezdődtek. Félix Zuolaga teljes egészében elutasította a liberális kormányzat által javasolt alkotmányt (*Plan de Tacubaya*) és egy új kongresszus és alkotmány kidolgozását tűzte ki célul. A Zuolagához hű erökhöz csatlakoztak a mexikóvárosi, a pueblai, a tlaxcalai és a veracruzai helyőrség katonái. Comonfort a mérsékelt liberálisokkal egyetemben támogatta Zuolaga tervét, azonban ennek ellenére az ország elhagyására kényszerült 1858 elején. Mielőtt távozott volna kiszabadította a bebörtönzött Benito Juárezt (1806–1872),¹⁸⁰ aki még ugyanezen év során Mexikó elnöke lett egészen 1872-es haláláig.¹⁸¹

A szembenállás újabb katonai konfliktust eredményezett, amelyet Reform Háborúként (*Guerra de Reforma*) vagy másnéven Három Éves Háborúként (*Guerra de Tres Años*) szoktak nevezni a szakirodalmakban.¹⁸² 1858 elején két különböző csoport is magát tekintette az ország vezetőjének: egyrészt Zuolaga kabinetje, amit a szövetségi tagállamok közül Mexikó, Puebla, San Luis Potosi, Chihuahua, Durango, Tabasco, Tlaxcala, Chiapas, Sonora, Oaxaca és Yucatán támogatott, másrészt a Benito Juárez körül csoportosuló politikusok, akik mögött Jalisco, Guanajuato, Querétaro, Michoacán, Nuevo León, Coahuila, Tamaulipas, Colima és Veracruz szövetségi államok sorakoztak fel. Katonailag Zuolaga erői voltak előnyösebb pozícióban. Juárez 1858. március 10-én – miután csapatai egy nappal korábban súlyos vereséget szenvedtek a Guanajuato tagállam béli Salamancánál – elhagyta Guanajuato városát és a Csendes-óceán partján található Manzanillo kikötővárosába menekült, ahol hajóra szállt, majd Panama valamint New-Orleans érintésével Vera Cruzba hajózott.¹⁸³

A Reform Háború idején Mexikó földrajzi kiterjedése már megegyezett a mai állapotokkal: 1 972 550 km².¹⁸⁴ Az ország 1857-es hivatalos népessége kicsivel több mint 8 millió fő volt, ami a mai adatok (több mint 125 millió fő) 7%-át sem érte el és ebben az időszakban az éves népességnövekedés is csupán 0,6%-os volt. Ezek alapján akkoriban a latin-amerikai ország népsűrűsége körülbelül 4 fő/km² lehetett, tehát nem volt sűrűn lakott.

¹⁸⁰ Mivel az ország legfontosabb kikötőjének számított ezért ennek birtoklása kulcsfontosságú volt.

¹⁸¹ VELÁSQUEZ GARCÍA et al. 2018. 464–467.

¹⁸² VELÁSQUEZ GARCÍA et al. 2018. 464–467.; A Reform Háborúról bővebben ld.: BATRES 1962. 7.; újabban: FOWLER 2020.

¹⁸³ VELÁSQUEZ GARCÍA et al. 2018. 464–467.

¹⁸⁴ Összehasonlításképpen, az Osztrák-Magyar Monarchia legnagyobb kiterjedése idején 676 615 km² területű volt. A későbbiek folyamán látni fogjuk, hogy a magyar katonák narratív forrásaiban több helyen is az ország területi nagysága, mint a kudarc egyik oka jelenik meg.

Rendelkezésre állnak adatok a népesség területi megoszlásáról is, amely a következőképpen alakult 1857-ben:

- Észak-Mexikó (Sonora, Sinaloa, California, Durango, Chihuahua, San Luis, Tamaulipas, Nuevo Leon, Coahuila, Zacatecas, Augascalientes szövetségi államok): 21,2% (megközelítőleg 2 millió fő)
- Nyugat-Mexikó (Michoacán, Colima, Jalisco, Nayarit szövetségi államok): 16,3 % (megközelítőleg 1,3 millió fő)
- Közép-Mexikó (Guanajuato, Querétaro, Mexikó, Morelos, Hidalgo, Guerrero, Puebla, Tlaxcala szövetségi államok és Mexikóváros): 41% (megközelítőleg 3,3 millió fő)
- Kelet-Mexikó (Veracruz szövetségi állam): 4,1% (megközelítőleg 330 ezer fő)
- Dél-Mexikó (Oaxaca, Tabasco, Chiapas szövetségi államok és a Yucatán-félsziget): 18,2% (megközelítőleg 1,5 millió fő)¹⁸⁵

A Három Éves Háború hadmozdulatai az egész ország területére kiterjedtek és nagyon fontos volt a szerepe a diplomáciai kapcsolatoknak. Kezdetben a külföldi hitelezők, valamint Franciaország, Spanyolország, Anglia, az Egyesült Államok és számos egyéb ország képviselője is Zuolaga elnököt és kabinetjét ismerte el a legitim kormánzatnak, azonban az egyre élesedő polgárháború arra készítette őket, hogy lépéseket tegyenek a harcoló felek kibékítésére, mely próbálkozások nem jártak sikerrel. 1859 márciusában Miguel Miramón, a Zuolaga kormány elnökhelyettese a csapataival kísérletet tett Veracruz kikötőjének elfoglalására – ahol Benito Juárez ellenkormányzata székelt – azonban erőfeszítései nem jártak sikerrel, sőt áprilisban Tacubayánál (ma Mexikóváros része) Zuolaga erői vereséget szenvedtek a Juárez ellenkormányát támogató csapatoktól. Itt Miramón parancsára kivégezték a hadifoglyokat Leonardo Marquez vezényletével, amely rendkívül negatív visszhangot váltott ki országszerte. 1860 márciusában Miguel Miramón ismét kísérletet tett a Veracruz-i kikötő elfoglalására, melyhez két hadihajót is vásároltak Spanyolországtól. A hadművelet ismételen sikertelenül zárult. A támadóknak az ostromot fel kellett adniuk és vissza kellett vonulniuk az ország belső területeire, ahol a Juárez kormányzat – amit ekkorra az USA már hivatalosan is elismert – erőinek egyre nagyobb területeket sikerült az ellenőrzése alá vonnia. A döntő összecsapásokra 1860. augusztus 10-én a Guanajuato tagállam béli Silaonál és 1860. december 22-én a Tlaxcala állam béli Calpulaľpannál került sor, melyet követően a Jesús González Ortega

¹⁸⁵ VELÁSQUEZ GARCÍA et al. 2018. 411–412.

vezette csapatok december 25-én bevonultak Mexikóvárosba, ahová 1861 januárjában Juárez elnök kormányával követte őket.¹⁸⁶

A Juárez kormányzat a győzelmét követően lépéseket tett a hatalmának stabilizálására: választásokat írtak ki és folytatták a polgárháború alatt az azt megelőzően elkezdett liberális programjaikat (a három fő program: Ley Juárez, Ley Lerdo és Ley Iglesias). Ezek mindegyike politikai felhatalmazást adott a kormánynak az egyház belügyeibe való beavatkozásba, lazítottak a korábbi kormányzatok centralizációján és megkísérelték növelni az állami bevételeket a korábbi tulajdonjogi rendszer megváltoztatásának kísérletével, mely a tradicionális és rendkívül merev társadalmi struktúrájú spanyol gyarmati elit ellen irányult. Ezen intézkedések súlyosan sértették a legyőzött konzervatív körök (egyházi vezetők, vidéki birtokosok, centralisták, jónéhány katonai vezető és a törvényen kívül álló bandák vezetői, utóbbiak mindenféle kormányzattal szemben álltak) érdekeit és tovább mélyítették az országot szétfeszítő ellentéteket. A megmaradt konzervatív csapatok nem békéltek meg az új rezsimmel és parancsnokaik (mint például Leonardo Marquez, Thomas Mejía) vezetésével az ország gyéribben lakott vidékeire vonultak vissza, elkerülve elfogásukat.¹⁸⁷

A polgárháború következtében Mexikó külföldi pénzügyi adósságainak mértéke drasztikusan megnövekedett, mivel mindkét fél jelentős összegű hiteleket vett fel a haderejének a finanszírozására.¹⁸⁸ A 19. század derekán Mexikó számára a legfőbb bevételi forrást a külföldi áruk behozatali vámjai jelentették, de ezekből a bevételekből az ország az 1859. évi veracruzai egyezményt (Juárez kormányzata és brit Hugh Dunlop valamint a francia Charles Pénaud tengernagyok között kötött meg) követően már csak kisebb részben profitálhatott. Az egyezmény a következő díjszabásokat mondta ki: 1. Francia kereskedelmi hajók esetén a vámtarifákból, Mexikó csupán 8% haszonra tett szert, míg a többin a franciák (25%), az angolok (29%), a spanyolok (8%) és a londoni hitelintézetek (contraída de Londres) (25%) osztoztak (5% a hátralékok megfizetésére lett felhasználva). Egyéb zászló alatt érkező áruszállító hajók esetén pedig a következő vámbevételi elosztás lépett életbe: Mexikó (25%), Nagy-Britannia (29%), Franciaország (8%), Spanyolország (8%), londoni hitelintézetek (contraída de Londres) (30%). Oscar Castañeda Batres szerint az említett európai hatalmak (ez alól kivételt képezett Nagy-Britannia) még ezt is igyekeztek kijátszani a Csendes-óceáni partvidéken kereskedelmi és hadihajókról folytatott jelentős csempésztevékenység révén, főként ásványkincsek hagyták el Mexikót vámfizetés nélkül. Emellett a polgárháborús időszak

¹⁸⁶ Uo. 464–467.

¹⁸⁷ AUTREY DABBS 1963. 16–18.

¹⁸⁸ VELÁSQUEZ GARCÍA et al. 2018. 464–467.

folyományaként Mexikónak voltak adósságai egyfelől mexikói, másfelől külföldi magánszemélyek felé egyaránt (az 1862-ben benyújtott követelések 1,2 millió pesóra rúgtak), melyeknek egy részét később a Juárez kormány elismert, míg egy részét pedig elutasította.¹⁸⁹

Jan Bazant kutatásai alapján Mexikónak 1862-ben összesen 81 632 561 mexikói peso (\$) tartozása volt a külföldi hitelezők felé. Ebből 64 266 354 peso kötvény és 13 466 676 konvenciók egyezmény (összesen 77 733 036 peso) formájában, melyhez hozzájöttek még azon különféle adósságok (3 899 525 peso), melyek a három évig tartó polgárháborús időszakban keletkeztek, és amelyet a Juárez kabinet egyáltalán hajlandó volt elismerni.¹⁹⁰ Batres az 1861-es évre vonatkozóan a latin-amerikai állam összhiteltartozását, a Londoni Szerződést megkötő európai hatalmak felé összesen 82 315 447 pesora becsülte, mely szerinte országonkénti bontásban a következőképpen alakult:

1. Nagy-Britannia: 69 994 544 peso¹⁹¹
2. Spanyolország: 9 460 986 peso¹⁹²
3. Franciaország: 2 859 917 peso¹⁹³

1861 folyamán a republikánus kormányzat erőfeszítései ellenére Mexikónak az addig is súlyos pénzügyi helyzete tovább romlott, aminek következtében Benito Juárez 1861 júliusában aláírta a külföldi országok részére történő pénzügyi törlesztések kétéves időtartamra történő befagyasztásáról szóló rendeletét, amely ürügyet szolgáltatott az európai hatalmaknak a katonai fellépésre.¹⁹⁴

¹⁸⁹ BATRES 1962. 8–9.

¹⁹⁰ BAZANT 1995. 98.

¹⁹¹ A latin-amerikai ország az első nagyobb hitelfelvételére nem sokkal a függetlenségének kikiáltását követően kényszerült. 1823. május 14-én a mexikói követ Francisco de Borja Mignoni 3 millió 200 ezer Font sterlingről (16 millió mexikói peso) kötött hitelfelvételi szerződést a londoni Goldsmith bankházzal, 5%-os éves kamattal. Az összes költség a mexikói kormányra hárult. Mexikó ebből csupán 8 millió pesonyi hányadot kapott meg, de törlesztenie az egész összeget kellett. 1824 augusztusában egy újabb 16 millió pesós hitelfelvétel történt, 6%-os kamattal a londoni Barclay, Herring, Richardson & Co banktól. A mexikói állam a rossz anyagi helyzete miatt nem bírta tartani magát a szerződésben foglaltakhoz, emiatt a köztársaság elveszítette a megállapodások szerinti összeg jelentős részét. BATRES 1962. 14–19.

¹⁹² Uo. 14–19.; A Spanyolország irányába történő adósságok gyökerei az 1836-os Paz y Amistad-i egyezményig (*Tratado de Paz y Amistad*) nyúlnak vissza. A spanyol-mexikói adósságról bővebben ld.: PI-SUÑER LLORENS 1999. 39.

¹⁹³ Uo. 14–19.

¹⁹⁴ AUTREY DABBS 1963. 16–18.

III. 2. 1. 2. / Londoni egyezmény (1861. október 31.)

A mexikói hitelezésekben érintett három legjelentősebb európai nagyhatalom (Franciaország, Nagy-Britannia és Spanyolország)¹⁹⁵ képviselői közös fellépés mellett döntöttek a mexikói kormányzattal szemben, azonban eltérő véleménnyel voltak a katonai beavatkozás mértékét illetően. 1860 októberében ezen nézetkülönbségek rendezésére ültek össze Nagy-Britannia, Franciaország és Spanyolország képviselői Londonban. A tárgyalások során a felek megállapodtak abban, hogy teljes mértékben támogatják egymás követeléseit a mexikói kormányzattal szemben, melyet végül a Londoni Szerződésben ratifikáltak. Nem mellékes kiemelni, hogy a tárgyalások során már felmerült egy esetleges mexikói császárság gondolata, ami növelte annak a felvetésnek a súlyát, hogy a moratórium elleni fellépés csak ürügyül szolgált az latin-amerikai ország elleni katonai akcióra.¹⁹⁶

A Londoni Szerződés kimondta, hogy az Egyesült Királyság, Spanyolország és Franciaország uralkodói között meghatalmazottjaik útján megállapodást kötöttek, a Mexikóban élő állampolgáraik és azok tulajdonainak védelmére. Ezeken felül a mexikói köztársaság velük szemben támasztott vállalásainak teljesíttetése érdekében a következőkről állapodtak meg:

1. A három ország uralkodója vállalta, hogy az egyezmény aláírását követően megteszik a szükséges intézkedéseket ahhoz, hogy együttesen szárazföldi és haditengerészeti erőket küldjenek Mexikó partjaihoz, melynek pontos létszámáról későbbi kormányközi tárgyalásokon döntenek, azonban kikötötték, hogy az útba indítandó egységeknek elegendő létszámúnak kell lenniük ahhoz, hogy képesek legyenek bevenni és elfoglalni a mexikói partvidék különböző erődjeit és katonai állásait. Továbbá engedélyezték, hogy a seregek főparancsnokai közös hadgyakorlatokat tartsanak az egyezményben megjelöltek végrehajtásának és különösen a külföldi lakosok biztonságának a garantálása érdekében.

2. Az aláíró felek kötelezték magukat arra, hogy a Mexikó elleni fellépésük során tiszteletben tartják az ország integritását, vagyis nem törekednek területszerzésre, nem avatkoznak bele az ország belügyeibe és garantálják, hogy a mexikói nép szabadon választhassa meg a kormányát és államformáját.

¹⁹⁵ A mexikói történetírás az 1861–62-es angol-spanyol-francia intervenció szövettségére a la tripartita (tripartito jelentése: három részből álló, háromrészes) megnevezést használja.

¹⁹⁶ AUTREY DABBS 1963. 18–19.

3. Mindhárom ország küld Mexikóba egy biztost, akiknek a feladata az intervenció és a hitelbehajtás során felmerülő kérdések rendezése, figyelembe véve mindhárom fél követeléseit.

4. A washingtoni kormányzat megnyerése és az Egyesült Államok bevonása a Mexikó elleni fellépésbe (mivel az USA is érintett volt a hiteltörlesztés elmaradásában), csatlakozva az egyezményhez vagy külön-külön egyezményt kötve – megegyező feltételek mellett – a résztvevő felekkel. Az USA válaszában késlekedése esetén nem halasztják el a hadműveletek megkezdését.

5. Az egyezmény tizenöt napon belül megerősítésre szorul a felek között.¹⁹⁷

A három európai ország a szerződés ratifikálását követően hazarendelte Mexikóból diplomatáit. Franciaország mexikói képviselője Dubois de Saligny a francia delegátussal 1861 decemberében a porosz képviselőt oltalma alatt hagyta el az országot, és a belga követség oltalma alatt az angol nagykövet is hazatért.

A londoni egyezményre válaszul a Juárez kormányzat fegyverek beszerzésével megkezdte a mexikói hadsereg megerősítését, azonban felmérve az erőviszonyokat, (mivel Jack Audrey Dabbs szerint nem számíthattak az USA segítségére¹⁹⁸), a mexikói törvényhozás végül visszavonta a július 17-i moratórium rendeletet, de ekkora már a szövetséges csapatok úton voltak Veracruz kikötője felé.¹⁹⁹

A három európai nagyhatalom együttműködése egyébként nem volt előzmények nélküli az időszak során. Franciaország és Nagy-Britannia szövetségesként vett részt mind a krími háborúban (1853-1856), mind pedig a második kínai ópiumháborúban (1856–1860). Spanyolország latin-amerikai gyarmatbirodalmának elvesztését követően a 19. század folyamán nem folytatott katonai expanziót leszámítva két kisebb esetet, melyek az 1850-es és 1860-as években történtek. Ezek egyike volt, hogy Madrid kezdetben háromszáz katonával (a fülöp-szigeteki spanyol helyőrségből) segítette Franciaország indokínai gyarmatosító hadműveleteit.²⁰⁰

¹⁹⁷ A szerződés szövegét spanyolul közli: BATRES 1962. 74–76.; A hármas szövetségnek a londoni Public Record Officeban őrzött irataiból forráskiadást közöl: GRAJALES 1962.

¹⁹⁸ Autrey Dabbs a Mexikó elleni 1861-es külföldi katonai intervenció megindulását egyértelműen annak tulajdonította, hogy az amerikai polgárháború miatt megszűnt az Egyesült Államok védelme a latin-amerikai térség felett, amely utat engedett az európai hatalmak terjeszkedésének. AUTREY DABBS 1963. 19.

¹⁹⁹ AUTREY DABBS 1963. 19.

²⁰⁰ A 19. század folyamán Spanyolország a saját belső társadalmi problémáiba süllyedt és egy rövid időszakot leszámítva nem vett részt nagyobb nemzetközi katonai konfliktusokban az 1898-as amerikai-spanyol háborúig. Az említett kivétel O' Donnell kormányának működésének idejére (1858–1863) esett, amikor spanyol csapatok részt vettek III. Napóleon indokínai és mexikói hadjárataiban. Az indokínai francia spanyol beavatkozás (1857–1863) kiobbantó oka néhány keresztény misszionárius meggyilkolása és spanyol hivatalnokok bebörtönzése volt.

A mexikói hadjárat szempontjából geopolitikailag fontosnak tekinthető még a spanyolok 1861-es beavatkozása a Karib-térségben található Hispaniola-sziget²⁰¹ belpolitikai életébe. Santo Domingo 1861-ben a Haiti kormány agressziója miatt, Spanyolországhoz való csatolását kérte, amely végül Franciaország és Nagy-Britannia beleegyezésével megtörtént (a sziget 1865-ig a spanyolok kezén volt).²⁰²

Franciaország Madrid kérésére vett részt a katonai akcióban, amely végül hosszú távon Párizsnak hozott hasznot, mivel a terület a 20. század közepéig a birtokukba maradt. Ezeken felül Spanyolország 1860-ban Észak-Afrikában, Marokkó területén ért el némi sikereket (1860. április 26-i Tetuán-i megállapodás értelmében Madrid gazdasági és kereskedelmi előnyökhöz jutott azonban ez csupán a korábbi status quo fenntartására volt elegendő). SEMSEY 2005. 162.

²⁰¹ Napjainkban Haiti és a Dominikai Köztársaság osztozik a sziget fennhatóságán.

²⁰² SEMSEY 2005. 162.

III. 2. 1. 3. / *Az intervenció I. szakasza: A spanyol erők érkezésétől a la soledad-i egyezményig (1861 december – 1862 április)*

Mexikó birtoklásának a kulcsát az ország fővárosának és Veracruz kikötőjének, valamint a két települést összekötő főútvonalaknak (az egyik jelentős útvonal Xalappa a másik pedig Orizaba irányába) az ellenőrzése jelentette. A vizsgált időszakban Mexikó főútvonalai a mai közlekedési utakkal megegyezően helyezkedtek el, melyek ekkoriban még döntően burkolat nélküliek voltak – egyes kisebb szakaszokon egy-egy település vagy felépítmény közelében néhol megfigyelhető volt a macskaköves borítás –, ami miatt az esős évszakban nehezen járhatóvá váltak. Az úthálózat műtárgyai, a hidak legtöbb esetben kőből épültek, de persze jó néhány helyen fa szerkezetű átkelővel is találkozhatott a korabeli utazó. Sok esetben a hadsereg számára gondot jelentett, hogy ezeken a kis mértékű terhelhetőség miatt nehezen voltak átszállíthatóak a tüzérségi felszerelések. Annak ellenére, hogy az 1840-es és 1850-es években több mexikói kormány is támogatta a vasútépítést, 1862-re csupán két rövid szakasz üzemelt az egész országban. Az egyik Veracruzból indult az ország belseje felé Lerdo de Tejadaig, a másik vonal a fővárost kötötte össze egy rövid szakaszon Villa de Guadalupeval (16 km.). A vasúti szállítást az intervenció erők is igénybe vették – beleértve a mexikói osztrák önkéntes sereget is – azonban az nem játszott fontos szerepet sem a hadműveletek során sem pedig az utánpótlásszállításban. Az 1860-as évek első felében Mexikó táviróhálózata is gyérebb volt még, a kommunikációs infrastruktúra elsősorban Mexikóvárost kötötte össze a közelebbi városokkal, melyek közül a legjelentősebb a Mexikóváros-Puebla vonal volt.²⁰³

A spanyol–angol–francia intervenció a spanyol csapatok 1861 decemberi²⁰⁴ partraszállásával vette kezdetét. A spanyol flotta két hadihajója Joaquín Gutiérrez de Rubalcava y Casal (1803–1881)²⁰⁵ parancsnoksága alatt 1861. november 29-én hajózott ki Havannából és december 8-án érkezett Veracruz kikötőjéhez. A spanyol parancsnok ekkor egy küldöttséget menesztett a kikötőváros kormányzójához, követelve, hogy 24 órán belül adják fel a várost és a San Juan de Ulúa erődöt, melyet a mexikóiak teljesítettek. A spanyol csapatok a mexikói

²⁰³ DE LEÓN TORAL 1962. 26–32.; A mexikói vasút hőskorának a történetéről részletesebb monográfiát közölt: GRESHAM CHAPMAN 1975.; A 19. századi mexikói vasútépésekről angol nyelven ld. még: M. PLETCHER 1950.

²⁰⁴ Több esetben is találkozni azzal a téves megállapítással, hogy a mexikói spanyol beavatkozás 1862-ben vette kezdetét. Ennek gyökere valószínűleg arra vezethető vissza, hogy Juan Prim tábornok 1862 elején vette át a spanyol intervenció csapat irányítását és többen ehhez kötik az intervenció kezdetét.

²⁰⁵ Életrajzát bővebben ld.: *Real Academia de la Historia (INICIO)*
<http://dbe.rah.es/biografias/14947/joaquin-gutierrez-de-rubalcava-y-casal>
 (2020. október 13.)

kikötővárosban rendezkedtek be, amíg szövetségeseik érkezését várták. Benito Juárez a spanyol csapatok fellépésre egy manifesztum kiadásával válaszolt: egységes ellenállásra szólította fel hazáját, kinyilvánította a két ország közötti hadiállapot beálltát, Zaragoza tábornokot seregével Veracruzba küldte, valamint rendeletben mondta ki, hogy minden olyan személyt árulónak tekint, aki együttműködik a spanyol megszállókkal, de azok számára, akik 15 napon belül visszatérnek a mexikói republikánus kormányzat alá amnesztiát ígért.²⁰⁶

1862. január 6-án megérkeztek az angol erők is, hadihajóik horgonyt vetettek Veracruz partjainál, fedélzetükön 800 tengerészgyalogossal. Az ezt követő napon, január 7-én Jean Pierre Edmond Jurien de la Gravière admirális (1812–1892)²⁰⁷ parancsnoksága alatt egyaránt befutottak az első francia egységek, akik egy kisebb tűzharcot követően csatlakoztak a megszálló spanyol és angol erőkhöz. Az európai szövetségeseik számára Veracruzban az egyik legnagyobb kihívást a trópusi betegségek, legfőképpen a sárgaláz járvány jelentette, ami miatt a kikötőváros melletti magasabban fekvő Tejería²⁰⁸ településnél ütöttek táborot. A franciákkal egy napon további spanyol csapatok is érkeztek Európából, Juan Prim tábornok²⁰⁹ vezénylete alatt, aki átvette a spanyol expedíciós erők irányítását. 1862. január 13-án zajlott le a három európai hatalom parancsnokainak hivatalos találkozója és megbeszélése: egy újabb ultimátumtervezetet tárgyaltak meg a felek, amely már jóval enyhébb változat volt a korábbihoz képest, mivel ebből kimaradt a jóvátételi követelés. A dokumentumot elküldték a republikánus erők keleti seregének főparancsnoka, José López Uruga (1810–1885) tábornok²¹⁰ részére, akin keresztül előbb Manuel Dobaldo (1818–1865)²¹¹ tábornokhoz került az irat, aki továbbította azt a mexikói külügyminiszternek. Mindeközben Juárez Veracruz államban ostromállapotot hirdetett ki és a tagállam civil kormányzatát katonai vezetés váltotta fel.²¹²

²⁰⁶ AUTREY DABBS 1963. 19–20.; DE LEÓN TORAL 1962. 93–94.; Az angolok részvételéről bővebben ld. még: PLATT 1984.; GRAJALES 1974.; A spanyolok részvételéről bővebben ld. még: EGAN 1967., PI-SUÑER LLORENS 1999.; ORTUÑO MARTÍNEZ 2009.

²⁰⁷ Publikációs listáját ld.: *Bibliothèque nationale de France (BnF Data)*: Mit írt Mexikóról https://data.bnf.fr/fr/12137851/edmond_jurien_de_la_graviere/ (2020. október 13.)

²⁰⁸ Napjainkban Valente Díaz része (Veracruz szövetségi állam).

²⁰⁹ Életrajzát bővebben ld.: *Real Academia de la Historia (INICIO)* <http://dbe.rah.es/biografias/10238/juan-prim-y-prats> (2020. október 13.)

²¹⁰ Fotóportréját ld.: *Library of Congress, Digital Collection* <https://www.loc.gov/item/2005678215/> (2020. október 14.)

²¹¹ *Instituto Nacional de Antropología e Historia, Mexico – Mediateca, (Fototeca Nacional INAH)* https://mediateca.inah.gob.mx/islandora_74/islandora/object/fotografia%3A7326 (2020. október 14.)

²¹² AUTREY DABBS 1963. 19–21.

1862. február 9-én Dobaldo tábornok válaszlevelében további engedményeket követelt az ország életébe beavatkozó európai seregek vezetőitől, az Uraga tábornok helyére érkező Ignacio Zaragoza Seguín (1809–1862)²¹³ pedig megkezdte a Veracruzból az ország belseje felé tartó két fontos útvonal (1. Veracruz – Jalapa²¹⁴ – Perote – Tlaxcala²¹⁵ – Mexikóváros; 2. Veracruz – Córdoba – Orizaba – Puebla²¹⁶ – Mexikóváros) védelmének a megerősítését. Tíz nappal később, február 19-én Dobaldo tábornok La Soledadban²¹⁷ találkozott az expedíciós seregek követeivel, akik között a spanyol seregek főparancsnoka Prim tábornok is jelen volt. A tanácskozások alatt Dobaldo rábeszélte a spanyol tábornokot, hogy írjanak alá egy megállapodást (*la soledadi egyezmény*) amelyben a brit a francia és a spanyol fél visszautasít minden olyan szándékot, amely beavatkozást jelentene Mexikó belügyeibe, megteremtve a jogalapot a felek közötti tárgyalásokhoz. A mexikóiak engedélyezték, hogy amíg a tárgyalások zajlanak az európai csapatok az ország belseje felé vonulva egy számukra egészségesebb klímájú területen üthessenek tábornokot, akik cserében ígéretet tettek arra vonatkozóan, hogy a tárgyalások lezárultával azonnal kivonják a csapataikat. A La Soledadban megkötött egyezség értelmében a brit és a spanyol erők Veracruz szövetségi állam területén maradtak, előbbieket Córdoba, míg utóbbiak Orizaba városánál vertek tábornokot, addig a francia csapatok már a fővároshoz jóval közelebbi Puebla szövetségi államban, Tehuacán településnél foglaltak pozíciót.²¹⁸ Ezen eseményről a magyar sajtó is beszámolt, a *Sürgöny* például ekképp tudósított: „Veracruz, febr. 21. Prim tábornok Solodadban Dobladoval találkozott. A találkozás eredménye kedvező a békés megoldásra. A »Diario Marino« erősíti, hogy megegyezés történt arra nézve, hogy Orizabában két mexicói miniszter s a szövetségesek között alkudozások kezdessenek. A szövetségesek Orizabát, Cordobát és Tehucuát egészségi tekintetből meg fogják szállani. Ha az alkudozások meg nem egyezhetés miatt félbeszakíttatnak, a szövetségesek visszamennek előbbi állásaikba. Mihelyt a szövetségesek az említett városok felé előhaladnak, Veracruzban és S. Juan d’Ulloaban a mexikói lobogó a francia, angol és spanyol lobogók mellé tűzetik. Ha az alkudozások kedvezőtlenül végződnenek, a mexikóiak megígérték, hogy a

²¹³ Instituto Nacional de Antropología e Historia, Mexico – Mediateca, (Fototeca Nacional INAH) https://mediateca.inah.gob.mx/islandora_74/islandora/object/fotografia%3A392645 (2020. október 14.)

²¹⁴ Napjainkban Xalapa-Enríquez (Veracruz szövetségi állam fővárosa).

²¹⁵ Napjainkban Tlaxcala de Xicohtécatl (Tlaxcala szövetségi állam fővárosa).

²¹⁶ Napjainkban Heroica Puebla de Zaragoza (Puebla szövetségi állam fővárosa).

²¹⁷ Napjainkban La Soledad e Dobaldo (Veracruz szövetségi állam).

²¹⁸ AUTREY DABBS 1963. 22.

szövetségesek kórházait tisztelni s megvédeni fogják. A szövetségesek akkor azonnal az ország belsejébe indulnak.”²¹⁹

A spanyol Prim tábornok számára egyre világosabbá vált, hogy a francia fél dominanciája érvényesült mindinkább a szövetségben belül, ezért Lorencez érkezésétől fogva egyre inkább békéltető szerepre törekedett és nyitottabbá vált a mexikói republikánus kormányzat irányába. A tárgyalások nagyon lassan és vontatottan haladtak 1863 márciusa folyamán, melynek során Doblado tábornok kitartott a La Soledad-i egyezmény azon része mellett, amely a veracruzai vámbevételek Mexikónak történő visszajuttatását garantálta. Gravière admirális számára egyre egyértelműbbé vált, hogy az európai hatalmak és a mexikói republikánusokkal kötött megállapodás legfőbb célja csupán az volt, hogy utóbbiak időt nyerjenek és hogy éket verjenek a brit–francia–spanyol szövetség tagjai közé, hogy azok az egyezmény esetleges felbomlásával kivonni kényszerüljenek csapataikat a Tierra Caliente térségéből. Ekkorra már nagyon feszült és ingerült légkörben folytak a tárgyalások és ténylegesen megrendültek a szövetségesek közötti korábbi jó kapcsolatok is.²²⁰

Franciaország császárra, III. Napóleon elégedetlen volt a francia expedíciós erők parancsnokának, Gravière admirálisnak a mexikói tevékenységével, ezért új főtisztet küldött a latin-amerikai országban állomásozó csapatai élére, Charles Ferdinand Latrille de Lorencez (1814–1892)²²¹ személyében, míg az admirálisnak átadta a helyi politikai, tengerészeti és kereskedelmi ügyek intézését. Az új hadműveleti parancsnok 1862. március 3-án érkezett meg Mexikóba, – nem sokkal azt követően, hogy a francia sereg elindult Veracruzból Tehuacánba – a franciák táborát pedig március 26-án érte el (2500 francia katona állomásozott itt ekkor). Mielőtt az új francia főparancsnok, Latrille elérte volna a Tehuacánba állomásozó sereget és átvehette volna a parancsnokságot Graviérétől, az admirális önhatalmúlag a Chiquihuite folyó mögé vonta vissza csapatait, ezzel felmentve magát a La soledad-i egyezményben foglaltak alól. Az admirálisnak ezen döntése lényegében nemcsak a La soledadi, hanem a Londoni egyezmény és az európai hatalmak közötti együttműködés végét is jelentette. Prim tábornok és az angolok a francia főparancsnoknak a tettében a szövetségük egyoldalú felrúgását látták és egy mielőbbi találkozó megtartását sürgetették a brit, a francia és a spanyol főparancsnokok között. Erre végül 1862. április 9-én került sor, amelyen Franciaországot már az új parancsnok,

²¹⁹ *Sürgöny*, 2. évf. 68. sz. (1862. március 22.) 3.

²²⁰ AUTREY DABBS 1963. 21–22.

²²¹ Életrajzát bővebben ld.: *Bibliothèque nationale de France (BnF Data)*: https://data.bnf.fr/en/17842235/charles-ferdinand_de_lorencez/ (2020. október 14.)

Lorencez képviselte. A megbeszélés légköre nagyon feszült volt, legfőképpen a francia és a spanyol főparancsnokok nézetei álltak szemben egymással. A tárgyalások azzal zárultak, hogy az angol és a spanyol delegációk megtagadtak minden további együttműködést a francia erőkkal. A találkozón egy közös közleményt bocsájtottak ki arról, hogy a három európai hatalom szövetsége véget ért, ettől kezdve mindegyik fél önálló intézkedéseket hoz és hogy a spanyolok amilyen hamar csak tudják, kivonják a csapataikat Mexikóból. Ezzel a három európai nagyhatalom együttműködése hivatalosan is lezárult és a spanyol és az angol erők hamarosan távoztak az országból.²²²

²²² AUTREY DABBS 1963. 22–24.; Az új főparancsnokkal Franciaországból Mexikóba érkezett az 1846-os amerikai-mexikói háború veteránja Juan N. Almonte (1803–1869) mexikói államférfi és több emigráns konzervatív politikus is, annak reményében, hogy a francia főtiszt segítségére lehetnek a latin-amerikai országban. Végül az események menetében egy külső fejlemény hozott változást, mégpedig az, hogy Doblado elrendelte, a francia seregekkel visszatért konzervatív emigránsok (Almonte, Miranda, Antonio de Henz, Antonio de Tamarsi, Miramón) letartóztatását és kérte kiadatásukat, amelyet a franciák megtagadtak, annak ellenére, hogy a fent nevezett személyek mexikói állampolgárok voltak és hogy az egyezmény által is elismert republikánus kormányzat fennhatósága alatt lévő területeken tartózkodtak. Uo. 22–24.; A francia-brit-spanyol együttműködésről ld. még: DE LEÓN TORAL 1962. 94–104.

III. 2. 1. 4. / *Az intervenció II. szakasza: az I. pueblai csatától a mexikóvárosi bevonulásig*
(1862 április – 1863 július)

De León Torral *Historia Militar* című munkájában az 1860-as évek mexikói hadi eseményeit illetően földrajzi értelemben hat jól elkülöníthető hadszínteret különböztet meg: 1. a Mexikói-öböl partvidéke; 2. Veracruz állam; 3. központi fennsík; 4. északi fennsík; 5. déli fennsík; 6. csendes-óceáni partvidék. A hadműveletek a háború első és második szakaszában a 2. pueblai csatáig a keleti hadszíntéren folytak (Puerto de Veracruz és Puebla városa közötti terület). A francia erők katonai inváziója kelet nyugati irányú volt: Veracruz irányából Mexikóváros elfoglalása. A tengerpart vidéke trópusi betegségektől (malária, sárgaláz stb.) fertőzött terület volt, amely nemcsak a helyi lakosságot tizedelte, hanem óriási veszteségeket okozott az idegen megszálló csapatok állományában is. Ezen felül a fennsík megközelítése is rendkívül nehézkes volt, sok helyen 10%-os emelkedőket kellett leküzdenie az intervenció erők csapatainak. A mellékútvonalak rendkívül rossz állapotban voltak, a legtöbb természetes akadálnál (folyók, szakadékok stb.) sok esetben hiányoztak az átkeléseket megkönnyítő műtárgyak.²²³

A franciák 1862. április 1-én ürítették ki Tehuacánt, ahol csupán egy kisebb különítményt hagytak az ott ápolt beteg katonáik védelmére, április 7-én pedig a franciák megkezdték Orizaba elhagyását is, ezzel mexikói pozícióik rendkívül meggyengültek és lényegében április elején a La Soledad-i egyezmény előtti területekre szorultak vissza. Franciaország ekkor még hivatalosan nem deklaráta a Mexikóval szembeni háborús helyzet beálltát (ezt eddig csupán Juraez kormánya jelentette be), így a francia főparancsnok és tisztikara egy casus bellihez vezető alkalomra várt. Az ezt követő napokban a francia főtisztek végül elhatározták magukat egy proklamáció kiadására, melyben elítélték a republikánus kormányzatot, kihirdették a hadiállapotot és felszólították a lakosságot, hogy álljanak át az oldalukra. A két fél közötti harcok az Orizaba városában maradt francia sebesültek ürügyén kezdődtek meg. Zaragoza tábornok engedélyezte, hogy a kórházi ápolásra szoruló sebesült francia katonák a mexikói republikánus egységek őrizete alatt Orizaba városában maradjanak, de feltételül szabta, hogy minden más francia katonai egységet ki kell vonni a városból. Az ott tartózkodó beteg francia katonák maguknál tarthatták a fegyvereiket, mely végül egy konfliktus kirobbanását eredményezte. Egy ízben elrendelték átszállításukat a városon belül egy másik

²²³ DE LEÓN TORAL 1962. 34–39.

kórházba, miközben Zaragoza tábornok emberei és köztük konfliktus tört ki, melyet tovább szította egy szárnyra kelt pletyka is miszerint három francia sebesültet bántalmazás ért Orizabában. Autrey Dabbs idézi Lorenceznek egy Franciaországba írt hivatalos levelét, melyben kihangsúlyozza, hogy a Veracruz körüli ostromgyűrű a város körül letáborozott gerilla csapatok miatt állandóan szűkült és a mexikóiakat a korábbi egyezmény felrúgása miatt hibáztatta. A francia főparancsnok aggódott amiatt is, hogy az időközben hatályát veszített La Soledad-i egyezmény már nem nyújtott védelmet az Orizabában ellenséges területen ragadt sebesült és beteg francia katonák számára. Ennek ürügyén Lorencez tábornok parancsára a Córdobában lévő francia egységek megkezdték az előre nyomulást Orizaba irányába. Mivel a republikánus seregek szorosán a kivonuló brit és spanyol, valamint francia erők „sarkában” voltak, ezért igen hamar megtörtént az első véráldozatokkal járó harcérintkezés a két fél között. A Chasserus d’Afrique 35 lovasa 1863. április 19-én Fortínnál (Batalla de Fortín) súlyos vereséget mért egy kisebb mexikói egységre (5 mexikói katona esett el és a franciák 20 foglyot ejtettek). Az események sodrában ez az összecsapás hozott fordulópontot, ugyanis a Juárez kormányzat és a francia intervenciók között nyílt diplomáciai konfrontációt eredményezett és ekkortól már kizárólag csupán a háború szabályai érvényesültek. A francia főparancsnok miután elfoglalta Orizabát, csapatösszevonásokat hajtott végre és felkészítette a csapatait a Puebla elleni támadásra. III. Napóleon M. de Salignyt bízta meg a politikai tejhatalom irányításával, és Gravière admirálist visszarendelte a Mexikónál állomásozó haditengerészeti erők vezetésére.²²⁴

A Veracrutzól Mexikóvárosig tartó francia katonai hadműveletek lendülete 1862 májusában egy időre megtorpant. Charles de Lorencez tábornok egész seregével megindult Puebla ellen, hogy egy gyors rajtaütéssel elfoglalja a stratégiailag rendkívül fontos helyen fekvő mexikói várost. A francia parancsnok önbizalma túlzott volt, mivel egyrészt Puebla fekvése kedvezett a védelem számára, másrészt a védelmet az egyik legtapasztaltabb mexikói republikánus főtitst, Zaragoza tábornok vezette, aki az akkori legképzettebb és legújabb fegyverzettel felszerelt republikánus erők fölött parancsnokolt. A védősereg harci morálja magas volt, amelyet még jobban felerősített a franciák által elkövetett néhány vérengzés híre.²²⁵ Az 1862. május 5-én lezajlott csata – mely máig Mexikó egyik legfontosabb nemzeti ünnepe –

²²⁴ AUTREY DABBS 1963. 25–28.

²²⁵ Ua. 28.

a második mexikói francia intervenció egyik legjobban feldogozott időszakára, melyről számos cikk, tanulmány és monográfia látott napvilágot.²²⁶

A franciák vereségével végződő csatát követően, Lorencez tábornok csapataival visszavonulásra kényszerült egészen Orizaba városáig, ahol végül sikerült újrászerveznie a seregét és bevárnia a Veracruzból érkező csapaterősítéseket. A francia főparancsnok Almontét és a Saligny tanácsait okolta a vereségért. Annak a veszélye nem állt fent, hogy a mexikói republikánus erők a megmaradt és Orizabában összevont francia csapatokat elfogják, azonban a kikötőváros és Orizaba közötti kommunikációs és utánpótlási útvonal állandó veszélyben volt, csupán erős fedezet mellett tudták az Orizaba hegycsúcs lábán lévő francia seregek utánpótlását biztosítani a tenger irányából. Autrey Dabbs azon megállapítást teszi a munkájában, hogy a katonai konfliktus ezen szakaszában mindkét fél haderejét erős kezű parancsnokok vezették, akik betartották a „civilizált” háborús szabályokat, melyet az is bizonyít, hogy nem egyszer került sor fogolycserére is a két fél között. A következő összecsapás Orizaba városánál a Borrego hegynél zajlott le és a francia erők pozícióinak megerősödését és a mexikói republikánus erők Puebla városához történő visszavonulását eredményezte. A pueblai vereség híre gyorsan megérkezett Párizsba is, mely III. Napóleont és minisztereit arra készítette, hogy olyan intézkedéseket eszközöljenek a Mexikóban állomásozó sereget illetően, hogy a közvélemény számára pozitív irányba mozduljon el az expedíció megítélése. De ekkoriban még az expedíció magas költségei nem voltak láthatóak a francia költségvetésben, ami a későbbiek során nagy vitákat váltott ki a francia képviselőházban.²²⁷

A Mexikóba irányuló francia utánpótlás és csapatszállítások zavartalanul folytak. A francia flotta az Atlanti-óceán felől két irányból is szabadon meg tudta közelíteni a mexikói kikötőket. Kubától északra az amerikai polgárháború miatt szabad volt az átjárás, melynek oka, kettős volt, egyrészt Franciaország az Amerikai Konföderációs Államokkal jó kapcsolatokat ápolt, másrészt az Unió flottája a déli államok tengeri blokádjával volt lekötve. Szintén szabad volt az út a Yucatán-félsziget irányába is, mivel a Juárez kormányzat nem rendelkezett hadiflottával.²²⁸ Az első kisebb francia csapaterősítés 1862. május 16-án érkezett meg, ekkor szállt partra Douay tábornok²²⁹ 300 emberével.²³⁰ 1862 tavaszán állították fel a mexikói francia expedíciós hadsereget, ahova (tervezett összlétszáma 30 ezer fő volt) a legjobb harci

²²⁶ Az I. pueblai csata történetét mélyrehatóan feltárta a mexikói történetírás. Az egyik legújabb összefoglaló tanulmánykötet az esemény 150 éves évfordulóján jelent meg: GONZÁLEZ LEZAMA 2012. a.

²²⁷ AUTREY DABBS 1963. 28–30.

²²⁸ DE LEÓN TORAL 1962. 33.

²²⁹ Életrajzát ld.: MEYER 2000. 66–68.

²³⁰ AUTREY DABBS 1963. 31.

tapasztalatokkal rendelkező egységeket rendelték, amelyeknek élére III. Napóleon egy rendkívül tapasztalt személyt nevezett ki, Élie Frédéric Forey (1804–1872)²³¹ személyében (Forey tábornok hosszú ideig szolgált tisztként Algériában, Napóleon mellett részt vett az 1851-es puccsban, a krími-háborúban és az 1859. évi szárd-francia-osztrák háborúban egyaránt). Helyettese François Achille Bazaine (1811–1888)²³² dandártábornok lett, aki ekkor már szintén komoly katonai múlttal rendelkezett (észak-afrikai háborúk, spanyol polgárháború, krími háború, 1859. évi itáliai háború) és ezek mellett az észak-afrikai gyarmati államigazgatásban is szerzett szolgálati tapasztalatokat. Ezen felül a főtisztok karban még további olyan egyének is helyet kaptak (mint például Felix Douay, Armand-Alexander de Castagny, Pierre Jean Joseph Jeanningros, Edmund N'Hériller és Bertier tábornok) akik a későbbiek során még komoly katonai karriert futottak be.²³³

1862 nyarán felgyorsultak a francia csapatszállítások. Az új expedíciós sereg élén Forey tábornok ugyanezen év szeptember 21-én érkezett meg Veracruzba, ahonnan Orizaba városába indult, amit október 20-án ért el. Forey tábornok 1863. november 10-én átvette a francia erők feletti főparancsnokságot Charles de Lorenceztől, aki ekkor visszautazott Franciaországba. Ahogyan az amerikai szerző fogalmaz: a „színpad készen állt egy erőteljes hadművelethez.”²³⁴ Ekkorra a Mexikóban állomásozó francia erők létszáma már jóval meghaladta a 25 ezre főt.²³⁵

A franciák és Almonte között a kapcsolat egyre rosszabbá vált, a mexikói politikus egyre nagyobb terhet kezdett jelenteni az európaiak számára. Almonte önhatalmúlag 1862. április 17-én Córdobában egy konzervatív mexikói kormány felállításáról adott ki kiáltványt. Az év júniusában – a francia győzelemmel végződött Cerro del Borrego-i összecsapást követően – kommunikációja még agresszívabbá vált, totális megsemmisítéssel fenyegette meg Juárez seregének a maradványait, ugyancsak önhatalmúlag kinevezte magát a nemzet első számú vezetőjének és egy újabb kiáltványban kért bizalmat a mexikói néptől, amely azonban nem terjedt el széles körben. Akciójának az egyetlen eredménye az volt, hogy a francia parancsnok számára bizonyosságot nyert, hogy elfogadja Almontét, mint Mexikó katonai és politikai vezetőjét. Ezen felül elfogtak egy olyan titkos levelezését is, amelyet konzervatív

²³¹ 1804-ben született Párizsban. 1820 és 1822 között a Saint-Cyr-i katonai akadémia növendéke volt, melyet követően a francia seregben szolgált. Részt vett a krími háborúban és az 1859. évi itáliai hadi eseményekben is. 1872-ben a francia fővárosban hunyt el. Életrajzát bővebben ld.: AVENEL 1996. 55.

²³² 1811-ben született. Katonai szolgálatait közlegényként 20 évesen kezdte. Megjárta a krími háborút. A mexikói kalandot követően az 1870-71-es porosz-francia háború idején a francia hadsereg főparancsnoka. A háborús vere-ség miatt felelősségre vonták, sikerült megszöknie és Spanyolországba menekült, ahol 1888-ban elhunyt. Ua. 63–64.

²³³ AUTREY DABBS 1963. 30–31.

²³⁴ Ua. 31.

²³⁵ A francia expedíciós erők pontos létszámáról bővebben ld.: AVENEL 1996. 55–56.

vezetőkkel és törvényen kívüli bandákkal folytatott, akik csatlakozni terveztek hozzá, ezzel Juárez kormányzatának nem volt már kétsége a franciák valódi terveit illetően.²³⁶

1863 tavaszán került sor Puebla második francia ostromára – 1863. március 16. és május 17-e között –, mely a franciák győzelmével ért véget. A vereség hírére a köztársasági kormányzat elhagyta (San Luis Potosiba tette át székhelyét) és katonailag kiürítette Mexikóvárost, ahová 1863. június 10-én vonultak be a francia csapatok.²³⁷ Mint Horváth Gyula találóan megjegyzi, ekkor kezdődött el „az a közel öt évig tartó »macska-egér harc« amelynek folyamán a Juárez kormányt a császári csapatok egyik helyről a másikra űzték, de elfogni nem tudták”.²³⁸

²³⁶ AUTREY DABBS 1963. 24–30.

²³⁷ A II. pueblai csatáról és a mexikóvárosi francia bevonulásról bővebben ld.: DE LEÓN TORAL 1962. 138–177.

²³⁸ HORVÁTH 2008. 20.

III. 2. 1. 5. / A Miramari egyezmény (1864. április 10.)

Miután a francia sereg elfoglalta a fővárost „megalakult a 215 fős Asamblea de Notables (Tekintélyes/Jeles Emberek Gyűlése) – amely egyfajta nemzetgyűlésként fogható fel –, amelynek döntenie kellett az államformáról. A gondosan összeválogatott tagságú Asamblea de Notables (döntően monarchista konzervatívok, az egyház képviselői és néhány »mérsékelt« liberális) gyorsan döntött és 1863. július 10-én már ki is hirdették, hogy Mexikó »népe« a monarchista berendezkedést választotta.²³⁹ A testület proklamálta azon döntését is, hogy az ország trónjára Habsburg Miksa (1832–1867) osztrák főherceget (teljes nevén Ferdinánd Miksa József Mária) hívják meg, és rendelkeztek arról is, hogy amennyiben a főherceg valamilyen okból mégsem tudná elfoglalni a trónt, III. Napóleont kéri fel, hogy jelöljön ki egy másik uralkodóházból származó herceget.²⁴⁰

Habsburg-Lotharingiai Ferdinánd Miksa József Mária (1832–1867) Ferenc Károly főherceg és Zsófia Friderika főhercegenő második gyermekeként született Bécsben. I. Ferenc József legidősebb öccseként 1848 és 1858 között osztrák koronaherceg, majd 1857 és 1859 között a Lombard–Velencei Királyság főkormányzója volt. 1854-ben I. Ferenc József császár az osztrák Haditengerészet (*k.k. Kriegsmarine*) főparancsnokává nevezte ki Miksát, akinek nagy szerepe volt a korabeli flottafejlesztésekben. Ezen időszak alatt utazásokat tett a világban a Novara tudományos expedíció (1857–1860)²⁴¹ keretében, melynek során látogatást tett Latin-Amerikában is. Eredetileg I. Péter brazil császár (1822–1831) lányát, Mária Améliát jegyezte el 1850-ben, aki azonban 1853-ban elhunyt. Miksa főherceg végül 1857-ben feleségül vette I. Lipót belga király lányát, Sarolta hercegnőt (1840–1927). Kapcsolatuk mindvégig gyermektelen maradt.²⁴²

1863. október 3-án Gutiérrez de Estrada vezetésével egy tíz fős mexikói császári küldöttség a Miramare-i kastélyában kereste fel Habsburg Miksa főherceget, hogy személyesen hívják meg a II. Mexikói Császárság trónjára. Hosszas hezitálást követően a Habsburg főherceg elfogadta a felkérést és 1864. április 10-én Miramareban kikiáltották Mexikó uralkodójának. III. Napóleon képviselői és Miksa császár még ugyanezen a napon megkötötte az ún. miramarei szerződést, amelynek mind a nyilvános mind pedig a titkos része katonailag fontos részleteket tartalmazott. A nyilvános részben foglaltak szerint Franciaország egy 25 ezer fős expedíció

²³⁹ HORVÁTH 2008. 21.

²⁴⁰ Ua. 20–23.; RATZ 1998. 272.

²⁴¹ 1857 és 1860 között lezajlott osztrák vezetésű világkörüli tudományos tengeri expedíció.

²⁴² Bővebb életrajz AICHELBURG 1987., TORBÁGYI 2009. 93.

hadsereget biztosított Habsburg Miksa számára, ameddig az új uralkodó létrehozza a II. Mexikói Császárság önálló haderejét. Kivételt képeztek ez alól a Mexikóban állomásozó Francia Idegenlégiós alakulatok, melyeknek a szerződés értelmében a francia erők kivonását követően továbbra is a latin-amerikai országban kellett volna szolgálatot teljesíteniük, ekkortól már a mexikói császárság finanszírozásával. A felek megállapodtak arról is, hogy a 1864. január 1-ig keletkezett mexikói francia katonai költségeket a császári kabinet a későbbiek folyamán 3%-os kamattal megtéríti. A titkos záradékban tisztázták éves szintre lebontva a francia erők csapatkivonásának az ütemét. Ezek alapján a latin-amerikai országban állomásozó francia expedíciós erők létszáma 1865-ben 28 ezerre, 1866-ban 25 ezerre, 1867 pedig 20 ezer főre csökkent volna. Ezen felül a titkos záradék tartalmazta a mexikói császári kabinet számára nyújtandó 200 ezer frankos francia kölcsön részleteit is.²⁴³

²⁴³ Ua. 2008. 20–23.; RATZ 1998. 272.

III. 2. 1. 6. / Az intervenció III. szakasza: az uralkodópár megérkezésétől a francia csapatkivonásokig (1864 május – 1866 december)

Habsburg Miksa feleségével, Sarolta császárnéval és szűk kíséretével 1864 áprilisában utazott el Latin-Amerikába az osztrák haditengerészet zászlóshajójának, a *Novara* fregattnak a fedélzetén és 1864. június 12-én érkeztek meg ünnepélyes keretek között Mexikóvárosba. Ekkoriban a császárság helyzete stabilnak tűnt, 1864 elejére a huszonöt mexikói tagállamból tizenhét császári ellenőrzés alá került.²⁴⁴ 1864-ben a francia haderő tovább folytatta Mexikó elfoglalását. 1865 elején délen Oaxaca tagállamot sikerült szinte teljességében az ellenőrzésük alá vonniuk, míg északon a fő hadszíntéren szintén jelentős területeket foglaltak el 1865 folyamán. Benito Juárez kormányzatának egész az amerikai-mexikói határnál lévő Paso del Norte városáig (ma Ciudad de Juárez) kellett visszahúzódnia. Ugyanezen évben a franciák a Yucatán-félsziget elfoglalására is kísérletet tettek, illetve sikerült a Csendes-óceániai partvidéken is eredményt elérniük, melynek története már munkában is részletesen bemutatásra került már.²⁴⁵

A II. Mexikói Császárság haderejének felépítése összetett volt. A sereg gerincét mindvégig az 1862 elején érkező megszálló francia csapatok – európai és gyarmati egységek és a Francia Idegenlégió katonái – alkották.²⁴⁶ Szaíd egyiptomi alkirály III. Napóleonnak tett felajánlásából, 1863 elején egy több mint 500 fős egyiptomi segédhad is Mexikóba érkezett, akiknek a fő feladata Mexikó legnagyobb kikötőjének Puerto de Veracruznak és környékének, elsősorban az Orizaba városába tartó útvonalnak a biztosítása volt, ugyanis az európai csapatok nem voltak alkalmasak az akkoriban sárgalázssal fertőzött terület felügyeletére, amelynek birtoklása azonban a hadjárat kulcsát jelentette.²⁴⁷ 1864/65 fordulójától a császári pár érkezésével a mexikói császári haderő tovább színesedett, ugyanis őket közel 8000 európai katona is követte Latin-Amerika földjére. Ezen önkéntes katonák Európa két országából, Sarolta császárné révén kisebb részt Belgiumból (*Légion Belge*, 1580 fő)²⁴⁸ és a Habsburg uralkodó jóvoltából nagyobb részt Ausztriából (*Mexishanisce Österreichische*

²⁴⁴ HORVÁTH 2008. 20–23.

²⁴⁵ Az 1861 és 1867 közötti mexikói hadi eseményekről és a mexikói francia haderőről ld. bővebben pl.: AUTREY DABBS 1963.; és DE LEON TORAL 1962.

²⁴⁶ A francia expedíciós erőkről bővebben ld.: AVENEL 1996.

²⁴⁷ Az egyiptomi segédhadról bővebben ld.: HILL – HOGG 1995.

²⁴⁸ A belga önkéntesekről bővebben ld.: DUCHESNE 1967.; MOYANO PAHISSA 2011.

Freiwilligenkorps több mint 7000 fő) érkeztek.²⁴⁹ Ezek mellett felállításra kerültek kisebb helyi császári milíciák és 1865 folyamán a Mexikói Nemzeti Császári Hadsereg is.²⁵⁰

A II. Mexikói Császárság 1866 második felére súlyos pénzügyi helyzetbe került. Sarolta császárné, édesapja a belga király halála miatt 1866 júliusában visszautazott Európába, és a francia, illetve a bécsi udvarnál is megpróbált további katonai támogatást szerezni férje számára, azonban mindenhol elutasító választ kapott, és később Miksa császár kivégzésének a hírére elméje megborult.²⁵¹ 1866 végén megkezdődtek a francia csapatkivonások, melyről disszertációnk egy későbbi fejezetében részletesebben szólunk.

²⁴⁹ Az osztrák önkéntes hadtest történetéről bővebben ld.: KLINGER 2008.

²⁵⁰ A Mexikói Nemzeti Császári Hadseregről bővebben ld.: DANIEK 1964. 81.; RATZ 1998. 248; 278.; KLINGER 2013. 95–97.

²⁵¹ TORBÁGYI 2004. 260.; Sarolta császárné utazásáról bővebben ld.: DANIEK 1964. 81–84.

III. 2. 2. / 1864: az mexikói osztrák önkéntes sereg felállítása és toborzása

Egy Mexikóba küldendő esetleges osztrák önkéntes sereg felállításának a gondolata legelőször Habsburg Miksa főhercegnek és bátyjának, I. Ferenc Józsefnek az 1861. december végi velencei találkozásán vetődött fel, miután III. Napóleon először érdeklődött a főhercegnél egy esetleges mexikói trónjelöltségről. Az osztrák császár és legidősebb öccse a beszélgetés során úgy számoltak, hogy amennyiben Miksa elfogadja az ajánlatot és elfoglalja Mexikó trónját, az esetben is csupán akkor kerülhetne sor az Ausztriában toborzott katonai egység felállítására, amennyiben rosszabbra fordulna a mexikói katonai helyzet. Abban azonban megállapodtak, hogy a terv lehetséges megvalósulása esetén a sereg egyenruházatának a mexikói nemzeti színeket kell tükröznie és hogy az ausztriai katonák mellett az állomány a későbbiek során mexikóiakkal kerülne feltöltésre. Ezek mellett I. Ferenc József megígérte testvéreinek, hogy nemcsak a birodalomban engedélyezi a katonák toborzást, hanem megkönnyíti a cs. kir. seregben aktívan szolgáló tisztek áthelyezését is, biztosítva számukra a régi rangjukkal az osztrák hadseregbe való visszatérés lehetőségét.²⁵²

A testvérek ezen ígéretüket 1863 augusztusában a schönbrunni kastélyban megismételték. Egy hónappal később, szeptember 10-én Miksa egy bátyjának írt levelében emlékeztette őt az általa tett ígéretekre és elküldte a létrehozandó osztrák önkéntes seregről írt tervezetét, mely szerint a létszám közel 4000 főből állt volna, melyet három dandárból – amelyeket az alpesi régiókból, Morvaországból és Dalmáciából kívántak toborozni –, egy Galíciából és esetleg Horvátországból rekrutált ulánus ezredből, egy Magyarországról toborzott huszárezredből, két tábori ütegből, valamint egy-egy utász és műszaki századból kívántak felállítani (nehézlovasság felállítását a mexikói hadviselés sajátosságai miatt nem tervezték). Miksa levelében osztrák mintára készült egyenruházattal és felszereléssel számolt, illetve az olaszoknak a toborzásból való kizárásáról írt, sőt a protestánsokkal szemben is hasonló álláspontot képviselt. A rekrutálások során a nőtlen személyek felvételének az előnyben részesítését javasolta, mivel úgy vélte sokakat rá lehetne venni a katonai szolgálatra egy mexikói házasságkötés lehetőségével. A szolgálati kötelezettséget 6 esztendőben állapította meg, melynek leteltét követően garantálták vagy az ingyenes hazautazást, vagy pedig Mexikóban történő földhöz jutás és letelepedés lehetőségét. Ferenc József támogatta legidősebb testvére tervét, de kihangsúlyozta, hogy a toborzásoknak minden költségét a mexikói

²⁵² CORNARO 1961. 64–65.

kormányzatnak kell viselnie, és az altiszti helyek és közlegénység állományának a toborzásakor olyan személyek felvételét vélte támogathatónak, akik ausztriai katonai kötelezettségeiket már maradéktalanul teljesítették, ugyanis ezzel ellenkező gyakorlat éles politikai vitákat eredményezhetne a birodalmi képviselőten vagy a tartományi parlamentekben.²⁵³

1864. április 1-én I. Ferenc József császár uralkodói határozatban engedélyezte, hogy a Habsburg Birodalomban egy „önkéntes hadtestet toborozzanak mexikói katonai szolgálatra”, azonban a két ország közötti hivatalos megállapodás megkötésére csupán fél évvel később került sor. Ausztria és a II. Mexikói Császárság külügyminiszterei, a sereg kiszállításának a megkezdését megelőzően, 1864. október 19-én Bécsben ratifikálták az erről szóló egyezményt, mely hivatalossá tette a „Mexikói Osztrák Önkéntes Hadtest”-nek a létrejöttét.²⁵⁴

A mexikói osztrák önkéntes sereg elnevezését illetően eltérések figyelhetők meg. Az 1864-es toborzási iratokon általában a „*kaserliche mexikanische Freiwilligen-Corps*” szerepel, azonban a sereg hivatalos elnevezése a *Mexikanische Österreichische Freiwilligenkorps* (Mexikói Osztrák Önkéntes Hadtest) volt. Emellett a hivatalos iratokban találkozhatunk még az *Österreichische – Belgische Freikorps* elnevezéssel is. Ennek háttérében az áll, hogy a Sarolta mexikói császárné révén Mexikóba érkezett belga önkéntes csapatok²⁵⁵ egy parancsnokság alatt szolgáltak az osztrák bajtársaikkal. A mexikói szakirodalmak leggyakrabban az *El Cuerpo del Voluntarios Austriacos* és az *El Cuerpo del Voluntarios Austro-Belgas* megjelölést alkalmazzák a katonai egységre. De megfigyelhető egy olyan jelenség is, hogy mexikói szerzők az 1867. évi kiegyezést és az Osztrák-Magyar Monarchia létrejöttét tévesen értelmezve az egységre az *El Cuerpo Imperial de Voluntarios de Austria-Hungria* és a *Legión austro-húngara* kifejezéseket használják. Az angolszász szakirodalmak az *Austrian Volunteer Corps in Mexico* kifejezés a legáltalánosabb. A korabeli magyar szóhasználatban a „mexikói önkénytes csapat”-al találkozhatunk a leggyakrabban, illetve „mexikói önkénytes” kifejezéssel. A magyar nyelvű szakirodalmakban a legelterjedtebb megnevezés a mexikói osztrák önkéntes sereg, egy helytörténeti munka hibásan Magyar Önkéntes Hadtestként említi.²⁵⁶

²⁵³ Ua.

²⁵⁴ RATZ 1998. 272–273.; KLINGER 2013. 43.;

²⁵⁵ A bécsi Kriegsarchivban megőrződött dokumentumok leltári elnevezése is az *Österreichische – Belgische Freikorps* terminust használja.

²⁵⁶ BORÓK 2016. 15.

Ahogy arra Konrad Ratz több munkájában rámutat a kortársak közül sokak számára úgy tűnhetett, hogy a *MÖF*-öt a Duna menti Habsburg monarchia katonai segítségnyújtásaként állították fel Habsburg Miksa mexikói államának megsegítésére, azonban ezzel ellentétben a katonai egység – jóllehet Ausztria a toborzások szervezésében némileg segített – hivatalosan nem tartozott a bécsi kormányzat alá.²⁵⁷ Az önkéntes hadtest felállításának a finanszírozása, – akárcsak a II. Mexikói Császárság költségvetése – francia kölcsönökből történt, Ausztria nem támogatta pénzügyileg a vállalkozást. I. Ferenc József császár még azt is feltételül szabta, hogy a csapatok toborzásának, kiképzésének és élelmezésének – mind Laibachban, mind pedig Tireszt kikötőjében – minden költségét teljes egészében a mexikói császári kormányzatnak kell viselnie.²⁵⁸

Nagy Miklós Mihály az *Egy elmulasztott történelmi lehetőség: Az Osztrák-Magyar gyarmatosítás* című írásában az „Epizódszerű gyarmatosítás” fejezetben megemlíti, hogy az „osztrák Habsburgok, valamint Ausztria tengerentúli törekvéseinek erősen népszerűsítő jellegű és töredékes szakirodalma egységes folyamatként értelmez olyan történelmi eseményeket, amelyek részben a 18. századi gyarmatosítási kísérletet, valamint Habsburg Leopoldina brazíliai uralkodói házasságát és Habsburg Miksa mexikói császárságát jelentik”. Utóbbi nagy lehetőségként említi.²⁵⁹ Fontos leszögezni, ahogyan arra írásunkban többször is kitérünk, hogy a Habsburg Miksa-féle mexikói császárság és a mexikói osztrák önkéntes sereg nem értékelhető Ausztria hivatalos vállalkozásának és habár I. Ferenc József engedélyezte önkéntesek toborzását a birodalomban, az teljesen független volt az osztrák cs. kir. seregtől – magának a mexikói önkéntes seregnek a finanszírozása és kiszállítása is francia hitelekből történt. Mint arra korábban szintén utaltunk, több ország (Franciaország, Nagy-Britannia, Spanyolország) is részt vett a Mexikó elleni intervencióban és mindvégig a francia expedíciós hadsereg erői jelentették a császárság támaszát. Tardy Lajos – kiadatlan kéziratai alapján – is hasonló álláspontot képviselt. Készülő munkájának szinopszisában akként fogalmaz, hogy az „önkéntes intervenció hadtest megszervezését és harcbevételét pedig dinasztikus elgondolások vezérelték”, illetve a hármas szövetség szándékairól ekképp ír: „III. Napóleon vezetésével francia, angol, spanyol kísérletek Mexikó gazdasági és politikai gyarmatosítására”²⁶⁰ – tehát nem osztrák vállalkozásként jellemzi. Az idegen nyelvű szakirodalommal egyetértésben úgy látjuk, hogy a mexikói kaland inkább a francia hatalmi törekvések egyik epizódja volt, mint a

²⁵⁷ RATZ – GALEANA 2008. 110.; RATZ 1998. 272.

²⁵⁸ HAMANN 1989. 65.

²⁵⁹ NAGY 2010. 50.

²⁶⁰ Ld. IX./ Dokumentumok a Tardy-hagyatékából

Habsburg Birodalomé. Ahogyan Erwin A. Schmidl osztrák történész írja *Austrians in Mexico, 1864-1867* című tanulmányában: annak ellenére, hogy Miksa központi szerepet játszott ebben az eseményben, ez soha nem egy osztrák vállalkozás volt. I. Ferenc Józsefnek nem voltak saját gyarmati ambíciói Amerikában. Az önkéntes sereg nem osztrák, hanem mexikói alakulat volt, ami nem az osztrák, hanem a mexikói színeket viselte.²⁶¹ Az osztrák és a magyar szakirodalom is egybehangzóan állítja, hogy a Monarchia gyarmatosítási törekvései elsősorban a balkáni területekre irányultak.²⁶² Úgy véljük, hogy az események inkább értékelhetőek Miksa főherceg III. Napóleon által támogatott ambiciózus vállalkozásának. Azon az állásponton vagyunk, hogy az európai monarchiák számára a II. Mexikói Császárság kedvező gazdasági kapcsolatot (felvevő piac és nyersanyag termelő országgént) jelenthetett volna hosszú távon, valamint mind Párizs és mind Bécs számára is az amerikai kontinensen egy geostratégiai jelentőségű bázisként szolgálhatott volna.

Az 1863-tól 1867-ig az Osztrák Minisztertanács több alkalommal is foglalkozott ülésein a mexikói történésekkel, Habsburg Miksa és az osztrák önkéntes sereg ügyeivel. Az üléseken 1863-ban szóba került a mexikói császári trón elfoglalása esetén Miksa lemondásának a kérdése,²⁶³ míg 1864-ben több ízben is a családi paktum, vagyis Miksa főherceg lemondása és annak közjogi következményei, gyakorlata és rendezése, illetve – a Brazíliában működő mintájára – egy állandó osztrák követség felállítása Mexikóban.²⁶⁴ 1865 folyamán előbb az 1863-64-es januári orosz-lengyelországi felkelés lengyel menekültjeinek ügyével kapcsolatosan (mint az jelen munkánkban is olvasható közülük nagyon sokan csatlakoztak a mexikói önkéntes sereghez), valamint a mexikói császári kormányzat azon folyamodványa okán, melyben az 1865 januárjáig tartó toborzások márciusig tartó meghosszabbítását kérik vetődött fel a mexikói kérdés,²⁶⁵ 1866 végén pedig az osztrák önkéntes sereg maradványai hazaszállításának a megszervezése került napirendre.²⁶⁶

²⁶¹ SCHMIDL 2006. 49.

²⁶² Erről legújabban ld.: CSAPLÁR-DEGOVICS 2022.

²⁶³ *Die Protokolle des Österreichischen Ministerrates 1848 – 1867*. 1989. b. 354–355.

²⁶⁴ *Die Protokolle des Österreichischen Ministerrates 1848 – 1867*. 1992. 320–321., 333–334., 366–373., *Die Protokolle des Österreichischen Ministerrates 1848 – 1867*. 1994. 119–120., 169–170.

²⁶⁵ *Die Protokolle des Österreichischen Ministerrates 1848 – 1867*. 1997. 60., 70.

²⁶⁶ *Die Protokolle des Österreichischen Ministerrates 1848 – 1867*. 1973. 348–350.; 378.

A cs. kir. Hadügyminisztérium az 1864. április 1-i uralkodói határozatot követően egy bizottságot nevezett ki Adolf Freiherr Schiller von Herdern tábornagy vezetésével, amely Miksa császár meghatalmazottjával és a többi érintett minisztérium képviselőivel együtt kidolgozta a haderő felállításának szabályzatát. Ezen rendelkezések lehetővé tették a császári hadsereg azon katonáinak felvételét az állományba, akik 1864 június végével nyugállományba léptek, továbbá azoknak a civil személyeknek a belépést is, akikre már nem vonatkozott a hadkötelezettség. A bizottság kijelölte a toborzásnak az idejét is, ezek alapján a kerületi kiegészítő parancsnokságok 1864. július 15. és 1865. január 15. között rekrutálhattak önkénteseket, a mexikói császári kormányzatnak a költségén. Kiemelendő, hogy a szabályzatban foglaltak szerint az önkéntesek később nem támaszthattak utólagos követeléseket Ausztriával szemben.²⁶⁷

A tisztek számára biztosították, hogy a 6 évnyi szolgálati idő letelte után régi rangjukban visszalépjenek a cs. kir. hadseregbe, viszont a Mexikóban történő előléptetéseiket semmisnek vették és a mexikói szolgálati idejük sem számított a későbbi nyugdíjazásukkor.²⁶⁸ Azon közlegények, akiket Mexikóban léptettek elő tisztté, esetleges későbbi visszatérésükkor csupán újból közkatonaként nyerhettek alkalmazást, a rokkanttá és szolgálatra alkalmatlanná vált egyének azonban nem jogosultak az újbóli bevonulásra és nyugdíjra sem.²⁶⁹

A szerződés aláírásakor a legénység számára fegyvernemtől és rangtól függően, a közlegénytől őrmesterig bezárólag 25-50 forint készpénzt fizettek, teljes ételmezési ellátásra napi 15-40 korona napidíjat ígértek, illetve 6 évnyi szolgálatot követően az ingyenes hazautazás – az útra napidíjjal – vagy Mexikóban földhöz jutás lehetőségét (12-28 hold) ígérték. A tiszteknek a cs. kir. seregben viseltnél magasabb rendfokozatot ígértek, 200-1000 forint közötti belépési pénzt, felszerelési pótlékot (gyalogsági főtisztéknek: 200 ft.; ulánus és tüzér főtisztéknek: 300 ft.; huszárfőtisztéknek: 400 ft.; a táborokban szolgáló tiszteknek: 500 ft.; és az egy tábornoknak: 800-1000 ft.), szolgálati lovakat és a cs. kir. seregnél 20-30%-kal magasabb illetményt, valamint szintén ingyenes hazautazást, végkielégítést. (A végkielégítést és az ingyenes hazautazást az esetben is biztosították, ha az egyén a 6 éves szolgálati időszak lejárta előtt önhibáján kívül elbocsájtották.) A rokkant tisztek nyugdíjban részesültek, melybe a korábbi osztrák seregben eltöltött szolgálati idő is beleszámított.²⁷⁰

²⁶⁷ CORNARO 1961. 65–66.

²⁶⁸ Később ez alól akadtak kivételek. A hivatalos kimutatások alapján I. Ferenc József néhány tiszt esetében engedélyezte, hogy a mexikói szolgálati idejüket is beleszámíthassák a szolgálati idejükbe. Ld. pl. *Függelék/Adattár* (Bydeskutya Aladár, wetterstädti Wagner Károly)

²⁶⁹ CORNARO 1961. 65–66.

²⁷⁰ Ua. 65–66.; Ld. még: DANIEK 1964. 40.; HAMANN 1989. 65.; KLINGER 2013. 47.

A Hadtörténeti Múzeum Plakát- és aprónyomtatványtárban a mexikói önkéntes sereg toborzásával kapcsolatosan két – 1864-ből, illetve 1866-ból származó – toborzóplakát is fennmaradt. Ezekből még pontosabb képet kapunk az legénység számára tett ígéretekről. A felső korhatárt mindkét esetben a 40. életévben állapították meg, valamint a nőtlen és gyermektelen állapot is állandó előírás volt. A zsold összege egy kivételtől eltekintve mind az 1864-es, mind pedig az 1866-os plakáton megegyező. A gyalogság illetményét 25 forintban, a lovasságét pedig 30 forintban állapították meg. A két hirdetmény árszabása a műszaki csapatok esetében tér el, ugyanis a korábbi plakáton 35–40 forintnyi foglalt ígérték nekik, míg az utólagos toborzáskor már csak 35 forintnyi illetmény szerepelt a felhívásban. Az 1866-os plakáton az illetmény kiosztását tekintve azonban már részletesebb felvilágosítás olvasható. Eszerint az eskü letételének napján 10 forintot biztosítottak a belépett önkénteseknek, míg a fennmaradó összeget a sereg gyűjtőhelyén Laibachban kapták meg, az egyenruházattal együtt, – ezek az információk az 1864-es plakátról még teljességgel hiányoznak. Mindkét plakáton kitételként szerepel a hatesztendőnyi szolgálati idő, azonban az 1866-ban kelten már kiemelésre került, hogy az „csak hat évekre! terjed”.²⁷¹

A belépéskor az újoncoknak hűségesküt kellett tenniük Miksa császárra, amelynek szövege a cs. kir. hadseregének a mintájára készült, de tartalmazta azt a kitétel, hogy nem tesznek semmi olyat, ami osztrák alattvalói kötelességüket sérti. Az eskütétel pillanatától kezdve az önkéntesek amíg a Habsburg Birodalom területén tartózkodtak a katonai bűncselekmények tekintetében a mexikói katonai joghatóság, egyéb bűncselekmények esetén pedig az osztrák polgári joghatóság alá tartoztak. I. Ferenc József császár május 1-jén hagyta jóvá ezen rendelkezéseket, és ahogy arra korábban már utaltunk Bécs 1864. október 19-én a mexikói császári kormánnyal is megkötötte az erről szóló szerződést.²⁷²

A sereg felépítését tekintve három vadászrezdből (egyenként 6-6 zászlóalj), egy huszár- és egy ulánusezredből (5-5 század), három hegyi tüzér alakulatból (és hozzájuk tartozó szállító alakulatokból), két utászalakulatból és további kiegészítő egységekből (helyőrségi, hadiraktár védelmi és rendfenntartó egységek, szállító csapatok, katonai csendőrség,²⁷³ tábori egészségügy) állt. A sereg nemzetiségi összetétele leképezte a birodalom sokszínűségét,²⁷⁴ a Bécsben és Budapesten őrzött katonai iratok szerint a birodalom szinte minden szegletéből akadtak vállalkozó személyek a tengerentúli kalandra, sőt még külföldi állampolgárok is

²⁷¹ BOBAY 2017. 290–291.; A plakátokat ld: *Melléklet*

²⁷² CORNARO 1961. 66–67.; Az eskü szövegét közli: HAMANN 1989. 69.

²⁷³ KLINGER 2013. 62.

²⁷⁴ RATZ 1998. 110.; RATZ–GALEANA 2008. 276.

felvételt nyertek (197 fő), akik közül legnagyobb kontingenst az 1863–64-es januári felkelésben részt vett és a Habsburg Birodalomba menekült Orosz-lengyelországi lengyel menekültek tették ki (472 fő).²⁷⁵

A sereg vezényleti nyelve a német volt, melyet a gyakorlatok során és éles bevetésen használták (a gyalogsági és a tüzérségi tűzparancsokkor), az egyéb harci parancsoknak és utasításoknak nem volt rögzített formája, azokat az egyes alakulatokat domináló nemzetiségek nyelvén adták ki. A többségében Magyarországról verbuvált huszárok körében a magyar, míg az ulánusoknál a lengyel volt a domináns nyelv. Hagyományosan a tisztek a német mellett több nyelven is beszéltek, melyek közül a francia volt a leggyakoribb, ezáltal könnyebbé vált a kommunikáció a francia expedíciós csapatokkal és a mexikói felső réteggel egyaránt, akik körében szintén a francia volt a domináns idegen nyelv.²⁷⁶

A mexikói osztrák önkéntes sereg toborzása 1864 késő tavaszán kezdődött meg. A szolgálatvállalásnak számos oka volt. Mint Konrad Ratz egyik munkájában olvashatjuk sokan munkájuk elvesztése, családi okok vagy szerelmi bánat miatt indultak útnak, voltak, akik pedig kaland- vagy esetleg nyereségvágyból álltak be önkéntesnek, mivel Mexikót egy gazdag egzotikus országnak képzelték el. Az arisztokraták közül nem egy egyén kártyaadósságai és egyéb tartozásai elől menekült, de akadtak olyanok is – főként a fiatalság körében –, akik a bécsi udvarral szembeni elégedetlenségük okán vállalkoztak arra, hogy felajánlják a katonai szolgálatukat a népszerű főhercegnek.²⁷⁷ Brigitte Hamann két konkrét példát is felhozott munkájában. Egyrészt Carl Kurtzrock esetét, aki Festetics Máriát – Erzsébet királyné későbbi udvarhölgye – kívánta nőül venni, azonban apja ezt ellenezte, mivel egyiküknek sem volt nagy vagyona. Festetics Mária 1882-ben írt naplójában leírja, hogy mivel házasságuk nem valósulhatott meg, Kurtzrock beállt a mexikói önkéntes sereg tisztikarába annak reményében, hogy hazatérését követően alkalma nyílik majd a házasságra, azonban ebben Mexikóban bekövetkezett halála már megakadályozta. A másik példa Susany Miklós²⁷⁸ esete, aki szintén szerelmi bánat miatt hajózott el Latin-Amerikába, hogy azután onnan már sohase térjen vissza.²⁷⁹ Az állomány egészét tekintve döntő lehetett azon folyamat is, hogy az 1860-as évek elején fiskális nehézségek

²⁷⁵ ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps, Karton 48.; A kiszállításra került állomány létszámát *A MÖF magyarországi állományának életrajzi adattára* fejezetben közlöm.; *A katonai anyakönyvek forrása*: ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps, Karton 127. (Heft 1.) – 170. (Heft 47.); HL, General Commando 1864 I. abt/105

Az 1863-64-es januári felkelés leverését követően Ausztriába menekült és később Mexikóba került lengyelek történetét az 1970-es években Witold Langord dolgozta fel *A tragic Mexican postscript to the Polish insurrection of 1863* című írásában. WITOLD 1970.

²⁷⁶ KLINGER 2013. 61–62.; HAMANN 1989. 68.

²⁷⁷ RATZ–GALEANA 2008. 112–113.

²⁷⁸ Ld. Függelék/Adattár

²⁷⁹ HAMANN 1989. 67.

miatt átszervezésre került sor a cs. kir. seregben ami miatt több ezren hagyták el ekkoriban az állományt.²⁸⁰ A motivációt tekintve Susany Miklóson felül a magyarországi állomány további tagjairól is rendelkezünk adatokkal. Az egyik huszártiszt, Burián István naplójában leírja, hogy amikor Laibachból az önkénteseket vasúton elkezdték Triesztbe szállítani, az út során szótlan „volt minden ember, egyik lépése fontosságát mérlegelte, másik arany hegyeket állítá maga elé”, sőt utal olyan személyekre is akik „a számítás s bizonyos kitűzött cél nélkül” indultak útnak.²⁸¹ Egy másik résztvevő Sarlay Pál egyik levelében Breyer (Jakab) József állatorvos személyéről jegyzi meg, hogy „mint sokan közülünk, ő is igen szűk körre levén szorítva, 1864. előtt a hazában: tevékenysége, szorgalma s törekvése számára szabadabb röptet nyitandó, Mexikóba költözött, mint az osztrák önkénytes csapat fő állatorvosa”.²⁸² Ezen visszaemlékezéseken felül az egyes résztvevők életrajzi adataiból is következtethetünk néhány személynek az önkéntes sereg kötelékébe történő belépésének az okára. Ilyen például Jajczay József,²⁸³ akinek életében 1860-ban jelentős fordulat következett be, ugyanis a nevezett év során a hadseregben sikkasztás és önkényes eltávozás vádjával vizsgálati fogságba került. Az 1860. október 3-án kelt ítélet szerint a hazai nemesi címe személyére korlátozott elvesztése mellett 952 forint 39,06 krajcár pénzbüntetés megfizetésére és ötéves nehéz fogházban letöltendő büntetésre ítélték, és fogsága helyeként az olmützi erődöt jelölték ki. A később a Hawaii-szigeteken testőrségi kiképzővé vált magyar huszár 1864-ben nyilvánvalóan az új élet reményében csatlakozott Miksa császár seregéhez. Herberth Lajos motivációját illetően a nekrológjában az alábbiakat közölték: „1852-ben megnősült, de nem találta meg családi boldogságot első neje körében. Része volt ennek a körülménynek abban, hogy 1863-ban Miksa mexikói császár gárdájába állott és urával Mexikóba ment.”²⁸⁴ Maradt fent forrás arra vonatkozóan is, hogy fegyencnek is megpróbálkoztak a MÖF állományába történő jelentkezéssel. A Jászkun Kerület Kisgyűlési Jegyzőkönyve 1864. július 18-i 1394. számon kelt bejegyzése tartalmazza Kolosy Lajos főügyész jelentését, amely szerint egy Kuczó Sándor nevezetű „hatósági fegyencz” fellebbezéssel élt, mivel „a mexikói hadseregbe leendő felvétele eránt kérelme elő mozdíthatónak nem találattott”.²⁸⁵ Az okok felsorolása és vizsgálata során nem feledkezhetünk meg azon tényezőről sem,

²⁸⁰ Erről bővebben ld.: CSIKÁNY 2015. 200.

²⁸¹ BURIÁN 1868. 78.; Burián István naplójáról a disszertáció egy későbbi fejezetében még részletesen szólnunk: *IV. Magyarság az „amerikai új császárság”-ban; IV. 4. / A magyarországi katonák elbeszélő forrásai; IV. 4. 2. / A magyarországi és erdélyi állomány narratív forrásai; IV. 4. 2. 2. / Naplók*

²⁸² SARLAY 1868. 639.; *IV. Magyarság az „amerikai új császárság”-ban; IV. 4. / A magyarországi katonák elbeszélő forrásai; IV. 4. 2. / A magyarországi és erdélyi állomány narratív forrásai; IV. 4. 2. 4. / Levelezések*

²⁸³ Életrajzát ld.: *Függelék (Adattár); továbbá BOBAY 2014.*

²⁸⁴ DOMONKOS 1896. 1.

²⁸⁵ MNL-JNSZML. IV. 252. Jászkun Kerület Nemesi Közgyűlési iratai. Jászkun Kerület Kisgyűlési jegyzőkönyve III./1394. számú bejegyzés.

hogy egyeseket egyszerűen a kalandvágy is hajthatott arra, hogy egy távoli idegen országban teljesítsenek katonai szolgálatot. Az erre utaló különféle jelzők megjelennek néhány családtörténeti dokumentumban is. Lenkey Albint a Lenkey családfa „kalandos hajlamú” jelzővel illeti,²⁸⁶ Vargha Zoltán munkájában Bibó Gedeonról pedig a következőket jegyzi meg: „szilaj, kalandos természet. Huszárhadnagyként Miksa császár oldalán részt vett a harcokban”.²⁸⁷ Ezek mellett Búsbach Péter egykori ’48-as honvéd hívta fel a figyelmet arra, hogy az 1860-as évek fiatalabb generációiban egy újfajta jelenség is megfigyelhetővé vált: „Ifjúságunk érzelemvilága egy sajtószertű vonást mutatott fel: nem érzik jól magukat hazájukban; egy megmagyarázhatlan sóvárgás, egy kimondhatlan vágy— külföldre jutni, vonzza őket el, messze el a bizonytalanba. Mindenki külföldre törekszik, a kinek módja van hozzá; egyik Berlinbe, a másik Olaszországba, sőt ki — Mexikóba, Miksa császár kalandos országába is! Mennek ifjú mágnások, mennek fiatal föld- birtokosok, fiatal latéinerek. Egy nagy nyugtalanság terjedt szét országszerte; e nyugtalanságnak a fővárosi demonstrációk nem célja, hanem csak egyik tünete.”²⁸⁸

A sereg katonáit Laibachban (a mai Ljubljánában) és annak közvetlen közelében (mivel a városban nem volt elég szállás a nagyszámú önkéntesnek) gyűjtötték össze és képezték ki.²⁸⁹ Az első zsoldfizetések alapján 1864 júliusára már 1000 fő jelentkezett a mexikói katonai szolgálatra, mely szeptemberre már elérte a 2500-as létszámot.²⁹⁰ Fontos azonban kiemelni, hogy az önkéntes sereg finanszírozásával már ekkor gondok adódtak, ugyanis a felállításra szánt 1,6 millió forintnak csupán alig a fele állt rendelkezésre, mivel Franciaországból késlekedve érkeztek meg az egység létrehozására felvett hitelek. Emiatt az önkéntesek Laibachba történő szállítási összegének csökkentése érdekében Leisser ezredes az Ausztriában létező összes magánvasúttól ugyanolyan kedvezményes vasúti díjat kér, mint amelyet a cs. kir. sereg csapatainak vasúti utazása esetén felszámítottak.²⁹¹ Problémák adódtak a katonák felszerelését illetően is, mivel az önkéntesek száma csak egyre nőtt, de nem volt elegendő lábbeli és fehérmű a számukra, mivel az egyenruhák és a felszerelés legyártásával megbízott cégek 1864 szeptemberéig csupán töredékét szállították le a kért mennyiségnek. Emiatt az

²⁸⁶ HL Personalia Gyűjtemény, 99/B VII. 137/a. Családfák táblázata. 3. sz. Lenkei és zádorfalvi Lenkey Károly /1838 körül/ leszármazottainak családfája.

²⁸⁷ VARGHA 1943. 59–68.

²⁸⁸ BÚSBACH 1906. 271.

²⁸⁹ CORNARO 1961. 66–67.; A kiképzés időszaka főként a résztvevők naplóján és korabeli újságcikkeken keresztül jelenik meg a szakirodalomban. A sereg Bécsbe került irathagyatékban jónéhány doboz irat vonatkozik ezen időszakra, melynek feltárása tudomásom szerint még nem történt meg. ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps, Karton 1.; ill. Uo. (Europa Operation) Bücher 1.; 2.

²⁹⁰ RATZ 1998. 275.

²⁹¹ KLINGER 2013. 69.

önkéntesek egy jó része korábbi cs. kir. egyenruháját viselte, de akadtak olyanok is, akik rongyos öltözékben és lyukas lábbelikben voltak kénytelenek várakozni a felszerelés megérkezéséig. Ezen állapotok már az elején destruktívan hatottak a sereg moráljára, melynek következtében lazult a fegyelem és a belépési foglalo felvételét követően egyre nagyobb számban kezdtek dezertálni az önkéntesek, mely ügyben az osztrák rendőrség keményen lépett fel és az önkéntes eltávozókat egy részét sikerült is visszashállítaniuk Laibachba.²⁹² 1864 szeptemberében az egység egyenruházataról egy anonim magyar szemtanú is beszámolt, aki a következőket közölte: „Mostani ruházatunk nem mondhatnám, hogy szép volna: zsák szövetű nadrág és ugyan oly Garibaldi-ing és szalmakalap tollal. – A mint hallottuk, a ruhák és fegyverek jövő holnap elején jönnek meg, a tisztek már egyenruhában járnak és mutatványul is érkeztek már ruhák a legénység számára”.²⁹³

A pénzügyi nehézségeken végül sikerült úrrá lenni és 1864 októberére a MÖF létszáma a cs. kir. seregből átlépettekkkel és a toborozottakkal együtt már elérte 4200 főt. Ekkor azon döntés született, hogy a teljes állományszámot 7000 főre emelik, így a toborzások még tovább folytatódtak. 1864. november 12-én közel egy héttel az első csoport behajózást megelőzően 5186 főnyi volt a legénység létszáma. A kívánt 7000 fős hadtestlétszámot 1865. január 15-re sikerült teljes egészében elérni.²⁹⁴

²⁹² DANIEK 1964. 44–45.

²⁹³ *Vasárnapi Újság*, 14. évf. 38. sz. (1864. szeptember 18.) 395.

²⁹⁴ KLINGER 2013. 69–72.

III. 2. 3. / A MÖF kiszállítása Mexikóba

I. Ferenc József 1864. október 9-én öccsének küldött levelében arról tájékoztatta őt, hogy „gróf Thun ezredessel kapcsolatos kívánságodnak eleget tettem, és már ő irányítja Laibachban szinte az egész hadtestet. Kiváló tiszt, és nagy elkötelezettséggel végzi a feladatát. Az alakulat tisztjei valóban kiemelkedőek, és meg vagyok győződve arról, hogy méltóak lesznek feladatukhoz, és jó szolgálatot fognak tenni az ügyednek. Az egységet az atyai gondoskodásodra bízom. Várhatóan jó szolgálatot tesznek, de bizonyosan rendelkeznek az osztrák hadsereg jól ismert hibáival, amelyeknek nem szabad túl nagy jelentőséget tulajdonítani, és amelyeket el kell fogadni ilyen formában bízva jóindulatodban és méltányosságodban.”²⁹⁵ Miksa válaszából az derül ki, hogy reményei szerint a „pompás csapat”-ot a mexikóiak ujjongó éljenzések közepette fogják fogadni.²⁹⁶

Miksa császár még Mexikóba történő elindulása előtt rendelkezett afelől, hogy a bécsi udvari testőrség mintájára állítsanak fel számára egy kisebb udvari testőrséget. Leisser intézkedésének köszönhetően a cs. kir. seregben 12 olyan altisztet találtak, akiket alkalmasnak találtak a szolgálatra és akik azt a parancsot kapták, hogy legkésőbb 1864. április 13-ig meg kell érkezeniük Trieszt kikötőjébe.²⁹⁷ Az egység parancsnokává gróf Carl Bombelles ezredest nevezték ki, főtisztjei Carl Schaffer alezredes; Rudolf Günner őrnagy és Augustin Pradillo százados voltak.²⁹⁸ A testőrségben számottevő volt a magyarok száma. Naplójuk alapján rekonstruálható utazásuk és Mexikóba történő megérkezésük és szolgálatvállalásuk körülményei. A testőrség tagjai „négy hónappal megelőzve az ezerszáznál is több magyar önkéntest és osztrák, cseh, lengyel és horvát bajtársaikat” Lányi Sándor naplója alapján 1864. július 27-én indultak útnak az *Adria* nevű kereskedelmi vitorlás fedélzetén Triesztből.²⁹⁹

A hajó az Adrián, a dalmáciai partok mellett haladva érte el Itália déli részeit, amelyet követően Szicília és Málta irányába folytatták útját. Ezt követően egy vihar következtében három napot a Tunézia észak-keleti részén fekvő „Kalibia” [Kélibia] város kikötőjében voltak kénytelen vesztegelni. Ezt követően az *Adria* hajó Szardínia irányába haladt tovább, amelyet 1864. augusztus 20-án ért el. Innen „Minorka” [Menorca] és „Iviza” [Ibiza] szigetek érintésével az Ibériai-félsziget partjai mentén Cadiz városához hajóztak, ahol egy hosszabb pihenő

²⁹⁵ A levelet közli HAMANN 1989. 69–70.; A szerző szabad fordítása.

²⁹⁶ Uo. 70.

²⁹⁷ DANIEK 1964. 41.; KLINGER 2013. 68–69.

²⁹⁸ *Almanaque imperial para el año de 1866.* 11.

²⁹⁹ Tardy Lajos a testőrség kiutazásának időpontját 1864. július 18-i dátumban jelöli meg.; TARDY 1990. 147.

érkezett az Újvilágba, azonban Walter Klinger szerint Thun tábornok a *Bolivian* fedélzeten hajózott el Mexikóba 1864 novemberében.³⁰⁴

Az önkénteseket Laibachból vasúton szállították Trieszt kikötőjébe, ahonnan 1864 novemberében és decemberében öt nagyobb transzport indult útnak, hogy átszelve az Atlanti-óceánt partot érjenek Vera-Cruz kikötőjénél. A hajók az Adriai-tenger – Brindisi – Jón-tenger – Calabria – Messina – Földközi-tenger útvonalon Afrika partjai mentén jutottak el Gibraltárig, ahol egy hosszabb pihenőt tartottak. Innen folytatták tovább útjukat, immáron az Atlanti-óceánon keresztül a Antillákig, ahol a francia fennhatóság alatt álló Martinique szigetén újabb nagyobb pihenő következett. A Karib-térségből egy hajó kivételével – a *Bolivian* Kubában is kikötött – már egyenes Vera-Cruz kikötővárosához hajóztak.³⁰⁵

A bécsi Kriegsarchiv iratai között találtunk rá azon dokumentumokra, melyekben pontos kimutatásokat közöltek a szállítóhajók útvonaláról és az 1864 és 1865 folyamán kiszállított állománynak a pontos számáról.³⁰⁶ Jelenlegi ismeretünk szerint ezen dokumentumok ez idáig elkerülték a témával foglalkozó kutatók figyelmét, ezért alább az eredetivel megegyező táblázatokban közöljük azokat. Ezek alapján a *Bolivian* 1864. november 19-én indult útnak fedélzetén 1117 fővel, majd ezen gőzöst az alábbi sorrendben a továbbiak követték: a *Brasilian* 1864. december 1-én (1117 fő); a *Peruvian* 1864. december 6-án (1223 fő); a *Vera-Cruz* 1864. december 12-én (996 fő) és az *Indiana* 1864. december 17-én (1228 fő). Az öt hajó közül a *Bolivian* 1864 szilveszterének napján érkezett meg Vera-Cruz kikötőjébe, míg a többi hajó 1865 januárjában. Érdekesség, hogy a *Vera-Cruz*, amely hat nappal a *Peruvian* után hajózott el Triesztből, hat nappal megelőzve társát érkezett Mexikó partjaihoz.³⁰⁷

1865 márciusában még további két nagyobb szállításra került sor. Mivel a Transatlantique társaság számára nem tűnt gazdaságosnak, hogy kisebb kapacitású szállítóhajókat Triesztbe küldjék, ezért megegyeztek a MÖF vezetésével, hogy mintegy 300 egyént Franciaországon keresztül szállítsanak Latin-Amerikába. 1865. március 8-án indult útnak Laibachból a főként tüzérekből és hadmérnökökből álló transzport, melyet vasúton szállítottak Bécsen – Salzburgon – Münchenen és Párizson (a francia fővárosban 5 fő önkényesen eltávozott) keresztül St. Nazaire kikötőjébe, ahonnan a *Floride* postagőzössel indultak útnak 1865. március 16-án (297 fő), míg legutolsóként ünnepi pompával a *Bolivian* – mely kétszeri

³⁰⁴ KLINGER 2013. 73.; A MÖF tábori főlelkésze, Weber Ágoston levelezései is inkább ezt támasztják alá. [WÉBER] 1865. a. 115.

³⁰⁵ BOBAY 2014.

³⁰⁶ ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps, Karton 48.

³⁰⁷ Uo.

is megtette az utat – 1114 főnyi légénységgel 1865. március 29-én hagyta maga után Triesztet. Előbbi hajó 1865. április 12-én, míg utóbbi május 5-én vetett horgonyt Vera Cruznál.³⁰⁸

³⁰⁸ ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps, Karton 48.; KLINGER 2013. 76.

Szállítóhajók listája³⁰⁹

Hajó neve			<i>Bolivian</i>	<i>Brasilian</i>	<i>Peruvian</i>	<i>Vera-Cruz</i>	<i>Indiana</i>	<i>Floride</i> (postahajó)	<i>Brasilian</i>
Időpont	Indulás	Trieszt	1864. november 19.	1864. december 1.	1864. december 6.	1864. december 12.	1864. december 17.	–	1865. március 29.
		St-Nazaire	–	–	–	–	–	1865. március 16.	–
	Gibraltár	Érkezés	1864. november 28.	1864. december 10.	1864. december 16.	1864. december 21.	1864. december 29.	–	1865. április 6.
		Indulás	1864. december 1.	1864. december 14.	1864. december 22.	1864. december 22.	1864. december 31.	–	1865. április 8.
	Martinique	Érkezés	1864. december 16.	1865. január 1.	1865. január 8.	1865. január 6.	1865. január 17.	1865. április 1.	1865. április 22.
		Indulás	1864. december 18.	1865. január 5.	1865. január 11.	1865. január 8.	1865. január 19.	1865. április 4.	1865. április 26.
	Kuba	Érkezés	1864. december 23.	–	–	–	–	1865. április 8.	–
		Indulás	1864. december 24.	–	–	–	–	1865. április 8.	–
	Megérkezés Vera-Cruzba		1864. december 30.	1865. január 15.	1865. január 22.	1865. január 17.	1865. január 30.	1865. április 12.	1865. május 5.
Hátrahagyott betegek	Gibraltár	–	3 fő	4 fő	2 fő	2 fő	–	–	
	Martinique	13 fő	13 fő	6 fő	4 fő	7 fő	5 fő	–	
Betegségekből felgyógyultak felvétele	Gibraltár	–	–	–	1 fő	2 fő	–	–	
	Martinique	10 fő (belga önkéntesek)	14 fő (ebből 5 fő belga önkéntes)	1 fő	1 fő	7 fő	–	2 fő	
Veszteségek a tengeri út során	Természetes halállal	1 fő szívbénulásban (11. utászszázad)	1 fő tífuszban (dec. 23.) (11. vadászszázad)	–	–	1 fő túlzott alkoholfogyasztás miatt (dec. 24.) (14. vadászszázad)	–	–	
	Szerencsétlenség okán	1 fő figyelmetlenségből átesett a korláton és a tengerbe zuhant (nov. 20/21.) (3. vadászszázad)	–	1 főt lesodort a vihar fedélzetről (dec. 25.) (4. ulánusszázad)	1 fő leesett a fedélzetről és a tengerbe zuhant (jan. 13/14.) (9. vadászszázad)	–	–	(A 17. vadászszázad egy közvitéze a Martiniquére történő behajózás előtt dezertált; Ld. megjegyzés rovat)	
Megjegyzések		Henry P. Couche angol kapitány; Athon Luchernez-Huede francia kapitány, mint a transatlantique társaság képviselője; utasok: két gárdista és Bauer kereskedelmi ügynök	Glover angol kapitány; utasok: három civil, Schötz (felételezhetően Szöcs), Balogay és Welthofer urak	Salomon kapitány; utasok: a császári nyomda és könyomda öt személye	Aranaderé kapitány; utasok: nyolc civil, Saverthal-Hofman úrhölgy, Grill úr és felesége, Brachmann úr és felesége, Laknerné és Langné	John Smyth angol kapitány; utasok: egy spanyol tiszt és lánya	Grandin francia császári sorhajóhadnagy; utasok: Vergeiner őrnagy felesége és a szolgálólányával	Glover angol kapitány; Athon Luchernez-Huede francia kapitány, mint a transatlantique társaság képviselője; utasok: két osztrák császári lovassági százados, 4 lelkész, 3 tisztfeleség, 4 gyermek, 2 szobalány, 1 hangszerkészítő a segédje, 7 gárdista	

Kelt: Puebla, 1865. június 20.

³⁰⁹ ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps, Karton 48.

Kiszállításra került állomány³¹⁰

					Törzstiszti kar és főtisztek	Altisztek és legénység	Közülük			
							Ausztria állampolgára	Külhoni állampolgár	Lengyel internáltak	
Időpont	19.	november	1864	Hajó neve	<i>Bolivian</i>	35	1082	1030	23	29
	1.	december		<i>Brasilian</i>	25	1092	1055	18	19	
	6.			<i>Peruvian</i>	36	1187	842	16	329	
	12.			<i>Vera-Cruz</i>	24	972	936	19	17	
	17.			<i>Indiana</i>	39	1189	1130	23	10	
	9.	március	1865	<i>Floride</i>	28	269	236	23	10	
	29.			<i>Brasilian</i>	22	1092	986	75	31	
	Korábban elhajózott Saint-Nazaire kikötőjéből (1864 novemberét megelőzően)						8	8	7	–
Összesen						217	6891	6222	197	472

Kelt: Puebla, 1865. június 20.

³¹⁰ ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps, Karton 48.

III. 2. 4. / 1865: Megérkezés és bekapcsolódás a mexikói harcokba

1864. december 30-án érkezett meg Vera Cruz partjaihoz az első nagyobb transzporthajó, 1117 fővel a fedélzetén, melyet 1865 folyamán további négy követett, ezáltal 1865. január 30-tól a nevezett év áprilisáig a mexikói osztrák önkéntes sereg Mexikóban állomásozó létszáma 5689 főt tett ki, melyhez áprilisban 297, májusban pedig további 1114 személy csatlakozott, így 1865 nyarára az állomány elérte a 7100 főnyi teljes állományt.³¹¹

1864. december 30-án az első hajót a korábban útra kelt Kodolich őrnagy és a császári testőrség főparancsnoka, Bombelles gróf várta Vera-Cruzban. A legénység hatalmas éljenzéssel konstatalta a megérkezést és az üdvözlésükre küldött főtiszteket. Klinger közlése alapján Thun tábornok elégedett volt a fogadtatással megemlítve, hogy a franciák barátságosan viszonyultak hozzájuk. Thun boldogságát csupán az utazás során szerzett negatív tapasztalatok árnyékkolták be, ugyanis útközben voltak dezertálások, míg sokan részegen csapongtak, utóbbi csoport a partraszálláskor végül amnesztiában részesült.³¹² Nikolics Emil ekképp emlékezett meg arról, hogy milyen fogadtatásban is részesültek a *Bolivian* fedélzetén érkezők: „Uj hazánk partjairól, földrázó ágyúdörgés üdvözölt, s embereink három szoros hurrah kiáltással mutatták be magokat a parton álló néptömegnek, mely kiáltásainkat teljes erővel visszhangozta. [...] Zenebandánk harcias indulóval vezetett a partra, itt még egyszer szívesen üdvözöltek a bennszülöttek s az ott lakó németek”³¹³ A később érkezettek azonban már jóval hűvösebb fogadtatásról számoltak be. Lenkey Albin – aki a *Peruvian*-on tette meg a hosszú utat – például az alábbiakat írta levelében: „A kiszállás legnagyobb csendben és rendben történt, mi nekem fel tűnt. Én azt hívém, hogy nagyszerű parádéval fogadnak bennünket, csak az után tudtam meg az itt állomásozó francia katonáktól [...] hogy a partra szállás azért történik oly csendben, mert a Guerillák közelünkben vannak”³¹⁴ A *Vera-Cruz* szállítóhajóval érkező kászonyjakabfalvi László Béla *Mexicoi*

³¹¹ ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps, Karton 48.; Ahogyan azt a *Kiszállításra került állomány* táblázaton láthatjuk, az 1864. októberében St. Nazaire kikötőjéből útnak indult törzskarnál a Törzstiszti kar/főtiszteknél is 8 fő került feltüntetésre, illetve Altisztek/legénységnél is ugyanez a szám olvasható, azonban az állampolgárság megjelölésnél csupán 7+1 fő szerepel, mely alapján csupán 8 fővel számolhatunk esetükben. Ezáltal a teljes létszám 7108 helyett 7100 kellet, hogy legyen.

³¹² KLINGER 2013. 81–82.

³¹³ [NIKOLICS] 1866. b. 423.; Nikolics Emil leveléről a disszertáció egy későbbi fejezetében még részletesen szólunk: *IV. Magyarország az „amerikai új császárság”-ban; IV. 4. / A magyarországi katonák elbeszélő forrásai; IV. 4. 2. / A magyarországi és erdélyi állomány narratív forrásai; IV. 4. 2. 4. / Levelezések*

³¹⁴ [HL], Personalia Gyűjtemény, 99/B VII. 137/d. Lenkey Albin levele szüleinek tengeri útjáról és a mexikói csatározásokról.; T. ÁGOSTON 2009. 118.; Lenkey Albin leveléről a disszertáció egy későbbi fejezetében még részletesen szólunk: *IV. Magyarország az „amerikai új császárság”-ban; IV. 4. / A magyarországi katonák elbeszélő forrásai; IV. 4. 2. / A magyarországi és erdélyi állomány narratív forrásai; IV. 4. 2. 4. / Levelezések*

útinaplójában ekképp számolt be partot érésükről: „Nem sokára megállott hajónk, s a veracruzai kikötőben valánk; pont 12 órakor hajónk horgonyt is vetett. Tábornokunk, gróf Thun, több tiszttel rögtön hajónkra jött, s nem győzött eléggé csodálkozni kora megérkezésünkön. — A viszontlátás ez új világban megható volt. – Borzasztó nagy vas ladikokon kompániánként a szárazra szállítottunk; a tengerparton pedig tábornokunk előtt defilíroztunk, s azután egyenesen a kaszárnyába mentünk.”³¹⁵

A kezdeti pozitív fogadtatást követően azonban elkezdtek jelentkezni a gondok. Thun tábornok Mexikóban szembesült azzal, hogy Miksa császár lemondott az osztrák önkéntes sereg autonómiájáról, ezzel a Bazaine tábornok által irányított mexikói császári hadszervezetbe tagozva be őket, ráadásul még, de facto a belga önkénteseket is kivonták a felügyelete alól, holott Miksa levele szerint az egyesített belga-osztrák hadtest parancsnoka lett volna, és az önálló hadtestének hadtestparancsnokságát egy Smissen alezredes által javasolt belga tiszttel is kibővíthette volna. Thun tábornoknak más, sürgető gondjai is akadtak, ugyanis a már Mexikóban lévő egységek korántsem voltak bevetésre készek. A lovasságnak a lovakkal történő felszerelése nem valósult meg időben, annak ellenére, hogy Thun tábornok már 1864 szeptemberében két tiszttel küldött Mexikóba a lóvásárlási lehetőségek felderítése céljából, de úgy tűnik, hogy ezen tisztek érdeklődése inkább más területre irányult, ugyanis jelentéseikben inkább az alsóneműk és lábbelik magas árára hívták fel a figyelmet és nem szóltak arról, hogy a mexikói lovak rendkívül megrágultak a francia expedíciós erők lószükségletei miatt. Kodolitsch őrnagy a huszárság főparancsnoka már 1864 augusztusában Laibachban kísérletet tett arra, hogy a lovassági törzstisztek számára Ausztriából szállíttasson lovakat, azonban ez végül sikertelen maradt. A rossz szervezésnek és a pénzhiánynak köszönhetően, valamint annak, hogy a mexikói lovak testfelépítése sem volt minden esetben megfelelő a *MÖF* lovassága számára, 1865 júniusának végéig kellett várni arra, hogy az utolsó lovasok is teljes értékűen csatlakozhassanak az egységhez.³¹⁶

De nem csak a lovaságnál adódtak gondok, 1865 elején a tüzérségi állomány is hiányt szenvedett a felszerelésben és a teherhordó állatokban, valamint a legénység kiképzésével kapcsolatosan is kételyek merültek fel, ugyanis sokak számára ismeretlen volt a vadászalakulatok sajátos harcrendje, mely arra utal, hogy Laibachban nem megfelelő mértékben készítették fel a legénységet a mexikói harcokra. Ezáltal a megérkezés

³¹⁵ [LÁSZLÓ] 1865. g. 6.; László Béla elbeszélő forrásáról a disszertáció egy későbbi fejezetében még részletesen szólunk: *IV. Magyarország az „amerikai új császárság”-ban; IV. 4. / A magyarországi katonák elbeszélő forrásai; IV. 4. 2. / A magyarországi és erdélyi állomány narratív forrásai; IV. 4. 2. 4. / Levelezések*

³¹⁶ KLINGER 2013. 105–108.; Az önkéntesek megérkezést követő csalódottságáról ld. még: HAMANN 1989. 72.

viszontagságaival párhuzamosan a tisztek kénytelenek voltak sebtében a legfontosabb dolgokat megtanítani katonáiknak. Ez azonban egy további problémát is felszínre hozott. A gyakorlatok során az önkéntesek elhasználták az Európából magukkal hozott lőszernek a nagy részét, amely így pótlásra szorult. A *MÖF* lőszerkészletét a műszaki tüzérség állította elő, azonban a mexikói császári hadügyminisztérium, legfőképpen az országban jelen lévő erőteljes korrupció miatt csupán a kívánt cél felére elegendő nyersanyagot szállított le, mely a későbbiek során is gyakori jelenség volt.³¹⁷

A katonák elbeszélései alapján a sereg lovas katonáinak lóállománnyal történő felszerelése Puebla városában történt meg és a *MÖF* egységei a mexikói kikötővárosból egyazon útvonalat (Cameron de Tejada, Paso del Macho, Potrero Viejo, Cordóba, Orizaba, Acultzingo, Canada de Morelos, Amazoc de Mota) követve jutottak el Puebla városába, ahol a főparancsnokságuk működött. A nevezett út első rövid szakaszát – Camaron de Tejadaig – a sereg katonái vasúton tették meg,³¹⁸ amelyet követően az egész állomány még a lovasság tagjai is gyalogszerrel folytatták útjukat Puebláig. Innen megkezdték a csapatoknak a különböző állomáshelyekre történő kivezénylését. 1865 „Márczius 21-én, 6 napi gyalogolás után Pueblába érkeztünk. Itt az ezredünk számára lovakat kaptunk és 5—6 hét alatt teljesen fölszerelve állott a lovasság is. A huszár századok különféle állomásokra osztattak. Egyik Mexikóba, a másik Orizábába, a harmadik Jalapába és így tovább; az 5. század Pueblában maradt még egy ezredbeli más századdal együtt”, olvashatjuk az egyik magyar szemtanú, Pawlowszky Ede memoárjában.³¹⁹

Alighogy az első szállítóhajók horgonyt vetettek Mexikó partjainál a legkorábban érkezett önkéntesek egy csoportja a Sierra del Norte vidékére vonultak és Kodolitsch őrnagy vezetésével 1865. február 6-án elfoglalta a térség egyik legjelentősebb települését Teziutlán városát.³²⁰ Kodolitschot önkénteseivel Xalapa-Enriquez városában szállásolták el, melyről Nikolicsnál az alábbiakat olvashatjuk: „Nemsokára azután elértük Mexiko egyik legkedvesebb városát Jalappát, az Oraziba-hegy közelében. Bevonulásunk igen kedves, örömteli volt. A

³¹⁷ KLINGER 2013. 105–106.; 109–111.

³¹⁸ Mexikóban akkoriban csupán két vasútvonal üzemelt. Az elsőként megépített szakasz 1850. szeptember 7-én került átadásra, és közel 13 kilométeres hosszával Vera-Cruzt kötötte össze El Molino településsel, mely vonal 1864-ben már Camaron de Tejadaig üzemelt. A második vasútvonal, 1855-re készült el és az ország belsejében a fővárost Guadalupe városával kötötte össze. Nagyobb arányú vasútépítések az 1870-es évektől kezdődtek az országban. A még nagyon gyér vasúthálózat miatt a sereg egységei legfőképp gyalog, illetve lóháton tehették utazásaikat. A mexikói vasúthálózat történetéről bővebben ld.: HARTER 2005.199.; GRESHAM CHAPMAN 1975.

³¹⁹ PAWLOWSZKY 1894. 191.

³²⁰ CORNARO 1961. 69.

lakosság mind kijött az utcára, s a szép hölgyek az erkélyekről üdvözöltek. Szállásaink itt igen rozsak valának a laktanyákban.”³²¹

Thun tábornoknak a barátságos fogadtatást követően csatlakoznia kellett a francia expedíciós erők törzstisztikarához. Miksa császár 1865. február 6-án kelt levelében arról tájékoztatta őt, hogy a mexikói császári erők operatív irányítását Bazaine tábornokra bízta, ezáltal alá lesznek rendelve a belga és az osztrák önkéntesek is. A császári vezetés négy nagy hadkerületbe szervezte az általa ellenőrzött területeket és négy hadosztályparancsnokságot hozott létre. Thun számára annyi vigasz jutott, hogy ezek közül rá bízta a 2. hadkerület főparancsnoki tisztét és teljes egészében alá rendelték az osztrák és a belga önkéntes sereget, akiket mexikói császári segédc csapatok (nagyobb ún. mozgó alakulatok és kisebb helyi milíciák) egészítették ki. Területileg Puebla, Vera Cruz, Tlaxcala, Michoacán (itt a belga önkéntes sereg állomásozott mexikói császári csapatokkal kiegészülve) és Oaxaca állam északi részére terjedt ki.³²² A 2. hadkerülethez az alábbi alparancsnokságok tartoztak: Heroica Veracruz (Estado de Veracruz), Tuxpam de Rodríguez Cano (Estado de Veracruz), Puebla (Estado de Puebla), Tlaxcala (Estado de Tlaxcala), Teposcolula (Estado de Oaxaca), Oaxaca (Estado de Oaxaca), Tehuantepec (Estado de Oaxaca) és Ejutla (Estado de Jalisco).³²³ A hadosztály parancsnoksága Mexikó akkori második legnagyobb városában, Pueblában működött. A területen állomásozó mexikói császári segédc csapatok – akiket gyakran „osztrák” tiszték vezettek – is egységes egyenruházatot kaptak (piros blúz és fehér vászonnadrág) és felfegyverzésük is nagyrészt az osztrák készletekből történt, illetve részben zsákmányolt fegyverekből, melyek kiosztását a helyi császári hatóságok intézték, ahogyan az egységek felállítása és toborzása is az ő feladataik közé tartozott. Ezen mexikói segédc csapatok döntő része elsősorban lokális jelleggel települése védelmet látta el, de mellettük – francia mintára – szerveztek ún. mozgó egységeket is,³²⁴ mint például Tancred della Sala csapata. Az említett csapatok harci értékét illetően elég negatívan nyilatkoztak az eseményeket átélő szemtanúk, megbízhatatlannak írva le őket, melyben Walter Klinger osztrák hadtörténész szerint nagyban közrejátszhatott az a tény, hogy fogságba esésük esetén a republikánusok rögtön kivégezték őket, mint árulókat.³²⁵ Burián István magyar huszártiszt sem volt jó véleménnyel róluk, amikor a következőket jegyezte meg: ezen „férfiak

³²¹ [NIKOLICS] 1866. c. 436.

³²² KLINGER 2013. 123–125.

³²³ *Almanaque imperial para el año de 1866.* 114.

³²⁴ Ilyen egységek voltak például az ún. kontragerillák. Émile de Kératry egy külön kötetben mutatta be ezen katonákat. Ld. DE KÉRATRY 1981.

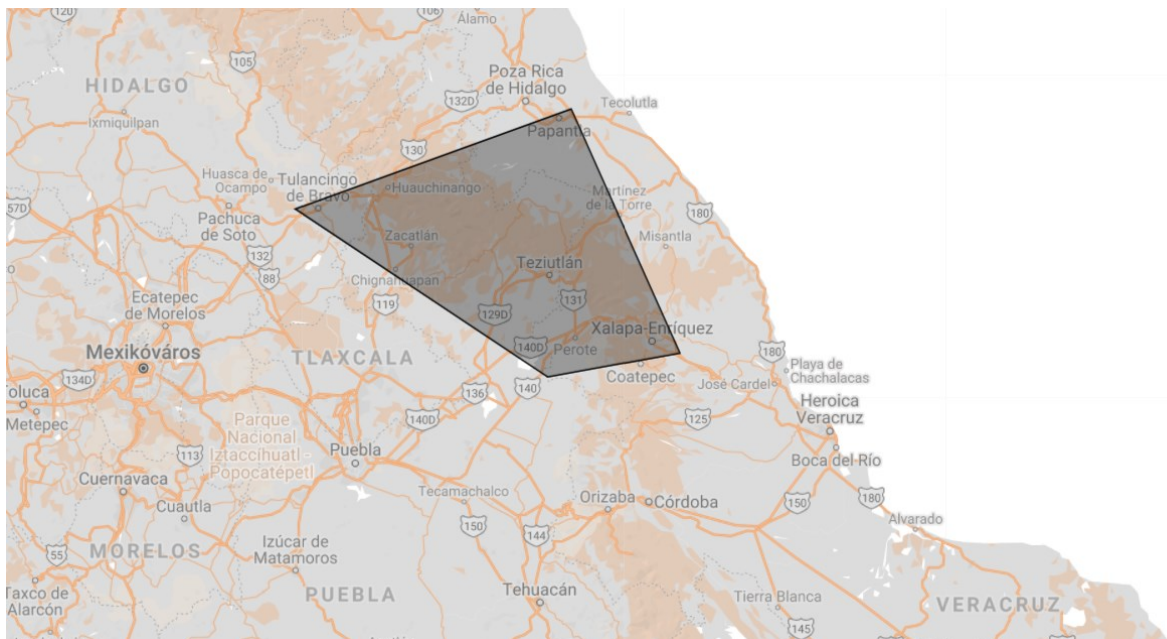
³²⁵ KLINGER 2013. 123–125.

ő felsége által fizetett contraguerillák vagyis jobban mondva, a császár saját erszényeiből fizetett ellenségeink voltak”.³²⁶

³²⁶ BURIÁN 1868.

III. 2. 4. 1. / *Harcok a pueblai Sierra Nortéban*

A Sierra Norte de Puebla elnevezés manapság már nincs használatban, a 19. században a Puebla tagállam északi, Vera Cruz tagállamnak a Tlaxcala és Hidalgo tagállamok közé beékelődött részét értették alatta. A terület nagyrészt magas hegyekkel és völgyekkel szabdaltsága, melyen keresztül haladt a fővárost a legjelentősebb kikötővárossal összekötő egyik főútvonal, mely okán stratégiai szempontból kiemelkedő jelentőséggel bírt. A mexikói szolgálat során a mexikói osztrák önkéntes sereg egyik legfőbb műveleti területének számított. A terület népességének a zömét indián őslakosság alkotta, míg Mexikó más vidékeihez hasonlóan a társadalom felső rétegeit itt is döntően az egykori spanyol gyarmati korszakból megmaradt kreol elit alkotta. Az egyes lokális területek és kisebb közösségek között gyakran éles politikai szembenállások voltak, a francia intervenciót megelőző reformháború idején nem volt ritka a fegyveres konfliktus sem közöttük, mely megosztottság a tárgyalt időszakban is fennállt.³²⁷

A pueblai Sierra Nortén lezajlott hadmozdulatok hozzávetőleges elhelyezkedése

³²⁷ KLINGER 2013. 117–118.

Az első szállítóhajóval érkezett „osztrák” önkéntes csapatok feladata a Mexikóváros környéki belső területek és Vera Cruz összeköttetésének a biztosítása volt, a két fontos útvonalon, a fentebb már említett Vera-Cruz–Xalappa–Perote–Puebla szakaszon, valamint a Vera-Cruz–Orizaba–Puebla útirányon. Előbbi ellenőrzését 1865. január 7-től Alfons von Kodolitsch őrnagyra bízták, akit egyben kineveztek „Jalappa” – ma Xalappa-Enríquez – térparancsnokának, többek között a MÖF első vadászszázaljának két századával. A már megérkezett és folyamatosan érkező vadászszázadok Pueblában, Orizabában és Vera-Cruzban, míg a lovasság és a tüzérség Pueblában került összegyűjtésre. Utóbbi csoportok ekkor még mindig nélkülözték a lovakat, a málhás állatokat és a tüzérségi felszerelést.³²⁸ Az út során számos ellenséges rajtaütéstől is tartaniuk kellett, ahogyan arra László Béla is utal levelében: „Kellemetlen itt létemben az, hogy minden percben megtámadhatnak a guerillák, emiatt egy éjjem sincs nyugodt; mert könnyű szerrel nem szeretnék a cameroni franciák táncára jutni.”³²⁹

Miután Kodolitsch őrnagyot kinevezték a „Jalappa”-i parancsnokság élére, csapataival megkezdte a térség felderítését és megállapítottál, hogy az „hemzseg a köztársasági csapatoktól”, sőt a helyzetet rosszul is mérték fel, ugyanis akiket egymástól elszigetelve tevékenykedő gerillacsapatoknak véltek, azok valójában Jesús González Ortega, Jerónimo Treviño és Maldonado köztársasági tábornokok újjászervezés alatt álló csapatai voltak, akikhez nagy számban csatlakoztak a franciák által 1865 januárjában megszállt Oaxacából menekülő csoportok, illetve a helyi lakosság köreiből is. Utóbbiak egyik leghíresebb vezetője, Maldonado tábornok közeli bizalmasa, Juan Francisco Lucas volt, aki a későbbiek során még sok kellemetlenséget okozott az osztrák önkéntes hadtest egységeinek.³³⁰

Thun tábornok az osztrák önkéntes sereg nagyobb arányú létszámának az eléréséig és a csapatok teljes felszerelésének és felkészítésének a lezárultáig nem támogatta Kodolich „Jalappa” környéki hadművelleti elképzeléseit, azonban Miksa császár ezt máskép ítélte meg, miután Kodolich egy jelentésében egy téves következtetésen alapuló helyzetet adott elő. Kodolich arról tájékoztatta a parancsnokságot, hogy Robles császári miniszter – akivel barátságot ápolt – arról informálta őt, hogy az egyik köztársaságpárti kerületi vezető hajlandó lenne átállni a császári oldalra, amennyiben cserébe katonai védelmet kap. A Teziutlán ellen katonai akcióra nem a francia sereg főparancsnoka, hanem L’Herillier francia tábornok adott engedélyt. Mire 1865 február 2-án Kodolich kézhez kapta a francia tábornok levelét, már

³²⁸ KLINGER 2013. 129–131.

³²⁹ [LÁSZLÓ] 1866. i. 3.

³³⁰ KLINGER 2013. 129–131.; A pueblai Sierra Nortén állomásozó mexikói köztársasági csapatokról és harcokról bővebben ld. még: DE LEÓN TORRAL 1962., MORENO 2011., GALEANA 2012.

megtette az előkészületeket a katonai akcióra. Az osztrák főtiszt tüzérségi csapatok nélkül – ekkor még zömük úton volt vagy még el sem indult Mexikóba – többnyire „osztrák” vadászalakulatokkal és csekély számú, Perotéból érkezett mexikói császári lovassággal kezdte meg az expedíciót. A császári erőknek egy hajnali támadással sikerült meglepnie a közel 1300 főt számláló teziutláni helyőrséget (akik a környező hegyekbe vonultak vissza) és bevennie a várost. Az ekkor Zacapuoxtla városban tartózkodó Maldonádó tábornok, Francisco Lucas vezetésével egy 500 fős különítményt vezényelt a város visszafoglalására, mely azonban kudarcot vallott. A stratégiai szempontból kiemelkedő helyen fekvő Teziutlan városa így hosszú időre császári kézbe került, mely a későbbiek folyamán a Sierra Norte de Puebla területén folytatott császári hadműveletek kiindulópontjaként szolgált. A győzelem pozitívan hatott a császári erők moráljára és békésebb időszakot hozott a terület lakosságának is, azonban Kodolich őrnagy a harcok során megsebesült, így egy jó időre távol kellett maradni a hadi eseményektől.³³¹ „Ha a becsületes, szabályos háború félelmetes, akkor a guerillaharc az idegenben a vulkánikus pusztításoktól széjjelszagotott országban — borzalmas [...] Mint az űzött vadnak, úgy kellett vigyázni és lehetőleg fogságba nem esni, mert ellenségeink a legkegyetlenebb vadak, amelyek valaha az Isten földjén éltek. [...] A legnagyobb mézszárlások és veszteségek színhelye Tecuitlan városa, amelyet megostromoltunk és ott mindent elpusztítottunk” olvashatjuk Wágner Károly sorait.³³²

Teziutlán mellett a térség másik kulcsfontosságú települése a már említett Zacapuoxtla városa volt, amely végül egy előre nem tervezett akció során került a császáriak kezére. Amíg a város lakossága inkább a császári eszmével, addig a körülötte lévő nagyobb települések (Chignahuapan, Huachinago, Tetela de Ocampo) inkább a republikánus oldallal szimpatizált, bár elég erős helyi tudat és autonómiára való törekvés jellemezte őket, melyet jól szemléltet, hogy a térség sajátos politikai mozgalmát egy külön szóval cuatecomacos-szal illeték. Tagjaik legfőképpen a régió szegény őslakosságából verbuválódtak, és Juan Francisco Lucas apja Manuel Lucas szervezte meg az első szabad csapatokat az 1850-es évek derekán, melyeknek vezetését később fia vette át és igazából neki sikerült egy olyan ütőképes és gerillaháborúra alkalmas csapatot szerveznie, mely sikeresen vette fel a harcot az európai megszállókkal.³³³

³³¹ KLINGER 2013. 129–143.

³³² [KELEMEN – WETTERSTÄDTI WAGNER] 1937. 31.; Wetterstädti Wagner Károly elbeszélő forrásáról a disszertáció egy későbbi fejezetében még részletesen szólunk: *IV. Magyarság az „amerikai új császárság”-ban*; *IV. 4. / A magyarországi katonák elbeszélő forrásai*; *IV. 4. 2. / A magyarországi és erdélyi állomány narratív forrásai*; *IV. 4. 2. 5. / Kivonatos szekunder forrásközlések*

³³³ KLINGER 2013. 143–147.

Az „osztrák” hadtestparancsnokság a sebesült Kodolich számára megtiltott minden további hadműveletet a Sierra Norte de Puebla területén, azonban egy francia őrzőjáratot ért gerillatámadás végül Zacapoaxtla vértelen bevételéhez vezetett. Amikor Chevallier francia százados járőrszázada a város közelében baja került, a pueblai parancsnokságot ideiglenesen vezető – Thun és Bazaine tábornokok Mexikóvárosban tartózkodtak – Rolland őrnagy a 10. vadászszázadot a franciák megsegítésére küldte. Mire azonban az „osztrákok” megérkeztek, a franciáknak sikerült kiverkedniük magukat a szorult helyzetből, viszont Chevallier azt a javaslatot tette, hogy amennyiben már ott tartózkodnak kíséreljék meg a Zacapoaxtla-ba történő benyomulást, melynek lakossága – mint fentebb már utaltunk rá – a császári oldallal szimpatizált. Chevallier felvetését a 10. vadászszázad parancsnoka támogatta. Kodolich értesülve a fejleményekről egy további századot rendelt a városhoz Hohen százados vezetésével, akik a 10. vadászszázadot és a francia különítményt is megelőzve 1865. február 19-én a lakosság ünneplő újjongása és harangzúgás közepette vonultak be a városba, ahonnan időközben az ellenséges erők kivonták a csapataikat.³³⁴ Ettől eltérően írja le a történeteket Lukács Gyula egri asztaloslegény, aki a 10. vadászszázad tagjaként érkezett Mexikóba. Lukács arról ír, hogy „Zakapoaxtlába vérrel mentünk be [...] Pénteken 11 ora után és egy század francia katona is jött velünk és bizony jól ropogott pattogott a fegyver és a gólok csak úgy suhogtak a fülünk mellett és az agyuk morogtak de azért mégis be mentünk szerencsése”.³³⁵ Február 27-én a köztársaságiak megpróbálkoztak a város visszavételével, azonban ezt Tezuitlánhoz hasonlóan sikertelenül végződött, így ezen fontos településen is a császáriak rendezkedhettek be hosszú időre. Ezzel egyidőben a Sierra nyugati részének is jelentős területei a császáriak kezére került, viszont ezen akciókban csupán helyi mexikói császári csapatok vettek részt, 1865 első felében a *MÖF* egységeit ezen a területen nem vetették be.³³⁶

³³⁴ Ua. 151–156.

³³⁵ Lukács Gyula naplójában lejegyezte azt is, hogy a csatában mekkora emberveszteség érte a szembenálló feleket. E szerint az önkéntes haderő azon hatszáz tagja közül, akik részt vettek a nevezett ütközetbe tíz személy esett el és negyvennégy személy sebesült meg, addig az ellenség soraiból „több 500 ember a sebesültekkel”. BTM KM Új és Legújabbkori Osztályának Adattára. H 208-97. Nagy László hagyatéka; Közli még: PERÉNYI 2008.; SZENTE-VARGA 2017.; Lukács Gyula naplójáról ld. bővebben: *IV. Magyarország az „amerikai új császárság”-ban; IV. 4. / A magyarországi katonák elbeszélő forrásai; IV. 4. 2. / A magyarországi és erdélyi állomány narratív forrásai; IV. 4. 2. 2. / Naplók*

³³⁶ KLINGER 2013. 147–156.

1865 áprilisában a mexikói osztrák önkéntes sereg lovassága még nagyrészt lóállomány nélkül várakozott, ennek ellenére Thun tábornok elérkezettnek látta az időt a Sierra egészének a meghódítására. Walter Klinger osztrák hadtörténész szerint legfőképpen az készítette erre az osztrák önkéntes hadtest főparancsnokát, hogy a már megérkezett és majdnem teljes létszámú egység helyőrségeiben megszorodott a kihágások száma, a tétlenkedő katonák fegyelmetlenné váltak, problémát jelentett a túlzott alkoholfogyasztásuk és megnőtt a civil lakosság, főként a nők ellen irányuló erőszakos cselekedetek száma is. A sereg harci morálját tovább gyengítette, hogy 1865. március 14-én Pecec hadnagyot és 26 önkéntesét a cuatecomacosok Xochiapulcónál csapdába ejtették, míg másnap Veracruz tagállamban Tlaliscoyannál a republikánusok rajtaütöttek egy francia-osztrák-mexikói különítményen, mely nagy emberveszteségeket követelt. Miután Lucas emberei a váltságdíj fizetést követően április 6-án Pececet és bajtársait elengedték, Thun parancsot adott a támadásra, melyet Bazaine tábornok sem ellenezett, mindaddig amíg az francia támogatást nem igényelt. Thun a sierrai hadműveletek tervezésekor Puebla császári prefektusára, Fernando Pardóra és Zacapoaxtla új kerületi főnökére, Pascal Bonillára támaszkodott. Utóbbi inkább a helyi lakosság megnyerését és a párbeszédet ajánlotta, míg előbbi a Sierra teljes katonai elfoglalására tett javaslatot. Az osztrák tábornok terve egy több irányból induló (Tulancingó, Zacatlan, Zaragoza, Teziutlán, Zacapoaxtla) nagy offenzíva megindítása volt 1300 fővel, Bernat százados vezetése alatt. A katonai akcióban maga a tábornok is részt vett, mely rendkívül gyorsan és sikeresen zajlott le, és már április 13-án be is fejeződött köszönhetően annak, hogy a republikánusok kivonták a csapataikat a területről. Thun tábornok azt tervezte, hogy a megszállt részekről kivonja a csapatait – ugyanis annak biztosítására nem állt rendelkezésére megfelelő számú ember – amikor az a hír érkezett hozzá, hogy a köztársaságiak készek egy fegyverszünet megkötésére. Az osztrák főparancsok azt követően, hogy visszatért a pueblai főparancsnokságra, a császár engedélyével belement a fegyverszünetbe, melynek megkötésére 1865. május 3-án a Zacapoaxtla melletti Xichitlanban került sor a republikánus tábornokok és a császári kormányzat képviselőinek jelenlétében. Ennek értelmében lényegében rögzítették az áprilisi hadjárat előtt állapotokat, a republikánus tábornokok számára engedélyezték, hogy Pueblába menjenek és ott egy hosszabb távú megállapodás feltételeiről tárgyaljanak. Ennek legfőbb célja az volt, hogy a térség republikánus katonai és civil vezetőit rávegyék arra, hogy engedményekért cserébe fogadjanak hűséget a császárságnak.³³⁷

³³⁷ KLINGER 2013. 157–162.; Mint Brigitte Hamann megjegyzi a seregben uralkodó alkoholizmus már Laibachban is gondot okozott. Erről és a sereg által elkövetett kihágásokról ld. még: HAMANN 1989. 77.

A tárgyalások azzal a megállapodással zárultak, hogy húsznapos időközönként automatikusan semmisnek tekinthető a fegyverszüneti megállapodás vagy további határozott időre meghosszabbítható az. Ezen időszakra az osztrák önkéntes sereg állománya teljessé vált és főként a della Sala fivéreknek köszönhetően egyre jobb lett az együttműködés a második hadkerület parancsnoksága alá rendelt helyi mexikói császári csapatokkal is. Ezzel párhuzamosan a republikánusok is csapataik megerősítésére használták fel a tűzszünetet. 1865. június 13-án Juan Francisco Lucas felmondta a tűzszüneti megállapodást és kijelentette, hogy június 16-tól újraindítja a harcokat. Az ismét fellázadt cuatecomacosok leverésére a második hadkerület parancsnoksága újabb támadó hadművelettel válaszolt. Két támadó oszlop indult meg a Lucas csapatai által ellenőrzött területek ellen, az egyiket maga a főparancsok Thun tábornok vezette, a másikat pedig Kodolich őrnagy. Június 16-án Xochiapulco és Huahuaxtla harc nélkül a *MÖF* kezére került, azonban Apulco Cumbres hegygerincnél nagy összecsapás kezdődött a magukat elsáncoló ellenséges csapatokkal, a hadiszerencse azonban az osztrákok mellé állt és még aznap elfoglalták a cuatecomacosok központját, Tetela de Ocampot. Thun tábornok ezzel jelentős sikereket ért el csapataival, ezt követően a császári adminisztrációra várt volna az a feladat, hogy a területet pacifikálja, azonban sem a kellő akarat, sem az elégséges pénzügyi fedezet nem volt meg ehhez. A hadjáratnak volt még egy nagy negatív nyilvánosságot kapott visszhangja mégpedig, Graf Kurtzrock ulánustiszt halála, akit Ahuacatlan elfoglalására küldtek, azonban az ellenséges tűzben sok embere hősi halált halt, míg ő maga az Antonio Perez vezette republikánus csapatok fogságába esett és az ellenség parancsnoka helyben föbe lőtte.³³⁸

Az osztrák önkéntes sereg főparancsnoka újból azzal a problémával találta magát szemben, hogy nemhogy az offenzíva folytatásra, de a meghódított területek biztosítására sem volt elegendő embere és hiába kért támogatást a császári seregek vezetőjétől, Bazaine tábornoktól, az megtagadott mindennemű segítséget, mondván, hogy Thun támaszkodjon a helyi mexikói császári erőkre. Juan Francisco Lucasnak serege egy részével sikerült elmenekülnie és egy közeli nehezen megközelíthető vidéken rendezte be a főhadiszállását, ahonnan rajtaütésekkel igyekezett zavart okozni a császáriak által ellenőrzött települések és útvonalak ellen.³³⁹

³³⁸ KLINGER 2013. 168–175.

³³⁹ Ua. 176–180.

„Daczára, hogy a mieink túlnyomó erővel rendelkeztek, még sem lehetett az ellenséget a 6 havi csatározás mellett legyőzöttnek tekinteni; mert a terep alakja oly annyira hegyes-völgyes, hogy annak némely része reánk nézve megközelíthetetlen volt. Csapataink utalva valának keskeny ösvényeken és rősz gyalog utakon mozogni, míg elleneink a legmeredekebb hegyeken is, mint akár a vadmacskák egész könnyűséggel jártak-keltek, s majd támadólag léptek fel ott, hol csapataink kisebb részeivel találkoztak, vagy odább állottak, ha mi voltunk túlerőben; egy szóval mindég hadicsellel éltek. A míg a vezérletünk a csapatok mozgósítása, éllemezése és elhelyezése iránt intézkedhetett, hogy a harcra kész legyen, akkor már nyoma sem volt az ellenségnek; mikor pedig nem voltunk elkészülve valamely harczműveletre, akkor ők támadtak vagyis leptek meg bennünket” írja memorájában Pawlowszky Ede ezen időszakról.³⁴⁰

A megszálló francia hadsereg az Észak-Afrikában alkalmazott stratégiája követve gyakran folyamodott az ún. büntető expedíciók módszeréhez, vagyis egy-egy vidék mezőgazdasági terményeinek elpusztításához és településeinek lerombolásához, felégetéséhez. Ez a metódus a lakosságban csak táplálta az ellenszenvet és a gyűlöletet a francia megszállókkal szemben – akik a miramari egyezmény értelmében nem hosszú távra rendezkedtek be Mexikóban – éppen ezért Thun tábornok – aki a mexikói Habsburg monarchia hosszú távú céljait tartotta szem előtt – kezdetben a csapatai által megszállt területeken szigorúan tiltotta az ilyen jellegű durva fellépést. 1865 nyarán azonban megváltozott ez irányú véleménye és a Lucas csapatai által veszélyeztetett területeken a *MÖF* egységei is elkezdték alkalmazni ezen eljárását, a lázadók kiéheztetése érdekében. A módszer azonban kezdetben nem járt sikerrel, a cuatecomacosok elegendő készletekkel rendelkeztek – volt olyan eset is, hogy az egyik falut a büntető expedícióra érkező „osztrákok” előtt saját maguk gyújtották fel – így új taktika után kellett nézni.³⁴¹ Lukács Gyula naplójában megemlíti egy ilyen katonai akciót, amikor mint írja 1865. augusztus 12-én „be vettük Szacsapolkát [Xochiapulco] és egészen le éggettük és kiraboltuk és ott időztünk [...]3 és fél napot”³⁴²

³⁴⁰ PAWLOWSZKY 1894. 194.

³⁴¹ KLINGER 2013. 126–128.; 176–183.

³⁴² BTM KM Új és Legújabbkori Osztályának Adattára. H 208-97. Nagy László hagyatéka; Közli még: PERÉNYI 2008.

A pueblai hadparancsnokság 1865 nyarának végére jött rá arra, hogy a lázadókkal a „saját fegyverükkel” lehet sikeresen felvenni a harcot, vagyis nem nagyobb alakulatokat kell ellenük küldeni, hanem a működési területükön gyors mozgásra képes kisebb járőr alakulatokat kell bevetni. Az egyik ilyen csapatot a pesti születésű Gruber Károly³⁴³ vezette (Teziutlan – Jalacingo – Altotoya – Tlapacoyan térségében). Gruber egyik leglátványosabb rajtaütésével elfogott egy 35 fős francia és „osztrák” dezertőrökből álló csapatot, akik átálltak az alkotmányos seregbe. Ugyancsak Gruber egy másik akciójával a Puebla és Vera-Cruz államok határán lévő fontos republikánus fészken, Tlapacoyanon ütött rajta. Szintén sikeres akciókat hajtottak végre Tranced della Sala százados és Hotze őrnagy is egységeikkel. Előbbi Ignacio Zoza lovasságára csapott le rejtekhelyén egy ízben, míg utóbbi Ortega tábornok egységei felett aratott fényes győzelmet a Tecuatlan folyó mentén. Az elért sikerek ellenére Bazaine tábornok nem nézte jó szemmel, hogy a *MÖF* túl sok energiát szentel a pueblai Sierra Nortéra, ugyanis más területeken kívánta bevetni őket és az „osztrákok” teljes kivonását tervezte a térségből. Az uralkodónál történő közbenjárásnak köszönhetően végül erre nem került sor (mint látni fogjuk csupán egy kisebb „osztrák” különítmény került az ország északi részére) azonban a továbbiakban védekező állást kellett felvenniük és csapataikat ki kellett vonniuk a Tierra Caliente újonnan megszerzett részeiről. Erre a republikánusok válasza sem maradt el, Alatorre tábornok Papantlánál, Misantlánál és Tlapacoyannál csapatösszevonásokat hajtott végre, hogy támadást intézzen két fontos helyőrség, „Jalappa” és Perote ellen. Már augusztus 22-én összecsapásokra került sor „Jalappától” néhány kilométerre, Nablínco de Victoriánál, ahol az „osztrákok” érzékeny veszteségeket szenvedtek. A republikánusok nem tudták folytatni az előre nyomulásukat, ugyanis augusztus végén a környék lakossága fellázadt ellenük – feltehetően a lázadás kirobbanása mögött a császáriak állhattak –, viszont Thun tábornok megtiltott minden ellenakciót és „Jalappa” új térparancsnoka sem támogatott semmi ilyen jellegű kezdeményezést, jóllehet Kodolich őrnagy megpróbálta rábeszélni erre. Szeptember 10-én Antonio Perez katonái ismét megpróbálkoztak Teziutlan bevételével, melyet a császári védőknek sikerült elhárítania a Zacapoaxtlából érkező felmentőseregnek köszönhetően.³⁴⁴ A további sierrai hadműveletek irányítását Thun tábornoktól Paul Zach őrnagy – korábban ő felügyelte a sereg kiutazását – vette át, mivel az oaxacai helyzet – később még szólunk róla – következtében az osztrák főparancsnoknak vissza kellett térnie Pueblába, ahová magával vitte Kodolich őrnagyot is, akit vezérkari tisztjévé nevezett ki. Zach miután átvette a sierrai csapatok

³⁴³ Életrajzát ld.: *Függelék (Adattár). Tipikus és atipikus életutak.*

³⁴⁴ KLINGER 2013. 183–190.

irányítását, Tlapacoyan újbóli elfoglalását tűzte ki célul, azonban szeptember 22-i kísérlete kudarcba fulladt és csapataival vissza kellett vonulnia Teziutlanba. Fontos kiemelni, hogy a város megvédésében kiemelkedő szerepet játszottak az osztrák önkéntes seregből dezertált és átállt tüzérek.³⁴⁵

1865 októberében Juan Francisco Lucas emberei ismét rajtaütéseket hajtottak végre a *MÖF* egységein, melyre válaszul Schönovsky őrnagy³⁴⁶ vezetésével ismét egy nagyobb „hadművelet” vette kezdetét, melyet négy támadóoszlop (Hoen, Hammerstein, Schauer, Leicht) alkotott. Az akció a már megszokott módon zajlott le, az ellenség felszívódott, míg a „hadművelet” büntető expedícióba csapott át, végül azonban nem kis eredményt hozott. Hammerstein felismerte, hogy a cuatecomacosok lőszertartalékjai kimerülőkben voltak, melynek okán Tranced della Sala százados október 28-án titkos találkozót tartott Juan Francisco Lucassal egy esetleges fegyverszünet részleteit megtárgyalandó. A tárgyalás melyet Lucas bizalmasa és segítője Bonilla ezredes – egykori zacapoaxtlai iskolamester – vezetett, végül sikerrel zárultak, melynek során Bonilla és Zach 1865. november 4-én egy egyhónapos fegyverszünet megkötésében állapodtak meg, mely végül közel egy esztendőn keresztül érvényben maradt és ezzel de facto Lucas hosszú időre behódolt a császárságnak.³⁴⁷

A megállapodás egyik legfontosabb kitételeként a cuatecomacosoknak kötelezettséget kellett vállalniuk arra vonatkozóan, hogy nem akadályozzák a Tlapacoyán elleni katonai műveleteket. Zach alezredes ezúttal Schönovsky őrnagyot bízta meg a város elleni támadás irányításával. A nem megfelelő felderítés miatt az 1865. november 17-i próbálkozás ismét kudarcba fulladt és Teziutlanba történő visszavonulással végződött, azonban második nekifutásra – Hammerstein tanácsait megfogadva – két támadóoszloppal, ugyan nagyobb veszteségek mellett, de sikerült a kitűzött cél.³⁴⁸

Tlapacoyán bevételeivel megnyílt az út a Tierra Caliente még köztársasági kézen lévő helyőrségei felé és ezáltal a közeli települések – mint például Misantla és Papantla – elfoglalása már csak idő kérdése volt. 1865 novemberében Paul Zachot ezredessé léptették elő és Puebla városába rendelték – az időközben Tamaulipasba távozó Kodolichtól vette át a vezérkari főnöki megbízatást – a sierrai hadműveletek vezetését pedig Schönovskyra bízta. Az 1865. november

³⁴⁵ KLINGER 2013. 183–190.

³⁴⁶ Schönovsky őrnagy később kiadta emlékiratait a pueblai Sierra Nortén folytatott hadműveletekről. Erről ld.: *IV. Magyarság az „amerikai új császárság”-ban; IV. 4. / A magyarországi katonák elbeszélő forrásai; IV. 4. 1. / Kitekintés a MÖF „Lajtán túl” született tagjainak mexikói elbeszélő forrásaira*

³⁴⁷ KLINGER 2013. 191–192.

³⁴⁸ Ua. 193–196.

28-án induló hadjárat nem kezdődött szerencsésen (Schane százados őrjáratózó egységét Mendez tábornok gerillái elfogták), viszont egy másik őrjáratnak – melyet Gruber Károly vezetett – sikerült elűznie Ortega tábornokot a rejtekhelyéről, míg Hammerstein önkénteseivel Tlapacoyánból kiindulva Andrade tábornok főhadiszállásán ütött rajta sikeresen, bár a republikánus főtisztnek és néhány törzstisztjének sikerült elmenekülnie. A császáriak 1866 január elején ismét támadásba lendültek, melyet január 11-én Mendez tábornok csapatainak Agua Dulce-nél egy kisebb időre sikerült feltartóztatnia. A MÖF rájuk törő huszárjainak – akiket Susany Miklós³⁴⁹ vezetett, aki a csata során fejlővést kapott és elhunyt – rohamával azonban már nem bírtak és menekülésre kényszerültek. A csata eredményeként Alatorre főparancsnok Schönovsky őrnagyhoz fordult és béketárgyalásokat kezdeményezett, melyet végül Miksa császár személyes képviselője, José María Galacio y Austega vezetett le. A papantlai egyezmény aláírására 1866. február 6-án került sor. Schönovsky őrnagy elégedetlen volt a megállapodás feltételeivel, melyet túlságosan nagylelkűnek vélt. Az egyezmény értelmében minden köztársasági csapatot feloszlattak a térségben, viszont senkit sem kényszeríthettek arra, hogy császári szolgálatba lépjen, a csapattisztek megtarthatták fegyvereiket és visszatérhettek eredeti lakóhelyükre, vagy bárhol letelepedhettek a császárság területén a császári kormányzat költségén, a főtisztek egy nagyobb összegű pénzbeli kárpótlást kaptak és amennyiben akartak köztársasági területre távozhattak, míg a MÖF-nek vissza kellett vonnia csapatait Tierra Caliente meghódított helyőrségeiből, mely egyfajta „semleges” területté vált.³⁵⁰ A hadjárat során az „osztrák” erők egyes részei egészen a Mexikói-öböl partjáiig vonultak, melyről Lukács Gyula a következőket írja: „1865 November 22ik én Szerdán hajnalban neki sorakoztunk és nagy hurrával 12 ora tályban be vettük Tlapakoját de bizony kostálta elég embert mitüllünk is és azoktol is és sok sebesült és itt maradtunk a bortasztónagy szolgálat mellett egész egy hónapig”, 1865. december 27-ig. Ekkor a vadászszázad északkeleti irányába az óceán felé vonult és négy napi menetelést követően december 30-án, „a nagy rio grande vizén keresztül³⁵¹ [...] komp hajon” történő átkelést követően, bevonult a Rio Filobobos partján fekvő „Káldepek” [Jicaltepec] nevű városba, majd „1866 január 4 ik én el masirozott a fel század Nautlánba igen csinos mező városban a meleg részint egész a tenger mellé és kis ladikban a vizen kellettett patrolban jární [...] az alatt az idő alatt”. A napló tanulsága szerint az itt eltöltött időszak alatt a 10. vadászszázad ezen területre vezényelt alakulatai folyamatosan

³⁴⁹ Életrajzi adatait ld.: *Függelék (Adattár), VIII. / A történelmi Magyarországhoz köthető mexikói önkéntesek adattára.*

³⁵⁰ KLINGER 2013. 204–210.

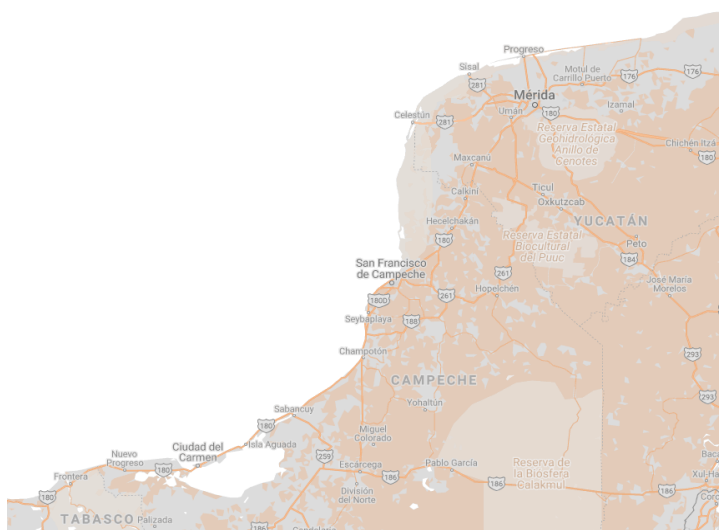
³⁵¹ Rio Filobobos nevű folyó, amely Nautla városánál ömlik a Mexikói-öbölbe.

váltották egymást a településeken. Az egész század ezt követően visszamenetelt Zacapoaxtlába, ahová 1866. január 23-án értek vissza és egészen február elejéig állomásoztak ott, ami után végleg elhagyták a várost és a további hadmozdulatok alkalmával már sohasem tértek vissza oda.³⁵²

³⁵² BTM KM Új és Legújabbkori Osztályának Adattára. H 208-97. Nagy László hagyatéka; Közli még: PERÉNYI 2008.

III. 2. 4. 2. / A MÖF különítménye a Yucatán-félszigeten

Már az önkéntesek megérkezése előtt felvetődött a gondolata annak, hogy az egész mexikói osztrák önkéntes sereget a Yucatán-félszigetre küldik a császári fennhatóság alatt álló területek védelmére.³⁵³ A MÖF korábban érkezett főtisztjei közül hárman 1864 decemberében a Yucatán-félszigetre utaztak, hogy személyesen tájékozódjanak az ott kitört felkelés leverésének lehetőségeiről.³⁵⁴ A terv azonban meghiúsult, mivel Mexikóvároshoz közeli területeken megjelentek a köztársasági csapatok és a Vera Cruzból a főváros irányába tartó egyik fontos főútvonalat veszélyeztették, így a Yucatán-félszigetre szánt erőket ezen a területen kerültek bevetésre,³⁵⁵ végül azonban egy kisebb csoport mégiscsak elszállítottak Campeche államba. Bazaine tábornok 1865. április 1-én a térségben állomásozó francia erők megerősítésére a Yucatán-félszigetre rendelt 130 „osztrák” önkéntest, akiknek magját a Hedemann százados vezette 2. „osztrák” vadászszázad tette ki. Miután a különítmény megérkezett Campeche városába, a Tabasco partjai mentén történő őrjáratokba csatlakoztak be és egy francia hadigőzös által vontatott uszályon szállították őket. 1865. április 6-án már megrohamoztak és bevettek egy települést.³⁵⁶

³⁵³ CORNARO 1961. 69.

³⁵⁴ RICHMOND 2016. 86.

³⁵⁵ CORNARO 1961. 69.

³⁵⁶ KLINGER 2013. 183–190.; RATZ 1998. 278.

A magyar *Eger* hetilapban közölt anonim levél szerzője³⁵⁷ – aki feltételezhetően talán ippai Bydeskuty Sándor lehetett – az alábbi sorokat közölte az ottani szolgálatról: „Egyetlen ütközet kivételével, — melyet a Rio Oscumaxinta mellett fekvő Jonnutánál Tabasco tartományában, mintegy megünneplésére Charlotte császárné Ő Felsege születésnapjának, a francziák és mexicóiakkal közösen június 6-án szerencsésen és győzelemteljesen kiállottunk, – mi itt igen nyugalmas életet élünk, s csak az iszonyú, az árnyékban is 30–32 fokra menő hőség az, mely minden jelentékenyebb tevékenységtől megfoszt. Mert míg a sajátképeni Mexico magas hegyekkel fedett terület, melynek ép azért hőmérséke is enyhébb, – a Jucatan félsziget lapos és forró. Ez a pálmák hazája.”³⁵⁸

A tabascoi őrzáratokról egy akkoriban a tagállam Frontera nevű településén élő 48-as emigráns, László Károly naplójából is értesülünk.³⁵⁹ A magyar emigráns tudósítása azért is különleges, mert a többi emlékirattal és naplóval ellentétben – amelyek Mexikó területén szinte folyton mozgásban lévő katonák tollából íródtak – ebben egy település életének szemszögéből nézve tárulnak elénk a két szemben álló félnek a küzdelmei és a civil lakosság megpróbáltatásai. A napló szerzője 1865. március 1-én jegyzi fel első ízben, hogy egy „francia hadi gőzös a Tabasco torkához” érkezett, majd tovább folytatta járőrözését felfelé a folyón. Ezt követően sűrűsödnek a hasonló feljegyzések. 1865. április 30-án a francia erők egy „volt császár párti kalóz csapat parancsnok” üldözésére indultak, aki feltűnt Frontera település közelében. Ezt követően egy hónappal később a „szabadelvű” katonák egy csoportja érkezett a településre, és Regino Hernandez parancsnok embereivel „zaj nélkül összefogdosta a meg bélyegzetteket”, amelynek befejeztével a „császári hajók” megtámadását tervezték. Frontera lakossága ezt megtudva május 25-én „a francia parancsnoknak egy folyamodványt” adott, amelyben felkérték őt arra, hogy „a falu lerombolása s ártatlanok ölése elkerülése végett menjen a két hadi hajóval vagy föllebb vagy alább a falunál, közölvén vele Hernandez parancsnok azon ígérését hogy azon esetben nem fogja őket háborgatni”. Erre a francia tiszt visszautasító választ adott és közölte, hogy „minden ellenséges fenyegetést megvet, bevár s visszaver. Erre a nép meg ilyedt s kezdett a faluból ki költözni”. Ezt követően a köztársasági erők éjjel rajtaütés szerű támadást intéztek a folyópartról a hadihajókra, amelyre válaszul a francia katonák „puskával s

³⁵⁷ Ezen elbeszélő forrásáról a disszertáció egy későbbi fejezetében még részletesen szólunk: *IV. Magyarság az „amerikai új császárság”-ban; IV. 4. / A magyarországi katonák elbeszélő forrásai; IV. 4. 2. / A magyarországi és erdélyi állomány narratív forrásai; IV. 4. 2. 4. / Levelezések*

³⁵⁸ *Eredeti mexicói levél* 1866. 4.

³⁵⁹ László Károlyról a disszertáció egy későbbi fejezetében még részletesen szólunk: *IV. 2. / Magyarok Mexikóban a II. Mexikói Császárság bukásáig; IV. 2. 1. / Magyarok Mexikóban a második mexikói francia intervenciót megelőzően*

kartáccsal feleltek”, amely szituáció az éjszaka folyamán még kétszer is megismétlődött. Mikor a republikánus katonák már elvonulni készültek, a francia hadihajó megsegítésére „egy császári kis gözös és két kis vitorlás hajó érkezett”, amelyekből száz francia, ötven osztrák – köztük öt magyar – és valószínűsíthetően hatvan császárpárti mexikói katona érkezett, akik elől Hernadnez parancsnok embereivel elmenekült. A császári csapatokról fontos adatot közöl László Károly, amikor megjegyzi, hogy a falut „elfoglaló katonáknak a rablás meg nem engedtetett, szigorú büntetés alatt”, azonban mint megjegyzi a francia parancsnok „meg gondolatlan, helytelen, gyermekes bosszúállást” tett, amikor katonáival az egyik „szabadelvű tiszt házát leromboltatta és felgyújtatta”. László ezen őrzőjárat során találkozott Miksa császár seregének öt magyar katonájával – név szerint is megemlítve őket – akik megnyílván felé keservesen „panaszkodtak, hogy őket nagyon meg csalták mert mikor be állottak nekik azt mondták, hogy ide csak rendfeltartás végett jönnek s nem harcolni, mert a császár a nép többsége által van meg választva, s most ezen forró égéljben posványos egészségtelen lapályokon kell nekik a bokrok között rejtőzködő mexikóiakkal” küzdeniük. Továbbá megjegyezték „hogy fizetésük 1/16 dollár (mintegy 16 o. kr.) Mexikóban olly kevés mint Magyarhonban 3 kr. volna, mert itt egy napi löhzungjokon csak egy pár szivart, vagy egy 21 cm-lyét vagy egy ital pálinkát vagy bort ihatnak, s a szolgálat igen terhes”.³⁶⁰

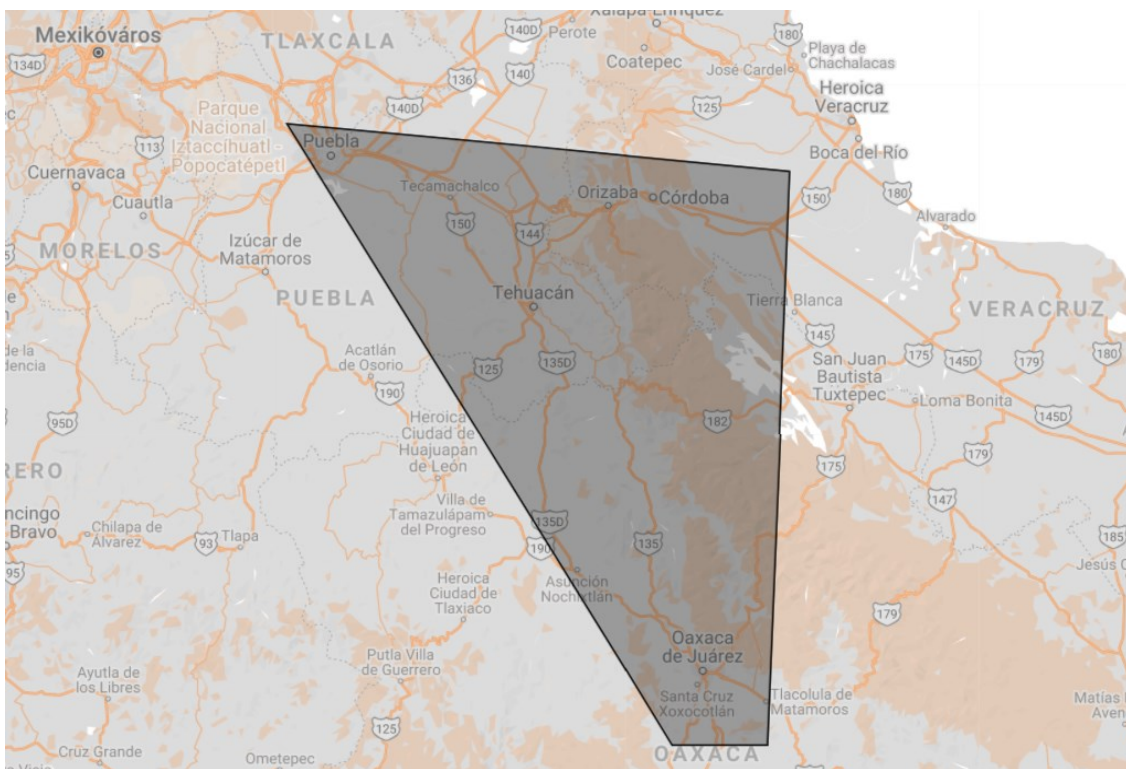
A yucatáni küldetés nem tartott sok ideig, az egység maradványai 1865 nyarán tértek vissza Vera-Cruz kikötőjébe. A különítmény vesztesége több mint 60%-os volt: 23 fő esett el a harcok során, míg 56-an sárgalázban hunytak el.³⁶¹

³⁶⁰ OSZK-K., Oct. Hung. 720/9. László Károly kéziratos naplója, 193–201.

³⁶¹ KLINGER 2013. 183–190.; A yucatán-félszigeti harcokról ld. még: DUMOND 1997.; REED 2001.; RICHMOND 2016.

III. 2. 4. 3. / Megszálló feladatok a főhadparancsnokságtól délre

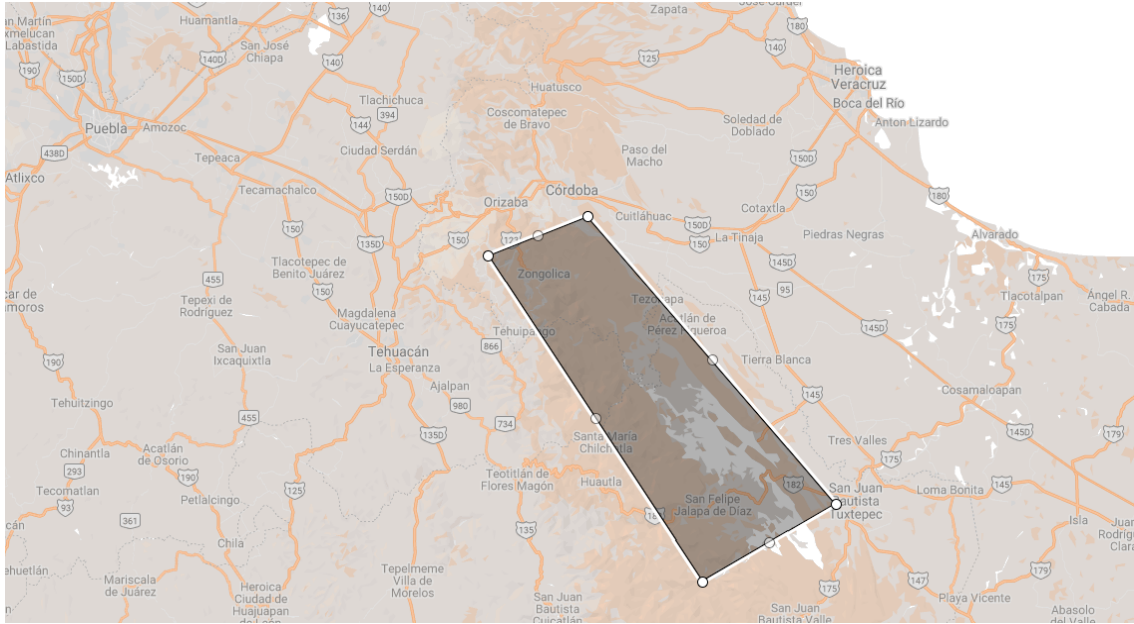
A Sierra Norte de Puebla régió kívül a *MÖF* másik fontos műveleti területe a Puebla – Oaxaca (ma Oaxaca de Juárez) – és Orizaba városok alkotta „háromszög” volt, ahol a francia expedíciós erőkkel közösen állomásoztak, mely térség a Csendes-óceáni zavartalan szárazföldi összeköttetés szempontjából volt rendkívül fontos.

A Puebla – Oaxaca – Orizaba „háromszög” hozzávetőleges kiterjedése

A pueblai Sierra Nortéval ellentétben, 1865 májusától – az osztrák önkéntes sereg teljes létszámának elérését követően – a Puebla – Oaxaca – Orizaba „háromszög” szinte teljes területén a megszálló feladatok ellátása lényegében zavartalanul folyt az egész év folyamán, csupán egy olyan térség akadt, a Sierra Zongolica – a pueblai Sierra Nortéhoz hasonlóan távoli fekvése és nehezen megközelíthetősége folytán az elűzött republikánusok menedéke volt – ahol nagyobb összecsapásokra került sor.³⁶²

³⁶² KLINGER 2013. 196–204.

A Sierra Zongolica hozzátvetőleges kiterjedése

Oaxaca 1865 januári elfoglalásakor a tagállam katonai és polgári vezetője, Porfirio Díaz tábornok császári fogságba került, azonban Luis Perez Figuera ezredesnek sikerült elmenekülnie s csapataival a Sierra Zongolicában talált menedéket. 1865 nyaráig Thun tábornok nem vélt jelentősebb katonai fenyegetést Oaxaca irányából, mivel Figuera emberei néhány rajtaütést – azokat is inkább postakocsik és települések ellen követték el és nem a *MÖF* egységeivel szemben – leszámítva nem mutattak nagyobb aktivitást. A fordulat 1865 augusztusában következett be, amikor Alatorre tábornok „Jalappa” és Perote elleni akciójával egy időben Figuera immáron 1500 főnyire duzzadt seregének a támadó tevékenységei is fokozódtak. Ebből kifolyólag 1865 augusztusának az elején került sor az első nagyobb összecsapásra a térségben. Az egykori 48-as honvéd, a yucatáni küldetésről visszatért kászonyjakabfalvi László Béla vezetésével a 8. vadászszázad elfoglalta a Puebla – Vera Cruz és Oaxaca tagállamok hármass határánál elhelyezkedő Zongolica városát, kiűzve onnan a köztársasági erőket, azonban a pueblai Sierrához hasonlóan ennek a területnek a hosszabb megtartására sem nyílt lehetőség, így a republikánusok az „osztrákok” távozását követően rögtön visszatértek oda, sőt Figuera egy nagyobb csoportja Tehuacán ellen vonult, melyet szabad távozás fejében a *MÖF* egységei feladtak. Miután a köztársaságiak sikeresen kitértek a francia idegenlégió támadása elől, augusztus 18-án Tecomavacanánál a *MÖF* egy különítményén ütöttek rajta sokakat lemészárolva és foglyul ejtve. Ezek a kudarcok arra ösztönözték a pueblai

főparancsnokságot, hogy erélyesebben lépjen fel a térségben és a Graf Khevehüller vezette 4. huszárszázadot és a László Béla parancsnoksága alatt állt 8. vadászszázadot Tehuacánba rendelték. Miután Figuera erői 1865 szeptemberében megjelentek a város környékén, a huszár és vadász alakulatok az intenzív felderítésből támadásra álltak át (a huszárság vezette a rohamot míg a vadászok hátvédtként biztosítottak) és Rio Saladonál súlyos vereséget mértek a menekülő ellenséges csapatokra. Kezdetben ugyan a republikánusoknak sikerült átjutni és állást foglalni a folyó túloldalán, azonban a huszárok heves golyózápor közepette vadul átúszattak a Rio Saladon és a tecomavacai vérengzésre válaszul senkinek sem kegyelmeztek. Az ellenség menekülése oly fejvesztve folyt, hogy többen a közeli Rio Blancoba zuhanva fulladtak meg.³⁶³

Ezen összecsapást több magyar forrás is elbeszéli. A *Magyar Világ* számára „Távol hazafi” néven egy anonim résztvevői is küldött haza leveleket, aki maga is részt vett az összecsapásban. Mint leveléből megtudhatjuk „gróf Khevenhüller kapitány századjával (az 5. huszárszázad) Teotitlánba érkezett, – egy kis város a Pueblából Oaxacába vezető uton – és ugyanaz nap esti 11 órakor tudomására esik, hogy az ellenség több százra menő erővel a Rio-Grande [valójában a Rio Salado – B. I. Z.] folyón átkelven, Tecomavaca helységénél állást foglal. Erre az előbb nevezett kapitány elhatározza eléje menni és őt korán reggel megtámadni. Éjféle 12 órakor csakugyan lóra is ült és magával vitt századjából három, és az én századomból (2. huszárszázad) 1 szakaszt. Öt órakor reggel Tecomavaca előtt, hol az ellen táborát meg is pillantotta, de egy igen mély baranca³⁶⁴ által volt tőle elválasztva. Rövid szavakkal tudatja huszáraival, hogy mindemellet meg akarja az ellent támadni; mit derék huszárajaink nagy lelkesedéssel fogadva, csakugyan meg is indulnak vitéz kapitányuk után. – A barancába le egy út vezet, a másik oldalon szintugy csak egy igen keskeny út fel, melyen csak két, legföljebb három fő mehet egymás mellett; a baranca felső szélén pedig az ellen 400 lovas és 200 gyalog emberrel állott, és a kis hős csapatot folytonosan tüzelve várta be. De mindez nem birta vitéz huszárainkat feltartóztatni, vagy csak meg is ingatni, sőt inkább lelkes »éljen a császár« kiáltással törtek hős kapitányuk után ellenállhatatlan bátran a keskeny uton föl, hol szerencsére igen rosszul célzott iszonyu tüzeléssel lőnek fogadva; de mihelyest egy része a századnak fenn volt, derék huszáraink tisztjeik példája után hatalmasan kezdtek kardjaikkal a sűrű csoportok közé vagdalni minek következése lőn, hogy alig tiz percnyi élénk küzdés után az ellen futásnak indult. Mit a huszárok utol érhetek, mindent le is kaszaboltak, ugy hogy 50 halott maradt a helyen, és számtalan sebesült; a parancsnok Guzman szintén sebet kapott s alig menekült meg.

³⁶³ KLINGER 2013. 196–204.

³⁶⁴ Értsd: szurdok, völgy

Ezen szép eredményt 78 huszár vivta ki 600 ellenében a legkedvezőtlenebb körülmények között.”³⁶⁵

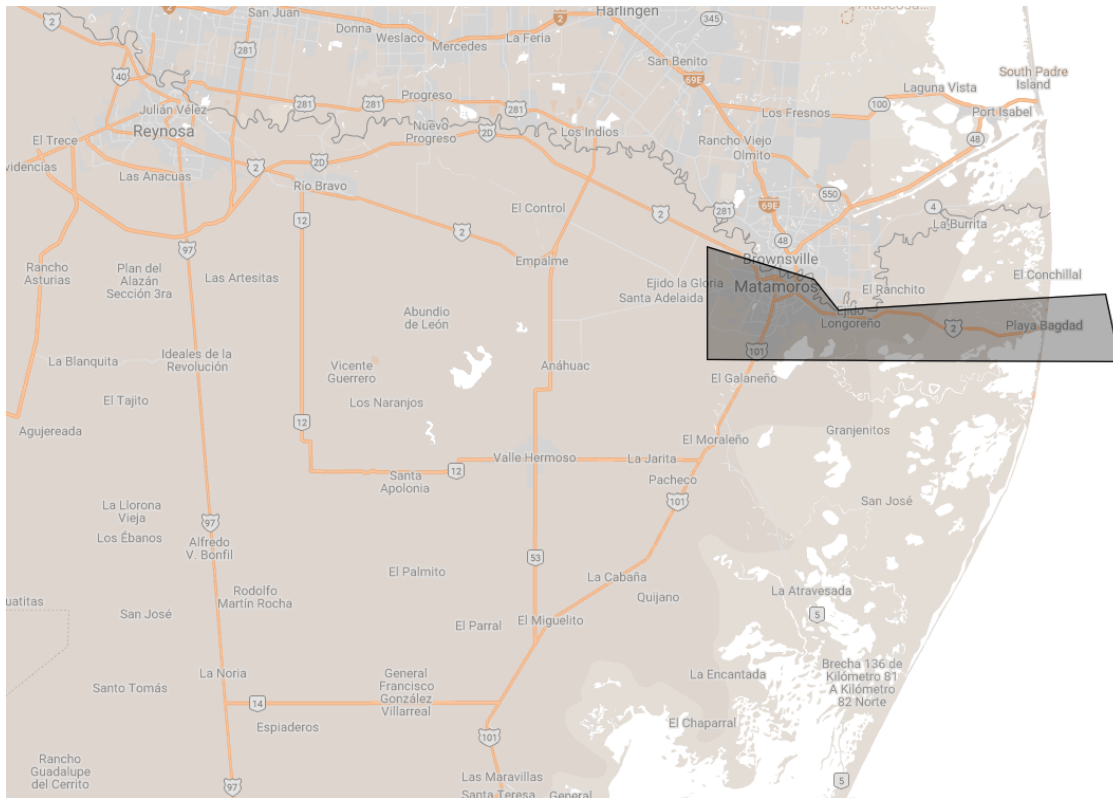
A súlyos vereség ellenére 1865 október közepétől a köztársaságiak Figuera vezetésével tovább folytatták a harcot és elportyáztak egészen Orizabáig és a Puebla államban található Palmar de Bravoig, tönkre téve a távíró hálózatot. Ezt követően azonban a republikánus ezredes megváltoztatta korábbi stratégiáját és az állam déli részén tervezett kifejteni nagyobb aktivitást. Ehhez az Oaxaca fővárosa melletti Teotitlan (ma Teotitlan de Valle) ellen vonult, azonban útközben a Rio Saladonál ismét összetalálkozott Khevenhüller huszárszázadával – időközben csatlakoztak hozzájuk Bythel ulánus tiszt is – akik Ajalpánál ismét súlyos vereséget mértek rájuk. Figuera ezredesnek ugyan sikerült nagy nehezen elmenekülnie, azonban teljes magánlevelezése a császáriak kezére került, melynek kiértékelése a későbbiek folyamán nagy segítségükre volt. A megmaradt oaxacai köztársasági csapatok ismét bevették magukat a Sierra Zongolicába és a jól megerősített San Miguel Soyaltepecbe sáncolták el magukat. 1866 tavaszáig nem történt nagyobb katonai akció a térségben.³⁶⁶

³⁶⁵ *A magyar huszárok Mexikóban* 1866. 1–2. A szerző a csata időpontját 1865. szeptember 22-re teszi.

³⁶⁶ KLINGER 2013. 196–204.; Az 1865. évi oaxacai harcokról ld. még: DE LEÓN TORRAL 1962., MORENO 2011.; GALEANA 2012.; MARTINEZ LOPEZ 1966.

III. 2. 4. 4. / „Osztrák” önkéntesek az amerikai-mexikói határon

Ahogy fentebb már utaltunk rá, 1865 őszén Bazaine tábornok az „osztrák” erők kivonását szeretne volna elérni a pueblai Sierra Norte területéről és a főhadiszíntéren és az egyéb területeken történő bevetésüket szorgalmazta, melyet Thun tábornoknak sikerült megakadályoznia. Ennek ellenére egy kisebb „osztrák” különítményt az amerikai-mexikói határ egyik legfontosabb határvárosába, Matamorosba szállítottak.³⁶⁷

A MÖF egységeinek hozzávetőleges működési területe Matamoros környékén

³⁶⁷ KLINGER 2013. 246–260.

A francia expedíciós erők az 1865 második felében sikeres észak-mexikói hadjáratuk ellenére nem tudták a területet tartósan az ellenőrzésük alá vonni. Ennek egyik fő oka az volt, hogy a közel 3000 kilométer hosszan húzódó határfolyótól, a Rio Grandétól északra komoly politikai változások következtek be. Amerikában az Unió győzelmével a korábban a francia megszállókkal jó kapcsolatot ápoló konföderációs egységeket – korábban ők őrizték a határszakasz nagy részét – felváltották az északi csapatok, akik viszont már a mexikói republikánus erőket segítették hallgatólagosan, nem egy esetben biztosítottak számukra szabad utat az Egyesült Államok területén keresztül a császáriak elleni katonai akcióik során. Ilyen körülmények közepette Thomas Meíja tábornok, a mexikói északi császári seregek főparancsnoka, alig 3000 főt számláló haderejével képtelen volt a teljes határvidék ellenőrzésére és csapatait kénytelen volt Matamoros erődjénél összpontosítani. Matamoros az amerikai polgárháború idején rendkívül fontos szerepet játszott az Amerikai Konföderációs Államok kereskedelmében. A kereskedelmi zárlat idején ezen a városon keresztül zajlott a déli államok Európába irányuló gyapotkereskedelme és valósult meg a konföderációs hadsereg egyenruházattal, fegyverzetrel és a felszereléssel való ellátása. A Juárez kormányzat már közvetlenül az Amerikai Konföderációs Államok összeomlását követően, 1865 májusában kísérletet tett a város elfoglalására, melyet azonban sikerült visszavernie a császári helyőrségnek. Ezt követően Bazaine tábornok francia csapatokat küldött a város erősítésére, azonban mivel azok nem bírták a térségben uralkodó éghajlatot, ezért Meíja tábornok 1865 folyamán további csapaterősítéseket kért, főként lovasalakulatok érkezéséért lobbizott. A francia főparancsnok ennek ellenére csupán gyalogsági és némi tüzérségi megerősítésről döntött és arra utasította a *MÖF* főparancsnokát, hogy két vadászszázadot és egy fél tüzéruveget jelöljön ki a matamorosi küldetésre. Az egység végül Thun tábornok akkori vezérkari főnökének, Kodolitch őrnagynak a parancsnoksága alatt indult útnak 1865 novemberében. A csapatot az *Allier* francia ágyúaszád szállította a Mexikói-öbölben Vera-Cruz kikötőjétől a Rio Grande torkolatánál található kikötővároshoz, Bagdadhoz, ahonnan az önkéntesek a Rio Grandén felfelé egy folyami gőzössel folytatták útjukat Matamorosig.³⁶⁸

³⁶⁸ KLINGER 2013. 246–260.; Ld. még: RATZ 1998. 281–282.

III. 2. 4. 5. / Az 1865-ös esztendő háborús mérlege

Az 1866. február 6-án aláírt papantlai egyezménynek köszönhetően a pueblai Sierra Nortét hosszabb időre sikerült lecsendesíteni, míg 1866 tavaszáig Pueblától délre is nyugodt volt a helyzet. Mint Walter Klinger felhívja rá a figyelmet, ezen sikerek kivívásában – a pueblai Sierra Nortéban kizárólag a *MÖF* egységeivel és mexikói segédcsoportokkal – nagy szerepe volt az osztrák önkéntes sereg tisztikarának és legénységének, akik a feladatok végrehajtásához kellő tapasztalatokkal és felkészültséggel rendelkeztek. 1865 november elején némi szerkezeti átalakítás is történt a 2. császári hadkerület szervezetében. A korábbi ezred- és zászlóalj parancsnokságokat feloszlatták – amelyek addig csupán parancsközvetítők voltak az alakulatok és a pueblai főparancsnokság között – és helyükbe új dandárparancsnoki jogkörökkel bíró parancsnokságokat hoztak létre. Az oxacai parancsnokságot Klein őrnagy; a pueblait báró Bertrand őrnagy³⁶⁹, a tulancingóit Polák őrnagy³⁷⁰, a tehucanit báró Czillich Guidó őrnagy³⁷¹, az orizabait pedig La Vigne vezette. A pueblai hadtestparancsnokságon egy ún. raktárszázad állomásozott (az újoncok és a lovak kiképzésére), illetve a szabálysértést elkövető katonák számára létrehoztak egy büntetőszázadot is. Pueblában a legfontosabb feladat a tüzértechnikusokra hárult, ők készítették a gyalogsági és tüzérségi lőszereket. 1866. január 15-ig az osztrák önkéntes sereg 64 ütközetet és összecsapást vívott, melyek közül 55-ből került ki győztesen. Ezen időszak alatt a 215 tisztből 9, a 6883 főnyi legénységi állományból pedig 107 katona esett el a harcok során és 17 fő vált hadirokkanttá. Úgy tűnik, hogy a csatározásokon felül volt még egy veszélyesebb tényező, mégpedig a helyi egzotikus betegségek, ugyanis 1865 folyamán közel 200 fő (5 tiszt és 194 közlegény) hunyt el valamely betegség során, melynek negyede a Yucatánra küldött önkéntesek köréből került ki.³⁷²

³⁶⁹ Életrajzát közli: *Austro-Hungarian Land Forces 1848-1918* (JEWISON, Glenn – C. STEINER, Jörg) <http://austro-hungarian-army.co.uk/mexican/bernnart.htm> (2020. 12. 04.)

³⁷⁰ Életrajzát ld.: *Függelék (Adattár). Tipikus és atipikus életutak.*

³⁷¹ Életrajzát ld.: *Függelék (Adattár). Tipikus és atipikus életutak.*

³⁷² KLINGER 2013. 210–217.

III. 2. 5. / 1866: a hanyatlás éve

Az 1865-ös sikerek ellenére a meghódított területek hosszú távú megtartására 1866 folyamán sem állt rendelkezésre elegendő császári haderő. Ugyancsak problémát jelentett, hogy ezekben a térségekben az általában újonnan alakult császári civil közigazgatásban csekély volt a lakosság bizodalma, ugyanis annak tisztviselői többségében korruptok voltak és érzéketlenek az alacsonyabb társadalmi osztályok irányába. Mint Klinger művében kihangsúlyozza a II. Mexikói Császárság biztosítéka továbbra is az expedíciós francia haderő volt.³⁷³ Ahogyan ezen alfejezetben látni fogjuk az 1866-os esztendő során a hadiszerencse elpártolt az osztrák önkéntes hadtesttől, a császárság súlyos pénzügyi gondokkal küzdött és Washington részéről már erősebb külpolitikai nyomás is nehezedett a császári kormányzatra és egyre kézzelfoghatóbbá vált a francia csapatok távozása is, az 1865 októberi Fekete Rendelet³⁷⁴ bevezetése pedig még kegyetlenebbé tette a harcokat a két fél között. Ahogyan Wágner Károly fogalmaz „Mától kezdve borzalmas lesz a harc!”³⁷⁵

³⁷³ KLINGER 2013. 217–219.

³⁷⁴ 1865. október 3-án a császáriak által kiadott rendelet, melynek célja a gerillacsapatok működésének megfékezése volt. A rendelet lényegében kimondja, hogy minden olyan civil személy, akit fegyveresen fognak el hadbíró-ségi tárgyalás nélkül kivégezhető. A rendeletet hivatalosan Miksa császár adta ki, annak értelmi szerzője valójában Bazaine tábornok volt. 1867-ben ezen rendelet kiadására hivatkozva ítélték el az uralkodót. Bővebben ld.: AUTREY DABBS 1963. 145–148.

³⁷⁵ [KELEMEN – WETTERSTÄDTI WAGNER] 1937. 31.

III. 2. 5. 1. / A hadseregreform, avagy az „Auxiliare Étrangère” megalakítása

A francia expedíciós erők rendkívül drága finanszírozása – amely a mexikói császári kormányzatra hárult – 1866 elejére lényegében pénzügyi csődbe vitte az államot, annak ellenére, hogy szigorításokat vezettek be és újabb adókat is kivetettek. Lacuanza pénzügyminiszter 1866. április 28-i levelében Bazaine tábornokhoz fordult beszámolva neki a monarchia rendkívül súlyos pénzügyi helyzetéről, azonban a francia főparancsnoktól elutasító választ kapott. A további francia pénzügyi támogatások megszűnése azt jelentett, hogy a II. Mexikói Császárság pénzügyi kölcsönök felvételére kényszerült. A pár nappal később (1866. május 1.) tartott császári miniszteri értekezleten Bazaine tábornok és Dano francia követ is jelent volt. Ezen Lacuanza havi ötmillió frankos kölcsönkérelmet vetett fel, amelytől a franciák ugyancsak elzárkóztak. Ekkor Miksa császár szólalt fel, kijelentve, hogy amennyiben nem érkezik pénzügyi segítség Franciaországból abban az esetben az államcsődért a franciákat teszi felelőssé. Bazaine tábornok ennek hatására beelegyezett abba, hogy teljesítse a mexikói császári pénzügyminiszter követeléseinek a felét és megelőlegezett havi 5 millió frank kölcsönt, azonban végül a francia kormány két hónap múlva leállította a pénzek kifizetését.³⁷⁶

Miksa császár 1866 májusában a hosszú távú hitelezésben bízva, egy alapvető hadseregreformról döntött és utasította hadügyminiszterét, hogy dolgozzon ki egy tervet annak érdekében, hogy a mexikói császári segédcsoportokból és reguláris erőkből és a külföldi önkéntes egységekből létre lehessen hozni egy egységes mexikói császári hadsereget, melynek vezetését egyenlőre – Párizsnak szánt gesztusként – Bazaine tábornokra bízták. III. Napóleon ekkor arra utasította a marsallt, hogy aktívan vegyen részt és segítse a Mexikói Nemzeti Császári Hadsereg felállítását. A hadseregreform részeként került sor az ún. „Auxiliare Étrangère” létrehozására, melyben az Österreichische Freiwilligenkorpsot, a belga önkéntes sereget és a Mexikóban állomásozó francia idegenlégiós egységeket vonták egy parancsnokság alá. Ezen átszervezés azért tűnt célszerűnek, ugyanis a miramarei egyezmény III. cikkelyének értelmében a 8000 fős francia idegenlégiós kontingensnek a francia expedíciós erők kivonásoknak a megkezdésétől számítva további hat esztendeig – a császárság

³⁷⁶ KLINGER 2013. 240–246.

finanszírozásával – Mexikóban kellett szolgálnia a monarchia stabilitásának megőrzése miatt.³⁷⁷

Ezzel az újonnan létrehozott egységben a létszámát tekintve (8000 fő, a veszteségeiket folyton pótolták) a Francia Idegenlégió vált a legnagyobb létszámúvá és csupán utánuk következtek az „osztrákok”, akik az érkezésüktől számítva a fúzióig teljes állományuk több mint 10%-át veszítették el és nagyobb utánpótlásra nem nyílt lehetőségük (bécsi levéltári adatok alapján 1865 szeptemberében megpróbálkoztak helyi lakosok felvételével, azonban ennek hamar végé szakadt).³⁷⁸ Az idegenlégió túlsúlya okán a „Auxiliare Étrangère” parancsnokául a francia Charles Neigre tábornokot (1805–1870)³⁷⁹ jelölték ki. Ezen átszervezés nagy ellenszenvet váltott ki az osztrák önkéntesek sorában és gyűléseik nem egyszer zavargásokba torkollottak. Thun tábornokot, aki korábban, mint a 2. császári hadkerület parancsnoka közvetlenül Bazaine parancsnoksága alá tartozott, ezzel a változtatással már közvetve is betagozták a francia hadvezetés alá, ami miatt benyújtotta lemondását, azonban Miksa császár rábeszélésére egy darabig mégis vállalta a szolgálataot az új feltételek között is. Az összeolvadás hivatalosan 1866. május 19-én zajlott le, az osztrák és belga önkéntesek zsoldja változatlan maradt, a vegyes összetétel azonban hosszú távon negatívan hatott a morálra, ahogyan Neigre tábornok sem a legalkalmasabb parancsnok hírében állt.³⁸⁰ 1866 augusztusára az elmaradozó zsoldok miatt már annyira elmérgesedett a helyzet és az „osztrákokban” annyira felgyülemlt a franciák iránti gyűlölet, hogy az egyik pueblai tiszti gyűlésen – ahol szinte az egész állomány összegyűlt – komoly zavargások törtek ki a legénységen belül, akik közül többen „Halál a franciákra!” kiáltásokkal indultak meg a városban állomásozó francia csapatok ellen, akiket nagy nehezen a tiszteknek sikerült visszatartaniuk. Eddigre az önkéntes seregben már sokan éheztek és többeknek rongyos volt az egyenruházata és a felszerelése is,³⁸¹ és mint Wágner Károly leírja „a zsold kezdett elmaradozni”.³⁸² Már akkora volt az állomány elkeseredése, hogy a tisztek egy nagyobb csoportja megpróbálta elérni, hogy Thun tábornok,

³⁷⁷ DANIEK 1964. 77.; 91.; HAMANN 1989. 77–78.; KLINGER 2013. 240–246.; RATZ–GALEANA 2008. 117.

³⁷⁸ ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps, Karton 127. (Heft 1.) – 170. (Heft 47.)

³⁷⁹ 1805-ben Douay-ban született francia nemesi családban. A francia seregben töltött katonai pályája során szolgált Afrikában, a Távol-Keleten, Olaszországban és Mexikóban is. Részt vett az 1870-71-es francia-poroszháborúban. Nem sokkal Metz erődjének elesét követően hunyt el. MEYER 2000. 101–102.

³⁸⁰ KLINGER 2013. 240–246.; Miksa császár felhívását a csapatokhoz közli: HAMANN 1989. 79.

³⁸¹ HAMANN 1989. 78–79.

³⁸² [KELEMEN – WAGNER] 1937. 31.; SKVMK, Vasv.-Gy, W1:9-9v, Wágner Károly, újságrészlet, *Egy régi huszártiszt élményei Mexikóban és Perzsiában*.

nyújtson be egy kérvényt a császárhoz a hatéves mexikói szolgálati idő lecsökkentése és az osztrák cs. kir. seregbe történő azonnali visszatérés lehetősége ügyében.³⁸³

A hadsereg átszervezés keretében került sor a Mexikói Császári Csendőrség felállítására is, melynek parancsokául Wickenburg Edmundot nevezték ki,³⁸⁴ ahová 200 főt áthelyeztek az osztrák önkéntesek közül.³⁸⁵

³⁸³ HAMANN 1989. 78–79.

³⁸⁴ Életrajzát ld.: *Függelék (Adattár). Tipikus és atipikus életutak.*

³⁸⁵ KLINGER 2013. 236–240.

III. 2. 5. 2. / Utólagos toborzások a Habsburg Birodalomban 1866 tavaszán

Még a fentebb taglalt átszervezés megkezdését megelőzően, 1866. március 15-én Ausztria és a II. Mexikói Császárság egy újabb egyezményben állapodott meg arról, hogy 1870-ig évente 2000 újabb önkéntest toborozhat a mexikói császári kormányzat a Habsburg Birodalom területén a *MÖF* kiegészítésére.³⁸⁶ Erről a magyarországi sajtó is beszámolt. A *Fővárosi Lapok* röviden csupán annyit közölt, hogy „A mexikói önkényes csapatokhoz ismét toborzani fognak az egész birodalom területén”,³⁸⁷ míg az *Eger* hetilapban bécsi sajtóértesülésekre hivatkozva azt közli, hogy „»Ő cs. kir. apostoli Felsége 1866. évi márcz. 11-ről kelt legmagasabb elhatározásával, legkegyelmesebben megengedni méltóztatott, hogy a mexikói szolgálatban levő ausztriai önkéntes-csapatok hézagainak kitöltésére 1866. évtől 1870-ig bezárólag évenként három hónapig toborzás eszközöltessék. A toborzandó legénység száma évről-évre a szükséglet-hez képest fog meghatározatni, de a 2000-et nem haladhatja meg, kivéve az 1866. évi toborzást, a midőn ama szám kétszereseig lehet menni.« Egyelőre most 1000 embert fognak toborzani, ebből 200 lovas, többnyire huszárok. Toborzási helyek ezek: Bécs, Pest, Prága, Brünn és Linz.»³⁸⁸

1866 ápriliséig kétszáz önkéntes jelentkezett, akiket szintén Ljubjánában gyűjtöttek össze. A jelentkezők száma májusra már jóval meghaladta az ezres létszámot és május 10-én Leiser ezredesnek, a mexikói császárság bécsi katonai attaséjának a jelenlétében megkezdődött az első ezer (Daniek szerint közel 1200, míg Konrad Ratz 1500 főt említ) önkéntes behajózása Triesztben a *Tampico* francia csavargózós fedélzetére. A kiszállítások megkezdésébe azonban közbeszólt egy diplomáciai bonyodalom. Miután az Egyesült Államok tudomást szerzett a megállapodásról, Seward amerikai külügyminiszter arra utasította bécsi nagykövetét, Montleyt, hogy közölje a bécsi kormányzattal, hogy amennyiben Ausztria nem állítja le a toborzásokat és az újabb önkéntes egységek kiszállítását, abban az esetben Washington úgy tekinti, hogy a Habsburg Birodalom és a Benito Juárez kormánya által irányított Mexikói Köztársaság között a hadiállapot beállt és az USA ennek megfelelően fogja kezelni a helyzetet. Mivel Ausztria a küszöbön álló porosz háború miatt nem kívánt további diplomáciai bonyodalmakat és szeretnék volna elkerülni azt is, hogy az Egyesült Államok nyíltan beavatkozzon a mexikói eseményekbe,

³⁸⁶ HAMANN 1989. 75–76.; KLINGER 2013. 240–246.; RATZ 1998. 282.

³⁸⁷ *Fővárosi Lapok*, 2. évf. 223. sz. (1865. szeptember 29.) 884.

³⁸⁸ *Eger*, 4. évf. 15. sz. (1866. április 12.) 130.

ezért május 20-án végül elálltak a toborzások folytatásától és a már behajózott önkéntesek útnak indításától.³⁸⁹ Az osztrák sajtó (*Die Presse*) már május 13-án arról cikkezett, hogy a toborzott csapatokat fel fogják oszlatni. Az 1000 önkéntes május 19-ig a trieszti kikötőben veszteglő *Tampico* fedélzetén maradt, jóllehet az utolsó napokban már nagy volt a türelmetlenség soraikban, melyet sokan ivással próbáltak enyhíteni. A felosztatott csapatokból Walter Klinger szerint végül 170 önkéntes belépett a cs. kir. hadseregbe, a többieket pedig katonai kísérettel vasúton a birodalom nagyobb városaiba szállították.³⁹⁰ Ezzel szemben Daniek Edmund kutatásai alapján a felosztatott alakulatokból a cs. kir. seregből verbuvált egyének visszaléphettek eredeti egységükhöz, míg a többieknek felajánlották, hogy csatlakozhatnak a porosz háború miatt felállításra került ún. alpesi vadászalakulatokhoz – melyek országszerte több helyen alakultak – ahová már első nap több mint 201 fő csatlakozott, míg 60 olasz nemzetiségű személy – akik korábban az osztrák hadseregben szolgáltak – Olaszországba távozott.³⁹¹ A *Tampico* pedig még hosszabb ideig Triesztben maradt, amíg a fuvardíj ügye nem rendeződött. A csapatfeltöltések leállításának híre hamar eljutott a mexikói-osztrák önkéntes sereg állományához, mely tovább rombolta az éppen szerkezeti átalakításon áteső egység morálját.³⁹² A *Tampico* fedélzetén veszteglő, majd elbocsájtott katonák híre bejárta a magyar sajtót is: „Triestből írják, hogy a mexikói önkéntesek elszállítása felfüggesztetett, és e csapat mint ilyen felosztatlatott. A legénység nagy részt késznek nyilatkozott önkéntesül az éjszakai seregbe lépni.”³⁹³

³⁸⁹ HAMANN 1989. 75–76.; KLINGER 2013. 240–246.; RATZ 1998. 282.

³⁹⁰ KLINGER 2013. 240–246.

³⁹¹ DANIEK 1964. 74–75.

³⁹² KLINGER 2013. 240–246.

³⁹³ *Győri Közlöny*, 10. évf. 39. sz. (1866. május 17.) 155.

III. 2. 5. 3. / Vereség északon

A Matamoros városával szemben, a Rio Grande túl partján található amerikai Brownsville a mexikói menekültek és a mexikói köztársasági szervezkedések egyik fontos központjává vált. Ezen csoportok 1866 nyaráig – az amerikai hadsereg hallgatólagos beleegyezésével – számos portyát intéztek a császári helyőrségek ellen, egy ízben Bagdad kikötővárosánál a *MÖF* egyik tisztje is az életét vesztette egy ilyen összecsapás során. Benito Juárez az északi republikánus sereg vezetését 1866 elejétől az egyik legtapasztaltabb tisztjére, Mariano Escobedora bízta, akinek az elődjéhez képest jobban sikerült megszerveznie a területen az ellenállást és Mejia erőit Matamoros közé szorította. Thun tábornok értesülve az északi határvidéken kialakult helyzetről elérkezettnek látta az időt, hogy kísérletet tegyen annak elérésére, hogy az amerikai határnál állomásozó *MÖF* csapatok visszatérhessenek ugyanazon az úton-módon, ahogy az ország északi részére érkeztek, vagyis tengeri szállítással Vera-Cruzon keresztül. Az *Auxiliare Étrangére* főparancsnoka, Neigre tábornok – aki az északi Monterrey-ben rendezte be főhadiszállását – ezzel szemben úgy döntött, hogy a két „osztrák” vadászszázadot és a tüzéreket valamint a matamoros-i császári helyőrség egy jó részét egy fontos áruszállítás kísérőjeként Monterrey-be rendeli, ahonnan a *MÖF* tagjait az időközben már ott állomásozó belga önkéntesekkel és egy francia hadoszloppal kívánta déli irányba Pueblába küldeni, mely útvonal teljes hossza 1600 kilométer hosszúra nyúlt volna és szinte végig ellenséges republikánus területen haladt volna keresztül. 1866. május 20-án Thun tábornok táviratban tiltakozott a terve ellen, azzal érvelve, hogy az esős évszakban nagyrészt ellenséges területeken történő vonulás rendkívül kockázatosnak tűnik és ismételten kérte a tengeri szállítást. Bazaine tábornok ragaszkodott Neigre elképzeléseihez és utasítást adott a terv végrehajtására. A *MÖF* egységeinek és a matamoros-i császári erők egy részének a 212 szekérből álló menetoszlopa (kb. 4 km hosszú) 1866. június 4-én este 6 órakor indult útnak Monterrey-be és június 14-ére 168 kilométeres utat megtéve a santa gertudis-i hegycsúcshoz érkezett, mely nagyjából a kiindulási és az érkezési pont között félúton helyezkedett el. Escobedo tábornok tudomást szerezve a menetoszlop megindulásáról és hogy ezáltal Matamoros császári védőserege is rendkívül meggyengült, elérkezettnek látta az időt a támadásra. Csapataival azonban előbb nem a közelebbi és könnyebb célpont, Matamoros ellen vonult, hanem a menetoszlop után eredt. A császári konvoj „osztrák” egységeinek parancsnoka Hobza százados többször is tájékoztatta Olviera császári tábornokot arról, hogy erőteljes ellenséges felderítést észlelt, a mexikói törzstiszt azonban nem vélte veszélyesnek a helyzetet és ezzel elmulasztották annak a lehetőségét, hogy a császáriak lépjenek fel

támadólag. Annak ellenére, hogy a császáriak több hibát is vétettek, a *MÖF* egységeit teljes harcészültségben érte a támadás viszont ennek ellenére mégis kénytelenek voltak megadni magukat, ugyanis a matamoros-i és a Matamoros környéki milíciák kivételével az összes helyi mexikói katona dezertált és felszívódott az osztrákok mellől. Az összecsapás során százan estek el a *MÖF* tagjai közül (közte a menetszlop parancsnoka Hobza százados, dr. Fuchs orvos és Radocay tüzérhadnagy³⁹⁴) és további kétszázan hadifogságba kerültek. Escobedo a matamoros-i csapatok vezetőjét Gomez parancsnokot a helyszínen kivégeztette és valószínűleg hasonló sorsra jutottak Gomez emberei is. Az osztrák hadifoglyokat és sebesülteket a közeli Camaragoba szállították, Escobedo egyedül Kalmucky hadnagyot vitte magával Matamoros ostromához. Meija értesülve a menetszlop megsemmisüléséről belátta, hogy tovább már nem tartható Matamoros császári helyőrsége és még Escobedo tábornok megérkezése előtt tárgyalásokba kezdett Tamaulipas tagállam republikánus kormányzójával s a Mexikói Köztársaság amerikai diszszidenseinek vezetőjével – akik az amerikai Brownsville-ben tartózkodtak – a szabad elvonulásról, melyet végül sikerült kialkudnia és emberivel 1866 június 23-án Bagdad kikötőjén keresztül Veracruzba hajózott. Észak legfontosabb kulcsának eleste sokkolóan hatott a császáriakra és az európai csapatok számára erős kételyeket ébresztett a helyi mexikói császári csapatok megbízhatóságában.³⁹⁵ A hadifogságba került önkéntesek sorsáról egy cseh szemtanú, Josef Lebeda számolt be a későbbiek folyamán, megemlítve, hogy többen közülük az USA-ba vándoroltak át.³⁹⁶

³⁹⁴ A horvátországi születésű Radocay Nikolaus életrajzi adatait ld.: *Adattár (Függelék)*

³⁹⁵ KLINGER 2013. 246–260.; Ld. még: RATZ 1998. 281–282.; RATZ–GALEANA 2008. 117.

³⁹⁶ Az eredetileg cseh nyelven közreadottakat, Scott W. Phillips fordította angolra és tette közzé az academia.edu felületén.

https://www.academia.edu/14107472/Experiences_of_One_Bohemian_in_the_Mexican_War (2020. november 6.)

III. 2. 5. 4. / A pueblai Sierra Norte helyzete 1866 októberéig

A papantlai egyezmény ellenére a Sierrában továbbra is folytak kisebb nagyobb gerillaakciók a császári ellenőrzésű területeken.³⁹⁷ 1866 júniusára a császárság helyzete rosszra fordult. Mint láthattuk a császáriak északon Tamaulipas és Nuevo León tagállamokban komoly pozíciókat veszítettek, az állam ismét csődközeli helyzetbe került, a csapatok fizetése is nehézkesen zajlott, ráadásul a harcok is kiújultak több régióban (jóllehet a republikánusok nem tudták teljes mértékben kihasználni ellenfelük ezen szorult helyzetét). Erre az időszakra a pueblai Sierra Nortéban már csupán három nagyobb városban (Teziutlan, Zacapoaxtla és Tulancingo) állomásoztak a *MÖF* egységei, a többi területet helyi mexikói császári csapatok ellenőrzésére bízták. A régióban a republikánusok erőteljes propagandát folytattak Miksa császárságával szemben – például azon hírt terjesztették el, hogy az őslakosság földjeit erőszakkal el fogja venni az állam, hogy azt külföldi telepéseknek adja oda – melynek következtében több helyen is felkelések robbantak ki, elsőként Papantla városában, ahol a helyi dohánytermelők lázadtak fel a császári közigazgatással szemben. A teziutlani kerületi parancsnokság június végén egy kisebb egységet küldött Hammerstein százados vezetésével a lázadás leverésére, akinek sikerült bevennie a várost, azonban hosszabb távon nem tudta megtartani. Július 13-án még visszavert egy ellenséges rohamot – ebben nagy szerepe volt Gruber Károlynak és huszárjainak – azonban egy héttel később, július 20-án már kitörni kényszerült csapataival onnan – a kitörésnél kitüntette magát Deák Sándor,³⁹⁸ Deák Ferenc másod unkaöccse – és visszatért Teziutlanba. Hammerstein szerencsés megérkezését követően megpróbálta elérni Thun tábornoknál, hogy csapaterősítésekkel indítsanak egy nagyobb offenzívát Papantla visszafoglalására. Az osztrák főparancsnok azonban már figyelmen kívül hagyta a kérést, ugyanis lemondásával volt elfoglalva, mely elhatározásra a Bazaine tábornokkal való konfliktusa készítette. Thun 1866. augusztus 13-án (más források szerint 23-án) körlevélben tájékoztatta a *MÖF* egységeit arról, hogy lemond az egység főparancsnokságáról, mely valósággal sokkolta az állományt. Miután átadta a rangidős tisztnak, Bertrand alezredesnek a parancsnokságot 1866. szeptember 26-án (más források alapján szeptember 23-án), több mint másfél évnyi mexikói szolgálat után – unokatestvérével, Ausztria

³⁹⁷ Schönovsky őrnagy emlékiaratában egyenesen arról ír, hogy a Sierra de Norte egyes részei – az osztrák főparancsnokság közelében – a háború egésze alatt a republikánus kezén volt. SCHÖNOVSKY VON SCHÖNWIES 1873. 108–111.

³⁹⁸ Életrajzi adatait ld.: *Függelék (Adattár); A történelmi Magyarországhoz köthető mexikói önkéntesek adattára.*

mexikói követével Graf Guidóval, aki szintén kérte felmentését (helyére báró Joseph Franz Lago érkezett) – elhagyta a latin-amerikai országot és visszatért Ausztriába.³⁹⁹

Thun tábornok lemondásának a hírére Juan Francisco Lucas a cuatecomacosok vezetője semmisnek tekintette az 1865 novemberében megkötött megállapodást és aktivizálta csapatait a Sierra területén. Több kisebb település elfoglalását követően Teziutlan ellen vonult melyet második kísérletre sikerült elfoglalnia augusztus 21-én, ugyanis a császári csapatok addigra kivonultak onnan Hammerstein vezetésével, aki a városban tárolt összes készletet Perote erődjébe vitette. A város elvesztésével a még császári kézen lévő „Jalappa” pozíciói is rendkívül meggyengültek, mely a Mexikóváros és Vera-Cruz közötti egyik fontos összeköttetést veszélyeztette. A császáriak helyzetét tovább súlyosbította, hogy a *MÖF* által kiképzett és felszerelt helyi segédc csapatok közül többen is átpártoltak a republikánus oldalra és történtek olyan esetek is, mint ami Lempincky hadnagy ulánusaival esett meg, akiket útközben egy barátinak vélt ám időközben köztársasági oldalra állt csapat fogott el.⁴⁰⁰

A Sierra vezetői a teziutlani eseményekkel egy időben Tetela de Ocampoban gyűlést tartottak, ahol Nepomuceno Mendezt megválasztották az állam ideiglenes kormányzójának és kinyilvánították, hogy a továbbiakban a Juárez kormányzatot ismerik el. Ezt követően Mendez tervbe vette a Sierra nyugati részének a felszabadítását, ahol az osztrák önkéntes sereg ellátóállomásai működtek (Tlaxco, Ixtlacamaxtitlan, Chignahuapan, Aquixtla és Zacatlan). 1866. szeptember 9-én Vincente Marquez a zacatlani császári parancsnok és a chignahuapani csapatok egy része átállt a köztársasági oldalra, de Chignahuapan és Aquixtla városai hűek maradtak a császársághoz, melyekkel végül Lucas tárgyalásainak köszönhetően sikerült egy három napos fegyverszünetet kötniük, így Mendez szeptember 28-án megindíthatta a már régóta tervezett offenzíváját a sierrai fennsíkon Los Llanos ellen. A települést könnyedén sikerült a hatalmába keríteni, ugyanis a császári őrség harc nélkül feladta azt, viszont Dupin kontragerilláinak hamar sikerült visszafoglalniuk, ezáltal egy kis időre a Sierrában megtorpant a köztársaságiak térnyerése, jóllehet október 23-ra Perote környéke is csatlakozott az ellenálláshoz.⁴⁰¹

³⁹⁹ KLINGER 2013. 275–283.; Erről ld. még: DANIEK 1964. 88.; HAMANN 1989. 80.; RATZ 1998. 283–285.

⁴⁰⁰ KLINGER 2013. 275–283.

⁴⁰¹ Ua. 283–287.

III. 2. 5. 5. / Oaxaca: a sikertelen hadjárattól a katasztrófáig

Az 1865 októberi ajalpani csatát követően Figuera csapatai csupán kisebb rajtaütéseket hajtottak végre Oaxaca és dél Puebla államok térségében, de ezeket leszámítva a területen nem került sor nagyobb összecsapásokra 1866 tavaszáig. Az 1865 őszén a teuachani parancsnokság élére került báró Czillich Guidó őrnagy 1866 áprilisában látta elérkezettnek az időt arra, hogy kiűzze Figuera erőit a nehezen megközelíthető San Miguel Soyaltepec környékéről. Április 20-án indult útnak a kijelölt harccsoport (3 vadászszázad, 1 század ulánus és egy század kontragerilla, 1 tüzéruteg és egy további szakasz), melyet személyesen Czillich vezetett. A császáriak két támadást is intéztek a republikánusok menedéke ellen (április 23. és 25.) azonban mindkettő sikertelenül zárult a rossz felderítés és az ostromhoz elégtelen tüzérségi felszerelés miatt, ugyanis Czillich nem kért ostromágyúkat Pueblából. A hadjárat kudarccal végződött és a támadóknak súlyos veszteségek mellett kellett visszavonulniuk.⁴⁰²

A császárság 1866 nyarán bekövetkező válsága és területi veszteségei következtében megélnéült az oaxacai republikánus erők aktivitása is, melyet tovább fokozott, hogy Porfirio Díaz tábornok 1866 szeptemberében kiszabadult a pueblai fogságból – egyes feltételezések szerint a körmendi születésű Csizmadia János volt ebben a segítségére⁴⁰³ – visszatért Oaxacába és rögtön hozzálátott az ottani toborzásokhoz, melyek olyan sikeresen zajlottak, hogy csapataival 1866 októberére körbekerítették az állam fővárosát Oaxacát. A város felmentésére az Auxiliare Étrangère főhadparancsnoksága – mely ekkor már a belga-osztrák önkéntes sereg irányítása alatt állt – egy több mint 1200 főből álló egységet (ebből az „osztrákok” száma közel 800-1000 főt tett ki) – küldött. Porfirio Díaz kémjei útján hamar értesült az ellenséges menetoszlop érkezéséről és La Carbonerához, egy Oaxaca fővárostól 80 kilométerre északnyugatra található faluhoz vonult, ahol elsáncolta seregét és jó pozícióból várta az ellenséges csapatok érkezését. A két fél között október 18-án került sor a csatára. A *MÖF* vadászegységei és a mexikói császári segédc csapatok gyalogsági támadást intéztek a republikánus állások ellen. A támadóoszlop közepén mexikói segédc csapatok helyezkedtek el, akik látva a nagy veszteségeket a csata közben hátat fordítottak és menekülésbe kezdtek, mely a teljes támadás összeomlásához és az egész menetoszlop fejvesztett visszavonulásához

⁴⁰² KLINGER 2013. 264–275.; Az 1866-os oaxacai harcokról ld. még: DE LEON TORRAL 1962., MORENO 2011.; GALEANA 2012.; MARTINEZ LOPEZ 1966.

⁴⁰³ Porfirio Díaz császári fogságáról bővebben ld.: TELLO DÍAZ 2020.

vezetett. Krikl La Carbonera-tól 25 kilométerre Juanitlannál tudta csak rendezni a sereg sorait, ahova még több nappal később is érkeztek a menekülőben lévő és bolyongó önkéntesek. A veszteség óriási volt. A támadást indító 1250 katonából csupán 106 vadász, 130 ulánus és 40 mexikói császári lovast számoltak össze Juanitlanban. Az osztrákok közül 150 ember esett el és 350-en sebesültek meg vagy kerültek hadifogságba. Ezzel az eddigre 6000-6500 körülire süllyedt állománynak közel az egytizede veszett oda vagy vált harcképtelenné. A hónap utolsó napján, október 31-én a Juanitlannál összegyűjtött csapatok is megadták magukat (a hadifogságba került önkéntesek a császárság bukását követően visszatérhettek Európába) ezzel 1866. november 1-jére Oaxaca teljes egészében a republikánusok kezére került.⁴⁰⁴

⁴⁰⁴ KLINGER 2013. 260–275.; A La Carbonera-i csatáról ld. még: RATZ 1998. 285., RATZ –GALEANA 2008. 117–118.

III. 2. 6. / A MÖF felosztása és hazaszállítása

1866 második felétől egyre érezhetőbbé vált, hogy Franciaország idő előtt ki fogja vonni csapatait Mexikóból, ezzel megfosztva a II. Mexikói Császárságot a legfőbb katonai támaszától. 1866 nyarán Sarolta császárné Európába utazott, hogy további katonai segítséget kérjen III. Napóleontól, I. Ferenc Józseftől és IX. Piusz pápától. A császárné útja azonban nem járt sikerrel, sőt 1866 októberében Miska császár olyan nyugtalanító híreket kapott, hogy feleségén az elmebaj jelei mutatkoznak. Az uralkodó ekkor Stefan Herzfeld tanácsára titokban úgy döntött, hogy lemond, és visszatér Európába. Az utazást meg is szervezték, a császár betegségére hivatkozva a Vera Cruz közeli Orizaba városába indult, ahová egy huszárkülönítmény kíséretében október végén érkezett meg. Itt azonban a mexikói konzervatívok egy prominens csoportja a franciák távozása ellenére a császárt rábeszélte a maradásra és Miksa kíséretével 1866 decemberében visszatért a fővárosba.⁴⁰⁵ Varjassy Béla *Katasztrófa előtt* című memoárjában az orizabai útról és az esetleges hazatérésről felröppenő hírekről az alábbiakat olvashatjuk: „Az elutazási rendeletet szóbelileg kaptam, egy a várkastélyban szolgálatra rendelt gárda altisztől, úgy éjfél tájt, a chapultepee-i vaspálya indóház étkezőtermében, épp azon pillanatban, midőn a jó távoleső hírhedt játékbarlangból, Tlalpanból érkezem meg, végkép kizsebelten. Alig rendeltem meg vacsorámat, midőn a gárdista elém lépve, közlé Schaffer, a palota parancsnokának rendeletét, hogy a következő reggelen, pontban 5 órakor, századomat sorakoztassam a várpalota kertalján. Nem egyszer rántottam kardomat a század vagy szakaszom élén tisztelgésre a chapultepee-i várkastély előtt, hogy a császár vagy császárné bizarr és a középkorba varázsoló érdekes utazásaikban kíséretül szolgáljak. Most sem tűnt tehát föl a késői órában kapott rendelet, habár a császár már jó ideje nem rándult sehova és tudomásunk volt a főváros közvetlen közelében merész ellenséges csapatok portyázásáról. Csak akkor az altiszt felém hajolva fülembé sugá: A császár Európába utazik — és a század veled! Nem volt vesztegetni való időm és vacsorám mohó elköltése után lovamra, Fickóra kaptam és egy szemhunyorítás alatt hon termettem, Tacubaya-ban, hol ordonnanceom, Bukovetz⁴⁰⁶, egy már harmadik kapitulációt szolgált vén huszár várához szokása szerint a kapu alatt rám. Lovamról leszállva, melylyel Bukovetz rendesen hosszú beszédbe ereszkedett, ráparancsoltam, hogy lovaimmal »sack und pack« legyen indulásra kora hajnalban készen, hozzá tevén: — Tudod-e, hova megyünk? Nem verekedni, hanem vissza Európába, haza – Magyarországba!

⁴⁰⁵ RATZ – TEPEXICUAPAN 2007. 132–176.

⁴⁰⁶ Életrajzi adatait ld.: *Függelék (Adattár); A történelmi Magyarországhoz köthető mexikói önkéntesek adattára.*

Egy bizonyos neme az érthetlen bögésnek tódult ki a vén huszár elázott, rekedt torkán: ez a bödület öröm kifejezése volt ...”⁴⁰⁷

1866 második felében a II. Mexikói Császárság helyzete megrendült, fokozatosan vesztve az ellenőrzésre alatt álló területekből, mely folyamat végül a francia expedíciós erők kivonásának a bejelentése és megkezdése miatt még tovább romlott. 1866 őszére Miksa császár uralma lényegében már csupán Mexikó középső részeire terjedt ki. Ekkor a fővárostól északra-keleti irányban található Hidalgo állam egy jó része még a császári csapatok ellenőrzése alatt állt.⁴⁰⁸ A szövetségi állam két legfontosabb városának, a fővárosnak Pachuca de Sotonak és Tulancingonak a térségében 1866 novemberéig a 48-as veterán és későbbi magyar tábornok Polak (1870-től Pókay) János vezette osztrák önkéntes sereg több egysége is (a 6., a 9., a 10., a 11. és a 12. vadászszázad, egy utászszázad, egy hegyitüzér üteg, 2 ulánus- és 1 huszár-század) állomásozott.⁴⁰⁹ A nevezett hónap első felében Polák (Pókay) ezredes parancsot kapott arra, hogy katonáival vonuljon Puebla védelmére, míg helyükre belga egységek érkeztek Alfred Van der Smissen (a belga önkéntesek főparancsnoka) vezetésével november 13-án. Polák (Pókay) János csapatai három nappal később, november 16-án miután átadták a várost a belgáknak, Pueblába indultak.⁴¹⁰ Az újonnan érkezett császári sereg helyzete rendkívül rossznak mondható volt. A város gyengén volt megerősítve és a védők létszáma is alig haladta meg a kétezer főt (900 belga önkéntes, 800 mexikói császári katona és az osztrák önkéntes seregből hátramaradt sebesültek és lábadozók), a település anyagai gondokkal küzdött és a lőszerkészlet is kevés volt (Polákék 1300 töltényt hagytak csupán hátra). Az osztrák önkéntesek szinte még el sem hagyták a települést (hajnali 5 órakor), a köztársasági sereg egyik tábornoka, Joaquín Martínez (délelőtt 11 órakor) hatezer emberével megjelent Tulancingo körül. A belga parancsnok küldötteket menesztett Polák (Pókay) ezredes után arra kérve őt, hogy forduljon vissza és segítsen a város védelmében, aki miután egyeztetett tisztjeivel visszautasította a kérését és tovább folytatta útját csapati élén Puebla irányába. Ezt követően Van der Smissen tartva egy esetleges republikánus támadástól elrendelte a város megerősítését és sürgető leveleket küldött Bazaine tábornoknak, a francia expedíciós erők főparancsnokának, akitől támogatást kért. November második és december első felében a várt juarista támadás nem következett be, az őrség

⁴⁰⁷ VARJASSY 1892. 1.

⁴⁰⁸ A francia csapatkivonásokról bővebben ld.: AUTREY DABBS 1963. 213–216.

⁴⁰⁹ KLINGER 2013. 290–291.

⁴¹⁰ Az elbeszélésben az alábbi formában jelenik meg: „midőn novemberben [1866 – a szerző] az őrségnek a császári kormány egyenes parancsai alatt álló osztrák szakasza egy másik fenyegetett város fölmentésére kivonult a várból egy nappal később körülzáró köztársasági hadtest jelent meg a gyenge erősség előtt”. [BERGER] 1886.

tartotta az állásait, sőt a republikánus ostromgyűrű egy időre még fel is lazult.⁴¹¹ 1866. december 1-én a városban tartózkodó Felix Salm-Salm herceg titkos üzenetet kapott Braulio C. Picazo ezredestől (korábban a császári oldalon szolgált, de dezertált és belépett a köztársasági seregbe) melyben tárgyalásra hívta őt a város közeli San-Nicolas haciendára, ahol az ostromló sereg parancsnoksága működött. Salm-Salm elfogadva a meghívást felkereste a mexikói tisztet, aki 20 ezer piaszt ígért a számára, amennyiben Van der Smissem rábírja a kapitulációra. A megbeszélés során – mely egyébiránt szívélyes hangulatban folyt szivarok és cognac társaságában – a császáriak öt napos ultimátumot kaptak a város elhagyására, melynek elmaradása esetére egy tízezer fős republikánus ostromot helyezett Picazo kilátásba. Ezen a napon olyan aggasztó hírek is érkeztek a belga parancsnokságra, hogy a francia főhadparancsnokság összejátszik a juarista erőkkel.⁴¹²

1866 decemberében megerősödött az ostromgyűrű a város körül, a köztársaságiak a városban tartó összes utat ellenőrzésük alatt tartottak a Tulancingoba érkező postakocsikat átkutatták és sok esetben ki is fosztották azokat. Van der Smissem december 19-én szerzett tudomást arról, hogy az osztrák és belga önkéntes seregeket Miksa császár december 6-án Orizaba városában egy uralkodói rendelettel feloszlatta, majd öt nappal később, 1866 szeptestéjén megkapta a parancsot a város kiürítésére. Bazaine levelében arra utasította, hogy a békés elvonulás érdekében kezdjen tárgyalásokba Martinez tábornokkal, és a francia főparancsnok elküldte számára Miksa császár kiáltványának egy példányát is, mely vagy szabad távozást biztosított az európai katonák részére, vagy pedig a Mexikói Nemzeti Császári Hadseregbe történő belépést. A belga városparancsnok levelében tájékoztatta a köztársasági tábornokot arról, hogy felhatalmazást kapott Tulancingo átadására. Martinez vezérkari főnöke, Cruz ezredes december 26-án megegyezett Van der Smissemel, hogy a csapatai három nappal később a városhoz vonulnak és hogy egy gyalogos zászlóalj bevonul a városba és átveszi a megerősített útvonalak ellenőrzését és hogy a többi egység csak akkor kezdi meg a bevonulást a településre, amikor az utolsó belga katona is elhagyta azt a pueblai kapun keresztül. Eddigre a két fél tisztjei, sőt közkatonái között is kezdett baráti viszony kialakulni, csupán egy komolyabb incidensre került sor. Van der Smissem parancsa ellenére – melyben megtiltott, hogy senki, se tiszt, se pedig közkatona elhagyja a várost – Timmerhans százados⁴¹³ az éj leple alatt, megszegve a parancsot, átszökött

⁴¹¹ Az elbeszélésben az alábbi formában jelenik meg: „laza szervezetű köztársasági csapatoknál az éjjeli szolgálat hanyagul szokott teljesíteni”. [BERGER] 1886.

⁴¹² DUCHESNE 1967. II. k. 586–592.

⁴¹³ 1839-ben Liège-ben, mint a belga állami fegyvergyár főigazgatójának fia. 1856 és 1859 között a katonai iskola növendéke. 1859-től másod osztályú alhadnagy, 1863-tól hadnagy, 1864-től százados. Mexikói szolgálata során több összecsapásban is kitüntette magát. 1866-tól helyettes őrnagy. Hadnagyként visszatért a belga hadseregbe,

a megerősített védelmi vonalon, hogy a városon kívül elbúcsúzzon egy kedves hölgy ismerősétől. Útközben azonba rátámadták, megsebesítették és foglyul ejtették Carbajal gerillavezér emberei. Carbajal beleegyezett a fogoly szabadon engedésébe azzal a feltétellel, hogy ő és csapatai léphetnek be elsőként Tulancingó területére, megelőzve Martinez egységeit, hogy szabadon kifoszthassák azt. Erre végül nem került sor ugyanis Timmerhansot Carbajalék a spanyol alkonzul közbenjárására szabadon engedték.⁴¹⁴ 1866. december 29-én a belga csapatok kivonultak Tulancingóból. Útközben Carbajal emberei még egy rajtaütést hajtottak végre az elvonulókon némi veszteséget okozva soraikban, azonban erre válaszcsoport nem érkezett.⁴¹⁵

Ekkorra már több magyar önkéntes is ellátási zavarokról, elmaradozó zsoldról és feszült légkörről számolt be. Az ez idő tájt az osztrák önkéntes seregen belül kialakult közhangulatot Burián István huszárnak a sorai is jól szemléltetik, aki erről a következőket írja: „Voltak huszárok kik oda mentek a császár hintójához, s kijelentették, miszerint éhen-szomjan, fizetés nélkül egy lépést sem tesznek többé s készebbek lesznek átmenni az ellenséghez, amint ezt utólagosan be is váltották, de ezzel sem törődött senki, annyira zavart állapot volt már közöttük”. A katonaság jelentős része Orizabából a császárral végül visszatért Pueblába, de mint a magyar huszár is közli ott már mindenki számára világos volt „hogy akik akarnak, hazamehetnek”, akik pedig a további katonai szolgálatra vállalkoznak „az eskütétel után, bármelyik katonai osztályhoz szabad lesz menniök, minthogy a császár mindenkit fölmentett esküje alól”.⁴¹⁶ A katonai egységen belüli helyzetet jól szemlélteti az a Pueblai Városi Levéltárban (Archivo Histórico Municipal de Puebla) fennmaradta korabeli plakát, amelyen a helyi hatóságok a város lakosságát hadbíróssággal fenyegették azon esetekre, ha azok bárminemű katonai felszerelést vásárolnának az osztrák önkéntesektől, akik közül sokan minden nemű ingóságukat áruba kívánták bocsájtani, hogy valamennyi költőpénzhez jussanak a hazautazásukra.⁴¹⁷

hiába kérvényezte, hogy részt vehessen Napier brit tábornok 1868-as abesszíniai-expedíciójában. 1867-ben Brüsszelben hunyt el, feltehetően öngyilkosságot követett el. DUCHESNE 1967. II. k. 745.; Léon Timmerhansnak még mexikói szolgálata idején jelent meg Belgiumban, Liège városában *Voyage et Opérations du Corps Belge au Mexique* című munkája, melyben a belga egységnek az utazását és a Latin-amerikai államban történő tevékenységét közli. TIMMERHANS 1866.

⁴¹⁴ DUCHESNE 1967. II. k. 586–592.; A tulancingói eseményekről ld. még: MOYANO PAHISSA 2011. 63–65.

⁴¹⁵ DUCHESNE 1967. II. k. 592.; Az összecsapást leírja: TIMMERHANS 1866. 212.; SALM-SALM 1877. 167.; A belga főparancsnok emlékiratában nem tesz említést az incidensről. VAN DER SMISSEN 1892. [2016.] 136.

⁴¹⁶ BURIÁN 1868. 355–356.

⁴¹⁷ AHM – P, Leyes y Decretos, Vol. 27. f. 72.; Ld. III. kötet *Melléklet (fényképek, dokumentumok és illusztrációk); XIII. 2. / Plakátok*

A mexikói osztrák önkéntes sereget 1866. december 13-án uralkodói rendelettel oszlatták fel és a harcokat túlélő állomány döntő hányada a hazautazás választotta, míg a katonák egy kisebb csoportja a mexikói császári haderő kötelékében tovább folytatta a harcot uralkodója oldalán.⁴¹⁸ Az 1867 elején a francia transzporttal visszatérő önkénteseket Córdoba városába gyűjtötték össze, melyről Fráter Farkasnál az alábbi sorokat olvashatjuk: „12-ik januárban érkeztem meg Cordovába, hol utol értem a transportot . Ez volt azon hely, hol öszve kell jönni az egész Austriai csapatnak, mintegy 4200 embernek, kik aztán menendők hazájukba. A franciák is huzódnak kifelé; roppant sok szekerek vannak megrakva bagásiával, ágyukat is visznek sokat. Ezeknek van mindenük, de a szegény Austriai katonaság meg alig kap egy rossz talyigát, hogy ne legyen kénytelen áson pár rongyos ruháját cipelni. Én kénytelen, voltam csaknem mindenemet elvesztegetni, vagy elajándékozni, mert nem lehetett tovább vinnem, mivel pénzem elfogyván, nem mehettem tovább úgy, mint passzazsir.”⁴¹⁹ Burián István a franciákkal hazatérő önkéntesek ellátásról szintén lehangolóan ír: „Ez utazás emberölő volt; kenyeret olyat kaptunk, mely egyharmad részben volt megsülve; húst keveset és bűdöset; a csapat ruhátlan volt. A csizma-bőrök árát, mit kárpótlásul kapott a legénység, sok tiszt elsajátította; és az így elcsigázott népséget csak annyira sem kímélték, hogy hajnali hűvössel hagyták volna gyalogolni; az egész éjt kártyánál töltő tisztek későn kelvén fel, a rekkenő hőségben éhenszomjan, naponként 11 leguárt tőn a legénység úgy, hogy midőn éhét némileg lecsillapította, éjfél volt, melynek következtében az álom sem volt kielégítő”.⁴²⁰ Egy akkoriban Dalmáciában szolgáló magyar katona, Ribíánszky József ekkép emlékezett meg a visszatérő önkéntesekről: „Egy októberi napon vártuk a bundásokat hozó Lloyd-gőzöst, denagy volt a csalódásunk, mert újoncok helyet csupa kifaggyuzot bajuszu, rezesorru obsitos katona, köztük akárhány volt mexikói önkéntes érkezett meg. A pálinka ára a dalmát fővárosban két krajcárról rögtön egy patagonra — a régi susztertallérra — szökött föl.”⁴²¹

Ausztriába való visszatérésük után a tisztek korábbi rangjukkal és fizetésükkel (a mexikói előmenetelüket nem vették figyelembe) újra beléphettek a cs. kir. hadseregbe, de csak korábbi rangjukkal és fizetésükkel, viszont sokan nem éltek ezzel a lehetőséggel. Az elesett önkéntesek rokkantjainak, özvegyeinek és árváinak nyugdíját a mexikói császári

⁴¹⁸ KLINGER 2013. 293.

⁴¹⁹ *Függelék (Adattár)/ IX. Dokumentumok a Tardy-hagyatékból; IX.1. / Érkeserüi Fráter Farkas naplótöredékéből.*; Érkeserüi Fráter Farkas naplójáról a disszertáció egy későbbi fejezetében még részletesen szólunk: *IV. Magyarország az „amerikai új császárság”-ban; IV. 4. / A magyarországi katonák elbeszélő forrásai; IV. 4. 2. / A magyarországi és erdélyi állomány narratív forrásai; IV. 4. 2. 4. / Levelezések*

⁴²⁰ BURIÁN 1868. 362.

⁴²¹ *Budapest Hírlap*, 32. évf. 204. sz. (1912. augusztus 30.) 24.; *Közli még: Dunántúl*, 2. évf. 196. sz. (1912. augusztus 31.) 1.

kormányzatnak kellett volna fizetnie, azonban annak megszűnése miatt egyik pénzügyi ígéret sem teljesült. Az önkéntesek mélyszegénységben, az osztrák állam segítsége nélkül tértek vissza Ausztriába.⁴²² A rongyosan hazatérő önkéntesek Brigitte Hamann kutatásai alapján valamely segélyben mégiscsak részesültek, például Bécs és Graz városai is pénzügyi segéllyel támogatta őket.⁴²³ A kutatásaink során fellelt adatok alapján kijelenthető, hogy a magyar kormányzat is megpróbált enyhíteni a hazatérők anyagi nehézségein. A *Rendelvények a magyar posta-hivatalok számára* 1867. május 27-i hasábjain azt olvashatjuk, hogy „Több hazafiul jótékony-egyletnek engedélyezett postadíj mentessége”, melyet az uralkodó I. Ferenc József „Ő császári s apostoli királyi Felsége f. évi május 2-án kelt legfelsőbb elhatározásánál fogva következő egyletek levelezései, és szekérposta küldeményeire nézve a feladásnál szintúgy mint a kiadásnál díjmentesek” voltak többek között az „az austria-mexikói önkénytesek hadtestéből visszatérő sérült harcosokat segélyező” és a „Mexikóban elesett austriai seregbeliek után hátramaradt özvegyeit és árváit segélyező-egylet”-ek részére.⁴²⁴ Az 1868-as magyar költségvetés rendkívüli kiadási között a „66-ik fejezetben a belügyministerium részére előirányzott rendkívüli összeg a lipótmezei tébolyda felszerelése és építési hátralevő költségeinek fedezésére 150,000 forintban, a bizottság által, tekintve a cél fontosságát, meg azt, hogy ez összeg nagy része már tényleg ki is adaték: helybenhagyatni javasoltatik. Egyidejűleg azonban utal a bizottság arra, hogy (a mint fentebb az e ministerium rendes költségvetése iránti jelentésben is kiemeltetek) a belügyministerium rendes budgetjének némely tételei a rendkívüli szükségletbe áthelyezendőknak véleményeztetnek; másfelől arra, hogy a belügyminister ur egy utólagosan tett előterjesztésben némely, az ő kormányzati ügykörébe vágó rendkívüli kiadások fejében, (jelesen pedig az Olaszországból és Mexikóból visszaérkező légionáriusok és önkéntesek segélyezésére, olasz vasúti munkásoknak, kik foglalkozást nem találván, visszaszállítandók voltak, úti pénzzel ellátására, továbbá inségügyi kiadásokra, a sajnosán megszaporodott rablók hatályosb fékezésére , végre a honvédsegélyző bizottmány ujabbi költségei ellátására), melyekre eddig semmi fedezeti összeg sincs utalványozva, néhány pótköltségtételnek a rendkívüli budgetbe való fölvételét sürögölvén, miután a bizottság arról meggyőződött, hogy nevezett kiadások csakugyan mellőzhetlenek: ez utóbbiaknak 66,000 forintnyi összegben a rendkívüli szükséglet rovatai közé iktatását javaslatba hozni elhatározta.”⁴²⁵

⁴²² RATZ–GALEANA 2008. 111–112.

⁴²³ HAMANN 1989. 80–81.

⁴²⁴ *Rendelvények a magyar postai hivatalok számára*, 1. kötet, 4. sz. (1867. június 5.) 21–22.

⁴²⁵ *Budapesti Közlöny*, 2. évf. 211. sz. (1868. szeptember 15.) 2730.

III. 2. 7. / 1867: A császárság végórái

1866-67 fordulóján a francia csapatok kivonása Mexikó területéről folyamatosan zajlott. A művelet hosszabb időt vett igénybe, mivel a francia hadmérnököknek a csapatszállítások megkezdéséhez, előbb ki kellett javítaniuk a Vera Cruz környéki vasúti pályának jó néhány műtárgyát, valamint a gyorsabb csapatkivonások lebonyolításához bővítésre szorult a kikötőváros mólója is. A francia csapatokat a klimatikus viszonyok miatt a magasabban fekvő Orizaba városában összpontosították, ahonnan a szállítóhajók érkezésekor ütemezve indították útnak őket a kikötőbe. A mexikói francia expedíciós hadsereg a Mexikó területén épített és felújított erődítéseit hátrahagyva távozott. A fegyverek egy részét hazaszállították, másik részüket pedig megsemmisítették. 1867. február 5-én levonták a francia trikolorót a mexikóvárosi francia főparancsnokságon és Bazaine tábornok vezetésével az utolsó francia csapatok is elhagyták a fővárost. Ekkorra már a francia erők transzportja javában zajlott, utolsóként a törzstisztikar került behajózásra 1867 március elején.⁴²⁶

A francia csapatok távozásával a mexikói császárság katonai és politikai helyzete rendkívül meggyengült. 1867 februárjában a császári haditanács azon döntést hozta, hogy a haderejét a fővárostól északra, Querétaro (Ciudad de Querétaro) városában összpontosítja, továbbá, hogy a császársághoz hű maradt európai katonák zömét a főváros védelmére hagyja hátra. Habsburg Miksa császár 1867 márciusában érkezett meg Queretaróba, zömében mexikói katonákból álló csapatai élén, ahová egy maroknyi „osztrák” önkéntes is elkísérte, soraikban magyar huszárokkal, akiket Pawlowszky Ede vezetett. Ekkorra a Mariano Escobedo tábornok vezette északi irányból előrenyomuló köztársasági csapatok megkezdtek a város körbekerítését, mely nem sokkal később már egy egybefüggő ostromgyűrűvé alakult. Ilyen körülmények között a császári erőknek napról napra romlott a helyzete, egyre inkább pénz, ellátmány és élelem szűkében szenvedtek. Marquez császári tábornok,⁴²⁷ egy 1200 fős csapat élén március 22-ről 23-ra virradó éjjel, az ostromgyűrű teljes bezárulta előtt még el tudott indulni Mexikóvárosba, hogy onnan erősítést hozzon, azonban Querétaro városába – amely körül március 24-én bezárult az ostromgyűrű – már nem tért vissza. A querétarioi eseményekkel egy

⁴²⁶ AUTREY DABBS 1963. 198–216.

⁴²⁷ Rövid életrajzát ld.: MONTESIONS 2000. 339–341.

időben a Porfirio Diaz parancsnoksága alá tartozó, dél Mexikó irányából előre nyomuló republikánus egységek pedig már Puebla városát fenyegették.⁴²⁸

1867 tavaszára a császári erők mozgástere lényegében már csupán a Veracruz – Puebla – Mexikóváros – Querétaro útvonalra korlátozódott. Ebben a láncolatban kulcsfontosságú volt Puebla birtoklása, ugyanis ez biztosította a szabad utat Veracruz kikötője felé, amelynek vámja az utolsó fontos bevételi forrást, birtoklása pedig a külvilággal való kapcsolattartást biztosította az egyre szorultabb helyzetben lévő császári kormányzat számára.⁴²⁹ Pawlowszky Ede memoárjában erről az alábbiakat olvashatjuk: a „császáriak önmagukra és csekély számú haderejükre támaszkodhatván, a bekövetkezett összpontosítások következtében is kénytelenek valának csupán ama főutak biztosítására szoritkozni, melyek még birtokukban maradt városoknak u.m. Queretaro, Puebla, V. Cruz Mexikó összeköttetésére szolgáltak; egyedül Ramon Mendez hadosztálya mozgott még ezen a vonalon kívül – Michoacán tartományában, hol Corona és Regules csapatai ellen működött, és úgy ahogy még fenntarthatta magát”.⁴³⁰

Porfirio Diaz serege Puebla körbekerítésével a láncolat „létét” veszélyeztette. Marquez tábornok miután a fővárosba érkezett, kísérletet tett Puebla felmentésére, amely azonban sikertelenül végződött, ugyanis mire a császári felmentő csapatok megérkeztek a város közelébe, a település védői már kapituláltak a köztársasági erők előtt, ráadásul az ostromló csapatok elővédjei rajtaütöttek a császári felmentő csapatokon, akik csupán nagy veszteségek és nehézségek árán tudtak visszajutni Mexikóvárosba.⁴³¹

Porfirio Diaz csapatai a visszavonuló császáriak nyomában megkezdtek a Mexikói-völgy (Valle de México) megszállását. 1867. április 12-én Guadarrama tábornok Villa de Guadalupe (ma Mexikóváros része), Leyva tábornok pedig Peñón de los Baños (ma Mexikóváros része) foglalta el, másnap pedig megkezdődött a főváros teljes bekerítése és ostroma. A republikánus sereg főhadiszállása kezdetben Villa de Guadalupeben volt, majd május 20-tól Tacubayában (ma Mexikóváros része). Puebla elfoglalásával nagymennyiségű császári tüzérségi anyag került a köztársasági erők kezére, melyet a fővároshoz szállítottak. Mexikóvárost egy közel 8000 fős császári sereg védte, míg a republikánusok száma az ostrom végére már megközelítette a 28 ezer főt. A köztársasági csapatok az ostrom első időszakában csupán egyetlen nagyobb támadást intéztek, amelyet a császári erőknek sikerült visszaverniük. Querétaro elvét

⁴²⁸ CORTI 1929. 784–790.

⁴²⁹ Ua.

⁴³⁰ PAWLOWSKI 1882. 25.

⁴³¹ CORTI 1929. 784–790.

követően a republikánus erők további csapatokkal erősítették meg a fővárost ostromló erőiket. A császáriak számos sikertelen – többirányú – kitörési kísérletet is végrehajtottak, melyek az ellenséges tüzéség ellenállásán rendre elakadtak. Ezen időszakra a védők helyzete erőteljesen romlott, állandó lett a városban az élelemhiány, ami június 8-án és 12-én a polgári lakosság zavargásaihoz vezetett, melyet a császári csapatoknak sikerült elfojtaniuk. A fővárost védő császári erők főparancsnoka Marquez tábornok (1820-1913)⁴³² már egy ideje tudott Querétaro elestéről és a császár fogságba eséséről, melyet azonban huzamosabb ideig sikerrel titkolt el. A császári sereg végül hosszas tárgyalást követően kapitulált és a republikánus erők 1867. június 21-én vérontás nélkül vonultak be Mexikóvárosba.⁴³³

Mint arra fentebb már utaltunk, egy közel kétezer fős sereg – melynek parancsnokságát Miksa császár vette át – 1867. február 13-án indult útnak a fővárosból Querétaro irányába. A csapat elővédjei már az út elején kétszer is összecsaptak az ellenséggel, akiket még könnyebben sikerült megfutamítaniuk. Ezt követően Tlalnepantla, Cuatitlan, Tepeji del Rio de Ocampo, San Francisco Soyaniquilpan, , San Miguel de la Victoria, „Calpualpam” – ahol ismét egy nagyobb támadás érte a császáriakat –, San Juan del Rio, és a „Hacienda Colorado” útvonalat követve 1867. február 19-én érkeztek meg Santiago de Queretaro. Nem sokkal később a városba érkezett Ramon Mendez tábornok is 3700 fős seregével – három üteg és nyolcszáz vágómarha kíséretében –, ezzel a városban összegyűlt császári katonák létszáma a magyar szemtanú szerint megközelítette a kilencezer főt. A csapatok állománya zömmel mexikóiakból állt, azonban mint Pawlowski Ede megjegyzi, rajtuk kívül „sok féle nemzetiség előfordult, volt közte: magyar, német, cseh, morva, orosz, porosz, bajor, francia, belga, amerikai, néger” is. Február utolsó heteiben láttak neki a város védműveinek a helyreállításához és kibővítéséhez. A köztársasági erők március elejétől kezdték meg Santiago de Querétaro körülrését, mellyel kezdetét vette a város hetven napig tartó ostroma. A republikánus sereg létszáma már kezdetben is magasabb volt a császáriakénál, azonban az ostrom végére már negyvenezer fősre duzzadt, akiknek soraiban megjelentek már az amerikai önkéntesek és fegyverek. Az első nagyobb támadás 1867. március 14-én érte a várost, amikor is „a juaristák igen erélyes és szívós kitartással vezetett általános támadást intéztek a császáriak ellen, s ezen csata a támadó köztársasági csapatoknak az általános megveretésével és visszavonulásával este 6 orakor végződött”. Az ostromot követően a császár Marquez tábornokot 600 lovassal a város déli részéről útnak indítva – amely terület még nem volt erős megszállás alatt – a fővárosba küldte csapaterősítésekért. Később az

⁴³² Életrajzát ld.: MONTESIONS 2000. 339–340.

⁴³³ MONTESIONS 2000. 274–282.

ostrom további lefolyása alatt a fővárosba küldött katonai vezetőt és felmentő seregét várta a császár és a vezérkara. Az ellenség következő két hullámban vezetett támadására március 24-én került sor. Ezt a város védői szintén sikeresen visszaverték, azonban ezen katonai akció eredményeként a republikánus erők a várost már délről is elzárták, ezzel teljes lett a Querétaro körüli ostromgyűrű. Az ezt követő másfél hónapban a császáriak több ízben is – április 1-én, 11-én és 27-én, valamint május 13-án – több kevesebb sikert hozó „löketet” intéztek a városból, azonban ezek csupán arra voltak elegendők, hogy az ellenségtől rekvirált élelmiszerekkel és lőszerrel valamelyest feltöltsék a saját készleteiket. 1867. május 6-tól Querétaróban már tarthatatlanná vált a helyzet az állandó élelem-, lőszer- és gyógyszerhiány miatt, amelyet a császári csapatok megpróbáltak rendkívüli adók és beszolgáltatások bevezetésével a lakosságtól pótolni, azonban eddigre már a polgárok készletei is kiapadtak. A fővárosi állapotokhoz hasonlóan, nemcsak az embereknek, hanem a lovaknak sem jutott táplálék, ezáltal a lovas csapatok állománya gyalogosággként kerülhetett már csupán bevetésre. Az ostrom során a civil lakosság is sokat szenvedett, ugyanis a republikánus haderő a várost körülölelő hegyekről állandóan lövette a várost. Május 9-én a juarista katonákat kijátszva érkezett vissza a településre egy Herz nevű korábban a fővárosba kiküldött katona, aki azt a jelentést hozta a császárnak, hogy a helyzet teljesen reménytelené vált, a város védői felmentő sereg érkezésére nem számíthatnak. Emiatt május 12-re tervbe vettek egy kitörési kísérletet, azonban erre végül nem került sor. Querétaro város ostroma 1867. május 15-én ért véget, amikor Miksa császár akkori testőrségi parancsnoka, Dom Miguel Lopez árulása következtében a köztársasági erők a nevezett napon hajnalban megszállták a város stratégiai pontjait és reggelre elfogták az uralkodót és katonaságát. Miksa császárt bő egy hónappal később, 1867. június 19-én végezték ki Querétaro melletti Cerro de las Campanason – ma a város része – két tábornokával – Miguel Miramón és Tomás Mejía – együtt. mellyel lényegében rövid életű II. Mexikói Császárság története is véget ért.⁴³⁴

⁴³⁴ PAWLOWSKI 1882. 25–141.; A város ostromáról bővebben ld. még: GONZÁLEZ MONTESINOS 2000.

Puebla, Querétaro és Mexikóváros után legutolsóként a Vera Cruz kikötővárosában állomásozó császári csapatok kapituláltak 1867. június 29-én. A *Mexishanisce Österreichische Freiwilligenkorps* felosztatását követően Mexikóban maradt 2081 osztrák állampolgár közül – a dezertőröket és a leszerelt személyeket nem számítva – mintegy 1900 fő élte túl a háború befejező szakaszát. Közülük voltak, akik Mexikóban maradtak, de a legtöbben a hazatérés mellett döntöttek. A hazaszállítás lebonyolítására nem sok hajó állt rendelkezésre. A Mexikói-öbölben a Transatlantique társaság két hajója, a Panama és a Florida – melyek a kiszállításokban is részt vettek – tartózkodott, valamint Gustav von Gröller korvettkapitány parancsnoksága alatt állt SMS Kaiserin Elisabeth osztrák hadigőzös (a korábban ott állomásozó SMS Dandolo már ekkorra visszaindult Európába). Az evakuálásból a legnagyobb terhet az osztrák hadihajó vállalta. A hazatérők egy részének a kereskedelmi hajók valamelyikén sikerült közvetlenül Franciaországba hajózniuk, de legtöbben az Amerikai Egyesült Államok érintésével (New Orleans és Mobile) – őket több hullámban az SMS Elsiabeth szállította az USA-ba – kisebb csoportokban tértek vissza az óhazába.⁴³⁵

A sors furcsa fintorra, hogy Miksa császár holttestét ugyanaz a hajó, kedvenc NOVARA fregattja szállította Triesztbe, mint amelyiken a kaland elején Mexikóba érkezett: „... A Novara már csak egyszer tért vissza azután Triesztbe Miksa császár koporsójával. Aztán szétszedték és bordájának részeiből emlékkeresztet állítottak a miramári kastély elé. A történelem lezárta már Miksa császár balsorsának aktáit, de egy egy személyes emlékezés a régi dologra, minden jelentéktelen volta mellett szinte életelevenné [sic!] tehet egy pillanatra oly eseményeket, melyekről az ember azt hinné, hogy már csak papírszagot árasztanak, a levéltárak írásainak dohos illatát.” – olvashatjuk a tanulmány elején idézett cikk zárómondatait.⁴³⁶

⁴³⁵ Az 1867 nyarán történt evakuálásáról bővebben ld: KLINGER 2013. 358–368.

⁴³⁶ *Ujság*, 13. évf., 155. sz. (1937. július 11.) 16. – Ma a Miramare kastély kertjében található az a kápolna, amelyben a zászlóshajó maradványaiból 1899 körül készült keresztet tartják. *Budapesti Hírlap*, 19. évf., 228. sz. (1899. augusztus 18.) 6.

IV. Magyarok az „amerikai új császárság”-ban

IV. 1. / Historiográfiai összefoglaló a témában magyar és idegen nyelven megjelent munkákról

IV. 1. 1. / A „hosszú” 19. században megjelent írásművek áttekintése

A hazai történettudományban a „mexikói kaland” magyar történeti vonatkozásainak a feltárására eziádig születtek már erőfeszítések, azonban a téma széleskörű primer forrásbázison alapuló feltárása a mai napig váratott magára. A tárgykör magyar nyelvű és magyarországi történetírásának tágabb spektrumait vizsgáló monográfia ezedig még nem látott napvilágot. Fontosnak tartjuk, hogy az olvasó elé tárjuk az eddig Magyarországon és az amerikai kontinensen napvilágot látott magyar és idegen nyelvű írások historiográfiáját a Habsburg Miksa-féle „mexikói kaland” magyar vonatkozásairól.

Egy 2014-ben megjelent munkánkban, melyben a Mexikót és a Hawaii-szigeteket is megjárt magyar katona, Jajczay József életrajzát dolgoztuk fel, az alábbi elhamarkodott és téves megjegyzést fogalmaztuk meg: „Habsburg Miksa 1864–1867 között fennálló Mexikói császárságáról és az ekkoriban az osztrák önkéntes sereg, majd rövid ideig a mexikói császári nemzeti hadsereg tagjaként Közép-Amerika⁴³⁷ földjén küzdő magyarokról kevés szó esett a hazai sajtóban, ugyanis a magyar társadalmat akkoriban más hírek kötötték le, tudniillik Európában is akadt elég tudósításra való hadi esemény, amelyekben korabeli szóhasználatnál élve hazánkfiak is szép számmal küzdöttek. Nyilvánvalóan a hazai közvéleményt jobban érdekelték az 1866-os évi porosz–osztrák, illetve olasz–osztrák háborúk, mint egy nagyon távoli egzotikus földrészen küzdő ezer fős magyar kontingens és egy Habsburg trónszerzési kísérlet sorsa. Azonban csekélyebb számú hazai tudósítás és visszaemlékezés ennek ellenére megjelent az österreichises korpsra⁴³⁸ vonatkozólag, amelyek szerencsére annál beszédesebbek.”⁴³⁹ Ezúton szeretnénk korrigálni fentebbi megállapításunkat, ugyanis az elmúlt évek kutatásai azt mutatják, hogy a magyar sajtóban korábbi állításunkkal ellentétben, igenis

⁴³⁷ A lokalizáció is téves, ugyanis Mexikót földrajzilag hivatalosan Észak-Amerikához sorolják.

⁴³⁸ Helyesen: *Mexikanische Österreichische Freiwilligenkorps*

⁴³⁹ BOBAY 2014. 753.

figyelmet szenteltek a mexikói események bemutatásának, többek között a mexikói önkéntesek toborzásától a mexikói harcokon át egészen az egység felosztatásáig és hazaszállításáig. A teljes magyarországi sajtóanyag elemző vizsgálatát nem végeztük el, ugyanis véleményünk szerint az méretét tekintve hozzávetőleg egy külön doktori disszertáció méretű munkát igényelne, – mely a későbbiekben egy érdekes kutatási irányt jelenthet – ennek ellenére bizonyos trendek kiolvashatóak belőle.

A Mexikóból érkező hírek döntő hányadát külhoni (elsősorban amerikai, brit és francia) lapokból vették át a hazai sajtóorgánumok. Ezekben az önkéntesek egyáltalán nem, vagy csupán ritkán kerülnek szóba. Ezek alól kivételt képeznek azon újságok melyek az osztrák sajtóból szemlézték a híreiket, ugyanis ezekben valamelyest erőteljesebben jelennek meg az osztrák önkéntes seregről tudósító híradások, azonban ezek esetében fontos kiemelni, hogy sok helyen nem kerül megjelölésre a hír forrása, így az nem ellenőrizhető. Általánosan megállapítható az a tény is, hogy az idő előrehaladtával, a császárság végóráiban, Querétaro és Mexikóváros ostromakor, valamint a császár fogságba esésekor és kivégzésekor a hazai sajtó élénkebb érdeklődést tanúsított az események iránt. A *Budapesti Közlöny* 1867. július 3-i számának külföldi tudósítása például kizárólag a mexikói eseményeket mutatta be a külföldi lapok szemléi alapján.⁴⁴⁰ Miksa császár halálakor vezércikkek és nekrológok sora jelent meg a hazai lapokban⁴⁴¹ melyek a 19. század folyamán is gyakran közöltek az uralkodóról és a „mexikói kaland”-ban szintén részt vett prominens személyekről hasonló megemlékezéseket, különösen a Querétaro-i kivégzés évfordulóin.⁴⁴² Ebben az időszakban jelentek meg idegen nyelven

⁴⁴⁰ *Budapesti Közlöny*, 1. évf. 92. sz. (1867. július 3.) 982–983.

⁴⁴¹ Például ld.: *Katholikus Néplap*, 20. évf. 30. sz. (1867. július 25.) 233–234.; *Képes-Ujság*, 3. évf. 22. sz. (1867. augusztus 16.) 675–677.; *Magyarország és a Nagyvilág*, 3. évf. 28. sz. (1867. július 13.) 325–326.;

⁴⁴² 1867 és 1945 között számos cikk, könyvismertetés, iskolai értesítőben megjelenő közlés és egyéb írás is napvilágot látott az 1860-as évek mexikói hadi eseményeiről, azonban ezekben általában nem történt utalás a magyar katonai érintettségre. Ld. például: *Magyar Szemle*, 4. évf. 25. sz. (1892. június 19.) 296–297. (*Miksa császár (1832–1867)*); *Uj Idők*, 7. évf. 27. sz. (1901. június 30.) 8. (*A mexikói tragédia*); *Miskolczi Napló*, 4. évf. 141. sz. (1904. június 23.) 1–2. (*Miksa császár tragédiája. (A császár halálának 25-ik évfordulója alkalmából)*); *Pesti Napló*, 58. évf. 145. sz. (1907. június 19.) 5. (*A queretarói tragédia*); *Tolnavármegye és a Közérdek*, 22./9. évf. 22. sz. (1913. március 17.); 1–3. (*Egy élőhalott tragédiája*); *Pesti Hirlap*, (1913. március 19.) 66–67. (*A forrongó Mexikó. (Egy régebbi forradalom története.)*); *Kis Újság*, 40. évf. 134. sz. (1927. június 15.) 4. (*Hogyan fogták el a boldogtalan Miksa császárt? Még tíz perc az élet – Az áruló López*); *Pesti Hirlap*, 52. évf. 90. sz. (1930. április 20.) 56. (*Miksa császár tragédiája*).; Sarolta császárné 1927-es haláláról szintén írtak a hazai lapok: *Nemzeti Újság*, 9. évf. 15. sz. (1927. január 26.) 5. (*Meghalt Sarolta mexikói császárné*); *Tolnai Világlapja*, 27. évf. 5. sz. (1927. január 26.) 39. (*Sarolta mexikói császárné tragédiája*); *Magyar Lapok*, 6. évf. 113. sz. (1936. június 23.) 6. (*Hetven év előtt állították Miksa császárt a vesztőhelyre*); *Képes Vasárnap*, 59. évf. 24. sz. (1937. június 13.) 6. (*A queretarói tragédia: Junius 19 – Miksa mexikói császár halálának hatvanadik évfordulója*); *Tolnai Világlapja*, 39. évf. 25. sz. (1937. június 16.) 10. (*A vérbefulladt császáruralom: Hetven évvel ezelőtt teljesedett be a mexikói császár végzete. írta: székelyi Nyíry László ny. vezérkari ezredes*); *Újság*, 13. évf. 138. sz. (1937. június 20.) 25. (*Császár a vesztőhelyen: Miksa mexikói császár életének utolsó szárnyú napjai*); *Újság*, 18. évf. 137. sz. (1942. június 19.) 7. (*A mexikói tragédia Querétaróban, hetvenöt évvel ezelőtt*); A mexikói tragédia Querétaróban, hetvenöt évvel ezelőtt [Szerző nélkül] In: *Újság*, 18. évf. (1942. június 19.) 137. sz. (7.) A mexikói tragédia Querétaróban, hetvenöt évvel ezelőtt 1942.

kiadott könyvek magyar nyelvű fordításai a császár kivégzéséről,⁴⁴³ valamint számos egyéb útleírás magyar fordítása, kivonatos közlése is. 1865-ben Vajda Viktor fordításában Debrecenben adták ki Gustave Aimard *Mexikói rejtelmek: Regényes korrajz a legújabb időkből: Egy francia pusztai kalauz elbeszélése után* című kötetét, melynek előszavában az alábbiakat olvashatjuk: „Az újabb időben Mexikó felé fordul az európai olvasó-közönség figyelve. Valóban Mexikó, e bámulatra méltó ország, oly jeleneteket tár fel előttünk, mely mind ujdonságuk- mind nagyszerű voltuknál fogva, nem csak figyelmet, de bámulatot is ébresztenek. Ilyen érdekes jelenetek lánczolatossá előadását foglalja magában e vonzó előadásu francia író műve, melyet jelen alkalommal van szerencsém a t. közönségnek ezennel átadni. Ezen, a mexikói rejtelmes életet, megkapólag ecsetelő s az ottani viszonyokat híven feltüntető korrajz, nem csak érdekes olvasmányul szolgál, de azon hasznos tanulságot is nyújtandja: hogy amaz aranyhegyekkel bővelkedő országban: sem mind arany, mi fénylik. »Mexikói Rejtelmek« czim alatt három, különálló regényes korrajzot szándékozom kiadni, melyeknek elseje ime most világot lát.»⁴⁴⁴ Egy angol utazó W[illiam] H[enry] Bullock – Mexikót megelőzően Orosz-Lengyelországban tett utazásokat a januári felkelés első évében⁴⁴⁵ – *Across Mexico in 1864-5* címmel adta közre 1864–65-ös mexikói úti élményeit,⁴⁴⁶ amelyről 1866 szeptemberében Varga Miklós a *Magyarország és a Nagyvilág*-ban közölt egy könyvismertetést *Mexikói látképek: Bullock W. H. utirajza 1865-ből* címmel.⁴⁴⁷ 1866-ban jelent meg Szokoly Viktor (Bonaventura) hírlapíró, a *Hazánk s a Külföld* alapítója – egykori iskolatársa Dalmady Győző⁴⁴⁸ közreműködésével – *Mexiko Miksa császárig: Különösen ő- és újabbkori története, államszervezete, azték műveltségi története s különböző népfajaira vonatkozólag* című műve, melyben a szerző(k) „Forrásokul b. Müller, Armin, Prescott, Rosti, Marcoy s mások becses munkáit használta”.⁴⁴⁹ 1892-ben a *Századok*-ban *Franciaországnak Mexico elleni hadjárata* címmel jelent meg egy rövid könyvismertetés.⁴⁵⁰

⁴⁴³ Ilyen például: *Miksa mexikói császár élete, halála és pöre* 1868.

⁴⁴⁴ AIMARD 1865.

⁴⁴⁵ William Henry Bullock angol utazó személye a magyar hadtörténetírás szempontjából még azért is fontos lehet, ugyanis az 1863-as januári lengyel felkelés idején Orosz-Lengyelországban tett utazásokat, melyről szintén kiadott egy úti beszámolót, melyben több helyen is megemlékezik a lengyel oldalon harcoló magyar önkéntesekről. BULLOCK 1864.

⁴⁴⁶ BULLOCK 1866.

⁴⁴⁷ VARGA 1866. 562–563.

⁴⁴⁸ Szokoly Viktor és Dalmady Győző életrajzát ld.: SZINNYEI 1893. 2. k. 575–577.; SZINNYEI 1909. 13. k. 1041–1045.

⁴⁴⁹ SZOKOLY 1866. (Az olvasóhoz); Szokoly könyvéről több ismertetés is megjelent. Ld. pl.: *Politikai hetilap*, 2. évf. 18. sz. (1866. április 30.) 210–211.

⁴⁵⁰ *Századok*, 26. évf. (1892.) 332–335.; Fontos kiemelni, hogy ebben az időszakban számos magyarországi résztvevő adta ki a naplóit, levelezéseit és memoárjait, melyeket disszertációnk egy későbbi fejezetében részletesen bemutatunk. Ld.: *IV. 4. / A magyarországi katonák elbeszélő forrásai* fejezet.

Márki Sándor egy 1893-ban *Amerika s a magyarság* címmel megjelent írásában a magyarság és az Újvilág történelmi kapcsolatait vizsgálta, a kontinens felfedezésétől egészen a saját koráig. Az írásban még jó néhány olyan állítás is szerepel, melyeket az idők folyamán megcáfoltak (mint például a New York-i „Vésey Vilmos” nevű kormányzó magyar származása) de mindezek ellenére, Márki munkájában már tudományos igényességgel vázolta fel a magyarok tengerentúli jelentlétének első évszázadait. A műben egy rövid bekezdés erejéig már megjelentek Habsburg Miksa mexikói császár magyar katonái is (jelenlegi ismereteink szerint elsőként behelyezve őket az amerikai kontinens magyar történelmi kapcsolatainak a sorába), és a hozzájuk kapcsolódó narratív forrásanyagok első rövid jegyzéke: „A mexicói császárság megalapítása végett 1864–7. vívott küzdelmekben szintén tömegesen vettek részt a magyarok, kik közt e végből toborzásokot rendezett a kormány (sic!). Élményeiket és tapasztalataikat többen közölték a magyar lapokban.”⁴⁵¹

Láthattuk, hogy Magyarországon a sajtó volt az a fórum, ahol a széles közönség számára megjelentek a korai írások a témában, azonban ezek még főként Habsburg Miksa császár életét mutatták be, az uralkodó kivégzését hangsúlyozva. Jelenlegi ismereteink szerint szintén egy hetilapban jelentek meg a mexikói kalandról magyar nyelven kiadott első „történelmi vázlat”-ok, melyeket 1899-ben a Hermann Róbert által „amatőr történetíró”-ként⁴⁵² aposztrofált Kacziány Géza adott közre, két részletben „A mexikói tragédia” és „Queretaro. 1867. május 15.” címmel, a *Hazánk* szépirodalmi mellékletében.⁴⁵³ Ezen írásaihoz az eseményekben részt vett szemtanúk visszaemlékezéseit használta fel: Wilhelm von Montlong: *Authentische Enthüllungen über die letzten Ereignisse in Mexiko. Zu Befehl weiland Sr. Majestät des Kaisers Maximilian nach Dokumenten bearbeitet*;⁴⁵⁴ Paula Kollonitz: *Eine Reisen nach Mexico*,⁴⁵⁵ Julius Uliczny: *Geschichte des österreichisch-belgischen Freikorps in Mexiko*,⁴⁵⁶ Émile de Kératry: *La contraguerra francesa en Mexico, 1864*,⁴⁵⁷ és rosenfeldi Pawlowski Ede: *Miksa császár*

⁴⁵¹ Márki lábjegyzetben a következő formában közölte a narratív szerzők névsorát: „Pl. Imely Géza (Pesti Napló, 1865., 222.), Sarlay Pál (Vasárnapi Újság 1867—8.), egy mexicói önkéntes (Jász-Kúnság, 1868., 22 közlemény), dr. Szenger Ede, Varjassy Béla, Mayerffy István, Politzer Sándor stb.” MÁRKI 1893. 79.; Ezzel kapcsolatosan fontos kiemelni, hogy a felsorolt személyek közül Imely Géza, Sarlay Pál, Szenger Ede, Varjassy Béla valóban az mexikói osztrák önkéntes sereg katonája volt, ellenben Politzer Sándorral, aki levelezései alapján, mint láthattuk a republikánus seregben szolgált. Valamint Mayerffy István sem a MÖF tagjaként érkezett Mexikóba, hanem már huzamosabb ideje ott élt.

⁴⁵² HERMANN 2020. 146.

⁴⁵³ KACZIÁNY 1899. a.; KACZIÁNY 1899. b.

⁴⁵⁴ MONTLONG VON 1868.

⁴⁵⁵ KOLLONITZ 1867.

⁴⁵⁶ Julius Uliczny memoárjáról bővebb adatokat ld. még disszertációnk IV. 4. / *A magyarországi katonák elbeszélő forrásai* című fejezet *Kitekintés a MÖF „Lajtán túl” született tagjainak mexikói elbeszélő forrásaira* című alfejezetében.

⁴⁵⁷ DE KÉRATRY 1981.

*szerecséltlen expeditiójának leírása: kiváló tekintettel Queretaro 70 napig tartó ostromára.*⁴⁵⁸

A történet kronológiája, az események váza pontosnak mondható,⁴⁵⁹ azonban számtalan ítélező, lekezelő, leegyszerűsítő korabeli klisé jelenik meg a témával kapcsolatban, melyek szerint a „romlott” és „ravasz” III. Napóleon a „század leggonoszabb embere” rászedte a „tisztességes”, „becsületes” és „hiszékeny” Miksa császárt – akit csupa „gonosztevő” vett körül és feleségének Saroltának a „sóvárgása” vezetett a mexikói trónra – akinek háta mögé bújva hajtotta végre a Mexikó elleni „rabló hadjáratát”. Kacziány továbbá téves utalást tesz arról, hogy Miksa császárságának a létrejöttében Ausztriának hivatalosan bármi köze is lett volna. Kacziány ezek mellett viszont helyesen mutatott rá arra, hogy a Mexikóból érkező hírek sokszor túlzóak voltak. Az osztrák önkéntes sereg, valamint a Querétaro-i és 1867-es Puebla-i ostromok bemutatására vonatkozóan rosenfeldi Pawlowski Ede és Julius Uliczny munkáit jelölte meg az információk forrásaként és már nála megjelenik az a téves állítás – mely a későbbi munkákban is gyakran előfordul –, hogy a *MÖF* huszársága kizárólag magyarokból álló egység volt.⁴⁶⁰

⁴⁵⁸ PAWLOWSKI 1882.

⁴⁵⁹ Mexikóváros 1867-es ostromának az időpontját tévesen közli, ugyanis az nem 1867. június 19-én, hanem 21-én ért véget.

⁴⁶⁰ Az erre vonatkozó adatokat bővebben ld. a *IV. 3. 4.* / *Az adattár összegzése; IV. 3. 4. 5.* / *Fegyvernem/csapatnem és tiszti megoszlás a belépéskor* alfejezetben.

IV. 1. 2. / A téma megjelenése a két világháború között

Jelenlegi ismeretink szerint a 20. század első két évtizedében magyar nyelvű művek nem jelentek meg a „mexikói kaland” témakörében. A korábbi fejezetben bemutatásra került művek elsősorban német nyelven íródtak. Sarolta császárné 1927. január 19-én hunyt el a Brüsszel mellett található Bouchout kastélyban (*Château de Bouchout*). Ehhez kapcsolódóan 1927 februárjában *A queretarói tragédia. Miksa mexikói császár utolsó órái* címmel a *Pesti Hírlap* közölte „Schmid Gyula” (a „bécsi hadtörténelmi levéltár titkára”) „Fürstenwärternek kézzel írott naplója” alapján cikkét Miksa császár kivégzéséről.⁴⁶¹ Másfél évvel később Mauks Ernő (1877–1953)⁴⁶² *A mexikói császártragédia* című írását a *Magyar Kultúra* adta közre, melyben a szerző Otto Hellinghaus és Egon Cesar Corti művei alapján mutatta be dióhéjban a második francia intervenciónak, Miksa császár trónra kerülésének és mexikói uralkodásának a történetét. Mauks művében még erőteljesen megjelennek a korábbi sztereotípiák. Ilyenek például a korábban is említett passzusok: Habsburg Miksának nem voltak meg a kellő képességei a mexikói helyzet stabilizálására és az ország ügyeinek előmozdítására, csupán a „kétszínű” III. Napóleon császár és a „hatalomvágyó” Sarolta beszélte rá a mexikói vállalkozásra. A szerző maga sem titkolja a francia nemzettel szemben érzett ellenszenvét: „Nekünk, trianoni magyaroknak egyéb szempontból is fölötte érdekes és tanulságos olvasmány lehet Miksa császár szomorú története. Különösen azoknak a fanatikus franciabarátoknak, akik ma sem tudnak kijózanodni Páris-imádatukból, s még mindig jót várnak attól a kéztől, amely annyiszor emelt ránk korbácsot. Ugyanaz a francia perfidia és lelkiismeretlenség, amely Rákóczit eszközül használta fel és kijátszotta, taszította bele Ferenc József öccsét is minden legkisebb lelki furdalás nélkül a katasztrófába. Hogy azt a Lajosok, ezt III. Napoleon Franciaországa, Trianont pedig a harmadik köztársaság Clémenceau-ja követte el, meglehetősen egyre megy s csak azt bizonyítja, hogy a gloire nemzetének mentalitása nem változik az államformával.”⁴⁶³

⁴⁶¹ *Pesti Hírlap*, 49. évf. 29. sz. (1927. február 6.) 5.

⁴⁶² Életrajzát ld.: GULYÁS 1999. XVIII. k.

⁴⁶³ MAUKS 1928. 161.

1931-ben Révay István (1899–1989) történész⁴⁶⁴ egy háromrészes cikksorozatot közölt a *Nemzeti Újság*-ban (*A császár halála: A queretariói tragédia hiteles története*) tárgyilagos és jó összefoglalást nyújtva az 1861 és 1867 közötti Mexikó eseménytörténetéről, több helyen is megjelölve az Osztrák Állami Levéltárból származó forrásdokumentumokat, azonban az osztrák önkéntes seregről – a magyarországi katonákat meg sem említve – csupán felületesen tesz említést.⁴⁶⁵

A Habsburg Miksa császár kíséretében Mexikóban szolgált magyar, illetve magyarországi születésű katonák történetéről az első átfogó levéltári kutatásokon alapuló rövidebb tudományos ismertetés a két világháború között jelent meg. Az 1933-ban kiadott *A magyar katona vitézségének ezer éve* című⁴⁶⁶ hadtörténeti szakmunkának a második kötetében egy külön nagyobb fejezetet szenteltek a külhoni magyar katonai szerepvállalásoknak (*A magyar kard idegen nemzetek szolgálatában*) egy-egy fejezetben bemutatva a görög és lengyel szabadságküzdelmek „magyar vitézei”-t, az olaszországi magyar légiót, a „búr háború magyar hősei”-t, az „1900. évi kínai boxerláadás” magyar résztvevőit, valamint a magyar katonák hozzájárulását az Amerikai kontinens katonai konfliktusaihoz. Legutóbbi témakör ismertetését három alfejezetre bontva taglalja a mű: 1. „Az északamerikai szabadságharc magyarjai”; 2. „Magyar véreink az északamerikai polgárháborúban. (1861–1865.)”; 3. „A mexikói expedíció. (1861–1867.)”. Utóbbiban a második francia intervenció és a II. Mexikói Császárság eseménytörténeti leírása – néhány hibásan közölt adatot leszámítva⁴⁶⁷ – már tárgyilagosan és kiegyensúlyozottan jelenik meg. A „legio magyar tagjaira vonatkozólag a m. kir. hadilevéltárban sok érdekes hivatalos adat található”⁴⁶⁸ olvasható a műben, melyek alapján közlik az első magyarországi állományszámadatot – melyre még később részletesen kitérünk – , a kitüntetettek számát, halálozási számokat, csaták időpontjait és a tiszti rangban és az

⁴⁶⁴ Gróf Révay István egykori történész, politikus 1899-ben született Tajnasáriban. 1938-ig a csehszlovákiai Magyar Kulturális Egyesület elnöki tisztét töltötte be. Az első bécsi döntéseket követően a magyar országgyűlés felsőházának a tagja volt 1941 és 1944 között. A háborút követően 1949-ig a Teleki Pál Intézet alkalmazásában is állt, mint nemzetiségi szakértő, ezen időszak alatt a magyar békedelegáció tagja volt. 1949-ben emigrált. Előbb Norvégiában, majd az Egyesült Államokban telepedett le és megalakulásától kezdődően aktív résztvevője volt a Magyar Nemzeti Bizottmány munkájának. 1951-től 1958-ig a Szabad Európa Bizottság kutatóosztályán kapott állást. 1967-ben visszatért Európába és Ausztriába telepedett le, ahol „történészként a cseh-szlovákiai, romániai jugoszláviai, kárpátukrajnai m. kisebbség problémáival foglalkozott.” 1989-ben hunyt el az alsó-ausztriai Korneuburgban. *Magyar Életrajzi Lexikon* 1994. 756.

⁴⁶⁵ RÉVAY 1931.

⁴⁶⁶ PILCH – BERKÓ – GYALÓKAY – MARKÓ 1933. 477-480.

⁴⁶⁷ A mű szerzői Mexikót Észak-Amerika helyett Közép-Amerikához sorolják, melynek pontatlanságára egy korábbi lábjegyzetben már utaltam. 1863-ban Benito Juárez kormánya nem Pueblában, hanem Mexikóvárosban székelte. A *MÓF*-ben az osztrákokon és magyarokon kívül a Habsburg Birodalom egyéb nemzetiségei is szolgáltak. Nem 1866 elején, hanem végén kezdődött meg a francia csapatok kivonása. Ezek mellett a műben nem történik említés az 1867-es mexikói hadi események egyik fontos helyszínére Mexikóváros ostromára.

⁴⁶⁸ A napjainkban a HM HIM állományában megőrződött iratanyagról lásd bővebben: BOBAY 2017. 286.

orvoskarban szolgáló magyarok közül sokakat név szerint megemlítenek. Fontos viszont kiemelni, hogy az egység elnevezése többször is pontatlanul kerül megemlítésre úgymint: „osztrák-magyar légió” és „osztrák-magyar önkéntes légió”, illetve Kacziányhoz hasonlóan itt is a „magyar huszárság” formula jelenik meg, azon fals megjegyzéssel kiegészítve, hogy ezen egységek alkotta a „csapat javát”.⁴⁶⁹ Ennek kivonatolt változata egy rövid bekezdés erejéig megjelenik Markó Árpád 1943-as *Magyarország hadtörténete* című munkájában is.⁴⁷⁰

Fazekas István *A Haus-, Hof- und Staatsarchiv magyar vonatkozású iratai* című munkájában megemlíti, hogy az 1933-ban Bécsben „kutató magyarok közül Kerekes Tibor (1893-1969?) személye különösen érdekes, hisz ő nem Magyarországról érkezett, hanem a washingtoni Georgetown egyetem professzoraként jött Bécsbe, hogy az Osztrák Birodalom és az Amerikai Egyesült Államok 1776-1815 közötti kapcsolattörténetét feldolgozza, illetve hogy Miksa mexikói császárra kutasson.”⁴⁷¹ Arra vonatkozóan, hogy Kerekes kiadta-e a Miksa császárra vonatkozó kutatási eredményeit, nem találtunk adatot.

A Képes Vasárnap 1937. december 5-i számában került közlésre *A levéltárak titkaiból: Egy archivkutató emlékezései* című írás, melynek közlője Eöttevényi Olivér (az írásban „Dr. E. O.” monogramot használja). A szerző a bécsi Habsburg levéltári iratokról értekezik és ennek kapcsán megjegyzi, hogy a „mexikói archivban pedig, amelyet Thegethoff admirális a Queretárobán agyonlőtt Miksa császár holttestével együtt hozott haza Mexikóból: megtaláltam a mintáit mindazoknak a mintegy 120 levélnek, amelyet Ferenc József szerencsétlen véget ért öccse már készen vitt ki magával az esetre, ha a pápának ír, vagy ha egy császárnak, vagy egy királynak, vagy egy fejedelemnek, vagy csak egy közönséges uralkodóházból származó, de nem uralkodó hercegnek.”⁴⁷²

1940-ben jelent meg Ács Tivadar *Akik elvándoroltak* című kötete, melyben egy külön fejezetben tárja az olvasó elé a mexikói magyarság történetét. Ennek első felében elég hosszan taglalja az Egyesült Államokból Mexikóba érkezett 1849-es emigráció tagjainak történetét, illetve László Károly mexikói pályáját, végezetül pedig rátér a Miksa császár kíséretében érkezőkre, melyben elég sok hibás állítás szerepel. Ez alapján többek között úgy tűnik: 1. mintha a francia intervenció csupán 1863-ban vette volna kezdetét; 2. mintha Miksa császárt csupán 1200 főnyi osztrák önkéntes kísérte volna el Mexikóba az „Indiana” fedélzetén, akik az

⁴⁶⁹ PILCH – BERKÓ – GYALÓKAY – MARKÓ 1933. 479–480.

⁴⁷⁰ MARKÓ 1943. 259–260.

⁴⁷¹ FAZEKAS 2015. 81.

⁴⁷² [EÖTTEVÉNYI] 1937.11.

uralkodójukkal egy időben érkeztek a latin-amerikai országba; 3. mintha a császár mexikói testőrsége kizárólag magyar huszárokból állt volna; 4. mintha a császári testőrség parancsnoka Lenkey Albin tizedes lett volna. A műben további pontatlanságok is szerepelnek.⁴⁷³

A téma feldolgozásához érintőlegesen az 1930-as és az 1940-es években a magyar utazástörténet egy napjainkra méltatlanul feledésbe merült kutatója, Kerekesházy József⁴⁷⁴ is valamelyest hozzájárult. Kerekesházy 1933 és 1943 között eltelt tíz esztendő során hat ízben is közölte írását – nagyjából megegyező formában – Mikos Gizellának (a mexikói osztrák önkéntes sereg egyik huszártisztjének, taródházi Mikos Jánosnak⁴⁷⁵ az egyik nővére) és Iturbide Salvatore hercegnek (I. Iturbide mexikói császár fia, akit Habsburg Miksa később örökbefogadott) a házasságáról, mely történetre mint 1941-ben írja egy „dunántúli nemesi família, a Kesserü család adatai meg egy magyar törvényszéki bíró útmutatása alapján” talál rá, megjegyezve, hogy mindkét adatközlő „távoli rokoni kapcsolatok révén őrzője a családi »titoknak«.” Egy évvel később pedig már arra hivatkozik, hogy egy „dunántúli köznemesi familia levéltára alapján” írta meg a történetet.⁴⁷⁶

A 19. század végén és a 20. század első felében több olyan írás is született a témában, mely az eseményekben a *MÖF* tagjaiként érintett magyarországi katonák (Bíró József (?), Lányi Sándor, Herbert Alajos Sarlay Pál, Palkovics József, Popp Nándor, a Török testvérek, wetterstädti Wágner Károly, Wéber Ágoston⁴⁷⁷) naplóján, levelezésein, anekdotáin elbeszélésein és interjúin alapult. Ezeket a legtöbb esetben általában nem történettudományban jártas

⁴⁷³ ÁCS 1940. 176–184.

⁴⁷⁴ Életrajzát ld.: GULYÁS 1995. XVI. k.

⁴⁷⁵ Életrajzát ld.: *Függelék (Adattár)*, Tipikus és atipikus életutak.

⁴⁷⁶ A Mikos családnak nemcsak Mikos János mexikói katonai szolgálata volt az egyetlen kapcsolata Mexikóval. Mikos János egyik nővérét, Gizellát az első mexikói császár Agustín de Iturbide fia, Salvador de Iturbide – akit Habsburg Miksa is örökbefogadott – vette nőül a mikosszéplaki kastély kápolnájában 1871 júniusában. A két fiatal az olaszországi Velencében találkozott és ott is telepedett le. *Egy sírbolt története* 1917. 11.; HALÁSZ 1887. 100–101.; [SCHÖNHERR] 1905. I. k. 377.; SZIGETI 2014. 112., 43. lábjegyzet; Torbágyi 2004. 261–262.; Kerekesházy 1933-ban még Ifj. Kerekes József néven az *Erdélyi Lapok*-ban publikált írásában még csak röviden utalt Iturbide Salvatore és Mikos Gizella házasságára (IFJ. KERÉKES 1933.), majd később részletesebben is kifejtette a történetet, döntően azonos formában három önálló kötetében (*Magyar császárok*; KERÉKESHÁZY 1936. 45–50.; *Messze országok – kalandor magyarok*; KERÉKESHÁZY [1942.] 6–8.; *A világ urai*, KERÉKESHÁZY 1943. a. 193–197.), illetve a egy a *Tolnai Világlapja* hasábjain és egy *Nyírvidékben* kiadott cikkében. KERÉKESHÁZY 1941. 15.; KERÉKESHÁZY 1943. b. 6.

A mexikói „trónörökös” herceg és a magyar nemeslány házassága a korabeli hazai sajtót is foglalkoztatta, beszámolt róla az *Eger* a *Győri Közlöny* a *Kolozsvár* és a *Vasárnapi Újság* is. *Eger*, 9. évf. 13. sz. (1871. március 30.) 101.; *Győri Közlöny*, 15. évf. 27. sz. (1871. április 2.) 115.; *Kolozsvár*, 5. évf. 75. sz. (1871. március 31.) 219.; *Vasárnapi Újság*, 18. évf. 34. sz. (1871. augusztus 20.) 434.

A történet további részletesebb feltárásához a későbbiek során segítséget nyújthat, hogy a Mexikói Nemzeti Levéltárban fennmaradt Mikos Gizella és Iturbide herceg levelezésének egy része az Iturbide család levéltárában. AGN Colección de Documentos de la Familia Iturbide. Exp. 1–2.

⁴⁷⁷ Életrajzaikat ld.: *Függelék (Adattár)*, *Tipikus és atipikus életutak*.; Palkovics Józsefről ld. még: KISS 2016. 160–161.

személyek, hanem az érintettek valamely leszármazottja vagy közeli ismerőse adta közre, ezáltal ezekben a történeti hűség vizsgálata és számonkérése értelmetlennek tűnhet, ezek értékét az elbeszélő forrás – melyek ismereteink szerint egy kivétellel nem maradtak fent – közlése jelenti. Jelen fejezetben ezen írások ismertetésére nem térünk ki, azok disszertációnk egy későbbi részében részletesen elemzésre kerülnek.⁴⁷⁸

⁴⁷⁸ A mexikói osztrák önkéntes sereg magyarországi állományaéhoz kötődő elbeszélő forrásokat a disszertáció egy külön fejezetében (*A magyarországi önkéntesek elbeszélő forrásai*) mutatom be és elemzem, ahol a fentnevezett írásokra még bővebben kitérek.

IV. 1. 3. / A „mexikói kaland” 1945 utáni historiográfiája

A rendelkezésre álló adatok alapján úgy tűnik, hogy a II. világháborút követően a magyar marxista történetírás szinte tudomást sem vett Habsburg Miksa császárságáról és az uralkodó magyar önkéntes katonáiról. Mint az a Vasváry Gyűjtemény dokumentumaiból kitűnik, Miksa császár története és a Mexikóban harcolt magyarországi katonák sorsa a második világháborút követő évtizedekben főként az Amerikai Egyesült Államok magyarságát foglalkoztatta élénkebben. Vasváry Ödön szép számmal gyűjtött össze a témakörrel kapcsolatosan az USA-ban – és korábban idehaza – keletkezett feldolgozásokat. Az általa egybegyűjtött anyagból kiemelkedik Himler Mártonnak⁴⁷⁹ az egyik legjelentősebb amerikai magyar sajtóorgánum (*Szabadság*) hasábjain megjelent *Maximilian magyarjai*,⁴⁸⁰ valamint Tamás Istvánnak⁴⁸¹ *A boldog császárnő*⁴⁸² című munkái.

Himler Márton cikke precízen közli az eseménytörténet kronológiáját, azonban annak felvezetésben erőteljesen érződik, hogy a szerző negatívan viszonyul a monarchikus politikai rendszerekhez és a történetek háttérét illetően III. Napóleon és a mexikói konzervatív körök előre eltervezett puccsaként beszél a francia intervencióról. A *Maximilian magyarjai* történetének a főszereplője egy Johann Barna nevű személy, aki két magyar társával – nekik csupán a vezetékneveiket ismerjük: Oláh és Fogas – Texasban a Rio Grande határfolyóhoz közel egy Switchback⁴⁸³ nevű településnél egy kisebb birtokot vásárolt 1864-ben (?), melyhez „marhaállományával együtt potom áron” jutottak hozzá. „A három idegen nem keltett túlságos feltűnést Texasban, hozzá voltak szokva, hogy északról különösen a polgárháború előtt, különböző nemzetiségű egyének érkeznek, részben birtokot venni vagy foglalni, részben azokon munkát keresni”, és így a környékelieknek sem tűnt fel, hogy a három idegen annak

⁴⁷⁹ Életrajzát ld.: GULYÁS 1993. XIII. k.

⁴⁸⁰ SKVMK, Vasv.-gy +HAB1:68v-69v, Miksa császár (Maximilian), újságrészlet, HIMLER 1959. a.

⁴⁸¹ Tamás István 1907-ben született Pécsváradon, vagy egyes források szerint Szabadkán. Irodalom és kémia tárgyú egyetemi tanulmányait Budapesten és a párizsi Sorbonneon végezte. A két világháború között a *Magyar Magazin* munkatársa volt és több mint tizenkét szépirodalmi regényt – közte több ifjúsági regényt is – írt, valamint négy filmes forgatókönyv is kötődik a nevéhez. Miután házasságot kötött Farkas Ilonával, 1940-ben az Egyesült Államokba költöztek a DuPont vállalat meghívására, amely érdeklődött egyik találmánya, a celofánból készített cigarettapapír iránt. 1943-ban a *Szabadság* kiadója, Gombos Zoltán meghívására Clevelandba költözött és a lap társszerkesztője lett. 1944-ben írta utolsó regényét. A háborút követően Magyarországon több művét is betiltották. Clevelandból a New-Hampshire-i Lyndhurstba költözött, ahol 1967-ig élt. A későbbiek során találmányainak szentelte a további életét, 1960-ban a Gillette Super Blue borotvapengéket a szabadalma alapján hozták forgalomba. Floridában, St. Petersburgban hunyt el 1974 májusában.

Encyclopedia of Cleveland History

<https://case.edu/ech/articles/t/tamas-istvan>

⁴⁸² SKVMK, Vasv.-Gy., +HAB1:70-74, Miksa császár (Maximilian), újságrészlet

⁴⁸³ Ma Austin része?; Új-Mexikó államba is található egy Switchback nevű hely.

ellenére élt nagy lábon, hogy „senki abban az időben nem tudott marhát eladni.” Himler szerint Barna és két társa „az amerikai oldalra menekült mexicioiakat toborozták titokban”, illetve a konföderációs „elkeseredett katonaszökevényektől fegyvereket is vásároltak a számukra”, sőt állítólag a későbbiekben a soraikból is toboroztak önkénteseket mexikói szolgálatra, mely akció mögött valójában Félix Salm-Salm állt (Himler szerint 1864-1865 folyamán Anglia finanszírozta a vállalkozást, hogy ezzel népszerűsítsék Habsburg Miksa császárságát (sic!)). Barnaék feladata nemcsak önkéntesek toborzása volt, hanem Mexikóból érkező üzenteket is „kellett Washingtonba továbbítani az ottani osztrák követhez”, mely Oláh feladata volt. „A mexicói közhangulat változása Texasban sem maradt titokban”, mely miatt „Barnának egyre nehezebb volt, s több pénzbe került, hogy a császárnak csapatokat és fegyvereket szállítson. Az amerikai déli hadsereg szökevényei már fejenként öt aranyat követeltek, és azon az áron is a mexicói szolgálatot csak úgy vállalták, ha nem császári, hanem francia egyenruhát ölthettek magukra, és külön két aranyat, ha fegyvereiket is vitték magukkal.” (sic!) A történet szerint a három fős társaság végül lebukott, ugyanis Oláhot az amerikai fővárosban elfogták – az osztrák és a francia követségeket is figyelték –, aki beárulta a csoport tevékenységét. Himler cikke szerint a washingtoni kormány erre válaszul küldte a déli határ biztosítására Philip Henry Sheridan tábornokot⁴⁸⁴ csapataival és Alfred Polkot „akinek első útja Barnához vezetett.” A történet alapján Oláhot négy évnnyi fegyházbüntetésre ítélték, melyet az osztrák követ közbenjárására végül négy hónapot követően elengedtek, míg „Sheridan le akarta tartóztatni Barnát és Fogast” is, „mint idegen ügynököket”, azonban „Polk annak a szükségét, vagy jogosultságát nem látta. Barnaék részben mexicói emigránsokat, részben déli katonaszökevényeket toboroztak, és a fegyvereket is a déliektől, tehát az Észak ellenségeitől vásárolták, nehéz lett volna tehát őket akármilyen váddal elítélni. Még a semlegességet sem szegték meg, legfeljebb a déli ellenséges kormány ellen vétettek, és a Délre akkor nagyobb gyűlölettel néztek, mint akár Maximilian, akár az ügynökeire. Még csak ki sem utasították őket, és Barnának megengedték, hogy a hatszáz dollárért vásárolt birtokot eladja.” Barna és Fogas ezt követően Louisiana-ban „bolyongtak közben itt-ott »trapperek« közt találtak hajlékot, akik a bayoukban⁴⁸⁵ a csapdákkal fogott állatok bőrével kereskedtek, és végül Baton Rouge-ba, az állam fővárosában kerültek, ahol néha némi alantas munkához jutottak”. Innen az alabamai Mobile városába mentek, ahol végül feljutottak egy Európába induló teherhajóra, amely őket Le Havre kikötőjébe szállította, végcéljuk pedig Párizs volt. Fogas a francia fővárosban maradt,

⁴⁸⁴ Himler cikkében hivatkozik Sheridan emlékiratára is. Sheridan 1888-ban adta közre memoárját, melyben a történetre utaló adatot nem találtam. Vö. SHERIDAN 1888.

⁴⁸⁵ Értsd: mocsaras folyótorkolat

míg Barna nagy valószínűséggel hazatért. Himler cikkéből nem derül ki egyértelműen, hogy Barna két társa, Fogas és Oláh már eleve Amerikában tartózkodott vagy Mexikóból érkezett-e az Egyesült Államokba, egy helyen ugyanis azt írja, „hogy Mexicoban csak három hetet töltöttek, amikor Salm Salm herceg átküldte őket az Egyesült Államokba, és elégikus hangon jegyzi meg, hogy alig látott valamit abból az országból, ahol vagyont és rangot remélt egy új életben találni.”⁴⁸⁶ Himler azt írja, hogy a történetet „Fogas feljegyzéseiből tudjuk, aki Párisban azokat sokszorosítva terjesztette, és eljuttatott azokból valakinek New Yorkba. Néhai Nimsgern Gyula newyorki magyar kávéház tulajdonosnak a század elején hatalmas gyűjteménye volt a Kossuth emigráció nyomtatványaiból levelezéséből, és valahol egy régi magyar vonatkozású okmányról vagy iratról tudott, azt igyekezett megszerezni. Azok közt találtam 1908-ban. Fogas párisi kiadványát.”⁴⁸⁷ (Himler Márton az életrajzi írásában nem tesz erről említést.⁴⁸⁸) A 19. század második felétől a Nimsgern család valóban fontos szerepet játszott a New-yorki magyarság életében, „ahol 1850 első hónapjaiban már hangos magyar emigráns élet volt. Idősb. Nimsgern Gyula harmadik utcai »Hungária« nevű intézményében volt az emigráció főhadiszállása, amely szalon, vendéglő és szálloda volt, és ott álmodoztak a száműzöttek: hogy egyszer haza térnek, de természetesen két pártra voltak szakadva.”⁴⁸⁹ Fia, Nimsgern Gyula a dualizmus és századforduló idején volt a New-yorki magyarság kulturális életének egy meghatározó alakja. 1883-tól a New-Yorki Magyar Egylet jegyzője. 1892. „március 15-én, Philadelphiában alakult Magyar-Nemzeti Szövetség ugyanannak az esztendőnek szeptember 16-án konvencióra ült össze Clevelandban. A konvenció első napján üdvözlő táviratot küldtek Turinba Kossuth Lajosnak. Az üdvözlőtávirat aláírója a new yorki Nimsgern Gyula elnök volt. Ugyanaz a Nimsgern, akinek a közeli hetekben arany jubileumát ünneplő New Yorki Magyar Társalgó és Betegsegélyző Egylet élete első korszakában tevékeny szerepe volt.” Nimsgern 1913-ban még életben volt.⁴⁹⁰ New York-i tartózkodásunk során igyekeztünk kideríteni, hogy vajon mi lett a sorsa Nimsgern Gyula említett könyvtárának és hagyatékának, azonban erőfeszítéseink nem jártak sikerrel. Fogas állítólagos visszaemlékezésének a felkutatása még várat magára, azonban az esetleges előkerülése esetén a cikkben közöltek alapján felmerülnek

⁴⁸⁶ SKVMK, Vasv.-Gy +HAB1:68v-69v, Miksa császár (Maximilian), újságrészlet; HIMLER 1959. a.

⁴⁸⁷ Ua.

⁴⁸⁸ HIMLER 2021.

⁴⁸⁹ HIMLER 1959. b.

⁴⁹⁰ *Amerikai Magyar Népszava*, 35. évf., 74. sz. (1934. március 15.) 6., *Budapesti Hírlap*, 33. évf., 212. sz. (1913. szeptember 7.) 31., *Fővárosi Lapok*, 20. évf., 34. sz. (1883. február 10.) 221.

kétélyek az abban szereplő állításokkal kapcsolatosan. A Himler cikkében megjelenő történet hitelességét egyelőre nem tartjuk megalapozottnak.⁴⁹¹

A másik említett cikk Tamás István tollából született, feltehetően az 1950-es években, a kiadás pontos helyére vonatkozóan a Vasváry-gyűjtemény feljegyzéseiben nem történik utalás, azonban a szerző életrajzát figyelembe véve ugyancsak a clevelandi *Szabadság*-ban jelenthetett meg. A cikk szerzője az előszóban arra tesz utalást, hogy Sarolta császárnő kíséretében „volt egy Perényi Gábor nevű magyar főhadnagy, a magyar légió parancsnoka. Perényi emlékiratai alapján egészen új fény derült Miksa és Sarolta tragédiájára. A főhadnagy, aki átvészelte a tragikus mexicói kalandot, a császári pár bennfentese volt; ismerte az előzményeket és a kulissza titkokat. Naplója alapján írtam meg ezt a történetet.”⁴⁹² A cikk kronológiai felépítése elég pontos, az osztrák önkéntes sereg létszámát is elég korrekten közli, bár néhol pongyolább megfogalmazások is találhatóak az írásban, mint pl. III. Napóleon, az „öreg szatír” kifejezés.⁴⁹³ A leírtak hitelességét illetően azonban ez esetben is komoly kételyek merülnek fel, ugyanis Perényi Gábor nevű magyar hadnagyról és testőréről nincs tudomásunk, a kutatás során nem találtunk rá a személyére, illetve az állítólagos naplójára vonatkozó adatok sem kerültek elő. Jónéhány szófordulat és adat alapján számunkra úgy tűnik, mintha a cikkben közöltek egyes részei – mint pl. az idézett állományadatok, a császárné 1866-os Vera-cruz-i útja, Quéretaro ostroma – Pawlowszky Ede memoárján alapulnának (felvetődik a kérdés, hogy esetleg tévesen nem Pawlowszky nevét takarhatja-e a Perényi Gábor név). A császár elleni 1866-os összeesküvés és a Sarolta császárné III. Napóleonnál tett második látogatásának alább közölt részlete a leírtak hitelességével kapcsolatosan erős gyanút ébreszt: „Már csak a csoda segíthet a fiamon«, mondom Miksa édesanyja. »Vagy III. Napoleon. Még mindig vannak francia csapatok Mexicóban. Ha ez a koronás gonosztevő megfenyegeti Juarezt, Miksa életében marad.«

Sarolta tanácstalanul tördelte a kezét: »De én nem állhatok többé szóba vele, azok után, ami közöttünk történt...«

Az osztrák anyacsászárnő megfogta Sarolta karját:

»Miksa életéről van szó. Alázkodj meg, kövess el mindent, érted lányom mindent!«

⁴⁹¹ Egy magyar és egy angol nyelvű írásunkban, – melyről még később bővebben szólunk – kitérünk a mexikói önkéntesek szolgálatvállalásának lehetséges egyéni okainak vizsgálatára, ugyanis több ilyen jellegű adat is fennmaradt. Ezek mindegyikében hivatkoztunk Himler azon fentebb idézett mondatára, hogy Fogas és Oláh Mexikóban „vagyont és rangot remélt”. Ekkor még nem volt birtokunkban a Tardy-hagyaték, melyből egyértelműen kiderül, hogy a Tardy-listán szereplő Oláh János nevű egyén még a sereg indulását megelőzően egészségügyi okokból elbocsájtották a szolgálatból, ahogyan Barna Gáspárt is, akit azonosnak véltünk Johann Barnával. Fogas neve a teljes lista átnézése során sem kerül elő. Bővebben ld.: *Függelék (Adattár)*, vö. TARDY 1990. 149, 162.

⁴⁹² SKVMK, Vasv.-Gy., +HAB1:70-74, Miksa császár (Maximilian), újságrészlet, TAMÁS ISTVÁN, *A boldog császárnő*.

⁴⁹³ SKVMK, Vasv.-Gy., +HAB1:70-74, Miksa császár (Maximilian), újságrészlet

Sarolta sietve Párisba utazott. Junius 19-én reggel érkezett meg és azonnal a palotába hajtatott. Napoleon úgy fogadta, mintha mi sem történt volna közöttük. Rendkívül kedves és szeretetreméltó volt, részvételleljesen végighallgatta az asszonyt és szavát adta, hogy megmenti Miksát. Becsengette a szárnysegédjét és utasította hogy táviratilag mozgósítsanak két mexicói francia ezredet. (sic!) Egy másik sürgönyt a mexicói francia követ számára diktált:

»Követelje Jureztől Maximilian kiadatását. Ha csak egy hajszála is meggörbül a császárnak, az új háborút jelent.«

Sarolta szemét elborították a hála könnyei. A hosszú úttól fáradtan kérte, hogy átöltözhessek. Napoleon külön lakosztályt adott vendégének a palotában és meghívta vacsorára.

Este a kis titkos szalonban vacsoráztak kettesben. Az asztalon a párisi lapok rendkívüli kiadásai heverték. Arról adtak hirt, hogy a francia megszálló ezredek elindultak Queretaroba, Miksa kiszabadítására.

Sarolta alig hitt a szemének. Sejtelve sem volt arról, hogy Napoleon az ő ámitására nyomatta ezeket a »rendkívüli kiadásokat.«

Egy órával később bekopogtak: sürgős távirat érkezett. III. Napoleon átfutotta a sürgönyt. »Mi történt?« kérdezte az asszony a függöny mögül.

Napoleon a házikabátja zsebébe gyűrte a papírlapot:

»Semmi . . . államügyek« és átkarolta az asszonyt. Sarolta, hogy megmentse Miksa életét, a szerelmes császárral töltötte az éjszakát.⁴⁹⁴

Tamás István és Himler Márton írásaira támaszkodva Vasváry Ödön egy fejezet erejéig maga is megemlékezik az egykoron Mexikóban szolgált magyar katonák történetéről *Magyar Amerika* című monográfiájában – röviden kitérve a republikánus oldalon harcoló Zákány Csala Istvánra is – egy korábbi, 1959-es cikkét újra közölve.⁴⁹⁵ Továbbá Miksa császár kivégzésének centenáriuma is megemlékezett még egy rövid cikkben az eseményről (*A mexikói császár kivégzése*). Vasváry ebben rendkívül negatív színben tünteti fel III. Napóleont, tévesen utal a magyarországi állományszámra (1941 főt említ), egy helyen téves kronológiai sorrendet is olvashatunk az írásban a francia csapatkivonások kezdete és Sarolta császárné európai utazása tekintetében, továbbá megjelenik Miksa császár törvénytelen gyermekének a legendája is.⁴⁹⁶

1983-ban a *Californiai Magyarság* szépirodalmi mellékletében a *Napnyugat*-ban Del Medico Erzsébet közölt egy rövid cikket *Mexikói kaland* címmel, mely Habsburg Miksa császár

⁴⁹⁴ Uo.; Himler írásához hasonlóan Tamás István cikkének további tudományos és népszerűsítő felhasználását egyaránt kerülendőnek gondoljuk.

⁴⁹⁵ VASVÁRY 1988.

⁴⁹⁶ SKVMK, Vasv.-Gy.,+HAB1_plus_76-77.v.

személyének és a mexikói eseményeknek a bemutatását taglalja, megjelenítve jónéhány klisé, minthogy Miksa császár a bátyjának, I. Ferenc Józsefnek köszönhette szomorú sorsát.⁴⁹⁷

Magyarországon a Kádár-rendszer utolsó évtizedeiben élénkült meg a téma iránti újbóli figyelem. Ebben úgy véljük nagy szerepe lehetett Salvador Bueno kubai irodalomtörténésznek – vendégoktatóként többször is járt Magyarországon a korszakban – aki 1977-ben adta közre Magyarország és Latin-Amerika öt évszázados történelmi kapcsolatairól írt monográfiáját (*Cinco siglos de relaciones entre Hungría y América Latina*), amely a Corvina Kiadó gondozásában jelent meg Budapesten.⁴⁹⁸ Ahogyan Simor András a *Kortárs* folyóiratban megfogalmazta ezen munkában „Salvador Bueno, kubai irodalomtörténész, irodalmunk lelkes népszerűsítője ezúttal úttörő feladat elvégzésére, a magyar-latin-amerikai kapcsolatok feltérképezésére vállalkozott.”⁴⁹⁹ Simor kritikaként emeli ki, hogy Bueno munkája előszavában „azt ígéri, hogy mindkét olvasó igényeit megpróbálja kielégíteni, művének tetemes része viszont arról győz meg bennünket, hogy a szerző ezúttal inkább a második, a hazánkat alig ismerő olvasó igényeihez szabta mondandóját, s a kapcsolatok tudományos felmérése helyett feltétlenül dicsérendő módon - a népszerűsítés korántsem könnyű munkáját igyekszik elvégezni.”⁵⁰⁰ Ahogyan a könyvismertetésben olvashatjuk a *Cinco siglos de relaciones entre Hungría y América Latina* „számunkra legtanulságosabb része a XIX. századi magyar utazók és emigránsok latin-amerikai tevékenységének, köztük Rosti Pál Úti Emlékezetek Amerikából című művének, Czetz János, Prágay János latin-amerikai pályafutásának, az 1895-ben kezdődő kubai függetlenségi háború egyik őrnagyának, a magyar származású Ziskay Antal Vince működésének elemzése. Kár, hogy Salvador Bueno saját nyelvi és kulturális közegében mozogva sem alapozza népszerűsítő munkáját igényes történeti kutatásra, forrásainak rendszerezése, elemzése, a különféle lehetőségek összevetése helyett inkább megelégszik a bizonyítás nélküli föltételezésekkel. Prágay János esetében például megállapítja, hogy a radikális gondolkodású Prágay valószínűleg nem ismerte fel Narciso López katonai kalandjának tényleges célját, az észak-amerikai annexionista törekvések gyakorlati megvalósítását, ám a bizonyítékokkal adós marad. Hasonlóképpen az ismertetés szintjén idézi Jósé Marti Munkácsy Krisztusáról szóló írását, s tárja fel Petőfi latin-amerikai, illetve Spanyolország-beli fordításainak történetét.”⁵⁰¹ Salvador Bueno a műben egy külön fejezetben szól a 19. századi

⁴⁹⁷ DEL MEDICO 1983.

⁴⁹⁸ BUENO 1977.

⁴⁹⁹ SIMOR 1980. 307.

⁵⁰⁰ Ua.

⁵⁰¹ Uo. 308.

Mexikó magyar utazóit – László Károlyt és Nemegeyi Bódogot majd hosszasan ismerteti előbbi naplóját is – és közel négy oldalt szentel a második mexikói francia intervenció és Habsburg Miksa-féle császárság időszakának: ír Xantus Jánosnak az *Ország Tükre* hasábjain megjelent útleírásairól, kiemeli a *MÖF* egykori tagjainak Szenger (Hamvai) Edének és Pawlowszky Edének a munkáit, valamint leírást ad egy szintén az osztrák önkéntes seregben szolgált katonának, Nikolics Emilnek a *Hazánk és Külföld*-ben megjelent levelezéséről, melyre ő hívta fel elsőként a magyar tudományos élet figyelmét. Végezetül közöl egy válogatást is a magyar sajtóban a latin-amerikai országról, illetve Miksa császárról megjelent hírekről, mint például a *Pesti Napló*-ban megjelent *Mexikó Miksa császárig*, a *Hazánk s a Külföld*-ben közölt *Escobedo, a mexikói ezredes és Miksa császár társai a balsorsban*, valamint a *Magyarország és a Nagyvilág* által fordításban közölt: *Egy halálra ítélt császár utolsó napjai*, mely Miksa császár udvari orvosának a morvaországi születésű Samuel Basch visszaemlékezésének a fordítása.⁵⁰² Fontos megjegyezni, hogy Bueno az elbeszélő források tekintetében Márki Sándorhoz képest egy újabb névre mutatott rá (kékesi Nikolics Emil) és jöllehet Simor kritikáját elfogadva valóban népszerűsítő jellegűnek tekinthető inkább a műve, azonban esetünkben nem elhanyagolható, hogy ennek ellenére hosszú időt követően a kubai irodalomtörténész hívta fel ismét a magyarországi tudományos élet figyelmét-e kevésbé feltárt témára.⁵⁰³

Wittman Tibor 1971-es *Latin-Amerika története* című monográfiájában Mexikó történetének a bemutatásakor egy külön fejezetben részletezi a „Francia intervenció és Habsburg Miksa (1861-1867)” időszakát, azonban nem tett említést az abban részt vett magyarokról.⁵⁰⁴

Szállási Árpád Szenger (Hamvai) Ede életrajzát mutatta be két írásában (1976-ban: *Egy Manet-kép „magyar orvosi vonatkozása”*; 1983-ban: *Múlt századi magyar orvos Mexikóban*),⁵⁰⁵ melyekben részletesen szól Szenger több mint tíz éves mexikói orvosi pályafutásáról és

⁵⁰² Samuel Basch Miksa császár udvari orvosaként tevékenykedett Mexikóban. Miksa császár kivégzését követően visszatért szülőföldjére. Memoárját több nyelven is közreadták, angolul (*Memories of Mexico. A History of the Last Ten Months of the Empire*) BASCH 1973.; franciául (*Maximilien au Mexique. souvenirs de son médecin particulier (publiés par Pauline Drouard)*) BASCH 1889.; németül (*Erinnerungen aus Mexico. Geschichte der letzten zehn Monate des Kaiserreiches*) BASCH 1868. és spanyol nyelven is megjelent (*Recuerdos de México. Memorias del médico ordinario del emperador Maximiliano. (1866 á 1867)*) BASCH 1870. Magyarországon *A Honvéd* tárcarovata közölt belőle részleteket magyar fordításban *Emlékek Mexikóból. Történeti rajz Dr. Basch S.-től, Miksa császár udvari orvosától, németből szabadon fordítva* címmel. *A Honvéd*, 2. évf. 26. sz. (1868. június 29.) 205–207.; 27. sz. (1868. július 6.) 214–215.; 28. sz. (1868. július 13.) 223–224.; 29. sz. (1868. július 20.) 229–231.; 30. sz. (1868. július 27.) 238–240.; 31. sz. (1868. augusztus 3.) 245–246.

⁵⁰³ BUENO 1977. 70–74.

⁵⁰⁴ WITTMAN 1971. 260–263.

⁵⁰⁵ SZÁLLÁSI 1976.; SZÁLLÁSI 1983.

szerepéről, valamint Miksa császár holttestének a bebalzsamozásáról. Ezen írásait a 2000-es években angol nyelven is közreadta.

A mexikói kalanddal foglalkozó legújabb szakirodalmak legtöbbször méltatlanul mellőzi hivatkozásai közül Medzibrodsky Endrének egy 1980-ban az *Estudios Latinoamericanos* hasábjain közölt tanulmányát (*Repercusión del «imperio» de Maximiliano y de la lucha independentista del pueblo mexicano en la prensa húngara contemporánea*), melyben a szerző a II. Mexikói Császárság magyar sajtóvisszhangját veszi górcső alá és egyben – tudásunk szerint – elsőként mutatja be részletesebben több Mexikót megjárt magyarországi önkéntes katona (Burián István, Pawlowszky Ede és Sarlay Pál) sajtóban megjelent levelezéseit és naplóját.⁵⁰⁶

1983-ban jelent meg Anderle Ádám *Szabadságra született Amerikánk* című monográfiája, amelyben a szerző Benito Juárez életrajzának egy külön fejezetet szentelt (*Zapoték indián elnöki székben*) és ezen belül egy külön alfejezetben (*Habsburg császár Querétaróban*) szól a II. Mexikói Császárság időszakáról is.⁵⁰⁷

A Habsburg család történetével foglalkozó magyar nyelvű munkákban egy-egy rövidebb utalás formájában szintén megjelenik Miska császár mexikói kalandja és Querétaro városában történt kivégzésének emléke, mint például Gonda Imre és Niederhauser Emil *A Habsburgok: Egy európai jelenség* és Supka Géza *Habsburg-krónika* című munkáiban.⁵⁰⁸ A Lenkey család történetének egy nemrégiben elhunyt lelkes kutatója, T. Ágoston László szépirodalmi 1982-ben adta közre első ízben Lenkey Albin levelezésének részleges forrásközlését (2009-ben történt a második kiadása), melynek elemzését jelen disszertációmban a későbbiekben még közöljük.⁵⁰⁹ Az 1980-as években a téma legmélyrehatóbb vizsgálatát Tardy Lajos végezte, amelyről a következő alfejezetben részletesebben szólunk.

⁵⁰⁶ MEDZIBOROSZKY 1980.

⁵⁰⁷ ANDERLE 1983. 149–154.

⁵⁰⁸ GONDA – NIEDERHAUSER 1987. 234–235.; SUPKA 1985. 395–416.

⁵⁰⁹ Ld.: IV. 4. / *A magyarországi katonák elbeszélő forrásai* című fejezet

IV. 1. 4. / Tardy Lajos (1914 – 1990) szerepe a kutatásban

„Örököltem apámtól hat fotelt, melyben jeles hazánk és más hazák jeles fiaival a »rögeszmecekerék« folytatta. Örököltem még egy törzsasztalt a Malomtó vendéglőben. Minden szerda délután ott gyűlt össze az asztaltársaság: Esterházy Mátyás, Sárffy Zoltán, Kubinyi Sándor és apám. Időnként csatlakozott hozzájuk több más, nagy kultúrájú ember is, Hubay Miklós, Sinkovits Imre, Vásáry István, Vajay Szabolcs, Róna-Tas András és mások. Csodálatos, hogy minden héten volt egymás számára új mondanivalójuk, ami nem a piaci árakról és az aktuálpolitikai szörnyűségekről szólt, viszont tele humorral, történelmi anekdotázásokkal, kiemelkedő szellemi kapacitású embereket foglalkoztató témákkal. Anélkül, hogy nosztalgiáznék, ezek a rendszeres szellemi tornák nagyon hiányoznak a mai életünkből. Apám halála után az asztaltársaság feloszlott, de megörököltem a törzsasztalukat. [...] A másik örökség szellemibb, de az állandó időhiány miatt nehezen birkózom vele. Apám ugyanis úgy kutatott, hogy mindent, amibe belebotlott és éppen nem volt ideje feldolgozni, följegyezte cédulákra. Iszonyú mennyiségű van belőlük. Azután élete utolsó munkája volt I. Miksa mexikói császár magyar huszárezredének⁵¹⁰ felkutatása, történetének a megírása. Ott áll egy hatalmas polcnyi anyag, a bevezetőt még papírra vetette, de az összekötő szöveget elvitte magával a sírba. Ezek tehát az én örökségeim”, válaszolta Tardy János, a néhai neves művelődéstörténész Tardy Lajos fia, egy vele készült interjúban arra a kérdésre, hogy „Te mit kaptál, mit örököltél édesapádtól?”⁵¹¹

Tardy Lajos 1914-ben Budapesten született Kallós Lajos néven (a család később vette fel a Tardy nevet). A két háború között jogi tanulmányokat folytatott: 1937-ben diplomázott a Pázmány Péter Tudományegyetemen. Ezt követően előbb katonai szolgálatát töltötte (1937 október – 1938 november), majd több ügyvédi irodánál is dolgozott („ezek között említendő dr. Kenéz Miklós, dr. Hidas Sándor és dr. Dósa Ottó ügyvédi irodája”).⁵¹² 1942-ben bírói és jogi szakvizsgát tett „s így módja nyílt arra, hogy abban az évben ügyvédi irodát nyisson Pestújhelyen”,⁵¹³ majd nem sokkal később a sors katonaként a II. világháború frontjának kegyetlen hétköznapjaiba sodorta, ahol orosz hadifogságba esett. Sok sorstársához hasonlóan

⁵¹⁰ Pontosabban a mexikói osztrák önkéntes sereg kötelékében szolgált magyarországi állományra vonatkozóan.

⁵¹¹ *Természet Világa*, 128. évf. (1997. augusztus) 8. sz. 339. [Beszélgetés Tardy Jánossal, a KTM Természeti Hivatalának elnökével. (Németh Géza interjúja)]

⁵¹² GAZDA –TARDY – BODORNÉ SIPOS 2014. [4.]; Online elérhető: <http://real.mtak.hu/13435/> (2020. október 22.)

⁵¹³ Uo. [4.]

egy ukrainai láger lakójaként, – mint tolmács – élte az oroszországi hadifoglyok mindennapjait, ahonnan 1947-ben térhetett haza. Ezt követően kezdetben banki tisztviselőként dolgozott,⁵¹⁴ majd a Földművelésügyi Minisztériumban helyezkedett el. 1949 januárjától rövid ideig az Igazságügyi Minisztérium szolgálatában állt, mint miniszteri osztálytanácsos alosztályvezető, majd ugyanezen év novemberétől már az Országos Fordító és Fordításhitelesítő Iroda (OFFI) igazgatói tisztét töltötte be, egészen 1955. márciusáig, amikor is koholt vádak alapján letartóztatták és bebörtönözték (1955. március 28.). A „börtönből 1955. október 2-án szabadult. Ekkor megbetegedett és 1956. január 28-ig kórházban feküdt. Törvényességi óvás alapján 1956-ban, majd 1989-ben rehabilitálták. 1956 júliusától az Új Magyar Könyvkiadó lektora volt, 1957–58-ban önálló ügyvédként működött, 1959–60-ban az Állami Könyvterjesztő Vállalatnál dolgozott”.⁵¹⁵ 1960 novemberétől 1969 végéig az Országos Széchenyi Könyvtár tudományos munkatársa, majd az azt követő évtől egészen 1975-ben történt nyugdíjazásáig a Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Könyvtárának igazgatója volt. Pályája során több tudományos társaság, bizottság és munkaközösség is a tagjai közé fogadta.⁵¹⁶

Első tudományos munkája 1937-ben, könyvrészletként jelent meg *A madagaszkári király családja. (Történelmi forrástanulmány)* című munkában. „1954-ben szerzett kandidátusi fokozatot a jogtudomány témakörében írt disszertációjával”.⁵¹⁷ Történetírói pályájában az 1973-as esztendő jelentett mérföldkövet, amikor is a magyar-grúz történelmi kapcsolatok témakörben elért kutatási eredményeiért Grúziában történettudományi doktori fokozatot is szerzett, amelynek honosítási eljárása még ugyanezen év folyamán Magyarországon is megtörtént; disszertációja magyarul 1988-ban a *Kőrösi Csoma Kiskönyvtár* sorozatban *Kaukázusi magyar tükör* címen jelent meg.⁵¹⁸ A magyarság keleti történelmi kapcsolatairól még két további kiemelkedő monográfiát is közölt. Az egyikben részletesen bemutatta a középkori keleti tatár rabszolgakereskedelem működését és annak kapcsolatát és hatását a Magyar Királyságra (*A tatárországi rabszolgakereskedelem és a magyarok a XIII-XV. században*),⁵¹⁹ a másikban pedig a korai perzsa-magyar történelmi kapcsolatok terén ért el az orientalisták által máig számtalanszor hivatkozott komoly eredményeket (*Régi magyar követjárások keleten*).⁵²⁰ Tardy Lajos a számos történelmi tárgyú munkája mellett 1986-ban *Szaggatott krónikák: nagy*

⁵¹⁴ Életrajzi írását ld.: TARDY 1986. b.

⁵¹⁵ GAZDA –TARDY – BODORNÉ SIPOS 2014. [4.]

⁵¹⁶ Uo. [4–6.]

⁵¹⁷ Uo. [4.; 8.]

⁵¹⁸ TARDY 1988. a.

⁵¹⁹ TARDY 1980.

⁵²⁰ Első kiadására 1971-ben került sor, amelyet 1983-ban egy második is követett. Ld.: TARDY 1971.; 1983.

idők kis tanúja címmel közre adta saját életrajzi írását is, amelynek érdekessége, hogy ebben egy két utalástól eltekintve csupán a II. világháború utáni mozgalmas és sokszor küzdelmes életútjának bemutatása szerepel.⁵²¹

Egykori alkotói minőségét jól mutatja, hogy a legnevesebb hazai tudományos szaklapok (*Századok*, *Hadtörténelmi Közlemények*, *Irodalomtörténeti Közlemények*, *Filológiai Közöny*, *Agrártörténeti Szemle*, *Orvosi Hetilap*) is közölték írásait, valamint számos idegen nyelvű publikációt és műfordítást is megjelentetett. A korszak neves történészeihez hasonlóan kutatási eredményeit gyakran adta közre a korabeli országos napilapok hasábjain, továbbá több tanulmánykötetben is olvashatóak munkái. Publikációs listája alapján elmondható, hogy Tardy egy széles látókörű, sokoldalú kutató volt.⁵²² Ahogy Ruffy Péter búcsúztatójában olvashatjuk: Tardy Lajos budai „dolgozószobája falát alig lehetett látni: történelmi metszetek borítottak be minden helyet. Fejében ezernyi emlék, jegyzet, időpont, helyszín, esemény, fordulat, egyéb bolyongott, ütközött össze, kereste helyét és pörölt. Grúziától a Krímen át Velencéig, a bécsi levéltárákig és még így tovább, mindent kijegyzetelt, fölbúvárlott és közzétett.”⁵²³

Tardy Lajos életének egyik legutolsó vállalkozása volt, a mexikói osztrák önkéntes seregben (Mexicanischen Österreichischen Freiwilligenkorps) szolgált magyarországi katonák történetének a feltárása és egy monográfiában való közreadása. Mint fia, Tardy János elmesélte – amit a hagyaték is alátámaszt –, édesapja a bécsi Kriegsarchivban és több hazai közgyűjteményben évekig dolgozott a szakirodalmak és források gyűjtésén, valamint több, Mexikót megjárt magyar katona leszármazottjával is levelezésben állt, akik további értékes magándokumentumokat (naplót, fényképeket, halotti anyakönyvi kivonatot stb.) küldtek el számára, továbbá a hagyaték tanúsága szerint a téma egykori legnevesebb hazai és külföldi kortárs kutatóival is diszkurzust folytatott.⁵²⁴ A témáról a korabeli napilapokban és egy tanulmánykötetben néhány részpublikációt is közre adott. Jelent meg ez irányú cikke a *Magyar Nemzet*-ben (*Múlt századi magyar mérközések Mexikóban. I–II.*; *Mexikó és a két magyar feleség I–II.*) és a *Magyar Hírlap*-ban (*Magyar hódítók*) is, továbbá egy 1989-ben megjelent kismonográfiájában (*Históriai inyenccfalatok*) két fejezetben érinti a témát (Tarródházy Mikos Gizella és Salvatore Iturbide házassága, Jajczay József élettörténete).⁵²⁵ Ezen felül kiemelendő,

⁵²¹ TARDY 1986. b.

⁵²² Teljes publikációs listáját ld.: GAZDA –TARDY – BODORNÉ SIPOS 2014.

⁵²³ RUFFY 1990. 4.

⁵²⁴ Egy a Petőfi Irodalmi Múzeum Kézirattárában őrzött levél tanúsága szerint, Tardy Lajos Habsburg Miksa élettörténetével kapcsolatosan levelezésben állt Busa Margit művelődéstörténésszel is.; PIM Kézirattár. V.5300/47.

⁵²⁵ GAZDA –TARDY – BODORNÉ SIPOS 2014. [45.]; TARDY 1986. a.; TARDY 1988. b.; TARDY 1989. c.; TARDY 1989. b.

hogy összeállított egy névjegyzéket is a Habsburg Miksa császár seregében szolgált magyarországi katonákról, amely a *Hadtörténelmi Közleményekben* fél évvel a halálát követően posztumusz került publikálásra *Az 1864-1867. évi mexikói „önkéntes hadtest” magyarországi résztvevői* címmel, amelyről dolgozatunkban még részletesen szólunk.⁵²⁶

Fia azt is megemlíttette, hogy édesapja Mexikóban is szeretett volna kutatásokat folytatni, azonban erre már egészségügyi problémái miatt nem vállalkozhatott.⁵²⁷ A további feltárásokat (amelyre egy bécsi pályázatot is elnyert) és az anyagnak a teljes feldolgozását azonban már nem tudta elvégezni 1990. január 10-én tragikus hirtelenséggel bekövetkezett halála miatt. Ahogyan egykori jó barátja a neves turkológus, Vásáry István fogalmaz: „Sokéves kutatómunkával még feldolgozta I. Miksa mexikói császár magyar huszárezredének történetét, s kötetének bevezető sorait fejezte be aznap, amikor 1990. január 10-én holtan esett össze a Margit körúton.”⁵²⁸

⁵²⁶ TARDY 1990.

⁵²⁷ Tardy Jánosnak a szíves szóbeli közlése nyomán.

⁵²⁸ VÁSÁRY 2014. 36.

IV. 1. 5. / A rendszerváltást követően megjelent művek

A magyarországi rendszerváltást követő évtizedekben a korábbi időszakhoz képest megélenkült a Habsburg Miksa mexikói császársága és az uralkodóval egykoron Mexikóba érkezett magyar katonák iránti figyelem. 1990-ben Török Tibor a *Vas Népe* hasábjain *Vasi huszárak Mexikóban* címmel jelentetett meg egy igen rövid cikket, melyben a Tardy Lajos által közölt listáról gyűjtötte ki a Vas megyei illetőségű személyeket, azonban Tardyra konkrétan nem történik hivatkozás.⁵²⁹ Wirth István 1991-ben Pawlowszky Ede memoárjára támaszkodva az *Interpress Magazin*-ban közölt egy rövid népszerűsítő cikket *Egy Habsburg az Újvilágban* címmel,⁵³⁰ majd 1996-ban a *Jászkunság*-ban *Az elfelejtett magyar légió* címmel adott közre egy bővebb írást, melyben a Habsburg „Miksát kísérő osztrák–belga–lengyel–magyar önkéntesekből szerveződött légió történetét a visszaemlékezések alapján” mutatja be (Félix Salm-Salm, Julius Uliczny, Pawlowszky Ede és Burián István).⁵³¹

1992-ben a felvidéki magyarságnak *A Hét* című hetilapjában Urbán György egy rövid felvezető írással (*Miksa császár szolgálatában: Lányi Sándor naplója nyomán*)⁵³² újra közölte Lányi egykori mexikói császári testőr naplóját,⁵³³ míg ugyanezen év folyamán Miksa császár udvari orvosának, Samuel Baschnak⁵³⁴ és a *MÖF* egyik vezető orvoskari tisztjének, Kubicza Mihálynak⁵³⁵ a biográfiája szintén a fentnevezett sajtóorgánumban jelent meg Kiss Lászlónak köszönhetően (*Lányi Sándor mexikói sorstársai*).⁵³⁶

Babucs Zoltán 1996-ban a *Redemptio*-ban közölt egy két részes írást (*Jászkun huszárak idegen hadakban: Mexikó (1864-1867) I-II.*) a Mexikóban szolgált jászkun származású huszárokról. Babucs a Tardy-lista alapján a Jászkunsági városok szerinti csoportosításban mutatja be a térségből mexikói szolgálatra vállalkozott huszárak létszámát, az egyik önkéntes, Bibó Gedeon Mexikót megelőző élettörténetéhez pedig közölt egy újabb levéltári adatot.⁵³⁷

⁵²⁹ TÖRÖK 1990.

⁵³⁰ *Interpress Magazin*, 17. évf. 2. sz. (1991. február 1.) 154–157.; A cikk a szerző feltüntetése nélkül jelent meg az újságban, azonban Wirth későbbi írásában W. I. monogrammal hivatkozik rá, mely alapján azt feltételezem, hogy személyéhez köthető az írás, továbbá szövegegyezések is megfigyelhetők a két írás között. Vö. WIRTH 1996.

⁵³¹ WIRTH 1996.

⁵³² URBÁN 1992.; Lányi Sándor életrajzát ld. *Függelék (Adattár)*. Tipikus és atipikus életutak.

⁵³³ DOMANICZKY – [LÁNYI] 1992.

⁵³⁴ Kiss László 2017-ben Samuel Bachról egy részletesebb életrajzot is közölt a *Prágai Tükör*-ben (*A mexikói kaland. Miksa császár cseh orvosa*). KISS 2017.

⁵³⁵ Életrajzát ld. *Függelék (Adattár)*. Tipikus és atipikus életutak.

⁵³⁶ KISS 1992.

⁵³⁷ BABUCS 1996. I.-II.; Babucs Zoltán Mexikóváros ostromának végét tévesen 1867. május 21-re tette.

Ugyanezen év során Horváth Gyula az *Élet és Tudomány* hasábjain publikált egy népszerűsítő írást *Egy Habsburg-császár Mexikóban* címmel.⁵³⁸

Két évvel később jelent meg Fejős Sándornak a *Habsburg Miksa mexikói kalandja* című írása a *Belvedere Meridionale* folyóiratban, amelyben a szerző magyar és idegen nyelvű szakirodalmakon keresztül egy jól felépített és tömör összefoglalását adja a mexikói kaland eseménytörténetének, kitérve annak előzményeire is, majd Pawlowszky Edének a már sokszor idézett munkája alapján hosszasan ecseteli a Querétaro-i ostrom történetét.⁵³⁹

A második ezredforduló környékén Nagy Miklós Mihály a magyar katonai utazástörténet kimagasló kutatója két munkájában (1. *Újkori magyar katonautazók*; 2. *Háry János utódai: A magyar katonai utazási irodalom*) is megemlékezett a Mexikóban harcolt magyar katonákról, valamint az akkoriban Mexikóban élő László Károlyról, Nemegyei Bódogról és a köztársasági oldalon harcoló Zákány (Csala) Istvánról, míg Pawlowszky Edéről két önálló írást is közre adott (1. *Mexikó magyar katonautazója: Pawlowszki Ede*; 2. *Miksa császár magyar katonája*), melyben újabb életrajzi adatokat is az olvasók elé tárt, továbbá Sarlay Pál és Nikolics Emil írásaira is hivatkozik és ezen munkáiban is olvasható Zákány (Csala) története.⁵⁴⁰

A mexikói kaland témaköréhez Torbágyi Péter tárt fel újabb forrásokat, aki doktori disszertációjában a latin-amerikai magyarság történetét dolgozta fel átfogóan, amelyhez többek között Mexikóban és Kubában is végzett levéltári kutatásokat. 2004-ben *Magyarok Latin-Amerikában* címmel jelent meg az egyik tárgykört érintő monográfiája,⁵⁴¹ melynek bővített változatát (doktori disszertációját) *Magyar kivándorlás Latin-Amerikába az első világháború előtt* címmel 2009-ben adta közzé a Szegedi Tudományegyetem.⁵⁴² Ezekben a szerző országokénti csoportosítással Chilétől az Antillákon át Mexikóig mélyrehatóan és rendkívül részletesen mutatja be az egyes államokba kivándorolt és ott letelepedett magyarságának a történetét egészen a kezdetektől az 1956-os emigrációkig. A mexikói magyarság ismertetésekor Habsburg Miksa második mexikói császárságának a védelmére érkező magyar katonákról is megemlékezik két alfejezet erejéig (*Miksa császár magyarjai*; *Császári románc*), amelyhez számos mexikói szakirodalmat és több levéltári forrást is felhasznált.

⁵³⁸ HORVÁTH 1996.

⁵³⁹ FEJŐS 1998.

⁵⁴⁰ NAGY 1999. a.; NAGY 1999. b.; NAGY 2000.; NAGY 2004.

⁵⁴¹ TORBÁGYI 2004.

⁵⁴² TORBÁGYI 2009.

Szállási Árpád a *Hungarian Medical Journal* hasábjain 2008-ban angolul is közölte Szenger (Hamvai) Ede katonaoorvosról korábban feltárt és magyarul megjelentetett kutatási eredményeit,⁵⁴³ Perényi Roland pedig az egri születésű Mexikót megjáró Lukács Gyula közvadász naplóját közölte egy internetes szakportálon ugyanebben az évben.⁵⁴⁴

A kétezres évek folyamán H. Szabó Sára és Horváth Gyula *Habsburg Miksa és a Mexikói Császárság* című írásukban (*Világtörténet*) mutatták be széleskörűen a II. Mexikói Császárság politikai aspektusait,⁵⁴⁵ míg utóbbi szerző 2008-ban a *Mediterrán Világ* című folyóiratban közölt egy hasonló írást (*III. Napóleon és Habsburg Miksa kalandjai Mexikóban*).⁵⁴⁶ A tárgyalt időszakban népszerűsítő jellegű írásokban is találkozhatunk a témával. A Zachar József szerkesztésében megjelent *Magyar huszár* egy rövid bekezdésben emlékezett meg a MÖF huszárságáról,⁵⁴⁷ míg Papp Dezső a *Magyar Honvéd*-ben közölt egy rövid cikket a mexikói kalandról.⁵⁴⁸

Az elmúlt évtizedben több szerző több nézőpontból is vizsgálta a mexikói kaland és a MÖF magyarországi tagjainak kérdéskörét. Jancsó Katalin 2011-ben a *Tiszatáj* című folyóirat hasábjain publikálta *Magyarok Habsburg Miksa, Mexikó császáranak a szolgálatában* című munkáját, amelyben a MÖF huszártisztjének Ludwig Andreas Khevenhüllernek⁵⁴⁹ a kiadott naplójából közöl fordításokat és ennek alapján mutatja be a mexikói háború egyes eseményeit,⁵⁵⁰ egy másik írásában pedig Habsburg Miksa császár mexikói indiánpolitikáját vizsgálja.⁵⁵¹

⁵⁴³ SZÁLLÁSI 2008.

⁵⁴⁴PERÉNYI Roland: *Egy önkéntes naplója Miksa császár mexikói kalandjáról (forrásközlés)* http://socialhistories.blog.hu/2008/11/29/egy_onkentes_naploja_miksa_csaszar_mexikoi_kalandjarol (2020. 12. 04.)

⁵⁴⁵ H. SZABÓ – HORVÁTH 2003.

⁵⁴⁶ HORVÁTH 2008. 15–28.

⁵⁴⁷ ZACHAR 2000. 84.

⁵⁴⁸ PAPP 2004. 16.

⁵⁴⁹ Ludwig Andreas Khevenhüller anyai nagyanyja révén – Zichi és Vásonykői gróf Zichy Krisztin – magyar gyökerekkel is rendelkezett. JANCÓS 2011. 74.

⁵⁵⁰ JANCÓS 2011. a.; Spanyol nyelven ld.: JANCÓS 2011. b.

⁵⁵¹ TÓTHNÉ JANCÓS 2010.

2012-ben jelent meg Szente-Varga Mónika *A gólya és a kolibri: Magyarország és Mexikó kapcsolatai a XIX. századtól napjainkig* című monográfiája, melyben döntően a 20. századi történelmi kapcsolatok bemutatása dominál, a felvezető fejezetben a szerző utalást tesz a mexikói kalandban részt vett néhány magyarra (Burián István, Lukács Gyula, Szenger (Hamvai) Ede és Pawlowszky Ede).⁵⁵² Munkáját öt évvel később spanyol nyelven is kiadta (*El baúl de las nomeolvides. Relaciones húngaro-mexicanas*) melyben némi szerkesztési módosítással egy-egy külön rövid alfejezetben tér ki az imént felsorolt személyekre.⁵⁵³

Venkovits Balázs doktori kutatásában a 19. századi mexikói magyar utazókat és a Magyarországon kialakult egykorú Mexikó képet vette vizsgálat alá. Ebben felhasználta és a korábbiaknál valamelyest részletesebben elemezte Pawlowszky Ede és Szenger (Hamvai) Ede munkáit. Disszertációjának magyar fordítása 2018-ban jelent meg („*Mi otthon félre vagyunk vezetve*”). *Magyar utazók és kivándorlók Mexikóban a 19. század második felében*), melyben egy külön fejezetben részletezi a fent említetteket. 2014-ben egy további részpublikációt („*A császárságnak buknia kellett*”). *Habsburg Miksa és a magyarországi Mexikó-kép alakulása*) is közreadott az *Aetas* hasábjain. Illetve fontos kiemelni, hogy a *Magyar Orvostörténeti Levéltár* dokumentumai alapján újabb értékes adatokkal gazdagította Szenger (Hamvai) Ede biográfiáját.⁵⁵⁴

2017-ben Csernyánszky Pál legfőképpen Lukács Gyula naplójára támaszkodva jelentetett meg egy rövidebb tanulmányt,⁵⁵⁵ Sasvári Péter pedig egy 2015-ös írásában a *New York Times*-ban 1851 és 1867 közötti mexikói események sajtóvisszhangját vizsgálta.⁵⁵⁶ Vogel Dávid egy angol nyelvű írást közölt Miksa császárról, melyben röviden utal a mexikói kaland magyar vonatkozásaira,⁵⁵⁷ Kökény Andrea pedig 2017-ben a szegedi *Chronica* szakfolyóiratban francia nyelven közölt egy tanulmányt a második mexikói francia intervenció amerikai megítéléséről.⁵⁵⁸

⁵⁵² SZENTE-VARGA 2012. 13–14.; 22–27.

⁵⁵³ SZENTE-VARGA 2017. 17–20.

⁵⁵⁴ VENKOVITS 2014.; VENKOVITS 2018.

⁵⁵⁵ CSERNYÁNSZKY 2017.

⁵⁵⁶ SASVÁRI 2015.

⁵⁵⁷ VOGEL 2013.

http://www.grotius.hu/doc/pub/QBECJL/2013-09-01_vogel_david_emperador-maximiliano.pdf
(2021. december 21.)

⁵⁵⁸ KÖKÉNY 2017.

A mexikói kalandról és Miksa császár személyéről az utóbbi években néhány népszerűsítő írás is megjelent. Balogh Tamás a *National Geographic* online felületén, míg Szabó Krisztián az *Újkor.hu – A velünk élő történelem* történettudományi szakportálon tett közé egy egy rövidebb cikket a témában.⁵⁵⁹

Jelen sorok szerzője is több írásában igyekezett gazdagítani a tárgykörhöz kapcsolódó tudományos eredményeket. 2014-ben a témára vonatkozó első kutatási eredményei a *Századok* 2014. évi 3. számában kerültek publikálásra *Egy kalandos sorsú magyar huszár, Jajczay József élettörténete: Különös tekintettel a Hawaii-szigeteken végzett kapitányi és kiképzői tevékenységére és az egyéb 19. századi hawaii-magyar történelmi kapcsolatok kérdésére* címmel, melyben Jajczay József biográfiáját dolgozta fel, aki miután részt vett a mexikói kalandban a későbbiek során a Hawaii-szigetekre került és mint a Hawaiian Royal Household Troops kiképző kapitánya tevékenykedett.⁵⁶⁰ Egy két évvel később megjelent írásában a szolgálatvállalás lehetséges okait vette górcső alá és úgy vélekedett, hogy az 1863-1864-ben zajló legfőképpen az alföldi területeket érintő súlyos aszály és inség nagy valószínűséggel hatást gyakorolhatott a mexikói önkéntes seregbe jelentkező katonák döntésére,⁵⁶¹ melyről kiegészítve további adatokkal egy angol nyelvű munkában is beszámolt.⁵⁶² *Tallózás a „mexikói kaland” emlékei között: Hadtörténelmi Intézet és Múzeum* című írásának első része 2017-ben a *Hadtörténelmi Múzeum Értesítőjében* jelent meg, melyben I. Miksa személyére és osztrák önkéntes seregére vonatkozóan az említett intézmény gyűjteményeiben fellelhető emléktárgyakról írt közleményt. Az írás kezdetben érinti rosenfeldi Pawlowski Ede visszaemlékezését, valamint a Hadtörténelmi Levéltár mexikói kalandhoz köthető dokumentumait. Bemutatásra kerül egy 1862-ben kiadott Mexikó-térkép, amelyet feltételezések szerint Miksa császár katonái használtak a hadiesemények során. A kutatás alkalmával előkerült egy, a mexikói indulót magában foglaló kottafüzet, amelynek ismertetése és keltezési idejének beazonosítása adalékkul szolgálhat a későbbi vizsgálatokhoz. Komparatív

⁵⁵⁹ BALOGH Tamás: *A mexikói császártragédia vége*
<https://ng.24.hu/kultura/2017/06/19/a-mexikoi-csaszartragedia-vege/>
 (2021. december 21.)

SZABÓ Krisztián: *A Mexikói kaland: egy Habsburg főherceg tragédiája*
<https://ujkor.hu/content/mexikoi-kaland-egy-habsburg-foherceg-tragediaja>
 (2021. december 21.)

⁵⁶⁰ BOBAY 2014.; Jajczay József élettörténetére vonatkozóan ld. még: BOBAY 2015.

BOBAY István: *A magyar huszár, aki túlélte Mexikó Habsburg császárát*
<http://mno.hu/tudomany/a-magyar-huszar-aki-tulelte-mexiko-habsburg-csaszarat-1260119>
 (2017. január 1.)

⁵⁶¹ BOBAY 2016.

⁵⁶² BOBAY 2019.

módszert alkalmazva, érdekes hasonlóságokat és eltéréseket tárt fel a mexikói osztrák önkéntes sereg 1864-ből, illetve 1866-ból fennmaradt toborzóplakátjával kapcsolatban. A tanulmányban fontos helyet kapott továbbá Mexikó fotótörténetének bemutatása és a Hadtörténeti Múzeum Fotóarchívuma által konzervált gyűjteményi anyag egy részének az ismertetése, amely a II. Mexikói Császárság prominens személyeit (Miksa császár, Sarolta császárné, Benito Juárez) és a Querétaro-i kivégzést ábrázolja. A munka végén, mintegy mellékletként a Mexikanisches Österreichisches Freiwilligenkorps két magyar származású katonájának: Gyulay Gaál Gyulának és Lenkey Albinnak életrajzai olvashatóak.⁵⁶³ 2021-ben jelent meg az *Orpheus Noster*-ben *Mexikói veteránok az 1877–78. évi orosz–török háborúban* című írása, melyben a *MÖF*-ben szolgált katonák későbbi sorsának egy közös metszéspontját vizsgálja. Az 1877–78-as orosz–török háború idején a korabeli beszámolók alapján a magyar és a lengyel társadalom döntő hányada is erőteljesen az oszmán féllal szimpatizált. A lengyel emigráció tagjai Konstantinápolyban létrehoztak egy törökországi lengyel légiót a porta katonai megsegítésére (melynek lovassági parancsnoka Horváth Lajos személyében egy volt mexikói huszártiszt volt), mellyel párhuzamosan 1877-ben egy törökországi magyar légió felállítására is születtek kísérletek. „1877 áprilisában Magyarországon egy »török–magyar légió« szervezésébe egy valószínűsíthetően korábban Mexikóban szolgált katona, Végh Lajos kezdett bele”,⁵⁶⁴ a terv azonban végül kudarcot vallott. Ezzel párhuzamosan, 1877 augusztusában a török csapatok megsegítésére Székelyföldön is szervezkedések kezdődtek. Néhány prominens személy (Ugron Gábor, Bartha Miklós és Orbán Balázs) egy ún. székely légió felállításába fogtak azzal a céllal, hogy szabadcsapataikkal egy Székelyföldről indítandó katonai akcióval betörjenek Moldvába, és ott egy vasúti híd felrobbantásával elvágják az orosz és román csapatok utánpótlási vonalát. A sereg élére, Almássy Jenő személyében egy olyan katonát állítottak, aki 1864–1867 között a mexikói önkéntes seregben szolgált. A légió számára pedig a mexikói veteránok egy jól körbe határolható „hálózata” („Almássy – d’Équevilley – »Kuharz« és »Kerschel«”) intézte a fegyvervásárlásokat és a szállításokat.⁵⁶⁵ Egyik legújabb művében („*Negyvenöt csata hőse*”: *Varjassy Béla élettörténete és visszaemlékezései*) a *MÖF* egykori tagjának, Varjassy Bélának a fordulatokban gazdag életútját tárja az olvasó elé, aki többek között szolgált a cs. kir. seregben, az olaszországi Magyar Légióban, Mexikóban Habsburg Miksa császársága idején, az 1870-71-es francia–porosz háborúban, mint francia önkéntes, Indokínában, majd élete alkonyán a

⁵⁶³ BOBAY 2017.

⁵⁶⁴ Egy nemrég megjelent munkámban részletesen feltártam az egyes légiók magyar érintettségét, különösen a korábban Mexikóban szolgált egyénekre vonatkozóan. Bővebben ld.: BOBAY 2021.; Idézett rész: Uo. 100.

⁵⁶⁵ Uo.

Székesfővárosi Magyar Királyi Álamrendőrség állományában is. A szerző írásában arra is felhívja a figyelmet, hogy a Varjassy család fontos szerepet töltött be a reform- és a dualizmus kori Arad életében.⁵⁶⁶

A 2010-es években több helytörténeti megközelítésű írás is született a mexikói kaland magyarországi résztvevőiről, melyek legtöbbször a Tardy-lista válogatott közlésén alapul. Ilyen a toborzások 150 éves évfordulóján megjelent: 1. *A „mexikói kaland” Hont megyei résztvevői*⁵⁶⁷; 2. *Magyar katonák Dél-Amerikában. Az 1864-67 évben a Mexikói Önkéntes Hadtest, a mai Bács-Kiskun megyéből származó tagjai*⁵⁶⁸; *Neves évfordulók Sopron és környéke történetéből 2014.*⁵⁶⁹ A Zala Megyei Levéltár munkatársa, Bekő Tamás a *Zalai Hírlap*-ban közölt egy cikket (*Zalai légionisták sombreroiban*), melynek középpontjában Deák Ferenc másodunokaöccse, Deák Sándor áll – Mexikóban halt hősi halált –,⁵⁷⁰ akinek a bécsi katonai anyakönyveken megőrződött információin felül az életrajzát további adatokkal bővítette, valamint a katonák hazatérésével kapcsolatosan az egyik helyi lapot a *Zala-Somogyi Közlöny*-t idézi, valamint felhívja a figyelmet arra, hogy a helyi megyei levéltárban is fennmaradt a M. kir. Belügyminisztérium által rögzített önkéntes katonák hazatérési és letelepedési listája.⁵⁷¹ Borók Imre a *Hajdúsági Tükör*-ben *Magyar huszárok Mexikóban* címmel közölt írást. Borók a hajdúsági katonák felsorolásánál szintén a Tardy-féle listára támaszkodik és hosszabban kifejti a mexikói kaland eseménytörténetét is, azonban írásában sajnos számos téves adat is megjelenik. Többek között ilyen például a többször is szereplő „Magyar Önkéntes Hadtest” elnevezés, amely ilyen formában nem létezett, valamint azon kitétel is, hogy „Komei jappán császár is elküldött 472 megfigyelőt Mexikóba”, ugyanis ennek a releváns szakirodalomban semmilyen nyomát nem találtuk.⁵⁷² Legújabbban pedig Végső István Kiskunfélegyháza és környékének a mexikói kalandban való érintettségét vette vizsgálat alá.⁵⁷³

⁵⁶⁶ BOBAY 2022.

⁵⁶⁷ KISS 2014. 13.

⁵⁶⁸ P. JÓSA 2014.

⁵⁶⁹ HOMOR 2014. 8.

⁵⁷⁰ Életrajzi adatait ld.: *Függelék (Adattár), VIII. / A történelmi Magyarországhoz köthető mexikói önkéntesek adattára.*

⁵⁷¹ BEKŐ 2016.

⁵⁷² BORÓK 2016.

⁵⁷³ VÉGSŐ 2022.

IV. 2. / Magyarok Mexikóban a II. Mexikói Császárság bukásáig

IV. 2. 1. / Magyarok Mexikóban a második mexikói francia intervenciót megelőzően

A téma átfogó elemzése azt kívánja, hogy külön fejezetben szóljunk az 1860-as évek derekáig Mexikóba érkező és ott hosszabb vagy rövidebb ideg letelepedő magyarokról.

Az eddig ismert adatok alapján az első magyarok a jezsuitákkal érkeztek Új-Spanyolországba, azaz a gyarmati Mexikóba a 17. század végén és a 18. század folyamán (Rátkay János; Koncság Nándor). Mint Torbágyi Péter megjegyzi „a spanyol gyarmati uralomtól függetlenné váló Mexikóban folyamatos polgárháborúk pusztítottak, így az egyre élénkülő európai vándormozgalmak az országot továbbra is elkerülték.”⁵⁷⁴ Ennek ellenére már ekkor érkeztek mind átutazó, mind pedig letelepedési szándékkal magyarok az országba. A keszthelyi születésű báró „Krawinski Vilmos” (1780–1855) feltehetően a 19. század elején „Braziliában és Mexikóban gyűjtött növényeket.”⁵⁷⁵ Egy másik magyar személy, „Bartha László miskolci polgár 1822-ben Mexicóban telepedett meg, hol bőrkereskedésből utóbb meggazdagodott”.⁵⁷⁶ A Mexikói Nemzeti Állami Levéltár (*Archivo General de la Nación*) iratai alapján 1838. április 20-án Durango államban egy „Juan Bautista Miller” nevű személy számára állítottak ki egy az országon belüli szabad mozgást biztosító okmányt (*Cartas de Seguridad*), akinek a nemzetisége mellett az „húngaro” megjelölés szerepelt.⁵⁷⁷

Mexikó a korszakban gyéren lakott államnak számított. Az 1848-as Guadalupe Hidalgo-i béke aláírását követően megalakult Herrera-kormányzat az ország kolonizációját tűzte ki célul. 1849 novemberében Mexikóban az a hír járta, hogy 12 ezer magyar emigráns kíván az országban letelepedni.⁵⁷⁸ Ebből az időszakból Torbágyi munkájában két magyart említ. Az egyik – Miksa császár egyik testőre, Lányi Sándor naplója alapján –, „akinek a neve nem maradt fent, Székesfehérvárról, még a szabadságharc bukása előtt érkezett az országba, ahol a Vera Cruz állambeli Huatusco nevű településen gyufagyárat alapított.”⁵⁷⁹ Torbágyi művében kitér

⁵⁷⁴ TORBÁGYI 2004. 249.

⁵⁷⁵ *A Pallas Nagy Lexikona*, 1900. XVIII. k. 235.

⁵⁷⁶ MÁRKI 1893. 67.; *Pesti Napló*, 3. évf. 589. sz. (1852. február 25.) 1.

⁵⁷⁷ AGNM, Instituciones Gubernamentales: época moderna y contemporánea, Administración Pública Federal S. XIX, Gobernación Siglo XIX, Movimiento Marítimo, Pasaportes y Cartas de Seguridad (129), Cartas de Seguridad, Vol. 20. Exp. 87.

⁵⁷⁸ GONZÁLEZ NAVARRO 1993. 305.

⁵⁷⁹ TORBÁGYI 2004. 251.; Lányi naplójában a következőket olvashatjuk: „A helyen lakott akkor már 17 év óta egy székesfehérvári születésű nő gyufagyáros, aki azonban alig tudott már magyarul beszélni. Németül még jobban tudott”. DOMANICZKY – [LÁNYI] 1894.; DOMANICZKY – [LÁNYI] 1992. (1992. febr. 21.) 13.

egy Langer Móric nevű 49-es emigráns életrajzának a bemutatására is. Langer a párizsi egyetemen szerzett orvosi diplomát és az 1848-49-es szabadságharc során honvéd törzsorvosként szolgált. A függetlenségi harc bukását követően Törökországon keresztül érkezett Mexikóba, ahol Herrera kormányának egyik minisztere, dr. José Flores Magon – Langer diákéveiből ismerte őt, 1844-ben együtt utasították ki őket Franciaországból a babeufista⁵⁸⁰ kapcsolataik miatt – „segítségével rögtön kinevezést kapott a guadalajarai egyetem orvoskarára, és egyidejűleg megbízták az ottani ezüsbányák egészségügyi ellenőrzésével. Egészen José Antonio de Santa Anna 1853-as puccsáig maradt hivatalában.”⁵⁸¹

Kevésbé ismert az a történet, hogy az 1840-es évek végén és az 1850-es évek elején, a Guadalupe Hidalgo-i békeszerződés miatt az apacsok háborút hirdettek mind a mexikói, mind pedig az amerikai kormányzattal szemben, amiért azok a törzsi területeikről a beleszólásuk nélkül rendelkeztek. Mint arról Xantus János leveléből értesülünk ekkoriban érkezett Mexikóba Prágay János és Radnich Imre, akik 1850 decemberében Sonora államban részt vettek az Ignacio Pesqueria vezette százfős expedícióban az apacs, a sac és a fox indiánok 600 fős serege ellen, mely a támadók súlyos vereségével végződött. A katonai vállalkozásban részt vett magyarokról további adatok nem állnak rendelkezésre és csupán „feltételezhető, hogy a két hónappal később maga José Maria Carrasco, Sonora állam kormányzója által vezetett büntetőexpedícióban, a 400 főre bővített seregben továbbra is igényt tartottak Prágayék segítségére, akik, ha hihetünk Xantusnak, magyar szolgálati rangjuk elismerésével komoly befolyást szerezhettek a sereg vezetésében.”⁵⁸² Prágay és Radnich több magyar emigránssal egyetemben 1851 augusztusában már New-Orleansban tartózkodott, ahol csatlakoztak Narcisco López Kuba ellen indított ún. filibuszter mozgalomához, előbbi mint vezérkari főnök, utóbbi mint százados. Mint köztudott a katonai vállalkozás súlyos kudarccal és veszteséggel végződött, Prágay a partraszállás követően lelta halálát,⁵⁸³ míg Radnich hadifogságba került és a észak-afrikai Ceuta ólombányaiba hurcolták. Radnich Imre testvérének, Jánosnak a közbenjárására a madridi amerikai nagykövetség tett lépéseket a szabadon bocsájtásáért, mely 1853 januárjában történt meg. Vida István Kornél munkája alapján Radnich Imre ekkor „visszatért az Egyesült Államokba, s csatlakozott az iowai kis magyar közösséghez New

⁵⁸⁰ 19. századi radikális baloldali mozgalom.

⁵⁸¹ TORBÁGYI 2004. 251–252.; Torbágyi, Langer Móric életrajzát Láng Dezső egykori mexikói magyar történész cikke alapján írta meg, aki munkája elkészítéséhez Langer *Önéletírására* támaszkodott.; Torbágyi Péter a Mexikóban hosszabb rövidebb időre letelepedett 48-as magyar emigránsokról egy külön tanulmányt is közreadott a *Századokban*. Ld. TORBÁGYI 2002.

⁵⁸² TORBÁGYI 2004. 253.

⁵⁸³ Uo. 253.; 277–279.

Budán.”⁵⁸⁴ A hivatalos okmányok szerint 1854. február 20-án azonban ismét Mexikóban találjuk,⁵⁸⁵ ahol „vasútépítéssel foglalkozott”⁵⁸⁶ – ezt László Károly is megemlíti naplójában.⁵⁸⁷ Feltehetően az 1850-es évek végén elhagyta Mexikót és az USA-ba telepedett át, ahol az amerikai polgárháború idején jelentkezett az iowai polgárőr alakulatba, alkalmazásáról azonban további információ nem áll rendelkezésre.⁵⁸⁸

Az 1850-es években még négy olyan személyről tudunk, akik a már fentebb idézett országon belüli szabad mozgást biztosító okmányt (*Cartas de Seguridad*) nyertek, és akik neve mellett a magyar nemzetiség szerepel: 1. „Estevan de Mayerffy” (1853. január 13.);⁵⁸⁹ 2. „Juan Richter” (1854. február 3.)⁵⁹⁰; 3. „José Martín” (1855. április 30.)⁵⁹¹ 4. „Jorge Francisco Okenfirs” (1856 márciusa).⁵⁹²

Az 1860-as évek elején Mexikóban telepedett le Nemegyei Bódog (Félix) őrnagy és László Károly tüzérszázados (Kossuth személyi titkáráként tevékenykedett a törökországi száműzetése idején). Nemegyei és László, Mihajlovits Józseffel együtt a tehuntepeci vasútvonal építésénél kaptak állást, mint mérnökök, majd az egykori őrnagy és tüzérszázados 1857-ben a Tabasco állam béli Frontera településen mahagóni és berzsényfa kereskedésbe kezdett, melyben kezdetben segéd munkásként dolgozott Lázics Emil is.⁵⁹³ László Károly 1865-ben rövid időre ismét visszatért az Egyesült Államokba, ahonnan végül hazatért és

⁵⁸⁴ VIDA 2011. 287–288.

⁵⁸⁵ AGNM, Instituciones Gubernamentales: época moderna y contemporánea, Administración Pública Federal S. XIX, Gobernación Siglo XIX, Movimiento Marítimo, Pasaportes y Cartas de Seguridad (129), Cartas de Seguridad, Vol. 152. Exp. 52.

⁵⁸⁶ *Budapesti Hírlap*, 23. évf. 27. sz. (1903. január 27.) 7.; *Vasárnapi Újság*, 50. évf. 5. sz. (1903. február 1.) 77.

⁵⁸⁷ VIDA 2011. 288.

⁵⁸⁸ Ua.

⁵⁸⁹ AGNM, México Independiente, Gobernación y Relaciones Exteriores, Cartas de Seguridad, Vol. 119. Exp. 267., AGNM, Instituciones Gubernamentales: época moderna y contemporánea, Administración Pública Federal S. XIX, Gobernación Siglo XIX, Movimiento Marítimo, Pasaportes y Cartas de Seguridad (129), Cartas de Seguridad, Vol. 153. Exp. 50.; AGNM, México Independiente, Gobernación y Relaciones Exteriores, Cartas de Seguridad, Vol. 137. Exp. 494.; Vagyis magyar néven Mayerffy István „akinek több mint tíz éven át publikálták a magyarországi sajtóban a mexikói életéről szóló cikkeit” Torbágyi 2004. 254.; Torbágyi az AGN iratai alapján 1854 januárjára teszi Mayerffy Mexikóba érkezését, azonban a nevezett intézményben folytatott kutatásaim során előkerült egy olyan dokumentum, amely szerint már 1853 elején a latin-amerikai államban tartózkodott. AGNM, México Independiente, Gobernación y Relaciones Exteriores, Cartas de Seguridad, Vol. 119. Exp. 267.; Mayerffy-ről ld. még: SZENTE-VARGA 2017. 14–15.

⁵⁹⁰ AGNM, Instituciones Gubernamentales: época moderna y contemporánea, Administración Pública Federal S. XIX, Gobernación Siglo XIX, Movimiento Marítimo, Pasaportes y Cartas de Seguridad (129), Cartas de Seguridad, Vol. 153. Exp. 56.

⁵⁹¹ AGNM, Instituciones Gubernamentales: época moderna y contemporánea, Administración Pública Federal S. XIX/ Gobernación Siglo XIX, Movimiento Marítimo, Pasaportes y Cartas de Seguridad (129), Cartas de Seguridad, Vol. 164. Exp. 90.

⁵⁹² AGNM, Instituciones Gubernamentales: época moderna y contemporánea/ Administración Pública Federal S. XIX, Gobernación Siglo XIX, Movimiento Marítimo, Pasaportes y Cartas de Seguridad (129), Cartas de Seguridad, Vol. 181. Exp. 7.

⁵⁹³ TORBÁGYI 2004. 256.

Magyarországon telepedett le.⁵⁹⁴ Ezen időszak alatt keletkezett naplója több kötetre rúg, amelyek közül még néhány máig publikálásra vár. Naplóinak 9. kötete tárgyalja a Mexikóban töltött éveit. Ezen írás azért kiemelkedő, ugyanis ebből képet kaphatunk a latin-amerikai állam mindennapjairól az 1860-as évek első felétől egészen 1865 közepéig, amikor már javában fennállt a II. Mexikói Császárság. Ezen felül László Károly naplója történetünk szempontjából azért is érdekes, ugyanis abban megjelenik egy történet, miszerint a 49-es emigráns találkozott a mexikói önkéntes hadtest több magyarországi tagjával is, név szerint megemlítve őket. Mi több, a naplóban leírtak arra engednek következtetni, hogy László Károly, amikor 1865-ben visszatelepült az Amerikai Egyesült Államokba, titkos leveleket juttatott el a Juárez kormány Washingtonban működő képviselőjének.⁵⁹⁵ Nemegyei Bódog egy darabig még Mexikóban maradt, 1869-ben az Egyesült Államok tabascói konzulja volt. Az életrajzi adatok alapján 1870-ben hagyta el Mexikót és költözött vissza az USA-ba.⁵⁹⁶ A 19. század közepén Mexikóban járt magyarok közül a széles körben leginkább ismert személyeknek Rosti Pál fényképész és Xántus János ornitológus tekinthetőek, akik életet az általunk is használt és hivatkozott szakirodalmak már meglehetősen jól feldolgozták.⁵⁹⁷

Az 1864–1867. évi mexikói politikai küzdelmeknek volt egy harmadik, ámde kevésbé jelentős szereplője is, Antonio López de Santa Anna akkoriban amerikai emigrációban élő korábbi elnök személyében, aki az Amerikai Egyesült Államokból tervezte ez idő tájt a visszatérést Mexikóba, amelyet kezdetben az amerikai vezetés is támogatott. Torbágyi Péter és Szente-Varga Mónika szerint a II. Mexikói Császárság idején Santa Anna titkára és diplomáciai tanácsadója az 1846-ban Magyarországról az Újvilágba kivándorolt Naphegyi Gábor volt, aki az 1850-es években hosszabb időt töltött Mexikóban, ahol széles körű tevékenységet fejtett ki.⁵⁹⁸

⁵⁹⁴ BONA 1998. 361–362.; SZENTE-VARGA 2017. 15–17.; 91–104.; TORBÁGYI 2004. 255–257.; László Károlyról egy bővebb elemzést ld.: VENKOVITS 2018. 79–113.

⁵⁹⁵ OSZK K., Oct. Hung. 720/9. László Károly kéziratos naplója.

⁵⁹⁶ BONA 2012. 177.

⁵⁹⁷ Xántus Jánosról bővebben ld.: SZENTE-VARGA 2017. 15–17.; VENKOVITS 2018. 114–145.; Rosti Pál életéről és mexikói utazásáról részletesebben ld.: SZENTE-VARGA 2017. 13–14.; VENKOVITS 2018. 147–192.

⁵⁹⁸ Naphegyi Gábor miután a pesti egyetemen orvosi tanulmányokat folytatott 1846-ban hagyta el hazáját és előbb Kis-Ázsiában és Algériában tett utazásokat, majd az Amerikai Egyesült Államokban telepedett le, ahol a New-yorki Központi Magyar Egyesület elnöki tisztét töltötte be, és 1849-ben egy részletes angol és német nyelvű munkájában élte a magyar forradalom és szabadságharc vívmányait. Szente-Varga Mónika kutatásai alapján Naphegyi holott nem vett részt az 1848/49-es magyar szabadságharcban, az Egyesült Államokban és a Brit Birodalom gyarmati területein hosszú éveken keresztül magyar emigránsnak adta ki magát, sőt egy idő után, mint Kossuth egykori magántitkáraként hivatkozott magára. Egy idő után azonban lebukott, melyet követően Mexikóba távozott, ahol hamar jó kapcsolatot épített ki a társadalom legfelsőbb köreivel mind a konzervatív mind pedig a liberális oldalon. 1856-ban állítólag kinevezték az Egyesült Államokba ún. mexikói bevándorlási ügyekért felelős főügy-nöknek, illetve ezen időszakban egyes közlések szerint nevéhez köthető a gázvilágítás bevezetése

Miksa császár két magyar önkéntese Burián István⁵⁹⁹ és kászonjakabfalvi László Béla⁶⁰⁰ is beszámol arról, hogy a Vera-Cruz és Córdoba között fekvő Paso del Macho-ban találkoztak „egy Pap nevű” 49-es emigránssal, aki kocsmát üzemeltetett a településen.⁶⁰¹ Szintén már hosszabb ideje élhetett a közép-amerikai államban az a „José Muller” – a dokumentumban magyarként kerül hivatkozásra – akit Querétaro város prefektúrája ékszercsempészettel vádolt meg 1865 januárjában.⁶⁰²

Fontos még kiemelni, hogy ebben az időszakban nemcsak a republikánus seregben, hanem Benito Juáreznek a közvetlen környezetében is találunk magyarokat: a már korábban említett 1848/49-es Langer Móric 1864-től az elnök orvoskari tisztét töltötte be,⁶⁰³ valamint még ugyanezen év folyamán Juárez fia a volt honvédezredes, Remellay Gusztáv lányát vette feleségül.⁶⁰⁴

Mexikóvárosban, melyet 1857. július 31-én ünnepélyes keretek között az akkori elnök, Ignacio Comonfort helyezett üzembe az első lámpa meggyújtásával. Ezek mellett Naphegyi mint vállalkozó és „mérnök” vasútépítésben is tevékenykedett, és úgy tartják ő javasolta elsőként a Veracruz-Mexikóváros vasútvonal megépítését. Később egy cukornád feldolgozó üzem felügyelője volt, ahonnan feltehetően a francia intervenció következtében kialakult politikai és gazdasági problémák miatt bekövetkezett csőd miatt kényszerült távozni, majd visszatért az Egyesült Államokba. Az 1860-as évek derekán a New York-i Knickerbocker Life Insurance Co. munkatársaként a biztosító mexikói osztályát vezette és több cikket is publikált a latin-amerikai országról. Ekkor bízta meg őt az elűzött Santa Anna elnök, hogy folytasson lobbitevékenységet a washingtoni kormányzatnál egy esetleges Miksa császár hatalmának bukása utáni visszatérése érdekében, mely feladatot nem sikerült elérnie, viszont ennek az ellenkezőjét kommunikálta Santa Anna irányába. Naphegyi az 1870-es években az USA-ból Venezuelába költözött (ahonnan előbb orchideákat szeretett volna az USA-ba exportálni, majd megalapította az Empresa de Locomotoras Carateras nevű céget, amely kifejlesztette a latin-amerikai ország első automobilját és megépítette Venezuela első műútját Caracass és Maracay között), majd néhány évvel később Franciaországba, ahol 1884-ben hunyt el. SZENTE-VARGA 2017. 20–22.; TORBÁGYI, 2004. 227; 254–255.

⁵⁹⁹ Ld. *Függelék (Adattár)*, A történelmi Magyarországhoz köthető mexikói önkéntesek adattára, 154.

⁶⁰⁰ Ld. *Függelék (Adattár)*, *Tipikus és atipikus életutak*

⁶⁰¹ Burián Istvánál az alábbiakat olvashatjuk: „Ezen indus faluban találkoztunk egy, még 1849-be kimenekült erdélyi, székely, volt honvéddel, ki is itt korcsmárosi minőségben élt.” BURIÁN 1868. 110.; László Bélánál az alábbi szerepel: „Reggel 7 órakor kivonulván, 12 órakor állomásunkra érkeztünk, Paso de Manchoba; a mars nem volt nagyon nehéz, s mégis oly mellszorulást kaptam, hogy félni kezdettem, de nem volt következése. Itten egy földimre találtam, egy Pap nevű örményre Kézdi-Vásárhelyről, ki itt kereskedést üz.” [LÁSZLÓ] 1865. (1865. június 11.) 6.

⁶⁰² AGNM, México Independiente, Justicia y Negocios Eclesiásticos, Justicia Imperio, Vol. 129. Exp. 140.

⁶⁰³ A magyar orvos a háború lezárultát követően Sonora állam kormányzója lett, azonban 1873. január 10-én Zákány Csala Istvánhoz hasonlóan politikai gyilkosság áldozatává vált. TORBÁGYI 2004. 261.

⁶⁰⁴ Uo. 260.

IV. 2. 2. / Magyarok érkezése a Francia Idegenlégióval

A Francia Idegenlégió egységei az intervenció korai szakaszában még nem vettek részt. Az ezred ekkor Sidi Bel Abbèsben állomásozott Mathieu Butet parancsnoksága alatt és a tényleges létszáma 2635 fő volt a tiszteket, altisztet, tizedeseket és a légiósokat is beleértve. 1862 nyarán érkeztek az első hírek arról, hogy a légióknak is el kell hajóznia Mexikóba, majd 1863 februárjában indult útnak a két zászlóaljba szervezett idegenlégiós kontingens (több mint 1500 fő) Latin-Amerikába, ahová március végén érkeztek meg.⁶⁰⁵

A Francia Idegenlégió korai éveinek magyar származású állományának mélyreható feltárása jelen ismereteink szerint még nem történt meg.⁶⁰⁶ Az egyik első számú kútfőnek tekintett Bajomi Lázár Endre *Tramontana* című művében szinte teljesen hiányzik az 1870-es évek előtti időszak,⁶⁰⁷ egy másik jeles kutatónál, Nóvé Bélánál pedig az alábbiakat olvashatjuk: „csaknem bizonyos, hogy francia földre vetődött magyarok már 1848-49 után is felfeltűnnek a Légió soraiban, néha nem is olyan távol szülőhazájuktól, például az 1859-es észak-itáliai hadjáratban”, ahol egy francia idegenlégiós, Gustave Zédé memoárjában közöltek alapján, feltűnik egy magát magyarnak valló ismeretlen „Háry János”-féle anonim alak.⁶⁰⁸ A kutatás során leltünk rá azon történetre miszerint, a váci születési Volecz Sándor⁶⁰⁹ többedmagával 1859-ben belépett az olaszországi magyar légióba, ahonnan nem sokkal később távozott és társaival előbb Svájcban próbáltak szerencsét, majd végül felvételt nyertek a Francia

⁶⁰⁵ Az első zászlóalj Jeanningros ezredes parancsnoksága alatt a *Saint Loius* fedélzetén indult útnak. A létszáma: 3 vezérkari tiszt, 32 főtsz, 758 csapattiszt és legionárius (ezen hajóval utazott még 469 fő az első zuáv ezredtől). Giraud ezredes vezetésével a *Wagram* fedélzetén hajózott el a második zászlóalj: 20 főtsz és 699 csapattiszt és legionárius, akikkel 321 fő tartott az első zuáv ezredtől. PENETTE – CASTAINGT 1962. 11–20.

⁶⁰⁶ Az elmúlt években Palócz Márk a PTE BTK romanisztika szakos hallgató végzett mélyreható feltárásokat az Osztrák-Magyar Monarchia azon állampolgáraitól, akik a XIX. század folyamán és a XX. század első felében a Francia Idegenlégióban szolgáltak. Ez úton is nagyon köszönöm Palócz Márknak és Dr. Bene Krisztiánnak, hogy a kutatásom rendelkezésére bocsájtották a Palócz Márk által összeállított listát. Ezen kutatás az első név szerint ismert személyek belépését az 1870-es évekre teszi, akik közül egyik sem magyarországi születésű.

⁶⁰⁷ BAJOMI LÁZÁR 1984.

⁶⁰⁸ Mint azt Nóvé Béla is megjegyzi a Francia Idegenlégióban szolgált magyarokról a legtöbb információval dr. Szecskó Tibor hadtörténész, nyugalmazott légiós törzsszázalós rendelkezett, aki sokáig az idegenlégió dél-franciaországi (Aubagne) múzeumának és archívumának a vezetője volt húsz esztendőn keresztül. Nóvé Béla elmondása alapján 2015 őszén szerzett értesülései szerint Szecskó Tibor már dolgozott egy a magyar idegenlégiós részvétel történetét bemutató monográfián, azonban arról, hogy ez a légiós magyar veterán 2017 decemberében bekövetkezett halálát megelőzően elkészült-e nem rendelkezünk információval. Annyi azonban bizonyos, hogy Szecskó Tibor még segítette Nóvé Béla kutatásait. NÓVÉ 2016. 26–28., idézet: 27.

Szecskó Tibor haláláról ld.: https://idegenlegiojelvenyek.blog.hu/2018/09/06/szecsko_tibor

(Utolsó megtekintés: 2020. május 22.)

⁶⁰⁹ Szinnyei életútjáról az alábbiakat közli: „Volecz Sándor, nyug. posta- és távíró-főnök és hírlapíró; 1859-ben idegen légióban szolgált, majd a tuniszi bey tisztje volt; később a francia idegen légióban s az osztrák hadseregben szolgált. Midőn hazájába visszatért, a postánál alkalmazták és Vácson telepedett le, hol 1909. ápr. 27. meghalt.” SZINNYEI 1914. 1313–1314.

Idegenlégió kötelékébe. Volecz a légiónál átélt élményeit 1889-ben adta közre *Egy 1859-iki legionárius irataiból. Olaszországban és Afrikában írt naplójegyzetek* címmel a *Vasárnapi Újság*-ban.⁶¹⁰ Írása azért kiemelkedő, mert jelenlegi tudásunk alapján ez az első olyan magyar nyelvű tudósítás, amely egy, a Francia Idegenlégióban szolgált magyar katona tollából született, melyből megismerhetők az egységnél legkorábban szolgált magyar légiósók nevei: „A néhány magyar bajtárs Galambos apónál gyülekezett össze a szabad időben egy kis szóbeszédre. Constantinében a négy légiói zászlóaljnál összesen 12 magyar volt, nevezetesen; én [ti. Volecz, B. I. Z.], Galambos, Szabó, Kása, Csányi, Kovács, Miskolczi, Rassak, Romhányi, Szondi, Varga és Vinár. Én, Kása, Szabó, Miskolczy és Varga az 1859-iki magyar légióból jöttünk át a francia légióba, a többi, Szondi kivételével, 1848-as honvéd. Szondi az 1859-iki olasz-francia háborubeli fogságból jutott át a francia légióhoz. Az említett 1848. évbeli honvédek már a második kapitulációt szolgálták a francia légióban és cenzuralizálva voltak, azaz megnyerték a francia polgári honjogot. Sokat beszélünk és elmélgedtünk a haza sorsáról, valamennyiünket a honvágy gyötört. Nekem, Szabónak, Kásának és Szondinak még csak egy félévünk volt hátra a kötelező három év befejezéséhez. Átestünk azon is.” Galambosról egy helyen megjegyzi, hogy már 1852 óta a légiónál szolgált.⁶¹¹ Arra vonatkozóan, hogy a Volecz által felsorolt magyar személyek közül bármelyikük is kikerült volna Mexikóba, nem rendelkezünk adatokkal, azonban két másik légiós esetében nagy valószínűséggel kijelenthető, hogy a Francia Idegenlégióval is érkeztek magyarországi honos katonák Mexikóba az 1860-as évek első felében.

1862 és 1867 között a Francia Idegenlégiónak a Mexikóban harcoló tiszti állománya a következőképpen alakult: 1863: 101 fő (egyes források szerint csupán 95 fő); 1864: 114 fő; 1865: 115 fő; 1866: 176 (?) fő (az 1865-ös esztendőben további harminc alhadnagy érkezett). A tisztek nemzetiségi összetételét tekintve 1866-ban 74,5%-a volt francia származású (131 fő) és minden negyedik (25,5%, 45 fő) pedig idegen ajkú: 16 olasz; 11 német; 5 spanyol (vagy latin-amerikai); 5 lengyel; 2 flamand, 2 moldvai (egyikük Georges Bibesco herceg, aki később kiadta emlékiratait is)⁶¹² 1 angol, 1 dán és egy „Torok de Jobahaza” nevű alhadnagy (a tiszti

⁶¹⁰ VOLECZ 1898.

⁶¹¹ VOLECZ 1889. 743.; 795.; A későbbiek során Miska császár komornyikjaként és szakácsként szolgáló és az uralkodót a vesztőhelyre kísérő Tüdös Józsefről is azt állítják egy nekrológjában, hogy korábban a Francia Idegenlégióhoz szolgált: „Tüdös József Komáromban született, de korán, alig tizenhat esztendőskorában elhagyta szülei házáat s Algírba ment, a hol az idegenek légiójában szolgált. Két esztendei szolgálat után a mikor III. Napoleon császár az ezüst hadiéremmel tüntette ki. Visszatért hazájába s Schuster győri püspök főszakácsa lett. Schuster püspök ajánlotta alig tizenkilenc éves korában Miksa császárnak, a ki magával vitte mint főszakácsát Mexikóba.” (*Budapesti Hirlap*, 31. évf. 74. sz. (1911. március 29.) 9.; *Pesti Hirlap*, 33. évf. 74. sz. (1911. március 28.) 13.) Erre vonatkozóan további adatokat nem találtam.

⁶¹² BIBESCO 1887.

névsor szerint 1864 májusában léptették elő),⁶¹³ aki mint beazonosíthatatlan nemzetiségű szerepel.⁶¹⁴ Úgy gondoljuk, hogy „Torok de Jobahaza” a neve alapján gyaníthatóan magyar származású lehetett. Kutatásunk során két olyan személyre akadtunk, akiről úgy véljük, hogy esetleg azonos lehet a fent nevezett illetővel. Egyikük csáfordi és jobbaházi Török Antal Flórián (Flóris) egykori 48-as honvéd, akinek a Bona Gábor által írt életrajza alapján az 1849 és 1867 közötti életszakaszáról semmilyen adattal sem rendelkezünk.⁶¹⁵ A másik személy, csáfordi jobbaházi Bolla Gábor, akiről a nekrológjában a következőket olvashatjuk: „Mozgalmas és érdekes életű ember halt meg tegnapelőtt Budapesten: csáford-jobbaházi Bolla Gábor posta- és táviró főfelügyelő, a keleti pályaudvari mozgóposta főnöke, a ki mielőtt a hivatal íróasztalához került, katona volt és számos csatában vett részt messze idegenben, Amerikában. Az elhunyt 1842-ben született Pozsony-Szentgyörgyön. A katonai pályára készült és tiszt lett a közös hadseregben. Szolgált Olaszországban, utóbb Miksa császárt követte Mexikóba. A kveretároi⁶¹⁶ katasztrófa után belépett az északamerikai Unió hadseregébe s végigküzdötte a déliek ellen a rabszolgaság eltörléséért vívott nagy háborút (sic!),⁶¹⁷ a mely alkalommal súlyosan megsebesült. Hazatérve Magyarországra, a posta szolgálatába lépett, a hol nagy szorgalmával, tudásával szép karriert csinált. Résztvett a román és bolgár posták újjászervezésében, a miért a román koronarend tisztí keresztiét és a bolgár Ferdinánd-rendet kapta. Az elhunytat szerették főlebbvalói tudásáért, szorgalmáért, alárendeltjei pedig humánus bánásmódjáért. Halálát szivszélhűdés okozta. Az elhunytban Bolla Kálmán altábornagy honvédségi adlátus testvérét gyászolja.”⁶¹⁸ Egyértelműen kijelenthető, hogy csáfordi és jobbaházi Bolla Gábor neve nem

⁶¹³ Neve mellett az 1864. május 25-i dátum szerepel, amely valószínűsíthetően az előléptetésének az idejére utalhat. PENETTE – CASTAINGT 1962. 107.

⁶¹⁴ MEYER 2000. 373–374.

⁶¹⁵ Csáfordi és jobbaházi Török Antal Flórián (Flóris) 1825-ben született a Zala megyei Tapolcán, édesapja Török Antal tanító, édesanyja Morva Viktória volt (bátyja csáfordi és jobbaházi Török János a szabadságharc idején alezredes). 1843-ban közvitézként lépett be a cs. kir. 32. Esterházyi Ferdinánd gyalogezredhez, ahol 1847-től őrzetető, 1848. április 17-től tizedes. 1848 júliusától részt vett a szerb felkelők elleni harcokban, majd, mint „hadnagy a »pesti önkéntes csatár-«, ill. 14. honvédszászlóaljban, mellyel Jellačić ellen harcol.” 1848- szeptember 16-tól 1849 januárjáig főhadnagy és parancsörtszt Perczel Miklós őrnagy majd alezredes mellett. 1849. június 14-én „a Tokajban alakuló 97. zászlóaljhoz” került, majd a nevezett év júliusában „százados a 39. Don Miguel gyalogezred újonnan szervezett 4. zászlóaljánál a Közép-Tiszai seregben.” Későbbi soráról annyi ismert, hogy 1867-ben „a Pest városi Honvédegylet tagja, adóhivatali végrehajtó. Később 18 éven át a főváros alkapitánya. (1870-1872. szabadságolt állományú honvéd százados.)” 1870-ben vette nőül Német Erzsébetet. Erzsébetfalva (a mai Pesterzsébet) hunyt el 1878. december 3-án. BONA 2009. II. k. 475.; A Bona Gábor közöl egy fényképet is Török Flórisról (a Magyar Nemzeti Múzeum Történelmi Fényképtárából), amelyben egy érdekes egyenruhában és a mexikói osztrák önkéntes sereg huszárságánál rendszeresített kalaphoz nagyon hasonló fejfödőben látható. Kutatásom során a fényképet (mely az ún. Andrassy albumban található) megtekintettem, melyről Lengyel Beatrix a gyűjtemény vezetője elmondta, hogy a fotó, mint az 1867-es koronázás bandériumvezetőjeként ábrázolja Török Antal Flóriánt.

⁶¹⁶ Értsd: az 1867-es queretároi ostromot követően.

⁶¹⁷ A queretároi ostrom 1867-ben zajlott le, míg az amerikai polgárháború két évvel korábban, 1865 tavaszán ért véget!

⁶¹⁸ *Alkotmány*, 5. évf. 20. sz. (1900. január 24.) 7.; *Budapesti Hírlap*, 20. évf. 22. sz. (1900. január 23.) 7.

szerepel a mexikói osztrák önkéntes sereg névjegyzékében.⁶¹⁹ Úgy véljük, hogy a nekrológban szereplő kronológiai anomália is arra utalhat (tudniillik, hogy előbb vett részt a mexikói kalandban, majd utána az amerikai polgárháborúban), hogy talán Bolla Gábor már a második mexikói francia intervenció korai időszakában Mexikóba érkezhetett.

Brigitte Hamann osztrák történész kutatási alapján a fiatal Draskovich Fülöp⁶²⁰, mint a család fekete báránya dezertált az osztrák cs. kir. hadseregből és álnévvel a Francia Idegenlégió tagjaként érkezett Mexikóba. Hamann megemlíti azt is, hogy a németújvári Draskovich családi levéltárban fentmaradt családjával folytatott terjedelmes mexikói levelezése.⁶²¹

Ezen két személyen kívül nem tartjuk kizártnak, hogy a mexikói osztrák önkéntes sereg magyarországi állományából a mexikói szolgálat során a leszereltek, illetve dezertáltak közül akár többen is beállhattak a Francia Idegenlégióba.

⁶¹⁹ Vö. ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps, Grunbucher Index/Mexiko

⁶²⁰ 1842-ben született Draskovich Károly (1807–1855) és gróf Battyhányi Strattman Erzse első szülött gyermekeként. NAGY 1858. b. 394.; A Tardy-hagyaték jegyzetei szerint 1842-ben született a Kőrös vármegyei Biszágon és Mondau Kamilló álnévet használva lépett a mexikói osztrák önkéntes seregbe, ahol előbb a huszárságnál, majd a csendőrségnél szolgált. A Tardy Lajos által közölt listán tévesen szerepel. TARDY 1990. 152.; A mexikói osztrák önkéntes sereg névjegyzékében a neve nem található. Vö. ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps, Grunbucher Index/Mexiko; Úgy vélem, hogy Tardy Lajos hibás következtetése abból, fakadhatott, hogy Brigitte Hamann művében elég kétértelműen szerepel a francia idegenlégió megjelölése, ugyanis amíg Jean Meyer egyértelműen „Regimiento Extranjero francés” alakot használ, addig Hamannál csupán a „la legión extranjera en México” megjelölés szerepel, mely azért félrevezető, mivel a kortársak is gyakran a légió szót használták az osztrák önkéntes sereg is, ráadásul Hamann művében Draskovics neve az osztrák önkéntesek között bukkan fel, amikor is a szerző arról értekezik, hogy az egyes egyéneket milyen motivációk vezették a mexikói szolgálatvállalásra. Draskovich későbbi sorsára vonatkozóan a Tardy-listán „elesett 1866.?” közlés olvasható, illetve Brigitte Hamann is azt közli, hogy Draskovics Fülöp Mexikóban hunyt el. HAMANN 1989. 67.; Úgy vélem, hogy ez az adat talán nem pontos, ugyanis a mexikói harcokat szintén megjárt Varjassy Béla egy későbbi az 1870-71-es francia-porosz háborúról írt memóriájában említést tesz egy „Draskovits Fülöp gróf”-ról, akivel a magyar tiszt valamikor 1870–71 fordulóján Saint Denis-ben találkozott, mikor az „nejével menekült oda az égő Parisból!” A szövegkörnyezet alapján valószínűsíthető a korábbra nyúló ismeretség a két személy között. VARJASSY 1895. 4.

⁶²¹ HAMANN 1989. 67.; MEYER 2000. 114.; A nevezett napló ügyében megpróbáltam felvenni a kapcsolatot a németújvári Draskovich leszármazottakkal, azonban levelemre nem érkezett válasz.

IV. 2. 3. / *Akik a császári udvartartással érkeztek Latin-Amerikába*

Amint az korábban már ismertettük, az uralkodópár és kísérete 1864 tavaszán érkezett meg Mexikóba az *SMS Novara* fregatt fedélzetén. Johann Lubenski osztrák történész 1988-ban megjelent részletesen adatolt munkájában (*Der Maximilianeische Staat. Mexiko 1861–1867. Verfassung, Verwaltung und Ideengeschichte*) bemutatja Habsburg Miksa mexikói császárságának alkotmány és igazgatástörténetét, melyben egy külön fejezetben ismerteti az udvartartást. Mint azt a szerző művében írja a levéltári adatok szerint Miksa császárt a hathetes utazása során kevésbé foglalkoztatták az éppen Mexikóban uralkodó állapotok, sokkal inkább a bonyolult és kiterjedt udvari szertartásrend megtervezése, elsajátítása kötötte le a figyelmét, amely számos terven, rajzon és magyarázaton keresztül határozta meg az uralkodópár és az udvartartása számára az etikettet, rangsorokat, kitüntetések és az ezekhez kapcsolódó egyéb protokolláris szabályokat. Miksa ez irányú terveit végül nem tudta megvalósítani, mivel egyrészt az általa összeállított etikett és udvari rendszabályok túl merevnek bizonyultak a latin-amerikai közegben, másrészt államkincstára állandó pénzhiánnyal küzdött. Az osztrák szerző szerint ezek mellett az uralkodó szerény jelleme – a tömegektől és ünnepektől való feltűnő idegenkedése – is meggátolta a fényes udvartartás kialakítását.⁶²²

Mint Tardy Lajos megjegyzi, a tengeri utazás során Miksa és Sarolta „szállásmestere is kiskunfélegyházi magyar ember volt”,⁶²³ Kesik János⁶²⁴ személyében, akinek egyrészt a *Sürgöny*-ben jelent meg egy az utazásról írt levele,⁶²⁵ másrészt, – mint ahogyan arra a Tardy-

⁶²² LUBIENSKI 1988. 73–74.

⁶²³ TARDY 1990. 147.

⁶²⁴ Kesik János életrajzáról nem rendelkezünk bővebb adatokkal. Annyi bizonyos, hogy hazatért Mexikóból, ugyanis 1869. május 28-án született meg Kesik Ödön (1869-1923) nevű fia, aki később Szolnok rendőrkapitánya lett. Bojtos az alábbi idézetet közli Kesikről: „*a megboldogult Miksa császárnak volt testőrje Amerikában, és ezt az állását a felséges uralkodóház iránt családunkról tudott megbízhatóságnak, hűségnek köszönte.*» BOJTOS 2017.; 1870-ben a kiskunhalasi „Tanyatulajdonosok betűrendes címjegyzéke” szerint Bodoglár pusztán lévő tanyavilágban élt. JUHÁSZ 2013. 84.; 1885-ben Kesik tanyáján tűz ütött ki: „Tűz. Kesik János homokosztályban lévő tanyája f. hó 20-án délután 2 órakor kigyuladt s teljesen elhamvadt. A tűznél emberélet is esett áldozatul. Ugyanis Bozóki István fiatal parasztleányt, a szomszédos tanya gazdájának fiát, ki az égő tanyából hordotta kifelé a menthető tárgyakat, a kamra leomló padlata leütötte. A szerencsétlen a kapott zuzódások és égési sebek következtében még az nap éjjel meghalt. A tanya gazdájának két gyermeke szintén súlyos égési sebeket szenvedett s felgyógyulásukhoz alig van remény. A gyermekek közül egyik 11, a másik 15 éves.” *Félegyházi Hírlap*, 4. évf. 43. sz. (1885. október 25.) 3.; Egy 1897-es újsághír már „néhai Kesik János”-t említi. *Félegyházi Híradó*, 3. évf. 50. sz. (1897. december 12.) 5.

⁶²⁵ [KESIK] 1865.

hagyatékban rátaláltunk – naplót is vezetett az utazásról, mely az OSZK Kézirattárában található.⁶²⁶

A mexikói udvari rezidencia eredetileg a mexikói fővárosban található Nemzeti Palotában lett volna berendezve, de annak állapota – 1100 romos szobája – arra késztette az újdonsült császári párt, hogy az udvari életet a városon kívül nyugati irányban elhelyezkedő Chapultepec Palotába (napjainkban Mexikóváros része), a spanyol helytartók egykori rezidenciájába költöztessék, amely Montezuma nyári palotájának romjain épült. Ezek mellett a császár és császárné a Cuernavacában található rezidenciájukon (*Jardín Borda*) töltött még huzamosabb időt. Udvertartásában szolgálók egy része a Miramare-kastélyból érkezett, míg az uralkodói személyzet másik része helyi mexikóiakból állt. Az európai viszonyokhoz képest jóval szerényebbnek mondható mexikói császári udvertartást az magyarázza, hogy Miksa császár nem tett kísérletet új mexikói császári arisztokrácia létrehozására. A régi konzervatív elitet a köztársaság eltörölte, melyet egy 1863. szeptember 5-i régensi rendelettel valamelyest igyekeztek orvosolni azzal, hogy I. Iturbide császár lányát és unokáját fejedelmi rangra emelték, de szélesebb társadalmi csoport felemelésére nem törekedtek, mert az uralkodó a kormányának liberális voltát akarta előtérbe helyezni. A mexikói császári udvarban tartózkodó kevés számú nemes szinte mind Ausztriából érkezett és a Mexikóba utazó udvertartás, szűkös személyzetéhez tartozott: gróf Zichy József és felesége, Corio márkí; Paula Kollonitz grófnő⁶²⁷ – ők mindannyian 1864-ben vissza is tértek Európába.⁶²⁸ A *De Miramar a Mexico: Viaje del Emperador Maximiliano y de la Emperatriz Carlota, Desde su Palacio de Miramar cerca de Trieste, hasta el capital del Imperio Mexicano, con una relacion de los festejos publicos con que fueron obsequiados en Veracruz, Cordoba, Orizaba, Puebla, Mexico, y en las demas poblaciones del transito* című császári propagandakiadványban említést tesznek arról, hogy öfelsége kíséretét alkotó személyek között volt „Bombelles gróf (a testőrség parancsnoka), Zichy gróf magyar nemzeti ruhában, és Corio márkí.”⁶²⁹ Zichi és vásonkeői Zichy József mint Sarolta császárné nagymestere érkezett Mexikóba, felesége Zichy-Metternich Mária Melánia Carlota Milánóban és Miramareban Sarolta udvarhölgye volt. Férjével a császári pár kíséretében Mexikóba utaztak, ahonnan hat hónapnyi tartózkodás után visszatértek

⁶²⁶ A Tardy-hagyatékban találtam rá Kesik János leveleire. Tardy Lajos a kéziratot forrásközlésre előkészítette, azonban megjelentetésére már nem került sor. A kézirat lelőhelye: OSZK Kézirattár

⁶²⁷ 1867-ben Bécsben *Eine Reisen ach Mexico* címmel adott ki visszaemlékezést az utazási élményeiről. KOLLONITZ 1867.

⁶²⁸ LUBIENSKI 1988. 74.

⁶²⁹ *De Miramar a Mexico* 1864. 314.

Európába,⁶³⁰ melyről a hazai sajtó is beszámolt: „Zichy gróf és grófné, kik Mexicóból, hova a császári párt kísérték, közelebb tértek vissza és jelenleg jószágukon, Szent Jánoson időznek, sok érdekes részletet beszélnek a mexicói udvarról. Általában nagy bizalmuk van a mexicói császárság jövőjében. Az éghajlat, mondják, kitűnő, a föld csodásán termékeny s a lakosság felvilágosodott elemeinek hangulata igen kedvező. Miksa császár jelenlegi tartózkodási helyéről azonban nem szólnak ily dicsérettel. Maga az udv. palota félrom. A császár mexicói udvara önfeláldozása épen nem valami nagyszerű. – Mind a gróf mind a grófné Mexicóba visszatérni szándékoznak.”⁶³¹ Zichy-Metternich Melanie grófnő naplójegyzeteiből ugyancsak betekintést nyerhetett a magyar olvasóközönség a császári pár utazásának egy állomásába, melyet a *Budapest* közölt 1902-ben (*Egy nap Martinique szigetén. Zichy-Metternich Melanie grófnő naplójegyzeteiből*).⁶³²

A főistállómesteri és császári testőrség⁶³³ parancsnoki tisztét a császár gyermekkori barátja, gróf Karl Bombelles töltötte be, míg a testőrség tisztje (*Offiziere der kaiserlichen Leibwache*) Schaffer százados volt, az alceremóniamester Günner őrnagy, a kincstárnok⁶³⁴ Kuhacevic, az udvari alamizsnafelügyelő pedig Dr. Bilimek.⁶³⁵ Az udvari marsall tisztét Almonte tábornok, a főceremóniamester tisztet Mora töltötte be, míg a császár személyi orvosaként előbb Dr. Semelder, később dr. Basch szolgált. Ezen felül a császári udvarhoz tartozott még két ceremóniamester, négy parancsörtiszt, egy kamarás, huszonhat inas és lakáj, valamint tizenhat lovász.⁶³⁶

⁶³⁰ KNECHTEL 2011. 255.

⁶³¹ *Nefejejts*, 7. évf. 3. sz. (1865. január 1.) 27.; Arra vonatkozóan nem találtam adatot, hogy a későbbiek során még visszatértek-e Mexikóba.; Zichy József 1897-ben hunyt el. Haláláról számos sajtóorgánium megemlékezett kiemelve, hogy egykoron „elkísérte Miksa császárt Mexikóba mint főudvarmester”. *Budapesti Hirlap*, 17. évf. 15. sz. (1897. január 15.); *Kolozsvár*, 11. évf. 9. sz. (1897. január 13.) 3.; *Kolozsvár*, 11. évf. 10. sz. (1897. január 14.) 3.; *Pesti Napló*, 48. évf. 13. sz. (1897. január 13.) 5.; Egy későbbi cikkben is így hivatkoznak a személyére. *Budapesti Hirlap*, 34. évf. 46. sz. (1914. február 22.) 34.; Főudvarmester titulust valószínűleg Zichy Ferenc nyomán kötötte személyéhez a magyar sajtó, aki 1864-et megelőzően Észak-Itáliában Miksa főherceg udvarmesteri tisztét töltötte be. *Hazánk*, 7. évf. 168. sz. (1900. július 18.) 4.

⁶³² [ZICHY-METTERNICH] 1902.; A napló-részlet egy 1864 májusában Martinique szigetén tett kirándulás történetét ismerteti. A sajtóorgánium, „mint Sarolta császárné főudvarmesternője” említi.

⁶³³ A császári testőrségben is szolgáltak magyar személyek. Bővebben ld.: *Függelék (Adattár); Tipikus és atipikus életutak*.

⁶³⁴ Az *Ország Tükre* egy híradásban gúnyosan azzal élcelődött, hogy gróf Majláth Kálmán is felajánlotta ez irányú szolgálatait Habsburg Miksának: „(Magyar kincstárnok a mexicói császár mellé.) A mexicói császár mellé — mint a »K. K.« becsi levelezője közli — a »Vezér« volt szerkesztője gr. Majláth Kálmán kincstárnokul ajánlkozott. E közlés azonban alkalmasint csak tréfa, mert az aspiráns kincstárnokot legelőször is régi előfizetői vennék elő, miután az ő kincsükkel: előfizetési pénzeikkel nagyon furcsán kincstárnokoskodott, sem lapot nem adván, sem pedig a pénzt nem térítvén meg.” *Az Ország Tükre*, 3. évf. 13. sz. (1864. május 1.) 155.

⁶³⁵ LUBIENSKI 1988. 73–74.

⁶³⁶ LUBIENSKI 1988. 73–74.

Az 1875-ös „WÜRZBACH-féle lexikon”-ra hivatkozva Keve András megjegyzi, hogy Scherzenlechner Sebestyén Miksa „főherceg tanácsosa volt, elkísérte mint császárt Mexikóba, de 1865-ben összekülönböztek”, ami miatt Scherzenlechner „visszatért Európába, és vagy Svájcban vagy Olaszországban telepedett le.”⁶³⁷ Személyéről a *Nefelejts* az alábbiakat közölte: „A mexicói császár titkára S. — bár neve németesen hangzik — budai születésű magyar. Fialat korában azon gránátos zászlóaljban szolgált, mely a budai királyi várak rendes őrséget képezte. Pályája nevezetes. A nádor egyszer észrevette, hogy egy fiatal katona, azon időben, midőn a katonák ebédjüket kapják ki, csészében ételt hord ki az őrlakból, s aztán üres csészével tér vissza. A nádor utána járattott, hová hordja? Ekként kiderült, hogy a külvárosban egy szegény beteg nagyanyja van, kit a fiatal katona évek óta így táplál, a vékony ebéd felét mindennap megosztja vele. A nádor rögtön udvarához vette a fiatal katonát, kiből később a legeszebb diplomaták egyike fejlődött. Nyolcz érdemrendje van külföldi udvaroktól. Megérdemli, mert emelkedésének alapja – igazi szívjóság.”⁶³⁸ Scherzenlechner a hazatérését követően 161 darabból álló madárgyűjteményt adományozott a Magyar Nemzeti Múzeum részére, melyekről „csak annyit tudhatunk, hogy 1865-ből Mexikóból származnak. Dr. H. SCHIFTER szíves értesítése szerint a bécsi múzeum nem kapott SCHERZENLECHNERTől anyagot.”⁶³⁹

Az európai királyi udvarokhoz viszonyítva a mexikói császári udvarban elenyésző volt az udvarhölgyek száma.⁶⁴⁰ Közéjük tartozott az osztrák önkéntes sereg huszárságánál szolgáló, majd 1866-tól a Mexikói Császári Csendőrség vezetőjének, gróf Wickenburg Edmundnak a felesége, zalabéri Horváth Stefánia, aki gyermekeivel (köztük Wickenburg István későbbi Fiumei magyar kormányzóval) 1865 tavaszán érkezett Veracruz kikötőjébe. Utazásáról egy vaskos levelezés található a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában.⁶⁴¹

Kiss László a reformkor idején Zágrábban folytatott teológiai tanulmányokat, majd otthagya az egyházi pályát a trieszti tengerészeti iskola diákja lett. Ezt követően Konstantinápolyban élt, ahonnan a magyar szabadságharc hírére hazatért. 1849-ben Kossuth Lajos Andrássy Gyula mellé nevezte ki titkárnak Isztambulba. A világosi fegyverletételt követően előbb Párizsban, majd pedig Londonban találjuk, ahol kapcsolatot tartott fent az emigrációval. Nagy-Britanniában egy belfasti vászongyár alkalmazásában állt és az üzem képviselőjében beutazta Európa több országát is. 1861-ben Kossuth megbízásából álnéven tért

⁶³⁷ KEVE 1982. 149.

⁶³⁸ *Nefelejts*, 6. évf. 10. sz. (1864. június 5.) 118.

⁶³⁹ KEVE 1982. 149.

⁶⁴⁰ LUBIENSKI 1988. 73–74.

⁶⁴¹ Ld. *Függelék (Adattár)*. Tipikus és atipikus életutak. gróf Wickenburg Edmund.

haza, azonban végül amnesztiában részesült és Pesten ügyvédi képesítést szerzett. 1864-től „Mexikóban mint a császári kabinetiroda fordítója működött”.⁶⁴² 1866. július 15-én francia-spanyol fordítóként áthelyezték az osztrák önkéntes sereg mellé.⁶⁴³ Sarlay Pál 1867-ben kelt levelében feltehetően rá utal amikor a Mexikóban maradt magyarok között említi: „Kiss, kolozsvári fi, angol s francia nyelvből ad órákat”.⁶⁴⁴ A közölt életrajza szerint ezt követően ismeretlen időpontban az Egyesült Államokba települt át, ahol „egymásután mint aranyásó, törvénytudó tolmács, korcsmáros, nyelvmester, színész és prédikátor kereste meg kenyerét. Hazatérve Magyarországra, a sokat hányatott embernek Kozma Sándor főügyész szerzett állást.” Kiss Budapesten hunyt el 1886-ban.⁶⁴⁵

Schoefft – más alakban: Schöffit – József festő, aki élete során a világ számos pontján is megfordult, Miksa császár uralkodásának az idején Észak- és Közép-Amerika területén tett utazásokat. „Jelenlegi ismereteink szerint 8 kép köthető Schoefft mexikói korszakához, amelyek közül legismertebb az 1865-ben Miksa mexikói udvarában megfordult kikapoo indiándelegációt ábrázoló csoportportré. Fennmaradtak továbbá adatok, amelyek megerősítik, hogy Schoefft mexikói tartózkodása idején megfordult az udvarban: neve felbukkan például egy hivatalos listán, amely egy udvari ünnepélyre meghívottak neveit tartalmazza.”⁶⁴⁶

Tüdös József – aki hivatalosan az osztrák önkéntes sereg tagja érkezett Mexikóba, azonban valójában már a császári párral hajózott Veracruzba – az uralkodó hűséges komornyikja és szakácsa volt.⁶⁴⁷ Egyes sajtóhírek alapján a mexikói udvari konyhára is kerültek magyarok: „A népszerűség átkát alig érezte még valaki annyira, mint Deák Ferencz, a ki pedig mindig olyan nemes egyszerűséggel tért ki minden parádé elől. [...] A mexicói császár hontalanná lett szakácsnéja arra kérte az ország bölcsét, hogy vegye szívére azt a nagy igaztalanságot, a mi vele Amerikában történt s mondjon mellette beszédet az országházában, hogy hadd adja ki neki a magyar kormány a mexicói hátralékot.”⁶⁴⁸ Egyes közlések szerint mint fiatal inas a dualizmus korának híres cukrásza, Dobos C. József is „Miksa császárnál, Mexikóban gyakorolta a szakácsművészetet, mielőtt megalkotta életének főművét, mely a

⁶⁴² *A Pallas Nagy Lexikona*, 1914. XI. k. 701.

⁶⁴³ AGNM, México Independente, Gobernación y Relaciones Exteriores, Segundo Imperio, Caja num. 50. Exp. 17.

⁶⁴⁴ SARLAY 1867. 591.

⁶⁴⁵ *A Pallas Nagy Lexikona*, 1914. XI. k. 701.

⁶⁴⁶ MÉSZÁROS 2015. 188.; Schoefft József életéről ld. még: SZVOBODA DOMÁNSZKY 2006. 173–209.

⁶⁴⁷ Ld. *Függelék (Adattár)*. Tipikus és atipikus életutak. Tüdös József.

⁶⁴⁸ *Esztergom és Vidéke*, 9. évf. 81. sz. (1887. október 9.) 2.

világforgalomba vitte nevét: a Dobostortát.”⁶⁴⁹ (Erre vonatkozóan eziádig kutatásunk során nem találtunk semmilyen megerősítő adatot.)

1864 májusában „Kecskeméti Károly és zenebandája csakugyan aláírták a tengereken túlra szóló szerződést s rövid idő alatt Mexikóba mennek. Ebben az ínséges világban elhatározták magukat, s még csak azon búsulnak, hogy Mexikóban egy pár csizma ára 50 ft 8 akkor mit ér az a 200–250 dollár, a mit fejenkint kapnak.”⁶⁵⁰

Az adatok azt mutatják, hogy voltak olyan civil egyének is, akik már Miksa császár uralkodásának az idején érkeztek Mexikóba szerencsét próbálni. Ilyen személy volt például Mész János vasútmérnök, aki magyar nyelvű levélben folyamodott alkalmazásért az uralkodóhoz.⁶⁵¹

A *La Sociedad* nevű konzervatív mexikói sajtóorgánium rendszeresen adott közre névlistákat az országba érkező külföldi állampolgárokról, a kikötőforgalom adatai alapján. 1864–1865 folyamán négy olyan utas neve olvasható, akikre, mint „húngaro” történik utalás: 1864 augusztusában „Andrés Garta” – aki Kubából érkezett –⁶⁵² és ugyanezen év novemberében „Jean Pfof” – mint New-Orleansból érkezőt említik –,⁶⁵³ illetve 1865 folyamán „M. Larito”⁶⁵⁴ és egy további anonim személy.⁶⁵⁵ Lechner Gyula⁶⁵⁶ 1867-ben „a kormány által kiküldetve” járt Mexikóban.⁶⁵⁷ A II. Mexikói Császárságnak a Mexikói Állami Levéltárba

⁶⁴⁹ *Ujság*, 10. évf. 107. sz. (1934. május 13.) 27.

⁶⁵⁰ *Nefelejts*, 6. évf. 25. sz. (1864. szeptember 18.) 254.; A *Szegedi Hirado*-ban az alábbi szöveggel jelent meg: „Magyar cigányok Mexikóban. Debrecenből az aradi német lapot arról értesítik, hogy néhány nappal ezelőtt egy idegen érkezett oda ki a mexikói udvar számára az első debreceni cigánybandát szerződtette. A zenetársulat 14 tagból áll és (cseh karmesterök, Nesvorda ur kíséretében mar útra indult. A zenebandát a tengeren át a mexikói udvar költségein szál lítják, s a hajórakelés napjától fogva naponkint mindegyikük 6 ezüst húszast kap. Ezenkívül mellékkeresetekről is vannak biztosítva.” *Szegedi Hirado*, 6. évf. 37. sz. (1864. május 7.) 2.; Közli még: *A Népbarrát*, 4. évf. 19. sz. (1864. május 5.) 227.; Egyes hírek szerint a zenészek mellett a Habsburg Birodalom területéről a „mexikói császár udvari színháza számára egy udv. ügynök 98 tagot szerződtetett, részint az ottani opera, részint a dráma s ballet számára. Néhány nap múlva már el is fognak utazni rendeltetésük helyére.” *Hölgyfutár*, 15. évf. 63. sz. (1864. május 31.) 510.; *Nefelejts*, 6. évf. 10. sz. (1864. június 5.) 119.

⁶⁵¹ AGNM, Instituciones Gubernamentales: época moderna y contemporánea, Administración Pública Federal S. XIX, Gobernación Siglo XIX, Segundo Imperio, Caja 47. Exp. 143.; A *La Sociedad* mexikói újság név szerint közli a francia Cantambre hajóval Mexikóba érkezett külföldi utasokat nemzetiségük megjelölésével, melyen ott szerepel Mész József neve is, aki feleségével érkezett Mexikóba 1864 októberében. *La Sociedad*, Tomo. 3. Num. 480. (13 de Octubre de 1864.) 3.

⁶⁵² *La Sociedad*, Tomo. 3. Num. 437. (31 de Agosto de 1864.) 3.

⁶⁵³ *La Sociedad*, Tomo. 3. Num. 502. (4 de Noviembre de 1864.) 3.

⁶⁵⁴ *La Sociedad*, Tomo. 6. Num. 1122. (8 de Agosto de 1866.) 2.

⁶⁵⁵ *El Diario del Imperio*, Tomo 2. Num. 236. (12 de Octubre de 1865.) 366.

⁶⁵⁶ 1849. júniusától az 1. honvéd utászászlóaljnál hadnagy, „a budai vár lebontási munkálatainak felügyeletével megbízva. Világosnál teszi le a fegyvert.” A kiegyezésig tartó életszakaszáról nem ismert adat. 1867-ben a budai Honvédegylet tagja lett. Később, mint osztálytanácsos a közlekedésügyi minisztériumnál dolgozott. Szinnyei, mint „nyug. kir. középítészeti felügyelő” említi. 1881. március 26-án Budapesten hunyt el. BONA 1998. II. k. 373.; SZINNYEI 1900. 942.

⁶⁵⁷ KORPONAY 1866-1870. 740.; 1867 januárjában elhunyt egykori honvédőrnagy (később főiskolai tanár), Csányi Dániel özvegye férje több irodalmi művét is „személyesen átadta 1867-ben Budán férje régi barátjának Lechner

került okmányai között találhatóak olyan iratok is, melyek arról tanúskodnak, hogy az állam vezetése tervbe vett egy nagyobb betelepítési programot a Habsburg Birodalomból – ezáltal Magyarországról is – és több egyéb országból egyaránt, melyre vélhetően a császárság 1867-es bukása okán végül nem került sor.⁶⁵⁸

Csupán érdekességként jegyezzük meg, hogy ekkoriban Magyarországnak némi agrárexporttörténeti kapcsolódási pontja megfigyelhető van a mexikói kalanddal. A *Szegedi Hirado* értesülései szerint állítólag a „mexikói francia hadtestet hazánkból vitt beszózott juhhússal látta el a francia hadügyminisztérium”,⁶⁵⁹ míg ebben az időszakban a Palugyay borok exportja is megnövekedett,⁶⁶⁰ valamint lisztkivitelről is van adatunk.⁶⁶¹

Gyulának, de azóta vissza nem kaphatja, sőt az e részbeni levelekre nem is válaszolt; jelenleg pedig a kormány által kiküldetve Mexikóban van.” U. a.

⁶⁵⁸ A mexikói állami levéltárban a II. Mexikói Császárság fondjában több olyan dokumentum is megőrződött, melyek arról tanúskodnak, hogy a császári vezetés több országból is szerette volna előmozdítani a Mexikóba történő bevándorlást. Az egyik ilyen alapján a mexikói császári kormányzatot például foglalkoztatta azon kérdés is, hogy miként lehetett volna az Egyesült Államokba kivándorolt osztrák állampolgárokat Mexikóba történő áttelepítésre bírni. Az erre vonatkozó dokumentumok.: AGNM, México Independente, Gobernación y Relaciones Exteriores, Segundo Imperio, Caja num. 18. Exp. 87.

⁶⁵⁹ *Szegedi Hirado*, 5. évf. 19. sz. (1863. március 19.) 2.;

⁶⁶⁰ „(Magyar bor Mexikóban.) Mily igen kedvelt s keresett a magyar bor a mexikói császári udvarnál, eléggé mutatja azon körülmény, miszerint a legközelebbi pozsonyi 10,000 butellia és 400 egy-egy akós első szállítmányt, mely oda mintegy három hét előtt indított útnak, már ismét egy 15,000 palaczkos és 300 egy-egy akós hordó legfinomabb magyar bor követi.” *Vasárnapi Újság*, 12. évf. 26. sz. (1865. június 25.) 324.; „Miksa császár expedíciójában Mexikóba indul egy fejedelmi hajó. Ami finom, előkelő és jó van, azt felpakolják a hajóra, hogy európai kényelme legyen ott messze az új uralkodónak. A borok szállítására az egész világ czépei pályázatot adnak be és Palugyay József nyeri el azt. Pedig óriási a feladat: forró égöv alá kell borokat szállítani! Ezt a temperaturát a helytelenül kezelt bor ki nem bírja, ilyen messze útra borküldemény romlatlanul ritkán érkezik. És Palugyay József szállítmánya pompásan megérkezett rendeltetési helyére, amivel harmincz nyelven foglalkozik a szaksajtó. És ugyanannyi felé megnyílik az út a Palugyay-féle borok számára. A magyar bor egy csapásra népszerű lesz, nem-csak az ő, de az új világban is” olvashatjuk a *Borászati Lapok* hasábjain megjelent *Palugyay József emlékezete* című írásban. *Borászati Lapok*, 47. évf. 21. sz. (1915. május 23.) 260.

⁶⁶¹ Hunfalvy János közlése szerint 1865-ben 188 mázsa lisztet is szállítottak Triesztből Veracruz kikötőjébe. HUNFALVY 1867. 131.

IV. 2. 4. / Magyarok Mexikó partjainál az osztrák cs. kir. haditengerészet kötelékével

Mint Krámlí Mihály egyik munkájában megjegyzi „a közös haditengerészetben annak idején több tízezer magyar is szolgált és Magyarország ezernyi szállal kötődött a tengerészethez.” Az első magyar származású tisztek 1824-ben nyertek felvételt a cs. kir. haditengerészethez, azonban számuk „mindvégig csekély maradt. A flotta szárazföldi alakulataiban szolgálókkal együtt is legfeljebb egy tucat akadt, akik 1848-ban mind kitartottak Ausztria mellett.”⁶⁶²

A mexikói kaland idején az osztrák cs. kir. haditengerészet hadihajói is megjelentek a Mexikói-öbölben. A Miksát és Saroltát Mexikóba szállító *Novara* fregatt 1865 tavaszáig Mexikó partjainál állomásozott, ahonnan visszatérve a lissai ütközetben vett részt. A cs. kir. haditengerészet zászlóshajója Wilhelm von Tegetthoff parancsnoksága alatt 1867-ben ismét visszatért a latin-amerikai állam partjaihoz, azzal a feladattal, hogy hazaszállítsa Miksa császár bebalzsamozott holttestét.⁶⁶³ A „mexikói vizekben történt hosszabb kiküldetés” során „Tegetthoff altengernagy mellett szolgált gyulai Gaál Jenő sorhajóhadnagy.”⁶⁶⁴

Őfelsége, I. Ferenc József hadihajója a *Dandolo* korvett 1865 januárjában indult útnak Pola kikötőjéből Mexikó partjai felé. A hadihajó a Trieszt – Korfu – Málta – La Goulette (Tunisz) – Cartagena – Gibraltár – Cadiz – Teneriffe – Martinique útvonalon érkezett Mexikó partjaihoz 1865 júliusának végén. A korvett egészen 1867 februárjáig Mexikó partjainál állomásozott, mely időszak alatt egy nagyobb utazást is tett a Mexikói-öbölben.⁶⁶⁵ Az *Eger* hetilap be is számolt a cs. kir. hadihajónak egy incidenséről, amely az 1866-os porosz-osztrák-olasz háború egyik kapcsolódó összetűzéseként értelmezhető: „Becsből, aug. 10-ről jelentik, hogy a »Dandolo« osztrák corvette a »Vineta« porosz corvettel a mexicói partokon összeütközött, és az osztrák hajó győzött. A veszteség 20 halott és 40 sebesült.”⁶⁶⁶

⁶⁶² KRÁMLI 1998. 1.; 14.

⁶⁶³ BAYERSBURG 1958. 43–45.;

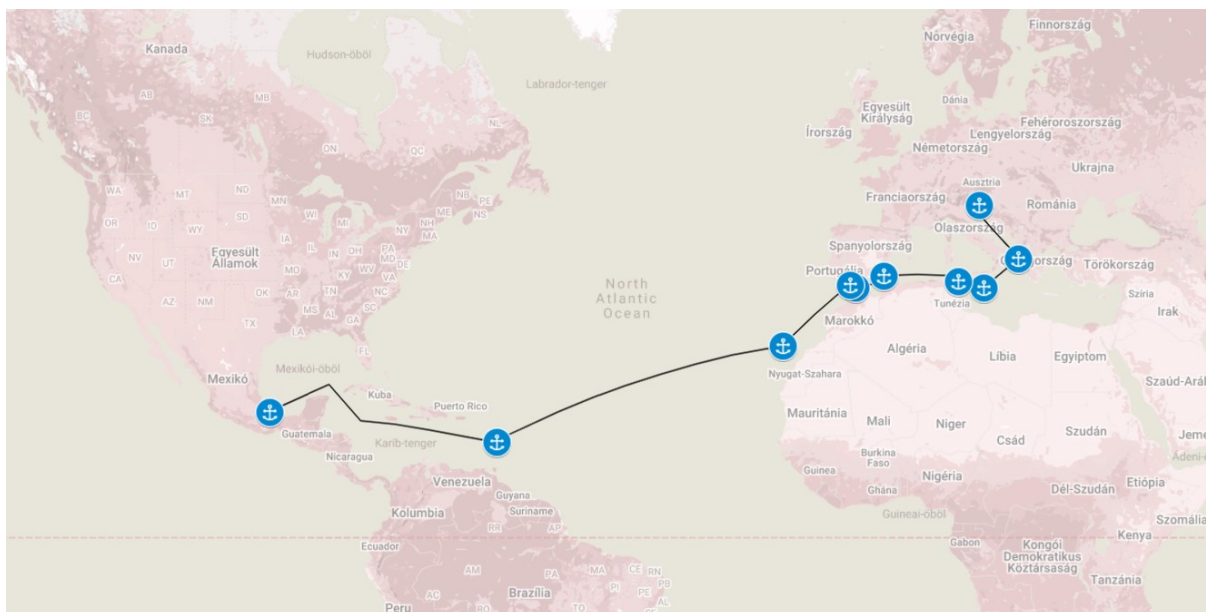
MICHAEL ORGAN: *Az SMS Novara, az osztrák császár fregattja 1843-99 „...a legcsodálatosabb hajó...”*, Hajózástörténeti Közlemények, ford.: Veperdi András
<http://www.kriegsmarine.hu/hk/mo00704.html>

Utolsó megtekintés: 2016. 04. 22.

⁶⁶⁴ *Budapesti Közlöny*, 2. évf. 22. sz. (1868. január 28.) 249.

⁶⁶⁵ AICHELBURG 2002. 138–139.

⁶⁶⁶ *Eger*, 4. évf. 33. sz. (1866. augusztus 16.) 276.

A *Dandolo* 1865 decemberében a Yucatán-félszigetre tett egy hosszabb utazást Campeche városához, ahonnan 1865 karácsonyán érkezett vissza Veracruzba. Az 1866-os esztendő folyamán a korvett nem hagyta el a város környéki vizeket. Az adatok alapján a hadihajó több mint két év szolgálat után, 1867 februárja és áprilisa között indult vissza Európába a Havanna – Gibraltár – Castelnuovo útvonalat követve.⁶⁶⁷ A bécsi katonai törzslapok szerint a magyarországi állományból kilenc önkéntes (Ábrahám János; Balogh István; Balázs Mihály; Chrypko Johann; Göldrich Lorenz; Göttlicher Ferenc; Illich Márton; Paluch Paul; Suschnar András) az *Dandolo* fedélzetén tért haza szülőföldjére.⁶⁶⁸

1866. október 21-én az „Elisabeth» hadi gőzös rendeletet kapott a hadügyminisztériumtól, hogy haladéktalanul Mexikóba induljon.”⁶⁶⁹ A *Kaiserin Elisabeth* szintén a Trieszt – Gibraltár – Teneriffe – Martinique útvonalat követve futott be Veracruz kikötőjébe 1866 karácsonyán (eddigre a mexikói osztrák önkéntes sereg felosztatásra került). 1867 első hónapjaiban a mexikói kikötőváros körüli vizekben állomásozott,⁶⁷⁰ majd 1867 nyarán a hadihajó segítségével evakuálták a Miksa császár oldalán végsőkéig kitartó és

⁶⁶⁷ AICHELBURG 2002. 138–139.

⁶⁶⁸ Ld. *Függelék (Adattár)*

⁶⁶⁹ *Magyar Néplap*, 1. évf. 48. sz. (1866. október 28.) 459.

⁶⁷⁰ AICHELBURG 2002. 165.

hadifogságba került katonákat az Amerikai Egyesült Államokon keresztül.⁶⁷¹ A hadigözös a Veracruz és New-Orleans utat három ízben is megtette a nevezett év júniusa és augusztusa között, azonban az utolsó alkalommal már nem tért vissza Mexikó partjaihoz, hanem a Havanna – New York – Havanna – St. George (Bahamák) – Lisszabon – Gibraltár – Messina – Trieszt útvonalon futott be Pola kikötőjébe 1868 januárjában. (Arra vonatkozóan nem találtunk adatokat, hogy a *Kaiserin Elisabeth* fedélzetén tértek-e vissza önkéntesek, ez azonban nem zárható ki.)⁶⁷²

1902-ben a *Váci Hírlap*-ban egy Peták János nevű személy azt állította magáról, hogy „a Bach korszakban fölcaptam hadi tengerésznek, hol 13 évig szolgáltam s ezalatt bejártam kétszer a nagy világot. Maxmillián császárral, ki admirálisom volt, megfordultam Mexikóban s itt jobb lábamon nehéz sebet kaptam, úgy, hogy majdnem én is ott hagytam a fogam fehérét.”⁶⁷³ A hazai sajtóban egy Tompa József nevű személyről 1884-ben az alábbiakat közölték: „(Borzasztó szerencsétlenség) történt tegnap délután az újpesti kikötőben. Babinszky András 23 éves szabadságolt katona a kikötő kotrasi munkálatainál dolgozott mint napszámos s tegnap délután 3 óra tájban egy erős szélroham a dereglyét, melyen Babinszky dolgozott, úgy vágta egy másikhoz, hogy B. kibukott a dereglyéből a Dunába. Egy közel álló dereglyéről Tompa József nevű barátja — aki jó úszó — azonnal utána ugrott, hogy kimentse, de a szerencsétlen annyira elvesztette lélekjelenlétét, hogy megmentője utasításainak nem birt eleget tenni, sőt midőn közelébe ért, ezt oly görcsösen ragadta meg és vonta magával, hogy a szél által felkorbácsolt hullámok csakhamar átcsaptak fejük felett s rövid küzdelem után mind a kettő alámerült és nyomtalanul eltűnt a habokban. Midőn a hullákat kifogták, szorosán összeölelkezve voltak. Az odaveszett Tompa József, cs. k. osztrák-magyar tengerésztiszt volt s Mexikóban Miksa császár mellett mint tiszt harcolt, később pedig az amerikai Egyesült államok hadseregében szolgált szintén tiszti minőségben. Innen hazájába jött, de nem kaphatott semmiféle állást, úgy hogy az 50 éves ember kénytelen volt a kotrasi munkálatoknál Újpesten munkát keresni, hol mint dereglye-kormányos működött, míg tegnap mozgalmas élete oly tragikus módon ért véget.”⁶⁷⁴

A *Vadász- és Verseny-Lap* 1908. február 29-i számában megemlékeznek egy Weiler József nevű személyről, aki – mint „a Magyar Lovaregyletnek 20 éven keresztül hűséges

⁶⁷¹ Bővebben ld. III. 2. 7. / 1867: *A császárság végőrái alfejezet.*

⁶⁷² AICHELBURG 2002. 165.

⁶⁷³ *Váci Hírlap*, 16. évf. 20. sz. (1902. május 18.) 4.

⁶⁷⁴ *Budapesti Hírlap*, 4. évf. 171. sz. (1884. június 22.) 6.; Közli még: *Fővárosi Lapok*, 21. évf. 146. sz. (1884. június 22.) 952. *Magyar Polgár*, 18. évf. 144. sz. (1884. június 24.) 6.

szolgája” – „62 éves korában, hosszabb szenvedés után elhunyt. A megboldogult, a ki fiatal korában mint tengerész katona szolgált, részt vett 1864-ben a helgolandi, valamint 1866-ban a lissai ütközetnél s azon a hajón [ti. *Novara* – B. I. Z.] tett szolgálatot, a melyen Miksa császár holttestét szállították vissza Mexikóból.”⁶⁷⁵

További kutatásokat igényelne az imént említett személyekkel kapcsolatban, hogy valóban a cs. kir. haditengerészet kötelékében szolgáltak-e, amennyiben igen az azt jelentené cáfolhatóvá válik Krámlí Mihálynak azon megállapítása, miszerint magyar nemzetiségű „legénység 1867-ig nem szolgált a flottában.”⁶⁷⁶

⁶⁷⁵ *Vadász- és Verseny-Lap*, 52. évf. 9. sz. (1908. február 29.) 134.

⁶⁷⁶ KRÁMLI 1998. 14.

IV. 2. 5. / Magyarok a köztársasági oldalon

A Mexikóban az 1854 és 1867 között a köztársasági oldalon harcoló külföldi önkéntesek témakörét Lawrence Douglas és Taylor Hanson járta körbe egy jól adatolt, nagyrészt levéltári forrásokon és egykorú visszaemlékezéseken alapuló munkájában (*Voluntarios extranjeros en los ejércitos liberales mexicanos, 1854-1867*), mely 1987-ben az egyik legrangosabb mexikói történettudományi szaklap, a *Historia Mexicana* hasábjain jelent meg.⁶⁷⁷

Douglas és Hanson megállapítják, hogy az intervenció korai éveiben a Juárez kormányzat seregeiben nagyobb számban voltak jelen az európai, mint az amerikaiak önkéntesek, amely legfőképpen az 1861 és 1865 között lezajlott amerikai polgárháború hatásának volt köszönhető, de az is elmondható, hogy utóbbi csoportra az 1846-48-as amerikai-mexikói háború óta bizalmatlanul és inkább ellenségesen tekintettek a Rio Grande folyótól délre. Az Unió és a Konföderáció katonai konfliktusának lezárultával 1865-ben azonban fordulat állt be, ugyanis az Egyesült Államokból egyre nagyobb számban érkeztek az önkéntesek Mexikóba. Douglas és Hanson felhívja a figyelmet arra is, hogy amíg a konzervatív oldalt erősítő külhonból érkező katonai jelenlét (Francia Expedíciós Erők, egyiptomi segédhad, belga önkéntesek, *MÖF* stb.) – már létszámuk okán is – közismertebb, addig a mexikói történetírás kevésbé szentelt figyelmet a republikánus seregben szolgáló külföldi önkéntes katonákra. Az 1980-as évek végéig a témával foglalkozó szakirodalmak alig vagy egyáltalán nem említették ezen csoportnak a történetét és katonai szerepvállalását. Általában úgy történt utalás a mexikói alkotmányos hadseregre, mintha annak állománya teljes egészében csak született mexikóiakból állt volna, holott mint Douglas és Hanson írja számos adat maradt fent és dokumentumok utalnak a köztársasági seregben szolgált külföldi katonák történetére és a harcok során tanúsított szerepükre, amelynek feltárását és tanulmányozását szükségesnek tartják a téma mélyrehatóbb megismeréséhez.⁶⁷⁸

⁶⁷⁷ DOUGLAS – HANSON 1987.

⁶⁷⁸ Ua. 205–206.; A szerzők munkájukban rámutatnak arra is, hogy a mexikói köztársasági seregben szolgáló külföldi önkénteseket a korabeli forrásokban eltérő jelzőkkel illették, úgymint „filibuszter”, „kalandor”, „szerencselovag”, „zsoldos” stb.; Douglas és Hanson egy külön fejezetben részletesen szól az 1850-es évek mexikói katonai konfliktusaiban felbukkant külhoni önkéntes katonákról is.

A tárgyalt időszakban Mexikóban szolgált idegen ajkú katonák döntően az Egyesült Államokból,⁶⁷⁹ Latin-Amerikából⁶⁸⁰ és Európából érkeztek (olaszok,⁶⁸¹ spanyolok,⁶⁸²

⁶⁷⁹ Róluk még a későbbiekben bővebben értekezünk.

⁶⁸⁰ Például a havannai születésű Quezada testvérpár (Manuel és Rafael) fontos szerepet játszott a háború első időszakában. Manuel Quezada 1862. november 7-én részt vett a Cerro-Gordo-i csatában, majd az első pueblai csata idején Aureliano Rivera ezredes alá tartozó pikás század parancsnoka volt, majd lovassági tábornokká lépett elő. Az 1864. szeptember 22-i Estanzuela-i (Durango állam) vereséget követően testvérével az Egyesült Államokba menekült. A buenos airesi születésű argentin ezredes, Edelmiro Mayer – korábban az argentin hadseregben szolgált, illetve részt vett az amerikai polgárháborúban – jelen volt az 1866. június 16-i Santa Gertrudis-i csatában, továbbá Qurétaro és Mexikóváros 1867. évi ostromainál is. DOUGLAS – HANSON 1987. 218–220.; Mint Torbágyi Péter közli, Edelmiro Mayer egy Mayer András János (Andreas Johann?) nevű kivándorolt budai nyomdász fiaként látta meg a napvilágot Buenos Airesben az 1830-as években. Már nagyon fiatalon az Egyesült Államokba került, ahol a New York-i katonai akadémia oktatója lett és jó barátságba került Abraham Lincoln elnök fiával, akinek révén a Lincoln ügyvédi irodában kapott állást. Az amerikai polgárháború kitörésekor az Unio seregéhez csatlakozva már egy afro-amerikai ezredet vezetett. A háború alatt ismerkedett meg Meier Ferenc volt magyar honvéddel (a nevezett személy állítólag Kossuth Lajossal is levelezésben állt), aki a hadsegédje lett. Az amerikai polgárháború lezárultát követően mindketten jelentkeztek Benito Juárez seregébe, ahová felvételt nyerve végigküzdötték a mexikói polgárháborút is. A háborút követően Edelmiro Mayer tábornoki rangban szolgált tovább a mexikói hadseregben, azonban később egy katonai puccs előkészítésében játszott aktív szerepe miatt végül kiutasították az országból. TORBÁGYI 2004. 83–84.; Edelmiro Mayer visszaemlékezését Carlos J. Sierra Brabatta adta közre 1985-ben *Campaña y guarnición: El Ambiente Republicano Contra el Imperio de Maximiliano: Memorias de Edelmiro Mayer militar argentino en el ejército republicano de Benito Juárez* címmel. *Campaña y guarnición* 1985.

⁶⁸¹ Garibaldi légiójának két egykori veteránja, Louis G. Ghiraldi és Hércules Saviotti már a katonai konfliktus első időszakában a Juárez kormányzat fegyveres segítségére siettek. Előbbi részt vett Puebla 1863-as ostromában – mint a Hidalgo erőd parancsnoka – ahonnan a köztársaságiak vereségét követően sikerült elmenekülnie, két hónappal később pedig a jaliscoi parancsnokság másodtisztjévé nevezték ki. 1864. március 16-án fogságba esett, Augascalientesbe vitték és másnap kivégezték. Ghiraldihoz hasonlóan Saviottinak is sikerült elmenekülnie Pueblából az 1863 májusában történt vereséget követően, majd miután végigküzdötte a háborút, mexikói állampolgárságot kapott, és 1907-ben bekövetkezett haláláig Mexikó konzuljaként teljesített szolgálatot, előbb Genfben, majd az olaszországi Faenzában. DOUGLAS – HANSON 1987. 215–216.

⁶⁸² A liberális seregekben számos spanyol harcolt. Nicolás de Régules Cano – aki már a Reform Háború idején is Mexikóban szolgált – Puebla ostromakor a harmadik michoacáni dandár tábornoka volt. 1865 áprilisában részt vett a Tacámbaro-i csatában, illetve Uruapan elfoglalásában, majd pedig hadosztályparancsnoki kinevezést nyert, jelen volt Querétaro ostrománál. Egy másik spanyol, Telésforo Tuñón Cañedo az első pueblai csatában egy dandárt vezetett. Egy évvel később a második pueblai csatában már Alatorre tábornok alatt a 32. zaragozai zászlóalj alezredesként volt jelen. Uo. 217–218.

lengyelek,⁶⁸³ poroszok,⁶⁸⁴ belgák⁶⁸⁵ és svédek⁶⁸⁶), akik közül többeknek már volt háborús tapasztalata (spanyolországi karlista háború, krími háború, itáliai harcok, amerikai polgárháború stb.). A szolgálatvállalás okai eltérőek voltak. Egyesek – főként a korábban szolgált egyének – számára a katonai pályájuk folytatását és a megélhetésük biztosítását jelentette Mexikó. Voltak, akik a politikai eszmék melletti kiállásuk miatt érkeztek, hogy a császári uralom ellen harcoljanak, de akadtak, akik a háborút követően a republikánus kormányzattól földet és a letelepedés lehetőségét várták, míg sokakat csupán a meggazdagodás reménye vitt Juárez zászlója alá.⁶⁸⁷

A 19. század háborúinak történetében nem ritka azon jelenség, hogy a küzdő felek mindkét táborában találunk magyar katonákat. Ez alól az 1861–67 között lezajlott mexikói hadiesemények sem képeznek kivételt, ugyanis Juárez seregéhez is csatlakoztak magyarok. Mexikói kutatásaink során nem találtunk olyan dokumentumot, mely a republikánus seregben szolgált külföldi katonák neveit külön felsorolásban tartalmazná.⁶⁸⁸ Az ott szolgált magyarok

⁶⁸³ Az 1848-49-es magyarországi lengyel légió egykori tagja, Józef Tabaciński – a Reform Háború idején szintén már Mexikóban tartózkodott – 1863-ban Puebla ostromakor a Tomás O’Horán tábornok vezette első lovasdandár alezredese volt. Tabaciński 1865. április 4-én esett el Coahuila államban, Ggedo és Nava települések között a Francisco Naranjo vezette császári csapatokkal történő összecsapás során. DOUGLAS – HANSON 1987. 219.; Józef Tabaciński nagy valószínűséggel Galíciában született, 1848 előtt egy Pułanki településhez tartozó major társbér-lője volt. 1848 októberének végén Barwineknél kelt át Magyarországra Teofil Łapińskival. 1848 novemberében Pesten belépett a Wysocki őrnagy által szervezett lengyel légióba. 1848 novemberében az aradi lengyel dzsidas-osztály egyik „alapító szervezője”. 1849. május 1-től az I. dzsidasrezdnél főhadnagy. A szabadságharc bukását követően Törökországba menekült, ahol áttért a muszlim hitre. 1850-ben Bommel Aleppóba ment, majd Kovács István munkája alapján 1853-ban az oszmán seregben szolgált. KOVÁCS 2007. 502.; Ezzel szemben Bona Gábor szerint „1852. máj.11. Liverpoolból Julian nevű fiával New Yorkba indul.”

BONA Gábor: *Az 1848/49-es szabadságharc tisztikara*

<https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Bona-bona-tabornokok-torzstisztek-1/hadnagyok-es-fohadnagyok-az-184849-evi-szabadsagharcban-2/t-1F12/tabaczynski-jozef-1F14/>
(2022.04.15.)

Kovácsnál tévesen szerepel, hogy „1864-ben követi a mexikói császári trónt elfoglalni akaró Miksa császárt. Vele együtt őt is agyonlövik”. KOVÁCS 2007. 502.; Ahogyan Bona is valótlannul közli, hogy „Miksa császár mexikói expedíciós hadtestének tisztje, a császár kivégzésekere őt is agyonlövik”

BONA Gábor: *Az 1848/49-es szabadságharc tisztikara*

<https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Bona-bona-tabornokok-torzstisztek-1/hadnagyok-es-fohadnagyok-az-184849-evi-szabadsagharcban-2/t-1F12/tabaczynski-jozef-1F14/>
(2022.04.15.)

Egy mexikói szakirodalomban, mint magyar nemzetiségű történik rá utalás. COVARRUBIAS 1990. 141.

⁶⁸⁴ Carlos von Gagern – korábban a porosz seregben szolgált – Puebla 1863-as ostromakor a 26. vadászzászlóaljzat vezette. DOUGLAS – HANSON 1987. 219.

⁶⁸⁵ A belga Jean H. Keats az amerikai polgárháborúban Potomac seregében szolgált, azonban már jóval az Egyesült Államok katonai konfliktusának lezárultát megelőzően Mexikóban találjuk, ahol Porfirio Díaz vezette déli hadseregnél szolgált mérnökezként. A háború során hadifogságba került, a szabadulását követően a republikánusok északi seregéhez csatlakozott, majd visszatért az USA-ba. Uo.

⁶⁸⁶ Erik Wulf svéd százados a Juárez kormányzat titkosügynökéként tevékenykedett, majd 1866 júniusától Mariano Escobedo tábornok hadseregéhez csatlakozott. Uo.

⁶⁸⁷ Uo. 207.

⁶⁸⁸ Mexikói kutatásom során a mexikóvárosi hadtörténeti levéltárban érdeklődésemre azt a választ kaptam, hogy nem tudnak olyan listáról, amely a republikánus seregben szolgált külföldi személyek külön bontásban történő névsorát tartalmazná és egyéb levéltári feltárásaim során sem találtam rá ilyen jellegű dokumentumra.

névlistájának összeállítása kihívást jelentő feladat, melyre főként a korabeli sajtóközlések és memoárok segítségével nyílt lehetőségünk.

A kutatásaink alapján a mexikói republikánus seregben a háború első szakaszából egyetlen olyan személyről tudunk, akit magyar származásúként említenek a mexikói források. Mint azt a disszertáció egy korábbi fejezetében olvashattuk, az 1860-as Londoni Egyezmény hírére válaszul a Benito Juárez vezette mexikói kormányzat hozzálátott a hadsereg megerősítéséhez létrehozva a már többször említett Keleti Hadsereget. Ennek történetét José del Castillo 1904-ben megjelent művében (*Juárez y la intervención*) külön fejezetben (*Juárez organizador – El primer Ejército de Oriente*) tárgyalja, közölve a tisztek névsorát és a csapatoknak a pontos létszámát is. A tüzérség megerősítésével kapcsolatosan azt közli, hogy a szövetségi kormányzat ágyúk öntését rendelt el, melyet Fernando Poucel és Luis Constantini tüzérségi főtisztok sikeresen hajtottak végre, utóbbi személyről megjegyezve, hogy magyar („*húngaro*”) származású.⁶⁸⁹

Ahhoz, hogy megértsük, hogy magyarok miként is kerültek az USA területéről a mexikói köztársasági sereg kötelékébe, fontos kitérni a konfliktus amerikai vonatkozásaira. A francia expedíciós erők 1863. és 1864. évi területfoglalásai arra kényszerítették a Juárez kormányzatot, hogy külföldről is megpróbáljon önkénteseket toborozni a honvédő harcaihoz. Erre első sorban – földrajzi helyzete, a köztársaság eszméje iránti elköteleződés és az amerikai polgárháborúban kiképzett és szolgált nagyszámú fegyverforgató egyén okán – az Egyesült Államok tűnt a legideálisabb helyszínnek. A szervezés döntő része a liberális kormányzat washingtoni diplomáciai képviselőjére, Matías Romeróra⁶⁹⁰ hárult és bár az amerikai társadalom jelentős része szimpátiával viszonyult a császárság ellen küzdő mexikóiakhoz, Romerónak nagy erőfeszítéseket kellett tennie annak érdekében, hogy ezt tovább fokozza: számos cikket jelentetett meg a jelentősebb amerikai lapokban, széles körben terjesztett kiadványokat a mexikói politikai helyzetről és Benito Juárez politikai pályájáról, valamint nyilvános banketteket tartott, amelyeken vendégül látta az amerikai katonai és kormányzati körök prominenseit, ezeken felül pedig koordinálta az USA-ba érkező mexikói toborzóügynökök hálózatát. A toborzás fő helyszínei San Francisco, New Orleans, New York és Washington voltak. A Juárez kormányzat három tábornokot (Placidio Nega, Gaspar Sanchez Ochoa és José María Carbajal) küldött az Egyesült Államokba a rekrutálások irányítására, alájuk további tizenöt alügynök tartozott, akik további amerikai városokban tevékenykedtek: összejöveteleket szervezve, újságokat kiadva és

⁶⁸⁹ DEL CASTILLO 1904. 184.

⁶⁹⁰ Matías Romero washingtoni működéséről bővebben ld.: SCHOONOVER 2014.

adományokat gyűjtve népszerűsítették a mexikói ügyet, aminek a hatására egyre többen keltek útra, hogy a Rio Grande túlszéljén folytassák katonai pályájukat.⁶⁹¹

Benito Juárez kormánya annak érdekében, hogy még több külföldi önkéntest csábítson az országba 1864. augusztus 11-én Monterreyben kiadott egy rendeletet, melyben megállapították a számukra nyújtandó zsold és egyéb juttatások mértékét, melyek az akkori amerikai hadsereg fizetéseihez voltak hasonlóak: közlegényeknek havi 15, a hadnagyok részére 45, az ezredek számára 205, míg az ennél magasabb beosztásban szolgálók esetében 500 pesot ígértek. Ezen felül a katonák megtarthatták az amerikai hadseregben viselt rangjukat, valamint fedezték utazási és élelmezési költségeiket is, továbbá a szolgálatvállalással automatikusan mexikói állampolgárságot nyerhettek. A rendeletben említést tettek a földadományokról is: a főhadnagyoktól a századosokig 1000 peso, míg attól felfelé 2000 pesot érő földtulajdont ígértek. 1864 nyaratól egyre többen jelentkeztek Matias Romerónál, hogy Mexikóba menjenek harcolni, mely létszám 1865-ben a polgárháború végével még magasabb lett. Romeró, akit alkalmasnak talált a szolgálatra azt ajánlólevéllel Észak-Mexikóba küldte a Juárez kormányzat hadügyminiszteréhez.⁶⁹²

Torbágyi Péter hívta fel a figyelmet arra, hogy Gyulai Gaál Sándor és társai 1864-ben New-Orleansból érdeklődtek Matias Romerónál⁶⁹³ a köztársasági seregbe való belépés feltételeiről,⁶⁹⁴ azonban az életrajzi adatok alapján kérvényük nem részesülhetett támogatásban, vagy végül ők maguk nem vállalkoztak az utazásra.⁶⁹⁵

A legtöbb adat a kaliforniai amerikai önkéntesekről maradt fent, akik chihuahuai – vagyis az északi – és a nyugati seregekhez csatlakoztak, külön egységben szerveződve. Az alakulatot Placido Nega és Gaspar Sanchez Ochoa mexikói tábornokok alapították, parancsnoka pedig az amerikai George M. Green ezredes volt, kezdeti létszáma pedig 25 főből állt (mind az Unió veteránjai). Az egység 1866. szeptember 25-én érkezett Chihuahua városába, ahol több másik amerikai csoport is csatlakozott hozzájuk (mint például texasi volt konföderációs katonák William McNulty vezetésével, vagy egy másik kaliforniai kontingens Placido Vega tábornok vezetése alatt). A légiót itt Silvestre Aranda tábornok alá rendelték és amikor Durangóban, Nazasban tartózkodtak lényegében a tábornok vezérkarát alkották. Ezen

⁶⁹¹ DOUGLAS – HANSON 1987. 221–222.

⁶⁹² Uo.

⁶⁹³ Matias Romero washingtoni működéséről bővebben ld.: SCHOONOVER 2014.

⁶⁹⁴ TORBÁGYI 2004. 259., 48. lábjegyzet.; Gyulai Gaál Sándor 1864. augusztus 19-én New Yorkból küldte a levelet Matias Romero számára. vö. MONROY 1965. 20.

⁶⁹⁵ Gyulai Gaál Sándor (Vidánál ld. Gál Sándor) 1864. november 27-én szerelt le az Unió seregéből. Ezt követően valószínűsíthetően New-Orleansba telepedett le, ahol 1912. február 29-én hunyt el. VIDA 2011. 231 –232.

időszakban Green ezredet egy rövid időre Artur Haines ezredes váltotta az egység élén,⁶⁹⁶ aki talán azonos lehet azzal „Hainz ezredes”-sel, akiről a *Hazánk s a Külföld* az alábbiakat közölte: „Juarez részére most is [értsd: 1865 májusában – B. I. Z.] folyvást toborzanak; Californiában a magyar születésű Hainz ezredes működik ebben, s hamar összeszedett pár ezer⁶⁹⁷ újoncot.”⁶⁹⁸ 1867 januárjában az amerikai légiónak 31 vagy 32 tagja volt, az egység részt vett Querétaro,⁶⁹⁹ majd pedig Mexikóváros ostromában. Az amerikaiak egy másik csoportja a lengyel Johann Sobieski⁷⁰⁰ vezetésével érkezett Mexikóba, New Orleansból Santa Fén keresztül, mely egység szintén jelen volt Querétaro bevételénél. A háborút követően, 1867 augusztusában a légiót feloszlatták és annak legtöbb tagja visszatért az USA-ba.⁷⁰¹

A feltárt adatok alapján a mexikói alkotmányos hadsereg oldalán harcoló magyarok közül négy személy (Zákány (Csala) István; Meier Ferenc; Politzer Sándor; Tichy (Kiss) Kálmán László) esetében tűnik a legbiztosabbnak, hogy az Egyesült Államokból érkeztek. Közülük talán a legismertebb Zákány (Csala) István személye, akinek kalandos életéről 1904-ben egy szépirodalmi mű is napvilágot látott,⁷⁰² és többen megemlékeztek már mexikói működéséről,⁷⁰³ még bővebb életrajzát nemrégiben Sente-Varga Mónika adta közre.⁷⁰⁴ Zákány István még Csala István néven harcolt az 1848–49-es szabadságharcban, a fegyverletételt követően besorozták a cs. kir. seregbe, ahonnan megszökött és Havasalföldön keresztül (Sente-Varga munkája alapján itt változtathatta a nevét Zákányra) Olaszországba ment és 1861 áprilisában az olaszországi Magyar Légióba nyert felvételt.⁷⁰⁵ Zákány egy hónappal később fél évre otthagya az egységet, majd a nevezett év novemberében visszatért és 1862 augusztusáig állományban volt.⁷⁰⁶ Ács Tivadar szerint ezt követően az Egyesült Államokba hajózott, ahol az északiak lovasságához csatlakozott és főként Texas és Kalifornia

⁶⁹⁶ DOUGLAS – HANSON 1987. 222–226.

⁶⁹⁷ A létszámadat erősen túloz.

⁶⁹⁸ *Hazánk s a Külföld*, 1. évf. 20. sz. (1865. május 14.) 320.; További adatot nem találtam személyéről.

⁶⁹⁹ Querétaro ostromának egyik magyar szemtanúja, Pawalowszky Ede memoárjában többször is említést tesz egy hadifogságba esett önkéntes amerikai tisztről, illetve arról is, hogy a császári oldalon is harcoltak amerikai önkéntesek. A magyar huszártiszt művében az amerikai fegyverekre is történik utalás a visszaemlékezésben, mely alapján a köztársaságiak az ostrom során Gatlin-géppuskát is használhattak: „Egy százados pedig, a ki százada élén a Cruzból kirohant és egy előnyomuló ellenséges csapatot visszavert, a színhelyről hozott zsákmányból egy amerikai forgó-puskát ajánlott a császárnak, a melyet ő Felsége a legénység örömiadala közt kegyesen elfogadott.” PAWLOWSZKY 1894. 57. 87.; 102. Az idézett szöveget ld.: 63.

⁷⁰⁰ Sobieski korábban Észak-Itáliában szolgált RYAL MILLER 1961. 239.

⁷⁰¹ DOUGLAS – HANSON 1987. 226–228.

⁷⁰² DOMOKOS 1904.

⁷⁰³ NAGY 2004. 91–104.; TORBÁGYI 2004. 259.; VASVÁRY 1988. 214.

⁷⁰⁴ SZENTE-VARGA 2019.

⁷⁰⁵ Ua.

⁷⁰⁶ LUKÁCS 1986. 426.

vidékén vett részt a harcokban, bár ezt idáig hivatalos dokumentumokkal még nem sikerült alátámasztani.⁷⁰⁷

Szente-Varga Mónika közlése szerint, Zákány (Csala) István Sinaola állam kormányzója, Plaícido Vega révén San Franciscoból érkezett Mexikóba több társával, ahova 100 ezer gyutacsot vittek magukkal a republikánus sereg részére. Zákány Mexikóban Ramón Corona nyugati seregénél szolgált, ahol hamar magas rangba került, a tábornok vezérkari főnöke lett, az 1866. május 6-i Callejón de Barrón-i csatát követően pedig parancsnoki kinevezést nyert.⁷⁰⁸ A háború után Mexikóban telepedett le és feleségül vett egy észak-Mexikóból származó nőt, Serapia Ochoát – akitől később hat gyermeke született –, majd 1876-ban Sinaola államban, Ahome településen cukorgyárat alapított, amely a későbbiek során az ország egyik legmodernebb ipari létesítményévé fejlődött. A világlátott magyar katona 1888-ban gyilkosság áldozata lett, amelyről hírt adott az amerikai és a magyar sajtó is.⁷⁰⁹

Zákány István életrajzának további pontosításához nagy segítségünkre volt, hogy a kutatás során rátaláltunk egy húsz sajtóközlésből álló levelezésre, amely véleményünk szerint teljes bizonyossággal személyéhez köthető. A levelek 1865 és 1867 között az Egyesült Államokból és Mexikóból érkeztek és a *Szegedi Híradó* közölte őket. Az első levél 1865. május 25-én, míg tudomásunk szerint az utolsó 1867. június 9-i dátummal került közlésre.⁷¹⁰

⁷⁰⁷ SZENTE-VARGA 2019.; Neve Vida István Kornél munkájában nem szerepel. Vö. VIDA 2011.

⁷⁰⁸ SZENTE-VARGA 2019. 40.

⁷⁰⁹ Uo.; Zákány (Csala) István birtokával kapcsolatos iratok megőrzésre kerültek a Mexikói Állami Levéltárban, míg Bécsben a *Haus-, Hof und Staatsarchiv* állományában az Osztrák-Magyar Monarchia konzuli iratai között halálával kapcsolatos dokumentumok találhatóak. AGNM Fomento/Terrenos Baldios/Caja 6/ 44091/7/Expediente 525.; ÖStA HHS, Diplomatie und Außenpolitik 1848-1918, Administrative Registratur, F58-300 Verlassenschaften und Legate, Staaten G-P, 1871-1895, Mexiko 24.

⁷¹⁰ A levelekben a „Cs. I.” és „Cs. J.” monogramok jelennek meg és a levél szerzője Szegedre, mint szülőhelyére utal. Ezen felül maga a *Szegedi Híradó* sorai adják meg a tényleges választ a kérdésre, Zákány (Csala) István édesapjának 1867-es meggyilkolásakor írt soraikban: „Gyilkosság. Vasárnap este Csala István alsóvárosi lakos házában ablakán valaki kocogván, a gazdát néhány szóra kiszólította az utcára. Alig lépett ez azonban ki az utca ajtaján, midőn egy lövés által találva, visszahanyatlott, s az elősietett házi nép által a szobába vitetvén, néhány perc múlva meghalt. A lövésre az utca lakosai közül többen kiszaladtak, s – állítólag – két embert láttak tovaszaladni, de nem tudván mi történt, a futókat föl nem tartóztatták. A meggyilkolt 61 éves, erős testalkatú, egészséges magyar ember volt és sok természetes észszel bírt. Fia utóbb Mexikóban Juarez hadseregében szolgált mint őrnagy, s lapunknak ismert mexikói levelezője. A merénylet elkövetésével Cs. F. lévén gyanúsítva, elfogatott.” *Szegedi Híradó*, 9. évf. 89. sz. (1867. november 7.) 2.

A <i>Szegedi Híradó</i> -ban megjelent levélközlések, melyek Zákány (Csala) Istvánhoz köthetők	
<i>Az amerikai polgárháborúról és a kaliforniai utazásról</i>	
1.	Amerikai levelek. In. <i>Szegedi Híradó</i> , 7. évf. 42. sz. (1865. május 25.)
2.	Amerikai levelek II. In. <i>Szegedi Híradó</i> , 7. évf. (1865. május 28.) 43. sz. (1–2.)
3.	Amerikai levelek III. In. <i>Szegedi Híradó</i> , 7. évf. (1865. június 1.) 44. sz. (1–2.)
4.	Amerikai levelek IV. In. <i>Szegedi Híradó</i> , 7. évf. (1865. június 4.) 45. sz. (2.)
5.	Amerikai levelek V. In. <i>Szegedi Híradó</i> , 7. évf. (1865. június 18.) 49. sz. (1.)
6.	Amerikai levelek VI. In. <i>Szegedi Híradó</i> , 7. évf. (1865. június 29.) 52. sz. (1–2.)
7.	Amerikai levelek VII. In. <i>Szegedi Híradó</i> , 7. évf. (1865. szeptember 28.) 78. sz. (2.)
8.	Amerikai levelek IX. In. <i>Szegedi Híradó</i> , 8. évf. (1866. január 4.) 1. sz. (1–2.)
<i>A mexikói utazásról és harcokról</i>	
9.	Amerikai levelek IX. In. <i>Szegedi Híradó</i> , 8. évf. (1866. április 15.) 30. sz. (1–2.)
10.	Amerikai levelek IX. In. <i>Szegedi Híradó</i> , 8. évf. (1866. április 22.) 32. sz. (1–2.)
11.	Amerikai levelek IX. In. <i>Szegedi Híradó</i> , 8. évf. (1866. április 26.) 33. sz. (2.)
12.	Amerikai levelek XI. In. <i>Szegedi Híradó</i> , 8. évf. (1866. augusztus 5.) 62. sz. (1.)
13.	Amerikai levelek XI. In. <i>Szegedi Híradó</i> , 8. évf. (1866. augusztus 9.) 63. sz. (2.)
14.	Amerikai levelek XI. In. <i>Szegedi Híradó</i> , 8. évf. (1866. augusztus 12.) 64. sz. (2.)
15.	Amerikai levelek XI. In. <i>Szegedi Híradó</i> , 8. évf. (1866. október 14.) 82. sz. (1.)
16.	Amerikai levelek XV. In. <i>Szegedi Híradó</i> , 8. évf. (1866. október 18.) 83. sz. (1–2.)
17.	Amerikai levelek XV. In. <i>Szegedi Híradó</i> , 8. évf. (1866. október 28.) 86. sz. (2.)
18.	Amerikai levelek XV. In. <i>Szegedi Híradó</i> , 8. évf. (1866. november 1.) 87. sz. (1.)
19.	Amerikai levelek XV. In. <i>Szegedi Híradó</i> , 8. évf. (1866. november 4.) 88. sz. (1.)
20.	Amerikai levelek XVI. In. <i>Szegedi Híradó</i> , 9. évf. (1867. június 9.) 46. sz. (6.)

A levelezés alapján nyomon követhetőek Zákány amerikai és mexikói katonai szolgálatai és rekonstruálható, hogy milyen útvonalon is érkezett az Egyesült Államokból Mexikóba. Mint már utaltunk rá Szente-Varga kutatásai alapján hivatalos okmánnyal nem lehet alátámasztani Zákánynak az amerikai polgárháborúban történő szerepvállalását. Saját állítása szerint a New York-i 14. önkéntes lovasezredbe állt be, ahol levele alapján rajta kívül még egy magyar katona szolgált még, „egy tokaji fiú, Kiss Kálmán⁷¹¹, ki hasonlóképpen Olaszországból jött.”⁷¹² A New York-i lovasalakulat tiszti listájában nem szerepel sem Zákány, sem pedig Kiss neveit,⁷¹³ azonban a levelezésben megjelenő helyszínek és útvonalak, illetve a feladási helyek

⁷¹¹ A Lukács Lajos által közöltek alapján egy személy viselte a Kiss Kálmán nevet az olaszországi Magyar Légiónban. Az katonai törzslapja alapján Kiss Kálmán 1842-ben született Nagybecskereken, 1862 májusától szakaszvezető a légió 4. gyalogos századánál, majd ugyanezen év júl. 13-án áthelyezték a légió 1. huszárszázadához. 1863 augusztusában kilépett a szolgálatból. LUKÁCS 1986. 320.

⁷¹² [ZÁKÁNY CSALA] 1865. d. 1.

⁷¹³ *New York State Military Museum and Veterans Research Center*
<https://museum.dmna.ny.gov/unit-history/cavalry/14th-cavalry-regiment>
 (2021. december 20.)

alapján hitelt érdemlőnek gondoljuk, hogy a két magyar katona a nevezett alakulatnál szolgálhatott 1864 és 1865 folyamán.

A New York-i 14. önkéntes lovasezred (14th Cavalry Regiment; másnéven Metropolitan Cavalry) 1862 végén alakult. A századok feltöltése 1862 novembere és 1863 júliusa között zajlott, a toborzókerülete New York városa és annak környéke volt (Hempstead, Rochester, Geneva, LeRoy, Buffalo). Az ezred egységeit 1863 februárjától több ütemben –1863 októberéig – szállították el és a keleti parton (Department of the East), illetve a mexikói öböl mentén (Department of the Gulf) kerültek bevetésre. Részt vettek az ún. Red River hadműveletben Baton Rouge-nál, majd 1864 júniusában New Orleans védelmében, ahonnan a floridai Fort Barrancas-ba vitték őket.⁷¹⁴ Zákány levelében erről az alábbiakat olvashatjuk: „New-Yorkból 1864-ben (sic!)⁷¹⁵ 26-dik szept. estéjén indultunk hajón, s 9 napi utazás után, október 5-én este, New-Orleansba megérkeztünk. A 14-dik lovas ezred fekvő helye még mintegy 50 mértföldre lévén, újra hajón indultunk 7-én este, és 9-én értünk Baton-Rouge városba. Ez utazás nem volt a legjobbak közül való, az első három nap a tenger igen viharos és hideg volt, de már a 4-ik nap csendes lőn, és mivel éjszakeről délnek hajóztunk, a hideg is lassanként a melegnek engedett, úgyhogy már a 7-ik nap, midőn Florida sarkát megkerültük és a mexikói öbölbe értünk, a melegség majdnem kiállhatatlanná nő. – Szerdán, október 5-én reggel ért a hajó a Mississippi folyó torkolatához, mely az Egyesült-Államok legnagyobb folyója, éjszakeről délnek folyik, és a Dunához hasonlóan három ágon szakad a tengerbe; e folyón haladtunk tehát egész New-Orleansig, mely város a torkolattól mintegy 35 mértföldre van.”⁷¹⁶ Az egység 1864. január 31-én érkezett Louisiana állam fővárosába, New-Orleansba, ahol a levél szerzője ott találta „Gaal századost, kivel aztán Asboth tábornokot meglátogattam. A tábornok, mint múlt leveleimben írtam, parancsnok volt Barancas erődben, Florida államban; innét szept. utóján egy száguldó csapatot vezényelt a tartomány belsejébe, minden jól ment néhány nap, raigsem Marienna városnál erős helyzetben nagy számú déli csapatokra talált, Asbóth előcsapata a Maine állam 2-ik lovas ezredéből állott, ezek az ellenség kemény tüze alatt hátrálni kezdtek, mikor a tábornok maga ment előre, őket példájával bátorítandó, és ekkor két lövést kapott; egyik arcán érte, a másik sokkal veszélyesb, balkarját könyökén felül zúzta szét; nagy ügygyel-bajjal mentették lovasai, míg a Florida lovas-ezred megérkezett, akkor azután a déliek minden további nehézség nélkül elűzettek. De Asbóth majd balkarjával fizette a csata árát; az

⁷¹⁴ Ua.

⁷¹⁵ A levélben közölt egyéb adatok és az ezredtörténet alapján valószínűleg 1863. szeptember 26-án lehetett az indulás időpontja.

⁷¹⁶ [ZÁKÁNY CSALA] 1865. d. 1.

orvosok igen sokáig nem tudtak megegyezni, némelyek a kar levágását szükségesnek állítván; a tábornok később New-Orleansba vitetett, arca begyógyult, de karjával még néhány hónapig kénytelen lesz az ágyat őrizni.”⁷¹⁷ A levél alapján úgy tűnik, hogy Zákány már ekkor értesült és érdeklődést mutatott az esetleges mexikói szolgálatvállalás iránt: „Gaal százados a szolgálatról lemondott, jelenleg New-Orleansban van, néhány nap múlva Mexikóba megy, Juarez elnök seregében szolgálatot veendő; vele voltam az e városban lakó mexikói consulnál, ez előmutatta Juarez elnök körlevelét, melyben felhívja a katonai emigránsokat az ő seregében szolgálatot venni, ígérvén a rendes fizetésen kívül, a közemberek és altiszteknek ezer dollárt, hadnagyok és kapitányoknak ezerötszázat, s a nagyobb tiszteknek két ezeret, ezenkívül a köztársaság elleni árulók elkobzandó vagyonából nagy terjedelmű földeket. – Ennek következtében Gaal nagyon hitt, hogy menjünk együtt; igaz, hogy igen szeretnék e hadjáratban részt venni; de még is egy keveset várni akarok, mert sokkal előnyösbnek látom a reám hárulandó hasznokat. 1-ször. Az egy évi szolgálati időből már alig 7 hónap van hátra, s ennek elteltével mindazon jogokban részesülendek, melyekben egy itt született amerikai polgár jogosul; azaz a többi közt minden percben útlevelet kaphatok a világ bármely része felé, lévén az Egyesült-államok védelme alatt, ami reám nézve igen becses bárminemű esetben is. – Emlékezem a Kozma-féle esetre 1854. vagy 55-ben; a nevezett egyén 51-ben a többi magyarokkal Kis-Ásiából idejött; azonban innét kevés idő múlva újra oda visszatért, s ott az ausztriai consul sürgetésére a török hatóság elfogatta, s az ausztriai kormánynak átadta, már a hajón volt, midőn az ott állomásozó amerikai hadihajó parancsnoka meghallotta az eseményt s Kozmának rögtön szabadlábba tételét kívánta; az ausztria konsul vonakodott; erre az amerikai kapitány zászlóját felhúozva kijelentette, hogy az ausztriai hajót rögtön fenékre löveti, ha kívánsága nem teljesíttetik. Akarva, nem akarva engedelmeskedni kellett, s Kozma szabadon lön bocsátva, pedig ő még ekkor nem is volt amerikai, alattvaló. 2-ször. Szavamat adtam egy évig szolgálni, és azt be is akarom teljesíteni.”⁷¹⁸

Zákány leveleiből egy éles eszű, a világ történéseit alaposan megfigyelő, a közügyekkel tisztában lévő és a geopolitikai összefüggéseket átlátó személy képe bontakozik ki, aki úgy tűnik az amerikai magyarság tagjainak sorsa iránt is érdeklődött (például leveleiben többször megemlékezik a Texasban élő Újházy családról).⁷¹⁹ 1865-ös leveleinek zömét Louisiana

⁷¹⁷ [ZÁKÁNY CSALA] 1865. a. 1–2.

⁷¹⁸ [ZÁKÁNY CSALA] 1865. a. 1–2.

⁷¹⁹ Zákány levelei alapján egész pontosan tisztában volt a mexikói helyzettel is. Erre utalnak alábbi sorai: „Az Egyesült-Államok kormánya a legrettenetesebb polgár-háborúban leven, nem gátolhatta a beavatkozást, más részről biztosíták a francia, angol és spanyol hatalmak, hogy nem a köztársasági kormányformát változtatni mennek Mexikóba, hanem kényszerűn akarják Juarez elnök kormányát, hogy némely adósságokat megfizessen. Az angol

államból írta (a Mississippi folyó partján elterülő Baton Rougeból és az attól nem messze található és szintén a nevezett folyó partján levő Morganza, valamint Vicksburg városokból), ahol egységével hosszú időn keresztül állomásozott. Május 22-i levelében ismételten közöl adatokat a mexikói köztársasági sereg részére történő toborzásokról, mely az Egyesült Államok területén zajlott: „Juarez ide küldött ügynökei a toborzást mindenütt megkezdették, mely jelenleg nagyszerűen foly állítják, hogy néhány nap alatt képesek leendnek huszonötezer embert útnak indítani Mexikó felé, kik innét ugyan mint emigránsok, vagyis kiköltözködők indulnak; de útközben fel lesznek fegyverezve. Az ügyek így állván, hogy e tojásból minő madár fog kibújni, előre mondani nem igen lehet; minden a francia kormány magatartásától függ, én nem igen hiszem, hogy Napoleon ki bírná magát huzni a hínárból békés úton, mert miután még vissza nem húzta a francia sereget Mexikóból; kötve van végig fentartani Miksa császárt. Ennek következése leszen, hogy Napoleon nem kerüli ki a háborút az Egyesült-Államokkal, amely ha megtörténik, emberi hatalom nem bírja őt a bukástól megmenteni.”⁷²⁰

A 14. New York-i önkéntes lovasezredet 1865. június 12-én – más források szerint 1866. május 31. – beolvasztották a 18. New-York-i önkéntes lovasezredbe,⁷²¹ mely Zákánynál ekképp jelenik meg: „Néhány nap múlva New-Orleansba menendünk, honnét minden jelek szerint az ezred nemsokára szét fog oszlattatni.”⁷²² Arra vonatkozóan, hogy Zákány a fűziót követően is az egységnél maradt-e, nem rendelkezünk információval, azonban annyi bizonyos, hogy Zákány 1865. augusztusában már San Franciscoból küldött levele alapján valamikor a nevezett év tavaszán vagy kora nyarán léphetett ki egységétől, mint ekkori levelében írja azt „hittem, hogy legközelebbi levelemet valahonnan Mexiko hegyeiből küldöm az ó-világnak számomra legdrágább földére s abban legkedvesebb városába; s ime Kalifornia aranyhomokját taposom s San-Franciscoból írom ezután tudósításaimat azok számára, kiket talán érdekelnek a távol világrész nevezetesebb pontjai s az ott történő események is.”⁷²³

és spanyol kormányok céljaikat érve, a soledadi szerződés után visszahúzták seregeiket Mexikóból; de Napóleonnak egészen más volt a szándéka; előbb magának akarta a tartományt, de látván a nehézségeket, Miksa osztrák herceget beszélte rá, hogy vállalja el a mexikói császárságot, eget és földet ígérve neki. De ime az Egyesült-Államok szava most kezd magasra emelkedni”. De ugyanezen levelében említést tesz az akkoriban megjelenő monitor típusú hadihajókról is: „Marad tehát a tengeri háború, a győzelem itt is az Egyesült-Államok részén van; a hajóhad az újon föltalált különféle vashajók és Monitorok által oly erős, hogy az európai hajós-sereget együtt véve (kivéven az angolt) igen rövid idő alatt képes összetörni” [ZÁKÁNY CSALA] 1865. c. 1–2.

⁷²⁰ [ZÁKÁNY CSALA] 1865. e. 1–2.

⁷²¹ *New York State Military Museum and Veterans Research Center*
<https://museum.dmna.ny.gov/unit-history/cavalry/14th-cavalry-regiment>
 (2021. december 20.)

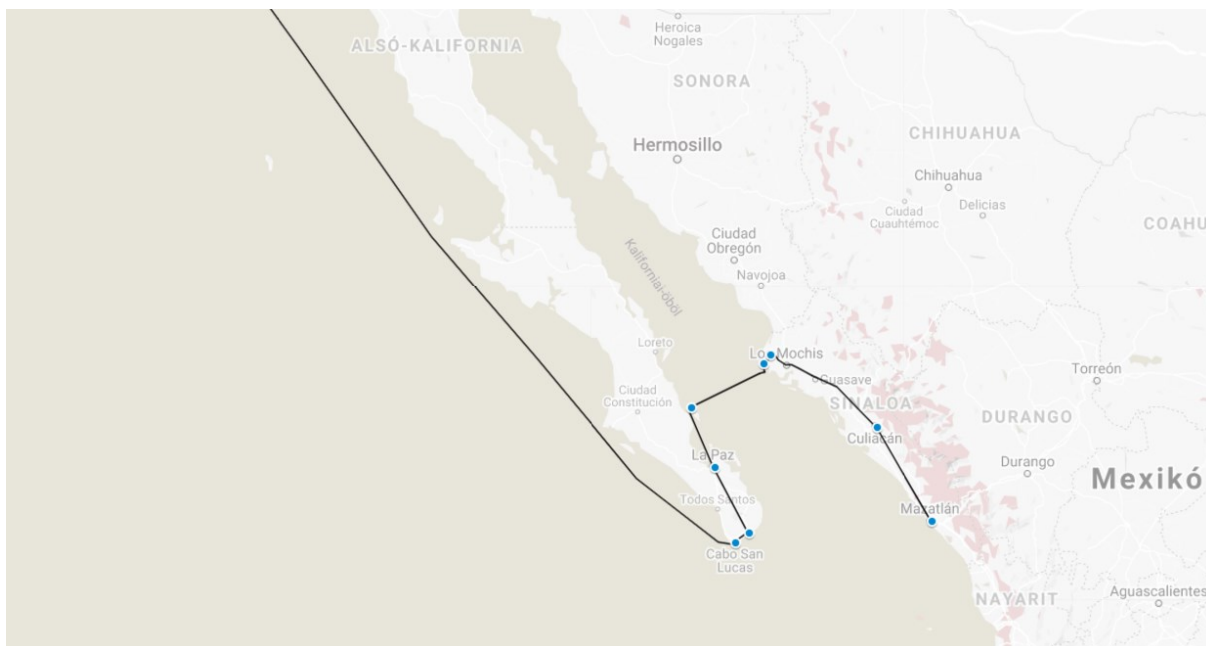
⁷²² [ZÁKÁNY CSALA] 1865. e. 1–2.

⁷²³ [ZÁKÁNY CSALA] 1865. f. 2.

Annyi bizonyos, hogy Zákány Louisianából visszatért New Yorkba és levelében leírja az onnan San Franciscoba történő utazását, amely nem a vadnyugaton keresztül vezetett, hanem az „Atlanti-tenger” – Kuba – Santo Domingo – Jamaika útvonalon a „Panama földszorosoni keresztül” majd a Csendes-óceánon északi irányba. A magyar katonautazó 1865 augusztusának közepén érkezett meg Kalifornia államba, San Franciscoba, ahonnan következő írását 1865. november 17-i dátummal közölte. Az ezt követő levelezéseiben már Mexikóba történő utazásának körülményeibe nyerhetünk betekintést és hogy társaival miként is csempészett be „egymillió gyutacsot” Corona tábornok Mazatlant ostromló nyugati serege számára és egyben saját motivációját is az olvasó elé tárja: „Hogy miért jövök ide; úgy vélem, szükségtelen mondanom, mert mindenki fogja érteni e lépésünket. Mi itt a népszabadságnak akarunk szolgálatot tenni”, míg egy másik levelében az alábbiakat közli ugyanerre a kérdésre: „És miért ne mennénk; hisz ha csak egy kevés hasznára lehetünk is a köztársaságnak, vérünket örömmel adjuk.”⁷²⁴

Zákány és társai az amerikai kikötővárosból 1865. december 31-én indultak útnak és a levelek segítségével az általuk megtett útvonal viszonylag pontosan rekonstruálható: 1865. december 31.: indulás San Franciscoból; 1866. január 5.: Cabo San Luca; 1866. január 6.: San José del Cabo; 1866. január 21–25.: La Paz; 1866. február 16.: Isla San José; 1866. február 17.: Rió de Fuerte torkolata (Sinaola állam); 1866. február 22 – március 13.: Culiacán; 1866 májusa: Mazatlan.

⁷²⁴ [ZÁKÁNY CSALA] 1865. gy. 1–2.; A levélben közöltek alapján Zákánynak elég pontos ismeretei voltak a mexikói császári erők létszámáról is: „A leghitelesb tudósítások szerint 40,000 francia Baizaine tábornok alatt, ezeken kívül a legion etrangére 3000 embere 6 évre átadva Miksának, az egyiptomi szerecsen-zászlóalj 500 ember, 3000 belgiumi, 6000 ausztriai önkéntes és az itt lévő francia hajóhad, ezenkívül még 15.000 mejicoiakból álló császári sereg; így tehát mintegy 70,000 emberből álló sereg nem elég Miksa trónja föntartására; sőt bátran mondhatni, hogy a célra 200,000 idegen katona volna szükséges; és itt van a bökkenő.” Ua.

Zákány (Csala) István és társainak útja az Egyesült Államokból Mexikóba Zákány levelezései alapján (1865 dec. 31. – 1866 május)

A társaság, miután a Juárez kormányzat San-Francisco-i konzuljától átvette az ajánlólevelet és az egyéb szükséges dokumentumokat a Kaliforniai-félsziget déli csücskéig az egyik mexikói hajótársaságnak az amerikai kikötőváros és Mazatlan között közlekedő menetrendszerűnek mondható hajójával érkezett, ahol nemcsak ők, hanem „Ogason tábornok” is velük tartott, aki a „köztársasági kormányzója Guadalajara államnak, ő 1864-ben Juárez által volt küldve a washingtoni kormányzóhoz, honnan, miután küldetését bevégezte, visszajött, hogy befolyásával a mondott államban új lendületet adjon a császárság elleni harcnak. Mihelyt reánk ismert, tüstént fölszólított, mennénk vele, csapatait szervezni, amely ajánlatot egyelőre el nem fogadhattuk, mert a consultói utasítás szerint Rubi-Sinaloi kormányzót kell fölkeresnünk; mely állam seregei jelenleg Mazatlan körül állanak és melynek számára egy millió gyutacsot viszünk a consultól. A Cabotól másnap öszvéreken folytatók utunkat San-José város felé, mely mintegy 5 magyar mértföldre van. Az emberek itt kocsikat nem használnak, lóháton vagy öszvéreken utaznak a hegyek oldalain, bokrok közt csavargó gyalog csapásokon, ahol még gyalog menni is igen bajos volna, de az öszvér a legnagyobb biztossággal halad, soha egy hibáslépést nem teszen; sokszor majdnem térdén mászott a kövek között, míg máskor a legnagyobb vigyázattal tette lépéseit az esések fölött. E föld szegény, homokos és az egész úton ritka apró bokrokat és az azok közt magasra emelkedő óriási

kaktusokat láthatni.”⁷²⁵ San José településen „igen szívesen fogadták” a társaságot, ahonnan La-Pazba, a tartomány fővárosába folytatták az útjukat, ahol ismét hajóra szálltak. Zákány leveleibe részletes leírást közöl a San José, La Paz és a többi általuk meglátogatott mexikói településekről is.

Zákány véleménye szerint Alsó-Kaliforniában „a nép, kivéve La-Paz-t, igen vendégszerető, mi egy család tagjainál voltunk szállva az egész utón, mely mintegy 20 magyar mértföld hosszú, maga a családfő az ut közép táján lakik, Mira Flores nevű helységénél, fiai és lányai pedig bizonyos távolságban a patakok partjain telepedtek le, úgy hogy a család egy láncolatot képez, Cabo-San-Luka-tól egész La-Paz-ig, ez utolsó városban, az Egyesült-Államok ott székelő consula Elmar ezredes bennünket igen nagy udvariassággal fogadott, és miután fölkért, hogy tudósításunkat minden alkalommal hozzá intézzük, La-Paz-tól búcsút vevénk. Január 21-dikén este már indulófélben valánk, midőn egy, az öböl más oldaláról Altata-ból érkező hajócska azon hirt hozta, hogy a franciák Mazatlanban megtudták Ogazon tábornok érkezését és szándékát Sinaloa államban kiszállni, egy gőzöst utasítottak a part hosszában portyázni és a tábornokot a vele menendőkkel elfogni. Szükség volt tehát utunkat megváltoztatni és csakis 25-dikén este indulhattunk. A tábornok, mint matróz öltözködve indult egy kis hajón Navachista kikötő felé, mi pedig egy hasonszerű hajócskán indulánk a még jobban északra fekvő Fuerte folyónál levő Ahome városkához. Hajónk kiérvén a la-paz-i öblöcskéből, szüntelen a partok közelében észak-nyugotnak vitorlázott egész a San-Jose-szigetig, mely La-Paztól mintegy 16 mértföldre fekszik, hova 16-dikán délbe értünk és megálltunk az öböl átnézése végett. A sziget hegyének legmagasabb csúcsára hágván, kémlelők a széles tengeröblöt, nem lenne-e kivehető az utunk elállására küldött francia gőzös pipázása. Nem annyira becses személyünket féltettük, mert mi eléggé biztosítva valánk az Egyesült Államok csillagos zászlajával röpködő sas címeres polgár-levél által, de ha esetlegesen a gőzössel találkozánk, kénytelenek lettünk volna a köztársasági kormány számára vitt egy millió értékű gyutacsot a tengerbe lökni, a mi mindenesetre igen érzékeny veszteség lett volna, tudván, hogy e cikknek nagy hiánya van a köztársasági seregnél. A hegy csúcsáról gyönyörű kilátás volt, messze a tengeröblön túl keletre, a Mejico közepén keresztülhuzódó »Cordilleras« hegy vonalnak majdnem a tengerig futó ágain, az egyes magasabb bércek kéklének, mintha vetélkedni akarnának az ég kék színezetével, világosan megkülönböztethető volt a Culiacan, Sinaloa és az alamosi bércek, mely utolsó tövével a derék Rosales tiszteinek nagy része lön áldozata az Európából ide áthozott politikának. Miután mintegy 1 óra hosszáig látcsöveztük a

⁷²⁵ [ZÁKÁNY CSALA] 1865. i. 2.

tengeröböl láthatáron belüli területét és a mondott gőzösnek semmi jelét sem voltunk képesek fölfödözni, délutáni 3 órakor az éppen észak-nyugotról fújni kezdő hatalmas széllel útnak indultunk. A hajósok ellátták a szükséges és a San-Jose-szigetnél bőségesen található ostrigákkal hajónkat.”⁷²⁶

A Kalifornia-öblön keresztül történő átkelés sikeresen lezajlott, a csoport 1866. január 27-én Sinaola állam partjánál, a Rio Fuerte torkolatánál tartózkodott, majd a folyó rövid szakaszán két mérföldet felhajózva tették őket partra, ugyanis „a »Lucifer« nevű francia gőzös” őrzárata miatt a torkolathoz közel ez veszélyes művelet lett volna. „A legelső ültetvényhez érve, fölfrissítésünkre cukor-nádat hoztak, melynek nedve igen jótékonyan hatott a nap meleg sugárai által fölhevült testünkre, folytonosan cukor-nádat rágsálva éreink délután két órakor Zargosába, hol, mintegy 40 lovas fogadott bennünket, míg a többiek minden képzelhető módon erősítették az indusok támadásai ellen fővédelmül szolgáló házakat, azonban munkájokat egy időre félbeszakították ismételve a lovasok által megkezdett kiáltásokat: »Viva la republica, a bajo el imperio« (éljen a köztársaság, le a császársággal)”, olvashatjuk Zákány közlésében. A levél tanúsága szerint a csoport 1866. február 17-ig a Rio Fuerte folyónál várakozott, innen Culiacán városba indultak, ahová február 22-én érkeztek meg „hol Rubi kormányzó által igen jól fogadtatánk, – két nap múlva indulunk az innét 5 napi járásra fekvő Mazatlan tengerparti város felé, hol Corona, mint egy 5,000-ból álló hadsereggel a franciákat és a császáriakat ostrom alatt tartja, elküldvén már előbb Martinez tábornokot 2,000 emberrel Sonora állam felé Garcia Morales segítségére, kik aztán egyesülvén, Guaymást fogják megszállani. A tegnap ideérkezett hírek szerint a Mazatlanból kitörő franciákat és császáriakat Corona szétüzte és így Mazatlan nem sokára kezeink között leend.”⁷²⁷ Zákány tizenötödik levele már a „Mazatlan előtti táborból érkezett”. A következő két levelében nem került feltüntetésre sem a feladási helyszín, sem pedig a feladás ideje, azonban a szöveg alapján ez is ugyanonnan érkezhett valamikor 1866 tavaszán, vagy esetleg kora nyarán. Ezekben visszautal a Rio Fuerte folyónál történt eseményekhez, hosszasan kitér Benjamin Franklin amerikai elnöknek egy 1784-es „az amerikai államokbani indusokról” írt levelére, Culiacánba történő utazásukra (korábbi levelével szemben ebben március 13-át jelöli meg a városba történő megérkezés dátumaként), illetve rövid leírást ad a republikánusok kormányzójánál tett látogatásukról, és pontosan megjelöli, hogy Culiacánból mikor is indultak útnak (1866. március 27-én) Mazatlan irányába, végül utalást tesz a térség általános hadi állapotáról is.⁷²⁸

⁷²⁶ [ZÁKÁNY CSALA] 1865. k. 2.

⁷²⁷ [ZÁKÁNY CSALA] 1865. l. 2.

⁷²⁸ [ZÁKÁNY CSALA] 1865. m. 1–2.; n. 2.

Az 1866-os Zákány levelek keltezésüket tekintve 1866 januárja és májusa között íródtak, melyeket a *Szegedi Hirado* a nevezett év januárjában, áprilisban, augusztusában, októberében és novemberében közölt. Kutatásaink szerint a feladás idejét tekintve 1866 májusát követően az adott évben már nem érkezett több Zákány levél.

A mexikói republikánus nyugati sereg történetét taglaló munkában (*Ensayo histórico del ejército occidente*) említést tesznek róla, hogy a Concordia-akció előestéjén két magyar állampolgár, „Zakany Estéban” és „Coloman Tiji” (Tichy (Kiss) Kálmán László) – akik korábban az Unió hadseregében szolgáltak –, az Egyesült Államokban jelentkeztek, hogy felajánlják szolgálataikat a mexikói republikánus sereg részére, melyet a San-Francisco-i republikánus konzul támogatásban részesített. A két magyar és társaik (ezen szövegből nem derül ki egyértelműen, hogy rajtuk kívül még kik vehetett részt a műveletben) százezer darab gyutacsot szállított a köztársasági sereg részére, mely okán Zákányt századosi, míg Tichy hadnagyi ranggal nyert belépést Corona tábornok seregébe.⁷²⁹

Sonora államban az intervenció kezdeti időszakában Rosales tábornok Alamos közelében csapott össze a tízszeres túlerőben lévő császári sereggel (200 fő a 2000 ellen), melynek során a teljes republikánus sereg megadta magát. Mindezek ellenére a Ures és Guadalupe településeknél kivívott győzelmeknek köszönhetően a liberális erőknek sikerült átvenni az irányítást Sonora állam felett, olyannyira, hogy 1866. szeptember 14-én a franciák Guayamas kikötőjének kiürítésére is kényszerültek. 1866 júniusában a Juárez kormány elrendelte a nyugati hadsereg újboli felállítását, melynek parancsnokául Corona tábornokot nevezték ki, akinek sikerült egyesíteni a térség szétszórta republikánus erőit, melyet követően a császárság összeomlásáig sikeres hadjáratokat vezetett Sonora államból kiindulva.⁷³⁰

Ismereteink szerint az *Amerikai levelek* legutolsó darabja 1867. március 31-i keltezéssel Sinaola állam fővárosából, Mazatlanból érkezett. Ezen levél a császárság végóráiban íródott és ennek megfelelően röviden bemutatja az általános hadi helyzetet, illetve Zákány a saját 1866-os és 1867-es katonai pályájáról is említést tesz. Mint írja 1866 „december 15-én indulánk Mazatlanból a visszavonult franciákat követni és a különféle városokban hátramaradó császári seregeket tönkre tenni.” A magyar tiszt jelen volt Guadalajara (Jalisco tagállam), Colima (Colima tagállam) és Morelia (Michoacán tagállam) városok elfoglalásánál. A levél alapján az utóbbi településre 1867. február 13-án érkezett meg a 8000 fős köztársasági sereg, ahol Mendez

⁷²⁹ VIGIL – BAUTISTA HIJAR Y HARO 1874. 375.; A művet idézi SZENTE-VARGA 2019.

⁷³⁰ DE LEON TORAL 1962. 214–215.

császári tábornok utóvédcsapataival ütköztek meg.⁷³¹ A Zákány által leírtakat figyelembe véve Ács Tivadar tévesen említi meg, hogy az egykori 48-as magyar honvéd „vezette a döntő ütközetben Miksa derékhada ellen a győzelmes támadást. Queretaro térségében 9000 lovasával bekerítette Miksa császár csapatait – és ez a fegyvertény Mexikó teljes függetlenségének kivívásához vezetett. Az ütközet után Inarez (sic!) [helyesen: Juárez – B. I. Z.] ezredessé és a mexikói első lovas hadosztály parancsnokká nevezte ki”,⁷³² ugyanis Zákány saját állítása szerint a moreliai összecsapásban „újból” megsebesült, a további harcokban nem vett részt és visszautazott Sinaola államba, hogy a Juárez kormánytól kapott földjét birtokba vegye. Erről az alábbiakat írta: „Mazatlanból indulánk, a nyugati sereg Corona alatt csak 2,000 emberből állott, és alig két hónap alatt három nagy államot szabadítánk föl a császárság alól s 6,000 embert tevénk tönkre a különféle csatákban, kik elestek, kiket elfogtunk és kik fegyveröket elhánva szétfutottak; e két hónap alatt többet haladónk 200 mértföldnél Gadalajára, Colima és Morelia városokig, mely három város három hasonló állam fővárosa (sic!), és mint mondám, ámbár Mazatlanból csak 2,000 emberrel indulánk, de már Moreliába febr. 13-án 8,000 emberrel érkezünk. Ez alkalommal a várost sebesen elhagyó császári tábornok Mendez utócsapata a mi előcsapatainkkal összeütközésbe jött, hol én újra megsebesítettem; és így legnagyobb sajnálatomra képtelen valék az előnyomuló sereggel haladni s jelen lenni Miksa fegyverletételénél. Február utolján már Miksa 7,000 emberével ostrom alá lön véve, mintegy 25,000 főből álló összpontosított köztársaságiak által és igen valószínű, hogy midőn én ezt írom, már megadta magát. Én Moreliából vissza felé indulék február 25-én és Colimán keresztül egész Manzanillo-ig lóháton, onnét pedig egész Mazatlanig hajón jövök, s e hó 26-án érkeztem ide. — Sebem már meggyógyul s mihelyt Miksa fegyverletételének biztos hire érkezik, a Fuerte-folyó felé fogok menni, hol a kormány nekem 1,000 hold földet adott, mely a legtermékenyebbek közé tartozik, hol igen csekély munkával terem a cukornád, pamut és minden más nemei a gabonának kétszer egy évben, ennél fogva elvagyok határozva a hadsereget elhagyni és komolyan a földműveléshez fogni”.⁷³³

Arra vonatkozóan, hogy Zákány (Csala) István a császárság bukását követően is a köztársasági seregben szolgált-e – ahogyan azt többen is állítják⁷³⁴ – nem találtunk megerősítő forrásokat a mexikói kutatásaink során.

⁷³¹ [ZÁKÁNY CSALA] 1865. ö. 6.

⁷³² ÁCS 1965. b. 7.

⁷³³ [ZÁKÁNY CSALA] 1865. ö. 6.

⁷³⁴ Domokos életrajzi regényében azt olvashatjuk, hogy Zákány (Csala) István a háborút követően tábornoki rangban továbbra is a köztársasági seregben szolgált, mely adatot közli még: NAGY 2004. 91-104., 99. és TORBÁGYI, 2004. 261.

Zákány (Csala) István személyén felül az ugyancsak a Corona tábornok seregében szolgált Tichy Kálmán Lászlóról állnak rendelkezésre még számottevő adatok, aki, mint hadnagy nyert felvételt a mexikói köztársasági seregbe. Tichy haláláról 1882 októberében egykori bajtársa Zákány (Csala) István küldött értesítést az Egyesült Államok budapesti konzulátusának (a levél szerint Tichy amerikai állampolgárságot nyert), melynek teljes szövegét több hazai lap is közreadta. A levélben közöltek szerint Tichy „1864/65-ben Canby tábornok alatt mint tiszt az Egyesült-Államok hadseregében szolgált és több expedícióban ev részt, különösen azokban, melyek 1864-ben Baton Rouge ellen Louisiánában indítottak. 1865 december havában Corona tábornok által, ki a francia és a császári seregek ellen küzdő köztársasági hadsereg egy részének parancsnoka volt, Mexikóba hivatott. Itt Corona tábornok oldalánál nagyon kitüntette magát; jelen volt Miksa császár megadásánál is Queretaróban. Porfirio Diaz tábornok őt küldte a városba, hogy a Khevenhüller tábornok alatt álló osztrákokat Queretáro kapitulációjáról értesítse. Tichy azonban fogságba került és Leonardo Marguera tábornok parancsára halálra ítélték, mielőtt azonban az Ítéletet végrehajthatták volna, Marguera tábornok kénytelen volt a várost gyorsan elhagyni, Khevenhüller tábornok pedig aztán a várost átadta Porfirio Diaznak. Tichy később visszavonult a magánéletbe, végre Sinaloa állam Chino falujában húzta meg magát, a hol nem rég meghalt.”⁷³⁵ Tichy Kálmán László Mexikóban történő tartózkodásának tényét megerősítik a Mexikói Állami Levéltárban (*Archivo General de la Nación*) őrzött okmányok is, ugyanis a hajóregiszterek alapján az 1870-es évek folyamán több utazást is tett Mexikó és az USA között.⁷³⁶ Igencsak érdekes a mexikóvárosi ostrommal kapcsolatosan lejegyzett küldetésének a története, annak fényében, hogy a mexikói osztrák

⁷³⁵ *Pesti Hirlap*, 4. évf. 300. sz. (1882. október 31.) 10.; *Fővárosi Lapok*, 19. évf. 250. sz. 1882. október 31. 1557.; *Nemzet*, 1. évf. 61. sz. (1882. október 31.) 6.; Halálhírét kivonatolva közölte még: *Vasárnapi Újság*, 29. évf. 45. sz. (1882. november 5.) 721.; Közli BOBAY 2022.; A teljes szöveg: „(Magyar ember halála Mexikóban) Estevan Zákány, Nuerteban (Mexiko) élő hazánkfia a következő levelet intézte az amerikai Egyesült-Államok budapesti konzulához: »Sinaloa állam (Mexiko) Chino nevű faluban nemrég egy magyar ember Tichy Kálmán László halt meg, mint az Egyesült-Államok polgára. Tichy 1864/65-ben Canby tábornok alatt, mint tiszt, az Egyesült Államok hadseregében állt szolgálatban és mint ilyen több expedícióban vett részt, különösen azokban, melyek 1864-ben Baton Rouge ellen Louisiánába indítottak. 1865. december havában Tichy Corona, tábornok, ki a francia és a császári seregek ellen küzdő köztársasági hadsereg egy részének parancsnoka volt, Mexikóba hivatott. Itt Corona tábornok oldalánál szolgált és ott volt mikor Miksa császár Queretaróban magát megadta Porfirio Diaz tábornok őt küldte a városba, hogy az osztrákokat Khevenhüller tábornok [valójában ezredes – a szerző] alatt, Queretáro megadásáról értesítse. Tichy azonban fogságba került és Leonardo Marguera [helyesen: Marquez – a szerző] tábornok parancsára halálra ítéltetett. Mielőtt azonban az ítéletet végrehajthatták volna, Marguera tábornok kénytelen volt a várost gyorsan elhagyni, mely várost azután Khevenhüller tábornok [valójában ezredes – a szerző] Porfirio Diaznak adta át. Tichy később visszavonult a magánéletbe, végre Sinaloa állam Chino falujában húzta meg magát, ahol nemrég meghalt.« Tichy családja Budapesten lakik, miután azonban a levél írója a család címét közelebbről nem ismeri, az Egyesült-Államok helybeli konzulátusát kérte fel, hogy az elhunyt Tichynek hátra hagyott levelét a családnak kézbesítse.”

⁷³⁶ AGNM, México Independiente, Gobernación y Relaciones Exteriores, Movimiento Marítimo, Vol. 94/54816/39/ Exp. 39.; Uo. México Independiente, Gobernación y Relaciones Exteriores, Movimiento Marítimo, Vol. 100/54822/33/ Exp. 33.; Ld. még: BOBAY 2022.

önkéntes sereg egyik aradi származású császári tisztje, Varjassy Béla Mexikóváros 1867. évi ostromáról írt egyik memoárjában egy hasonló történet tárt az olvasók elé. Varjassynak *A kém* című visszaemlékezése 1867. május 28-án veszi kezdetét és a mexikóvárosi Fulcheri⁷³⁷ vendéglőben helyezi a történet nyitányát. A közlés szerint egy német fényképész a feleségével a magyar tiszt asztalához ült és azt közölte vele, hogy értesüléseik szerint másnap egy Querétaro városából érkező magyar honfitársa fogja felkeresni Varjassy-t, aki fontos információkat kíván megosztani vele a Querétaro városában körbekerített császár helyzetéről. Varjassy, mint olvashatjuk, miután elhagyta a kávéházat nem foglalkozott az esettel, hanem két bajtársával, Hompesch főhadnaggyal és Kurzbauer ezredessel egy játékbarlangot látogattak meg. Varjassy másnap a hajnali órákban egy Villa de Guadalupe irányába történő sikertelen kitörési kísérletben vett részt, melyet követően visszatért szállására a St. Augustin szállóba, ahol fáradtan rögvest nyugovóra tért. Azonban pihenése nem tartott sokáig, ugyanis tiszti szolgája »Argyelán« – Argyelán Árkád – kisvártatva azzal ébresztette őt, hogy egy ismeretlen mexikói férfi óhajt beszélni vele. „Az idegen belépett a szobába és ismerőseként köszöntötte Varjassyt, akit még jobban meglepett, hogy ez anyanyelvén, magyarul történt.”⁷³⁸ A két férfi között az alábbi párbeszéd kezdődött:

„Nem ismer, kapitány ur?

— Istenemre nem! És mégis úgy tetszik, mintha arcza ...

— Kutasson csak jól emlékében,

— szólt közelebb lépve ágyamhoz.

— Nem emlékezem. Mit kíván? Beszéljen! Ezután letette sombreroját és így folytatá:

— Én az ön szakaszában szolgáltam Olaszországban, a magyar légióban. Emlékszik ama kis, de csinos attackra, melyet 1862 június 29-én intéztünk egy lovas brigand csapatra s ama epizódra, a mi ez alatt velem és Bánffy Albert báró⁷³⁹ bajtárssal történt? Nevem Kálmán Ernő⁷⁴⁰, Aradon születtem, atyám 49 után emigrált, Kaliforniában halt meg, a hol anyámat felkerestem”.⁷⁴¹ A párbeszéd alapján Kálmán a republikánus sereg tisztjeként szolgált és

⁷³⁷ Az étterem a 19. század végén még működött. CEBALLOS 2006. 123–124.

⁷³⁸ BOBAY 2022. Az idézett részt ld.: Uo.

⁷³⁹ Talán azonos a tordai születésű báró Bánffy Zoltánnal, aki 1861 októberétől 1862 szeptemberéig szolgált az olaszországi Magyar Légión. LUKÁCS 1986. 244.

⁷⁴⁰ Kálmán vezetéknévvel csupán két személy (Kálmán József és Kálmán Márton) szerepel az olaszországi Magyar Légión listáján, de egyikük sem aradi születésű. LUKÁCS 1986. 314.

⁷⁴¹ VARJASSY 1904. 17.; Közli: BOBAY 2022.

Ramón Corona tábornok⁷⁴² hadsegédje volt, aki azt is elmesélte, hogy egyenesen Querétaro városából érkezett. Állítása szerint Pawlowszky Ede huszárjaitól tudta meg, hogy Varjassy a fővárosban tartózkodik. „Kálmán” részletesen elmesélte Varjassynak a Querétaro-i eseményeket és Habsburg Miksa császár fogságba esésének (1867. május 15.) körülményeit is. Állítása alapján Felix Salm-Salm császári főhadsegéd feleségének, Agnes Salm-Salm⁷⁴³ közbenjárásnak köszönhetően ő maga személyesen is beszélt a fogságba került uralkodóval.⁷⁴⁴

Varjassy visszaemlékezése alapján a köztársasági magyar tiszt ekkor egy merész tervvel állt elő, mégpedig azzal, hogy Varjassy szedje össze Mexikóárosban állomásozó huszársága maradványait, segít nekik megszökni és elkíséri őket Tacubayába, ahol Porfirio Díaz már várja őket, aki egy republikánus lovasezredest kíván melléjük adni, annak érdekében, hogy kiszabadítsák a császárt a querétarói fogságából.⁷⁴⁵ Varjassy erre az alábbi választ adta: „Kedves barátom, — szóltam — hiszem a lesújtó hirt. Köszönöm bizalmát, de nem tehetem meg azt, a mit ön kíván. Lehetetlen! Hallgasson meg. Én hiszek az esetleges sikerben, s szívesen feláldozom magam a derék hercegért, ki oly igazán szereti a magyart! De hát az én századom már csak 45 emberből” áll.⁷⁴⁶ A császári magyar tiszt tudatta honfitársával, hogy az esetet köteles jelentenie a felettesei számára, mire Kálmán „könyörögni kezdett”, hogy senkinek se beszéljen a látogatásáról, mivel a republikánus magyar tiszt attól rettegett, hogy a város főparancsnokának, Márqueznek – a „hóhérnak” – a fogságába kerül. Varjassy ekkor igyekezett megnyugtatni őt, hogy csupán közvetlen felettesét, Khevenhüller ezredest értesíti, akit megbízható és jó barátjának tartott (Carl Khevenhüller ezredes szintén úgy emlékezett meg naplójában Varjassy Béláról, mint az egyik legmegbízhatóbb beosztottjáról). „Kálmán” rosszat

⁷⁴² Ramón Corona (1837-1889). A republikánus sereg tábornoka. Rövid életrajzát ld.: GONZÁLEZ MONTESINOS 2000. 334.

⁷⁴³ Az amerikai Agnes Salm-Salm, a poroszországi születésű Felix Salm-Salm herceg (a déliek oldalán részt vett az amerikai polgárháborúban, a konföderációs seregek vereségét követően Mexikóba távozott, ahol 1867-ben Miksa császár hadsegéde lett) felesége volt, aki férjével érkezett Mexikóba. Agnes Salm-Salm kiadta memoárját, melyben leírja az 1867-es esztendő történéseit. Ezek alapján a Mexikóváros és Querétaro városának ostromai idején Tacubaya városából Querétaroba ment, ahonnan két ízben San Luis Potosiban felkereste a köztársasági kormányzat fejét, Benito Juárezt is, hogy az uralkodó és a férje számára szabadon bocsájtást kérjen. Querétaro városában többször is bebocsájtást nyert a fogva tartott uralkodóhoz és főtisztjeihez. Memoárjában azt állítja, hogy szökési terv is felmerült Miksa császárnak és a férjének a kiszabadítására, mely végül nem valósult meg. A visszaemlékezésben nem történik utalás arra vonatkozóan, hogy a köztársasági sereg európai vagy magyar származású tisztjével találkozott volna. SALM-SALM 1868. II. k. 3–88.; SALM-SALM 1877. 186–216.

⁷⁴⁴ BOBAY 2022.

⁷⁴⁵ Ua.

⁷⁴⁶ VARJASSY 1904. 17.; Közli: BOBAY 2022.

sejtve azt közölte Varjassyval, hogy amennyiben nem cseleksznek időben, Miksa császárt ki fogják végezni.⁷⁴⁷

A memoár szerint Varjassy a beszélgetést követően az Alameida térre vágatott, ahol a katonazenekar a város ostroma idején is minden nap zenélt a lakosság számára.⁷⁴⁸ A császári magyar huszártiszt itt találta a vörös huszárok főparancsnokát, Khevenhüller ezredest, Zichy Ödön, Kulmer István és Stanislaus Wodiczky tisztek társaságában. Varjassy félrehívva feljebbvalóját előadta neki a történeteket és a Kálmán Ernő által elmondottakat, aki kinevette a hallottakat és a felsorolt tiszteket is beavatta a történetbe, megmutatva Varjassynak az *El Diario del Imperio*⁷⁴⁹ aznapi számát, amely a mexikói császári csapatok győzelméről és Mexikóváros felé történő közeledéséről adott hírt.⁷⁵⁰ Khevenhüller a halottakkal Márquez tábornokhoz ment, aki végül elfogatta a titokzatos magyar férfit. Varjassyt állítása szerint nagyon megviselték a történetek, ám később azzal nyugtatta magát, hogy időnként értesítéseket kapott „Kálmán Ernő” hogyléte felől, mígnem június 10-én egy császári tiszt érkezett a Plateros utcán (Calle Plateros) lévő Café de la Concordia-ba⁷⁵¹ azt közölve az éppen ott tartózkodó Varjassyval, hogy elfogott honfitársát ki fogják végezni.⁷⁵² „Megrendítő volt e hír mindannyiunkra. Én eszméletemet

⁷⁴⁷ BOBAY 2022.

⁷⁴⁸ William Knechtel a capultepeci császári palota kertésze is tesz erről említést naplójában. KNECHTEL 2018. 206.

⁷⁴⁹ A II. Mexikói Császárság hadügyi lapja. Bővebben ld. CURIEL – CASTOR – CELIS DE LA CRUZ 2003. 114–115.

⁷⁵⁰ Megvizsgálva az *El Diario del Imperio* 1867 májusi és júniusi számait (június 19. keltezésű az utolsó kiadott példány) valóban megfigyelhető a félretájékoztatás az adott időszakra vonatkozóan. A június 3-i számban Mexikóváros körüli felmentőseregekről írnak, Querétaro 1867. május 15-i elestét és az uralkodó fogságba esését követően, a június 4-i számban Miksa császár nevében intéztek toborzási felhívást a mexikói fiatalsághoz, míg a június 6-i és 10-i lapszámokban május 28-i keltezéssel a querétaroi harcokról írnak. *El Diario del Imperio*, Tomo. 5. Num. 726. (3 de Junio de 1867.); Num. 727. (4 de Junio de 1867.) 1.; Num. 729. (6 de Junio de 1867.) 1.; Num. 732. (10 de Junio de 1867.) 2.

⁷⁵¹ A 19. század végén még működött a Café la Concordia az akkori Plateros és San José del Real utcák sarkán (ma az Av. Francisco I. Madero és az Isabela la Católica utcák sarka) szemben a San Felipe Neri La Profesa templommal. CEBALLOS 2006. 39.

⁷⁵² BOBAY 2022.

vesztettem. Átszállítottak lakásomra, hol kitűnő barátom, Saalhauzen báró (egykori 48-as honvédkapitány)⁷⁵³, századom főhadnagya ápolt bajtársi hűséggel és szeretettel”.⁷⁵⁴

Varjassy memoárja alapján a császári palotában összegyűlt császári tisztek a június 21-i lefegyverzésüket követően elhagyhatták az épületet. Varjassy mint írja „ekkor visszatért a korábbi szállására és összekészítette a poggyászait egy esetleges gyors hazaindulás reményében, majd a szállásához közeli fürdőbe sietett.” Amikor belépett az épületébe – mint olvashatjuk – ott találta az általa halottnak hitt „Kálmán”-t, akit, mint ekkor kiderült nem végeztek ki, és aki – a császári magyar tiszt állítása alapján – a történetek ellenére sem neheztelt a császári magyar huszárra. Varjassy közlése alapján olyannyira nem, hogy karon fogta őt és elvitte magával a Hotel de France-ba, hogy bemutassa felettesének Ramón Corona Mendeznek, a nyugati republikánus sereg tábornokának. Varjassy a történetet a mexikói tábornokkal való találkozással zárja, aki állítólag a következőket mondta: „Ön csaknem föbelövette Kálmánt, az én kedves Ungaro⁷⁵⁵-mat, segédtestemet, — szólt hozzám kemény, szaggatott hangon a tábornok. És azután jobb kezét egész súlyával vállamra téve, mintha csak le akart volna gyűrni, így folytatta: Szerencséjére, sennor, hogy így történt, hogy nem lőtték föbe és szerencsésen megmenekült, mert én, — én megboszultam volna”.⁷⁵⁶

Többször idézett írásunkban a Varjassy által előadott történettel kapcsolatosan tettük fel azt a kérdést, hogy „Egyáltalán kit is takar »Kálmán Ernő« személye?”⁷⁵⁷ Mint kifejtettük általánosságban megállapítható, hogy a Varjassy által említett bajtársai mind létező hiteles személyek voltak, „akik akkoriban bizonyíthatóan Mexikóban tartózkodtak, továbbá a történetben megemlített helyszínek is pontosnak tűnnek. Sem levéltári kutatásaink során, sem pedig a szakirodalmak és kiadott forrásgyűjteményekben a történet hitelességét cáfoló vagy

⁷⁵³ Báró Sahlhausen Lipót cs. kir. vezérőrnagy fia, a tanulmányait a bécsi Tereziánumban végezte. 1848 nyarán az Abaúj megyei nemzetőrség kassai 1. honvédszászlóaljához csatlakozott, ahol hadnaggyá nevezték ki. Másfél hónapi szolgálatot követően már a hadügyminisztériumban találjuk, ahol, mint fogalmazó működött. Nem telt el két hónap és az ifjú Sahlhausen a hadi események sodrába került, ugyanis 1848. október 19-én hadnagyi kinevezést nyert a 42. honvédszászlóaljhoz, amelynek kötelékében végigküzdötte a téli, illetve a tavaszi hadjáratot is. 1849-ben a nyári hadjárat során a fiatal tiszt már főhadnagyként szolgált a III. hadtestnél. A szabadságharc bukását követően, 1849. október 16-án önként lépett be az 1. vadászszázadhoz, ahol előbb hadnagyként, majd 1851-től főhadnagyként volt az állomány tagja 1852-ig, amikor is századosként az 1. huszárezredhez helyezték át, ahonnan 1854-ben kilépett. 1890-ben Kassán élt, az Abaúj megyei Honvédegyelet tagja. 1894. április 30-án Kassán hunyt el. BONA 1999. III. k. 78–79.; Kibővített életrajzát ld: Ld. BONA GÁBOR: *Az 1848/49-es szabadságharc tisztikara*, javított és bővített online változat:

<https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Bona-bona-tabornokok-torzstisztek-1/>

(Utolsó megtekintés: 2021. május 30.)

⁷⁵⁴ VARJASSY 1904. 18.; Közli: BOBAY 2022.

⁷⁵⁵ Helyesen: húngaro.

⁷⁵⁶ VARJASSY 1904. 18.

⁷⁵⁷ BOBAY 2022.

teljesen megerősítő adatokat eddig nem találtunk.” Kálmán Ernő nevét azonban nem találtuk meg az olaszországi Magyar Légió anyakönyvi listáján.⁷⁵⁸ Zákány (Csala) István által már idézett nekrológ alapján, úgy gondoljuk, hogy Kálmán Ernő valójában Tichy Kálmán László lehetett,⁷⁵⁹ azonban a kérdést tovább bonyolítja, hogy Tichy neve nem szerepel az olaszországi Magyar Légió névsorában.⁷⁶⁰ A Zákány (Csala) István leveleiből előkerült újabb adatok fényében a legújabb feltételezésünk a következő: Tichy Kálmán László valójában a Zákánnyal az olaszországi Magyar Légiónál, majd a 14. New York-i önkéntes lovasezrednél együtt szolgált Kiss Kálmán lehetett, aki Zákányhoz hasonlóan nevet változtathatott Mexikóba érkezését megelőzően – talán, amikor megkapta az amerikai állampolgárságot –, hogy elfedje valódi kilétét egy esetleges császári fogságba kerülés esetére.⁷⁶¹ Elméletünket erősíteni látszik, hogy Kiss Kálmán és Varjassy Béla 1861-ben egy egységnél, az 1. huszárszázadnál szolgáltak az olaszországi Magyar Légióban.⁷⁶²

Torbágyi Péter már többször idézett munkájában megemlíti, hogy az argentin Edelmiro Mayer az Egyesült Államokban „ismerkedett meg Meier Ferenc volt magyar honvéddel, aki egy álnevet használó grófnak vallotta magát, és Mayer állítása szerint Kossuthal levelezés útján végig kapcsolatban állt. Edelmiro Mayer a hadsegédjével lett Meierrel a polgárháború után lépett be a mexikói köztársasági seregbe, ahol az amerikai seregben elért tiszti rangjukat elismerték, sőt Mayert nem sokkal később tábornokká nevezték ki.” Az argentin származású főtitest emlékirataiban egy „külön fejezetet szentel a titokzatos magyarnak.”⁷⁶³ Edelmiro Mayer Escobedo tábornok északi hadseregéhez csatlakozott és jelen volt Querétaro ostrománál. Memoárja szerint spanyol nyelvtudásuk miatt tartott vele Mexikóba két egykori bajtársa Meier Ferenc (az Unió hadseregében a 80. gyalogezrednél szolgált, innen az ismeretség) és a dániai születésű Enking nevű személy is, akikkel közösen részt vett Richmond ostromában, valamint az utolsó texasi hadjáratban Lee tábornok Lynchburgban történt fegyverletételét követően. Mayer közlése alapján Meier Ferencet osztrák „gyűlölete” vitte Mexikóba, ahol az Escobedo tábornok vezette északi sereg vezérkarához került, mint hadmérnök. Mayer azt is megemlíti, hogy a magyar barátjára jellemző volt a túlzott alkoholfogyasztás, egy állítólagos

⁷⁵⁸ Ua.

⁷⁵⁹ *Pesti Hirlap*, 4. évf. 300. sz. (1882. október 31.) 10.; *Fővárosi Lapok*, 19. évf. 250. sz. 1882. október 31. 1557.; *Nemzet*, 1. évf. 61. sz. (1882. október 31.) 6.; Közli: BOBAY 2022.

⁷⁶⁰ Vö. LUKÁCS 1986.

⁷⁶¹ Elméletem Zákány levelére és az általa írt nekrológból származó információk összevetésére alapozom. Tudniillik Zákány az *Amerikai leveleiben* azt állította, hogy Baton Rougeban szolgáló egységénél csupán egyetlen magyar személy szolgált még rajta kívül, Kiss Kálmán személyében.

⁷⁶² Vö.: BOBAY 2022. és Függelék/Adattár. Tipikus és atipikus életutak. Varjassy Béla, illetve LUKÁCS 1986.

⁷⁶³ TORBÁGYI 2004. 83–84.; 259. 46. lábjegyzet.

alkoholmámoros állapotban lezajlott beszélgetést meg is örökíti a visszaemlékezésében. Történt ugyanis, hogy amikor egy ízben a köztársasági katonák elfogták az osztrák önkéntes sereg több tagját – közte tiszteket is – Zaragosa és Montesions ezredesek közbenjárásának köszönhetően végül nem végezték ki őket – az 1865. évi Fekete Rendeletre válaszul –, hanem szabadon távozhattak. Mayer közlése nyomán Meier Ferenc a nevezett nap estéjén illuminált állapotban Zaragosa ezredes sátrához ment és állítólag kettejük között az alábbi párbeszéd zajlott le:

„– Rendben van, Meier, de beszéljen a lehető legnyugodtabban, nagyon izgatottnak tűnik, és mint barátja mondom Önnek, hogy mindannyian sajnáljuk, hogy néha sokat árt magának a túlzott alkoholfogyasztással.

– Szükségem van rá, igen, szükségem van rá; de mégsem tudom elfelejteni azt az osztrák gazembert, akit az Isten verjen meg. Ó, nem is tudja, mit okoz az embernek a tehetetlenség dühe! Lehetetlennek tartom a bosszút, ami számomra az igazságos büntetést jelentené. Valóban, ma izgatottabb vagyok, mint valaha, de minden okom megvan rá: megkegyelmeztem azoknak a hírhedt osztrákoknak, és én vagyok az, aki a legtöbbet tette azért, hogy megmentse őket a megérdemelt haláltól. Azért jöttem ide, hogy panaszkodjak önnek, hogy kiadjam a dühömet.

- De uram, önből teljesen kiveszett az emberiség? Mit tettek önnek ezek a szegény rabok?

- Emberiség! Én semmit sem érzek azon átkozott nép iránt, amely soha semmit sem érzett irántunk, magyarok iránt, akiknek a létüket köszönhetik, mióta megmentettük Mária Terézia császárnőt. Sem mint 48-as hazafi, sem, mint ember nem érzek irántuk semmit, mert ők voltak hazám és családom hóhérai. A legnagyobb szeretettel és tisztelettel vagyok ön iránt, és ennek bizonyítékául elmondom önnek, hogy elhatároztam végrendelkezésemet, ugyanis bármelyik pillanatban magával ragadhat a halál, és szeretném, ha ön lenne az örökösöm: most jelenleg semmi vagyonom sincs, de később egy napon sokat örökölhet utánam. Most bizalmasan, és csak önnek fogom elárulni: Vorgrätz [esetleg Forgách – B. I. Z.] gróf vagyok, Magyarország egyik legrégebbi nemes családjának utolsó leszármazottja; és azért emelem ki, hogy utolsó, mert már ötvenöt éves vagyok, és már valószínűleg nem fogok megházasodni. Azok a levelek, amelyeket a richmondi táborban kaptam, azokat az angol követség küldte, és amelyek annyira intrikáltak az adjutánst, gyermekkori barátaimtól és 1848-as harcostársaimtól, Klapka György tábornoktól és Kossuth Lajostól származtak. Gyűlölöm az osztrákokat, akik száműzték hazámból, akik elkobozták vagyonomat, miután testvéreimet a szégyen és a bánat

halálára kényszerítették: nyilvánosan megkorbácsolták őket, mert nem voltak hajlandók feljelenteni engem és átadni az általuk elrejtett irataimat.”⁷⁶⁴ Meier Miksa császár bukását követően Tampico kikötővárosban nyert hadmérnöki állást – mint őrnagy – ahol 1869-ben agyvérzésben hunyt el. Zaragosa ezredes egyik levelében arról ír, hogy a magyar hadmérnök halála előtt felmentését kérte a mexikói szolgálatból és a fővárosba tervezett utazni.⁷⁶⁵ Meier valódi kilétét és magyar származását illetően egyéb adat nem állt a kutatás rendelkezésére. Talán azonos lehet azzal a személlyel, aki az *Új Idők* értesülései szerint magát Nádasdy grófnak kiadva jelentkezett az USA-ból Mexikóba induló amerikai önkéntesek közé: „Mexikó (A juaristák) toborzásai az éjszakamerikai unió városaiban állítólag még folyvást tartanak s a még fegyverben levő guerillák azzal biztatják magukat, hogy nem sokára ezen toborzott éjszakamerikaiak segélyökre jönnek. Az unió városaiból a toborzottak Texasba küldetnek s ott elhelyeztetnek addig, míg számuk nem üti meg a 40,000-et. Akkor aztán fölfegyverzik, s Juarez segélyére küldik őket. A Newyorkban toborzottak parancsnoka Alsen nevű amerikai ezredes; alatta Leichterkost vezényli a német dandárt; a tisztek közt vannak németek, lengyelek s magyarok; ez utóbbiak egyike állítólag Nádasdy grófnak (?) adja ki magát.”⁷⁶⁶

Balogh Gyula – „1867-ben a Vasmegyei Lapok szerk-je [...] 1884-től Vas vm. allelevéltárnoka, 1889-től főlevéltárnoka”⁷⁶⁷ – 1885. április 19-én tette közzé a *Vasmegyei Lapok*-ban Politzer Sándornak három levelét, melyek közül kettőt 1881 tavaszán Afrikából, Kartumból küldött „Miksa nevű bátyjára”-nak, – aki akkoriban Brünmben élt –, míg a többi levél négy évvel később Kairóból érkezett nővérének Kiscellbe (ma Celldömölk része). Politzer nagy valószínűséggel 1848–1850 körül született Kiscellben, állítása szerint Garibaldi légiójában harcolt, majd az Egyesült Államokban próbált szerencsét, ahonnan átment „Mexikóba és Juarez hadseregében, itt is a forradalmárok oldalán vitézül harcolt Miksa császár csapatai ellen. A mexikói császárság összeomlása után egy ideig Mexikóban, majd Brazíliában élt. 1873-ban a bécsi világkiállítás alkalmával rövid időre visszatért hazájába. Ekkor találkozhatott börtönviselt öccsével, azonban 1874-ben már útban volt Afrika felé. Egyiptomból Tuniszba, Tripoliszból Marokkóba, onnan Palesztinába vándorolt. 1880-ban arra határozta el magát, hogy Közép-Afrikába utazik”.⁷⁶⁸

⁷⁶⁴ *Campaña y guarnición* 1985. 99–104. A szerző szabad fordítása.

⁷⁶⁵ Ua.

⁷⁶⁶ *Idők Tanúja*, 6. évf. 164–1658. sz. (1865. július 20.) 655.

⁷⁶⁷ SZINNYEI 1891. 458–460.

⁷⁶⁸ DÖMÖTÖR 1955. 4.

1867 decemberében a *Magyarország és a Nagyvilág* hasábjain közölt rövid életírásban, megemlíti, hogy a cseh születésű Ormai (Auffenberg) Norbert⁷⁶⁹ 48-as honvédezredes, aradi vértanú fia „ki atyja nevét viseli (Ormay Norbert), ugyanazon zászló alatt küzd ma, mely alatt küzdött egykor atyja: a szabadság zászlója alatt, – igaz, hogy egy más országban, egy más világrészben, de a szent szó, mely e zászlóra írva van, mindenütt egy s a kik érette harcolnak, testvérek a világ minden részében. Az ifju Ormay Norbert főhadnagy a mexikói köztársaság hadseregében”.⁷⁷⁰

Ács Tivadar munkájában szerepel egy „Hofman Ferenc” nevű magyar személy neve is, aki értesülése alapján „Sonorában volt tüzértisz”.⁷⁷¹ Személye talán azonos lehet azzal a „Hoffman Dn. José” nevű tüzérhadnaggal, aki a mexikóvárosi Hadtörténeti Levéltárban (*Archivo Histórico de la Secretaria de la Defensa Nacional*) őrzött tiszti lista alapján 1856. július 16-án lépett a mexikói haderő szolgálatába.⁷⁷² Ács megemlíti egy „Bán Mihály Hajdú megyéből való főhadnagy”-ot is, akire mint a 3. gyalogezred tisztje hivatkozik és közlése szerint már Zákányék érkezése előtt a mexikói nyugati republikánus seregnél szolgált.⁷⁷³

A köztársasági oldalon harcoló idegen önkéntesek harmadik nagy csoportját azok a katonák alkották, akik többnyire a háború végső szakaszában a francia erőkből, illetve a belga és osztrák önkéntes seregekből dezertáltak és álltak át a republikánus oldalra. (Douglas és Hanson a tényleges létszámukat az amerikaiaknál is magasabbra becsülte.)⁷⁷⁴ Ezen jelenségről az egyik magyar szemtanú, Burián István is megemlékezett a naplójában: „Voltak huszárok kik oda mentek a császár hintójához, s kijelentették, miszerint éhen-szomjan, fizetés nélkül egy lépést sem tesznek többé s készebbek lesznek átmenni az ellenséghez, amint ezt utólagosan be is váltották, de ezzel sem törődött senki, annyira zavart állapot volt már közöttük”.⁷⁷⁵ 1866-ban egy európai liberális szervezet, a *Comité Europeo Republicano* (Európai Republikánus Bizottság) azt a javaslatot tette, hogy a fent nevezett dezertőrökből a mexikói liberális seregek mellé egy mexikói „európai köztársasági sereget” („*ejército europeo republicano*”) is állítsanak fel, melyre végül nem került sor. A köztársasági hadsereg vezetői közül nem mindenki támogatta az ötletet. Mariano Escobedo tábornok például egy ízben ki is jelentette, hogy ő maga

⁷⁶⁹ Életrajzát ld.: BONA 2015. II. k. 451–452.

⁷⁷⁰ *Magyarország és a Nagyvilág*, 3. évf. 51. sz. (1867. december 21.) 602.; Megemlíti a cikkben azt is, hogy az idősebb „Ormay özvegye másodszer férjhez ment Braziliában 1864-ben.”

⁷⁷¹ ÁCS 1965. b. 7.

⁷⁷² AH SDN Operaciones Militares, XI/481.3/7802.

⁷⁷³ ÁCS 1965. b. 7.

⁷⁷⁴ DOUGLAS – HANSON 1987. 228.

⁷⁷⁵ BURIÁN 1868. 356.

európai dezertőröket nem vesz fel az északi hadseregbe, ennek ellenére az alkotmányos hadsereg katonái között több olyan európai személy volt jelen Querétaro ostrománál, akik korábban Miksa császár szolgálatában álltak. Ezzel párhuzamosan Porfirio Díaz Mexikóvárost ostromló seregeiben is találunk ilyen egyéneket. Néhány egykori „osztrák” és belga önkéntes a keleti sereg 3. dandárjának 4. zászlóaljában szolgált, illetve ugyanezen egységnél egy Chenet nevű francia által szervezett csoport is tevékenykedett (ennek állománya hat tisztből és 333 közlegényből állt).⁷⁷⁶

Arra vonatkozóan, hogy létrehoztak valamiféle külön egységet a császári kötelékből dezertált önkéntesekből a bécsi katonai törzslapokból is értesülünk. Többeknél szerepel azon kitétel, hogy miután 1866 őszén a mexikói osztrák önkéntes seregből dezertáltak, szolgálatra jelentkeztek és felvételt nyertek a mexikói republikánus sereg ún. „disszidens” egységéhez (a magyarországi állományból öt főnél szerepel a törzslapokon ezen adat: Berti József Alajos⁷⁷⁷; Borbély István⁷⁷⁸; Fornaus Károly⁷⁷⁹; Linka János⁷⁸⁰; Ormos András⁷⁸¹).

A köztársasági oldalon harcoló magyarok számáról nem rendelkezünk pontos adatokkal. Mexikói kutatásaink során nem találtunk olyan dokumentumot, mely a republikánus seregben szolgált külföldi katonák neveit külön felsorolásban tartalmazná.⁷⁸² Az ott szolgált magyarok névlistájának összeállítása kihívást jelentő feladat, melyre főként a korabeli sajtóközlések és memoárok segítségével nyílt lehetőségünk.

Domokos László *Zákány tábornok Amerikában* című történelmi regényében (melyben Zákány (Csala) István életrajzát közli regényes formában) 50-60 főre teszi a köztársasági seregek nyugati hadseregében szolgált magyaroknak a számát,⁷⁸³ mely adatot Ács Tivadar is átvett egyik írásában hozzátéve, hogy ezen személyek jó része „az olaszországi magyar légiókból került át az Újvilágba. Végigküzdötték a nyugat-amerikai alakulatokban a rabszolgá-

⁷⁷⁶ DOUGLAS – HANSON 1987. 229.

⁷⁷⁷ 1866. október 31-én dezertált Oaxaca állam területén és a mexikói republikánus sereg ún. „disszidens” egységének szolgálatába lépett. ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps, Karton 139. Nr 13/112.

⁷⁷⁸ 1866. október 18-án a la carbonerai csata (San Francisco Telixtlahuaca; Estado de Oaxaca) során dezertált és a mexikói republikánus sereg ún. „disszidens” egységének szolgálatába lépett. ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps, Karton 131. Nr 5/68.

⁷⁷⁹ 1866. október 18-án dezertált és a mexikói republikánus sereg ún. „disszidens” egységének szolgálatába lépett. ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps, Karton 133. Nr 7/47. és Karton 158. Nr 32/5.

⁷⁸⁰ 1866. szeptember 27-én dezertált és a mexikói republikánus sereg ún. „disszidens” egységének szolgálatába lépett. ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps, Karton 144. Nr 18/98.

⁷⁸¹ 1866. október 18-án dezertált és a mexikói republikánus sereg ún. „disszidens” egységének szolgálatába lépett. ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps, Karton 136. Nr 10/107.

⁷⁸² Mexikói kutatásom során a mexikóvárosi hadtörténeti levéltárban érdeklődésemre azt a választ kaptam, hogy nem tudnak olyan listáról, amely a republikánus seregben szolgált külföldi személyek külön bontásban történő névsorát tartalmazná és egyéb levéltári feltárásaim során sem találtam rá ilyen jellegű dokumentumra.

⁷⁸³ DOMOKOS 1904. 131.; Vö. TORBÁGYI 2004. 259–260.

felszabadító háborút és Mexikó függetlenségi harcának megsegítésére siettek.”⁷⁸⁴ Kutatásunk során a vizsgált időszakban ez idáig tizennégy magyar személyt tudtunk név szerint azonosítani a mexikói republikánus seregekben, (közülük öten Habsburg Miksa császár önkénteseinek sorából álltak át) azonban nem kizárt, hogy a későbbiek során még kerülnek elő egyéb nevek is, ugyanis ahogy Torbágyi Péter is fogalmaz „feltehetőleg még több 1848/49-es magyar honvéd kötött ki ebben az időben a Juárez vezette Mexikói seregben”.⁷⁸⁵ Ebben az esetben talán nem is olyan túlzó a Domokos és Ács által említett 50-60 fő, mint ahogyan Vida István Kornél *Világostól Appomatoxig* című munkájában rámutatott a magyarok számának eltúlzására az amerikai polgárháborúban.⁷⁸⁶

⁷⁸⁴ ÁCS 1965. b. 7.

⁷⁸⁵ TORBÁGYI 2004. 259.

⁷⁸⁶ VIDA 2011. 91–93.

**Név szerint említett magyarországi katonák a mexikói republikánus seregben 1861 –
1867 között a rendelkezésre álló adatok alapján**

	<i>Név</i>	<i>Egyéb adat</i>
1.	Bán Mihály	Ács Tivadar szerint főhadnagy a Corona tábornok vezette mexikói nyugati republikánus sereg 3. gyalogezredénél, további adat nincs.
2.	Berti József Alajos	1866. okt. 31-én dezertált a <i>MÖF</i> -ből, a mex. rep. sereg ún. „disszidens” egységénél szolgált.
3.	Borbély István	1866. okt. 18-án dezertált a <i>MÖF</i> -ből, a mex. rep. sereg ún. „disszidens” egységénél szolgált.
4.	„Constantini Luis” Konstantini Lajos?	José del Castillo szerint 1861-ben „tüzérségi főtiszt”, a keleti seregnél.
5.	Fornaus Károly	1866. okt. 18-án dezertált a <i>MÖF</i> -ből, a mex. rep. sereg ún. „disszidens” egységénél szolgált.
6.	„Hainz ezredes”	magyar sajtóértésülések szerint Kaliforniában toborzott a mex. rep. sereg részére.
7.	Hoffman Ferenc/József (?)	Ács Tivadar szerint tüzértiszt Sonora államban.
8.	Linka János	1866. szept. 27-én dezertált a <i>MÖF</i> -ből, a mex. rep. sereg ún. „disszidens” egységénél szolgált.
9.	ifj. Ormay Norbert	Magyar sajtóértésülések szerint főhadnagy, további adat nincs.
10.	Ormos András	1866. okt. 18-án dezertált a <i>MÖF</i> -ből, a mex. rep. sereg ún. „disszidens” egységénél szolgált.
11.	Politzer Sándor	Levelezése szerint Corona tábornok vezette mexikói nyugati republikánus seregben szolgált, további adat nincs.
12.	Meier Ferenc? (gróf „Vorgrätz” Ferenc?)	Az argentin Edelmiro Mayer memoárja alapján vele érkezett Mexikóba az Egyesült Államokból, hogy a köztársasági seregben szolgáljon. Az északi sereg vezérkaránál hadmérnök.
13.	Tichy Kálmán László (Kiss Kálmán?)	Hadnagy a Corona tábornok vezette mexikói nyugati republikánus seregben.
14.	Zákány (Csala) István (USA-ból érkezett)	Százados a Corona tábornok vezette mexikói nyugati republikánus seregben.

IV. 3. / A MÖF magyarországi állományának életrajzi adattára

IV. 3. 1. / Korábbi állományadatok

Jelenlegi ismereteink szerint az első olyan munka, amely a mexikói kalandban részt vett „magyar katonák”⁷⁸⁷ létszámát illetően közöl adatokat, a két világháború között 1933-ban jelent meg. *A magyar katona vitézségének ezer éve* című összefoglaló jellegű hadtörténeti szakmunka négy oldalon keresztül tárgyalja a „mexikói expedíció. (1861— 1867.)” magyar szempontú történetét. Úgy tűnik ennek szerzői már levéltári okmányok ismeretében közölték az alábbi adatokat: „A légióban összesen 1041 magyar ember szolgált, még pedig 159 tiszt és 882 legénységi személy. Az utóbbiak közül 403 volt gyalogos és vadász, 366 huszár, 16 dzsidás, 67 tüzér és 30 utász. A hadjárat befejezése után Mexikóban maradt és az ottani köztársasági seregbe átlépett 11 tiszt és 150 katona, a többi hazatért. A magyar tisztek és katonák között Miksa császár 214 harcost tüntetett ki részben a Guadalup-rend⁷⁸⁸ tiszti és lovagkeresztjével, részben pedig vitézségi érmekkel. Az utóbbi kitüntetést csak legénységi személyek kapták, akik közt 13 arany, 93 ezüst és 92 bronz katonai érdemérmét osztottak ki. A légió magyar századainak vesztesége összesen 177 főre rúgott. Elesett, illetve sebesülés folytán elhalt Deák Sándor és Ketskemény István huszárhadnagy és 34 közember, hadifáradalmak és betegségek következtében elhalt 52, eltűnt 26, hadifogságba esett 63 ember.”⁷⁸⁹

Ezt követően több mint fél évszázadot kellett várni arra, hogy újabb eredmények szülessenek a magyarországi állományadatokról. Az 1980-as években Tardy Lajos (1914-1990) volt az a kutató, aki mélyreható vizsgálatokat folytatott a témában és újabb eredményeket közölt a magyarországi állományszámra vonatkozóan, aki 1046 főre tette a MÖF-ben egykoron szolgált magyarországiak létszámát.⁷⁹⁰

⁷⁸⁷ Mivel az általunk ismertett korábbi kutatások és jelen projekt is a történelmi Magyarország egészét teszi a vizsgálat tárgyává ezért inkább a magyarországi jelzöt részesítjük előnyben, mivel számos magyarországi nemzetiség tagjai is csatlakoztak a vállalkozáshoz.

⁷⁸⁸ Helyesen: Guadalupe-rend.

⁷⁸⁹ PILCH – BERKÓ – GYALÓKAY – MARKÓ 1933. 479.

⁷⁹⁰ TARDY 1990.

IV. 3. 2. / A Tardy-féle lista revíziójának szükségességéről

Tardy Lajos irathagyatékának a feldolgozását követően találtuk meg a választ több olyan kérdésre is, amely a kutatás kezdeti szakaszában az általa összeállított és közölt lajstrommal kapcsolatosan vetődött fel. Az egyik ilyen, a résztvevők későbbi sorsával kapcsolatosan fogalmazódott meg. Ehhez fontos látni, hogy Tardy a mexikói osztrák önkéntes sereg máig fennmaradt törzslapjairól minden katona esetében a nevükön felül öt információt közölt, úgy-
mint: születési év, születési hely, az illető foglalkozása, csapatnem és az elbocsájtó bejegyzések (későbbi sorsokra vonatkozó adatok). Utóbbiakat Tardy további alcsoportokra osztotta, melyek a következők:

„D — dezertált, vagy eltűnt, vagy önként átállt a republikánus oldalra, vagy önként Mexikóban maradt

E — engedéllyel leszerelt, Mexikóban megtelepedett

Eü — egészségügyi okokból leszerelték, hazaszállították

H — hadifogságba esett, sorsa ismeretlen, a hazatérők között nem szerepel

Hv — hadifogságba esett, majd szabadult s hazatért

K — fegyelmi vagy büntetőjogi okokból kicsapták a seregből

NH — az Önkéntes Hadtest feloszlata után belépett Miksa császár nemzeti hadseregébe. (Később részben hazatértek, részben Mexikóban vagy más amerikai államokban telepedtek meg.)

Ö — öngyilkos lett

Elesett — harctéren vagy ott szerzett sebesülés következtében hadikórházban elhunyt, vagy a republikánusok kivégezték

+ — betegség következtében elhunyt⁷⁹¹

Ha megtekintjük az 1990-ben megjelent Tardy-féle listát akkor azt tapasztaljuk, hogy a Mexikói Nemzeti Császári Hadseregbe átjelentkezett katonák és a mexikói hadi események során elesett egyének esetében az adatok végig lejegyzésre kerültek, míg ezzel szemben a többi információ csupán a 22. sorszámú személyig, Avedik Ernőig szerepel, azt követően végig

⁷⁹¹ TARDY 1990. 171.

hiányos. A Tardy-hagyaték iratai között ott szerepel a *Hadtörténelmi Közlemények* számára írógéppel készített eredeti lista szövege is. Ezen nagyon jól kivehető, hogy az egész dokumentumban mind a Mexikói Nemzeti Császári Hadseregbe történő belépésre, mind pedig a halálozásokra vonatkozó adatok gépelve szerepelnek. Az ún. elbocsájtó bejegyzések a 22. sorszámig szintén gépelve olvashatóak, onnantól azonban már csupán tollal kerültek lejegyzésre, amely információk végül nem kerültek bele a hadtörténelmi szakfolyóiratban publikált lajstromba. Úgy gondoljuk, hogy a posztumusz megjelent lista adatsorának a véglegesítését már nem Tardy Lajos végezhette el és talán emiatt maradhettek ki a szóban forgó adatok a publikációból.

A másik kérdés, ami felkeltette az érdeklődésünket az volt, hogy a magyarországi résztvevők szempontjából teljesnek tekinthető-e a Tardy általa közölt jegyzék, mivel kutatásaink során több olyan névre is rábukkantunk, akik az adatok fényében egykoron Mexikóban szolgáltak, azonban nevük nem szerepel a Tardy Lajos által összeállított névsorban. Tardy a kutatása során a biográfiai adatok gyűjtéséhez formanyomtatványokat készített. Egy-egy lapra 3-4 katona adatait jegyezte le. Az iratok között ezek két példányban is fennmaradtak. Egyrészt másolatok formájában (3 mappába rendezve), másrészt az eredeti példányok egy bőrkötéses kötetben. (Továbbá egyes résztvevőkről külön mappákba rendezve is találhatóak adatok.) A kézirat vizsgálata és feldolgozása során azt tapasztaltuk, hogy a jegyzetek között további olyan nevek is szerepelnek, akikről minden bizonnyal további adatok gyűjtését tervezhette a szerző. A bécsi anyakönyvi anyaggal történt összevetést követően végül beigazolódott azon sejtésünk, hogy az 1990-ben közzétett magyarországi mexikói önkéntesek névlajstroma nem teljes.

A lista teljességének a kérdésével kapcsolatosan egyértelműen megállapítható, hogy Tardy Lajos a halála miatt már nem tudta befejezni a névjegyzék véglegesítését, mint fentebb láthattuk a későbbi sorsok tekintetében pedig hiányosan is került publikálásra az anyag. Továbbá egyéb eltérések és hibás adatközlések is megfigyelhetők a Tardy kézirat és *Hadtörténelmi Közlemények*ben megjelent névlista között, melyek szintén pontosításra várnak. Mindezek fényében megkerülhetetlennek gondoljuk a lista teljes revízióját és újbóli közlését, mellyel egy több mint harminc éve félbeszakadt kutatási projekt befejezése válik lehetségessé. Ez azért is kiemelkedően fontos, ugyanis ez nemcsak a téma szűken vett magyar és külföldi kutatói számára nyújthat segítséget, hanem a helytörténész kutatóknak is, ugyanis a lista újbóli közlésével a jövőben sokkal jobban kiszűrhetővé válnak a – főként lokális sajtótermékekben és néprajzi gyűjtésekben felbukkanó – magukat egykoron mexikói veteránként bemutató, de Latin-Amerika földjén sohasem járt, nagyzó, sok esetben a mexikóiakat becsmérő és pejoratív színben feltüntető Hány János-féle alakok.

IV. 3. 3. / Az adattár forrásbázisa

Kutatásunk kiindulási pontja Tardy Lajos irathagyatéka és már többször idézett *Az 1864-1867. évi mexikói „önkéntes hadtest” magyarországi résztvevői* című írásában közölt névjegyzék volt. Legelőször ennek összehasonlító revízióját végeztük el. Ennek során feldolgoztunk több olyan adatot is, amelyet Tardy annak idején összegyűjtött, azonban munkájában már nem nyílt lehetősége felhasználni. Ezek között olyan értékes magándokumentumok másolatai is megbújtak, amelyeket a katonák leszármazottjai bocsájtottak a kutatás rendelkezésére. (Néhányukkal szerencsére sikerült is felvenni újból a kapcsolatot.) Tardy Lajos megkezdett munkáját követve a katonák életrajzi adatainak gyűjtését illetően, széles és vegyes összetételű forrásbázisra támaszkodva, a mexikói szolgálatvállalásuk mellett egyaránt behatóan foglalkozunk a kikerült sereg tagjainak az ún. mexikói kalandot megelőző, és a Habsburg Miksa császárságának bukását követő életszakaszaival is.

A vizsgálatokba igyekeztünk bevonni hazai, valamint külföldi (Ausztria, Belgium, Egyesült Államok, Mexikó) levéltári és közintézményi forrásanyagot. A *Mexikanische Österreichische Freiwilligenkorps* történetének elsődleges kutatási helyszíne Bécs, ugyanis az egység 1866-os feloszlását követően az irathagyatékot hazaszállították, mely ma a bécsi Hadtörténeti Levéltárban (*Österreichisches Staatsarchiv; Kriegsarchiv*) található. A Kriegsarchiv napjainkban 180 ezer doboznyi iratot, 60 ezer kötetet „több mint 600 ezer térkép és tervrajz”-ot, körülbelül 400 ezer képet őriz (könyvtári állományának a száma is több mint 10 ezerre tehető, amely hivatalosan 1984 óta „az Osztrák Állami Levéltár Könyvtárához tartozik”). A levéltárban található dokumentumokat 22 nagy fond főcsoportba (Bestandsgruppe) rendezték.⁷⁹² A mexikói sereg dokumentumai ezek közül a 7-ik fondfőcsoportban (Archive der Truppenkörper; rövid.: AdT(k); időszak: 18–20. sz.; magyar fordítása: „Csapattestek levéltárai”)⁷⁹³ találhatóak. Az Akten des Österreichisch-Belgische Freiwilligen Korps in Mexico [1864-1867]⁷⁹⁴ fond 295 tételből áll,⁷⁹⁵ melyben a sereg toborzásától egészen az egység megszűnéséig felölelően találhatóak egyes iratok („műveleti akták, elnöki akták, titkos akták, a közigazgatás és az intendánsi

⁷⁹² RÉFI 2013. 81–99.; 83–83.

⁷⁹³ Uő.

⁷⁹⁴ Österreichisches Staatsarchiv, Kriegsarchiv (ÖStA KA) AdTk, Akten des Österreichisch- Belgische Freiwilligen Korps in Mexico [1864-1867]

⁷⁹⁵ Peter Broucek egy 1990-ben megjelent munkájában „149 doboz, 129 könyv”-et említ, azonban a Grundbuchok esetében azóta történtek átszervezések a fond szerkezeti felépítésében, így ma az 295 tételből áll. BROUCEK 1990. 135.

hivatal aktái”-t, stb.).⁷⁹⁶ A dokumentumokat 12 nagyobb alcsoportba rendezték,⁷⁹⁷ melyek közül az utolsó egység a 44 doboznyi *Grundbücher* tartalmazza a sereg katonai törzslapjait. A dobozok a belépések időpontjai szerint haladva őrzik az anyakönyvi lapokat. Minden egyes doboz 200 önkéntes törzslapját rejt (kivétel az utolsó 43. és 44. számú dobozok, melyekben több mint 200 okmány található). Ezek kutatásához a levéltárban rendelkezésre áll egy ábécérendben rendezett két kötetes segédlet is (Grundbuch Index/Mexiko), amely nemcsak megkönnyíti és átláthatóbbá teszi a nevek keresését, hanem tartalmaz három olyan plusz adatot is, amelyek a törzslapokon a legtöbb esetben nem szerepelnek: fegyvernem, alakulat, beosztás. Ennek köszönhetően ezen adatok kutathatósága is jóval gördülékenyebbé válik. Tardy Lajos kutatási során a „Grundbücher” fondban található iratok alapján állította össze a sereg több mint ezer fős magyarországi állományának listáját, melyet a hagyatékban található hivatalos dokumentumok alapján az akkori Művelődési Minisztérium Országos Ösztöndíj Tanácsa által odaítélt egy hónapos államközi ösztöndíj segítségével 1988 áprilisában valósított meg. Ahogyan korábban utaltunk rá, Tardy Lajos a Katz Lipót Alapítvány jóvoltából – később Dr. Katz Lipót és Felelősége, Margit Alapítvány – egy második bécsi kutatói ösztöndíjat is elnyert a téma további feltárására, azonban a halála közbeszólt. Jelen sorok szerzőjének 2020 augusztus és szeptember hónapjaiban nyílt lehetősége, hogy kutatásokat végezzen a nevezett anyagban és hogy folytassa a Tardy Lajos halálával félbeszakadt feltárásokat. Kutatásaink során a mexikói sereg egész dokumentációjának átnézésére terjedelmi okokból természetesen nem vállalkozhattunk, azonban a 44 tételnyi anyakönyvi lapok vizsgálatán felül igyekeztünk még fellelni néhány olyan anyagot a nagy mennyiségű irathalmazban, amelyek az életrajzi adattár összeállításához segítséget nyújthatnak. E tárgykörben fontos információkat őriznek a Verwaltungsakten 70-71-ik számú füzeti (személyenként vezetett kitüntetési listák), és ugyanezen fond 36-39-ik (ezekben találhatóak a mexikói önkéntes sereg felvételi kérelmei, melyek között több magyar személy levele is fennmaradt) és a 40-43-ik (a cs. kir. sereg állományából a mexikói seregbe átlépett tisztek ún. minősítési lapjait (Conduite Liste) számú dobozai).

⁷⁹⁶ Uő. 135.

⁷⁹⁷ A mexikói iratok alcsoportjai: 1. Operationsakten (Band: 1-7.; Kart.: 1-12.); 2. Präsidialakten (Band: 8-10.; Kart.: 13-17.); 3. Geheime Akten (Band: 11.; Kart.: 18-19.); 4. Akten de Adjutantur (Band: 12-48.; Kart.: 20-27.); 5. Distriktkommandoakten (Band: 49-57.; Kart.: 28-35.); 6. Verwaltungsakten (Band: 58-75.; Kart.: 36-49.); 7. Intendanzakten (Band: 76-89.; Kart.: 50-87.); 8. Protokolle der Rechnungskanzlei (Band: 90-100.); 9. Justizakten (Band: 101-107.; Kart.: 88-94.); 10. Akten des Militärbevollmächtigten (Band: 108-117.; Kart.: 95-113.); 11. Akten des Generalkonsulates (Band: 118-123.; Kart.: 114-126.); 12. Grundbücher (Kart.: 124-169.)

Bécsben az Osztrák Állami Levéltár; Házi, Udvari és Állami Levéltár tagintézményébe (*Österreichisches Staatsarchiv, Haus-, Hof- und Staatsarchiv*) is kerültek a mexikói önkéntesekre vonatkozó közvetett dokumentumok. Az F 43 Militärkonventionen 1812-1869 6 doboznyi ügyirata „a külügyminisztérium osztrák csapatok idegen államok területén átvonulása érdekében kifejtett közreműködése során keletkeztek, illetve osztrák hadsereg katonáival szembeni követelések rendezésére vonatkoznak. De ide kerültek Miksa császár támogatására Mexikóba küldött osztrák önkéntes légióra vonatkozó iratok is, köztük lengyel menekültek⁷⁹⁸ felvétele a légióba, illetve a légió tagjainak visszatérése, hazaszállítása, köztük a tisztek névlistája is megtalálható”.⁷⁹⁹ A Mexikóra vonatkozó dokumentumok az 5–6. számú dobozokban találhatóak. Kutatásaink szerint az itt található dokumentumok közül elsősorban a sereg hazaszállításra vonatkozó iratok használhatóak fel a sereg biográfiai adattárához.

A *Diplomatie und Außenpolitik 1848-1918* fondfőcsoportban őrződtek meg a Duna menti monarchia Mexikóval kapcsolatos diplomáciai érintkezéseinek dokumentumai. Habsburg Miksa császár 1867. évi kivégzését követően több évtizedre megszakadtak a diplomáciai kapcsolatok a latin-amerikai állam és az akkoriban létrejövő új államalakulat, az Osztrák-Magyar Monarchia között. Az újbóli kapcsolatfelvétel 1901-ben történt meg, ez „magyarázza a csekély mennyiségű iratanyagot”.⁸⁰⁰ A kutatás tárgyát képző időszakra vonatkozó konzuli iratanyag ezáltal két részre oszlik. Egyrészt az 1864-1867 közötti időintervallumra, amely a PA XXXIV. jelzet 4. és 5. számú dobozaiban található, (ezen iratcsoport mélyreható vizsgálatára sajnos nem jutott lehetőségünk, ezt majd egy későbbi időpontban tervezzük elvégezni,) a másik csoportot pedig a diplomáciai kapcsolatok rendeződését követő időszakban keletkezett iratok képezik. Ezek közül két doboz (F 58/ 11 és 130) a monarchia külhonban elhunyt állampolgárainak hagyatéki ügyeit tartalmazza Mexikóra vonatkozóan, amelyben megtalálható két olyan személy (Habsburg Miksa egyik magyar katonája Kolofon Pál és a köztársasági oldal magyar tisztje Zákány Csala István) hagyatéki iratai is, akik a második mexikói császárság idején érkeztek a latin-amerikai országba. A későbbiek során egyaránt érdemesnek gondoljuk Habsburg Miksa családi levéltárának (*Habsburgisch-Lothringische Familienarchive, Archiv Kaiser Maximilian von Mexico 1857-1867*) a vizsgálatát is, amely „részben még mexikói császárrá választása előtt, részben császári működése során keletkezett iratai”-t őrzi és „amelyeket eredetileg a Trieszt melletti Miramare kastélyban őriztek és csak később hoztak Bécsbe. A miramare-

⁷⁹⁸ Értsd: Az „Orosz-Lengyelország”-i 1863. évi januári felkelés következtében a Habsburg Birodalom területére menekült lengyel felkelők.

⁷⁹⁹ FAZEKAS 2015. 288.

⁸⁰⁰ Uo. 237–238.

i iratok másik része az Alsó-ausztriai Tartományi Levéltárba került, köztük található pl. a Votivkirche-re kiírt pályázat dokumentációja. A rendelkezésre álló levéltári segédletek elégtelensége miatt az iratanyag kutatása nem könnyű feladat.”⁸⁰¹

A kutatás szempontjából a másik elengedhetetlenül fontos helyszín: Mexikó. Jelen sorok írója 2018 márciusa és 2019 februárja között a mexikóvárosi Instituto Mora (teljes nevén Instituto Dr. José María Luis Mora) vendégkutatójaként folytatott kutatásokat a témában. A levéltári vizsgálódások elsősorban a fővárosi közintézményekre támaszkodtak.

Mexikóvárosban Habsburg Miksa mexikói császárságára és az osztrák önkéntes seregre vonatkozóan a legtöbb levéltári forrás a Mexikói Állami Levéltárban (*Archivo General de la Nación de México*; rövidítése AGN) található. Ezen intézményben a kutatás a levéltári katalógusokon és segédleteken felül a belső számítógépes rendszerben történt, ahol keresőszavas vizsgálatokat végeztünk. Ennek során az „austriaco”, „austriaca”, „asutriacos”, „ausriacas” mellett természetesen a „húngaro”, „húngara”, „húngaros”, „húngaras” keresőszavakat is alkalmaztuk. Ezek mellett próbálkoztunk a „húsar” és „húsares” (mivel ezen egység legénysége döntően magyarországi katonákból állt) szóalakokkal, a magyarországi nemzetiségek spanyol alakjaival, sőt sok esetben vezetéknevekre történő kereséssel is, amely nem egy esetben járt sikerrel. Lényeges azonban kiemelni, hogy utóbbiak, vagyis a vezetéknevek keresése során hasonló problémával szembesültünk, mint amelyet Ambrus László is említ egy hasonló tudományos kutatási projektje kapcsán, mely az első világháború során az Egyesült Államok hadseregében szolgált magyarországi születésű katonák adattárának összeállítására irányul. Ambrus egy munkájában kitér arra a jelenségre, hogy azon magyar kivándoroltak, „akik nem beszéltek angolul, az általuk hallottakat persze megpróbálták fonetikusán leírni. Így amikor – vélhetően saját honfitársaiktól – megtudták, hogy aki például otthon Károly, vagy József volt, az itt, az »új világban« már Charles és Joe, ők ennek megfelelően írtak alá. Mivel az angol írásmóddal nem voltak tisztában, számos »Csálsz«, »Dzsó« és hozzájuk hasonló aláírás született.”⁸⁰² Az 1864-67 között Mexikóban szolgált magyarországi katonák esetében is hasonló folyamat figyelhető meg, csupán fordított esetben. A magyar és német nyelv ismeretének a hiányában az egykori adattörzstörzsi hivatalnokoknak, illetve sok esetben a későbbiek folyamán a témával foglalkozó személyeknek köszönhetően olyan névalakokra bukkanhatunk, mint „Eduardo Paloski”⁸⁰³

⁸⁰¹ Uo. 366.

⁸⁰² AMBRUS 2018. 748–749.

⁸⁰³ RAMÍREZ DE ARELLANO 1903. 237.

Pavlowitzky Ede helyett, vagy pedig „Khaven Müller” graf Karl Khevenhüller-Metsch ellenében,⁸⁰⁴ mely gyakori előfordulású a levéltári segédletek esetében is.

Az AGN állományában⁸⁰⁵ a téma legjobban körül határolható forrásbázisa a 65 dobozból álló, 12,89 folyóméternyi *Segundo Imperio* fond. A 2000-es években többéves hosszúságú előkészületeket követően egy osztrák-mexikói közös vállalkozás keretében, Ausztria finanszírozásával a teljes fond anyaga digitalizálásra került. A projekt 2007 márciusában kezdődött és egy évvel később 2008 márciusában zárult le. A bilaterális projektnek köszönhetően 110 ezer oldalnyi történelmi dokumentumot digitalizáltak, amely Christian Oprießing szerint világszinten úttörő eredménynek számított akkoriban. A projekt részeként egy 15 meghatározott pontból álló részletes leltári leíró jegyzéket is készítettek minden egyes dokumentumról, amelyeken többek között olyan információkat is feltüntetnek, mint például, hogy milyen típusú az adott dokumentum, mely személyhez vagy személyekhez köthető, kinek a kézjegye szerepel rajta, milyen nyelven, nyelveken íródott, ki volt a kiállító szerv stb. Fontos kiemelni, hogy több doboz tartalma is a mexikói osztrák önkéntes hadtest és a vele egy főhadparancsnokság alá tartozó belga segédhad (a spanyol forrásokban a legtöbb esetben az el cuerpo voluntario austro-belga megjelölés szerepel) dokumentumait tartalmazza. Az iratok között a spanyol, a német és a francia nyelvű iratok dominálnak, de találhatóak benne még angol, portugál, olasz, latin, orosz, magyar, arab, török stb. nyelven íródott dokumentumok is. Az iratok típusa is szerteágazó: névjegyzékek, az egyes minisztériumok közötti levelezések, uralkodói dekrétumok, rendeletek, kérvények, elismervények, számlakivonatok, költségvetési-, protokoll- és vizsgálatiiratok, jelentések, nyomtatványok és további egyéb típusú dokumentumok.⁸⁰⁶ A fond számos magyar önkéntes irathagyatékát és egyéb hungarika típusú dokumentumot tartalmaz. Több mint tíz éven keresztül a „Fondo Segundo Imperio” teljes anyaga elérhető volt online formában is, azonban 2018 novemberében (mexikói kutatásaink utolsó harmadában) az AGN lecserélte a hivatalos weblapját és mivel a digitalizált anyag az új felületen nem elérhető, ezért – tudomásunk szerint a mai napig – az a helyzet állt elő, hogy a dokumentumok csupán Mexikó nemzeti levéltárának a belső gépéről kutathatóak (ismereteink szerint Ausztria nem kapta meg végül a dokumentumok másolatait⁸⁰⁷), az eredeti dokumentumok megtekintésére pedig nem nyílik

⁸⁰⁴ DÍAZ LÓPEZ 1967. 215.

⁸⁰⁵ Az AGN-ben őrzött dokumentumokról és fondfőcsoportokról bővebben ld.: HERRERA HUERTA – SAN VICENTE TELLO 1990.

⁸⁰⁶ OPRIEBING 2011. 19–22.

⁸⁰⁷ Az anyag esetleges ausztriai elérhetőségét illetően az MNL Országos Levéltár jelenlegi bécsi delegáltjával Dr. Oross Andrással egyeztettem, aki a bécsi illetékesektől azt a tájékoztatást kapta, hogy a szóban forgó digitalizált levéltári anyagot az osztrák félnek végül nem bocsájtották a rendelkezésére.

lehetőség, mivel az anyagot digitalizálták.⁸⁰⁸ Ezen felül a vizsgálati eredményeink szerint a *Relaciones Exteriores*; a *Real Hacienda* és a *Movimiento, Pasaporte y cartas* állagaiban találhatóak még dokumentum a magyar honos katonákra vonatkozóan. Kutatásunk során igyekeztünk minél mélyrehatóbban feltárni az intézmény hungarika típusú forrásait, azonban egyrészt a korszakra vonatkozó óriási mennyiségű forrásanyag, másrészt a fentebb már részletezett keresési nehézségek folytán a későbbiek folyamán még kerülhetnek elő a második mexikói császárság idejében Mexikóban élt magyarokkal kapcsolatos további dokumentumok. Egy későbbi kutatás során érdemesnek gondoljuk megvizsgálni az olyan fond segédleteket is, melyek tagálamonkénti lebontásban közölnek leíró adatokat a Mexikói Nemzeti Levéltárba került anyagról. Mint azt Cayetano Reyes García Colimáról közölt kötete is alátámasztja, még bőven lehet felteni lokális jellegű levéltári dokumentumokat a Mexikóban szolgált osztrák önkéntes sereg tagjairól a fővárosi nemzeti levéltárban.⁸⁰⁹

Mexikóváros másik olyan intézménye, ahol sikerült jelentősebb iratot feltárni az egykoron Mexikóban szolgált magyarországi katonákra vonatkozóan, a Mexikói Hadtörténeti Levéltár volt (*General de Archivo e Historia de la Secretaría de la Defensa Nacional*⁸¹⁰). A mexikói hadi levéltárban ottjártunkkor a kutatás még „manuális” rendszerű volt. Itt döntően az *Operaciones Militares del periodo de 1862 a 1867* fond⁸¹¹ állaga őrzi a második mexikói császárság időszakára vonatkozóan okmányokat. A biográfiai kutatásunk szempontjából ezek közül kiemelendők azon tiszti névsorok, amelyek az 1850-es és 1860-as évek tiszti előléptetéseit tartalmazzák. (A jegyzékek tiszti beosztások szerint rendezettek.) A névjegyzékekben megtalálhatóak az osztrák önkéntes seregen belül történő előléptetések, de ezek mellett értékes információkat nyújtanak a mexikói császári sereghez átlépett európai tisztekről is. (A fondban található még néhány olyan dokumentum, amely az osztrák önkéntes seregére vonatkozik.) Az életrajzi adattár szempontjából a magyarországi tisztekre vonatkozóan a személyügyi anyagok

⁸⁰⁸ Ennek bekövetkezte rendkívül negatívan érintette és hátráltatta a mexikói kutatásunkat, ugyanis arra számítottunk, hogy a fent nevezett iratok az interneten elérhetőek lesznek. Magyarország Mexikóváros Nagykövetségének a támogatólevelével (melyben a két ország közötti bilaterális kapcsolatokat erősítő projektre történt hivatkozás) egy kérvényt nyújtottunk be az intézmény vezetőjéhez azzal a kéréssel, hogy engedélyezze számunkra vagy az eredeti dokumentum megtekintését és lefényképezését, vagy pedig biztosítsa számunkra a hungarika vonatkozású digitalizált PDF fájlok másolatát. Mivel levelünkre választ nem kaptunk, ezért csupán a belső gépeken nyílt lehetőségünk a kutatásokat lefolytatni, melyet nem egy esetben tovább hátráltatott az, hogy több dokumentumot is rendkívül silány minőségben digitalizáltak.

⁸⁰⁹ REYES GARCÍA 1986.

⁸¹⁰ Ez úton köszönöm az intézmény munkatársainak a segítséget és a támogatását, melyet az intézményben történő kutatásaim során kaptam. Külön is szeretnék köszönetet mondani Andres Garcia Lazonak.

⁸¹¹ A fondban való eligazodáshoz egy az 1940-es évek második felében kiadott nyolckötetes segédlet nyújt segítséget (*Guía del Archivo Histórico Militar de México*); A levéltár történetéről és az ott őrzött dokumentumokról bővebben ld.: HERNÁNDEZ SILVA 1988.

(*Cancelados; Personal*) rejtenek további értékes dokumentumokat (Boksay Tivadar; kászonyakabfalvi László Béla; Kochen Félix (Bódog); Kubicza Mihály orvos; Kubinyi Mihály; Kulmer István; Magyar Gyula orvos, Mihailovits József; taródházi Mikos János; Palczmann Eduárd; Pókay János; Wickenburg Edmund⁸¹²). A személyügyi anyag kutatásával kapcsolatosan fontos megjegyezni azt, hogy a katonák adatbázisában személyes kutatásra nem nyílt lehetőség. A vizsgálat módszere az volt, hogy az általunk átadott névjegyzékeket a levéltár dolgozói vették össze a belső adatbázisukkal. Ezáltal a névjegyzék szélesebb vizsgálatát nem tudtuk megvalósítani, elsősorban a tiszti rangban szolgáló és a nemesi származású személyekre összpontosítottuk a kutatást, illetve kértünk keresést a seregben is felbukkanó elterjedtebb magyar családnevekre (mint pl. Kovács, Horváth, Nagy stb.) is.

Mexikóvárosi feltárásaink alkalmával kiterjesztettük a kutatást a *Centro de Estudios de Historia de México Fundación Carlos Slim* levéltárára is, ahol a második mexikói császárságra vonatkozó segédlet szerint szintén található néhány dokumentum a mexikói osztrák önkéntes seregre és annak tagjaira vonatkozóan,⁸¹³ melyek digitalizált formában szabadon kutathatóak az alapítvány digitális levéltári felületén.⁸¹⁴ (Mexikóvárosban felkerestük még az *Archivo Histórico de la Ciudad de México*; a *Museo Nacional de Historia Castillo de Chapultepec* és a *General del Acervo Histórico Diplomático* intézményeket is, ezekben a biográfiai adattár szempontjából nem találtunk releváns forrásokat.)

1863-1867 között a II. Mexikói Császárság fennhatósága az ország északi részére menekült republikánus kormányzat katonai ellenállása és a domináns lokális vezetők miatt nem terjedt ki az egész ország területére. A császári katonaság ellenőrzése legfőképpen az ország középső vidékein volt erős.⁸¹⁵ Az osztrák sereg főparancsnoka Franz Graf Thun-Hohenstein tábornok volt, aki egyben a második mexikói hadkerület főparancsnoki tisztét is betöltötte. A sereg főparancsnoksága a már említett Puebla városában volt, további katonai alparancsnokságok működtek Jalisco, Puebla, Tlaxcala, Veracruz, Oaxaca tagállamokban.⁸¹⁶ Mexikói kutatásaink során igyekeztünk kiterjeszteni a vizsgálódásainkat az osztrák önkéntes sereg egykori

⁸¹² Tardy Lajos a magyarországi katonákhoz sorolja. Kremsben született, fiatalon Magyarországra került, felesége Zalabéri Horváth Stefánia tősgyökeres zalai magyar nemesi családból származott.

⁸¹³ Bővebben ld.: *Guía e Índices de los Fondos del Segundo Imperio* 2000.

⁸¹⁴ *Centro de Estudios de Historia de México Fundación Carlos Slim*

<http://www.cehm.org.mx/Archivo> (2021. 03. 11.)

⁸¹⁵ A császárság és a republikánus erők közötti területi arányokról egy átlátható és pontos térképet közöl: AVENEL 1996. 150.

⁸¹⁶ *Almanaque imperial para el año de 1866*. 1866. 114.; Az osztrák sereg tagjai Mexikó egyéb vidékein is megfordultak és számos hadjáratban vettek részt többek között Guerrero, Hidalgo, Querétaro, Tamaulipas, Morelos, Tabasco tagállamokban, illetve a Yucatán-félszigeten is.

állomáshelyeire is. A vizsgálatba bevont levéltárak a következők voltak: 1. *Archivo Histórico Municipal de Puebla*; 2. *Archivo General del Estado de Puebla*; 3. *Archivo Histórico del Estado de Querétaro*; 4. *Archivo Histórico Estado México de Toluca*; 5. *Archivo Estado de Tlaxcala*; 6. *Archivo Estado de Veracruz en Xalapa*; 7. *Archivo General del Estado de Oaxaca*; 8. *Archivo Histórico del Estado de Hidalgo*. Ezen intézményeknél levelünkkel arról érdeklődtünk, hogy a gyűjteményeikben az osztrák önkéntes sereghöz és annak magyar katonáihoz kapcsolódóan esetleg fellelhető-e valamilyen adat vagy dokumentum. A válaszok és az eredmények vegyes képet mutatnak. Tlaxcalából az a válasz érkezett, hogy az állaguk őriz némi hadtörténeti jellegű okmányt az osztrák önkéntesekre vonatkozóan, mely az egységnek az államon keresztül történő áthaladásáról nyújt információkat. Oaxaca de Juárezból, Pachuca de Sotoból és Xalappa-Enríquezből azt a választ kaptuk, hogy tudomásuk szerint nincs az állományukba a mexikói osztrák önkéntes seregre vonatkozó anyag. Utóbbi városból továbbírányítottak Orizaba⁸¹⁷ városi levéltárába (*Archivo Municipal Orizaba*), ahol az osztrák önkéntes sereg huszárságáról, valamint egy Újházy Ferdinánd nevű magyar katona dezertálásáról találhatóak vizsgálati adatok.

Puebla (Heroica Puebla de Zaragoza) városa nagyon fontos szerepet játszott az osztrák önkéntes sereg történetében. 1865 folyamán itt történt az osztrák önkéntesek zömének a felszerelése és felfegyverzése, 1865-1866 folyamán itt működött az osztrák önkéntes sereg főhadparancsnoksága és a felosztatásukkor is itt jelöltek ki számukra gyülekezőt. Ezek miatt úgy gondoltuk és arra számítottunk, hogy ebben a tagállami fővárosban talán nagyobb arányban kerülhetnek elő rájuk vonatkozó okmányok. Várakozásainkban azonban csalatkoznunk kellett, ugyanis az *Archivo Estado de Puebla* és az *Archivo General Municipal de Puebla*⁸¹⁸ intézményekben végzett kutatásaink során elenyésző adatot sikerült csupán fellelni Miksa császár egykoron Mexikóban szolgált osztrák önkénteseiről, ráadásul az adattárhoz felhasználható dokumentumokra ezek között nem akadtunk. (A tolucai állami levéltárban végzett kutatásaink során nem találtunk semmilyen adatot a témakörben. Querétaro városában a Miksa császár halálhoz köthető történelmi emlékhelyeket kerestük fel, és látogatást tettünk az állami levéltárban is, ahol érdeklődésünkre azt a választ kaptuk, hogy nagy mennyiségű irathagyaték maradt fent a második császárság időszakából, azonban fondjegyzék és segédletek hiányában kutatása rendkívül időigényes, ezért ennek vizsgálatába nem kezdtünk bele. Úgy gondoljuk, hogy a város

⁸¹⁷ Orizaba napjainkban egy közel 100 ezer fős lélekszámú város Veracruz tagállamban az Orizaba hegycsúcs lábánál. A Mexikóváros és a Veracruz kikötőváros közötti útvonalon fekszik, amely a tárgyalt korszakban is jelentős fontossággal bírt.

⁸¹⁸ A pueblai városi levéltárban a következő fondokban találhatóak az osztrák önkéntes sereg tagjaira vonatkozó adatok: 1. *Actas de Cabildo*; 2. *Leyes y decretos*; 3. *Expedientes* 4. *Periódico Oficial del Estado de Puebla*. A kutatás során az alább levéltári segédlet volt a segítségemre: RÍOS YANES 2012.

több hónapos 1867-es ostromában részt vett magyarok okán az állagban megőrződhetettek hungarika típusú dokumentumok.)

PhD kutatásaink során természetesen végeztünk vizsgálatokat a hazai levéltárakban is. Egy-egy mexikói önkéntes életútját illetően több levéltárban is találhatóak adatok (*MNL OL; MNL JNSZML; MNL SzSzBML; MNL TML; MNL HML; MNL VaML; MNL BML; BFL; Budapesti Történeti Múzeum Kiscelli Múzeuma; Magyar Nemzeti Múzeum; Semmelweis Orvostörténeti Levéltár*⁸¹⁹).

A téma magyarországi forrásanyagából kiemelendő egy a mexikói osztrák önkéntes sereg hazatért tagjairól vármegyénként vezetett hivatalos dokumentum: „*Névjegyzéke azon mexikói oszt. Legionáriusoknak kik*” adott vármegyei „*illetőségük vagy ott tartózkodni szándékoznak*”.⁸²⁰ Az 1867 nyarán Mexikóból visszatért katonák névsorát és adatait a Magyar Királyi Belügyminisztérium tisztségviselői vármegyénként külön-külön listákban rögzítették és megküldték az illetékes alispánok (vagy másodkapitányok) számára. A *Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltár*ában található belügyminisztériumi iratok között a lajstromok másolatai nem maradtak fent,⁸²¹ így azok csupán a megyei levéltárakban kutathatóak, amennyiben túléltek a történelem viharait. A kutatás során a magyarországi megyei levéltáraktól kértünk segítséget abban a kérdésben,⁸²² hogy az adott megyébe érkezett-e akkoriban ilyen jellegű dokumentum a belügyi kormányzervektől.

A válaszok alapján négy csoportot tudunk elkülöníteni:

1. A megye – vagy az akkori közigazgatási egység – vonatkozásában egykoron készült ilyen lista és az a mai napig fennmaradt: Békés vármegye (*MNL BéML*)⁸²³; Hajdú

⁸¹⁹ A Semmelweis Orvostörténeti Levéltárban Venkovits Balázs tárt fel adatokat Szenger Ede életrajzához. VENKOVITS 2014. 36.

⁸²⁰ A dokumentum létezésére a Magyar Nemzeti Levéltár Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltárának munkatársa, Horváth Gergő hívta fel a figyelmet 2015 folyamán, mint az „Április hónap dokumentuma”. http://www.szolnoki.hu/id-806-aprilisi_honap_dokumentuma.html, letöltés: 2021. március 11.; A dokumentum jelzete: MNL JNSZML, IV. 254. A Jászkun Kerület Alkapitányának iratai. 4621/1867.

⁸²¹ Az MNL OL részéről hivatalos levelében a következő válasz érkezett a megkeresésemre: „Sajnos a kutatás eredménytelennek minősült. A K 148. Belügyminisztérium. Elnöki iratok mutatói 1870-es évvel kezdődnek. A repertórium szerint legionárius iratok csak olasz-magyar vonatkozásban vannak. Katonai iratok a IX. tételben találhatóak, ezeket 1875-ig bezárólag átnéztük, de a keresett listákat nem találtuk. A K 149. Belügyminisztérium. Reservált iratok eleve 1876-es évvel indulnak. A K 150. Belügyminisztérium. Általános iratokban az adott időszakra csak a minisztérium alkalmazottainak személyügyi és a csendőrségi, intézményi iratai találhatóak meg.”

⁸²² Az MNL Csongrád-Csanád Megyei Levéltár intézményekben további személyes kutatás szükséges a hazatérési listákat illetően, továbbá a későbbiek folyamán érdemesnek gondolom ezen dokumentumoknak a feltárását a történelmi Magyarország egész területére vonatkozóan is.

⁸²³ MNL BéML, IV. 258. b. 1898/1967.

vármegye (*MNL HBML*)⁸²⁴; Győr vármegye (*GyMSML*)⁸²⁵; „Jászkunság” (*MNL JNSZML*)⁸²⁶; Somogy vármegye (*MNL SML*)⁸²⁷; Szabolcs vármegye (*MNL SzSzBML*)⁸²⁸; Vas vármegye (*MNL VaML*)⁸²⁹; Zala vármegye (*MNL ZML*)⁸³⁰

2. a megye – vagy az akkori közigazgatási egység – vonatkozásában egykoron készült ilyen lista, azonban a dokumentumot az idők folyamán sajnos kiselejtezték: Heves vármegye (*MNL HML*)⁸³¹; Pest-Pilis-Solt vármegye (*MNL PML*)⁸³²; Tolna vármegye (*MNL TML*)⁸³³
3. a megye – vagy az akkori közigazgatási egység – vonatkozásában valószínűsíthetően nem készült ilyen jellegű kimutatás: Baranya vármegye (*MNL BML*)⁸³⁴; Borsod vármegye (*MNL BAZML*)⁸³⁵; Fejér vármegye (*MNL FML*)⁸³⁶; Komárom és Esztergom vármegyék (*MNL KEML*)⁸³⁷; Nógrád vármegye (*MNL NML*)⁸³⁸
4. egyáltalán nem maradtak fent alispáni iratok ezen időszakból: Bács-Bodrog vármegye (*MNL BKML*)⁸³⁹; Veszprém vármegye (*MNL VML*)⁸⁴⁰.

⁸²⁴ MNL HBML, IV. 256. 18. d. 245/1867.

⁸²⁵ MNL GyMSML, Győr vármegye alispánjának iratai 1236/1867.

⁸²⁶ http://www.szolarchiv.hu/id-806-aprilisi_honap_dokumentuma.html, letöltés: 2021. március 11.; A dokumentum jelzete: MNL JNSZML, IV. 254. A Jászkun Kerület Alkapitányának iratai. 4621/1867.

⁸²⁷ MNL SML IV. 259. b. Somogy vármegye Alispáni Hivatalának iratai. Közigazgatási iratok 808/1867 II.

⁸²⁸ MNL SzSzBML, IV. B. 255/B 117. d.

⁸²⁹ A lista jelzete: MNL VaML, Alisp. Közig. ir. 491/a/1867.; A listából adatok közöl: BAJZIK 2004. 189.

⁸³⁰ A Zala Megyei Levéltárban fennmaradt a mexikói önkéntesek hazatérési listája. Adatokat közöl belőle BEKŐ 2016. 10.

⁸³¹ Heves és Külső-Szolnok vármegye alispáni mutatókönyve a következőket közli: „691/1867. Mexikói császári önkéntes csapatból visszatért, és e megye területén tartózkodók névsora.” MNL HML IV-256 15. Utólagos Lajstrom Heves és Külső Szolnok törvényesen egyesült vármegyék első alispánjának iratairól. 1867-1871.

⁸³² A MNL Pesti Megyei Levéltár alispáni mutatójegyzékében két tétel is szerepel (1073/67 „Mexikói hazatért önkéntesek névjegyzéke a BM-ből” és 4608/67 „Mexikói hazatért önkéntesek iránt BM intézvény”), azonban a tájékoztatás szerint a dokumentumok selejtezésre kerültek.

⁸³³ Az MNL Tolna Megyei Levéltár alispáni iratok mutatójegyzékében 926/1867 számon szerepel az irat, azonban sajnos nem maradt fent.

⁸³⁴ Az MNL Baranya Megyei Levéltárból azt a tájékoztatást kaptam, hogy az alispáni mutatókönyvben nem szerepel a mexikói hazatérőkre vonatkozó utalás, illetve 1863-as esztendőitől nem maradtak fent másod alispáni iratok.

⁸³⁵ Az MNL Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltárban 2019 őszén végeztem kutatásokat a témában, amelynek során ilyen jellegű kimutatást nem találtam.

⁸³⁶ Az MNL Fejér Megyei Levéltára arról tájékoztatott, hogy az alispáni mutatókönyvben nem található a témában információ.

⁸³⁷ Az MNL Komárom-Esztergom Megyei Levéltárból azon válasz érkezett, hogy az intézményben őrzött alispáni iratokban nem található arra vonatkozó utalás, hogy készült a hazatért önkéntesekről kimutatás. A mutatókönyvben a helytartótanácsi leiratok szerepelnek a mexikói toborzással kapcsolatban.

⁸³⁸ Levelemre az MNL Nógrád Megyei Levéltára azt a választ küldte, hogy a levéltárunkban 1862-1867 közötti alispáni fondokban nem találtak nyomát ilyen jellegű dokumentumnak.

⁸³⁹ Az MNL Bács-Kiskun Megyei Levéltára azon információt közölte válaszelevelében, hogy a megyei alispáni iratok csupán 1945–1950 között időszakból maradtak fent a nevezett intézményben.

⁸⁴⁰ Az MNL Veszprém Megyei Levéltára válaszában arról tájékoztatott, hogy Veszprém vármegye alispánjának provizorium kori és kiegyezés utáni iratainak nagy része elpusztult és a megmaradt dokumentumok egyike sem

Ezekon felül fennmaradt egy további hivatalos hazatérési jegyzék is a mexikói önkéntesekről, melyet a *Budapesti Közlöny* 1867 augusztusában két különálló jegyzékben adott közre: „Nevenkinti létszáma a volt austriai önkéntes hadtest Mexicóból visszatérő egyéneinek”.⁸⁴¹ Ez a lista azonban erős kritikával kezelendő, megbízhatósága nagy mértékben megkérdőjelezhető, ugyanis számos olyan egyén is szerepel rajta, akik bizonyíthatóan egyáltalán nem (mint pl. Jajczay József), vagy csupán jóval később tértek haza (pl. Varjassy Béla, Berger Vilmos, stb.), mint az 1867 elején a franciák által evakuált bajtársaik. Ebből kifolyólag tudományos igényű felhasználása teljes mértékben kerülendő.

Ahogy az osztrák önkéntes sereg történetének a feltárásához a legfontosabb helyszín Bécs, és a bécsi Kriegsarchiv, úgy a magyarországi állomány szempontjából ugyanennyire fontos helyszín a budapesti *Hadtörténeti Múzeum*⁸⁴² és a *Hadtörténelmi Levéltár*. A Hadtörténelmi Levéltárban három nagyobb csoportra lehet osztani a mexikói osztrák önkéntes sereg tagjaihoz köthető dokumentumokat. A Cs. kir. magyarországi főhadparancsnokság (*General Commando*) 1864. évre vonatkozó iratanyagában több olyan okmány is található, melyek a „mexikói önkéntes hadtest” kötelékébe történő átjelentkezésekhez és belépésekhez kötődnek (ezekből egyértelműen látszik, hogy Magyarország területéről szép számmal csatlakoztak a Habsburg Birodalom egyéb területeiről oda vezényelt, vagy ott élt személyek egyaránt, sőt a belépettek között akad bajorországi és oroszországi születésű önkéntes is.)⁸⁴³ A *Personalia* gyűjteményben Lenkey Albin levelezése⁸⁴⁴ és gyulai Gaál Gyula iratai⁸⁴⁵ képezik a Habsburg Miksa mexikói császárságház köthető iratokat. A készülő adattár szempontjából a legjelentősebb dokumentumok a *Tiszti személyügyi anyagok* fondcsoport *1900 előtt született tisztek anyakönyvi lapjai és BM-től átvett tartalékos tiszti okmánygyűjtők* alcsoportjában található, melyben a következő Mexikóban járt tisztek anyagát találjuk: Almásy Jenő hdpr.; Bydeskuty Aladár alez.; Bydeskuthy Sándor alez.; Dugovich Károly fhdgy.; Farkas Sándor alez.; Farkas Vincze nyá. őrgy.; Füzy István szds.; Gaál Gyula hdgy.; Gruber Károly szds.; László Béla ezds.; Palkovics József

az 1867-es esztendőre vonatkozik. Ezen felül az 1970-es években az Országos Levéltár Belügyminisztériumi levéltárában feltárt Veszprém megyére vonatkozó mikrofilmek és dokumentumjegyzékben sem szerepel.

⁸⁴¹ *Budapesti Közlöny*, 1. évf. 137. sz. (1867. augusztus 27.) 1524.; *Budapesti Közlöny*, 1. évf. 138. sz. (1867. augusztus 28.) 1542.

⁸⁴² A Hadtörténeti Múzeumba került emléktárgy feltárást 2016-2017 folyamán végeztem el, melyek eredményét egy többrészes publikációsorozatban igyekszem bemutatni. Ennek első része megjelent: BOBAY 2017.

⁸⁴³ HL, General Commando 1864 I. abt/105

⁸⁴⁴ HL, Personalia Gyűjtemény, 99/B VII. 137/d. Lenkey Albin levele szüleinek tengeri útjáról és a mexikói csatározásokról.; A Lenkey család történetének lelkes kutatója, az elmúlt években elhunyt T. Ágoston László (1942–2017) író az 1980-as években hívta fel elsőként a figyelmet Lenkey Albin mexikói levelére, melyből egy nagyobb részlet is közzét. T. ÁGOSTON 1984. 22.; Ld. még: T. ÁGOSTON 2009. 118–123.

⁸⁴⁵ HL, Personalia Gyűjtemény, 38/D; VII.27;113/87.;10/88 Gyulai Gaál Gyula huszár ezredes (1840-1923) iratai 1860-1897. (Minősítési lapja, Kinevezési Okmányok, Parancsok, Napi Jelentések, Egyéb katonai vonatkozású iratok)

altábornagy; Pavlovszky Ede szds. (később címzetes alezredes)⁸⁴⁶; Pókay János alez.; Popp Nándor szds.; Wágner Károly őrgy.

A magyar katona vitézségének ezer éve című munka 2. kötetében olvasható egy olyan kitétel, amely alapján (a „legio⁸⁴⁷ magyar tagjaira vonatkozólag a m. kir. hadilevéltárban sok érdekes hivatalos adat található”⁸⁴⁸) elképzelhető, hogy a második világháborút megelőzően a budapesti hadilevéltárban még további dokumentumokat is őrizhettek a témára vonatkozóan (melyek talán nem vészelték át a budavári harcok pusztításait).

Az osztrák önkéntes sereg tevékenysége kapcsán még jelentős okmánnyal bírhatnak Franciaország levéltárai és kulturális közintézményei, míg egyes önkéntesek későbbi sorsára vonatkozóan lehetnek még fontos információk olyan országok levéltáraiban mint: Argentína, az Egyesült Államok⁸⁴⁹, Kuba, USA, Olaszország, Irán stb. Továbbá a későbbiekben fontosnak gondoljuk a környező országok Kárpát-medencei levéltárait is kiterjeszteni a kutatást.

Külön említésre szorul a *Family Search (Genealogical Society of Utah)* online felület, ahol jónéhány mexikói magyar veteránhoz köthető hivatalos dokumentum (mint például születési-, házassági- és halálozási anyakönyvek) érhető el, valamint több esetben némelyikük családfájának az ágrajza is pontosan nyomon követhető.⁸⁵⁰

A levéltári dokumentumokon felül szintén jelentős számú további források állnak rendelkezésre az adattár még pontosabb megalkotásához. Munkánkhoz számos magyar és idegen nyelvű szakirodalmat, életrajzi adattárat, lexikont, hivatalos kiadványt és közlőnyt, újságcikket, gyászhirot, nekrológot, gyászjelentést, statisztikai adatot, haditengerészeti jelentést, naplót, visszaemlékezést és egyéb egykorú elbeszélő forrást stb. is felhasználtunk.

A MÖF egykori magyarországi tagjairól jelentek meg hosszabb rövidebb életrajzi közlések is, melyeket szintén felhasználtunk az adattár elkészítéséhez. Ezek egy részéről – melyekben történt egyéb hosszabb utalás a mexikói kalandra vonatkozóan – a magyar nyelvű és a magyarországi idegen nyelvű historiográfiai munkák ismertetésekor már szóltunk. A biográfiák

⁸⁴⁶ Egyéb iratait ld. még: 1945 előtti HM 4. osztály tiszti névszerinti iratai. Ez úton szeretnék köszönetet mondani Kiss Gábor Őrnagy Úrnak a segítségéért.

⁸⁴⁷ Értsd: mexikói osztrák önkéntes sereg.

⁸⁴⁸ PILCH – BERKÓ – GYALÓKAY – MARKÓ 1933. 479.

⁸⁴⁹ Az eddig feldolgozott adatok azt mutatják, hogy a mexikói osztrák önkéntes sereg katonái közül a későbbiek folyamán többen is az Egyesült Államokban telepedtek le hosszabb rövidebb időre. 2013-ban az Egyesült Államokban végeztem kutatásokat egy az USA-ban, majd később az egykoron létező Hawaii-szigeteki Királyságban is megfordult magyar katona Jajczay József életére vonatkozóan. A kutatás eredményeit ld.: BOBAY 2013.

⁸⁵⁰ Ez úton szeretném megköszönni a pueblai állami levéltár igazgatójának (*Archivo General del Estado de Puebla*) Antonio Blanco Guzmánnak, hogy az intézmény felkeresésekor felhívta a figyelmemet arra, hogy a Family Search felületén digitalizált formában már megtalálható a mexikói hivatalos anyakönyveknek a döntő többsége.

között azonban több olya is van, amelyik nem hangsúlyozza ki a mexikói kalandban való részvételt, hanem egyéb szakterületen elért eredményeik vagy egyéb katonai konfliktusban (1848-49-es magyar szabadságharc, 1863-63-es januári lengyel felkelés stb.) való szerepük okán őrződött meg történetük. Várkonyai Bogay Vince élettörténetét 1926-ban Preszly Lóránd *A csendőrség úttörői* című munkájában adta közre, Bosch Alajosról a *Pest-Pilis-Solt-Kiskun-Vármegye általános ismertetője*, Almásy Jenőről a Reiszig Ede, Vresicz Ferencről pedig Gyula városának egykori neves helytörténésze Kóhn Dávid közöl életrajzi adatokat. Vresicz biográfijához Merényi-Metzger Gábor is hozott újabb információkat *Miksa császár gyulai katonája* című írásában. Szinnyi József a *Magyar írók élete és munkái*ban Bydeskuti Sándor, Imely Viktor Géza, kászonjakabfalvi László Béla, tarródházi Mikos János, rosenfeldi Pawlowski Ede és Sarlay Pál rövid élettörténetét közli. A Ludovika Akadémia Közleményében Domaniczky Istvánnak és Pókay Jánosnak találjuk meg az életrajzát. Bona Gábornak az 1848-49-es szabadságharc tiszti biográfiáiban a következő Mexikót megjárt önkéntesek életrajza olvashatóak: csalmi Jankovich József; Csup József; Gotsaltovszky Viktor (Géza); Herberth Alajos; Kričovszky Mátyás; oraviczi és görstényi Mihailovics József; Palzmann Ede; Polák (1870-től Pókay) János; Sahlhausen Mór.⁸⁵¹ Kiss Gábor Pókay (Polák) János és Palkovics József életrajzi adatait közli *Tábornokok a Magyar Királyi Honvédségben 1868-1914* című munkájában.⁸⁵² Bydeskuty Aladár esetében Móricz Pál,⁸⁵³ Pawlowszky Ede esetében Kacziány Géza,⁸⁵⁴ wetterstädti Wágner Károly esetében Hellebronth Kálmán,⁸⁵⁵ míg Popp Nándor életére vonatkozóan Nagyrévi Neppel György közöl adatokat.⁸⁵⁶

Az adattár összeállításához felhasználtunk egykori 48-as honvédlajstromokat,⁸⁵⁷ a törökországi emigrációs névjegyzékeket⁸⁵⁸ és az 1860-as évek külföldi katonai konfliktusait megjárt magyarokról közreadott listákat (1859. évi francia-szárd-osztrák háború,⁸⁵⁹

⁸⁵¹ Ld. Függelék (Adattár).

⁸⁵² KISS 2016.

⁸⁵³ MÓRICZ é. n.

⁸⁵⁴ KACZIÁNY 1917.

⁸⁵⁵ HELLEBRONTH [1939.]

⁸⁵⁶ NAGYRÉVI 1942. 11.

⁸⁵⁷ Mint például a Mikár Zsigmond által összeállított *Honvéd Schematismus. Az 1848/49-diki honvédseregből 1868-ben még életben volt főtiszteknek névkönyve* (MIKÁR 1869.); illetve a *Honvéd-névkönyv. Az 1848/49-diki honvédseregnek 1890-ben még életben volt tagjairól.* (MIKÁR 1891.) Az Árkovics Istvánné – Csomor Erzsébet – Molnár András – Oláhné Szakály Gabriella összeállításában megjelent *Az 1848–1849-es szabadságharc zalai honvédeinek névtára* (ÁRKOVICS – CSOMOR – MOLNÁR – OLÁHNÉ SZAKÁLY 1992.).

⁸⁵⁸ Csorba György: *Az 1848-49-es törökországi magyar emigráció története.* CSORBA 1999.

⁸⁵⁹ Berkó István: *Magyar önkéntes csapatok az 1859. évi háborúban.* BERKÓ 1930.

olaszországi magyar légió,⁸⁶⁰ 1863–64-es januári lengyel felkelés),⁸⁶¹ tovább családtörténeti munkákat,⁸⁶² magyar utazók leírásait⁸⁶³ és több hivatalos sematizmust is.⁸⁶⁴ Mexikói kutatásunk során óriási segítségünkre volt az *Universidad Autónoma de Nuevo León (Colección Digital UNAL)*⁸⁶⁵, az *Universidad Nacional Autónoma de México (UNAM Publicaciones Digitales)*⁸⁶⁶; *Biblioteca Nacional Digital de México*⁸⁶⁷ digitális könyvtárai, ahol számos főként 19.századi és 20. század első felében kiadott szakmunkák elérhetőek, valamint az utóbbi intézményhez tartozó mexikói állami digitális periodika gyűjtemény (*Hemeroteca Nacional de México*)⁸⁶⁸. (Fontos még megjegyezni, hogy nagyban segíti a kutatást, hogy az egyes régebben megjelent munkák nemcsak online formában elérhetőek, hanem tapasztalataink szerint Mexikóban egyaránt nagy népszerűségnek örvend a kritikai reprint kiadás). A levéltári dokumentumokon felül szintén jelentős számú további források (újságcikkek, gyász hírek, nekrológok, gyászjelentések, közlönyök, statisztikai adatok, haditengerészeti jelentések, térképek, naplók, visszaemlékezések stb.) állnak rendelkezésre a téma még pontosabb megismeréséhez. A digitalizációnak és a modern adatbázisok köszönhetően (például a magyar *Arcanum Digitális Tudománytár*, *Hungaricana*, és az *Elektronikus Periodika Adatbázis Archivum*, az egyes kisebb könyvtárak és gyűjtemények online felületei, mint pl. Vasvári Gyűjtemény; a mexikói *Hemereoteca*, a francia *Gallica*, az amerikai *United States Newspaper Archives* vagy a *The Library of Congress* (pl. *Chronicling America*) felületei és az osztrák *Austrian Newspapers Online*) is gazdag anyagokat szolgáltatnak a témakörre vonatkozóan.

⁸⁶⁰ Lukács Lajos: *Az olaszországi magyar légió története és anyakönyvei 1860-1867*. LUKÁCS 1986.

⁸⁶¹ Böhm Jakab: *Az 1863–64. évi lengyel felkelés magyar támogatásához*. (BÖHM 1964.); Tomasz Polak: *Węgrzy w powstaniu styczniowym 1863–1864*. (TOMASZ 1960.)

⁸⁶² Kempelen Béla: *Magyar nemes családok* (KEMPELEN 1911–); Nagy Iván: *Magyarország családai czimerekkel és nemzékrendi táblákkal* (NAGY 1858 –); [Schönherr Gyula]: *Magyar Nemzetiségi zsebkönyv* ([SCHÖNHERR] 1905. I. k.); Doby Antal: *Podmaniczky család (podmanini és aszódi báró)* (FELFÖLDY DOBY 1892.); [Dudás Gyula]: *A borsódi és katymári Latinovits-család története* ([DUDÁS] 1899.); Kubinyi Ferenc – Kubinyi Miklós (Szerk.): *A Felső-kubinyi Kubinyi család története és leszármazása* (KUBINYI F. – KUBINYI M. 1901. I. k.); Bártfai Szabó László: *A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család története* (BÁRTFAI SZABÓ 1910.); Reiszig Ede: *Az Almásy család nemesi ága* (REISZIG 1916.); Vargha Zoltán: *A Bibó család történet* (VARGHA 1943.).

⁸⁶³ Ilyen például Bánó Jenő mexikói utazásairól kiadott munkája, vagy Liptai Pál amerikai utazásának leírása. BÁNÓ 1890.; LIPTAY 1873.

⁸⁶⁴ *A Honvédség és Csendőrség Névkönyve* 1884.; *Állami Zárszámadás* 1894.; *A Ludovika Akadémia Közleménye* 1899.; *Budapesti czim- és lakjegyzék; Magyarország tiszti cím és névtára; Militár-Schematismus; Anuario de las ordenes imperiales. 1865.*; *Almanaque imperial para el año de 1866*.

⁸⁶⁵ *Colección Digital UNAL*

<https://cd.dgb.uanl.mx/> (2021. 04.19.)

⁸⁶⁶ *UNAM Publicaciones Digitales*

<https://www.historicas.unam.mx/publicaciones/publicadigital/publicadigital.html> (2021. 04.19.)

⁸⁶⁷ *Biblioteca Nacional Digital de México*

https://catalogo.iib.unam.mx/F/?func=login&local_base=BNDM (2021. 04.19.)

⁸⁶⁸ *Hemeroteca Nacional de México*

<http://www.hndm.unam.mx/index.php/es/> (2021. 04.19.)

IV. 3. 4. / Az adattár kiértékelése

IV. 3. 4. 1. / Állományadat (születési adatok, nemzetiségei összetétel)

Kutatásaink alapján a Tardy Lajos által közölt 1046 fős létszámhoz képest a történelmi Magyarország egészét tekintve az állomány száma 1308 fő. Egyértelműen látszik, hogy a listáról főként a Katonai Határőrvidékről, Szlavóniából⁸⁶⁹ és Horvátországból származó személyek „maradtak le”, de emellett akad több olyan magyarországi illetőségű személy is, (mint pl. az egri születésű báró Korda Gyula) akik szintén nem szerepelnek a nevezett listán. Felülvizsgálatra szorul az ún. „tornisterkind”-ek⁸⁷⁰ kérdése is (ilyen személy például a milánói születésű Popp Nándor; a grazi születésű Miskey Alajos orvos; és feltehetően az Abaúj vármegyei Boldogkőváralján született Girardi Luigi, aki a bécsi katonai törzslapja szerint csak olasz nyelven beszélt).

A lista összeállításánál a katonák születési idejét figyelembe véve az 1847 előtti közigazgatási állapotokat vettük figyelembe és a történelmi Magyarország egészét vizsgálva végeztük az adatok gyűjtését. Tardy Lajos munkáját követve ugyancsak bővítésre került azok száma, akik a Habsburg Birodalom területén de Magyarországon kívül születtek, azonban valamilyen módon köthetőek a magyarsághoz (ún. „tornisterkind”-ként születtek, magyar nemesi előnév, Magyar Királyi Testőrség tagja stb.) Az adattár revíziója során a korábban a Tardy-féle listán szereplő nevek közül néhány mellőzésre került,⁸⁷¹ egy esetben egy névváltoztatásból fakadó duplikáció is korrigálásra került (Hamvai (Szenger) Ede esetében), illetve több olyan név is előkerült, melyeket nem tartalmazott a korábbi lista.

A bécsi és a mexikói levéltári kutatásaink alapján a mexikói osztrák önkéntes seregben szolgált katonák közül a Tardy Lajos által korábban feltárt 1046 fős létszámhoz képest 1308 olyan személyt találtunk, akik a történelmi Magyarország területéről származtak, vagy valamilyen módon köthetőek voltak a magyarsághoz. Ezen egyének között megtalálhatók azoknak a nevei is, akiket 1866-ban a második nagy toborzás idején rekrutáltak a mexikói szolgálatra,

⁸⁶⁹ Példának okáért nem szerepel a listán Krigovszky Mátyás 48-as honvéd, aki a bécsi katonai törzslapjának nyelvtudásra vonatkozó része alapján egyértelműen magyar nemzetiségű lehetett. Életrajzát ld.: BONA 1998. II. 320–321.

⁸⁷⁰ Azon személyeket érti alatta a történetírás, akik az Osztrák Birodalomban de magyar nemzetiségük ellenére Magyarország határain kívül születtek, általában a birodalom távoli pontjain szolgáló katonatiszt vagy az államigazgatásban dolgozó édesapa folytán.

⁸⁷¹ Ilyen például a csehországi születésű Carl Dolezel, illetve több bajorországi születésű katona.

azonban kiszállításra végül nem kerültek (az 1866 márciusa előtti időszakban csupán néhány tiszt és katonaoorvos került kiszállításra).

Néhány kivételtől eltekintve a katonai törzslapok legtöbbször nem került feltüntetésre a toborzás helye, így erről pontos adatsor nem készíthető. Kövér Györgynek azon megállapításából kiindulva, hogy a dualizmus kori népszámlálások adatai szerint 1910-ben a magyar népességnek „69%-át ott írták össze, ahol megszületett”,⁸⁷² a születési adatokból kiindulópontként mégis egyfajta információhoz jutunk. A kapott statisztikai eredmény alapján kijelenthető, hogy az állomány területi eloszlása lefedte az egész Kárpát-medencét, azonban az általunk vizsgált csoport döntő hányadát (1030 fő) a magyarországi vármegyék és kiváltságos területeken születettek adják (az 1864-1865 során toborozottak), mely az 1308 fő 78,74%-át teszi ki. Az adatokat még jobban szemügyre véve pedig az látszik, hogy az ország nyugati és középső felén, valamint a felvidéki területeken születettek nagyobb arányú szolgálatvállalása figyelhető meg, mint az ország keleti részeiről származók esetében. Erdély (53 fő), Horvátország (45 fő) és a Katonai Határőrvidék (33 fő) esetében szintén jóval alacsonyabb számokról beszélhetünk. Az 1864-65 folyamán toborozottak esetében a listára felkerült 15 „Lajtán túli” önkéntes, míg 5 személy esetében nem egyértelműek az adatok, vagy semmilyen ilyen jellegű adattal nem rendelkezünk. Az 1866 tavaszán csatlakozott és kiszállításra nem került önkéntesek tekintetében is a magyarországi vármegyék és kiváltságos területeken születettek (115 fő) teszik ki a legnagyobb hányadot. Az erdélyiek (3fő), a horvátországiak (5 fő) és a határőrvidékről (3 fő) származók aránya ez esetben is jóval kisebb. Külön érdekesség, hogy a bécsi okmányok szerint a seregnek tagja volt egy moldvai csángó magyar katona is.⁸⁷³

A sereg társadalmi összetétele is vegyesnek mondható. Az állomány többsége az alsóbb néprétegek közül került ki, azonban a tisztikarban szép számmal szolgáltak magyar nemesi (Almássy, gyulai Gaál, Kubinyi, kászonjakabfalvi László, Lenkey, Varjassy, wettersädti Wagner, ippí Bydeskuty, Bertóthy, szentgyörgyi Czeke, érkeserői Fráter stb.) és főúri (báró Babarczy Sándor, báró Czillich Guidó (bécsi születésű), báró de Fin Hamilkar, báró taródházi Mikos János, báró Bibra Károly, báró Kulmer István, báró Metzger Ernő, báró Podmaniczky Ödön, báró Sahlhausen Móric, gróf De La Motte Artúr, gróf Forgách Antal, gróf Wickenburg Edmund és gróf Zichy Zsigmond) családok tagjai is.

⁸⁷² KÖVÉR 2005. 336.

⁸⁷³ Urszenyi Friedrich 1838-ban született Jászvásáron. Katonai törzslapján a vallási hovatartozásaként a római katolikus került feltüntetésre, míg a nyelvtudás esetén a román, német és magyar nyelv szerepel. Urszenyi a dokumentumok tanúsága szerint 1856. augusztus 1. és 1864. április 5. között a cs. kir. seregben szolgált, átlépett az önkéntesek közé. ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps, Karton 151. 25/48.

A sereg toborzása 1864 tavaszán kezdődött és a katonák kiképzése a mai Ljubjanában egy volt cukorgyár épületéből kialakított laktanyában folyt (Cukrarna, napjainkban kulturális központnak alakítják át). 1864 szeptemberében egy innen írt magyar levelet közölt a *Vasárnapi Újság*, melynek írója a következőket közölte: „Mi körülbelül negyedfélszázan⁸⁷⁴ vagyunk magyarok a császári mexikói légióban, kik körül a mai rapport után 127 huszár a többi tüzér, gyalog, vagy pionir⁸⁷⁵. — Ezek körül sokan írni sem tudnak, vagy pedig más körülmények által visszatartattnak az írástól — de még is szeretnék ha otthonvalóik valami hírt hallanának felőlök. — Tehát mint mondám, közel 350-nen vagyunk magyarok, összes legionáriusok pedig már 3000ren; de mivel 6000-nek kell lenni, még messze állunk a számtól.”⁸⁷⁶ A levél alapján 1864 szeptemberéig a végleges magyarországi állománynak csupán bő egyharmada jelentkezett mexikói szolgálatra. Az eddig feldolgozott törzslapok eredményeit alapul véve, beigazolódni látszik azon folyamat, hogy a magyarországi születésű személyek belépései hajlandósága 1864 augusztusától, vagyis az idézett levél keltét követően emelkedett meg.

Belépés ideje:	1864-65	%	1866 (kiszállításra nem került)	%
Magyarországi vármegyék és kiváltságos területek				
<i>Pest-Pilis-Solt vármegye</i>	111 fő	8,48%	3 fő	0,22%
<i>Pozsony vármegye</i>	76 fő	5,81%	4 fő	0,30%
<i>Vas vármegye</i>	58 fő	4,43%	1 fő	0,07%
<i>Sopron vármegye</i>	57 fő	4,35%	1 fő	0,07%
<i>Fejér vármegye</i>	54 fő	4,12%	0 fő	0%
<i>Nyitra vármegye</i>	51 fő	3,89%	1 fő	0,07%
<i>Trencsén vármegye</i>	31 fő	2,37%	0 fő	0%
<i>Bács-Bodrog vármegye</i>	30 fő	2,29%	0 fő	0%
<i>Abaúj vármegye</i>	29 fő	2,21%	4 fő	0%
<i>Veszprém vármegye</i>	28 fő	2,14%	0 fő	0%
<i>Torontál vármegye</i>	27 fő	2,06%	1 fő	0,07%
<i>Komárom vármegye</i>	26 fő	1,98%	1 fő	0,07%
<i>Sáros vármegye</i>	25 fő	1,91%	5 fő	0,38%
<i>Szepes vármegye</i>	25 fő	1,91%	0 fő	0%
<i>Zala vármegye</i>	25 fő	1,91%	6 fő	0,45%
<i>Kiskun Kerület</i>	23 fő	1,75%	0 fő	0%
<i>Heves és Külső-Szolnok vármegye</i>	22 fő	1,68%	0 fő	0%
<i>Hont vármegye</i>	20 fő	1,52%	0 fő	0%

⁸⁷⁴ Értsd: 350-en.

⁸⁷⁵ Értsd: utász.

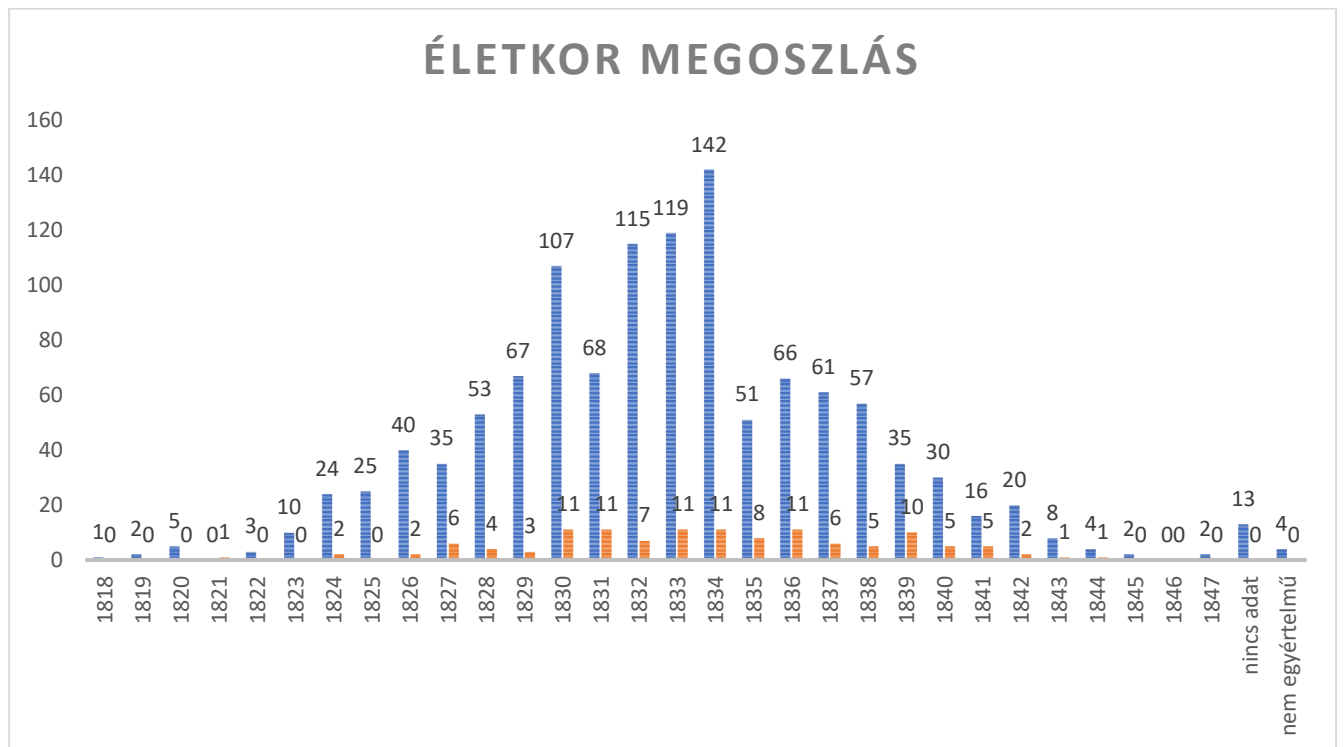
⁸⁷⁶ *Vasárnapi Újság*, 11. évf. 38. sz. (1864. szeptember 18.) 395.

<i>Somogy vármegye</i>	20 fő	1,52%	0 fő	0%
<i>Nógrád vármegye</i>	19 fő	1,45%	1 fő	0,07%
<i>Zólyom vármegye</i>	19 fő	1,45%	2 fő	0,15%
<i>Csongrád vármegye</i>	18 fő	1,37%	0 fő	0%
<i>Bars vármegye</i>	17 fő	1,29%	3 fő	0,22%
<i>Bihar vármegye</i>	17 fő	1,29%	0 fő	0%
<i>Győr vármegye</i>	16 fő	1,22%	0 fő	0%
<i>Gömör és Kishont vármegye</i>	15 fő	1,14%	3 fő	0,22%
<i>Moson vármegye</i>	14 fő	1,07%	0 fő	0%
<i>Esztergom vármegye</i>	13 fő	0,99%	0 fő	0%
<i>Temes vármegye</i>	13 fő	0,99%	5 fő	0,38%
<i>Baranya vármegye</i>	11 fő	0,84%	7 fő	0,53%
<i>Tolna vármegye</i>	11 fő	0,84%	19 fő	1,45%
<i>Krassó vármegye</i>	10 fő	0,76%	3 fő	0,22%
<i>Szabolcs vármegye</i>	10 fő	0,76%	0 fő	0%
<i>Bereg vármegye</i>	9 fő	0,68%	7 fő	0,53%
<i>Borsod vármegye</i>	8 fő	0,61%	0 fő	0%
<i>Liptó vármegye</i>	8 fő	0,61%	1 fő	0,07%
<i>Szatmár vármegye</i>	8 fő	0,61%	5 fő	0,38%
<i>Arad vármegye</i>	7 fő	0,53%	3 fő	0,22%
<i>Csanád vármegye</i>	7 fő	0,53%	2 fő	0,15%
<i>Hajdú kerület</i>	7 fő	0,53%	0 fő	0%
<i>Zemplén vármegye</i>	7 fő	0,53%	3 fő	0,22%
<i>Jászság</i>	6 fő	0,45%	2 fő	0,15%
<i>Máramaros vármegye</i>	6 fő	0,45%	0 fő	0%
<i>Békés vármegye</i>	5 fő	0,38%	2 fő	0,15%
<i>Árva vármegye</i>	4 fő	0,30%	6 fő	0,45%
<i>Nagykun kerület</i>	3 fő	0,22%	8 fő	0,61%
<i>Ung vármegye</i>	2 fő	0,15%	0 fő	0%
<i>Torna vármegye</i>	1 fő	0,07%	4 fő	0,30%
<i>Turóc vármegye</i>	1 fő	0,07%	2 fő	0,15%
Összesen	1030 fő	78,74%	115 fő	8,79%
Erdély				
<i>Szebenszék</i>	15 fő	1,14%	0 fő	0%
<i>Kolozs vármegye</i>	9 fő	0,68%	0 fő	0%
<i>Brassó Vidék</i>	4 fő	0,30%	1 fő	0,07%
<i>Beszterce Vidéke</i>	4 fő	0,30%	0 fő	0%
<i>Kőhalomszék</i>	3 fő	0,22%	0 fő	0%
<i>Medgyesszék</i>	3 fő	0,22%	0 fő	0%
<i>Alsó-Fehér vármegye</i>	2 fő	0,15%	0 fő	0%
<i>Fogarás Vidéke</i>	2 fő	0,15%	0 fő	0%
<i>Hunyad vármegye</i>	2 fő	0,15%	1 fő	0,07%
<i>Segesvárszék</i>	2 fő	0,15%	0 fő	0%
<i>Szászsebeszék</i>	2 fő	0,15%	0 fő	0%
<i>Belső-Szolnok vármegye</i>	1 fő	0,07%	0 fő	0%
<i>Háromszék</i>	1 fő	0,07%	0 fő	0%

<i>Kraszna vármegye</i>	1 fő	0,07%	0 fő	0%
<i>Marosszék</i>	1 fő	0,07%	0 fő	0%
<i>Torda vármegye</i>	1 fő	0,07%	1 fő	0,07%
Összesen	53 fő	3,82%	3 fő	0,22%
Horvát és szlavón vármegyék, Fi- ume				
<i>Zágráb vármegye</i>	14 fő	1,07%	1 fő	0,07%
<i>Varasd vármegye</i>	7 fő	0,53%	2 fő	0,15%
<i>Verőce vármegye</i>	7 fő	0,53%	0 fő	0%
<i>"Horvátország"</i>	5 fő	0,38%	0 fő	0%
<i>Tengermellék</i>	4 fő	0,30%	1 fő	0,07%
<i>Szerém vármegye</i>	2 fő	0,15%	0 fő	0%
<i>Pozsega vármegye</i>	2 fő	0,15%	0 fő	0%
<i>Szerém vármegye</i>	2 fő	0,15%	1 fő	0,07%
<i>"Szlavónia"</i>	1 fő	0,07%	0 fő	0%
<i>Túrmezei Kerület</i>	1 fő	0,07%	0 fő	0,00%
Összesen	45 fő		5 fő	0,38%
Katonai Határőrvidék	33 fő	2,37%	3 fő	0,22%
Összesen	33 fő	2,52%	3 fő	0,22%
"Lajtán túl" született magyarorszá- giak				
<i>Alsó-Ausztria</i>	4 fő	0,30%	0 fő	0%
<i>Szilézia</i>	2 fő	0,15%	0 fő	0%
<i>Stájerország</i>	2 fő	0,15%	0 fő	0%
<i>Csehország</i>	2 fő	0,15%	0 fő	0%
<i>Tirol</i>	1 fő	0,07%	0 fő	0%
<i>Morvaország</i>	1 fő	0,07%	0 fő	0%
<i>Lombardia</i>	1 fő	0,07%	0 fő	0%
<i>Krajna</i>	1 fő	0,07%	0 fő	0%
<i>Havasalföld</i>	1 fő	0,07%	0 fő	0%
Összesen	15 fő	0,84%	0 fő	0%
Kétféle adat is szerepel / Nem egyértelmű	3 fő	0,22%	1 fő	0,07%
Nincs adat	2 fő	0,15%	0 fő	0%
Összesen	1181 fő	90,29%	127 fő	9,70%

Az általunk vizsgált katonák esetében az 1828-1834 között született korosztály dominál, akik 1864-ben a toborzások idején a 30-36 esztendő közötti éveikben jártak. Az adatok az úgynevezett Gauss féle normál eloszlást követik, amelynek csúcsa körülbelül a 30. életévnél található.

Belépés ideje:	1864-65		1866 (kiszállításra nem került)	
	1864-65	%		
1818	1 fő	0,07%	0 fő	0%
1819	2 fő	0,15%	0 fő	0%
1820	5 fő	0,38%	0 fő	0%
1821	0 fő	0%	1 fő	0,07%
1822	3 fő	0,22%	0 fő	0%
1823	10 fő	0,76%	0 fő	0%
1824	24 fő	1,83%	2 fő	0,15%
1825	25 fő	1,91%	0 fő	0%
1826	40 fő	3,05%	2 fő	0,15%
1827	35 fő	2,67%	6 fő	0,45%
1828	53 fő	4,05%	4 fő	0,30%
1829	67 fő	5,12%	3 fő	0,22%
1830	107 fő	8,18%	11 fő	0,84%
1831	68 fő	5,19%	11 fő	0,84%
1832	115 fő	8,79%	7 fő	0,53%
1833	119 fő	9,09%	11 fő	0,84%
1834	142 fő	10,85%	11 fő	0,84%
1835	51 fő	3,89%	8 fő	0,61%
1836	66 fő	5,04%	11 fő	0,85%
1837	61 fő	4,66%	6 fő	0,45%
1838	57 fő	4,35%	5 fő	0,38%
1839	35 fő	2,67%	10 fő	0,76%
1840	30 fő	2,29%	5 fő	0,38%
1841	16 fő	1,22%	5 fő	0,38%
1842	20 fő	1,52%	2 fő	0,15%
1843	8 fő	0,61%	1 fő	0,07%
1844	4 fő	0,30%	1 fő	0,07%
1845	2 fő	0,15%	0 fő	0%
1846	0 fő	0%	0 fő	0%
1847	2 fő	0,15%	0 fő	0%
nincs adat	13 fő	0,99%	0 fő	0%
nem egyértelmű	4 fő	0,30%	0 fő	0%
Összesen:	1185 fő	90,59%	123 fő	9,40%

Úgy tűnik, hogy az okmányon szereplő nyelvtudásra vonatkozó rubrikában lejegyzett sorrend, vallászinűleg egyfajta erősségi sorrendet mutat. Az adatok feldolgozása közben nagyon szépen kirajzolódnak a birodalom egynyelvű és többnyelvű országrészei, régiói és települései. A nyelvtudások vizsgálata alapján az is megállapítható, hogy 1864-et megelőzően sokan szolgálhattak Magyarország területén (elsősorban csehek, lengyelek; másodsorban osztrákok, olaszok) állomásozó cs. kir. egységeknél.

A katonai anyakönyveken lejegyzésre került nyelvtudások alapján egyértelműen kijelenthető, hogy döntő többségben voltak azok, akik első helyen a német nyelvet adták meg (815 fő; 61,54%). Amennyiben figyelembe vesszük azon eshetőséget, hogy közülük többen is talán a gördülékenyebb felvétel érdekébe adták meg első helyen az állam és a hadsereg hivatalos nyelvét (gondolunk itt elsősorban azon nagyobb csoportra, akik a német anyanyelv mellett a magyar nyelvet jelölték meg másodikként, 564 fő, 43,11%), akkor is kijelenthető, hogy a magyarországi állományban a német ajkú (nyugat-magyarországi és szepességi németek, erdélyi szászok, svábok stb.) képviseltették magukat a legnagyobb számban, és csak ezt követte jócskán elmaradva a magyar ajkúak aránya (360 fő, 27,52%), illetve a magyarországi nemzetiségek (80 fő, 6,11%). A „Condiute Liste”-ken lejegyzettekkel ellentétben a katonai anyakönyvekben nem került feltüntetésre semmilyen olyan iránymutató adat, amely a nyelvtudás szintjére vonatkozna (mint például, hogy a másodikként, harmadikként és sokadikként megjelöltek esetében anyanyelvi szintű, magabiztosabb vagy csupán a vezényleti nyelv ismeretre korlátozódtak-e az ismeretek), azonban a kapott adatok is jól mintázzák a Habsburg Birodalom korabeli nyelvi sokszínűségét. A vizsgált alá vett állományban mindössze csupán 208 (15,90%) olyan egyént találunk, aki az anyanyelvén kívül egy idegennyelvet sem beszélt (magyar: 135 fő; német: 44 fő; „szláv” (szlovák): 24 fő; horvát: 1 fő; olasz: 1 fő; lengyel: 1 fő; rutén: 1 fő; „szlavón”: 1 fő). A leggyakoribb eset a 2-3 nyelv ismerete, mely egyrészt a vegyes etnikai területen/településeken születettekre, másrészt a nyelvhatáron élőkre volt jellemző, valamint a „Lajtán túli” katonai szolgálattal (pl. az olasz nyelv esetében) is kapcsolatba hozható. Az ennél is több nyelv ismerete (4-7) elsősorban az edukáltabb tisztek esetében figyelhető meg.

A katonai törzslapokon megjelenő nyelvismeretek:

■ **német: 815 fő**

- ebből egynyelvű: 44 fő
- másodikként szereplő leggyakoribb nyelvtudás: magyar 564 fő; „szláv”: 92 fő; horvát: 27 fő; olasz: 24 fő; szerb: 22 fő; román: 12 fő; cseh: 11 fő; francia: 11 fő; lengyel: 3 fő; szlovák: 1 fő; szlovén: 1 fő
- harmadikként szereplő leggyakoribb nyelvtudás: „szláv”: 173 fő; magyar: 87 fő; olasz: 74 fő; román: 48 fő; szerb: 17 fő; horvát: 14 fő; lengyel: 14 fő; francia: 9 fő; cseh: 7 fő; latin: 5 fő; rutén: 1 fő; szlovák: 3 fő; spanyol: 1 fő; szász: 1 fő; szlovén: 1 fő
- negyedikként szereplő leggyakoribb nyelvtudás: olasz: 47 fő; román: 27 fő; „szláv”: 24 fő; francia: 16 fő; magyar: 10 fő; szerb: 8 fő; horvát: 5 fő; cseh: 4 fő; lengyel: 4 fő; spanyol: 4 fő; latin: 3 fő; angol: 1 fő; török: 1 fő
- ötödikként szereplő leggyakoribb nyelvtudás: olasz: 10 fő; román: 7 fő, angol: 4 fő; cseh: 3 fő; francia: 2 fő; lengyel: 2 fő; spanyol: 2 fő; „szláv”: 2 fő; latin: 1 fő; orosz: 1 fő; szerb: 1 fő; szlovén: 1 fő
- hatodikként szereplő leggyakoribb nyelvtudás: francia: 2 fő; latin: 2 fő; olasz: 2 fő; „szláv”: 2 fő; román: 1 fő
- hetedikként szereplő leggyakoribb nyelvtudás: francia: 2 fő; latin: 2 fő; olasz: 2 fő; „szláv”: 1 fő

■ **magyar: 360 fő**

- ebből egynyelvű: 135 fő
- másodikként szereplő leggyakoribb nyelvtudás: német: 153 fő; „szláv”: 40 fő; román: 13 fő; olasz: 6 fő; cseh: 5 fő; szerb: 3 fő; szlovák: 3 fő; horvát: 1 fő; lengyel: 1 fő; rutén: 1 fő
- harmadikként szereplő leggyakoribb nyelvtudás: „szláv”: 33 fő; olasz: 21 fő; német: 18 fő; román: 11 fő; francia: 10 fő; szerb: 5 fő; horvát: 3 fő; lengyel: 3 fő; szlovák: 2 fő; cseh: 1 fő; latin: 1 fő; orosz-rutén: 1 fő; rutén: 1 fő; spanyol: 1 fő; szlovén: 1 fő
- negyedikként szereplő leggyakoribb nyelvtudás: olasz: 11 fő; román: 6 fő; „szláv”: 5 fő; francia: 4 fő; lengyel: 3 fő; német: 2 fő; angol: 1 fő; latin: 1 fő; szlovák: 1 fő

- ötödikként szereplő leggyakoribb nyelvtudás: angol: 2 fő; olasz: 2 fő; cseh: 1 fő; román: 1 fő
- hatodikként szereplő leggyakoribb nyelvtudás: francia: 1 fő; német: 1 fő

■ ***nincs adat: 79 fő***

■ ***„szláv” (többnyire szlovák): 62 fő⁸⁷⁷***

- ebből egynyelvű: 24 fő
- másodikként szereplő leggyakoribb nyelvtudás: magyar: 23 fő; német: 9 fő; örmény: 1 fő
- harmadikként szereplő leggyakoribb nyelvtudás: magyar: 1 fő; német: 6 fő
- negyedikként szereplő leggyakoribb nyelvtudás: olasz: 1 fő

■ ***horvát: 8 fő***

- ebből egynyelvű: 1 fő
- másodikként szereplő leggyakoribb nyelvtudás: német: 5 fő; olasz: 1 fő; magyar: 1 fő
- harmadikként szereplő leggyakoribb nyelvtudás: „szláv”: 1 fő; olasz: 1 fő; román: 1 fő
- negyedikként szereplő leggyakoribb nyelvtudás: olasz: 1 fő
- ötödikként szereplő leggyakoribb nyelvtudás: cseh: 1 fő

■ ***román: 5 fő***

- ebből egynyelvű: 0 fő
- másodikként szereplő leggyakoribb nyelvtudás: magyar: 3 fő; német: 1 fő; olasz: 1 fő
- harmadikként szereplő leggyakoribb nyelvtudás: magyar: 2 fő; német: 2 fő
- negyedikként szereplő leggyakoribb nyelvtudás: francia: 1 fő
- ötödikként szereplő leggyakoribb nyelvtudás: olasz: 1 fő
- hatodikként szereplő leggyakoribb nyelvtudás: spanyol: 1 fő

⁸⁷⁷ A katonai törzslapokon két fő került egyértelműen szlovákként megjelölésre, akiket ezen kategóriában tárgyalok.

- **olasz: 4 fő**
 - ebből egynyelvű: 1 fő
 - másodikként szereplő leggyakoribb nyelvtudás: magyar: 2 fő; cseh: 1 fő
 - harmadikként szereplő leggyakoribb nyelvtudás: német: 2 fő; „szláv”: 1 fő

- **lengyel: 3 fő**
 - ebből egynyelvű: 1 fő
 - másodikként szereplő leggyakoribb nyelvtudás: magyar: 1 fő; cseh: 1 fő
 - harmadikként szereplő leggyakoribb nyelvtudás: magyar: 1 fő; német: 1 fő
 - negyedikként szereplő leggyakoribb nyelvtudás: német 1 fő
 - ötödikként szereplő leggyakoribb nyelvtudás: olasz 1 fő

- **rutén: 2 fő**
 - ebből egynyelvű: 1 fő
 - másodikként szereplő leggyakoribb nyelvtudás: magyar: 1 fő
 - harmadikként szereplő leggyakoribb nyelvtudás: román: 1 fő
 - negyedikként szereplő leggyakoribb nyelvtudás: német: 1 fő

- **szerb: 2 fő**
 - ebből egynyelvű: 0 fő
 - másodikként szereplő leggyakoribb nyelvtudás: román: 2 fő
 - harmadikként szereplő leggyakoribb nyelvtudás: magyar: 1 fő
 - negyedikként szereplő leggyakoribb nyelvtudás: német: 1 fő

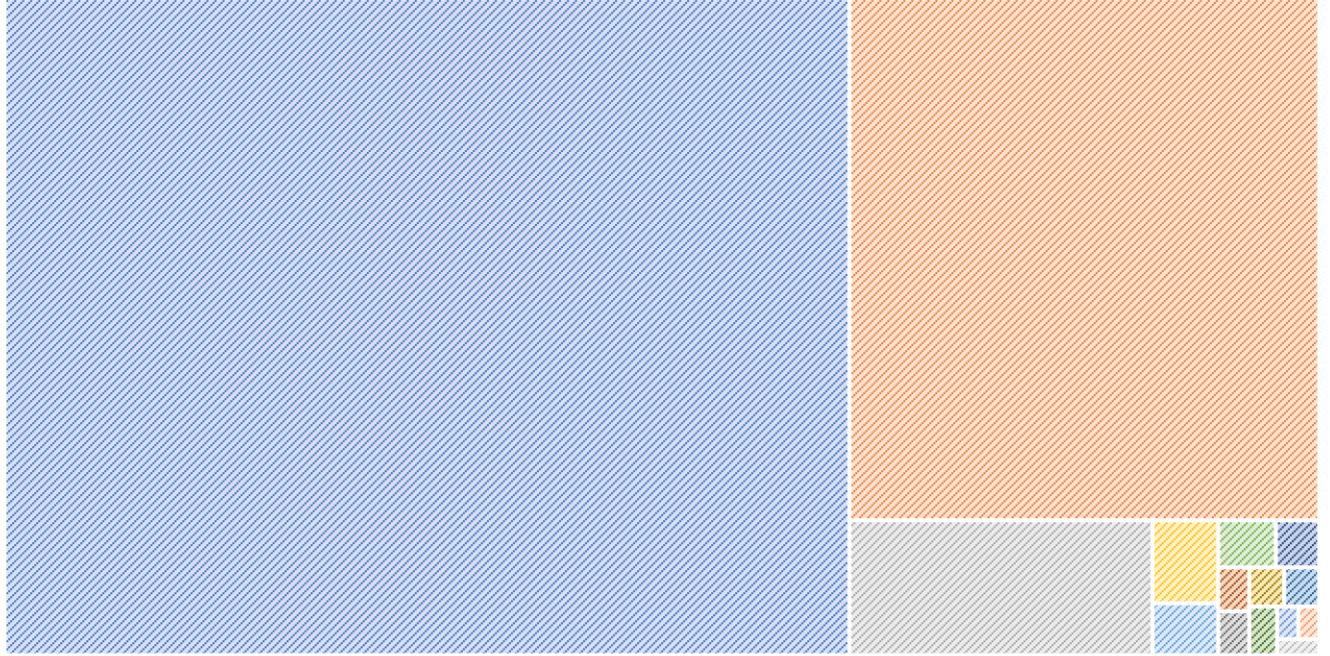
- **latin: 2 fő**
 - másodikként szereplő nyelvtudások: magyar: 1 fő; német 1 fő
 - harmadikként szereplő nyelvtudások: magyar: 1 fő; német 1 fő)

- **cseh: 2 fő**, akik mindketten második nyelvként a magyart jelölték meg

- **egyéb: 3 fő** (angol: 1 fő, aki beszélt még franciául magyarul, németül és olaszul; francia: 1 fő, aki ezen kívül még magyarul, olaszul és németül tudott, továbbá egy személy, akinél a „szlavón” nyelvtudás került lejegyzésre)

NYELVISMERET

német magyar "szláv" horvát román olasz lengyel rutén
szerb szlovák cseh latin szlavón angol francia

IV. 3. 4. 2. / *Felekezeti hovatartozás*

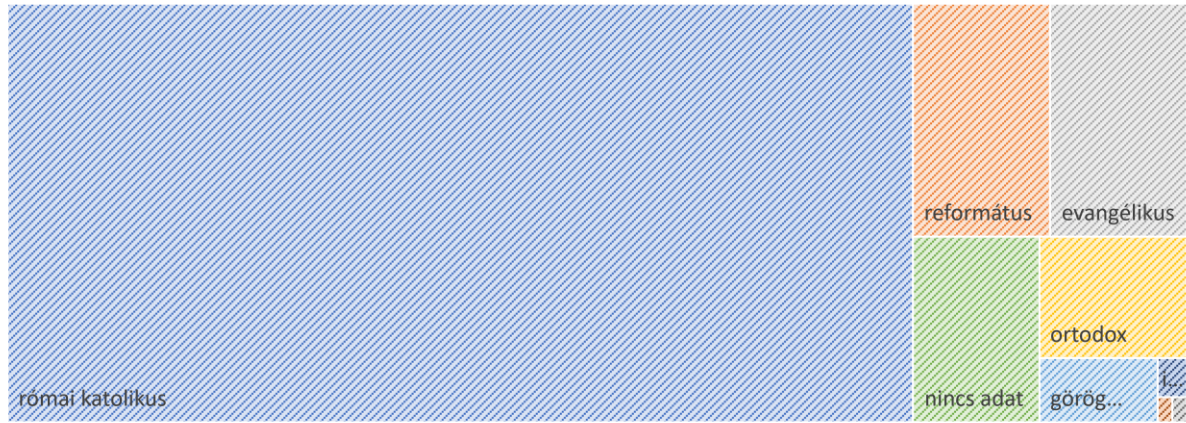
A vallási összetételt tekintve az 1864 tavaszától 1866 májusáig Magyarországról toborzott önkéntesek esetében a római katolikus vallás dominált (közel 81%), amelyet fej-fej mellett az evangélikus és református (6,56% és 6,26%) felekezethez tartozó egyének csoportja követett (egy fő esetében csupán a „protestáns” megjelölés szerepel, míg egy másik esetben nem egyértelmű a vallási hovatartozás, ugyanis a római katolikus és az evangélikus is feltűntetésre került). Egy-egy protestáns csoport felét tették ki az ortodox vallásúak (3,82%), akiket a görögkatolikusok követtek 1,75%-kal, hét egyén esetében pedig nem rendelkezünk felekezeti adatokkal. Mint ahogyan arról a Hadtörténeti Múzeum gyűjteményében fennmaradt két mexikói toborzóplakátról is értesülünk „1864-ben kizárólag a keresztény vallási felekezetekhez tartozóknak a jelentkezése volt csak lehetséges, míg ez a feltétel az 1866-os hirdetményből”.⁸⁷⁸ A rendelkezésre álló adatok azonban azt mutatják, hogy a tiltás ellenére már 1864-től szolgáltak izraelita vallású személyek is a MÖF állományába: Breyer (Jakab) József és Neuwelt Gáspár tábori állatorvosok személyében, míg Steinhardt Károly törzslapján az izraelita hitről római katolikus vallásra történő áttérés szerepel. Rajtuk kívül azonban még további izraelita vallású egyének is szolgálhattak álnévvel a mexikói önkéntesek között. Erre példa Rössler Zsigmond személye, aki Lovasdy József névvel – és római katolikus megjelöléssel – csatlakozott a katonai egységhez, azonban egy későbbi okmány szerint az izraelita felekezethez tartozott.

⁸⁷⁸ BOBAY 2017. 293.

Belépés ideje:	1864-65. évben tobo- rozottak	%	1866-ban toborozottak (kiszállítása nem ke- rült)	%
<i>római katolikus</i>	950 fő	72,62%	106 fő	8,10%
<i>református</i>	80 fő	6,11%	2 fő	0,15%
<i>evangélikus</i>	80 fő	6,11%	6 fő	0,45%
<i>ortodox</i>	44 fő	3,44%	5 fő	0,38%
<i>görögkatolikus</i>	19 fő	1,45%	4 fő	0,30%
<i>nincs adat</i>	7 fő	0,45%	0 fő	0%
<i>izraelita</i>	3 fő	0,22%	0 fő	0%
<i>"protestáns"</i>	1 fő	0,07%	0 fő	0%
<i>katolikus/evangélikus</i>	1 fő	0,07%	0 fő	0%
<u>Összesen</u>	1185 fő	90,59%	123 fő	9,41%

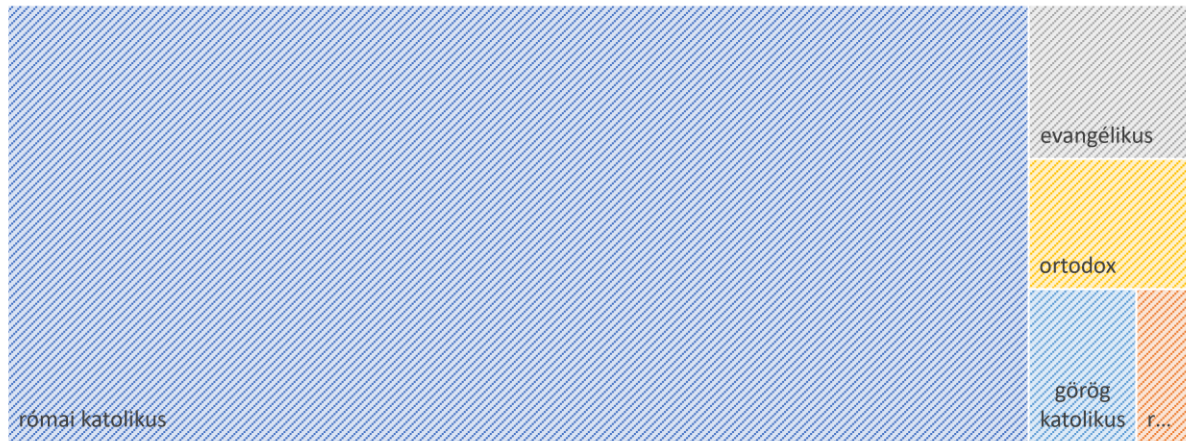
AZ 1864-65 FOLYAMÁN TOBORZOTT ÁLLOMÁNY VALLÁSI MEGOSZLÁSA

római katolikus	református	evangélikus
ortodox	görög katolikus	nincs adat
izraelita	"protestáns"	katolikus/evangélikus

AZ 1866 FOLYAMÁN TOBORZOTT ÉS KISZÁLLÍTÁSRA NEM KERÜLT ÁLLOMÁNY VALLÁSI MEGOSZLÁSA

római katolikus	református	evangélikus
ortodox	görög katolikus	nincs adat
izraelita	"protestáns"	katolikus/evangélikus

IV. 3. 4. 3. / Foglalkozási adatok

Az eredmények azt mutatják, hogy 55 %-kal a szakképzettség nélküli személyek (*nincs adat*) száma volt kimagasló a seregen belül. Tardy Lajos megállapítása szerint a „szakképzettség nélküli”-ek csoportjához „általában gazdálkodó, földbirtokos, zsellér, segédmunkás” személyek tartoztak,⁸⁷⁹ ezáltal az önkéntesek több mint a fele korábban a mezőgazdaságban dolgozhatott. A seregen belül kimagasló még a cipész, a szabó, a kovács, az asztalos, az ács, a kőműves, a takács, a lakatos foglalkozások megjelenése is. Ugyancsak számottevő volt a kereskedők, valamint az élelmiszeripari, vendéglátóipari és bőripari szakmákkal bíró egyének száma is.

nincs adat	720
cipész	49
szabó	48
pék	36
kovács	32
asztalos	28
molnár	25
kereskedősegéd	20
mészáros	20
ács	17
kőműves	15
lakatos	14
takács	13
vándorkereskedő	12
tímár	10
diák	9
zenész	9
bognár	7
borbély	7
hentes	6
kádár	6
könyvkötő	6
orvos	6
szappanfőző	6
tanuló	6
két szakmával is bír	6
cserzővarga	5
hivatalnok	5

⁸⁷⁹ TARDY 1990. 171.

kalapos	5
pincér	5
bányász	4
csizmadia	4
hajós	4
kelmefestő	4
kéményseprő	4
kereskedősegéd	4
kertész	4
napidíjas/napszámos	4
szakács	4
szíjgyártó	4
tanár/tanító	4
cukrász	3
fazekas	3
gépész	3
jogász	3
kárpitos	3
mérnök	3
posztóműves	3
sebészsegéd	3
szobafestő	3
üveges	3
bádogos	2
fegyverkovács	2
fényképész	2
férfiszabó	2
földmérő	2
gazdász	2
gyógyszerész	2
halász	2
írnok	2
mézeskalácsos	2
puskaműves	2
szolga	2
szűcs	2
vincellér	2
állatorvos	1
aranyfűst gyártó	1
bábkalácsos	1
bársonykészítő	1
betűszedő	1
bőrfestő	1
cinöntő	1
cipészinas	1
csikós	1

csiszoló	1
daróckészítő	1
erdész	1
erdészgyakornok	1
festő	1
fodrász	1
nyelvtanár	1
gazdatiszt	1
gombkötő	1
gyepmester	1
gyógyszerészsegéd	1
hölgyfodrász	1
inas	1
kazánkovács	1
kefekötő	1
keményítőkészítő	1
kocsigyártó	1
kovácssegéd	1
kőmetsző	1
könyvkereskedő	1
könyvnyomatkészítő	1
kötélverő	1
litográfus	1
magyar nemesi testőr	1
megyei díjnok	1
nevelőtanár	1
női szabó	1
nyerges	1
pokróckészítő	1
posztónyíró	1
rézműves	1
rézöntő	1
katolikus pap	1
ruhafestő	1
sóárus	1
szalagszövő	1
szegkészítő	1
templomszolga	1
teológus	1
tetőfedő	1
tornatanár	1
ügyvéd	1
ügyvédi fogalmazó	1
vadász	1

IV. 3. 4. 4. / Korábbi katonai és háborús tapasztalatok

A bécsi katonai dokumentumok alapján az 1864-65 folyamán toborzott és kiszállított magyarországi katonák közül 183 fő esetében csatolták korábbi cs. kir. katonai törzslapját, vagy vezették azt tovább, azonban a sematizmusokban szereplő adatok és az egyéb biográfiai adatok azt mutatják, hogy a katonaviselt egyének tényleges száma ennél jóval magasabb lehetett.

Fontos kiemelni, hogy az önkéntesek nagy részének az életrajzi adatait illetően csupán annyi információval rendelkezünk, amennyi a *Mexikanische Österreichische Freiwilligenkorps* katonai törzslapjain szerepel. Az elmúlt évek kutatómunkájának köszönhetően azonban feltárára kerültek olyan újabb adatok, melyeknek segítségével elkészíthetővé vált a katonák közül közel ötven személy részletesebb életrajza, és több mint 150 résztvevőhöz kapcsolódóan sikerült feltérképezni további kiegészítő életrajzi adatokat.

A seregben több olyan magyarországi személy is szolgált, akik első háborús tapasztalataikat az 1848-49-es magyar szabadságharcban szerezték és döntő többségük, mint magyar honvéd vett részt a harcokban,⁸⁸⁰ de akadnak olyanok is, akik a császári házhoz hűek maradván a túloldalon küzdöttek.⁸⁸¹ Szintén többen vettek részt közülük az 1859. évi francia-szárd-osztrák háborúban.⁸⁸² Az állományból bizonyíthatóan többen megfordultak Olaszországban az 1860-as évek első felében Garibaldi légiójában és az Olaszországi Magyar Légióban,⁸⁸³ illetve

⁸⁸⁰ Sárkúti és tejfalusi Dugovich Károly, Herberth Alajos, Kállay Ignác (Emil József), Dr. Kubicza Mihály, László Béla, kászonjakabfalvi, Mihailovits József, Pókay (Polák) János, Bosch Alajos, Csupp József, Dobray Sándor, Enzinger Lipót, Farkas György, Gotsaltowsky Viktor (Géza), csalmi Jankovich József, Kanuski József, Kri-govszky Mátyás, Ottó Vince, Palczmann Eduárd, Pöntör László, Sahlhausen Móricz, báró, Topár János. Továbbá feltételezhetően: Jajczay József, Wresicz Ferenc, Gyurkovits István, Nagy III. János, Péchy Kornél, Regényi Re-zsó/Rudolf, Csonka András, Fogarassy András. Bővebben ld.: *Függelék (Adattár)*

⁸⁸¹ Mint például Dietrich Adolf Edler von Sachsenfels (Dietrich Adolf) és Berger Vilmos. Bővebben ld.: *Függelék (Adattár)*

⁸⁸² Mint hivatásos: várbogyai Bogyay Vince, Bydeskuty Aladár, Bydeskuty Sándor, Duba Gusztáv, Füzy István, Kubinyi Lucián, kászonjakabfalvi László Béla (Itáliában tartózkodott, de a harcokban nem vet részt), Palkovics József, rosenfeldi Pawlovsky Ede, Popp Nándor, Pókay (Polák) János, Varjassy Béla, Neudorfer Ignaz, Podma-niczky Jenő, báró, Schleuch Hugó. Továbbá feltételezhetően: De la Motte Artúr, Farkas István. Az 1859-es itáliai háború során felállított magyar önkéntes csapatoknál az alábbi személyeket találjuk: zsadányi és törökszentmiklósi Almássy Jenő, báró Babarczy Sándor, sárkúti és tejfalusi Dugovich Károly, gyulai Gaál Gyula, Jajczay József, Wickenburg Edmund, Berger Vilmos, Janny Károly, nagykállói Kállay Ignác, báró Kulmer István, Millisch Karl. Bővebben ld.: *Függelék (Adattár)*

⁸⁸³ Garibaldi légiójában Mihailovits József; az olaszországi Magyar Légióban pedig: Herberth Alajos, Kállay Ignác (Emil József), Varjassy Béla, Kubányi Pál, Pancz Gusztáv, Varga Mihály és feltételezhetően Székelyi Lajos és Takáts József. Bővebben ld.: *Függelék (Adattár)*

jónéhányan részt vettek az 1863. évi januári lengyel felkelésben is,⁸⁸⁴ sőt egyes források Oszmán szolgálatba állt, illetve a krími háborúban részt vett katonákat is említenek.⁸⁸⁵

⁸⁸⁴ Boda Ignác (helyesen Boda Pál), Kubinyi Lucián, Vresicz Ferenc és feltételezhetően: Székelyi Lajos. Bővebben ld.: *Függelék (Adattár)*

⁸⁸⁵ Kóhn Dávid szerint a gyulai születésű Vresicz Ferenc miután, mint 48-as emigráns elhagyta Magyarországot, török szolgálatban a krími háborúban is harcolt. Bővebben ld.: *Függelék (Adattár) Tipikus és atipikus életutak*

IV. 3. 4. 5. / Fegyvernem/csapatnem és tiszti megoszlás a belépéskor

A magyarországi állomány egészét vizsgálva azt láthatjuk, hogy a *MÖF* minden fegyver- és csapatneménél szolgáltak Kárpát-medencéből verbuvált katonák (vadász, huszár, tüzér, utász, ulánus, egészségügyi szolgálat, katonazenekar⁸⁸⁶ stb.) Természetesen a legnagyobb arányban (607 fő, 46,40%) az állomány zömét kitevő vadászalakulatoknál nyertek beosztást, illetve kimagasló volt a huszársághoz kerültek száma is (406 fő, 31,03%), amely a huszárság 600 fős állományának kétharmadát jelentette.⁸⁸⁷ Mind az öt huszárszázadon belül a magyarországiak száma jócskán meghaladta az ötven főt, míg a vadászszázadok esetében a 17. és 18. számúak esetében volt számottevő az arányuk.

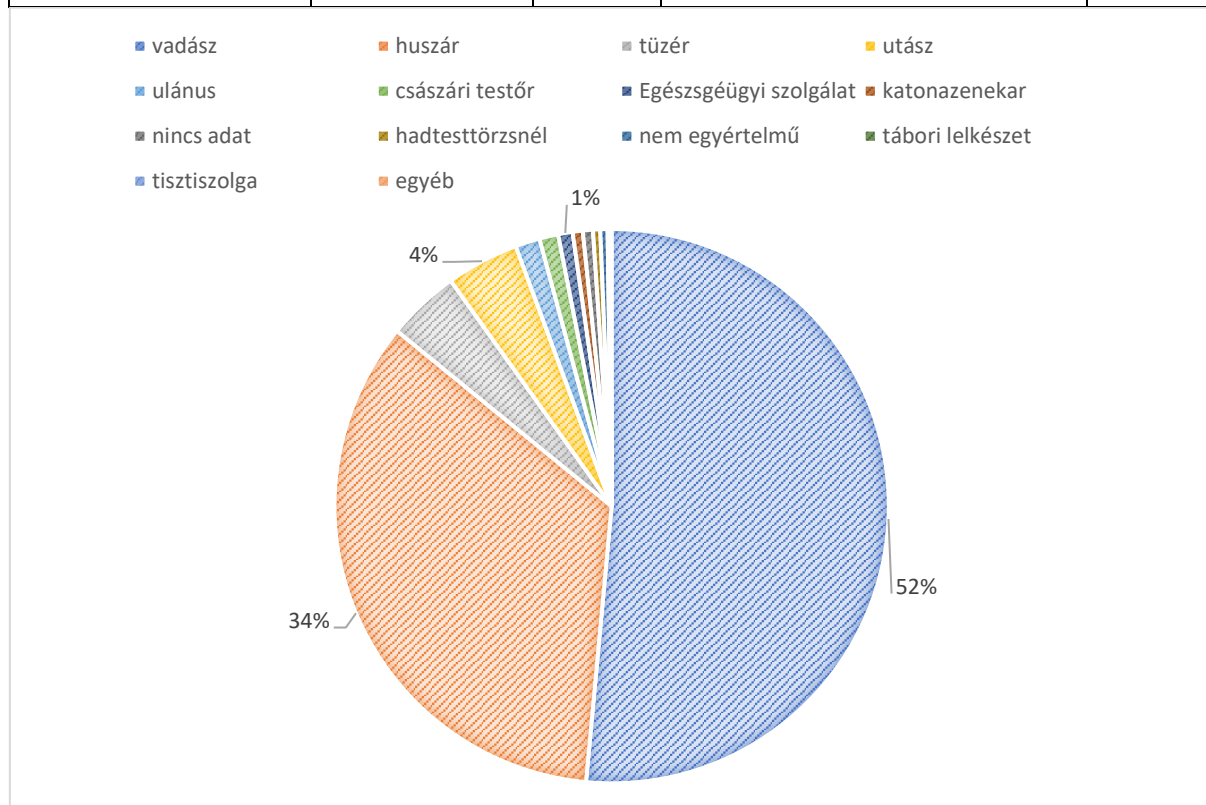
A belépéskor regisztrált rendfokozatok alapján a kezdeti időben az általunk vizsgált állományban 46 őrvezető, 34 tizedes, 20 főhadnagy, 17 hadnagy, 16 alvadász és szakaszvezető, 14 fővadász és százados, 11 tisztiszolga, 7 főutász, kadét és tüzérszertáros, 5 őrmester és őrnagy, 2 járőrparancsnok és kürtös, egy irányzó és egy „Verwaltung Leutnant” szolgált. A későbbiek során ezen arány változott, mely a katonai törzslapok ezen irányú további feldolgozásával egy újabb kutatási irányt jelent.

A tisztikarban szintén majdnem minden csapatnemnél felbukkantak magyarországi születésű személyek, de egyértelműen a huszárságnál volt kimagasló az arányuk (több mint 75%). Kiemelendő még, hogy a magyarországiakat ott találjuk Habsburg Miksa mexikói császári testőrségében, valamint szép számmal szolgáltak a katonaeorvosok között is, továbbá tábori főállatorvos és a tábori főlelkész is Magyarországról érkezett.

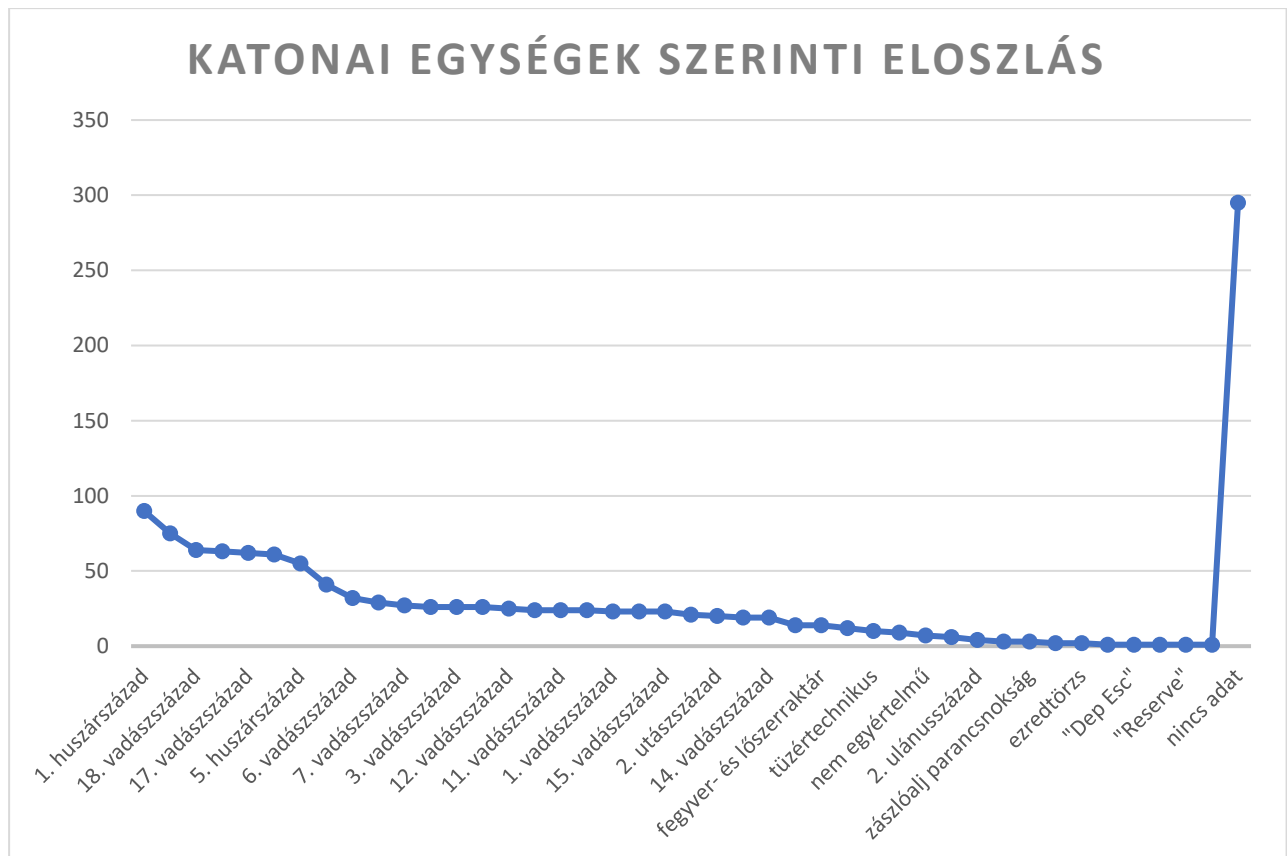
⁸⁸⁶ A *MÖF* katonazenekarának vezetője az osztrák, Sawerthal Rudolf József (1819–1893) katonakarmester volt, aki 1845-től a temesvári 53. magyar sorgyalogezred katonakarmestereként szolgált, majd 1850-től 1864-ig „a cs. kir. haditengerészet zenekarának karmestere.” KARCH 1983. 10–13.; 103.; RATZ–GALEANA 2008. 110.

⁸⁸⁷ Daniek Edmund kutatásai szerint a huszárság állománya 600 fő körül mozgott. DANIEK 1964. 38.

Belépés ideje:	1864-65	%	1866 (kiszállításra nem került)	%
vadász	607	46,40%	87	6,65%
huszár	406	31,03%	23	1,75%
tüzér	50	3,82%	8	0,61%
utász	50	3,82%	0	0%
ulánus	17	1,29%	0	0%
császári testőr	13	0,99%	0	0%
egészségügyi szolgálat	10	0,76%	2	0,15%
katonazenekar	7	0,53%	0	0%
nincs adat	7	0,53%	2	0,15%
hadtesttörzsnél	5	0,38%	0	0%
nem egyértelmű	5	0,38%	0	0%
tábori lelkész	1	0%	0	0%
tisztiszolga	1	0,07%	0	0%
egyéb	1	0,07%	1	0,07%
	1180		123	

nincs adat	295 (ebből 119 személy 1866-ban toboroz- tak)	22,55%
1. huszárszászad	90	6,88%
2. huszárszászad	75	5,73%
18. vadászszászad	64	4,89%
4. huszárszászad	63	4,81%
17. vadászszászad	62	4,74%
3. huszárszászad	61	4,66%
5. huszárszászad	55	4,20%
2. vadászszászad	41	3,13%
6. vadászszászad	32	2,44%
9. vadászszászad	29	2,21%
7. vadászszászad	27	2,06%
1. utászszászad	26	1,98%
3. vadászszászad	26	1,98%
4. vadászszászad	26	1,98%
12. vadászszászad	25	1,91%
10. vadászszászad	24	1,83%
11. vadászszászad	24	1,83%
16. vadászszászad	24	1,83%
1. vadászszászad	23	1,75%
13. vadászszászad	23	1,75%
15. vadászszászad	23	1,75%
5. vadászszászad	21	1,60%
2. utászszászad	20	1,52%
8. vadászszászad	19	1,45%
14. vadászszászad	19	1,45%
hadtesttörzs	14	1,07%
fegyver- és lőszerraktár	14	1,07%
1. tüzérinteg	12	0,91%
tüzértechnikus	10	0,76%
2. tüzérinteg	9	0,68%
nem egyértelmű	7	0,53%
1. ulánusszászad	6	0,45%
2. ulánusszászad	4	0,30%
"Comb. Esc"	3	0,22%
zászlóalj parancsnokság	3	0,22%
4. ulánusszászad	2	0,15%
ezredtörzs	2	0,15%
3. ulánusszászad	1	0,07%
"Dep Esc"	1	0,07%
kiegészítő parancsnokság	1	0,07%
"Reserve"	1	0,07%
tartalékban	1	0,07%

IV. 3. 4. 6. / „Utolsó bejegyzés”

A kiszállítások és a csapatfeltöltések terén is több eredmény kirajzolódik. Ezek alapján kijelenthető, hogy azok közül, akik csatlakoztak a mexikói önkéntesek sorába nem minden egyén került kiszállításra Latin-Amerikába. Többen közülük még Ljubjanában elhaláloztak, sokakat egészségügyi okokból szereltek le, míg többeket kicsaptak a seregből (48 fő; 3,66%). A transzportok tekintetében az is megállapítható, hogy az uralkodó mellett szolgálók (mint pl. Tüdős József) és az uralkodó mellé testőrszolgálatra beosztottak, korábban utaztak el (1864 tavasza és júliusa), míg néhány tiszt 1864 kora őszen a belga önkéntesekkel kelt útra a franciaországi Saint-Nazaire-ből. A sereg döntő többségének kiszállítása 1864 novembere és 1865 márciusa között 7 nagyobb transzportban zajlott Trieszt kikötőjéből a Compagnie Générale Transatlantique hajóinak fedélzetén. 1865 késő nyarán és őszen a mexikói szolgálat alatt egy rövid időszak során az önkéntes sereget mexikóiakkal kezdték feltölteni. 1865 ősztől voltak szórványos kiszállítások és hazaszállítások, valamint ezen időszak alatt sokan dezertáltak, leszereltek, átálltak, illetve néhányakat ki is csaptak a seregből. 1866 tavaszán tartottak még egy nagyobb toborzást (május elejéig), hogy feltöltsék a sereget (kb. 1000 fő, a magyarországi állomány ebből 129 fő; 9,86%), de ezeket a katonákat már nem szállították ki (a Tardy listán egyikük sem szerepel).

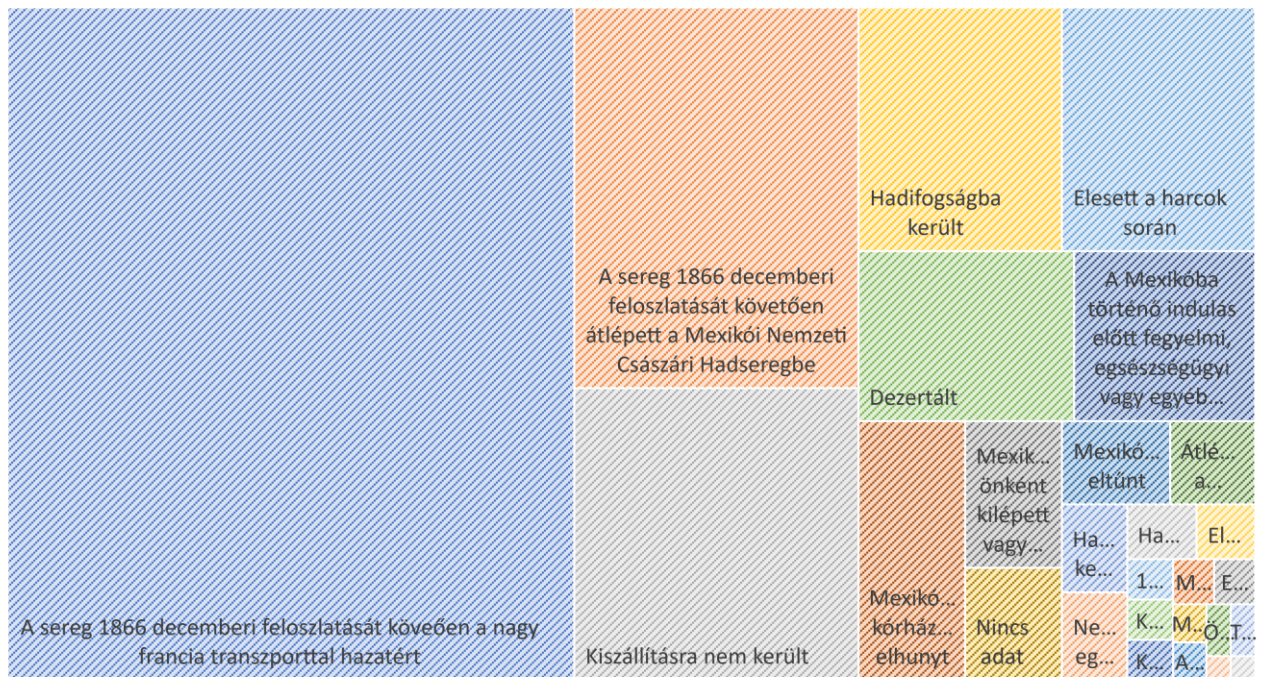
A témával foglalkozó magyar nyelvű írások többségében gyakran az a téves információ jelenik meg, hogy az osztrák önkéntes sereg katonái a II. Mexikói Császárság bukásáig szolgáltak Mexikóban és csak az uralkodó kivégzését követően szállították haza őket. Ezzel szemben a katonák hazatérési folyamata – bár nem mindenki esetében beszélhetünk erről – több lépcsőben zajlott. Az adatok elemzése rávilágított arra, hogy többen „menet közben” 1865 és 1866 folyamán szereltek le és kerültek hazaszállításra vagy maradtak Mexikóban (az AGN-ben fellelhető kérvények alapján 1866 nyaratól különféle indokokkal többen is hosszabb szabadságolást és Európába való látogatást kezdeményeztek). A mexikói osztrák önkéntes sereget 1866 decemberében uralkodói rendelet folytán feloszlatták és a katonák közül, aki akart az hazatérhetett szülőföldjére és a távozó francia seregekkel hagyhatta el Mexikót. Velük szemben viszont, akik továbbra is kitartottak az uralkodó mellett, azok zömmel átléptek a Mexikói Császári Nemzeti Hadsereg kötelékébe. Ezen csoport későbbi sorsát illetően további eltérések is megfigyelhetők. Közülük néhányan 1867 januárja és áprilisa között leszereltek, míg nagyobbik részük 1867 nyaráig a Puebla, a Querétaro vagy a Mexikóváros körüli harcokban elesett

vagy hadifogságba esett. Ők a hadifogság helyszínétől (Querétaro, Mexikóváros, Puebla) függően külön-külön csoportokban érkeztek vissza Európába, vagy telepedtek le Mexikóban.

A sereg 1866 decemberi felosztatását követően a nagy francia transzporttal hazatért	592	45,25%
A sereg 1866 decemberi felosztatását követően átlépett a Mexikói Nemzeti Császári Hadseregbe	168	12,84%
Kiszállításra nem került	129	9,86%
Hadifogságba került	77	5,88%
Elesett a harcok során	73	5,58%
Dezertált	57	4,35%
A Mexikóba történő indulás előtt fegyelmi, egészségügyi vagy egyéb okok miatt elbocsájtva, vagy önként leszerelt	48	3,66%
Mexikóban kórházban elhunyt	43	3,28%
Mexikóban önként kilépett vagy polgári állományba helyezték	22	1,68%
Nincs adat	17	1,29%
Mexikóban eltűnt	14	1,07%
Átlépett a Mexikói Császári Csendőrséghez	11	0,84%
Hadifogságba került, majd az <i>SMS Dandolo</i> fedélzetén hazatért	9	0,68%
Nem egyértelmű	9	0,68%
Hadifogságba került, majd önként Mexikóban maradt	6	0,45%
Elbocsájtva Mexikóban	5	0,38%
1865-66 folyamán áthelyezték a Mexikói Nemzeti Császári Hadse- reghez	3	0,22%
Kiszállítást megelőzően kórházban elhunyt	3	0,22%
Kivégezték	3	0,22%
Mexikóban maradt	3	0,22%
Egyéb	3	0,22%
Mexikóban elbocsájtva mint rokkant	2	0,15%
A kiszállítást megelőzően eltűnt	2	0,15%
Öngyilkosságot követett el	2	0,15%
Távozásának a módja ismeretlen	2	0,15%
Laibachban nem vonult be a hadtesthez	1	0,07%
Visszalépett az osztrák cs. kir. seregbe	1	0,07%

"UTOLSÓ BEJEGYSÉS"

- A sereg 1866 decemberi feloszlását követően a nagy francia transzporttal hazatért
- A sereg 1866 decemberi feloszlását követően átlépett a Mexikói Nemzeti Császári Hadseregbe
- Kiszállításra nem került
- Hadifogságba került
- Elesett a harcok során
- Dezerált
- A Mexikóba történő indulás előtt fegyelmi, egészségügyi vagy egyéb okok miatt elbocsájtva vagy önként leszerelt
- Mexikóban kórházban elhunyt
- Mexikóban önként kilépett vagy polgári állományba helyezték
- Nincs adat
- Mexikóban eltűnt

IV. 3. 4. 7. / Későbbi sorsok

1867 után a katonák közül többen Mexikóban maradtak és kezdtek új életet, egy részük pedig később innen is tovább állt. A Mexikóban maradt „osztrák” önkéntesek esetében megfigyelhető egy kisebb „átvándorlási hullám” is az Egyesült Államokba, de az egykori önkéntesek közül sokan felbukkantak a föld számos egyéb pontján is: akadt közöttük római étteremtulajdonos, uradalmi lovász Nagy-Britanniában, a hawaii királyi testőrség kiképzője, az argentin hadsereg lovassági tisztje, az 1870-71-es francia-porosz háború résztvevője és a perzsa hadsereg tábornoka.

A visszatértek közül többen a „civil pályán” folytatták életüket és sokaknál megfigyelhető az elszegényedés és koldusbotra jutás, valamint bűncselekmények (elsősorban sikkasztások) elkövetése.

Egy nemrég megjelent írásunkban arra mutattunk rá, hogy a mexikói veteránok rendkívül aktívak voltak az 1877-78-as orosz török-háború idején szerveződő légiók történetében.⁸⁸⁸

A későbbi sorsokat illetően a hazatért katonák egy része a katonai pályán folytatta a karrierjét (Közös Hadsereg; Cs. és Kir. Haditengerészet; M. kir. Honvédség; Magyar Királyi Csendőrség) és sokan közülük magasabb rendfokozatokig jutottak (a magyarországi állományból egy személy tábornoki, egy nyugalmazott vezérőrnagyi és egy pedig altábornagyi rangra emelkedett). Külön említésre méltó Pavlowszky Ede életpályája, aki 1850-ben kezdte meg katonai szolgálatát, 1859-ben részt vett a szárd-francia-osztrák háborúban, 1867-ben Habsburg Miksa császár mellett jelen volt Querétaro ostrománál, majd a hazatérését követően a M. kir. Honvédségnél folytatta a pályáját, ahonnan 1902-ben vonult nyugállományba. A története azonban itt nem ér véget, ugyanis 1914. december 4-én több mint 80 esztendőskorában reaktíválták és „mint nyugállományú és czimzetes és valóságos őrnagy tényleges beosztást” nyert és egészen 1917 májusáig szolgált az első világháborúban, mint kórházparancsnok. Pawlowszky Edéhez hasonlóan nagyjókai Farkas Vince – aki hazatérést követően többek között a Koronaőrség parancsnoka is volt – az első világháború idején előbb „a pécsi vasutbiztosító csoport parancsnoka”, majd pedig 1916. májusától a m. kir. 19-ik honvédegylezred lábadozó⁸⁸⁹ osztagának parancsnoka volt.⁸⁹⁰

⁸⁸⁸ BOBAY 2021.

⁸⁸⁹ Értsd: sebesültek.

⁸⁹⁰ Ld. *Függelék (Adattár) Tipikus és atipikus életutak.*

IV. 4. / A magyarországi katonák elbeszélő forrásai

„A 19. század az utazók évszázada”, az 1800-as években az új, addigiaknál gyorsabb és kényelmesebb közlekedési eszközök – vasút és gőzhajó – elterjedése és az ennek nyomában bekövetkező újabb gyarmatosítás átalakította a korábbi utazási szokásokat, így az legfőképpen az európaiak és az amerikaiak – vagy ahogyan Erika Pani fogalmaz a „fehér ember” – számára a korábbi veszélyes időtöltés helyett hétköznapi dologgá vált, mely azonban még így is csupán egy szűkebb társadalmi csoport számára volt elérhető. A távolságok lerövidülésével az utazás egyfajta „egzotikus” dologgá változott, olyasvalamire, amely részletes leírást érdemelt. A század folyamán rendkívül népszerű irodalmi műfajjává váltak az útleírások, amelyek megjelentek a sajtóban és könyvek formájában egyaránt. Ezen útbeszámolók írói sok esetben egyfajta „civilizált” és „kevésbé civilizált” nézőpontból mutatták be utazásuk történetét, viszont nem egy esetben írásaikban olyan kulturális értékeket őriztek meg az általuk meglátogatott kontinensek, országok hétköznapijairól, népszokásairól, rituáléiról és kulturális életéről, amelyek ezek nélkül nem maradtak volna fent az utókor számára.⁸⁹¹

A második mexikói Francia Intervenció és a II. Mexikói Császárság mindennapjainak és harcainak (1861–1867) résztvevői – legyenek azok katonai, diplomáciai vagy egyéb feladatokat ellátó személyek⁸⁹² – közül sokak, emlékiratokban, naplókban és egyéb különféle feljegyzésekben örökítették meg az általuk átélteket.⁸⁹³ A hadtörténelmi vizsgálatok szempontjából ezek közül a francia tisztek által írt művek váltak ismertebbekké,⁸⁹⁴ jóllehet ezek legtöbbször az egykorú résztvevők azon szándékából íródtak, hogy megmagyarázzák az utókor számára a kudarcos katonai és politikai vállalkozásban játszott szerepüket és elhárítsák magukról a felelősséget.⁸⁹⁵ Az elbeszélő források legnagyobb csoportját a hazaküldött levelezések teszik ki, melyek nagyban hozzájárultak az 1860-as évek mexikói hadi

⁸⁹¹ PANI 2004. 33–34.

⁸⁹² A Habsburg Birodalom mexikói konzulja, Schmit von Tavera 1903-ban adta ki emlékiratait. (SCHMIT RITTER VON TAVERA 1903. a.; SCHMIT VON TAVERA 1903. b. I–II.); Poroszország egykori mexikói megbízott nagykövete, Anton von Magnusnak a jelentéseit Joachim Kühn 1965-ben adta közre *Das Ende des maximilianischen Kaiserreichs in Mexico: berichte des königlich preussischen Ministerresidenten Anton von Magnus an Bismarck, 1866-1867* címmel. (KÜHN 1965.); A II. Mexikói Császárság kamarásának Maurice Delezés Spruch naplóját 2000-ben (*Memoirs de Maurice Delezé Spruch. Ayuda de cámara del emperador Maximiliano de Habsburgo 1864-1867*), míg Miksa császár főkertészének naplóját (*Las memorias de Jardínero de Maximiliano. Apuntes manuscritos de mis impresiones y experiencias personales en México entre 1864 y 1867*) az elmúlt évtized során spanyol fordításban közzétették. MONCADA GALÁN 2000., KNECHTEL 2011.

⁸⁹³ FLORES SALINAS 2001. 29.; ZUBIRÁN ESCOTO 2001. 106.

⁸⁹⁴ QUIRARTE 1970. 90.

⁸⁹⁵ PANI 2004. 42.

eseményeinek a tanulmányozásához. Egyes vélemények szerint ezeket mind a mai napig nem dolgozták fel kellő alaposággal, melynek oka bőségükben és idegennyelvi mivoltukban keresendő, mivel mint arra Flores Salinas rámutat a legtöbbjük francia vagy német nyelven íródott, azonban vannak még szép számmal „olasz, flamand és magyar nyelvűek is.”⁸⁹⁶

⁸⁹⁶ FLORES SALINAS 2001. 29.

IV. 4. 1. / Kitekintés a MÖF a „Lajtán túli” állományhoz köthető mexikói elbeszélő forrásaira

Ahogy arra a *Kitekintés a kutatási téma nemzetközi történetírására* című fejezetben már felhívtuk a figyelmet a Glenn Jewison és Jörg C. Steiner által szerkesztett internetes szakportál az *Austro-Hungarian Land Forces 1848-1918* tett közzé egy listát a témában megjelent német nyelvű munkákról. A felsoroltak között szerepel több olyan munka is, amelyet a mexikói osztrák önkéntes sereg tagjai írtak (ezek között főként német nyelvűeket találunk, egyedüli magyar nyelvű írásként Pawlowszky Ede memoárját említik).⁸⁹⁷ Ezen felül a téma osztrák szakértői (Brigitte Hamann; Daniek Edmund; Egon Cesar Corti; Konrad Ratz; Walter Klinger stb.) műveik készítéséhez felhasználták a szóban forgó források csoportot is, azonban tudomásunk szerint rendszerezett összegyűjtésükre még nem került sor; így a magyarországi születésű katonák elbeszélő forrásainak bemutatását megelőzően fontosnak tartottuk, hogy röviden felsoroljuk a MÖF osztrák, cseh, lengyel, olasz stb. tagjainak ilyen jellegű írásait is.

Az egykori magyar lapértésülések⁸⁹⁸ és az osztrák sajtóadatbázisokban végzett kutatás szerint az osztrák önkéntes sereg mexikói szolgálati idejében az osztrák lapok már több tiszt mexikói levelezéseit is közölték (ezek részletesebb elemzése további kutatási irány lehet),⁸⁹⁹ és az első visszaemlékezések kiadásáig sem kellett sokáig várnia a korabeli olvasóknak, ugyanis az egység hazatérésének évében, 1867-ben Brémában már meg is jelent az első kiadvány egy anonim szerző tollából *Die kürzlichen Ereignisse in Mexico von einem Augenzeugen* címmel,⁹⁰⁰ egy évvel később pedig Bécsben Julius Uliczny huszártiszt adta közre mexikói emlékeit: *Geschichte des österreichisch-belgischen Freikorps in Mexiko*.⁹⁰¹ 1870 és 1931 közötti időszakból eddigi ismereteink alapján, a „Lajtán túli”-akhoz köthetően további nyolc elbeszélő

⁸⁹⁷ *Austro-Hungarian Land Forces 1848-1918* (JEWISON, Glenn – C. STEINER, Jörg)

<http://www.austro-hungarian-army.co.uk/mexican/mxbooks1.htm>

⁸⁹⁸ A *Népbarát* 1865. július 23-i számában az alábbiakat olvashatjuk: „Az osztrákok sorsáról Mexicóban az ottani osztrák-mexicói szabadcsapatok egyik altiszte következőleg ír a »Klagenf. Ztg.«-nak”. *A Népbarát*, 5. évf. 30. sz. (1865. július 23.) 354–355.; Közli még: *Pesti Hírnök*, 6. évf. 162. sz. (1865. július 18.) 3–4.

⁸⁹⁹ A keresést az Österreichische Nationalbibliothek ANNO Historische Zeitungen und Zeitschriften felületén végeztem. Mexikóból hazaküldött levélközléseket ld. például: *Vereinigte Laibacher Zeitung*, Nr. 164. (am 20. Juli 1865.) 656–657.

⁹⁰⁰ *Die kürzlichen Ereignisse in Mexico* 1867.

⁹⁰¹ ULICZNY 1868.; Uliczny memoárjából két korabeli magyar lap (*Erdély és a Katholikus Néplap*) is közölt fordítást: 1. *A san-martini lelkész*; 2. *Miksa császár végnapjaiból*; 3. *Három éj egy útonálló életéből I-III.*; 4. *Egy kép a mexikói hadjáratból*. *Katholikus Néplap*, 26. évf. 38. sz. (1870. szeptember 22.) 303–305., 39. sz. (1870. szeptember 29.) 310–311., 41. sz. (1870. október 13.) 326–328., 42. sz. (1870. október 20.) 334–337. (A fordító személye nincs feltüntetve.); *Erdély*, 1. évf. 16. sz. (1871. június 15.) 130–133. (Fordította: Deák Gyula); *Erdély*, 1. évf. 30. sz. (1871. szeptember 21.) 294–296., 31. sz. (1871. szeptember 28.) 307–309., 32. sz. (1871. október 5.) 319–320., 33. sz. (1871. október 12.) 330–331. (Fordította: Deák Gyula); *Erdély*, 2. évf. 26. sz. (1872. június 27.) 183–187. (A fordító személye nincs feltüntetve, feltehetően Deák Gyula).

forrásról tudunk, melyek közül öt német, kettő lengyel és egy cseh nyelven került kiadásra. Albert Schönovsky 1873-ban Bécsben (*Aus den Gefechten des Österreichischen Freicorps in Mejico: Kampf gegen die Cuatacomacos im Jahre 1865*);⁹⁰² báró Karl Malortie⁹⁰³ 1882-ben Lipcsében (*Mexikanische Skizzen: Erinnerungen an Kaiser Max*);⁹⁰⁴ Alexander Czajkowski⁹⁰⁵ 1888-ban (*Aus dem Tagebuche eines Kaiserlich Mexichanisches Officiers*);⁹⁰⁶ Adolf Stöhr⁹⁰⁷ 1907-ben (*Erinnerungen eines österreichischen Offiziers aus dem mexikanischen Feldzug 1864/67*)⁹⁰⁸ és báró Karl Fürstenwärther⁹⁰⁹ 1910-ben (*Kaiser Maximilian von Mexiko. Die letzten Monate seiner Regierung und sein Tod*) adta közre a mexikói harcok során szerzett élményeit és tapasztalatait.⁹¹⁰

A II. Mexikói Császárság összeomlásakor – és már azt megelőzően is –, mint megfigyelhettük az „osztrák” önkéntesek közül többen az Amerikai Egyesült Államokba vándoroltak át és ott kezdtek új életet. Az egyik ilyen cseh önkéntes Josef Lebeda is így cselekedett és 1881-ben az egyik amerikai cseh sajtóorgánumban, az *Amerikán Národní Kalendár*-ban adta közre a történetét.⁹¹¹

A lengyel Konrad Niklewicz 1901-ben adta ki a mexikói élményeiről szóló memoárját,⁹¹² míg gróf Stanisław Wodzickinek – a januári felkelés és a mexikói kaland veteránjána – emlékirata a halála után tíz évvel jelent meg 1931-ben.⁹¹³

Az 1960-as évektől kezdődően néhány tiszt naplója és levelezése a forrásközléseknek köszönhetően vált elérhetővé a széles közönség számára. A munkánkban már többször idézett Alfons von Kodolitsch naplóját 1964-ben Felix Gamilschegg rendezte sajtó alá *Kaiseradler*

⁹⁰² SCHÖNOVSKY VON SCHÖNWIES 1873.

⁹⁰³ A belépésekor 2. oszt. ulánushadnagy a hadtesttörzsnél. ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps, Karton 147. 21/123.

⁹⁰⁴ MALORTIE 1882.

⁹⁰⁵ A belépésekor főhadnagy a 6. vadászszázadnál. ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps, Karton 147. 21/46.; Eredeti naplóját – benne fekete-fehér és színes rajzokkal – 2014-ben a bécsi Dorotheum aukciósház bocsájtotta árverésre. Ld.: <https://www.dorotheum.com/de/1/3252785/>

⁹⁰⁶ [CZAJKOWSKI] 1888.

⁹⁰⁷ A belépésekor 2. oszt. alhadnagy az 1. utászszázadnál. ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps, Karton 147. 21/164.

⁹⁰⁸ STÖHR 1907.

⁹⁰⁹ Belépésekor ulánus az 5. ulánusszázadnál. ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps, Karton 149. 23/132.

⁹¹⁰ FREIHERN VON FÜRSTENWÄRTHER 1910.

⁹¹¹ Az eredetileg cseh nyelven közreadottakat, Scott W. Phillips fordította angolra és tette közé az academia.edu felületén.

https://www.academia.edu/14107472/Experiences_of_One_Bohemian_in_the_Mexican_War

(2020. november 6.)

⁹¹² NIKLEWICZ 1901.

⁹¹³ WODZICKI 1931.

über Mexiko címmel.⁹¹⁴ A Galíciában született és Zágrábban elhunyt Karl Ferdinand Neumann visszaemlékezését az egyik leszármazottja fordította le és rendezte sajtó alá, mely a mexikóvárosi UNAM tudományos szakfolyóiratában a *Revista de la Universidad de Mexico*-ban került közlésre (*Siguiendo la pista de un manuscrito: Recuerdos de México (1864/67)* 1969-ben),⁹¹⁵ míg az egyik olasz résztvevő, Francesco Gerloni emlékiratait Umberto Corsini adta közre az 1980-as évek első felében.⁹¹⁶ Szintén ezen időszakban jelent meg a jelen disszertációban már szintén többször idézett Karl Khevenhüller huszártiszt naplója Brigitte Hamann gondozásában (*Mit Kaiser Max in Mexiko. Aus dem Tagebuch des Fürsten Carl Khevenhüller 1864-1867*),⁹¹⁷ valamint a bécsi hadtörténeti levéltár folyóiratában Julius Fleißig egykori főhadnagy és segédtszáz emlékirata Erwin A. Schmidl szerkesztésében (*Die Aufzeichnungen Julius Fleissigs über seine Teilnahme am Mexikanischen Abenteuer Kasiers Maximilians, 1864-1867*).⁹¹⁸ Az innsbrucki születésű huszártiszt, Georg Karl Philip Artmann levelezésének spanyol nyelvű – Patricia Escandón fordítása és szerkesztése nyomán – megjelentetésére 1992-ben a mexikóvárosi Instituto Mora biztosított felületet (*Al servicio de su majestad imperial: Un oficial de húsares en México*),⁹¹⁹ míg a yucatáni és matamorosi küldetésekben részt vett Pitner Ernst elbeszélő forrásainak forráskiadása 1993-ban Új-Mexikó fővárosában, Albuquerqueben látott napvilágot angol nyelven Gordon Etherington-Smith és Don. M. Coerver közös munkájának köszönhetően (*Maximilian's Lieutenant: A personal history of the Mexican campaign: 1864-1867*).⁹²⁰ A cseh Josef Mucha naplóját spanyol fordításban Jan Bažant adta közre 2004-ben Mexikóban (*El diario de un soldado: Josef Mucha en México: 1864-1867*),⁹²¹ valamint ugyanezen év folyamán jelent meg az események egyik szlovéniai résztvevőjének, Franc Kastelicnek a naplója is (*Meksikajnerska ekspedicija*).⁹²² Ahogyan korábban utaltunk rá az osztrák önkéntes seregben szolgáltak a Habsburg Birodalmon kívülről érkezett személyek, mint például a schleswigi születésű báró Heinrich Eggers, akinek memoárja szintén spanyolul jelent meg (*Memorias de México*).⁹²³

⁹¹⁴ GAMILLSCHEG 1964.

⁹¹⁵ NEUMANN 1969. Ld.: 16–17. oldalak között

⁹¹⁶ CORSINI 1982–1984.; Francesco Gerloniról ld. még: BONOMI 2008.

⁹¹⁷ HAMANN 1983.; A napló megjelent spanyol fordításban is. Munkám során ezen változatot használtam.

⁹¹⁸ A. SCHMIDL 1984.

⁹¹⁹ ESCANDÓN 1992.

⁹²⁰ PITNER 1993.

⁹²¹ BAŽANT 2004.; Josef Mucha naplója alapján Magyarország érintésével érkezett a ljubjanai gyűjtőtáborba. Fontos kiemelni, hogy Jan Bažant a felvidéki településeket a mai szlovák átiratban közli, mely nem felel meg a történelmi valóságnak.

⁹²² KASTELIC 2004.

⁹²³ EGGERS 2015.

Az osztrák önkéntes sereg „Lajtán túli” tagjainak számottevő lehetett a mexikói levelezése is. Walter Klinger a Mexikóban hősi halált halt Karl Graf Kurtzrock-Wellingsbüttel levelezéséről tesz említést munkájában, melyet Johann Gudenau jelentetett meg,⁹²⁴ míg Andreas Cornaro munkájában feljegyezte, hogy Carl Fuchsberger huszártiszt levelezése a bécsi Haus-, Hof- und Staatsarchiv kéziratgyűjteményében őrződött meg, melyből többször is idéz írásában.⁹²⁵

⁹²⁴ KLINGER 2013. 107–108.

⁹²⁵ CORNARO 1961. 67., 7. számú lábjegyzet.

IV. 4. 2. / A magyarországi és erdélyi állomány narratív forrásai

Ahogy arra korábban utaltunk a *MÖF* magyarországi tagjainak elbeszélő forrásaira a 19. század végén már Márki Sándor felhívta a magyar olvasóközönség figyelmét.⁹²⁶ Az azóta eltelt időszak alatt a magyar tudományos élet néhány további elbeszélő forrást is feltárt, azonban ezek szélesebb körű feltérképezése eziádig váratott magára, ebből kifolyólag kutatásunk egyik fő célkitűzése az ilyen jellegű írások felkutatása, összegyűjtése és csoportosítása volt.

Az egybegyűjtött narratív források⁹²⁷ mindegyikének mélyreható elemzését területi okokból jelen disszertációban nem tudjuk elvégezni – ám ez a későbbiekben egy jelentős publikálási lehetőség lehet. Ezen forrásdokumentumok bemutatásánál most elsősorban arra törekszünk, hogy a történelmi események kontextusába helyezzük az abban leírtakat, röviden bemutassuk tartalmukat, valamint a név szerint ismert szerzők esetében elvégezzük a hozzárendelésüket is a prozopográfiai adattárhoz. Mint látni fogjuk a forrásdokumentumok teljesen vegyes összetételű képeznek: vannak köztük adomák, anekdoták, levelezések, naplók, memoárok, interjúk és szekunder kivonatos forrásközlések egyaránt. Ezek csoportosítását illetően több ötlet is felmerült, mint például a csapatnem szerinti (testőrnaplók, huszárnaplók stb.), tiszti beosztás szerinti vagy akár az eseménytörténeti⁹²⁸ megközelítésű rendszerezés, azonban végül Hermann Róbert tanácsára a műfaj szerinti kategorizálás mellett döntöttünk (1. *Adomák; anekdoták; nekrológok; 2. Naplók; 3. Memoárok; 4. Levelezések; 5. Kivonatos*

⁹²⁶ MÁRKI 1893.

⁹²⁷ Ezen kutatás forrásbázisának bemutatását lásd részletesen a disszertáció *IV. 3. 3. / Az adattár forrásbázisa* című fejezetében. Ezen fejezetben az elbeszélő források ismertetésére szorítkozunk, azonban fontos megjegyezni, hogy ezeken felül a mexikói kalanddal kapcsolatban hivatalos okmányok is rendelkezésre állnak a magyarországi levéltárakban és intézményekben, melyek későbbi feldolgozása a témában még további kutatási eredményeket hozhat. A Hadtörténeti Levéltárban a Magyarországi Főhadparancsnokság (General Commando) 1864. évi iratanyagában jelentős számú dokumentum található az Österreichische Freiwilligenkorps toborzására vonatkozólag. Ezen kívül, mint azt a jelen dolgozatban láthatjuk Lenkey Albin levele és Gyulai Gaál Gyula iratai vonatkoznak még a mexikói katonai eseményekre. A Hadtörténelmi Levéltár munkatársaitól azt a felvilágosítást kaptam, hogy ezeken felül további dokumentumok nem találhatóak az intézményben. Ezzel kapcsolatosan felmerül annak az eshetősége is, hogy a nevezett iratanyag a 2. világháború pusztításainak eshetett áldozatul. Erről bővebben ld.: BOBAY 2017.; Dietrich Adolf Edler von Sachsenfels (Dietrich Adolf) több doboznyi hagyatéka 1958-ban Budapestről a Nagymező utca 28. szám alól került be a Budapest Főváros Levéltárába, amely azért kiemelkedő, mert – gyulai Gaál Gyulához hasonlóan – Mexikóból hazahozott hivatalos katonai iratokat is tartalmaz, mint például orizabai helyőrségben keletkezett parancsörtiszi könyvet. BÁCSKAI–FELHŐ–BÓNIS 1969. 74.; BFL XIII.2 Családi Iratok. A Dietrich család iratai 1770-1942

⁹²⁸ A mexikói önkéntes sereg magyarországi katonáihoz köthető narratív forrástípusok témáját illetően négy nagyobb csoportot lehet elkülöníteni: 1. kiképzés; 2. utazás, 3. mexikói események, 4. hazatérés.

szekunder forrásközlések; 6. Interjúk; 7. Szépirodalmi stílusú írások; 8. Háy János-féle történetek), azonban ezáltal egy személy akár több kategóriához is köthetővé vált.

IV. 4. 2. 1. / *Adomák; anekdoták; nekrológok*

„(Mexikóból) szegény kivonult hazánkfiái, kiket hir- és kalandszomj vonzott a tengertúlra, most egyre-másra hazatérnek. Jó nagy részben azonban ott veszett a forró mexikói égővalatt s a hazatértek is elszörnyedve beszélnek ama nagy szenvedések és nélkülözésekről, melyek ott folytonosan osztályrészüket képezték” közli a *Családi Kör* 1867 szeptemberében a Mexikótól sok reményt várt, csalódottan és elcsigázottan visszatért önkéntesekről.⁹²⁹ A hazatért személyek közül a későbbiek folyamán többen is a lokális közösségeinek (pl. polgármesterek, tisztek, hivatalnokok, vendéglősök stb.) köztiszteletben álló tagjai lettek és több helyen is megemlítik, hogy közülük sokan gyakran előszeretettel mesélték el a latin-amerikai országban átélt élményeiket a különböző eseményeken, összejöveteleken és kirándulásokon, mely több év távlatából nyilvánvalóan valamelyest talán meg is „szépülhetett” a számukra. Milassin Vilmos 1869-ben a *Nefeletts* hasábjain közölte rövid úti beszámolóját a Vaskapu építése miatt mára már eltűnt al-dunai szigeten, Ada-Kalén tett látogatásáról: „Kiránduló társaságunk nyolcz tagból állt; egy osztrák kapitány nejével, egy őrnagy, ki »General Bum-bum⁹³⁰«-ra emlékeztetett, **Bogyai Vincze**,⁹³¹ a mexicói expeditio derék őrnagya, ki folyvást érdekes mexicói élményekkel mulattatott, két angol, és egy odessai színész.”⁹³² Az uralkodót a vesztőhelyig kísérő **Tüdös József**⁹³³ is gyakran mesélte el a Mexikóban átélt élményeit és mint arról több napilap is beszámolt a fővárosi lakosok előszeretettel látogatták cukrászüzletét „s kérdezték a mexicói történetekről”.⁹³⁴ Ezen szokását idősebb korában is gyakorolta, amikor már éttermet vezetett a fővárosban: a „belső helyiség egyetlen hosszú szobából állott, (talán hátul volt még egy úri szoba) s itt állott a söntés, mellette egy karosszék, nos és abban trónolt, mint egy II. mexikói császár, Tüdös József a volt udvari szakács. Olyan óriási tekintélye volt a Józsefvárosi burgerek között, hogyha esténként hozzáfogott a nagy tragédia elbeszéléséhez, siri csend támadt a henteseken kívül ők voltak a legrabiatusabb emberek. Ezek az esti, hogy úgy mondjam mai nyelven »történeti tanfolyamok« annyi vendéget csábítottak oda, hogy Tüdös nyugalmazott császári szakács szépen meggazdagodott s nagy hire miatt akár katedrát is

⁹²⁹ *Családi Kör*, [8. évf.] 39. sz. (1867. szeptember 29.) c. 933.

⁹³⁰ A Gerolsteini nagyhercegnő című színdarab egyik szereplője.

⁹³¹ Kiemelés a szerzőtől; Bogyay Vince életrajzát ld.: *Függelék (Adattár); Tipikus és atipikus életutak*.

⁹³² MILASSIN 1869. 418.

⁹³³ Életrajzát ld.: *Függelék (Adattár); Tipikus és atipikus életutak*.

⁹³⁴ *Budapesti Közlöny*, 2. évf. 272. sz. (1868. november 25.) 2582.; *Fővárosi Lapok*, 5. évf. 87. sz. (1868. április 15.) 347. *Pesti Hírlap*, 19. évf. 86. sz. (1868. április 12.) 3.; *Politikai Ujdonságok*, 14. évf. 16. sz. (1868. április 15.) 193.

nyithatott volna.”⁹³⁵ Nagyrévi Neppel György a feltételezhetően ún. tornisterkindként Milánóban született **Popp Nándorról**⁹³⁶ jegyzi meg, hogy „később a honvédlovasságnál kapott beosztást és mint huszárcapitány kvietált sok-sok évvel ezelőtt. Fiának, aki manapság már nyugalmazott ezredes — sok érdekes részletet beszélt el annakidején a mexikói vérzivataros időkben.”⁹³⁷

A messzi távoli harcokról fennmaradt adomák leggyakrabban az egyes résztvevők hosszabb-rövidebb nekrológjaiban olvashatóak. A mexikói császári testőrségben szolgált **Antal Ambrus**⁹³⁸ halálakor, emlékének a *Mexikói hős* címmel egy nagyobb terjedelmű megemlékezést szenteltek szülővárosa sajtóorgánumban a *Tolnavármegye* hasábjain.⁹³⁹ Mint ebben írják Antal érdekes „epizódokat tudott elmesélni a mexikói hadjáratról, melynek különösen magyar ezrede⁹⁴⁰ nagyon tarka népségből verődött össze. Az élükön egy magyar gróf szerepelt mint ezredes, a legénység: pedig mind kiszolgált, tőlünk összetoborzott, vakmerő fickókból állott, kik között fegyelmet tartani nem volt gyerekjáték. Azonban elszántság és halálmegvetés dolgában legelői jártak és félelmessé tették nevüket az ellenség előtt.” Személyéről megjegyezték azt is, hogy bár sok „érdekes epizódot tudott” ennek ellenére „nem is igen hozakodott elő a viselt dolgaival, még ha nógatták is a mesélésre.” A nekrológban csupán egy általa előadott – más forrásokkal nem alátámasztható – mexikói történet szerepel, mely szerint a „többi közt egy somogyi kanászról mesélte a megboldogult Ambrus hogy annyi kihágást követett már el, hogy az ezredesük egy mars alkalmával — a legelhagyatottabb mexikói erdőségek mellett — lehuzatta róla az uniformist, elvették fegyvereit, lovát és ott hagyták teljesen pőrén, hogy megszabaduljanak tőle; az ezred pedig lóháton tovább masírozott. Biztosak voltak benne, hogy ez az ember ott az ismeretlen vadonban elpusztul. Amint aztán egy helységbe értek és glédába álltak pihenőre és az ezredes szemlét tartott fölöttük, az utolsó lovas háta mögött megpillant egy pőrére vetkőzött atyafit, egy számárnak a hátán! Megvizsgálják és constatálják, hogy ez a furcsa katona nem más, mint az ő somogyi kanászuk, akiről azt hitték,

⁹³⁵ MANDOLA 1927. 1.; Egyes értesülések a fentieknek ellentmondani látszanak, mely szerint „Tüdős József nagyon ritkán beszélt” Miksa császár kivégzéséről, vagyis „a szomorú napokról s akkor is csak nagyon bizalmas környezetben. Úgy látszik, Bécsben kötötték lelkére a lehető hallgatást. Ilyen bizalmas körben azután elmondta, hogy Miksa császárt a fölkelők Queretoróban egy kolostor-templomban őrizték.” *Vendéglősök Lapja*, 27. évf. 7. sz. (1911. április 5.) 4–5.; Úgy gondolom, hogy ez esetben az egyfajta titoktartás talán inkább Ferenc József legidősebb öccsének kivégzését követő évekre lehetett inkább igaz, a dualizmus későbbi évtizedeiben a fenti idézet alapján már kevésbé.

⁹³⁶ Életrajzi adatait ld.: *Függelék (Adattár; A történelmi Magyarországához köthető mexikói önkéntesek adattára)*.

⁹³⁷ NAGYRÉVI 1942. 11.

⁹³⁸ Életrajzát ld.: *Függelék (Adattár); Tipikus és atipikus életutak*.

⁹³⁹ *A mexikói hős* 1894. 2.

⁹⁴⁰ A valóságban ilyen nem létezett, a szerző itt nyilván a huszárságra asszociál.

hogy azóta már a fenevadak martaléka lett. Pedig nem pusztult el a rossz csont, hanem útközben requirált valahol egy szamarat és azon utolérte az ezredet. Az ezredes aztán ezért a vakmerő stiklijéért meg is bocsátott neki és újra beöltöztette az ezredbe.”⁹⁴¹

Antal Ambrushoz hasonlóan egy hosszas nekrológban adtak hírt egy másik egykori mexikói önkéntes, – és 48-as veterán – **Herberth Alajos**⁹⁴² haláláról. Az írás szerzője – Herberth egykori jóbarátja, Domonkos János tanító és múzeumőr–,⁹⁴³ hosszasan ismerteti a háborúkat megjárt egykori katona élettörténetét – melyben döntően a 48-as szerepvállalása került kidomborításra – azonban Latin-Amerikában szerzett élményeiről csupán néhány sor erejéig történik utalás és azok sem a katonáskodásával kapcsolatosak, hanem hétköznapi jellegűek: mint „a természet imádója Mexikó város környékén sokszor kilovagolt egyedül a vidék szemléletére. Egykor olyan mezőre ért, melyen Clerodendronnál⁹⁴⁴ egyéb nem nőtt s a legteljesebb virágzásban volt minden fő, ha véletlenül nem fúj jókora szél, az illat megöli. Megmászta a Popocatepetl⁹⁴⁵ és Citicatepetl⁹⁴⁶ havas csúcsait. Egyszer Karácsonykor a Mária és a Bambino⁹⁴⁷ tiszteletére rendezett éjjeli körmenet alkalmával, melyen a vallásos császár és császárné is részt vettek, az utcái tűzijáték egyik röppentyűje⁹⁴⁸ úgy megijesztette különben csendes lovát, hogy őt kiragadta a körmenetből és sok embert megsebesített. A benszülött⁹⁴⁹ papok szertartászavarással vádolták és 5 arany pénzbírságra kérték elítélni. A császár kifizette a bírságot helyette.”⁹⁵⁰

A fentebb már említett **Tüdös Józsefről** elhunytát követően, mint a fővárosi gasztronómiai élet egykori megbecsült tagjának élettörténetére a *Vendéglősök Lapja* – és két meghatározó fővárosi napilap – is visszaemlékezett, kiemelve, hogy ő kísérte utolsó útjára a megboldogult mexikói uralkodót: „a szerencsétlen császárt halálra ítélték, ő kísérte a vesztőhelyre is; vele egy kocsiban ült, sőt a rozoga járomüből Tüdös emelte ki az ablakon a császárt, mert az ajtó nem nyílt ki. A vesztőhelyen Miksa császár magához intette hü emberét,

⁹⁴¹ *A mexikói hős* 1894. 2.; A nekrológ szerzőjének személye nem ismert. Az írást „Veterán” álnévvel közölte.

⁹⁴² Életrajzát ld.: *Függelék (Adattár); Tipikus és atipikus életutak.*

⁹⁴³ HÉJJA 2011.

<https://www.gyulaihirlap.hu/4025-aldott-legyen-emlekuk>

(2021. február 9.)

⁹⁴⁴ Magyarul végezteserje, Latin-Amerikában is őshonos növény.

⁹⁴⁵ Helyesen: Popocatepetl. Ma is működő aktív vulkán és egyben az ország második legmagasabb hegycsúcsa. Mexikóváros és Puebla között található.

⁹⁴⁶ Helyesen: Citlaltépetl, más néven Pico de Orizaba Mexikó legmagasabb hegysége.

⁹⁴⁷ Értsd: A Szűzanya és a kisdéd Jézus.

⁹⁴⁸ A nagyobb vallási ünnepeken rendezett római katolikus körmeneteknek Mexikó legnagyobb részén a mai napig fontos eleme a tűzijáték.

⁹⁴⁹ Értsd: mexikói.

⁹⁵⁰ DOMONKOS 1896. 1–2.; A nekrológot Herberth egykori jóbarátja Domonkos János írta és a gyulai *Békés* hetilap közölte.

átadta neki felesége arcképét és megbízta, hogy azt juttassa felesége kezébe s mondja meg neki, hogy legutolsó gondolata is az övé volt. Ugyanakkor gyönyörű arany óráját s azt a selyem zsebkendőt, mellyel szemét bekötni akarták. Tüdősnek ajándékozta emlékül. Miksa császár kivégzése után a még kíséretében maradtakkal nem jött haza, hanem ott maradt, a míg a császár holttestét haza nem hozták. A holttesttel együtt tért haza.”⁹⁵¹

A halálhíre alapján szintén egykori 48-as honvéd és az 1859-es háborút is megjárt **Kanuski József**⁹⁵² csupán annyit közöltek – nyilvánvalóan a saját elbeszélései alapján –, hogy a „Nagy idők tanúja” az „olasz háború után 1864-ben a Panama hajón elkísérte Miksa császárt Mexikóba, a hol csendőrszolgálatot teljesített a császár mellett. A queretarói katasztrófát úgy kerülte el, hogy Miksa császár küldte Markez⁹⁵³ tábornokhoz a város ostroma előtt.”⁹⁵⁴

Szintén keveset írnak mexikói szerepvállalásáról **Trittremmel Ferdinánd**⁹⁵⁵ nekrológiájában, melyben annyi adat szerepel, hogy „a 17 éves” (sic!) [valójában huszonöt – B. I. Z.] Tritremmel felcsapott „pirosnadrágos és piroscsákós mexikói huszárnak. Mint a császár katonája végigküzdötte a mexikói fölkelőkkel vívott harcokat és több ütközetben meg is sebesült. A daliás legényt a husároktól átvették a császár testőrségébe. Nem sokáig örülhetett a nagy megtiszteltetésnek, mert a császár tragikus halála után neki is vissza kellett térnie Európába. A testőrök közül Tritremmel maradt legtovább életben.”⁹⁵⁶ Utóbbi állítás, vagyis a mexikói testőrséghez történő áthelyezéséről kutatásaink során nem találtunk semmilyen dokumentumot, katonai törzslapjára csupán hazaérkezésének az ideje került feltűntetésre.⁹⁵⁷

⁹⁵¹ *Budapesti Hirlap*, 31. évf. 74. sz. (1911. március 29.) 9.; *Pesti Hirlap*, 33. évf. 74. sz. (1911. március 28.) 13.; További nekrológiát ld.: *Vendéglősök Lapja*, 27. évf. 7. sz. (1911. április 5.) 4–5. (Ebben tévesen kerül közlésre, hogy hogy Tüdős a császár holttestét „felboncolta, még pedig saját kezűleg. A nemesebb részeket kivette és egy borszeszszel telített nagy üvegbe tette. Magát a testet a harangkötélen a templom tornyába húzta és ott teljesen kiszárította, azután egy közönséges faládába csomagolta.” A császár testének bebalzsamozását mexikói orvosok végezték, melynek során az első napon udvari orvosa, Samuel Basch és Szenger (Hamvai) Ede is segédkezett, utóbbi memoárja szerint.); A *Vendéglősök Lapja* szerint többször járt a császárnál is magán audiencián: „magyar közhuszárt ért meg az a kitüntetés, ami Tüdős Józsefet nem egyszer érte, hogy a király bécsi, vagy budapesti palotájában magához hívatta, leültette s úgy mondotta el vele a queretarói szomorú tragédia megrázó részleteit. És ilyenkor mindig könnyek lopódtak az agg uralkodó szemeibe s hálásan szorította meg a derék magyar vendéglős, az egykor magyar huszár kezét. Azét a férfiúét, akinek egyenes lelkében a teljes valóságban megvolt a magyar hűség és a becsületes, magyar emberségesség érzete.” *Vendéglősök Lapja*, 27. évf. 8. sz. (1911. április 20.) 4–5.

⁹⁵² Életrajzi adatait ld.: *Függelék (Adattár; A történelmi Magyarországához köthető mexikói önkéntesek adattára*.

⁹⁵³ Leonardo Márquez Araujo tábornok (1820–1913)

⁹⁵⁴ *Budapesti Hirlap*, 19. évf. 210. sz. (1899. július 31.) 8.

⁹⁵⁵ Életrajzi adatait ld.: *Függelék (Adattár; A történelmi Magyarországához köthető mexikói önkéntesek adattára*.

⁹⁵⁶ *Jövő*, 3. évf. 93. sz. (1923. április 21.)

⁹⁵⁷ ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps, Karton 151. 25/190.

Einczinger Lipót⁹⁵⁸ „48-as honvédörmester és nyug. pénzügyőri szemlész” haláláról „Egy mexikói hős halála” címmel adott ki közleményt a *Pesti Hírlap* 1905 márciusában. Ebben a mexikói események bemutatása dominál, – azonban kevés szó esik magának az egykori résztvevőnek, Einczinger Lipótnak a szerepéről. A nekrológ inkább egy rövid összefoglalásnak mondható az osztrák önkéntes seregről és Miksa császárságának a végnapjairól. A szövegben szereplő információk alapján az írás forrása egyértelműen Pawlowszky Ede munkája – a későbbiekben még részletesen szólunk róla – lehetett, ugyanis mint írják amennyiben az elhunyt „mexikói élményeiről emlékiratot hagyott hátra, az bizonyára ép oly érdekes lesz, mint Pawlowszki huszárszázadosé, aki fővárosi fogalmazói állását otthagya, mint önkéntes követte Mexikóba Miksa császárt és nemcsak szemtanúja, de egyik kiváló hőse is volt annak a kétségbeesett küzdelemnek, amely hetven napon át folyt Queretaróban.”⁹⁵⁹

A nekrológokon felül maradtak fent anekdoták a mexikói kalandról családi elbeszélések nyomán is, a néprajzi gyűjtésnek köszönhetően és a lelkes újságíróknak hála. Mint korábban említettük az 1877–78-as orosz-török háború idején az egykoron Miksa császár zászlója alatt Mexikóban szolgált magyar katonák közül többen is csatlakoztak a különféle segédlegiókhoz vagy azok szervezkedéseikhez. A törökországi lengyel légió lovassági parancsnokának, **Horváth Lajosnak**⁹⁶⁰ a tiszti kinevezéséről közölt hazai tudósításokban megjegyezték, hogy a „mexikói harctéren vakmerő fegyvertények által tüntette ki magát. Így többek között egy marok huszárral meglepett éjjel egy jelentékeny csapat mexikói fölkelőt, kik egy dombon voltak elsanczolva. Vagy 200-at elfogott közölök, a többbit pedig szétugrasztotta”.⁹⁶¹ Úgy véljük ezen történet az 1866-os Teotitlan melletti Mazatlannál (Oaxaca tagállam) lezajlott ütközetre utalhat, melyről a Mexikóvárosi Állami evéltárban is maradtak fent jelentések. Ezek alapján 1866 júniusában Horváth őrmester egy huszárkülönítménnyel és egy huszonöt fős helyi milíciával „fényes győzelmet aratott” egy disszidensekből álló ellenséges csapat felett, akik közül ötven fő elesett, harminc fő pedig hadifogságba került. Ezen felül a császáriak zsákmányoltak 70 lőfegyvert, 26 lovat és számos fontos dokumentum is a kezükre került.⁹⁶²

⁹⁵⁸ Életrajzi adatait ld.: *Függelék (Adattár; A történelmi Magyarországhoz köthető mexikói önkéntesek adattára.*

⁹⁵⁹ *Pesti Hírlap*, 27. évf. 62. sz. (1905. március 2.) 11.

⁹⁶⁰ Életrajzát ld.: *Függelék (Adattár); Tipikus és atipikus életutak.*

⁹⁶¹ *Magyarország és a Nagyvilág*, 14. évf. 27. sz. (1877. július 8.) 431.; *Magyar Polgár*, 11. évf. 147. sz. (1877. június 29.) 3.

⁹⁶² AGNM, México Independiente, Gobernación y Relaciones Exteriores, Segundo Imperio, Caja num. 54. Exp. 9.; Secretaría Privada del Emperador

„Édesatyám, mint fiatal katonatiszt szolgált még ohábamutiniki Petrovics Vazul százados⁹⁶³ alatt, aki több magyar tisztársával kint járt Mexikóban Miksa császár expedíciójával” kezdi *Régi magyarokról... Bíró István Megmenti Miksa mexikói császár életét* című rövid cikkét a már korábban idézett Kerekesházy József. A Tardy hagyatékából előkerült történetet talán egykorú elbeszélés alapján jegyezheték fel Querétaro 1867-es ostromáról. Az „erőd⁹⁶⁴ egy kiugró sáncemelvényen tartott éppen rövid szemlét a császár Meuja⁹⁶⁵ és Miramon tábornokok kíséretében. Tudjuk, hogy Queretaronak nemsokára bekövetkezett eleste is árulás műve volt. Nos, már ekkor is akadtak bőven árulók a seregben. Amikor a császár a sánc mellvédje elé lépett, hogy kikémlelhessen az alant elterülő síkságra, hirtelen golyó süvöltött felette el. Bíró István állott legközelebb hozzá. Hirtelen eléje ugrott és e pillanatban észrevette, hogy az oldalt álló katonák egyike sapkájával intetett a távolba. Bíró gyanúja másodperc alatt tisztázódott újabb lövés már súrolta karját. – a golyót a császárnak szánták. Nyilvánvaló, hogy az áruló katona adta a jelet az ostromlóknak, hogy itt az uralkodó. A katonát elfogták, a dolog kiderült. Miksa császár golyóját pedig Bíró István magyar vitéz fogta fel saját karcsontjában. Ez az, amit kevesen tudtak idehaza és amit egyszer el kellett mondanunk erről az önfeláldozó, kalandos életű magyar férfiúról.”⁹⁶⁶ Eme történet hitelességének alátámasztására vonatkozóan ez idáig nem találtunk semminemű egyéb információt. Kutatásaink alapján Bíró István nevű százados nem szolgált a mexikói önkéntesek sorában (csupán egyetlen Bíró vezetéknévvel viselő személyt sikerült fellelnünk a bécsi iratok között) és korábban úgy véltük, hogy a történetben szereplő egyén talán azonos lehet **Bíró Józseffel**⁹⁶⁷, azonban utóbbi életrajzi adatai kizárják ennek a lehetőségét, ugyanis ő nem lehetett jelen a querétarói ostromnál, mivel 1867. április 13-án már Triesztben tartózkodott.

A kiskunmajsai születésű **Bakodi Antal**⁹⁶⁸ történetei Nagy Czirok László néprajzi gyűjtésének köszönhetően maradtak fent az utókorra. A kiskunhalasi néprajzkutató az 1930-as

⁹⁶³ 1895-ben kolozsvári 21. honvéd gyalogezred ezredparancsnoka. *A Magyar Királyi Honvédelmi Ministerium, a Honvédség és Csendőrség Névkönyve* 1895. 154.; A mexikói önkéntes sereg névsorában Petrovics Vazul nevű személyt nem találtunk, eltérő keresztnévvel három személy is viseli a Petrovics nevet: Petorvitsch Felix, Petrowitz Ferdiand és Petrowitz Andreas. ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps, Grunbacher Index/Mexiko

⁹⁶⁴ Querétaro városában nem volt katonai erőd, a várost megerődítették különös tekintettel a kolostorépületekre.

⁹⁶⁵ Helyesen: Meija.

⁹⁶⁶ KEREKESHÁZY 1944. 3.

⁹⁶⁷ Életrajzi adatait ld.: *Függelék (Adattár; A történelmi Magyarországhoz köthető mexikói önkéntesek adattára.*

⁹⁶⁸ Életrajzi adatait ld.: Uo.

években a *Kiskunhalasi Helyi Értesítő*-ben közölte a Mexikót megjárt Bakodi adomáit, illetve egybegyűjtve az 1963-ban közreadott *Budártüzek mellett* című művében is olvashatóak azok.⁹⁶⁹

Az oaxacai seregek tábornoka, Porfirio Díaz 1865 folyamán hadifogságba esett. Szigorú őrizet mellett Pueblában tartották fogságban, ahol összebarátkozott a mexikói osztrák önkéntes sereg egy magyar származású tisztjével, Csizmadia János hadnaggyal. Díznak 1866 szeptemberében kijátszva az őrséget kalandos úton módon sikerült megszöknie és visszatérnie a déli republikánus sereghez.⁹⁷⁰ Egyes vélemények szerint a republikánus tábornok szökésében szerepe volt a magyar tisztnek is,⁹⁷¹ annyi azonban bizonyos, hogy Varjassy Béla memoárja alapján Díaz Mexikóváros 1867-es ostromakor örömmel találkozott az akkoriban még Mexikóban tartózkodó Csizmadia Jánossal,⁹⁷² és még a századfordulót követően is egy őt felkereső magyar újságírótól, Zombory Istvántól is Csizmadia hogyléte felől érdeklődött.⁹⁷³ Kenedi Géza (1853–1935) – Quintus álnéven – 1924-ben hívta fel egy Rómában élő kalandos életet élő magyar étteremtulajdonos, „Luhr bácsi” történetére a hazai olvasóközönség figyelmét, akinek elbeszélésben Porfirio Díaz szökésének története is szerepel.⁹⁷⁴ Luhr bácsi a következőket adta elő: „Hát tetszik tudni, 1865-ben húsz esztendő voltam, amikor besoroztak huszárnak Pécssett. Árvagyerek voltam, hát nem volt, aki búsuljon értem. A rákövetkező évben Csehországban a porosz háborúban meglőtték a lábomat, de kihevertem. Akkor őrmesternek neveztek ki. Ez volt a baj. Akkor volt az, amikor, a franciák kivonultak Mexikóból és beugratták Ferenc József császárt (akkor még csak császár volt), hogy küldje oda az öccsét, Maximiliánt

⁹⁶⁹ *Kiskunhalas Helyi Értesítője*, 31. évf. 73. sz. (1931. szeptember 12.) 4.; *Kiskunhalas Helyi Értesítője*, 38. évf. 104. sz. (1938. december 28.) 3.; NAGY CZIROK 1963.; Ez úton is köszönöm Végső Istvánnak, hogy felhívta a figyelmemet ezen forrásra.

„Amint beszéltek az öregek, legelőbb két házas ember, — Martinyi József meg Révész István 48—49-iki honvéd hadnagy csaptak fel. Utánuk Nagy Czirok Imre gazdalegény következett, aztán Bakódi Antal s még néhányan, de tízre nem bírt a száma felemelkedni azoknak, akik hajlandók voltak elbúcsúzni az árva lányhajas homoktól. Akik bekezeltek, ki is mentek az ígéret földjére Mexikóba, de viszontagságos katona élet után ép bőrrel került haza valamennyi. Vitézi tetteikről, kalandos ételükről majd másik fejezetben lesz szó.” [NAGY CZIROK] 1937. 4.

⁹⁷⁰ TOVAR Y DE TERESA 2018. 43–44.

⁹⁷¹ Porfirio Díaz császári fogságáról bővebben ld.: TELLO DÍAZ 2020.

⁹⁷² VARJASSY 1901. 2.

⁹⁷³ Zombory István erről többek között az alábbiakat írja: „Épen negyvennyolc év múlt el azóta, midőn 1910-ben az a szerencse jutott osztályrészemül, hogy az agg elnök előtt tiszteleghettem. Nem mondhatom, hogy «ritka szerencse», mert könnyebb volt hozzá bejutni, mint idehaza egy «mint szövetkezet» direktorához. Midőn megtudta, hogy magyar vagyok, arca földerült és rögtön azt kérdezte: Nem ismerék-e egy Csizmadia nevű volt katonatisztet? Él-e még? Milyenek a körülményei? stb. s hogy őt értesítem, ha megtudtam valamit. Sajnos nem sikerült, bár váltig kerestem.” ZOMBORY 1915. 114–116.; Varjassy Béla értesülései alapján Csizmadia János elméje hazatérését követően megborult és 1868-ban öngyilkosságot követett el. Életrajzi adatait ld.: *Függelék (Adattár; A történelmi Magyarországhoz köthető mexikói önkéntesek adattára.*

⁹⁷⁴ Kenedi Géza 1925-ben a 8 Órai Újság-ban még Quintus álnévén közölte írását (*Római esetek*), míg a Pécsi Napló számára 1925-ben írt cikkében (*Luhr bácsi mártíromsága*) már a saját nevét használta. QUINTUS [KENEDI] 1924. 2–3., KENEDI 1925. 1–2.; Mint Martin József közli, Kenedi Gézának a két leggyakoribb álneve a Quintus és Gleicha volt. MARTIN 2012. 108.

császárnak. Katonák kellettek neki. Nekünk kihirdették, hogy aki már őrmester és el akar menni Mexikóba vele, abból azonnal hadnagy lesz magától. Hát hogyne jelentkeztem volna. De már a tengeren megbántam, mert olyan nagy beteg lettem a hajón, hogy négykézláb másztam, mint a sertés állat. Csak a portopée⁹⁷⁵ vigasztalt. Azt kell mondanom, hogy jó katona voltam, csak az volt a baj, hogy a háború mégis rosszul ment. A fővezér úgy akart rajta segíteni, hogy megüzentette a mexikóiaknak, fejbőlveti minden elfogott tisztjüket, mint lázadót. Néhány fogoly mexikói tisztet, aki pedig csak hazáját védelmezte, azonnal fejbe is lövett. Mindjárt mondtam, hogy ebből még baj lesz! Úgy is lett. Éppen az én csapatomhoz jött az a lovas mexikói tiszt, aki azt az üzenetet hozta az ő generálisától, hogy fogat fogért! Ők is fejbe lövik a mi tisztjeinket, ha elfogják; akárha maga lesz is a császár. Azt is mondta, hogy becsületszavukra! A mi tábornokunk erre nagyot nevetett, a mexikói tiszt pedig visszakocogott. No jól van. Harmadnap estefelé megint fogtunk két fiatal mexikói tisztet. Az ezredes nekem adta, hogy őrizzem őket reggelig; majd napfölkeltkor lövik őket fejbe. Magyar legényeim, voltak és megsajnálták a két vitézt, de nekem sem kellett sók biztatás. Valami rozszant gunyhóban őriztük őket és biztos voltam felőle, hogy legényeim nem árulnak el semmit. Éjfélután kibontottam a gunyhó hátulját és szélnek eresztettem őket. Nagyon hálálkodtak. Az egyik Porfidio Diaznak nevezte magát. Nem hiszi el, de igaz, hogy ez az ember ma a mexikói köztársaság híres elnöke! (Akkor még csakugyan élt a nagyhirű elnök.). Másnap persze nagy baj volt emiatt. De még aznap támadást kaptunk és szükség volt minden emberre. Harmadnap pedig csuful kikaptunk a benszülöttektől⁹⁷⁶ és többed-magammal én is a fogságukba estem. No szervusz hadnagy ur! – gondoltam magamban, holnap ilyenkor szent Péter veszi számon tőlem azt, amit cselekedtem. De nem úgy lett. Estefelé egyszerre csak megjelenik az istállóban, ahol őrizték, ugyanaz a Porfidio Diaz főhadnagy, akit én elszöktettem. Csak annyit értettem a rossz francia beszédjéből: Hadnagy ur készüljön! Az ezredemmel közöltem, mit tett ön velünk. Siessen. Tudtára adom, hogy a császáraját is elfogtuk és holnap reggel azt is fejbe fogjuk löni a többi tiszttel. Ön szabad. Kíséretet kap a kikötőig és nézze, hogy a legelső hajóval az Egyesült Államokba jusson. Adieu! – Másnap Vera Cruzban hallottam, hogy a császárt csakugyan agyonlőtték, én pedig iparkodtam New-Yorkba.”⁹⁷⁷ Annyi bizonyosnak tűnik, hogy a „Luhr bácsi” név valójában a pécsi születésű **Schwarz Mórítz**-ot⁹⁷⁸ takarja, aki valóban a *MÖF* tagjaként érkezett Mexikóba. Az idézetben közöltek egy része fedi a valóságot (a cs. kir.

⁹⁷⁵ Jelentése: kardbojt.

⁹⁷⁶ Értsd: a mexikói republikánus seregtől.

⁹⁷⁷ KENEDY 1925. 1–2.

⁹⁷⁸ Életrajzát ld.: *Függelék (Adattár); Tipikus és atipikus életutak.*

seregből történő átlépés lehetősége magasabb tiszti ranggal, a kölcsönös kivégzések), azonban a szövegben több olyan állítás is szerepel, amely erősen megkérdőjelezi annak hitelességét. Egyrészt az életrajzi adatok alapján feltehetően nem árvaként nevelkedett, hanem az egykori pécsi Schwartz kereskedőcsalád sarja volt, illetve téves azon kronológiai sorrend is miszerint előbb megsebesült az 1866-os porosz-osztrák háborúban, majd ezt követően vállalta a mexikói szolgálatot, ugyanis 1864 nyarán már a mexikói osztrák önkéntes seregnél volt és 1865-ben már egyértelműen a latin-amerikai államban tartózkodott. A Porfirio Díaz megszöktetéséről előadottak szintén gyanúra adnak okot a leírtak hitelességével kapcsolatosan. Tudniillik az egyik legfontosabb hadifogoly, Porfirio Díaz őrzése nem egy „rozzant gunvhóban” történt, hanem egy erre megfelelő helyen, valamint Díaz egyedül szökött meg és nem többet magával. Ezeken felül Schwarz Móric Mexikóból történő távozása körülményeinek taglalása is kétséges. Porfirio Díaz valóban közben járt az európai tisztek szabadon bocsájtásáért és segítette távozásukat Mexikóból, azonban az nem ilyen formában történhetett.

IV. 4. 2. 2. / *Naplók*

Az általunk tárgyalt naplók esetében két nagy csoportot lehet megkülönböztetni, a tekintetben, hogy az a teljes eseménytörténetet lefedi-e a sereg toborzásától, kiszállításától a mexikói harcokon át a hazatérésig, vagy, mint naplótöredékek csupán az események egy-egy szeletébe engednek betekintést. A mexikói kalandban részt vett magyarok közül négy olyan napló ismert, amely a teljes időszakot tárgyalják: Burián István huszártiszt, Lukáts Gyula közkatoná; valamint Lányi Sándor és Duba Gusztáv császári testőrök naplói.

Burián István⁹⁷⁹ huszártiszt Mexikóban írott naplóját, a hazatérését követően *Egy mexikói önkéntes naplótöredéke* címmel 1868-ban a *Jász-Kunság* adta közre 23 lapszámon átívelően. Burián naplójának keletkezési körülményeiről nem rendelkezünk információkkal; így nem tudjuk azt sem, hogy az újságban közöltek teljes naplóközléseknek vagy naplótöredékeknek számítanak-e. A napló nem napi rendszerességgel, hanem nagyobb időintervallumokban mutatja be az eseményeket az elhajózástól a mexikói élményeken át a hazatérésig, az egyes részek minden lapszámban külön alcímekkel ellátva jelentek meg, amely sok esetben segíti az események beazonosíthatóságát. A napló részletesen írja le az események menetét. Az első két közlés a Ljubljánából történő elindulástól a Veracruz kikötőjéhez történő megérkezésig nyújt betekintést az önkéntesek utazásába. Burián naplójának ezen szakaszában említést tesz Garibaldi 1861-es szicíliai partraszállásáról, egy a Földközi-tengeren átélt nagy viharról, melyet Gibraltár rövid leírása követ. Az Atlanti-óceánon újra viharba kerültek, melynek során „Kamienzky József” lengyel altisztet magával ragadta a tenger. Több sorstársához hasonlóan szintén hosszabb kifejtésre kerül az írásban a martiniquei pihenő, valamint Veracruz városáról ugyancsak részletes közlés szerepel (többek között megemlékezve az ott állomásozó egyiptomi segédhadról és egy a helyiekkel folytatott Kossuthról szóló beszélgetésről). Burián István a harmadik közléstől a nyolcadikig a Veracurztól Puebla városáig tartó menetelés részleteibe avatja be az olvasót, a tizediktől a tizennyolcadikig pedig az Oaxaca területén lezajlott őrzéstartások, fegyverszállítások, katonai műveletek és összecsapások – mint például a tehukani-, a teutiltani-, a rio-saladoi- és az ahalpai csaták – emlékei maradtak fent. Ezek alapján Burián István hosszú időn keresztül Puebla városától délre szolgált, ahonnan 1866 második felében egységét Mexikóvároshoz rendelték – feltehetően a chapultepeci palota őrzésére – ahonnan egy ízben Cuernavaca városába mentek, ahol a császár Jardin de Borda

⁹⁷⁹ Életrajzi adatait ld.: *Függelék (Adattár); A történelmi Magyarországhoz köthető mexikói önkéntesek adattára.*

nevű palotája állt. Burián István 1866 decemberében kilépett a szolgálatból és a francia transzporttal érkezett vissza Trieszt kikötőjébe. Hazatérésének körülményeit az utolsó három közlésben tárgyalja részletesen. Véleményünk szerint az általunk vizsgált elbeszélő források közül Burián István naplója az egyik legértékesebb, ugyanis az a toborzásoktól egészen az 1867 áprilisában hazatért csoportig bezárólag tárgyalja a katonai vállalkozás történetét, illetve Burián írása számos kultúrtörténeti leírást is tartalmaz, többek között a mexikói gasztronómiáról és népszokásokról.⁹⁸⁰

A 10. vadászszázad tagjaként Mexikóban szolgált egri asztalos legény, **Lukáts Gyula**⁹⁸¹ 16 és fél oldalas kis alakú naplója Nagy Lajos történész hagyatékával került a Budapesti Történeti Múzeum Kiscelli Múzeumának az irattárába.⁹⁸² Lukáts naplójáról Perényi Roland az intézmény jelenlegi igazgatója tett közzé elsőként egy online forrásközlést *Egy önkéntes naplója Miksa császár mexikói kalandjáról* címmel 2008 novemberében.⁹⁸³ Mint Perényi megjegyzi Lukáts Gyula naplójának nyelvezete nehézkes, mondaszerkezetei esetlenek, tartalma olykor monoton és nehezen követhető, mivel a kézirat „nem egy tiszt, hanem egy egyszerű közkatona tollából származik”. A napló lényegében leköveti a 10. vadászszázad kiutazását, mexikói tevékenységét és az 1866 decemberében kiléptek hazautazását is. Az adatok alapján Lukács Gyula a *Vera-Cruz* nevű hajó fedélzetén tette meg a hosszú utat Mexikóba, melyről négy oldalban számol be naplójában egyszerű nyelvezettel (Martinique szigetéről például tévesen azt írja, hogy „Afrikának egy része”). A 10. vadászszázad 1865. január 21-ig Veracruzban maradt, majd többek között Orizaba és Acultzingo érintésével Pueblába vonult. Lukáts napi rendszerességgel vezetett naplójában örökítette meg a 10. vadászszázad csapatmozgásait. A százada 1865. februárjától 1866 áprilisáig a pueblai Sierra Norte területén állomásozott és részt vett Zacapoaxtla bevételében, mely város 1866 áprilisáig többször is kiindulópontja és végpontja volt a 10. vadászszázad csapatmozgásainak. A naplóban szerepel a császár 1865-ös körútja, melynek során látogatást tett Zacapoaxtla városában is, illetve Lukáts írásában gyakran megjelenik az ellenséges gerillaharcmodor leírása és többször utal a *MÖF* által elkövetett ún. büntető expedíciókra is, vagyis amikor az egység katonái

⁹⁸⁰ BURIÁN 1868.

⁹⁸¹ Életrajzi adatait ld.: *Függelék (Adattár; A történelmi Magyarországhoz köthető mexikói önkéntesek adattára.*

⁹⁸² BTM KM Új és Legújabbkori Osztályának Adattára. H 208-97. Nagy László hagyatéka

⁹⁸³ PERÉNYI 2008.; Ami a kutatását tovább nehezítette az az, hogy a napló szerzője azon mexikói településeknek a neveit, ahol 1865 januárja és 1867 februárja között megfordult, szinte minden esetben hallás után torzult formában jegyezte le. Perényi Rolandnak a már említett forrásközlésében, sok települést sikerült beazonosítani. Kutatásom során én ezen helységek többségét szintén elfogadtam, csupán néhány esetben érzetem szükségességét ezeknek a felülvizsgálatára és korrigálására, illetve az internetes fórumon nem közzétett naplórészletek vizsgálatakor - három kivételtől eltekintve - sikerült a többi várost is beazonosítanom.

falvakat égettek fel. 1865. május 4-én a 9. és a 10. vadászszázadok „vizitre ki rukkol”-tak Pueblába, ahol több mint egy hónapot tartózkodtak, mely időszak alatt a császári pár is látogatását tett a településen és Sarolta császárné születésnapja alkalmából több napos ünnepségre is sor került. A század 1865. június 24. után visszatért Zacapoaxtlába, ahol újabb járőrözések kezdődtek a város körül. 1865. október 30. és 1866 január 23. között sor került egy nagyobb területen végrehajtott hadműveletre is az ún. tierra caliente területén, melynek során egészen a Mexikói-öbölíig meneteletek. Teziutlanon keresztül bevették Tlapacoyant, majd pedig Jicaltepecet is, ahonnan „1866 január 4 ik én el masirozott a fel század Nautlánba”⁹⁸⁴ igen csinos mező városban a meleg részint egész a tenger mellé és kis ladikban a vizen kellett patrolban járni.”⁹⁸⁵ 1866. január végén az egész század visszatért Zacapoaxtlába, ahonnan március folyamán átrendelték az egységet Puebla városába. Itt azonban nem maradtak sokáig, ugyanis április 1-én át lettek vezényelve Mexikóvárosba, ahol „borzaszto nagy szolgálat mellett egészen” 1866. június 17-ig maradtak, majd ezt követően a fővárostól északkeleti irányba elhelyezkedő Hidalgo nevű tagállamban (a pueblai Sierra Norte nyugati része) kellett szolgálatot teljesíteniük.⁹⁸⁶ Minden bizonnyal a napló írója ekkor készítette el azt a színes rajzot, amely a Chaltepec-i császári palotát ábrázolja,⁹⁸⁷ melyen a következő felirat szerepel: „A Csapultapeki császári palota. America Mexican. 1865. Lukáts Gyula”.⁹⁸⁸ (A feltüntetett dátum érdekessége, hogy a szerző a napló tanúsága szerint csupán csak egyszer járt a fővárosban, így nem kizárt, hogy ábrázolást egy már meglévő illusztráció alapján készíthette.) 1866 nyarán a század Mexikóvárosból Tulancingoba vonult, melynek környékén több összecsapásban is részt vett, majd szeptemberben a tagállam fővárosába Pachuca de Sotoba rendelték őket, ahol 1866. október 7-ig állomásoztak. 1866. október 7. és 1866. november 7. között „Real de Monte Angol város”⁹⁸⁹ bányáinak az őrzésére lettek kirendelve, ahonnan előbb Pachucába, majd pedig Tulancingoba távoztak. Az „egész Ausztria katonaság ki ezen a részen volt” november 18-án indult útnak Pueblába, a mai Tlaxcala tagállamon keresztül, amelynek során az állam fővárosánál támadás érte a csapatot, de végül szerencsésen sikerült behúzódniuk a városba, ahonnan két napi pihenőt követően indultak útnak Puebla irányába, ahová november 22-én érkeztek meg Perote érintésével. Puebla városából a sereg feloszlását követően még egy ízben ki kellett vonulniuk Tlaxcalához az ellenséggel összecsapni, azonban ezt követően

⁹⁸⁴ Nautla, Vera-Cruz tagállam

⁹⁸⁵ PERÉNYI 2008.; BTM KM Új és Legújabbkori Osztályának Adattára. H 208-97. Nagy László hagyatéka

⁹⁸⁶ Ua.

⁹⁸⁷ Ld. PERÉNYI 2008.; továbbá *Melléklet (fényképek, dokumentumok és illusztrációk)*

⁹⁸⁸ Uo.

⁹⁸⁹ Bányaváros Hidalgo tagállamban. A korszakban jelentős angol közösség lakta, melyről W. H. Bullock is megemlékezik útleírásában. BULLOCK 1866. 355–356.

visszatértek kiindulási pontjukra és a felosztatott sereg katonáinak döntő része hazaindult, akik között Lukács Gyulát is ott találjuk. Lukács bajtársaival 1867. február 21-én hajózott el Veracruz kikötőjéből. Ezt követően a napló a tengeri utazást taglalja – hosszabban leírva az Algír városánál tett pihenőt – majd a kézirat a Triesztből Egerig tartó hazautazás ismertetésével zárul.⁹⁹⁰

Tardy Lajos történetírói hagyatékának a feldolgozása közben egy érdekes levelezésre bukkantunk. Tardy Habsburg Miksa császár egyik Mexikót megjárt magyar testőrének, **Duba Gusztávnak**⁹⁹¹ a leszármazottjaival folytatott levelezést az 1980-as évek végén, akik az akkori Csehszlovákiában, Alsókubinban éltek. A levelezés tanúsága szerint, a Duba leszármazottaknál fennmaradt egy kézirat a mexikói eseményekről, amely a család egy másik ágához került. Tardy a még magyarul tudó leszármazottakkal, az Izsóf családdal folytatott levelezést, akik sajnálattal tudatták vele, hogy a kézirat nem az ő birtokukban van. Az Izsóf családot jelen sorok szerzője is felkereste 2019 nyarán, akik nagyon szívélyesen fogadták és több családtörténeti dokumentumba is betekintést engedtek,⁹⁹² azonban a fentnevezett mexikói napló sorsáról ők sem tudtak semmi biztosat és továbbirányítottak bennünket a család egy másik ágához, akikkel már hosszú ideje nem tartották a kapcsolatot. Ezen utóbbi kísérletünk nem járt sikerrel, viszont legnagyobb meglepetésünkre Duba Gusztáv naplójára 2021 nyarán Bécsben a *Rathaus Bibliothek* gyűjteményében találtunk rá teljesen véletlenül a mexikói önkéntesek fényképhagyatékával kapcsolatos kutatásunk során. Mint kiderült Duba naplója Brigitte Hamann osztrák történész hagyatékaként került az intézményhez.⁹⁹³ A dokumentum két kötetből áll, melynek terjedelme összesen 647 (az 1. kötet 387; a 2. kötet: 260 oldal) oldalra rúg. Német gót betűs kézirat, mely néhol tartalmaz latin betűs spanyol részeket is, illetve egy helyen egy magyar mondat is szerepel benne. A naplóból egy rövid forrásközlés is született, a *Rathaus Bibliothek* munkatársának, Marcel Atzenak a jóvoltából (*»Ich lebte wie ein kleiner Gott«: Mit Gustav Duba bei Kaiser Maximilian in Mexiko*).⁹⁹⁴ Mivel ezen dokumentum a doktori kutatásunk legvégén került a birtokunkba részletesebb feldolgozását és bemutatását már nem tudtuk elvégezni, csupán annyit tartunk fontosnak megjegyezni, hogy ez a testőrség kiszállításától Duba

⁹⁹⁰ PERÉNYI 2008.; BTM KM Új és Legújabbkori Osztályának Adattára. H 208-97. Nagy László hagyatéka

⁹⁹¹ Életrajzát ld.: *Függelék (Adattár); Tipikus és atipikus életutak*.

⁹⁹² A látogatás során digitalizálhattam két olyan portré fényképet, mely Duba Gusztávot és feleségét ábrázolja, Duba Gusztáv vadásznaplóit, melyet Alsókubinban töltött éveit alatt írt, valamint készítettem egy oral history interjút is a leszármazottakkal, melyben elmesélték a Duba család és Duba Gusztáv történetét, valamint egy Duba Gusztáv által sokan emlegetett mexikói anekdotát is.

⁹⁹³ RBW Handschriftensammlung la246686/1-2.

⁹⁹⁴ ATZE 2017. 106–130.

Gusztáv hazatéréséig tárgyalja az eseményeket és ennek későbbi feldolgozása sok új információval szolgálhat a Miksa császár közvetlen környezetében szolgált személy jóvoltából.

Egy másik magyar testőr, **Lányi Sándor**⁹⁹⁵ naplója a *Váci Hírlap* hasábjain a 19. század végén került publikálásra,⁹⁹⁶ amelyet 1992-ben a pozsonyi *A Hét* című folyóiratban Urbán György tett közzé ismét.⁹⁹⁷ Burián Istvánhoz hasonlóan Lányi esetében sem rendelkezünk az eredeti dokumentummal – a két háború között megjelent egy további forrásközlés is belőle, melyről egy későbbi fejezetben még szólunk – ugyanis „a 2. világháborút követő zűrzavaros időkben, mint annyi más anyagi és szellemi érték, a Lányi-napló is odaveszett.”⁹⁹⁸ A Lányi naplóból közöltek érdekessége, hogy egyes részei egy másik magyar testőr, **Domaniczky István**⁹⁹⁹ tollából származik „mert a Lányi-napló későbbi folytatásos megjelenítését a Váci Hírlapban ő — mai szóval élve — menedzselte, mégpedig olyképpen, hogy az 1865 áprilisáig zajló eseményeket saját följegyzései és tapasztalatai alapján közölte, onnantól viszont »Lányi naplója az irányadó...«”.¹⁰⁰⁰ A napló nyolc közléséből három a Triesztből történő elindulástól Mexikóvárosig való megérkezésükig írja le a testőrök történetét, kitérve arra, hogy az őket szállító kereskedelmi hajó, a *Floride* hosszabb megállót tett a spanyolországi Cadizban, ahol a császári udvar számára vettek fel nagyobb mennyiségű árút, ezáltal a spanyol kikötőváros leírása bővebb helyet foglal el a naplóban. A negyedik közlésben lényegében teljes egészében Mexikóváros korabeli ismertetése szerepel (a város építészete és épületei, a Zócalo és környékének leírása, mexikói viselet és a mexikói lovak bemutatása), majd a szerző áttér a Chapultepec-i császári palota (ma Mexikóvárosban található) leírására melynek során a császárnál látogatást tett egyik indián küldöttség fogadásába is betekintést nyerhetünk. Az ötödik és hatodik rész Miksa császár 1865 tavaszán tett nagyobb utazását tárgyalja, melyek során a császár Mexikóváros – Tlaxcala – Huamantla – Orizaba – Huatusco – „Jalappa” – Perote – Puebla útvonalat járta be. Utóbbi városban csatlakozott hozzá Sarolta császárné is, akinek a születésnapja okán egy három napos ünnepség kezdődött a városban, melynek során sor került a MÖF néhány egységének a zászlószentelésére és katonai díszszemléjükre is. A hatodik közlés a testőrök és az uralkodópár Mexikóvárosba történő visszatérésével zárul, ahol Lányi is jelen volt a francia expedíciós erők parancsnokának, Bazaine tábornok esküvői ceremóniáján, melyen Almonte miniszter gyermekének keresztelése is zajlott. A hetedik részben személyesebb hangvételű

⁹⁹⁵ Életrajzát ld.: *Függelék (Adattár); Tipikus és atipikus életutak.*

⁹⁹⁶ DOMANICZKY – [LÁNYI] 1894.

⁹⁹⁷ DOMANICZKY – [LÁNYI] 1992.

⁹⁹⁸ URBÁN 1992. 12.

⁹⁹⁹ Életrajzát ld.: *Függelék (Adattár); Tipikus és atipikus életutak.*

¹⁰⁰⁰ URBÁN 1992. 12.

sorokat találunk. Mint a naplóból megtudhatjuk, Lányi a császár hosszas unszolására végül kilépett a testőri szolgálatból és az uralkodó komornyikja lett. Naplójának ezen szakaszában megjegyzi, hogy 1865 augusztusában négy magyar testőr kilépett a szolgálatból és Európába utazott, mely „eset rossz benyomást tett a császárra, Lányit pedig mélyen megszorította.”¹⁰⁰¹ Az utolsó részből kiderül, hogy Lányi Sándor 1865 novemberében maga is a hazatérés mellett döntött, elindult, hogy hajóra szálljon, azonban útközben Córdoba városában találkozott a császárnéval – a Yucatán félszigeten tett egy nagyobb utazást ekkoriban –, aki végül rábeszélte a maradásra. A napló hátra levő részében a császárság végórái és a magyar testőr – majd komornyik – hazautazása jelenik meg.¹⁰⁰² **Domaniczky Istvánnak** – Döntő István álnéven¹⁰⁰³ – már a hazatérést követően, 1868-ban megjelent egy tíz részes naplótöredék közlése a *Somogy* hetilapban *Kirándulás Mexikóba* címmel, melyben a testőrségnek a *Floride* fedélzetén Trieszttől Veracruzig tett utazása kerül leírásra, a Lányi naplóhoz képest jóval terjedelmesebb és részletesebb formában.¹⁰⁰⁴

Kászonjakabfalvi **László Béla**¹⁰⁰⁵ főhadnagy naplójából a *Vadász- és Versenylap* közölt részleteket 1868 tavaszán és nyarán. A levelek a keltezése 1868. március 30., azonban figyelembe véve a kontextust ez valójában 1865. március 30-a lehetett, ugyanis maga a szerző írja le, hogy négy „napig valék már Vera-Cruz falai közt, a nélkül, hogy a rendelkezésünkre állított hadi hajó megérkezett volna, mely minket Yucatanba szállítson”, mely az 1865-ös Yucatán-félszigetre küldött *MÖF* különítmény elindulására utal. László ezen két közlése semmilyen hadtörténeti jellegű információt nem tartalmaz, az egyik egy Veracruz környéki krokodilvadászat történetét (*Caiman-vadászat a feketék tavánál*) meséli el – az ilyen jellegű passzióról több önkéntes is ír –, míg a másikban egy mexikói őshonos madár leírása szerepel (*A mexicói dög kánya*).¹⁰⁰⁶

Tardy Lajos hagyatékában található érkeserüi **Fráter Farkas**¹⁰⁰⁷ naplótöredékének a másolata, melyet a leszármazottak bocsájtottak a kutatás rendelkezésére az 1980-as évek végén. A Tardy által készített gépelt átiratot a megjegyzéseivel kiegészítve disszertációnk

¹⁰⁰¹ DOMANICZKY – [LÁNYI] 1992. g. 13.

¹⁰⁰² DOMANICZKY – [LÁNYI] 1992. a–h.

¹⁰⁰³ Erről bővebben ld.: *Függelék (Adattár); Tipikus és atipikus életutak*.

¹⁰⁰⁴ [DOMANICZKY] 1868.; Ez úton köszönöm Ress Zotlánnak, hogy felhívta a figyelmemet ezen naplóközlésre.

¹⁰⁰⁵ Életrajzát ld.: *Függelék (Adattár); Tipikus és atipikus életutak*.

¹⁰⁰⁶ LÁSZLÓ (B.) 1868. a., b.; Esetleg hozzá talán köthető egy a *Vadász- és Versenylap*-ban 1866-ban közölt anonim levél is „az ottani lótarásról és idomitásról” (*A lóidomítás Mexicóban*). *Vadász- és Versenylap*, 10. évf. 18. sz. (1866. június 30.) 283.

¹⁰⁰⁷ Életrajzi adatait ld.: *Függelék (Adattár); A történelmi Magyarországhoz köthető mexikói önkéntesek adattára*.

függelékében közöljük.¹⁰⁰⁸ Fráter naplótöredéke a mexikói kalandnak egy olyan időszakába enged betekintést, amelyről a mexikói osztrák önkéntes sereg szemszögéből viszonylag kevesebb elbeszélő forrás áll rendelkezésre, mégpedig a *MÖF* feloszlatása utáni idősakra és az 1867 elején hazaindult önkéntesek sorsára vonatkozóan. A napló szerzője, mint huszár hajózott el Mexikóba, azonban idővel átkerült a császári palotaőrséghez. Fráter írásának fennmaradt része 1866 nyarán veszi fel az események fonalát, a császárné Európába utazásának előkészületeiről közöl részleteket, majd áttér Miksa császár októberi orizabai útjára, melyben végig az uralkodó mellett teljesített szolgálatot. Mint írja ekkor a császár „előtt három nappal értünk Orizabába s midőn a Császár meg átkéret harmad nap s azon parancsot adta, hogy 12 gárdista visszamegy Mejjicóba¹⁰⁰⁹, s 6 penig további parancsig ottmarad. Én is ezen hat között voltam, s azon jó reménységben voltunk, hogy ha őfelsége Veracruzba megy, mi is véle megyünk, de szomorúan vettük 30-dik Octóberben, hogy mi, kik hátramaradtunk, reggel Barella hofdámát fogjuk visszakisérni Mejjicóba s így a Császár kocsijával mi is visszamentünk Mexicóba. Ott nem volt már semmi teendőnk; a Császárnak mindenét elpakolták, ami csak Mexikóban volt s azt Veracruzba szállították. 16-dik Novemberben a gárdát feloszlatták¹⁰¹⁰. Mindnyájunknak egy havi fizetést ajándékoztak; mindent elszedtek, mi nálunk volt, még az ágyneműt is kiszedték alólunk. Így voltunk tétlenségben november 27-ig. Ekkor a Császár azt rendelte, hogy minden gárdista menjen vissza azon Abtájlunghoz¹⁰¹¹, melytől jött, hazaszállítás végett. Rosszul esett bár, hogy ismét vissza kell mennem a huszárokhoz,¹⁰¹² de azon jó remény fejében, hogy ismét meglátom szeretett hazámat, örömet mentem s így én gyorskocsin 28-ikben megindultam Pueblába¹⁰¹³, hol akkor feküdt lefegyverzett századom, mert Jalapából¹⁰¹⁴ kiverték őket a liberalisták¹⁰¹⁵, 800 ember gyalog, fegyver és ló és ruha nélkül ment Pueblába.”¹⁰¹⁶ A napló ezt követően röviden szól Miksa császár visszatéréséről Puebla városába, a mexikói önkéntes sereg feloszlatásáról és arról, hogy sokakat megpróbáltak arra csábítani, hogy vállalják a további mexikói szolgálatot a Mexikói Nemzeti Császári Hadsereg kötelékében létrehozandó alakulatoknál. Fráter Farkas 1867. január 8-i dátummal már bonyolult helyzetről ír, például arról, hogy nem volt elegendő pénz a katonák fizetésére és utal

¹⁰⁰⁸ Függelék (Adattár)/ Dokumentumok a Tardy-hagyatékából/ Érkeserűi Fráter Farkas naplótöredékéből

¹⁰⁰⁹ Értsd: Mexikóvárosba.

¹⁰¹⁰ A mexikói császári testőrséget.

¹⁰¹¹ Értsd: egységhez.

¹⁰¹² A napló írója, mint huszár érkezett Mexikóba, ahonnan később áthelyezték a császári testőrséghez.

¹⁰¹³ Értsd: Puebla de Zaragoza.

¹⁰¹⁴ Értsd: Xalapa-Enríquez.

¹⁰¹⁵ Értsd: köztársasági csapatok

¹⁰¹⁶ *Függelék (Adattár)/ IX. Dokumentumok a Tardy-hagyatékából; IX.1. / Érkeserűi Fráter Farkas naplótöredékéből.*

a francia csapatkivonások zajlására is. A hazatérő osztrák önkénteseket Cordobában gyűjtötték össze, ahonnan egyszer még vissza kellett menniük a Cordoba és Orizaba között található Fortín de las Floresbe, azonban a fejetlenségre utal, hogy másnap már ismét Cordobába küldték őket – részletekbe menően írja le az itteni szerencsejátékokat –, és itt kellett várakozniuk február közepéig, amikor is útnak indították őket Veracruz kikötőjébe, ahová 1867. február 16-án érkeztek meg. Itt történt meg behajózásuk a francia *Saone* nevű hadigőzösre – Fráter a naplóban több visszatérő tisztársát is név szerint megemlíti – és másnap indultak el Európa felé. Innentől kezdve a naplótöredék a hazautazás leírását tartalmazza. A hajó az út során csupán egy nagyobb pihenőt tett Algírban – melyről a levél írója egy érdekes leírást közöl – ahonnan tovább folytatva útját április 13-án érkezett meg Trieszt kikötőjébe. A napló írója sorait azon információval zárja, hogy április 18-án Pestre érkezett meg.¹⁰¹⁷

A *Váci Hírlap* egyik publicistája szerint, az 1870-es évek közepétől az 1890-es évek közepéig Vácon szolgált **gyulai Gaál Gyula**¹⁰¹⁸ a „mexikói hadjárat érdekes élményeit megírta abban a terjedelmes naplójában, melyet a váci múzeumban helyezett el.”¹⁰¹⁹ A nevezett dokumentum ügyében felvettük a kapcsolatot a váci Tragor Ignác Múzeummal, ahonnan azt a választ kaptuk, hogy a gyűjteményükben sajnos nem található a keresett anyag és az 1945 előtti leltárkönyvek II. világháborús megsemmisülése miatt annak az ellenőrzése sem lehetséges már.¹⁰²⁰ A századfordulót követően, Gyulai Gaál egykori bajtársának Wagner Károlynak a Perzsiából való hazatelepedésekor, a hazai sajtó egy ízben közzé tett egy olyan rövid idézetet, amely minden kétséget kizáróan a Gyulai Gaál Gyulának a fentnevezett naplójából származhat: „Naplómból rövid kivonattal szolgálhatok: 1865. és 1866. évben a mexikói magyar huszárezredünk századonként szétszotva, az ország különféle vidékén, gyakran egyedül, vagy gyalogsághoz beosztva harcolt. A 3. század egy alkalommal a mexikói aranybányáknál vívott ütközetben gyalogsággal együtt az ellenséget sáncaiból kiűzte és ágyúit elfoglalta. Wagner ezen ütközetben a sánconál, lováról gyorsan leszállt és a nyílt téren visszavonuló ellenségre az elfoglalt lövegekkel hatásos kartácstűzet intézett, így tehát a szép tropikus éghajlat alatt, egy csatában mint bátor huszár és ügyes tüzér, fényes vizsgát tett, karddal és ágyúval; úgy tudom

¹⁰¹⁷ Ua.

¹⁰¹⁸ Életrajzát ld.: *Függelék (Adattár); Tipikus és atipikus életutak.*

¹⁰¹⁹ *Eltűnt alakok VIII.* 1923.

¹⁰²⁰ Ez úton is nagyon szépen köszönöm a váci Tragor Ignác Múzeum múzeumigazgatójának Forró Katalinnak a szíves segítségét.

ezen vitéz tétjéért a Quadelap-rendjelet kapta. Mexikóban a rendjelek aranyból készülnek és nem a gyakorlótéren véghezvitt gyakorlatokért adományoztalak.”¹⁰²¹

„Érdekli a szerkesztő urat nagyapai nagybátyám, Boksay Tibor (sic!) emlékirása Miksa főherceg mexikói császárságáról? – kérdezte egy hang a telefonban.

– Nem nagyon.

– És a naplón belüli ismeretlen részletek a 48-as szabadságharcról?

– Érdekel,

– És Miksa főherceg 1861-es beszélgetése Ferenc Józseffel a szabadságharc véres megtorlásának körülményeiről?

– Nagyon is érdekel”.¹⁰²²

A fenti párbeszéd Ruffy Péter *Százéves história: Morzsák a történelem asztaláról* című kétrészes cikkének bevezető sorai, mely 1979-ben a *Magyar Nemzet*-ben került közlésre. Az idézet jól jelzi, hogy a mexikói kalandban részt vett magyarok szerepvállalása a régebbi időkben érdektelenebb témának számított. Mint a cikkből kiderül **Boksay Tivadar**¹⁰²³ 1861 és 1870 között írt naplójában „a Miksa környezetében látott, hallott, ellesett eseményeket, beszélgetéseket jegyezte föl”, melyet családja őrzött meg, azonban a cikk írójában is elég komoly kételyek merültek fel az abban leírtak valóságtartalmával kapcsolatban. Mint közli a dokumentum örököse „bányatisztként szolgált erdélyi sóbányákban. A napló Debrecenből Vízaknára került, ahol az alig olvasható, apróbetűs iratanyag eltűnt a családi levelesláda mélyén anélkül, hogy azt bárki elolvasta volna. A bányatisztet később Parajdra helyezték, a család Trianon után repatriált és a napló Sashalomra, a Mátyás király út 45. számú ház padlására került, ahol látogatóm, Boksay Antal a negyvenes évek idején fölfedezte és tízszeres nagyítóval olvasva el, lemásolta. Ezt a másolatot az ostrom idején Havas utca 2. szám alatti lakásában tartotta, az eredetit pedig a légópincében rejtette el anyósa, Szilágyi Jánosné egyik kofferjében. A pince kiégett. Szilágyi Jánosné és egyik házbeli szomszédjuk, a híres-neves Pálmay Ilka¹⁰²⁴ a pincében füstmérgezésztől meghalt, a napló megsemmisült, a másolat a lakásban megmaradt. De ki hiszi el majd azt, hogy ez igaz? Az igazságot mindig bizonyítani kell; a bizonyíték

¹⁰²¹ [GYULAI] GAÁL 1901. 7.; Wetterstädti Wagner Károly 1902. évi halálakor a naplórészletet több lap is újra közölte. Ld.: *Pesti Napló*, 53. évf. 269. sz. (1902. október 1.) 7.; *Hazánk*, 9. évf. 232. sz. (1902. október 2.) 7.

¹⁰²² RUFFY 1979. 9.

¹⁰²³ Életrajzát ld.: *Függelék (Adattár); Tipikus és atipikus életutak*.

¹⁰²⁴ Magyar színésznő, aki 1945. február 12-én valóban Budapest ostromakor hunyt el.

azonban semmivé lett. Boksay Antal¹⁰²⁵ állítása: a naplót, bár kiolvasni csak nagyítóval tudta, betűhíven másolta le.”¹⁰²⁶ A másolatból két részlet került közlésre (egy állítólagos beszélgetés részlete I. Ferenc József és Habsburg Miksa főherceg között Magyarországról 1861. október 13-ról, illetve egy elemzés Zsófia főhercegnének az 1849-es magyarországi cári beavatkozásban vélt szerepéről), melyek tartalma és keletkezésének története Ruffy szavaival élve „olyannyira körülményes, hogy csak nagy jóhiszeműséggel” valamint „legnagyobb kétkedéssel” hihető csupán.¹⁰²⁷ A cikkhez H. Boros Vilma¹⁰²⁸ és Torjay Valter¹⁰²⁹ is hozzászólt ugyancsak komoly kételyeiknek hangot adva a leírtakkal kapcsolatosan. Amennyiben Boksay Tivadarnak a mexikói szolgálati idejére vonatkozó idézett naplómásolata a későbbiek folyamán elő is kerülne még akkor is erős forráskritikával kellene kezelni. (Nem mellékes megjegyezni, Boksay Tivadar életrajzával kapcsolatosan is megfigyelhetőek komoly eltérések a családi legendárium és a hivatalos iratokban szereplő adatok között.)¹⁰³⁰

Nem kizárt, hogy a későbbiek során kerülnek még elő hasonló dokumentumok. A resicai román pásztorcsaládban született, majd komoly orvosi karriert befutott – Mexikót követően Holland-Kelet Indiában praktizált – **Hilarius Mitrea**¹⁰³¹ iratai a Maros megyei levéltárba kerültek.¹⁰³² **Tüdős Józsefről** 1868 áprilisában a *Pesti Hírlap*-ban szintén megemlézték, hogy „a mexikói eseményekből több érdekes epizódot akar közzé tenni egyik írónk közreműködése mellett”.¹⁰³³

¹⁰²⁵ Boksay Antal az 1. világháborúban, mint pilóta szolgált. BOKSAY [1938.]

¹⁰²⁶ RUFFY 1979. 9.

¹⁰²⁷ Ua.

¹⁰²⁸ *Magyar Nemzet*, 35. évf. 137. sz. (1979. június 14.) 7.

¹⁰²⁹ *Magyar Nemzet*, 35. évf. 146. sz. (1979. június 24.) 14.

¹⁰³⁰ Bővebben ld.: *Függelék (Adattár); Tipikus és atipikus életutak*.

¹⁰³¹ Életrajzi adatait ld.: *Függelék (Adattár); A történelmi Magyarországhoz köthető mexikói önkéntesek adattára*.

¹⁰³² BALINT é.n.

¹⁰³³ *Pesti Hírlap*, 19. évf. 86. sz. (1868. április 12.) 3.; Közli még a *Fővárosi Lapok*: „A fő Ú10 n (14 sz. a.) egy érdekes ember nyitott cukrászatot. Nem más ez, mint Tüdős József, Miksa császár kedvelt embere, ki jelen volt kivégeztetésén is. Sokan látogatják üzletét, s kérdeztetik a mexicói történetekről. Naplójából most — egy írónk közreműködésével — több érdekes epizódot kiadni szándékozik.” *Fővárosi Lapok*, 5. évf. 87. sz. (1868. április 15.) 347.

IV. 4. 2. 3. / *Memoárok*

Mint azt Nóvé Béla a francia idegenlégióban szolgált magyar katonák memoárjairól megállapítja, a 19. század végi elbeszélések lejegyzőit elsősorban „a távoli, egzotikus helyszínek és légiós »kalandok« megörökítésének becsvágya s a jobbára még naiv és reflektálatlan, spontán mesélőkedv vezérli, a memoárirodalom a 20. századra mindinkább moralizáló, ideologikus és átpolitizált lesz, s néhány józan és elfogulatlan kivételt leszámítva végletesen kettéválik”.¹⁰³⁴ Nagyvonalakban elmondható, hogy hasonlóan szétválik a magyar honos katonák mexikói kalandról írt elbeszélő forrásirodalma is. Az eseményekkel egykorú levelezésekben, naplókban az utazás varázsa és a katonák számára idegen és egzotikus ország leírása a dominánsabb, addig a később született visszaemlékezésekben és interjúkban már inkább Miksa császár kivégzése, illetve a császárság végóráinak történései állnak a középpontban.

Szenger (Hamvai) Ede¹⁰³⁵ – katonaozvosként került ki a latin-amerikai országba, ahol a császárság bukását követően még további kilenc évet élt és San Luis Potosi városában praktizált – a hazatérését követően 1876-ban Miksa császár kivégzésének az évfordulóján a *Magyarország és a Nagyvilágban* közölte egy visszaemlékezését *Miksa császár halála (Egy magyar szemtanútól)* címmel az uralkodó kivégzésének 9 éves évfordulójára emlékezve. Szenger (Hamvai) mint megjegyzi egész „irodalom létezik már Miksa császárról, hivatottak és hívatlanok, beavatottak és avatatlanok írtak róla, de halálát – legalább itt Európában – még senki sem beszélte el a nagy közönségnek, mert mindössze négy európai szemtanú volt jelen: egy diplomata, két kereskedő és a negyedik – e sorok írója – orvos; ezek közül pedig e napig egyik sem írta le ama végzetes pillanatot.” Szenger (Hamvai) Ede a felvezetést az 1866-os francia csapatkivonásokkal és a császár orizabai útjával kezdi meg, majd rögtön áttér 1867 júniusának a történéseire, amikor mint olvashatjuk már San Luis Potosiban „mint gyakorló orvos” praktizált, ahol akkoriban „a köztársasági kormánynak itt-ott volt ideiglenes székhelye.”¹⁰³⁶ A közlés alapján Szengert a porosz nagykövet, Anton von Magnus 1867. június 16-án magához kérte és előadta a számára, hogy a császár megmentéséért már nem sokat tehetnek, de szeretné elérni, hogy az uralkodó holttestét a kivégzését követően bebalzsamozva hazaszállítsák Európába. Magnus megkérte, Szengert, hogy ehhez szerezze be a szükséges

¹⁰³⁴ NÓVÉ 2016. 30.

¹⁰³⁵ Életrajzát ld.: *Függelék (Adattár); Tipikus és atipikus életutak.*

¹⁰³⁶ SZENGER 1876. 383.

összetevőket, mivel a fővárosból erre nem volt lehetőség, ugyanis az még ostrom alatt állt, Querétaro városában pedig a hosszú hadakozás okán áruhiány mutatkozott. A pesti születésű orvos a nevezett nap estéjén – miután találkoztak Felix Salm-Salm feleségével, Agnes Salm-Salmmal is – „Bahnsen éjszakanémet konzul, Stefan Károly” társaságában Anton von Magnussal Queérato városába indult, ahová a kivégzés napját megelőzően június 18-án érkeztek meg. Mint írja ott még volt szerencséje találkozni és beszélni a császárral, aki állítása szerint nyugodt volt. A memoár ezt követően leírja a kivégzés részleteit és a császár holttestének bebalzsamozását közli részletesebben. Ezek alapján a császár holttestét nem engedték, hogy Szenger (Hamvai) Ede vezényletével szállítsák el a bebalzsamozás helyszínére a Cerro de las Campanasról, hanem arról Escobedo tábornok – akit Szenger memoárjában rendkívül dőlyfősnek ír le – emberei vitték el. Ahogyan olvashatjuk két mexikói orvos mellett az első nap Szenger és Samuel Basch – Miksa császár udvari orvosa – is részt vett a császár holttestének a bebalzsamozásában, a második nap azonban ezt megtiltották számukra, arra hivatkozva, hogy amennyiben az a mexikói republikánus kormányzat finanszírozásával történik abban csupán helyi orvosok vehetnek részt, azonban azt megengedték nekik, hogy mint felügyelők jelen lehessenek a balzsamozás további folyamatánál. Mint olvashatjuk Basch doktor „e napon betegsége miatt ágyban kényszerült maradni s én leginkább csak arra szorítottam, hogy ellenőrizzem, helyesen és pontosan végeztetik-e minden. Később aztán dr. Basch vette át a felügyeletet, én pedig visszautaztam San Luis Potosi-ba”. A memoár a mexikói állapotokról és Miksa kivégzésnek jogosságáról történő eszmefuttatással zárul, melyben a szerző kitér az USA-nak az eseményekre gyakorolt hatására is. Ezen sorokat egyfajta bűnbakkeresés is jellemzi, azonban fontos kiemelni, hogy Szenger (Hamvai) már a korabeli szerzők műveit is felhasználta az ezen részben kifejtett álláspontjának alátámasztására.¹⁰³⁷ A porosz diplomata, Anton von Magnus egyik jelentése megerősíti a fentebb leírtakat. Magnus, mint írja San Luis Potosiban felkérte Szenger (Hamvai) Edét arra, hogy szerezzen be minden szükséges felszerelést a császár holttestének a bebalzsamozásához, majd Bahnsen hamburgi alkonzullal és egy Stephan nevű hesseni kereskedővel Querétaróba indultak, ahová június 18-án reggel érkeztek meg. Illetve utal arra is, hogy intézkedéseket foganasított Escobedo tábornoknál annak érdekében, hogy a császár kivégzését követően holttestét kiadják Basch és Szenger doktor részére, hogy elvégezhesék annak bebalzsamozását.¹⁰³⁸

¹⁰³⁷ SZENGER 1876.; Kivonatossan közli még: *Fővárosi Lapok*, 13. évf. 139. sz. (1876. június 20.) 653.; 2010-ben megjelent egy spanyol nyelvű fordítása. Ld. JUAREZ GARCIA 2010.

¹⁰³⁸ KÜHN 1965. 265–270.

Szenger 1877-ben kiadott egy önálló kötetet is *Mexiko felvidéke élet- és kórtani tekintetben* címmel, amely inkább orvostörténeti szakmunkának mondható – „a magyar nyelvű orvosi geográfia korai jelentkezése”¹⁰³⁹ – és csupán elenyésző számú utalás történik Szenger Mexikóba történő érkezésére és ottani életére vonatkozóan.¹⁰⁴⁰

A szintén pesti születésű rosenfeldi **Pawlowsky Ede**,¹⁰⁴¹ aki az 1. huszárezred 5. századának tagjaként kelt útra Habsburg Miksa oldalán és az uralkodó halálát követően tért csak haza, visszaemlékezését *Miksa császár mexikói szerencsétlen expedíciójának leírása: kiváló tekintettel Queretaro 70 napig tartó ostromára* címmel 1882-ben adta közre első ízben,¹⁰⁴² amely ezt követően megegyező címmel és tartalommal további kiadásokat is megért,¹⁰⁴³ sőt vannak arra utaló adatok is, hogy a századfordulót követően is jelentek meg további kötetek.¹⁰⁴⁴ Pawlowszky művéről elmondható, hogy ez az egyetlen máig külön kötet formájában kiadott magyar nyelvű tudósítás a II. Mexikói Császárság harcairól és ahogyan arra a jelen disszertációban már többször kitértünk, megjelenésétől számítva szinte napjainkig ezen munka a leginkább használt és hivatkozott forrása a Mexikóban szolgált magyarországi katonák témakörével foglalkozó írásoknak. A szerző a mű felépítését tekintve érdekes szerkezeti elvet követve vetette papírra emlékeit, ugyanis egy Mexikót általánosságokban bemutató bevezető fejezetet követően egyből a II. Mexikói Császárság végnapjainak ismertetésére tér rá, vagyis 1866 végétől kezdi el részletezni az eseményeket és döntően Queretaro városának az 1867-es ostromát tárgyalja, melyben egy ötven fős huszárkülönítmény parancsnokaként maga is részt

¹⁰³⁹ SZÁLLÁSI 1976. 1591.

¹⁰⁴⁰ SZENGER 1877. Munkájából részleteket közöl: KUTHY 1898. 620–628.; Szenger (Hamvai) Ede munkáját Venkovits Balázs is elemzi két művében. Ld. VENKOVITS 2014. 37–41.; VENKOVITS 2018. 194–204.

¹⁰⁴¹ Életrajzát ld.: *Függelék (Adattár); Tipikus és atipikus életutak*.

¹⁰⁴² PAWLOWSKI 1882.; Pawlowszky munkájából a hazai lapok is közöltek részleteket. Ld. pl. *Buda és Vidéke*, 3. évf. 27. sz. (1894. július 8.) 3–4.

¹⁰⁴³ Jelenlegi ismereteink szerint Pawlowszky Ede munkája publikálásra került még 1885-ben, 1890-ben, 1892-ben és 1894-ben. Pawlowszky Ede a későbbiek folyamán egy további fejezettel (Lopes árulása) bővítette munkáját.

¹⁰⁴⁴ 1903-ban például az alábbi közlést olvashatjuk a Budapesti Hírlapban: „nyugalmazott honvédőrnagy: Miksa császármexikói szerencsétlen expedíciója című könyve most második kiadásban jelent meg és szerzőnél (II. kér. Jégverem-utca 1. szám alatt) szerezhető meg két koronáért. A kik tiz előfizetőt gyűjtenek az érdekes könyvre, azoknak a szerző tiszteletpéldánnyal kedveskedik. Pawlowszky szemtanúja és szereplője volt a mexikói vállalkozásnak, a melybe királyunk öcscsét, Miksa királyi herceget meglehetősen táglelki ismerettel III. Napoleon ugratta s a mely vállalkozásért Miksa császár mártir-halállal, a felesége, Sarolta császárné mártirérettel lakolt. A császár uralkodása negyedik évében, 1867 junius 19-én, csak tiz nappal utóbb, hogy bátyját a megengesztelődött magyar nemzet királylyá koronázta, a győzelmes köztársaság Queretárobán két hű tábornokával agyonlövötte; özvegye pedig meg-bomlott lélekkel immár harminchat év óta élő-halott Belgiumban. Pawlowszky Miksa császár kíséretében került Mexikóba s vele zárkózott a forradalom elől Queretárobá. Emlékiratában nemcsak a ka-tasztrófát írja le; de tájékoztat múltjáról is. Miksa vállalkozása a második császárság volt Mexikóban; az első császár Iturbide volt 1822-ben, de császársága alig egy évig tartott. A második császárság sem tartott négy esztendeig s akkor bukott meg, a midőn Queretáro és Miksa császár árulás következ-tében a köztársaság kezébe került. A ki hiteles forrás-ból akarja megismerni ezt a szomorú és érdekes epizó-dot; vegye meg s Pawlowszky érdemes kis könyvét.” *Budapesti Hírlap*, 23. évf. 32. sz. (1903. február 1.) 12.

vett. Az ostrom leírása nagyjából a mű kétharmadnyi részét öleli fel, nagyon részletesen tárgyalva annak eseményeit. Az ötödik részben Mexikóváros bemutatása következik, míg a zárófejezetben kapott helyet a sereg toborzásának és kiutazásának a bemutatása (Pawłowszky a *Indiana* fedélzetén indult útnak), röviden kitér a szerző az 1865–66-os mexikói harcokra, a Sarolta császárné mellett az 1866-os Európába utazásakor a Veracruz-i kíséretben betöltött szerepére, majd végül az 1867-ben Queretaronál fogságba esettek hazautazását írja le. Az 1894-es kiadás annyiban tér el elődeitől, hogy abba a szerző két további fejezetet illesztett be, melyben a Queretaro városát republikánus kézre segítő López ezredesnek az árulását és a mexikói köztársasági haderő szervezetét mutatja be.¹⁰⁴⁵ Pawłowszky Edének 1910-ben az *Élet* hasábjain egy rövid cikkét is közölték (*Mexikói emlékeimből*), melyben publikálták a császár egyik levelének magyar fordítását (melyet Habsburg Miksa Mexikóba történő elindulása előtt vetett papírra), illetve áttekintést nyújt az osztrák önkéntes sereg és a mexikói kaland történetéről, mely lényegében korábbi művének egy kivonatolt változata.¹⁰⁴⁶

Varjassy Béla¹⁰⁴⁷ több rövidebb visszaemlékezését a fővárosi lapokban (*Az Újság; Budapesti Hírlap; Pesti Hírlap*), valamint a francia *Le Gaulois*-ban közölte. 1880-ban a francia *Le Gaulois*-ban jelentette meg az *Un souvenir du Mexique* című írását, mely a mexikói expedíciónak az 1866 novemberi és decemberi eseményeit tárgyalja, vagyis azt az időszakot, amikor Miksa császár Mexikóvárosból Orizabába (Veracruz kikötőváros közelébe) utazott azzal a céllal, hogy elhagyja Mexikót és visszautazzon Európába, amelyről számos prominens mexikói személy végül lebeszélte az uralkodót. Ennek magyar fordítása 1892-ben jelent meg *A katasztrófa előtt. Emlékezés Miksa császár tragédiájára* címmel a Pesti Hírlapban. Az aradi születésű magyar tiszt, Mexikóváros 1867-es ostromáról két emlékiratot is közreadott.

A *Porfirio Diaz* címet (Budapesti Hírlap) viselő visszaemlékezése az ostrom egészét tárgyalja nagyvonalakban, míg *A kém* című (Az Újság) írása az ostrom történésein belül egy mikrotörténetet mesél el.¹⁰⁴⁸

A már többször idézett **Tüdős József** *Miksa császár kivégzése* címmel adott közre visszaemlékezést 1892-ben, melyet megegyező formában a *Vendéglősök Lapja* és a *Budapest* is közölt. Tüdős ezen rövid írásában nagyon személyes hangvételű betekintést nyerhetünk

¹⁰⁴⁵ Miguel Lopez ezredes Miksa császár seregében szolgált tisztként. Jelen volt Queretaro városának ostrománál, ahol elárulta uralkodóját és bajtársait és a republikánus erők kezére juttatta őket. NAGY 2000. 101 o.

¹⁰⁴⁶ PAWŁOWSKY 1910.

¹⁰⁴⁷ Életrajzát ld.: *Függelék (Adattár); Tipikus és atipikus életutak.*; Bővebben: BOBAY 2022.

¹⁰⁴⁸ VARJASSY 1880.; VARJASSY 1892.; VARJASSY 1901.; VARJASSY 1904.; Varjassy Béla Mexikóváros ostromát tárgyaló memoárjainak részletesebb elemzését egy nemrégiben megjelent tanulmányomban közlöm. BOBAY 2022.

Miksa császárnak és két tábornokának a kivégzésébe.¹⁰⁴⁹ Tüdős halálakor a *Magyarország*-ban emlékeztek meg személyéről *Miksa császár szakácsának emlékiratai* címmel, idézve őt az uralkodó kivégzésének körülményeiről és a császár holttestének hazaszállításáról, továbbá megjegyzi, hogy „Miksa császár hűséges szakácsának hagyatékában sok érdekes ereklyét és egy emlékiratot találtak. Az ereklyék közt van Miksa császár saját kezű aláírásával ellátott fényképe és véres zsebkendője, meg az evőeszközei, és Zsófia főhercegnőnek több levele. Mindezeket a relikviákat Tüdős József Komárom város múzeumának hagyta.”¹⁰⁵⁰ Ezen emlékirat későbbi sorsát illetően nem rendelkezünk semmilyen információval. Fontosnak tartjuk még megemlékezni arról is, hogy Miksa császár halálának az évfordulóin a hazai sajtóban gyakran idézték a Tüdős József által elmondottakat.¹⁰⁵¹

¹⁰⁴⁹ [TÜDŐS] 1892. a.; [TÜDŐS] 1892. b.

¹⁰⁵⁰ *Miksa császár szakácsának emlékiratai* 1911. 31.

¹⁰⁵¹ *Új adatok Miksa császár kivégeztetéséhez* 1894. a.; *Új adatok Miksa császár kivégeztetéséhez* 1894. b.; *Kolozsvár*, 9. évf. 139. sz. (1895. június 20.) 3. *Miksa császár utolsó szolgája* 1900.; *MAGYAR* 1902. 1–2.; *Miksa, mexikói császár kivégzésének évfordulója* 1904.; *Miksa császár kivégzésnek magyar szemtanúja* 1894.; *Miksa, mexikói császár kivégzésének évfordulója* 1905.; *Miksa, mexikói császár kivégzésének évfordulója* 1906.; *Miksa császár tragédiája* 1907.; *Miksa császár tragédiája* 1925.

IV. 4. 2. 4. / *Levelezések*

A mexikói kaland magyarországi résztvevőinek elbeszélő forrásait illetően a legnagyobb számúnak az önkéntesek által hazaküldött levelezések tekinthetőek. A feltárt adatok alapján a mexikói önkéntes sereg magyarországi állományához köthető első levélközlés elég korán, már 1864 szeptemberében a toborzások idején megjelent. A *Vasárnapi Újság* „egy legiobeli hazánkfiától sept. 9-ről a következő sorokat” kapta: „Mi körülbelül negyedfélszázan vagyunk magyarok a császári mexikói légióban, kik körül a mai rapport után 127 huszár a többi tüzér, gyalog, vagy pionir. — Ezek körül sokan irni sem tudnak, vagy pedig más körülmények által visszatartattnak az Írástól — de még is szeretnék ha otthonvalóik valami hírt hallanának felőlök. — Tehát mint mondám, közel 350-nen vagyunk magyarok,¹⁰⁵² összes legionáriusok pedig már 3000-ren; de mivel 6000-nek kell lenni, még messze állunk a számtól. — Jelenleg Karniolia fővárosában Laibachban, egy volt nagy czukorgyárban vagyunk elszállásolva, — és mily meglepetés egy magyarra! A kaszárnya homlokzatáról a magyar nemzeti színű zászló leng, mely ugyan egy a mexikóival. Igaz ugyan, hogy a színek, nem vizirányosan, hanem függőlegesen vannak; de mind hiába — jó lesz ily zászló alatt majd harcolhatni!¹⁰⁵³ — Mostani ruházatunk nem mondhatnám, hogy szép volna: zsák szövetű nadrág és ugyan oly Garibaldi-ing és szalmakalap tollal. — A mint hallottuk, a ruhák és fegyverek jövő holnap elején jönnek meg, a tisztek már egyenruhában járnak és mutatványul is érkeztek már ruhák a legénység számára, melyeket ezennel leírok, mivel, sokban különböznek az újságokban közlött leírásoktól. Gyalogság: vörös zuáv nadrág, bőrkamasliban (tisztek csizmában); kék Garibaldi ing (tisztek diszben: kék kabát), sűrke kalap sűrke tollal, a tüzérek vörössel. A tisztek kard bojtja ezüst, a mexikói czimmerrel egyfelől és M betűvel másfelől, ezüst kardkötő vörössel. Dsidások: sötét-zöld bőr nadrág csizmában, 5 ujjnyi széles vörös oldal szalaggal, közönségesen kék Garibaldi ing, parádében sötét zöld zuávka fehér gomb és töltéstartóval, s fehérrel kivarrva, fekete prémes, fehér csapka sastollal. — Huszárok: Vörös magyar nadrág, fehér zsinórral, kék

¹⁰⁵² Kutatásaink szerint 1864. szeptember 9-ig az általunk vizsgált területről 483 fő csatlakozott a MÖF állományához, ha viszont nem számoljuk a „Latján túl” született és általunk és Tardy Lajos által a listához adott személyeket, valamint a Katonai Határőrvidék, Erdély, Szlavónia és Horvátország területéről származó egyéneket akkor a nevezett időpontig 382 főnyi adatot kapunk. Ld. IV. 3. 4. / *Az adattár összegzése*

¹⁰⁵³ A mexikói és a magyar trikolor közötti hasonlóság már 1864 tavaszán az egyik magyarországi élclapban is felbukkant, Miksa császár és kíséretének elindulásán gúnyolódva: „Valjon miféle színű zászlót fog hajójára felhuzatni Miksa főherczeg, midőn a mexicói császári trón elfoglalása végett tengerre száll(?) Minden kétségen kívül a magyart. (Honnan gondolja azt kend?) Hát csak onnan, hogy a mexicói nemzeti színek is ugyanazok, a mik a mieink: veres, fehér, zöld. (E szerint csakugyan lesz valami közünk Mexicóval.) *Üstökös* 15. kötet 13. sz. (1864. március 27.) 104.

Garibaldi ing és zöld atila fehér zsinórral panyókásan, további szürke csikós kalap sastollal. — Közönségesen a kalap helyett mind vörös sapkát kapnak, melyet már sokan közülünk hordanak. — Az intelligentia nagyon van képviselve a légióban, és igen sok quietált tiszt is szolgál. Vannak legionáriusok, kik a vaskorona rend vitézei, és egy harmada bizonyosan decjálva van; vannak, kiknek 5—6 diszjele is van. — Noha még ruházva nem vagyunk — még is meg kell vallani, minden dicsekvés nélkül, hogy derék egy csapat ez, ha tömegben áll, mert mind olyan 28—36 éves szolgáló legények vannak itt. Borotválkozni nem szabad, tehát mind szakálasak vagyunk, s mondhatom, hogy eleinte ezek a kiborotvált képű krajnai emberek féltek tőlünk — ha szakálunkra néztek.”¹⁰⁵⁴ A levél szerzője a „Gy” monogrammal hivatkozik önmagára („Máskor többet. Gy.”), amely kezdőbetű – vezetéknev esetén – az 1864. szeptember 9-ig beléptettek közül csupán egy magyarországi személyre, **Gvelinek Pálhoz**¹⁰⁵⁵ társítható. Emellett potenciális szerzők közé soroljuk még **Gönczy Lajost**¹⁰⁵⁶ is, valamint a nevezett időpontig csatlakozott – a nyelvtudásuk és keresztnevük alapján – György (**Tomassini György; Juhász György; Pammer György; Postl György; Seidl György; Stassiono György; Szabó György; Szabó II. György; Szakó György; Szentmarjay György**)¹⁰⁵⁷ és Gyula (báró **Korda Gyula; Henz Gyula; Juhász Gyula; Lakits Gyula, Voit Gyula**)¹⁰⁵⁸ személyneveket viselő önkénteseket egyaránt.

Az általunk összegyűjtött levelek többsége két kivételtől eltekintve magyar nyelven íródott és szinte mindegyikre jellemző, hogy nagyobb helyet foglal el bennük a tengeri utazás leírása, – akad olyan is, ami csupán erre korlátozódik – mint a mexikói harcok és események taglalása. Ahogyan utaltunk már rá a sereg kiszállítását a Transatlantique társaság bonyolította le – saját és Angliából bérelt hajóival – és hét nagyobb transzportra került sor 1864 novembere és 1865 májusa között. A magyarországi önkéntesek leveleinek köszönhetően egy kivétellel – az 1864. december 1-jén útnak indult *Brasilian* – mindegyik szállításról maradt fent magyar – illetve egy esetben német – nyelvű tudósítás. Az elsőként indult hajó, a *Bolivian* tengeri útjába Nikolics Emil és Wéber Ágoston levelezései engednek betekintést. Ahogy a későbbiek folyamán Szentkláray Jenő megfogalmazta, a *MÖF* tábori főlelkésze, **Wéber Ágoston**¹⁰⁵⁹ átkelését „Amerikába élénk színekkel és kellemes érdekességgel írta le az Idők Tanúja

¹⁰⁵⁴ *Vasárnapi Újság*, 14. évf. 38. sz. (1864. szeptember 18.) 395.

¹⁰⁵⁵ Életrajzi adatait ld.: *Függelék (Adattár; A történelmi Magyarországhoz köthető mexikói önkéntesek adattára)*.

¹⁰⁵⁶ Életrajzi adatait ld.: Uo.

¹⁰⁵⁷ Életrajzi adataikat ld.: Uo.

¹⁰⁵⁸ Életrajzi adataikat ld.: Uo.

¹⁰⁵⁹ Életrajzát ld.: *Függelék (Adattár); Tipikus és atipikus életutak*.

tárczáiban. Útirajza e lap akkori évfolyamának legszebb dolgozatát képezi”.¹⁰⁶⁰ Wéber utazásáról nyolc közlés jelent meg, az első négy 1865 februárjában – ezek Martiniquéből és Vera-Cruzból érkeztek –, míg a többi ugyanezen év augusztusában és szeptemberében, melyek már Puebla városából kerültek feladásra. Tartalmukat tekintve a közölt levelezésének a felét a tengeri utazás leírása teszi ki. Wéber leveleiben többnyire napi pontossággal, az egyes dátumokat jelölve (hónap, nap) jegyezte le a hajóút részleteit, néhol azonban több nap történései is egybefonódnak (mint például Gibraltárról, Forte de France-ról és a Kubáról közölt tollrajzok, vagy a mexikói városok leírásai). A levelezés alapján úgy tűnik, hogy Wéber Ágoston korábban, 1864 tavaszán a *Novara* fedélzetén a császári párt Rómáig kísérte, ahol IX. Pius pápával találkoztak. Wéber ezt követően feltehetően valamikor visszatért a Habsburg Birodalomba.¹⁰⁶¹ Wéber leveléből megtudhatjuk azt is, hogy a *Bolivian* díszes búcsúztatással hagyta el Trieszt kikötőjét és hogy 1864. november 23-án útközben már találkozott az őt követően útnak induló másik szállítóhajóval, a *Peruviannal* is, illetve, hogy az első nagyobb pihenőállomáshoz, Gibraltárhoz késve érkeztek. Részletesen szól a gibraltári napokról, megemlítve, hogy erőd látogatáson is részt vettek, valamint áthajóztak a Gibraltári-öböl túlsópartján található Algeciras nevű spanyol városba is, ahol találkozott az ott állomásozó spanyol csapatok tábori lelkészével. A tábori főlelkész szintén nagyobb részletességgel szól az Atlanti-óceánon történő átkelésről, megjegyezve, hogy a hajó Madeira szigete mellett haladva folytatta útját az óceánon és kitért az ellátásukra és a hajón történő eseményekre (összejövetelek, tengeri betegségek, időjárás, viharok, balesetek, halálesetek, mindennapok a hajón, delfin és cápa „vadászat” stb.) és hogy mivel foglalták el magukat a katonák a hosszú út során: az „Atlanti-óceánon mindenki a fedélzeten volt a tiszta friss levegőn – és it vagy zenét, vagy az énekkar dalait hallgatjuk, vagy a boscók játékán, vagy a bohócok tréfáin szórakozunk, vagy végül a legénység egynéhányainak élces paródiás szónoklatain mulatjuk magunkat.”¹⁰⁶² A tisztek számára a *Bolivian* fedélzetén egy könyvtár is rendelkezésre állt – a többi szállítóhajó esetében nem rendelkezünk ilyen jellegű információval – amely segítségével az új szolgálati helyükről való ismereteiket tágíthatták: „Foglalkozásul, mulatságul s időtöltésül hajónkon van könyvtár is, mely a hadsereg tulajdona, és sok válogatott, névleg Mexikóról szóló könyvekkel ékeskedik, melyeket is szorgalmasan tanulmányozunk úgy, hogy hogy midőn Mexikoba érünk,

¹⁰⁶⁰ SZENTKLÁRAY 1898. 521. Ld. 3. sz. lábjegyzet.

¹⁰⁶¹ Wéber Ágoston egy ízben megemlékezik arról, hogy midőn a *Bolivian* Szicília partjainál viharba került „hajónk hatalmas oldallökést kapott, melyet azonban jobban éreztem a Novarrán”, míg pár sorral lejjebb az alábbi kijelentést teszi: „Eddig nekem semmi új nem volt, csak azt tapasztaltam, hogy most sokkal lassabban jöttünk mint a Novarrán” – A tengerszorost elhagyva, félkörben balra kanyarodva, Sicilia felső vagy éjszaki részén egyenesen vonalban nyugat felé vitorlázunk; itt veszik kezdetüket új tapasztalásaim.” [WÉBER] 1865. a. 116.

¹⁰⁶² [WÉBER] 1865. c. 171.

azt már jól ismerendjük; ugyszintén ernyedetlenül tanuljuk a spanyol nyelvet, hogy az elmélethez már csak terjedelmesebb gyakorlat kívántatik”.¹⁰⁶³ Az ötödik levél a császár „Jalappa”, Orizaba majd pedig Puebla városokban tett 1865 áprilisi látogatásáról ad hírt, utóbbi városban csatlakozott hozzá a császárné is, akiknek születésnapja alkalmából Pueblában hatalmas, több napos ünnepséget rendeztek, melyet Wéber hosszasan ecsetel. A levél végén található sorokban azonban elég negatív hangvételű képet festett a császárság jövőjét illetően, valamint utal a Thun tábornok és az Ortega között megkötött fegyverszünetre, illetve, hogy a Yucatán-félszigetre is kerültek osztrák önkéntesek.¹⁰⁶⁴ A hatodik és a hetedik levélben részben Veracruz városát ismerteti, utalva a várost néha északról érkező Norte nevű szélviharra – mely érkezésük idején dühöngött – és a városban uralkodó drágaságra. A levelek többi részében a kikötőváros és Puebla közötti utazását írja le, melyet Wéber postakocsin tett meg. Ezen közléseiben írt az országban tevékenykedő rablóbandákról – akik miatt hosszabb ideig kellett Orizabában maradnia – illetve útleírásába beleszötte a helyi pulque alkoholos ital fogyasztási szokásait is.¹⁰⁶⁵ Utolsó levelében Puebla részletes leírása található és annak főleg egyházi épületei kerülnek bemutatásra, majd hosszasan felsorolja, hogy a *MÖF* egységei mely szolgálati helyekre kerültek beosztásra. Kitér arra is, hogy 1865. március 18-án és 19-én volt egy-egy kisebb zendülés, melyben a pueblai lakosság kövekkel és némelyek lőfegyverrel felszerelve az önkéntesekre támadtak, melyet végül sikerült leverni és a rendet helyreállítani. Végezetül egy-egy bekezdésben szól Puebla időjárásáról és a sereg ellátmányáról is, melyet kielégítőnek vélt. A szöveg egy érdekes részében a tábori főlelkész még a helyi fagyaltárusításba is beavatja az olvasót, mely mind a mai napig jellemzi Mexikót: „a fagyalt meg dézsákban az utcákon hordatik körül.”¹⁰⁶⁶

Wéber Ágostonhoz hasonlóan ugyancsak a *Bolivian* hajóval utazott Mexikóba **Nikolics Emil**¹⁰⁶⁷ 2. oszt. huszárszázados is, akinek nővéréhez, „Flöding báróné”-hoz írt leveleit, – testvérenek és „Rácz Károly”-nak a jóvoltából – a *Hazánk s a külföld* 1866. évi második évfolyamában egy három részes cikksorozatban publikálták. Ezek alapján Nikolics azokat nem közvetlenül a nyilvánosságnak szánta és kérdéses az eredeti nyelvezete is, ugyanis a levelek magyarul jelentek meg, míg az életrajzi adatai alapján Nikolics Emil csak németül és szerbül tudott, ezáltal olyan magyarra átültetett szövegről lehet szó, melynek fordítója nem ismert.

¹⁰⁶³ [WÉBER] 1865. c. 171.

¹⁰⁶⁴ [WÉBER] 1865. e. 738.

¹⁰⁶⁵ [WÉBER] 1865. f. 871.; és g. 882–883.

¹⁰⁶⁶ [WÉBER] 1865. h. 887.

¹⁰⁶⁷ Életrajzi adatait ld.: *Függelék (Adattár; A történelmi Magyarországhoz köthető mexikói önkéntesek adattára.*

A feladás helye és ideje alapján úgy tűnik, hogy valójában egy levélről lehet szó, amely folytatásos közlésben jelent meg. A levél alapján Nikolics azon egységhez tartozott, akik legelsőként indultak útnak Xalappa-Enriquezbe Kodolitch őrnagy vezetésével, hogy megkezdjék a pueblai Sierra de Norte felderítését. Az első közlés a csapatokat fogadó kegyetlen mexikói gerillaharcról nyújt egy rövid leírást és csupán ezután kezd bele a tengeri szállítás részletezésébe, mely egészen a második közlés végéig tart. Összehasonlítva Nikolics és a vele egy hajón utazó Wéber Ágoston írását, már-már úgy tűnhet mintha egy és ugyanazon személy tollából származna mindkét levelezés, annyira egyezően elevenedik meg a tengeri utazás: dalmát önkéntes halála Dalmácia partjainál, Messinai-szoros, vihar a Földközi-tengeren, a Gibraltárnál megsérült matróz halála, elhajózás Maderia szigete mellett, a legénység mindennapjai a hajón, „vadászat” a különféle repülő halakra és tenger állatokra, egy önkéntes váratlan halála és temetése az Atlanti-óceánon, a tábori főlelkész által celebrált szertartás, pihenő Martinique és Kuba szigetén, megérkezés és fogadtatás Vera-Cruzban. Egyedüli eltérés Gibraltár esetében figyelhető meg, mivel ott Nikolics a legénységnek azon túlnyomó többségéhez tartozott, akik nem szállhattak partra és nem hagyhatták el a hajót az ott tartózkodásuk alkalmával, így levelében ezen napokról nem sokat ír. A huszártiszt Wéber Ágostonnal szemben (ő közel egy hónapig Veracruzban maradt) csupán hat napot töltött a kikötővárosban, melyről szintén közöl egy rövid leírást, mely a Veracruz és „Jalappa” közti menetelés ismertetésével zárul, – melyet a lovasági csapatoknak is teljes egészében gyalogosan kellett megtenniük, ahogy arról korábban már említést tettünk – utalva rá, hogy a levél szerzője Xalappa-Enriquez térparancsnokságára nyert beosztást.¹⁰⁶⁸

A Hadtörténelmi Levéltár Personalia gyűjteményében található a Lenkey család hagyatéka, amely többek között **Lenkey Albin**¹⁰⁶⁹ (édesapja Lenkey Károly, mint honvédtuszáros ezredes, apai nagybátyja Lenkey János – aki 1850 februárjában az aradi várőrség foglyaként hunyt el – pedig mint, honvédtábornok vett részt az 1848-49-es szabadságharcban) Mexikóból hazaküldött négy oldal terjedelmű levelét is őrzi, mely 1865. április 8-án került feladásra Puebla városából.¹⁰⁷⁰ Az ifjú Lenkey a második hajóval (*Peruvián*) hagyta el az öreg kontinenst 1864. december 6-án. Az utazási élmények ismertetése a levél felét teszi ki, melyen belül egy a Földközi-tengeren átélt vihar bemutatása dominál és nagyon szűkszavúan ír a Gibraltárnál és a Martinique szigeténél tett pihenőikről.

¹⁰⁶⁸ [NIKOLICS] 1866.

¹⁰⁶⁹ Életrajzát ld.: *Függelék (Adattár); Tipikus és atipikus életutak.*

¹⁰⁷⁰ [HL], Personalia Gyűjtemény, 99/B VII. 137/d. Lenkey Albin levele szüleinek tengeri útjáról és a mexikói csatározásokról.

A levél másik része már a Mexikóba történő megérkezésről szól, melyre egy forrásközlésben a Lenkey család történetének egykori kutatója, az elmúlt években elhunyt T. Ágoston László író az 1980-as években hívta fel elsőként a figyelmet,¹⁰⁷¹ – 2009-ben a *Lenkey huszárok* című munkájában szintén közzétette – míg a *Peruvian* fedélfelületén Triesztből Vera-Cruzba megtett hosszú és néha viszontagságos hajóutat taglaló rész a mai napig kiadatlan.¹⁰⁷² A levél második részében Lenkey Albin a kikötőváros és Puebla között megtett viszontagságos útról ad leírást, melyben 150 huszár, 200 dzsidás és egy század vadász menetelt gyalogszerrel a főparancsnokság felé. Acultzingo térségében egy ellenséges rajtaütés érte a menetszlopot, melyről Lenkey levelében részletekbe menően beszámol. Az íromány Pubela városának és térségének a bemutatásával zárul, illetve az ifjú tizedes tett még egy érdekes kijelentést: „Ha egészen fel leszünk szerelve Californiába megyünk, hová Juárez serege maradványával menekült”.¹⁰⁷³ Ezen utóbbi adat azért különösen érdekes, ugyanis jelen ismereteink alapján erre vonatkozó tervek nem voltak ismertek.

„Két lelkes hölgynek szives közbenjárásából nyertük meg a »Szegedi Híradó« tárcájának az alább következő igénytelen, s mindamellett érdekes sorokat, miket egy Mexikóba kivándorolt, ottani hadseregbeli kapitán, (L. ur) hazánk egyik jeles családjának fiatal sarja, távol hagyott s mindenek felett szeretett édesanyja számára koronként jegyzékbe foglalt s idő s alkalom szerint elküldött vala. A nagy közönségre tehát legkevésbé sem volt számítva ezen utinapló írásánál, s nem is írói kézből kerültek ki eme könnyedén odavetett gondolatok, de ennek dacára az első benyomás élénkségét, eredetiségét, azon vidám szellemet, mely mosolyogva megy kétes sorsa elé, s általában a tehetséget nem lehet tőle megtagadni.” A monogram, a család előkelő származása és a megjelölt tiszti rang (százados) alapján a magyarországi állományból csupán egy személyre, az egykori 48-as honvédre, kászonjakabfalvi **László Bélára** – zászlóaljparancsnok a mexikói osztrák önkéntes seregben – illik a leírás, melyet biztossá tesz az tény, hogy a szerző a levelében a február 14-i dátumnál megemlékezik a születésnapjáról, László Béla pedig 1833. február 14-én született.¹⁰⁷⁴ A levelet a *Szegedi Híradó* kilenc lapszámon átívelően *Mexikói utinapló* címmel közölte 1865. április 27-e és 1865. június 18-a között, melynek további érdekessége, hogy többször is egy lapszámban jelent meg a későbbiek során a mexikói köztársasági oldalon harcoló Zákány (Csala) István már

¹⁰⁷¹ T. ÁGOSTON 1984. 22.

¹⁰⁷² T. ÁGOSTON 2009. 117–122.

¹⁰⁷³ [HL], Personalia Gyűjtemény, 99/B VII. 137/d. Lenkey Albin levele szüleinek tengeri útjáról és a mexikói csatározásokról.; T. ÁGOSTON 2009. 120.

¹⁰⁷⁴ Életrajzát ld.: *Függelék (Adattár); Tipikus és atipikus életutak.*

említett leveleivel. Ahogyan arra a szövegben több megjegyzés is utal a levelezést – mely három részletben érkezett: 1. Gibraltárból; 2. Vera-Cruzból; 3. Cañada de Morelos településről (Puebla tagállam) – a szerző a naplója alapján írta. László Béla a *Vera-Cruz* szállítóhajó fedélzetén indult útnak a Mexikói-öböl partjaihoz 1864. december 12-én és rendkívül részletes leírást – véleményünk szerint a magyarországi résztvevőkhöz köthető elbeszélő források közül talán a legmélyrehatóbbat – nyújt a tengeri utazásról, napi pontossággal vezetve. Ebben részletezi a tisztek ellátását, az útközben történt eseményeket és szintén bővebben részletezi a gibraltári és a Martinique szigeténél tett kitérőjüket. Mint a levelezésből megtudjuk utóbbi helyen egy több napos kirándulást is tett a szerző és néhány tisztársa, Forte de France csendőrparancsnoka jóvoltából, aki ehhez lovakat biztosított a számukra. Mint László Béla írja a szállítóhajó az eredeti tervekhez képest Santiago de Cuba kikötőjében végül nem tartotta meg következő pihenőjét, mivel ott a sárgaláz felütötte a fejét, és egyből Vera-Cruz városához hajóztak (az út során a 9. vadászszázad egy katonája a tengerbe ugrott és megfulladt), ahol Thun tábornok és több törzstiszt is személyesen fogadta az érkezőket. A magyar százados a hetedik levélközlésben rövidebb részt szentelt Vera-Cruz bemutatásának – több társához hasonlóan ő is kiemeli, hogy a színházba is látogatást tett, ahol egy olasz társulat előadásában a „Borgia Liucetia” volt műsoron, viszont a városban uralkodó drágaságról kevésbé negatívan írt, megemlítve, hogy bizonyos termékek olcsóbbak, bizonyos termékek pedig drágábbak voltak mint odahaza – azonban a sárgaláz miatt a városban állomásozó egyiptomi segédhadról tévesen az alábbiakat közölte: „A franciák is nagyon sokat vesztek itt e betegség által, úgyhogy Napóleon kénytelen volt egy ezred szerezcent Cubából kölcsönözni, hogy a város fedezetlen ne maradjon.” A hetedik levélközlés második felétől az általa vezetett vadászszázad aljának a Vera-Cruztól Cañada de Morelosig történő menetelését részletezi. Ezen írásból pontos képet kapunk arról, hogy milyen rendszer szerint is zajlott a csapatok elszállítása és elhelyezése, a vasúti szállítás rossz körülményei (leírja például, hogy a vasúti transzport során az előőrssel teljes információhiányban órák hosszat kellett várakoznia a további csapatok érkezéséig ugyanis a mozdony elromlott útközben, illetve megemlíti, hogy a lőszeresek szállítása is rendkívül veszélyesen zajlott), továbbá említés szintjén kitért a Francia Idegenlégió cameroni csatájára (állítása szerint csupán a század dobosa szabadult meg, míg a valóságban három személy), valamint Teziutlan bevételére, ahol egykori barátja Hassinger is elesett. A magyar kontingens szempontjából az írásnak talán azok a legérdekesebb sorai, melyben László Béla arról ír, hogy egy levelével megkeresett egy vélhetően befolyásos személyt (a levében S monogrammal hivatkozik rá, amely talán Scherzenlechner Sebestyénre utalhat), hogy a magyar állományból

egy külön „magyar légió”-t szervezzenek a parancsnoksága alatt (erre vonatkozó hivatalos levelezést nem találtunk kutatásaink során). László levelei alapján az általa vezényelt zászlóalj mozgásait 1865 februárjáig követhetjük nyomon, a magyar tiszt Orizabán keresztül – mely városról ugyancsak részletesebb leírást nyújt – érkezett Cañada de Morelos-ba, ahol a város „és 6 mértföldnyi kerülete polgári és katonai kormányzója” volt.¹⁰⁷⁵ László Béla nem sokáig maradt az említett állomáshelyén, mivel ahogyan ezt fentebb láthattuk pár hónappal később Vera-Cruzon keresztül a Yucatán-félszigetre hajózott a *MÖF* egy kisebb katonai kontingensével.

Báró **Babarczy Sándor**¹⁰⁷⁶ édesapjával folytatott német nyelvű gót betűs kéziratos levelezése nagynénjének, Özv. Perczel Sándornénak – született Vály Ilona – köszönhetően az Országos Széchényi Könyvtár Kéziratárába került.¹⁰⁷⁷ Tardy Lajos hagyatékában megtalálható a teljes kézirat latin betűs átírata, melynek szakfordítását és kiadását a későbbiek során tervezzük elvégezni. Az iratsomó Babarczy Sándor kilenc hazaküldött levelét tartalmazza. Az első levél Gibraltárból érkezett, feladásának kelte 1864. december 30. A másodiktól az ötödik levélig csupán az egyiken szerepel a feladás ideje és helye, a harmadik levél 1865. január 31-i dátummal Vera-Cruzból érkezett. (Feltételezésünk szerint Babarczy ugyancsak a mexikói kikötővárosból küldte a fent említett második, negyedik és ötödik leveleit is.) A hatodik levél feladási helye Orizaba városa, feladási ideje pedig 1865. március 21. A hetedik és nyolcadik levelei – 1865. április 12-i és 1865. május. 10-i keltezéssel – Pueblából érkeztek, míg az utolsó is szintén innen érkezhett, azonban ezen sem szerepel feladásra vonatkozó adat. Babarczy Sándor levele alapján 1865-ben került volna kiszállításra, végül báró Du fin Hamilkár¹⁰⁷⁸ segített neki, hogy előbb elutazhasson, így az 1864. december 17-én útnak induló *Indiana* hajóval indult útnak Mexikóba (Czeke Miklóssal¹⁰⁷⁹ és a mexikói harcok során elesett Susany Miklóssal¹⁰⁸⁰ volt közös kabinban). Első levelében a Gibraltárig tartó útról ad számot, melynek során a Földközi-tengeren nagy viharba kerültek. Ezen soraiból megtudhatjuk azt is, hogy útitársa Czeke Miklós is levelezett családjával, mely a későbbiek során még nem kizárt, hogy előkerülhet tekintve, hogy egyik lánya, Czeke Marianne híres irodalomtörténész és az ELTE könyvtárának első könyvtárosnője volt. Babarczy első levelét Gibraltár leírásával zárja, mely

¹⁰⁷⁵ [LÁSZLÓ] 1865.

¹⁰⁷⁶ Életrajzát ld.: *Függelék (Adattár); Tipikus és atipikus életutak.*

¹⁰⁷⁷ OSZK Kézirattár, Quart. Germ. 1424.; Báró Babarczy Sándor ulánus főhadnagy levelei a mexikói újáról és Mexikóbol 1864-1865 Maximilian császár kíséretében özv. Perczel Jánosné szül Vály Ilona részére.; Báró Babarczy Sándor korábban valóban szolgált ulánusként, azonban a mexikói osztrák önkéntes seregbe, mint huszár lépett be, ezáltal a Mexikóbol hazaküldött leveleire tévesen került az ulánus megjelölés.

¹⁰⁷⁸ Életrajzát ld.: *Függelék (Adattár); Tipikus és atipikus életutak.*

¹⁰⁷⁹ Életrajzát ld.: *Függelék (Adattár); Tipikus és atipikus életutak.*

¹⁰⁸⁰ Életrajzi adatait ld.: *Függelék (Adattár); A történelmi Magyarországhoz köthető mexikói önkéntesek adattára.*

folytatódik a második levelében is, ezt követően pedig az Atlanti-óceánon történő utazás bemutatása (kiemelve, hogy egy utas elhunyt az út során),¹⁰⁸¹ valamint Martinique leírása következik, mely a harmadik levélből is egy hosszabb részt foglal el (László Bélához hasonlóan az *Indiana*-n utazó tisztek egy része is több napos utazást tett a szigeten). Leveléből megtudhatjuk azt is, hogy Martinique szigetén az *Indiana* fedélzetére szállt egy Francia Idegenlégiós különítmény is, akik szintén Mexikóba tartottak. A szállítóhajó Kubától délre hajózott tovább, mely az akkoriban ott található sok homokpad miatt az utazás legkockázatosabb szakaszának számított – melyet többen is említenek – majd január végén befutottak a Vera-Cruz-i kikötőbe, ahol a levél alapján a francia tisztek kedvesen fogadták őket. Babarczy Veracruz leírásakor László Bélához hasonlóan vegyesen értékeli a helyi árakat, ugyancsak megemlékezik az olasz operatársulatról, illetve az ott állomásozó egyiptomi segédhadról egyaránt. Harmadik levelének befejező részében két olyan megállapítást is tesz, mely alapján jó megfigyelőnek tekinthetjük. Egyrészt utal rá, hogy a mexikói egyháziak jelentős részét a császár elidegenítette magától, másrészt, hogy a császári csapatok csak addig tudják ellenőrizésük alatt tartani a területeket, amíg ott állomásoznak, ugyanis miután elhagyják azt a republikánus gerillacsapatok könnyen visszatérnek oda. Az ezt követő levelekben a fentebb bemutatott forrásokhoz hasonlóan a kikötővárosból az ország belseje felé történő utazás szerepel Cordobán és Orizabán (László Béla meg is említi levelében, hogy a városban találkozott Babarczyval, aki akkor érkezett oda) át Puebláig. Mire a csapat Orizabába ért, a pueblai Sierra Nortéban már javában zajlottak a harcok, melyről ő maga is ír. Mint a levélből megtudjuk Orizabában Babarczy és több huszártársa a helyi mexikói császári erőktől kölcsönzött lovakat, hogy egy különítménnyel megerősítsék az ott harcoló erőket, melynek összetételét (Dugovics, Tiboldt, Farkas, Susany, stb.) sorshúzással döntötték el. Miután elindultak a gyalogság San Atonióig (?) jutott, míg a lovasság St. Andre de Chochicomulo-ban (?) várta be a vadászokat, azonban itt azon parancsot kapták, hogy vonuljanak vissza Orizabába. A város lakói kedvesen fogadták őket, még mulatságot is rendeztek a tiszteletükre. Innen végül Acultzingo – Cañada de Morelos – Palmar de Bravo – „Aqua Cuchula” (?) – Acatzingo de Hidalgo – Amazoc érintésével jutottak el Pueblába, ahol a levél írója részt vett a tiszti kaszinó megalakításában.¹⁰⁸² Babarczy Sándor leveleiben röviden utal a császár 1865-ös áprilisi

¹⁰⁸¹ Babarczy egy későbbi levelében Zichy Zsigmond levelezéséről is említést tesz. Zichy életrajzi adatait ld.: *Függelék (Adattár; A történelmi Magyarországhoz köthető mexikói önkéntesek adattára)*.

¹⁰⁸² Mint írja a kérésére fizettek elő az osztrák *Debate* és a magyar *Hírnök* folyóiratokra. Arra vonatkozóan, hogy magyar nyelvű újságok érkezhettek ekkoriban Mexikóba a nevezett időszakban, a mexikói állami levéltárban is találhatóak adatok. A nevezett intézményben a *Hon* egyik 1865. évi száma is fennmaradt. AGNM Instituciones Gubernamentales: época moderna y contemporánea/ Administración Pública Federal S. XIX/ Gobernación Siglo XIX/ Relaciones Exteriores/ Caja 86/ Exp. 24.

körútjára, valamint az ország katonai helyzetére vonatkozóan is tesz említéseket (Oaxaca, a pueblai Sierra Norte, a belga önkéntesek kudarca Moreila tagállamban), melyek közül egy Vera-Cruz környéki kisebb expedíciót részletesebben is leír, melyet a *MÖF* állománya az egyiptomi segédhaddal közösen hajtott végre. Az akcióban közel 250 fő (100 fő a mexikói osztrák önkéntes seregből, 100 fő az egyiptomiak közül és negyvenen a mexikói császári csapatoktól) vett részt, Vera-Cruz parancsnokának Marechal francia őrnagynak a vezetésével 1865. március 2-án. A császári különítmény a Rio Blamó (?) folyónál találkozott az ellenséges csapatokkal, akiket sikerült kiűzni sáncaikból és üldözőbe venni, viszont ezáltal a császáriak kelepcébe kerültek, ugyanis vízkészleteik elfogytak és nagy nehézségek és veszteségek árán több sebesültet és muníciót is hátrahagyva sikerült csupán a csapat egy részének visszajutnia állomáshelyére.¹⁰⁸³

Imely Viktor Gézának¹⁰⁸⁴ köszönhetően fennmaradt magyar nyelvű leírás az 1865. március 16-án Franciaországból útnak indult *Floride* postagözös útjáról is, melyet 1865 szeptemberében a *Pesti Napló* tárcarovata közölt. Imely levele rövid terjedelmű, a Ljubjana és Saint Nazaire közötti utazás részleteit nem tartalmazza és viszonylag nagyobb részt ölel fel a tengeri utazás leírása. Mint a levélből kiderül a postagözös már az elindulását követően hatalmas viharba került és a leírtak alapján már a süllyedés szélén volt, azonban végül sikerült megmenekülniük. 1865. március 30-án érkeztek Forte de France kikötőjébe, melyről megjegyzi, hogy I. Napóleon feleségének szülőhelye volt. A hajón az ellátást rendkívül rossznak írja le, így örömmel konstataálta a Karib-tengeri térségben megejtett pár napos pihenőt. A *Floride* az első transzporthoz hasonlóan rövid időre megállt Santiago de Cuba kikötőjénél, azonban a legénység nem szállhatott partra a városban uralkodó sárgalázjárvány miatt, viszont ennek ellenére a település lakosai közül többen is tiszteletüket teheték a fedélzeten. Imely ennek köszönhetően találkozott egy Lakits nevű magyarral, akiről az alábbiakat közölte: „Itt akadt szerencsém egy pécsi születésű honfitársunkkal találkozni, ki 1848 óta itt lakik; vagyonos ember, kereskedő. És oly szives volt, engem 100 darab pompás, echt Cuba szivarral megajándékozni, melyeket Európában talán 20 ftjával kellene fizetni; a szivarok neve Cazadorés.¹⁰⁸⁵ Ugyancsak ezen úri ember — neve Lakits — említé nekem, hogy ezen a szigeten több magyarok tartózkodnak, s különösen kiemelé még azt is, hogy ezen sziget legöregebb emberei — magyarok; mindannyian pedig jól birják magukat, plantage birtokosok. Estefelé,

¹⁰⁸³ OSZK Kézirattár, Quart. Germ. 1424.

¹⁰⁸⁴ Életrajzi adatait ld.: *Függelék (Adattár; A történelmi Magyarországához köthető mexikói önkéntesek adattára.*

¹⁰⁸⁵ Értsd: vadász

midőn elindulánk, igen barátságosan búcsúzott tőlem, néhány kellemesen töltött órának kedves emlékét vésve lelkembe.”¹⁰⁸⁶ A magyar huszár röviden megemlékezik a tengerpartról történő menetelésükről – közben Nikolics Emilhez hasonlóan hosszabban írt az erjesztett pulque italról is – Pueblába, majd onnan Imely egységét Mexikóvárosba küldték tovább, ahova elmondása szerint 1865. július 23-án érkezett egységével és ahonnan további levelek küldését ígerte, de ezeknek nem találtuk nyomát.¹⁰⁸⁷

A nagyszzebeni születésű **Adolf Dietrich Edler von Sachsenfels**¹⁰⁸⁸ menyasszonyával folytatott naplóformájú levelezései (*Über Mexiko von einem Augenzeugen*) Duba Gusztáv naplójához hasonlóan a bécsi városházának a könyvtárába (Rathaus Bibliothek) kerültek. Mivel a nevezett dokumentumot kutatásaink utolsó szakaszában sikerült fellelnünk, ezért ennek feldolgozására és kivonatos bemutatására nem vállalkozhattunk. Annyi azonban bizonyos, hogy a levél szerzője a legutolsóként útnak induló transzporttal hajózott el, a Trieszt – Vera-Cruz útvonalat kétszer is teljesítő *Brasilian* fedélzetén és leveleiben szintén a tengeri utazás leírása és a Mexikóba történő megérkezés legelső időszaka olvasható. Ezen irat későbbi feldolgozásával további ismereteket szerezhetünk a legutolsóként elhajózók útjáról és Mexikóba történő érkezéséről.¹⁰⁸⁹

Mint arra Walter Klinger munkájában rámutat a nedeci születésű **Weiss Henriknek**¹⁰⁹⁰ 1866 tavaszán és nyarán a bécsi *Militärzeitung*-ban jelentek meg a levelei a pueblai Sierra Norte területén folytatott hadműveletekről, melyből az osztrák történész számos részletet közöl munkájában. Mivel írásunkban a nevezett területen folytatott hadjáratot már bemutattuk, ezért nem térünk ki részletesebben ennek leírására.¹⁰⁹¹

A Yucatán-félszigeti hadjáratban, mint korábban említettük 130 „osztrák” önkéntes vett részt, zömében a 2. vadászszázad katonái, de a különítményt – mint láhattuk László Béla esetében is – más egységekből érkezőkkel is kiegészítették. „Azt hisszük, nem lesz érdektelen, ha t. olvasóinkkal egy, a mexicói császári hadtestben főhadnagyként szolgáló s érdemkereszttel diszitett hazánkfiának eredeti levelét közöljük, mely még augusztus hóban kelt, s csak decemberben érkezett rendeltetése helyére — városunkba” közölte az *Eger* hetilap

¹⁰⁸⁶ IMELY 1865. 4.

¹⁰⁸⁷ Ua.

¹⁰⁸⁸ Életrajzát ld.: *Függelék (Adattár); Tipikus és atipikus életutak.*

¹⁰⁸⁹ RBW Handschriftensammlung ZPH 1750.

¹⁰⁹⁰ Életrajzi adatait ld.: *Függelék (Adattár; A történelmi Magyarországhoz köthető mexikói önkéntesek adattára.*

¹⁰⁹¹ KLINGER 2013.; Weiss Henrik huszárként került Mexikóba, azonban a katonai szaklap hasábjain, mint gyalogos tiszt hivatkoznak személyére. WEISS 1866. A bécsi anyakönyve szerint 1865 folyamán áthelyezték a vadászokhoz. ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps, Karton 148. 22/6.

szerkesztője 1866. január 4-i számának tárcarovatába, melyben a Yucatán-félszigetre került kontingens mindennapjaiba nyerhet betekintést az olvasó.¹⁰⁹² A 2. vadászszázad állományát vizsgálva a levél szerzője a tiszti rang alapján feltehetően talán ippí **Bydeskuty Sándor**¹⁰⁹³ lehetett. A levélből is egyértelműen kiderül, hogy az osztrák önkéntes sereg katonái a Campeche és Tabasco tagállamok tengerpartjai mentén vezetett őrzőjáratokban vettek főként részt – a levélíró megemlíti egy „Oxumaxinta melletti expeditio”-t – míg a komolyabb harcok színhelyén a Campeche városától nyugatra „európai katonák soha sem alkalmaztatnak.”¹⁰⁹⁴ A rövid levélben ezen kívül főként ellátási információk (a katonák a yucatáni konyhát nem igen kedvelték, egy osztrák önkéntes látta el a hadtáp feladatokat), utazási élmények (yucatáni táj és Campeche leírása, színes vadvilág, mezőgazdasági kultúrnövények és esős évszak bemutatása) és kultúrtörténeti megjegyzések (ősi kulturális értékek, yucatáni indián küldöttség a császárnál) olvashatóak.¹⁰⁹⁵

A *Magyar Világ* című folyóirat 1866. évi 62. számában is megjelent egy írás *A magyar huszárok Mexikóban* címmel ismeretlen szerző tollából, aki közlését „*Egy távol hazafi*” néven jegyzi. Az írásból fény derül arra, hogy annak szerzője levelét 1866. január 28-i dátummal Orizaba városában adta postára, melyet egyenesen a nevezett újság főszerkesztőjének címezett.¹⁰⁹⁶ Az írásból csupán annyi ismert, hogy a levél szerzője a 2. huszárszázadnál szolgált, bővebb adat azonban nem került feltüntetésre, így a közlő személyének beazonosítása rendkívül nehézkes. Az autor az írás elején egyértelművé teszi, hogy nem célja „sem a mexikói császárság ügyeit feszegetni, sem az ausztriai legio történetét leírni, csak is a huszár ezred néhány vitéz tettét kívánom itt megemlíteni s azok által megmutatni, hogy a történeti hírességgel bíró huszár névnek nemcsak szégyent nem, de büszkeséggel merem mondani, becsületet és elismerést szerünk az ujvilágban is.”¹⁰⁹⁷ A „távol hazafi” négy csatáról közöl adatokat. Ezek közül az egyik Veracruzban az ún. tierra caliente-n zajlott le, egy másik a pueblai Sierra Norte területén, míg kettő a Pueblától délre lévő hadművelési területen. Utóbbiak az 1865. szeptember 22-i összecsapás, amikor a Khevenhüller vezette 4. huszárszázad (a szerző tévesen írja, hogy Khevenhüller az ötödik huszárszázad parancsnoka volt) – kiegészülve a 2. huszárszázad egy szakaszával – és László Béla vadászaival a Rio Saladonál súlyos vereséget mért a menekülő ellenséges csapatokra és megbosszulva az augusztusi Tacomavaca-i vérengzést, komoly

¹⁰⁹² *Eredeti mexicói levél* 1866. 4. (Ld. az első lábjegyzetben)

¹⁰⁹³ Életrajzát ld.: *Függelék (Adattár); Tipikus és atipikus életutak.*

¹⁰⁹⁴ *Eredeti mexicói levél* 1866. 4–5.

¹⁰⁹⁵ Ua.

¹⁰⁹⁶ *A magyar huszárok Mexikóban* 1866. 1–2.

¹⁰⁹⁷ *A magyar huszárok Mexikóban* 1866. 1.

mészárlást hajtott végre a republikánusok között. Továbbá feltételezhetően ennek folytatása volt a másnap Tehuacánnál lezajlott kisebb összecsapás is, amely Burián István és Pawlowszky Ede írásaiban is felbukkan. 1865. október 23-án Cordóba és a „Jalappa” közötti Huatusconál (Veracruz tagállam) Kalmucky hadnagy vezetésével a 2. huszárszázad rajtaütött Pancho Marero csapatain. A negyedik összecsapásként a szerző az 1865. október 24-én Papantla városánál lezajlott katonai eseményeket ismerteti, melynek során Susany Miklós huszártiszt hősi halált halt.

Sarlay Pál,¹⁰⁹⁸ aki utászként teljesített szolgálatot Habsburg Miksa seregében, a császár halálát követően rövid ideig Mexikóban telepedett le, ahonnan három levelet is küldött a *Vasárnapi Újság* részére, amelyek 1867-ben és 1868-ba kerültek közlésre. Ezekben elszórtan történik csupán utalás a mexikói hadi eseményekre vonatkozóan – Puebla 1867 áprilisi elestéről emlékezik meg röviden a levél írója – és nagyobb részt a saját és kisebb részt a Mexikóban maradt egykori bajtársai sorsának későbbi alakulásáról közöl adatokat.¹⁰⁹⁹ Sarlay valamikor 1868 és 1869 fordulóján az Egyesült Államokba települt át és úgy tűnik, hogy innen is több tudósítást küldött a *Vasárnapi Újság* részére 1869 és 1871 között (*Kaliforniai képek; Eredeti közlemények Kaliforniából; Életkényelem a társadalmi egyenlőségben*).¹¹⁰⁰ A 20. század második felében utóbbi leveleivel kapcsolatban személye körül kialakult egyfajta kétely. Ács Tivadar Sarlayt egy 1969-ben megjelent írásában a kanadai Eszterháza alapítójával azonosította: ez „az »Eszterházy« sokat vitatott alakja az amerikai magyar történelemnek. Engem is egy ízben tévedésbe ejtett. Ugy véltem: azonos azzal az Eszterházy Károly, 1849-es emigránssal, aki Olaszországban garibaldinus volt, tagja a magyar légióknak, majd Amerikába vándorolt és a polgárháború után nyomtalanul eltűnt. Igazi neve Sarlay Pál volt. A titok megfejtője Rónay Jácint pozsonyi prépost, aki az összesen tiz példányban kinyomtatott, de csak három példányban ismeretes nyolc kötetes »Napló Töredék«-ében, sok száz Amerikába készülő magyar emigráns között számba veszi »Eszterházy«-t, azaz Sarlay Pált is. Sarlay végigcsinálta a magyar szabadságharcot, utána az osztrákok bebörtönözték. Kiszabadulása után menekülni akart az országból, de a Bach-rendőrségtől megfélemlített nép semmivé sem merte támogatni bujdosásában”¹¹⁰¹ Vasváry Ödön egy évvel később szolt hozzá a témához (*Ki volt „gróf Eszterházy”*), megjegyezve, hogy a rejtélyes kanadai városalapító magyar személyét korábban Pivány Jenő „Papp Ker. János”-sal, Pásztor Árpád pedig „Grünspan Izidor”-ral

¹⁰⁹⁸ Életrajzát ld.: *Függelék (Adattár); Tipikus és atipikus életutak*.

¹⁰⁹⁹ SARLAY 1867.; SARLAY 1868.

¹¹⁰⁰ SARLAY 1869.; SARLAY 1870.; SARLAY 1871.

¹¹⁰¹ SKVMK, Vasv.-Gy., A2/d:7-10v

azonosította.¹¹⁰² A kérdéshez Dojcsák Győző tárt fel újabb adatokat, aki egy külön monográfiában (*A kanadai Esterházy története*) dolgozta fel a Kanadában alapított magyar településnek a történetét és alapítójának életrajzát. Dojcsák Győző Eszterházy grófot az egykori 48-as honvéddel, ifj. Packh Jánossal azonosította, aki bizonyíthatóan több álnevet is használt kalandos élete során. Dojcsák műve alapján Packh 1870-ben az USA-ban élt és egy biztosítótársaságnál dolgozott, majd 1879-től egy bányatársasághoz került. Ezen időszak alatt több nagyobb utazást is tett az országban és többek között járt Kaliforniában is – ahol a valódi Sarlay Pál is élt ekkoriban¹¹⁰³ – és ezen utazások mellett „újságokba is írt, de cikkeit nem Esterhézy, hanem Sarlay Pál néven publikálta. Ennek valószínű oka az, hogy az amerikai vállalatok már akkor sem szerették, ha alkalmazottiak folyóiratoknak dolgoznak, megtörténhet ugyanis, hogy írásukba valamely vállalati titok is bekerül.”¹¹⁰⁴ Ennek alapján tehát Dojcsák is úgy vélte, hogy Sarlay Pál fent nevezett írásai valójában egy másik személyhez köthetők. Ezen kérdésben nem tudunk egyértelműen állást foglalni, azonban az számunkra is feltűnt, hogy az 1868 és 1869-ben Mexikóból küldött levelnek írói stílusjegyei mintha eltérnének az 1869 és 1871 között a *Vasárnapi Újság*-ban közölt kaliforniai írásaitól. Kutatásaink során előkerült a tárgyalt időszakból egy olyan Kaliforniából küldött anonim levél, mely előadásmódja alapján és a szerző életrajzi adatai szerint valószínűsíthetően Sarlay Pál személyéhez köthető, ő lehet a szerzője a *Nefelets* hasábjain megjelent anonim *Amerikai levél*-nek, melyet 1871-ben San Franciscoból küldtek el a lap számára.¹¹⁰⁵

A magyarországi és erdélyi nemzetiségű önkéntesek esetében is számolhatunk további levelek felbukkanásával. Hilarius Mitreához hasonlóan a szintén erdélyi román származású **Arsenie Johann (Ion)**¹¹⁰⁶ katonaorvos – aki a visszatérését követően Romániában, Brăila-ban (magyarul Brajla) telepedett le és praktizált, illetve aktív támogatója volt az erdélyi ASTRA román közművelődési egyesületnek – erdélyi román lapokban adta közre mexikói tárgyú levelezéseit.¹¹⁰⁷

Ezeken felül a kutatás során találtunk ún. „ál levelezéseket” is. Az 1860-as évektől Jókai figyelme egyre jobban a magyarországi belpolitikai folyamatokra irányul, melynek „erős árama még a világpolitikai érdeklődését is háttérbe szorította. Mindössze a Miksa mexikói kalandja

¹¹⁰² SKVMK, Vasv.-Gy., E3:18-19v; Ld. még: VASVÁRY 1975. 9.

¹¹⁰³ Életrajzát ld.: *Függelék (Adattár); Tipikus és atipikus életutak.*

¹¹⁰⁴ DOJCSÁK 1981. 51–54.

¹¹⁰⁵ *Amerikai levél* 1871.

¹¹⁰⁶ Életrajzi adatait ld.: *Függelék (Adattár); A történelmi Magyarországhoz köthető mexikói önkéntesek adattára.*

¹¹⁰⁷ HIRSCH – POPOVICI 2021. 71.

és az északamerikai polgárháború szórványos s elég hűvös érdeklődést mutató megjegyzésben, mint a közelmúlt kiemelkedő eseménye”.¹¹⁰⁸ Jókainak a második mexikói francia intervenció első időszakától, 1862 tavaszától már jelentek meg mexikói tárgyú írásai az általa szerkesztett *Üstökösben A Kőszívű ember fiai* Tallérosy Zebulonjának álneve alatt, melyben „a kiegyezés előtti néhány év magyar országgyűléseit karikírozza” és a „magyar parlament teljesen elbürokratizálódott, tehetetlen ügyintézés is gúnyolja”.¹¹⁰⁹ Jóllehet az említett Tallérosy levelekkel Jókai inkább a magyarországi közállapotokat figurázta ki, azonban az is elmondható, hogy az általa szerkesztett *Üstökösben* számos élce és gúnyrajz jelent meg a mexikói kalandról,¹¹¹⁰ melyek közül a levelezések kapcsán fontos megemlíteni Bernát Gáspár „ál mexikói” leveleit, melyekben egy önkéntes katona szemszögéből („Bernát Gáspárhoz Bernát Gazsi”) figurázza ki a mexikói kalandban részt vett katonákat.¹¹¹¹

¹¹⁰⁸ JMÖM 1967. 819–820.

¹¹⁰⁹ ROZSNYAI 1985. 112.; JMÖM 1975. 489.; Egyik ilyen levelének kritikai közlését ld.: u.o. 237–239.

¹¹¹⁰ írásomban korábban már utaltam rá. Ld. 209. sz. lábjegyzet.

¹¹¹¹ *Üstökös*, 16. kötet. 11. sz. (1865. március 18.) 82–83.; 19. sz. (1865. május 13.) 150.; 21. sz. (1865. május 27.) 166–167.; 21. sz. (1865. június 3.) 192.; 30. sz. (1865. június 28.) 255.; 31. sz. (1865. augusztus 5.) 263.; Közli még: *Bernát Gáspár adomái, élcei, apró freskóképei és gazsiádi* 1878.; A mexikói kaland élenken foglalkoztatta két korabeli élclap az *Üstökös* és a *Bolond Miska* szerzőit is. Ezen témát egy későbbi írásomban kívánom elemezni. Elöljáróban annyi elmondható, hogy amíg előbbi inkább a Mexikóba elhajózott önkénteseken élcelődött inkább, utóbbi a politikai kontextust helyezte a gúny tárgyává.

IV. 4. 2. 5. / Kivonatos szekunder forrásközlések

A narratív források csoportján belül elkülöníthetőek szekunder forrásközlések. Ezen belül is két nagyobb alcsoportról beszélhetünk. Egyrészt azon levelezésekről, tudósításokról melyek az egykorú újságokban kerültek közlésre kivonatos formában, másrészt azon naplókról, memoárokról és egyéb elbeszélésekről, amelyekből a legtöbb esetben a résztvevők halálát követően általában valamely családtagjuk vagy ismerősük jelentetett meg egy-egy összefoglaló írást néhol idézve az eredeti dokumentumból.

Előbbi kategóriából egy név szerint is említett önkéntes levelét ismerjük, melyet **Neuwelt Gáspár**¹¹¹² a MÖF főállatorvosa küldött haza édesanyjának a távoli országból: „(Rendkívüli időjárás Mexikóban.) A mint lapunknak írják, Neivelt, somogy megyei nágocsi születésű állatorvos hazánk fia, ki jelenleg Miksa császár udvari¹¹¹³ állatorvosa, édes anyjához irt levelében, a magyarországi időjárás felől tudakozódik, mert úgymond, Mexikóban olyanformán viseli magát az idő, mintha a föld sarkából kifordult volna. Már két hónap óta eget-földet rázó égdörgés dühöng — a minőre senki a most élők közül nem emlékezik. Az ablakok kitöredeznek az ijesztő dörgések következtében, és két hónaptól fogva, mióta ez a rendkívüli dörgés tart, egy csepp eső sem volt. Nem csak nekünk nincs tehát esőnk, hanem az aranytermő Mexikóban sincs, — a mi különben nem nagy vigasztalás. Érdekes még följegyeznünk, hogy Mexikóból 1 ft. 50 krba kerül egy levél ide küldése.”¹¹¹⁴

A többi ilyen jellegű közlésnél nem tüntették fel a szerzője kilétét, csupán „Egy mexicói önkénytes”; „Egy mexikói levelező”; „Egy mexikói levél”; „Az ausztriai legio egyik tisztjétől”; „egyik aliszt” kifejezésekkel utalnak arra, hogy az általuk publikált információk Mexikóból érkeztek, arról azonban nem tesznek említést, hogy ezen közlések közvetlenül hozzájuk érkezett levelekből származnak-e, vagy esetleg valamely „Lajtán túli” lapból kerültek átvételre.¹¹¹⁵ Feltárásaink során a következő sajtóorgánumban találtunk ilyen jellegű írásokat: a korszak egyik meghatározó hetilapjában, a *Sürgönyben*; a római katolikus hetilapban, a *Religióban*; a *Nefelets* „Szépirodalmi-, társaséleti-, művészeti- és divatlap”-ban, valamint a Mikszáth Kálmán szerkesztésében megjelent *Magyar Néplap*-ban. Ezen levelek

¹¹¹² Életrajzát ld.: *Függelék (Adattár); Tipikus és atipikus életutak.*

¹¹¹³ Valójában a mexikói osztrák önkéntes sereg főállatorvosa.

¹¹¹⁴ *Vasárnapi Újság*, 13. évf. 30. sz. (1866. július 29.) 365.

¹¹¹⁵ Ez esetben csupán egy *A Népbárát* és *Pesti Hírnök* hasábjain közzé tett írás képez kivételt, melyre már utaltam dolgozatom egy korábbi lábjegyzetében. Ld. a disszertáció 893. sz. lábjegyzetét.

közül az egyiknek a hozzávetőleges beazonosítása vált lehetségessé a kiadás időpontja alapján. A *Sürgöny* 1864. szeptember 6-i számában az alábbi közlés olvasható: „Egy mexikói levelező azon furcsa epizódot beszéli, hogy Martinique szigetén a levelező egy pajtása ételt rendelt kutyájának s a néger pinczér egy mellékasztalnál ezüstre terített neki, s még széket is tett oda, hogy leülhessen.”¹¹¹⁶ Figyelembe véve azt, hogy a levél a mexikói osztrák önkéntes sereg kiszállításának a megkezdését megelőzően íródhatott, ezáltal úgy véljük, hogy a forrás olyan egyénhez köthető, aki vagy Miksa császár kíséretében, vagy pedig a mexikói császári testőrséggel hagyhatta el Európát. 1865 májusában szintén a *Sürgöny*-ben volt olvasható egy rövid levélkivonat arról, hogy Mexikóban az árucikkeket milyen drágaság is jellemezte akkoriban,¹¹¹⁷ illetve még ugyanezen év augusztusában a *Religio* egy vélhetően alkoholmérgezésben elhunyt önkéntes haláláról adott hírt egy bajtársa beszámolója alapján.¹¹¹⁸

1866 folyamán a *Nefelets*-ben és a *Magyar Néplap*-ban jelentek meg hasonló közlések. Előbbi egy mexikói színházi látogatásról számol be és egyfajta társadalomképet tár az olvasó elé, a közöltek alapján úgy tűnik, a levél szerzője közvetlenül kapcsolatban állhatott az újság szerkesztőjével.¹¹¹⁹ A másik említett írás 1866 novemberében jelent meg. Ennek szerzője az

¹¹¹⁶ *Sürgöny*, 4. évf. 118. sz. (1864. szeptember 6.) 3.

¹¹¹⁷ „Egy mexikói levél szerint ezen ország nagyon szép, hanem az élet borzasztó drága. Egy közönséges nyoszolya 200 ft, egy pár csizma 40 ft, egy kis üveg tinta 5 ft, egy ivópohár 10—12 ft, egy, csak némileg illendő ebéd vagy vacsora 4 ft stb.” *Sürgöny*, 4. évf. 203. sz. (1865. május 23.) 3.

¹¹¹⁸ „Egy mexicói önkénytes levelében tudósít egy társának haláláról, kit a sok rum ivása ölt meg. Tábori lelkész hiányában az őrnagy áldotta meg a tetemet, imát mondott, azután következő szavakat intézett a legénységhez: látjátok, idáig jut a részeges, vegyetek példát róla; annyiba került már ezen ember, és most meghal!” *Religio*, 2. félév. 13. sz. (1865. augusztus 12.) 102.

¹¹¹⁹ „Mexicóból írja egy levelező: Addig is, míg jobban fogom magamat Mexicóban tájékozhatni, néhány gyors sakvonást az itteni társadalmi élet viszonyairól: Tegnap színházban voltam. A mexicói opera olasz opera, és színhelye a »Teatro imperial« Az egész arisztokráciának van páholya. A hová csak tekintetem, mindenütt egyenruhát, fehér keztyűt, és oly fényes opera-öltözékeket láttam, milyenekkel eddig sem Európában, sem az Egyesült-Államokban találkoztam. Itt a pénzemberek, polgári hivatalnokok és katonatisztek tündökölnek, s közöttük az uborkafára fölkapott gazdag bányabirtokosok, valamint hadseregszállítók is. Velem szemközt a túlsó oldalon ült magánpáholyában Rebenholz Iczig udvari szállító; eladó leánya van, s azért elegans fogatot és páholyt tart, de a család, hogy az ekként kiadott pénzt más utón meggazdálkodja, kevesebbet eszik, és a két béruhás inas is csak egypár keztyűt visel, egyik a jobb, másik a balkézre valót húzván föl. Ama nő ott, a tulipiros köpenyben, egy éjjeli ór felesége, a kit egyetlen bányarészvény tön gazdaggá, szomszédnője pedig ezelőtt szakácsnő volt, míg most egy meggazdagodott német fűszerkereskedő neje; kék selyem ruhát visel, citromszinü keztyűket, s minden embert lenéz, aki nem gazdag. Azon tisztnek, a ki oly vakmerőn szemüvegezi a hölgyvilágot, annyi adóssága van, mint egy őrnagynak, pedig alhadnagy; hja, ezt a gyors előléptetés okozza Mexicóban! Természetes, hogy a főlebbi egyéniségek mind páholyokban begyeshednek. Azt kérde szerkesztő ur, honnan tudtam mindezt? Mexico a legnagyobb pletykafészkek e világon. Arra nézve, mily lábon áll itt a közbátorság, e következő eset szolgáljon például. Castilla Julian ifjú spanyol kereskedő, a főváros egyik szennyes külrésztében, világos nappal támadtatott meg álcázott rablók által, és egy piszkos lyukba zárattott, a hol megmotozták. Miután nem találtak a szerencsétlenül jelentékeny összeget, arra kényszerítették, hogy írja meg fiatal nejeének, miszerint távol a fővárostól rablók kezei közé esett, akik okvetlenül meggyilkolják, hacsak 800 peso (pénznem) váltságdíjt nem fizet nekik. Alig volt a levél megírva, czimezve és lepecsételve, midőn az ifjú spanyolt leszúrták, hogy a rablók rejtékelyét el ne árulhassa. A banditák egyike most szennyes ruhákat öltött magára, és sovány, kimerült gebére ülve a spanyol nejeének lakását kereste föl a városban. Alig olvasta át az elrémült asszony férje sorait, legott pénzszerkevényéhez sietett, hogy a kívánt összeget kézbesítse, de atyja, egy tapasztalt s megpróbált mexicói által meggátoltatott szándéka

osztrák önkéntesek és a francia expedíciós erők közötti kapcsolat megromlásáról ír – amit fentebb már mi is részleteztünk –, melyet egy vélhetően Oaxaca tagállamban megtörtént összecsapással és annak végkimenetelével szemléltet az olvasó számára.¹¹²⁰

A kivonatos közlések másik csoportjába további hat írást soroltunk, melyek mind a 2. világháborút megelőzően láttak napvilágot. A *Szentesi Napló* 1942-ben *Két szentesi huszár feljegyzéseiből drámai részletek kerültek nyilvánosságra Miksa császár haláláról* hangzatos címmel tett közzé egy rövid cikket, állításuk szerint „S. Török István és S. Török János szentesi gazdaifjúk” feljegyzései alapján, mely „egyik késői leszármazott útján került” az újság szerkesztőségéhez, „sőt a fejegyzések adatait” az egyik leszármazott „lényegesen kibővítette”.¹¹²¹ A szöveg közel felében Miksa császár személyéről és mexikói császárrá választásáról értekeznek, mely több pontatlan adatot is tartalmaz, ezt követően röviden szólnak a testvérpár állítólagos 48-as szerepvállalásáról, („mint fiatal honvédek annak idején 48-ban, amikor Kossuth a szentesi piacon beszélt, a honvédek soraiba állottak, részt vettek a szabadságharcban, ott voltak a világosi fegyverletételnél is”) majd pedig a feltételezett feljegyzéseikből közöltek néhány információt a mexikói kalandra vonatkozóan, amelyek azért némileg korrigálásra szorulnak. A cikkben tévesen jelenik meg azon történet, hogy „Miksa főherceg fényes kísérettel és egy válogatott magyar huszárcsapattal indult el a Novara hajón Mexióba” és hogy a Mexikóvárosba ünnepélyes keretek között bevonuló „ifjú császár

kivitelében. —Hagyd el leányom! — mondá elfogulatlanul, hiszen csak nem tehetjük föl ezen úriemberről, hogy ezüst pénzzel érje be, majd lemegyek és aranyat hozok. A derék atya csakugyan eltávozott, hanem aranyak helyett katonákat hozott magával, a kik a hivatlan vendéget nyakon csípték. E váratlanul közbejött esemény arra kényszerítette a rabló-követet, hogy társai rejtekhelyét fölfedezze. Az őrség lóra veté magát, s magával vitte a levélhozót, de a gaz csinkosoknak jó orruk volt, megérezték a peccsenye szagát, és időközben elillantak. Később mégis kinyomozták hollétüket, s a legnagyobb dorbézolás, táncz, zene, evésivás közepette lepték meg őket. Rövid ideig ellentálltak, azonban végre is az őrség kezeibe kerültek, és közülök három, úgymint Trejo, Anacloto s Pineda halálra ítéltetett. Kivégeztetésük alkalmával tombolt s ujjongott a nép örömeiben, és a gonosz ficzkók életük utolsó perczéig oly hidegvérű nyugalommal szivaroztak, a mely valóban nemesebb ügyhez lett volna méltó.” *Nefelejts*, 8. évf. 20. sz. (1866. május 20.) 2–3.

¹¹²⁰ „Mexikó. (Az ausztriai legio egyik tisztjétől) szomorú tudósítások érkeztek. Ezek szerint a francia főparancsnok az ausztriai legiót faltörökös gyanánt használja, a legveszélyesebb helyekre küldi s a tulnyomó ellenséges erő ellen nem támogatja, hanem sokszor cserbenhagyja. Déli-Mexikóban egy falut, melyet a republikánusok megszállva tartottak, az osztrák legio egyik osztálya nagy bravourral elfoglalt, de a dissidensek csapaterősítést kaptak s tiszszerte tulnyomó számmal rontottak az osztrákokra. Ezek a nem messze állott francziáktól segítséget kértek, de nem kaptak s így – az egyenetlen küzdelemben egytől-egyig elestek. Cerralvo mellett az osztrák s a belga legiót a francziák hasonlókép támogatás nélkül hagyták küzdeni a tulnyomó erő ellen, s midőn ezt a legionariusok mégis legyőzték, a francziák maguknak tulajdonították a győzelmet, pedig a csata folyamata alatt tétlenül állottak s csak az ellenség visszanyomatása után léptek fel annak üldözésére. A francia parancsnok e csatáról ily jelentést hirdtetett ki: »A belgák mitsem vittek ki, az osztrákok hagyták magukat megveretni, a benszüllött mexikóiak szétfutottak, csak a francziák állották meg helyöket s vitézségök által eldöntötték a csatát.« – Ez s több efféle annyira elkeserítette az osztrák legionariusokat, hogy nagyobb mértékben gyűlölik a francziákat, mint a juaristákat, – Az osztrák legio tisztjei közül ezévi jun. közepéig 65-en estek el.” *Magyar Néplap*, 1. évf. 51. sz. (1866. november 18.) 489.

¹¹²¹ *Két szentesi huszár feljegyzéseiből* 1942.

kíséretéhez szegődött magyar huszárcsapat magyar legényei kivétel nélkül mind alföldiek voltak, közöttük jónéhány szentesi is, akik éppen tizenkettedik esztendejüket szolgálták már a katonaságnál, miután a szabadságharc leverése után összefogdosták őket. Ezek a becsületes magyar legények annyira megszerették magukat a fiatal császárral, hogy az a testőrségé ezeknek a sorából állította össze.”¹¹²² A császár viszonylag szűk kísérettel érkezett Mexikóba 1864 nyarán, a testőrség összeállítása és kiküldése ezzel egyidőben zajlott, míg a huszárság kiszállítására – melyben nem csupán alföldiek szolgáltak – 1864 végén vette kezdetét. Szintén nem felelnek meg a valóságnak azon sorok, hogy „III. Napóleon politikája napról-napra változott és következetesen kivonták a császár segítségére szolgáló csapatokat Mexikóból, úgyannyira, hogy november táján már csak néhány francia katona lézengett a kastély és a főváros környékén, a többiek elhajóztak”,¹¹²³ mivel a francia csapatvonások 1866 végén kezdődtek csak meg – a mexikóvárosi helyőrség 1867 februárjában hagyta el a várost – és az utolsó francia katona 1867 márciusában szállt hajóra Vera-Cruz kikötőjében. A kutatás során a legnagyobb kételyt a Török testvérek kiléte keltette, ugyanis a feltárt adatok alapján sem „S. Török István” sem pedig „S. Török János” neve nem található a vonatkozó bécsi katonai iratokban. A seregben két Török vezetéknévű személy szolgált, a Maros megyei Kuttyfalván született nemes **Török Béla**¹¹²⁴, és a szentesi születésű **Török Sándor**¹¹²⁵ – hazatérését követően árvapénzek elsikkasztás miatt elítélték –, aki valóban a császári testőrségnél szolgált. Úgy véljük az állítólagos feljegyzés talán utóbbihoz köthető, azonban mint fentebb utaltunk rá ennek valóságalapja erősen kétséges. A cikk végén szereplő „(Folytatjuk.)” kifejezésből úgy tűnik, hogy egy több részes sorozatot terveztek kiadni, azonban a későbbi lapszámokban ennek nem találtuk nyomát.

Wetterstädti **Wagner Károly**¹¹²⁶ – a perzsa hadsereg tábornokaként vonult nyugalomba – levelezését unokája Kelemen Zoltán dolgozta fel *Egy régi huszártiszt élményei Mexikóban és Perzsiában* című írásában, melyet 1937-ben a *Pesti Hírlap Vasárnapja* közölt. A két oldalas cikk egyik felét Wágnernek a mexikói, másik felét pedig a perzsi levelezéseinek a bemutatása teszi ki, ami azért is érdekes ugyanis előbbi országban csupán két évet szolgált az erdélyi születésű katona, míg utóbbi helyen közel két évtizedig. A feldolgozásából egy rövid, de átfogó képet kapunk az 1865–1866-as évek mexikói hadi eseményeiről. Wagner a naplóban közölt

¹¹²² Ua.

¹¹²³ Ua.

¹¹²⁴ Életrajzi adatait ld.: *Függelék (Adattár); A történelmi Magyarországhoz köthető mexikói önkéntesek adattára.*

¹¹²⁵ Életrajzát ld.: *Függelék (Adattár); Tipikus és atipikus életutak.*

¹¹²⁶ Életrajzát ld.: *Függelék (Adattár); Tipikus és atipikus életutak.*

adat alapján a *Peruvian* fedélzetén érkezett Mexikóba 1865. január 22-én és pár sorban leírja a Vera-Cruztól Puebláig tartó „elképzелhetetlenül fárasztó” menetelésüket „guerilla-bandák” által övezve a „tikkasztó melegben”. A kivonatos közlés alapján Wágner levelében többek között említést tett arról is, hogy a sárgaláz sújtotta Vera-Cruz városában az egyiptomi segédcsoportoknak volt az állomáshelye és utalt a pueblai Sierra Nortén folyó harcokra és a Yucatán-félszigetre küldött expedícióra is. A levelei alapján miután 1865 elején a francia hadsereg „elfoglalta a félelmetes Oajaca erődöt” ő maga a *MÖF* huszárságával „egyesülve, beljebb a Sonora (sic!)¹¹²⁷ tartományt, a leggazdagabbat, próbáltuk elfoglalni...”. A közlésben – nyilvánvalóan szekunder jellegéből adódóan – hibás alakban leírt helynevek nagyban megnehezítik a települések lokalizációját. Az oaxacai hadműveletekkel kapcsolatosan Kelemen azt közli, hogy Wágner, mint huszárfőhadnagy részt vett „Tecuítlan”, „Tzumpango” és „Euantitlan”¹¹²⁸ városok ostromában is, melyekben kitüntette magát. Az első két város talán Teuchitlánal (Jalsico tagállam) és Zumpango de Ocampoval (Mexikóvárostól északra található) lehet azonos – melyek azonban nem Pueblától délre helyezkednek el, hanem északi és észak-keleti irányban –, viszont az sem kizárt, hogy Wágner később ezen területeken is szolgálhatott és hogy a közlésbe hiba csúszott. Wágner a levelében megemlékezik még arról is, hogy „Tehuatlan” (Tehuacán?) és „Vagnairas” (?) városok ostroma során, amikor a lovak már nem bírták elviselni a 45 °C meleget a huszárhadnagy lováról leszállva „mint tüzer is működött”, mely települések beazonosítása szintén nehézkes. A huszártiszt leveleiben megemlíti, hogy 1866 második felétől „*a zsold kezdett elmaradozni*” és idézi az 1865 októberi ún. Fekete Rendelet kiadásának a háttérét (a császári foglyok megcsonkítása okán). A Mexikóra vonatkozó rész az alábbi idézettel zárul: „egy kardvágás a jobbkarom izomzatán, egy lövés a jobb lábcsőszámban és egy lövés a jobb combomban az 1866-iki hadjárat emlékei.”¹¹²⁹

Három olyan személy (**Wéber Ágoston**, **Sarlay Pál**, **Lányi Sándor**) esetében is születtek szekunder forrásközlések, akiknek leveleit, naplóit fentebb már bemutatottuk.

Az Österreichische Freiwilligenkorps tábori főlelkészéről, **Wéber Ágoston**ról Schiff Béla emlékezett meg a két világháború között az *Erdélyi Lapok* hasábjain. Schiff azt írja, hogy „Egyidőben sokat beszéltünk Wéber Ágostonról Szentpéteri Antal nyugalmazott bankfőtisztviselővel. Wéber nagy atyai nagybátyja volt s annakidején, mint kisdíákot nevelte. Nála volt a sfontaanai (ujszentannai) és a bruckenauai plébánián. — Guszti-bácsit — így emlékezett vissza

¹¹²⁷ Úgy véljük a Sonora tartomány ez esetben a Sierra Zongloicára utalhat.

¹¹²⁸ Talán *Tenochtitlan* (?)

¹¹²⁹ [SKVMK, Vasv.-gy], W1:9-9v, Wagner Károly, újságrészlet; KELEMEN – [WETTERSÄTI WAGNER] 1937. 31–32.

Szentpéteri Antal — sokszor és sokan kérdezték meg, hogyhát hogy is volt a dolog Miksa császárral? Ilyenkor mindig elkomorodott és eltűnődve, de kitérően válaszolt. Hogyhát olyan szomorú az eset, hogy inkább nem is beszél róla. Gyermekkoromból emlékszem — mondotta Szentpéteri — hogy néha valósággal csavargóformájú emberek jelentkeztek a plébánián. Amikor azonban már az első szavaknál Mexikót említették, mintha kicserélték volna a nagybácsit. Rögtön félrevonult az illetővel, bezárkóztak s mi aztán az ajtón át hallottuk, hogy vége nem szakad az élénk beszélgetésnek. Gusztibácsi még meg is vendégelte az ilyen embereket és meghatottan és szívélyesen vett tőlük búcsút. Volt a nagybácsinak egy könyve: kétkötetes német regény Miksa császárról. Egyszer a kezembe került s láttam, hogy számos bejegyzés van benne. Ilyenek, hogy: »Ez nem felel meg a valóságnak, hanem úgy történt...« De a nagybácsim észrevette a dolgot, a könyvet kitepte a kezemből azzal, hogy nem nekem való. Sajnos, a halála után ez a könyv nyomtalanul eltűnt.»¹¹³⁰ Mint Schiff megjegyzi Wéber Ágoston a „sacrazi (szakálházai) plébániaházitörténetében maga írta” meg röviden élettörténetét és „az elején harmadik személyben beszél önmagáról”, majd egyes szám első személyre vált. Az írásból Wéber Ágoston mexikói szolgálatának két időszakára vonatkozóan közöl részleteket. Ebből megtudhatjuk, hogy feltehetően 1865 áprilisától a nevezett év októberéig Mexikóvárosban tartózkodott „mint Őfelsége a császár vendége”. A másik részlet a szolgálatának végeztével kapcsolatos: „1867. évi január hóban elbúcsúztam Miksa császártól Pueblában, ahol akkor tartózkodott – írja Wéber Ágoston a plébániatörténetben – és 12-én visszaindultam a sereggel Vera-Cruz felé, ahol február 21 -én francia hadihajóra szállva, egyutban Algírig vitorláztunk. Onnan Triesztbe hajóztunk.»¹¹³¹ A cikk Wéber Mexikóból hozott személyes tárgyairól és egy fényképalbumról is említést tesz, melyek sorsa a szakálhási plébániatörténethez hasonlóan kérdéses.¹¹³²

Mint fentebb láthattuk, **Sarlay Pálnak** a *Vasárnapi Újság* részére küldött levelei a II. Mexikói Császárság végóráiba engedtek betekintést. Sarlay 1903-as halálát követően naplója az *Új Idők* szerkesztőségéhez került, melyből életrajzi adatokkal kiegészítve „Igric” álnévvel, Tábori Róbert¹¹³³ közölt írást *Sarlay Pál naplója* címmel. A közel két oldal terjedelmű mű, egy oldalban mutatja be Sarlay életét, míg a következő oldalon Tábori a naplóból közöl kivonatos részleteket – néhol pontos idézetekkel. Mint Tábori Róbert megemlíti Sarlay naplójának írását „1865 január elsején kezdte meg, amikor Veracruzban kikötött a Bolivan gőzös, amely őt

¹¹³⁰ SCHIFF 1934. 11.

¹¹³¹ Uo.

¹¹³² Uo.

¹¹³³ Az *Új Idők* szerkesztőségében az Igric álnevet Tábori Róbert használta. ld.: DEDE 2005. 304. 67. számú lábjegyzet

sokadmagával Mexikó földjére szállította”, majd az írással akkor hagyott fel, „amikor Juarez véget vetett a mexikói imperiumról szóló álomnak.”¹¹³⁴ A naplóra vonatkozó rész jelentős hányada Sarlay mexikói szolgálatára vonatkozóan tartalmaz adatokat, a köztörténeti utalás kevés benne, viszont az utóbbi részek a szó szerint idézettebbek. Sarlay feljegyezte Matamoros – melyet Tábori tévesen egy élő személynek hitt¹¹³⁵ – kiürítését, Oaxaca¹¹³⁶ 1866 októberi teljes feladását, valamint Perote¹¹³⁷ ostromát is.¹¹³⁸ Sarlay Pál naplójának későbbi sorsa nem ismert.

Lányi Sándor naplójából Bevilaqua Béla a *Magyar Ujság*-ban közölt egy kétrészes írást *Miksa császár magyar testőrének naplója: Ismeretlen adatok a queretaro-i tragédiáról* címmel. „Mikla Pál ecseri plébános úr volt szives kezeimhez juttatni Zalabai Lányi Sándornak, a tragikus véget ért Miksa császár mexikói darabant-testőrőrmesterének egykorú naplóját. A vaskos, negyedréti kötet tiszta, egyenletes, már erősen fakuló sorait a derék magyar fiú, a császári és királyi 25. számú gyalogezred második gránátos századában szolgált szakaszvezetője írta Triesztben, Máltán, Cadizban, Madeira szigetén, Mexikóban, furcsa nevű idnián falukban, a Cortez idejéből való Vera-Cruzban, magyarul, németül, olaszul és spanyolul” olvashatjuk Bevilaqua bevezető sorait.¹¹³⁹ A közlésben kevés a naplóból átemelt részlet, a szöveget inkább a naplónak az összefoglalása teszi ki. Összehasonlítva a korábban már részletezett Lányi féle naplóközléssel, ezen írásban jónéhány olyan utalás is történik, amely a másik naplóközlésben nem olvasható. Többek között ilyen például a testőrök teljes névsora, vagy a testőrök veracruzai fogadtatásának részletesebb leírása. Mint a szerző megjegyzi a napló 1865 októberében „Veracruzban vége szakad”, amikor is „Lányi végre elutazik” szülőföldjére. Ezen adat azonban további kérdéseket is felvet, ugyanis Lányi Sándor 1867 elejéig bizonyíthatóan Mexikóban tartózkodott. Úgy véljük, hogy az ecseri plébánoshoz került dokumentum, melyből Bevilaqua Béla a forrásközlést megírta, inkább talán azon naplórész lehet, mely **Domaniczky Istvántól** származik, aki 1865 őszén valóban visszaindult a szülőföldjére.

Mocsáry Béláné Fáy Mária 1845-ben született Pomázon földbirtokos családban. Ötvenéves korát követően több nagyobb utazást is tett, járt Afrikában, Ázsiában és kétszer az

¹¹³⁴ Sarlay Pál naplója 1906. 16–17.

¹¹³⁵ Sarlay eredeti naplójában állítólag ezen közlés szerepelt: „Ma hallottam, hogy Matamiros tábornok elesett, Mejia a kapitulált és az egész észak tele van disszidenisekkel.” Uo. 17.

¹¹³⁶ A naplóban tévesen „Oaslaca” alakban szerepel. Uo. 17.

¹¹³⁷ A naplóban tévesen „Perolin” alakban szerepel. Uo. 17.

¹¹³⁸ Uo. 17.

¹¹³⁹ BEVILAQUA 1927.; Ez úton is nagyon köszönöm Kreutzer Andreának, hogy felhívta a figyelmemet ezen munkára.

amerikai kontinensen is. Úti élményeiről beszámolókat írt és utazásai során számos fényképet is készített.¹¹⁴⁰ Mexikói úti élményeit több lapszámon átívelően a *Magyar Szalon*-ban közölte (*Mexikói utazásom*). Ennek utolsó befejező közleményében Mexikóváros, Guadalupe (ma Mexikóváros része), Cuernavaca (Morelos tagállam fővárosa) végezetül pedig Querétaro nevezetességeit ismerteti. Mocsáryné Mexikóvárosban meglátogatta a MÖF egykori főgyógyszerészét, a morvaországi születésű Františka Kasky-t,¹¹⁴¹ aki akkoriban Mexikó fővárosában üzemeltetett patikát, míg Querétaro leírásakor hosszabban megemlékezik Habsburg Miksa császár kivégzéséről is. Az írás ezt követően a II. Mexikói Császárság fontosabb eseményinek bemutatásával zárul, melyet a leírtak alapján egy a harcokban részt vett, de meg nem nevezett egyén állított össze az utazónó számára: „Egy tisztelőm, aki Mexikóban Miksa császár mellett harcolt s nekem jóakaróm, kérésemre emlékül nekem adta az akkori események történetét dióhéjba foglalva, melyet én ezennel közlök olvasóimmal”.¹¹⁴² Az írásban kizárólag a császárság hanyatlásának az időszaka szerepel és két kulcsmomentum kerül kiemelésre: Sarolta császárné európai utazása, – annak érdekében további politikai és katonai támogatások érdekében tárgyaljon Párizsban, a Vatikánban és Bécsben – valamint Miksa császár orizabai utazása és hazatérési kísérlete 1866 októbere és decembere között. Mocsáryné sorait a Cerro de las Campanason (Miksa császár kivégzésének a helyszíne) és a kapucinus zárdában tett látogatás leírásával zárja, ahol az uralkodó fogságának egyik időszakát töltötte.¹¹⁴³

¹¹⁴⁰ VENKOVITS 2018. 263–264.

¹¹⁴¹ Személyéről bővebben ld.: SVOBODA 1971.

¹¹⁴² MOCSÁRY BÉLÁNÉ FÁY 1904–1905. 509.

¹¹⁴³ Uo. 509–513.

IV. 4. 2. 6. / Interjúk

A 19. század derekától az amerikai sajtóban kezdett el a mai értelemben vett interjú egyre népszerűbbé válni, mely Európában csak az 1900-as évek elején vált elfogadott műfajjá. Ezek sajátossága, hogy az azokat készítő beszélgetőtársak és sajtómunkások már nemcsak az információk megszerzőivé váltak, hanem az interjúalanyok által elmondottak értelmezőivé is, melyek általuk jutottak el a médián keresztül a korabeli széles olvasóközönséghez.¹¹⁴⁴ Az elmúlt években ezen interjúk megőrzésének és feldolgozásának a fontosságára Császtvay Tünde hívta fel a figyelmet *Híres magyarok: Beszélgetések nemzetünk nagyjaival 1849–1914* című munkájában, melyben olyan személyek elbeszélte történetei szerepelnek mint például Arany János, Jókai Mór, Mikszáth Kálmán, Benczúr Gyula, Munkácsy Mihály, Zichy Mihály, Szinyei-Merse Pál, Liszt Ferenc, Jászai Mari, Hajós Alfréd Bem József, Kossuth Lajos, Görgei Artúr, Andrássy Gyula vagy Wekerle Sándor.¹¹⁴⁵

A mexikói kalandban részt vett magyarországi katonák közül az eddig feltárt adatok alapján a Miksa császárt a Cerro de las Campanas-i vesztőhelyre kísérő Tüdös Józseffel és Palkovics Józseffel –utóbbi a hazatérését követően a cs. kir. seregbe szolgált és mint altábornagyi rangban vonult nyugalomba – készültek ilyen jellegű beszélgetések.

A századfordulón a *Magyarország* is beszámolt arról, hogy „egy Sterzai Marianó nevű fiumei révkalauz azt adta elő, hogy utoljára ő volt Miksa mexikói császár mellé szolgálatra beosztva s ő is kísérte ki a kivégzés színhelyére. Ez az előadás nem felel meg a valóságnak. Varjassy Béla császári mexikói huszárcapitány előadása szerint is egyedül egy magyar közhuszár, Tüdös József volt az, a ki ott maradt császára mellett annak véglehetőleg s lefogta a haldokló fejedelem szeméit. Lapunk egyik munkatársa fölkereste Tüdös Józsefet, — a kinek most a Kölcsey-utcában van vendéglője, a ki ez időszerint a Józsefváros egyik tekintélyes polgára — s ez a következő részleteket mondta el a queretarói véres napokról”.¹¹⁴⁶ A rövid interjúközlés (*A Queretarói véres napok*) lényegében két részre osztható. Az elsőben **Tüdös József** elég sok pontatlanságot ejtve dióhéjban felvázolja a mexikói kalandban részt vett osztrák és belga erők létszámát. Tüdös szerint „a császár kíséretében közvetlenül 2000 ember ment, többnyire magyarok.” (A sereg valós létszáma, mint láthattuk több mint 7000 főt számlált,

¹¹⁴⁴ CSÁSZTVAY 2021.

¹¹⁴⁵ Ua.

¹¹⁴⁶ *A Queretarói véres napok* 1900. 7.; közli még: *Pesti Napló*, 55. évf. 169. sz. (1904. június 19.) 9-10.

melyben a magyarországiak létszáma hozzávetőlegesen csupán az egész seregnek az egyhatedét tette ki.) Szintén alaptalan az az információ, hogy „Van der Sminen belga ezredes vezérlete alatt 12.000 ember” érkezett Mexikóba, ugyanis a belga önkéntesek száma a kétezer főt sem érte el. Ugyancsak nem fedi a valóságot azon kijelentés, hogy 1866 végére „már a francziák, osztrákok, belgák mind elhagyták a szerencsétlen fejedelmet, csak egy csapat magyar huszár tartott ki mellette.” Tüdős szintén pontatlanul közli, hogy Querétaro városát Díaz tábornok 1868 júniusában foglalta el. Az interjú második felében a császár kivégzését meséli el a szemtanú, melynek tartalma megegyezik a fentebb már közölt visszaemlékezésével.¹¹⁴⁷

Pásztor Árpád 1916-ban adta közre *Regényalakok* című kötetét, melyben általa érdekesnek vélt magyarok életútjait mutatta be. A munkában megtalálhatóak Benedek Aladár, a New Orleansban elhunyt emigráns Gaál Sándor, valamint Thaisz Elek és Reményi Ede özvegyeinek történetei is. Ezek között foglal helyet **Palkovics Józseffel**¹¹⁴⁸, az öreg nyugállományú altábornaggyal 1911 novemberében Logodi utcai lakásában készített érdekes interjúja. A beszélgetésből idős kora ellenére egy testben és lélekben fiatalos, tényleges életkorát letagadható veterán képe tűnik elénk, aki „reggel és délelőtt sportol, délután, este dolgozik” és „mindig készen van ha hívja a legfelsőbb parancs”.¹¹⁴⁹ Miután az öreg katona bemutatót tartott Mexikóból hozott lasszóinak különféle dobási technikáiból, lelkesen beszél el a Latin-Amerika földjén átélt élményeit, külön szívélyesen megemlékezve Miksa császárról és huszárjairól.¹¹⁵⁰ Mexikói szolgálati idejéről csupán egyetlen konkrét információt közöl az interjú alanya, mégpedig azt, hogy a negyedik huszárszázad – melynek Palkovics volt a parancsnoka – pihentetésére egy ízben a Pueblához közel fekvő Atlixco városát jelölték ki. A mexikói hadi eseményeket megjárt huszárparancsnok interjújában megemlékezik arról is, hogy régi bajtársai közül később Tüdős Józseffel ápolt baráti kapcsolatot, aki halála előtt neki adományozta Miksa császár azon zsebkendőjét, amellyel az uralkodó kivégzése előtt a homlokát megtörölte, és amelyet a magyar katona gondosan őrizgetett, azon aloe vera növényekkel együtt, amelyeket Santiago de Queretaróból kapott.

¹¹⁴⁷ Ua.

¹¹⁴⁸ Életrajzát ld.: *Függelék (Adattár); Tipikus és atipikus életutak.*

¹¹⁴⁹ [SKVMK, Vasv.-gy], P1:61-63v. Palkovics József, kézirat és újságrészlet, PÁSZTOR 1916. 60.

¹¹⁵⁰ Palkovics József az interjúban huszárjairól a következőket mondta: „Micsoda nagyszerű, megható becsületes legények! Nem jegyeztem fel a sok érdekes epizódot, velem együtt a sirba szállnak, de fáj a szívem, hogy nem állíthatok emléket a derék magyar huszároknak. Miattuk volna kötelességem mindent lejegyezni. És hogy harcoltak. Alatorre tábornok, az ellenség generálisa mondta róluk: - Esos hungaros huzares no son hombres, son diavolos. (Ezek a magyar huszárok nem emberek, de ördögök)”. PÁSZTOR 1916. 61.; Az idézet fordítása ezen formában helyesebbnek gondolom: Ezek a magyar huszárok nem emberek, hanem ördögök.

Palkovics halálának az évében, 1916-ban Móricz Pál, író is felkereste, melyről a *Magyarország* hasábjain emlékezett meg (*Háborús hullámok*), azonban ebben mexikói szerepvállalásának taglalása csupán egy-két sorra szorítkozik.¹¹⁵¹

¹¹⁵¹ MÓRICZ 1916. 11.; Móricz Pál a cikkben két történetet közöl, az egyik Palkovics Józsefnél tett látogatása (*Palkovics altábornagynál*) a másikban pedig az egykori szegedi orvos, Cserey Zsigmond haláláról emlékezett meg (*Az öreg Cserey doktor*).

IV. 4. 2. 7. / *Egy valós történet megjelenése a magyar szépirodalomban*

Kutatásaink során vált szembetűnővé, hogy a 19. század második felétől a 20. század derekáig számos neves és kevésbé ismert magyar szépíró (mint például Ábrányi Kornél; Dózsa Endre; Gárdonyi Géza; Jókai Mór; Krúdy Gyula; Lovik Károly; Mauks Kornélia; Mikszáth Kálmán; Pálffy Albert; Rákosi Viktor; Tóth Béla; Zöldi Márton stb.) műveiben bukkanak fel a mexikói kaland történetei és a Mexikót megjárt magyar katonáknak az alakjai. Ezen témakörben az Új Nemzeti Kiválóság Program Felsőoktatási Doktori Hallgatói Kutatói Ösztöndíjával nyílt lehetőségünk mélyebb feltárásokat végezni, melynek eredményeit egy megjelenés alatt álló írásunkban (*A Habsburg Miksa-féle „mexikói kaland” és annak magyarországi résztvevői a magyar szépirodalmi munkákban: Fikció vagy valóság?*) közöljük.¹¹⁵² Ennek során találtunk rá egy 1886-ban a *Székely Nemzet* tárcájában megjelent elbeszélésre, mely az alábbi címmel került közlésre: „Éjjeli kaland. — Epizod, a Miksa mexikói császár elleni hadjáratból. — Berger Vilmos elbeszélése. Fordította: Csósz János”.¹¹⁵³ A mű szerkezeti felépítése, elbeszélés-módja és a nézőpontok változása szépirodalmi jellegű, melyben egy szerelmi történet tárul az olvasó elé, főhősei az osztrák önkéntes sereg egyik huszárcapitánya, „Dhülk Móric” – az „osztrák tiszt”¹¹⁵⁴ – illetve egy gazdag mexikói családból származó fiatal hölgy, „donna Giralda”, aki a köztársasági seregeknek kémkedve kereste a császári tisztek kegyeit. A cselekmény a Hidalgo tagállamban található Tulancingóban (a műben tévesen „Tubancingo” és „fulancinógi” alakokban szerepel) illetve az ahhoz közeli „Hacienda San Nicola” nevű birtokon játszódik.

A történet nagyvonalakban összefoglalva a következő: az elbeszélés 1866 novemberében Tulancingo városnak a köztársasági erők általi bekerítésével veszi kezdetét, melyet belga, osztrák és mexikói császári csapatok védtek, a belga Alfred Van der Smissen parancsnoksága alatt. Dhülk Móric az ostromlott városból civil ruhát öltve kiszökött, hogy otthonában felkeresse plátói szerelmét, doña Giraldát – aki az ostromot megelőzően gyakran látogatta a város társadalmi eseményeit – a Hacienda San Nicolában. A huszárcapitány miután a birtokra érkezett kelepcébe került, ugyanis oda nem sokkal erőszakosan beszállásolta magát Barajjal

¹¹⁵² BOBAY k. a.

¹¹⁵³ [BERGER] 1886.

¹¹⁵⁴ A korabeli mexikói lakosság az osztrák önkéntes sereg tagjait, annak vegyes nemzetiségi összetétele (osztrák, magyar, cseh, lengyel, szlovák, román, horvát, szerb, szlovén, olasz stb.) általában az „austriaco” jelzővel illette. Néhány esetben megfigyelhető, hogy a cseh a lengyel és a magyar katonákat, mint külön nemzetiségi említik.

gerillaezredes embereivel, akik a Juárez kormányzat támogatását élvezték. A britok tulajdonosa, doña Giralda édesapja, Esteban de Castillo szintén a liberális oldalt támogatta. Miután az „osztrák tiszt” szerelmet vallott szíve választottjának, – melyet az visszautasított, kifejtve, hogy kettejük szerelme a politikai „szakadék” miatt nem teljesezhet be – a nemes hölgy beárulta ottlétét a gerillavezérnek arra kérve őt, hogy kegyelmezzen meg a számára és engedje szabadon távozni. A történetben felbukkan egy harmadik fontos főszereplő, Huenka doña Giralda mulatt szobaleány, aki mindvégig Dhülk Móric személyét védő alakként jelenik meg. Barajjal ezredes szavát megszegve a huszártiszt kivégzése mellett határozott – utalva doña Giralda édesapja elleni bosszúvagyttól vezérelve, akivel hiába voltak mindketten a császári oldal ellenségei – mire doña Giralda megbánva tettét titokban megházasodott az osztrák önkéntes sereg tisztjével. Eközben a szobalány, Huenka, doña Giralda tudta nélkül a Tulancingót ostromló Martinez tábornok táborába sietett, hogy segítséget kérjen Dhülk Móric megmentéséhez. A tábornok előbb elzárkózott a kérés elől, majd végül mégiscsak a Barajjal rablóvezér által elfogott ellenséges tiszt kiszabadítása mellett döntött – mivel ő maga is ellenségesen viseltetett Barajjal gerillavezérrel szemben – és maga lovagolt katonái élén Dhülk kiszabadítására. Martinez embereivel – és az őket kísérő Huenkával – éppen a kivégzéskor érkezett meg a Hacienda San Nicolához, ahol egy kisebb csetepaté alakult ki, melyben csupán egyetlen személy, a Móricot mindvégig pártfogoló Huenka rogyott össze holtan: „Kiolvasta belőle, mit gondol, és a golyó elébe vetette magát, midőn pisztolyát Móriczra elsütötte, csak arra gondolva, hogy megszabadítási műve sikerüljön. Győzedelmeskedő kifejezéssel arcán nézett fel Móriczra; ajkai érthetetlen szókat mormogtak. Móricz szép csendesen felemelte a leány fejét s fülét szájához tartotta. Utolsó erejét öszszeszedve susogá: — Éljen Maximilián! Szemei aztán lassankint elhomályosultak, de vonásain boldog mosoly ült még a halálban is.”¹¹⁵⁵ Az elbeszélés azzal végződik, hogy végül Dhülk Móric felesége, doña Giralda mellett maradva Mexikóban kezdett új életet, neje édesapjától – aki időközben a fővárosba költözött – átvéve a Hacienda San Nicola irányítását.¹¹⁵⁶

A szövegben megjelenő történelmi keret és kronológia rendkívül pontos,¹¹⁵⁷ melyen felül a kifejezések, a földrajzi leírások, a mexikói életmódra és kultúrára¹¹⁵⁸, építészetre¹¹⁵⁹, faunára¹¹⁶⁰, időjárásra történő utalások rendkívül pontosnak tűnnek, mintha az elbeszélője maga is

¹¹⁵⁵ [BERGER] 1886.

¹¹⁵⁶ Uo.

¹¹⁵⁷ Az eseménytörténetet vö. a disszertáció *A MÖF felozslatása és hazaszállítása* című alfejezetével.

¹¹⁵⁸ A szerző utalást tesz a mexikói táncmulatságokról, melyen az „idegen tisztok” is részt vettek. a valóságban is

¹¹⁵⁹ Pontos helyismeretre utal a Hacienda boltíves folyosójának leírása.

¹¹⁶⁰ A műben olyan növények szerepelnek, mint a „páfrányok” és a „kaktusz-sövény” melyek valóban nagyban dominálják Mexikó növényvilágát. A „reszketve a hideg miatt” kifejezés szintén arra utal, hogy a szerző feltehetően személyes tapasztalatokkal is rendelkezhetett a Latin-amerikai államban uralkodó időjárási körülményekről,

átélte volna az eseményeket. A szereplők közül az amerikai külügyminiszter William Henry Seward (személyére csupán utalás történik),¹¹⁶¹ a belga önkéntesek parancsnoka, Alfred Van der Smissen,¹¹⁶² a Tulancingot ostromló köztársasági seregek parancsnoka, Martinez tábornok, a már többször említett francia főparancsnok, Bazaine tábornok és a republikánus kormányzat vezetője, Benito Juárez valós történelmi személyek. Úgy gondoljuk, hogy a gerillacsapat parancsnoka, Barajjal ezredes (aki a háborút megelőzően ügyvédként praktizált) valójában Carbajal gerillavezérre utal, ahogyan Dhülk Móric huszárkapitány¹¹⁶³ történetében Léon François Lambert Émile Timmerhans története sejlik fel. A gazdag és befolyásos családból származó doña Giralda, a szobalány Huenka és Giralda édesapja, Esteban de Castillo, aki a császárság bukását követően kormánytag lett esetleges valós történelmi alakjának beazonosítása még várat magára.

A történet helyszínének, Tulancingónak a lokális elhelyezése („pár napi járásra fekszik a fővárostól”) is pontosan került leírásra (kb. 120 km), ahol, mint a fenti szövegből is kitűnik a valóságban is egy császári parancsnokság működött. Mint láthattuk Tulancingo főparancsnoka 1866. november 16-tól valóban Van der Smissen volt, a várost az osztrák egységeket váltva a nevezett időponttól belga és mexikói császári csapatok védték, akik hozzáláttak a település megerősítéséhez.¹¹⁶⁴ Az elbeszélés cselekményének a fő helyszíne, a Tulancingótól nyugatra lévő birtok, a „Hacienda San Nicola” is létező épületegyüttes, ahol az ostromló köztársasági seregek parancsnoksága működött (a történelmi épületegyüttes, a Hacienda San Nicolas El Grande a történelmi városközponttól nyugati irányban helyezkedik el, ma Tulancingo része).¹¹⁶⁵ A városhoz kötődően említett Santa Cruz zárdának azonban nem található nyoma,¹¹⁶⁶ és az „Andesek teteje” sem beazonosítható.

ugyanis a korabeli magyar társadalomban Mexikó, mint egyfajta „egzotikus” távoli ország élt a köztudatban, holott a magasabb fekvő részeken a téli időszakban valóban jelentős mértékben le tud hűlni a levegő, különösen igaz ez Tulancingo és Pachuca de Soto környékére.

¹¹⁶¹ William Henry Seward (1801–1872), a mexikói kaland idején, 1861-től 1869-ig az Amerikai Egyesült Államok külügyminisztere.

¹¹⁶² Alfred Van der Smissen (1823–1895) a belga önkéntes sereg parancsnoka.

¹¹⁶³ Dhülk Móric nevű személy nem szolgált az önkéntesek sorában. vö. ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps, Grunbucher Index/Mexiko

¹¹⁶⁴ Az elbeszélésben az alábbi formában jelenik meg: „Az erődítéseket kijavíttatta, néhány domináló épületet megerősített és fölszereltetett, s miután két indián követet segítségért küldött a székvárosba, várta a megszálló ellenség további elhatározását.” [BERGER] 1886.

¹¹⁶⁵ Ma Tulancingo része. A Google Earth programban, mint „Történelmi jelentőségű hely” került feltüntetésre.

¹¹⁶⁶ A városban nem találtam ilyen nevű intézményt.

Az események politikatörténeti aspektusait vizsgálva tényszerűen jelenik meg Miksa császár 1865. évi ún. Fekete Rendelete, valamint annak leírása hogy Bazaine tábornok 1866-tól tárgyalásokba kezdett a Juarista erőkkel a csapatkivonásokról.¹¹⁶⁷ A William Henry Seward a III. Napóleon kormányzata számára küldött fenyegető jegyzéke egy kisebb pontosításra szorult. Mint arra Marvin Goldwert egy írásában rámutat az amerikai külügyminiszter mindvégig igyekezett a franciákkal történő nyílt konfrontációt kerülni, miközben a kongresszusban a demokraták és a mérsékelt republikánusok részéről erős nyomás helyezkedett rá, mely mögött a Juárez kormányzat washingtoni ügyvivője Mathias Romero állt.¹¹⁶⁸ Szintén korrigálásra szorult Bazaine rendelete Tulancingo feladásáról és a belga egység feloszlásáról és a lefegyverzett egység hazaszállításáról. A francia tábornok rendelte el Tulancingo kiürítését, azonban az osztrák és belga önkéntes seregek feloszlásáról és hazaszállításáról szóló rendeletet Miksa császár adta ki, Bazaine csupán Alfred Van der Smissennek küldött leveléhez mellékelte azt. Berger elbeszélésben megjelenik a köztársasági oldal huszársága is, ami azért is érdekes mert a hivatalos elnevezésként csupán a lovasság szerepelt, azonban a bécsi levéltári források és a szemtanúk leírásai alapján az osztrák önkéntes seregből dezertált és a republikánus oldalra átállt egyénekből ún. disszidens egységeket hoztak létre, nagy valószínűséggel huszáralakulatokat is felállítva. A műben található egy olyan kifejezés is, ami kimondottan arra utal, hogy a szerző jól ismerhette a korabeli mexikói állapotokat. Az elbeszélésben a köztársasági oldalon harcoló ún. „chinaco” harcosokra egy ízben a „chinakoiak” megjelölést használja az író. A chinacók a reformháború és a francia intervenció lovas gerillái voltak, akik a köztársaságiak oldalán harcoltak és főként Mexikó középső területein tevékenykedtek. Széles karimájú sombrerojukról és harci lándzsáikról voltak ismertek (1862-63-ban La Chinaca néven újságot is adtak ki)¹¹⁶⁹.¹¹⁷⁰ Ezen felül az írás szerzője tisztában volt azzal is, hogy maradtak kint Mexikóban önkéntesek és hogy az önkéntesek kiszállítása és hazaszállítása Trieszt kikötőjén keresztül zajlott.¹¹⁷¹

¹¹⁶⁷ DABBS 1963.

¹¹⁶⁸ Bővebben ld.: GOLDWERT 1965.

¹¹⁶⁹ CURIEL – CASTOR – CELIS DE LA CRUZ 2003. 164–166.

¹¹⁷⁰ A chinakókról bővebben ld.: MONROY CASILLAS [2018.]

¹¹⁷¹ „Triesztbe varázsolhatná”. [BERGER] 1886.

Szintén pontosnak gondoljuk és az akkori mexikói társadalmi és politikai állapotokat jól ismerő egyénre vall az alábbi kifejezés használata is:

- „ez a Habsburg ki Mexikó császáranak nevezi magát”¹¹⁷²
- a „hanyatlásnak indult ügy”¹¹⁷³
- „Gyűlöletét ne vigye át az egyes emberre, a ki az ön országát és népét nem ismerve, anélkül, hogy szándéka lett volna bármiféle zsarnokságot szolgálni, csak a loyaltás érzelmét követve kötött ki az önök partjain fejedelmi háza egyik tagjának védelmére. Istenemre mondom, sennora! Katona vagyok és a kötelességet, melyet esküm ró rám, hiven fogom teljesíteni mindaddig, míg az alul feláldva nem vagyok; de egy ily háborút, mely alattomos megpróbáltatásokká és foglyok lemészárlására fajul, utálok.”¹¹⁷⁴
- „huszár-ezrede ama fentebb említett expedícióra kivonult a városból”¹¹⁷⁵

A *Székely Nemzet*-ben megjelent elbeszéléssel kapcsolatosan felvetődik a kérdés, hogy az eredetileg milyen nyelven is íródhatott és hogy vajon kit is rejthet a Berger Vilmos név. Kutatásaink során ilyen névvel nem találtunk se magyarországi se pedig külföldi (a név alapján elsősorban német nyelvű szerzőt kerestünk) ismert szépíró. Felvetődhet a gyanú, hogy az elbeszélés szerzője mögött esetleg Pulitzer Józsefnek a mexikói kalandban részt vett nagybátyja, Berger Vilmos személye rejtőzik. **Berger Vilmos**¹¹⁷⁶ a *Conduite Listéje* alapján az 1848-49-es szabadságharc idején a „túloldalon”, a cs. kir. seregben szolgált. Az 1859. évi francia-szárd-osztrák háború idején felállított Kecskeméti Önkéntes huszárosztálynál találjuk, mint 1. oszt. alhadnagy (Berkó István, mint nyugalmazott alhadnagyot említi).¹¹⁷⁷ 1867-ben hadifogságba

¹¹⁷² Habsburg Miksa császárságával szemben nagy volt az ellenállás, a mexikói társadalom döntő többsége nem fogadta el, a császári állam elismerését csupán a francia expedíciós és a császári erők garantálták.

¹¹⁷³ Mint arról több tudósításból is értesülünk az önkéntesek kezdetben nagy lelkesedéssel vágtak neki a hosszú útnak, azonban miután kiérkeztek Mexikóba többen közülük csalatkoztak az ott tapasztaltakban. Ennek ellenére úgy tűnik, hogy 1865 végéig 1866 elejéig még számosan hittek a „mexikói kaland” sikerében, azonban 1866 közepétől már egyre többen arról panaszkodnak, hogy rossz irányba fordult a császárság helyzete, mely az év végére gyakorlatilag már kilátástalanná is vált és a francia csapatkivonások végleg meg is pecsételték azt.

¹¹⁷⁴ László Károly 48-as emigráns 1865 nyaráig Mexikóban Tabasco államban Frontera településen élt és folytatott berzsenyfa kereskedést egy másik magyar emigránssal, Nemegyei Bódoggal közösen. László naplójában megemlíti, hogy több olyan magyar katonával is találkozott, akik Miksa önkénteseivel érkeztek Mexikóba és akik „panaszkodtak, hogy őket nagyon meg csalták mert mikor be állottak nekik azt mondták, hogy ide csak rendfeltartás végett jönnek s nem harcolni, mert a császár a nép többsége által van meg választva, s most ezen forró égaljban posványos egészségtelen lapályokon kell nekik a bokrok között rejtőzködő mexikóiakkal”. Közli: BOBAY 2017. 294.

¹¹⁷⁵ Az idézett szófordulat az egyik az egyik legárulkodóbb jele annak, hogy a szerző bővebb ismeretekkel is rendelkezhetett a mexikói kaland katonai műveleteiről, ugyanis az egyes városokban állomásozó császári egységek gyakran vonultak ki őrzőparókra a település környékére.

¹¹⁷⁶ Életrajzi adatait ld.: *Függelék (Adattár; A történelmi Magyarországhoz köthető mexikói önkéntesek adattára.*

¹¹⁷⁷ BERKÓ 1930. 74.; *Militär-Schematismus* 1859. 361.

került, ahol, mint huszárparancsnokot említik.¹¹⁷⁸ 1867 őszén 200 fő Berger vezényelte alatt tért vissza Európába Gestemünde (ma Bremerhaven része; Németország) kikötőjén keresztül.¹¹⁷⁹ Berger Vilmos idős korában az erdélyi Hátszegezen élt, mint nyugalmazott huszárszázados. Unokaöccse az ekkorra már tetemes vagyonra szert tevő amerikai „sajtócézár”, Pulitzer József pénzadományokkal támogatta idős rokonát, aki 1899-ben hunyt el. Mint Csillag András megjegyzi: „Az idős, beteg ember élete végén Pulitzernek írott utolsó leveleiből kiderül, hogy milyen hálás volt a neki nyújtott számottevő segítségért, sőt a meghívásért (kivándorlás céljából), amelynek már nem tudott eleget tenni.”¹¹⁸⁰ Elméletünket erősíteni látszik a mű fordítójáról, Csósz Jánosról fellelhető életrajzi adatok is. Csósz János 1848-ban született a Háromszéki Rétyen. Gimnáziumi tanulmányait 1864-től a sepsiszentgyörgyi Székely Mikó Kollégiumban végezte, amelyet követően a „nagyenyedi főiskolában beiratkozott a theológiára előkészítő tanfolyamra. Ennek kitűnő eredménnyel való elvégzése után három éven keresztül hallgatja a theologia tárgyait s 1876. szeptember hó 3. és 4. napjain papi szigorlatra állván, a papi hivatal folytatására jelesen képesítettnek nyilvánított.”¹¹⁸¹ Csósz azonban nem vállalt papi állást, hanem 1876-ban „szeptemberében beiratkozott a kolozsvári Ferencz József tudomány egyetem bölcsészeti karára, szaktárgyaiul választva a magyar s német nyelvet és irodalmat.”¹¹⁸² Itteni tanulmányainak a végeztével 1878. szeptember 1-től segédtanár lett „a szászvárosi Kún-kollégiumban”, majd 1884 márciusától egykori alma materének lett a segédtanára, 1887-től helyettes-, 1890-től pedig rendes tanára 1907-ig, amikor is betegsége miatt nyugdíjazták. Csósz az „irodalom szeretetét nem csak tanítványainak lelkében ébresztgette, istápolta, de épen az önképzőkör révén, melynek különösen sikerült záró-ünnepein városunk s vidékének műveit közönsége mindig gyönyörködve vett részt, felkeltette iránta az érdeklődést az iskolán kívül is s ezzel társadalmi életünk nemesítéséhez, színvonalának emeléséhez lényegesen hozzájárult.”¹¹⁸³ 1885-től kezdődően a *Székely Nemzet* „tárcarovatában jelennek meg műfordításai, melyekkel Puskinnak, Stifternek, Schillernek, a világirodalom e jeleseinek több novelláját s értekezését ültette át németből zengzetes magyar nyelvünkre. 1888-ban Polgár Károly színtársulata számára lefordította Schillernek »Der Neffe als Onkel« című vigjátékát is.”¹¹⁸⁴ A tárgyalt „Éjjeli

¹¹⁷⁸ O[ESTE] DE BOPP 1965. 301.

¹¹⁷⁹ *Pesti Napló*, 18. évf. 210. sz. (1867. szeptember 12.) 3.; Közli még: *Magyar Polgár*, 1. évf. 52. sz. (1867. szeptember 18.) 213.

¹¹⁸⁰ CSILLAG 2000. 168.; Kutatásom során megkerestem levelemmel Dr. Csillag Andrást, akitől azt az információt kaptam, hogy a Berger Vilmos és Pulitzer József közötti későbbi levélváltásokban a mexikói kalandra vonatkozóan nem történik említés, melyet ezúton is nagyon köszönök.

¹¹⁸¹ GLASS 1911. 27.

¹¹⁸² Ua.

¹¹⁸³ Uo. 30.

¹¹⁸⁴ Uo. 31.

kaland” című elbeszélés Csősznek már a sepsiszentgyörgyi éveinek elején, 1886-ban jelent meg, azonban úgy gondoljuk, hogy ez esetben igazán az 1876 és 1884 közötti időszak a számottevő, amikor mindkét személy Hunyad vármegyében élt (Berger Hátszegen, míg Csősz Szászvárosban) egymástól körülbelül csupán 50 kilométernyi távolságban. Nem tartjuk kizártnak, hogy az aktív kulturális életet élő fiatal Csősz János, aki vélhetően élénk társadalmi életet is élt, ismeretségbe kerülhetett a Mexikót megjárt idős huszárcapitánnyal, akitől esetleg az elbeszélés származhat. Ez esetben csupán annyi kérdés merül fel, hogy Berger Vilmos csupán elbeszélte vagy maga vetett papírra a történetet, eredetileg milyen nyelven íródott (feltételezhetően német) és hogy kézirat esetén eredendően szépirodalmi stílusban készült-e el, vagy Csősz János műfordításnak tudható-e be.

IV. 4. 2. 8. / Háy János-féle történetek

A 17-18. században a „kor világát, a messzi hadszínterek földrajzi képét” a katonautazók elbeszéléseiből ismerhette meg a paraszti társadalom, amelynek mobilitása alig terjedt túl a szülőfalu határán, a legközelebbi vásárhely távolságán. A háborút járt katona egyre színesedő, családi, falusi legendákká nemesülő elbeszéléseivel, ezzel a sajátos népköltészeti műfajjal kezdődik a magyar katonai utazási irodalom, e hatalmas terjedelmű kulturális kincsünk, amelyre eddig sem a magyar geográfia, sem irodalomtörténetünk, sem pedig hadtörténetírásunk nem figyelt fel”, olvasható Nagy Miklós Mihály egyik írásában, mely véleményünk szerint a 19. századra ugyanolyan igaznak tekinthető.¹¹⁸⁵ Mint azt Nagy Czirok László kiskunhalasi helytörténész és néprajzkutató gyűjtéseiben olvashatjuk, a mexikói önkéntes sereg „napokig tartó” toborzásának¹¹⁸⁶ az idején a „a bekezeltek száma egyre emelkedett. Hogy hányán voltak, nem tudjuk, de hányt-vetett és kalandos életükről, nem közönséges, sokszor csak kitalált élményeiről még Háy Jánost is túlszárnyaló meséket szöttek.”¹¹⁸⁷

Habsburg Miksa mexikói császárságának és az uralkodó személyének az emlékezete az idő előrehaladtával némileg elhalványult, azonban nem egy olyan személy, akadt, aki büszkén mesélte el „Mexikóban szerzett” élményeit, annak ellenére, hogy sohasem járt Latin-Amerikában. 1947-ben Szabó Lajos egy gyerekkori élményeit vette papírra (*Szállott a szikra*) a *Sárospataki Református Lapok*-ban, melynek középpontjában egy kovácsműhely állt, ahol a szerző kisgyermekként sokat leselkedett és titokban hallgatta az időseket. Mint írja: „ezekből a

¹¹⁸⁵ NAGY 2004. 91.

¹¹⁸⁶ Nagy Czirok erről ekképpen ír: „Az 1860-as évek elején, mint verbunkos őrmester jelent meg városunkban két huszárával Hatházi Sándor. Később maga beszélt, hogy 1852-ben sorozták, s 3 évet Lengyelországban az 1. sz. császárhuszárezrednél szolgált, összesen 12 esztendő, 3 hónapot, meg 6 napot töltött „hét császár” birodalmában, idegenországi svadronoknál. Széles atyafisága, nagy ismeretsége és megbízhatósága miatt őt szemelték ki arra, hogy városunkban katonákat verbuváljon Miksa császárnak, Mexikóba. Ott akartak új birodalmat szerezni számára. Korábban, az osztrák—olasz—francia háború idején is verbuvált már a Kiskunság felső helységeiben. Annak idején Garibaldi seregében küzdött az olasz nép szabadságáért. A város elöljárói szívesen fogadták huszáraival együtt, zászlót adtak kezükbe, s az akkoriban alakult trombitás magyar bandát rendelték melléjük, további támogatásukról is biztosították. Zászló alatt, zeneszóval indultak a ref. templom melletti térre, majd onnan a Sűrűtabán felé, a mélykúti úton a Békás kocsmá irányában. A bámészködők hada, különösen a fiatalság, mindjárt százával sorakozott fel mögéjük, s a gyermekhad sem maradhatott el a menetből. Sándor bátyám járt elől a huszáraival, s a zeneszóra maga is szép táncot lejtett, verbunkos táncfigurákkal. A verbuválók jó hangúak és jó táncosok voltak valamennyien, az őrmester pedig vastag, nagy bajuszával különösen közfelfűnést keltett. A kocsmá udvarába tértek be, ott előbb a zászlót földbe szúrták, majd asztalokat, székeket hoztattak, az asztalokat megrakatták vérsűrítő jó borokkal.” NAGY CZIROK 1965. 268.

¹¹⁸⁷ Uo. 270. Ez úton is köszönöm Végső Istvánnak, hogy felhívta a figyelmemet ezen munkára.;

Nagy Czirok munkájában tévesen az 1862-es esztendő jelöli meg a toborzások idejének: az „utolsó verbuválások idején, 1862-ben Mexikóba, „Miksa császár” új honfoglalásához 11, 1864-ben Schlesswig-Holstein elfoglalásához ismeretlen számú, 1866-ban, az osztrák—porosz háború idején 38 személy „csapott fel” a verbunkosoknál.” Uo. 264.

műhelyi beszélgetésekből ismertem meg a régi falut. Így tudtam meg, hogy a vén Illés bácsi, akit nem régen temettek, huszár volt azelőtt Miksa császár alatt, messze Mexikóban. Mikor a császárt kivégezték ott a felkelők, Illés bácsi hazaszökött, pedig egy hercegnő térdencsúszva könyörgött előtte, maradjon. Mert beleszeretett Illés bácsiba, akinél szebb huszárt azóta sem látott a mexikói föld. A hercegnőnek akkora birtokai voltak, mint Gömör, meg Borsod megye együtt, de Illés bácsi mégsem maradt ott. Hazajött a faluba, pedig itt csak a zsellérsors várta ...”¹¹⁸⁸

Juhász Géza a *Külvárosi Udvar: A debreceni nyomda négyszázados főnnállására* című cikkében megemlékezik „Keserű bácsi”-ről aki, „ha Miksa császár mexikói hadjáratáról mesélt” akkor „azt ő nem könyvből vagy újságból szedte, hanem részt vett benne maga is.”¹¹⁸⁹

A hajdúnánási születésű Móricz Pál – akiről fentebb már szóltunk – író a Debrecen környéki „magyarok életéből sok jellemző visszaemlékezést dolgozott föl novellisztikus történeté. Zamatos magyarságú alföldi rajzaiban érdekes egyéniségek és jellemző típusok lépnek elénk. Az író felkutatja a szájhagyományokat, összeszedi az anekdotákat, elégikus hangulattal vonja be egy-egy személyéhez fűzött históriáit.”¹¹⁹⁰ Móricz *A hajdu-komaság* című írásában gyermekkorának Hajdúnánásáról és vidékéről értekezik, melyben a tedeji (Tedej ma Hajdúnánás része) csárda egykori tulajdonosáról „öreg Gulyás”-ról az alábbiakat közli: „a réteken keresztül sokszor átszöktem a csárdába az én jó öreg Gulyás komámhoz. A vén koma — Miksa császárral Mexikóban is odahadakozó kiszolgált öreg huszár! — mesélt és citerázgatott nékem olyan nótákat, amelyeket csak azok a régesrég borizűhangu volt huszárok tudtak.”¹¹⁹¹

1898 január 14-én a Mikszáth Kálmán szerkesztette *Országos Hírlap* egy hosszabb cikket szentelt a francia Dreyfus ügy bemutatására,¹¹⁹² melyre két napon belül egy olvasói hozzászólás is érkezett („Czél! . . . Tüz! . . . Vigyázat az Ördögzigeten! (Különös levél az Országos Hírlap-hoz.)”). Ebben a levél írója a „megoldásnak egy szerfölött merész módját ajánlja”, mely „mód annyira merész, hogy a merészség magával ránt még minket is. Az alábbiakban ugyanis a levelet közölni merészkedünk.” Ezen felvezető sorok is jól szemléltetik a levélíró által leírtakat, mely inkább minden alapot nélkülöző lázalomnak tekinthető, mint megfontolt írásnak. A szerző a levélben Alfred Dreyfus kiszabadításának kalandregénybe, vagy inkább valamely

¹¹⁸⁸ SZABÓ 1947. (4–5.)

¹¹⁸⁹ JUHÁSZ 1961.

¹¹⁹⁰ PINTÉR 1943. 1018.

¹¹⁹¹ MÓRICZ 1929. 2.

¹¹⁹² *Országos Hírlap*, 2. évf. 14. sz. (1898. január 14.) 3–4.

korabeli élclap hasábjaira illő tervével állt elő: „Valamely transatlantique gőzhajót kibérelni. Ez ötvenezer forint. Kitünő hajóstiszteket alkalmazni. Ez huszezer forint. Chioggiában. Velence mellett, hajósokat felfogadni. Ez ötezer forint. (Ismerem őket a lombard-velencei időkből; rongyosak, de bátor hajósok és becsvágyuk van nekik. Ez pártolandó.) Azután Nápolyban és Sziciliában száz erős legényt felbérelni. Ez huszezer forint. (Ismerem őket a gaetai időkből. Szintén rongyosak és nagy gazemberek, de bátrak és most éhesek, mert a görög kormány rosszul fizette az önkénteseket.) Azután fegyverekre, lőszerre, előre nem látott kiadásokra harminczötezer forint. Ez összesen százhuszezer forint. Még hatvanezer forint kell a hajókasszába és így a száznolczvanezer forinttal elindulhatok Dreyfus első osztályu százados ur kiszabadítására.”¹¹⁹³ Az anonim alak, magára úgy hivatkozik, mint aki ötven esztendő (ez alapján a mexikói toborzások idején még csupán a tizenötödik életévét (sic!) töltötte be) „nőtlen, katonai nyugdíjas, a mexikói Guadelup-rend lovagja, a hadi érem és schlesvig-holsteini emlékérem tulajdonosa. Részt vettem hét ütközetben, voltam Queretaró alatt és rohamlépésben mentem keresztül a dánok gyorstüzén Düppel mellett.” Az expedíció vezetésére való képességét azzal próbálja alátámasztani, hogy a francia tiszt fogságának helyét, Francia Guyanát „egyrészt a »Katonai Földrajz« című tankönyvből” jól ismeri – állítása szerint a Bécsújhelyi Katonai Akadémián tanult – másrészt azt is állítja, hogy 1867-ben személyesen is járt ott „midőn egy fakorvett szállított el bennünket Mexikóból és erős éjszaki szelek levitték a járműt egészen Cayenneig”, mely információ hitelességét illetően is elég nagy kételyek merülnek fel, ugyanis ezt semmilyen adat nem támasztja alá.¹¹⁹⁴

¹¹⁹³ *Országos Hírlap*, 2. évf. 16. sz. (1898. január 16.) 6–7.

¹¹⁹⁴ Ua.

V. Összefoglalás

Disszertációm, megfogalmazott céljaimhoz igazodva, elsősorban alap kutatásokra épült. Az elmúlt évek során nagy mennyiségű forrást tártam fel Magyarországon, Mexikóban, Ausztriában, az Egyesült Államokban és Belgiumban, amelyeket különböző típusú köz- és magán-gyűjteményekből, korabeli sajtóból sikerült összegyűjteni, rendszerezni, elemezni és az ezekben található információkat korábban megjelent – kapcsolódó – alapkutatókat figyelembe véve egy szerkezetében és terjedelmében új és sok részterülethez kapcsolódó munkában közreadni és egy eddig még nem létező adattárat létrehozni. Úgy gondolom, hogy az összegyűjtött anyag mennyisége és minősége jócskán túlmutat jelen írásmű keretein és számtalan további kutatási irányt kínál.

A köszönetnyilvánítás és a célok bemutatása után, az értekezés első nagy egységében (III. A „mexikói kaland”) áttekintésre került az általunk vizsgált témára vonatkozó historiográfia. Felsorakoztattuk a téma nemzetközi történetírását alapul véve azokat a műveket is, amelyek egyfelől a hazai történetírás számára ezidáig ismeretlenek voltak, másfelől a külföldi kutatók figyelmét is sok esetben elkerülték (ilyenek például az olasz, a cseh, a szlovén és a lengyel írások).

Munkánkat nagyban segítették az elmúlt évtizedekben megjelent új külföldi összefoglaló historiográfiai feldolgozások. Ezek felhasználásával a téma korábbi kutatásai megismerhetővé váltak. Kiemeljük és bemutatjuk közülük például Martin Quirarte (*Historiografía sobre el Imperio de Maximiliano*) és Erika Pani (*El Segundo Imperio. Pasados de usos múltiples*) kiváló feldolgozásait. Ezt követően logikus módon országonként (Mexikó, Egyesült Államok, Anglia, Spanyolország, Franciaország, Belgium) kerültek bemutatásra a szakirodalmi munkák, amelyek többnyire az egykori eseményekben érintett országok szemszögéből vizsgálják a történetet (mint például Jack Autrey Dabbs, Jesús de León Torral, Albert Duchesne, Alain Gouttman stb.) A nemzetközi historiográfiai fejezetben összegzett szakirodalmak átfogó szinten kerültek bemutatásra, amelyek a francia intervencióra, a II. Mexikói Császárságra és az osztrák önkéntes sereg történetére egyaránt vonatkoznak. Munkánkban szintetizálásra kerültek az osztrák önkéntesekre vonatkozó eddig megjelent tudományos eredményeket közlő művek és forrásfeldolgozások – összegyűjtésük, tudomásunk szerint először történt meg. Külön alfejezetet szántunk arra, hogy széles körű idegennyelvű szakirodalomra támaszkodva részletesen közzé adjuk a mexikói osztrák önkéntes sereg mélyrehatóbb történetét a toborzástól a felállításon és a

kiszállításon keresztül a mexikói harcokig, valamint a sereg feloszlásáig, majd a katonák utóéletéig, melyekre a magyar nyelvű munkákban korábban főként említés szintjén, vagy csak nagyon röviden tértek ki.

Disszertációnk fő fejezetének (*IV. Magyarok az „amerikai új császárság”-ban*) elején szintén hiánypótló módon összefoglalásra került a mexikói kalandban részt vett magyarokról szóló magyar és idegen nyelven megjelent szakirodalmak és forráskiadások az 1870-es évektől egészen napjainkig öt időintervallumra bontva. Ez alapján a következő tendenciák bontakoznak ki: az első világháborúig bezárólag romantikus képpel tekintettek I. Ferenc József császár és király legidősebb öccsének, Habsburg Miksa mexikói császárságára és tragédiájára. Ekkor már jelentek meg olyan művek, melyek egykori szemtanúk beszámolóin alapulva tárgyalták a történetet. A mexikóiakról ezekben a művekben általánosságban még ellenséges hangnemben vélekedtek, míg a tragédiai felelőseiként a franciák jelennek meg.

A két világháború közötti időszakban jelennek meg az első forrásalapú szakmunkák, valamint ezen időszakra tehető az általában a résztvevők hagyatékaiban fennmaradt és valamely leszármazott vagy egyéb személy által közzétett kivonatos szekunder forráskiadások publikálására. A II. világháborút követő két évtized során a magyar tudományos életben egy tengerentúli bukott Habsburg monarchia története és az abban részt vett magyarok szerepvállalása nem tartozott a felkapott kutatási témák közé. Ezen időszakban az amerikai magyarság fordított némi figyelmet a témára, annak minden történettudományi módszertant nélkülöző hiányosságai ellenére. Magyarországon az 1960-as és 1970-es években megnövekedő érdeklődés az egyetemes történet iránt valamelyest újra látókörbe hozta a témát. Az ezt követő időszakban jelentek meg Salvador Bueno *Cinco siglos de relaciones entre Hungría y América Latina*, Medziboroszky Endre *Repercusión del «imperio» de Maximiliano y de la lucha independentista del pueblo mexicano en la prensa húngara contemporánea* és Tardy Lajos *Az 1864-67. évi mexikói „önkéntes hadtest” magyarországi résztvevői* című munkái. A rendszerváltást követően megélénkült a magyarországi latin-amerikanisták és amerikanisták figyelme a téma iránt és ekkortól figyelhetők meg a magyarországi katonák származása szerinti helytörténeti megközelítésű feldolgozások elterjedései is. Jellemző ezekre, hogy nagyrészt Tardy Lajos eredményeire támaszkodva építik kutatásaikat. Ez adta alapját jelen kutatás megindításának, melynek egyik fő célkitűzése a Tardy-hagyatéknak eddig közzé nem tett anyagainak feltárása, közzététele, valamint az eddigi tudományos eredmények felülvizsgálata és újabb alapkutatásra támaszkodó eredmények felmutatása.

A fejezet második részében feltáráásra került az 1867-ig az osztrák önkéntes seregen felül Mexikóban hosszabb-rövidebb ideig élt magyarok története (akik közül néhányval kapcsolatba is kerültek a MÖF tagjai), amelyekhez eddig ismeretlen mexikói és amerikai levéltári források lettek felhasználva. (*Magyarok Mexikóban a második mexikói francia intervenciót megelőzően*). Ez a fejezet amellelt, hogy bebizonyítja azt, hogy nemcsak a mexikói osztrák önkéntes sereg kötelékében harcoltak magyarok Miksa oldalán, hanem a Francia Idegenlégió csapataival is érkeztek néhányan (akik kapcsán nem mellesleg az első idegenlégiós magyarok kilétét is sikerült felszínre hozni), és mindezek mellett a császári udvartartással Mexikóba került magyarországiakról is közlésre került egy fejezet, ahogyan az ekkoriban az osztrák cs. kir. haditengerészettel a Mexikói-öböl partjainál állomásozó „hazánkfiairól” is olvashatunk. Az amerikai polgárháborúban szolgált magyarokhoz hasonlóan az ekkoriban a mexikói köztársasági seregben felbukkant magyarok számát illetően is túlzónak tűnő adatok álltak rendelkezésre, melyek a *Magyarok a köztársasági oldalon* fejezetben helyreigazításra kerültek. Ennek kapcsán sikerült beazonosítani az egyik legismertebb magyar tisztnek, Zákány (Csala) Istvánnak a sajtóban közölt levelezéseit, melyből pontos képet kaphatunk miként is jutott át egy fegyverszállítmányt kísérve az Egyesült Államokból Mexikóba, ahol a császári csapatok ellen harcolt.

A fő fejezet (*IV. Magyarok az „amerikai új császárság”-ban*) harmadik szekciójában a MÖF magyarországi állományának életrajzi adattára a korábbi adatok revíziója, a régebbi és az újabb adatok forrásbázisa, elemzése és kiértékelése kerül közreadásra, melyben az alábbiak szerepelnek: állományadatok, felekezeti hovatartozás, foglalkozási adatok, korábbi katonai és háborús tapasztalatok, a belépéskori fegyvernem, csapatnem és tiszti megoszlás adatai, a katonai törzslapokban szereplő utolsó bejegyzések információi és a későbbi sorosokra vonatkozó kutatási eredmények.

A fő fejezet (*IV. Magyarok az „amerikai új császárság”-ban*) utolsó alfejezetében a magyarországi katonák elbeszélő forrásait vettük górcső alá, melyben egy felvezető alfejezetben hiánypotlóan egybegyűjtésre került a „Lajtán túli”, a magyarországi és az erdélyi állományhoz köthető narratív forrásanyag egyaránt. Utóbbi kettőt külön alfejezetekben és részletesebben kifejti. A típusok szerinti csoportosításban külön tárgyaljuk az adomákban, anekdotákban és nekrológokban fennmaradt történeteket, a naplóban, memoárokban és levelekben leírtakat, a kivonatos szekunder forrásközléseket és az egykori résztvevőkkel készült interjúkat. Egy a doktori kutatásainkkal párhuzamosan zajló ÚNKP által támogatott kutatásunk során feltártuk a mexikói kaland magyar szépirodalomban való beépülését. Ez a vizsgálat a várakozásainkat felülmúló eredményeket hozott, melyet terjedelmi okokból

kifolyólag nem építettünk be teljes egészében a disszertációba, azonban egy külön alfejezetben kitérünk azon szépirodalmi stílusban írt mű elemzésére (*Éjjeli kaland. — Epizod, a Miksa mexikói császár elleni hadjáratból. — Berger Vilmos elbeszélése. Fordította: Csősz János*), amelyről bebizonyosodott, hogy valós emlékek őrződtek meg benne. Végezetül megemlítésre kerültek azon Hány János féle történetek is, melyek minden valóság alapot melleznek és céljuk inkább az adott személyek hencegésének tekinthető.

Disszertációnk függelékében kapott helyett negyvennyolc részletesebben feltárt életrajz és a katonai törzslapok személyenként közzétett adatai 1308 magyarországi egyénhez köthetően. A Tardy-féle listához képest ezen lajstrom 262 névvel többet tartalmaz, jóllehet ezek között azon katonák nevei is szerepelnek (123 fő), akik az 1866-os második nagy toborzáskor léptek be a seregbe, de kiszállításuk diplomáciai okokból kifolyólag már nem következett be. Kétszáz személy esetében rendelkezésre állnak még további életrajzi adatok, melyeket az egyes személyek adatainál közöltünk forrásmegjelöléssel. Ezek alapján további kutatások lefolytatására nyílik lehetőség és adalékul szolgálnak egyéb témájú (társadalomtörténet, diplomáciatörténet, orvostörténet, gazdaságtörténet stb.) kutatásokhoz. Szintén a függelékében került publikálásra Fráter Farkas naplótöredéke, mely a Tardy-hagyatékából került elő, mint magándokumentum, továbbá közöltünk néhányat Tardy Lajosnak a témában írt kiadatlan kéziratából is. Talán az egyik legnagyobb érdeklődésre számot adó eredménye kutatásunknak, hogy publikálatlan és kortárs kiadásban megjelent forrásokra támaszkodva összeállítottuk a Mexikanische Östereishische Freiwilligenkorps 1864. és 1866. évre vonatkozó tisztikarát újabb adatokkal.

Disszertációnk mellékletében közlésre kerül a kutatás során előkerült különböző forrásanyagok (vizitkártyák, csoportképek, városfotók, sírhelyek fényképei, rajzok, plakátok, gyászejelentések, sajtó és egyéb illusztrációk, litográfiák, térképek stb.).

Jelen munkánk adatbázisként és ösztönző iránymutatóként szolgál egy nagyobb nemzetközi kutatáshoz, valamint prozopográfiai kézikönyvként az 1864–1867 közötti időszakban Mexikóban Miksa császársága alatt harcoló magyarországi születésű katonákhoz. Reményeim szerint a jövőben lehetőség nyílik mind az osztrák önkéntes sereg, mind a második mexikói francia intervenció, mind pedig a II. Mexikói Császárság történetét egy szélesebb multinacionális (mexikói, amerikai, francia, belga, osztrák, cseh, olasz, lengyel stb.) kutatás keretén belül vizsgálni.

VI. Bibliográfia

VI. 1. / Irodalomjegyzék

VI. 1. 1. / Angol nyelvű

ABBEY HANNA 1954.

ABBEY HANNA, Kathryn: The Roles of the South in the French Intervention in Mexico. In. *The Journal of Southern History*, Vol. 20. (Feb., 1954.) No. 1. (3–21.)

A. J. HANNA – K. A. HANNA 1971.

HANNA, Alfred Jackson – HANNA, Kathryn Abbey: *Napoleon III. and Mexico. American Triumph over Monarchy*. Chapel Hill, 1971.

A. KNAPP JR. 1953.

A. KNAPP JR., Frank: A New Source on the Confederate Exodus to Mexico. The Two Republics. In. *The Journal of Southern History*, Vol. 19. (Aug., 1953.) No. 3. (364–373.)

ALVENSLEBEN 1867.

ALVENSLEBEN, Maximilian: *With Maximilian in Mexico. From the Notebook of a Mexican Officer*. London, 1867.

ANDERSON 1959.

ANDERSON, William Marshall: *An American in Maximilian's Mexico, 1865-1866. The Diaries of William Marshal Anderson*. Edited by RUIZ, Ramón Eduardo. San Marino (CA, USA), 1959.

ANGEL HERNÁNDEZ 2010.

ANGEL HERNÁNDEZ, José: From Conquest to Colonization. Indios and Colonization Policies after Mexican Independence. In. *Mexican Studies/Estudios Mexicanos*, Vol. 26. (Summer 2010.) No. 2. (291–322.)

ARTHUR 2010.

ARTHUR, Anthony: *General Jo Shelby's march*. New-York, 2010.

AUTREY DABBS 1963.

AUTREY DABBS, Jack: *The French Army in Mexico 1861-1867. A Study in Military Government*. The Hague, 1963.

BALL 1995.

BALL, Rex H.: *The French Texans*. (Second edition) San Antonio, 1995.

BAKER 1963.

BAKER, Nancy Nichols: France, Austria, and the Mexican Venture, 1861-1864. In. *French Historical Studies*, Vol. 3. (Autumn, 1963.) No. 2. (224–245.)

BAKER 1972.

BAKER, Nancy Nichols: From Texas to Mexico. An "Affairiste" at Work. In. *The Southwestern Historical Quarterly*, Vol. 76. (Jul., 1972.) No. 1. (15–37.)

BAKER 1974.

BAKER, Nancy Nichols: The French Legation in Mexico. Nexus of Interventionist. In. *French Historical Studies*, Vol. 8. (Spring, 1974.) No. 3. (409–426.)

BAKER 1982.

BAKER, T. Lindsay: *The Polish Texans*. San Antonio, 1982.

BASCH 1973.

BASCH, Samuel: *Memories of Mexico. A History of the Last Ten Months of the Empire*. San Antonio, 1973.

BERBUSSE 1980.

BERBUSSE, Edward J.: General Rosecranc' Fortright Diplomacy with Juarez's Mexico, 1868-1869. In. *The Americas*, Vol. 36. (Apr., 1980.) No. 4. (499–514.)

BLUMBERG 1971.

BLUMBERG, Arnold: The Diplomacy of the Mexican Empire, 1863-1867. In. *Transactions of the American Philosophical Society*, Vol. 61. (1971.) No. 8. (1–152.)

BOBAY 2019.

BOBAY, Istvan: Some Question About the Recruitment of Hungarian Soldiers in the Army of Maximilian Hapsburg the Emperor of Mexico. In. SEMSEY, Viktória – BALATON, Petra – HORVÁTH, Csaba – SÁNCHEZ ROMÁN, José Antonio (Edited by): *National Identity and Modernity 1870-1945*. Budapest – Paris, 2019. (173–185.)

BULLOCK 1864.

BULLOCK, W[illiam] H[enry]: *Polish experiences during the insurrection of 1863-4*. London – Cambridge, 1864.

BULLOCK 1866.

BULLOCK, W[illiam] H[enry]: *Across Mexico in 1864-5*. London – Cambridge, 1866.

CASE 1936.

CASE, Lynn Marshall: *French Opinion on the United States and Mexico, 1860-1867. Extracts from the Reports of the Procureurs Généraux*. New-York – London, 1936.

CHARTRAND – HOOK 1994.

CHARTRAND, René – HOOK, Richard: *The Mexican Adventure 1861-1867*. (Men at Arms Series 272.) London, 1994.

CLUSERET 1866.

CLUSERET, G.: *Mexico and the solidarity of nations*. New-York, 1866.

COFFEY 2002.

COFFEY, David: *Soldier Princess. The Life and Legend of Agnes Salm-Salm in North America. 1861-1867*. College Station, 2002.

COKE RISTER 1945.

COKE RISTER, Carl: Carlota, A Confederate Colony in Mexico. In. *The Journal of Southern History*, Vol. 11. (Feb., 1945.) No. 1. (33–50.)

DAWSON 1935.

DAWSON, Daniel: *Mexican Adventure*. London, 1935.

D. HARMON 1937.

D. HARMON, George: Confederate Migration to Mexico. In. *The Hispanic American Historical Review*, Vol. 17. (Nov., 1937.), No. 4. (458–487.)

DUMOND 1997.

DUMOND, Don E.: *The Machete and the Cross. Campesino Rebellion in Yucatan*. Lincoln – London, 1997.

DUNIWAY 1903.

DUNIWAY, Clyde Augustus: *Reasons for the withdrawal of the French from Mexico*. Washington, 1903.

EDWARDS 1872.

EDWARDS, John N.: *Shelby's Expedition to Mexico. An Unwritten Leaf of the War*. Kansas City, 1872.

EGAN 1967.

EGAN, Clifford L.: The United States and the Spanish Intervention in Mexico, 1861-1862. In. *Revista de Historia de América*, (Jan. - Dec., 1967.) No. 63/64. (1–12.)

ELTON 1867.

ELTON, J. F.: *With the French in Mexico*. Philadelphia, 1867.

FLINT 1867.

FLINT, HENRY: *Mexico under Maximilian*. Philadelphia, 1867.

FOSTER 1911.

FOSTER, John W.: Maximilian and His Mexican Empire. In. *Records of the Columbia Historical Society, Washington, D.C.*, Vol. 14. (1911.) (184–204.)

GARDINER 1952.

GARDINER, C. Harvey: Foreign Travelers' Accounts of Mexico, 1810-1910. In. *The Americas*, Vol. 8. (Jan., 1952.) No. 3. (321–351.)

GRANT 1934.

GRANT, Ulysses S.: A Threatened Invasion of California. Letter Addressed to Major General McDowell by General U. S. Grant. In. *California Historical Society Quarterly*, Vol. 13, (Mar., 1934.) No. 1. (38–42.)

GREENFIELD 2020.

GREENFIELD, Jerome: The Mexican Expedition of 1862–1867 and the end of the French Second Empire. In. *The Historical Journal*, 63. (2020.) N. 3. (660–685.)

GOLDWERT 1965.

GOLDWERT, Marvin: Matías Romero and Congressional Opposition to Seward's Policy toward the French Intervention in Mexico. In. *The Americas*, Vol. 22. (Jul., 1965.) No. 1. (22–40.)

HALL 1868.

HALL, Frederic: *Invasion of Mexico by the French and the Reign of Maximilian, with a Sketch of Empress Carlotta*. New York, 1868.

HAMNETT 2001.

HAMNETT, Brian: Mexican Conservatives, Clericals, and Soldiers. The 'Traitor' Tomás Mejía through Reform and Empire, 1855-1867. In. *Bulletin of Latin American Research*, Vol. 20. (Apr., 2001.) No. 2. (187–209.)

HANNA 1946.

HANNA, Alfred J.: A Confederate Newspaper in Mexico. In. *The Journal of Southern History*, Vol. 12. (Feb., 1946.) No. 1. (67–83.)

HARTER 2005.

HARTER, Jim: *World Railways of the nineteenth century. A Pictorial History in Victorian Engravings*. Baltimore-London, 2005.

HASLIP 1971.

HASLIP, Joan: *Imperial Adventurer. Emperor Maximilian of Mexico*. London, 1971.

HEWITT 1972.

HEWITT, W. Phil: *The Czech Texans*. San Antonio, 1972.

HILL 1936.

HILL, Lawrence F.: The Confederate Exodus to Latin America. In. *The Southwestern Historical Quarterly*, Vol. 39. (Apr., 1936.) No. 4. (309–326.)

HILL – HOGG 1995.

HILL, Richard – HOGG, Peter: *A Black Corps d'Élite. An Egyptian Sudanese Conscript Battalion with the French Army in Mexico 1863-1867 and its Survivors in Subsequent African History*. East Lansing, 1995.

HIRSCH – POPOVICI 2021.

HIRSCH, Sandra – POPOVICI, Vlad: The conduct lists of military physicians Ion Arsenie and Bucur (Hilarius) Mitrea during the Mexican campaign (1864-1866). In. *Romanian Journal of Military Medicine*, Vol. 124. (2021.) No. 1. (71–75.)

H. KONECNI – MACHANN 2004.

H. KONECNI, Lawrence – MACHANN, Clinton: *Perilous Voyages. Czech and English Immigrants to Texas in the 1870s*. College Station, 2004.

HOFFMAN 1938.

HOFFMAN, Nathan: *Maximilian's Phantom Crown*. New-York, 1938.

H. T. MAHONEY – M. L. MAHONEY 1998.

MAHONEY, Harry Thayer – MAHONEY, Marjorie Locke: *Mexico and the Confederacy, 1860-1867*. San Francisco – London – Bethesda, 1998.

HUBBARD 1998.

HUBBARD, Charles M.: *The Burden of Confederate Diplomacy*. Knoxville, 1998.

HYDE 1946.

HYDE, H. Montgomery: *Mexican Empire. The history of Maximilian and Carlota of Mexico*. London, 1946.

IBSEN 2010.

IBSEN, Kristine: *Maximilian, Mexico, and the Invention of Empire*. Nashville, 2010.

KENDALL 1871.

KENDALL, John Jennings: *Mexico under Maximilian*. London, 1871.

KOWALCZYK 1954.

KOWALCZYK, Edmund L.: Jottings from the Polish American Past. In. *Polish American Studies*, Vol. 11, (Jan. - Jun., 1954.) No. 1/2. (31–42.)

LANGROD 1974.

LANGROD, Witold: A tragic Mexican postscript to the Polish insurrection of 1863. In. *The Polish Review*, Vol. 19. (1974.) No. 2. (77–82.)

MARLEY 2014.

MARLEY, David F.: *Mexico at War. From the Struggle for Independence to the 21st-Century Drug Wars*. Santa Barbara, 2014.

MCGUIRE 1993.

MCGUIRE, James Patrick: *The Hungarian Texans*. San Antonio, 1993.

MORENO 2011.

MORENO, E. Mark: *Warfare and the Making of Mexico. The French Intervention*. Dubuque, 2011.

M. PLETCHER 1950.

M. PLETCHER, David: The Building of Mexican Railway. In. *The Hispanic American Historical Review*, Vol. 30. (Feb., 1950.) No. 1. (26–62.)

M. MCPHERSON 1933.

M. MCPHERSON, Hallie: The Plan of William McKendree Gwin for a Colony in North Mexico, 1863-1865. In. *Pacific Historical Review*, Vol. 2. (Dec., 1933.) No. 4. (357–386.)

NESMITH 1994.

NESMITH, Samuel P.: *The Belgian Texans*. San Antonio, 1994.

NOLL 1903.

NOLL, Arthur Howard: *From Empire to Republic. The Story of the Struggle for Constitutional Government in Mexico*. Chicago, 1903.

PERCY FLACKE 1914.

PERCY FLACKE, Martin: *Maximilian in Mexico. The Story of the French Intervention (1861-1867)*. New-York, 1914.

PITNER 1993.

PITNER, Ernst: *Maximilian's Lieutenant. A personal history of the Mexican campaign, 1864-1867*. (Translated and edited by ETHERINGTON-SMITH, Gordon; Note on the Mexican background by COERVER, Don. M.) Albuquerque, 1993.

PLATT 1984.

PLATT, D. C. M.: British Finance in Mexico, 1821-1867. In. *Bulletin of Latin American Research*, Vol. 3. (Jan., 1984.) No. 1. (45–62.)

POGÁNY 1963.

POGÁNY, Andrew: Joseph Jajczay, Captain of the Hawaiian King's Bodyguard. In. *The Hungarian Quarterly*, 4. évf. (1963.) 2–3. sz. (53–61.)

PRUONTO 2012.

PRUONTO, David: Did the Second Mexican Empire under Maximilian of Habsburg (1864–1867) have an ‘Austrian Face’. In. *Austrian Studies*, Vol. 20. (2012.) (96–111.)

REED 2001.

REED, A. Nelson: *The Caste War of Yucatán*. Stanford, 2001.

RICHMOND 2016.

RICHMOND, Douglas W.: *Conflict and Carnage in Yucatán. Liberals, the Second Empire, and Maya Empire, and Maya Revolutionaries, 1855-1876*. Tuscaloosa, 2015.

RIDLEY 1933.

RIDLEY, Jasper: *Maximilian and Juárez*. London, 1933.

ROLLE 1992.

ROLLE, Andrew F.: *The Lost Cause. The Confederate Exodus to Mexico*. k.h.n. 1992.

RYAN 1996.

RYAN, James W.: *Camerone. The French Foreign Legion's Greatest Battle*. Westport – London, 1996.

RYAL MILLER 1961.

RYAL MILLER, Robert: The American Legion of Honor in Mexico. In. *Pacific Historical Review*, Vol. 30. (Aug., 1961.) No. 3. (229–241.)

RYAL MILLER 1973.

RYAL MILLER, Robert: Arms across the border. United States aid to Juárez during the French Intervention in Mexico. In. *Transactions of the American Philosophical Society*, Vol. 63. (1973.) No. 6. 1–68.

SAINLAUDE 2019.

SAINLAUDE, Stève: *France and the American Civil War. A Diplomatic History*. (Translated by EDWARDS, Jessica). Chapel Hill, 2019.

SALM-SALM 1868. a.

SALM-SALM, Felix: *My diary in Mexico in 1867. Including the last days of the Emperor Maximilian. With leaves from the diary of the Princess Salm-Salm*. I–II. London, 1868.

SALM-SALM 1877.

SALM-SALM, Agnes: *Ten years of my life*. Detroit, 1877.

SAMPLE ELY 2007.

SAMPLE ELY, Glen: Gone from Texas and Trading with the Enemy. New Perspectives on Civil War West Texas. In. *The Southwestern Historical Quarterly*, Vol. 110. (Apr., 2007.) No. 4. (438–463.)

SCHMIDL 2006.

SCHMIDL, Erwin A.: Austrians in Mexico, 1864-1867. In: EISTERER, Klaus – BISCHOF, Günter (Editors): *Transatlantic Relations. Austria and Latin-America in the 19th and 20th centuries*. Innsbruck – Wien – Bozen, 2006.

SCHOONOVER 1974.

SCHOONOVER, Thomas: Mexican Cotton and the American Civil War. In: *The Americas*, Vol. 30. (Apr., 1974.) No. 4. (429–447.)

SCHOONOVER 1976.

SCHOONOVER, Thomas: Dollars over Dominion. United States Economic Interests in Mexico, 1861-1867. In: *Pacific Historical Review*, Vol. 45. (Feb., 1976.) No. 1. (23–45.)

SCHOONOVER 2014.

SCHOONOVER, Thomas D.: *Mexican Lobby. Matías Romero in Washington 1861-1867*. Lexington, 2014.

SCHROEDER 1887.

SCHROEDER, Seaton: *The Fall of Maximilian's Empire. As Seen from a United States Gunboat*. New York – London, 1887.

SHAWCROSS 2018.

SHAWCROSS, Edward: *France, Mexico and Informal Empire in Latin America, 1820-1867. Equilibrium in the New World*. London, 2018.

SHERIDAN 1888.

SHERIDAN, Philip Henry: *In memoiram*. [Philadelphia?], 1888.

SINKIN 1979.

SINKIN, Richard N.: *The Mexican Reform, 1855-1876. A Study in Liberal Nation-Building*. Austin, 1979.

SPENCE ROBERTSON 1940.

SPENCE ROBERTSON, William: The Tripartite Treaty of London. In: *The Hispanic American Historical Review*, Vol. 20. (May, 1940.), No. 2. (167–189.)

SZÁLLÁSI 2008.

SZÁLLÁSI, Árpád: Report by a Hungarian Physician on Mexico in the Nineteenth Century. In: *Hungarian Medical Journal*, Vol. 2. (2008.) No. 4. (687–689.)

SZENTE-VARGA 2019.

SZENTE-VARGA, Mónika: General Zakany in the Americas. In: *Orpheus Noster*, 11. évf. (2019.) 1. sz. (34–45.)

THOMSON 1940.

THOMSON, R. Stanley: The Diplomacy of Imperialism. France and Spain in Cochin China, 1858-63. In. *The Journal of Modern History*, Vol. 12. (1940) N. 3. (334 – 356)

TYLER 1970.

TYLER, Ronnie C.: Cotton on the Border, 1861-1865. In. *The Southwestern Historical Quarterly*, Vol. 73. (Apr., 1970.) No. 4. (456–477.)

UPTON 1911.

UPTON, George: *Life stories for young people. Maximilian in Mexico.* (translated from the German J. Kemper) Chicago, 1911.

VEGA 1962.

VEGA, Placido: A Mexican Secret Agent in the United States, 1864-1866. In. *The Americas*, Vol. 19. (Oct., 1962.) No. 2. (137–148.)

WAHLSTROM 2015.

WAHLSTROM, Todd W.: *The Southern Exodus to Mexico. Migration across the Borderlands after the American Civil War.* Lincoln – London, 2015.

WATKINS TERRELL 1883.

WATKINS TERRELL, Alexander: *From Texas to Mexico and the Court of Maximilian in 1865.* Dallas, 1883.

WEBER 1966.

WEBER, Frank G.: Bismarck's Man in Mexico: Anton von Magnus and the End of Maximilian's Empire. In. *The Hispanic American Historical Review*, Vol. 46. (Feb., 1966.) No. 1. (53–65.)

W. FRAZER 1944.

W. FRAZER, Robert: Maximilian's Propaganda Activities in the United States, 1865-1866. In. *The Hispanic American Historical Review*, Vol. 24. (Feb., 1944.) No. 1. (4–29.)

W. FRAZER 1948.

W. FRAZER, Robert: Latin-American Projects to Aid Mexico during the French Intervention. In. *The Hispanic American Historical Review*, Vol. 28. (Aug., 1948.) No. 3. (377–388.)

YORK STEVENSON 1899.

YORK STEVENSON, Sara: *Maximilian in Mexico. A woman's reminiscences of the French intervention 1862-1867.* New York, 1899.

VI. 1. 2. / Cseh nyelvű

CHALUPA 1971.

CHALUPA, Aleš: Písemné doklady ke Kaskově pozůstalosti v Archívu Národním muzeu v Praze. In. *Acta Musei Nationalis Pragae*, Svaze 25. (1971.) Čís. 4–5. (193–204.)

DROBNÁ 1971. a.

DROBNÁ, Zoroslava: Pozůstalost mexického lékárníka dr. Františka Kasky v Národním muzeu v Praze. In. *Acta Musei Nationalis Pragae*, Svaze 25. (1971.) Čís. 4–5. (113–114.)

DROBNÁ 1971. b.

DROBNÁ, Zoroslava: Tři figurální obrazy v pozůstalosti Kaskově. In. *Acta Musei Nationalis Pragae*, Svaze 25. (1971.) Čís. 4–5. (187–192.)

DONAT-PELHRIMOVSKY 1881.

DONAT-PELHRIMOVSKY, Jan: *Tri povídky ze života cisare mexického Maximiliana*. Brně (Brno), 1881.

KOUBA 1971.

KOUBA, Jaromír: Kovové předměty z pozůstalosti dr. F. Kasky. In. *Acta Musei Nationalis Pragae*, Svaze 25. (1971.) Čís. 4–5. (157–167.)

Maximilianuv podvraceny Trun v Meciku 1867.

V.A.C.: *Maximilianuv podvraceny Trun v Meciku. Zevrubne vyspáni bournych i krvavých udalostí Mexických*. Prag, 1867.¹¹⁹⁵

NEJEDLÝ 1868.

NEJEDLÝ, Julius R.: *Zlaté Laury. Památce hrdinského císaře Maximiliána I*. Prag, 1868.¹¹⁹⁶

PRASCHL-BICHLER 2008.

PRASCHL-BICHLER, Gabriele: *Ferdinand Maximilán Habsburský. Poukromé dopisy mexického císaře a jeho rodiny. Poprvé zveřejněná korespondence Habsburků*. Praha, 2008.

PERNES 1997.

PERNES, Jiří: *Maximilián I. Mexický císař z rodu Habsburků*. Praha, 1997.

ŘEZNÍČEK 1913.

ŘEZNÍČEK, Václav: *Maximilian, císař Mexický*. Prag, 1913.

¹¹⁹⁵ Az Österreichischen Nationalbibliothek online digitális könyvtárában ld.: http://digital.onb.ac.at/OnbViewer/viewer.faces?doc=ABO_%2BZ224881304

¹¹⁹⁶ Az Österreichischen Nationalbibliothek online digitális könyvtárában: http://digital.onb.ac.at/OnbViewer/viewer.faces?doc=ABO_%2BZ223247905

SINKULA 1971.

SINKULA, Petr: Čeští dobrovolníci v mexické válce 1864–1867. Maxmilián Mexický, dobrovolnický sbor a jejich obraz v českém tisku. In. *Acta Musei Nationalis Pragae*, Svaze 25. (1971.) Čís. 3. (65–112.)

SOUKUPOVÁ 1971.

SOUKUPOVÁ, Věra: Obrazy mexického malíře José Mária Velasca ve sbírkách Národního muzea v Praze. In. *Acta Musei Nationalis Pragae*, Svaze 25. (1971.) Čís. 4–5. (177–186.)

SRŠEŇ – STEHLÍKOVÁ 1999.

SRŠEŇ, Lubomír – STEHLÍKOVÁ, Dana: *Mexické dobrodružství Maxmiliána Habsburského. Průvodce výstavou uspořádanou ve dnech 8. července až 31. října 1999 v Lobkovickém paláci na Pražském hradě, Jiřská 3, Praha 1*. Prag, 1999.

STARÁ 1971.

STARÁ, Dagmar: Sklen ěné a procelánové nádobí. In. *Acta Musei Nationalis Pragae*, Svaze 25. (1971.) Čís. 4–5. (169–176.)

SVOBODA 1971.

SVOBODA, Zbyšek: Dr. František Kaska a faleristický materiál z jeho pozůstalosti. In. *Acta Musei Nationalis Pragae*, Svaze 25. (1971.) Čís. 4–5. (115–156.)

VOLNY 1874.

VOLNY, Arnost J.: *Maximilian, nestastny cisar Mexicky. Poucna povidka pre mládež i dospěle*. Prag, 1874.

VI. 1. 3. / Francia nyelvű

AVENEL 1996.

AVENEL, Jean: *La campagne du Mexique (1862-1867). La fin l'hégémonie européenne en Amérique du Nord*. Paris, 1996.

BASCH 1889.

BASCH, [Samuel]: *Maximilien au Mexique. Souvenirs de son médecin particulier (publiés par Pauline Drouard)*. Paris, 1889.

BIBESCO 1887.

BIBESCO, Georges: *Au Mexique. Combats et retraite des six mille*. Paris, 1887.

DELAMARE 1935.

DELAMARE, George: *L'empire oublié. 1861 - l'aventure mexicaine – 1867*. Paris, 1935.

DUCHESNE 1967.

DUCHESNE, Albert: *Au service de Maximilien et de Charlotte. L'expédition des volontaires belges au Mexique 1864-1867*. I–II. Parties. Bruxelles, 1967.

EDISON 2003.

EDISON, Paul N.: Conquest Unrequited. French Expeditionary Science in Mexico, 1864-1867. In. *French Historical Studies*, Vol. 26. (été 2003.) n° 3. (459–495.)

GAULOT – LOUET 1906.

GAULOT, Paul – LOUET, Ernest: *Fin d'Empire. La vérité sur l'expédition du Mexique: d'après les documents inédits de Ernest Louet, payeur en chef du corps expéditionnaire*. Paris, 1906.

GOUTTMAN 2008.

GOUTTMAN, Alain: *La Guerre du Mexique 1862-1867. Le mirage américain de Napoléon III*. Paris, 2008.

HANS 1869. a.

HANS, Albert: *Querétaro. Souvenir d'un Officier de l'empereur Maximilian*. Paris, 1869.

KÖKÉNY 2017.

KÖKÉNY, Andrea: L'expédition mexicaine de Napoléon III et les États-Unis. In. *Chronica*, 14. évf. (2017.) (65–71.)

LECAILLON 1994.

LECAILLON, Jean-François : *Napoléon III et le Mexique. Les illusions d'un grand dessein*. Paris, 1994.

LECAILLON 2006.

LECAILLON, Jean-François: *La campagne du Mexique 1862-1867. Récits de soldats*. Paris, 2006.

LOISEAU 1870.

LOISEAU, Modeste: *Le Mexique et la légion belge 1864-1867*. Bruxelles, 1870.

MARECHAL – VAN SCHUYLENBERGH-MARCHAND 1993.

MARECHAL, Philippe – VAN SCHUYLENBERGH-MARCHAND, Patricia: Les volontaires belges au Mexique (1864-1867). Impressions et visions du Nouveau Monde. In. STOLS, Eddy et. al.: *Las Begles et le Mexique. Dix contributions à l'histoire des relations Belgique-Mexique*. Leuven, 1993. (37–77.)

SCHRYNMAKERS 1882.

SCHRYNMAKERS, A.: *Le Mexique. Histoire de l'établissement et de la chute de l'empire de Maximilien*. Bruxelles, 1882.

STOLS 1993.

STOLS, Eddy et. al.: *Las Begles et le Mexique. Dix contributions à l'histoire des relations Belgique-Mexique*. Leuven, 1993.

TALADOIRE 2016.

TALADOIRE, Eric: *Les Contre-Guérillas françaises dans les Terres Chaudes du Mexique (1862-1867)*. Paris, 2016.

THOUMAS k.é.n.

THOUMAS, CHARLES: *Récits de guerre: 1862-1867: les Français au Mexique. Bloud et Barral*. Paris, k.é.n.

TIMMERHANS 1866.

TIMMERHANS, Léon: *Voyage et Opérations du Corps Belge au Mexique*. Liège, 1866.

VARJASSY 1880.

VARJASSY, Bela: Un souvenir du Mexique. In. *Le Gaulois*, 12. année., numero 276. (15. Juin 1880.) 1.

VAN DER SMISSEN 1894.

VAN DER SMISSEN, Alfred: *Souvenirs du Mexique. 1864-1867*. Bruxelles, 1894.

VANSON 1905.

VANSON, Émile: *Crimée Italie Mexique. Lettres de Campagnes 1854-1867*. Paris – Nancy, 1905.

VINTS 1993.

VINTS, Luc: Photographie et expansion. L' Aventure Mexicane „Devant L' objectif” (1864-1867). In. STOLS, Eddy et. al.: *Las Begles et le Mexique. Dix contributions à l'histoire des relations Belgique-Mexique*. Leuven, 1993. (95–104.)

VI. 1. 4. / *Lengyel nyelvű*

KULCZYKOWSKI 1993.

KULCZYKOWSKI, Mariusz: Polacy w Meksyku 1863-1876. Ze studiów nad losami uczestników powstania styczniowego. In. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska*, Sectio F. (1993.) Historia 48. (203–224.)¹¹⁹⁷

NIKLEWICZ 1901.

NIKLEWICZ, Konrad: *Wspomnienia y Meksyku. Meksyk za panowania Maksymiljana I.* Warszawa, 1901.

POLAK 1960.

POLAK, Tomasz: Węrzy w powstaniu styczniowym 1863—1864. In. *Studia i Materiały do Historii Wojskowosci*. IV. köt. Warszawa, 1960. (3–81.)

WODZICKI 1931.

WODZICKI, Stanisław: *Z ulanami Cesarza Maksymiliana w Meksyku*. Kraków, 1931.

WOJTCZAK 2009.

WOJTCZAK, Jarosław: *Wojna meksykańska 1861–1867*. Warszawa, 2009.

¹¹⁹⁷ A lublini Maria Curie-Skłodowska University digitális könyvtárában ld.: http://dlibra.umcs.lublin.pl/dlibra/plain-content?id=5480&fbclid=IwAR2EI-IUdecqBKcic91YZi02yZrn-CD9q1a_kHGjrvpIIWB_P3PXcp3125k

VI. 1. 5. / Magyar nyelvű

AIMARD 1865.

AIMARD, G[ustave]: *Mexikói rejtelmek: Regényes korrajz a legújabb időkből: Egy francia puszta kalauz elbeszélése után.* Vajda Viktor (Ford.) Debrecen, 1865.

A magyar huszárok Mexikóban 1866.

A magyar huszárok Mexikóban. Ered. Levelezés [Szerző nélkül] In. *Magyar Világ*, 2. évf. (1866. március 16.) 62. sz. (1–2.)

Amerikai levél 1871.

Amerikai levél. [Szerző nélkül]. In. *Nefelejts*, 13. évf. (1871. május 14.) 20. sz. (234–235.)

Amerikai levél. II. [Szerző nélkül]. In. *Nefelejts*, 13. évf. (1871. május 21.) 21. sz. (248–249.)

Amerikai levél. III. [Szerző nélkül]. In. *Nefelejts*, 13. évf. (1871. július 23.) 30. sz. (357–358.)

A mexikói hős 1894.

A mexikói hős. [Szerző nélkül]. In. *Tolnavármegye*, 4. évf. (1894. november 4.) 45. sz. (2–3.)

A mexikói tragédia Queretaróban, hetvenöt évvel ezelőtt 1942.

A mexikói tragédia Queretaróban, hetvenöt évvel ezelőtt [Szerző nélkül] In. *Ujság*, 18. évf. (1942. június 19.) 137. sz. (7.)

ANDERLE 1983.

ANDERLE Ádám: *Szabadságra született Amerikánk.* Budapest, 1983.

ANDERLE 1991.

ANDERLE Ádám: Az 1848/49-es magyar emigráció Latin-Amerikában. Új adatok. In. *Acta Historica* (Különszám, III. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus (Szeged, 1991. augusztus 12–16.) tiszteletére). Szeged, 1991. (65–70.)

A Queretarói véres napok 1900.

A Queretarói véres napok. Miksa császár kivégzésének körülményei [Szerző nélkül] In. *Magyarország*, 7. évf. (1900. június 6.) 158. sz. (7.)

ARBANÁSZ – DURSUN – CSORBA – HERMANN – HÓVÁRI 2013.

ARBANÁSZ Ildikó – DURSUN, Ayan – CSORBA György – HERMANN Róbert – HÓVÁRI János: *Magyar honvédtábornokok oszmán szolgálatban. Guyon Richárd és Kmety György.* Budapest, 2013.

ÁCS 1940.

ÁCS Tivadar: *Akik elvándoroltak*. Budapest, 1940.

ÁCS 1942.

ÁCS Tivadar: *Magyar Úttörők az Újvilágban. László Károly 1850-67. évi naplójegyzetei a Kossuth-emigráció amerikai életéből*. Budapest, 1942.

ÁCS 1961.

ÁCS Tivadar: *Magyarok és a risorgimento. A magyar légionisták életrajzgyűjteménye*. Budapest, 1961.

ÁCS 1964.

ÁCS Tivadar: *Magyarok az észak-amerikai polgárháborúban (1861–1865)*. Budapest, 1964.

ÁCS 1965. a.

ÁCS Tivadar: *Magyarok az észak-amerikai polgárháborúbn 1861-1865*. Budapest, 1965.

ÁCS 1965. b.

ÁCS Tivadar: Magyarok az Észak-amerikai polgárháborúban 1861-65. In. *Kanadai Magyar Munkás*, 36. évf. (1965. február 25.) 29. sz. (7.)

AMBRUS 2018.

AMBRUS László: Magyar „doughboyok” az első világháború amerikai hadseregében. In. *Hadtörténelmi Közlemények*, 131. évf. (2018.) 3. sz. (735–756.)

BABUCS 1996.

BABUCS Zoltán: Jászkun huszárok idegen hadakban. Mexikó (1864-1867) I. rész. *Redemptio*, 3. évf. (1996.) 2. sz. (8.)

BABUCS Zoltán: Jászkun huszárok idegen hadakban. Mexikó (1864-1867) II. rész. *Redemptio*, 3. évf. (1996.) 3. sz. (10–11.)

BAJOMI LÁZÁR 1984.

BAJOMI LÁZÁR Endre: *Tramontana. Magyar önkéntesek Franciaországban*. Budapest, 1984.

BAJZIK 2013.

BAJZIK László: Adalékok gyulai Gaál Miklós 1848-1849-es honvédtábornok mérnöki tudásáról és műveltségéről. In. *Aetas*, 28. évf. (2013.) 2. sz. (61–89.)

BALLA 1992.

BALLA Tibor: A Magyar Királyi Honvédség szórólöveg-alakulatainak története. In. *Hadtörténelmi Közlemények*, 105. évf. (1992.) 2. sz. (65–96.)

BARCZY 1991.

BARCZY ZOLTÁN: *Évszázadok egyenruhái*. Budapest, 1991.

BARTHA et al. é. n.

BARTHA Károly – GÖNYEY Sándor – KODÁLY Zoltán – LAJTHA László – SCHWARTZ Elemér – SOLYMOSSY Sándor – SZENDREY Ákos – SZENDREY Zsigmond: *A magyarság néprajza*. IV. kötet. Budapest, é.n.

BÁCSKAI – FELHŐ – BÓNIS 1969.

BÁCSKAI Vera – FELHŐ Ibolya – BÓNIS György: *Levéltári Alapleltárak II. Budapest Főváros Levéltára (volt Budapesti 1. sz. Állami Levéltár, majd Fővárosi Levéltár). 5. Testületek. /Céhek és Ipartársulatok/ Egyházi szervek. Családok. Személyek. Gyűjtemények*. Budapest, 1969.

BÁNÓ 1890.

BÁNÓ Jenő: *Úti Képek Amerikából*. Budapest, 1890.

BEKŐ 2016.

BEKŐ Tamás: Zalai légionisták sombreroiban. Százötven éve halt hősi halált Deák Sándor vadászhadnagy, a haza bölcse unokatestvére Mexikóban. In. *Zalai Hírlap*, 72. évf. (2016. október 8.) 237. sz. [Hétvége] (10.)

[BERGER] 1886.

[BERGER Vilmos]: Éjjeli kaland. Epizod, a Miksa mexikói császár elleni hadjáratból. Berger Vilmos elbeszélése. Fordította Csósz János. In. *Székely Nemzet*, 4. évf. (1886. augusztus 17.) 128. sz. (2.)

[BERGER Vilmos]: Éjjeli kaland. Epizod, a Miksa mexikói császár elleni hadjáratból. Berger Vilmos elbeszélése. Fordította Csósz János. In. *Székely Nemzet*, 4. évf. (1886. augusztus 19.) 129. sz. (2.)

[BERGER Vilmos]: Éjjeli kaland. Epizod, a Miksa mexikói császár elleni hadjáratból. Berger Vilmos elbeszélése. Fordította Csósz János. In. *Székely Nemzet*, 4. évf. (1886. augusztus 22.) 130. sz. (2.)

[BERGER Vilmos]: Éjjeli kaland. Epizod, a Miksa mexikói császár elleni hadjáratból. Berger Vilmos elbeszélése. Fordította Csósz János. In. *Székely Nemzet*, 4. évf. (1886. augusztus 24.) 131. sz. (2.)

[BERGER Vilmos]: Éjjeli kaland. Epizod, a Miksa mexikói császár elleni hadjáratból. Berger Vilmos elbeszélése. Fordította Csósz János. In. *Székely Nemzet*, 4. évf. (1886. augusztus 26.) 132. sz. (2.)

[BERGER Vilmos]: Éjjeli kaland. Epizod, a Miksa mexikói császár elleni hadjáratból. Berger Vilmos elbeszélése. Fordította Csősz János. In. *Székely Nemzet*, 4. évf. (1886. augusztus 28.) 133. sz. (2.)

[BERGER Vilmos]: Éjjeli kaland. Epizod, a Miksa mexikói császár elleni hadjáratból. Berger Vilmos elbeszélése. Fordította Csősz János. In. *Székely Nemzet*, 4. évf. (1886. augusztus 29.) 134. sz. (2.)

[BERGER Vilmos]: Éjjeli kaland. Epizod, a Miksa mexikói császár elleni hadjáratból. Berger Vilmos elbeszélése. Fordította Csősz János. In. *Székely Nemzet*, 4. évf. (1886. augusztus 31.) 135. sz. (2.)

[BERGER Vilmos]: Éjjeli kaland. Epizod, a Miksa mexikói császár elleni hadjáratból. Berger Vilmos elbeszélése. Fordította Csősz János. In. *Székely Nemzet*, 4. évf. (1886. szeptember 2.) 136. sz. (2.)

[BERGER Vilmos]: Éjjeli kaland. Epizod, a Miksa mexikói császár elleni hadjáratból. Berger Vilmos elbeszélése. Fordította Csősz János. In. *Székely Nemzet*, 4. évf. (1886. szeptember 4.) 137. sz. (2.)

[BERGER Vilmos]: Éjjeli kaland. Epizod, a Miksa mexikói császár elleni hadjáratból. Berger Vilmos elbeszélése. Fordította Csősz János. In. *Székely Nemzet*, 4. évf. (1886. szeptember 5.) 138. sz. (2.)

Bernát Gáspár adomái, élczei, apró freskóképei és gazsiádi 1878.

Bernát Gáspár adomái, élczei, apró freskóképei és gazsiádi. Összegegyűjté hátrahagyott özvegye: a samarkandi püspök. [Szerző nélkül]. Budapest, 1878.

BERTHA 1896.

BERTHA Sándor: Kirándulás a Dobogókőre. Budapest. 1896 július. In. *Turisták Lapja*, 8. évf. (1896. november – december) 11–12sz. (239–244.)

BEVILAQUA 1927.

BEVILAQUA Béla: Miksa császár magyar testőrének naplója. Ismeretlen adatok a quereta-roi tragédiáról. In. *Magyar Ujság*, 9. évf. (1927. április 17.) 87. sz. (10.)

BEVILAQUA Béla: Miksa császár magyar testőrének naplója. Ismeretlen adatok a quereta-roi tragédiáról. In. *Magyar Ujság*, 9. évf. (1927. május 1.) 98. sz. (4.)

BOA 2013.

BOA KRISZTINA: „[A]z ínség olly rém alakban gyakorlá hatását”. Válságreflexiók 1863–1864-ről. In. *Korall*, 14. évf. (2013.) 54. sz. (28–42.)

BOA 2016.

BOA Krisztina: Hogyan látta az államrendőrség az 1863–1864. évi éhínséget? In. Kövér György – Pogány Ágnes – Weisz Boglárka (Főszerk.): *Magyar Gazdaságtörténeti Évkönyv. 2016. Válság – Kereskedelem*. Budapest, 2016. (131–158.)

BOBAY 2014.

BOBAY István: Egy kalandos sorsú magyar huszár, Jajczay József élettörténete. Különös tekintettel a Hawaii-szigeteken végzett kapitányi és kiképzői tevékenységére és az egyéb 19. századi hawaii-magyar történelmi kapcsolatok kérdésére. In. *Századok*, 148. évf. (2014.) 3. sz. (747–777.)

BOBAY 2015.

BOBAY István: 19. századi magyar emlékek a Hawaii-szigeteken. In. FERENC ATTILÁNÉ Szócs Éva – GAZDA József – SZABÓ Etelka (Szerk.): *Kőrösi Csoma Sándor – Az igazság keresése*. Sepsiszentgyörgy, 2015. (545–580.)

BOBAY 2016.

BOBAY István: Az Österreichische Freiwilligenkorps Habsburg Miksa mexikói császársága idején. In. FÜLÖP József – MÉSZÁROS Márta – TÓTH Dóra (Szerk.): *„A szél fúj, ahová akar”*. *Bölcsészettudományi dolgozatok*. Budapest, 2016. (201–214.)

BOBAY 2017.

BOBAY István Zoltán: Tallózás a „mexikói kaland” emlékei között: Hadtörténeti Intézet és Múzeum (I. rész). In. *Acta Musei Militaris in Hungaria – A Hadtörténeti Múzeum Értesítője*. 17. Budapest, 2017. (279–313.)

BOBAY 2021.

BOBAY István Zoltán: Mexikói veteránok az 1877–78. évi orosz–török háborúban. In. *Orpheus Noster*, 13. évf. (2021.) 1. sz. (87–101.)

BOBAY 2022.

BOBAY István Zoltán: „Negyvenöt csata hőse”. Varjassy Béla élettörténete és visszaemlékezései. In. DEZSŐ Tamás – PÓCZA István: *Batthyány Lajos Alapítvány Doktori Ösztöndíjprogram Tanulmánykötet 2020/2021*. Budapest, 2022. (536–576.)

BONA 1998. I–II. k.

BONA Gábor: *Hadnagyok és főhadnagyok az 1848/49. évi szabadságharcban*. I–II. kötet. Budapest, 1998.

BONA 1999. III. k.

BONA Gábor: *Hadnagyok és főhadnagyok az 1848/49. évi szabadságharcban*. III. kötet. Budapest, 1999.

BONA 1998–1999.

BONA Gábor: Az 1848-as honvédsereg Baranya megyei származású tisztjei. In. ÓDOR Imre – LENGVÁRI István (Szerk.): *Baranya Történelmi Közlemények. Különszám az 1848-49-es forradalom és szabadságharc tiszteletére*. Pécs, 1998–1999. 11-12. évf. (127–172).

BONA 2008. I. k.

BONA Gábor: *Századosok az 1848/49. évi szabadságharcban*. I. kötet. Budapest, 2008.

BONA 2012.

BONA Gábor: '48-as magyar emigránsok Amerikában (Az iparlovag, az anglikán lelkész és az ezredes). In. ILLÉSNÉ KOVÁCS Mária (Szerk.): *Docēre et movēre – Bölcsészeti- és társadalomtudományi tanulmányok a Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar 20 éves jubileumára*. Miskolc, 2012. (175–182.)

BONA 2015. I–II. k.

BONA Gábor: *Tábornokok és törzstisztek az 1848/49. évi szabadságharcban*. I. kötet. Miskolc, 2015.

BOROSTYÁNI 1888.

BOROSTYÁNI Nándor: A madonna kincse. Egy pápai legionárius emlékirataiból. In. *Pápai Hírlap*, 1. évf. (1888. december 23.) 33. sz. [Ünnepi Melléklet] (10.)

BORÓK 2016.

BORÓK Imre: Magyar huszárok Mexikóban. In. *Hajdúsági Tükör*, 9. évf. (2016. szeptember 13.) 3. sz. (14–16.)

BŐHM 1964.

BŐHM Jakab: Adalékok az 1863-64. évi lengyel felkelés magyar támogatásához. In. *Had-történelmi Közlemények*, 11. évf. (1964.) 1. sz. (84–113.)

BROUCEK 1990.

BROUCEK, Peter: A bécsi Hadilevéltár és a magyar történelemmel kapcsolatos forrásai. In. *Had-történelmi Közlemények*, 103. évf. (1990.) 1. sz. (118–153.)

BURIÁN 1868.

a.; BURIÁN István: Egy mexikói önkéntes naplótöredéke. In. *Jász-Kunság* 1. évf. (1868. március 8.) 10. sz. (78–79.)

b.; BURIÁN István: Egy mexikói önkéntes naplótöredéke. In. *Jász-Kunság* 1. évf. (1868. március 15.) 11. sz. (85–86.)

c.; BURIÁN István: Egy mexikói önkéntes naplótöredéke. In. *Jász-Kunság* 1. évf. (1868. március 29.) 13. sz. (101–102.)

d.; BURIÁN István: Egy mexikói önkéntes naplótöredéke. In. *Jász-Kunság* 1. évf. (1868. április 5.) 14. sz. (110–111.)

- e.; BURIÁN István: Egy mexikói önkéntes naplótöredéke. In. *Jász-Kunság* 1. évf. (1868. április 12.) 15. sz. (119.)
- f.; BURIÁN István: Egy mexikói önkéntes naplótöredéke. In. *Jász-Kunság* 1. évf. (1868. május 3.) 18. szám (142–143.)
- g.; BURIÁN István: Egy mexikói önkéntes naplótöredéke. In. *Jász-Kunság* 1. évf. (1868. május 10.) 19. sz. (149.)
- h.; BURIÁN István: Egy mexikói önkéntes naplótöredéke. In. *Jász-Kunság* 1. évf. (1868. július 12.) 28. sz. (222.)
- i.; BURIÁN István: Egy mexikói önkéntes naplótöredéke. In. *Jász-Kunság* 1. évf. (1868. augusztus 2.) 31. sz. (247.)
- j.; BURIÁN István: Egy mexikói önkéntes naplótöredéke. In. *Jász-Kunság* 1. évf. (1868. augusztus 9.) 32. sz. (255–256.)
- k.; BURIÁN István: Egy mexikói önkéntes naplótöredéke. In. *Jász-Kunság* 1. évf. (1868. augusztus 23.) 34. sz. (274–275.)
- l.; BURIÁN István: Egy mexikói önkéntes naplótöredéke. In. *Jász-Kunság* 1. évf. (1868. augusztus 30.) 35. sz. (283–284.)
- m.; BURIÁN István: Egy mexikói önkéntes naplótöredéke. In. *Jász-Kunság* 1. évf. (1868. szeptember 6.) 36. szám (290.)
- n.; BURIÁN István: Egy mexikói önkéntes naplótöredéke. In. *Jász-Kunság* 1. évf. (1868. szeptember 13.) 37. sz. (298–299.)
- ny.; BURIÁN István: Egy mexikói önkéntes naplótöredéke. In. *Jász-Kunság* 1. évf. (1868. szeptember 20.) 38. sz. (306–307.)
- o.; BURIÁN István: Egy mexikói önkéntes naplótöredéke. In. *Jász-Kunság* 1. évf. (1868. szeptember 27.) 39. sz. (313–314.)
- ö.; BURIÁN István: Egy mexikói önkéntes naplótöredéke. In. *Jász-Kunság* 1. évf. (1868. október 4.) 40. sz. (321–322.)
- p.; BURIÁN István: Egy mexikói önkéntes naplótöredéke. In. *Jász-Kunság* 1. évf. (1868. október 11.) 41. sz. (332.)
- q.; BURIÁN István: Egy mexikói önkéntes naplótöredéke. In. *Jász-Kunság* 1. évf. (1868. október 18.) 42. sz. (340.)
- r.; BURIÁN István: Egy mexikói önkéntes naplótöredéke. In. *Jász-Kunság* 1. évf. (1868. október 25.) 43. sz. (347.)
- s.; BURIÁN István: Egy mexikói önkéntes naplótöredéke. In. *Jász-Kunság* 1. évf. (1868. november 1.) 44. sz. (355–356.)
- sz.; BURIÁN István: Egy mexikói önkéntes naplótöredéke. In. *Jász-Kunság* 1. évf. (1868. november 8.) 45. sz. (362.)

t.; BURIÁN István: Egy mexikói önkéntes naplótöredéke. In. *Jász-Kunság* 1. évf. (1868. november 15.) 46. sz. (372.)

BÚSBACH 1906.

BÚSBACH Péter: *Egy viharos emberöltő*. II. köt. Budapest, 1906.

CSAPLÁR-DEGOVICS 2022.

CSAPLÁR-DEGOVICS Krisztián: „*Nekünk nincsenek gyarmataink és hódítási szándékaink*”. *Magyar részvétel a Monarchia gyarmatosítási törekvéseiben a Balkánon (1867–1914)*. Budapest, 2022.

CSÁSZTVAY 2021.

CSÁSZTVAY Tünde: *Híres magyarok. Beszélgetések nemzetünk nagyjaival 1849–1914*. Budapest, 2021.

CSERNYÁNSZKY 2017.

CSERNYÁNSZKY Pál: Magyar huszárok Mexikóban – Visszaemlékezések Habsburg Miksa mexikói expedíciójáról. In. BALOGH-EBNER Márton – GYÖRGY Sándor – HAJNÁCSKY Tamás (Szerk.): *Nem mindennapi történelem*. Budapest, 2017.

CSIKÁNY 2015.

CSIKÁNY Tamás: Az Osztrák Császárság hadügye (1849–1866) In. HERMANN Róbert (Szerk.): *Magyarország hadtörténete III. Magyarország a Habsburg Monarchiában 1718–1919*. Budapest, 2015. (191–208.)

CSORBA 1999.

CSORBA György: Az 1848-49-es törökországi magyar emigráció története. In. *Hadtörténelmi Közlemények*, 112. évf. (1999.) 2. sz. (1–48.)

CSÓTI k. é. n.

CSÓTI Csaba: *Andocs*. Budapest, k. é. n.

CZUPY 2002.

CZUPY György: A politikus Kodolányi János – 1. (1899–1969). In. *Hetedhéthatár*, 6. évf. (2002. február 8.) 3. sz. (20.)

DE CORTAZÁR – VESGA 2005.

DE CORTAZÁR, García – VESGA, González: *Spanyolország története*. Lakatos Zsuzsanna – Rentería Anna Mária (Ford.). Budapest, 2005.

DEDE 2005.

DEDE Franciska: „Szerzők a lámpa előtt”. A Hét és az Új Idők szerzői 1895-1900. In. *Irodalomtörténeti Közlemények (ItK)*, 109 évf. (2005.) 2–3. sz. (287–312.)

DEL MEDICO 1983.

DEL MEDICO Erzsébet: Mexikói Kaland. In. *Californiai Magyarság (Napnyugat szépirodalmi melléklet)* 12. évf. (1983. szeptember 16.) 35. sz. (5–7.)

DIÓSZEGI 1997.

DIÓSZEGI István: *A hatalmi politika másfél évszázada. 1789-1939.* Budapest, 1997.

DOBAY 1985.

DOBAY Pál: A Délnyugat-Pilis helyneveinek magyarázata. In. *Erdészeti Lapok*, 34. (120.) évf. (1985.) 2. füzet (79–85.)

DOJCSÁK 1981.

DOJCSÁK Győző: *A kanadai Esterházy története.* Budapest, 1981.

DOMANICZKY – [LÁNYI] 1894.

DOMANICZKY István – [LÁNYI Sándor]: Lányi Sándor utazása Mexikóba. In. *Váci Hirlap*, 8. évf. (1894. február 11.) 6. sz.

DOMANICZKY István – [LÁNYI Sándor]: Lányi Sándor utazása Mexikóba. In. *Váci Hirlap*, 8. évf. (1894. február 18.) 7. sz.

DOMANICZKY István – [LÁNYI Sándor]: Lányi Sándor utazása Mexikóba. In. *Váci Hirlap*, 8. évf. (1894. március 3.) 9. sz.

DOMANICZKY István – [LÁNYI Sándor]: Lányi Sándor utazása Mexikóba. In. *Váci Hirlap*, 8. évf. (1894. március 18.) 11. sz.

DOMANICZKY István – [LÁNYI Sándor]: Lányi Sándor utazása Mexikóba. In. *Váci Hirlap*, 8. évf. (1894. március 25.) 12. sz.

DOMANICZKY István – [LÁNYI Sándor]: Lányi Sándor utazása Mexikóba. In. *Váci Hirlap*, 8. évf. (1894. április 2.) 12. sz.

DOMANICZKY István – [LÁNYI Sándor]: Lányi Sándor utazása Mexikóba. In. *Váci Hirlap*, 8. évf. (1894. április 8.) 13. sz.

DOMANICZKY István – [LÁNYI Sándor]: Lányi Sándor utazása Mexikóba. In. *Váci Hirlap*, 8. évf. (1894. április 15.) 14. sz.

DOMANICZKY – [LÁNYI] 1992.

DOMANICZKY István – [LÁNYI Sándor]: Lányi Sándor utazása Mexikóba. In. *A Hét*, 37. évf. (1992. január 24.) 4. sz. (13.)

DOMANICZKY István – [LÁNYI Sándor]: Lányi Sándor utazása Mexikóba. In. *A Hét*, 37. évf. (1992. január 31.) 5. sz. (13.)

DOMANICZKY István – [LÁNYI Sándor]: Lányi Sándor utazása Mexikóba. In. *A Hét*, 37. évf. (1992. február 7.) 6. sz. (13.)

DOMANICZKY István – [LÁNYI Sándor]: Lányi Sándor utazása Mexikóba. In. *A Hét*, 37. évf. (1992. február 14.) 7. sz. (13.)

DOMANICZKY István – [LÁNYI Sándor]: Lányi Sándor utazása Mexikóba. In. *A Hét*, 37. évf. (1992. február 28.) 9. sz. (13.)

DOMANICZKY István – [LÁNYI Sándor]: Lányi Sándor utazása Mexikóba. In. *A Hét*, 37. évf. (1992. március 7.) 10. sz. (13.)

DOMANICZKY István – [LÁNYI Sándor]: Lányi Sándor utazása Mexikóba. In. *A Hét*, 37. évf. (1992. március 14.) 11. sz. (13.)

DOMOKOS 1904.

DOMOKOS László: *Zákány tábornok Amerikában*. Szeged, 1904.

DOMOKOS 1967.

DOMOKOS László: Zákány tábornok. In. *Délmagyarország*, 57. évf. (1967. február 5.) 31. sz. (6–7.)

DOMONKOS 1896.

DOMONKOS János: Herberth Alajos 1828-1896. In. *Békés*, 28. évf. (1896. december 6.) 50. sz. (1–2.)

DÖMÖTÖR 1955.

DÖMÖTÖR Sándor: Egy vasi forradalmár kalandjai a XIX. század végén, Attikában. In. *Vasmegye*, 11. évf. (1955. július 5.) 156. sz. (4.)

DÖNTŐ [DOMANICZKY] 1868.

DÖNTŐ István [DOMANICZKY István]: Kirándulás Mexikóba. Összefüggetlen töredékek egy volt testőr naplójából. In. *Somogy*, 4. évf. (1868. február 11.) 6. sz. (1–2.)

DÖNTŐ István [DOMANICZKY István]: Kirándulás Mexikóba. Összefüggetlen töredékek egy volt testőr naplójából. In. *Somogy*, 4. évf. (1868. március 3.) 9. sz. (1.)

DÖNTŐ István [DOMANICZKY István]: Kirándulás Mexikóba. Összefüggetlen töredékek egy volt testőr naplójából. In. *Somogy*, 4. évf. (1868. március 10.) 10. sz. (1–2.)

DÖNTŐ István [DOMANICZKY István]: Kirándulás Mexikóba. Összefüggetlen töredékek egy volt testőr naplójából. In. *Somogy*, 4. évf. (1868. március 17.) 11. sz. (1–2.)

DÖNTŐ István [DOMANICZKY István]: Kirándulás Mexikóba. Összefüggetlen töredékek egy volt testőr naplójából. In. *Somogy*, 4. évf. (1868. április 7.) 14. sz. (2.)

DÖNTŐ István [DOMANICZKY István]: Kirándulás Mexikóba. Összefüggetlen töredékek egy volt testőr naplójából. In. *Somogy*, 4. évf. (1868. április 14.) 15. sz. (2.)

DÖNTŐ István [DOMANICZKY István]: Kirándulás Mexikóba. Összefüggetlen töredékek egy volt testőr naplójából. In. *Somogy*, 4. évf. (1868. április 21.) 16. sz. (2.)

DÖNTŐ István [DOMANICZKY István]: Kirándulás Mexikóba. Összefüggetlen töredékek egy volt testőr naplójából. In. *Somogy*, 4. évf. (1868. április 28.) 17. sz. (2.)

DÖNTŐ István [DOMANICZKY István]: Kirándulás Mexikóba. Összefüggetlen töredékek egy volt testőr naplójából. In. *Somogy*, 4. évf. (1868. május 12.) 19. sz. (2.)

DÖNTŐ István [DOMANICZKY István]: Kirándulás Mexikóba. Összefüggetlen töredékek egy volt testőr naplójából. In. *Somogy*, 4. évf. (1868. május 19.) 20. sz. (2–3.)

EGRESSY 1904.

EGRESSY Ákos: Pályám emlékeiből. In. *Pesti Hírlap*, 24. évf. (1904. augusztus 7.) 218. sz. (32–33.)

Eltűnt alakok VIII. 1923.

Eltűnt alakok VIII. A hollós bácsi. [Szerző nélkül] In. *Váci Hírlap*, 37. évf. (1923. augusztus 5.) 32. sz. (2.)

ENGEL 2006.

ENGEL Pál: Protopográfia. In. BERTÉNYI Iván (Szerk.): *A történelem segédtudományai*. Budapest, 2006. (33–34.)

[EÖTTEVÉNYI] 1937.

[EÖTTEVÉNYI Olivér]: A levéltárak titkaiból. Egy archivkutató emlékezései. In. *Képes Vasárnap*, 59. évf. (1937. december 5.) 49. sz. (10–11.)

Eredeti mexicói levél 1866.

Eredeti mexicói levél. [Szerző nélkül] *Eger*, 4. évf. (1866. január 4.) 1. sz. (4–5.)

FAZEKAS 2015.

FAZEKAS István: *A Haus-, Hof- und Staatsarchiv magyar vonatkozású iratai*. (Magyar Országos Levéltár kiadványai. I. Levéltári leltárak 10.) Budapest, 2015.

FEJŐS 1998.

FEJŐS Sándor: Habsburg Miksa mexikói kalandja. In. *Belvedere Meridionale*, 10. évf. (1998.) 5-6. sz. (80–87.)

FEJŐS 2000.

FEJŐS Zoltán (Szerk.): *A Néprajzi Múzeum Gyűjteményei*. Budapest, 2000.

FELFÖLDY DOBY 1892.

FELFÖLDY DOBY Antal: *Podmaniczky család (podmanini és aszódi báró)*. Budapest, 1892.

GAZDA –TARDY – BODORNÉ SIPOS 2014.

GAZDA István – TARDY János – BODORNÉ SIPOS Ágnes. (Összeáll.): *Tardy Lajos 1914-1990 művelődéstörténész, orvostörténész, szakfordító, a történelemtudomány doktora rövid életrajza és életmű-bibliográfiája: Készült születésének 100. évfordulója tiszteletére*. (A Magyar Tudománytörténeti Intézet Tudományos Közleményei 2.) Budapest, 2014.

GONDA – NIEDERHAUSER 1987.

GONDA Imre – NIEDERHAUSER Emil: *A Habsburgok. Egy európai jelenség*. Budapest, 1987.

GOSZTONYI 1998.

GOSZTONYI Péter: „Midőn hazáját rabbilincs fenyíti”. A Magyar Honvédség 150 éve. In. *Forrás*, 30. évf. (1998.) 9. sz. (81–91.)

GULYÁS 1944.

GULYÁS Pál: *Magyar írók élete és munkái*. VI. kötet. Budapest, 1944.

GULYÁS 1995.

GULYÁS Pál: *Magyar írók élete és munkái*. XVII. Budapest, 1995.

[GYULAI] GAÁL 1901.

[GYULAI] GAÁL Gyula: Haza a perzsa földről. In. *Alkotmány*, 6. évf. (1901. június 26.) 151. sz. (7.)

HEGYESI 1883. I–III.

HEGYESI Márton: Emlékezés az utolsó lengyel forradalomra. In. *Vasárnapi Újság* 30. évf. (1883. június 3.) 22. sz. (351–353.)

HEGYESI Márton: Emlékezés az utolsó lengyel forradalomra. In. *Vasárnapi Újság* 30. évf. (1883. június 10.) 23. sz. (367–370.)

HEGYESI Márton: Emlékezés az utolsó lengyel forradalomra. In. *Vasárnapi Újság* 30. évf. (1883. június 17.) 24. sz. (382–384.)

HERMANN 2020.

HERMANN Róbert: A fegyverletétel problémái. In. BALOGH Ádám – BOBAY István – HERMANN Róbert: *Görgei Artúr, „a tiprott hős”*. Válogatás a 2016. és 2018. évi Görgei-konferenciák előadásaiból. Budapest, 2020.

HIMLER 1959.

HIMLER Márton: Maximilian magyarjai. In. *Szabadság – Liberty* (Cleveland, New-York, Chicago, Detroit, St.-Louis), 68. évf. (1959. január 9.) 6. sz. (2.)

HIMLER Márton: Maximilian magyarjai. II. In. *Szabadság – Liberty* (Cleveland, New-York, Chicago, Detroit, St.-Louis), 68. évf. (1959. január 19.) 14. sz. (2.)

HIMLER Márton: Maximilian magyarjai. III. In. *Szabadság – Liberty* (Cleveland, New-York, Chicago, Detroit, St.-Louis), 68. évf. (1959. január 23.) 18. sz. (2.)

HIMLER Márton: Maximilian magyarjai. IV. In. *Szabadság – Liberty* (Cleveland, New-York, Chicago, Detroit, St.-Louis), 68. évf. (1959. január 29.) 23. sz. (2.)

HIMLER 2021.

HIMLER Márton: *Amerikai lettem. Aki pofon ütötte Szálasit. Egy bevándorlóból lett bányászváros-alapító és titkosszolgálati tiszt regényes élete.* DÉSI András György (Ford.) Budapest, 2021.

HOMOR 2014.

HOMOR Péter (Összeállította): *Neves évfordulók Sopron és környéke történetéből 2014.* Sopron, 2014.

HORVÁTH 1996.

HORVÁTH Gyula: Egy Habsburg-császár Mexikóban. In. *Élet és Tudomány*, 51. évf. (1996.) 12. sz. (362–364.)

HORVÁTH 2008.

HORVÁTH Gyula: III. Napóleon és Habsburg Miksa kalandjai Mexikóban. In. *Mediterrán Világ*, 3. évf. (2008.) 8. sz. (15–28.)

HORVÁTH 2018.

HORVÁTH Miklós (Szerk.): *Magyarország hadtörténete IV. – 1919-től napjainkig.* Budapest, 2018.

H. SZABÓ – HORVÁTH 2003.

H. SZABÓ Sára – HORVÁTH Gyula: Habsburg Miksa és a Mexikói Császárság. In. *Világtörténet*, [39. évf.] (2003.) 2. sz. (50–65.)

HUNFALVY 1867.

HUNFALVY János: *Az Osztrák Birodalom rövid statisztikája.* Pest, 1867.

HUTIRA 2000.

HUTIRA Albin: Rózsavölgyi történet. In. *Parlando*, 42. évf. (2000.) 6. sz. (53–58.)

IFJ. HEGEDŰS 1924.

IFJ. HEGEDŰS Sándor: A különös indián. In. *8 Órai Ujság*, 10. évf. (1924. szeptember 18.) 194. sz. (2–3.)

IFJ. KERÉKES 1933.

IFJ. KERÉKES József: Magyarok a külföldi uralkodóházakban. In. *Erdélyi Lapok*, 11. évf. (1933. január 10.) 7. sz. (2.)

IMELY 1865.

IMELY [Viktor] Géza: Mexicoi levél. In. *Pesti Napló*, 16. évf. (1865. szeptember 28.) 222. sz. (4.)

JANCSÓ 2011. a.

JANCSÓ Katalin: Magyarok Habsburg Miksa, Mexikó császáranak a szolgálatában. Külföldi csapatok Mexikóban a II. császárság idején. In. *Tiszatáj*, 65 évf. (2011.) 1. sz. (72–79.)

JANÓ 2011.

JANÓ Ákos: *Hortobágy pusztáról fú a szél....* Debrecen, 2011.

JUHÁSZ 2013.

JUHÁSZ Antal: *A Halasi puszták az 1870-es években*. Kiskunhalas, 2013.

JUHÁSZ 1961.

JUHÁSZ Géza: Külvárosi udvar. A debreceni nyomda négyszázados főnállására. In. *Hajdú-Bihari Napló*, 18. évf. (1961. július 23.) 172. sz. (4.)

KACZIÁNY 1899. a.

KACZIÁNY Géza: A mexikói tragédia. In. *Hazánk*, 6. évf. (1899. április 23.) 97. sz. [*Vasárnap szépirodalmi melléklet*] (1–3.)

KACZIÁNY 1899. b.

KACZIÁNY Géza: Queretaro. 1867. május 15. Történeti vázlat. In. *Hazánk*, 6. évf. (1899. május 14.) 115. sz. [*Vasárnap szépirodalmi melléklet*] (1–3.)

KACZIÁNY 1917.

KACZIÁNY Géza: *A magyar memoire-irodalom 1848-tól 1914-ig. Ballagi Aladár előszavával*. (Könyvtári Füzetek 3. sz.) Budapest, 1917.

KARCH 1983.

KARCH Pál: *Pest-Buda katonazenéje*. Budapest, 1983.

KÁROLY 1874.

KÁROLY Gy. Hugó: *A Felső Magyarországi Múzeum-Egylet Első Évkönyve*. Kassa, 1874.

[KELEMEN – WETTERSDÄTI WAGNER] 1937.

[KELEMEN Zoltán – WETTERSDÄTI WAGNER Károly]: Egy régi huszártiszt élményei Mexikóban és Perzsiában. In. *Pesti Hírlap Vasárnapja*, 59. évf. (1937. május 2.) 18. sz. (31–32.)

[KESIK] 1865.

[KESIK János]: Mexiko, jan. 30. (Erdeti levél). In. *Sürgöny*, 5. évf. (1865. március 30.) 73. sz. (3.)

KEMPELEN 1911.

KEMPELEN Béla: *Magyar nemes családok*. II. kötet. Budapest, 1911.

KEMPELEN 1914.

KEMPELEN Béla: *Magyar nemes családok*. VIII. kötet. Budapest, 1914.

KENEDY 1925.

KENEDY Géza: Luhr bácsi mártíromsága. In. *Pécsi Napló*, 34. évf. (1925. szeptember 13.) 75. sz. (1–2.)

KEREKESHÁZY 1936.

KEREKESHÁZY József: *Magyar császárok*. Budapest, 1936.

KEREKESHÁZY 1941.

KEREKESHÁZY József: Mikos Gizella a „mexikói császárné”. In. *Tolnai Világlapja*, 43. évf. (1941. június 4.) 23. sz. (15.)

KEREKESHÁZY [1942.]

KEREKESHÁZY József: *Messze országok – kalandor magyarok*. Budapest, [1942.]

KEREKESHÁZY 1943. a.

KEREKESHÁZY József: *A világ urai*. Budapest, 1943.

KEREKESHÁZY 1943. b.

KEREKESHÁZY József: Eltűnő magyar árnyak nyomában. Mikos Gizella a „mexikói császárné”. In. *Nyírvidék – Szabolcsi Hírlap*, 11. évf. (1943. augusztus 5.) 175. sz. (6.)

KEREKESHÁZY 1944.

KEREKESHÁZY József: Régi magyarokról... Bíró István megmenti Miksa mexikói császár életét. In. *Reggeli Ujság*, 14. évf. (1944. január) 98. sz. (3.)

Két szentesi huszár feljegyzéseiből 1942.

Két szentesi huszár feljegyzéseiből drámai részletek kerültek nyilvánosságra Miksa császár haláláról. [Szerző nélkül] In. *Szentesi Napló*, 24. évf. (1942. július 15.) 158. sz. (5.)

KEVE 1982.

KEVE András: Scherzenlechner Sebestyén mexikói madárgyűjtéséről. In. *Állattani Közlemények*, 69. évf. (1982.) 1–4. füzet (149–151.)

KISS 1992.

KISS László: Lányi Sándor mexikói sorstársai. In. *A Hét*, 37. évf. (1992. május 16.) 20. sz. (9.)

KISS 2014.

KISS László: A „mexikói kaland” Hont megyei résztvevői. In. *Honti Lapok*, 23. évf. (2014.) 10. sz. (13.)

Kiss 2016.

KISS Gábor: *Tábornokok a Magyar Királyi Honvédségben 1868-1914*. Budapest, 2016.

KISS 2017.

KISS László: A mexikói kaland. Miksa császár cseh orvosa: Samuel Bach. In. *Prágai Tükör*, 25. évf. (2017.) 3. sz. (17–23.)

KISS – SZIKLAY 1902.

KISS János – SZIKLAY János (Szerk.): *A Katholikus Magyarország*. Budapest, 1902.

KORPONAY 1866-1870.

KORPONAY János: *Abaujvármegye monographiája*. I. kötet. Kassa, 1866-1870.

KOVÁCS 1973.

KOVÁCS Endre: *Magyarok és lengyelek a történelem sodrában*. Budapest, 1973.

KOVÁCS 2007.

KOVÁCS István: *A lengyel légió lexikona, 1848-1849*. Budapest, 2007.

KÖVÉR 2005.

KÖVÉR György: Piaci hullámzások és gazdasági növekedés. In. GERGELY András (Szerk.): *Magyarország története a 19. században*. Budapest, 2005. (327–359.)

KRÁMLI 1998.

KRÁMLI Mihály: A császári-királyi haditengerészet 1797–1866. In. *Hadtörténelmi Közlemények*, 111. évf. (1998.) 2. sz. (1–47.)

KUTHY 1898.

KUTHY Dezső: A magas hegyek élettani tényezői. In. *Természettudományi Közlöny*, 30. kötet. (1898 december) 352. füzet. (617–635.)

LÁNYI – MARTIN – PESOVÁR 1983.

Lányi Ágoston – Martin György – Pesovár Ernő: *A körverbunk: története, típusai és rokonsága*. Budapest, 1983.

[LÁSZLÓ] 1865.

a, [LÁSZLÓ Béla]: Mexikói utinapló. In. *Szegedi Híradó*, 7. évf. (1865. április 27.) 34. sz. (3.)

b, [LÁSZLÓ Béla]: Mexikói utinapló. In. *Szegedi Híradó*, 7. évf. (1865. április 30.) 35. sz. (3.)

c, [LÁSZLÓ Béla]: Mexikói utinapló. In. *Szegedi Híradó*, 7. évf. (1865. május 4.) 36. sz. (5–6.)

d, [LÁSZLÓ Béla]: Mexikói utinapló. In. *Szegedi Híradó*, 7. évf. (1865. május 11.) 38. sz. (2.)

e, [LÁSZLÓ Béla]: Mexikói utinapló. In. *Szegedi Híradó*, 7. évf. (1865. május 14.) 39. sz. (5–6.)

f, [LÁSZLÓ Béla]: Mexikói utinapló. In. *Szegedi Híradó*, 7. évf. (1865. május 21.) 41. sz. (2–3.)

g, [LÁSZLÓ Béla]: Mexikói utinapló. In. *Szegedi Híradó*, 7. évf. (1865. május 28.) 43. sz. (6.)

h, [LÁSZLÓ Béla]: Mexikói utinapló. In. *Szegedi Híradó*, 7. évf. (1865. június 11.) 47. sz. (6.)

i, [LÁSZLÓ Béla]: Mexikói utinapló. In. *Szegedi Híradó*, 7. évf. (1865. június 18.) 49. sz. (3.)

LÁSZLÓ (B.) 1868. a.

LÁSZLÓ Béla: A mexicói dög kánya. In. *Vadász- és Versenylap*, 12. évf. (1868. március 31.) 9. sz. (373–374.)

LÁSZLÓ (B.) 1868. b.

LÁSZLÓ Béla: Caiman-vadászat a feketék tavánál. In. *Vadász- és Versenylap*, 12. évf. (1868. március 31.) 9. sz. (132–134.)

[LÁSZLÓ (K.)] 1868.

[LÁSZLÓ Károly]: László Károly naplójából. A palenquei romok Mexikóban. In. *Vasárnap Újság*, 15. évf. (1868. augusztus 5.) 32. sz. (383–384.)

[LÁSZLÓ Károly]: László Károly naplójából. A palenquei romok Mexikóban. In. *Vasárnap Újság*, 15. évf. (1868. augusztus 23.) 34. sz. (406–407.)

LÁSZLÓ (K.) 1887.

LÁSZLÓ Károly: *Napló-töredék az 1849-iki menekülteket, internáltakat, különösen Kosuthot és környezetét illetőleg, Törökországban és az Amerikai Egyesült Államokban*. Budapest, 1887.

LIPTAI 1985.

LIPTAI Ervin (Szerk.): *Magyarország hadtörténete II. – A kiegyezéstől napjainkig*. Budapest, 1985.

LIPTAI – PARÉJ 1984.

LIPTAI Ervin – PARÉJ Lajos (Szerk.): *Magyarország hadtörténete I. – A honfoglalástól a kiegyezésig*. Budapest, 1984.

LIPTAY 1873.

LIPTAY Pál: Magyar Amerika I. In. *Vasárnap Újság*, 20. évf. (1873. május 11.) 19. sz. (227–228.)

LUGHOFER 2007.

LUGHOFER, Johann Georg: *A császár új élete. Mexikói Miksa*. Farkas Tünde (Ford.). Budapest, 2007.

LUKÁCS 1986.

LUKÁCS Lajos: *Az olaszországi magyar légió története és anyakönyvei 1860-1867*. Budapest, 1986.

MAGYAR 1902.

MAGYAR Gyula: Szomorú évforduló. Miksa császár kivégeztetése. In. *Hazánk*, 9. évf. (1902. június 19.) 143. sz. (1–2.)

Magyar huszárok Mexikóban 1866.

Magyar huszárok Mexikóban. Ered. Levelezés. (Szerző nélkül). In. *Magyar Világ*, 2. évf. (1866. március 16.) 62. (1–2.)

MAKKAI – HÉRI 1990.

MAKKAI Ágnes – HÉRI Vera: *Kitüntetések*. Budapest, 1990.

MAKKAI – HÉRI 2002.

MAKKAI Ágnes – HÉRI Vera: *Kereszt, Érem, Csillagok. Kitüntetések a magyar történelemben*. Budapest, 2002.

MANDOLA 1927.

MANDOLA Aladár: Miksa császár. In. *Új Nemzedék*, 9. évf. (1927. január 23.) 18. sz. (1.)

MARKÓ 1943.

MARKÓ Árpád: *Magyarország hadtörténete*. Budapest, 1943.

MARTIN 2012.

MARTIN József: Tárca és tárcairók az *Ujság* kezdeti időszakában. *Acta Acad. Agriensis, Nova Series* Tom. 39. (2012.) (101–111.)

MÁRKI 1893.

MÁRKI Sándor: Amerika és a magyarság. In. *Földrajzi Közlemények*. Berecz Antal (Szerk.). 24. köt Budapest, 1893. (49–94.)

MAUKS 1928.

MAUKS Ernő: A mexikói császártragédia. In. *Magyar Kultúra*, 15. évf. (1928. szeptember 5.) 17. sz. (161–169.)

MÉSZÁROS 2015.

MÉSZÁROS Ágnes: Schoefft Ágoston pesti festő Angliában. In. *Tanulmányok Budapest Múltjából*, 40. kötet (2015.) (175–200.)

MÉSZÁROS 2020.

MÉSZÁROS Kálmán (Szerk.): *Magyarország hadtörténete II. – Az oszmán hódítás kora, 1526-1718*. Budapest, 2020.

MIKÁR 1869.

MIKÁR Zsigmond (Összeállította): *Honvéd Schematismus. Az 1848/49-diki honvédsereg-
ből 1868-ben még életben volt főtiszteknek névkönyve.* Pest, 1869.

MIKÁR 1891.

MIKÁR Zsigmond (Összeállította): *Honvéd-névkönyv. Az 1848/49-diki honvédseregnek
1890-ben még életben volt tagjairól.* Budapest, 1891.

Miksa császár szakácsának emlékiratai 1911.

Miksa császár szakácsának emlékiratai [Szerző nélkül] In. *Magyarország*, 18.évf. (1911.
május 14.) 113. sz. (31.)

Miksa császár kivégzésnek magyar szemtanúja 1904.

Miksa császár kivégzésnek magyar szemtanúja [Szerző nélkül] In. *Pesti Napló*, 55. évf.
(1904. június 19.) 169. sz. (9.)

Miksa császár tragédiája 1925.

Miksa császár tragédiája. Magyar szemtanú Miksa császár kivégzéséről. Emlékezés a sze-
rencsétlen sorsú magyarbarát császárra [Szerző nélkül] In. *Új Barázda*, 7. évf. (1925.
szeptember 1.) 195. sz. (2.)

Miksa császár utolsó szolgája 1900.

Miksa császár utolsó szolgája [Szerző nélkül] In. *Székely Nemzet*, 18. évf. (1900. május
30.) 81. sz. (4.)

Miksa mexikói császár élete, halála és pöre 1868.

Miksa mexikói császár élete, halála és pöre. Eddig kiadatlan részletekkel. Franciából F.
Pest, 1868.

Miksa, mexikói császár kivégzésének évfordulója 1904.

Miksa, mexikói császár kivégzésének évfordulója. In. *Magyarország*, 11. évf. (1904. jú-
nius 19.) 146. sz. (9–10.)

Miksa, mexikói császár kivégzésének évfordulója 1905.

Miksa, mexikói császár kivégzésének évfordulója [Szerző nélkül] In. *Tolnai Világlapja*,
5. évf. (1905. július 9.) 28. sz. (194–195.)

Miksa, mexikói császár kivégzésének évfordulója 1906.

Miksa, mexikói császár kivégzésének évfordulója [Szerző nélkül] In. *Világ-Krónika*, 30.
évf. (1906. június) 25. sz. (1066–1069.)

MILASSIN 1869.

MILASSIN Vilmos: Egy török szigetről. In. *Nefelejts*, 11. évf. (1869. augusztus 29.) 35. sz.
(417–418.)

MOCSÁRY BÉLÁNÉ FÁY 1904–1905.

MOCSÁRY BÉLÁNÉ FÁY Mária: Mexikói utazásom. In. *Magyar Szalon*, 21. évf. (1904-1905/1., március) 41. kötet. (489–513.)

MÓRICZ 1929.

MÓRICZ Pál: Hajdu-komaság. In. *Magyarság*, 10. évf. (1929. január 31.) 26. sz. (2.)

MÓRICZ 1916.

MÓRICZ Pál: Háborús hullámok. In. *Magyarország*, 23. évf. (1916. április 2.) 93. sz. (11.)

MÓRICZ 1917.

MÓRICZ Pál: *A fergetegből. Magyar rajzok*. Budapest, 1917.

MÓRICZ é.n.

MÓRICZ Pál: *A Magyar Királyi Honvéd. 1868-1918*. Budapest, é. n.

[NAGY CZIROK] 1937.

[NAGY CZIROK László]: Sárguló halasi fotográfiák. „A huszárok verbuválnak az utcán”. In. *Kiskunhalas Helyi Értesítője*, 37. évf. (1937. október 30.) 87. sz. (4.)

NAGY 1999. a.

NAGY Miklós Mihály: Mexikó magyar katonautazója. Pawlowszki Ede. In. *A Földrajz Tanítása*, 7. évf. (1999.) 5. sz. (11–17.)

NAGY 1999. b.

NAGY Miklós Mihály: Újkori magyar katonautazók. In. *Magyar Tudomány*, 44. évf. (1999.) 8. sz. (936–944.)

NAGY 2000.

NAGY Miklós Mihály: Miksa császár magyar katonája. In. *Új Honvédségi Szemle*, 54. évf. (2000.) 9. sz. (94–102.)

NAGY 2001.

NAGY Miklós Mihály: *Magyar hadiutazók*. Budapest, 2001.

NAGY 2004.

NAGY MIKLÓS Mihály: Háy János utódai. A magyar katonai utazási irodalom. In. *Kortárs*, 48. évf. (2004.) 12. sz. (91–104.)

NAGY 2010.

NAGY Miklós Mihály: Egy elmulasztott történelmi lehetőség: az osztrák-magyar gyarmatosítás. In. *Közép-európai közlemények*, 3 évf. (2010.) 3. sz. (46–57.)

NAGY 2013.

NAGY Marcell: Mexikó. In. SEMSEY Viktória (Szerk.): *Latin-Amerika 1750-1840. A gyarmati rendszer felbomlásától a független államok megalakulásáig*. Budapest, 2013.

NAGY CZIROK 1963.

NAGY CZIROK László: *Budártüzek mellett*. Gondolat, 1963.

NAGY CZIROK 1965.

NAGY CZIROK László: Az utolsó halasi verbuválások. In. JANÓ Ákos (Szerk.): *Kiskunhalas. Helytörténeti monográfia I.* Kiskunhalas, 1965. (263–276.)

NAGY CZIROK 2015.

NAGY CZIROK László: *Lótartás a Kiskunságon* (Thorma János Múzeum könyvei 39.) Kiskunhalas, 2015.

NAGYRÉVI 1942.

NAGYRÉVI György: Magyar huszárnak mondott utolsó Istenhozzádot a 75 évvel ezelőtt kivégzett Miksa császár. In. *Nemzeti Ujság*, 24. évf. (1942. június 28.) 145. sz. (11.)

[NIKOLICS] 1866.

[NIKOLICS Emil]: Triesztől Mexikóig 1864-1865 (Eredeti Közlemények). In. *Hazánk s a külföld*, 2. évf. (1866. július 1.) 27. sz. (408–410.)

[NIKOLICS Emil]: Triesztől Mexikóig 1864-1865 (Eredeti Közlemények). In. *Hazánk s a külföld*, 2. évf. (1866. július 8.) 28. sz. (420–423.)

[NIKOLICS Emil]: Triesztől Mexikóig 1864-1865 (Eredeti Közlemények). In. *Hazánk s a külföld*, 2. évf. (1866. július 15.) 29. sz. (435–436.)

NÓVÉ 2016.

NÓVÉ Béla: *Patria Nostra. '56-os menekült kamaszok a Francia Idegenlégióban*. Budapest, 2016.

PAP 1978.

PAP Gáborné: Az Országos Levéltár III. osztályának iratgyarapodása 1973-1977-ig. In. *Levéltári Szemle*, 28. évf. (1978.) 3. sz. (816.)

PAPP 2004.

PAPP Dezső: Irány Mexikó, avagy magyar katonák Miksa császárért. In. *Magyar Honvéd*. 42. (2004.) 16.

PAWLOWSKI 1882.

Rosenfeldi PAWLOWSKI Ede: *Miksa császár szerencsétlen expedíciójának leírása: kiváló tekintettel Queretaro 70 napig tartó ostromára*. Budapest, 1882.

PAWLOWSKY 1910.

PAWLOWSKY Ede: Mexikói emlékeimből. A mexikói százéves szabadság – jubileum alkalmából elbeszéli Pawlowsky Ede volt császári testőrhadnagy. In. *Élet*, 2. évf. (1910. szeptember 4.) 2. kötet. (309–313.)

PÁSZTOR 1916.

PÁSZTOR Árpád: *Regényalakok*. Budapest, 1916.

PETE 2013.

PETE László: *Garibaldi magyar parancsnokai*. Budapest, 2013.

[PETHŐ] 1870. I–II.

A lengyel harcszintérről. (Pethő Dénes hátrahagyott irataiból) I. In. *Magyarország és a Nagyvilág*, 6. évf. (1870. április 23.) 17. sz. (197–200.)

A lengyel harcszintérről. (Pethő Dénes hátrahagyott irataiból) I. In. *Magyarország és a Nagyvilág*, 6. évf. (1870. május 1.) 18. sz. (206.)

PILCH – BERKÓ – GYALÓKAY – MARKÓ 1933.

PILCH Jenő – BERKÓ István – GYALÓKAY Jenő – MARKÓ Árpád: *A magyar katona vitézségének ezer éve*. II. kötet. Budapest, 1933.

PINTÉR 1943.

PINTÉR Jenő: *Századunk magyar irodalma*. Budapest, 1943.

P. JÓSA 2014.

P. JÓSA Iván: Magyar katonák Dél-Amerikában. Az 1864-67 évben a Mexikói Önkéntes Hadtest, a mai Bács-Kiskun megyéből származó tagjai. In. TÓTH Nándor (Szerk.): *Kecskeméti mozaikok - kecskeméti mozzanatok*. Kecskemét, 2014. (43–44.)

PRESZLY 1926.

PRESZLY Lóránd: *A csendőrség úttörői*. Budapest, 1926.

QUINTUS [KENEDI] 1924.

QUINTUS [KENEDI Géza]: Római esetek. In. *8 Órai Ujság*, 10. évf. (1924. június 5.) 109. sz. (2–3.)

RÉFI 2013.

RÉFI Attila: A genealógiai kutatás lehetőségei a bécsi Kriegsarchivban. Különös tekintettel a 18–19. század fordulójának időszakára. In. KOLLEGA TARSOLY István et. al. (Szerk.): *Genealógia 2. A történelem segédtudományai I*. Budapest, 2013.

REISZIG 1916.

REISZIG Ede: Az Almásy család nemesi ága. In. *Levéltárosok Lapja*, 4. évf. (1916.) 1–2. sz. (1–5.)

RÉVAY 1931.

RÉVAY István: A császár halála. A queretarói tragédia hiteles története. In. *Nemzeti Újság*, 13. évf. (1931. szeptember 6.) 202. sz. (15.); (1931. szeptember 13.) 207. sz. (10.); (1931. szeptember 20.) 213. sz. (10.)

RUFFY 1979.

RUFFY Péter: Százéves história. Morzsák a történelem asztaláról. In. *Magyar Nemzet*, 35. évf. (1979. május 27.) 122. sz. (9.)

RUFFY Péter: Százéves história. A kamarilla és az aradi vértanúk. In. *Magyar Nemzet*, 35. évf. (1979. június 3.) 128. sz. (9.)

RUFFY 1990.

RUFFY Péter: Egy bűvár halálára. In. *Magyar Nemzet*, 53. évf. (1990. január 12.) 10. sz. (4.)

SARLAY 1867.

SARLAY Pál: Eredeti levél Mexikóból. In. *Vasárnapi Újság*, 14. évf. (1867. november 24.) 47. sz. (579.)

SARLAY Pál: Eredeti levél Mexikóból. In. *Vasárnapi Újság*, 14. évf. (1867 december 1.) 48. sz. (590–591.)

SARLAY 1868.

SARLAY Pál: Eredeti levél Mexikóból. In. *Vasárnapi Újság*, 15. évf. (1868. december 27.) 52. sz. (638–639.)

SARLAY 1869.

SARLAY Pál: Kaliforniai képek. In. *Vasárnapi Újság*, 16. évf. (1869. november 7.) 45. sz. (617–619.)

SARLAY Pál: Kaliforniai képek. In. *Vasárnapi Újság*, 16. évf. (1869. november 14.) 46. sz. (628–629.)

SARLAY 1870.

SARLAY Pál: Eredeti közlemények Kaliforniából. In. *Vasárnapi Újság*, 17. évf. (1870. március 13.) 11. sz. (130–131.)

SARLAY Pál: Eredeti közlemények Kaliforniából. II. In. *Vasárnapi Újság*, 17. évf. (1870. március 27.) 13. sz. (154–155.)

SARLAY Pál: Eredeti közlemények Kaliforniából. III. In. *Vasárnapi Újság*, 17. évf. (1870. április 3.) 14. sz. (166–167.)

SARLAY Pál: Eredeti közlemények Kaliforniából. IV. In. *Vasárnapi Újság*, 17. évf. (1870. április 24.) 17. sz. (202–203.)

SARLAY Pál: Eredeti közlemények Kaliforniából. V. In. *Vasárnapi Újság*, 17. évf. (1870. május 8.) 19. sz. (235–236.)

SARLAY Pál: Eredeti közlemények Kaliforniából. V. In. *Vasárnapi Újság*, 17. évf. (1870. május 15.) 20. sz. (247–248.)

SARLAY Pál: Kaliforniai képek. VI. In. *Vasárnapi Újság*, 17. évf. (1870. június 26.) 26. sz. (326–327.)

SARLAY Pál: Kaliforniai képek. VII. In. *Vasárnapi Újság*, 17. évf. (1870. július 3.) 27. sz. (339–340.)

SARLAY Pál: Kaliforniai képek. VIII. In. *Vasárnapi Újság*, 17. évf. (1870. október 23.) 43. sz. (551–552.)

SARLAY 1871.

SARLAY Pál: Életkényelem a társadalmi egyenlőségben. In. *Vasárnapi Újság*, 18. évf. (1871. április 16.) 16. sz. (194–195.)

SARLAY Pál: Életkényelem a társadalmi egyenlőségben. In. *Vasárnapi Újság*, 18. évf. (1871. április 23.) 17. sz. (206–207.)

Sarlay Pál naplója 1906.

Sarlay Pál naplója. [Szerző nélkül] In. *Új Idők*, 12. évf. (1906. január 1.) 1. sz. (16–17.)

SASVÁRI 2015.

SASVÁRI Péter: A „fekete legenda” és a Monroe-elv árnyékában. A mexikói események sajtóvisszhangja a New York Timesban, 1851-1867. In. *Első Század*, 14. évf. (2015.) 3. sz. (87–112.)

SÁGVÁRI 2009.

SÁGVÁRI György: A honvédegyenruha születése. In. *Hadtörténelmi Közlemények*, 122. évf. (2009) 1. sz. 175–202.

SCHEFTSIK 1935.

SCHEFTSIK GYÖRGY: Jász-Nagykun-Szolnok vármegye nemes családjai. In. SCHEFTSIK GYÖRGY (Szerk.): *Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye multja és jelene*. Pécs, 1935. (182–253.)

SCHIFF 1934.

SCHIFF Béla: A kivégzett Miksa császár udvari lelkésze. A bántási származású Wéber Ágoston guadelupi lovag és szakálházi plébános érdekes felelőjei. Végső leheléig gyászolta a császárt és titkát magával vitte a sírba. In. *Erdélyi Lapok*, 3. évf. (1934. szeptember 8.) 186. sz. (11.)

SCHWICKER 1916–1917.

SCHWICKER Richárd: Palkovics József. In. *Turistaság és Alpinizmus*, 7. évf. (1916–1917.) (91–92.)

SEMSEY 2005.

SEMSEY Viktória: *A polgári átalakulás Spanyolországban. 1808-1868.* Budapest, 2005.

SIMOR 1980.

SIMOR András: Öt évszázados kapcsolatok. Megjegyzések Salvador Bueno könyvéről. In. *Kortárs*, 24. évf. (1980.) 2. sz. (307–309.)

SOÓS 2017.

SOÓS Péter (Szerk.): *Fegyvertár – fegyvertörténeti látványtár.* Budapest, 2017.

SUPKA 1985.

SUPKA Géza: *Habsburg-krónika.* Budapest, 1985.

SZABÓ 1947.

SZABÓ Lajos: Szállott a szikra. In *Sárospataki Református Lapok*, 42. évf. (1947. június 15.) 11. sz. (4–5.)

SZEGEDY 1953.

SZEGEDY László: Könnyes emlékezés Szabados bácsira. Aki 117 éves korában halt meg Wisconsin államban. In. *Délamerikai Magyarország – Hungaros de Sudamérica*, 25. évf. (1953. június 14.) 3593. sz. (5.)

SZENGER 1876.

SZENGER Ede: Miksa császár halála. Az évforduló alkalmából. Egy magyar szemtanútól. In. *Magyarország és a Nagyvilág*, 13. évf. (1876. június 18.) 25. sz. (383–389.)

SZENGER 1877.

SZENGER Ede: *Mexiko felvidéke élet- és kórtani tekintetben.* Budapest, 1877.

SZENGER 1897.

SZENGER Ede: Máramarosi séták. In. *Turisták Lapja*, 9. évf. (1897. szeptember-október) 9-10. sz. (169–181.)

SZENTE-VARGA 2012.

SZENTE-VARGA Mónika: *A gólya és a kolibri. Magyarország és Mexikó kapcsolatai a XIX. századtól napjainkig.* Budapest, 2012.

SZENTKLÁRAY 1898.

SZENTKLÁRAY Jenő: *A csanád-egyházmegyei plébániák története.* I. kötet. Temesvár, 1898.

SZINNYEI 1891.

SZINNYEI József: *Magyar írók élete és munkái.* I. kötet. Budapest, 1891.

SZINNYEI 1900.

SZINNYEI József: *Magyar írók élete és munkái.* VII. kötet. Budapest, 1900.

SZINNYEI 1902.

SZINNYEI József: *Magyari írók élete és munkái*. VIII. kötet. Budapest, 1902.

SZINNYEI 1905.

SZINNYEI József: *Magyari írók élete és munkái*. X. kötet. Budapest, 1905.

SZINNYEI 1908.

SZINNYEI József: *Magyari írók élete és munkái*. XII. kötet. Budapest, 1908.

SZVOBODA DOMÁNSZKY 2006.

SZVOBODA DOMÁNSZKY Gabriella: Schoefft Ágoston (Pest, 1809 – London, 1888) pesti festő indiai útja. In. DOBROVITS Mihály (Összeállította): *Az előkelő idegen*. Dunaszerdahely, 2006. (173–209.)

TAKÁCS 1866.

TAKÁCS Ferenc: Amerikai levél. II. In. *Hazánk s a Külföld*, 2. évf. (1866. december 2.) 48. sz. (762–763.)

TARDY 1971.; 1983.

TARDY Lajos: *Régi magyar követjárások keleten*. Budapest, 1971.; (második kiadása: 1983.)

TARDY 1979.

TARDY Lajos: *Régi hírünk a világban*. Budapest, 1979.

TARDY 1980.

TARDY Lajos: *A tatárországi rabszolgakereskedelem és a magyarok a XIII-XV. században*. Budapest, 1980.

TARDY 1986. a.

TARDY Lajos: Múlt századi magyar mérkőzések Mexikóban. I–II. In. *Magyar Nemzet*, 49. évf. (1986. július 19.) 169.sz. (8.); (1986. július 21.) 170. sz. (4.)

TARDY 1986. b.

TARDY Lajos: *Szaggatott krónikák: nagy idők kis tanúja*. Budapest, 1986.

TARDY 1988. a.

TARDY Lajos: *Kaukázusi magyar tükkör*. Budapest, 1988.

TARDY 1988. b.

TARDY Lajos: Mexikó és a két magyar feleség. In. *Magyar Nemzet*, 51. évf. (1988. április 25.) 97. sz. (4.); (1988. április 26.) 98. sz. (7.)

TARDY 1989. a.

TARDY Lajos: Egy magyar huszár Honoluluban. In. *Magyar Hírlap* (melléklet), (1989. június 10.) (8.)

TARDY 1989. b.

TARDY Lajos: *Históriai inyenccfalatok*. Budapest, 1989.

TARDY 1989. c.

TARDY Lajos: Magyar hódítók. In. *Magyar Hírlap*, 22. évf. (1989. december 2.) 284. sz. [Magyar Hírlap Melléklet] (2–3.)

TARDY 1990.

TARDY Lajos: Az 1864-67. évi mexikói „önkéntes hadtest” magyarországi résztvevői. In. *Hadtörténelmi Közlemények*, 103. évf. (1990.) 4. sz. (145–171.)

T. ÁGOSTON 1984.

T. ÁGOSTON László: Lenkey tizedes. Miksa császár seregében. Mexikói tudósítás 1865-ből. In. *Magyarország*, 21. évf. (1984. január 15.) 3. sz. (22.)

T. ÁGOSTON 2009.

T. ÁGOSTON László: *Lenkey huszárok*. Budapest, 2009.

THIRRING 1900.

THIRRING Gusztáv: *Budapest környéke. Gyakorlati kalauz kirándulók, turisták és a természet kedvelői részére*. Budapest, 1900.

THIRRING 1904.

THIRRING Gusztáv: *A magyarországi kivándorlás és a külföldi magyarság*. Budapest, 1904.

THURNER 1926.

THURNER Géza: Hadtörténelmi emlékeink. Szemelvények a Hadtörténelmi Múzeum anyagából. In. *Hadimúzeumi Lapok*, 2. évf. (1926. december) 8–10. sz. (27–31.)

TORBÁGYI 2002.

TORBÁGYI Péter: 1848/49-es magyar emigránsok Mexikóban. In. *Századok*, 136. évf. (2002.) 5. sz. (1411–1421.)

TORBÁGYI 2004.

TORBÁGYI Péter: *Magyarok Latin-Amerikában*. Budapest, 2004.

TORBÁGYI 2009.

TORBÁGYI Péter: *Magyar kivándorlás Latin-Amerikába az első világháború előtt*. Szeged, 2009.

TÓTHNÉ JANCÓSÓ 2010.

TÓTHNÉ JANCÓSÓ Katalin: *Habsburg Miksa indiánpolitikája Mexikóban (1864-1867)*. In. FERWAGNER Péter Ákos – KALMÁR Zoltán (Szerk.): *Az átmenet egyensúlya. Szilágyi István 60 éves*. Budapest, 2010. (301–312.)

TÖRÖK 1990.

TÖRÖK Tibor: Vasi huszárok Mexikóban. In. *Vas Népe*, 35. évf. (1990. július 4.) 155. sz. (1.)

[TÜDŐS] 1892. a.

[TÜDŐS József]: Miksa császár kivégzése. Visszaemlékezés. In. *Budapest*, 16. évf. (1892. június 21.) 171. sz. (2.)

[TÜDŐS] 1892. b.

[TÜDŐS József]: Miksa császár kivégzése. Visszaemlékezés. In. *Vednéglősök Lapja*, 9. évf. (1892. június 25.) 12. sz. (5.)

URBÁN 1992.

URBÁN György: Miksa császár szolgálatában. (Lányi Sándor mexikói naplója alapján). In. *A Hét*, 37. évf. (1992. január 24.) 4. sz. (12.)

Új adatok Miksa császár kivégeztetéséhez 1894. a.

Új adatok Miksa császár kivégeztetéséhez [Szerző nélkül] In. *Kolozsvár*, 8. évf. (1894. június 19.) 139. sz. (3.)

Új adatok Miksa császár kivégeztetéséhez 1894. b.

Új adatok Miksa császár kivégeztetéséhez [Szerző nélkül] In. *Székely Nemzet*, 12. évf. (1894. június 20.) 91. sz. (3.)

VADÁSZ 2011.

VADÁSZ Sándor (Szerk.): *19. századi egyetemes történelem 1789-1914*. Budapest, 2011.

VADNAY 1898.

VADNAY Károly: Magyar honvédek Kubáért. In. *Budapesti Napló* 3. évf. (1898. április 13.) 102. sz. (1–2.)

VARGA 1866.

VARGA Miklós: Mexikói látképek: Bullock W.H. utirajza 1865-ből. In. *Magyarország és a nagyvilág*, 2. évf. (1866. szeptember 9.) 36. sz. (562–563.)

[VARJASSY] 1888.

[VARJASSY Béla]: Bazaine halála. In. *Budapesti Hirlap*, 8. évf. (1888. szeptember 26.) 266. sz. (3–4.)

VARJASSY 1892.

VARJASSY Béla: A katasztrófa előtt. Emlékezés Miksa császár tragédiájára. In. *Pesti Hirlap*, 14. évf. (1892. június 19.) 169. sz. (1–3.)

VARJASSY 1901.

VARJASSY BÉLA: Porfirio Diaz. In. *Budapesti Hirlap*, 21. évf. (1901. április 4.) 93. sz. (2.)

VARJASSY 1904.

VARJASSY BÉLA: A Kém. In. *Az Újság*, 2. évf. (1904. június 18.) 168. sz. (17.)

VASVÁRY 1975.

VASVÁRY Ödön: Az „Eszterházy rejtély megoldása”. In. *Amerikai Magyar Világ*, 12. évf. (1975. június 15.) 24. sz. (9.)

VASVÁRY 1988.

VASVÁRY Ödön: *Magyar Amerika*. Szeged, 1988.

VÁSÁRY 2014.

VÁSÁRY István: Miniaturák nagymestere. Emlékezés a száz éve született Tardy Lajosra. In. *Magyar Nemzet (Magazin)*, 77. évf. (2014. augusztus 2.) 209. sz. (36.)

VÉGSŐ 2022.

VÉGSŐ István: „Kaktuszerdők” és „fekete nők”: Kiskunhalasi katonák a Mexikói Önkéntes Hadtestben. (Megjelenés alatt)

VENKOVITS 2014.

VENKOVITS Balázs: „A császárságnak buknia kellett”. Habsburg Miksa és a magyarországi Mexikó-kép alakulása. In. *Aetas*, 29. évf. (2014.) 2. sz. (28–46.)

VENKOVITS 2018.

VENKOVITS Balázs: „Mi otthon félre vagyunk vezetve”. *Magyar utazók és kivándorlók Mexikóban a 19. század második felében*. Debrecen, 2018.

VIDA 2011.

VIDA István Kornél: *Világostól Appomatoxig*. Budapest, 2011.

V. MOLNÁR 2008.

V. MOLNÁR László: *Ács Tivadar (1901–1974) művelődéstörténeti-történeti publicista rövid életrajza és főbb műveinek bemutatása, kritikája*. GAZDA István (Sajtó alá rendezte) – BODORNÉ SIPOS Ágnes (Szakszerkesztő). Piliscsaba, 2008.

VOLE CZ 1889.

VOLE CZ Sándor: Egy 1859-iki legionárius irataiból. Olaszországban és Afrikában írt naplójegyzetek. In. *Vasárnapi Újság*, 36. évf. (1889. október 27.) 43. sz. (694–695.)

VOLE CZ Sándor: Egy 1859-iki legionárius irataiból. Olaszországban és Afrikában írt naplójegyzetek. In. *Vasárnapi Újság*, 36. évf. (1889. november 3.) 44. sz. (710–711.)

VOLE CZ Sándor: Egy 1859-iki legionárius irataiból. Olaszországban és Afrikában írt naplójegyzetek. In. *Vasárnapi Újság*, 36. évf. (1889. november 10.) 45. sz. (726–727.)

VOLE CZ Sándor: Egy 1859-iki legionárius irataiból. Olaszországban és Afrikában írt naplójegyzetek. In. *Vasárnapi Újság*, 36. évf. (1889. november 17.) 46. sz. (743–744.)

VOLE CZ Sándor: Egy 1859-iki legionárius irataiból. Olaszországban és Afrikában írt naplójegyzetek. In. *Vasárnapi Újság*, 36. évf. (1889. november 24.) 47. sz. (758–759.)

VOLE CZ Sándor: Egy 1859-iki legionárius irataiból. Olaszországban és Afrikában írt naplójegyzetek. In. *Vasárnapi Újság*, 36. évf. (1889. december 1.) 48. sz. (778–779.)

VOLE CZ Sándor: Egy 1859-iki legionárius irataiból. Olaszországban és Afrikában írt naplójegyzetek. In. *Vasárnapi Újság*, 36. évf. (1889. december 8.) 49. sz. (794–796.)

[WÉBER] 1865.

[WÉBER Ágoston]: Eredeti levelek Mexikóból. In. *Idők Tanúja*, 6. évf. (1865. február 15.) 37. sz. (145–146.)

[WÉBER Ágoston]: Eredeti levelek Mexikóból. In. *Idők Tanúja*, 6. évf. (1865. február 20.) 41. sz. (161–162.)

[WÉBER Ágoston]: Eredeti levelek Mexikóból. In. *Idők Tanúja*, 6. évf. (1865. február 22.) 43. sz. (171.)

[WÉBER Ágoston]: Eredeti levelek Mexikóból. In. *Idők Tanúja*, 6. évf. (1865. február 25.) 46. sz. (182.)

[WÉBER Ágoston]: Eredeti levelek Mexikóból. In. *Idők Tanúja*, 6. évf. (1865. augusztus 14.) 185. sz. (738.)

[WÉBER Ágoston]: Eredeti levelek Mexikóból. In. *Idők Tanúja*, 6. évf. (1865. szeptember 23.) 218. sz. (871.)

[WÉBER Ágoston]: Eredeti levelek Mexikóból. In. *Idők Tanúja*, 6. évf. (1865. szeptember 27.) 221. sz. (882–883.)

[WÉBER Ágoston]: Eredeti levelek Mexikóból. In. *Idők Tanúja*, 6. évf. (1865. szeptember 28.) 222. sz. (886–887.)

WIRTH 1996.

WIRTH István: Az elfelejtett magyar légió. In. *Jászkunság*, 42. évf. (1996 december) 5–6. sz. (247–250.)

WITTMAN 1971.

WITTMAN Tibor: *Latin-Amerika története*. Budapest, 1971. (2. kiadása 1978.)

WOHL 1892.

WOHL Janka: Vedrőd. In. FEKETE József (Szerk.): *Magyar Szalon*. 16. kötet. Budapest, 1892. (178–185.)

XÁNTUS 1982.

XÁNTUS János: Arkansastól – Borneóig (III.). Xantus János élete és utazásai. In. *Új Élet*, 24. évf. (1982. április 10.) 7. sz. (13.)

[ZÁKÁNY CSALA] 1865–1867. a–ö.

- a, [ZÁKÁNY CSALA István]: Amerikai levelek. In. *Szegedi Híradó*, 7. évf. (1865. május 25.) 42. sz. (1–2.)
- b, [ZÁKÁNY CSALA István]: Amerikai levelek II. In. *Szegedi Híradó*, 7. évf. (1865. május 28.) 43. sz. (1–2.)
- c, [ZÁKÁNY CSALA István]: Amerikai levelek III. In. *Szegedi Híradó*, 7. évf. (1865. június 1.) 44. sz. (1–2.)
- cs, [ZÁKÁNY CSALA István]: Amerikai levelek IV. In. *Szegedi Híradó*, 7. évf. (1865. június 4.) 45. sz. (2.)
- d, [ZÁKÁNY CSALA István]: Amerikai levelek V. In. *Szegedi Híradó*, 7. évf. (1865. június 18.) 49. sz. (1.)
- e, [ZÁKÁNY CSALA István]: Amerikai levelek VI. In. *Szegedi Híradó*, 7. évf. (1865. június 29.) 52. sz. (1–2.)
- f, [ZÁKÁNY CSALA István]: Amerikai levelek VII. In. *Szegedi Híradó*, 7. évf. (1865. szeptember 28.) 78. sz. (2.)
- g, [ZÁKÁNY CSALA István]: Amerikai levelek IX. In. *Szegedi Híradó*, 8. évf. (1866. január 4.) 1. sz. (1–2.)
- gy, [ZÁKÁNY CSALA István]: Amerikai levelek IX. In. *Szegedi Híradó*, 8. évf. (1866. április 15.) 30. sz. (1–2.)
- h, [ZÁKÁNY CSALA István]: Amerikai levelek IX. In. *Szegedi Híradó*, 8. évf. (1866. április 22.) 32. sz. (1–2.)
- i, [ZÁKÁNY CSALA István]: Amerikai levelek IX. In. *Szegedi Híradó*, 8. évf. (1866. április 26.) 33. sz. (2.)
- j, [ZÁKÁNY CSALA István]: Amerikai levelek XI. In. *Szegedi Híradó*, 8. évf. (1866. augusztus 5.) 62. sz. (1.)
- k, [ZÁKÁNY CSALA István]: Amerikai levelek XI. In. *Szegedi Híradó*, 8. évf. (1866. augusztus 9.) 63. sz. (2.)
- l, [ZÁKÁNY CSALA István]: Amerikai levelek XI. In. *Szegedi Híradó*, 8. évf. (1866. augusztus 12.) 64. sz. (2.)
- ly, [ZÁKÁNY CSALA István]: Amerikai levelek XI. In. *Szegedi Híradó*, 8. évf. (1866. október 14.) 82. sz. (1.)
- m, [ZÁKÁNY CSALA István]: Amerikai levelek XV. In. *Szegedi Híradó*, 8. évf. (1866. október 18.) 83. sz. (1–2.)
- n, [ZÁKÁNY CSALA István]: Amerikai levelek XV. In. *Szegedi Híradó*, 8. évf. (1866. október 28.) 86. sz. (2.)
- ny, [ZÁKÁNY CSALA István]: Amerikai levelek XV. In. *Szegedi Híradó*, 8. évf. (1866. november 1.) 87. sz. (1.)

o, [ZÁKÁNY CSALA István]: Amerikai levelek XV. In. *Szegedi Híradó*, 8. évf. (1866. november 4.) 88. sz. (1.)

ö, [ZÁKÁNY CSALA István]: Amerikai levelek XVI. In. *Szegedi Híradó*, 9. évf. (1867. június 9.) 46. sz. (6.)

[ZICHY-METTERNICH] 1902.

[ZICHY-METTERNICH Melánia]: Egy nap Martinique szigetén. Zichy-Metternich Melanie grófnő naplójegyzeteiből. In. *Budapest*, 9. évf. (1902. június 15.) 142. sz. (18.)

ZILÁHI-BUJK 1933.

ZILÁHI-BUJK Béla: Nagy Sándor vértanú-tábornok unokájánál. Geszti Mihály, aki egy napon született Ferenc Józseffel és Szvedovitz Jánosné beszélnek a multról. In. *Budapesti Hírlap*, 53. évf. (1933. január 1.) 1. sz. (12.)

ZOMBORY 1915.

ZOMBORY István: Porfirio Diaz. In. *Magyar Figyelő*, 5. évf. (1915.) 3. kötet. (111–120.)

ZÖLLNER 1998.

ZÖLLNER, Erich: *Ausztria története*. BOJTÁR Endre (Ford.) Budapest, 1998.

VI. 1. 6. / *Német nyelvű*

A. SCMIDL 1984.

A. SCMIDL, Erwin: Die Aufzeichnungen Julius Fleissigs über seine Teilnahme am Mexikanischen Abenteuer Kasiers Maximilians, 1864-1867. In: *Mitteilungen des Österreichischen Staatsarchives*, Band. 37. (1984.) (247–289.)

AICHELBURG 2002.

AICHELBURG, Wladimir: *Register der k. (u.) k. Kriegsschiffe. Von Abbondanza bis Zrinyi.* Wien – Graz, 2002.

ANDERS 1974.

ANDERS, Ferdinand: *Erzherzog Ferdinand Maximilian und das Segundo Imperio Mexicano. Wissenschaft / Münzen & Medaillen / Ordenswesen / Philatelie.* Wien, 1974.

ANDERS – EGGERT 1982.

ANDERS, Ferdinand – EGGERT, Klaus: *Maximilian von Mexiko. Erzherzog und Kaiser.* Wien, 1982.

ATZE 2017.

ATZE, Marcel: »Ich lebte wie ein kleiner Gott«. Mit Gustav Duba bei Kaiser Maximilian in Mexiko. In: ATZE, Marcel (Herausgegeben) – WALDNER, Kyra (Mitarbeit): *»So schön kann Wissenschaft sein!« Mit Kronprinz Rudolf im Unterricht, mit Kaisern Elisabeth von Schloss zu Schloss, mit Arthur Schnitzler beim Villenkauf.* Wien, 2017. (106–130.)

BASCH 1868.

BASCH, Samuel: *Erinnerungen aus Mexico. Geschichte der letzten zehn Monate des Kaiserreiches.* Leipzig, 1868.

BAYERSBURG 1958.

BAYERSBURG, Heinrich: *Die k. u. k. Kriegsmarine auf weiter Fahrt.* Wien, 1958.

CORNARO 1961.

CORNARO, Andreas: Österreich und das mexikanische Freikorps. In: *Mitteilungen des Österreichischen Staatsarchives*, Band.14. (1961.) (64–79.)

CORNARO 1992.

CORNARO, Andreas: Das Österreichische Freikorps in Mexiko. In: RUARO LOSERI, Laura (a cura di): *Massimiliano. Rilettura de un'esistenza.* (Atti del convegno, Trieste, 4-6 marzo 1987). Trieste, 1992. (55–63.)

CORTI 1924. I–II.

CORTI, Egon César: *Maximilian und Charlotte von Mexiko. Nach dem bisher unveröffentlichten Geheimarchive des Kaisers Maximilian und Sonstigen unbekanntem Quellen.* Wien, 1924.

CORTI 1948.

CORTI, Egon César: *Maximilian von Mexiko. Die Tragödie eines Kaisers.* Wien, 1948.

[CZAJKOWSKI] 1888.

[CZAJKOWSKI, Alexander]: *Aus dem Tagebuche eines Kaiserlich Mexichanisches Officiers.* Wien, 1888.

DANIEK 1964.

DANIEK, Edmund: *Sie zogen nach Mexiko. Ein Denkmal für die österreichischen Freiwilligen unter Kaiser Maximilian 1864-1867.* Wien – München – Zürich, 1964.

Die kürzlichen Ereignisse in Mexico 1867.

Die kürzlichen Ereignisse in Mexico von einem Augenzeugen [szerző nélkül]. Bremen, 1867.

Die Protokolle des Gemeinsamen Ministerrates der Österreichisch-Ungarische Monarchie 1867-1918. 1999.

Die Protokolle des Gemeinsamen Ministerrates der Österreichisch-Ungarische Monarchie 1867-1918. Band I/1 (1867–1870). (Bearbeitet von SOMOGYI, Éva) Budapest 1999.

Die Protokolle des Österreichischen Ministerrates 1848 – 1867. 1971.

Die Protokolle des Österreichischen Ministerrates 1848 – 1867. VI. Abteilung. Das Ministerium Belcredi. Band 1. 29. Juli 1865–26. März 1866. (Bearbeitet von BRETTNER-MESSLER, Horts). Wien, 1971.

Die Protokolle des Österreichischen Ministerrates 1848 – 1867. 1973.

Die Protokolle des Österreichischen Ministerrates 1848 – 1867. VI. Abteilung. Das Ministerium Belcredi. Band 2. 8. April 1866–6. Februar 1867 (Bearbeitet von BRETTNER-MESSLER, Horts). Wien, 1973.

Die Protokolle des Österreichischen Ministerrates 1848 – 1867. 1977.

Die Protokolle des Österreichischen Ministerrates 1848 – 1867. V. Abteilung. Das Ministerium Erzherzog und Mensdorff. Band 1. 7. Feb 1861 – 30. April 1861. (Bearbeitet von BRETTNER-MESSLER, Horts). Wien, 1977.

Die Protokolle des Österreichischen Ministerrates 1848 – 1867. 1981.

Die Protokolle des Österreichischen Ministerrates 1848 – 1867. V. Abteilung. Das Ministerium Erzherzog und Mensdorff. Band 2. 1. Mai 1861 – 2. Nov. 1861. (Bearbeitet MALFÈR VON, Stefan). Wien, 1981.

Die Protokolle des Österreichischen Ministerrates 1848 – 1867. 1985.

Die Protokolle des Österreichischen Ministerrates 1848 – 1867. V. Abteilung. Das Ministerium Erzherzog und Mensdorff. Band 3. 5. Nov. 1861 – 6. Mai 1862 (Bearbeitet MALFÉR VON, Stefan). Wien, 1985.

Die Protokolle des Österreichischen Ministerrates 1848 – 1867. 1986.

Die Protokolle des Österreichischen Ministerrates 1848 – 1867. V. Abteilung. Das Ministerium Erzherzog und Mensdorff. Band 4. 8. Mai 1862 – 31. Okt. 1862. (Bearbeitet von BRETTNER-MESSLER, Horst und KOCH, Klaus) Wien 1986.

Die Protokolle des Österreichischen Ministerrates 1848 – 1867. 1989. a.

Die Protokolle des Österreichischen Ministerrates 1848 – 1867. V. Abteilung. Das Ministerium Erzherzog und Mensdorff. Band 5. 3. Nov 1862 – 30. April 1863. (Bearbeitet MALFÉR VON, Stefan). Wien, 1989.

Die Protokolle des Österreichischen Ministerrates 1848 – 1867. 1989. b.

Die Protokolle des Österreichischen Ministerrates 1848 – 1867. V. Abteilung. Das Ministerium Erzherzog und Mensdorff. Band 6. 4. Mai 1863 – 12. Okt. 1863. (Bearbeitet von KLETEČKA, Thomas und KOCH, Klaus) Wien, 1989.

Die Protokolle des Österreichischen Ministerrates 1848 – 1867. 1992.

Die Protokolle des Österreichischen Ministerrates 1848 – 1867. V. Abteilung. Das Ministerium Erzherzog und Mensdorff. Band 7. 15. Okt. 1863 – 23. Mai 1864. (Bearbeitet von KLETEČKA, Thomas und KOCH, Klaus) Wien, 1992.

Die Protokolle des Österreichischen Ministerrates 1848 – 1867. 1994.

Die Protokolle des Österreichischen Ministerrates 1848 – 1867. V. Abteilung. Das Ministerium Erzherzog und Mensdorff. Band 8. 25. Mai 1864 – 26. Nov. 1864. (Bearbeitet MALFÉR VON, Stefan). Wien, 1994.

Die Protokolle des Österreichischen Ministerrates 1848 – 1867. 1997.

Die Protokolle des Österreichischen Ministerrates 1848 – 1867. V. Abteilung. Das Ministerium Erzherzog und Mensdorff. Band 9. 9. Dez 1864 – 11. Juli 1865 (Bearbeitet MALFÉR VON, Stefan). Wien, 1997.

DREWES 1993.

DREWES, MICHAEL: Carl Gangolf Kaiser (1837-1895), Hofarchitekt Kaiser Maximilians von Mexiko. In: *Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung*, Vol. 101. (1993.) No. 12 (383–404.)

FREIHERN VON FÜRSTENWÄRTHNER 1910.

FREIHERN VON FÜRSTENWÄRTHNER, J. N.: *Kaiser Maximilian von Mexiko. Die letzten Monate seiner Regierung und sein Tod.* (Bearbeitet von VELTZÉ, Alois). Wien, 1910.

GAGERN 1884. I–II.

GAGERN, Carlos: *Todte und Lebende. Erinnerungen von Carlos von Gagern. I-II*. Berlin, 1884.

GAMILLSCHEG 1964.

GAMILLSCHEG, Felix: *Kaiseradler über Mexiko*. Graz – Wien – Köln, 1964.

GARSTÄCKER 1871.

GARSTÄCKER, Friedrich: *In Mexico 1864-1867. Charakterbild aus den Jahren 1864-1867*. Jena, 1871.

HASLIP 1972.

HASLIP, Joan: *Maximilian Kaiser von Mexiko*. München, 1972.

HAMANN 1983.

HAMANN, Brigitte: *Mit Kaiser Max in Mexiko. Aus dem Tagebuch des Fürsten Carl Khevenhüller 1864-1867*. Wien, 1983.

HOLZER 2017.

HOLZER, Anton: Maximilians in Mexiko. Mit Eduard Orel auf fotografischer Spurensuche. In: ATZE, Marcel (Herausgegeben) – WALDNER, Kyra (Mitarbeit): *»So schön kann Wissenschaft sein!« Mit Kronprinz Rudolf im Unterricht, mit Kaisern Elisabeth von Schloss zu Schloss, mit Arthur Schnitzler beim Villenkauf*. Wien, 2017. (132–139.)

KLINGER 2008.

KLINGER, Walter: *Für Kaiser Max nach Mexiko. Das Österreichische Freiwilligenkorps in Mexiko 1864/67*. Wien, 2008. (újabb kiadása 2013.)

KAEHLIG 1879.

KAEHLIG, Theodor: *Geschichte der Belagerung von Querétaro. Nach authentischen Quellen und eigenen Erlebnissen*. Wien, 1879.

Kaiser Maximilian von Mexiko, der letzte Ritter des 19. Jahrhunderts 1867.

DR. ST.: *Kaiser Maximilian von Mexiko, der letzte Ritter des 19. Jahrhunderts. Nach verlässlichen Quellen und Original-Mittheilungen*. Brünn, 1867.

KOLLONITZ 1867.

KOLLONITZ, Paula: *Eine Reisen nach Mexico*. Wien, 1867.

KÜHN 1965.

KÜHN, Joachim: *Das Ende des maximilianischen Kaiserreichs in Mexico. Berichte des königlich preußischen Ministerresidenten Anton von Magnus an Bismarck, 1866–1867*. Göttingen – Berlin – Frankfurt, 1965.

LUBIENSKI 1988.

LUBIENSKI, Johann: *Der maximilianeische Staat. Mexiko 1861–1867. Verfassung, Verwaltung und Ideengeschichte*. Wien – Köln – Graz, 1988.

LUGHOFER 2002.

LUGHOFER, Johann Georg: *Des Kaisers neues Leben. Der Fall Maximilian von Mexiko*. Wien, 2002.

MALORTIE 1882.

MALORTIE, Karl: *Mexikanische Skizzen. Erinnerungen an Kaiser Max*. Leipzig, 1882.

MONTLONG VON 1868.

MONTLONG VON, Wilhelm: *Authentische Enthüllungen über die letzten Ereignisse in Mexiko. Zuf Befehl weiland Sr. Majestät des Kaisers Maximilian nach Dokumenten bearbeitet*. Stuttgart, 1868.

NICKEL 2003.

NICKEL, Herbert J.: *Kaiser Maximilians Kartographen im Mexiko*. Frankfurt/Main, 2003.

RATZ 1985.

RATZ, Konrad: *Das Militärgerichtsverfahren gegen Maximilian von Mexiko 1867. Vorgeschichte Prozeßanalyse und -kritik Prozeßakten Rechtsgrundlagen*. Wien, 1985.

RATZ 1991.

RATZ, Konrad: *Maximilian in Querétaro. Bilddokumentation über den Untergang des Zweiten Mexikanischen Kaiserreiches*. Graz, 1991.

RATZ 1998.

RATZ, Konrad: *Maximilian und Juárez. Das Zweite mexikanische Kaiserreich und die Republik*. I–II. Graz, 1998.

RATZ 1999.

RATZ, Konrad: *Kampf um Mexiko. Kaiser Maximilian in den Erinnerungen seines Privatsekretärs*. Wien, 1999.

RATZ 2000.

RATZ, Konrad: *»Vor Sehnsucht nach dir vergehend«. Der Private Briefwechsel zwischen Maximilian von Mexiko und seiner Frau Charlotte*. Wien – München, 2000.

RATZ – GÓMEZ TEPEXICUAPAN 2007.

RATZ, Konrad – GÓMEZ TEPEXICUAPAN, Amparo: *Ein Kaiser unterwegs. Die Reisen Maximilians von Mexiko 1864-1867 nach Presseberichten und Privatenbriefen*. Wien – Köln – Weimar, 2007.

SALM-SALM 1868. b.

SALM-SALM, Felix: *Queretaro. Blätter aus meinem Tagebuch in Mexico. Nebst einem Auszuge aus dem Tagebuche der Prinzessin Agnes zu Salm-Salm.* I–II. Bände. Stuttgart, 1868.

SALM-SALM 1875.

SALM-SALM, Felix: *Zehn Jahre aus meinem Leben, 1862-1872.* Stuttgart, 1875.

SCHIRMER 1883.

SCHIRMER, Wilhelm: *Maximilian I. Kaiser von Mexiko. Der Jugend erzählt.* Bielitz, 1883.

SCHMIT RITTER VON TAVERA 1903. a.

SCHMIT RITTER VON TAVERA, Ernst: *Die mexikanische Kaisertragödie. Die letzten sechs Monate meines Aufenthaltes in Mexiko im Jahre 1867.* Wien, 1903.

SCHMIT VON TAVERA 1903. b. I–II.

SCHMIT RITTER VON TAVERA, Ernst: *Geschichte der Regierung des Kaisers Maximilian I. und die Französische Intervention in Mexiko 1861-1867.* I–II. Wien – Leipzig, 1903.

SCHÖNOWSKY VON SCHÖNWIES 1873.

SCHÖNOWSKY VON SCHÖNWIES, adalbert andreas: *Aus den Gefechten des Österreichischen Freicorps in Mejico. Kampf gegen die Cuatacomacos im Jahre 1865.* Wien, 1873.

Sreiben eines mexichanischen Freiwilligen an seine Eltern in Leitmeritz 1866.

Sreiben eines mexichanischen Freiwilligen an seine Eltern in Leitmeritz. In: *Leitmeritzer Wochenblatt*, Esieter Jarhgang (23 Juni 1866.) Nr. 25. (5–6.)

STÖHR 1907.

STÖHR, Adolf: *Erinnerungen eines österreichischen Offiziers aus dem mexikanischen Feldzug 1864/67.* (Bearbeitet von WEBER, Ottokar). Wien, 1907.

ULICZNY 1868.

ULICZNY, Julius: *Geschichte des österreichisch-belgischen Freikorps in Mexiko.* Wien, 1868.

VI. I. 7. / Olasz nyelvű

BONOMI 2008.

BONOMI, Giuseppe: Il cavalier Francesco Gerloni al Messico invito allá ricerca del manoscritto perduto. In. *Atti Acc. Rov. Agiati*, a. 258 (2008.), ser. VIII., vol. VIII. (175–203.)

CONSTANTINI 2004.

COSTANTINI, Alberto: *Soldati dell'imperatore. I lombardo-veneti dell'esercito austriaco. (1814-1866)*. Collegno, 2004.

CORSINI 1982–1984.

CORSINI, Umberto: Le Memorie di Francesco Gerloni, trentino, al seguito di Massimiliano d'Asburgo in Messico. In. *Studi Trentini di Scienze Storiche*, 61. (1982.) (369–396.)

CORSINI, Umberto: Le Memorie di Francesco Gerloni, trentino, al seguito di Massimiliano d'Asburgo in Messico. In. *Studi Trentini di Scienze Storiche*, 62. (1983.) (77–86.); (205–225)

CORSINI, Umberto: Le Memorie di Francesco Gerloni, trentino, al seguito di Massimiliano d'Asburgo in Messico. In *Studi Trentini di Scienze Storiche*, 63. (1984.), (319–359.)

VI. I. 8. / Spanyol nyelvű

ACEVEDO 1999.

ACEVEDO, Esther: La historia y las bellas artes, sustento de un proyecto imperial. In. GALEANA, Patricia (Compiladora): *La definición del estado mexicano 1857-1867*. México D. F., 1999. (235–286.)

AGUILAR OCHOA 2001.

AGUILAR OCHOA, Arturo: *La fotografía durante el Imperio de Maximiliano*. México 2001.

AGUILAR OCHOA 2012.

AGUILAR OCHOA, Arturo: La vida elegante en la capital imperial 1864-1867. In. OCHOA, Aguilar (et al.): *La intervención francesa en México. En el sesquicentenario de la batalla del 5 de Mayo*. Puebla, 2012. (109–128.)

AGUILAR PATLÁN 2012.

AGUILAR PATLÁN, Venancio: El mito del Batallón Zacapoxtla en la Batalla del 5 de Mayo de 1862. In. MORALES MORENO, Humberto (Coordinador): *Puebla en la época de Juárez y el segundo imperio*, 2012. (71–112.)

ALMADA 1972.

ALMADA, FRANCISCO R.: *La Intervención Francesa y el Imperio en el Estado de Chihuahua*. Chihuahua, 1972.

Almanaque imperial para el año de 1866.

Almanaque imperial para el año de 1866. México, 1866.

Alocuciones, cartas oficiales 1867.

Alocuciones, cartas oficiales é instrucciones del emperador Maximiliano durante los años 1864, 1865 y 1866. México, 1867.

ALONSO VARA 1963.

ALONSO VARA, Victoriano: *Cuatro aspectos de la intervencion francesa en Durango*. (Coleccion del Congreso Nacional de Historia para el estudio de la Guerra de Intervencion). México, 1963.

Anuario de las ordenes imperiales. 1865.

Anuario de las ordenes imperiales. 1865. México, 1865.

Apuntes biograficos del C. General Porfirio Diaz 1871.

Apuntes biograficos del C. General Porfirio Diaz. Reimpresion del "mensajero". [Szerző nélkül]. México, 1871.

ARIAS GÓMEZ – LAU J. – SEPÚLVEDA OTAÍZA 1985.

ARIAS GÓMEZ, María Eugenia – LAU J., Ana – SEPÚLVEDA OTAÍZA, Ximena (Compladoras): *Tabasco. Textos de su historia*. Vol. II. Villahermosa, 1985.

ARNÁIZ Y FREG – BATAILLON 1965.

ARNÁIZ Y FREG, Arturo – BATAILLON, Claude (Edición preparada por): *La intervención francesa y el Imperio de Maximiliano cien años después, 1862-1962. Estudiado cien años después por historiadores mexicanos y franceses*. México D.F., 1965.

ARRANGOIZ 1870.

ARRANGOIZ, Francisco de Paula: *Apuntos para la Historia del segundo Imperio Mexicano*. Madrid, 1870.

ARROYO LLANO 1976.

ARROYO LLANO, Rodolfo: *Manuel Z. Gómez. Gobernador y comandante militar de Nuevo León durante la intervención francesa*. Monterrey, 1976.

AVILES 1962.

AVILES, Rene: *La guerra de intervención en dos libros. El album de Hidalgo y la hija de Oaxaca*. (Colección del Congreso Nacional de Historia para el estudio de la Guerra de Intervención. Tomo 3.) México, 1962.

BACH 1980.

BACH, Hans: La imagen de México en Alemania durante la intervención extranjera y el imperio de Maximiliano (1861 - 1867). In. *Estudios Latinoamericanos*, Vol. 6. p. (1980.) Parte 2. (25–33.)

BASCH 1870.

BASCH, Samuel: *Recuerdos de México. Memorias del médico ordinario del emperador Maximiliano. (1866 á 1867)*. Obra traducida del italiano a español por el doctor PEREDO, D. Manuel. México, 1870.

BÁEZ 1907.

BÁEZ, Victoriano D.: *Episodios históricos de la guerra de la intervención y el segundo imperio*. S. SOTO, Julian (Editor). Oaxaca, 1907.

BATRES 1962.

BATRES, Oscar Castañeda: *La Convención de Londres. (31 de Octubre de 1861)*. (Colección del Congreso Nacional de Historia para el estudio de la Guerra de Intervención. Tomo 1.) México, 1962.

BAZANT 1995.

BAZANT, Jan: *Historia de la deuda exterior de México. (1823-1946)*. (Prólogo de de Antonio Ortiz Mena). México, 1995.

[BAZAINE] 1908.

[BAZAINE, François-Achille]: *La intervención francesa en México según el archivo del mariscal Bazaine*. [García, Genaro. Editor] México, 1908.

BAŽANT – BAŽANT 2004.

BAŽANT, Milada – BAŽANT, Jan Jakub: *El diario de un soldado. Josef Mucha en México. 1864-1867*. México D. F., 2004.

BENÍTEZ 2007.

BENÍTEZ, Fernando: *Un Indio zapoteco llamado Benito Juárez*. k.h.n., 2007.

BLASIO 1905.

BLASIO, José Luis: *Maximiliano íntimo. El Emperador Maximiliano y su corte. Memorias de un secretario particular*. París – México, 1905.

BORISOVICH BELENKI 1972.

BORISOVICH BELENKI, Alexander: *La intervención extranjera de 1861-1867 en México*. México D. F., 1972.

BUELNA 1884.

BUELNA, Eustaquio: *Breves apuntes para la historia de la guerra de intervención en Sinaloa*. Mazatlan, 1884.

BULNES 1904.

BULNES, Francisco: *El verdadero Juárez y la verdad sobre la Intervención y el Imperio*. Paris – México, 1904.

BUENO 1977.

BUENO, Salvador: *Cinco siglos de relaciones entre Hungría y América Latina*. Budapest, 1977.

BUENO BRAVO 2013.

BUENO BRAVO, Isabel: El Mapa de Popotla en el Imperio de Maximiliano I. de México. (The Map of Popotla in the Empire of Maximiliano I. of Mexico.) In. *Anales del Museo de América*, Vol. 21. (2013.) (136–159.)

CABRERA 1890.

CABRERA, Daniel (Editor): *Liberales ilustres mexicanos. De la reforma y la intervención*. (Edición Facsimilar, 2015.) México, 1890.

Campaña y guarnición 1985.

Campaña y guarnición. El Ambiente Republicano Contra el Imperio de Maximiliano. Memorias de Edelmiro Máyer militar argentino en el ejército republicano de Benito Juárez. [SIERRA BRABATTA, Carlos J. (Editor)] México, 1985.

CAMPOS 1895.

CAMPOS, Sebastian I.: *Recuerdos históricos de la ciudad de Veracruz y Costa de Sotavento del estado durante las campañas de "tres años," "la intervención" y el "imperio,"* México, 1895.

CAN DZIB 2010.

CAN DZIB, Damián Enrique: *Campeche en el segundo imperio.* Campeche, 2010.

CÁNOVAS CUE 1966.

CÁNOVAS CUE, Agustín: *México ante la intervención. 1861-1864.* México D. F., 1966.

CARRANACO CARDOSO 1963.

CARRANACO CARDOSO, Leopoldo: *Acciones militares en el estado de Guerrero.* (Colección del Congreso Nacional de Historia para el estudio de la Guerra de Intervención. Tomo 19.) México, 1963.

COVARRUBIAS 1990.

COVARRUBIAS, Ricardo: *Nuevoleoneses ilustres.* Monterrey, 1990.

COVIÁN MARTÍNEZ 1967.

COVIÁN MARTÍNEZ, Vidal: *Efemérides del sitio de Querétaro y del juicio y ejecución de Maximiliano, Miramón y Mejía.* k.h.n., 1967.

COTA SOTO 1947.

COTA SOTO, Guillermo: *Historia militar de México, ensayo.* México, 1947.

CRESPO OROZCO 2013.

CRESPO OROZCO, María Elena: *Afirmación de un destino. Festividades por el cumpleaños de la emperatriz Carlota (1864-1866).* In. *Históricas. Boletín del Instituto de Investigaciones Históricas, UNAM,* (septiembre-diciembre, 2013.) N. 98. (2-10.)

CUELLAR ABAROA 1962.

CUELLAR ABAROA, Cristatno: *Antonio Carbajal. Caudillo liberal tlaxcalteca.* (Colección del Congreso Nacional de Historia para el estudio de la Guerra de Intervención.) México, 1962.

CUELLAR VALDES 1975.

CUELLAR VALDES, Pablo M.: *Historia de la ciudad de Saltillo.* Saltillo, 1975.

CUERVO ÁLVAREZ 2014.

CUERVO ÁLVAREZ, Benedicto: Maximiliano I y el Segundo Imperio mexicano. In. *La Razón Histórica*, (2014.) N. 28. (82–116.)

CURIEL – CASTOR – CELIS DE LA CRUZ 2003.

CURIEL, Guadalupe – CASTRO, Miguel Ángel – CELIS DE LA CRUZ, Martha (Coordinación y asesoría): *Publicaciones periódicas mexicanas del siglo XIX, 1856-1876 (Parte I.-II.)*. Ciudad de México, 2003.

DE DIOS ARIAS 1867.

DE DIOS ARIAS, Juan: *Reseña histórica de la formación y operaciones del cuerpo de Ejército del Norte durante la intervención francesa, sitio de Querétaro, y noticias oficiales sobre la captura de Maximiliano, su proceso íntegro y su muerte*. México, 1867.

DE KÉRATRY 1981.

DE KÉRATRY, Émile: *La contraguerrilla francesa en México, 1864*. México, 1981.

DE LA PEZA 1870.

DE LA PEZA, Ignacio: *Maximiliano y los últimos sucesos del imperio en Querétaro y México. Opúsculo, en que se refutan las memorias redactadas por Félix de Salm Salm*. México, 1870.

DE LA TORRE VILLAR 1962.

DE LA TORRE VILLAR, Ernesto: *Las fuentes francesas para la historia de México y la guerra de Intervención*. (Colección del Congreso Nacional de Historia para el estudio de la Guerra de Intervención. Tomo 10.) México, 1962.

DE LA TORRE VILLAR, 1968.

DE LA TORRE VILLAR, Ernesto: *La intervención francesa y el triunfo de la República*. México, 1968.

DE LA TORRE VILLAR 1998.

DE LA TORRE VILLAR, Ernesto: *La intervención francesa a través de la correspondencia de sus mariscales*. México, 1998.

DE LEÓN TORAL 1962.

DE LEÓN TORAL, Jesús: *Historia militar. La intervención francesa en México*. (Colección del Congreso Nacional de Historia para el estudio de la Guerra de Intervención. Tomo 2.). México, 1962.

DE LA TORRE VILLAR – GÓMEZ CAMACHO 1966.

DE LA TORRE VILLAR, Ernesto – GÓMEZ CAMACHO, Arturo: *La Intervención Francesa*. In. *Historia Mexicana*, Vol. 15. (1966.) N. 4. (580–624.)

DEL CASTILLO 1904.

DEL CASTILLO, José: *Juárez y la intervención*. México, 1904.

De Miramar a Mexico 1864.

De Miramar a Mexico. Viaje del Emperador Maximiliano y de la Emperatriz Carlota, desde su palacio de Miramar cerca de Trieste, hasta la capital del Imperio Mexicano, con una relacion de los festejos publicos con que fueron obsequiados en Veracruz, Cordoba, Orizaba, Puebla, Mexico, y en las demas poblaciones del transito. [Szerző nélkül] Oriazaba, 1864.

Departamento de la Estadística Nacional 1928.

Departamento de la Estadística Nacional. Resumen del Censo General de habitantes de 30 de noviembre de 1921. México, 1928.

DE PAULA DE ARRAGOIZ 1974.

DE PAULA DE ARRAGOIZ, Francisco: *México desde 1808 hasta 1867*. México, 1974.

DÍAZ 2014.

DÍAZ, Porfirio: *Memorias (Selección)*. Verduchi, Enzia (Coordinación editorial). México D. F., 2014.

DÍAZ LÓPEZ 1967. a.

DÍAZ LÓPEZ, Lillia: Forest informa a Alfonso Dano sobre su misión en Querétaro. In. *Historia Mexicana*, Vol. 17. (1967.) N. 66. (212–29.)

DÍAZ LÓPEZ 1967. b.

DÍAZ LÓPEZ, Lilia: *Versión francesa de México. 1864-1867*. Tomo I México, 1967.

DÍAZ RAMÍREZ 1967.

DÍAZ RAMÍREZ, Fernando: *La verdadera intervención del Coronel Miguel López en el sitio de Querétaro*. Querétaro, 1967.

DIEGO FERNANDEZ 1919.

DIEGO FERNANDEZ, José: *México política experimental*. (Edición Facsimilar, 2010.) México, 1919.

Documentos para la historia contemporánea de México 1867.

Documentos para la historia contemporánea de México [Szerző nélkül]. México, 1867.

DOMÍNGUEZ PÉREZ 1990.

DOMÍNGUEZ PÉREZ, Olivia: El puerto de Veracruz. La modernización a finales del siglo XIX. In. *Anuario estadístico del Estado de Veracruz*, Vol. 7. (1990.) (87–102.)

DOUGLAS – HANSON 1987.

DOUGLAS, Lawrence – HANSON, Taylor: Voluntarios extranjeros en los ejércitos liberales mexicanos, 1854-1867. In. *Historia Mexicana*, Vol. 37. (1987.) No. 2. (205–237.)

DUVERNOIS 1868.

DUVERNOIS, Clemente: *La intervencion francesa en Mexico. Acompañada de documentnos inéditos y de una larga memoria por el emperador Maximiliano al emperdor Napoleon y entregada en Paris por la emperatriz Carlota, precedida de un prefacio de Clemente Duvernois. Paris, 1868.* (RUIZ, José Antonio (traducida)). Veracruz, 1868.

EGGERS 2015.

EGGERS, Henrik: *Memorias de México.* (Editor. ASTIÉ-BURGOS, Walter; Traducción de HØJBJERG, Erik.) México, 2015.

ELISEO GASPAR 1963.

ELISEO RANGEL, Gaspar: *La intervención francesa en México. Consideraciones sobre la soberanía nacional y la no intervención.* (Colección del Congreso Nacional de Historia para el estudio de la Guerra de Intervención. Tomo 21.) México, 1963.

ELIZONODO 1956.

ELIZONODO, Hortensia: *Personajes de Tragedia. Carlota y Maximiliano.* México D.F., 1956.

ESCANDÓN 1992.

ESCANDÓN, Patricia: *Al servicio de su majestad imperial. Un oficial de húsares en México.* México, 1992.

ESCUADERO 1904.

ESCUADERO, Igancio M.: *Album histórico Ejército Mexicano.* México, 1904.

ESTEVA 1913.

ESTEVA, Cayetano: *Nociones elementales de geografía histórica de Estado de Oaxaca.* Oaxaca, 1913.

FIGUEROA ESQUER 2004.

FIGUEROA ESQUER, Raúl: Contexto Mundial, Intervención Tripartita e Imperio en México (1861-1867). In. *Revista Estudios*, (2004.) N. 71. (101–115.)

FLORES SALINAS 2001.

FLORES SALINAS, Berta: *Cartas desde México. Dos fuentes militares para el estudio de la Intervención francesa, 1862-1867.* México D.F., 2001.

FLORES TAPIA 2006.

FLORES TAPIA, Óscar: *Coahuila. La Reforma, La Intervención y El Imperio*. Saltillo, 2006.

FOWLER 2020.

FOWLER, Will: *La Guerra de Tres Años (1857-1861)*. México, 2020.

FRAUSTO et al. 1963.

FRAUSTO, Jesús Rodríguez – PADILLA PENILLA, Alfredo – LAZACANO, Jesús – GARCÍA SELA, Miguel – EVIA JIMENEZ, Máximo – MORENO, C. Pablo – ARELLANO B., Francisco – V. MELLADO, José Arvizu: *La Reforma y la Guerra de Intervención*. (Colección del Congreso Nacional de Historia para el estudio de la Guerra de Intervención. Tomo 26.). México, 1963.

FRÍAS Y SOTO 1901.

FRÍAS Y SOTO, Hilarión: *México y los Estados Unidos durante la Intervención francesa*. México, 1901.

GALEANA 1999.

GALEANA, Patricia: El concepto de soberanía en la definición del Estado mexicano. In. GALEANA, Patricia (Compiladora): *La definición del estado mexicano 1857-1867*. México D. F., 1999. (15–28.)

GALEANA 2016.

GALEANA, Patricia: Estatuto Provisional del Imperio Mexicano, 1865. In. GALEANA, Patricia [y otros dieciocho]: *La legislación del Segundo Imperio*. México, 2016. (83–101.)

GALEANA 2012.

GALEANA, Patricia (Coordinador): *La resistencia republicana en las entidades federativas de México*. México, D. F., 2012.

GARCÍA GARCÍA – SÁNCHEZ GARCÍA 1963.

GARCÍA GARCÍA, Raúl – SÁNCHEZ GARCÍA, José María: *Tamaulipas en la guerra contra la Intervención francesa*. (Colección del Congreso Nacional de Historia para el estudio de la Guerra de Intervención. Tomo 17.). México, 1963.

GARCÍA PÉREZ 1901.

GARCÍA PÉREZ, Antonio: *Estudio político militar de la campaña de Méjico, 1861-1867*. Madrid, 1901.

GARCÍA – PEREYRA 1906–1907.

GARCÍA, Genaro – PEREYRA, Carlos: *Documentos inéditos o muy raros para la historia de México. Correspondencia secreta de los principales Intervencionistas Mexicanos*. Tomo I. México, 1906–1907.

GARFIAS MAGAÑA 1983.

GARFIAS MAGAÑA, LUIS: *La intervención francesa en México. La historia de la expedición militar francesa enviada por Napoleón III para establecer el Segundo Imperio Mexicano*. México, 1983.

GARRIDO DEL TORAL 2017.

GARRIDO DEL TORAL, Andrés: *A 150 años del sitio de Querétaro y el triunfo de la República*. Ciudad de México, 2017.

GAULOT – LOUET é.n.

GAULOT, Paul – LOUET, Ernest: *Sueño de Imperio Maximiliano. Causa de Fernando Maximiliano de Habsburgo y de sus generales Miguel Miramon y Tomas Mejia*. [México], é.n.

GOMEZ CAMACHO 1963.

GOMEZ CAMACHO, Arturo: La Intervención Francesa a través de la prensa de la Ciudad de México. In. TARRAGO M., Ernesto et. al.: *La intervención francesa*. (Colección del Congreso Nacional de Historia para el estudio de la Guerra de Intervención. Tomo 24.) México, 1963. (26–45.)

GONZÁLEZ LEZAMA 2012. a.

GONZÁLEZ LEZAMA, Raúl: *Cinco de mayo. Las razones de la victoria*. México, 2012.

GONZÁLEZ LEZAMA 2012. b.

GONZÁLEZ LEZAMA, Raúl: *Reforma Liberal: Cronológica (1854-1876)*. México, 2012.

GONZÁLEZ MONTESINOS 2000.

GONZÁLEZ MONTESINOS, Carlos: *Por Querétaro hacia la eternidad. El general Miguel Miramón en el Segundo Imperio*. México, 2000.

GONZÁLEZ NAVARRO 1993.

GONZÁLEZ NAVARRO, Moisés: *Los extranjeros en México y los mexicanos en el extranjero 1821-1970. Volumen 1. 1821-1867*. México D.F., 1993.

GOUTTMAN 2012.

GOUTTMAN, Alain: *La intervención en México: 1862-1867. El espejismo americano de Napoleón III*. México – Puebla – Madrid, 2012.

GRAJALES 1962.

GRAJALES, Gloria: La alianza tripartita en el “Public Record Office” de Londres. In. *Historia Mexicana*, Vol. 11. (1962.) N. 4. (633–646.)

GRAJALES 1974.

GRAJALES, Gloria: *México y la Gran Bretaña Durante la Intervención 1861-1862*. México, 1962.; (Második kiadása: 1974.)

GRESHAM CHAPMAN 1975.

GRESHAM CHAPMAN, John: *La construcción del Ferrocarril Mexicano. 1837-1880*. Traducción de GÓMEZ CIRIZA, Roberto. México D. F., 1975.

GRUZINSKI 2004.

GRUZINSKI, Serge: *La Ciudad de México. Una historia*. México D.F., 2004.

Guía e Índices de los Fondos del Segundo Imperio 2000.

Guía e Índices de los Fondos del Segundo Imperio. Introducción por: TERRONES, Maria Eugenia. Ciudad de México, 2000.

GUTIÉRREZ GRAGEDA 2007.

GUTIÉRREZ GRAGEDA, Blanca: *Querétaro devastado. Fin del segundo imperio*. Querétaro, 2007.

GUZMAN – GUZMAN 1930.

GUZMAN, Jesus – GUZMAN, Raz: *Bibliografía de la Reforma, la intervención y el imperio*, Tomo I-II. México, 1930.

HAMANN 1989.

HAMANN, Brigitte: *Con Maximiliano en México. Del diario del príncipe Carl Khevenhüller 1864-1867*. Traducción de SCHERP, Angélica. México, 1989.

HANS 1869. b.

HANS, Alberto: *Querétaro. Memorias de un oficial del emperador Maximiliano*. Traducidas del francés por ELIZAGA, Lorenzo. México, 1869.

HEFTER 1962.

HEFTER, Joseph: *El soldado de Juárez, de Napoleón y de Maximiliano*. (Colección del Congreso Nacional de Historia para el estudio de la Guerra de Intervención. Tomo 9.) México, 1962.

HERNÁNDEZ LÓPEZ 2008.

HERNÁNDEZ LÓPEZ, Conrado: Las fuerzas armadas durante la Guerra de Reforma (1856-1867). In. *Signos Históricos*, (enero-junio, 2008.) N. 19. (36–67.)

HERNÁNDEZ SILVA 1988.

HERNÁNDEZ SILVA, Héctor Cuauhtémoc: El Archivo Histórico Militar de México. In. *Historia Mexicana*, Vol. 38. (1988.) No. 1. 127–141.

HERNÁNDEZ TAPIA 1962.

HERNÁNDEZ TAPIA, Germán: *Ensayo de una bibliografía de la intervención europea en México en el siglo XIX, 1861-1867*. (Colección del Congreso Nacional de Historia para el estudio de la Guerra de Intervención. Tomo 13.) México, 1962.

HERRERA HUERTA – SAN VICENTE TELLO 1990.

HERRERA HUERTA, Juan Manuel – SAN VICENTE TELLO, Victoria (Coordinación General): *Archivo General de la Nación. México. Guía General*. México D.F., 1990.

HERRERA PÉREZ 2018.

HERRERA PÉREZ, Octavio: *Matamoros. Historia de una ciudad Heroica, Leal e Invicta en la Frontera y Noreste de México*. Matamoros, 2018.

HINOJOSA CANTÚ 2007.

HINOJOSA CANTÚ, José Guadalupe: *Dos combates. Batalla de Santa Isabel marzo 1º de 1866, Los rifleros de China en el yerbaniz Santiago, Nuevo León marzo 1º de 1866*. Guadalupe, 2007.

IBARRA DE ANDA 1963.

IBARRA DE ANDA, Fortino: Bibliografía de la Intervención. In. TARRAGO M., Ernesto et. al.: *La intervención francesa*. (Colección del Congreso Nacional de Historia para el estudio de la Guerra de Intervención. Tomo 24.) México, 1963. (86–101.)

IGLESIAS 1867.

IGLESIAS, José María: *Revistas históricas sobre la intervención francesa en México*. México, 1867.

ILLADES AGUIAR 2017.

ILLADES AGUIAR, Lilián: *Vida en Puebla durante el Segundo Imperio Mexicano. Nuevas miradas*. Heroica Puebla de Zaragoza, 2017.

JANCSÓ 2011. b.

JANCSÓ, Katalin: Húngaros en las tropas de Maximiliano, Emperador de México. In. FISCHER, Ferenc – LILÓN, Domingo (Editores): *Iberoamericana Quinqueeclesiensis 9. Ponencias presentadas en el III Coloquio Internacional “La imagen de Hungría en Iberoamérica en el siglo XX” que tuvo lugar en Pécs, 3-4 de mayo de 2010*. Pécs, 2011.

JUAREZ GARCIA 2010.

JUAREZ GARCIA, BENITO: *Manifiesto justificativo de los castigos nacionales de Querétaro. El fusilamiento de Maximiliano de Habsburgo por Isai Hidekel Tejeda Vallejo*. México, 2010.

KAEHLIG é. n.

KAEHLIG, Teodoro: *Historia del Sitio de Querétaro. Según fuentes auténticas y recuerdos personales*. k.h.n., é. n.

KNECHTEL 2011.

KNECHTEL, Wilhelm: *Las memorias de Jardinero de Maximiliano. Apuntes manuscritos de mis impresiones y experiencias personales en México entre 1864 y 1867*. GÓMEZ TEPEXICUAPAN, Amparo (Estudio introductorio) IGLER, Susanne (Traducido del alemán). [México D. F.], 2011.

KURZ 2019.

KURZ, Andreas: La “colección acerca del Emperador Maximiliano I. de México” en la Biblioteca Nacional de Austria. Manipulación historiográfica. In. *Historia Mexicana*, Vol. 69. (2019.) N. 1. (311–351.)

LALANNE 1895.

LALANNE, Jesus: *Zaragoza y Puebla. Al ejército mexicano*. México, 1895.

LANDA FONSECA 1989.

LANDA FONSECA, Cecilia: *Querétaro. Textos de su historia*. Tomo II. México D. F. – Querétaro, 1989.

LICEA DE ARENAS – VALLES-VALENZUELA – FLORES 2014.

LICEA DE ARENAS, Judith – VALLES-VALENZUELA, Javier – FLORES, Bertha: *Imágenes del Segundo Imperio Mexicano 1864 – 1867*. Bloomington, 2014.

LOPEZ CAMARA 1962.

LOPEZ CAMARA, Francisco: *Los fundamentos de la economía mexicana en la época de la reforma y la intervención. La vida agrícola e industrial de México según fuentes y testigos europeos*. (Colección del Congreso Nacional de Historia para el estudio de la Guerra de Intervención) México, 1962.

LOPEZ GUTIERREZ 1963.

LOPEZ GUTIERREZ, GUSTAVO: *Chiapas en defensa de la patria. Su participación ante la Intervención Francesa*. (Colección del Congreso Nacional de Historia para el estudio de la Guerra de Intervención) México, 1963.

LÓPEZ GONZÁLEZ 1994.

LÓPEZ GONZÁLEZ, Valentin: *Historia general del estado de Morelos*. Tomo I. k.h.n., 1994.

LÓPEZ GONZÁLEZ 1999.

LÓPEZ GONZÁLEZ, Valntín: El Imperio en Cuernavaca. In. GALEANA, Patricia (Compiladora): *La definición del estado mexicano 1857-1867*. México D. F., 1999. (423–462.)

LUCA DE TENA 1990.

LUCA DE TENA, Torcuato: *Ciudad de México en tiempos de Maximiliano*. México, 1990.

LUDLOW 1998.

LUDLOW, Leonor: La disputa financiera por el imperio de Maximiliano y los proyectos de fundación de instituciones de crédito (1863-1867). In. *Historia Mexicana*, Vol. 47. (1998.) N. 4. (765–805.)

MACÍAS RODRÍGUEZ 2015.

MACÍAS RODRÍGUEZ, María Claudia: México frente a la Intervención Francesa. El Discurso Histórico de Tres Autores Nacidos bajo el Imperio Austrohúngaro. In. *Asian Journal of Latin American Studies*, Vol. 28. (2015.) N. 4. (49–72.)

MAEDA VILLALOBOS 2006.

MAEDA VILLALOBOS, Luis: *Dos coahuilenses en la historia de la patria. General Andrés S. Viesca Bagues y la batalla de Santa Isabel de 1866. General Jesús González Herrera custodio del presidente Juárez en La Laguna*. Saltillo, 2006.

MAGALLÓN IBARRA 2005.

MAGALLÓN IBARRA, Jorge Mario: *Proceso y ejecución vs. Fernando Maximiliano de Habsburgo*. México, 2005.

MANUEL é.n.

MANUEL TORREA, Juan: *Gloria y desastre. El sitio de Puebla 1863*. k.h.n., é.n.

MARES 1963.

MARES, Fuentes: Washington, París y el Imperio Mexicano. In. *Historia Mexicana*, Vol. 13. (1963.) N. 2. (244–271.)

MARTÍNEZ CARAZA 1983.

MARTÍNEZ CARAZA, Leopoldo: *La Caballería en México*. México, D.F., 1983.

MARTÍNEZ DE LOS RÍOS – [ESCOBEDO] 1889.

MARTÍNEZ DE LOS RÍOS, Enrique: *Maximiliano y la toma de Querétaro. Recopilación de los artículos que, con motivo de este histórico asunto ha publicado últimamente tanto la prensa liberal como la conservadora, conteniendo además el informe del Sr. general Escobedo sobre la toma de la plaza de Querétaro en 1867*. México, 1889.

MARTÍNEZ GUZMÁN 2003.

MARTÍNEZ GUZMÁN, Magdalena: Cuatro médicos personales del Emperador Maximiliano de Habsburgo. 1864-1867. In. *Boletín Mexicano de Historia y Filosofía de la Medicina*, Vol. 6. (2003.) N. 1. (17–22.)

MARTINEZ LOPEZ 1966.

MARTINEZ LOPEZ, Aurelio: *Historia de la intervención francesa en el Estado de Oaxaca (Años de 1864 a 1866): Centenario de epopeyas gloriosas*. Méxicio D. F., 1966.

MARTÍNEZ SÁNCHEZ 2008.

MARTÍNEZ SÁNCHEZ, Lucas: *Coahuila durante la Intervención Francesa 1862-1867*. Saltillo, 2008.

MATEOS 1900.

MATEOS, Juan A.: *El sol de mayo. Memorias de la intervención*. México – Buenos Aires, 1900.

MCCORNAK 1957.

MCCORNAK, Richard Blaine: Juárez y la Armada Norteamericana. In. *Historia Mexicana*, Vol. 6. (1957.) No. 4. (493–509.)

MEDZIBOROSZKY 1980.

MEDZIBOROSZKY, Endre: Repercusión del «imperio» de Maximiliano y de la lucha independentista del pueblo mexicano en la prensa húngara contemporánea. In. *Estudios Latinoamericanos*, Vol. 6. (1980.) 2. Parte. (155–168.)

Memorias del Sr. General D. Porfirio Díaz é.n.

Memorias del Sr. General D. Porfirio Díaz. [Szerző nélkül]. k.h.n, é.n.

MEYER 2000.

MEYER, Jean: *Yo, el francés. La intervención en primera persona, biografías y crónicas*. Ciudad de México, 2000.

MINVIELLE PORTE PETIT 1963.

MINVIELLE PORTE PETIT, Jorge: *Antecedentes de la intervención*. (Colección del Congreso Nacional de Historia para el estudio de la Guerra de Intervención. Tomo 23.) México, 1963.

MOLOEZNICK 2008.

MOLOEZNICK, Marcos Pablo: Insurgencia y contraguerilla durante la guerra de intervención francesa en México. In. *Revista del CESLA*, (2008.) N. 11. (119–133.)

MONCADA GALÁN 2000.

MONCADA GALÁN, Raúl: *Memorias de Maurice Delezé Spruch. Ayuda de cámara del emperador Maximiliano de Habsburgo (1864-1867)*. México, 2000.

MONROY 1965.

MONROY, Guadalupe (Edición y Prólogo): *Archivo Histórico de Matías Romero. Catálogo Descriptivo. Correspondencia recibida. 1837-1872*. I. México, 1965.

MONROY CASILLAS 2003.

MONROY CASILLAS, Ilihutsy: La resistencia liberal y popular en la península yucateca durante el Segundo Imperio, 1865-1867. In. *Cuiculco Nueva Época*, N. 29. (septiembre-diciembre, 2003.) Vol. 10. (1–22.)

MORADO MACÍAS 2000.

MORADO MACÍAS, César: *Monterrey en guerra. Hombres de armas tomar. Santiago Vidaurri-Julián Quiroga, 1858-1865*. Tomo. 2. Monterrey, 2000.

MORALES MORENO 2016.

MORALES MORENO, Humberto: Benito Juárez y el controvertido perdón de Maximiliano en Querétaro. In. GALEANA, Patricia (y otros nueve): *La República errante*. Ciudad de México, 2016. (59 –84.)

MORENO 1962.

MORENO, Daniel: *Los intereses económicos en la intervención francesa*. México, 1962.

MORENO 1967.

MORENO, Daniel (Selección y notas introductorias): *El sitio de Querétaro según protagonistas y testigos (Sostenes Rocha, Alberto Hans, Samuel Basch, Princesa Salm-Salm, Mariano Escobedo) Seguido de memorándum sobre el Proceso del archiduque Fernando Maximiliano de Austria*. México, 1967.

MOYANO PAHISSA 2011.

MOYANO PAHISSA, Angela: *Los Belgas de Carlota. La expedición belga al imperio de Maximiliano*. Ciudad de México, 2011.

NAKAYAMA 1963.

NAKAYAMA, Antonio A.: *Las operaciones militares contra los franceses en Sinaloa*. (In. Colección del Congreso Nacional de Historia para el estudio de la Guerra de Intervención. Tomo 27.). México, 1963.

NEUMANN 1969.

NEUMANN, Karl Ferdinand: Siguiendo la pista de un manuscrito. Recuerdos de México (1864/67). Traducción: VISNJA, Lukavac. In. *Revista de la Universidad de México*, Vol. 24. (1969.) No. 1. (oldalszám nincs)

NOVO 1967.

NOVO, Salvador: *La Ciudad De México. Del 9 de junio al 15 de julio de 1867*. México, 1967.

NURICUMBO AGUILAR 2013.

NURICUMBO AGUILAR, Rigoberto (Compilador): *La gloriosa Batalla del 21 de octubre de 1863*. Tuxtla Gutiérrez, 2013.

O[ESTE] DE BOPP 1963.

O[ESTE] DE BOPP, Marianne: La Intervención y el Imperio. Bibliografía alemana. In. TARRAGO M., Ernesto et. al.: *La intervención francesa*. (Colección del Congreso Nacional de Historia para el estudio de la Guerra de Intervención. Tomo 24.) México, 1963. (104–127.)

O[ESTE] DE BOPP 1965.

O[ESTE] DE BOPP, Marianne: *Maximiliano y los alemanes*. (Colección del Congreso Nacional de Historia para el estudio de la Guerra de Intervención. Tomo 3.) México, 1965.

O'DOGHERTY MADRAZO 2004.

O'DOGHERTY MADRAZO, Laura: La guardia de la Emperatriz Carlota. Su trágica aventura en México, 1864-1867. In. *Estudios de Historia Moderna y Contemporánea de México*, (julio-diciembre 2004.) N. 28. (31–76.)

OLVRA AYES 2007.

OLVRA AYES, David A.: *Honores extranjeros en México*. México D.F., 2007.

OPRIEBING 2011.

OPRIEBING, Christian: La intervención francesa en las colecciones del Archivo General de la Nación de México. In. GALEANA, Patricia (Coordinadora): *El impacto de la intervención francesa en México*. México D. F. 2011. (13–25.)

OROZCO 1908.

OROZCO, Enrique: *Porfirio Díaz ante sus contemporáneos*. Puebla, 1908.

OROZCO 2012.

OROZCO, Víctor: La resistencia a la Intervención Francesa en Chihuahua. In. OROZCO, Víctor (Coordinador): *Chihuahua HOY 2012. Visiones de su historia, economía, política y cultura*. Tomo 10. México, 2012. (19–56.)

ORTEGA Y MEDINA 1965.

ORTEGA Y MEDINA, Juan A.: Los testimonios germane-austriaco sobre la intervención francesa en México. In. ARNÁIZ Y FREG, Arturo – BATAILLON, Claude (Edición preparada por): *La intervención francesa y el Imperio de Maximiliano cien años después, 1862-1962. Estudiado cien años después por historiadores mexicanos y franceses*. México D.F., 1965. (199–208.)

ORTUÑO MARTÍNEZ 2009.

ORTUÑO MARTÍNEZ, Manuel: *Prim y la intervención tripartita en México (Testimonios y Documentos)*. [Madrid], 2009.

Ovación patriótica con que Querétaro entrego al soldado Damian Carmona el obsequio del bello sexo Potosino 1867.

Ovación patriótica con que Querétaro entrego al soldado Damian Carmona el obsequio del bello sexo Potosino. (Szerző nélkül) Querétaro, 1867.

PALACIOS – PANI 2014.

PALACIOS, Guillermo – PANI, Erika (Coordinadores): *El poder y la sangre. Guerra, estado y nación en la década de 1860*. México, 2014.

PANI 2004.

PANI, Erika: *El Segundo Imperio. Pasados de usos múltiples*. México, 2004.

PANI 2012.

PANI, Erika (compiladora): *La intervención francesa en la revista Historia Mexicana*. México, 2012.

PASCUAL Y MARIÑO 1967.

PASCUAL Y MARIÑO, Andrés: Recuerdos de la Guerra de Intervención. In. *Memorias de la Academia Mexicana de la Historia – Correspondiente de la Real de Madrid*, Tomo 26. (abril-junio de 1967.) No. 2. (124–183.)

PATLÁN 2012.

PATLÁN, Venacio: *Tetela de Ocampo durante la guerra de Intervención francesa*. Puebla, 2012.

PAVÍA 1897.

PAVÍA, Lázaro: *El Imperio en la Península Yucateca. Apuntes para la historia 1861 á 1867*. México, 1897.

PAYNO 1882.

PAYNO, Manuel: *Compendio de la historia de México para el uso de los establecimientos de instrucción pública de la República Mexicana*. México, 1882.

PENETTE – CASTAINGT 1962.

PENETTE, Marcel – CASTAINGT, Jean: *La Legión Extranjera en la Intervención Francesa. Historia Militar. 1863-1867*. (Colección del Congreso Nacional de Historia para el estudio de la Guerra de Intervención. Tomo 15.) México, 1962.

PEÑAFEL 1901.

PEÑAFEL, Antonio: *Censo General de la República Mexicana verificado el 28 de octubre de 1900 conforme a las instrucciones de la Dirección General de Estadística*. México, 1901.

PÉREZ ARREÓLA – CANALES SANTOS 2006.

PÉREZ ARREÓLA, Julieta – CANALES SANTOS, Alvaro: *La batalla de Gigedo*. México, 2006.

PEREZ-MALDONADO 1942.

PEREZ-MALDONADO, Carlos: *Condecoraciones mexicanas y su historia*. Monterrey, 1942.

PÉREZ SILLER 1997.

PÉREZ SILLER, Javiér: *Ensayo de historiografía sobre las relaciones franco mexicanos*. Heroica Puebla De Zaragoza, 1997.

PIEPER 1999.

PIEPER, Renate: Liberalismo económico y economía nacional en Austria y en México en tiempos de Maximiliano. In. GALEANA, Patricia (Compiladora): *La definición del estado mexicano 1857-1867*. México D. F., 1999. (125–132.)

PI-SUÑER LLORENS 1999.

PI-SUÑER LLORENS, Antonia: El eterno problema: Deuda y reclamaciones (1861-1868). In. LIDA, Clara Eugenia (Comp.): *España y el Imperio de Maximiliano*. México, 1999. (37–104.)

PLANCHET 1906.

PLANCHET, Régis: *La cuestión religiosa en México. O sea vida de Benito Juárez*. Roma – Tournai, 1906.

PRECIADO DE ALBA 2007.

PRECIADO DE ALBA, Carlos Armando: *Guanajuato en tiempos de la intervención francesa y el Segundo Imperio*. Guanajuato, 2007.

PRUNEDA 1867.

PRUNEDA, Pedro: *Historia de la Guerra de Méjico desde 1861 a 1867. Con todos los documentos diplomáticos justificativos*. Madrid, 1867.

QUIRARTE 1970.

QUIRARTE, Martín: *Historiografía sobre el Imperio de Maximiliano*. México D.F., 1970.

RAMÍREZ DE ARELLANO 1903.

RAMÍREZ DE ARELLANO, Manuel: *Ultimas Horas del Imperio. Los traidores de los traidores*. México, 1903.

RATZ 1999.

RATZ, Konrad: Nuevas investigaciones en trono a la estancia de Maximiliano en Querétaro. In. GALEANA, Patricia (Compiladora): *La definición del estado mexicano 1857-1867*. México D. F., 1999. (507–536.)

RATZ 2001.

RATZ, Konrad: El dinero de Maximiliano y Carlota. In. *Dimensión Antropológica*, Año 9. Vol. 26. (2001.) (83–96.)

RATZ 2003.

RATZ, Konrad: *La correspondencia inédita entre Maximiliano y Carlota*. México, 2003.

RATZ 2005.

RATZ, Konrad: *Querétaro. Fin del Segundo Imperio Mexicano*. México, 2005.

RATZ 2013.

RATZ, Konrad (Editor): *El ocaso del imperio de Maximiliano visto por un diplomático prusiano. Los informes de Anton von Magnus a Otto von Bismarck (1866-1867)*. México, 2013.

RATZ – GALEANA DE VALADÉS 2008.

RATZ, Konrad – GALEANA DE VALADÉS, Patricia: *Tras las huellas de un desconocido. Nuevos datos y aspectos de Maximiliano de Habsburgo*. México D.F., 2008.

REYES 1901.

REYES, Bernardo: *El ejército mexicano: Monografía histórica escrita en 1899 por el general D. Bernardo Reyes para la obra México su evolución social*. México, 1901.

REYES GARCÍA 1986.

REYES GARCÍA, Cayetano: *Invitación a la Historia. Catalogo documental, A.G.N. (Sobre Colima y su Rumbo 3.)* Zamora – Colima, 1986.

RÍOS YANES 2012.

RÍOS YANES, María de la Cruz (Coordinadora): *Testimonios Heroicos de la Puebla de Zaragoza en el Archivo General Municipal de Puebla 1857-1980*. [Heroica Puebla de Zaragoza] 2012.

RIVA PALACIO é. n.

RIVA PALACIO, Vicente: *México a través de los siglos*. Tomo 5. México – Barcelona, é. n.

RIVERA 1904.

RIVERA, Agustín: *Anales México. La Reforma y el Imperio*. Mexico, 1904.

RIVERA CAMBAS 1962. a.

RIVERA CAMBAS, Manuel: *Historia de la Intervención Europea y Norteamericana en México y del Imperio de Maximiliano de Habsburgo*. Tomo I. A. México, 1962.

RIVERA CAMBAS 1961. b.

RIVERA CAMBAS, Manuel: *Historia de la Intervención Europea y Norteamericana en México y del Imperio de Maximiliano de Habsburgo*. Tomo I. B. 1961.

RIVERA CAMBAS 1961.c.

RIVERA CAMBAS, Manuel: *Historia de la Intervención Europea y Norteamericana en México y del Imperio de Maximiliano de Habsburgo*. Tomo II. A. 1961.

RIVERA CAMBAS 1961.d.

RIVERA CAMBAS, Manuel: *Historia de la Intervención Europea y Norteamericana en México y del Imperio de Maximiliano de Habsburgo*. Tomo II. B. 1961.

RIVERA CAMBAS 1961.e.

RIVERA CAMBAS, Manuel: *Historia de la Intervención Europea y Norteamericana en México y del Imperio de Maximiliano de Habsburgo*. Tomo III. A. 1961.

RODRIGUEZ DEMORZI 1970.

RODRIGUEZ DEMORZI, Emilio: *Relaciones geográficas de Santo Domingo Memorias de la Academia Mexicana de la Historia*. Vol. 1. Santo Domingo, 1970.

RODRIGUEZ MIRAMONTES 1963.

RODRIGUEZ MIRAMONTES, Francisco: *Participación del Estado de Durango en la Guerra de Reforma*. (Colección del Congreso Nacional de Historia para el estudio de la Guerra de Intervención) México, 1963.

ROSS 2011.

ROSS, Paul: Médicos-viajeros. Franceses y alemanes escriben sobre México (1862–1867). In. GALEANA, Patricia (Coord.): *El impacto de la intervención francesa en México*. México D. F. 2011. (250–266.)

ROMERO FLORES 1964.

ROMERO FLORES, Jesus: *Historia de los Estados de la República Mexicana*. México D. F., 1964.

ROJAS 1962.

ROJAS, Basilio: *Un chinaco anónimo. Feliciano García. Un miahuateco en la Historia*. (Colección del Congreso Nacional de Historia para el estudio de la Guerra de Intervención. Tomo) México, 1962.

RUIZ 1896.

RUIZ, Eduardo: *Historia de la guerra de intervención en Michoacán*. México, 1896.

SALCE ARREDONDO 1963.

SALCE ARREDONDO, Pablo: Linares. La Primera Ciudad Nuevoleonesa que se rebeló contra el Imperialista Vidaurri. In. SALCE ARREDONDO, Pablo et al.: *Linares, Sinaloa, Durango, Tabasco y Chiapas en la guerra de Intervención*. (Colección del Congreso Nacional de Historia para el estudio de la Guerra de Intervención. Tomo 27.) México, 1963. (9–61.)

SALMERÓN 2014.

SALMERÓN, Alicia: El Porfirio Díaz-soldado. In. GALEANA DE VALADÉS, Patricia – ÁVILA ESPINOSA, Felipe Arturo (COORD.): *Historia de los ejércitos mexicanos*. México, 2014. (203–214.)

SALM SALM 1869.

SALM SALM, Felix: *Mis memorias sobre Querétaro y Maximiliano*. Obra traducida del inglés por CARDENAS GIBBON, Eduardo. México, 1869.

SANCHEZ LAMEGO 1965.

SANCHEZ LAMEGO, Miguel A.: El combate de Barranca Seca. In. *Historia Mexicana*, Vol. 14. (1965.) No. 3. (469–487.)

SÁNCHEZ NOVELO 1999.

SÁNCHEZ NOVELO, Faulo M.: *La recreación en Yucatán durante el segundo imperio (1864-1867). Teatro, ópera, música y otras diversiones*. Mérida, 1999.

SANTA-ANNA 1926.

SANTA-ANNA, Justo Cecilio: *Tradiciones y leyendas tabasqueñas*, México D. F., 1926.

SANTANA GRAZA 2015.

SANTANA GRAZA, Luis Díaz: *Historia de la música nortea mexicana. Desde grupos precursores al auge del narcocorrido*. México D. F. – Madrid, 2015.

SANTAMARIA 1930.

SANTAMARIA, Franciso J.: *Bibliografía general de Tabasco*. Tomo III. México D. F., 1930.

SANTIBÁÑEZ 1893.

SANTIBÁÑEZ, Manuel: *Reseña histórica del cuerpo Ejército de Oriente*. Escrita con acopio de datos por el General de Brigada Manuel Santibáñez. México, 1893.

SCHEFER 1963.

SCHEFER, Christian: *Los orígenes de la Intervención Francesa en México. 1858-1862*. Traducción de: ORTIZ MONASTERIO, Xavier. México D. F., 1963.

SEPTIÉN Y LLATA 1907.

SEPTIÉN Y LLATA, José Antonio: *Maximiliano, emperador de Méjico no fue traidor*. México, 1907.

SIERRA 1966.

SIERRA, Carlos J.: *Documentos sobre la intervención y el imperio en Campeche, Chiapas, Oaxaca, Puebla, Tabasco, Veracruz y Yucatán. Estudio preliminar, compilación y notas*. k.h.n., 1966.

S. VIRAMONTES 1906.

S. VIRAMONTES, Leonardo: *Biografía popular del benemérito de América Benito Juárez*. México, 1906.

SZENTE-VARGA 2017.

SZENTE-VARGA, Mónica: *El baúl de las nomeolvides. Relaciones húngaro–mexicanas*. Budapest, 2017.

TAFOLLA PEREZ 1963.

TAFOLLA PEREZ, Rafael: *El imperio y la república*. (Colección del Congreso Nacional de Historia para el estudio de la Guerra de Intervención. Tomo 23.) México. 1963.

TARRAGO M. 1963.

TARRAGO M., Ernesto: Estimación del Hecho Histórico. In. TARRAGO M., Ernesto et. al.: *La intervención francesa*. (Colección del Congreso Nacional de Historia para el estudio de la Guerra de Intervención. Tomo 24.) México, 1963. (5–23.)

TELLO DÍAZ 2020.

TELLO DÍAZ, Carlos: *Porfirio Díaz. Su vida y su tiempo. La guerra: 1830-1867*. Ciudad de México, 2020.

TERÁN BONILLA 2015.

TERÁN BONILLA, José Antonio: Fortificaciones en la ciudad de Puebla durante la Intervención Francesa. In. *Historias. Revista de la Dirección de Estudios Históricos*, (mayo-agosto, 2015.) N. 91. (43–58.)

TORRES 1904.

TORRES, Rafael: *Estudio histórico sobre la traición de Querétaro. Escrito por el notario*. León, 1904.

TOVAR Y DE TERESA 2018.

TOVAR Y DE TERESA, Rafael: *De la paz al olvido. Porfirio Díaz y el final de un mundo*. Ciudad de México, 2018.

VALTIERRA ZAMUIDO 2017.

VALTIERRA ZAMUIDO, Jorge: Solamente por honor. Ocaso del Segundo Imperio Mexicano. In. *Muuch' Xiimbal. Caminemos Juntos*, Vol. 3. (2017.) N. 3. 247–278.

VAN DER SMISSEN 1892. [2016.]

VAN DER SMISSEN, Alfred: *Recuerdos de México 1864-1867*. ZAMORA, Martha (Traducción y edición Bruselas) [Huixquilcuan] 1892. [2016.]

VELÁSQUEZ GARCÍA et al. 2018.

VELÁSQUEZ GARCÍA, Erik – NALDA, Enrique – ESCALANTE GONZALBO, Pablo – GARCÍA MARTÍNEZ, Bernardo – HAUSBERGER, Bernd – MAZÍN GÓMEZ, Óscar – TANCK DE ESTRADA, Dorothy – MARICHAL, Carlos – ÁVILA, Alfredo – JÁUREGUI, Luis – SERRANO ORTEGA, José Antonio – ZORAIDA VÁZQUEZ, Josefina – LIRA, Andrés – STAPLES, Anne – KUNTZ FICKER, Sandra – SPECKMAN GUERRA, Elisa – GARCIADIEGO, Javier – ABOITES AGUILAR, Luis – LOYO, Engracia – LOAEZA, Soledad – RODRÍGUEZ KURI, Ariel – GONZÁLEZ MELLO, Renato – MÁRQUEZ, Graciela – MEYER, Lorenzo: *Nueva historia general de México*. México, 2018.

VIGIL – BAUTISTA HIJAR Y HARO 1874.

VIGIL, M. José – BAUTISTA HIJAR Y HARO, Juan: *Ensayo histórico del ejército occidente*. México, 1874.

VILLARELLO 1963.

VILLARELLO, Ildelfonso: La opinion francesa sobre el Intervencion en Mexico. In. TARRAGO M., Ernesto et. al.: *La intervención francesa*. (Coleccion del Congreso Nacional de Historia para el estudio de la Guerra de Intervencion. Tomo 24.) México, 1963. (48–83.)

VILLEGAS M. 1998.

VILLEGAS M., Francisco Gil: México, Europa y Austria. In. *Foro Internacional*, Vol. 38. (Apr. - Sep., 1998.) No. 2/3. (203–220.)

WILSON 1903.

WILSON, [Garcia]: *México y sus gobernantes de 1519 a 1910. Biografías, retratos y autógrafos (Iconografía completa). Con una reseña histórica anterior al descubrimiento y conquista*. Tomo II. Barcelona, 1903.

ZENDAJES 1962.

ZENDAJES, Adelina: *La mujere en la intervención francesa*. (Colección del Congreso Nacional de Historia para el estudio de la Guerra de Intervención. Tomo) México, 1962.

ZUBIRÁN ESCOTO 2001.

ZUBIRÁN ESCOTO, Norma: El estado de la historiografía de la Intervención Francesa. Hacia nuevos caminos. In. *Iztapalapa*, (julio-diciembre, 2001.) N. 51. (105–128.)

ZUBIRÁN ESCOTO 2016.

ZUBIRÁN ESCOTO, Norma: Los ejércitos republicanos ante la intervención francesa. In. GALEANA, Patricia (y otros nueve): *La República errante*. Ciudad de México, 2016. (59–84.)

VI. 1. 9. / Szlovén nyelvű

ALÉŠOVC 1868.

ALÉŠOVC, Jakob: *Cesar Maks in Mehika. Za prosto ljudstvo spisal.* Ljubljana, 1868.

KASTELIC 2004.

KASTELIC, Franc: *Meksikajinarska ekspedicija.* Murska Sobota, 2004.

KRMELJ 2010.

KRMELJ, Vesna: *Cukrarna.* Ljubljana, 2010.

NEDELJKO 1892.

NEDELJKO, Franc: *Maksimilijan I. cehar mehikanski. Slovenskemu ljudstvu spisal. Ljubjani,* 1892.

ŠVAJNCER 1992.

ŠVAJNCER, Janez J.: *Vojna in vojaška zgodovina Slovencev.* Ljubljana, 1992.

VI. 2. / Online hivatkozások

VI. 2.1. / Adattárak

Academia.edu<https://www.academia.edu/>

(2020. november 6.)

Austro-Hungarian Land Forces 1848-1918 (JEWISON, Glenn – C. STEINER, Jörg)<http://www.austro-hungarian-army.co.uk/>

(2020. november 6.)

Biblioteca Nacional Digital de Méxicohttps://catalogo.iib.unam.mx/F/-/?FUNC=LOGIN&LOCAL_BASE=BNDM

(2021. 04. 19.)

BONA Gábor: *Az 1848/49-es szabadságharc tisztikara*<https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Bona-bona-tabornokok-torzstisztek-1>*Bibliothèque nationale de France (BnF Data)*<https://data.bnf.fr>

(2020. október 12.)

Centro de Estudios de Historia de México Fundación Carlos Slim<http://www.cehm.org.mx/Archivo>

(2021. 03. 11.)

Deutsche Digitale Bibliothek<https://www.deutsche-digitale-bibliothek.de/>

(2020. november 11.)

Encyclopedia of Cleveland History (Case Western Reserve University)<https://case.edu/ech/articles/t/tamas-istvan>

(2021. december 6.)

Gallica – Bibliothèque nationale de France (BnF)<https://gallica.bnf.fr>

(2020. október 12.)

Digitalna knjižnica Slovenije (dLib.si)<http://www.dlib.si>

(2020. október 12.)

Fondation Napoléon

<https://www.napoleon.org>

(2020. október 23.)

Gobierno de México, Documentos

<https://www.gob.mx/>

(2020. október 23.)

Hathi Trust Digital Library

<https://www.hathitrust.org/>

(2020. november 11.)

Hemeroteca Nacional de México

<http://www.hndm.unam.mx/index.php/es/>

(2021. 04. 19.)

Hungaricana Közgyűjteményi portál

<https://hungaricana.hu>

(2020. november 11.)

Internet Archive

<https://archive.org/>

(2020. október 12.)

Library of Congress, Digital Collection

<https://www.loc.gov/>

(2020. október 14.)

Instituto Nacional de Antropología e Historia, Mexico – Mediateca

<https://www.inah.gob.mx/>

(2020. október 14.)

Michael Orgen – Research Collection 2020

<https://documents.uow.edu.au/~morgan/maxa.html>

(2021. május 13.)

MTA Könyvtárának Repozitóriuma (REAL)

<http://real.mtak.hu/>

(2020. október 22.)

New York State Military Museum and Veterans Research Center

<https://museum.dmna.ny.gov/>

(2021. december 20.)

Österreichische Militärische Zeitschrift

<https://www.oemz-online.at/>

(2020. október 22.)

Österreichischen Nationalbibliothek (ÖNB)

<https://www.onb.ac.at/>

(2020. október 12.)

Real Academia de la Historia (INICIO)

<https://www.rah.es/>

(2020. október 13.)

Maria Curie-Skłodowska University Digital Library

<http://dlibra.umcs.lublin.pl/dlibra>

(2020. október 13.)

UNAM Publicaciones Digitales

<https://www.historicas.unam.mx/publicaciones/publicadigital/publicadigital.html>

(2021. 04. 19.)

Universidad Autónoma de Nuevo León (UANL)

<http://cdigital.dgb.uanl.mx>

(2020. november 11.)

University of Texas at Arlington (UTA), Digital Collection

<https://libraries.uta.edu/collections>

(2020. október 14.)

VI. 2. 2. / *Aukciósházak**Antkvity Praha s.r.o*<https://eaukce.antiques-auctions.eu/>

(2020. december 8.)

Darabanth Aukciósház<https://www.darabanth.com>

(2020. december 8.)

Dorotheum<https://www.dorotheum.com/>

(2020. december 8.)

VI. 2. 3. / *Angol nyelvű*

VOGEL 2013.

VOGEL, David: Emperador Maximiliano – A Habsburg on the Mexican Throne. In. *Grotius*http://www.grotius.hu/doc/pub/QBECJL/2013-09-01_vogel_david_emperador-maximiliano.pdf

(2021. december 12.)

VI. 2. 4. / *Lengyel nyelvű*VEL GRAJEWSKI: Radosław Żurawski: *Kwestia Wschodina w Polskiej Myśli Politycznej i Działaniu w Okresie Zaborów*https://www.rodm-krakow.pl/index.php/461-kwestia-wschodnia-w-polskiej-mysli-politycznej-i-dzialaniu-w-okresie-zaborow?fbclid=IwAR23bue-ewSINPw03oeuw42Om-6CPOzSDLOaiFXefc_Q_8Z164PDU53YeBoE

(2020. május 31.)

VI. 2. 5. / Magyar nyelvű

BALOGH Tamás: *A mexikói császártragédia vége*

<https://ng.24.hu/kultura/2017/06/19/a-mexikoi-csaszartragedia-vege/>

(2021. december 21.)

KENYERES Ágnes (Főszerk.): Magyar életrajzi lexikon. 1000–1999.

<https://mek.oszk.hu/00300/00355/html/index.html>

(2020. május 31.)

PATAKI Szabolcs: Az 1877. évi székely puccs története.

<http://ujkor.hu/content/az-1877-evi-szekely-puccs-tortenete>

(2020. május 31.)

PERÉNYI Roland: Egy önkéntes naplója Miksa császár mexikói kalandjáról (forrásközlés)

http://socialhistories.blog.hu/2008/11/29/egy_onkentes_naploja_miksa_csaszar_mexikoi_kalandjarol

(2020. december 04.)

SZABÓ Krisztián: *A Mexikói kaland: egy Habsburg főherceg tragédiája*

<https://ujkor.hu/content/mexikoi-kaland-egy-habsburg-foherceg-tragediaja>

(2021. december 21.)

VI. 3. / Hivatalos Kiadványok

Budapesti Közlöny

A Magyar Királyi Honvédelmi Ministerium, a Honvédség és Csendőrség Névkönyve 1895.

A Magyar Királyi Honvédelmi Ministerium, a Honvédség és Csendőrség Névkönyve 1895. évre. Budapest, 1895.

VI. 4. / Lexikonok

A Pallas Nagy Lexikona 1897. XV. k.

A Pallas Nagy Lexikona. 15. kötet. Budapest, 1897.

A Pallas Nagy Lexikona, 1900. XVIII. k.

A Pallas Nagy Lexikona. 18. kötet. Budapest, 1900.

A Pallas Nagy Lexikona, 1914. XI. k.

A Pallas Nagy Lexikona. 11. kötet. Budapest, 1914.

VI. 5. / Periodikák

A Hét

A Hon

A Honvéd

A Népbarát

Az Ujság

Baton Rouge Tri-Weekly Gazette & Comet

Borsod

Divat-Nefelejts

Eger

El Diario del Imperio

Ellenőr

Erdély

Fővárosi Lapok

Hazánk

Jövő

Katolikus Magyarok Vasárnapja

Képes-Ujság

Kiskunhalas Helyi Értesítője

La Sociedad

Pesti Hírlap

Pesti Napló

Pécsi Napló
Pécsi Ujlap
Politikai hetilap
Politikai Ujdonságok
Religio
Sürgöny
Szegedi Hiradó
Szentesi Lap
Magyar Néplap
Magyar Polgár
Magyar Nemzet
Magyarország és a Nagyvilág
Nefelejts
New Orleans Republican
Nyírvidék
Orosházi Friss Ujság
Országos Hirlap
Ország-Világ
Természet Világa
The Bossier banner
The daily dispatch
The New York herald
The south-western
Vadász- és Versenylap
Vasárnapi Újság
Zászlónk

VI. 6. / Intézményi rövidítések

VI. 6. a. / Ausztria

ÖStA KA *Österreichische Staatsarchiv, Kriegsarchiv, Bécs*

VI. 6. b. / Magyarország

BFL *Budapest Főváros Levéltára, Budapest*
 BTM KM *Budapesti Történeti Múzeum, Kiscelli Múzeum*
 HL *Hadtörténelmi Levéltár, Budapest*
 HT *Hadtörténeti Térképtár, Budapest*
 HTM *Hadtörténeti Múzeum, Budapest*
 MNL OL *Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára*
 OSZK M *Országos Széchényi Könyvtár, Mikrofilmtár, Budapest*
 PIM *Petőfi Irodalmi Múzeum*
 SKVMK VGy *Somogyi Károly Városi és Megyei Könyvtár, Vasvári-gyűjtemény (Szeged)*

VI. 6. b. / Mexikó

AGNM *Archivo General de la Nación de México (Mexikóváros, Mexikó)*

Bobay István Zoltán

„Mexikói magyar konkvisztádorok (1864 – 1867)”

A mexikói osztrák önkéntes sereg magyarországi születésű katonáinak
prozopográfiája, elbeszélő forrásai és további kapcsolódó kutatási
eredmények

PhD értekezés

II. kötet/1. / *Függelék (Adattár)*

2022.

Károli Gáspár Református Egyetem
Történelemtudományi Doktori Iskola

Témavezető

Dr. habil. Semsey Viktória

VII. / Tipikus és atipikus életutak

VII. 1. / *Almássy Jenő, zsadányi és törökszentmiklósi*

1844. január 16-án született Gyöngyöshalászon. „Földbirtokos fia. Pesten 6 főreális tályi tanfolyamot és Budán a 2 évi technikai tanfolyamot végezte”.¹¹⁹⁸ 1859. február 20-án, mint önkéntes hadapród lépett be az észak-itáliai háború idején felállított kassai önkéntes gyalogzászlóaljba. (Berkó István adatai szerint előbb őrmester, majd pedig mint másodosztályú alhadnagy szolgált). Személyi lapja szerint részt vett a solferioni és a magentai csatákban is. 1859 áprilisától 1860 januárjáig hadnagy (1859 júniusától főhadnagy) a cs. kir. 52. gyalogezredben; majd 1862 februárjáig a cs. kir. 68. gyalogezredben szolgált. Reiszig Ede családtörténeti adatai alapján „1861-ben Pest-Pilis-Soltvármegye esküdtje és tiszteletbeli szolgabírája”, mely a legújabb adatok fényében inkább 1862 és 1863-ra tehető.¹¹⁹⁹

1864. október 23-án huszárként lépett a mexikói önkéntesek sorába (a 2. huszárszázadban szolgált). 1865. szeptember 8-tól első oszt. alhadnagy, ugyanezen év december 16-tól főhadnagy. A mexikói osztrák önkéntes sereg feloszlását követően 1866. december 31-én átlépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe, Khevenhüller „vörös huszárjai” közé, ahol egészen Habsburg Miksa császár haláláig szolgált.¹²⁰⁰ A huszárság főparancsnoka Khevenhüller ezredes naplójában többször is megemlíti őt.¹²⁰¹ 1867. február 19-től hadnagy.¹²⁰²

Hazatérését követően 1870 szeptemberében századossá nevezték ki a m. kir. Honvédség lovasságához,¹²⁰³ mely tisztségről 1872 áprilisában lemondott és kilépett a hadseregből. Feljebbvalói nem voltak jó véleménnyel róla. Egy helyen a következőket olvashatjuk minősítési lapján: „Nem nagy indokkal viseltetik a hivatása iránt, mert az őszi gyakorlatoknál elunta

¹¹⁹⁸ HL Tiszti személyügyi anyagok, 1900 előtt született tisztek anyakönyvi lapjai és BM-től átvett tartalékos tiszti okmánygyűjtők. 31177; Almássy Jenő hdpr.

¹¹⁹⁹ HL Tiszti személyügyi anyagok, 1900 előtt született tisztek anyakönyvi lapjai és BM-től átvett tartalékos tiszti okmánygyűjtők. 31177; Almássy Jenő hdpr.; BERKÓ 1930. 71.; *Militär-Schematismus des Österreichischen Kaiserthumes*, Wien, 1859. 185.; REISZIG 1916. 3.

¹²⁰⁰ ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps Karton 158. Nr 32/162.; A mexikói okmányok kinevezését 1865. szept. 14-re teszik. AH SDN Operaciones Militares, XI/481.3/7802.

¹²⁰¹ HAMANN 1989. 188.; 203.; 209.

¹²⁰² AH SDN Operaciones Militares, XI/481.3/7802.

¹²⁰³ *A Honvéd*, 4. évf. 35. sz. (1870. szeptember 1.) 266.; *Politikai Újdonságok*, 16. évf. 34. sz. (1870. augusztus 24.) 406.

magát.”¹²⁰⁴ 1877-ben aktívan részt vett az ún. Székely puccs előkészítésében, amely végül meg-
hiúsult. Ezt követően egyes híresztelések szerint a szervezkedés során összegyűjtött pénzzel
Párizsba távozott,¹²⁰⁵ ahonnan pár éven belül hazatérhetett, ugyanis 1880-ban már öngyilkos-
sági kísérletéről számoltak be a *Pesti Hírlap*-ban: „Almásy Jenő a főváros egyik ismert alakja,
volt mexikói tiszt, s a székely puccs részese tegnapelőtt d. u. a pesti határban mellen lőtte magát.
Állapota életveszélyes, de nem reménytelen. Mint mondják, már két hét óta elmezavar jelei
mutatkoztak rajta.”¹²⁰⁶ Két napra rá pedig már a *Fővárosi Lapok* azt közli, hogy „Almásy Jenő
volt mexikói tiszt sebe, mint mondják nem veszélyes; tegnapelőtt a sebészeti kórházba szállí-
ták.”¹²⁰⁷ Későbbi sorsáról annyi ismert, hogy 1916-ban Budapesten élt és foglalkozásaként a
„m. kir. közalapítványi tiszt” megjelölés szerepel.¹²⁰⁸ *Kitüntetései*: mexikói császári Guada-
lupe-rend lovag keresztje, mexikói bronz vitézségi érem, Mexikói Francia Emlékérem.¹²⁰⁹

¹²⁰⁴ HL Tiszti személyügyi anyagok, 1900 előtt született tisztek anyakönyvi lapjai és BM-től átvett tartalékos tiszti okmánygyűjtők. 31177; Almásy Jenő hdpr.; *Budapesti Közlöny*, 6. évf. 92. sz. (1872. április 23.) 1.

¹²⁰⁵ BOBAY 2021. 87.; 94–97.

¹²⁰⁶ *Pesti Hírlap*, 2. évf. 123. sz. (1880. május 4.) 6.

¹²⁰⁷ *Fővárosi Lapok*, 17. évf. 104. sz. (1880. május 6.) 520.

¹²⁰⁸ REISZIG 1916. 3.

¹²⁰⁹ HL Tiszti személyügyi anyagok, 1900 előtt született tisztek anyakönyvi lapjai és BM-től átvett tartalékos tiszti okmánygyűjtők. 31177; Almásy Jenő hdpr.

VII. 2. / Babarczy Sándor, báró

Kempelen Béla adatai alapján báró Babarczy Sándor 1836-ban¹²¹⁰ született, édesapja Babarczy Antal (1813-1871 helytartósági tanácsos; vármegyei alispáni követ) és annak testvére 1855 novemberében nyert osztrák bárói rangot.¹²¹¹ A Kegyes Tanítórendiek Budai Főgimnáziumának Iskolai Értesítője szerint 1846–47-ben a tanulók között találunk egy Babarczy Sándor nevű diákot, aki feltehetően azonos a Mexikót is megjárt magyar katona személyével.¹²¹² A Bécsújhelyi Katonai Akadémián tett tanulmányait követően,¹²¹³ 1855. augusztus 22-től a cs. kir. seregben szolgált.¹²¹⁴ 1855–1859 között a cs. kir. 5. vértesezred 2. oszt. alhadnagya.¹²¹⁵ 1859-ben az akkor szerveződő Kecskeméti Önkéntes huszárosztályhoz került, mint 2. osztályú százados, egységével végül nem vett részt az itáliai harcokban.¹²¹⁶ 1860 és 1863 között a cs. kir. 7. dzsidásezrednél szolgált 2. osztályú századosként.¹²¹⁷

Annyi bizonyos, hogy Babarczy Sándor az osztrák cs. kir. seregből lépett át a mexikói önkéntes sereg tisztikarába 2. oszt. századosként, azonban ennek pontos ideje nem szerepel a katonai törzslapján. 1865. június 20-án 1. oszt. századosi kinevezést nyert, majd 1866. november 6-án őrnagyi rangra emelkedett. Latin-Amerikából 1867. április 13-án érkezett vissza Triestbe.¹²¹⁸

A rendelkezésre álló adatok alapján, a hazatérését követően felhagyott a katonai pályával és a Sopron vármegyei Szilen található birtokán telepedett le. „Sopronmegyének úgy közgazgatási, mint gazdasági ügyeiben jelentékeny szerepet vitt, lévén sok éven át megyei bizottsági tag, alelnök a soproni gazdasági egyesületnél és elnök a Rába szabályozási bizottságnál.”¹²¹⁹ 1871-ben feleségül vette báró Puteáni Rózát,¹²²⁰ akivel Sopron megyei birtokukon

¹²¹⁰ A bécsi katonai törzslapján születési idejeként az 1837-es esztendő szerepel; születési helyként pedig „Vásárhely”. ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps Karton 158. Nr 32/161.

¹²¹¹ KEMPELEN 1911. I. k. 186–187.; A Babarczy család családtörténeti ágrajzát ld. még: NAGY 1868. 37.

¹²¹² *Kegyes Tanítórendiek főgimnáziuma* 1847. [3.]; Ennek pontosítása még további kutatásokat igényelt.

¹²¹³ *Pesti Napló*, 36. évf. 2. sz. (1885. január 2.) 2.; SVOBODA 1897. 232.

¹²¹⁴ ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps Karton 158. Nr 32/161.

¹²¹⁵ *Militär-Schematismus* 1856. 428. ;(1857.) 428.;(1858.) 404.; (1859) 254.

¹²¹⁶ BERKÓ 1930. 74. (Berkó szerint 1859-ben főhadnagy, azonban a Schematismus alapján másod oszt. alhadnagy) *Militär-Schematismus* (1859) 361.; ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps Karton 158. Nr 32/161.

¹²¹⁷ *Militär-Schematismus* (1860–61) 372.; (1862.) 374.; (1863.) 384.

¹²¹⁸ ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps Karton 158. Nr 32/161.

¹²¹⁹ *Pesti Napló*, 36. évf. 2. sz. (1885. január 2.) 2.

¹²²⁰ KEMPELEN 1911. I. k. 187.

ötven diákot befogadó népiskolát tartottak fent.¹²²¹ 1884. december 26-án 48 éves korában Szilven hunyt el és a felesége családi kriptájában helyezték örök nyugalomra Szigligeten.¹²²²

¹²²¹ *Budapesti Közlöny*, 16. évf. 220. sz. (1882. szeptember 26.) 2.

¹²²² KEMPELEN 1911. 1. k. 187.; *Pesti Napló*, 36. évf. 2. sz. (1885. január 2.) 2.; Halálhírét közli még: *Fővárosi Lapok*, 24. évf. 306. sz. (1884. december 30.) 2011.; *Nemzet*, 3. évf. 356. sz. (1884. december 28.) 5.; *Vasárnapi Újság*, 32. évf. 1. sz. (1885. január 4.) 17.

VII. 3. / *Bogyay Vince, várbogyai*

Várbogyai Bogyai Vince 1840. május 30-án született Pusztakovácsiban. Nagykanizsai gimnáziumi tanulmányait követően 1857 decemberétől 1864 októberéig a cs. kir. 52. gyalogezrednél szolgált, kezdetben hadapródként, majd 2. oszt. alhadnagyként és egységével „1859. évben részt vett az Olaszország elleni hadjáratban”.¹²²³

1864. szeptember 27-ei dátummal lépett át a cs. kir. seregből a mexikói önkéntesekhez, mint 1. oszt. alhadnagy, 1865. június 20-tól főhadnagy.¹²²⁴ Preszly Lóránd szerint „1864–68-ig Mexikóban számos csatában vett részt, különösen a pueblai 32 napig tartott ostromnál,¹²²⁵ Auga-Vulenál [Auga-Dulce – B. I. Z.] és Carboncánál [La Carbonera – B. I. Z.]”,¹²²⁶ ahol 1866. október 18-án hadifogságba esett.

Hazatérésének időpontja nem ismert, Preszly Lóránd szerint a II. Mexikói Császárság bukását követően, több mint egy évvel később, 1868. augusztus 20-án tért haza szülőföldjére „s mint csendbiztos megyei szolgálatba lépett”.¹²²⁷ Ezzel szemben Bogyay már 1868 nyarát megelőzően vissza kellett, hogy térjen Latin-Amerikából, ugyanis neve felbukkan egy a somogyi betyárok elleni akcióban. „Somogyban a rablóvilág, elősegítve a vármegye természeti viszonyaitól, még ekkor is virágzott. Az alkotmányos korszak második évében még statáriális eljárással sem lehetett a megrendült közbiztonságot helyreállítani.” A megye alispánja, Csépan Antal 1868 májusában a betyárvilág felszámolását határozta el, és minisztériumi jóváhagyással statáriumot vezettek be. A kezdeti sikerek ellenére ennek véghezvitelével nehezen haladtak, és még több „szegénylegény” is szökésben volt. A „vármegye Bogyay Vincze, a mexikói hadjáratban résztvett tiszt vezetése alatt tizenegy pandurból álló csapatot szervez üldözésükre s két vadászszázadot (8 tiszt, 186 közember) helyeznek el azokban a helységekb, a hol a rablók leginkább meg szoktak fordulni. Ez a csapat a Csoknya melletti Nyiresi-csárdánál meg is lepi a rablókat, de ezek, egyideig tartó lövöldözés után, kivágják magukat. Még ráadásul az üldözőkkel történik szerencsétlenség. Ugyanis az egyik vadász-őrjárat tévedésből a rablók helyett a kocsin érkező Bogyay Vinczére lő, egy golyó kocsisát találja, a ki meghal, Bogyay pedig karján

¹²²³ PRESZLY 1926. 134.; vö. *Militär-Schematismus* 1858. 296.; (1859.) 185.; (1860–61.) 235.; (1862.) 237.; (1863.) 247.; (1864.) 235.

¹²²⁴ ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps Karton 147. Nr 12/59.

¹²²⁵ Úgy gondolom, hogy Preszly Puebla 1867. évi ostromára utalhat.

¹²²⁶ PRESZLY 1926. 134.

¹²²⁷ Ua.

sebesül meg, míg észreveszik a tévedést.”¹²²⁸ Juhász András betyár és bandája¹²²⁹ ellen folytatott rajtaütés menetéről néhány további mozzanatot közölt a *Heti Posta*: „Ekkor a jágerek is utána, kukoricán, mezőn üldözték, míg végre a gyótai erdőbe menekült, hol akkor már más posztok, pandurság sat. sat. is összejövén, az erdőt zár alá vették – és az egész azon szerencsétlen esettel végződött, hogy esti 9, ½ 10 órakor Bogyay Vince, (volt mexikói kapitány) mint a pandurság vezénylője, Fajszról egy vadászhadnagygyal – vett hir folytán – szinte a helyszínére érkezvén, midőn a kocsi megállt, s az említett patronnal és egy vaklövessel jelt adott volna, három vadász által, kik őket az előbb menekült négy rablónak tartották, tüzzel fogadtatott. A kocsis azonnal meghalt, Bogyai pedig karján megsebesült.”¹²³⁰ „1882 évi május 22-én kelt legfelsőbb elhatározás folytán mint közöshadseregbeli volt hadnagy a m. kir. Honvédségbe kineveztetett szabadságolt állományú hadnaggyá”, és ugyanezen év során a 71. honvédszázalóaljtotól próbaszolgálatra az 1882 januárjában megalakult Magyar Királyi Csendőrség kötelékében helyezték át, annak 1. számú parancsnokságához.¹²³¹ A csendőrséghez való áthelyezés okaként a sajtóban a következőket írták: „Bogyay Vince őrnagy azért volt kénytelen a m. kir. csendőrségnél szolgálni, mert jobbkarja golyóseb miatt erősen megbénult; s így esetleges csatában nem lett volna képes a lovassági tiszt súlyos kardját kellőleg forgatni.”¹²³² Miután sikeresen letette őrtiszti szakvizsgáját, 1883. január 1-től szakaszparancsnokként Egerben teljesített szolgálatot. Ezt követően több állomáshelyet is megjárt – Győr, Sopron és Pécs – mialatt századosi rangig jutott előre. 1901. szeptember 1-jén kérte nyugdíjazását, „mely alkalomból folyólag őfelsége legmagasabb elhatározásával részére a címzetes őrnagyi jelleg a legkegyelmesebben adományozott”.¹²³³ A nyugalmazott csendőr őrnagy birtokosa „volt a hadiéremnek, a jubileumi emlékéremnek s a porosz királyi III. osztályú koronarendnek. Nőtlen ember maradt. Magyarországon kívül Olasz-, Franciaországot, Németország egyes részeit és Mexikót – helyőrségelése során – ismerte. Magyarul, németül tökéletesen, franciául és spanyolul jól beszélt.” 1901-től 1908. szeptember 6-án bekövetkező haláláig a Somogy megyei Kötcsén élt,¹²³⁴ ahol Habsburg Miksa melletti mexikói szolgálatvállásával kapcsolatosan egy a valós dokumentumoknak ellentmondó legenda is elterjedt. Mint arról Csepinszky Mária munkájából értesülünk

¹²²⁸ BOROVSZKY – SZIKLAY 1914. 562–565.; *Budapesti Közlöny*, 2. évf. 172. sz. (1868. július 28.) 2195.; *Nefelejts*, 10. évf. 31. sz. (1868. augusztus 2.) 371.

¹²²⁹ Juhász András betyárról és bandájának tevékenységéről bővebben ld.: SZENTESI 2009. 30–32.

¹²³⁰ *Heti Posta*, 2. évf. 31. sz. (1868. augusztus 2.) 247.

¹²³¹ PRESZLY 1926. 134.

¹²³² *Pesti Hírlap*, 30. évf. 222. sz. (1908. szeptember 16.) 13., Ld. még: *Somogyvármegye*, 4. évf. 213. sz. (1908. szeptember 18.) 4.

¹²³³ PRESZLY 1926. 134

¹²³⁴ Ua.; Nekrológiáját ld.: *Pesti Hírlap*, 30. évf. 222. sz. (1908. szeptember 16.) 13.; *Somogyvármegye*, 4. évf. 213. sz. (1908. szeptember 18.) 4.

a kötcsei anekdota szerint miután már az Österreichische Freiwilligenkorps egységei elhajóztak, a kúriája teraszán nyugodtan pipázó Bogyai Vincét a falu lakossága arról kérdezgette, hogy ő miért nem hagyta el végül bajtársaival hazáját, amelyre a következő feleletet kapták: „inkább mondják, hogy itt pipál a gyáva Bogyay, mint azt, hogy itt nyugszik a hős Bogyay”.¹²³⁵

¹²³⁵ CSEPINSZKY 1996. 731.

VII. 4. / Boksay Tivadar

Boksay Tivadar életútjáról rendelkezésre állnak családi emlékezet alapján fennmaradt információk, melyek sok esetben ellentmondóak a hivatalos iratokban szereplő adatoknak. Boksay unokaöccse, Boksay Antal 1. világháborús repülőtszázados elmondása alapján nagyapái nagybátyja, „Boksay Tivadar Magyarországon született 1821-ben [...] Hivatásos tiszt, százados volt, 1845 és 1859 között a megszállt Lombardiában teljesített szolgálatot, a szabadságharcban nem vett részt, később a bécsi hadügyminisztériumba osztották be, majd pedig Ferenc József öccsének, Miksa főhercegnek, a későbbi mexikói császárnak a környezetébe került, mivel tökéletesen beszélt a német, francia, angol, olasz és spanyol nyelvet. A Trieszt melletti Miramare kastélyból ő irányította a főherceg gazdasági ügyeit, időnként pedig helyettesítette Miksa szárnysegédjét, Salm-Salm herceg dragonyos tisztet.”¹²³⁶ Egy korábbi visszaemlékezésében az unokaöcs a következő közli: „A tragikus emlékű Miksa főherceg, a későbbi mexikói császár jut eszembe, aki itt lakott hajdanában [Miramari kastély – B. I. Z.] és akinek néhai nagybácsim (nagyapám fivére) Boksay Tivadar százados parancsörtszázados volt. Nagybácsim évekig lakott itten a múlt század ötvenes éveiben a főhercegi udvarral.”¹²³⁷ Ezekkel szemben a bécsi katonai törzslap és a *Militär-Schematismusok* alapján Boksaynak az 1864 előtti katonai pályája ettől eltérően alakult, az adatok tanúsága szerint 1854. november 23-án Szatmárnémetiben lépett be a cs. kir. 39. gyalogezredhez, ahol 1856. május 11-től mint őrzővezető, 1856. október 21-től, mint tizedes, 1857. december 16-tól, mint szakaszvezető, 1859. április 3-tól, mint őrmester, 1859. július 8-tól pedig mint 2. oszt. hadnagy szolgált.¹²³⁸

1864. augusztus 3-án főhadnagyként lépett át Miksa mexikói császár Mexikóba készülő huszárságához.¹²³⁹ Mexikói szolgálati idejéről szintén valótlán adatokat közöl leszármazottja, amikor azt állítja, hogy Boksay a „mexikói császárság idején is Miksa környezetében élt, diplomáciai szolgálatot teljesített”.¹²⁴⁰ Egy másik munkájában pedig azt írja, hogy Boksay Tivadar „résztvett mindvégig” a mexikói harcokban. „Számos ütközetet harcolt végig és egy ízben a császárt életveszélyes helyzetéből mentette meg. A »Guadeloupe«- rend főtisztjévé és Guanajuató tartomány parancsnokává nevezték ki. A császárral együtt volt a szomorú

¹²³⁶ RUFFY 1979. 9.

¹²³⁷ BOKSAY [1938.]

¹²³⁸ *Militär-Schematismus* 1859. 159.; (1860–61.) 209.; (1862.) 211.; (1863.) 221.; (1864.) 209.; ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps Karton 147. Nr 21/134.

¹²³⁹ ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps Karton 147. Nr 21/134.

¹²⁴⁰ RUFFY 1979. 9.

queretárói tragédiáig.”¹²⁴¹ Ezen állításokkal szemben a hivatalos katonai okmányokból egy teljesen eltérő történet rajzolódik ki. Boksay bécsi katonai törzslapján a mexikói szolgálatát illetően csupán annyi adat került feltüntetésre, hogy 1866. január 2-án kitüntették a mexikói katona érdemérem bronz fokozatával, majd két és fél hónappal később 1866. március 14-én kilépett a szolgálatból.¹²⁴² Boksay Tivadar mexikói katonai pályájáról további iratokat a mexikóvárosi hadilevéltár őriz. Ezek alapján 1866 tavaszán kérvényezte felvételét a Mexikói Nemzeti Császári Hadsereg lovasságához. Mivel a lovas alakulatokhoz nem volt felvétel, Boksay 1866. július 20-án kapitányi rangban az 1. vadászászlóaljához kapott kinevezést. Terjedelmes menyiségű levelezés tanúskodik arról, hogy Boksay 1867 januárjában-februárjában őrnaggyá történő előléptetését és a huszársághoz való áthelyezését kérte. Ezen iratokból az tűnik ki, hogy felettesei nem minden esetben voltak megelégedve Boksay személyével, mint írják gyakran hiányzott a szolgálatból, képzelt betegségekre hivatkozott és valótlanúságokat állított. Mindezek ellenére 1867 áprilisában Boksay áthelyezést nyert a lovassághoz. Felettese Juan Soles ezredes is arra panaszkodik egyik levelében, hogy a magyar tisztnek nincsen megfelelő tudása a pozíciója betöltéshez. Emellett Soles ezredes azt is közli, hogy Boksay gyakran betegsége hivatkozva nem jelenik meg szolgálatra, miközben többen is számos alkalommal látták az utcán tartózkodni. Boksay 1867 áprilisában a Mexikói Császári Csendőrséghez kérte az áthelyezését. A csendőrség parancsnoka támogatta az áthelyezési kérelmét, mivel ekkoriban az alakulatot lovasezreddé kívánták átszervezni. Arra vonatkozóan, hogy Boksay ténylegesen áthelyezést nyert-e a fentnevezett katonai egységhez nem rendelkezünk adatokkal, továbbá későbbi mexikói sorsát illetően is hallgatnak a források.¹²⁴³

Hazaérkezésének időpontja ezedig ismeretlen. Boksay Antal erről az alábbiakat közli: „a bukás, Miksa kivégzése után osztrák–magyar tisztársaival együtt az Egyesült Államokba menekült és 1870-ben érkezett haza Magyarországra.”¹²⁴⁴ Boksay valószínűsíthetően azon katonák között volt, akik 1867 nyarán és őszén az Egyesült Államok érintésével tértek haza, ugyanis a hivatalos katonai közlöny alapján 1868-ban már hadnagyként visszatért régi ezredéhez, ahol 1878-ig szolgált (1868–1871 között: hadnagy; 1872-től főhadnagy).¹²⁴⁵ Ruffy Péter szerint egy „ideig Brünnben szolgált, és alezredesként Debrecenben fejezte be bonyolult és talán sok mindent fölfedő katonai pályafutását”. Boksay 1883-ban Magyarországon hunyt el.

¹²⁴¹ BOKSAY [1938.]

¹²⁴² ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps Karton 147. Nr 21/134.

¹²⁴³ AHMM, Cancelados, Personal, Caja num. 112./111-7/2192 Boksay Teodoro capitán de cab.

¹²⁴⁴ RUFFY 1979. 9.

¹²⁴⁵ *Militär-Schematismus* 1868. 281.; (1870.) 347.; (1871.) 375.; (1872.) 277.; (1873.) 272.; (1874.) 283.; (1875.) 284.; (1876.) 300.; (1877.) 300.; (1878.) 302.; *Budapesti Közlöny*, 5. évf. 105. sz. (1871. május 7.) 1.

VII. 5. / Breyer (Jakab) József

1836-ban született a Nógrád megyei Szécsényben, izraelita családban. Az 1864 előtti életszakaszáról kevés adat ismert. A törzslapján orvos szakképesítés szerepel.¹²⁴⁶ Egykori bajtársa, Sarlay Pál a következőképpen emlékszik meg Breyer mexikói szolgálatvállalásának motivációjáról: „mint sokan közülünk, ő is igen szűk körre levén szorítva, 1864. előtt a hazában: tevékenysége, szorgalma s törekvése számára szabadabb röptet nyitandó, Mexikóba költözött, mint az osztrák önkénytes csapat fő állatorvosa”.¹²⁴⁷

Breyer bécsi törzslapja szerint ismeretlen időpontban lépett be a mexikói osztrák önkéntes seregbe, azonban 1864. november 12-én már mint 2. oszt. állatorvost említik.¹²⁴⁸ 1866. július 6-án Thun tábornok a bronz civil érdemrendre, a mexikói császári hadügyminiszter pedig bronz katonai érdemrendre terjesztette fel, egy a lovak számára kitalált gyógyító kúra kidolgozásáért.¹²⁴⁹ 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe, gróf Khevenhüller huszárezredébe.¹²⁵⁰ 1867-ben hadifogságba került, ahol, mint kapitányt említik.¹²⁵¹

Breyer Jakab a II. Mexikói Császárság bukását követően nem tért vissza Magyarországra, hanem Mexikóban kezdett új életet. A már fentebb is idézett Sarlay erről a következőket írta: „szakismeretei s szívélyes bánásmódja által, úgy tisztársai, mint a mexikóiak tiszteletét és becsületét kiérdemelve, magának valóban irigylésre méltó állást vívott ki: a császárságot védő végcsapatok kivonulása után Veracruzban telepedett meg, hol szakfoglalkozásán kívül, hazánk fő kereskedelmi cikkének, borainknak megismertetését tűzte ki feladatául. Boraink itt általános elismerést vívtak ki; egyhangulag azon hibát fedezték azonban fel bennök, hogy minél többet iszik belőlök valaki, annál szomjasabb lesz utána.”¹²⁵² Bánó Jenő 1890-ben megjelent *Bolyongásaim Amerikában* című munkájában a következőt olvashatjuk: „Breyer úr, igen gazdag kereskedő, kinek ugyan bemutattam, de miután családjával a párizsi kiállításra utazott, nem volt alkalmam vele közelebbről megismerkedni s így személyes véleményt sem alkothattam felette, honfitársaimtól s ösmerőseitől azonban csakis szépet és jót hallottam felőle.”¹²⁵³

¹²⁴⁶ ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps Karton 155. Nr 29/193.

¹²⁴⁷ SARLAY 1868. 639.

¹²⁴⁸ ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps Karton 155. Nr 29/193.

¹²⁴⁹ AGNM, México Independente, Gobernación y Relaciones Exteriores, Segundo Imperio, Caja num. 55. Exp. 48.; ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps Karton 155. Nr 29/193.

¹²⁵⁰ ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps Karton 155. Nr 29/193.

¹²⁵¹ O[ESTE] DE BOPP 1965. 302.

¹²⁵² SARLAY 1868. 639.

¹²⁵³ BÁNÓ 1890. 109.

Sajtóértesülések szerint Breyer 1000 frank adományt küldött az 1898-ban meggyilkolt Erzsébet királyné budapesti szobrának felállítására, ahol az alábbi titulussal említik: „svéd-norvégiai főkonzul Mexikóban”.¹²⁵⁴ 1908-ban egy Miksa császár életét feldolgozó Mexikóban előadott színdarabbal kapcsolatosan ismét a magyarországi hírekbe került: „(Betiltott színdarab Mexikóban.) Mexikóból írja tudósítónk: Az utóbbi hetekben hatalmas plakátokon egy hazafias dráma bemutatását hirdette az egyik színház. A darabnak Maximiliano I. volt a címe, Miksa császár tragédiáját és »Mexikó fölszabadulását« tárgyalta s ugyancsak a plakátok ígérték, hogy a császárt és két tábornokát nyílt színen, a közönség szemeláttára fogják agyonlőni. A darab hirdetése igen kellemetlenül érintette azokat a mexikóiakat, a kik valamikor Miksa császár szolgálatában állottak, s a császár hűséges emberei voltak. Figyelmeztették a dologra a magyar-osztrák követséget, ez ismét fölkerítte Breier József svéd főkonzult, a ki igen jó barátja a városi kormányzóknak, hogy eszközölje ki a minisztérium útján a darab betiltását. Landa y Escandon kormányzó elolvasta a színdarabot, s a darab előre hirdetett tartalmát csakugyan sértőnek s a magyar-osztrák monarkia és Mexikó között való jó viszony megzavarására alkalmasnak találta. A kormány erre megtiltotta a *patriotico espectáculo*¹²⁵⁵ bemutatását. A közbenjáró Breier főkonzul, a ki régebben Svéd- és Norvégországot képviselte, s most Svédországot képviseli a mexikói köztársaságnál, magyar ember, mint huszártiszt¹²⁵⁶ került Miksa császárral együtt Mexikóba, azóta megmaradt jó magyar hazafinak s tettel, tanáccsal egyaránt készségesen segíti a hozzá forduló honfitársakat.”¹²⁵⁷ 1911. május 12-én I. Ferenc József nemesi címet adományozott Breyer Jakab József magyar állampolgár és mexikói svéd főkonzul (felesége: Lorrain Mária-Antónia) és gyermekei részére (German-Lajos, Jozefa-Mária, Mária, Róza-Anna), egy évvel később nevét Braira változtatta és a széchenyi előnevet nyerte.¹²⁵⁸ További életéről, valamint halálának időpontjáról nem találtunk adatokat.

¹²⁵⁴ *Magyar Ujság*, 7. évf. 300. sz. (1898. október 29.) 7.

¹²⁵⁵ jelentése: hazafias nézőpont

¹²⁵⁶ Valójában, mint főállatorvos.

¹²⁵⁷ *Budapesti Hirlap*, 28. évf. 155. sz. (1908. június 28.) 14.

¹²⁵⁸ MNL OL A 57 - 72 - 0436; MNL OL A 57 - 72 - 0614; MNL OL A 57 - 72 - 0891.; MNL OL W12.; MNL OL K19_72.Ld. még: Kempelen 1932. 268–269.

VII. 6. / *Bydeskuty Aladár*

1833. november 13-án született a Sáros vármegyei Komorócon. Gimnáziumi tanulmányait követően 1849. október 1-én „mint hadapród a Tullni utásziskolába” kezdte meg katonai pályáját, mely intézmény „négy évi tanfolyamát kitűnő sikerrel végezte”. 1853-tól hadnagy, 1859-től pedig főhadnagy ugyanott. 1859-ben egységével részt vett az itáliai harcokban.¹²⁵⁹

1864. augusztus 13-án – testvérét 10 nappal követve – lépett át a mexikói osztrák önkéntes seregbe és mint az utászkar vezető főhadnagya harcolta végig a mexikói kalandot.¹²⁶⁰ „A mexicói osztrák-önkéntes csapatnál hét ütközetben és egy ostromba vett részt, mely utóbbi csatánál mint az utász osztály parancsnoka magát kitüntette, amiért is a mexicói Guadalupe Rend lovag keresztjét kapta. Tlapacoyan ostrománál a bal kezén sebet kapott, és vitéz magaviseléséért a Brons érdemjellel diszítettet.”¹²⁶¹ Téves Móricz Pálnak az a megállapítása, miszerint Bydeskuty fivérével a szintén Mexikóba szolgált Sándorral „Miksa császár mellett egészen a kivégeztetéséig bátran, híven kitartottak”,¹²⁶² ugyanis Bydeskuty Aladár a hivatalos okmányok fényében már 1867. április 5-én visszalépett a cs. kir. sereg utászkarába, majd ugyanezen év novemberében ideiglenesen nyugállományba helyezték.

1869-től a 37. M. kir. honvédszászlóaljnál szolgált és az egység felállításánál „2 hónapig mint ideiglenes zászlóalj parancsnok fáradhatatlanul működött”. Még ebben az évben előléptették 2. oszt. századossá, majd 1870-ben két „hónapon át a pesti utász főtanosztályt mint oktató vezényelte”. 1871-től 1. oszt. százados ugyanott. 1872 szeptemberében áthelyezték „a Ludovika Académiába mint a hadapródi tanfolyam parancsnoka és az erődítészet tanára”. 1874-ben a pozsonyi M. kir. 58., 1875 júliusától pedig a m. kir. 41. honvédszászlóaljknál szolgált. 1874 áprilisában a törzstiszti tanfolyamot jelessel végezte, 1874-75-ben a „hadi iskolában volt”. A nevezett év novemberétől a 66. honvédszászlóalj parancsnoka. 1876. augusztusában az 56. honvédszászlóaljához került, majd augusztusban őrnagyi rangot nyert. 1879-ben az 1. honvédszászlóaljhoz helyezték át. 1881 novembertől alezredes, december 15-től pedig már az 50. honvédszászlóaljánál találjuk. 1882-ben „mint »rokkant« nyugállományba” került. Nyugdíj összegébe

¹²⁵⁹ HL Tiszti személyügyi anyagok, 1900 előtt született tisztek anyakönyvi lapjai és BM-től átvett tartalékos tiszti okmánygyűjtők. 27473 Bydeskuty Aladár alez.

¹²⁶⁰ ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps Karton 147. Nr 21/49.

¹²⁶¹ HL Tiszti személyügyi anyagok, 1900 előtt született tisztek anyakönyvi lapjai és BM-től átvett tartalékos tiszti okmánygyűjtők. 27473 Bydeskuty Aladár alez.

¹²⁶² MÓRICZ é. n. 100.

I. Ferenc József császár és király engedélyével beleszámították a mexikói szolgálati idejét is.¹²⁶³ Móric Pál értesülései szerint ezt követően visszatért szülőhelyére, a felvidéki Komorócra, ahol gazdálkodott, majd „egyik dúsgazdag sárosi birtokos jóbarátjának a falujába költözött, itt darab ideig nyugodtan élt. Az úri társaság megbecsülte, szerette, szívesen látta a világlátott, sok tudású, mély érzésű öreg katonát.” Móric közlése alapján Bydeskuty egy örökösödési per miatt öngyilkosságot követett el: az „érzékeny lelkű, belső, nemes lelki életet élő vén katona nem tétovázott, fejének szegezte a revolvert és agyonlőtte magát”.¹²⁶⁴ Gyászjelentése alapján halálának időpontja 1906. március 7., helyszíne pedig a felvidéki Magyarapronca.¹²⁶⁵ Katonai pályafutás során nyert vitézségi érdemei: mexikói császári Guadalupe-rend lovag keresztje (1871); „cs. mexikoi érdemjel”; Hadiérem (1874).¹²⁶⁶

¹²⁶³ „Bydeskuty Aladár alezredes, ki 29 évi, 11 havi és 11 napi szolgálat után 1522 firt 50 krral volt nyugdíjazva, és a kinek nyugdíja, tekintettel a mexikói osztrák hadtestben eltöltött 2 évi, 7 havi, 24 napi szolgálatára, fölemeltetett 1680 firta; többlet 157 > 50 >”. *Országgyűlés nyomtatványai. VII. k.* 1885. 416.; Ld. még: *Állami Zárszámadás* 1894. 392.; *Zárszámadás* 1884. 206

¹²⁶⁴ MÓRICZ é. n. 101.

¹²⁶⁵ Gyászjelentését ld.: Függelék. Gyászjelentések.

¹²⁶⁶ HL Tiszti személyügyi anyagok, 1900 előtt született tisztak anyakönyvi lapjai és BM-től átvett tartalékos tiszti okmánygyűjtők. 27473 Bydeskuty Aladár alez.

VII. 7. / *Bydeskuty Sándor*

1841. május 24-én született a Sáros vármegyei Komorócon. Testvéréhez hasonlóan „a Tulni cs. kir. utász iskolát jó sikerrel végezte” és „1859. Május 1-én a tulni utász iskola által mint főutász felavattatott”. 1859–1864 között 1. oszt. alhadnagy a 60. cs. kir. gyalogezrednél, 1859. június 24-én részt vesz a solferinói csatában.¹²⁶⁷

1864. augusztus 3-án főhadnagyi rendfokozattal lépett át a Mexikanische Österreichische Freiwilligenkorpsba. 1866. április 30-án a Mexikói Nemzeti Császári Hadsereg lovasságához került, ahonnan a nevezett év novemberében visszavezényelték eredeti egységéhez, a mexikói osztrák önkéntes seregbe. Mexikói levéltári iratok alapján ismeretlen időpontban kérte az áthelyezését a Mexikói Császári Csendőrséghez,¹²⁶⁸ ahova a törzslapja szerint ismeretlen időpontban 2. oszt. századosként áthelyezést nyert. Hazatérésének időpontja: 1867. április 7.¹²⁶⁹

Visszatérését követően 1867. április 1. és november 15. között a cs. kir. 60. gyalogezrednél hadnagy, 1869. április 8-án pedig „a m. kir. honvédség tetteles állományába hadnaggyá neveztetett ki”. Ugyanezen év során a „a pesti főtanosztály”-hoz vezényelték. 1869. szept. 31-től főhadnagy a m. kir. 35., majd 1870. júl. 13-tól a m. kir. 39. honvéd zászlóaljnál a „kerületi tiszti és tisztképzői iskolában mint tanár az utászatot, harcászatot és erődítészetet adta elő.”¹²⁷⁰ 1872-ben a III. honvédkerület „szab. állam. tisztképző iskolában” utász és erődítési ismereteket oktatott. 1872–73-ban a Ludovika Akadémián „a magasabb tiszti tanfolyamot”, majd 1880-ban a „főtiszti tanfolyamot” végezte. 1873-ban parancsörtisztként áthelyezték az 1. honvédkerületbe, majd 2. oszt. századosá léptették elő. A következő év májusában a m. kir. 38. zászlóaljhoz került, bő fél évvel később (1874. dec. 28.) a m. kir. 43. zászlóaljhoz helyezték. 1875-ben a II. dandár utász tanfolyamán tanár, az őszi hadgyakorlatok idején századparancsnok, október-novemberben oktatási felügyelő. 1876 júniusában egy esztendőre szabadságolták, de még

¹²⁶⁷ HL Tiszti személyügyi anyagok, 1900 előtt született tisztek anyakönyvi lapjai és BM-től átvett tartalékos tiszti okmánygyűjtők. 27476 és 27475. Bydeskuty Sándor; *Militär-Schematismus* (1859.) 201.; (1860-61.) 251.; (1862.) 253.; (1863.) 263.; (1864.) 251.

¹²⁶⁸ AGNM, México Independente, Gobernación y Relaciones Exteriores, Segundo Imperio, Caja num. 47. Exp. 100.

¹²⁶⁹ ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps Karton 158. Nr 32/86.

¹²⁷⁰ *A Vasárnapi Újságban erről a következőképpen számoltak be:* „(A katonai tudományok) előadásait f. hó 10-én kezdik meg a pozsonyi, kassai s kolozsvári jogakadémiákon. Pestre nézve a határidő még nincs megállapítva. Előadó tanárok: Pozsonyban Drezdák Viktor honvédfőhadnagy, s Palkovits Viktor hadnagy, Kassán Bydeskuty Sándor főhadnagy,” *Vasárnapi Újság*, 17. évf. 42. sz. (1870. október 16.) 537.

ugyanezen év decemberében visszatért a szolgálatba. 1876. november 26-án újra a m. kir. 39., majd két hét múlva a 38. zászlóaljhoz került. 1876-ban megnősült, házasságából egy lánya született, 1885-ben már, mint özvegyet említik. 1877. áprilisában „az öszpontosított dandár utász tanosztály parancsnoka”. A nevezett év nyarán ismét betegállományban volt, majd visszatért századához. 1878 nyarán ismét sokat betegeskedett, majd augusztustól november közepéig „állandósított századparancsnok, azontul a törzstiszti tanfolyam hallgatója”, melyet 1880-ban „megfelelő eredménnyel végezte”. 1883. május 1-én, mint a m. kir. 38. zászlóalj parancsnoka őrnaggyá léptették elő, május 30. és augusztus 14. között betegség miatt ismételen szabadságolták. 1884 áprilisa és júniusa között tanzászlóaljparancsnok, majd a 38. zászlóalj tényleges parancsnoka. 1885-ben többek között Sáros megyében sorozóelnök. 1886 és 1887 folyamán állomáshelyei Léván és Budapesten, 1888-ban pedig Budapesten és Kassán voltak. Ezen időszak alatt többek között zászlóaljparancsnok, „törzstiszti és felsőbb tiszti tanfolyamban tanár”, 1889-ben alezredessé léptették elő.¹²⁷¹ Mint Szinnyei József írja ekkoriban a Ludovika Akadémián „a tereptan, tervrajz és hadsereg-szervezés” tanárává nevezték ki, és Szinnyei megjegyzi azt is személyéről, hogy császári királyi kamarásként is működött.¹²⁷² 1890 januárja és áprilisa között ismét betegállományban volt, május 1-től „várakozási illetékkal szabadságolva”. Ugyanezen év június 1-től „az 1ső ezrd 1ső zászlóalj parancsnoka”, 1892-ben ezredessé nevezték ki. Ekkor a besztercebányai m. kir. 16. honvédszászlóaljhoz rendelték „ideigelenes vezetés céljából”. 1892 végéig az említett ezred parancsnokaként szolgált.¹²⁷³ 1909 és 1911 között a budapesti Honvéd Menház parancsnoka.¹²⁷⁴ 1913. május 22-én Budapesten hunyt el.¹²⁷⁵ Hadtudományi munkája: „Az osztrákmagyar monarchia véderejének szervezete”.¹²⁷⁶ Kiténtetése: cs. kir. hadiérem, a cs. mexikói Guadalupe rend lovagja, mexikói francia emlékérem.¹²⁷⁷

¹²⁷¹ HL Tiszti személyügyi anyagok, 1900 előtt született tisztek anyakönyvi lapjai és BM-től átvett tartalékos tiszti okmánygyűjtők. 27476 és 27475. Bydeskuty Sándor

¹²⁷² SZINNYEI 1891. 1438. (Szinnyei József munkájában neve Bydestuti Sándor (ippi) alakban szerepel, amely minden bizonnyal elírás következménye.)

¹²⁷³ HL Tiszti személyügyi anyagok, 1900 előtt született tisztek anyakönyvi lapjai és BM-től átvett tartalékos tiszti okmánygyűjtők. 27476 és 27475. Bydeskuty Sándor

¹²⁷⁴ FARKAS 2015. 443.

¹²⁷⁵ Gyászjelentését ld.: Függelék. Gyászjelentések.; *Magyarország*, 20. évf. 122. sz. (1913. május 24.) 9.; Gulyás Bydeskuty Sándor halálának az idejét tévesen 1914-re teszi. GULYÁS 1942. 351.

¹²⁷⁶ *Magyar könyvkereskedők évkönyve* 1891. 55.

¹²⁷⁷ HL Tiszti személyügyi anyagok, 1900 előtt született tisztek anyakönyvi lapjai és BM-től átvett tartalékos tiszti okmánygyűjtők. 27476 és 27475. Bydeskuty Sándor

VII. 8. / Czeke Gotfrid Miklós, szentgyörgyi

Czeke Miklós 1833-ban született Kőszegen. 1850. március 18-án a 6. ulánus ezred kötelékében kadétként kezdte meg katonai pályáját, ahonnan egy évvel később áthelyezték a 8. ulánus ezredhez, ahol hadnagyként, majd pedig főhadnagyként szolgált. 1854–1856-ban a krími háború idején egységével részt vett a havasalföldi katonai műveletekben.¹²⁷⁸ Az 1860-as évek elején sikeres vizsgát tett a központi lovas iskolában, amelyet követően 1862 májusában visszakerült ezredéhez, melynek ezredtulajdonosa Habsburg Miksa főherceg volt.¹²⁷⁹

Czeke 1865. február 20-án lépett át a Mexikóba induló önkéntesek sorába első osztályú huszárszázadosként. 1866 szeptemberében elnyerte a Guadeloupe Miasszonyunk Rend lovagkeresztjét, 1866 novemberében pedig már, mint őrnagy a Mexikói Bronz Katonai Érdemrendet. 1867. április 13-án tért vissza Európába.¹²⁸⁰

Hazatérését követően a cs. kir. 8. ulánusezredhez tért vissza előbb másod-, majd pedig első osztályú századosként. 1869-ben átvezényelték a 13. huszárezredhez, az előmenetele viszont megrekedt, ugyanis az ahhoz szükséges elméleti és gyakorlati vizsgát nem sikerült letennie. Ezt követően lovas oktatóként tevékenykedett. 1872-ben megházasodott és családot alapított, majd 1874–75-ben kitűnő eredménnyel abszolválta a katonai előmeneteléhez szükséges vizsgát. Ekkor újból csapathoz vezényelték, 1876. május 1-én őrnagyi kinevezéssel a cs. és kir. 7. huszárezredhez került, amely egységgel részt vett Bosznia-Hercegovina 1878-as okkupációjában. 1882-ben visszavezényelték a 13. ulánusezredhez, ahol ezredesei rangot nyert. Folyamatosan romló egészségi állapota miatt végül Budapestre az „I. számú lószorozó-bizottság”-hoz került. Katonai pályafutása elismeréséül 1885 májusában a Katonai Érdemkeresztet

¹²⁷⁸ A Habsburg Birodalom és Törökország között 1854. június 14-i megállapodás értelmében a Moldvából és a Havasalföldről kivont orosz hadak helyére, 1854 augusztusában és szeptemberében Hess tábornagy vezetésével egy 40 ezeres osztrák kontingens érkezett a Al-dunai fejedelemségekbe, hogy a krími háború eszkalálódását megelőzendően egy ún. semleges zónát teremtsenek a hadviselő felek között a balkáni hadszíntéren, ezzel biztosítva a balkáni status quót. KÖPECZI – MISKOLCZY – SZÁSZ 1986.

¹²⁷⁹ Szentgyörgyi Czeke György életrajzát közli egy az Osztrák-Magyar Monarchia – és részben magyar – hadtörténelemmel foglalkozó internetes szakportálon.

<http://austro-hungarian-army.co.uk/biog/czeke.htm>

(2017. szeptember 5.)

¹²⁸⁰ ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps Karton 158. Nr 32/165; Az internetes szakportálon közzétett adatok, vagyis Czeke belépésének, illetve őrnagyi címe elnyerésének dátuma, valamint két kitüntetésének időpontja nem egyezik meg a katonai törzslapon közölt adatokkal. Valamint tévesen került lejegyzésre, hogy Czeke 1867. április 13-án indult haza Mexikóból, ugyanis az már a visszatérés időpontját jelöli.

<http://austro-hungarian-army.co.uk/biog/czeke.htm>

(2017. szeptember 5.)

adományozták számára. Halálával kapcsolatban eltérő információk állnak rendelkezésre. Életrajza alapján fél évvel később Sopronban hunyt el,¹²⁸¹ ezzel szemben a korabeli újságok hasábjain az jelent meg nekrológiájában, hogy „a Grác melletti Eggenbergben, vizgyógyintézetben hunyt el.”¹²⁸² Az első magyar könyvtárosnő, Czeke Marianne 1938-ban napvilágot látott életrajzi írásában a következőképpen emlékezik meg édesapjáról: „Atyámra úgy emlékszem, mint száraz humoru, derüs katona- és vadászemberre, aki a katonai erényekben bővelkedő volt monarchia közös hadseregének kiváló lovastisztje volt. Mint fiatal tiszt a tragikus végű Miksa császárral Mexikóban járt, és kitüntetésekkel küzdötte végig a boszniai hadjáratot, a maglaji hadi ténnyről híres 7-es huszároknál. Apámat sűrűn váltakozó állomáshelyeire, Stájer- és Morvaországba, majd Budapestre hűgommal mint gyermekek, szívesen követtük. [...] Apánk váratlan halála vetett véget e vándorlásnak”.¹²⁸³

¹²⁸¹ Ua.; Alezredesi előléptetése: *Budapesti Közlöny*, 12. évf. 98. sz. (1878. április 28.); Visszavezenylését a 13. ulánusezredhez ld. még: *Budapesti Közlöny*, 16. évf. 249. sz. (1882. október 29.) 1.; *Pesti Napló*, 36. évf. 98. szám (1885. április 10.) 3.

¹²⁸² *Fővárosi Lapok*, 22. évf. 179. sz. (1885. július 31.) 1151.; *Vasárnapi Újság*, 32. évf. 31. sz. (1885. augusztus 2.) 506.

¹²⁸³ CZEKE 1938. 5.

VII. 9. / Czillich Guido

1824. december 22-én született Bécsben,¹²⁸⁴ édesapja Czillich Károly udvari kancelláriai titkár volt, akit az uralkodó 1832. november 26-án emelt nemesi rangra, gyermekeivel – Jenő, Guidó, Anna és Gabriella – egyetemben.¹²⁸⁵ A fiatal Guido 1844. augusztus 13-tól 1845. november 10-ig vármegyei aljegyző volt. Zólyom vármegye ajánlására 1845. május 1-től a Magyar Királyi Testőrségnél szolgált,¹²⁸⁶ „honnan 1848 szeptember 10-én ugyan elbocsátását kérte, azonban még november 30-ig a gárdánál maradt. Ekkor atyja kérelmére beosztatott az 5. (Radetzky) huszárezredbe, hol 1849-ben” főhadnagyként szolgált. 1850. január 24-én I. Ferenc József osztrák bárói rangra emelte. 1854-ben 2. oszt. százados, majd 1857-től 1. oszt. százados a Radetzky huszárezredbe, ahonnan 1864 folyamán nyugállományba vonult.¹²⁸⁷

1864. július 17-től szolgált a mexikói osztrák önkéntes seregben, mint 1. oszt. huszárszázados, majd ugyanezen év szeptember 5-től őrnagy. 1866. október 15-én áthelyezték a Mexikói Nemzeti Császári Hadsereg 4. lovasezredéhez,¹²⁸⁸ ahol 1866 novemberében alezredessé léptették elő.¹²⁸⁹ 1867 elején még Mexikóban tartózkodott és kérte újbóli szolgálatba helyezését.¹²⁹⁰

Későbbi sorsáról csupán annyit adat áll a rendelkezésünkre, hogy 1896-ban a Felső-Ausztriai Gmunden fürdőjét meglátogatta „báró Czillich Guidó” is.¹²⁹¹

¹²⁸⁴ HELLEBRONTH [1939.] 121.

¹²⁸⁵ KEMPELEN 1912. III. k.

¹²⁸⁶ 1846-ban adományt tett a József Nádor Nemzeti Képcsarnok számára. *Budapesti Híradó*, 2. évf. 407. sz. (1846. június 21.) 420.; *Jelenkor*, 15. évf. 45. sz. (1846. június 7.) 268.; *Pesti Hírlap*, [6. évf.] 683. sz. (1846. május 29.) 367.

¹²⁸⁷ HELLEBRONTH [1939.] 121–122.; SEBETIC 1898. I. k. 33, 73.

¹²⁸⁸ ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps Karton 147. Nr 21/127.

¹²⁸⁹ AGNM, México Independente, Gobernación y Relaciones Exteriores, Segundo Imperio, Caja num. 53. Exp. 33.

¹²⁹⁰ AGNM, México Independente, Gobernación y Relaciones Exteriores, Segundo Imperio, Caja num. 50. Exp. 54.

¹²⁹¹ *Pesti Hírlap*, 18. évf. 253. sz. (1896. szeptember 14.) 6.

VII. 10. / *De la Motte Artúr*

De la Motte¹²⁹² Artúr, De la Motte Antal Károly belügyminisztériumi osztály tanácsos és gróf Almássy Izabella gyermekeként látta meg a napvilágot 1840-ben.¹²⁹³ Katonai pályáját 1857-ben a cs. kir. 10. huszárezrednél kezdte, ahol ugyanezen év során kadétból 2. oszt. alhadnaggyá léptették elő; 1860–61-ben uo. már főhadnagyi rangban szolgált. 1859-ben elnyerte a Katonai Érdemkeresztet.¹²⁹⁴ 1863-ban a M. kir. Udvari Kancelláriánál díjszabás nélküli ügyintéző.¹²⁹⁵

1864. november 12-én csatlakozott Miksa mexikói császár önkéntes huszárságához. Mexikói katonai karrierje a következőképpen alakult: 1864. dec. 11.: tizedes; 1865 eleje szakaszvezető; 1865. máj. 31.: 2. oszt. alhadnagy; 1865. okt. 18.: 1. oszt. alhadnagy; 1866. márc. 27.: főhadnagy. 1866. november 15-én szolgálaton kívül helyezésért, 6 hónapnyi zsoldért, valamint Európába történő visszatérés engedélyezéséért folyamodott.¹²⁹⁶ Tardy Lajos szerint a mexikói császárság bukását követően Mexikóban „maradt és jelentős közigazgatási tisztséget töltött be”.¹²⁹⁷

Úgy tűnik De la Motte Artúr ismeretlen időpontban hazatért, ugyanis 1871 ősztől kilenc évre bérbe vette a csákvári Eszterházy uradalomhoz tartozó ászári gazdaságot. „Az uradalom ugyan bérelengedést vagy csökkentést sohasem, de fizetéshalasztást kivételesen engedélyezett egy-egy bérlőjének. E tekintetben a félévenként újra és újra halasztást kérelmező gróf de la Motte Artúr okozott különösen sok gondot az uradalmi adminisztrációnak” állapítja meg Für Lajos egy az uradalom 19. századi történetéről írott munkájában. De la Motte 1871 és 1873 között egy évi bérleti díj összegének megfelelő tartozást halmozott fel. 1875 nyarára valamilyen sikerült csökkenteni az adósság összegét, azonban az ezt követő években pénzügyi helyzete újból negatív irányt vett, és 1878-ban „de la Motte Artúr tartozása egy évi bérösszegének másfélszerese (8100 ft) fölé emelkedett. A következő évben végleg betelt a pohár: hátraléka az uradalom bérleti gyakorlatában példátlan magasságba szökve — 9287 ft-ra ugrott. A bérletéből egy évvel korábban kimozdított gróf ellen bírósági eljárást indított az uradalom. Megmaradt

¹²⁹² A De la Motte család francia eredetű és 18. században nyert magyar nemesi címet.

¹²⁹³ NAGY 1858. b. 273.; KEMPELEN 1912. III. k. 278.

¹²⁹⁴ *Militär-Schematismus* 1857. 232.; (1858.) 446.; (1859.) 275.; (1860-61.) 399.; (1862.) 48.

¹²⁹⁵ *Pester Lloyd-Kalender* 1863. 8.

¹²⁹⁶ ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps Karton 154. Nr 28/116.

¹²⁹⁷ Ld. Dokumentumok a Tardy-hagyatékából. Kiadatlan könyvrészletek.; Tardy Lajos jegyzeteiben az információ forrását illetően semmilyen adat sem szerepel.

értékeit-javait a lefoglalás után eladták, s az így szerzett pénzhez a szerződéskötéskor letétbe helyezett 2000 ft-os” összeggel kiegészítve sem volt elegendő a Mexikót megjárt magyar katonára teljes tartozásának a rendezésére, amely még több mint ezer forintra rúgott és a fennmaradó összeget még 1881-ben sem tudták tőle behajtani.¹²⁹⁸ De la Motte Artúr az ezt követő években Erdélybe költözött, ugyanis 1884-től a Fogarasi Ménesintézet gazdasági intézője volt, 1906-tól jószágfelügyelőséggel kiegészülve.¹²⁹⁹ 1910-től az Erdély-délvidéki vasút r.t. igazgatósági tagja.¹³⁰⁰ A de La Motte család dokumentumait „özvegy Skrubenszky Ottóné báróné, született de la Motte grófné [...] a család utolsó férfitagjának, de la Motte Artúr grófnak óhajára helyezte el” a Magyar Nemzeti Múzeumban.¹³⁰¹ De la Motte Artúr 1910. augusztus 27-én Fogarason halálozott el.¹³⁰²

¹²⁹⁸ FÜR 1966. 142–143.; FÜR 1969. 132. ld. 64. sz. lábjegyzet

¹²⁹⁹ *Magyarország tiszti cím és névtára* 1884. 239.; (1886.) 298.; (1887.) 299.; (1888.) 322.; (1889.) 329.; (1890.) 331.; (1891.) 335.; (1892.) 340.; (1893.) 344.; (1894.) 350.; (1895.) 352.; (1896.) 391.; (1897.) 442.; (1898.) 476.; (1899.) 494.; (1900.) 481.; (1901.) 490.; (1902.) 506.; (1903.) 507.; (1904.) 268.; (1905.) 284.; (1906.) 304.; (1907.) 310.; (1908.) 315.; (1909.) 329.; (1910.) 347.

¹³⁰⁰ *Budapesti cím- és lakjegyzék* 1910. 349.

¹³⁰¹ *Budapesti Hirlap*, 30. évf. 243. sz. (1910. október 13.) 13.

¹³⁰² *Budapesti Hirlap*, 30. évf. 205. sz. (1910. augusztus 30.) 12.

VII. 11. / *Dietrich Adolf Edler von Sachsenfels (Dietrich Adolf)*

1829-ben született Nagyszebenben. 1848. december 13-án állt be a cs. kir. 79. gyalogezredhez. Az 1848–49-es szabadságharc idején Erdélyben a császári oldalon harcolt, több összecsapásban, ütközetben is részt vett (1849. január 21. Nagyszeben; febr. 4. Vízakna; március 3. Medgyes; június 22–23. Előpatak, Szemrje, Sepsiszentgyörgy és augusztus 1-én a Bükszád-Kászoni ütközetben).¹³⁰³ 1849 januárjától őrmesterként szolgált, majd ugyanezen év márciusában 2. oszt. hadnagyi kinevezést nyert. Ezt követően a következőképpen alakult pályája: 1851: 1. oszt. hadnagy; 1854: főhadnagy; 1859: 2. oszt. százados, 1863: 1. oszt. százados.¹³⁰⁴

1864 júliusában lépett át a mexikói önkéntes sereg kötelékébe. Mexikóban kezdetben korábbi rangja megtartása mellett szolgált az orizabai helyőrségben. 1866. július 6-án őrnaggyá léptették elő.¹³⁰⁵

1867. április 13-án érkezett vissza szülőföldjére.¹³⁰⁶ 1879-ben a kolozsvári cs. és kir. 50. magyar gyalogezred, 1880–81-ben pedig a cs. és kir. 26. magyar gyalogezred alezredese. 1883 és 1886 között, mint ezredes a debreceni cs. és kir. 39. magyar gyalogezred parancsnoka.¹³⁰⁷ (Később az ezred katonái az egység kürtjelének mondókájaként „egyik szeretett öreg ezredesük nevét dalolták: »Az öreg Dietrich, az öreg Diétrich!«”¹³⁰⁸) 1887. szept 1-től nyugalománú vezérőrnagy.¹³⁰⁹ Hazatérését követően 1874-ben vette nőül Schulte Juliannát, akitől három gyermeke született.¹³¹⁰ Az adatok alapján úgy tűnik, hogy Dietrich Adolfnak egy másik házasságából is született egy Adolf nevű fia, aki 1917-ben a magyar kereskedelmi minisztérium tanácsosaként szolgált. Miksa mexikói császár egykori tisztje 1891-ben már szolgálaton kívül

¹³⁰³ ÖStA KA, Qualifikationslisten: Adolf Dietrich Kt. 454.; Pensionsbücher Generale 3/218.

¹³⁰⁴ ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps Karton 147. Nr 21/18.; *BÁCSKAI – FELHŐ – BÓNIS 1969. 74.*

¹³⁰⁵ ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps Karton 147. Nr 21/18.; *BÁCSKAI – FELHŐ – BÓNIS 1969. 74.*

¹³⁰⁶ ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps Karton 147. Nr 21/18.

¹³⁰⁷ *Militär-Schematismus* 1879. 336.; (1880.) 302.; (1881.) 306.; (1883.) 344.; (1884.) 346.; (1885.) 346.; (1886.) 348.; (1887.) 143.

¹³⁰⁸ MARKÓ 1921.; KISS 2018.

¹³⁰⁹ ÖStA KA, Qualifikationslisten: Adolf Dietrich Kt. 454.; Pensionsbücher Generale 3/218.; *Militär-Schematismus* 1887. 143.; *BÁCSKAI – FELHŐ – BÓNIS 1969.* tévesen azt közli, hogy 1882-től tábornoki rangban szolgált. (74.)

¹³¹⁰ 1. Richárd, aki 1916-ban hadnagyként szolgált, 2. Alfréd, aki 1877-ben született és komoly karriert futott be („1907-ben az adriai flottánál sorhajóhadnagy, 1917-ben korvettkapitány, 1918-ban a hadseregparancsnoksághoz beosztott admirális vezérkari főnöke, és mint ilyen Horthy Miklós tiszttársa volt. A békekötés után alkalmasint ennek köszönhető, hogy 1921-ben a m. kir. folyamrendészeti hatóság vezetője, az 1930-as években pedig rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter lett. 1942-ben még élt.”); 3. Miksa 1878. szeptember 3-án Nagyváradon született, később a Bécsújhelyi Katonai Akadémia növendéke volt, ezt követően kapitányi rangban szolgált, majd elméje megborult. 1918-ban hunyt el. SVOBODA 1897. 188.; *BÁCSKAI – FELHŐ – BÓNIS 1969. 74.*

volt és Nagyszébenben élt.¹³¹¹ A Mexikót megjáró főtisztnek két jelentős irathagyatéka is fennmaradt, amelyben döntően a latin-amerikai országhoz kapcsolódóan lelhetőek fel hivatalos okmányok és magándokumentumok. A Bécsi Városi Könyvtár (*Wienbibliothek im Rathaus*) kéziratgyűjteményében megőrződött irathagyatékában kizárólag a mexikói szolgálati idejéhez köthető dokumentumok találhatóak: a mexikói osztrák önkéntes sereg parancsnokságának hivatalos jelentései és különféle hivatalos levelezése (körlevelek, kérvények stb.), kiképzési iratok, mexikói és osztrák újságkivágások és menyasszonyával folytatott levelezése napló formában rendezve, melynek címe „Über Mexiko von einem Augenzeugen” (Egy szemtanú Mexikóról – B. I. Z.).¹³¹² Dietrichnek nemcsak Bécsben, hanem a magyar fővárosban is találhatóak Mexikóval kapcsolatos dokumentumai. Fiának, Dietrich Alfrédnek 1958-ban került négy csomónyi irathagyatéka a Budapest Főváros Levéltárába, amelyek közül két doboznyi édesapjához köthető. Ezek között megtaláljuk a cs. kir. 79. gyalogezred egyik parancskönyvét, valamint a mexikói osztrák önkéntes sereg orizabai helyőrségének (Estado de Veracruz) a levelező- és parancskönyveit.¹³¹³ Ezen iratok későbbi feldolgozásával Dietrich életrajza tovább bővíthető.

¹³¹¹ BÁCSKAI – FELHŐ – BÓNIS 1969. 74.

¹³¹² WBR, Nachlassverzeichnis Handschriften, AC15994402

¹³¹³ BÁCSKAI – FELHŐ – BÓNIS 1969. 74.

Az irathagyaték jelzete: BFL, XIII.2 Családi Iratok. A Dietrich család iratai 1770-1942

VII. 12. / Domaniczky István

1839. október 3-án született Vácon. Miután Budán elvégezte a főreáliskolát, a bécsi műegyetemen tanult, amelynek sikeres abszolválását követően a „kalocsai érsek főmérnökénél volt gyakorlaton”,¹³¹⁴ majd 1859-ben a cs. kir. 32. gyalogezredhez jelentkezett, ahova felvételt nyert, azonban rögtön áthelyezték a cs. kir. 10. tüzérezredhez. Katonai előmentele a következőképpen alakult: 1859. okt. 2.: hadapród; 1859. dec 21.: ágyús; 1860. máj. 6.: irányzó; 1860. nov. 26.: tizedes, 1861. febr. 1.: szakaszvezető. 1863. jún. 16-án a cs. kir. 16. tüzérszertár-parancsnokságához került, ahonnan egy hónappal később, 1863. júl. 16-án a cs. kir. 14. tüzérszertár-parancsnokságához helyezték át, tűzmesteri előléptetéssel.¹³¹⁵

1864 tavaszától vagy nyaratól a mexikói császári testőrségben szolgált. Pontos belepérének ideje ismeretlen, a testőrnaplók alapján (melynek egyik szerzője maga Domaniczky István volt) a császári testőrök 1864. július 28-án kezdték meg az utazásukat az *Adria* kereskedelmi hajó fedélzetén Mexikóba, ahová a nevezett év novemberében érkeztek meg. Domaniczky mexikói szolgálatvállalásáról nem rendelkezünk hivatalos adatokkal, e téren is egyelőre csupán a testőrnaplókra támaszkodhatunk. Ezek alapján úgy véljük Domaniczky István lehetett az egyike, azon négy magyar testőrnek, akik 1865. december 11-én kiléptek a szolgálatból és visszautaztak Európába.¹³¹⁶

Domaniczky István miután hazatért Latin-Amerikából, a rá következő évben a „tüzértörzsnél hadnaggyá neveztetett ki s mint ilyen részt vett az 1866-diki olaszországi hadjáratban”. Ezt követően 1868-ban a steiri fegyvergyárat ellenőrző bizottságnak volt a tagja, 1869-től pedig a „honv. ministeriumba osztatott be s ott nyugdíjaztatásáig alkalmazva, főleg a hadműszaki ügyek intézésével foglalkozott”.¹³¹⁷ 1869-ben és 1870-ben a pesti Királyi Magyar Tudományegyetemen hadtudományt oktatott (előadásai: Fegyvertan, A tábori és állandó erődítés alapszabályai, A tábori szolgálat¹³¹⁸), valamint miniszteri titkári tisztet is betöltött. Egy újsághír szerint 1881-ben egy gazdag mexikói bankár, akit még a latin-amerikai államban ismert meg, komoly

¹³¹⁴ *A Ludovika Akadémia Közleménye* 1899. 632.; Életrajzát közli még: *A Franklin kézi lexikona* 1911. I. k. 695.; *A Pallas Nagy Lexikona* 1904. 378.; BOROVSKY – SZIKLAY 1911. II. k. 252.; GULYÁS 1944. 58.; *Révai Nagy lexikona* 1912. 668.; SZINNYEI 1893. 987–988.; Röviden bemutatja: MARKÓ 1961. 759–760.

(A Tardy-hagyaték családtörténeti magándokumentumok másolatát is őrzi.)

¹³¹⁵ ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps Karton 170.

¹³¹⁶ A testőrnaplókról bővebben ld.: ATZE 2017.; BEVILAQUA 1927.; DÖNTŐ [DOMANICZKY] 1868.; DOMANICZKY – [LÁNYI] 1894. Újabb kiadása: DOMANICZKY – [LÁNYI] 1992.

¹³¹⁷ *A Ludovika Akadémia Közleménye* 1899. 632.

¹³¹⁸ *A Királyi Magyar Tudományegyetem tanrendje* 1869–1870. 11.; Ld. még: ÁCS 2013. 91.

pozíciót ajánlott fel a számára, amit végül visszautasított.¹³¹⁹ A Mexikót megjárta magyar tiszt 1883-ban őrnagyi, 1889-ben alezredesi, 1892-ben pedig ezredesi címet nyert és még ugyanezen év során nyugállományba helyezték.¹³²⁰ Domaniczky István a magyar katonai múlt egy méltatlanul elfeledett szakírója, aki jelentős szakpublikációs tevékenységet folytatott. Írásai korabeli lapokban, szakfolyóiratokban és önálló köteteként jelentek meg.¹³²¹ Gyakran használt írói álneve a Döntő István volt.¹³²² Kiemelkedőnek mondható katonai szakszótár alkotó tevékenysége. „Tőle származik az újabb magyar katonai műszavaknak majdnem egész tömege. E kifejezések az ő vezető közreműködésével kidolgozott és az 1892. és 1895. kiadott két kötetes hivatalos Katonai szótárba is fölvétettek. A legelső magyar fegyvertant is ő írta. Irányadólag vezette továbbá a Lankmayr-féle nagy fegyvertannak nyelvünkre való fordítását, illetőleg ő végezte e mű egyes részei újabb magyar kiadásainak szerkesztését is.”¹³²³ Markó Árpád hadtörténész eképp méltatta lexikográfiai munkásságát: „Helyes nyelvérzékkel tudott új szavakat alkotni és megtalálni az értelem szerint legjobban lefordított kifejezéseket.”¹³²⁴ Domaniczky a Ferenc József rend lovagja, a katona érdemérem és hadi érem tulajdonosa volt,¹³²⁵ valamint tagja volt a Magyar Mérnök és Építész Egyletnek.¹³²⁶ Budapesten hunyt el 1905-ben.¹³²⁷

¹³¹⁹ „Bonorum direktor Mexikóban. D—ky István honvédelmi miniszteri titkár Miksa császárral volt künn Mexikóban, s ott benső barátságot kötött egy gazdag bankárral, a ki Mexiko legnagyobb földbirtokosai közé tartozott. — A baráti viszony nem szakadt meg akkor se, midőn Miksa császár szerencsétlen vége után az önkénytesek hazajöttek Magyarországra. D. is eljött, hanem barátjával néhanéha levélváltás útján fentartotta a jó ismeretséget. A bankár, bár év év után múlt, nem bírta feledni magyar barátját, ki azóta ifjúból meglelt emberré vált, s haja közé őszszálak vegyültek. Nem régiben kapott D - y mexikói gazdag barátjától újra levelet, melyben ez komoly ajánlatot tett neki, hogy jöjjön el hozzá, s legyen összes ingatlan javainak főigazgatója. S mivel ily tisztség sovány díjazással nem járhat, évi 5000 dollár fizetést ajánlott fel neki; a szerződés 10 évre volna megkötendő az ajánlat elfogadása esetén. D—yt a mily kellemesen lepte meg a távoli barát e szép meghívója, ép oly fájdalommal utasítá azt vissza, a család, a rokonok, idős kor — s a szegény magyar föld szeretete miatt.”

Budapest, 5. évf. 20. sz. (1881. január 21.) 6.; Közli még: *Ellenzék*, 2. évf. 18. sz. (1881. január 23.) 3.; *Magyar Polgár*, 15. évf. 18. sz. (1881. január 23.) 3.

¹³²⁰ *A Ludovika Akadémia Közleménye* 1899. 633.

¹³²¹ Publikációinak egy rövidebb jegyzékét közölte: SZINNYEI 1893. 987–988. A későbbiek során érdemesnek gondolom mélyrehatóbban feltárni Domaniczky István katonai szakírói munkásságát és összeállítani munkáinak legújabb részletes jegyzékét.

¹³²² *A Ludovika Akadémia Közlönye* 1899. 633.; SZÉKELY 1903. 187.

¹³²³ *A Pallas Nagy Lexikona* 1904. 378.; *Révai Nagy lexikona* 1912. 668.

¹³²⁴ MARKÓ 1961. 759–760.

¹³²⁵ *A Ludovika Akadémia Közlönye* 1899. 633.

¹³²⁶ *A Pallas Nagy Lexikona* 1904. 378.; *Révai Nagy lexikona* 1912. 668.

¹³²⁷ *A Ludovika Akadémia Közlönye* 1899. 633.

VII. 13. / *Duba Gusztáv*

1838-ban született Léván, katolikus családban,¹³²⁸ tanulmányait Selmecebányán és Budapesten végezte.¹³²⁹ A katonai törzslapján foglalkozásaként a gépész került feltüntetésre.¹³³⁰ „1859-ben beállt katonának s végig harcolta az egész olaszországi hadjáratot.”¹³³¹ A katonai okmányok alapján 1859. ápr. 8-án állt be a cs. kir. 33. gyalogezredbe, pályája pedig ekképp alakult: 1859. dec. 15.: őrzető, 1860. jan. 14.: tizedes, 1860. okt. 26.: szakaszvezető, 1860. nov. 25.: (címzetes?) őrmester, 1861. jan. 24.: őrmester.¹³³²

Naplója alapján 1864 tavaszától a mexikói császári testőrségben szolgált. Duba mexikói szolgálatvállalásáról nem rendelkezünk hivatalos adatokkal, e téren csupán a naplójában leírtakra támaszkodhatunk, melynek későbbi feldolgozásával mélyreható betekintést nyerhetünk a mexikói császári udvari életbe.¹³³³ Az uralkodó az „Ortega-féle császár ellenes összeesküvés felfedezésében tanúsított érdemeiért az európai udvarok számára császári futárrá nevezte ki. Sarolta császárné európai diplomatai missioját a francia, a pápai, brüsszeli és bécsi udvaroknál rendre bejelenté.”¹³³⁴

Hazatérését követően Miksa császár udvari tisztviselője Miramarban, majd „pénzügyőri biztos lett Árvamegyében.”¹³³⁵ *Magyarország tiszti cím és névtára* 1873. évi első évfolyamában neve a névmutatóban szerepel, azonban a jelzett oldalon nem található. 1875-től pénzügyőri biztos Alsókubinban, ahol egészen 1890-ig szolgált. A következő év folyamán a temesvári

¹³²⁸ ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps Karton 170.

¹³²⁹ Újságkivágot az Izsóf család tulajdonában.

¹³³⁰ ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps Karton 170.

¹³³¹ Újságkivágot az Izsóf család tulajdonában.

¹³³² ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps Karton 170.

¹³³³ RBW Handschriftensammlung Ia246686/1-2.

¹³³⁴ Újságkivágot az Izsóf család tulajdonában.

¹³³⁵ A Tardy hagyatékban található adatok segítségével, 2019 nyarán kerestem meg Duba Gusztáv Alsókubinban élő leszármazottjait az Izsóf családot, akik több családtörténeti dokumentumot is rendelkezésemre bocsájtottak a kutatásaimhoz. Az életrajzi adatok egy ilyen újságcikk másolatából származnak, melynek forrása még további beazonosításra vár. Az adatok alapján valószínűleg beszercebányai lapból származhat a vonatkozó rész.

Az 1990-es évek elején az Izsóf családdal készült egy rövid interjú is melyben szóba kerül Mexikót megjárt felmenőjük élettörténete is: „Apai nagyapám, Duba Gusztáv részt vett az olaszországi hadjáratban és 1864-ben, amikor Miksa császár tizenkét magyar nemzetiségű gárdistát kért személyes biztonsága védelmére, ő is közöttük volt. A császár kegyeltje lett, majd betöltötte a futár szerepét is. A császár halála után elkísérte Sarolta császárnét Miramaréba, s 1868-ig udvari tisztviselője volt. Az udvartartás felosztása után egy elhagyott, eldugott helyre kérte magát, így került Árva megyébe, ahol pénzügyőri biztos lett. 1893-ban áthelyezték Kubinba [Alsókubin, Szlovákia –]. Az anyai nagyanyámék szepességiek, Szepesszombatban éltek. Onnan jártam iskolába Késmárkra, német kereskedelmibe. Otthon magyarul beszéltünk, kivéve a nagymama előtt, mert az illem megkövetelte, hogy németre váltsunk. Más világ volt akkor — sóhajtott egy nagyot Kati néni, s elhalmozott temérdek sok régi fényképpel.” PÉTERFI 1992. 7.

pénzügyi igazgatóságra került, 1892–93-ban főbiztos helyettes ugyanitt. 1893-tól a besztercebányai pénzügyi főigazgatóság főbiztosa 1901-ig, amikor megkapta a Ferenc József rendet és mint nyugalmazott pénzügyőri tisztet említik.¹³³⁶ A családi emlékezet szerint nyugdíjas éveit Alsókubinban töltötte. Tagja volt az Országos Magyar Vadászegyletnek,¹³³⁷ 1900-ban az ekkoriban alapított Hangya Szövetkezet kötelékében megalakult Besztercebánya és vidéki tisztviselők fogyasztási szövetkezete igazgatósági tagja.¹³³⁸ 1913. november 24-én Besztercebányán hunyt el.¹³³⁹

¹³³⁶ *Magyarország tiszti cím és névtára* 1873. 413.; (1875.) 73.; (1879.) 108.; (1884.) 155.; (1886.) 189.; (1887.) 189.; (1888.) 234.; (1889.) 235.; (1890.) 203.; (1891.) 204.; (1892.) 209.; (1893.) 209.; (1894.) 214.; (1895.) 214.; (1896.) 207.; (1897.) 254.; (1898.) 271.; (1899.) 289.; (1900.) 270.; (1901.) 274.; (1902.) 61.

¹³³⁷ Ld. pl. *Vadászlap*, 11. évf. 2. sz. (1890. január 15.) 26.; Egy rövid vadászhistoriáját közli: *Vadászlap*, 8. évf. 18. sz. (1887. június 25.) 233.; A családi hagyatékban egy kétkötetes vadásznaplója is fennmaradt ezen időszakból.

¹³³⁸ *Hazánk*, 7. évf. 83. sz. (1900. április 7.) 3.

¹³³⁹ ATZE 2017. 130.; *Vadászlap*, 34. évf. 2. sz. (1913. január 15.) 24.

VII. 14. / *Du Fin Hamilcar, báró*

1829-ben született Nagyszébenben. 1850. március 23-án kadétként lépett be a cs. kir. 52. gyalogezredbe. 1852–1854 között 2. oszt. alhadnagy a cs. kir. 48. gyalogezrednél. 1855-ben a cs. kir. 6. huszárezrednél 1. oszt. alhadnagy. 1859–1861 között a cs. kir. 19. vadászszázlójánál szolgált. 1862-ben a cs. kir. 7. vadászszázlój főhadnagya, 1863–1864. pedig ugyanott 2. oszt. százados volt.¹³⁴⁰

1864. augusztus 28-án lépett át a mexikói osztrák önkéntes seregbe. 1865. július 6-án 1. oszt. századossá léptették elő. 1866 augusztusában Weinharz tüzérezredessel egyetemben az uralkodóhoz fordult azon kérésével, hogy engedélyezze számukra a hazatérését és a cs. kir. seregbe történő visszalépésüket, amelyre állításuk szerint a mexikói szolgálati időn belül joguk volt és pénzügyi kompenzációt kértek hazautazásukra. A mexikói császári hadügyminisztérium kilépési szándékukat elfogadta, azonban minden további kérésüket megtagadták. 1866. szeptember 26-án az osztrák önkéntes sereg főparancsnoka, Thun tábornok Du Fin Hamilcar kapitánynak a századparancsnoki kinevezését kérte. 1866. október 3-án végül engedélyezték Du fin Hamilcar és Weinharz tüzérezredes számára a hazatérést és az útiköltség kifizetését. 1866. november 10-én a szolgálat elhagyását és ad honorem őrnagyi rangra emelését kérte, melyet a mexikói császári hadügyminisztérium jóváhagyott.¹³⁴¹ 1866. október 6-án visszahelyezték az osztrák. cs. kir. sereg kötelékéhez.¹³⁴² 1866 novemberében már valószínűleg Európába tartózkodott, ugyanis ekkor útlevelet küldtek a részére igazolás végett.¹³⁴³

1868-ban visszatért korábbi egységéhez a cs. és kir. 7. vadászszázlójhoz 2. oszt. századosként. 1869 és 1873 között első osztályú századosként szolgált ugyanott. 1874-től a cs. és kir. tiroli vadászrezdnél találjuk. 1875. november 1-én őrnagyi rangot nyert, 1876-tól a 17. vadászszázlój őrnagya. 1878–79-ben ismét őrnagy a tiroli vadászrezdnél és utóbbi esztendőben, mint a tiroli kadétiskola parancsnoka említik.¹³⁴⁴ A *Budapesti Közlöny* szerint 1877-ben

¹³⁴⁰ ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps Karton 147. Nr 21/4.; *Militär-Schematismus* 1852. 307.; (1853.) 305.; (1854.) 307.; (1855.) 478.; (1859.) 241.; (1860–61.) 346.; (1862.) 336.; (1863.) 346.; (1864.) 334.

¹³⁴¹ AGNM, México Independente, Gobernación y Relaciones Exteriores, Segundo Imperio, Caja num. 50. Exp. 26. uo. Caja num. 53. Exp. 17. uo. Caja num. 53. Exp. 45. és uo. Caja num. 53. Exp. 47.; Az egyik levélben egy Du fin Hamilcar báró által Mexikóban alapítandó kolónia gondolatáról tesznek említést.

¹³⁴² ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps Karton 147. Nr 21/4.

¹³⁴³ AGNM, México Independente, Gobernación y Relaciones Exteriores, Pasaportes, Vol. 50. Exp. 137. Fojas: 189–190.

¹³⁴⁴ *Militär-Schematismus* 1868. 420.; (1869–70.) 498.; (1871.) 497.; (1872.) 393.; (1873.) 362.; (1874.) 364.; (1874.) 365.; (1875.) 403.; (1876.) 388., 415.; (1877.) 413.; (1878.) 411.;

„ő cs. kir. fensége Frigyes főherceg udvartartásának főnökévé: báró de Fin Hamilkar őrnagyot, a 19. táb. vadász-zászlóalj ezidőszerinti parancsnokát — ezen zászlóalj számfeletti viszonyában való meghagyás mellett” nevezte ki.¹³⁴⁵ 1887-ben a cs. és kir. 97. gyalogezred parancsnoka volt, azonban még ugyanezen év során, mint szolgálatképtelent fél évre szabadságolták. Egy évvel később, mint számfeletti ezredest említik, akinek „ő cs. és kir. fensége János főherceg főkamrásának, ezen állásától való fölmentését és a várakozási illetékekkel számf. szabadságoltak viszonyába leendő visszahelyezését” elrendelte.¹³⁴⁶ Halálának ideje nem ismert.

¹³⁴⁵ *Budapesti Közlöny*, 11. évf. 92. sz. (1877. április 22.) 1.

¹³⁴⁶ *Budapesti Közlöny*, 21. évf. 163. sz. (1887. július 20.) 2.; *Budapesti Közlöny*, 22. évf. 137. sz. (1888. június 13.) 2.

VII. 15. / *Dugovich Károly, nemes, sárkúti és tejfalusi*

1829. június 23-án született Nemesdömölkön.¹³⁴⁷ Gimnáziumot végzett, majd 1848–49-ben a magyar honvédseregben szolgált.¹³⁴⁸ Mint volt honvédet 1849. szeptember 3-án besorozták a cs. kir. 9. huszárezredhez, ahol 1858-ban 2. oszt. alhadnagy volt (Berkó István szerint főhadnagy). 1859-ben a jász-kun önkéntes huszárezredben főhadnagy, amely az itáliai háborút követően a cs. kir. 13. huszárezreddé alakult át. 1859-ben hadnagyként még továbbra is ezen egységnél szolgált.¹³⁴⁹ 1861. augusztus 1-től a cs. kir. 25. (Mamula) sorgyalogezred állományában találjuk.

1864. augusztus 3-án lépett át a mexikói osztrák önkéntes seregbe, ahonnan 1865. november 4-én nyert elbocsátást.¹³⁵⁰

1869. október 24-én a m. kir. honvédség tényleges állományába került főhadnagyi ranggal. 1871-ben „mint tanoncz a pesti Központi szórólöveg osztálynál” majd, mint szórólöveg osztag (m. kir. 39. honvédzászlóalj) parancsnok „kitűnő sikerekkel működött”. Feltehetően Mexikóban megnősült (erre enged következtetni, hogy hivatalos okmányok szerint felesége Mexikóban élt) és egy lánya született. 1872-ben tüdőbajjal betegeskedett ezért szabadságolták.¹³⁵¹ Halálának körülményei ismeretlenek.

¹³⁴⁷ A település 1903-ban Kiscellel Celldömölk néven egyesült.

¹³⁴⁸ HL Tiszti személyügyi anyagok, 1900 előtt született tisztek anyakönyvi lapjai és BM-től átvett tartalékos tiszti okmánygyűjtők. 4524.; Dugovich Károly

Személyi lapja alapján katonai pályafutása során kitüntetésben nem részesült.

¹³⁴⁹ u.o. Ld. még: BERKÓ 1930. 72. *Militär-Schematismus* 1858. 444.; (1859.) 796.

¹³⁵⁰ ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps Karton 147. Nr 21/128.; AHMM, Cancelados, Personal, Caja num. 610. D/111/6/9026 Polak Juan Mayor de Inf.

¹³⁵¹ HL Tiszti személyügyi anyagok, 1900 előtt született tisztek anyakönyvi lapjai és BM-től átvett tartalékos tiszti okmánygyűjtők. 4524 Dugovich Károly

VII. 16. / Farkas Sándor

1840. március 5-én született Felsőbányán. Érettségi vizsgáját Szatmáron tette, melyet követően „1-ső évi orvosi tanfolyamot Budapesten végezte”, majd postamesterként dolgozott. 1860. április 24-én, mint közlegény belépett a cs. kir. 32. sorgyalozezredbe. A nevezett év októberében már őrzetű, 1862 májusától tizedes és még ugyanezen év júliusában őrmesteri ki nevezést nyert.¹³⁵²

1864. április 11-én helyezték át a mexikói császári testőrségbe. Farkas Sándor mexikói szolgálatvállalásáról nem rendelkezünk hivatalos adatokkal, e téren is egyelőre csupán a testőrnaplókra támaszkodhatunk. Ez alapján úgy véljük, hogy Farkas Sándor az egyike lehetett, azon négy magyar testőrnek, akik 1865. december 11-én kiléptek a szolgálatból és visszautaztak Európába.¹³⁵³

Farkas 1866-ban tért vissza szülőföldjére és május 24-én „visszahelyezték tetteges szolgálati állományba”, melyet követően részt vett a porosz-osztrák háborúban. 1871-ben egy évi szolgálatra jelentkezett és ezen év során a „m. K. kassai honvéd gyalog tisztképző iskolát jelesre végezte.” 1871. novemberében hadapród, majd hadnagy. 1873-ban áthelyezték a m. kir. 41. honvédszászlóaljhoz. 1875-ben a 3. honvédkerületi parancsnokságnál parancsörtiszt. 1884-től 2. oszt. százados, majd 1887 novemberétől 1. oszt. századosként „csapatszolgálatra a 12 h. gy. féldandár 2. századához” rendelték. 1889 augusztusában törzstisztjelölt a 10. hegyi gyalog féldandárnál, mely egység kiegészítő parancsnokságát a nevezett év novemberében vette át. 1893-ban őrnagynak nevezték ki, egy évvel később áthelyezték a m. kir. szabadkai 6. gyalozezredhez, 1895-től az egység parancsnoka. 1896 novemberétől alezredes. 1899. április 1-én vonult nyugállományba, mint címzetes ezredes.¹³⁵⁴ 1913 novemberében bekövetkezett haláláról a *Nagybánya és Vidéki* helyi lap egy hosszú nekrológban adott hírt, melyet teljes egészében idézünk: „Évek óta tartott hosszas betegeskedés után, kedden délben meghalt Farkas Sándor. Halála hire hirtelen elterjedt a városon s a rokonszenves, népszerű honvédezredes elvesztése mindenütt őszinte részvétet keltett. Farkas, mintegy 12 év óta itt lakott városunkban, házat is vett, sőt épített is egy hatalmas, tágas, magas, gyönyörű kertes lakást, melyben azonban már nem sokáig

¹³⁵² HL Tiszti személyügyi anyagok, 1900 előtt született tisztek anyakönyvi lapjai és BM-től átvett tartalékos tiszti okmánygyűjtők. 24661 Farkas Sándor alez.

¹³⁵³ A testőrnaplókról bővebben ld.: ATZE 2017.; BEVILAQUA 1927.; DÖNTŐ [DOMANICZKY] 1868.; DOMANICZKY – [LÁNYI] 1894. Újabb kiadása: DOMANICZKY – [LÁNYI] 1992.

¹³⁵⁴ HL Tiszti személyügyi anyagok, 1900 előtt született tisztek anyakönyvi lapjai és BM-től átvett tartalékos tiszti okmánygyűjtők. 24661 Farkas Sándor alez.

lakhatott. Polgártársai itt a független párt elnökévé választották, a városi takarékpénztár választmányi tagja volt, ahova talán harmadizben választották meg, a múlt hétfőn. A városházán, kaszinón, takarékpénztáron stb. kitűzték a gyászlobogót s harangok mélabus kongása jelezte, hogy nagy halottja van a városnak. 74 éves volt. Tetőtől talpig katonaember mindamaz erényekkel, melyek a kiváló katonát jellemzik. Egész fiatal korában, mindjárt a hadapródiskola elvégzése után a szerencsétlen véget ért Miksa mexikói császár gárdistája lett, de a császár kivégzésénél már nem volt jelen, mert azelőtt szabadságot kapott s mikor a gyilkos fegyverek eldördültek, ő már útban volt Európa felé¹³⁵⁵. Azután az osztrák armadiába lépett be s részt vett a Königráti [helyesen: königgräti – B. I. Z] ütközetben is, hol vitézségéért hadnagygyá léptették elő s katonai érdemkeresztet nyert. A honvédség felállításakor a honvédség tagja lett s hosszú ideig József főherceg adjutánsa. A honvédségnél alezredesséig vitte föl, mikor pedig ezelőtt 15 évvel nyugalomba vonult, őfelsége a király ezredessé nevezte ki. Nyugalomba vonulása után előbb Medgyesen telepedett le, majd két évi ottlakás után Nagybányára jött. Mint nyugdíjas, résztvett a politikai mozgalmakban s erős független politikát követett. Résztvett a közügyekben s a közönség bizalma két ízben is városi képviselőséggel tüntette ki. Felsőbányán született, szülei is ott nyugosznak s óhajára őt is ott helyezték örök pihenésre.”¹³⁵⁶ Kitüntetései: Hadiérem (1883); Mexikói Emlékérem (1883); „III. oszt. tiszti katonai szolgálati jel.”¹³⁵⁷

¹³⁵⁵ Valójában az osztrák önkéntes sereg felosztását követően a többséggel hazatért és Miksa császár kivégzésekor már Magyarországon tartózkodott.

¹³⁵⁶ *Nagybánya és Vidéke*, 39. évf. 48. sz. (1913. november 30.) 3., Halálhíret közli még: *Budapesti Hírlap*, 33. évf. 286. sz. (1913. december 4.) 11.; *Világ*, 4. évf. 286. sz. (1913. december 4.) 10.

¹³⁵⁷ HL Tiszti személyügyi anyagok, 1900 előtt született tisztek anyakönyvi lapjai és BM-től átvett tartalékos tiszti okmánygyűjtők. 24661 Farkas Sándor alez.

VII. 17. / Farkas Vince, nagyjókai

1844. augusztus 17-én született Sárváron, „a lovassági iskolát Ensben jó sikerrel végezte”. 1860 szeptembere és 1864 augusztusa között a cs. kir. hadseregben szolgált.¹³⁵⁸

1864. augusztus 5-én lépett át a mexikói osztrák önkéntesek közé, mint 1. oszt. alhadnagy. 1865. április 10-től főhadnagy, majd ugyanezen év november 2-án a mexikói bronz vitézségi éremmel tüntették ki. 1866. november 6-án századossá nevezték ki.¹³⁵⁹ Azonosnak véljük azzal a Farkas nevű személlyel, aki 1867 februárjában a Mexikói Nemzeti Császári Hadseregbe történő hadnagyi kinevezéséért folyamodott a mexikói császári hadügyminisztériumnál.¹³⁶⁰ Bécsi katonai törzslapja szerint 1867. április 13-án érkezett vissza Triesztbe.¹³⁶¹

1867. április 13-án „visszalépett” a cs. kir. 3. dragonyosezredhez. 1868. január 11-től főhadnagy ugyanott.¹³⁶² 1870-ben Veszprémben házasodott meg Tamaskó Franciskával, akitől három gyermeke (1. Vince, 1871, Veszprém; 2. Jenő, 1883, Arad; 3. Margit) született. Birtoka a Fejér vármegyei Csákvár volt.¹³⁶³ 1871. január 11-től a cs. kir. 10. huszárezrednél szolgált. 1875 májusában áthelyezték a honvédlovassághoz, ugyanezen év november 1-től a m. kir. 7. huszárezred 2. századánál százados. 1884-től a m. kir. 3. huszárezredhez került beosztásra. 1885. május 1-én nyugdíjazták „mint hadiszolgálatra képtelen”-t. 1887. február 17-én az ideiglenes „fiók ruharaktár”-i szolgálatra ismét bevonult, ahonnan a honvédségi ruharaktárhoz vezényelték. 1888-ban áthelyezték a „honvéd főruharaktári bizottsághoz”. 1898. április 1-től 1901-ig a magy. kir. koronaőrség parancsnoka. Az első világháború idején, mint nyugalmazott őrnagyot reaktiválták a budapesti I. honvédkerületi parancsnoksághoz. 1914. július 27. és 1915. március 1. között a budapesti, 1915. március 1. és 1916. május 1. között pedig „a pécsi vasutbiztosító csoport parancsnoka”. 1916. május 1-től a m. kir. 19-ik honvédgyalogezred lábadózó osztagának parancsnoka. 1916 októberében még szolgált.¹³⁶⁴ 1917-ben „legfelsőbb

¹³⁵⁸ HL Tiszti személyügyi anyagok, 1900 előtt született tisztek anyakönyvi lapjai és BM-től átvett tartalékos tiszti okmánygyűjtők. 48191; Farkas Vincze nyá. örgy.

¹³⁵⁹ ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps Karton 147. Nr 11/135.; AH SDN Operaciones Militares, XI/481.3/7802. A mexikóvárosi hadilevéltári okmány szerint 1866. nov. 9-től 2. oszt. százados.

¹³⁶⁰ AGNM, México Independente, Gobernación y Relaciones Exteriores, Segundo Imperio, Caja num. 34. Exp. 53. A leíró jegyzékben tévesen Fráter Farkas szerepel.

¹³⁶¹ ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps Karton 147. Nr 11/135.

¹³⁶² HL Tiszti személyügyi anyagok, 1900 előtt született tisztek anyakönyvi lapjai és BM-től átvett tartalékos tiszti okmánygyűjtők. 48191; Farkas Vincze nyá. örgy.

¹³⁶³ [SCHÖNHERR] 1905. I. k. 208., Ld. nagyjókai Farkas család.

¹³⁶⁴ HL Tiszti személyügyi anyagok, 1900 előtt született tisztek anyakönyvi lapjai és BM-től átvett tartalékos tiszti okmánygyűjtők. 48191; Farkas Vincze nyá. örgy.; KOMÁROMY – PETTKÓ 1901. 185.; [SCHÖNHERR] 1905. I. k. 208., Ld. nagyjókai Farkas család.

dicsérő elismerés”-ben részesült.¹³⁶⁵ A „nyug. őrnagy, a magy. kir. koronaórség volt parancsnoka, a katonai érdem érem, udvari és katonai jubileumi érem, a negyvenéves szolgálati kereszt, a mexikói és a francia hadi érem tulajdonosa” volt.¹³⁶⁶ Halálának pontos ideje nem ismert.

¹³⁶⁵ *Rendeleti Közlöny a Magyar Királyi Honvédség számára*, 44. évf. 96. sz. (1917. július 28.) 1862.

¹³⁶⁶ HL Tiszti személyügyi anyagok, 1900 előtt született tisztek anyakönyvi lapjai és BM-től átvett tartalékos tiszti okmánygyűjtők. 48191; Farkas Vincze nyá. őrgy.; KOMÁROMY – PETTKÓ 1901. 185.; [SCHÖNHERR] 1905. I. k. 208., Ld. nagyjókai Farkas család.

VII. 18. / Füzy István

Születési helyét illetően két eltérő adat is fennmaradt. A mexikói katonai anyakönyve szerint 1835-ben született a Sáros megyei Lemesen, a m. Kir. Honvédségben kelt későbbi személyügyi kartonjában a születési adatokra vonatkozóan pedig a következő adat szerepel: „Miskolcz – Borsod megye – Magyarország – 1835. december 25.” Édesapja földbirtokos volt, Füzy gimnáziumot végzett, később Sáros vármegye esküdtje lett. 1853. november 20-án a cs. kir. 60. sorgyalogezerredbe „mint önkéntes felavattatott”. 1854-től őrzetű, majd tizedes, 1859-től pedig mint „valóságos” őrmester szolgált. 1859-ben a magentai és a solferioni csatákban is részt vett. Közel 10 esztendő szolgálatot követően „1863 június 30-án mint védkötelezettségének eléget tett elbocsáttatott mint őrmester.”¹³⁶⁷

1864. augusztus 3-án csatlakozott a mexikói önkéntesekhez, ahol 1864 októberében és novemberében is (előbb tizedes, majd szakaszvezető) előléptették. 1866. őszéig szolgált Mexikóban, amikor is október 16-án Habsburg Miksa császár parancsára leszerelték.¹³⁶⁸ „A mexicói császárság ideje alatt hadieseményekben a mexicói önkéntes huszárezreddel, mint szakaszvezető részt vett.”¹³⁶⁹

Miután hazakerült előbb polgári állása volt, majd 1870-ben „mint hadnagy a m. kir. honvédség szabadságolt állományában kinevezetett a 37-ik honvéd zászlóaljhoz”. 1875-től szabadságolt állományú főhadnagy. 1878-ban „ugyanott egy évi tetteles próba szolgálat tételre” rendelték. 1879-ben tényleges állományba került. Ennél az egységnél szolgált egészen 1886-ig, amikor is áthelyezték a m. kir. 9 gyalog féldandárhoz, ahonnan két év szolgálatot követően 1888-ban nyugállományba vonult, de „tartós szolgálattételre népfölkelési nyilvántartó tiszté” nevezték ki. 1891-ben „nyugdíjból a népfölkelő nyilvántartó szolgálatra, rendszeresített helyi alkalmazásbéli tisztek állományába a 9-ik honv. gy. ezredhez” került és a 29. népfölkelő járás nyilvántartási tisztje lett. 1895 májusában végleg nyugdíjazták. Katonai pályája a következőképpen alakult: 1870: hadnagy; 1873: főhadnagy; 1882: 2. oszt. százados; 1885: 1. oszt. százados; 1895: címzetes őrnagy. Még „polgári életében nősült” és több gyermeke is született. 1891-ben Zemplén és Sáros megyékben birtokos. 1892-ben megözvegyült, majd egy évvel később

¹³⁶⁷ ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps Karton 142. Nr 16/55.; HL Tiszti személyügyi anyagok, 1900 előtt született tisztek anyakönyvi lapjai és BM-től átvett tartalékos tiszti okmánygyűjtők. 6332 Füzy István szds.

¹³⁶⁸ ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps Karton 142. Nr 16/55.

¹³⁶⁹ HL Tiszti személyügyi anyagok, 1900 előtt született tisztek anyakönyvi lapjai és BM-től átvett tartalékos tiszti okmánygyűjtők. 6332 Füzy István szds.

újból házasságot kötött. 1900. június 19-én hunyt el Budapesten. A „mexioci hadiérem” (1868) és az I. Ferencz József a Hadiérem (1874) tulajdonosa volt.¹³⁷⁰

¹³⁷⁰ HL Tiszti személyügyi anyagok, 1900 előtt született tisztek anyakönyvi lapjai és BM-től átvett tartalékos tiszti okmánygyűjtők. 6332 Füzy István szds.; Halálhírét közölte a *Vasárnapi Újság*, kiemelve, hogy „Mexikóban is tartózkodott Miksa császár kíséretében.” *Vasárnapi Újság*, 47. évf. 26. sz. (1900. július 1.) 438.

VII. 19. / Gaál Gyula, gyulai

1840-ben a Pozsony vármegyei Kismagyaron született. 1859-ben 2. oszt. alhadnagyként a jász-kun önkéntes huszárezredbe lépett, (Berkó szerint kezdetben hadapród volt), a háborút követően az egysége a cs. kir. 1. önkéntes huszárezreddé alakult. Gaál ezt követően ezen egységnél 2. oszt. alhadnagy (1860–61). 1861-ben kilépett a katonai szolgálatból. Egy később keletkezett levélben Alsó-Csallóköz szolgabírója azt közölte róla, hogy 1861-ben „a szépreményű pályát családi viszonyai korán félbeszakították. Ezután ő egyideig szülei házában itt vidékünkön s köztünk tartózkodott s általános becsülésben részesült. A létre törő fiatal ember a foglalkozás nélküli létet alázó s czéltalannak felismervén a mexicói vállalkozó sorába lépett.”¹³⁷¹

1864. október 17-én közhuszárként állt be a Mexikanische Österreichische Freiwilligenkorps 4. huszárszázadához, ahol 1866 novemberében hadnaggyá nevezték ki.¹³⁷² (A mexikói városi hadilevéltári okmányok szerint 1866. nov. 9-én zászlóssá lépett elő).¹³⁷³ A Hadtörténelmi Levéltárban őrzött személyi anyaga szerint „a mexicói hadjárat alatt az osztrák-magyar önkéntes huszár-ezred [sic!]”¹³⁷⁴ 4-ik századában mint szakaszvezető, hadnagy és szakaszparancsnok több csatában és ütközetben vett részt.” Ezen okmányok alapján 1867 április 7-ig szolgált a Mexikói Nemzeti Császári Hadseregben. Míg a személyi lap „különös ismeretei” rubrikájában a következő megjegyzés olvasható: „1864-1868-ban. Beutazta amerícának egy részét és az africai partokat.”¹³⁷⁵

Mexikóból való hazatérését követően jelentkezett és felvételt nyert a magyar honvédség kötelékébe. 1869 és 1870 között az ógyallai 59. gyalogzászlóalj hadnaggyaként szolgált. 1870-ben megnősült és még ugyanezen év folyamán „a pozsonyi honvéd kerületi tiszti tanfolyamot”,

¹³⁷¹ HL, Personalia Gyűjtemény, 38/C; VII.27; 113/87.;10/88 Gyulai Gaál Gyula huszár ezredes (1840-1923) iratai 1860-1897. (Minősítési lapja, Kinevezési Okmányok, Parancsok, Napi Jelentések, Egyéb katonai vonatkozású iratok); A Hadtörténelmi Levéltár 2002-ben a szlovákiai Nagybarsáról érte megkeresés, amelyben a nevezett település temetőjében nyugvó Gyulai Gaál Gyula honvéd ezredes élettörténetére vonatkozóan kértek információt. Hivatalos válaszában Bonhardt Atilla ezredes – akkori beosztásában alezredes és a bécsi kirendeltség vezetője – a Kriegsarchivban illetve a Hadtörténelmi Levéltárban őrzött dokumentumok alapján állította össze a nevezett magyar katona rövid életrajzát. Az életrajzot Bonhardt Atilla engedélyével közöljük.; Ezen dokumentumokra alapozva rövid életrajzát közli: BOBAY 2017. 306.; További adatokat ld.: HL Tiszti személyügyi anyagok, 1900 előtt született tisztek anyakönyvi lapjai és BM-től átvett tartalékos tiszti okmánygyűjtők. 5573 Gaál Gyula hdgy.; BERKÓ 1930. 72.; *Militär-Schematismus*. 1859. 796.; (1860–61.) 404.

¹³⁷² ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps Karton 150. Nr 24/49.; HL Tiszti személyügyi anyagok, 1900 előtt született tisztek anyakönyvi lapjai és BM-től átvett tartalékos tiszti okmánygyűjtők. 5573 Gaál Gyula hdgy.

¹³⁷³ AH SDN Operaciones Militares, XI/481.3/7802.

¹³⁷⁴ A mexikói osztrák önkéntes sereg huszárezredét ilyen formában hivatalosan sohasem nevezték.

¹³⁷⁵ ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps Karton 150. Nr 24/49.; HL Tiszti személyügyi anyagok, 1900 előtt született tisztek anyakönyvi lapjai és BM-től átvett tartalékos tiszti okmánygyűjtők. 5573 Gaál Gyula hdgy.

1871-ben pedig „a szóró lövegek tanulmányozását célba vett tanfolyamot” végzete el, előbbit „jó sikerrel” utóbbit „kiváló minősítéssel”. 1871-től főhadnagy, 1873-ban pedig kinevezték a pozsonyi IV. honvédkerület parancsörtsztjének, amely tisztséget 1874-ig töltött be. Ezt követően az újonnan felállított váci m. kir. 6. huszárezred 3. századának tisztjeként teljesített szolgálatot, – 1879-től századosi, 1888-tól őrnagyi, 1892-től alezredesi rendfokozatban – egészen 1895-ig, amikor I. osztályú parancsnokként a budapesti m. kir. 1. huszárezredhez került. 1896. április 1-jén egy orvosi felülvizsgálat következtében nyugállományba helyezték, a nevezett évben Érsekújváron élt. Egy évvel később egy újabb felülvizsgálat mindennemű katonai szolgálatra vonatkozólag alkalmatlannak ítélte. Ferenc József 1897. május 19-én kelt „Legfelsőbb Elhatározásának” köszönhetően címzetes huszár ezredesi rangot nyert. Későbbi sorsáról annyi ismert, hogy 1923-ban Nagyborsán hunyt el és helyezték örök nyugalomra.¹³⁷⁶ Személye nem tévesztendő össze gyulai Gaál Miklós 48-as honvédtábornok, Gyula nevű fiával, aki, mint büssüi földbirtokos hunyt el 1912-ben,¹³⁷⁷ sem gyulai Gaál Gyula komáromi gyógyszerésszel,¹³⁷⁸ sem az azonos nevű budapesti rendőrtisztviselővel,¹³⁷⁹ sem pedig az abonyi földbirtokos gyulai Gaál Gyulával.¹³⁸⁰

¹³⁷⁶ HL, Personalia Gyűjtemény, 38/D; VII.27; 113/87.;10/88Gyulai Gaál Gyula huszár ezredes (1840-1923) iratai 1860-1897. (Minősítési lapja, Kinevezési Okmányok, Parancsok, Napi Jelentések, Egyéb katonai vonatkozású iratok); HL Tiszti személyügyi anyagok, 1900 előtt született tisztek anyakönyvi lapjai és BM-től átvett tartalékos tiszti okmánygyűjtők. 5573 Gaál Gyula hdgy.; BOBAY 2017. 306.; *Váci Hírlap*, 37. évf. 24. sz. (1923. június 10.) 3.

¹³⁷⁷ *Somogyvármegye*, 8. évf. 1. sz. (1912. január 3.) 2.; *Ceglédi Hirmondó*, 8. évf. 9. sz. (1930. március 2.) 4.

¹³⁷⁸ *Gyógyszerészi Közöny*, 34. évf. 30. sz. (1918. július 28.) 422.

¹³⁷⁹ *Fővárosi Lapok*, 19. évf. 194. sz. (1882. augusztus 25.) 1212.

¹³⁸⁰ *Magyarország*, 10. évf. 53. sz. (1929. március 5.) 4.

VII. 20. / Gruber Károly

1834. október 28-án született Újvidéken polgári családban. Reál iskolát és három gimnáziumi osztályt végzett. 1854. június 7-én lépett be közkatonaként a cs. kir. 6. gyalogezred kötelékébe. 1855 januárjában tizedessé lépett elő, ugyanezen év nyarán őrmester, 1859-től hadnagy ugyanott.¹³⁸¹

Bécsi törzslapja szerint 1. oszt alhadnagyként került át a mexikói sereghez 1864. augusztus 20-án,¹³⁸² az általunk közölt tisztikari táblázat szerint már 1864. július 19-től főhadnagy a *MÖF*-nél.¹³⁸³ Thun tábornok 1866. augusztus 23-án Grubernek a hadnagyi rangról 2. oszt. századosi rangra emelését kérte.¹³⁸⁴ 1866. november 8-tól 1. oszt. százados. Hazaérkezésének időpontja: 1867. április 7.¹³⁸⁵

1867. április 7-én rangja megtartása mellett visszatért régi ezredéhez. 1868-ban a temesvári „cs. és kir. hadapród tanodában mint tanár alkalmaztatva volt”. 1869-ben főhadnaggyá nevezték ki, de még ugyanezen év októberében szabadságolták. 1870 és 1871-ben a m. kir. 6. honvédszászlóaljnál kezelőtiszt, 1872 és 1874 őszén, mint élelmezési tisztet alkalmazták. 1874-ben ideiglenes szolgálatra a m. kir. 85. zászlóaljhoz osztották be. 1875 májusától 2. oszt. százados, majd a nevezett év júniusától 1876 augusztusában bekövetkezett haláláig „számtudó ranggal” a Honvédelmi Minisztérium tisztviselője volt. Budapesten hunyt el 1876. augusztus 6-án.¹³⁸⁶ Kitüntetései: „Katonai érdemkereszt (hadi diszmenyel); 1873. hadi érem; Guadalupe rend lovag és tiszti keresztje; mexikói hadi érem bronz fokozat.” „Egyéb megjegyzések: Nős saját, vagyonnal bír, földbirtokos.”¹³⁸⁷

¹³⁸¹ HL Tiszti személyügyi anyagok, 1900 előtt született tisztek anyakönyvi lapjai és BM-től átvett tartalékos tiszti okmánygyűjtők. 5444 Gruber Károly

¹³⁸² ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps Karton 147. Nr 21/52.

¹³⁸³ Ld.: *Függelék (Adattár). A Mexikanische Österreichische Freiwilligenkorps tisztikara.*

¹³⁸⁴ Beuttel és Wittnek hadnagyok előléptetésével szemben. AGNM, México Independente, Gobernación y Relaciones Exteriores, Segundo Imperio, Caja num. 53. Exp. 30.

¹³⁸⁵ ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps Karton 147. Nr 21/52.

¹³⁸⁶ HL Tiszti személyügyi anyagok, 1900 előtt született tisztek anyakönyvi lapjai és BM-től átvett tartalékos tiszti okmánygyűjtők. 5444 Gruber Károly; *Budapesti Közlöny*, 3. évf. 216. sz. (1869. szeptember 22.) 1.; *Vasárnapi Újság*, 33. évf. 33. sz. (1876. augusztus 13.) 525.

¹³⁸⁷ HL Tiszti személyügyi anyagok, 1900 előtt született tisztek anyakönyvi lapjai és BM-től átvett tartalékos tiszti okmánygyűjtők. 5444 Gruber Károly

VII. 21. /Dr. Hamvai (Szenger) Eduárd

Dr. Szenger (Hamvai) Edéről több munka is közöl életrajzi adatokat, azonban ezekben Mexikót megelőző életszakaszáról keveset írnak.¹³⁸⁸ Balázs Dénes kutatásai alapján 1834-ben született Pesten. Orvosi tanulmányait a bécsi egyetemen kezdte el,¹³⁸⁹ azonban diplomáját már a pesti orvosi egyetemen szerezte. 1858-tól a pesti Rókus Kórház sebészeti osztályán állt munkába.¹³⁹⁰ A *Militärschematismus* szerint 1859-ben a cs. kir. 4. huszárezredhez került, mint tábori orvos és itt szolgált egészen 1861-ig.¹³⁹¹ 1861 januárjában a *Vasárnapi Újság* felhívására 2 ft. 50. krajcárt adományozott a „Széchenyi-émlékre”. Ekkor Szengert mint a „gróf Schlick huszárezredbeli főorvos”-t említik.¹³⁹² 1861 tavaszán a galíciai Hruszowon tartózkodott.¹³⁹³ 1862-ben már Tiszalökön praktizált és ekkor magyarosította a nevét „«Hamvai»-ra.”¹³⁹⁴ Az ezt követő éveiről keveset tudunk, feltehetően tovább folytatta az orvosi tevékenységét a tiszamenti településen.

1865-ben az Orvosi Hetilapban a következő rövid hír volt olvasható személyéről: „Hamvai Ede dr. üggyársunk, mint cs. tábori ezredorvos a magyar önkényteseket Mexikóba kíséri.”¹³⁹⁵ A hivatalos okmányokból az derül ki, hogy Hamvai (Szenger) Ede 1865. január 1. lépett be a *MÖF* orvoskarába és márciusában került kiszállításra Franciaországon keresztül.¹³⁹⁶ Utazásáról ő maga a következőképpen ír: „Huszonhat napja volt már, hogy St. Nazaireben a Loire torkolatánál hajóra szállottam, s e hosszú huszonhat nap óta a végtelen láthatár ég és víz. Kétszer kötöttünk ki ezen idő alatt, egyszer Martinique, azután pedig Cuba szigetén, és tengeri utazásunk ezen kétszeri rövid megszakításai annál óhajtottabbá tették a tengeri utazás végét.”, majd később így folytatja: „Gőzösünk csakhamar körül volt véve csolnakokkal, partra vitorláztunk, s az egyetlen mólón kiszállva, a vámépület nagyszerű kapuzatán 1865 ápril

¹³⁸⁸ BALÁZS 1993. 362.; KORBULY [1938.] 244–246.; SZÁLLÁSI 1976. 1590–1593. (megegyező szöveggel ld. még: SZÁLLÁSI 1983. 8.; angol nyelvű fordítása: SZÁLLÁSI 2008. 687–689.); VENKOVITS 2014. 35–36.; VENKOVITS 2018. 191–192.; Röviden közli még: SZINNYEI 1909. 709.

¹³⁸⁹ SZÖGI – KISS 2003. 85.

¹³⁹⁰ BALÁZS 1993. 362.; vö. VENKOVITS 2014. 35–36.; VENKOVITS 2018. 191–192.; Korbuly szerint Szenger az 1858–59-es tanévben végzett, az Orvosi Hetilap közlése alapján azonban kijelenthető, hogy Balázs Dénes megálapítása a helyes. KORBULY [1938.] 244–246.; *Orvosi Hetilap*, 2. évf. 32. sz. (1858. augusztus 15.) 509.

¹³⁹¹ *Militär-Schematismus* 1859. 447.; (1860–61.) 609.;

¹³⁹² *Vasárnapi Újság*, 8. évf. 3. sz. (1861. január 20.) 35.

¹³⁹³ *Vasárnapi Újság*, 8. évf. 8. sz. (1861. február 24.) 96.; *Vasárnapi Újság*, 8. évf. 9. sz. (1861. március 3.) 108.

¹³⁹⁴ *Katholikus Néplap*, 2. félév. 37. sz. (1862. szeptember 11.) 311.; *Vasárnapi Újság*, 9. évf. 28. sz. (1862. július 13.) 335.

¹³⁹⁵ *Orvosi Hetilap*, 9. évf. 7. sz. (1865. február 12.) 112.

¹³⁹⁶ ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps Karton 162. Nr 36/72.

havában Vera Cruz városába értünk.”¹³⁹⁷ Hamvai (Szenger) Ede, mint a tábori orvosi kar 2. oszt. orvos századosa szolgált. 1867. január 1-én belépett a Mexikói Nemzeti Császári Hadseeregbe.¹³⁹⁸

Állítása szerint Miksa császár kivégzésének az idején már San Luis Potosiban élt és praktizált, és részt vett a kivégzett uralkodó holttestének hazaszállításra történő előkészítésében is.¹³⁹⁹ Úgy tűnik, hogy Mexikóban visszatért eredeti vezetéknevéhez. Alberto Alcocer Andalón *Historia de la Escuela de Medicina de la Universidad Autónoma de San Luis Potosí, S.L.P. (México) 1877-1977* című munkájában, – melyben a San Luis Potosiban működő orvosi egyetem történetét dolgozta fel – az orvosok felsorolásánál 1867. január 16-i dátummal már, mint „Szenger, Eduardo” szerepel,¹⁴⁰⁰ illetve Anton von Magnus porosz diplomata 1867. évi jelentéseiben is „deutschen Arzt Dr. Zenger”-ként említi.¹⁴⁰¹ Szenger tíz „és félévi távollét után”,¹⁴⁰² 1875-ben hazatért és a következő évben a Magyar Királyi Orvosegyesületbe kérte felvételét, melyet még ugyanezen év folyamán jóváhagytak.¹⁴⁰³ A Magyar Turista Egyesület Budapest Osztályának is tagja volt. A *Turisták Lapja*-ban megjelent nekrológja alapján orvosi „gyakorlattal többé nem foglalkozott, hanem Mexicoban szerzett tapasztalatait igen érdekes könyvben írta meg. Ezután jóformán csak kedvtelésének: különösen az utazgatásnak élt. E révén került egyesületünk tagjainak sorába is. S bár bejárta a nagyvilágot, örömmel ragadott meg minden alkalmat, ha egyesületünk hazánk bármely távolabbi vidékére is rendezett kirándulást. Ilyenkor azután a kedves rettentően cinikus – öreg úr, leirhatatlannál leirhatatlanabb ruházatban s felszereléssel jelent meg s különczködéseivel elég gyakran kisebb patáliákat idézett elő.”¹⁴⁰⁴ 1888-ban kelt végrendeletében minden vagyonát jótékony célra ajánlott fel, melyből létrehozták a Szenger Ede Segélyalapot és megalapították a Szenger Ede díjat a szegény sorsú orvostanhallgatók megsegítésére.¹⁴⁰⁵ Szenger ezen felül további mecénaturát is tett. Végrendeletében „273.000 koronát hagyott a fővárosra, hogy a kórházakból kikerült betegek néhány napig még

¹³⁹⁷ SZENGER 1877. 17–19.

¹³⁹⁸ ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps Karton 162. Nr 36/72.

¹³⁹⁹ SZENGER 1876. 383.; KÜHN 1965. 265–270.; Sarlay Pál 1868-ban ugyancsak erről tudósít: SARLAY 1868. 639.

¹⁴⁰⁰ ALCO CER ANDALÓN 1976. 17.

¹⁴⁰¹ KÜHN 1965. 265–270.; Egykori bajtársa, Sarlay Pál 1868-ban hazaküldött leveleiben még mint Hamvay doktort említi. SARLAY 1868. 639.

¹⁴⁰² SZENGER 1877. (Előszó VII.)

¹⁴⁰³ VENKOVITS 2014. 36.; VENKOVITS 2018. 192.

¹⁴⁰⁴ *Turisták Lapja*, 16. évf. (1904.) 168.; Szenger Ede Máramarosi séták címmel egy Ízben publikálta is egyik kirándulását a *Turisták Lapjában*. SZENGER 1897.

¹⁴⁰⁵ KORBULY [1938.] 245–246.; VENKOVITS 2014. 36.; VENKOVITS 2018. 192.; A Szenger Ede díjról ld. bővebben: KAPRONCZAY 2001. 28–30.

üdülhessenek”¹⁴⁰⁶, továbbá tett adományt a Magyarországi Hírlapírók Nyugdíjintézetének is¹⁴⁰⁷ és egy kisebb összeggel (400 korona) segítette a Magyar Történelmi Társulat munkáját.¹⁴⁰⁸ Az „országos gazdasági egyesület felhívására az 1893. évi chicagói világiállításban való részvétel ügyében működő előkészítő bizottságba az igazgató-választmány az orvosegyesület részéről egy képviselőt küldött ki Szenger Ede dr. személyében.”¹⁴⁰⁹ Az 1880-as évektől haláláig Budapest több pontján is élt (vagy rendelkezett ingatlannal).¹⁴¹⁰ 1904 nyarán Budapesten hunyt el,¹⁴¹¹ a Kerpesei temetőben helyezték örök nyugalomra. Sírfelirata: „Szenger Ede (sebész, Miksa mexikói császár egyik orvosa; a Sociedad Medica Potosma¹⁴¹² megalapítóinak egyike) 1833–1904.”¹⁴¹³ Ingóságait elárverezték, könyvtárát – amely valószínűsíthetően nem maradt egyben –, Nádor Kálmán Erzsébet körúti üzletében árusították ki.¹⁴¹⁴

¹⁴⁰⁶ *Pesti Napló*, 58. sz. 90. sz. (1907. április 14.) 19.

¹⁴⁰⁷ *Az Ujság*, 3. évf. 338. sz. (1905. december 5.) 14.

¹⁴⁰⁸ *Századok*, 40. évf. Budapest, 1906. 94.

„dr. Szenger Ede végrendeleti hagyománya gyanánt befolyt 400 kor. és a Pór Antal által befizetett 200 kor. alapítvány, összesen 800 kor. tőkésítendő volna.”

¹⁴⁰⁹ *Orvosi Hetilap*, 36. évf. 44. sz. (1892. október 30.) 540.

¹⁴¹⁰ 1880-1884 a Király utcában élt, majd 1885-86-ban a Kálvin téren, 1888-ban a Kálmán utcában, 1890-ben a Ferenc körúton, 1900-1902 között a Lovag utcában, végül 1904-ben bekövetkezett haláláig az Ó utcában. *Budapesti czim- és lakjegyzék* 1880. 266.; (1882.) 629.; (1883-84); (1885-86) 722.; (1888.) 458.; (1890.) 790.; (1900-1901.) 1529.; (1901-1902.) 1601.; (1904-1905.) 1703.

¹⁴¹¹ Halálhíre számos országos- és szaklapban is megjelent: *Az Ujság*, 2. évf. 218. sz. (1904. augusztus 7.); 12.; *Budapesti Napló*, 9. évf. 218. sz. (1904. augusztus 7.) 6.; *Budapesti Hírlap*, 24. évf. 218. sz. (1904. augusztus 7.) 11.; *Orvosi Hetilap*, 48. évf. 33. sz. (1904. augusztus 14.) 492.; *Pesti Napló*, 55. évf. 218. sz. (1904. augusztus 7.) 14.; *Vasárnapi Újság*, 51. évf. 33. sz. (1904. augusztus 14.) 570.

¹⁴¹² Helyesen: La Sociedad Medica Potosina.

¹⁴¹³ TÓTH 1999. 339.

¹⁴¹⁴ *Budapesti Közlöny*, 38. évf. 238. sz. (1904. október 16.) 8.; *Budapesti Hírlap*, 24. évf. 307. sz. (1904. november 6.) 30.

VII. 22. / Herberth Alajos

1828-ban született Gyulán. A halálakor megjelent nekrológiájában korai éveiről azt közlik, hogy az éppen az európai kontinens német nyelvterületein kóborló fiatal magyar vándorlegényt az 1848-as forradalmi események hírei Bécsben érték, ahol is, mint művezető gépész működött „egy nagy gyárban”, viszont a pesti forradalom miatt hazasiert és „az elsők között állott be honvédnek” az 58. honvédszászlóaljhoz, ahol „közlegénységből főhadnagyságig emelkedet”. Bona Gábor kutatásai szerint 1848. október 13-tól a 30. honvédszászlóaljnál szolgált, mint közvitéz. 1849-től előbb őrmesterként, majd pedig hadnagyként az említett 58. honvédszászlóaljánál teljesített szolgálatot (V. bányászi hadtest). 1849 nyarán Borosjenőnél tette le a fegyvert az orosz csapatok előtt.¹⁴¹⁵ A nekrológban saját egykori elbeszélései alapján néhány csatajelenet is megelevenedik. Ilyen az 1849. február 6-i aradi utcai harcok története, amely szerint Herberth a nevezett nap reggelétől hét órán keresztül „előbb kardjával, később egy általa elejtett ellenfél szuronyos puskájával” tartotta magát egy kapualjban, miközben tőle nem messze bátyja olyan súlyos térdlövést szenvedett, hogy nem sokkal később belehalt sérüléseibe. A közlés szerint részt vett a szolnoki ütközetben, szolgálatot teljesített a temesvári sáncároknál (itt köszvényt kapott, amelyből azonban végül sikerült teljes egészében felgyógyulnia), valamint a délvidéki harcok során futárfeladatokat is ellátott. Az egyik ilyen utóbbi szolgálatteljesítése során, amikor egy ízben az ellenséges vonalához túl közel merészkedett, két császári dicsidással közelharcba bocsátkozott, melyet csupán nagy szerencséjével és súlyos sérülés árán úszott meg és hosszabb ápolásra szorult (előbb Vingán, majd pedig Aradon). A nekrológ alapján miután Herberth Alajos Borosjenőnél letette a fegyvert „az oroszok elfogták, de Székudvaron megszökött tőlük és Gyulára menekült”. 1850-ben Nagyváradon fogták el, Bécsbe

¹⁴¹⁵ Életrajzát közli: BONA 1998. II. k. 43.;

HÉJJA 2011.

<https://www.gyulaihirnap.hu/4025-aldott-legyen-emlekuk>

(2021. február 9.)

Életéről bővebb információkat közöl egykori barátja Domonkos János tanító a Békés hasábjain megjelent nekrológiájában. DOMONKOS 1896. 1–2.

Halálhíre a *Budapesti Hírlap*ban is megjelent: *Budapesti Hírlap*, 16. évf. 344. sz. (1896. december 14.) 4.

Bona Gábor korábbi munkájában foglalkozásaként a rézöntő szerepel, az online javított kiadásban már helyesen, mint gépész került feltüntetésre.

BONA Gábor: *Az 1848/49-es szabadságharc tisztikara*

<https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Bona-bona-tabornokok-torzstisztek-1/hadnagyok-es-fohadnagyok-az-184849-évi-szabadságharcban-2/h-A86/herberth-alajos-B55/?list=eyJmaWx0ZXJzJjogeyJNVSI6IFsiT-kZPX0tPTllfQm9uYV8xII19LCAicXVlcnkiOiAibWV4aWtdcdTAwZjMifQ>

(2021. február 9.)

hurcolták, ahol besorozták „Károly herceg ezredébe” és a császárvárosból „Mantuaba gyalogoltatták”. Ott azonban a szabadságharc során szerzett sérülései kiújultak, ami miatt leszerelték és hazatért.¹⁴¹⁶ Bona Gábor kutatása szerint 1850. január 19-én Nagyváradon a cs. kir. 3. huszárezredhez sorozták be, ahonnan később megszökött és elhagyta Magyarországot. Ezt követően az olaszországi Magyar Légión kötelékében szolgált (neve nem szerepel a Lukács-féle névjegyzékben¹⁴¹⁷).¹⁴¹⁸ 1852-ben megnősült, „de nem találta meg a családi boldogságot első neje körében. Része volt ennek a körülménynek abban, hogy 1863-ban [helyesen 1864-ben – B. I. Z.] Miksa mexikói császár gárdájába állott és urával Mexikóba ment. A műveltsége és sokoldalú, kellemes társalgási modora, valamint rendkívüli testi ereje által a többi erős és szép testőr közül is kiváló férfit a császár csakhamar megkedvelte s utazásaiban mindig kíséretébe vette.”¹⁴¹⁹

Herberth Alajos 1865. február 13-án állt be a „mexicoi önkényes csapat”-ba. 1866. január 16-án tizedesi rangra emelték. Ugyanezen év március 15-től a mexikói császári testőrség-nél (Palatinal Guard) szolgált, ahonnan 1866. november 16-án visszahelyezték az önkéntes sereghez.¹⁴²⁰

Nekrológja alapján Herberth kalandos úton tért haza szülőföldjére: „Florida félsziget egy részét beutazta és szép rovar-, kisebb emlős- és madárgyűjteménnyel indult hazafelé. A gibraltári szoroson szerencsésen bejöttek, de a magántulajdonú kereskedelmi hajó kapitánya járatlan volt az afrikai partok tengerében és sziklazátonyra szaladt a hajóval és ott feneklett. A hajó népeisége csónakon a partra evezett; a rakományt is és a hajót is megmentették, de a tengerviztől átnedvesedett gyűjtemény egy részét el kelle dobni, a másik rész azután Gyulára ért, de olyan állapotban, hogy nem lehetett használni. Marokkó tengerpartján néhány kirándulást tervezett hősünk és Algírba is ellátogatott.”¹⁴²¹ A katonai törzslapján szereplő adatok és a hazatért „*mexikoi oszt. legionáriusknak kik Békés megyei illetőségük vagy ott tartózkodni szándékoznak*” névjegyzéke szerint 1867 áprilisában tért vissza Mexikóból. Utóbbi dokumentum egy további érdekessége, hogy ezen „ezentuli tartózkodási helye”-ként Pest került megjelölésre.¹⁴²² Úgy tűnik, hogy a hazatérését követő években szülővárosában egy darabig varrógépek

¹⁴¹⁶ DOMONKOS 1896. 1.

¹⁴¹⁷ v. ö. LUKÁCS 1986.

¹⁴¹⁸ BONA 1998. II. k. 43.

¹⁴¹⁹ DOMONKOS 1896. 1.

¹⁴²⁰ ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps Karton 164. Nr 38/105.

¹⁴²¹ DOMONKOS 1896. 1–2.

¹⁴²² MNL BéML IV. 258. b. 1898/1867.

javításával foglalkozott,¹⁴²³ majd 1873-tól Békés vármegye házi sokszorosító könyomdáját vezette.¹⁴²⁴ Herberth (vagy ahogyan Gyulán szólították „az öreg Kalkuttai”¹⁴²⁵) szülőföldjén híres rózsatermesztő hírében állt, fürdő alapításban is részt vett és nagy köztisztelet övezte személyét.¹⁴²⁶ A megyei honvédegylet tagja volt. 1896 decemberében hunyt el Gyulán.¹⁴²⁷

¹⁴²³ *Békés*, 2. évf. 34. sz. (1873. augusztus 24.) 4.

¹⁴²⁴ HÉJJA 2011.

<https://www.gyulaihirlap.hu/4025-aldott-legyen-emlekuk>

(2021. február 9.)

¹⁴²⁵ *Budapesti Hirlap*, 16. évf. 344. sz. (1896. december 14.) 4.

¹⁴²⁶ *Békés*, 7. évf. 25. sz. (1888. június 17.) 3.

Több újsághír is arról számol be, hogy nyaranta a város lakosai részére közfürdőt nyitott. Ld. pl.: „Gyulán a Körösön majdnem közvetlen a városháza háta mögött, Herberth Alajos ur egy csinos nyári fürdő házat építtetett; mely helyiség 5 kis kabinettel bír, ezenkívül a férfiak részére egy nagyobb tükör-fürdővel. E kis nyári fürdőhely különösen nők részére majdnem megfizethetlen, egy-egy fürdés pt-dig csak 10 krba kerül. Ajánljuk közönségünk figyelmébe.” *Békésmegyei Közlöny*, 6. évf. 65. sz. (1879. július 3.) 3.; „Körös-fürdő Herberth Alajos a Körös csatornán épített fürdőjét a múlt héten ismét a közönség rendelkezésére bocsátotta; tekintettel a beállott nagy hőségre, a fürdő jutányosságára és különösen ama körülményre, hogy a Körös felső torkolati zsilipje nyitva van és a mederben tiszta élővíz folyik, az áldozatkész fürdőtulajdonos méltán számíthat a közönség pártfogására.” *Békés*, 7. évf. 24. sz. (1888. június 10.) 3.

¹⁴²⁷ BONA 1998. II. k. 43.

VII. 23. / Horváth Lajos

1824-ben született a Pozsony vármegyei Zavaron.¹⁴²⁸ 1841-től 1859-ig, közel két évtizedet szolgált a cs. kir. 12. huszárezrednél, vagyis a „Nádor-huszároknál”. Katonai pályafutása ekképp alakult: 1841–1844: kadét; 1845–1847: alhadnagy; 1850–1851: másodosztályú hadnagy, 1852–1858: elsőosztályú hadnagy. 1859-ben mint őrnagy a 2. huszárezredhez került, ahol ugyanezen rendfokozatban egészen 1863-ig szolgált. 1864-ben a mexikói toborzások évében a neve már nem szerepel a Schematismusban.¹⁴²⁹

Horváth Lajos csupán 1866. március 14-én jelentkezett a mexikói szolgálatra.¹⁴³⁰ 1866. áprilisától 1. oszt. őrmester.¹⁴³¹ Ugyanezen év júniusában már Mexikóban tarózkodott, ugyanis husárjaival egy jelentős győzelmet aratott Teotitlan mellett (Estado de Oaxaca), amiért zászlóssá léptették elő.¹⁴³² A mexikói tiszti névjegyzékben 1866. június 21-i dátummal szerepel zászlósi kinevezése,¹⁴³³ ezzel szemben katonai törzslapja szerint 1866. június 12-én 2. oszt alhadnagyi kinevezést nyert.¹⁴³⁴ Bécsi katonai törzslapja alapján ismeretlen időpontban hazatért.¹⁴³⁵

Egyes információk szerint Horváth a „mexikói kaland”-ot követően egy darabig az Amerikai Egyesült Államokban élt, majd pedig Angliában főlovászmesterként dolgozott. 1877-ben már Törökországban találjuk, ahol az 1877–78-as orosz-török háború idején Isztambulban szerveződő lengyel légió lovassági parancsnokának nevezték ki. A háború során az egység döntően a bolgár fronton került bevetésre, ahol nagy veszteségeket szenvedett. Ezt követően Horváth állítólag kérvényezte felvételét a reguláris oszmán seregbe, de mivel ehhez feltételül szabták muszlim hitre való áttérés – melyre Horváth nem volt hajlandó – egyik bajtársa szerint Horváth „többedmagával átszökött a frontvonalakon, és az orosz sereg soraiba lépett”.¹⁴³⁶ Az 1880-as évek elején már ismét Magyarországon tartózkodhatott, ugyanis 1882 októberében a

¹⁴²⁸ ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps Karton 165. Nr 39/144.

¹⁴²⁹ *Militär-Schematismus* 1841. 333.; 1842. 333.; 1843. 333.; 1844. 344.; 1845. 344.; 1846. 344.; 1847. 344.; 1850. 413.; 1851. 430.; 1852. 464.; 1853. 479.; 1854. 485.; 1855. 489.; 1856. 473.; 1857. 473.; 1858. 449.; 1859. 267.; 1860-61. 386.; 1862. 388; 1863. 398.

¹⁴³⁰ ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps Karton 165. Nr 39/144.

¹⁴³¹ ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps Karton 165. Nr 39/144.

¹⁴³² AGNM, México Independente, Gobernación y Relaciones Exteriores, Segundo Imperio, Caja num. 54. Exp. 9.

¹⁴³³ AH SDN Operaciones Militares, XI/481.3/7802.

¹⁴³⁴ ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps Karton 165. Nr 39/144.

¹⁴³⁵ ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps Karton 165. Nr 39/144.

¹⁴³⁶ BOBAY 2021. 93–94.

Fővárosi Lapok és a *Pesti Hírlap* is arról értesült, hogy Horváth Lajos betegsége miatt uralkodói segélyben részesült. Utóbbi napilap hasábjain a következőket olvashatjuk: „(A király segélye egy mexikói katonának.) Horváth Lajos volt őrnagy a szerencsétlen Miksa császár mexikói hadseregében a folyó év július havában szélhűtés következtében a Rókus kórházba került s mivel nagyon el volt szegényedve, onnan a kórházból kérvényt intézett a királyhoz, hogy őt némi segélyben részesítse. A király 50 frt segélyt adományozott számára s ezt a helybeli katonai térparancsnoksághoz küldte le kézbesítés végett. Horváth időközben felgyógyult odahagyta a kórházat s most nem tudják hol tartózkodik”.¹⁴³⁷ Későbbi sorsát illetően nem rendelkezünk további adatokkal.

¹⁴³⁷ *Pesti Hírlap*, 4. évf. 281. sz. (1882. október 12.) 5., vö. *Fővárosi Lapok*, 19. évf. 234. sz. (1882. október 12.) 1452.

VII. 24. / Jajczay József

1833-ban vagy 1834-ben született Budán nemesi családban,¹⁴³⁸ szülőháza nagy valószínűséggel egykoron a budai Vizivárosban a mai Kigyó utcában állt.¹⁴³⁹ Édesapját szintén Jajczay Józsefnek hívták, aki az Udvari Kamara számvevőszéki tisztjeként szolgált, édesanyja pedig Odor Katalin volt. Jajczay József neve a Budai Piarista Gimnázium 1845. évi értesítőjében a kimaradt diákok között szerepel. Az ifjú Jajczay nagy valószínűséggel részt vett az 1848–49. évi hadi eseményekben, amelyet követően 1850. február 19-én kényszorosították a cs. kir. seregbe. Az ezt követő tíz esztendő során több csapategységet is megjárta (cs. kir. 19. Schwarzenberg gyalogezred, Raaber Freiwilligen-Infanterie-Bataillon, cs. kir. 25. Mamula sorgyalogezred) és egészen a hadnagyi rendfokozatig jutott.¹⁴⁴⁰ 1859-ben a győri önkéntes alakulatnál, mint fióktoborzóparancsnok működött Pápán.¹⁴⁴¹ 1860 első hónapjaiban sikkasztás és önkényes eltávozás vádjával előbb vizsgálati fogságba, majd május 31-én ideiglenes nyugállományba helyezték. Az 1860. október 3-án kelt ítélet szerint nemesi címe személyére korlátozott elvesztése mellett pénzbírságra és ötévnyi fogházra ítélték, amelyet az olmützi erődben kellett letöltenie.¹⁴⁴²

Jajczay József 1864. július 26-án lépett be a mexikói önkéntes hadtestbe. Mexikóban katonai törzslapja alapján 1865-ben zászlótartóvá, 1866 áprilisában pedig kerületi foglár néveztek ki. A Mexikanische Österreichische Freiwilligenkorps feloszlását követően számos bajtársához hasonlóan, 1866. december 31-én a Mexikói Nemzeti Császári Haderőbe lépett,¹⁴⁴³ ahol 1867. február 13-án zászlósi rangban szolgált a lovasságánál.¹⁴⁴⁴ A II. Mexikói Császárság bukását követően – Sarlay Pál levelei szerint – Jajczay Mexikóvárosban telepedett le, ahol 1867 második felében, mint kalapgyári munkás, 1868-ban pedig már, mint gépész kereste kenyerét.¹⁴⁴⁵

¹⁴³⁸ Jajczay József bővebb életrajzát ld.: BOBAY 2014.

¹⁴³⁹ *Az első Magyar Minsiterium* 1848. 39.

¹⁴⁴⁰ BOBAY 2014. 750–752.

¹⁴⁴¹ BERKÓ 1930. 70.

¹⁴⁴² BOBAY 2014. 750–752.

¹⁴⁴³ Uo. 752–757.

¹⁴⁴⁴ AH SDN Operaciones Militares, XI/481.3/7802.

¹⁴⁴⁵ BOBAY 2014. 752–757.

Arra vonatkozóan nem rendelkezünk adatokkal, hogy Jajczay mikor hagyhatta el Mexikót, de a hawaii-i levéltári források alapján 1872-ben családjával – minden bizonnyal Mexikóban házasodott meg – már az USA nyugati partján, San-Franciscóban tartózkodott.¹⁴⁴⁶ A „kalapgyári” múltjának fényében nem kizárt, hogy talán azonos lehet azzal a személlyel, akit Liptay Pál magyar utazó említ meg levelében: „San-Franciskóban pedig egy hazánkfia jelenleg Andrassy-kalapokat árul.”¹⁴⁴⁷ A Jajczay család 1872 nyarán San Franciscóból Honoluluba utazott a *Queen Emma* nevű hajó fedélzetén. A dokumentumok tanúsága szerint a mexikói kalandot megjárta magyar huszár feleségével és két kisgyermekével a nevezett év augusztus 1-én érkezett meg a Hawaii-szigeteki Királyságba.¹⁴⁴⁸ A 19. század derekán a hawaii uralkodók érzékeltek országuk függetlenségének a veszélyeztetettségét, ezért megpróbálták diplomáciai kapcsolatokat létesíteni több európai országgal is, valamint az 1860-as években sor került egy laktanya felépítésére a királyi testőrség számára, illetve igyekeztek növelni az említett maroknyi haderő ütőképességét is, amelyre többek között 1872–1873-ban a volt magyar huszár Jajczay József, mint kiképző kapitány is kísérletet tett.¹⁴⁴⁹ Annak ellenére, hogy Jajczay József neve csupán az 1873 januárjától uralkodó Lunalilo király megbízókönyvében szerepel (1872 decemberéig V. Kamehamea uralkodott a hawaii-i trónon, akinek megbízókönyvében csupán a nevezett év szeptemberéig vezettek bejegyzéseket), a katonai dokumentumok tanúsága szerint biztosan állítható, hogy a Mexikót megjárta magyar katona 1872 októberétől a Hawaiian Royal Household Troops kiképző kapitányaként teljesített szolgálatot. Egyrészt a kiképző tisztségnél hosszú időt követően ekkortól szerepel újra bejegyzés a havi rendszerességgel vezetett katonai zsoldjegyzékekben, másrészt Jajczay József aláírásával 1872. október 1-én kelt az úgynevezett Days Duty (Szolgálati Szabályzat), amely a Hawaii Királyi Testőrség 1872. október 1-től

¹⁴⁴⁶ Ua. 757.;

¹⁴⁴⁷ LIPTAY 1873. 287.

¹⁴⁴⁸ A polinéz szigetvilág társadalmá a 18. század végéig különböző törzsekbe szerveződött, melyeket I. Kamehamea király egyesített ezzel létrehozva a Hawaii-szigeteki Királyságot. Őt követően még további négy király uralkodott Kamehamea néven, őket pedig további három uralkodó követte – Lunalilo, David Kalakaua, Liliuokalani – a szigetek trónján az Egyesült Államok 1898-as annexiójáig. Hawaii gazdasága kezdetben a bálnaszír előállításán és kereskedelmen alapult, azonban a fokozatosan beálló gazdasági változások következtében – olajtermelés kibontakozása – valamint az amerikai tőke terjeszkedése folytán kialakultak a szigeteken a nagy kiterjedésű cukornád és egyéb egzotikus gyümölcsöt termeszto ültetvények, amelyre jelentős cukoripar épült. Az őslakosság aránya, egyrészt a behurcolt addig helyben ismeretlen betegségek következtében, másrészt pedig az ültetvényes gazdaság egyre nagyobb munkástömeg igénye miatt érkező telepések – főként japán és portugál – miatt, nagymértékben csökkent, amely társadalmi feszültségekhez vezetett. A királyságnak azonban növekedtek a bevételei a cukoripar fellendülésnek köszönhetően, amelyeket különféle fejlesztésekre, mint például iskola, egészségügyi intézmények, laktanya és a királyi palota építésére fordítottak. Az amerikai üzletemberek cukor lobbija egyre nagyobb befolyással bírt az uralkodó család felett, amely egyre inkább az USA érdekszférájába sodorta a szigetvilágot, olyannyira, hogy a 19. század közepétől nemcsak konzul, hanem külön a hawaii ügyekért felelős amerikai miniszter szolgált Honoluluban, az akkor még független királyságban. BOBAY 2014. 757.

¹⁴⁴⁹ Uo. 757–760.

október 6-ig történő szolgálati beosztását közli. Utóbbi dokumentum szerint a magyar kapitány szigorú szolgálatot követelt meg katonáitól, amelyet egyéb korabeli források is alátámasztanak.¹⁴⁵⁰ Arra vonatkozóan nem rendelkezünk adatokkal, hogy Jajczay József elve a kiképzői megbízatás miatt érkezett-e Honoluluba, azonban az adatok fényében úgy gondoljuk, hogy katonai instruktori alkalmazására talán hatással lehetett az, hogy ekkoriban V. Kamehamea királynak magyar udvari szakácsa volt, amiről egy korabeli magyar világutazó Sz. Török János leveléből értesülünk, aki állítása szerint személyesen is felkereste a királyt: „V. Kaméhaméha; tisztességes művelt öreg ur, voltam nála audiencián, igen barátságosan fogadott; angol titoknokas magyar szakácsa van”.¹⁴⁵¹ Jajczay József honolulu szolgálatát illetően a kutatás jelenlegi állása szerint viszonylag kevés információ maradt fent annak ellenére, hogy a legtöbb olyan dokumentum, amelyen ellenjegyzése szerepel, ezen időszakból származik. A katonai őrszolgálatra vonatkozó jelentéseknek, a testőrség számára vásárolt termékek számláinak és egy fizetési bizonylatának mindegyikén megtalálható Jajczay József aláírása. Fontos kiemelni, hogy a magyar kiképző érkezésével valamelyest sikerült ötven fő körül stabilizálni, a korábban egy nagyobb ingadozáson átesett testőrségi állomány létszámát. 1873 szeptembere komoly fordulatot hozott nemcsak a Hawaiian Royal Household Troops működésében, hanem Jajczay József életében is. Négy közlegény parancsmegtagadása miatt zendülés tört ki a testőrségben, mely végül a fegyveres testület felosztatásához és a magyar kiképző kapitány elbocsátásához vezetett. 1873. szeptember 6-án éjjel tájban Jajczay azon öt testőr ellenőrzésére indult, akiket a Kincstár Épületéhez (Treasury Building) rendelt őrszolgálatra. Az épületnél azonban csupán az őrmestert találta a helyén, a négy közlegény önkényesen eltávozott. Kiképzőjük a keresésükre indult és rájuk talált a Commercial Hotel közelében, amely akkoriban Honolulu egyik rossz hírű környékének számított. A szigorú kapitány innen visszaparancsolta katonáit az Iolani Barracksba, ahol elzárás várt a parancsmegtagadókra. Másnap reggel azonban Jajczay József, amikor emberei egy részével éppen a vasárnapi miséről a laktanyához ért vissza, arra lett figyelmes, hogy azon négy közlegény, akiknek éppen a büntetésüket kellett volna tölteniük az épület előtt tartózkodott, ugyanis a fogdájuk ajtaját felfeszítették. Amikor a magyar kapitány oda sietett hozzájuk, hogy kérdőre vonja őket, azok megtagadták felettesük parancsát, mire a volt huszártiszt előrántva szablyáját annak lapjával az egyik parancsmegtagadót vállon ütötte. Emiatt dulakodás támadt, amely a magyar kiképző bántalmazásáig fajult, de végül tisztársainak sikerült kimenteniük. Az események nyílt zendüléssé fajultak, amelynek főkolomposa egy Keoni nevű

¹⁴⁵⁰ Uo. 760–770.

¹⁴⁵¹ [SZ.] TÖRÖK 1870. 643.

közlegény volt. Ekkor a legénység fellázadt tagjai – akik a honolulu-i hawaii lakosság szimpátiáját is élvezték – a laktanya épületében barikádozták el magukat, és mindvégig a két külföldi főtitst – az amerikai Judd főhadsegéd és Jajczay József – leváltását és eltávolítását követelték a testőrség éléről. A lázadók pozícióikat tovább erősítették azáltal is, hogy az Iolani Palota kertjéből három egyenként hat fontos ágyút zsákmányoltak, amelyeket az Iolani Barracksba vittek át. A zendülőket több módszerrel is megpróbálták megadásra kényszeríteni – tárgyalásos úton, a vízutánpótlás megvonásával és a közel negyven főt számlált hawaii lovasság bevetésével – amely ugyan részsikereket eredményezett – néhányan felhagytak a lázadással – azonban döntő áttörést nem hozott. A betegeskedő hawaii-i uralkodó Lunalilo király végül előbb engedve a lázadók követeléseinek szabad elvonulást és büntetlenséget ígért a számukra, azonban végül az egész fegyveres testület feloszlata mellett döntött, mely 1873. szeptember 13-án következett be. A Hawaii Királyi Testőrség feloszlataáról a magyar kiképző csupán az újságokból értesült, amelyet követően levélváltásra került sor közte és John O. Dominis kormányzó között, melyben kompenzációért folyamodott. Jajczayt végül 1873. október 6-án bocsátották el a szolgálatból, amelyet követően 1873. október 16-án családjával a *Benvoirlich* hajó fedélzetén elhagyta a Csendes-óceániai szigetvilágot és visszatért San Franciscoba.¹⁴⁵² A Jajczay család későbbi sorsát illetően a *The Hawaiian Gazette* egyik számából értesülünk, amely azt közli, hogy Jajczay József miután távozott a Hawaii-szigetéről Costa-Ricában telepedett le, ahol betársulás révén kávéültetvényessé vált. A közép-amerikai államban azonban sorsa szomorú véget ért, ugyanis szervezetét megtámadta a trópusi láz és a Hawaii Királyi Testőrség volt kiképző kapitánya egy

¹⁴⁵² BOBAY 2014. 760–770.; Egy akkoriban Honoluluban élő német építész Theodor C. Heuck (aki Honolulu legnevesebb épületeinek közte az Iolani Barracks tervezője volt) nővérének írott levelében elég lenézően írt a testőrség morális állapotáról és Jajczay Józsefet – vagy ahogyan ő fogalmaz a kimondhatatlan nevű – szigorú kiképzőként mutatja be. Szintén ezen jelző olvasható több hawaii sajtótermékben is, amelyek közül néhány a magyar kapitány kiképzői habitusának tulajdonította a lázadás kirobbanásának az okát. A német építész azonban levelében már azon gyanújának adott hangot, hogy a lázadás a betegeskedő Lunalilo király megbuktatására irányult, és hogy az esemény mögött a későbbi király – akkor még a testőrség egyik tisztje – David Kalakaua herceg állhatott. Hasonlóan vélekedett Emma hercegnő is, aki szintén a későbbi uralkodót sejtette a zendülés kitörése mögött, azonban szerinte ebben Kalakaua bátyja Leleiohoku és John O. Dominis a szigetek kormányzója is a segítségére voltak. Ahogyan arra már fentebb utaltunk, ekkoriban az amerikai gazdasági jelenlét már erős volt a szigeteken és ezen okból kifolyólag egy külön amerikai miniszter működött Honoluluban, 1873-ban Henry Augustus Peirce személyében, aki aktív levelezésben állt Washingtonnal. Pierce 1873. szeptember 2-án küldött jelentésében már arról számol be, hogy Lunalilo király súlyos beteg és halála bármikor bekövetkezhet és három lehetséges uralkodó jelöltet említ – 1. Miss Benuice Bishop, 2. David Kalakaua, 3. Emma hercegnő –, ráadásul azt is közli, hogy Kalakaua herceg – akit egy rendkívül törtető és az uralkodóval többször nyíltan szembeszegülő személyiségként írt le – a testőrség azon közlegényeit, akik hozzá a leghűségesebbek, maga köré vonva már egy jó ideje külön gyakorlatoztatja. Pár nappal későbbi jelentésében a király halálát követő fegyveres konfliktustól tart és arra kéri az amerikai kormányzatot, hogy legyenek a segítségére abban, hogy a szeptember 8-án Honoluluhoz érkező *USS. Portsmouth* amerikai hadihajó két napos tervezett állomásozását hosszabbítsák meg az Oahun élő amerikai állampolgárok védelmére. Az ezt követő jelentésében, amelyet már a testőrség feloszlata után küldött az amerikai fővárosba, kiemelte a hawaii kormányzatnak a lázadás során tanúsított gyengeségét, továbbá azt írja, hogy az események mögött nagy valószínűséggel David Kalakaua herceg állt.

lázrohamakor életének önkezeléssel véget vetett 1874-ben. A közép-amerikai államban történő letelepedésének ellentmondani látszik, hogy sírja Mexikóban, Colima városának a temetőjében található.¹⁴⁵³

¹⁴⁵³ Ua.

VII. 25. / Kállay Ignác (Emil József)

1830-ban született a Szabolcs vármegyei Oroson. Kállay Ignác édesapja, ifj. nagykállói Kállay Gábor halála miatt korán félárvaságra jutott. Édesanyja krajnikfalvi Krajnyik Jozefa gyermekeivel az Abaúj vármegyei Göncruszkára költözött, ahol édesanyja birtokai voltak. Még 18. életévét megelőzően elveszítette édesanyját is, aki 1847 decemberében halálozott el. Az árván maradt Kállay gyermekek édesanyjuk nagybátyjának Krajnyik Ferencnek a kezdeményezésére és az Abaúj Vármegye Árvaszéki Bizottmányának döntése alapján a még kiskorú Ignác, Eugénia és Imre örökségének a kezelése Várjon Gábor kassai aljegyzőhöz került. Ignác 1847–48 tájkán a kassai cs. kir. 34. gyalogezredhez került és a Kiss Lajos által feldolgozott levelezések alapján állandó anyagi gondokkal küzdött.¹⁴⁵⁴ Schönherr Gyula munkája szerint Kállay Ignác 1848–49-ben honvédörrmesterként szolgált.¹⁴⁵⁵ 1861–1862-ben tagja volt az olaszországi Magyar Légiónak. Az ottani katonai törzslapja (száma: 490.) szerint 1861 márciusában lépett be a légióba, ahonnan rövidesen 1861 júniusában kilépett. Még ugyanezen év októberében visszalépett ezen egység kötelékébe, ahol egy éven át szolgált az 1. huszárszázadnál, mint számvivő őrmester. 1862. október 16-án áthelyezték Cuenoba a tiszti iskolába.¹⁴⁵⁶

1864. szeptember 12-én csatlakozott a mexikói önkéntes sereghez. 1865. február 7-én tizedessé léptették elő. 1865. november 3-án az 5. huszárszázad raktárszázadához rendelték. Mexikói szolgálatvállalásával kapcsolatosan további adat nem áll rendelkezésre.¹⁴⁵⁷

Szabolcs vármegye első alispánjának iratai alapján hazatért és 1867-ben már szülőföldjén tartózkodott.¹⁴⁵⁸ Életéről további adat nem ismert.

¹⁴⁵⁴ Kiss 2021.

https://mnl.gov.hu/mnl/bazml/hirek/kallay_ignac_katonai_palyafutasanak_kezdeti?fbclid=IwAR33OnLO9kXU-aLTaDaXw8WVi0cQEcYnyoPNUDlfrJDIK0mMeS5gq6OJZOFOQ
(2021. február 12.)

¹⁴⁵⁵ [SCHÖNHERR] 1905. I. k. 310.

¹⁴⁵⁶ Az olaszországi Magyar Légión törzslapján az alábbi adatok olvashatók személyéről: 1832, Oros, Szabolcs; míg eredeti foglalkozásként a földbirtokos megjelölés szerepel. LUKÁCS 1986. 314.

¹⁴⁵⁷ ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps Karton 142. Nr 16/121.

¹⁴⁵⁸ MNL SzSzBML IV. 255/B. Szabolcs vármegye első alispánjának iratai. 150. Mutatókönyv, 1867. Ld. Kállay Ignác, 5111; az eredeti dokumentum nem maradt fent.

VII. 26. / Dr. Kubicza Mihály

1823-ban született a Hont vármegyei Szalkán. Az 1847–48-as tanévben a pesti orvosi karon végzett. A szabadságharc idején számos helyen teljesített szolgálatot, mint katonaoorvos, miután 1848. augusztus 2-án csatlakozott a honvédsereg 22. miskolci honvédszászlóaljhoz,¹⁴⁵⁹ ahol a nevezett év októberétől alorvosként működött. Ezt követően 1849-ben a branyiszkói át-törés idején már a Guyon Richárd vezette hadosztály főorvosává lépett elő. Innen szintén főorvosi minőségben az utászkar 1. zászlóaljához rendelték, két hónappal később pedig már a Kis-cellai Kórházban dolgozott, ahol azonban tifusz döntötte le a lábáról. A betegségből felépülve a 45. honvédszászlóalj kötelékébe került.¹⁴⁶⁰ Az életrajzai szerint 1851-ben orvostudományi címre mellé sebészdoktori képesítést nyert, amelyet követően Selmecebányán praktizált.¹⁴⁶¹ A Bécsi katonai okmányok alapján 1851. augusztus 17-től az osztrák cs. kir. seregben szolgált a cs. kir. 5. vértesezrednél. 1853. március 16-tól főorvos a cs. kir. 3. ulánusezrednél. 1859. május 6-án a cs. kir. 51. gyalogezredhez került, május 7-től 2. oszt. ezredorvos.¹⁴⁶²

1864. november 1-én lépett át a mexikói osztrák önkéntes sereg tábori orvoskarába.¹⁴⁶³ 1866. július 23-án Pueblában kelt levelében arra kérte az uralkodót, hogy engedélyezze házasságát Adela Vallejoval, az egykori orizabai vámigazgató lányával.¹⁴⁶⁴

A mexikóvárosi hadilevéltár iratai alapján 1867 elején Mexikóban kívánt maradni és a nevezett februárjában kérvényezte az uralkodónál felügyelő ezredessé történő kinevezését.¹⁴⁶⁵ Feltehetően azonos azzal a Kubicza Mihállyal, aki egy a nyitrai törvényszék által közzétett örökösödési felhívás alapján 1873. augusztus 17-én hunyt el.¹⁴⁶⁶

¹⁴⁵⁹ Miskolc egészségügyi ellátórendszerének történetéről ld.: ESZENYI 1996. 91.; JÁRMAY 1993. 121.

¹⁴⁶⁰ A Kubicza Mihály által a zászlóalj csornai csatát követő félhavi orvosi jelentését közli: HERMANN 2000. 404.

¹⁴⁶¹ Életrajzát közli: KISS 1992. 9.; ZÉTÉNY 1948. 158.; További vonatkozó adatok: HÓGYES 1896. 243, 267.

¹⁴⁶² ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps Karton 155. Nr 29/194.

¹⁴⁶³ Uo.

¹⁴⁶⁴ AGNM, México Independente, Gobernación y Relaciones Exteriores, Segundo Imperio, Caja num. 53. Exp. 25.

¹⁴⁶⁵ AHMM, Cancelados, Personal, Caja num. 208. D/111.4/3356 Kubtiza D. F. coronel médico c.

¹⁴⁶⁶ *Budapesti Közlöny*, 12. évf. 270. sz. (1878. november 21.) 8566.

VII. 27. / Kubinyi Lucián

1837-ben született a Liptó vármegyei Bobrovnikon.¹⁴⁶⁷ Egy a Kubinyi család történetét taglaló 1901-ben megjelent munka arról számol be, hogy Kubinyi Lucián egyik testvérével Friggyessel a császári haderő tagjaként részt vett az 1859. évi itáliai háborúban (mindketten hadnagyi rendfokozatban), melynek folyamán Zsigmond megszökött a seregből és beállt Garibaldi zászlója alá. Mint Kubinyi Ferenc az írás szerzője megjegyzi, Zsigmond dezertálása miatt öcsésének, Luciánnak „szolgálatá kellemetlenné válván, ez 1862. évben az osztrák hadseregből kilépett s Meranban néhány lengyel főúrral ismerkedett meg, kik őt az akkor küszöbön állt lengyel felkelés ügyének megnyerték”. Kubinyi Lúcián az 1863–64-es januári felkelés során „a lengyel önkénytesek csapatában kapitányi minőségben harczolt egész a forradalom leveretéséig”,¹⁴⁶⁸ amelyet követően minden bizonnyal visszatért Magyarországra.

Lucián, Mihály testvérét – aki Habsburg Miksa császár testőreként szolgált Mexikóban – követve 1864. július 21-én állt be a *Mexikanische Österreichisches Freiwilligenkopsrs* kötelékébe. A hivatalos okmányok alapján mexikói katonai karrierje ekképp alakult: 1864. nov. 1.: őrmester; 1865. jan. 4.: szakaszvezető; 1865. febr. 2.: 2. oszt. fővadász; 1865. szept. 8.: 2. oszt. alhadnagy. 1866. január 9-én katonai jellegét meg nem tartva leszerelt.¹⁴⁶⁹ A családtörténeti munka szerint miután „Mexikóba ért, a vadászokhoz osztották be [a beosztás már a belépéskor megtörtént – B. I. Z.], majd pedig az indusok csapatának szervezésével bízták meg, kiknek összes csatározásaiban részt vett, de Tlapako [minden bizonnyal Tlapacoyan, Estado de Veracruz – a szerző] bevételekor súlyosan megsebesülván s a további hadi szolgálatra képtelenné válván, haza jött s a folyó évben szenderült át a jobb létre.”¹⁴⁷⁰

Korai halálának ellentmondanak a Schönherr Gyula *Magyar Nemzetiségi zsebkönyvében* és a magyar sajtóban megjelent információk, melyek szerint hazaétrését követően feleségül vette Kelecsényi Máriát, akitől hét gyermeke született, az első 1869 nyarán. Schönherr továbbá még a következőket közli: „Luci bácsi” 1895-ben a Liptószentmiklós melletti Nagypalugyán élt és 1901. október 14-én Késmárkon hunyt el.¹⁴⁷¹

¹⁴⁶⁷ ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps Karton 142. Nr 16/166.

¹⁴⁶⁸ KUBINYI F. – KUBINYI M. 1901. I. k. 442.

¹⁴⁶⁹ ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps Karton 142. Nr 16/166.

¹⁴⁷⁰ KUBINYI F. – KUBINYI M. 1901. I. k. 442.

¹⁴⁷¹ [SCHÖNHERR] 1905. I. k. 366–367.; Haláláról beszámolt még: *Budapest*, 25. évf. 290. sz. (1901. október 21.) 4.; *Budapesti Hirlap*, 21. évf. 289. sz. (1901. október 20.) 8.; *Pesti Hirlap*, 23. évf. 291. sz. (1901. október 21.) 4.;

VII. 28. / Lányi Sándor

1836-ban jobbágycsaládban született a Hont vármegyei Zalabán. Dédunokája, Urbán György közlése alapján Mexikót megelőzően Lányi kilenc évet szolgált a cs. kir. seregben.¹⁴⁷² Ennek ellentmondanak a bécsi katonai törzslapján közölt adatok, amelyek szerint csupán 1858. március 6-án állt be a cs. kir. hadseregbe. 1859. március 1-től gránátos, 1860. október 11-től őrvezető, 1860. november 11-től tizedes, majd 1862. május 21-től szakaszvezető volt.¹⁴⁷³

Lányi „1864 tavaszán” került a mexikói császári testőrség állományába, akik, mint többször utaltunk rá 1864 novemberében érkeztek meg Mexikóba.¹⁴⁷⁴ Lányi naplójának köszönhetően betekintést nyerhetünk a mexikói császári udvar életébe. Ezen dokumentum alapján Lányi 1865 júliusáig a mexikói császári testőrségben szolgált, amikor „végre kilépett a testőrségből és a császár komornyikja lett; melléje egy lakáj volt adva, ki a közönséges munkákat végezte, míg Lányinak inkább a császár öltözködésénél és a levetkezésénél volt nagyobb elfoglaltsága”.¹⁴⁷⁵ Naplója alapján 1865 novemberében vissza szeretett volna térni szülőföldjére és már Cordobában volt, ahol a császárné végül maradásra bírta.¹⁴⁷⁶ Mexikói levéltári adatok alapján 1866. november 19-én még Latin-Amerikában tartózkodott és mexikói állampolgárságot kapott.¹⁴⁷⁷

Lányi 1867. február 4-én lépett ki a szolgálatból és „végre 1867-ik évi februárius 14-én elutazott Verakruzból. Hajója útközben Havannában és Martinique-ben kötött ki, március 16-án S. Nazairebe értek. Onnan Párizsba ment Lányi, hol ismerős francia tiszték öt napig kalauzolták; ezután Dél Németországon és Bécsten keresztül Triesztbe, illetőleg Miramarebe utazott, hol a magával hozott fontos iratokat Sarolta császárnénak átadta. Ezzel Lányi végképpen kilépett a mexikói szolgálatból és örömtől dobogó szívvel sietett imádott hazája és 11 éve nem látott édes szülőföldre felé.”¹⁴⁷⁸ Lányi ezt követően szülőfalujában telepedett le, ahol haláláig

Budapesti Hirlap, 15. évf. 240. sz. (1895. szeptember 3.) 3.; *Pesti Hirlap*, 46. évf. 241. sz. (1895. szeptember 3.) 3.

Schönherr pontosan közli születési adatát is: 1837. december 13.

[SCHÖNHERR] 1905. I. k. 366.

¹⁴⁷² URBÁN 1992. 12.; TARDY 1989. 2.

¹⁴⁷³ ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps Karton 170.

¹⁴⁷⁴ URBÁN 1992. 12.; TARDY 1989. 2.

¹⁴⁷⁵ DOMANICZKY – [LÁNYI] 1992. g. 13.

¹⁴⁷⁶ DOMANICZKY – [LÁNYI] 1992. h. 13.

¹⁴⁷⁷ AGNM, Instituciones Gubernamentales: época moderna y contemporánea, Administración Pública Federal S. XIX., Gobernación Siglo XIX, Relaciones Exteriores, Caja num. 101. Exp. 152.

¹⁴⁷⁸ DOMANICZKY – [LÁNYI] 1992. (1992. március 14.)

örökös bírói tisztet betöltve a település köztisztviselőként álló polgáraként élt. Nagy szerepe volt abban, hogy az Ipoly és a Garam völgyeit összekötő vasútvonal 1886-ban Zalaba érintésével épült meg.¹⁴⁷⁹ 1898-ban öngyilkosságot követett el, melynek megrázó részleteit a *Budapesti Hírlap* tárta az olvasók elé, melyet egészében közlünk: „(Miksa császár testőre.) A hontmegyei Zalaba községben, mint tudósítónk írja, nagy részvétet keltett a Lánygyi-család [helyesen Lányi – B. I. Z.] szerencsétlen sorsa. Disznótorra készült a család s a multság hirtelen gyászra fordult. A mikor ugyanis Lánygyi Sándorné a tűzhely körül forgolódott, szívszélütés érte és holtan rogyott össze. A kétségbeesett férj látszólag nyugodtan viselte el a csapást, ravatalra tette feleségét, aztán a már holt disznóval bánt el annak rendje és módja szerint és a kész sonkát átadta házas gyermekeinek.

– No, fiuk, szólt, ma volt disznóölés, volt emberhalál, de lesz is!

Fiai féltették az öreget, hogy kárt tesz magában, azért minden fegyvert leszedtek a falról és elrejtették, de hiába. Lánygyi Sándor egy észrevétlen pillanatban a méhesbe ment és fölakasztotta magát. A mikor ráakadtak, már meghalt Lánygyi Sándor, mint a község minden lakója, nemes ember. A szerencsétlen sorsú Miksa császár testőrségében szolgált s nem egy csatában nézett farkasszemet a halállal. Mexikóban volt, a míg agyon nem lötték felséges urát. Messze Amerikából számos emléket hozott magával a császár holmijából.”¹⁴⁸⁰ Pár nappal később a halál körülményeiről további helyreigazítást közöltek: „(Miksa császár testőre.) Megírtuk a mi nap, hogy a hontmegyei Zalába községben öngyilkosságot követett el Lányi Sándor, Miksa császár volt testőrkatonája, mert nem bírta elviselni azt a fájdalmat, a mit feleségének halálán érzett. Illetékes helyről most arról értesítenek bennünket, hogy a Lányi-család Lányi Sándorné halálakor nem készült disznótorra. Maga Lányi Sándor már rég gondolt az öngyilkosságára, mert évekkal ezelőtt mondogatta: «Csak addig élek, a míg feleségem, ha ő meghal, úgy én is.»”¹⁴⁸¹

¹⁴⁷⁹ URBÁN 1992. 12.

¹⁴⁸⁰ *Budapesti Hírlap*, 18. évf. 342. sz. (1898. december 11.) 9.

¹⁴⁸¹ *Budapesti Hírlap*, 18. évf. 347. sz. (1898. december 16.) 7.

VII. 29. / László Béla, kászonjakabfalvi

1833. február 14-én született Kolozsváron, mint a nagy múltú erdélyi kászonjakabfalvi László család sarja.¹⁴⁸² A gimnáziumot követően a cs. és kir. 2-ik seregrebeli „hadapród iskolát jó eredménnyel végezte”. 1848. november 12-től közhonvéd a 11. honvédszászlóaljnál és az erdélyi harcokban vett részt egészen a fegyverletételig. A szabadságharc bukását követően 1850 áprilisától hadapród a cs. kir. 41. gyalogezrednél. Az ezt követő években előbb áthelyezték a cs. kir. 2. gyalogezredhez (1851), majd 1853-ban a cs. kir. 16. gyalogezredhez került. Ekkor kezdett el felfelé ívelni a pályája: 1853: 2. oszt. főhadnagy; 1854: 1. oszt. hadnagy; 1859: főhadnagy. 1859-ben Itáliában volt, de „ütközetbe nem jött”. Egészen 1864-ig a cs. kir. 16. gyalogezrednél szolgált, innen 1864. július 12-én lépett át „a cs. mexioci osztrák csapatba”.¹⁴⁸³

Bécsi katonai törzslapja szerint 1864. július 17-én 2. oszt. századosként helyezték át a mexikói önkéntesekhez. 1865. február 24-től 1. oszt. százados, majd a hónap végén kilép a szolgálatból.¹⁴⁸⁴ 1865. október 24-én Thun tábornok engedélyezte, hogy Európába utazhasson családi ügyei rendezésére.¹⁴⁸⁵ Arra vonatkozóan, hogy ténylegesen hazautazott-e nem rendelkezünk adatokkal, azonban annak fényében, hogy 1866. január 27-én a Mexikói Nemzeti Császári Hadsereghez gyalogos zászlóaljparancsnoknak nevezték ki úgy véljük, hogy erre nem kerülhetett sor.¹⁴⁸⁶ 1866. augusztus 23-án csökkentett zsolddal nyolc hónapnyi szabadságolását kérte, hogy az állítása szerint a Yucatán-félszigeten szerzett betegségét Európában gyógyíttathassa. Továbbá panasszal élt az egyik kitüntetés ügyében. Az utazásra nem kapott engedélyt, mivel a hadseregszázados László Béla bajait Mexikóban is képesnek ítélte gyógyíttatani.¹⁴⁸⁷ Bécsi katonai törzslapja szerint 1867. január 1-én ismét belépett a Mexikói Nemzeti Császári Hadseregbe.¹⁴⁸⁸ 1867. január 15-én Pueblában kitüntetésért folyamodott.¹⁴⁸⁹ Az 1867-

¹⁴⁸² A családtörténeti adatokat bővebben ld. ENDES 1994. 245–247.; HL Tiszti személyügyi anyagok, 1900 előtt született tisztek anyakönyvi lapjai és BM-től átvett tartalékos tiszti okmánygyűjtők. 37550 László Béla ezds.

¹⁴⁸³ HL Tiszti személyügyi anyagok, 1900 előtt született tisztek anyakönyvi lapjai és BM-től átvett tartalékos tiszti okmánygyűjtők. 37550 László Béla ezds.

¹⁴⁸⁴ ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps Karton 147. Nr 21/25.

¹⁴⁸⁵ AGNM, México Independente, Gobernación y Relaciones Exteriores, Segundo Imperio, Caja num. 47. Exp. 27.

¹⁴⁸⁶ AHMM, Cancelados, Personal, Caja num. 549. D/111-8/16021 Laszlo de Kaszon Yakabfalva Béla capitán de inf.

¹⁴⁸⁷ AGNM, México Independente, Gobernación y Relaciones Exteriores, Segundo Imperio, Caja num. 53. Exp. 45.

¹⁴⁸⁸ ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps Karton 147. Nr 21/25.

¹⁴⁸⁹ AGNM, México Independente, Gobernación y Relaciones Exteriores, Segundo Imperio, Caja num. 52. Exp. 67.

es katonai okmányok között szerepel jövedelemjelentése Európába való visszatéréshez.¹⁴⁹⁰ A budapesti Hadtörténelmi Levéltárban őrzött tiszti személyügyi okmányai szerint Mexikóban „14 csatában részt vett mint önálló parancsnok; 11-i kitüntetés alatt Garcia ellen; 1865. szept. 10. Zangoliza város; 1866-ban a Barbar indiánusok ellen fel állított császári csapatok felügyelője Yucatan félszigetén.” Mexikóban 1867. április 12-ig századosként és őrnagyként szolgált. „A mexicói hadjárat alkalmával Casanova mexicói tábornok mellett segédtsízt, és a barbár indiánusok ellen felállított mexicói csapatok felügyelője”¹⁴⁹¹ A kászonjakabfalvi László család történetét tárgyaló munka hazatéréséről a következőket írja: „előbb mint fiatal katonatiszt vállalkozott és résztvett Miksa császár 1866. évi [sic! – B.I.Z.] évi szerencsétlen mexikói expedíciójában s onnan nagy viszotnagságok és kalandok után alig tudott hazakerülni”.¹⁴⁹²

1867. április 13-án érkezett Trieszt kikötőjébe.¹⁴⁹³ A kolozsvári *Magyar Polgár* 1867. április 17-én a következőket közli a hazatéréséről: „László Béla és Csergedi városunk fiai, mint mexicói önkéntesek Pestre érkeztek egy csomó sebesült bajtárssal.”¹⁴⁹⁴ László Béla 1869 januárjától 2. oszt. százados, ugyanezen év júliusától 1. oszt. százados a m. kir. Honvédségnél és „egyszersmind főparancsnoksági segédtsíztnek” lett kinevezve. 1874 novemberében őrnagyi rangra emelték és kinevezték a középszolnok-szatmári 43. zászlóalj parancsnokává, két évvel később a szatmári 44. zászlóalj parancsnokságát vette át.¹⁴⁹⁵ 1879-ben alezredessé nevezték ki.¹⁴⁹⁶ 1881 augusztusától a zempléni 40.,¹⁴⁹⁷ 1882 márciusától pedig máramarosugocsi 34. zászlóalj parancsnoka.¹⁴⁹⁸ Az 1882-es augusztusi felülvizsgálatát követően, az uralkodó, mint szolgálatra képtelen „folyó évi szeptember hó 1-vel — a számfeletti állományba való egyidejű áthelyezés mellett — egy évre várakozási illetékkel való szabadságolását

¹⁴⁹⁰ AGNM, México Independente, Gobernación y Relaciones Exteriores, Segundo Imperio, Caja num. 55. Exp. 25.

¹⁴⁹¹ HL Tiszti személyügyi anyagok, 1900 előtt született tisztek anyakönyvi lapjai és BM-től átvett tartalékos tiszti okmánygyűjtők. 37550 László Béla ezds.

¹⁴⁹² ENDES 1994. 246.; A családtörténeti adatokat bővebben ld.: Uo. 245–247.

¹⁴⁹³ ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps Karton 147. Nr 21/25.

¹⁴⁹⁴ *Magyar Polgár*, 1. évf. 10. sz. (1867. április 17.) 41.

¹⁴⁹⁵ HL Tiszti személyügyi anyagok, 1900 előtt született tisztek anyakönyvi lapjai és BM-től átvett tartalékos tiszti okmánygyűjtők. 37550 László Béla ezds.;

A Honvéd, 3. évf. 4. sz. (1869. január 26.) 33.; *Budapesti Közlöny*, 10. évf. 96. sz. (1876. április 27.) 2750.; *Rendeleti Közlöny a Magyar Honvédség számára*, 1. évf. 20. sz. (1874. november 2.) 124.; *Rendeleti Közlöny a Magyar Királyi Honvédség számára*, 3. évf. 11. sz. (1876. április 26.) 48.; SZINNYEI 1900. 825.; „Nagy-Károlyban a szatmári honvédzászlóalj tiszti kara ez év elején szép ezüst serleget nyujta át László Béla őrnagynak, ki akkor érte meg katonai szolgálata huszonötödik évfordulóját; ő Mexikóban is harcolt Miksa császár mellett.” *Fővárosi Lapok*, 16. évf. 11. sz. (1879. január 15.) 53.

¹⁴⁹⁶ *Rendeleti Közlöny a Magyar Királyi Honvédség számára*, 6. évf. 33. sz. (1879. október 26.) 170.

¹⁴⁹⁷ *Rendeleti Közlöny a Magyar Királyi Honvédség számára*, 8. évf. 18. sz. (1881. augusztus 24.) 1.

¹⁴⁹⁸ *Rendeleti Közlöny a Magyar Királyi Honvédség számára*, 9. évf. 5. sz. (1882. március 1.) 40.

legkegyelmesebben elrendelni méltóztatott. (Lakhelye Szatmár.)”¹⁴⁹⁹ Az 1884-es újabb felülvizsgálatot követően ugyanezen év októberétől ismét csapatszolgálati beosztást nyert a beregi 35. százlőalj parancsnokaként.¹⁵⁰⁰ Felesége, Osvtáh Piroska¹⁵⁰¹ 1885 nyarán hunyt el Munkácson.¹⁵⁰² 1885 októberében ezredesi rangra emelkedett,¹⁵⁰³ egy évvel később pedig I. Ferenc József a 11. fődandár parancsnokának nevezte ki.¹⁵⁰⁴ 1887 áprilisában, mint szolgálatra képtelent nyugállományba helyezték.¹⁵⁰⁵ 1890. február 22-én Budapesten hunyt el.¹⁵⁰⁶

¹⁴⁹⁹ *Rendeleti Közlöny a Magyar Királyi Honvédség számára*, 9. évf. 21. sz. (1882. szeptember 5.) 1.; *Rendeleti Közlöny a Magyar Királyi Honvédség számára*, 10. évf. 26. sz. (1883. október 4.) 1.

¹⁵⁰⁰ *Rendeleti Közlöny a Magyar Királyi Honvédség számára*, 11. évf. 4. sz. (1884. október 22.) 1.

¹⁵⁰¹ ENDES 1994. 246.

¹⁵⁰² *Bereg*, 12. évf. 24. sz. (1885. június 14.) 3.; *Pesti Hirlap*, 7. évf. 160. sz. (1885. június 12.) 5.

¹⁵⁰³ *Budapesti Közlöny*, 19. évf. 245. sz. (1885. október 27.) 1.

¹⁵⁰⁴ *Rendeleti Közlöny a Magyar Királyi Honvédség számára*, 13. évf. 17. sz. (1886. június 2.) 1.

¹⁵⁰⁵ HL Tiszti személyügyi anyagok, 1900 előtt született tisztek anyakönyvi lapjai és BM-től átvett tartalékos tiszti okmánygyűjtők. 37550 László Béla ezds.; *Rendeleti Közlöny a Magyar Királyi Honvédség számára*, 14. évf. 16. sz. (1887. április 26.) 170.

¹⁵⁰⁶ SZINNYEI 1900. 825.; *Vasárnapi Újság*, 37. évf. 9. sz. (1890. február 23.) 146.; OSZK, Plakát- és Kisnyomtatványtár, Gyászjelentések, László Béla gyászjelentése. Online változatát lásd: <https://dspace.oszk.hu/handle/20.500.12346/118274#> (2020. május 19.)

A kászonjakabfalvi László család történetét bővebben ld.: ENDES 1994. 245–246.

VII. 30. / *Lenkey Albin*

A „családi iratok szerint 1839-ben született Vukováron, s az 1848-49-es szabadságharc idején katonanövendék volt Nagyváradon, a 74-ik számú honvéd zászlóalj katonanevelő intézetében. A családi hagyományokat követve huszártiszti pályára lépett.” Édesapja Lenkey Károly honvédezredes, míg apai nagybátyja az aradi várbörtönben mártírhálált halt Lenkey János honvédtábornok volt.¹⁵⁰⁷ Egy másik szerző, Bereznay Imre közlése alapján Lenkey Albin Mexikót megelőző éviben „mérnök lett s mint kalandos hajlamú ember, beállott Miksa mexikói császár önkéntes csapatába”.¹⁵⁰⁸

Bécsi katonai törzslapja szerint 1864. október 14-én közvitézként csatlakozott a mexikói önkéntes sereg huszárságához, ahol ismeretlen időpontban tizedessé lépett elő.¹⁵⁰⁹ Pawlowszky Ede memoárjában megemlíti, hogy 1865 júliusában¹⁵¹⁰ egy csata során szorult helyzetbe került, ahonnan akképp sikerült megmenekülnie, hogy a fiatal tizedes, Lenkey Albin embereivel utóvédként érkezve a megsegítésére sietett.¹⁵¹¹ Egy másik magyar önkéntes Burián István pedig azt jegyezte meg személyéről, hogy 1865 végén már „jól beszélt spanyolul”.¹⁵¹² Lenkey Albin katonai törzslapján az utolsó bejegyzésként az szerepel, hogy 1866. április 14-én Tacobayánál dezertált.

Későbbi sorsával kapcsolatban többféle információval rendelkezünk. Mint T. Ágoston László megjegyzi, a mexikói kaland bukását követő években családja nem tudott hollétéről.¹⁵¹³ A kutatási adatok szerint a mexikói harcokat túlélte önkéntesek közül többen is az Amerikai Egyesült Államokba vándoroltak át. Valószínűleg így tett Lenkey Albin is, akinek későbbi sorsáról a Lenkeyek egyik családfáján a következőket olvashatjuk: „Mexikóból gyalog átment Kleveland államba.¹⁵¹⁴ Ott trapper (vadász) lett, ahol az indiánok agyonlőtték. Maradtak-e gyermekei, a rokonság nem tudja”.¹⁵¹⁵ Egervári Ödön 1869-ben a következőképpen emlékezett

¹⁵⁰⁷ T. ÁGOSTON 1984. 22.; vö. CSIFFÁRY 2000. 100.

¹⁵⁰⁸ BEREZNAY 1924. 1.

¹⁵⁰⁹ ÖStA KA, AdTk. Mex. FreiW. Korps Karton 150. Nr 24/60.

¹⁵¹⁰ Az összecsapásról beszámol: BURIÁN 1868. 298–299.; és egy névtelen huszár is, aki a 2. huszárszázadnak volt tagja. *A magyar huszárok Mexikóban* 1866. 1–2.; Az általuk közölt adatok alapján a csata 1865 októberében zajlott le.

¹⁵¹¹ PAWLOWSKI 1882. 185–191.

¹⁵¹² BURIÁN 1868. 306.

¹⁵¹³ T. ÁGOSTON 2009. 122.

¹⁵¹⁴ Talán az ohioi Cleveland városának környékére.

¹⁵¹⁵ HL Personalia Gyűjtemény, 99/B VII. 137/a. Családfák táblázata. 3. sz. Lenkei és zádorfalvi Lenkey Károly /1838 körül/ leszármazottainak családfája

Közli: T. ÁGOSTON 2009. 122.; vö. CSIFFÁRY 2000. 100.

személyéről: „Albin 1864-ben Mexikóba ment ki, és soha vissza nem tért, atyja azóta hírét sem hallá.”¹⁵¹⁶ A *Honvéd*-ban 1869-ben megjelent egy rövid tudósítás, mely arról számol be, hogy az akkoriban Budán tartózkodó „Pordon Gyula [feltehetően báró Korda Gyula – német alakban Julius Cordon Baron – B. I. Z.] volt cs. mexikói huszár százados”-tól megkapták a „Lenkey Károly h. ezredes fia szomorú sorsát illető sorokat” (ezen rövid közlésen kívül bővebb utalás a lapban nem történik Lenkey Albin sorsát illetően).¹⁵¹⁷

¹⁵¹⁶ EGERVÁRI 1869. 201.

¹⁵¹⁷ *A Honvéd*, 3. évf. 38. sz. (1869. szeptember 23.) 306.

VII. 31. / Mikos János, tarródházi

1841. december 27-én¹⁵¹⁸ született a Vas vármegyei Széplakon. Gyerekkoráról kevés adatot ismerünk. Katonai pályafutásáról annyit tudunk, hogy a Vas vármegyei ispáni hivatal 1862. februárjában 1200 forint „felementési díj lefizetésére adott engedély folytán” Mikos Jánost „a katonaságba lépéstől teljesen és örökre” felmentette.¹⁵¹⁹

1865. január 2-án csatlakozott a mexikói önkéntes sereghez. 1865. január 7-én kadét, 1865. augusztus 4-én pedig hadnagyi kinevezést nyert. 1866. október 1-én kilépett a szolgálatból és áthelyezték a 9. mexikói császári lovasezredhez, mint főhadnagy. Mexikói levéltári források szerint 1867. január 7-én a Mexikói Császári Nemzeti Hadsereg állományában volt, mint lovassági hadnagy, de rövidesen kérte felmentését.¹⁵²⁰

Több helyen is felbukkan az az információ, hogy Mikos János „tanulmányainak befejeztével Amerikában töltött huzamosabb időt és ott szerzett gazdasági tapasztalatait vasmegyei mikosdi és újfalusi, továbbá somogymegyei nagyatádi uradalmaiba érvényesítette, hol mintagazdaságot folytatott”.¹⁵²¹ Úgy gondoljuk, hogy Mikos János egyike lehetett Miksa császár azon önkénteseinek, akik a császárság bukását követően Mexikóból az Egyesült Államokba vándoroltak hosszabb-rövidebb időre. Schönner Gyula egy munkájában Mikos János amerikai éveiről az alábbiakat írja: „1863-ban kivándorolt Északamerikába, Floridában farmerré vált, narancsokat tenyésztett és alligátorokra vadászott. Hogy egyedül ne legyen, magával vitte a nővérének francia bonneját. Atyjától örökségül csak százezer forintot kért. Olyan takarékos ember volt akkor ez az ifjabb Mikos, hogy mikor egyszer hazajött, azt mondta Szombathelyen a Sabária vendéglőben, hogy nem érti, hogy lehet valakinek egy forintnál többet adni ki az ebédjére.” Hazatérésének pontos időpontjáról nem rendelkezünk adatokkal, az ezel kapcsolatos információk ellentmondásosak. Schönner szerint Mikos János bátyjának – akit Mikos Ede örökösének szánt – Angliában, Liverpoolban nyoma veszett,¹⁵²² mely úgy megviselte édesapját, hogy nem sokkal később bele is halt a bánatba, de előtte hazahívta másik gyermekét az USA-ból,

¹⁵¹⁸ A családi levéltárban található keresztlevél másolat szerint 1841. december 17-én született. MNL VaML XIII. 24. Taródházi Mikos család levéltára 1590-1884. 133.

¹⁵¹⁹ MNL VaML XIII. 24. Taródházi Mikos család levéltára 1590-1884. 89.

¹⁵²⁰ AHMM, Cancelados, Personal, Caja num. 1100./111-9/22293 teniente de caballería; AH SDN Operaciones Militares, XI/481.3/7798.

¹⁵²¹ SZINNYEI 1902. 1365.; HALÁSZ 1887. 100–101.

¹⁵²² Schönner Gyula kutatásai szerint Mikos János öccse, tarródházi Mikos Gyula Gáspár (szül. 1848. március 18.) 1871. július 21-én Peru fővárosában, Limában halálozott el. [SCHÖNHERR] 1905. I. k. 378.

aki „visszaérkezett Floridából és átvette a mintegy 15 millió értékű atyai hagyatékot. Mindent a legnagyobb rendben talált. Az uradalmi pompásan föl voltak szerelve. Magtárak, pincék telve valának. Az istállók telve faj-állatokkal. Végre, maradt elég üzemtőke is a takarékpénztárakban. Nem telt bele 10 év és az ifjabb Mikos anyagi zavarokba jutott. Egy osztrák főúri barátja belevitte a kukorica-ringbe. Egy kötésnél 3 millió forintot veszített. Egyik uradalmát el kellett adni.”¹⁵²³ Más források alapján Mikos Ede báró és fia, Mikos János között megromlott a viszony olyannyira, hogy az édesapaja ki akarta tagadni őt az örökségből. Például Sisa József egy a mikosdpusztai Mikos-kastély történetét bemutató munkájában azt írja, hogy 1871-ben Mikos Ede kizárta az örökségből fiát, aki Sisa szerint 1873 szeptemberében apja halálakor Franciaországban élt.¹⁵²⁴ Úgy véljük, hogy Mikos János valamikor apja halálát követően települhetett haza, ugyanis 1874. október 19-én vette feleségül pallini Inkey Margitot (szül.: 1856. szeptember 26.) Németóváron, és lakhelyeként ekkor már Mikosd szerepel.¹⁵²⁵ Mikos János nem mondott le az örökségről és édesanyjával és két húgával 1879. október 15-én pótegyességet és örökösödési szerződést kötött, mely szerint a Mikosdpusztai kastély és a hozzá tartozó uradalom a tulajdonába került. A fentebb idézet mintagazdaság úgy tűnik csupán egy toposz lehetett, mert a valóságban nagyobb pénzügyi gondjai adódtak. Erre enged következtetni egy 1881 októberében kötött adásvételi szerződés, melyben háromezer osztrák forintért és tíz koronáért eladta a kastélyt és bizonyos részeit két mikosszéplaki lakosnak (mint Sisa megjegyzi valószínűleg valamilyen manipulációról lehetett csupán szó). Mikos János továbbra is a kastélyban lakott, mely egészen 1891-ig a tulajdonában volt, melyet a nevezett év folyamán Zierer Vilmos bécsi bankár vásárolt meg tőle.¹⁵²⁶ Szinnyei és Schönherr szerint a Mexikót megjárt magyar tiszt élénken részt vett a hazai gazdasági mozgalmakban, pártolta a szépművészetet,¹⁵²⁷ valamint annak ellenére, hogy az 1884-es választáson a szabadelvű programmal alul maradt, a census alapján tagja volt a felsőháznak.¹⁵²⁸ Mint Szigeti Jenő egyik tanulmányában megjegyzi Mikos János „dzsentrí-allűrökkel” terhelt személy volt. Érdekes személyiségre vall az is, hogy

¹⁵²³ *Egy sírbolt története 1917.* 11.

¹⁵²⁴ SISA 1994. 394.

¹⁵²⁵ [SCHÖNHERR] 1905. I. k. 377.

¹⁵²⁶ SISA 1994. 394.

¹⁵²⁷ Saját maga is írt egy színdarabot Sobri Jóska Amerikában címmel, ami Szombathelyen bemutatásra került. További kutatást érdemelne annak kiderítése, hogy ezen színdarab szövege fennmaradt-e, illetve, hogy történet-e benne esetleg utalás a mexikói katonai eseményekre.

¹⁵²⁸ SZINNYEI 1902. 1365.; HALÁSZ 1887. 100–101.

1898-ban Országos Spiritiszta Szövetség néven egyesületet hozott létre, amelynek keretében *Rejtelmes Világ* néven újságot is alapított.¹⁵²⁹ Halálának pontos ideje nem ismert.

¹⁵²⁹ A nevezett lap 1899-ben már nagyobb példányszámú lappá nőte ki magát, Mikos János azonban 1901 júniusában megvonta a támogatást az újság szerkesztőségétől így az megszűnt. SZIGETI 2014. 113.; SZINNYEI 1902. 1366.

VII. 32. / Mihailovits József

Bona Gábor kutatása szerint Mihailovits József 1833. január 12-én született¹⁵³⁰ Pécsen, a későbbi országgyűlési képviselő Mihailovits Károly testvéreként.¹⁵³¹ Mihailovits József, mint az 52. Ferenc Károly gyalogezred katonája részt vett az 1848–49-es magyar szabadságharcban.¹⁵³² Katonai pályáját őrmesterként kezdte, 1849 tavaszára hadnagyi rendfokozatig jutott egységénél, amely addigra a 118. honvédszászlóalj nevet viselte. A magyar szabadságharc során a III. hadtestnél a magyarországi főhadszíntéren szolgált a fegyverletételig. Ezt követően 1849. október 16-án kényszersorozták a cs. kir. 52. gyalogezred kötelékébe, ahol 1851-től hadnagyként szolgált. Három évvel később főhadnagyként az 1. dragonyosezredhez került, ahol 1857-ig szolgált, amikor is kilépett a hadsereg kötelékéből.¹⁵³³ Bona Gábor kutatása alapján Mihailovits az „1860-as években az olaszországi magyar légió” tagja volt,¹⁵³⁴ melyet megerősít egy a Hadtörténeti Múzeum Fotótárában található portréfénykép melyen két testvérel az olaszországi légió egyenruháját viselik.¹⁵³⁵ (A Lukács-féle névsorból hiányzik a neve.)¹⁵³⁶

1864-ben ismeretlen időpontban került a mexikói osztrák önkéntes sereghez. Katonai törzslapja alapján annyi bizonyos, hogy 1864 őszén már az egységénél szolgált, mivel 1864. október 21-én 2. oszt. alhadnaggyá léptették elő. 1865. szeptember 8-tól 1. oszt. alhadnagy, 1865. december 16-tól főhadnagy.¹⁵³⁷ 1866. augusztus 14-én nyugdíjáról való lemondása mellett hozományát kérvényezett, hogy házasságot köthessen Clementina Vander-Leidennel.¹⁵³⁸ 1867. január 18-án leszerelt és katonai jelleg nélkül polgári állományba került.¹⁵³⁹

¹⁵³⁰ BONA 1998. II. k.-ben március 12-e szerepel. 488.; Ezzel szemben a online javított kiadásban már január 12.

¹⁵³¹ BÁNÓ 1890. 197.

¹⁵³² Az ezred közvetlenül a magyar kormány alá volt rendelve és csak 1848 októberében csatlakozott a magyar honvédsereghez.

¹⁵³³ BONA 1998. II. k. 488.; ld. még.

BONA Gábor: *Az 1848/49-es szabadságharc tisztikara*

<https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Bona-bona-tabornokok-torzstisztek-1/hadnagyok-es-fohadnagyok-az-184849-evi-szabadsagharcban-2/m-12C9/oraviczai-es-gorsteni-mihalovits-jozsef-1447/?list=eyJmaWx0ZXJzljogeyJNVSI6IFsiTkZPX0tPTllfQm9uYV8xIl19LCAicXVlcnkioiAibWV4aWted-TAwZjMifQ>

¹⁵³⁴ BONA 1998-1999. 163.; Ld. még: BONA 1998. II. k. 488.

¹⁵³⁵ A fényképet ld.: Melléklet. A fényképet közli: BONA 1998-1999. 163.

¹⁵³⁶ Vö. LUKÁCS 1986.

¹⁵³⁷ ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps Karton 158. Nr 32/171.; AH SDN Operaciones Militares, XI/481.3/7802.

¹⁵³⁸ AGNM, México Independente, Gobernación y Relaciones Exteriores, Segundo Imperio, Caja num. 53. Exp. 26. A mexikóvárosi iratok között személyéről található egy ajánlás a cs. kir. „Prinz Eugen” lovasezred parancsnokától. AGNM, México Independente, Gobernación y Relaciones Exteriores, Segundo Imperio, Caja num 55. Exp. 53.

¹⁵³⁹ ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps Karton 158. Nr 32/171.

Valószínűsíthetően belépett a mexikói császári seregbe, ugyanis 1867. januárban a hadseregből való kilépésre és Európába való visszatérésre kért engedélyt, melyet megadtak a számára.¹⁵⁴⁰ Még ugyanezen évben hadifogságba került, ahol, mint hadnagyot említik.¹⁵⁴¹

1868. február 28-án útlevelet igényelt Mexikóból történő kiutazáshoz.¹⁵⁴² Bánó Jenő későbbi mexikói magyar konzul és kávéültetvényes¹⁵⁴³ többször is megemlíti munkájában, mint „egy Miksa császárral idejött (volt huszár-tiszt) valódi gentelman, ki itt beleszeretvén egy mexikói hölgybe, itt is maradt s már 25 év óta mexikói lakos”. A Bánó által közöltek alapján, nagyon jó barátságba került vele és az általa írtak szerint Mihailovits 1890 májusában még életben volt és egy európai utat tervezett.¹⁵⁴⁴ Bona kutatásai alapján Mexikóban hunyt el.¹⁵⁴⁵

¹⁵⁴⁰ AHMM, Cancelados, Personal, Caja num. 570./111-9/22236 Mihalovits José oficial austriaco

¹⁵⁴¹ O[ESTE] DE BOPP 1965. 303.

¹⁵⁴² AGNM, México Independente, Gobernación y Relaciones Exteriores, Pasaportes, Vol. 50. Exp. 206. Fojas: 330.

¹⁵⁴³ Bánó Jenő 1855. június 25-én született Roskoványon. Miután elvégezte a fiumei kereskedelmi iskolát, mint tengerészapród szolgált. Ezen idő alatt „bejárta Olaszó.-ot, Franciao.ot és Angliát. Hazatérve a vasút szolgálatába lépett. 1889 táján nyugdíjba ment. Ezután bejárta a világ, majd valamennyi országát és hosszas bolyongás után Mexikóban telepedett le.” Mexikóban Oaxaca tagállamban kávéültetvényt létesített, melyet 1903-ban egy vihar elpusztított. Ezt követően Mexikó magyarországi főkonzulja volt 1910-ig amikor Egyiptomba költözött hasonló minőségben. Az első világháború idején Barcelonában élt és álnéven írt politikai röpiratokat a szövetségesek ellen. 1927 nyarán Malagán hunyt el. *Magyar életrajzi lexikon* 1967. I. k. 106.

¹⁵⁴⁴ BÁNÓ 1890. 108., 140., 147., 149., 161., 186., 191., 197., 202., 207.

¹⁵⁴⁵ BONA 1998. II. k. 488.

VII. 33. / Palkovics József

1833-ban született Pozsonyban. Az „elemi iskolákat Budán a várban, a gimnáziumot” Pesten a „kegyesrendi gimnáziumban végezte”, melyet követően a pesti egyetemen bölcsészettudományi tanulmányokat folytatott. 1852-től 1854-ig a cs. kir. 14. gyalogezred hadapródiskolájában nevelkedett, ahol 1854. február 16-án hadapróddá nevezték ki, amelyet követően a cividalei katonai főreáliskolába került Észak-Itáliába. 1854 augusztusától a bécsújhelyi Katonai Akadémián volt felügyelő, illetve mint „vívó és tornatanító működött, később emellett a francia nyelvet is tanította”. 1859 áprilisában segédtszti kinevezést nyert a cs. kir. 46. gyalogezredhez és megjárta az 1859. évi itáliai hadjáratot, ahonnan visszatérve hosszú ideig a bécsi Hadmérnöki Akadémia nyelvtanáráként működött.¹⁵⁴⁶

Palkovics 1864. október 21-én csatlakozott a Mexikanische Österreichische Freiwilligenkopsrs huszárságához másodosztályú huszárszázadosként. A mexikói kaland során Palkovics a 4. huszárszázadnál szolgált. Katonai teljesítményéért 1865 decemberében előbb elnyerte a Guadalupei Miasszonyunk Rend lovagkeresztjét, később 1866 végén pedig a Mexikói Bronz Katonai Érdemrendet.¹⁵⁴⁷ 1865 novemberében több összecsapásban is részt vett: „1865. nov. 9. Actop; 1865. nov. 26. Sanbartos; 1865. nov. 17. Polto de voegus; 1865. nov. 27. Auligna; 1865. nov. 28. San Gablo”¹⁵⁴⁸ A levéltári dokumentumok alapján 1866-ban már elsőosztályú huszárszázadosként, majd pedig őrnagyként szolgált.¹⁵⁴⁹

1867. április 13-án érkezett vissza Európába. Hazatérését követően 1867–1868 folyamán a dandártiszti iskolában találjuk, egy évvel később pedig részt vett az 1869. évi dalmáciai felkelés leverésére indított katonai akcióban, illetve elvégzett egy optikai távjelzőtanfolyamot is. 1872-ben a bécsi Hadiiskola magántanulója is volt. Ezt követően 1873 márciusáig a közös hadsereg kötelékében szolgált, amikor is szabadságolt állományú századparancsnokként, majd osztályparancsnokként áthelyezték a m. kir. Honvédség 33. honvéd huszárszázadához. 1881-

¹⁵⁴⁶ Palkovics József ez idáig legrészletesebb életrajzát Kiss Gábor adta közre a Magyar Királyi Honvédség 1868–1914 között szolgáló tábornokainak élettörténetét taglaló munkájában: KISS 2016. 160–161.; Palkovics életrajzát közli még: *Földtani Közlöny*, 47. évf. 1–3. füzet (1917.) 84.; SCHWICKER 1916–1917. 91–92.; *Turisták Lapja*, 28. évf. 6. sz. (1916.) 133.; *Váci Hirlap*, 30. évf. 35. sz. (1916 augusztus 27.) 2.; *Váci Hirlap*, 37. évf. 33. sz. (1923. augusztus 12.) 2.

Idézetet ld.: *Földtani Közlöny*, 47. évf. 1–3. füzet (1917.) 84.; *Turisták Lapja*, 28. évf. 6. sz. (1916.) 133.

¹⁵⁴⁷ ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps Karton 147. Nr 21/59.

¹⁵⁴⁸ HL Tiszti személyügyi anyagok, 1900 előtt született tisztek anyakönyvi lapjai és BM-től átvett tartalékos tiszti okmánygyűjtők. 32170 Palkovich József ezds. és 48066 Palkovics József altábornagy

¹⁵⁴⁹ ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps Karton 147. Nr 21/59.; AH SDN Operaciones Militares, XI/481.3/7802.

ben a lovasságtól a Honvédelmi Minisztérium I. ügyosztályához került, ahonnan a következő esztendőben a váci m. kir. 6. huszárezredhez vezényelték, ahol kezdetben osztályparancsnokként, majd ideiglenes ezredparancsnokként, végül ezredparancsnokként közel kilenc esztendőt szolgált. 1892–1896 között Nyitrán a m. kir. 74. honvéd gyalogdandár dandárparancsnoka volt. A millennium évében a kolozsvári VI. honvédkerület parancsnokává nevezték ki. A sokat megélt főtitket a századfordulót követően 1901 decemberében altábornagyi rangban mentették fel a további katonai szolgálatai alól, amelyet követően 1902. március 1-én saját kérésére nyugállományba helyezték.¹⁵⁵⁰ Palkovics József nyugdíjas évei alatt nagy természetjáró hírében állt. „Kiváló szellemi tehetségei mellett az embersport minden ágában a közepszerúséget messze meghaladó képzettséggel bírta. Honvédhuszárságunk kiképzése körül hervadhatlan érdemeket szerzett s maga is a hadsereg és honvédség egyik legjobb lovasa volt. A vívásban úgy a tört, mint a kardot még magas koráig is teljes tökélytel mesterileg kezelte. Mint úszó, úgyszólván haláláig páratlanul ügyes és kitartó volt. Még néhány nappal álomszerű kimúlása előtt a katonai Duna-úszodában saltomortale-val (ú. n. halálugrással) ugrott a vízbe és aczélos, izmos karjaival fiatalosan szelte a vizet.”¹⁵⁵¹ Tagja volt az EKE-nek (Erdélyi Kárpát Egyesület), és a Magyar Sí Klubnak is. A korabeli természetjáró és turista szakfolyóiratokban gyakran találkozni a nevével. Egy 1904-ben a Bihar hegységben tett három napos kirándulásról szóló cikkben idézik szavait is: „Uraim! 69 éves vagyok, nem fogott sem a golyó, sem a kard, sem az ármány Mexikóban”.¹⁵⁵² Az idős főtitket, akit Nyitrán beosztottjai a „háta mögött” csak úgy neveztek „hogy: Csapultepek”,¹⁵⁵³ 70 éves korát követően „fogott neki a sísport üzésének” és „mint szakférfiú felkarolta a magyar katonaságnak síoktatását; ezen a téren nemcsak a külföldi katonai síszervezetek tanulmányozásával, hanem az itteni vezető körök érdeklődésének felkeltésével is szerzett érdemeket”.¹⁵⁵⁴ 1908-ban egy újsághír szerint Bánó Jenővel közösen kalauzolták európai körútja budapesti állomásán „Carlos Cories dr. mexikói főtorzsorvos”-t és feleségét, több kórházat is meglátogatva a magyar fővárosban.¹⁵⁵⁵ Pásztor Árpád újságíró 1911-ben készített egy interjút az öreg nyugállományú altábornaggyal, aki akkoriban Budán a Logodi utcában élt. Az interjúból egy testben és lélekben fiatalos, tényleges életkorát letagadható veterán képe tárul elénk, aki „reggel és délelőtt sportol, délután, este dolgozik” és „mindig készen van ha hívja a

¹⁵⁵⁰ KISS 2016. 160–161.

¹⁵⁵¹ *Turisták Lapja*, 28. évf. 6. sz. (1916.) 132.

¹⁵⁵² TANÁCS 1904. 109.

¹⁵⁵³ GEGUS 1929. 28.; Gegus azt valószínűsíti, hogy ezt a jelzőt „különös beszédmodora miatt ragasztották rá”. Valójában a jelző a mexikói Chapultepeci császári palotára utal és minden bizonnyal gyakran hangoztatott mexikói történelmi után kaphatta ezt a gúnynevet altisztjeitől Palkovics József.

¹⁵⁵⁴ SCHWICKER 1917. 91–92.

¹⁵⁵⁵ *Budapesti Hírlap*, 28. évf. 275. sz. (1908. november 17.) 10.

legfelsőbb parancs”. Palkovics József egykori mexikói bajtársai közül később Tüdős Józseffel maradt kapcsolatban, aki neki adományozta Miksa császár azon zsebkendőjét, amellyel az uralkodó kivégzése előtt a homlokát megtörölte, és amelyet a magyar katona ezt követően gondosan őrizgetett, azon aloe vera növényekkel együtt, amelyeket Santiago de Queretaróból az uralkodó kivégzésének helyszínéről kapott. Mint az interjúból kiderül Palkovics József kezdetben emléktárgyakat is gyűjtött Mexikóban, azonban ezzel végül felhagyott. Amikor Pásztor Árpád megkérdezte tőle, hogy miért nem írja meg latin-amerikai emlékeit, akkor a következő választ adta: „Nincs időm – felelte a nyugdíjas öreg tábornok – sokat kell olvasnom mindenféle külföldi könyvet. Most nagyon foglalkoztat az orosz, aztán figyelemmel kísérem a legújabb hadi rendeleteket, szabályzatokat, mert mindent tudnom kell. Hátha szükség lehet rám. Minden pillanatban készen kell lennem”.¹⁵⁵⁶ Móricz Pál katonai szakíró 1916 tavaszán – még halála előtt nem sokkal – szintén felkereste a világlátott magyar főtitest, melyről a *Háborús hullámok* című írásában számolt be.¹⁵⁵⁷ Palkovics József 1916 augusztusában szívinfarktusból hunyt el, sírja egykoron a Farkasréti temetőben állt.¹⁵⁵⁸ Kitüntetései: Bronz Katonai Érdemrend piros szalagon (1890), Osztrák császári Vaskorona Rend III. osztálya (1891), Jubileumi Emlékérem (1898), [Osztrák Császári Lipót Rend lovagkeresztje (1902), Hadiérem, Katonai Tiszti Szolgálati Jel II. osztálya, Mexikói Guadalupei Miasszonyunk Rend tisztikeresztje (1865), Mexikói Bronz Katonai Érdemjel (1865), Francia mexikói hadjárat emlékérmé.¹⁵⁵⁹

¹⁵⁵⁶ PÁSZTOR 1916. 60–64.

¹⁵⁵⁷ MÓRICZ 1916. 11.

¹⁵⁵⁸ KISS 2016. 161.; TÓTH – ZSIGMOND 2003. 149.

¹⁵⁵⁹ KISS 2016. 160–161.

VII. 34. / Pawlovszky Ede, rosenfeldi

1834. március 23-án született Pest-Budán. Édesapja Lengyelországból származott, édesanyja báró Perényi Anna volt. Tanulmányait „1842-48-ig a piaristáknál végezte”. Ez után „egy évig jogot hallgatott Budapesten”, majd 1850–1860 között a cs. kir. seregben szolgált a cs. kir. 31., majd 32. gyalogezredeknél. 1859-ben részt vett az észak-itáliai hadi eseményekben. Harcolt Magentánál és Solferinonál is, melyet követően tiszti érdemkereszttel tüntették ki. „1860 végén családi ügyei miatt a hadseregből kilépett. 1861–64-ig a főváros törvényhatóságánál nyert fogalmazói állást.”¹⁵⁶⁰

1864. október 14-én állt be a mexikói osztrák önkéntes huszárságához,¹⁵⁶¹ melyről visszaemlékezésében az alábbiakat közli: „Ez időben én szülőhelyemen Pesten laktam. A Nádorhoz czimzett vendéglőben étkező, egy nap egy cs. kir. huszár főhadnagy foglalt helyet mellettem az asztalnál. Kölcsönös bemutatás után elbeszélé, hogy megbízása van Magyarország több vidékén önkénteseket toborzani, a mexikói légió számára. Ebéd után egymástól elválván, ő a maga útjára, én pedig nem sokat gondolva a mexikói ügyekkel, miután polgári pályán viselt fogalmazói állásommal teljesen meg voltam elégedve, a hivatalba mentem. Néhány nap múlva ismét találkoztam a Nádor vendéglőben említett főhadnaggyal; megint szóba jött a mexikói légió megalakulása, mondván, hogy a Kunság és Jászságban jó sikere volt a toborzásnak. Most pedig jelentéstétel és újabb utasítás végett Bécsbe megy egy pár napra Ujejszki tábornokhoz, a ki a cs. és k. hadügyministerium által a mexikói légió szervezésével megbízott. Az én főhadnagynom jött és ment, és mi gyakran találkoztunk egymással majd egy vagy más helyen, s engem is rábeszélne, hogy lépnek a m. légióba. De én állhatatosan visszautasítottam, megjegyezvén, hogy csak oly föltétellel volnék hajlandó a légióba lépni, ha a hadseregben viselt tiszti rangommal vennének fel. Főhadnagy barátom egy folyamodványt is íratott velem tisztté leendő kineveztetésem végett s ezt kilépti bizonyítványommal együtt személyesen vitte Bécsbe Thun gróf tábornoknak, a ki időközben az osztrák önkéntes légió parancsnokává kineveztetvén, most már ettől függött a folyamodványok elintézése. A legióbeli tisztihelyek elnyerése végett pályázóknak nagy száma ötszörösen túlhaladta a valódi szükségletet. – Nem csuda tehát, hogy

¹⁵⁶⁰ Rosenfeldi Pawlovszky Ede életrajzát közli: SZINNYEI 1905. 597.; NAGY 1999. 11–17.; NAGY 2000. 94–102.; VENKOVITS 2014. 36.; VENKOVITS 2018. 205–206.; Személyügyi anyaga: HL, Tiszti személyügyi anyagok, 1900 előtt született tisztek anyakönyvi lapjai és BM-től átvett tartalékos tiszti okmánygyűjtők, Pavlovszky Ede szds. 28332, 28319.

¹⁵⁶¹ ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps Karton 150. Nr 24/18.

ritka szerencsével birt az, kinek folyamodványa kedvező elintézésben részesített. – Legtöb-
ben azzal kapták vissza folyamodványaikat, hogy a tisztihelyek betöltve lévén, a kérelem nem
volt teljesíthető. Én is visszakaptam a folyamodványomat, de e mellett egy levél is feküdt gróf
Thun tábornoktól, melyben sajnálatát fejezi ki az iránt, hogy kérelmemet tekintetbe nem ve-
hette, mivel a tiszti helyek már mind be vannak töltve, de azért annak igen örvendene, ha én, a
ki oly jó bizonyítványokkal bir, elhatároznám magamat Miksa császár ő Felsege szolgálatába
lépni, a hol szép jövőendő várhatna még reám. Jóakarataról való biztosítása mellett azt az aján-
latot teszi, hogy lépjek be, mint önkéntes. Egy befolyásos úri ember s jóakaróm buzdítására, a
ki maga ajánkozott, hogy írni fog Scherzenlechnernek, mint ő Felsege Miksa császár belső
titkos tanácsosának és államtanácsosának végettem, különben is a katonai pályához való külö-
nös szeretettől indítatva végre elhatároztam, hogy a légióba lépek. Hivatalnoki állásomról
szóló lemondási folyamodványom a főváros t. tanácsa által elfogadtatván, megelégedés nyilvá-
nítása mellett, még 3 havi illetéket is megszavaztak a részemre: utazási költségre.”¹⁵⁶²
Pawłowszkyt 1864. október 24-én tizedesé léptették elő, majd november 16-án szakaszveze-
tővé nevezték ki. 1865 novemberében rövid időre (nov. 3. és nov. 22. között) átvezényelték a
vadászalაკulathoz, ahonnan rövid időn belül visszarendelték a huszársághoz. 1865. november
22-én a mexikói vitézségi érem arany fokozatával tüntették ki. 1866. március 27-től 2. oszt.
főhadnagy,¹⁵⁶³ 1866. november 9-től pedig zászlós.¹⁵⁶⁴ 1866 végén a sereg felosztatását köve-
tően Mexikóban maradt, december 31-én belépett a Mexikói Nemzeti Császári Hadseregbe,
Khevenhüller huszárezredébe,¹⁵⁶⁵ ahol 1867. február 19-től 2. oszt. századosként szolgált.¹⁵⁶⁶
Pawłowszkyval kapcsolatban gyakran szerepel az a téves állítás, hogy Mexikóban, mint a „test-
őrszázad parancsnoka” szolgált,¹⁵⁶⁷ mely félreértés az 1867. évi eseményekből adódik. Amikor
Habsburg Miksa császár elhagyta Mexikóvárost – annak védelmére hátrahagyva európai kato-
nái zömét – Querétaro városába főként mexikói katonáival vonult és egy ötven fős huszárkülö-
nitény is elkísérte az uralkodót, melynek Pawłowszky volt a parancsnoka.¹⁵⁶⁸

Pawłowszky Ede 1867 nyarán Querétaro városában esett hadifogságba, ahonnan még a
császár június 19-ki kivégzését megelőzően Gunajuatoba szállították több társával együtt, ahol
bebörtönözték őket. Memoárja szerint 1867 őszeig tartózkodott a nevezett városban, amikor is
Mexikóvárosba szállították fogolytársival együtt, útlevelet kaptak és tovább indulhattak

¹⁵⁶² PAWŁOWSKI 1882. 180–181.

¹⁵⁶³ ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps Karton 150. Nr 24/18.

¹⁵⁶⁴ AH SDN Operaciones Militares, XI/481.3/7802.

¹⁵⁶⁵ ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps Karton 150. Nr 24/18.

¹⁵⁶⁶ AH SDN Operaciones Militares, XI/481.3/7802.

¹⁵⁶⁷ KACZIÁNY 1917. 74.; ZOMBORY 1918. 224.

¹⁵⁶⁸ Erről bővebben ld.: PAWŁOWSKI 1882.

Veracruz kikötőjébe, ahová november 28-án érkeztek meg. December 1-én kapták meg a hajójegyeiket a német diplomatától – Anton von Magnus – és a *Danube* angol postahajó fedélzetén maguk mögött hagyva Mexikót, Havanna érintésével St. Tomasba hajóztak. Innen egy másik hajóval indultak útnak Southampton kikötőjébe, ahol december 29-én szálltak partra. Az angol kikötőből Le Havre – Párizs – Strasbourg – Salzburg útvonalon érkeztek Bécsbe 1868. január 11-én. Pawolwszky január 18-ig Bécsben maradt ugyanis ekkor érkezett meg Miksa császár holtteste a császárvárosba, melyet Tagethoff admirális a *Novara* fedélzetén hozott el Mexikóból. A megboldogult uralkodót díszszertarással helyezték örök nyugalomra a bécsi Császári sírboltba, mely szertartáson Pawlowszky Ede is jelen volt. Ezt követően tért haza Pestre, melyről a *Nefelejts* is beszámolt: „[Pawlowszky mexikói volt kapitány] közelebb fővárosunkba érkezett. Egykor osztrák hadnagy volt, majd városi hivatalnok. Jelen volt Miksa császár kivégeztetésén is. A mexikói kormány 3 évi fogságra ítélte, de kegyelmet kapván, sok hányódás után visszatérhetett.”¹⁵⁶⁹ 1869. április 18-án „a m. k. honvédség tetteles állományában huszár főhadnaggyá kinevezett.” 1869-ben a „Bpesti Központi honvéd lovas főtanosztályt; és 1870 évi novbr. 1-től 1871 évi ápril haváig Kecskeméten a központi honvéd lovas tiszti oskolát jó eredménnyel végezte.” Hazatérését követően a m. kir. honvédség kötelékébe lépett. 1869 és 1871 között főhadnaggyi; 1872-től századosi rangban szolgált. Ezen időszak alatt az alábbi alakulatoknál teljesített szolgálatot: m. kir. 7. huszárszázad (1869); m. kir. 4. huszárszázad (1870); m. kir. 9. huszárszázad (1871–1872). 1875-ben a m. kir. 2. lovasezred 1. osztályának 2. századához, 1876-ban pedig a m. kir. 3. lovasezred 1. századához rendelték. 1873-ban Temesváron feleségül vette Maltsek Augusztát.¹⁵⁷⁰ 1877–78-ban a m. kir. 2. lovasezred pótcsapat parancsnoka. 1879-ben a honvédség békeállományába került és a honvédelmi minisztériumban nyert alkalmazást. 1885-ben a „m. k. 1. honvéd főruharaktár bizottság állományába” került. 1892-ben ismét a honvédelmi minisztériumnál kapott beosztást. Rosenfeldi Pawlowszky Ede 1886 és 1889 között a budapesti kir. ítélőtáblánál irodatiszt, 1899-től (Szinyeyinél tévesen 1895¹⁵⁷¹) 1902-ig pedig a honvédelmi minisztérium Honvédszámvevőségnél szolgált, és ebben az évben nyugállományba került,¹⁵⁷² feltehetően nyugállományba vonulása alkalmával őrnaggyá

¹⁵⁶⁹ *Nefelejts*, 10. évf. 6. sz. (1868. február 9.) 71.

¹⁵⁷⁰ *Fővárosi Lapok*, 10. évf. 275. sz. (1873. november 29.) 1196.; Arra vonatkozóan nem rendelkezünk adatokkal, hogy házasságából született-e gyermeke. Egy 1894-es újsághír gyámleánya Rihmer Valéria esküvőjéről tudósít. *Fővárosi Lapok*, 31. évf. 326. sz. (1894. november 25.) 2803.

¹⁵⁷¹ SZINNYEI 1905. 597.; NAGY 1999. 11–17.; NAGY 2000. 94–102.

¹⁵⁷² HL, Tiszti személyügyi anyagok, 1900 előtt született tisztek anyakönyvi lapjai és BM-től átvett tartalékos tiszti okmánygyűjtők, Pavlowszky Ede szds. 28332, 28319.; Ld. még: *Magyarország tiszti cím és névtára* 1886. 417.; (1887.) 417.; (1888.) 441.; (1899.) 748.; (1900.) 740.; (1901.) 757.; (1902.) 786.

léptették elő, mint címzetes őrnagy.¹⁵⁷³ A *Budapesti Hírlap*ban megjelent hirdetés alapján 1910-ben egy mexikói társasutazás szervezésével is megpróbálkozott: „(Mexikó függetlenségének jubileuma.) A mexikói köztársaság az idén szeptemberben ünnepli meg függetlenségének száz éves jubileumát.¹⁵⁷⁴ Ez alkalommal a világ minden tájáról igen sokan keresik föl Mexikót és egy magyar társasutazás is van tervbe véve. Ez kiváló alkalom a turistáknak, gyárosoknak és kereskedőknek, hogy Amerika legszebb vidékét megismerjék és elsőrangú üzleti összeköttetéseket keressenek. Az útirány: Budapest – Páris – Newyork – Mexikó. Jelentkezni lehet augusztus 5-ig. Közelebbi fölvilágosítást Pavlovszky Ede nyugalmazott honvédőrnagy (Budapest, IV., Veres Pálné-utca 40. szám) nyújt.”¹⁵⁷⁵ Arra vonatkozóan, hogy az utazás megvalósult-e nem rendelkezünk adatokkal. Vannak arra utaló adatok, hogy vezetéknevét egy rövid időre megváltoztathatta, ugyanis a *Budapesti cím- és lakjegyzék* 1914-ik és 1916-ik évi számaiban neve „Pax Ede (Pawlowsky), ny, h. őrnagy”-ként szerepel.¹⁵⁷⁶ Pawlowszky Ede már elmúlt 80 esztendő, amikor az első világháború kitörésekor 1914. december 4-én reaktiválták és újra szolgálatba állt.¹⁵⁷⁷ A hivatalos okmány arra vonatkozóan nem közöl adatokat, hogy az első világháború idején mely egységeknél szolgált, azonban az a korabeli sajtóanyag alapján behatárolható: a m. kir. 30. pótzászlóalj lábadozó osztagánál nyert szolgálati beosztást, melyről az orosz csapatok betörése folytán a Kárpátokban „elpusztult” falvak számára indított gyűjtés újsághíréből értesülünk: „A m. kir. 30. honvéd pótzászlóaljhoz beosztott lábadozó-osztag nevében Gerő Gábor főhadnagy küldött be 620 koronát s az alábbi sorokat: »Az osztag tisztjei és legénysége, felbuzdulva Az Est által iniciált igazságos és szép mozgalmon, a maga részéről is hozzá akar járulni annak az ínségnek és nyomornak enyhítéséhez, melyet az oroszok betörése a kárpáti falvakban okozott. 600 koronát küldünk egy házra, 20 koronát egy táblára, mely a felépítendő lakóházon hirdesse: A budapesti m. kir. 30. honvéd pótzászlóaljhoz beosztott lábadozó-osztag tisztikarának és legénységének adománya Pawlowsky-nak. Szeretett parancsnokunk, nemes Pawlowsky Ede őrnagy ur iránt érzett ragaszkodásunknak akarunk ezzel emléket állítani.«”¹⁵⁷⁸ 1916 májusában „Augusztá kir. hercegasszony Majtényi Anna udvarhölgy kíséretében meglátogatta »30. honvéd pótzászlóaljhoz beosztott lábadozó osztagot. A magas vendéget a budapesti honvédkörzet részéről Braun József altábornagy, kerületi parancsnok, a laktanyaparancsnokság részéről Riedl Antal alezredes és Magyarai Béla

¹⁵⁷³ *Budapesti Hírlap*, 24. évf. 316. sz. (1904. november 15.) 4.

¹⁵⁷⁴ A függetlenségi törekvések valóban az 1810-es években kezdődtek Mexikóban, azonban az ország hivatalosan az 1821-es esztendőt tekinti a függetlenség kikiáltása évének.

¹⁵⁷⁵ *Budapesti Hírlap*, 30. évf. 177. sz. (1910. július 27.) 10.

¹⁵⁷⁶ *Budapesti cím- és lakjegyzék* 1916. 2101.; *Budapesti cím- és lakjegyzék* 1914. 2048.

¹⁵⁷⁷ HL, Tiszti személyügyi anyagok. 1945 előtti HM 4. osztály tiszti névszerinti iratai. 1935/Pawlowsky Ede

¹⁵⁷⁸ *Az Est*, 6. évf. 246. sz. (1915. szeptember 2.) 3.

mérnökkari őrnagy, a lábadozó-osztag részéről Pawlowsky Ede őrnagy, Deutsch Ernő dr. ezredorvos, orvosfőnök, Ángyán Béla és Gerő Gábor főhadnagyok fogadták. A lábadozó-osztag keretében működő utókezelő-intézetet Deutsch Ernő ezredorvos mutatta be; a magas vendég a berendezés és a dr. Gráner Ernőné vezetése alatt működő önkéntes ápolónők munkája iránt nagy érdeklődést mutatott. Az utókezelő-intézet elhagyása után az osztag parancsnoka, Pawlowsky Ede őrnagy vezetése mellett az osztag fürdőberendezését, fertőtlenítő intézetét, konyháját tekintette meg.”¹⁵⁷⁹ (Az első világháború idején a kassai hadikórházban szintén szolgált egy Pawlowszky Ede nevű orvosdoktor, akinek személye nem összekeverendő a Mexikót megjárt magyar főtisztel. Arra vonatkozóan, hogy esetleg volt-e valamilyen rokoni kapcsolat közöttük nem rendelkezünk adatokkal.)¹⁵⁸⁰ Pawlowszky Ede 1917. május 31-én végleg nyugalomba vonult.¹⁵⁸¹ Nagy Miklós Mihály kutatásából ismert, hogy Pawlowszky az 1920-as évek elején a fővárosban a Veres Pálné utca 40. szám alatt lakott.¹⁵⁸² Felesége, Malcsék Augusztina özvegyi illetményi kérvényének okmánya, Pawlowszky Edét, mint nyugalmazott alezredest említi. Az okmányban szereplő adatok alapján 1923. december 11-én Budapesten hunyt el „agykori végelgyengülés”-ben, két nappal később, december 13-án a Kőbányai temetőben helyezték örök nyugalomra.¹⁵⁸³ Kitüntetései: „1859. Katonai érdemkereszt hadi diszitménnyel; Hadi érem; III. osztályú tiszti szolgálati jelvény; Jubileumi emlékérem; A mexicói császári Guadalupe lovagkeresztje; mexicói császári arany-érem; francia császári ezüst érem”.¹⁵⁸⁴

¹⁵⁷⁹ *Az Ujság*, 14. évf. 134. sz. (1906. május 14.) 11.; Közli még: *Budapesti Hírlap*, 36. évf. 134. sz. (1916. május 14.) 17.; Egyéb adatokat ld. még: *Az Ujság*, 14. évf. 202. sz. (1916. július 22.) 10.; *Budapesti Hírlap*, 36. évf. 22. sz. (1916. július 22.) 11.; *Pesti Hírlap*, 38. évf. 202. sz. (1916. július 22.) 8.; ZOMBORY 1918. 224.

¹⁵⁸⁰ *Budapesti Közlöny*, 50. évf. 112. sz. (1916. május 16.) 6.; *Pesti Hírlap*, 38. évf. 137. sz. (1916. május 17.) 13.

¹⁵⁸¹ HL, Tiszti személyügyi anyagok. 1945 előtti HM 4. osztály tiszti névszerinti iratai. 1935/Pawlowsky Ede; Testvére rosenfeldi Pawlowsky Emilia, 1917-ben hunyt el. *Az Ujság*, 15. évf. 78. sz. (1917. március 21.) 9.

¹⁵⁸² NAGY 1999. 16.; NAGY 2000. 98.; *Budapesti cím- és lakjegyzék 1922-23.*

¹⁵⁸³ HL, Tiszti személyügyi anyagok. 1945 előtti HM 4. osztály tiszti névszerinti iratai. 1935/Pawlowsky Ede

¹⁵⁸⁴ HL, Tiszti személyügyi anyagok, 1900 előtt született tisztek anyakönyvi lapjai és BM-től átvett tartalékos tiszti okmánygyűjtők, Pavlowszky Ede szds. 28332, 28319.

VII. 35. / Popp Nándor

1837. december 3-án született az észak-itáliai Milánóban, feltehetően, mint ún. „tornisterkind” (édesapja katonai hívatlanok volt). Popp tanulmányait a főreáltanodában végezte, majd „12 évig a cs. kir. tüzérségben mint hadnagy” szolgált. 1851. október 14-én lépett be a cs. kir. seregbe, egy hónappal később pedig már a 3. tüzérezred alágúsaként szolgált. Ezt követően 1852-ben ezredkadét lett, 1853. október 1-én pedig a tüzérezredre helyezték át. 1857 és 1859 között előbb első, majd másod osztályú hadnagyként a 11. tüzérezrednél szolgált, majd 1862. december 1-én a 12. tüzérezredhez került. 1859-ben részt vett a szárd-francia-osztrák háború hadi eseményeiben.¹⁵⁸⁵

1864 augusztusában lépett a mexikói önkéntesek közé.¹⁵⁸⁶ Mexikói szolgálata során részt vett az apulcoi csatában.¹⁵⁸⁷ A mexikói levéltári okmányok alapján hivatalosan 1865 őszén nyert elbocsátást a mexikói osztrák önkéntes sereg állományából,¹⁵⁸⁸ majd 1865. november 5-én megromlott egészségi állapotára hivatkozva kegydíjat kért, hogy hazautazhasson; felépülése esetén visszatérését ígérte Mexikóba.¹⁵⁸⁹

1866. április 4-én már Bécsben tartózkodott és innen nyújtott be kérelmet Miksa császárhoz, melyben Mexikóban viselt rangjának megtartásáért folyamodott.¹⁵⁹⁰ „1866. május 6-án mint közember a 14-ik dragonyos ezredbe” lépett, május 10-én 2. oszt. alhadnaggyá, október 22-é pedig 1. oszt. alhadnaggyá léptették elő. Részt vett az 1866-os porosz-osztrák háborúban (1866. július 3. Königgrätz; július 8. Rudolfsdorf; július 15. Tobitschau). 1868 júniusában „megadatott és megengedtetett, hogy a mexicói hadseregben történt belépése előtti idő neki szolgálati idő gyanánt betudassék”. Ugyanezen év szeptemberétől főhadnagy a cs. és kir. 12. (Haller-) huszárezrednél. A következő év folyamán létszám felettivé vált, majd az év végén

¹⁵⁸⁵ HL Tiszti személyügyi anyagok, 1900 előtt született tisztek anyakönyvi lapjai és BM-től átvett tartalékos tiszti okmánygyűjtők. 27687 Popp Nándor szds.; HL General Commando 1864I. abt/105; ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps, Karton 153. Nr. 21/170.; Nagyrévi Neppel György egyik írásában, mint „magyar származású említi”. NAGYRÉVI 1942. 11.

¹⁵⁸⁶ ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps Karton 147. Nr 21/170.

¹⁵⁸⁷ HL Tiszti személyügyi anyagok, 1900 előtt született tisztek anyakönyvi lapjai és BM-től átvett tartalékos tiszti okmánygyűjtők. 27687 Popp Nándor szds.; HL General Commando 1864I. abt/105; ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps, Karton 153. Nr. 21/170.

¹⁵⁸⁸ Az okmányokban eltérő adatok szerepelnek. Az egyik szerint 1865. október 24-én, míg egy másik alapján 1865. november 4-én lépett ki a mexikói szolgálatból. AHMM, Cancelados, Personal, Caja num. 610. D/111/6/9026 Polak Juan Mayor de Inf.; AGNM, Instituciones Coloniales, Real Hacienda, Archivo Histórico de Hacienda, Vol. 103-1. Exp. 62.

¹⁵⁸⁹ AGNM, México Independente, Gobernación y Relaciones Exteriores, Segundo Imperio, Caja num. 47. Exp. 59.

¹⁵⁹⁰ AGNM, Instituciones Coloniales, Real Hacienda, Archivo Histórico de Hacienda, Vol. 103-1. Exp. 62.

visszahelyezték az állományba. 1871-ben a cs. és kir. 4. huszárezredhez került. 1876 szeptemberében „összes illetményének beszüntetése mellett egy évre” szabadságolták. Ugyanezen év december 1-én a saját „kérelme alapján” a cs. és kir. 8. huszárezredhez „bevonult és áthelyeztetett”. 1877-ben századossá léptették elő. 1878-ban várakozási illetékkal betegsége miatt szabadságolták. 1882-ben, mint szabadságolt állományú tiszt a 4. huszárezredhez került ismét. Élete során a Habsburg monarchia számos vidékén megfordult és a „Külföldi országok közül bejárta Angol Franciaországot Belgiumot Rajnai Porosz országot és Rajnai Bajorországot és Mexicot”. 1871-ben megnősült.¹⁵⁹¹ Egy családtörténeti munka genealógiája alapján hat gyermeke született Zsótér Teréziától (1843–1925).¹⁵⁹² 1896. december 5-én Budapesten, a Kerepesi úti temetőben helyezték örök nyugalomra.¹⁵⁹³ Kitüntetései: Hadiérem; „I. oszt. tiszti szolgálati jelvény”; „mexicoi csász. katonai érdem érem”; Francia Mexikói Emlékérem.¹⁵⁹⁴

¹⁵⁹¹ HL Tiszti személyügyi anyagok, 1900 előtt született tisztek anyakönyvi lapjai és BM-től átvett tartalékos tiszti okmánygyűjtők. 27687 Popp Nándor szds.

¹⁵⁹² Ilona (1872-1876); Zoltán (1873-1875); Sarolta (1875-1876); Aladár ny. főhadnagy (1878-?); Elemér nyugalmazott hadbíró ezredes (1881–1955); Albert okleveles zenetanár (1885-1911) SZABÓ 2018. 238.; 289.

¹⁵⁹³ TÓTH 1999. 54.; SZABÓ 2018. 238.; 289.; A sírjáról készült fényképet ld.: Képmelléklet. Függelék. Sírkövek.

¹⁵⁹⁴ HL Tiszti személyügyi anyagok, 1900 előtt született tisztek anyakönyvi lapjai és BM-től átvett tartalékos tiszti okmánygyűjtők. 27687 Popp Nándor szds.

VII. 36. / Pókay (Polák) János

1829. március 13-án született Pápán. Polák (1870-től Pókay¹⁵⁹⁵)¹⁵⁹⁶ János 1848-ban végzett a Győri jogi akadémián, amelyet követően a nevezett városban joggyakornokként dolgozott, majd ugyanezen év júliusában önkéntesként csatlakozott a 7. honvédszászlóaljhoz. 1848 szeptemberében a horvát sereg támadásakor részt vett a védelmi harcokban. 1848 októberétől tizedesi, majd ugyanezen év decemberétől hadnagyi rangban szolgált, egészen 1849 februárjáig, amikor is Liptóvárnál fogságba került.¹⁵⁹⁷ Egyik nekrológja szerint ekkor „egy ideig városról városra hurcolták egyik börtönből a másikba”.¹⁵⁹⁸ Bona Gábor kutatásai alapján a szabadságharc végéig Königsgrätzben raboskodott.¹⁵⁹⁹ 1849. november 9-én kényszeroszták a cs. kir. 20. gyalogezredbe. 1851-től hadapród, 1852 februárjától 2. oszt., 1854-től 1. oszt. hadnagy. 1859-ben a pesti önkéntes 2. zászlóalj századosa volt. Az itáliai háborút követően előbb a cs. kir. 5., majd a következő év februárjától a cs. kir. 65. gyalogezred kötelékébe helyezték át.

1864 áprilisában az elsők között jelentkezett át a Mexikanische Österreichische Freiwilligenkorps állományába, ahol őrnagyi kinevezést kapott. Miután 1865 elején megérkezett a latin-amerikai államba, előbb az orizabai katonai kerületi parancsnokságot vezette, majd ugyanezen év áprilisától a vezérkar alfőnökévé nevezték ki, ezt követően pedig az „osztrák-belga ügycsoport főnöke lett”.¹⁶⁰⁰ A következő esztendőben ismét kerületi parancsnoki teendőket látott el, előbb Teuchtitlánba, majd pedig Tulancingoban, végül pedig Mexikóvárosban.¹⁶⁰¹ A

¹⁵⁹⁵ HELLEBRONTH [1939.] 510–511.; Testvére (Pókay Gábor) és unokaöccse (Pókay János) gyászjelentései alapján, nemcsak Pókay János, hanem egész családja magyarosította nevét Pókayra. Ld. OSZK, Plakát- és Kisnyomtatványtár, Gyászjelentések; Online változataikat lásd:

<https://dspace.oszk.hu/handle/20.500.12346/494686>

<https://dspace.oszk.hu/handle/20.500.12346/494685>

(Utolsó megtekintés: 2020. május 19.)

¹⁵⁹⁶ Pókay (Polák) János ez idáig legrészletesebb életrajzát Kiss Gábor adta közre a Magyar Királyi Honvédség 1868-1914 között szolgáló tábornokainak élettörténetét taglaló munkájában: KISS 2016. 172–173.; Életrajzát közli még: *A Ludovika Akadémia Közleménye* 1899. 684.; *A Pallas nagy lexikona* 1897. 14. k. 66.; BONA 1998. II. k. 698.; HELLEBRONTH [1939.] 510–511.; *Pápai Hírlap*, 15. évf. 7. sz. (1918. február 16.) 2.; SZINNYEI 1905. 597.; Megemlíti még: HAJDU 1997. 1226.; Személyügyi anyaga: HL, Tiszti személyügyi anyagok, 1900 előtt született tisztek anyakönyvi lapjai és BM-től átvett tartalékos tiszti okmánygyűjtők, 11660

¹⁵⁹⁷ BONA 1998. II. k. 698.

¹⁵⁹⁸ *Pápai Hírlap*, 15. évf. 7. sz. (1918. február 16.) 2.

¹⁵⁹⁹ BONA 1998. II. k. 698.; Polák hadifogolytársa Leonhard Mosmüller által készített portréját ld.: *Melléklet (fényképek, dokumentumok és illusztrációk)*. Közli még: BONA 1998. II. k. 698.; Polák János feltehetően ismerhette a híres magyar ornitológust, Xantus Jánost – az 1860-as évek elején a mexikói Baja-Californiában folytatott megfigyeléseket –, aki szintén Érsekújváron esett hadifogságba 1849 februárjában és Königsgrätzben raboskodott. BONA 1998. II. k. 698.; *Magyar Életrajzi Lexikon* 1982. II. k. 1056.

¹⁶⁰⁰ *A Ludovika Akadémia Közleménye* 1899. 684.

¹⁶⁰¹ KISS 2016. 172–173.

Ludovika Akadémia Közlönyében megjelent életrajza szerint 1866 végén Pókay János vette át a mexikói önkéntes haderő parancsnokságát, és a sereg feloszlását követően a kimerítő gerillaháborúban megfáradt katonák 1867 elején a vezetésével tértek haza.¹⁶⁰²

Hazatérésével kapcsolatosan a *Pápai Hírlap* pedig azt a téves információt is közölte, hogy a város szülötte a „queretaro-i tragédia után már, mint törzstiszt kísérte haza kivégzett hadurának koporsóját”.¹⁶⁰³ A *Pesti Hírlap* tévesen, mint Miksa császár főhadsegédét említi.¹⁶⁰⁴ 1867. április 7-től, mint századparancsnok visszatért régi alakulatához a cs. kir. 65. gyalogezredhez, majd 1869 és 1873 között a Magyar Királyi Nemesi Testőrségben szolgált, (ezen időszak alatt a székesfehérvári lovasági központ tisztképző tanfolyamát is látogatta). 1873-tól 1892-ig a közös hadseregben szolgált, a cs. és kir. 44. gyalogezrednél, a cs. és kir. 5. gyalogezrednél, a cs. és kir. 25. gyalogezrednél, a cs. és kir. 34. gyalogezrednél, a cs. és kir. 31. gyalogdandárnál és a cs. és kir. 27. gyaloghadosztálynál. 1878-ban rövid ideig a brucki hadsereg lövészkola parancsnoka volt. Ezen időszak alatt az őrnagy beosztásból egészen az altábornagyi rangig ívelt a pályája. 1892-ben a kassai III. honvédkerület, 1894-ben pedig a budapesti I. honvédkerület parancsnoka volt. A nőtlen, kilenc nyelven beszélő altábornagyot 1896. augusztus 14-én egészségügyi okokból felmentették a szolgálatból és ugyanezen év novemberében címzetes tábornagyi rangban nyugállományba helyezték.¹⁶⁰⁵ A *Ludovika Akadémia Közleményében* megjelent reflexiójával beírta magát a katonai szakírók sorába is.¹⁶⁰⁶ Pókay János nyugdíjas éveit a stájerországi Grazban töltötte. Mint a *Pápai Hírlap* megjegyzi ezen időszak alatt többször hazalátogatott szülővárosába. Nagy vadász hírében állt, aki „a monarchia minden tartományát felkereste, ahol valami speciális vadászat kínálkozott”.¹⁶⁰⁷ Bécsben is többször megfordult, ahol 1904-ben az „Armee Schachbund” (Katonai Sakkszövetség) elnökének választották.¹⁶⁰⁸ Az I. világháború utolsó évében, 1918. február 7-én Grazban hunyt el.¹⁶⁰⁹ Kitüntetései: Osztrák Császári Vaskorona Rend III. osztálya, Katonai Tiszti Szolgálati Jel I. osztálya, Mexikói Guadalupei Miasszonyunk Rend tisztikeresztje (1866), Orosz Szent Anna Rend III. osztálya (1873), Porosz Vörös Sas Rend II. osztálya (1883), Francia Becsületrend tiszti keresztje (1885), Perzsa

¹⁶⁰² *A Ludovika Akadémia Közleménye* 1899. 684.

¹⁶⁰³ *Pápai Hírlap*, 15. évf. 7. sz. (1918. február 16.) 2.; Miksa császár kivégzésére 1867. július 19-én került sor, Polák (Pókay) János ekkor már Magyarországon tartózkodott.

¹⁶⁰⁴ *Pesti Napló*, 47. évf. 226. sz. (1896. augusztus 18.) 5.

¹⁶⁰⁵ KISS 2016. 172–173.

¹⁶⁰⁶ PÓKAY 1892. 775–783.

¹⁶⁰⁷ *Pápai Hírlap*, 15. évf. 7. sz. (1918. február 16.) 2.

¹⁶⁰⁸ *Pesti Hírlap*, 26. évf. 225. sz. (1904. augusztus 14.) 36.

¹⁶⁰⁹ KISS 2016. 172–173.; BONA 1998. II. k. 698.; *Pápai Hírlap*, 15. évf. 7. sz. (1918. február 16.) 2.

Nap és Oroszlán Rend I. osztálya (1888), Mexikói Bronz Érdemérem, francia mexikói hadjárat emlékérmé, Orosz Szent Vlaagyimir Rend IV. osztálya.¹⁶¹⁰

¹⁶¹⁰ KISS 2016. 172–173.

VII. 37. / Sarlay Pál

1834. december 15-én született Losoncon városában jómódú családban. A várost 1849-ben a bevonuló orosz csapatok felégették,¹⁶¹¹ aminek következtében a Sarlay család elszegényedett. Sarlay a bécsi politechnikumban szerzett diplomát. A császárvárosban töltött évek alatt házi tanítószkodott (tanítványa volt az Osztrák-Magyar Monarchia egyik későbbi diplomatája Szögyény-Marich László¹⁶¹² is), illetve „megtanult olaszul, franciául, angolul és spanyolul, nemkülönben a görög, a latin és a román nyelvben is egészen otthonos lett”. Azonban meggyűlt a baja a bécsi hatóságokkal – egy ízben letartóztatták „a Kossuth-nóta dudolása miatt”. Az egyetem elvégzését követően Ausztriában, Erdélyben és a Kárpátokon túl végzett tagosító munkákat.¹⁶¹³ Szinnyi szerint egyetemi évei után „az államvasút társaság szolgálatába lépett; ott azonban, mint magyar embernek, az akkori viszonyok közt nem lévén kilátása előhaladásra, Erdélybe ment, hol előbb tagosítási munkálatokat vezetett, majd a gróf Telekieknél uradalmi mérnök volt, egész 1864-ig. Régi vágya volt utazni s külföldi tapasztalásokat szerezni”.¹⁶¹⁴

1864. november 12-én lépett be a mexikói önkéntes sereg 2. utászszázadához, mint kadét. 1865. február 26-tól tizedes majd ugyanezen év június 29-től szakaszvezető volt. Az alakulat feloszlását megelőző napokban, 1866. december 1-én őrmesterré nevezték ki. 1866. december 31-én Mexikóban leszerelt és polgári állományba került.¹⁶¹⁵ Egy 1867. január 24-i dokumentum, mint kadétot említi. Ekkor alkalmazását kérte a Mexikói Nemzeti Császári

¹⁶¹¹ Gablenc cs. kir. alezredes Schwarzenberg osztrák miniszterelnöknek arról számolt be, hogy Losonc felégetését Pavel Hrisztoforovics Grabbe gróf a városhoz érkező orosz erők parancsnoka rendelte el, aki ezen cselekedetét a magyarországi hadjáratról írt naplójában megpróbálta szépíteni.; Rövid életrajzát ld. ROSONCZY – KATONA 1988. 413.; a naplórészletet: uo. 479-480.; a fent idézett információt: uo. 860.

¹⁶¹² 1840-ben született Bécsben. Tanulmányait Székesfehérváron és szülővárosában végezte. 1865-től Fejér vármegye szolgabírója, 1867-től főjegyzője. 1869-ben a Deák párt színeiben országgyűlési képviselő. 1883-tól a külügyminisztériumnál szolgál. 1890-1892 között a király személye körüli miniszter. 1892-1914 között a monarchia nagykövete a „német császári udvarnál”. *Magyar Életrajzi Lexikon* 1982. II. k. 796.

¹⁶¹³ Sarlay Pál halálát követően naplója az *Új Idők* szerkesztőségéhez került. 1906-ban „Igric” álnévvel Tábori Róbert (DEDE 2005. 301. 61. sz. lábjegyzet; 304. 67. sz. lábjegyzet) tett közzé belőle válogatott részleteket, illetve életrajzi adatokról is beszámolt. *Sarlay Pál naplója 1906. 16–17.*; A Szögi László és Kiss Mihály József által összeállított bécsi magyar diákok névsorában ld.: SZÖGI – KISS 2003. 475.

¹⁶¹⁴ Sarlay Pál rövid biográfiája Szinnyi József írt és szerkesztett *Magyar írok élete és munkái* 12. kötetében jelent meg, mely nagyrészt az 1870-es hazatérésekor megjelent rövid életismertetésekben és a halálakor közölt nekrológokból származó információkat tartalmaz, néhol szó szerinti átvétellel. SZINNYEI 1908. 214–215.; 1870-es hazatérésekor az alábbi lapok közöltek róla adatokat: *Budapesti Közlöny*, 4. évf. 109. sz. (1870. május 13.) 1964.; *Pesti Napló*, 21. évf. 108. sz. (1870. május 12.) 3.; *Vasárnapi Újság*, 17. évf. 19. sz. (1870. május 8.) 237–238.; Sarlay Pál nekrológját számos folyóirat közölte: *Vasárnapi Újság*, 50. évf. 7. sz. (1903. február 15.) 109.; *Budapesti Hirlap*, 23. évf. 48. sz. (1903. február 13.) 7.; *Független Magyarország*, 2. évf. 329. sz. (1903. február 14.) 8.; *Hazánk*, 10. évf. 39. sz. (1903. február 14.) 7.; *Pesti Hirlap*, 25. évf. 36. sz. (1903. február 6.) 10.; *Magyar Nemzet*, 22. évf. 35. sz. (1903. február 8.) 10.; *Pesti Napló*, 54. évf. 44. sz. (1903. február 14.) 8.

¹⁶¹⁵ ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps Karton 154. Nr 28/146.

Hadsereg mérnök karánál, mint 2. oszt. hadnagy és a hadsereg egyik utászegységéhez került.¹⁶¹⁶ Elmondása szerint 1867 elején Puebla erődítési munkálataival kívánták megbízni, melyet nem vállalt.¹⁶¹⁷ (Szinyei tévesen közli, hogy „résztvett 1863-ban Puebla ostromában s jelen volt 1864-ben Mexikó fővárosában Miksa hercegnek mexikói császárrá proklamálásánál. Miksa császár udvarában mint mérnök és tolmács szolgált; a császári park alapításában is részt vett.”)

1867-től magánmérnökként dolgozott Mexikóban. Ismeretlen időpontban az Egyesült Államokba költözött és Szinyei szerint Kaliforniában a Central Pacific Railroad építéseken dolgozott, míg a hazatérésekor megjelent közlés szerint „előbb a Yuba megyei, Marysville¹⁶¹⁸ gépgyárban a rajzosztályt vezette; de a hideglázás égélj egészségtelen volta miatt a fővárosba, San-Franciskoba tette át lakását. Legutóbb a tengerparti mérnöktestnél kínálták meg igen előnyös állással, – de úgy érezte: elég volt már az idegen levegőből és idegen kenyérből s haza jött.” 1870 őszén lakóhelyeként az erdélyi Medgyes városát jelölték meg.¹⁶¹⁹ Erdélyben előbb a Magyar Keleti Vasúttársaság által Gyulafehérvár és Medgyes között épülő pályaszakaszon volt mérnök,¹⁶²⁰ majd „Teleki Domokos és György grófok uradalmának jószágigazgatója lett”. 1878-ban visszatért szülőföldjére,¹⁶²¹ a Gömör-Kishont vármegyei Ajnácskőn (Vécsey kastély¹⁶²²) és Détéren voltak birtokai.¹⁶²³ Hazatérését követően megházasodott ragályi Halászy Fannival, két lányuk született.¹⁶²⁴ Sarlay a századfordulón a földművelésügyi miniszter tudóstója volt.¹⁶²⁵ „Meghalt 1903. febr. 4.”-én Ajnácskőn.¹⁶²⁶

¹⁶¹⁶ AGNM, México Independente, Gobernación y Relaciones Exteriores, Segundo Imperio, Caja num 50. Exp. 51.

¹⁶¹⁷ SARLAY 1867. 591.

¹⁶¹⁸ Marysville Kalifornia államban található település. Mára lényegében egybeépült Yuba City-vel, önálló közigazgatással bír.

¹⁶¹⁹ *Vasárnapi Újság*, 17. évf. 42. sz. (1870. október 16.) 538.

¹⁶²⁰ SZINNYEI 1908. 214–215.; *Vasárnapi Újság*, 17. évf. 28. sz. (1870. július 10.) 358.

¹⁶²¹ SZINNYEI 1908. 214–215., *Vasárnapi Újság*, 50. évf. 7. sz. (1903. február 15.) 109.; *Budapesti Hírlap*, 23. évf. 48. sz. (1903. február 13.) 7.; *Független Magyarország*, 2. évf. 329. sz. (1903. február 14.) 8.; *Hazánk*, 10. évf. 39. sz. (1903. február 14.) 7.; *Pesti Hírlap*, 25. évf. 36. sz. (1903. február 6.) 10.; *Magyar Nemzet*, 22. évf. 35. sz. (1903. február 8.) 10.; *Pesti Napló*, 54. évf. 44. sz. (1903. február 14.) 8.

¹⁶²² VAY 1901. 7.

¹⁶²³ BOROVSZKY – SZIKLAY 1903. 26.; 41.

¹⁶²⁴ Sarlay Helén és Sarlay Irén. Előbbi gróf Vay Sándor fiához, Dezsőhöz ment feleségül, utóbbi báró altengabeli Glaubitz Alfonzzal kötött házasságot. *Budapesti Hírlap*, 17. évf. 293. sz. (1897. október 21.) 6.; *Köztelek*, 2. évf. 14. sz. (1892. február 17.) 231.

¹⁶²⁵ *Budapesti Hírlap*, 20. évf. 210. sz. (1900. augusztus 2.) 11.; *Földművelési értesítő*, 11. évf. 31. sz. 1900. augusztus 5.) 745.; *Magyar Nemzet*, 19. évf. 210. sz. (1900. augusztus 2.) 10.; *Pesti Hírlap*, 22. évf. 211. sz. (1900. augusztus 2.) 15.

¹⁶²⁶ SZINNYEI 1908. 215.; *Budapesti Hírlap*, 23. évf. 43. sz. (1903. február 13.) 7.; *Független Magyarország*, 2. évf. 329. sz. (1903. február 14.) 3.;

VII. 38. / Schadeberg Béla

1837-ben született Nyíregyházán, evangélikus családban, katonai törzslapján foglalkozásaként a fodrász szerepel. 1858. július 30-án lépett be a cs. kir. 32. gyalogezredbe. A katonai pályája a következőképpen alakult: 1859. febr. 6.: őrzető; 1859. máj. 10.: tizedes; 1860. márc. 11.: szakaszvezető.¹⁶²⁷

1864 tavaszától vagy nyaratól a mexikói császári testőrségben szolgált. Pontos áthelyezésének ideje ismeretlen, a testőrnaplók alapján a császári testőrök 1864. július 28-án kezdték meg az utazásukat az *Adria* fedélzetén Mexikóba. Schadeberg mexikói szolgálatvállalásáról nem rendelkezünk hivatalos adatokkal.¹⁶²⁸

Hazatérésének időpontja ismeretlen.¹⁶²⁹ 1868-ban a *Pesti Napló*-ban a következő hirdetést adta közre: „Helyiség-változtatás. Alulirt ezennel tudatom a tisztelt közönséggel, hogy a «MEXIKÓIHOZ» czimzett s eddig a Sebestyén utczában a kígyó gyógyszerár átellenében létezett fodrászati és borotváló-csarnokomat helyszűke miatt az úri utczába, és ugyancsak a «kígyó patikával» szemben levő boltba (úri utca ős barátok-tere sarkán 2. sz. alatti ház) áttettem. [...] Tisztelettel Schadeberg Béla, fodrász”¹⁶³⁰ Állítása szerint 1873-ban a bécsi vilákiállításon érmet nyert.¹⁶³¹ A *Központi Értesítő*-ben megjelent „magyarországi kereskedelmi czégjegyzékek” alapján 1877 szeptemberéig működött a fővárosban, amelyet követően felhagyott a fodrász szakmával, Nagyváradra költözött és ecetgyárat alapított.¹⁶³² Itt hunyt el 1917 februárjában. Nekrológiában a következőket olvashatjuk: „Miksa császár katonájának halála. Nagyváradról írják: Nagyváradon meghalt a minap Schadeberg Béla ecetgyáros. Schadeberg egyike volt azoknak, akik Miksa császárral együtt résztvettek a mexikói expedícióban. Amikor a főherceget mexikói császárrá választották, az általa alakított légióban vele tartott Schadeberg is. Résztvett a mexikói nehéz harcokban is, a császár kivégzése után pedig haza jött s magával

¹⁶²⁷ ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps Karton 170.

¹⁶²⁸ A testőrnaplókról bővebben ld.: ATZE 2017.; BEVILAQUA 1927.; DÖNTŐ [DOMANICZKY] 1868.; DOMANICZKY – [LÁNYI] 1894. Újabb kiadása: DOMANICZKY – [LÁNYI] 1992.

¹⁶²⁹ A testőrnaplókról bővebben ld.: ATZE 2017.; BEVILAQUA 1927.; DÖNTŐ [DOMANICZKY] 1868.; DOMANICZKY – [LÁNYI] 1894. Újabb kiadása: DOMANICZKY – [LÁNYI] 1992.

¹⁶³⁰ Hirdetése megtalálható több lapszámában is. Ld. pl.: *Pesti Napló*, 19. évf. 216. sz. (1868. szeptember 20.) 4.;

¹⁶³¹ 1872-1875 között a *Fővárosi Lapok*ban és a *Vasárnapi Újság*ban hirdette fodrászatát. Ld. pl. *Fővárosi Lapok*, 9. évf. 279. sz. (1872. december 5.) 1218.; *Fővárosi Lapok*, 10. évf. 231. sz. (1873. október 8.) 1006.; *Fővárosi Lapok*, 11. évf. 102. sz. (1874. május 5.) 1006.; *Vasárnapi Újság*, 22. évf. 2. sz. (1875. január 10.) 32.

¹⁶³² *Központi Értesítő*, 1. évf. 90. sz. (1876. szeptember 28.) 4.; *Központi Értesítő*, 2. évf. 93. sz. (1877. szeptember 23.) 1.; *Központi Értesítő*, 3. évf. 30. sz. (1878. május 3.) 1.

hozta a császár kardját és egyéb emléktárgyakat. Ezeket most a bécsi múzeum táviratilag kérte el az elhunyt családjától.”¹⁶³³

¹⁶³³ *Pesti Napló*, 68. évf. 56. sz. (1917. február 25.) 9.; vö. *Vasárnapi Újság*, 64. évf. 9. sz. (1917. március 4.) 150.; Az emléktárgyakra vonatkozó adatok további pontosításra várnak.

VII. 39. / Schwarz Mórítz („Luhr Sándor”)

Az első világháború idején a magyar sajtójában, több ízben is beszámoltak egy érdekes életutat bejárt római magyar vendéglősnek, „Luhr bácsi”-nak az öngyilkosságáról, aki egyes értesülések szerint „Miksa császár mexikói seregében is harcolt, majd Buenos-Ayresben nyitott vendéglőt, onnan pedig Konstantinápolyba hajózott, itt is vendéglős lett. Azután Münchenben próbált szerencsét, míg végre mintegy husz évvel ezelőtt Rómában telepedett meg.”¹⁶³⁴ Kenedi Géza (Quintius álnéven)¹⁶³⁵ *Római esetek* című írásában egy olaszországi utazásának gasztro-nómiai élményeit tárja az olvasó elé. Ebben leírja, hogy első nap a Corso Umbertohoz sietett „Luhr bácsi trattoriájába ebédelni, ahol a háború előtt olyan kedves órákat” töltött. Mint megjegyzi eközben a római magyar vendéglős – éttermét Gambrinusnak hívták – „mindenféle római titkokra kitanított, én meg lassan kiszedegettem belőle az élete titkait. Magyar ember volt: pécsi.” Kenedi szerint a mexikói kalandot megelőzően huszárörmesterként szolgált és gyorsabb előmenetele miatt jelentkezett a Mex. Österreichische Freiwilligenkops kötelékébe.¹⁶³⁶ A *Pécsi Lapok* meg is nevezte, hogy Luhr bácsi valójában a „néhai Schwarcz József dr. orvos fivére, nyugtalan szellemű ember, aki a Luhr Sándor nevet vette fel. Ez Pécsen született és a világháború alatt Rómában, mint egy bécsi sörcsarnok tulajdonosa halt meg.”¹⁶³⁷ Ennek alapján megállapítható, hogy a felvett Luhr Sándor név valójában Scwartz Mórítot takarja, aki 1839-ben Pécsen született.

Schwarz 1864. július 15-én nyert felvételt a mexikói önkétesek sorába, ahol a 11. vadászszázadnál szolgált. 1864. október 28-tól őrzetű, 1865. június 24-én büntetösszadhoz került. 1865. szeptember 12-től alvadász, 1866. május 16-tól szakaszvezető volt. 1866. szeptember 16-án kitüntették az ezüst mexikói vitézségi éremmel. Ismeretlen időpontban 2. oszt. őrmesterré léptették elő. 1867. január 20-án belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.¹⁶³⁸

A II. Mexikói Császárság bukását követően „Elkódorgott Északamerikába. Ott éveken át szép vagyont szerzett, de az ördög is ott van minden hirtelen-vagyomban. Elment angol Hindosztánba [India – a szerző] még több pénzt keresni; ott azt is elvesztette, amije volt neki. Ekkor

¹⁶³⁴ *Pesti Napló*, 66. évf. 318. sz. (1915. november 14.) 18.; Kivonatossan közli még: *Az Est*, 6. évf. 319. sz. (1915. november 14.) 13. *Pesti Napló*, 66. évf. 329. sz. (1915. november 25.) 12.

¹⁶³⁵ SZÉKELY 1904. 58.; *Pécsi Lapok*, 3. évf. 131. sz. (1924. június 8.) 3.

¹⁶³⁶ *Pécsi Lapok*, 3. évf. 131. sz. (1924. június 8.) 3.

¹⁶³⁷ SCHWARTZ 1927. 3–5.; *Pécsi Napló*, 24. évf. 267. sz. (1915. november 23.) 5–6.

¹⁶³⁸ ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps Karton 134. Nr 8/67.

— elég különös — kitört rajta a honvágy. Hazafelé indult és Nápolyban érte a lába az európai földet megint, már mint meglett emberé. Szerencséjére a trattoriában, ahol az este ebédelt, megszerette a vendéglős szép leányát, az meg őtet. Egymásba, szerettek. Ásóka választ el bennünket. — mint a mese mondja. A sógorának Rómában volt egy szép kis trattóriája, azt átvette.”¹⁶³⁹ Kenedi közlése alapján a „Luhr bácsi” trattóriáján „két ajtó is volt a Corsóra. Az egyikén szép magyar címer. Itt a magyarok jártak be. A másikon csúnya kétféjű sas az osztrákok számára. De mind a kettőben pompás sört mértek. A trattória végében pedig egy nagy hordóforma cifferblatt; rajta ajtó. Azon át lehetett a papok szobájába jutni, de ez másik, mellékutcába nyílt. A papok ott settenkedtek be sörözni, titokban, mivelhogy Rómában a papnak nem illik trattóriába járni. (Szép szokás, de igen középkori.)” Schwartz Móric története szomorúan végződött. Az értesülések alapján az első világháború idején üzletét széttörte a dühöngő tömeg, őt magát, mint az Osztrák-Magyar Monarchia állampolgárát internálták, annak ellenére, hogy fia az olasz hadseregben szolgált. „Másnap kellett volna indulnia a táborba. Másnap reggel pedig ott találták szegényt a szobájában, átlőtt halántékkal, halva.”¹⁶⁴⁰

¹⁶³⁹ [KENEDI] 1924. 2–3.

¹⁶⁴⁰ [KENEDI] 1924. 2–3.; *Pécsi Lapok*, 3. évf. 131. sz. (1924. június 8.) 3.; Öngyilkosságáról beszámolt: *Pécsi Napló*, 24. évf. 267. sz. (1915. november 23.) 5–6.; *Pécsi Napló*, 24. évf. 267. sz. (1915. november 23.) 5–6.; *Az Est*, 6. évf. 319. sz. (1915. november 14.) 13.; *Pesti Napló*, 66. évf. 318. sz. (1915. november 14.) 18.; *Pesti Napló*, 66. évf. 329. sz. (1915. november 25.) 12.

VII. 40. / Sebes Miklós

1834-ben Budán látta meg a napvilágot.¹⁶⁴¹ Fiatal éveiről nem találtunk adatokat. A *Militär-Schematismus*ok alapján 1859–1863 között 1 oszt. alhadnagy, 1864-től pedig főhadnagy volt a cs. kir. 1. huszárezrednél¹⁶⁴² (Nagy Iván *Magyarország családai* című 1863-ban kiadott munkájában, mint huszár hadnagy szerepel a család leszármazási ágrajzán.¹⁶⁴³)

1864. augusztus 3-án került át a mexikói önkéntes seregbe, mint huszárfőhadnagy, ahonnan egy évvel később, 1865. szeptember 10-én nyert elbocsátást.¹⁶⁴⁴ Kilépcséről a *Fővárosi Lapok* is beszámolt 1865 novemberében: „Sebes Miklós főhadnagy pedig teljesen búcsút vett” az osztrák önkéntes seregtől.¹⁶⁴⁵

Sajtóértesülések szerint 1866 nyarán már biztosan Magyarországon volt és másodkapitányi kinevezést nyert a porosz-osztrák háború idején „alakítandó magyar lovas önkéntes hadtest”-hez „melyet a nép már Erzsébet huszároknak keresztelt el”. Feltehetően ennek szervezésében részt vett néhány egykori bajtársa is („Bombelles ezredes” és „gróf Zichy Ödön”).¹⁶⁴⁶ A háború alatti tevékenységéről és az azt követő több mint egy évtizedéről nem rendelkezünk adatokkal, azonban az 1877–78-as orosz-török háború és az Oszmán birodalomban felállítani kísérelt ún. magyar légió kapcsán nevét ismét felkapták a korabeli hírlapok. *A Hon* és a *Magyarország és a Nagyvilág* a következőket közölte: „A föld másik oldaláról, messze országokból hozta haza a harczedv Sebes Miklós hazánkfiát, kinek mivoltát megmondja névjegye: Nicolás Sebes de Zilah, Commandante de Cabbalaria¹⁶⁴⁷ en la republica Argentina Buenos Aires. Ő azelőtt közös hadseregbeli huszár kapitány volt, majd Miksa császárral Mexicóba ment, honnan a mexicói trón tragicus bukása után Buenos Airesbe vándorolt, hol szép alkalmazást kapott és most is tényleg bírja állását. A török-magyar barátság híre a múlt évben befutotta a világot, de mint a hógomoly, mindig nagyobb alakot öltött s mire a hír az Argentini köztársaságba ért, — már oly alakban lépett föl, hogy Ausztria-Magyarország segítségére megy a töröknek s királyunk szövetkezett a szultánnal a muszka megsemmisítése végett. Sebesben lobbót vetett a

¹⁶⁴¹ ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps Karton 147. Nr 21/130.

¹⁶⁴² *Militär-Schematismus* 1859. 266., (1860-1861.) 387., (1863.) 397., (1864.) 385.

¹⁶⁴³ NAGY 1863. 911.

¹⁶⁴⁴ ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps Karton 147. Nr 21/130.

¹⁶⁴⁵ *Fővárosi Lapok*, 2. évf. 265. sz. (1865. november 18.) 1052.

¹⁶⁴⁶ *Sürgöny*, 6. évf. 169. sz. (1866. július 26.) 2.; Ezen felül ld. még: *A Népkarát*, 6. évf. 30. sz. (1866. július 29.) 360.; *Pesti Napló*, 17. évf. 170. sz. (1866. július 26.) 1.; *Szegedi Híradó*, 8. évf. 60. sz. (1866. július 29.) 2.; *Vasárnapi Újság*, 13. évf. 30. sz. (1866. július 29.) 364.

¹⁶⁴⁷ helyesen: caballaria.

szikra, s a testvérek segedelmére ő is vérét akarta ontani a magyar hadak közt. Elindult tehát Európába, hol Konstantinápolyban szállt partra először s már ott alkalma nyílt meggyőződést szerezni a kósza hír hamis voltáról. Mindamellet haza jött Magyarországra, még szeptemberben Klapkával s nem aludt ki szívéből a remény, hogy túl a Kárpátokon keletre nem sokára lengedezni fog a nemzeti lobogó s megdördülnek az Uchátius-ágyuk. De ez a remény hiúnak bizonyult.”¹⁶⁴⁸ A folyóiratok értesülései szerint Sebes visszatért Argentínába „újra elfoglalni állomását”.¹⁶⁴⁹ További életéről, illetve haláláról nem találtunk adatokat.¹⁶⁵⁰

¹⁶⁴⁸ *A Hon*, 16. évf. 6. sz. (1878. január 6.) 3. és *Magyarország és a Nagyvilág*, 15. évf. 2. sz. (1878. január 13.) 29.

¹⁶⁴⁹ *Fővárosi Lapok*, 15. évf. 7. sz. (1878. január 9.) 33.; *Politikai Újdonságok*, 24. évf. 2. sz. (1878. január 9.) 22.

¹⁶⁵⁰ 2020 tavaszán levelünkkel megkerestük a Buenos Aires-i Hadtörténeti Levéltárat (*Archivo Histórico Militar Nacional*), melyben arról érdeklődtünk, hogy ténylegesen szolgált-e Sebes Miklós az argentin lovasságnál. Levelünkre nem érkezett válasz.

VII. 41. / Török Sándor

1832-ben Szentesen született, református családban. 1853. március 23-án lépett be a cs. kir. seregbe (egysége ismeretlen). Katonai törzslapja alapján 1855. november 22-től tizedes, 1857. szeptember 1-től szakaszvezető, 1861. április 1-től pedig zászlótartó volt. 1861. július 1-től újabb négy év szolgálatot vállalt.¹⁶⁵¹

1864 tavaszától vagy nyaratól a mexikói császári testőrségben szolgált. Pontos belepérése ideje ismeretlen. Török Sándor mexikói szolgálatvállalásáról nem rendelkezünk hivatalos adatokkal, e téren is egyelőre csupán a testőrnaplókra támaszkodhatunk.¹⁶⁵² 1867-ben még Mexikóban tartózkodott. 1867. február 10-én a Mexikóvároshoz közeli Tepozotlan-ban (Estado de México) a San Miguel Arcángel templomban feleségül vette özvegy Dona Refugio Gonzalezt.¹⁶⁵³ 1867-ben hadifogságba került, ahol, mint császári testőrt említik.¹⁶⁵⁴

Hazatérésének időpontja és körülményei ismeretlenek. Arra vonatkozóan, hogy mennyi ideig is élhetett Mexikóban nem rendelkezünk adatokkal, azonban az 1870-as években már minden bizonnyal hazatért, ugyanis egy nagy visszhangot kiváltó sikkasztási per folyt ellene, melyről a *Budapesti Hírlap* ekképp tudósított: „Az árvák pénze. A szentesi magisztrátus két tagját: Döme József árvaszéki pénztárost és Török Sándor ellenőrt sikkasztáson érték harmadéve a számvizsgálók. Éveken át dőzsöltek az árvák pénzén s hogy gaz manipulációjuk ki ne tudódjék, meghamisították a hivatalos könyveket. Hasznukra fordították a fináncstudomány elveit is s tartalékalapot szerveztek maguknak, melyből egy-egy elsikkasztott összeget fedeztek. Ezt a nehéz tudományt gyakorlati utón sajátította el a két jeles férfiú. Az iskolában az írást és olvasást sem tanulták meg tökéletesen. Döme József, a ki most negyvenegy éves, foltozó szabóból lett árvaszéki pénztáros. Török Sándornak valamivel több a kvalifikációja. Iskolába ugyan nem járt soha, de tizenöt esztendeig volt katona s mint Miksa császár gárdistája megfordult Mexikóban is. A szentesiek megbecsülték a világlátott obsitost, s megtették árvapénztári ellenőrnek. Döme és Török, mint rokonérzelmű férfiak, hamar megértették egymást. Rövid pár esztendő alatt nem kevesebb, mint 17.000 forintot sikkasztottak s testvériesen megosztzkodtak

¹⁶⁵¹ ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps Karton 170.

¹⁶⁵² A testőrnaplókról bővebben ld.: ATZE 2017.; BEVILAQUA 1927.; DÖNTŐ [DOMANICZKY] 1868.; DOMANICZKY – [LÁNYI] 1894. Újabb kiadása: DOMANICZKY – [LÁNYI] 1992.

¹⁶⁵³ A digitalizált forrásdokumentumokat ld.: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/1:1:JHG8-7FS> [2018. 10. 22.]

¹⁶⁵⁴ O[ESTE] DE BOPP 1965. 303.

rajta. Bűnügyüket tegnap kezdte tárgyalni a szegedi törvényszék A tárgyalást valószínűleg csak holnap fejezik be s akkor hirdetik ki az ítéletet is.”¹⁶⁵⁵ A tárgyalásuk minden bizonnyal nagy vihart kavart Szentesen, ugyanis a tárgyalás jegyzőkönyvéből hosszasan idézett a helyi *Szentesi Lap*. A per során a következőképpen mutatták be Török Sándor személyét: „Szentesen született, most 56 éves, büntetve nem volt, iskolába nem járt, 15 évig katonáskodott. Megfeküdte Mexikót is, mint a szerencsétlen Miksa császár gárdistája. Hogy onnét hazajött, ráadta magát az irásolvasásnak és a számvetésnek tüzetesebb megtanulására s ez alapon Szentesen, mint világot járt obsitos nemzeti hős, 1870-ben megválasztották közpénztári ellenőrnek, később aztán átment ugyanily minőségben az árvapénztárhoz.”¹⁶⁵⁶ A következő lapszám részletezi a tárgyalás lezárásaként kiszabott ítéleteket is: Döme József pénztárnokot 8 évnyi, míg Török Sándor ellenőrt 2 évnyi fegyházra ítélték, hozzátéve, hogy „Dömének súlyos büntetése Török Sándorral szemben abban leli magyarázatát, hogy Török Sándor csak áldozata ezen esetben Dömének. Török egész életét tiszta becsülettel futja végig, ha balvégzete össze nem hozza Dömével, kit már születése pénztar sikkasztónak praedestinált. Súlyosította Döme ítéletét az is, hogy tagadott mindent, tagadta mereven, konokul, a mit a polgármester ott, nyomban írással igazolt be ellene. Súlyosította ítéletét az is, hogy a törvényszék látta, miszerint ez az ember minden törekvését oda fordítja, hogy gyalázatos tettének körébe minél több embert vonhasson be, s tegyen bűnrészessé. Török ítéletét enyhíté, hogy beismert mindent és a pénztárnok úrral szemben tiltakozott számos oly állítás és vád ellen, mely mások bemocskolására volt szánva.”¹⁶⁵⁷ Sorsa későbbi alakulásáról nem rendelkezünk adatokkal.

¹⁶⁵⁵ *Budapesti Hírlap*, 8. évf. 137. sz. (1888. május 17.) 7.

¹⁶⁵⁶ A tárgyalás jegyzőkönyvének részletét ld.: *Szentes Lap*, 18. évf. 24. sz. (1888. május 19.) 4–6.

¹⁶⁵⁷ Az ítéletről ld.: *Szentes Lap*, 18. évf. 25. sz. (1888. május 27.) 1.

VII. 42. / Tüdős József

1841-ben született Komáromban. Édesapja Pest vármegyében volt református lelkész.¹⁶⁵⁸ Gyermekkoráról kevés adat ismert, egy közlés szerint, mint szegényül „maradt árva gyermek” nőtt fel. Fiatalkoráról a *Budapesti Hírlap* pedig az alábbiakat közölte: „tizenhat esztendőskorában elhagyta szülei házáat s Algirba ment, a hol az idegenek légiójában szolgált”, s ahonnan két évvel később „mikor III. Napoleon császár az ezüst hadiéremmel tüntette ki, visszatért hazájába s Schuster győri püspök főszakácsa lett”.¹⁶⁵⁹ Ez idáig nem került elő olyan dokumentum, ami alátámasztaná azt, hogy valóban szolgált-e a Francia Idegenlégióban,¹⁶⁶⁰ azonban annyi biztosnak látszik, hogy fiatalon cukrászinas volt.¹⁶⁶¹ Egyes értesülések szerint a mexikói toborzások idején Bécsben szolgált, mint huszár.¹⁶⁶² Miksa császár kamarása, Maurice Delezé Spruch memoárjában többször is megemlíti Tüdőst, kiemelve, hogy korábról Bécsből ismerte.¹⁶⁶³

Spruch leírása alapján Tüdős a *Novara* fedélzetén hajózott Mexikóba az uralkodópár kíséretében,¹⁶⁶⁴ vagy ahogyan a *Vendéglősök Lapja* fogalmaz: „Vele [értsd: Miksa császárral – B. I. Z.] szállt át a tengeren s részt vett a mexikói fölkelők elleni küzdelem több véres csatájában.”¹⁶⁶⁵ Az adatok alapján úgy tűnik, hogy Tüdős József mindvégig az uralkodó közvetlen környezetében szolgált, harcérintkezésben nem vett részt és az osztrák önkéntes seregnél – amely szerint 1864. október 25-én csatlakozott huszárként az egységhez – csupán „de jure” kartonja lehetett (katonai törzslapján további szolgálatával kapcsolatosan csupán annyi került lejegyzésre, hogy további sorsa nem ismert).¹⁶⁶⁶ Mexikói szerepvállalásáról annyi bizonyos, hogy végül Habsburg Miksa császár komornyikjává és főszakácsává avanszált és jelen volt az uralkodó kivégzésénél.¹⁶⁶⁷ Az akkoriban Mexikóban tartózkodó porosz diplomata, Anton von Magnus az 1867 márciusa és májusa között lezajlott Quéretaro-i ostrommal kapcsolatosan egy

¹⁶⁵⁸ *Vendéglősök Lapja*, 27. évf. 7. sz. (1911. április 5.) 4–5.

¹⁶⁵⁹ *Budapesti Hírlap*, 31. évf. 74. sz. (1911. március 29.) 9.; Közli még: *Az Ujság*, 9. évf. 73. sz. (1911. március 28.) 11.

¹⁶⁶⁰ Volecz Sándor felsorolásában nem szerepel. VOLECZ 1889. 707.

¹⁶⁶¹ CSIKESZ 1910. 3–4.

¹⁶⁶² *Vendéglősök Lapja*, 27. évf. 7. sz. (1911. április 5.) 4–5.

¹⁶⁶³ MONCADA GALÁN 2000. 13.; 18.; 48;

¹⁶⁶⁴ Ua.

¹⁶⁶⁵ *Vendéglősök Lapja*, 27. évf. 7. sz. (1911. április 5.) 4–5.

¹⁶⁶⁶ ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps Karton 152. Nr 26/120.

¹⁶⁶⁷ *Budapesti Hírlap*, 31. évf. 74. sz. (1911. március 29.) 9.; *Komáromi Lapok*, 32. évf. 26. sz. (1911. április 1. 7.); *Pesti Hírlap*, 33. évf. 74. sz. (1911. március 29.) 13.

ízben megemlékezik a császár főszakácsának, Tüdös Józsefnek a felgyógyulásáról is.¹⁶⁶⁸ (Mint azt írásunkban bemutattuk, Tüdös József kísérte Habsburg Miksa császárt a veszthelyre a Querétaro városa melletti Cerro de las Campanasra (ma a város része), illetve, hogy az esemény évfordulóin a korabeli magyar lapok előszeretettel közölték visszaemlékezéseit.)

Tüdös József az osztrák hadiflotta akkori zászlóshajójának, a *Novara* fregattnak a fedélzetén utazott Mexikóba és azzal is tért vissza Habsburg Miksa bebalzsamozott holttestét kísérve. A *Pesti Hirlap* erről a következőket írta: „A kivégzés után nem jött haza, hanem ott maradt, amíg a császár holttestét haza nem hozták s azt őrizte, a holttesttel jött haza. Felajánlották neki az udvarnál a főszakácsi állást, de nem fogadta el.”¹⁶⁶⁹ A magyar sajtó értesülései szerint Tüdös a hazatérését követően audiencián vett részt Habsburg Miksa édesanyjánál, Wittelsbach Zsófia Friderika főhercegnőnél és átadta számára a rábízott levelet, valamint a kivégzett uralkodó emléktárgyainak egy részét. Tetteiért az évi 600 korona összegű járandóságán felül további évi 600 forint jövedelmet biztosítottak számára a császári udvari magánpénztárból. Illetve egyszeri 20000 forintnyi juttatásról is szólnak hírek. A sajtó szerint Zsófia főhercegné udvari pozíciót is ajánlott számára, azonban Tüdös ezt nem fogadta el, hanem Budapesten letelepedve cukrászdát nyitott.¹⁶⁷⁰ 1868-ban megvásárolta Lössel Farkas pesti – az akkori Fő utca (ma Arany János utca) és Nádor utca sarkán álló – cukrászdáját.¹⁶⁷¹ Még ugyanezen év novemberében Pesten megnősült és ezen alkalomra az elhunyt „császár legmagasabb rokonaitól nagy értékű ajándékkal örvendeztetett meg.”¹⁶⁷² Mint arról több napilap is beszámolt a fővárosi lakosok előszeretettel „látogatják üzletét, s kérdezzetik a mexicói történetekről. Naplójából most – egy írónk közreműködésével – több érdekes epizódot kiadni szándékozik.”¹⁶⁷³ A nevezett vendéglátóipari egység 1871-ig volt a birtokában, amikor is azt eladta egy Skultéty Károly nevű személynek,¹⁶⁷⁴ aki feltételezhetően egykori mexikói bajtársa lehetett.¹⁶⁷⁵ 1870-ben, mint a budapesti állatkert kioszkjának a bérlőjét is említik: a „kioszkot pedig Tüdös József, a

¹⁶⁶⁸ KÜHN 1965. 220–221.

¹⁶⁶⁹ *Pesti Hirlap*, 33. évf. 74. sz. (1911. március 29.) 13.; A magyar sajtóban elterjedtek az olyan téves hírek is, melyek szerint Tüdös titokban csempészte ki a császár holttestét Mexikóból: „Közben eladta Miksa császár lovait s így pénzelvén, a legelső induló hajóval Triesztbe s onnét Bécsbe utazott, magával hozva — úgy, hogy arról más senki semmit sem tudott, — Miksa császár földi maradványait.” *Vendéglősök Lapja*, 27. évf. 7. sz. (1911. április 5.) 4–5.

¹⁶⁷⁰ *Pesti Napló*, 55. évf. 169. sz. (1904. június 19.) 9–10.

¹⁶⁷¹ RÓZSA 1988. 115.

¹⁶⁷² *Heti Posta*, 2. évf. 48. sz. (1868. november 29.) 383.

¹⁶⁷³ *Budapesti Közlöny*, 2. évf. 272. sz. (1868. november 25.) 2582.; *Fővárosi Lapok*, 5. évf. 87. sz. (1868. április 15.) 347. *Pesti Hirlap*, 19. évf. 86. sz. (1868. április 12.) 3.; *Politikai Ujdonságok*, 14. évf. 16. sz. (1868. április 15.) 193.

¹⁶⁷⁴ RÓZSA 1988. 115.

¹⁶⁷⁵ ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps Karton 149. Nr 23/4.

»mexicói cukrász« bérlő ki, s máris élénk pártolásban részesül.”¹⁶⁷⁶ Másik forrás szerint a „hatvanas és hetvenes években Tüdősnek Budapesten virágzó korcsmaüzlete volt” a Józsefvárosban „a régi Zrínyiben”.¹⁶⁷⁷ *A budapesti polgári dalkör harminczéves történetéből* című írás bővebb információt nyújt Tüdős éttermének lokális helyéről: „Volt a Kálvintér, az akkori Szénatér és Soroksáriutca sarkán egy akkor szigetet képező magyar vendéglő a ma is két oroszlán névről ismert házban,¹⁶⁷⁸ melynek tulajdonosa Tüdős József, Miksa császár egykori szakácsa volt”,¹⁶⁷⁹ melyet apósától Binder Ferentől vásárolt.¹⁶⁸⁰ Nagy hírneve ellenére a közlekedés átalakulásának is köszönhetően – a vendéglátóhelységek súlypontja a nagyforgalmú pályaudvarok környékére tevődött át – a hely hanyatlásnak indulhatott. Prusinszki István szerint 1881-ben a főváros vette meg az épületet.¹⁶⁸¹ A BFL okmányai alapján az 1880-as években a Király utca 59. szám alatt bérelt „üzlethelységet és lakást” Tüdős József (az okmányokból nem derül ki egyértelműen, hogy a Mexikót megjárt étteremtulajdonos, vagy pedig a fiáról Tüdős Józsefről van szó), melyet hosszas fizetéselmaradás (a háztulajdonos szerint 1887 novemberétől teljesen elmaradt a bérleti díj kifizetése) miatt 1888. május 1-ig kellett elhagynia. A hivatalos irat alapján ekkoriban Budapesten a Gyorskocsi utca 5. szám alatt lakott.¹⁶⁸² Feltehetően az ezt követő időszaktól üzemeltetett újabb étterme a „József-körút mellett, a Rákóczi-térrel szemben” a Kölcsey utca 4. szám alatt,¹⁶⁸³ melyről a *Vendéglősök Lapja* szakújságban egy rövid leírás is olvasható: „Tüdős Józsefnek Budapesten, a Józsefvárosban, a Bérkocsis- és Kölcsey-utcák közötti átjáró udvari ház volt a háza. Ebben volt a Kölcsey-utcai részen a vendéglőhelyisége. Két szoba, egy nagyobb és egy kisebb. Nyáron az udvar kertté volt alakítva, s zölddel befuttatott lépcsátor alatt voltak felállítva a vendégasztalok. Kedves, barátságos, marasztalóan magyaros helyiség volt az egész. Tüdős Józsefnek mindig kitűnő jóborai voltak, s konyhájának pompás, magyaros készítményei. Jártak is hozzá nem csak a józsefvárosi polgárok, hanem írók, festők s a Nép- és Nemzeti színház akkori művészei is.”¹⁶⁸⁴

¹⁶⁷⁶ *Fővárosi Lapok*, 7. évf., 98. sz. (1870. május 8.) 5.

¹⁶⁷⁷ *Budapesti Hirlap*, 27. évf. 146. sz. (1907. június 20.) 9.; *Friss Újság*, 11. évf. 178. sz. (1906. június 28.) 6.; *Pesti Hirlap*, 28. évf. 168. sz. (1906. június 20.) 11.; *Pesti Napló*, 58. évf. 147. sz. (1907. június 21.) 20.

¹⁶⁷⁸ A Kálvin téri Két Oroszlán története a 18. század elejéig nyúlik vissza. Az épület 1734-ben már állt, a név említése első ízben 1775-ben történt, egy jelentősebb átépítésére pedig 1816 és 1818 között került sor. Az 1860-as évektől a főváros egyik leghíresebb vendéglátóhelyének számított és nagy népszerűségnek örvendett. PRUSINSZKI 2001. 99–100. ; Az épületben ma a Károli Gáspár Református Egyetem Rektori Hivatala működik.

¹⁶⁷⁹ *A budapesti polgári dalkör harminczéves történetéből* 1903. 2.

¹⁶⁸⁰ *Vendéglősök Lapja*, 27. évf. 7. sz. (1911. április 5.) 4–5.

¹⁶⁸¹ PRUSINSZKI 2001. 99–100.; Tüdős segítette a Kálvin téri református gyülekezetet is: „Huszonyolcz esztendőn keresztül — fehér holló a mai vallástalan világban — ingyen adta a budapesti ref. egyház Kálvinién templomába az urvacsorai »szent bort«.” CSIKESZ 1910. 3–4.

¹⁶⁸² HU BFL – VII.185 – 1888 – 0141

¹⁶⁸³ *Vendéglősök Lapja*, 26. évf. 2. sz. (1910. január 20.) 4.

¹⁶⁸⁴ *Vendéglősök Lapja*, 27. évf. 8. sz. (1911. április 20.) 4–5.

Tüdös Józsefék házasságából négy fiú és egy leánygyermek született.¹⁶⁸⁵ Kölcsey utcai házat és éttermét – mely Tüdös betegsége folytán hanyatlásnak indult – Dvorzsák János Dohány utcai vendéglős vásárolta meg és üzemeltette tovább.¹⁶⁸⁶ Egy Tüdőssel készült interjú alapján 1904-ben még Budapesten a Kölcsey utcában lakott. Az interjú készítője megjegyezte azt is, hogy Tüdös József nagyszámú emléktárgyat őrzött, amelyet szülővárosa a Komáromi Városi Múzeumnak tervezett ajándékozni.¹⁶⁸⁷ Biztosan állítható, hogy Tüdös József egykori mexikói bajtársai közül Palkovics Józseffel tartotta a kapcsolatot. A Pásztor Árpád-féle Palkovics interjújában a következőket közli az idős nyugalmazott tábornagy: „Agyonsirhatom magam, ha a kedves császárra gondolkok, olyan jó, finom, nagylelkű személy volt. Sokszor egyedül ülök idehaza, audienciát adok magamnak és emlékeim mind elém járulnak. Mikor agyonlőték, senki se volt velem, csak hü, kedvelt huszártizedese: Tüdös József. Gyakran felekrestem, mikor hazajött és elbeszélgettünk róla. (A huszártizedes és az altábornagy!) A Ceros de las Campanason végezték ki a császárt, Queretaro városka mögött. Mikor a vesztőhelyre ért, levette csákóját, odaadta Tüdösnek, izzadt homlokát zsebkendőjével megtörülte és ezt a zsebkendőt is Tüdösnek adta. Akarja látni? Tüdősről rám maradt.”¹⁶⁸⁸ Tüdös József a Hadtörténeti Múzeum Fotótárában őrzött fényképe alapján nagy valószínűséggel tagja lehetett a Hadastyán Egyesületnek is.¹⁶⁸⁹ Az öreg világlátott vendéglős végül 1904-ben Szigetszentmiklóásra – ahol édesapja korábban, mint lelkész működött¹⁶⁹⁰ – költözött,¹⁶⁹¹ és itt hunyt el 1911 márciusában.¹⁶⁹² A *Vendéglősök Lapja*

¹⁶⁸⁵ Lánya Tüdös Ilonka 1889-ben 15 esztendőskorában halálozott el, József nevű fiát pedig – aki apjához hasonlóan szintén szakács és étteremtulajdonos volt – 1900 nyarán veszítette el. *Pesti Hírlap*, 11. évf. 336. sz. (1889. december 6.) 6.; *Vasárnapi Újság*, 34. évf. 49. sz. (1889. december 8.) 808.; OSZK, Mikrofilm-tár, Gyászjelentések, FM8/35757/532. tek.; *Budapesti Hírlap*, 1900. július 11. 20. évf. 188. sz. 5.; *Magyar Vendéglős- és Kávés-Ipar*, 3. évf. 14. sz. (1900. július 15.) 301.; *Vendéglősök Lapja*, 16. évf. 14. sz. (1900. július 20.) 6.

¹⁶⁸⁶ *Vendéglősök Lapja*, 22. évf. 9. sz. (1900. május 5.) 5.; Az épületet végül 1910-ben lebontották és helyére bérpalota épült. *Vendéglősök Lapja*, 26. évf. 15. sz. (1910. augusztus 5.) 3.

¹⁶⁸⁷ *Pesti Napló*, 1904. június 19. 55. évf. 169. sz. 9-10. o.

¹⁶⁸⁸ PÁSZTOR 1916. 63.

¹⁶⁸⁹ Ld.: Melléklet (fényképek, dokumentumok és illusztrációk); A Hadastyán Egyesület története kevésbé feldolgozott. Jelenlegi ismereteim szerint a mohácsi egylet története került feldolgozásra. Ld.: RAYMAN 2002.; Tüdös a fényképen a Francia Mexikói Érmes, illetve két valószínűsíthetően Mexikói Katonai Érdemrendet is visel.

¹⁶⁹⁰ *Vendéglősök Lapja*, 27. évf. 8. sz. (1911. április 20.) 4–5.

¹⁶⁹¹ *Pesti Napló*, 55. évf. 169. sz. (1904. június 19.) 10.; *Friss Újság*, 11. évf. 178. sz. (1906. június 28.) 6.; *Pesti Hírlap*, 28. évf. 168. sz. (1906. június 20.) 11.; *Pesti Napló*, 58. évf. 147. sz. (1907. június 21.) 20.; *Budapesti Hírlap*, 31. évf. 74. sz. (1911. március 29.) 9.; *Komáromi Lapok*, 32. évf. 26. sz. (1911. április 1.) 7.; *Pesti Hírlap*, 33. évf. 74. sz. (1911. március 28.) 13.; A *Budapesti Hírlap* egyik számában tévesen azt közli, hogy Komáromba költözött. *Budapesti Hírlap*, 27. évf. 146. sz. (1907. június 20.) 9.

¹⁶⁹² A Pest Megyei Hírlap 1988-as helytörténeti felhívásának eleget téve, a lap egyik olvasója hívta fel a figyelmet arra, hogy Tüdös József időskorában Szigetszentmiklóson az Árpád. u. 5. szám alatt lakott. Az adatközlő megjegyezte azt is, hogy Tüdös leánya Dunaharasztiába nősült. Az írásban megemlítésre került Tüdös József temetése is, amelyre állítólag az uralkodó is küldött koszorút. A szerző azt is közli, hogy Tardy Lajos kutatásokat folytatott a nevezett település helytörténeti gyűjteményében, ahol Tüdös Józsefről szintén található egy portré, és hogy a neves történész egy külön fejezetben kívánta bemutatni Tüdös József történetét készülő könyvében, amely azonban már sajnos nem készülhetett el Tardy Lajos halála miatt. *Pest Megyei Hírlap*, 32. évf. 143. sz. (1988. június 16.) 5.; Halálhírét közzölték: *Budapesti Hírlap*, 31. évf. 74. sz. (1911. március 29.) 9.; *Pesti Hírlap*, 1911. március 29. 33.

ekképp búcsúzott egykori szaktársuktól: „Most, hogy elköltözött a másvilágra bizonyára ott is csak korcsmát nyit. És találkozik régi vendégeivel is, a híres magyar színpadi művészekkel, írókkal, festőkkel is. S ha van ott a fellegek felett vendéglő, korcsma, bizonyára nem igen lesz ott látogatottabb, mint a Tüdős József menybéli magyar csárdája.”¹⁶⁹³

évf. 74. sz. 13.; *Pesti Hirlap*, 28. évf. 168. sz. (1906. június 20.) 11.; *Komáromi Lapok*, 32. évf. 26. sz. (19011. április 1.) 7.

¹⁶⁹³ *Vendéglősök Lapja*, 27. évf. 8. sz. (1911. április 20.) 4–5.

VII. 43. / *Varjassy Béla*

1839-ben született Aradon, családja fontos szerepet töltött be a reform- és a dualizmus kori Arad életében. Varjassy Béla fiatalkoráról annyi ismert, hogy 1858-ban beiratkozott a Bécsi Egyetem orvosi karára, de úgy tűnik, hogy tanulmányait nem sokkal később félbehagyhatta, mivel 1859-ben kadétként már a cs. kir. 10. huszárezrednél szolgált. Részt vett az 1859. évi itáliai háborúban, alakulata egyaránt bevetésre került mind a solferinói mind pedig a magentái csatában. Varjassy Béla a katonai konfliktust követő években, 1862 tavaszáig továbbra is a cs. kir. 10. huszárezred 2. oszt. alhadnagyaként szolgált. Ezen életszakaszába enged betekintést egy 1887-ben megjelent visszaemlékezése (*Egy havi szabadságom 1861-ben*), melyből egy pénzügyi gondokkal küszködő fiatal tiszt képe tárul elénk, akinek a katonai pályaválasztását – vagyis az osztrák császár szolgálatát – családja sem nézte jó szemmel. Lukács Lajos kutatásai alapján Varjassyt 1862 májusától már az olaszországi Magyar Légiónál találjuk (egyes munkákban tévesen azt állítják, hogy a nápolyi magyar légió tagja volt). Varjassy a légió 1. huszárszázadhoz került, mint számvivő őrmester, ahonnan 1862. október 16-án áthelyezték a Cuneoban működő magyar tiszti iskolába. Utóbbival kapcsolatban egy a korábban szintén a légiónál szolgált tiszt, Egressy Ákos, egy századfordulót követően megjelent írásában azt állítja, hogy Varjassy Béla, mint százados az Aquiban működő, Mogyoródy (eredetileg Kaiser) Adolf vezette másik itáliai magyar tiszti iskolába került. Arra vonatkozóan nem rendelkezünk adatokkal, hogy Varjassy mennyi ideig maradt a fentnevezett tiszti iskolában.¹⁶⁹⁴

Varjassy Béla 1864. szeptember 15-én lépett be a mexikói osztrák önkéntes seregbe, ahol az 5. huszárszázadhoz került. 1864. november 5-én, a sereg kiszállításának megkezdését megelőzően, másodosztályú alhadnaggyá, a mexikói szolgálati ideje alatt ismeretlen időpontban őrmesterré léptették elő, majd ezt követte 1866. október 18-án a másodosztályú hadnagyi, bő egy hónappal később pedig (1866. november 6.) II. osztályú főhadnagyi kinevezése. Varjassy az osztrák önkéntes sereg feloszlását követően Mexikóban maradván 1866. december 31-én átlépett a Mexikó Nemzeti Császári Hadseregbe, a Khevenhüller ezredes vezette ún. „vörös huszárok” közé, ahol 1867. február 19-én első osztályú századosná nevezték ki. 1867 tavaszán részt vett Puebla városának sikertelen felmentési akciójában, melyet követően

¹⁶⁹⁴ Bővebb életrajzát ld.: BOBAY 2022.

sikerült visszajutnia a fővárosba, ahol, mint a város császári védőseregének tagja átélte annak több mint két hónapos ostromát (Mexikóváros 1867. június 21-én kapitulált a republikánus seregek előtt). Varjassy Mexikóváros 1867-es ostromáról két visszaemlékezést is írt (*A Kém, Porfirio Diaz*).¹⁶⁹⁵

Varjassy Béla 1867 nyarán New Orleans és az észak-németországi Geestemünde (ma Bremerhaven része) kikötőin keresztül tért vissza Magyarországra. A Mexikót megjárt huszártiszt nem maradt huzamosabb ideig a szülőföldjén, ugyanis az 1870–71-es francia-porosz háború idején, 1870 augusztusában önkéntesként lépett be a francia szabadcsapatok (franc-tireur) állományába. 1870 szeptemberében részt vett a sedani csatában, ahol egysége szinte teljesen megsemmisült, Varjassy pedig megsebesült és hadifogságba esett. Ezt követően 1870 novemberéig Brüsszelben tartózkodott, ahol megismerkedett első feleségével, „özv. Beaucirenével”, aki a francia Bourbacki tábornoknak a húga volt. Sajtóértesülések szerint a háborút követően a francia hadseregben szolgált a Chasseur d’Afrique lovas hadtestnél és az 1870-es években Franciaországban élt. Az 1877–78-as orosz–török háború idején Varjassy Béla Isztambulban tartózkodott, mint az *Ellenőr* című napilap szerződéses tudósítója. Ekkor szoros kapcsolatot ápolt az ottani magyar körökkel és tudósított a törökországi lengyel légió megalakításáról, melynek lovassági parancsnokával, Horváth Lajossal korábban közösen vettek részt a mexikói kalandban. (Egyes meg nem erősített hírek szerint Varjassy részt vett a balkáni harcokban is.) Varjassy 1877 szeptemberében már ismét Franciaországban tartózkodott és a francia-luxemburgi határ közelében egy orosz tiszttel, egy bizonyos báró Glitzinnyvel vívott kardpárbajt. Az „1878-as párizsi világkiállítás (Exposition Universelle de Paris) sajtópavilonjában megrendezett hírlaptudósítók búcsúbankettjén »a magyarok nevében Varjassy Béla beszélt, éltetve Franciaországot s kifejezve örömét a fölött, hogy Magyarország ezúttal jelent meg először önállólag a népek békeversenyének terén«. A kiállítást követően nem sokkal haza is látogatott szülővárosába, Aradra, ahol 1878 novemberében részt vett egyik unokaöccsének, Varjassy Lajosnak az esküvőjén, és feltételezhetően még ott tartózkodott édesanyja halálakor, 1878 decemberében is.” 1879-ben nagyobb összegű adományt gyűjtött Franciaországban a szegedi árvízkárosultak megsegítésére. Az adatok alapján Varjassy „kapcsolatban maradt a »mexikói kaland«-ban részt vett egykori francia bajtársaival. Erre utal, hogy 1880 júniusában Párizsban részt vett Miksa császár emlékmiséjén, melyet a szerencsétlenül járt uralkodó hajdani gyóntatója, Fischer apát celebrált s melyen a második mexikói császárság számos korábbi prominens személye és az intervenció veteránjai is jelen

¹⁶⁹⁵ Ua.

voltak.” 1881 és 1886 között, több nagyobb utazást is tett a világban (1881 novemberében Szentpéterváron és Bécsben járt, majd nem sokkal később a *Gaulois* tudósítójaként Kairóba utazott. Első felesége, Bourbacki tábornok húga 1882 novemberében hunyt el Párizsban. A magyar sajtóban megjelent közlések alapján Varjassy Béla az 1880-as évek derekán egy ideig Indokínában szolgált, mint kormányzói titkár. 1886 nyarán végleg visszatelepedett Magyarországra, második feleségével és gyermekeivel együtt, melynek körülményeiről csekély adat áll rendelkezésre. Varjassy Béla 1886 és 1896 közötti életszakaszáról szintén keveset tudunk, feltehetően szülőhelyének, Arad városának a szolgálatában állt. (Második felesége 1890-ben hunyt el Budapesten, később harmadszorra is megházasodott.) 1896 májusától „a Székesfővárosi Magyar Királyi Államrendőrség állományába került, mint hivatalsegédtszt. 1898-tól haláláig a budapesti »Dunaparti rendőrkapitányság«-on szolgált. *Magyarország tiszti cím- és névtára* alapján mindvégig hivatali tiszti beosztást viselt, míg egyéb közlések alapján csupán 1907-ben lépett elő hivatali segédtszttől hivataltisztté. Rendőri pályafutásának egy érdekessége, hogy 1901-ben Varjassy Béla volt a helyszínelő rendőrtiszt Lukács Béla volt kereskedelmiügyi miniszter – aki ekkoriban már pszichiátriai kezelés alatt állt – holttestének a megtalálásakor”. Varjassy Béla kalandos „életének egy szívszélütés vetett véget 1909. június 8-án. Haláláról több hazai és Lajtán túli napilap is megemlékezett.”¹⁶⁹⁶

¹⁶⁹⁶ Ua.

VII. 44. / Wágner Károly, wetherstädti

1838. december 24-én született Nagyszebenben (édesapja, aki a cs. kir. 2. huszárezredben őrnagyként szolgált 1832-ben folyamodott nemesi címért az Erdélyi Kancelláriához¹⁶⁹⁷). Wágner Károly gimnáziumi tanulmányait a hét gimnáziumi osztályt követően „a pesti tüzérségi tanszázad 2. osztályánál mint állami tanuló végezte”. 1856 szeptember 1-től hadapród a cs. kir. 12. tábori tüzérezrednél. 1857 és 1864 között ugyanezen egységnél előbb kadét (1857–1858), 2. oszt. alhadnagy (1859–1864), majd pedig 1. oszt. alhadnagy (1864) volt. 1863–64 folyamán „mint hadnagy az ezred lovaglós tanfolyamát igen jó eredménnyel végezte.”¹⁶⁹⁸

1864. augusztus 5-én a cs. kir. szolgálatból átlépett a mexikói osztrák önkéntes sereg kötelékébe.¹⁶⁹⁹ 1866. márc. 27-től 2. oszt. kapitány.¹⁷⁰⁰ A mexikói katonai törzslapja szerint ismeretlen időpontban áthelyezték a Mexikói Nemzeti Császári Hadseregbe.¹⁷⁰¹ „A mexikói császári szolgálatban oszlop és huszár ezred segédtszt. Los waqueras megrohanásánál mint oszlop parancsnok, Tulancingoban egy mexikói üteg összeállításánál tüzérségi alkalmazást nyert.” A „Theuatlani” ütközetben tanúsított vitézségért Guadlaupe rendet, 1867 januári harcokért mexikói bronz vitézségi érmet kapott.¹⁷⁰²

A hivatalos katonai okmányok alapján 1867 áprilisában alhadnagyként visszahelyezték régi egységéhez a cs. kir. 12. tüzérezredhez.¹⁷⁰³ 1868-tól 1873-ig a magyar testőrgárda főhadnagya, ahová „magasabb katonai kiképzés céljából beosztván a magasabb tüzérségi tanfolyamot 1869/70 továbbá 1870/71 és 1871/72 tanévekben halgatta, azonban megbetegedése folytán a tanfolyamot félben szakítván a magasabb tüzérségi tanfolyam halgatásától felmenttetet.” 1874-ben korábbi rangja megtartása mellett áthelyezték a cs. kir. 8. tüzérezredhez Nagyszebenbe. 1878-ban feleségétől „egyházi gyűlési határozat folytán végképpen elvált”. (A katonai

¹⁶⁹⁷ HU MNL OL A 130 - Illésy - 1v – 0045; HELLEBRONTH [1939.] 533.

¹⁶⁹⁸ HL Tiszti személyügyi anyagok, 1900 előtt született tisztek anyakönyvi lapjai és BM-től átvett tartalékos tiszti okmánygyűjtők. 16357 Wágner Károly örgy.; Életrajzát közli: HELLEBRONTH [1939.] 533–534.; Kivonatosan: *Révai Nagy lexikona* 1926. 484.; ld. még: APOR 2015. 446–447.; vö. *Militär-Schematismus* 1857. 551.; (1858.) 519.; (1859.) 316.; (1860–61.) 462.; (1862.) 468.; (1863.) 478.; (1864.) 465.

¹⁶⁹⁹ HL Tiszti személyügyi anyagok, 1900 előtt született tisztek anyakönyvi lapjai és BM-től átvett tartalékos tiszti okmánygyűjtők. 16357 Wágner Károly örgy.

¹⁷⁰⁰ AH SDN Operaciones Militares, XI/481.3/7802.

¹⁷⁰¹ ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps Karton 147. Nr 21/132.

¹⁷⁰² HL Tiszti személyügyi anyagok, 1900 előtt született tisztek anyakönyvi lapjai és BM-től átvett tartalékos tiszti okmánygyűjtők. 16357 Wágner Károly örgy.

¹⁷⁰³ Hellebronth tévesen azt közli, hogy már 1866 nyarán hazatért és „július 4-től régi rangjában ugyancsak a 12. tábori tüzérezrednél újból I. hadnagy”. HELLEBRONTH [1939.] 533–534.

okmányok alapján házasságából egy lánya született¹⁷⁰⁴) 1877-től 2. oszt. százados, 1880–1881 között 1. oszt. százados, de utóbbi időpontban már Perzsiában tartózkodott. 1882-től „mint létszámfeletti szabadságolva”.¹⁷⁰⁵

Násziruddín perzsa sah (1848–1896) három alkalommal (1873, 1878 és 1889) tett nagyobb utazásokat Európában.¹⁷⁰⁶ 1878-as útja során megállapodás született közte és I. Ferenc József között arról, hogy az Osztrák-Magyar Monarchia egy polgári és egy katonai tisztviselőkből álló expedícióval járul hozzá Irán modernizációs törekvéseihez. A polgári tisztviselők feladata a közigazgatás reformjának a segítése volt, míg a katonatiszteknek egy hétezer fős hadtestet – és egy tábori zenekart – kellett megszervezniük és kiképezniük Irak tartományban. 1879 januárjában érkezett meg a osztrák-magyar katonai küldöttség Iránba, hogy elkezdjék hároméves szolgálatukat (a kiképzést 1881 márciusáig be kellett fejezniük.).¹⁷⁰⁷ A misszióknak két külföldi tapasztalattal rendelkező tiszt is a tagja volt, – mint például Albert Schönovsky von Schönwiese az egység parancsnoka és Wágner Károly –, akik korábban mindketten Mexikóban szolgáltak 1864 és 1867 között.¹⁷⁰⁸ A csoport parancsnokát Schönovskyt, egy évvel később, 1880 januárjában visszahívtak és helyére Schemel v. Kühnritt ezredes érkezett.¹⁷⁰⁹

Az expedíciós tisztikar Oroszországon keresztül, a Bécs – Tbiliszi – Baku – Bandar-e Anzali – Rast útvonalat követve érkezett meg Teheránba.¹⁷¹⁰ Az ország muszlim vallási vezetői élesen támadták a projektet, azonban az osztrák tiszteteknek sikerült biztosítaniuk azt, hogy a perzsa sereg alakulataival ellentétben az ő kötelékükbe szolgálók magasabb zsoldot kaphassanak.¹⁷¹¹ A nagyszebeni születésű tiszt naplója szerint az osztrák-magyar tiszteteknek nemcsak a vallási vezetők idegenkedésével kellett megküzdeniük, hanem a perzsa tisztetek cselszövéseivel is. Mint Wagner naplójának feldolgozásából tudjuk amennyiben „a sah hirtelen meghalt volna,

¹⁷⁰⁴ Lánya „Kelemen Pálné sz. westerstetti Wagner Grecita, néhai w. Wagner Károly testőrkapitány, perzsa khán leánya” 1932-ben hunyt el az erdélyi Szászsebesen. „Az elhunyt az erdélyi magyar társadalom egyik ismert és sokat szerepelt tagja volt.” *Pesti Hírlap*, 54. évf. 267. sz. (1932. november 27.) 15.

¹⁷⁰⁵ HL Tiszti személyügyi anyagok, 1900 előtt született tisztak anyakönyvi lapjai és BM-től átvett tartalékos tiszti okmánygyűjtők. 16357 Wágner Károly örgy.; vö. *Militär-Schematismus* 1867. 523.; (1869–1870.) 76.; (1871.) 74.; (1872.) 64.; (1873.) 64.; (1874.) 473.; (1875.) 491.; (1876.) 541.; (1877.) 570.; (1878.) 556.; (1879.) 575.; (1880.) 587.; (1881.) 601.; *Budapesti Közlöny*, 2. évf. 257. sz. (1868. november 7.) 2337.; *Budapesti Közlöny*, 7. évf. 262. sz. (1873. november 14.) 2133.; *Budapesti Közlöny*, 10. évf. 260. sz. (1876. november 12.) 7857.; *Budapesti Közlöny*, 14. évf. 272. sz. (1880. november 26.) 9069.

¹⁷⁰⁶ SÁRKÖZY 2013. 938.

¹⁷⁰⁷ A perzsiái osztrák-magyar katonai misszió történetéről bővebben ld.: SLABY 2010. 148–170.; KREN 1997.; POHANKA – THURNER 1988.

¹⁷⁰⁸ POHANKA – THURNER 1988. 81.; Érdekességképpen jegyezzük meg, hogy az 1880-as évek végén az 1859. évi francia-szárd-osztrák háborút megjárt és egykoron a mexikói osztrák önkéntes seregben szolgált és az 1878-as boszniai okkupációt megjárt Geissler a monarchia teheráni követségére került. SLABY 2010. 216.

¹⁷⁰⁹ KREN 1997. 113.

¹⁷¹⁰ [KELEMEN – WETTERSDÁTI WAGNER] 1937. 32.

¹⁷¹¹ SLABY 2010. 148–170.

őket nyilván kardélre hányják.”¹⁷¹² A kezdeti nehézségek ellenére az osztrákok által felállított perzsa hadtestnél 1879 nyarán már 90 tiszt és 1400 közlegény szolgált, 1880 tavaszán a tisztek esetében pedig a létszám már elérte a 260-at, a legénységé pedig a hatezret. Az egység tagjai osztrák fegyverekkel és egyenruhával voltak felszerelve. Az expedíció ennek ellenére végül nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. Ennek oka, hogy 1879-ben orosz kiképzők is érkeztek az országba, akik a kozákalakulatok mintájára kezdtek el szervezni egy dandárt, melynek eredménye végül felülmúlta az osztrák-magyar tisztek által szervezett alakulatokét, így a későbbiek során ez alkotta az iráni hadsereg magját.¹⁷¹³ Az osztrákok által kiképzett egységnek az első bevetése 1880 októberében volt, amikor a mai Azerbajdzsán területén Ubeydallah sejk vezetésével a kurdok felláztak a teheráni központi kormányzat ellen. Ubeydallah sejk, aki az 1870-es években a legnagyobb hatalommal bíró sejk volt a kurdok lakta területeken, az 1877–78-as orosz-török háború idején az oszmánok mellett harcolt, 1879-ben azonban már ellenük szervezkedett, azonban a felkelés még csírájában elhalt. Ezt követően 1880 októberében Perzsia ellen fordult és robbantott ki egy katonai lázadást (seregének létszámát 20 és 80 ezer közé tesszik). A felkelés végül 1881 nyarára elbukott, Ubeydallah sejk előbb Konstantinápolyba menekült, ahonnan az isztambuli és a teheráni kormányzat megegyezését követően Mekkába száműzték, ahol 1883-ban meghalt.¹⁷¹⁴

Blasius Scheuma hadnagy az osztrák-magyar katonai misszió főparancsnokának segéd-tisztje részletes leírást közöl – levéltári elbeszéléseit Karin Kren dolgozta fel – arról, hogy az osztrák kiképzők miként vettek részt a fent említett lázadás leverésében és milyen nehézségekkel kellett szembenézniük. Kern kiemelte a tüzérségi vontatására használt lovak rossz állapotát és elégtelen számát és szerinte Wagner szervezőtevékenységének köszönhetően sikerült a problémát valamelyest enyhíteni. Ezen felül Wagner neve felbukkan még a november 7-i és 8-i Tikantepe Afshar környéki felderítések és csapatmozgások bemutatásainál is.¹⁷¹⁵ A felkelés leverése rendkívüli kegyetlenséggel zajlott, amelyet Wagner Károly is megemlít.¹⁷¹⁶ A nagy-szebeni születésű parancsnok egy darabig az Urmia városában állomásozó tüzérségnél maradt, hogy védelmezze a várost a további támadásoktól.¹⁷¹⁷ Wagner egy későbbi levelében a következőképpen vall ezen eseményekről: „Beköszöntött az 1880-dik év tavasza, s közeledett már a nyár is, mely itt sokkal előbb és hevesebben áll be mint otthon Közép-Európában — midőn

¹⁷¹² [KELEMEN – WETTERSDÁTI WAGNER] 1937. 32.

¹⁷¹³ SLABY 2010. 148–170.

¹⁷¹⁴ POHANKA – THURNER 1988. 86.

¹⁷¹⁵ KREN 1997. 124.; 127. 130–131.; 140.; 150–151.

¹⁷¹⁶ POHANKA – THURNER 1988. 86.

¹⁷¹⁷ SLABY 2010. 148–170.

május hó egyik napján, épen a gyakorló-téren lévén, reggeli 4 órakor a Shah palotájába hivatattam, s miután a parancs sürgősen hangzott, lakásomra se mentem, hanem oly porosan mint épen voltam, léptem a királyok királya, a nap fia elé. A Shah engem már türelmetlenül várván, csakhamar kérdezett: vájjon az ujan szervezett és Uchatius-lövegekkel fölfegyverezett tüzérség ellenség ellen síkra szállni képes-e? és a vezényletet átvenni én hajlandó vagyok? — s minthogy mindkét kérdésre igenlően feleltem parancsot kaptam, hogy a következő napon a teheráni helyőrséggel Kurdisztán felé induljak, s valamennyi tartományból csapatok indítottak el erősbitésünkre. A török- nemkülönb a persa-kurdok ugyanis a tekintélyes és igen hatalmas Abeyd Ullah (Abd Ullah = Isten szolgája) sheich alatt Adzerbaidján tartományba rabolva betörték. Miduab várost és mintegy száz falut feldúltak, elégettek, a lakókat leöldösték, a szüzeket pedig elrabolták s nem csak Urmia¹⁷¹⁸ várost fogták már ostrom alá, de a birodalom második fővárosát Tabrizt is fenyegették megtámadással. A következő napon tehát a Shah szemeláttára elindultunk s hadtestünk állott: 28,000 emberből, 36 löveggel; – ide járult azonban hadszer-és élelmezési vonatként: 15,000 teve, 18,000 öszvér és 5000 szamár. – A lovasság és a tüzérség lovainak száma a 10,000-et meghaladta. A hadtest Tabrizba megérkezvén és fejlődvén, azonnal Urmia felé nyomult előre, mire a kurdok [helyesen: kurdok – B. I. Z.] ezen város ostromát megszakítván, folyton általunk üldözve Kurdisztán persa tartományba s végre Török Kurdisztánba vonultak vissza, s a persa hadtest a birodalmi határon megállván, a magas hegység minden átjáróját megszállotta és elzárta. A tél szokottnál korábban és oly zordan állott be, hogy sátrak alatt táborozó katonáink, nemkülönb állataink is betegségek által csakhamar megtizedeltettek: míg végre karácsonykor roppant hó tömeg borítván a tartományt s kivált az általunk megszállott magas hegységet s a hideg is már teljesen elviselhetlenné vállván, de a seregnek rövid pár nap alatti pusztulásától is lehetővé tartani, a — nagy vezér — ki az egész kurdisztáni vonalon vitte a főparancsnokságot, — európai előterjesztéseinket elfogadta és elrendelte, hogy a völgyekbe és a lapályra alább szállva, a csapatok városok és falvakban helyeztessenek el.”¹⁷¹⁹

A felkelés leverésében elért sikereik ellenére az osztrákok által kiképzett egység anyagi forrásai 1881 májusától megcsappantak, a zsold a felére csökkent, emiatt a tisztikar teljes egészében felmondott, mellyel véget ért az osztrák-magyar katonai misszió Perzsiában és az osztrák tisztok a nevezett év őszén visszatértek a monarchiába, Wagner Károllyal egyetemben.¹⁷²⁰ Wagner a hazatérését követően a Nemzeti Múzeum számára „129 darab arsacida (pártus – a B.

¹⁷¹⁸ Wagner lábjegyzetben megjegyzi: „Urmiaiban Abdiseff Ibrahim kolozsvári keleti cukrász nagybátya a katholicus chaldeaiak püspöke, ő Ibrahim, Urmia melletti Szalmaz helységbeli.” [WETTERSDÄTI WAGNER] 1890. I.

¹⁷¹⁹ Ua. I.

¹⁷²⁰ SLABY 2010. 148–170.

I. Z.) és egyéb keleti bronzérmét” ajándékozott.¹⁷²¹ Az uralkodó, Wagner Károlynak, mint a 8. sz. tábori tüzérezred számfeletti nyugalmazott századosának engedélyezte, hogy a neki adományozott perzsa nap- és oroszán-rend 3. fokozatát elfogadhassa és viselhesse.¹⁷²² 1883-ban a m. kir. Honvédség 11. sz. tábori tüzérezredénél 1. oszt. százados, majd 1885-ben az 5. huszárezred 1. oszt. lovasszázadához került.¹⁷²³ 1885-ben „Ő császári és Apostoli királyi Felsége, f. évi november hó 23-án Budapesten kelt legfelső elhatározásával, wetterstädti Wagner Károly nyugálománybeli honvédhuzsár századosnak a czimzetes őrnagyi jelleget díjmentesen legk. adományozni méltóztatott”,¹⁷²⁴ egy évvel később pedig engedélyezte, hogy nyugdíját külhoni szolgálat esetén is folyósítsák.¹⁷²⁵ A „csász. mexicoi szolgálatban töltött” időt az uralkodó engedélye folytán beleszámították a nyugdíjösszegébe.¹⁷²⁶

Az 1879-es osztrák-perzsa katonai misszió tagjai közül ketten (Staudach és Wagner) 1886-ban ismét Perzsiában vállaltak katonai szolgálatot.¹⁷²⁷ Wetterstädti Wágner Károly Nászi-ruddín perzsa sah kérésére 1886-ban visszatért Iránba és tábornoki ranggal belépett a perzsa hadseregbe.¹⁷²⁸ A magyar sajtó ekképp számolt be erről: „Magyar tábornok Perzsiában. Wagner Károly volt honvéd őrnagy, ki múlt télen távozott el hazánkból s perzsa szolgálatba lépett, – mint mondják, – az összes perzsa szolgálatban álló európai tisztek közt leginkább megnyerte a perzsa sah kegyét. Alig, hogy megérkezett Teheránba, tábornoki rangot nyert s tavasszal ő erősítette meg a kurdesztáni szorosokat, midőn Törökország és Perzsia közt hidegülni kezdett volt a viszony. Wagner jelenleg Tebriszben van, hol 12,000 embernek a parancsnoka.”¹⁷²⁹

1886 őszén-telén Wagnert Iszfahán városába küldték a sah legidősebb fiának, a Zil al-Sultan csapatainak és a város polgári adminisztrációjának az ellenőrzésére, mivel a perzsa uralkodó attól tartott, hogy fia államcsínyt fog végrehajtani ellene. Wagner 1887 januárjában érkezett meg a városba, ahol nagy pompával fogadták és későbbi jelentéseiben elismerően írt az Iszfahánban tapasztaltakról (ennek hatására Wagner akaratlanul is nagyban hozzájárult a

¹⁷²¹ *Budapesti Közlöny*, 16. évf. 259. sz. (1882. november 11.) 3.; *Fővárosi Lapok*, 19. évf. 231. sz. (1882. október 8.) 1433.

¹⁷²² *Budapesti Közlöny*, 15. évf. 6. sz. (1881. január 9.) 1.; *Budapesti Közlöny*, 15. évf. 230. sz. (1881. október 9.) 1.; *Budapesti Közlöny*, 16. évf. 79. sz. (1882. április 6.) 3.

¹⁷²³ HL Tiszti személyügyi anyagok, 1900 előtt született tisztek anyakönyvi lapjai és BM-től átvett tartalékos tiszti okmánygyűjtők. 16357 Wágner Károly örgy.; vö. *A Honvédség és Csendőrség Névkönyve* 1884. 132.; *Budapesti Közlöny*, 17. évf. 18. sz. (1883. január 24.) 2.

¹⁷²⁴ *Budapesti Közlöny*, 19. évf. 278. sz. (1885. december 4.) 1.

¹⁷²⁵ *Budapesti Közlöny*, 20. évf. 89. sz. (1886. április 18.) 2.

¹⁷²⁶ HL Tiszti személyügyi anyagok, 1900 előtt született tisztek anyakönyvi lapjai és BM-től átvett tartalékos tiszti okmánygyűjtők. 16357 Wágner Károly örgy.

¹⁷²⁷ POHANKA – THURNER 1988. 181.

¹⁷²⁸ *Budapesti Közlöny*, 21. évf. 178. sz. (1887. augusztus 6.) 1.

¹⁷²⁹ *Ország-Világ*, 7. évf. 33. sz. (1886. augusztus 14.) 537.; *Politikai Ujdonságok*, 32. évf. 33. sz. (1886. augusztus 18.)

trónörökös hatalmának korlátozásához, mely azonban a későbbiek során mégsem gyakorolt negatív hatást kettejük kapcsolatára). Wagnert 1887 tavaszán Tebriz városába vezényelték az azerbajdzsáni sereg megszervezésére és kiképzésére, valamint Mozaffar-e-Din trónörökös nevelésére.¹⁷³⁰

1896. május 1-én Naszreddin sah az uralkodásának 50. évfordulóján rendezett ünnepségen gyilkosság áldozata lett. Az új uralkodó fia, Mozaffar-e-Din lett – katonai nevelője maga a nagyszzebeni születésű tiszt volt –, akinél Wagner kérvényezte, hogy továbbra is Tebrizben szolgálhasson, azonban az új sah Teheránba rendelte.¹⁷³¹ A *Pesti Napló* ekkor azt közölte, hogy az új sah legbizalmasabb „barátja s első szárnysegédtisztjei Wagner Wetterstaett Károly tősgyökeres magyar ember, aki 1842-ben Budapesten [sic!] született, iskoláit is köztünk végezte s Magyarországon szolgált egy ideig a közös hadseregben. Majd Khevenhüller huszárezredével Mexikóba ment, hogy Miksa császár oldalán harcoljon. A császárnak kedvelt katonái közé tartozott s egészen haláláig kitartotta mellette. Vitézségi érdemekkel s kitüntetésekkel elhalmozva tért vissza 1867-ben s három-négy esztendeig szolgált a tüzérségnél. Akkor átlépett a perzsa hadseregbe, ahol oktató tisztnek vették föl, olyan rangban, mint aminőt a mi hadseregünkben viselt. Ott hamar kitűnt vitézségével s katonai szakértelmével, úgy hogy rövid idő alatt bizalmas barátjává lett Muzaffer-Eddin trónörökösnek. Naszr-Eddin ki nem állhatta trónörökös fiát s mindig távol tartotta magától, idegen tartományok kormányzásával bizvan meg őt, de ez tulajdonképpen ügyesen burkolt száműzetés volt. Wagner-Wetterstaett hűségesen követte Muzafer-Eddint minden viszontagságokon keresztül. A kurdok ellen való harcban úgy kitüntette magát, hogy a sah maga tűzte mellére a legnagyobb vitézségi érmet s megkínálta egy nagy katonai méltósággal. De Wagner Wetterstaett nem fogadta el, hanem tovább is megmaradt Muzaffer-Eddin oldalán. Most, hogy Muzaffer-Eddin a trónra jutott, ő lett a sah első szárnysegéde.”¹⁷³²

Az új uralkodó helyzete rendkívül meggyengült, mely a hadsereg állapotán is éreztette a hatását. Wagner egyik levelében arról panaszkodott, hogy ekkorra Perzsiában súlyos pénzhiány lépett fel, üres volt az uralkodói kincstár ráadásul az egykori sah jelentős hiteleket is felhalmozott külföldi bankoknál és mindent átszőtt a korrupció, sőt a politikai gyilkosságok sem voltak ritkák. Az Osztrák-Magyar Monarchia újonnan kinevezett követével, Eperjessy – aki Wágnerhez hasonlóan szintén nagyszzebeni születésű volt – a Mexikót is megjárta magyar tiszt nagyon hamar megtalálta a közös hangot és szoros kapcsolatot alakított ki, akit gyakran keresett

¹⁷³⁰ SLABY 2010. 196–198.; WALCHER 2008. 84.; 100.

¹⁷³¹ SLABY 2010. 222–223.

¹⁷³² *Pesti Napló*, 47. évf. 128. sz. (1896. május 9.) 7.

fel és számolt be neki a Perzsa hadseregben uralkodó állapotokról: a tisztikar és a legénység zsoldelmaradásairól és anyagi gondjairól, a laktanyák rendkívül leromlott állapotáról, a katonai raktárak teljesen kifosztott állapotáról és az ellopott és magánútón értékesített fegyverekről. A századfordulóra a kialakult helyzet kikezdte Wágner egészségét és idegrendszerét, ami miatt a monarchia követe rábeszélte arra, hogy három hónapra térjen haza Európába egy gyógykúrára. 1900 szeptemberében a perzsa sah európai körutat tett, melynek során Budapesten is látogatást tett. Az éppen a magyar fővárosban tartózkodó Wágner a perzsa uralkodóval visszatért Iránba és újra szolgálatba állt. A nagyszebeni születésű tiszt végül 1901 nyarán szívbetegségére és a perzsa hadsereg rendkívül rossz állapotára hivatkozva kérte a katonai szolgálat alóli végleges felmentését. 1902. július 23-án súlyos betegen (szív- és májbetegség, illetve ödéma) tért haza szülővárosába, Nagyszebenbe, ahol két hónappal később szeptember 30-án hunyt el.¹⁷³³ A hazatéréséről több haza sajtóorgánum is beszámolt: „A magyar származású perzsa tábornok. Mint Nagyváradról, egy magyar származású perzsa tábornok érkezik vissza Magyarországra; hosszú távoliét után. Mikor Naszr-Eddin meggyilkolása után Muzaffer-Eddin, a mostani perzsa sah került trónra, Wagner Perzsia fővárosába, Teheránba jutott. A babik lázadásának elnyomásakor újabb jelét adta katonai képzettségeinek. A háború izgalmi azonban beteggé tették, úgy hogy tavaly hazajött Nagyszebenbe a rokonaihoz, hogy gyógyítássá magát. Kezelő orvosát a perzsa sah a nap- és oroszrenddel tüntette ki. Wagner felgyógyulása után megint visszatért Perzsiába, de nem volt maradása szívbaja miatt és elhatározta, hogy végleg visszatér hazájába. Nagyváradon lakó régi barátját, Újhelyi Béla nyugalmazott őrnagyot levéllel értesítette, hogy hazatér. A levél március 25-én kelt és április 20-án érkezett meg Nagyváradra.”¹⁷³⁴ A *Budapesti Hirlap*, a *Pesti Napló* és a *Magyar Nemzet* is közölte nekrológiáját.¹⁷³⁵

Katonai pályája során az alábbi rendjeleket nyerte: Német Lovagrend Mária Keresztje; mexikói császári Guadalupe-rend lovag keresztje, mexikói bronz vitézségi érem, Mexikói Francia Emlékérem, A perzsa Nap és oroszrend 2. oszt.¹⁷³⁶

¹⁷³³ SLABY 2010. 222–223.; 233–243.

¹⁷³⁴ *Alkotmány*, 6. évf. 98. sz. (1901. április 24.) 6.; *Hazánk*, 8. évf. 99. sz. (1901. április 26.) 7.; *Pesti Napló*, 52. évf. 113. sz. (1901. április 25.) 6.

¹⁷³⁵ *Budapesti Hirlap*, 22. évf. 269. sz. (1902. október 1.) 7.; *Pesti Napló*, 53. évf. 269. sz. (1902. október 1.) 7.; *Magyar Nemzet*, 21. évf. 234. sz. (1902. október 2.) 5.

¹⁷³⁶ HL Tiszti személyügyi anyagok, 1900 előtt született tisztek anyakönyvi lapjai és BM-től átvett tartalékos tiszti okmánygyűjtők. 16357 Wágner Károly örgy.

VII. 45. / Wéber Ágoston

1833. szeptember 6-án született a Temes vármegyei Nagyszentpéteren. Gimnáziumi tanulmányait Aradon, Szegeden és Temesváron végezte, majd teológia tanulmányokat folytatott a temesvári papnevelében. 1857-ben szentelték pappá, melyet követően segédlelkész volt Zsombolyán. Mint „katonapáter a 43-ik és 29-ik gyalogezredeknél működött az ötvenes és hatvanas években és résztvett az olasz hadjáratokban, ahol sebet is kapott.”¹⁷³⁷ 1861-től ezredével Raguzában állomásozott. Ezen időszak alatt ismerkedett meg Habsburg Miksa főherceggel. 1863-ban a cs. kir. 29. gyalogezredhez került, állomáshelyei Zára, Badia majd pedig Padua városai voltak.¹⁷³⁸

1864. szeptember 18-tól került áthelyezésre a Mexikanische Österreichische Freiwilligenkorps állományába, mint tábori főlelkész. 1865. január 1-től kezdődően 1. oszt. káplán. 1866. szeptember 16-án megkapta a Guadalupe rend tiszti keresztjét. 1867. április 7-én érkezett vissza Triesztbe.¹⁷³⁹ (*A Katholikus Magyarország* című munkában tévesen mint, a „néhai Miksa mexikói császár t. udvari káplánja” került megemlítésre.¹⁷⁴⁰)

Miután Mexikóból visszatért „újra tábori lelkésznek állt. Volt a 33-as gyalogosoknál Zágrábban, a 61-eseknél Péterváradon, elkerült Lincebe, majd Krakkóba s végülis visszavágyott a szive az egyházmegyébe”.¹⁷⁴¹ 1870-től az Arad vármegyei Újszentanna adminisztrátora, majd 1871-től a bruckenauai, 1882-től pedig a Középtemesi Esperesi Kerületben található Szalkaháza plébánosaként működött. A fentnevezett munka alapján 1902-ben még aktív papi szolgálatban volt. Továbbá megemlíti még személyéről, hogy „mexikói gudalaupei Mária-rend lovagja, a hadi emlékérem tulajdonosa, több tudóstársaság tagja”.¹⁷⁴² 1867 után több volt egykori mexikói önkéntessel is tartotta a kapcsolatot, s „amikor az egykori mexikói önkéntesek Ausztriában harmincéves találkozót tartottak, Wébert hívták meg, Miksa császár lelkiüdvéért a rekviemet mondani.”¹⁷⁴³ 1909-ben hunyt el Szalkaházán.¹⁷⁴⁴

¹⁷³⁷ *Hazánk*, 9. évf. 40. sz. (1902. február 15.) 8.

¹⁷³⁸ SCHIFF 1934. 11.; Életrajzi adatait közli még: KISS – SZIKLAY 1902. 905.; SZENTKLÁRAY 1898. 521.; Jelentek meg rövid biográfiai adatai a hazai sajtóban is: *Ellenzék*, 30. évf. 27. sz. (1909. február 3.) 4.; *Hazánk*, 9. évf. 40. sz. (1902. február 15.) 8.

¹⁷³⁹ ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps Karton 147. Nr 21/9.

¹⁷⁴⁰ KISS – SZIKLAY 1902. 905.

¹⁷⁴¹ SCHIFF 1934. 11.

¹⁷⁴² KISS – SZIKLAY 1902. 905.

¹⁷⁴³ SCHIFF 1934. 11.

¹⁷⁴⁴ Ua.; *Ellenzék*, 30. évf. 27. sz. (1909. február 3.) 4.

VII. 46. / Wickenburg Edmund

1831-ben született Kerms-ben, kisgyermekkorában családja Magyarországra települt. Testvérei példáját követve 1850 őszén állt be a cs. kir. 4. dragonyosezredhez, ahol 1852-től mint főhadnagy, 1856-tól pedig mint másodosztályú százados szolgált. 1858 augusztusában vette feleségül zalabéri Horváth Stefániát, akitől négy gyermeke született. Az 1859. évi osztrák–francia–szárd háborúban, önkéntesként jelentkezett az egyik jász-kun huszárezredbe. Egy lovas baleset következtében nem vehetett részt az észak-itáliai harcokban.

1864. október 1-én 1. oszt századosként került áthelyezésre a mexikói önkéntesek sorába.¹⁷⁴⁵ Az 1864. december 6-án harmadikként útnak induló *Peruvian* fedélzetén hajózott el Mexikóba. Felesége, zalabéri Horváth Stefánia – aki Mexikóban Sarolta udvarhölgyei közé tartozott – 1865 tavaszán követte férjét közös gyermekeikkel Mexikóba.¹⁷⁴⁶ A Wickenburg család hagyatékában, megtalálható Horváth Stefánia levelezése a hajóútról. Kisfiuk, Wickenburg István¹⁷⁴⁷ (később Fiume utolsó magyar konzulja) gyerekrajznaplójában örökített meg az utazás és a mexikói harcok egy-egy mozzanatát.¹⁷⁴⁸ Wickenburg Edmundot 1865. november 30-án áthelyezték a Mexikói Császári Csendőrséghez, melynek ekkortól parancsnoka volt. 1866. április 22-től őrnagy, 1866. november 6-tól alezredes. 1866. december 31-én áthelyezték a Mexikó Nemzeti Császári Hadsereghez.¹⁷⁴⁹ 1867 februárjában feleségével az Egyesült Államokba történő letelepedés lehetőségeiről érdeklődtek (földvásárlási lehetőségek Louisiana vagy

¹⁷⁴⁵ ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps Karton 158. Nr 32/45.

¹⁷⁴⁶ *Austro-Hungarian Land Forces 1848-1918* (JEWISON, Glenn – C. STEINER, Jörg)

<http://austro-hungarian-army.co.uk/mexican/wickenburg.htm>

2021. február 12.

¹⁷⁴⁷ Wickenburg István (1856–1931.) kisgyermekként elkísérte édesapját Mexikóba, majd hazatérve később komoly karriert futott be. 1874–1879 között a bécsi Theresaneumban, valamint a bécsi és a budapesti egyetemeken tanult. Ezt követően előbb Budapest adófelügyelőség gyakornoka, 1882-től a fiumei adófelügyelőségnél, majd 1885-től a fiumei és a magyar-horvát tengerparti kormányzóságnál volt fogalmazó. 1885 decemberétől ugyanitt titkár. Rövid ideig a Magyar-Horvát Tengeri Gőzhajózási Rt. miniszteri biztosai. 1898 és 1908 között a fiumei kormányzóságnál titkár, majd előadó. 1908-tól kormányzóhelyettes, 1909-1910-ben a kormányzóság vezetője, 1917-ig fiumei kormányzó. 1917-ben nyugdíjazták. 1931-ben a Fejér megyei Velencén hunyt el.

Irathagyatéka a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárába került. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára. P 2256. Wickenburg István iratai.

Életrajzát közli: *A Pallas nagy lexikona* 1897. 1037–1038.; BOROVSZKY – SZIKLAY 1896.; BÖLÖNYI – HUBAI 2004.; *Délmagyarország*, 1. évf. 151. sz. (1910. november 19.) 5.

Wickenburg István rajznaplóját ld.: Melléklet.

¹⁷⁴⁸ MN OL, P szekció Magánlevéltárak (13.sz.-21.sz.), P (2) Személyi fondok (13 sz.-21.sz.), P 2256 Személyi fondtörédek (1529-1996), 135. sorozat Wickenburg István gr. (+) fiumei kormányzó (1840-1954)

¹⁷⁴⁹ ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps Karton 158. Nr 32/45.;

Austro-Hungarian Land Forces 1848-1918 (JEWISON, Glenn – C. STEINER, Jörg)

<http://austro-hungarian-army.co.uk/mexican/wickenburg.htm>

2021. február 12.

Missouri államokban).¹⁷⁵⁰ 1867 februárjában még a Mexikói Nemzeti Császárság Csendőrség parancsnoka.¹⁷⁵¹ Az *El Diario del Imperio* 1867. június 19-i számában a mexikói bronz vitézségi rendjel kitüntetettjei között szerepel, mint a Mexikói Császári Csendőrség ezredese.¹⁷⁵²

A családi levelezések alapján Wickenburg Edmund feleségével és gyermekeivel 1867 júliusában már Bécsben tartózkodott.¹⁷⁵³ Hazatérést követően 1867. szeptember 25-én 1. oszt. századosként nyugállományba helyezték és családjával ekkor Bécsben telepedett le. 1868-ban újbóli alkalmazásért folyamodott. A nevezett év tavaszán a galíciai Breznanba állomásozó cs. és kir. 13. huszárezredhez került. Bö fél évvel később, mint őrnagy a cs. és kir. 1. huszárezredhez rendelték Tarnowba. Fizetéséből családját nehézkesen tartotta el, valószínűleg ez is közrejátszott abban, hogy 1871. március 12-én Wadowicében öngyilkosságot követett el.¹⁷⁵⁴

¹⁷⁵⁰ MN OL, P szekció Magánlevéltárak (13.sz.-21.sz.), P (2) Személyi fondok (13 sz.-21.sz.), P 2256 Személyi fondtörédek (1529-1996), 135. sorozat Wickenburg István gr. (+) fiumei kormányzó (1840-1954)

¹⁷⁵¹ AHMM, Cancelados, Personal, Caja num.432. D/111-4/6721. Wickenbourg Conde. coronel de cab.

¹⁷⁵² *El Diario del Imperio*, Tomo 5., Num. 740. (19 de Junio de 1867) 1.

¹⁷⁵³ MN OL, P szekció Magánlevéltárak (13.sz.-21.sz.), P (2) Személyi fondok (13 sz.-21.sz.), P 2256 Személyi fondtörédek (1529-1996), 135. sorozat Wickenburg István gr. (+) fiumei kormányzó (1840-1954)

¹⁷⁵⁴ *Austro-Hungarian Land Forces 1848-1918* (JEWISON, Glenn – C. STEINER, Jörg)

<http://austro-hungarian-army.co.uk/mexican/wickenburg.htm>

2021. február 12.

VII. 47. / *Wresicz Ferenc*

Merényi-Metzger Gábor kutatásának köszönhetően ismert, hogy „Vresits (Vresitz, Vressitz, Vretsits) János és Geist (Geiszt) Erzsébet elsőszülött gyermekét, Ferenc János Nepomuk Edét 1827. május 8-án keresztelte meg Bicskoss János gyulai plébános a belvárosi plébániatemplomban. A keresztszülei nem voltak mások, mint maga a földesúr, gróf Wenckheim Ferenc és a felesége, gróf Pálffy Borbála.”¹⁷⁵⁵ Makó egykori neves helytörténésze Kóhn Dávid szerint, mint „valóságos gyerkőc lépett 1848-ban a honvédségbe, vitézül végigküzdötte Világosig a szabadságharcot”, amelyet követően besorozták a császári haderőbe, „ahonnan kiszabadulván, 1854-ben a krími hadjárat alatt belépett az oroszokkal küzdő török hadseregbe”, majd „1859-ben az osztrákok ellen Garibaldi alatt az olasz hadseregben szolgált”.¹⁷⁵⁶ A Békés vármegyei honvédlistán, mint a Békés megyei zászlóalj főhadnagya szerepel,¹⁷⁵⁷ viszont neve hiányzik mind a Lukács Lajos által összeállított Itália Magyar Légiónak,¹⁷⁵⁸ mind pedig a Csorba György féle törökországi magyar névsorból.¹⁷⁵⁹ Ellenben az 1863–64. évi januári lengyel felkelés magyar résztvevőinek Tomasz Polak által összeállított névlajstromában felbukkan egy „Vrecics” nevű személy, akit azonosnak gondolunk a Mexikót is megjárt katonával. „Vrecics”-et – akinek keresztnéve nem ismert – mint tisztet említik, aki részt vett a 1863. július 16-ai kostangaliai (Románia) csatában Zygmunt Miłkowski vezetésével. A csata után a nemzeti kormányzat elküldött jelentésben Miłkowski „Vrecics”-et a harc során tanúsított bátor hozzáállása miatt kiemelte és előléptetésre terjesztette fel.¹⁷⁶⁰

Wresicz 1864. december 29-én csatlakozott a Latin-Amerikába tartó sereghez, ahonnan 1867. április 13-án érkezett vissza Triesztbe.¹⁷⁶¹

Kóhn Dávid Wresicz Mexikót követő életszakaszáról azt írja, hogy Ugron Gáborral 1870-ben önkéntesként „a francia hadseregbe lépett a poroszok ellen”. Ezt követő sorsáról nem

¹⁷⁵⁵ MERÉNYI-METZGER 2009.

<http://www.gyulaihirlap.hu/375-a-mexikoi-csaszar-gyulai-katonaja>

(2016. június 25.)

¹⁷⁵⁶ KÓHN 2004. 206.

¹⁷⁵⁷ OLÁH 1892. II. k. 102–103.

¹⁷⁵⁸ Vö. LUKÁCS 1986.

¹⁷⁵⁹ Vö. CSORBA 1999.; A nevezett listával kapcsolatosan azonban fontos idézni a szerző azon kitételét, miszerint „A névsor természetesen nem lehet teljes, bármikor felbukkanhatnak újabb nevek, főleg a török levéltári források ismertté válása után.”. U.o. 10.

¹⁷⁶⁰ POLAK 1960. 78.

¹⁷⁶¹ ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps Karton 161. Nr 35/101.

áll rendelkezésre adat.¹⁷⁶² 1882-ben egy családi birtokper kapcsán, mint „ismeretlen tartózkodású alperes” személyt említik.¹⁷⁶³ Halálának időpontja nem ismert.

¹⁷⁶² KÓHN 2004. 206.

¹⁷⁶³ *Budapesti Közlöny*, 16. évf. 96. sz. (1882. április 27.) 16.; ill. *Budapesti Közlöny*, 16. évf. 97. sz. (1882. április 28.) 11.

VII. 48. / Zerdahelyi Eduárd

1840-ben született Nyitrán.¹⁷⁶⁴ Halálakor a *Szeged és Vidékében* jelent meg a nekrológja *Zerdahelyi tanár halála* címmel, melyben röviden megemlékeztek életének néhány főbb mozzanatáról is. E szerint a nyitrazerdahelyi Zerdahelyi családból¹⁷⁶⁵ származott, és 18 évesen végezte el Triesztben a haditengerészeti iskolát.¹⁷⁶⁶ 1860–61-ben a cs. kir. 1. önkéntes huszárezrednél szolgált hadpródként.¹⁷⁶⁷

1865. január 26-án lépett a *MÖF* állományába,¹⁷⁶⁸ vagy ahogyan a nekrológban olvashatjuk kalandos „természete átsodorta az óceánon. Mágnes ivadékokkal, Eszterházyakkal és a többiekkel kiment Mexikóba, hogy Miksa császár oldalán harcoljon. Hűségeseen szolgálta a császárt, királyunk testvérét. Küzdött, mint harcok viharától fölhevített vizek bátor hajója és amikor elpusztultak a hajók, lóra ült és úgy harcolt tovább.”¹⁷⁶⁹ Zerdahelyi Ödönnek a mexikói császári seregben töltött szolgálati ideje rendkívül csekélynek mondható 3–4 hónapnyi szolgálatot követően Perote városánál dezertált.¹⁷⁷⁰

„A császártragédia után fölvetődött Észak-Amerikába. És most átélte az amerikai élet regényes változásait, a kikötőváros szénrakodójának küzdelmes életétől a chicagói vivómester nyugodtabb egzisztenciájáig. Amikor már fölüzdötte magát valahogyan Amerikában, hirtelen kettészakadt a karrierje. Borzalmas tűzvész pusztított Chicagóban.¹⁷⁷¹ Zerdahelyi, mint az újvilág hajótöröttje, visszatért hazájába. Amerikai kóborlásai közben megtanult perfektül öt nyelvet. Németül, angolul, franciául, olaszul és spanyolul korrektül beszélt, írt és olvasott. 1872-ben tért haza, a tanári pályán akarta érvényesíteni nyelvtudományát.” A nekrológ szerzője szerint az 1880-as években tette le a tanári vizsgát, de ezt megelőzően is már oktatott. 35 éves tanári pályája során a Magyar Királyság különféle településein tanított: a debreceni, a kecskeméti, a sümegi és a lőcsei reáliskolákban, utolsó 17 évét pedig a szegedi főreáliskolában töltötte, ahonnan 1809-ben vonult nyugalomba. Három lánya és egy fia volt. Fia, Zerdahelyi Lajos az

¹⁷⁶⁴ ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps Karton 164. Nr 38/48.

¹⁷⁶⁵ A nyitrazerdahelyi Zerdahelyi család történetét ld.: NAGY 1865. b. 354–360.

¹⁷⁶⁶ *Szeged és Vidéke*, 14. évf. 164. sz. (1915. július 17.) 4.

¹⁷⁶⁷ *Militär-Schematismus des Österreichischen Kaiserthumes*, Wien, 1860-61. 404.

¹⁷⁶⁸ ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps Karton 164. Nr 38/48.

¹⁷⁶⁹ *Szeged és Vidéke*, 14. évf. 164. sz. (1915. július 17.) 4.

¹⁷⁷⁰ ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps Karton 164. Nr 38/48.

¹⁷⁷¹ Chicagóban 1870-ben 159 magyar nemzetiségű egyént említenek. PIERCE 22.; A chicagói tűzvész 1871. október 8. és 10. között pusztított. A tűzvész történetéről bővebben ld.: Uo. 476–478.

5. gyalogezredben szolgált és 1914. augusztus 5-én esett el Galíciában, veje, Battik Miklós pedig 1915 májusában halt hősi halált. A szerettei elvesztésétől összetört Szerdahelyi 1915 nyarán Szegeden hunyt el.¹⁷⁷²

¹⁷⁷² *Szeged és Vidéke*, 14. évf. 164. sz. (1915. július 17.) 4.; A *Budapesti Hírlap* egy szegedi levelező nyomán szintén beszámolt haláláról, amely csupán annyiban tér el a nekrológban leírtaktól, hogy e szerint Szerdahelyi Ödön megjárta „Mexikót, Afrikát, tanult Párisban, Londonban és végül szerény szegedi tanár lett” *Budapesti Hírlap*, 35. évf. 201. sz. (1915. július 21.) 14.;

VIII. / A történelmi Magyarországhoz köthető mexikói önkéntesek adattára

A katonai anyakönyvek forrása: ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps, Karton 127. (Heft 1.)
– 170. (Heft 47.)

Rövidítések az adattárhoz (katonai anyakönyvekről származó információk):

ktsz	=	katonai törzslap száma
szül	=	születési év, hely, vallási hovatartozás
nyt	=	nyelvtudás [hiányzó adatok esetében a „Condiute Liste”-ről származó adatok ¹⁷⁷³]
szak	=	belépéskor regisztrált szakképzettség
bi	=	belépés időpontja, családi állapot, (cs. kir. katonai törzslapról származó adatok ¹⁷⁷⁴)
fegy	=	fegyvernem, csapatnem, rang ¹⁷⁷⁵
ub	=	a katonai törzslapon regisztrált utolsó bejegyzés

Rövidítések, egyéb:

einf	=	Egyéb életrajzi adatok/információk melyek nem a mexikói osztrák önkéntes sereg anyakönyveiből származnak, ezeknek a forrását minden esetben külön lábjegyzetben közöljük.
-------------	---	---

¹⁷⁷³ A „Condiute Liste”-k jelzete: ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps, Karton 42-43.

¹⁷⁷⁴ Amennyiben a mexikói osztrák önkéntes sereg anyakönyvei között szerepel a korábbi cs. kir. szolgálatra vonatkozó törzslap, minden egyén esetében feltüntetem a szolgálat kezdetének és a végének az időpontjait. Egyéb adatok közlésére a terjedelmi korlátok miatt nem vállalkoztam. Ezen okmányok szélesebb körű feldolgozásával a későbbiek folyamán tovább bővíthetővé válik az adattár.

¹⁷⁷⁵ Ezen adatok forrása: ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps, Grunbacher Index/Mexiko

VIII. 1/A

1. Adorján János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 36.; törzskönyvi tételszám (Seite): 9.
szül: 1834, Abdalóc, Vas vármegye, református
nyt: magyar, német, „szláv”
szak: pék
bi: 1865. jan. 22., nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

2. Albini Sámuel

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 1.; törzskönyvi tételszám (Seite): 7.
szül: 1830, Szalóc, Gömör vármegye, evangélikus
nyt: német, magyar, olasz, román
szak: mészáros
bi: 1864. júl. 16., nőtlen
fegy: vadász, 17. vadászszázad, fővadász
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

3. Albrecht Miklós

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 6.; törzskönyvi tételszám (Seite): 71.
szül: 1835, Pozsony, Pozsony vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 9., nőtlen
fegy: vadász, 9. vadászszázad, járőrparancsnok
ub: 1866. augusztus 24-én dezertált a San Carlos erődből (Fuerte san Carlos, Perote, Estado de Veracruz).

4. Alcser Antal

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 1.; törzskönyvi tételszám (Seite): 144.
szül: 1834, Gyula, Békés vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: tímár
bi: 1864. júl. 26., nőtlen
fegy: utász, 2. utászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

enf: A hazatért „mexikoi oszt. legionáriusknak kik Békés megyei illetőségük vagy ott tartózkodni szándékoznak” névjegyzékén ld.: Alcser Antal; szül. idő és hely: 1834, Gyula; katolikus, nőtlen, aktuális bevételi forrása nem volt, „ezentuli tartózkodási helye”: Gyula, „kereseti foglalkozása”: tímár.¹⁷⁷⁶

¹⁷⁷⁶ MNL BML IV. 258. b. 1898/1967.

5. Alföldy István

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 27.; törzskönyvi tételszám (Seite): 199.
szül: 1830, Kádárta (ma Veszprém része), Veszprém vármegye, katolikus
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 9., nőtlen
fegy: huszár, raktár század
ub: 1866. október 24-én dezertált Pachucában (Pachuca de Soto, Estado de Hidalgo).

6. Alföldy János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 1.; törzskönyvi tételszám (Seite): 8.
szül: 1832, Vágsellye, Nyitra vármegye, katolikus
nyt: magyar, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 19., nőtlen
fegy: vadász, 1. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

7. Allaga István

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 27.; törzskönyvi tételszám (Seite): 200.
szül: 1834, Hódság, Bács-Bodrog vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: diák
bi: 1864. nov. 9., nőtlen
fegy: huszár, 1. huszárszázad
ub: 1867. február 3-án belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

inf: Kempelen Béla a *Magyar nemes családok* című művében közli az Allaga család történetét, leszármazási ágrajzzal, Allaga Istvánról a következő megjegyzést olvashatjuk: „Mexikóba katona”.¹⁷⁷⁷

8. Almády Sándor

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 11.; törzskönyvi tételszám (Seite): 78.
szül: 1834, Iszkaszentgyörgy, Fejér vármegye, református
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. szept. 5., nőtlen
fegy: vadász, 15. vadászszázad, járőrparancsnok
ub: 1866. június 16-án a santa gertrudisi csata (Camargo, Estado de Tamaulipas) során hadifogságba esett, ahonnan sikerült megszöknie, amiért kitüntetésben részesült. Hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

¹⁷⁷⁷ KEMPELEN 1911. 70.

9. Almásy Jenő

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 32.; törzskönyvi tételszám (Seite): 162.
szül: 1844, Gyöngyöshalász, Heves és Külső Szolnok vármegye, katolikus
nyt: magyar, német
szak: nincs adat
bi: 1864. okt. 23., nőtlen
fegy: huszár, 2. huszárszázad, hadnagy
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe, Khevenhüller huszárszázadba.

einfl: Bővebb életrajzát ld.: Tipikus és atipikus életutak.

10. Alol Pál

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 22.; törzskönyvi tételszám (Seite): 47.
szül: 1838, Csepel (Nagycsepely), Somogy vármegye, református
nyt: magyar
szak: kovács
bi: 1864. okt. 11., nőtlen
fegy: huszár, 3. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

einfl: A hazatért „*mexikoi oszt. legionáriusknak kik Somogy megyei illetőségiük vagy ott tartózkodni szándékoznak*” névjegyzékén ld.: Alol Pál; szül. idő és hely: 1838, „Cseper”; református, nőtlen, aktuális bevételi forrása nem volt, „ezentuli tartózkodási helye”: „Cseper”, „kereseti foglalkozása”: kovács.¹⁷⁷⁸

11. Altdorfer Heinrich

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 17.; törzskönyvi tételszám (Seite): 189.
szül: 1834, Kismarton, Sopron vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. szept. 18., nőtlen
fegy: tüzér, 1. tüzérüteg
ub: 1866. október 18-án a la carbonerai csata (San Francisco Telixtlahuaca; Estado de Oaxaca) során hadifogságba esett.

¹⁷⁷⁸ MNL SML IV. 259. b. Somogy vármegye Alispáni Hivatalának iratai. Közigazgatási iratok 808/1867 II.

12. Altdorfer Karl¹⁷⁷⁹

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 19.; törzskönyvi tételszám (Seite): 140.
szül: 1831, Kismarton, Sopron vármegye, katolikus
nyt: német
szak: mészáros
bi: 1864. szept. 29., nőtlen
fegy: utász, 2. utászs század
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

13. Altdorfer Tivadar

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 21.; törzskönyvi tételszám (Seite): 43.
szül: 1839, Pozsony, Pozsony vármegye, katolikus
nyt: nincs adat [német, magyar, olasz, „szláv”]
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 5., nőtlen (korábbi cs. kir. katonai törzslapja is csatolva és a mexikói sereg katonai törzslapjára is rávezették a korábbi adatait, mely szerint 1857. szept. 10-től a cs. kir. seregben szolgált, átlépett az önkéntesek közé)
fegy: a mexikói osztrák önkéntes sereg hadtesttörzsénél, főhadnagy a 3. zászlóaljnál
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

14. Andrassik Andreas

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 31.; törzskönyvi tételszám (Seite): 112.
szül: 1833, Kende, Sáros vármegye, katolikus
nyt: „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. dec. 1., nőtlen
fegy: vadász, 17. vadászs század

ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

15. André Ferenc

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 6.; törzskönyvi tételszám (Seite): 154.
szül: 1832, Szászváros, Hunyad vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, román
szak: cipész
bi: 1864. aug. 19., nőtlen
fegy: vadász, 11. vadászs század
ub: 1866. október 18-án la carbonerai csata (San Francisco Telixtlahuaca; Estado de Oaxaca) során hadifogságba esett.

¹⁷⁷⁹ A Tardy-féle listán Altdorfer Károly alakban szerepel. TARDY 1990. 148.

16. Angyal István, helyesen Ongyal István

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 17.; törzskönyvi tételszám (Seite): 100.
szül: 1830, Pozsony, Pozsony vármegye, katolikus
nyt: német, „szláv”, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. szept. 17., nőtlen
fegy: vadász, 16. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

17. Antal Ambrus

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 32.; törzskönyvi tételszám (Seite): 88.
szül: 1836, Szekszárd, Tolna vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: borbély
bi: 1864. nov. 3., nőtlen
fegy: vadász, 17. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

ein: Mexikót megelőző életszakáról nekrológiájában az alábbiakat közlik: „háborúk idejében a közös hadseregben szolgált őrmesteri ranggal, s éppen tisztnek akarták előléptetni, midőn vakmerő módon és életének kockáztatásával átszökött a garibaldistákhoz. Egy ütközet után azonban ismét az osztrákok kezébe került, mint hadi fogoly. Várta már a halálos ítéletét, de — mint mondani szokta — *csak 100 botütésre* változtatták a bizonyosnak vett agyonlövetést. Szerencséje volt, hogy föllebbvalói szerették és becsülték, mint kitűnő katonát és elég crudeliter ugyan, de megkegyelmeztek neki. Az olasz háború után, midőn elbocsátották a hadseregből, az annak idején dívott toborzás alkalmával sok honfitársával együtt fölcsapott Miksa császár katonájává”.¹⁷⁸⁰

Sajtórétesülések szerint Antal Ambrus idős korára elzüllött és 1895-ben gyilkosság áldozata lett akkori lakóhelyén Szekszárdon. Az egyik teória szerint „a vele egy házban lakó Török László földműves úgy megverte, össze-vissza gázolta, hogy ennek következtében reggelre meghalt”, míg a másik alapján a fentnevezett személy dulakodás közben leszúrta és Antal másnap annak következtében hunyt el.¹⁷⁸¹

¹⁷⁸⁰ *A mexikói hős* 1894. 2.

¹⁷⁸¹ *Pesti Hírlap*, 16. évf. 303. sz. (1894. október 10.) 6.; *Pesti Napló*, 45. évf. 297. sz. (1894. október 27.) 5.; *Tolna Vármegye*, 4. évf. 44. sz. (1894. október 28.) 4.; *Tolnamegyei Közlöny*, 23. évf. 4. sz. (1895. január 27.) 6.

18. Antal Simon

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 43.; törzskönyvi tételszám (Seite): 47.
szül: 1835, Barcarozsnyó, Brassó Vidék, evangélikus
nyt: német, magyar, román
szak: ügyvédi fogalmazó
bi: 1866. ápr. 25., nőtlen (korábban a cs. kir. 33. gyalogezrednél szolgált)
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

19. Anzenberger Bernhard

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 42.; törzskönyvi tételszám (Seite): 21.
szül: 1833, Zirc, Veszprém vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: cipész
bi: 1866. ápr. 14., nőtlen (korábban a cs. kir. 19. és 69. gyalogezredekénél szolgált)
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

20. Aranyi Gábor

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 1.; törzskönyvi tételszám (Seite): 112.
szül: 1832, Debrecen, Bihar vármegye, református
nyt: magyar, német
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 15., nőtlen
fegy: vadász, 1. vadászszázad
ub: 1865. július 20-án a tacubayai (ma Mexikóváros része) kórházban hunyt el.

21. Argath József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 36.; törzskönyvi tételszám (Seite): 3.
szül: 1826, Bátya, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: magyar, szerb
szak: nincs adat
bi: 1865. jan. 24., nőtlen
fegy: huszár, nincs adat
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

22. Argyelán Árkád

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 32.; törzskönyvi tételszám (Seite): 108.
szül: 1834, Egres, Torontál vármegye, ortodox
nyt: német, szerb, román, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. dec. 24., nőtlen
fegy: vadász, 17. vadászszázad
ub: 1866 decemberében belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

inf: Varjassy Béla egyik memoárjában (*A Kém*), mint tisztii szolgáját említi Mexikóváros 1867. évi ostroma idején.¹⁷⁸²

23. Arsenie Johann (Ion)

ktsz: törzskönyvszám (Heft): nincs adat.; törzskönyvi tételszám (Seite): nincs adat.¹⁷⁸³
szül: [nincs adat] (1838, Guraró / Gura Râului; Szeben vármegye; ortodox?)¹⁷⁸⁴
nyt: [román, magyar, német és francia, olasz, spanyol]
szak: [nincs adat]
bi: [nincs adat] (1864 november 1.(?))¹⁷⁸⁵
fegy: főorvos
ub: (Nagy valószínűséggel 1867 tavaszán tért vissza szülőföldjére.)¹⁷⁸⁶

inf: Visszatérését követően Romániában, Brăila-ban (magyarul Brajla) telepedett le és praktizált. Aktív támogatója volt az erdélyi ASTRA román közművelődési egyesületnek. 1883-ban hunyt el.¹⁷⁸⁷

24. Ascher Ferdinánd

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 37.; törzskönyvi tételszám (Seite): 52.
szül: 1826, Komárom, Komárom vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1865. jan. 13., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint korábban a cs. kir. seregben szolgált. Belépése ideje: 1842. szept. 11.; Utolsó bejegyzés: 1860. okt. 30.)
fegy: utász, nincs adat
ub: 1865. március 20-án egészségügyi okokból elbocsátották.

¹⁷⁸² VARJASSY 1904. 17.

¹⁷⁸³ Törzslapja a Grundbuch Indexben nem szerepel. ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps, Grunbucher Index/Mexiko; A Conduite Liste – és a tisztii lista alapján) alapján szolgált a MÖF-ben. ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps, Karton 42.

¹⁷⁸⁴ HIRSCH – POPOVICI 2021. 71.

¹⁷⁸⁵ HIRSCH és POPOVICI kutatása alapján 1864. november 1-től szerepel a zsoldlistán. Ua.

¹⁷⁸⁶ Ua.

¹⁷⁸⁷ Ua.

25. Auguszt Lajos

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 76.
szül: 1838, Inám, Hont vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: kereskedősegéd
bi: 1864. aug. 11., nőtlen
fegy: huszár, 1. huszárszázad
ub: 1865. szeptember 14-én átlépett a Mexikói Császári Csendőrséghez.

26. Auinger János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 11.; törzskönyvi tételszám (Seite): 87.
szül: 1833, Pozsony, Pozsony vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, szláv
szak: üveges
bi: 1864. júl. 26., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint korábban a cs. kir. seregben szolgált. Belépés ideje: 1856. máj. 1.; Utolsó bejegyzés: 1862. ápr. 26.)
fegy: vadász, 15. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

27. Avedik Ernő

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 26.; törzskönyvi tételszám (Seite): 67.
szül: 1834, Újvidék, Bács-Bodrog vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. okt. 20., nőtlen
fegy: ulánus, 2. ulánusszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

28. Ábrahám Imre

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 2.; törzskönyvi tételszám (Seite): 89.
szül: 1832, Pila, Bács-Bodrog vármegye, katolikus
nyt: nincs adat (korábbi törzslapján: német, „szláv”, magyar)
szak: nincs adat
bi: 1864. júli 18., nőtlen, (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint korábban a cs. kir. seregben szolgált. Belépés ideje: 1860 november; Utolsó bejegyzés: 1861 április)
fegy: vadász, 3. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

29. Ábrahám János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 27.; törzskönyvi tételszám (Seite): 123.

szül: 1825, Szeged, Csongrád vármegye, katolikus

nyt: magyar

szak: nincs adat

bi: 1864. nov. 11., nőtlen

fegy: huszár, 2. huszárszázad

ub: 1866. június 16-án a santa gertrudisi csata (Camargo; Estado de Tamaulipas) során hadifogságba esett, majd egy hadifogoly csere során kiszabadult és az osztrák SMS Dandolo korvett fedélzetén hazatért.

30. Árvay Pál

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 30.; törzskönyvi tételszám (Seite): 72.

szül: 1833, Nagyvázsony, Veszprém vármegye, evangélikus

nyt: magyar

szak: cipész

bi: 1864. nov. 28., nőtlen

fegy: huszár, 4. huszárszázad

ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

VIII. 2. / B

31. Babarczy Sándor, báró

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 32.; törzskönyvi tételszám (Seite): 161.
szül: 1837, Hódmezővásárhely, Csongrád vármegye, katolikus
nyt: nincs adat [nincs adat]
szak: nincs adat
bi: nincs adat, nőtlen (korábbi cs. kir. katonai törzslapja is csatolva és a mexikói sereg katonai törzslapjára is rávezették a korábbi adatait, az erre vonatkozó adatokat ld. a bővebb életrajzban, átlépett az önkéntesek közé)
fegy: huszár, 2. huszárszázad, százados
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

enf: Bővebb életrajzát ld.: Tipikus és atipikus életutak.

32. Babor Johann

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 11.; törzskönyvi tételszám (Seite): 174.
szül: 1832, Besztercebánya, Zólyom vármegye, evangélikus
nyt: „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 20., nőtlen
fegy: vadász, 11. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

33. Babrik István

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 11.; törzskönyvi tételszám (Seite): 196.
szül: 1833, Stósz, Szepes vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 24., nőtlen
fegy: vadász, 13. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

34. Badics Paul

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 34.; törzskönyvi tételszám (Seite): 198.
szül: 1832, Nyék (ma Sopronnyék, Neckenmart), Sopron vármegye, katolikus
nyt: német
szak: nincs adat
bi: 1864. dec. 20., nőtlen
fegy: tüzér, (?)¹⁷⁸⁸
ub: 1866. október 18-án a la carbonerai csata (San Francisco Telixtlahuaca; Estado de Oaxaca) során hadifogságba esett.

¹⁷⁸⁸ A Grunbacher Index-ben mint a 18. tüzérüteg katonája szerepel, azonban ilyen egység az mexikói osztrák önkéntes seregben nem létezett. A katonai törzslapja is megerősíti, hogy a tüzérségnél szolgált.

35. Bajnok Gergely

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 2.; törzskönyvi tételszám (Seite): 41.
szül: 1840, Battonya, Csanád vármegye, református
nyt: magyar
szak: asztalos
bi: 1864. júl. 18., nőtlen
fegy: huszár, 2. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

36. Bajusz Mihály

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 3.; törzskönyvi tételszám (Seite): 17.
szül: 1824, Cegléd, Pest-Pilis-Solt vármegye, református
nyt: német, magyar
szak: szabó
bi: 1864. aug. 18., gyermektelen özvegy
fegy: vadász, 4. vadászsorozat, örvezető
ub: 1866. november 8-án „Mineral del Monte”-nél elesett (Real del Monte, Estado de Hidalgo).

37. Bajzárd Ferenc

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 38.; törzskönyvi tételszám (Seite): 61.
szül: 1832, Jászsószentgyörgy, Jász-Kun Kerület, katolikus
nyt: német, magyar
szak: szabó
bi: 1865. febr. 15., nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: 1865. március 26-án egészségügyi okokból elbocsátották.

38. Bak János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 108.
szül: 1832, Debrecen, Bihar vármegye, református
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 2., nőtlen
fegy: huszár, 2. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

39. Bakodi¹⁷⁸⁹ Antal

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 32.; törzskönyvi tételszám (Seite): 65.
szül: 1834, Kiskunmajsa, Kiskun kerület, katolikus
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 8., nőtlen
fegy: huszár, 1. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

einfl: A hazatért „mexikoi oszt. legionáriusoknak kik Jász-Kun kerületi illetőségűek vagy ott tartózkodni szándékoznak” névjegyzékén ld.: Bakody Antal; szül. idő és hely: 1830, Kiskunhalas; katolikus, nőtlen, aktuális bevételi forrása nem volt, „ezentuli tartózkodási helye”: Kiskunhalas, „kereseti foglalkozása”: nincs adat.¹⁷⁹⁰

40. Bakó István, nemes

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 6.; törzskönyvi tételszám (Seite): 62.
szül: 1838, Dés, Belső-Szolnok vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 16., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint korábban a cs. kir. seregben szolgált. Belépés ideje: 1855. szept. 16.; Utolsó bejegyzés: 1863. júl. 1.)
fegy: vadász, 15. vadászszázad, fővadász
ub: 1866. október 18-án elesett a la carbonerai csatában (San Francisco Telixtlahuaca; Estado de Oaxaca).

41. Bakos Ferenc

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 164.
szül: 1832, Diósjenő, Nógrád vármegye, katolikus
nyt: magyar, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. szept. 13., nőtlen
fegy: huszár, 1. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

¹⁷⁸⁹ A Tardy-féle listán a Grundbuch-Index nyomán tévesen Rakodi alakban szerepel. TARDY 1990. 163.; Ez úton is köszönöm Végső Istvánnak, hogy felhívta a figyelmemet a néveltérésre.

¹⁷⁹⁰ MNL JNSZML. IV. 254. A Jászkun Kerület Alkapitányának iratai. 4621/1867

42. Bakro István

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 12.; törzskönyvi tételszám (Seite): 10.
szül: 1833, Szeged, Csongrád vármegye, katolikus
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. szept. 2., gyermektelen özvegy
fegy: vadász, 13. vadászszázad
ub: 1865. március 20-án Laibach-ban egészségügyi okok miatt elbocsátottak.

43. Balaton János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 38.; törzskönyvi tételszám (Seite): 56.
szül: 1836, Daruvár, „Szlavónia” (Pozsega vármegye), katolikus
nyt: német, magyar, horvát, „szláv”
szak: kertész
bi: 1865. febr. 16., nőtlen
fegy: huszár, nincs adat
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

einf: A hazatért „mexikoi oszt. legionáriusoknak kik Vas megyei illetőségük vagy ott tartózkodni szándékoznak” névjegyzékén ld.: Balaton János; szül. idő és hely: 1838, Daruvár; katolikus, nőtlen, aktuális bevételi forrása nem volt, „ezentuli tartózkodási hely”: Szombathely, „kereseti foglalkozása”: kertész.¹⁷⁹¹

44. Balazdy Mihály

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 1.; törzskönyvi tételszám (Seite): 9.
szül: 1824, Nagykikinda, Torontál vármegye, katolikus
nyt: magyar, német, román, olasz
szak: ács
bi: 1864. júl. 27., nőtlen
fegy: tüzér, 1. tüzérüteg
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

45. Balázs Sándor

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 17.; törzskönyvi tételszám (Seite): 60.
szül: 1827, Keszthely, Zala vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: cipész
bi: 1864. szept. 17., nőtlen
fegy: huszár, 3. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

¹⁷⁹¹ MNL VaML Alisp. Közig. ir. 491/a/1867.

46. Balder János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 38.; törzskönyvi tételszám (Seite): 53.
szül: 1838, Balaton, Borsod vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: kovács
bi: 1865. febr. 3., nőtlen
fegy: huszár, nincs adat
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

47. Balla Antal

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 22.; törzskönyvi tételszám (Seite): 61.
szül: 1833, Székelytelek, Bihar vármegye, katolikus
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. okt. 11., nőtlen
fegy: vadász, 13. vadászszázad
ub: 1866. október 31-án hadifogságba esett „Oajaca”-nál (Oaxaca de Juárez, Estado de Oaxaca).

48. [Balla Ferenc ?]¹⁷⁹²

ktsz: [nincs adat]
szül: [1832, „Csernethe”, Vas vármegye, katolikus]
nyt: [nincs adat]
szak: [asztalos]
bi: [nincs adat (feltehetően 1866 tavasza)]
fegy: [nincs adat]
ub: [nincs adat (feltehetően kiszállításra nem került)]

einfl: A hazatért „mexikoi oszt. legionáriusknak kik Vas megyei illetőségűek vagy ott tartózkodni szándékoznak” névjegyzékén ld.: Balla Ferenc; szül. idő és hely: 1832.; katolikus, nőtlen, aktuális bevételi forrása nem volt, „ezentuli tartózkodási helye”: „Csernethe”, „kereseti foglalkozása”: nincs adat.¹⁷⁹³

49. Balázs (Ballas) József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 42.; törzskönyvi tételszám (Seite): 55.
szül: 1834, Nagyrécse, Zala vármegye, katolikus
nyt: magyar
szak: szabó
bi: 1866. ápr. 20., nőtlen (korábban a cs. kir. 48. gyalogezrednél szolgált)
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

¹⁷⁹² MNL VaML Alisp. Közig. ir. 491/a/1867.

¹⁷⁹³ Ua.

50. Ballind Miklós

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 3.; törzskönyvi tételszám (Seite): 60.
szül: 1842, Vinga, Temes vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, román
szak: sebészsegéd
bi: 1864. júl. 19., nőtlen
fegy: szanitéc, őrvezető
ub: 1865. december 18-án dezertált Matamorosnál (Estado de Tamaulipas).

51. Ballint (Bálint?) Mihály

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 42.; törzskönyvi tételszám (Seite): 51.
szül: 1828, Törökkanizsa, Torontál vármegye, katolikus
nyt: magyar, szerb, román, szlovák, cseh
szak: nincs adat
bi: 1866. ápr. 18., nőtlen (korábban a cs. kir. 46. gyalogezrednél szolgált)
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

52. Balogh István

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 22.; törzskönyvi tételszám (Seite): 48.
szül: 1831, Gödöllő, Pest-Pilis-Solt vármegye, református
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. okt. 8., nőtlen
fegy: vadász, 2. vadászszázad
ub: 1866. június 16-án a santa gertrudisi csata (Camargo, Estado de Tamaulipas) során hadifogságba esett, majd egy hadifogoly csere során kiszabadult és az osztrák SMS Dandolo korvett fedélzetén hazatért.

53. Balogh János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 42.; törzskönyvi tételszám (Seite): 56.
szül: 1833, Kemenespálfa, Vas vármegye, evangélikus
nyt: német, magyar, olasz, horvát
szak: nincs adat
bi: 1866. ápr. 20., nőtlen (korábban a cs. kir. 53. és 78. gyalogezrednél szolgált)
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

54. Balogh Pál

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 38.; törzskönyvi tételszám (Seite): 57.
szül: 1830, Fajsz, Somogy vármegye, katolikus
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1865. febr. 11., nőtlen
fegy: huszár, nincs adat
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

einfl: A hazatért „mexikói oszt. legionáriusknak kik Somogy megyei illetőségiük vagy ott tartózkodni szándékoznak” névjegyzékén ld.: Balogh Pál; szül. idő és hely: 1830, Somogy; katolikus, nőtlen, aktuális bevételi forrása nem volt, „ezenüli tartózkodási helye”: Somogy, „kereseti foglalkozása”: nincs adat.¹⁷⁹⁴

55. Banič Ritter von Ladislaus

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 12.; törzskönyvi tételszám (Seite): 25.
szül: 1837, Otcósány, Katonai Határőrvidék, katolikus
nyt: német, horvát, olasz
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 15., nőtlen
fegy: vadász, 17. vadászszázad
ub: 1865. augusztus 15-én elesett Tehuacánnál (Estado de Puebla)

56. Balázs Mihály

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 13.; törzskönyvi tételszám (Seite): 99.
szül: 1833, Kemece, Szabolcs vármegye, református
nyt: német, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 9., nőtlen
fegy: tüzér, (?)
ub: 1866. június 16-án a santa gertrudisi csata (Camargo, Estado de Tamaulipas) során hadifogságba esett, majd egy hadifogoly csere során kiszabadult és az osztrák SMS Dandolo korvett fedélzetén hazatért.

¹⁷⁹⁴ MNL SML IV. 259. b. Somogy vármegye Alispáni Hivatalának iratai. Közigazgatási iratok 808/1867 II.

57. Baranetz Josef

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 41.; törzskönyvi tételszám (Seite): 142.
szül: 1832, Ochodnitz, Trencsén vármegye, katolikus
nyt: „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1866. ápr. 16., nőtlen (korábban a cs. kir. 2. gyalogezrednél szolgált)
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

58. Barbulovics Basilius

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 25.; törzskönyvi tételszám (Seite): 161.
szül: 1830, Versec, Temes vármegye, ortodox
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: szűcs
bi: 1864. okt. 29., nőtlen
fegy: huszár, 4. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

59. Barcsy Imre

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 25.; törzskönyvi tételszám (Seite): 163.
szül: 1828, Temesvár, Temes vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. okt. 31., nőtlen
fegy: huszár, 3. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

60. Barcza Bernát Sebestyén

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 28.; törzskönyvi tételszám (Seite): 96.
szül: 1837, Pest, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 14., nőtlen
fegy: huszár, 4. huszárszázad
ub: 1866. november 8-án elesett „Mineral del Monte”-nál (Real del Monte, Estado de Hidalgo).

61. Barka Nándor

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 20.; törzskönyvi tételszám (Seite): 64.
szül: 1833, Kenéz, Vas vármegye, katolikus
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. okt. 6., nőtlen
fegy: huszár, 1. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

62. Barna Gáspár

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 35.; törzskönyvi tételszám (Seite): 112.
szül: 1834, Mindszent, Csongrád vármegye, katolikus
nyt: magyar, német
szak: nincs adat
bi: 1865. jan. 2., nőtlen
fegy: huszár, 4. századszázad
ub: 1865. március 6-án egészségügyi okokból elbocsátották.

63. Bartalszky Pál

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 30.; törzskönyvi tételszám (Seite): 77.
szül: 1831, Detrekőcsütörtök, Pozsony vármegye, katolikus
nyt: német, „szláv”, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 29., nőtlen
fegy: vadász, 17. századszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

64. Bartha Ferenc

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 20.; törzskönyvi tételszám (Seite): 171.
szül: 1833, Kecskemét, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. okt. 4., nőtlen
fegy: huszár, 2. századszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

65. Bartos Miklós

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 29. (31.); törzskönyvi tételszám (Seite): 32. (5.)
szül: 1831, Perecsen, „Szilágy” vármegye (Kraszna vármegye), katolikus
nyt: magyar, német, orosz-rutén, lengyel (?)
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 23., nőtlen
fegy: vadász, 9. századszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

66. Bary János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 26.; törzskönyvi tételszám (Seite): 68.
szül: 1832, Kiskunfélegyháza, Kiskun Kerület, katolikus
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 14., nőtlen
fegy: huszár, 4. századszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

67. Baulushek János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 4.; törzskönyvi tételszám (Seite): 113.
szül: 1830, Pozsony, Pozsony vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: cipész
bi: 1864. júl. 21., nőtlen
fegy: vadász, 6. vadászszázad
ub: 1866. november 8-án „Mineral del Monte”-nál elesett (Real del Monte, Estado de Hidalgo).

68. Bausmann Franz

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 11.; törzskönyvi tételszám (Seite): 92.
szül: 1837, Belovár, Katonai Határőrvidék, katolikus
nyt: német, horvát, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 26., nőtlen
fegy: vadász, 15. vadászszázad
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

69. Bazitka András

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 17.; törzskönyvi tételszám (Seite): 199.
szül: 1830, Kisselmec, Liptó vármegye, katolikus
nyt: magyar, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. szept. 20., nőtlen
fegy: vadász, 17. vadászszázad
ub: 1866. október 18-án a la carbonerai csata (San Francisco Telixtlahuaca; Estado de Oaxaca) során eltűnt.

70. Bednař Johann

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 29.; törzskönyvi tételszám (Seite): 134.
szül: 1835, Herhej, Sáros vármegye, katolikus
nyt: „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 22., nőtlen
fegy: vadász, 13. vadászszázad
ub: Későbbi sorsát illetően eltérnek a két törzslapon szereplő információk: az egyik szerint 1866. október 18-án a la carbonerai csata (San Francisco Telixtlahuaca; Estado de Oaxaca) során hadifogságba esett.; míg a másikon azt közlik, hogy 1866. október 31-én hadifogságba esett „Oajaca”-nál (Oaxaca de Juarez, Estado de Oaxaca).

71. Beke János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 99.
szül: 1827, Sáros, Fejér vármegye, katolikus
nyt: magyar, német
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 18., nőtlen
fegy: huszár, 5. huszárszázad, tizedes
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

72. Bekényi István

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 36.; törzskönyvi tételszám (Seite): 13.
szül: 1830, Csarnahó, Zemplén vármegye, református
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1865. jan. 25., nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: 1865. február 26-án mint „vagabund”-ot (értsd: csavargót) kicsapták a mexikói osztrák önkéntes seregből.

73. Belaric Josef

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 26.; törzskönyvi tételszám (Seite): 156.
szül: 1829, Nedelic, Zala vármegye, katolikus
nyt: horvát, német, olasz, cseh
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 8., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint 1860. dec. 23. és 1864. nov. 8. között a cs. kir. seregben szolgált, átlépett az önkéntesek közé)
fegy: vadász, 18. vadászsorozat
ub: 1867. január 20-án belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

74. Belatz Janko

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 10.; törzskönyvi tételszám (Seite): 117.
szül: 1831, Odranski Obrež, „Horvátország” (Túrmezei Kerület), katolikus
nyt: horvát
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 12., nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: 1864. október 1-én dezertált Zágráb és Laibach között.

75. Belobraditz Franz

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 4.; törzskönyvi tételszám (Seite): 105.
szül: 1831, Hribez (?), „Horvátország”, katolikus
nyt: német, horvát
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 26.
fegy: vadász, 6. vadászsorozat
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

76. Bella József, helyesen: Bella Ferenc

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 32.; törzskönyvi tételszám (Seite): 55.
szül: 1832, Nagycsömöte, Vas vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 3., nőtlen
fegy: huszár, 3. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

77. Benedek Mihály

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 27.; törzskönyvi tételszám (Seite): 130.
szül: 1829, Kiskunhalas, Kiskun Kerület, katolikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 9., nőtlen
fegy: huszár, 4. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

einfl: A hazatért „mexikoi oszt. legionáriusoknak kik Jász-Kun kerületi illetőségűek vagy ott tartózkodni szándékoznak” névjegyzékén ld.: Benedek Mihály; szül. idő és hely: 1829, Kiskunhalas; katolikus, nőtlen, aktuális bevételi forrása nem volt, „ezentuli tartózkodási helye”: Kiskunhalas, „kereseti foglalkozása”: nincs adat.¹⁷⁹⁵

78. Benkő Benjámín

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 22.; törzskönyvi tételszám (Seite): 13.
szül: 1830, Méhtelek, Szatmár vármegye, református
nyt: német, magyar, „szláv”, román
szak: kéményseprő
bi: 1864. okt. 2., nőtlen
fegy: vadász, 12. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

79. Benkő Károly

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 18.; törzskönyvi tételszám (Seite): 89.
szül: 1841, Szentkirályszabadja, Veszprém vármegye, református
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. szept. 26., nőtlen
fegy: huszár, 1. huszárszázad
ub: 1865. március 6-án egészségügyi okokból elbocsátották.

¹⁷⁹⁵ MNL JNSZML. IV. 254. A Jászkun Kerület Alkapitányának iratai. 4621/1867

80. Beniovski Alexander

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 22.; törzskönyvi tételszám (Seite): 58.
szül: 1839, Modor, Pozsony vármegye, katolikus
nyt: német, szláv
szak: asztalos
bi: 1864. szept. 27., nőtlen
fegy: tüzér, tüzér technikai szolgálat
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

81. Beöthy János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 101.
szül: 1834, Monor, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: német, olasz, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 18., nőtlen
fegy: huszár, 2. huszárszázad, tizedes
ub: 1866. augusztus 20-án dezertált Tulancingban (Tulancingo de Bravo, Estado de Hidalgo)

82. Berecz István

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 25.; törzskönyvi tételszám (Seite): 167.
szül: 1833, Dunapataj, Pest-Pilis-Solt vármegye, református
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 3., nőtlen
fegy: huszár, 4 huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

empf: Feltehetően azonos azzal a „Borecz Istvánnal” akit, a Paksi Avató Bizottság 1867. május 18-án kelt dokumentuma szerint a paksi Hahn József katonaköteles személy maga helyett kívánta állítani. Az iratban, mint „kiszolgált Mexikói katona, végelbocsájtó levél hiányában” hivatkoznak személyére, hadi szolgálatra alkalmatlannak ítélték.¹⁷⁹⁶

¹⁷⁹⁶ MNL TML IV.254.a. Tolna vármegye első alispánjának iratai, Közigazgatási iratok 802/1867.

83. Berger Vilmos

- ktsz:* törzskönyvszám (Heft): 23.; törzskönyvi tételszám (Seite): 79.
szül: 1829 (1826¹⁷⁹⁷), Pest, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: nincs adat [német, magyar, lengyel, román]
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 1., nőtlen (törzslapjára felvezetésre került korábbi katonai pályája is: 1859-től 1. oszt. hadnagy a cs. kir. seregben, átlépett az önkéntesek közé)
fegy: huszár, 3. huszárszázad
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe, gróf Khevenhüller huszárezredébe.

enf: A Conduite Listéje alapján 1848-49-es szabadságharc idején a cs. kir. seregben szolgált.¹⁷⁹⁸ Az 1859. évi francia-szárd-osztrák háború idején felállított Kecskeméti Önkéntes huszárosztálynál szolgált 1. oszt. alhadnagyként (Berkó István, mint nyugalmazott alhadnagyot említi).¹⁷⁹⁹

1867-ben hadifogságba került, ahol, mint huszárparancsnokot említik.¹⁸⁰⁰

1867 őszén 200 főnyi önkéntes Berger vezényelte alatt tért vissza Európába Gestemünde (ma Bremerhaven része; Németország) kikötőjén keresztül.¹⁸⁰¹ Berger Vilmos idős korában az erdélyi Hátszegen élt, mint nyugalmazott huszárszázados. Unokaöccse az ekkorra már tetemes vagyonra szert tevő amerikai „sajtócézar”, Pulitzer József pénzadományokkal támogatta idős rokonát, aki 1899-ben hunyt el. Mint Csillag András megjegyzi: „Az idős, beteg ember élete végén Pulitzernek írott utolsó leveleiből kiderül, hogy milyen hálás volt a neki nyújtott számottevő segítségért, sőt a meghívásért (kivándorlás céljából), amelynek már nem tudott eleget tenni.”¹⁸⁰²

84. Berkopatz Michael

- ktsz:* törzskönyvszám (Heft): 41.; törzskönyvi tételszám (Seite): 118.
szül: 1840, Velki Gyergjevac, „Horvátország” (Katonai Határőrvidék), katolikus
nyt: német, magyar, olasz
szak: nincs adat
bi: 1866. ápr. 13., nőtlen (korábban a cs. kir. 37. gyalogezrednél szolgált, örvezetőként helyezték át.)
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

¹⁷⁹⁷ Csillag András kutatásai szerint, Berger Vilmos 1826-ban született. CSILLAG 2000. 168.

¹⁷⁹⁸ ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps, Karton 42.

¹⁷⁹⁹ BERKÓ 1930. 74.; *Militär-Schematismus* 1859. 361.

¹⁸⁰⁰ O[ESTE] DE BOPP 1965. 301.

¹⁸⁰¹ *Pesti Napló*, 18. évf. 210. sz. (1867. szeptember 12.) 3.; Közli még: *Magyar Polgár*, 1. évf. 52. sz. (1867. szeptember 18.) 213.

¹⁸⁰² CSILLAG 2000. 168.

85. Berner Celesztin

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 34.; törzskönyvi tételszám (Seite): 199.
szül: 1830, Hédervár, Győr vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. dec. 22., nőtlen
fegy: vadász, 17. vadászszázad
ub: 1866. október 18-án a la carbonerai csata (San Francisco Telixtlahuaca; Estado de Oaxaca) során hadifogságba esett.

86. Berta János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 35.; törzskönyvi tételszám (Seite): 110.
szül: 1834, Csanak (ma Ménfőcsanak), Győr vármegye, katolikus
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1865. jan. 6., nőtlen
fegy: huszár, 5 huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

enf: A hazatért „*mexikoi oszt. legionáriusknak kik Győr megyei illetőségük vagy ott tartózkodni szándékoznak*” névjegyzékén ld.: Berta János; szül. idő és hely: 1834, „Csornok” (Nyitra vármegye); katolikus, nőtlen, aktuális bevételi forrása nem volt, „ezentuli tartózkodási helye”: „Csornok”, „kereseti foglalkozása”: kocsis.; csak ideiglenesen van Győr vármegyében, a jelentések szerint visszatér szülőfalujába.¹⁸⁰³

87. Berthi Gábor

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 22.; törzskönyvi tételszám (Seite): 57.
szül: 1833, Ajka, Veszprém vármegye, evangélikus
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. okt. 11., nőtlen
fegy: huszár, 2. huszárszázad
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

¹⁸⁰³ MNL GyMSML Győr vármegye alispánjának iratai 1236/1867.

88. Bertóthy Marcel, nemes

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 18.; törzskönyvi tételszám (Seite): 186.
szül: 1837, Bertót, Sáros vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”, francia
szak: megyei díjnok
bi: 1864 szept. 26., nőtlen
fegy: huszár, 1. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

empf: Feltehetően azonos azzal a Bertóthy Marcell-lel, aki a hazatérését követően a kir. igazságügyminisztérium írnokaként helyezkedett el, előbb a szvidniki, majd a bártfai, újra a szvidniki végül pedig az eperjesi kir. járásbíró-ságokon. Utolsó állomáshelyéről 1895-ben vonult nyugalomba.¹⁸⁰⁴

89. Berti József Alajos

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 13.; törzskönyvi tételszám (Seite): 112.
szül: 1823, Újarad, Temes vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: könyvkötő
bi: 1864. aug. 22., nőtlen
fegy: tüzér, tüzér technikai szolgálat
ub: 1866. október 31-én dezertált Oaxacánál (Oaxaca de Juárez, Estado de Oaxaca) és a mexikói republikánus sereg ún. „disszidens” egységének szolgálatába lépett.

empf: Azonosnak véljük azzal a St.-Louisban (Missouri, USA) egykoron élt magyar személlyel, akit Liptay Pál említ meg 1873-ben megjelent egyik útleírásában: „Berty J. M. hazánkfia pedig a negyedik utca egyik legnépszerűbb sörházában »Bar Keeper«, azaz: sörmérő pinczér, de ezért még mindig büszke nemesi származására, és ugyancsak dicsekszik vele, sőt e büszkesége nem igen akadályozza, hogy szabad idejében varrógépekkel és zsidókkal is ne kereskedjék.”¹⁸⁰⁵

¹⁸⁰⁴ *Budapesti Közlöny*, 8. évf. 98. sz. (1874. április 30.) 784.; *Igazságügyi Közlöny* 1895. 189.; *Magyarország tiszti cím és névtára* 1879. 182.; *Magyarország tiszti cím és névtára* 1884. 297.; *Magyarország tiszti cím és névtára* 1886. 427.; *Magyarország tiszti cím és névtára* 1887. 427.; *Pesti Napló*, 30. évf. 235. sz. (1879. szeptember 30.) 1.

¹⁸⁰⁵ LIPTAY 1873. 251.

90. Béres József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 97.
szül: 1833, Brassó, Brassó Vidék, református
nyt: német, magyar, román, olasz, „szláv”
szak: csizmadia
bi: 1864. júl. 21., nőtlen
fegy: huszár, 3. huszárszázad, tizedes
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

91. Béres János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 29.; törzskönyvi tételszám (Seite): 135.
szül: 1827, Székesfehérvár, Fejér vármegye, katolikus
nyt: magyar, német, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 24., nőtlen
fegy: vadász, 14. vadászs század
ub: 1866 decemberében dezertált.

92. Bibó Gedeon

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 17.; törzskönyvi tételszám (Seite): 190.
szül: 1836, Kisújszállás, Nagykun kerület, református
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. szept. 20., nőtlen
fegy: huszár, 2. huszárszázad, tizedes
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

empf: Bibó Gedeon századtrombitás neve, – mint „mexicoi önkénytes” – Kisújszállás „Szabadsággal elerestet katonák jegyzéke 1858-1873” című levéltári iratában szerepel.¹⁸⁰⁶ Vargha Zoltán családtörténeti munkája is megerősíti születési helyét és idejét (1836. április 19., Kisújszállás), megemlítve, hogy huszárhadnagyként vett részt a mexikói harcokban és Orizaba ostrománál kitüntette magát, amiért „arany vitézség érmet kapott”.¹⁸⁰⁷

A hazatért „mexikói oszt. legionáriusknak kik Jász-Kun kerületi illetőségük vagy ott tartózkodni szándékoznak” névjegyzékén ld.: Bibó Gedeon; szül. idő és hely: 1836, Kisújszállás; református, nőtlen, aktuális bevételi forrása nem volt, „ezentuli tartózkodási helye”: Szolnok, „kereseti foglalkozása”: nincs adat.¹⁸⁰⁸ Miután Mexikóból hazatért visszavonultan élt és vámospércsi kisbirto-
 kán gazdálkodott egészen 1911 júniusában bekövetkezett haláláig.¹⁸⁰⁹

¹⁸⁰⁶ BABUCS 1996. 8.

¹⁸⁰⁷ VARGHA 1943. 67.

¹⁸⁰⁸ MNL JNSZML. IV. 254. A Jászkun Kerület Alkapitányának iratai. 4621/1867

¹⁸⁰⁹ VARGHA 1943. 67.

93. Bibra von Gleicherwiesen Karl, báró

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 37.; törzskönyvi tételszám (Seite): 165.
szül: 1847, Lipótvár, Nyitra vármegye, katolikus
nyt: német
szak: nincs adat
bi: 1865. febr. 11., nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

einf: Édesapja „Báró Bibra Károly Frigyes honfiusított az 1836-ki országgyűlésen” (1847-1848-ban Lipótvár erődjének parancsnoka).¹⁸¹⁰
 1881-ben hadnagy „a 3. sz. vonatezredben”¹⁸¹¹

94. Bielz Wolf

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 28.; törzskönyvi tételszám (Seite): 177.
szül: 1842, Medgyes, Medgyesszék, evangélikus
nyt: német, magyar
szak: kőműves
bi: 1864. nov. 8., nőtlen
fegy: utász (valószínűsíthetően inkább vadász), 17. vadászszázad
ub: 1867. január 31-én Mexikóban leszerelt és polgári állományba került.

95. Biller András

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 12.; törzskönyvi tételszám (Seite): 9.
szül: 1836, Bismet, Sopron vármegye, katolikus
nyt: német
szak: mészáros
bi: 1864. júl. 28., nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: 1864. október 20-án egészségügyi okokból elbocsátottak.

96. Binder Károly

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 33.; törzskönyvi tételszám (Seite): 49.
szül: 1832, Pozsony, Pozsony vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: bádogos
bi: 1864. dec. 9., nőtlen
fegy: vadász, 18. vadászszázad
ub: 1867. január 20-án Mexikóban leszerelt.

¹⁸¹⁰ NAGY 1858. a. 99–100.; GELICH 1882. 366.

¹⁸¹¹ *Budapesti Közlöny*, 15. évf. 258. sz. (1881. november 12.) 2.

97. Biringer Ferenc

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 10.; törzskönyvi tételszám (Seite): 149.
szül: 1823, Nagyszentmiklós, Torontál vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, szerb, horvát
szak: szabó
bi: 1864. aug. 11., nőtlen
fegy: vadász, 2. vadászs század
ub: 1865. augusztus 11-én a campechei (Campeche; Estado de Campeche) kórházban hunyt el.

98. Bíró József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 25.; törzskönyvi tételszám (Seite): 10.
szül: 1834, Kiskunfélegyháza, Kiskun Kerület, katolikus
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. okt. 25., nőtlen
fegy: huszár, 3. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

eing: A hazatért „*mexikoi oszt. legionáriusoknak kik Jász-Kun kerületi illetőségűek vagy ott tartózkodni szándékoznak*” névjegyzékén ld.: Bíró József; szül. idő és hely: 1834, Kiskunfélegyháza; katolikus, nőtlen, aktuális bevételi forrása nem volt, „ezentuli tartózkodási helye”: Kiskunfélegyháza, „kereseti foglalkozása”: nincs adat.¹⁸¹² Bíró József esetében az az ellentmondás áll fent, ugyanis neve ott szerepel a hazatért „*mexikoi oszt. legionáriusoknak kik Somogy megyei illetőségűek vagy ott tartózkodni szándékoznak*” névjegyzékén is, megegyező adatokkal, eltérés csupán az „ezentuli tartózkodási helye” esetében figyelhető meg, ami ez esetben Szigetvár.¹⁸¹³

99. Bitter Ferenc

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 35.; törzskönyvi tételszám (Seite): 9.
szül: 1828, Monostor, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1865. jan. 6., nőtlen
fegy: vadász, 17. vadászs század
ub: 1866. november 27-én a tacubayai (ma Mexikóváros része) francia katonai kórházban hunyt el.

¹⁸¹² MNL JNSZML. IV. 254. A Jászkun Kerület Alkapitányának iratai. 4621/1867

¹⁸¹³ MNL SML IV. 259. b. Somogy vármegye Alispáni Hivatalának iratai. Közigazgatási iratok 808/1867 II.

100. Blanarik Jozef

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 26.; törzskönyvi tételszám (Seite): 158.
szül: 1834, Bánkeszi, Nyitra vármegye, katolikus
nyt: „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 5., nőtlen
fegy: vadász, 12. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

101. Blaskó Simon

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 1.; törzskönyvi tételszám (Seite): 147.
szül: 1826, Nagykosztolány, Nyitra vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: kertész
bi: 1864. júl. 28., nőtlen
fegy: vadász, 2. vadászszázad, őrvezető
ub: 1866. június 16-án a Santa Gertrudis-i csata (Estado de Tamaulipas) során hadifogságba esett.

102. Blaskovics Miklós

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 107.
szül: 1832, Mosóc, Zólyom vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: szabó
bi: 1864. aug. 16., nőtlen
fegy: tisztiszolga a mexikói osztrák önkéntes sereg hadtesttörzsénél
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

103. Blattner János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 25.; törzskönyvi tételszám (Seite): 12.
szül: 1833, Óbuda, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. okt. 24., nőtlen
fegy: vadász, 2. vadászszázad
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

104. Bock József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 14.; törzskönyvi tételszám (Seite): 53.
szül: 1829, Bicske, Fejér vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: szabó
bi: 1864. aug. 1., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint korábban a cs. kir. seregben szolgált. Belépés ideje: 1860. szept. 26.; Utolsó bejegyzés: 1861. nov. 1.)
fegy: tüzér, 2. tüzérüteg
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

105. Bocsay József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 6.; törzskönyvi tételszám (Seite): 61.
szül: 1832, Nagykőrös, Pest-Pilis-Solt vármegye, református
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. szept. 9., nőtlen
fegy: vadász, 9. vadászsorozat
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 14.

106. Bócz Ferenc

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 29.; törzskönyvi tételszám (Seite): 136.
szül: 1827, Farkasd, Nyitra vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: szabó
bi: 1864. nov. 25., nőtlen
fegy: vadász, 10. vadászsorozat
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

enf: Bona Gábor szerint személye feltehetően megegyezik azon Bocz Ferencel, aki 1849. június 11-én hadnagyként az erdélyi tüzérségnél szolgált tűzmeszterként, és akit ugyancsak azonosnak vél azzal a „Pócz Ferencel, aki 1850. jan. 26. hadnagyként a sumlai menekülttábor lakója, később Isztambulban él, a krími háború után Párizsban telepedik le.”¹⁸¹⁴

¹⁸¹⁴ Ld. BONA GÁBOR: *Az 1848/49-es szabadságharc tisztikara*, javított és bővített online változat: <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Bona-bona-tabornokok-torzstisztek-1/> (Utolsó megtekintés: 2020. május 18.)

107. Boda Ignác, helyesen Boda Pál

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 29.; törzskönyvi tételszám (Seite): 34.
szül: 1826, Nyíregyháza, Szabolcs vármegye, katolikus
nyt: „szláv”, magyar, német
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 20., nőtlen
fegy: huszár, 1. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

inf: A Tomasz Polak által összeállított lista alapján, részt vett az 1863. évi januári lengyel felkelésben. A következőket közli róla: „Paweł Boda (Boda Pál): nyíregyházi polgári család sarja, 46 éves, munkás, kiszolgált katona. A zoloshivi hadbíróóság ítéletével 1864 júliusától egy hónapra börtönre ítélték a felkelésben való részvételért.”¹⁸¹⁵ (Úgy tűnik sikerült megszöknie és visszatérnie a Habsburg Monarchiába.)

A hazatért „*mexikoi oszt. legionáriusknak kik Szabolcs megyei illetőségűek vagy ott tartózkodni szándékoznak*” névjegyzékén ld.: Boda Pál; szül. idő és hely: 1826, Nyíregyháza; katolikus, nőtlen, aktuális bevételi forrása nem volt, „ezentuli tartózkodási helye”: Pest, „kereseti foglalkozása”: nincs adat.¹⁸¹⁶

108. Bogdanovits István

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 22.; törzskönyvi tételszám (Seite): 60.
szül: 1830, Szolnok, Heves és Külső Szolnok vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: pék
bi: 1864. okt. 3., nőtlen
fegy: huszár, 2. huszárszázad
ub: 1865. február 3-án egészségügyi okok miatt elbocsátották.

109. Bogdánzky János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 175.
szül: 1840, Buda, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: pék
bi: 1864. szept. 14., nőtlen
fegy: huszár, 4. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

¹⁸¹⁵ POLAK 1960. 67. Szokola László fordítása.

¹⁸¹⁶ MNL SzSzBML IV. 255/B. Szabolcs vármegye első alispánjának iratai. 117.b

110. Bogyay Vince, várbogyai

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 21.; törzskönyvi tételszám (Seite): 59.
szül: 1840, Pusztakovácsi, Somogy vármegye, katolikus
nyt: magyar, német
szak: nincs adat
bi: 1864. szept. 27., nőtlen (korábbi cs. kir. katonai törzslapját vezették tovább, az erre vonatkozó adatokat ld. a bővebb életrajzában, átlépett az önkéntesek közé)
fegy: vadász, 1. vadászszázad, 1. oszt. hadnagy
ub: 1866. október 18-án a la carbonerai csata (San Francisco Telixtlahuaca; Estado de Oaxaca) során hadifogságba esett. 1866. nov. 8-án századossá léptették elő.

empf: Bővebb életrajzát ld.: Tipikus és atipikus életutak.

111. Bojai Éliás

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 40.; törzskönyvi tételszám (Seite): 171.
szül: 1838, Szabadka, Bács-Bodrog vármegye, katolikus
nyt: magyar, szerb
szak: nincs adat
bi: 1866. ápr. 11., nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

112. Boksay Tivadar

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 21.; törzskönyvi tételszám (Seite): 134.
szül: 1835, Sztankócz, Zemplén vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: tanuló
bi: 1864. aug. 3., nőtlen (korábbi cs. kir. katonai törzslapját vezették tovább, az erre vonatkozó adatokat ld. a bővebb életrajzában, átlépett az önkéntesek közé)
fegy: huszár, 1. huszárszázad, főhadnagy
ub: 1866. május 14-én kilépett a szolgálatból.

empf: Bővebb életrajzát ld.: Tipikus és atipikus életutak.

113. Boleslawski Gustav, nemes

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 39.; törzskönyvi tételszám (Seite): 84.
szül: 1829, Milowitz, Katonai Határőrvidék, romai katolikus
nyt: német, francia, spanyol
szak: nincs adat
bi: 1864. ápr. 19., házas
fegy: ulánus, nincs adat, őrnagy
ub: Ismeretlen időpontban hazatért.

114. Bombai Gusztáv Alajos

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 32.; törzskönyvi tételszám (Seite): 172.
szül: 1839, Túrje, Zala vármegye, katolikus
nyt: magyar, német
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 29., nőtlen
fegy: huszár, 4. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

115. Bonafert Mihály

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 1.; törzskönyvi tételszám (Seite): 61.
szül: 1843 Szendehely, Nógrád vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: kádár
bi: 1864. júl. 29., nőtlen
fegy: utász, 1. utászs század, felsőutász
ub: 1866. november 11-én elesett Xalapa-Enríquez városánál (Estado de Veracruz).

116. Boné Béla, nemes

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 37.; törzskönyvi tételszám (Seite): 164.
szül: 1838, Székesfehérvár, Fejér vármegye, református
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1865. febr. 6., nőtlen
fegy: huszár, nincs adat
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

empf: A családtörténeti adatok alapján azonosnak véljük azzal a Bóné Bélával, aki 1888-ban Nagyszombaton hunyt el,¹⁸¹⁷ és akinek ezt megelőzően három esztendővel egy székesfehérvári örökösödési felhívás kapcsán bukkant fel a neve.¹⁸¹⁸

117. Borbély István

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 5.; törzskönyvi tételszám (Seite): 68.
szül: 1833, Kilti, Somogy vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 19., nőtlen
fegy: vadász, 7. vadászs század
ub: 1866. október 18-án a la carbonerai csata (San Francisco Telixtlahuaca; Estado de Oaxaca) során dezertált és a mexikói republikánus sereg ún. „disszidens” egységének szolgálatába lépett.

¹⁸¹⁷ A Bóné család genealógiáját ld.: KEMPELEN 1911. II. k. 332–333.

¹⁸¹⁸ *Budapesti Közlöny*, 19. évf. 4. sz. (1885. január 6.) 10., ill. a felhívást ld. még: *Budapesti Közlöny*, 19. évf. 5. sz. (1885. január 8.) 9.; *Budapesti Közlöny*, 19. évf. 6. sz. (1885. január 9.) 7.

118. Bordáts István

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 28.; törzskönyvi tételszám (Seite): 7.
szül: 1834, Sárkeresztes, Fejér vármegye, katolikus
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 12., nőtlen
fegy: vadász, 10. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

119. Boros István

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 2.; törzskönyvi tételszám (Seite): 44.
szül: 1833, Debrecen, Bihar vármegye, református
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 22., nőtlen
fegy: huszár, 1. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

120. Borota Stefan, nemes budabrani

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 41.; törzskönyvi tételszám (Seite): 164.
szül: 1839, Bovič, Katonai Határőrvidék, ortodox
nyt: német, horvát
szak: nincs adat
bi: 1866. ápr. 18., nőtlen (korábban a cs. kir. 67. gyalogezrednél szolgált)
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

121. Borsik Ferenc

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 182.
szül: 1833, Eger, Heves és Külső Szolnok vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: szabó
bi: 1864. szept. 12., nőtlen
fegy: huszár, 4. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

122. Bosch Alajos, nemes

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 10.; törzskönyvi tételszám (Seite): 29.
szül: 1829, Pest, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: földmérő
bi: 1864. júl. 16., nőtlen
fegy: utász, 2. utászszázad, őrmester
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

einfl: *Pest-Pilis-Solt-Kiskun-Vármegye általános ismertetője és címtára szerint egyetemi tanulmányait „Bpsten végezte” és részt vett az 1848/49-es magyar szabadságharcban.*¹⁸¹⁹

Hazatérését követően 19 és fél éven keresztül Budapest székesfőváros mérnökeként tevékenykedett. Özvegye, Bosch Alajosné az 1930-as években Pesterzsébeten a Hunyadi utca 30. száma alatt lakott.¹⁸²⁰

123. Bosch József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 21.; törzskönyvi tételszám (Seite): 47.
szül: 1839, Pest, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: nincs adat
szak: nincs adat
bi: 1864. máj. 1., nőtlen (korábbi cs. kir. katonai törzslapját vezették tovább, mely szerint 1859. máj. 18-tól a cs. kir. seregben szolgált, átlépett az önkéntesek közé)
fegy: vadász, 17. vadászszázad, főhadnagy
ub: 1866. október 18-án a la carbonerai csata (San Francisco Telixtlahuaca; Estado de Oaxaca) során hadifogságba esett. 1866. nov. 8-án 2. oszt százados.

124. Boskó Károly

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 9.; törzskönyvi tételszám (Seite): 163.
szül: 1834, Nótincs, Nógrád vármegye, katolikus
nyt: német, „szláv”, magyar
szak: asztalos
bi: 1864. aug. 9., nőtlen
fegy: utász, 1. utászszázad, főutász
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

125. Botos István

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 40.; törzskönyvi tételszám (Seite): 170.
szül: 1836, Kiskunmajsa, Kiskun Kerület, katolikus
nyt: magyar, szlovák
szak: nincs adat
bi: 1866. ápr. 11., nőtlen (korábban a cs. kir. 8. huszárezrednél szolgált)
fegy: huszár, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

¹⁸¹⁹ F. SZABÓ – GYULAY – REXA – SZATHMÁRY é.n. 207.

¹⁸²⁰ Ua.

126. Bozicewic Anton

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 9.; törzskönyvi tételszám (Seite): 163.
szül: 1836, Skradnik, Katonai Határőrvidék, katolikus
nyt: német, olasz, horvát
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 25., nőtlen
fegy: vadász, 7. vadászszázad, örvezető
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

127. Brand Ferdinánd

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 18.; törzskönyvi tételszám (Seite): 194.
szül: 1832, Apatin, Bács-Bodrog vármegye, katolikus
nyt: német, szerb
szak: takács
bi: 1864. szept. 28., nőtlen
fegy: tüzér, tüzérszertár, tüzér technikai szolgálat
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

128. Brandweiner József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 8.; törzskönyvi tételszám (Seite): 30.
szül: 1834, Apatin, Bács-Bodrog vármegye
nyt: német, magyar
szak: halász
bi: 1864. júl. 15., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint korábban a cs. kir. seregben szolgált. Belépés ideje: 1854. jún. 19.; Utolsó bejegyzés: 1864. febr. 19.)
fegy: vadász, 16. vadászszázad
ub: 1866. október 31-én hadifogságba esett „Oajaca”-nál (Oaxaca de Juarez, Estado de Oaxaca).

129. Brankovan Miklós

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 25.; törzskönyvi tételszám (Seite): 168.
szül: 1830, Nagyikikinda, Torontál vármegye, ortodox
nyt: német, magyar, román
szak: tímár
bi: 1864. nov. 4., nőtlen
fegy: vadász, tartalékszázad
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

130. Bräunel Ferdinand

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 21.; törzskönyvi tételszám (Seite): 114.
szül: 1835, Komárom, Komárom vármegye, katolikus
nyt: nincs adat [német, olasz, cseh, magyar]
szak: tanuló
bi: 1864. aug. 14., nőtlen (korábbi cs. kir. katonai törzslapja is csatolva és a mexikói sereg katonai törzslapjára is rávezették a korábbi adatait, mely szerint 1851. febr. 11-től a cs. kir. seregben szolgált, átlépett az önkéntesek közé)
fegy: ulánus, 1. ulánusszázad, főhadnagy
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

131. Bredl Ádám

ktsz: törzskönyv száma (Heft): 29.; törzskönyvi tételszám (Seite): 36.
szül: 1828, Sopron, Sopron vármegye, evangélikus
nyt: német, magyar
szak: molnár
bi: 1864. nov. 18., nőtlen
fegy: vadász, 10. vadászszázad
ub: 1867. január 11-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

inf: Az *El Diario del Imperio* 1867. június 19-i számában a mexikói ezüst vitézségi érem kitüntetettjei között szerepel, mint a 18. gyalogzászlóalj közkaptonája.¹⁸²¹

132. Brenner Josef

ktsz: törzskönyv száma (Heft): 42.; törzskönyvi tételszám (Seite): 196.
szül: 1837, Tarcsa, Vas vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: asztalos
bi: 1866. ápr. 25., nőtlen
fegy: huszár, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

133. Brenner Mihály

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 33.; törzskönyvi tételszám (Seite): 51.
szül: 1832, Szászrégen, Torda vármegye, evangélikus
nyt: német, magyar, román
szak: kádár
bi: 1864. dec. 3., nőtlen
fegy: huszár, 3. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

¹⁸²¹ *El Diario del Imperio*, Tomo 5., Num. 740. (19 de Junio de 1867) 1.

134. Breier (Jakab) József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 29.; törzskönyvi tételszám (Seite): 193.
szül: 1836, Szécsény, Nógrád vármegye, izraelita
nyt: nincs adat
szak: orvos
bi: nincs adat, nőtlen
fegy: tábori orvoskar
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe, gróf Khevenhüller huszárezredébe.

inf: Bővebb életrajzát ld.: Tipikus és atipikus életutak.

135. Bréger József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 18. (32.); törzskönyvi tételszám (Seite): 151. (113.)
szül: 1844, Kassa, Abaúj vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. szept. 25., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint korábban a cs. kir. seregben szolgált. Belépés ideje: 1860. jún. 6. ; Utolsó bejegyzés: 1862. márc. 15.)
fegy: vadász, 18. vadászszázad, alvadász
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

136. Bruckner Mihály

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 36.; törzskönyvi tételszám (Seite): 21.
szül: 1834, Fogaras, Fogaras Vidéke, katolikus
nyt: német, magyar, román
szak: nincs adat
bi: 1865. jan. 22., nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: 1866. október 18-án a la carbonerai csata (San Francisco Telixtlahuaca; Estado de Oaxaca) során hadifogságba esett.

137. Brückner Johann

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 7.; törzskönyvi tételszám (Seite): 185.
szül: 1832, Renn, Beszterce Vidéke, evangélikus
nyt: német, magyar, román
szak: nincs adat
bi: 1864. szept. 2., nőtlen
fegy: utász, 1 utászszázad, szakaszvezető
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

138. Brunner Reinhold

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 40.; törzskönyvi tételszám (Seite): 148.
szül: 1828, Nagykanizsa, Zala vármegye, katolikus
nyt: magyar, német, olasz
szak: mézeskalácsos
bi: 1866. ápr. 11., nőtlen (korábban a cs. kir. 5. huszárezrednél szolgált)
fegy: huszár, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

139. Brzezani Josef

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 35.; törzskönyvi tételszám (Seite): 107.
szül: 1833, Sztranszké, Trencsén vármegye, katolikus
nyt: német, „szláv”
szak: molnár
bi: 1865. jan. 8., nőtlen
fegy: vadász, 17. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

140. Brzansky József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 3.; törzskönyvi tételszám (Seite): 162.
szül: 1845, Nagykosztolány, Pozsony vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 26., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint korábban a cs. kir. seregben szolgált. Belépés ideje: 1862. szept. 11.; Utolsó bejegyzés: 1864. márc. 3.)
fegy: vadász, 5. vadászszázad
ub: 1866. június 16-án a Santa Gertrudis-i csatában (Camargo, Estado de Tamaulipas) elesett.

141. Bubenik Ferenc, helyesen: Bubenik János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 25.; törzskönyvi tételszám (Seite): 160.
szül: 1826, Szarvas, Békés vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. okt. 29., nőtlen
fegy: huszár, 2. huszárszázad
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

142. Buda Pál

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 28.; törzskönyvi tételszám (Seite): 150.
szül: 1828, Csicsó, Zala vármegye, katolikus
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 14., nőtlen
fegy: huszár, 4. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

143. Buday Sándor

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 18.; törzskönyvi tételszám (Seite): 22.
szül: 1834, Nagyvárad, Bihar vármegye, görögkatolikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. szept. 20., nőtlen
fegy: vadász, 11. vadászszázad
ub: 1866. augusztus 12-én hadifogságba esett Tlapacoyannál (Estado de Veracruz).

144. Budjács Johann

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 15.; törzskönyvi tételszám (Seite): 49.
szül: 1832, Podhrágy, Trencsén vármegye, katolikus
nyt: német, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. szept. 7., nőtlen
fegy: ulánus, 2. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

145. Budoscsák Márton

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 187.
szül: 1833, Óbeszterce, Trencsén vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. szept. 7., nőtlen
fegy: huszár, 5. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

146. Bujtás József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 28.; törzskönyvi tételszám (Seite): 8.
szül: 1833, Fertőszentmiklós, Sopron vármegye, katolikus
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 8., nőtlen
fegy: vadász, 12. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

empf: A hazatért „mexikói oszt. legionáriusknak kik Somogy megyei illetőségűek vagy ott tartózkodni szándékoznak” névjegyzékén ld.: Bujtás József; szül. idő és hely: 1832, „Szt. Miklós”; katolikus, nőtlen, aktuális bevételi forrása nem volt, „ezentuli tartózkodási helye”: „Szt. Miklós”, „kereseti foglalkozása”: nincs adat.¹⁸²²

¹⁸²² MNL SML IV. 259. b. Somogy vármegye Alispáni Hivatalának iratai. Közigazgatási iratok 808/1867 II.

147. Bujtás Péter

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 29.; törzskönyvi tételszám (Seite): 38.
szül: 1834, Fertőszentmiklós, Sopron vármegye, katolikus
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 16., nőtlen
fegy: vadász, 17. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

148. Bukowetz Dávid

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 24.; törzskönyvi tételszám (Seite): 149.
szül: 1819, Dobronak, Zala vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, olasz
szak: nincs adat
bi: 1864. okt. 24., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint korábban a cs. kir. seregben szolgált. Belépés ideje: 1841. júl. 31.; Utolsó bejegyzés: 1857. jan. 16.)
fegy: huszár, 5. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

149. Bukovits István

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 66.
szül: 1835, Gyöngyös, Heves és Külső Szolnok vármegye, katolikus
nyt: magyar
szak: molnár
bi: 1864. aug. 19., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint korábban a cs. kir. seregben szolgált. Belépés ideje: 1854. dec. 15.; Utolsó bejegyzés: 1864. máj. 24.)
fegy: huszár, 1. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

150. Bulusa Lukac

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 15.; törzskönyvi tételszám (Seite): 193.
szül: 1833, Szerb-Szentpéter, Torontál vármegye, ortodox
nyt: német, szerb, (román?), cseh
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 15., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint 1854. márc. 17. és 1864. júl. 15. között a cs. kir. seregben szolgált, átlépett az önkéntesek közé)
fegy: ulánus, 4. ulánusszázad
ub: 1865. augusztus 15-én elesett „San Pedro de Toquile”-nél.

151. Buresch Jusztin

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 3.; törzskönyvi tételszám (Seite): 18.
szül: 1834, Rajec, Trencsén vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 15., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint korábban a cs. kir. seregben szolgált. Belépés ideje: 1854. okt. 16.; Utolsó bejegyzés: 1862. júl. 1.)
fegy: tisztszolgá a mexikói osztrák önkéntes sereg hadtesttörzsénél
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

152. Burgermann Ottó

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 32.; törzskönyvi tételszám (Seite): 23.
szül: 1829, Temesvár, Temes vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, román, olasz
szak: csiszoló
bi: 1864. dec. 2., nőtlen
fegy: nincs adat (vadász)
ub: 1867. január 30-án elesett Córdobánál (Estado de Veracruz).

153. Burggel Ferenc

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 8.; törzskönyvi tételszám (Seite): 100.
szül: 1837, Aranyosmarót, Bars vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: szakács
bi: 1864. júl. 21.
fegy: vadász, nincs adat
ub: 1864. november 16-án a kiszállítást megelőzően elhunyt a laibachi (ljubjanai) kórházban.

154. Burghart Antal

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 3.; törzskönyvi tételszám (Seite): 99.
szül: 1828, Buda, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: kőműves
bi: 1864. aug. 5., nőtlen
fegy: vadász, 12. vadászszázad
ub: 1867. január 20-án belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

155. Burián István

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 23.; törzskönyvi tételszám (Seite): 66.
szül: 1830, Kunszentmiklós, Kiskun kerület, református
nyt: német, magyar
szak: mérnök
bi: 1864. okt. 3., nőtlen
fegy: huszár, 5. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

eingf: A hazatért „mexikoi oszt. legionáriusoknak kik Jász-Kun kerületi illetőségek vagy ott tartózkodni szándékoznak” névjegyzékén ld.: Burián István; szül. idő és hely: 1830, Kiskunszentmiklós; református, nőtlen, aktuális bevételi forrása nem volt, „ezentuli tartózkodási helye”: Kiskunszentmiklós, „kereseti foglalkozása”: mérnök.¹⁸²³

156. Burián János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 24.; törzskönyvi tételszám (Seite): 8.
szül: 1830, Monor, Pest-Pilis-Solt vármegye, református
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. okt. 12., nőtlen
fegy: vadász, 7. vadászs század
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

157. Buzza Karl

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 42.; törzskönyvi tételszám (Seite): 148.
szül: 1834, Nagytapolcsány, Nyitra vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: cipészinás
bi: 1866. ápr. 20., nőtlen (korábban a cs. kir. 2. és 52. gyalogezredeknél szolgált)
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

¹⁸²³ MNL JNSZML. IV. 254. A Jászkun Kerület Alkapitányának iratai. 4621/1867

158. Bydeskuty Aladár, ippi, nemes

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 21.; törzskönyvi tételszám (Seite): 49.

szül: 1834, Komarócz, Sáros vármegye, katolikus

nyt: nincs adat [német, magyar, szlovák, francia]

szak: nincs adat

bi: 1864. aug. 3., nőtlen (korábbi cs. kir. katonai törzslapja is csatolva és a mexikói sereg katonai törzslapjára is rávezették a korábbi adatait, az erre vonatkozó adatokat ld. a bővebb életrajzában, átlépett az önkéntesek közé)

fegy: utász, 1. utászszázad, főhadnagy

ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

empf: Bővebb életrajzát ld.: Tipikus és atipikus életutak.

159. Bydeskuty Sándor, ippi, nemes

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 32.; törzskönyvi tételszám (Seite): 86.

szül: 1841, Komarócz, Sáros vármegye, katolikus

nyt: német, magyar, „szláv”

szak: nincs adat

bi: 1864. aug. 3., nőtlen (korábbi cs. kir. katonai törzslapja is csatolva és a mexikói sereg katonai törzslapjára is rávezették a korábbi adatait, az erre vonatkozó adatokat ld. a bővebb életrajzában, átlépett az önkéntesek közé)

fegy: vadász (?), 1. oszt. alhadnagy¹⁸²⁴

ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

empf: Bővebb életrajzát ld.: Tipikus és atipikus életutak.

¹⁸²⁴ Ld.: Mexikanische Österreichische Freiwilligenkorps tisztikara.

VIII. 3. / C

160. Cebecauer István

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 2.; törzskönyvi tételszám (Seite): 91.
szül: 1839, Zvarin, Liptó vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: szabó
bi: 1864. aug. 19., nőtlen
fegy: vadász, 3. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

161. Chodnitzky János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 38.; törzskönyvi tételszám (Seite): 78.
szül: 1830, Turoluka, Nyitra vármegye, evangélikus
nyt: „szláv”, magyar, német
szak: nincs adat
bi: 1865. febr. 9., nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: 1866. június 16-án a santa gertrudisi csatában (Estado de Tamaulipas) eltűnt, utólag rávezetett dátum nélküli feljegyzés szerint menet közben meghalt.

162. Chrypko Johann

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 11.; törzskönyvi tételszám (Seite): 65.
szül: 1834, Scsavnik, Szepes vármegye, katolikus
nyt: „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 25., nőtlen
fegy: vadász, 15. vadászszázad
ub: 1866. június 16-án a santa gertrudisi csata (Camargo, Estado de Tamaulipas) során hadifogságba esett, majd egy hadifogoly csere során kiszabadult és az osztrák SMS Dandolo korvett fedélzetén hazatért.

163. Chvala Imre

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 9.; törzskönyvi tételszám (Seite): 165.
szül: 1832, Selmecebánya, Hont vármegye, katolikus
nyt: német, „szláv”
szak: bányász
bi: 1864. júl. 16., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint 1854. márc. 14. és 1864. jún. 30. között a cs. kir. seregben szolgált, átlépett az önkéntesek közé)
fegy: utász, 1. utászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

164. Czambach Lajos

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 3.; törzskönyvi tételszám (Seite): 20.
szül: 1834, Köpcsény, Moson vármegye, katolikus
nyt: német
szak: kádár
bi: 1864. júl. 16., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint 1854. jún. 19. és 1864. jún. 30. között a cs. kir. seregben szolgált, átlépett az önkéntesek közé)
fegy: utász, 2. utászs század
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

165. Czeke Gottfried Miklós, szentgyörgyi, nemes

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 32.; törzskönyvi tételszám (Seite): 165.
szül: 1833, Kőszeg, Vas vármegye, evangélikus
nyt: nincs adat [német, magyar, lengyel]
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 3., nincs adat (korábbi cs. kir. katonai törzslapját vezették tovább, az erre vonatkozó adatokat ld. a bővebb életrajzában, átlépett az önkéntesek közé)
fegy: huszár, 1. oszt. százados a mexikói osztrák önkéntes sereg hadtesttörzsénél
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

einfl: Bővebb életrajzát ld.: Tipikus és atipikus életutak.

166. Czellár Imre

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 11.; törzskönyvi tételszám (Seite): 97.
szül: 1832, Bonyhád, Tolna vármegye, katolikus
nyt: nincs adat (régi törzslapján német, magyar, cseh)
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 18., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint 1860. szept. 17. és 1861. márc. 5. között a cs. kir. seregben szolgált)
fegy: vadász, 13. vadászs század, alvadász
ub: 1866. október 18-án a la carbonerai csata (San Francisco Telixtlahuaca; Estado de Oaxaca) során eltűnt.

167. Czifra Pál

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 41.; törzskönyvi tételszám (Seite): 106.
szül: 1840, Veszprém, Veszprém vármegye, katolikus
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1866. ápr. 15., nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

168. Czillich Guido, báró

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 21.; törzskönyvi tételszám (Seite): 127.

szül: 1824, Bécs, Alsó-Asuztria, katolikus

nyt: nincs adat [német, magyar, olasz, francia, latin]

szak: magyar nemesi testőr (1847) és a Magyar Udvari Kancellária fogalmazója

bi: 1864. júl. 17., nőtlen (korábbi cs. kir. katonai törzslapja is csatolva és a mexikói sereg katonai törzslapjára is rávezették a korábbi adatait, az erre vonatkozó adatokat ld. a bővebb életrajzában, átlépett az önkéntesek közé)

fegy: huszár őrnagy, a mexikói osztrák önkéntes sereg hadtesttörzsénél

ub: 1866. okt. 15-én áthelyezték a mexikói 5. lovasezredhez.

einf: Bővebb életrajzát ld.: Tipikus és atipikus életutak.

VIII. 4. / CS

169. Csacsó Antal

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 3.; törzskönyvi tételszám (Seite): 21.
szül: 1833, Hamzsabég (napjainkban Érd), Fejér vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: cipész
bi: 1864. júl. 15., nőtlen
fegy: vadász, 4. vadászszázad
ub: 1866. nov. 12-én dezertált Xalappa-Enríquez városánál (Estado de Veracruz).

170. Csapó Sámuel

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 22.; törzskönyvi tételszám (Seite): 70.
szül: 1839, Győr, Győr vármegye, evangélikus
nyt: német, magyar
szak: pék
bi: 1864. okt. 6., nőtlen
fegy: huszár, 1. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

171. Cseh Andreas

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 29.; törzskönyvi tételszám (Seite): 149.
szül: 1833, Chocholná (Tarajosvelcsősz), Trencsén vármegye, katolikus
nyt: „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 23., nőtlen
fegy: huszár, 5. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

172. Cseh János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 26.; törzskönyvi tételszám (Seite): 78.
szül: 1834, Kiskunfélegyháza, Kiskun Kerület, katolikus
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. okt. 28., nőtlen
fegy: huszár, 3. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

empf: A hazatért „mexikoi oszt. legionáriusknak kik Jász-Kun kerületi illetőségűek vagy ott tartózkodni szándékoznak” névjegyzékén ld.: Cseh János: szül. idő és hely; 1833, Kiskunfélegyháza; katolikus, családi állapot: nincs adat, aktuális bevételi forrása nem volt, „ezentuli tartózkodási helye”: Kiskunfélegyháza, „kereseti foglalkozása”: nincs adat.¹⁸²⁵

¹⁸²⁵ MNL JNSZML. IV. 254. A Jászkun Kerület Alkapitányának iratai. 4621/1867

173. Csereklyei Antal

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 33.; törzskönyvi tételszám (Seite): 65.
szül: 1836, Kiskunhalas, Kiskun kerület, katolikus
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. dec. 5., nőtlen
fegy: huszár, 4. huszárszázad
ub: 1866. augusztus 13-án dezertált Cuernavacanál (Estado de Morelos).

174. Csergédy János

ktsz: törzskönyvszáma (Heft): 21.; törzskönyvi tételszám (Seite): 83.
szül: 1836, Szászsebes, Szászsebeszék, katolikus
nyt: német, magyar, román
szak: tanuló
bi: 1864. júl. 17., nőtlen (korábbi cs. kir. katonai törzslapja is csatolva és a mexikói sereg katonai törzslapjára is rávezették a korábbi adatait, mely szerint korábban a cs. kir. seregben szolgált. Belépés ideje: 1855. ápr. 5.; Utolsó bejegyzés: 1862 szept.)
fegy: vadász, 17. vadászsorozat, 2. oszt. hadnagy
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

einf: A kolozsvári *Magyar Polgár* 1871. április 17-én a következőket közli a hazatéréséről: „László Béla és Csergedi városunk fiai, mint mexicói önkéntesek Pestre érkeztek egy csomó sebesült bajtárral.”¹⁸²⁶

175. Cserna Gábor

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 6.; törzskönyvi tételszám (Seite): 58.
szül: 1826, Csősz, Fejér vármegye, református
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. szept. 4., nőtlen
fegy: vadász, 9. vadászsorozat
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

176. Cserven Johann

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 12.; törzskönyvi tételszám (Seite): 189.
szül: 1841, Hodrusbánya, Hont vármegye, katolikus
nyt: német, „szláv”
szak: pék
bi: 1864. aug. 26., nőtlen
fegy: vadász, 15. vadászsorozat
ub: 1866. június 16-án elesett a santa gertrudisi csatában (Camargo, Estado de Tamaulipas).

¹⁸²⁶ *Magyar Polgár*, 1. évf. 10. sz. (1867. április 17.) 41.

177. Cserveny Karl

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 27.; törzskönyvi tételszám (Seite): 139.
szül: 1833, Zsíkva, Bars vármegye, katolikus
nyt: „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 1., nőtlen
fegy: vadász, 1. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

178. Cseszneky Ferenc

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 23.; törzskönyvi tételszám (Seite): 87.
szül: 1828, Dudar, Veszprém vármegye, katolikus
nyt: magyar
szak: kovács
bi: 1864. okt. 11., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint korábban a cs. kir. seregben szolgált. Belépés ideje: 1854. jún. 21.; Utolsó bejegyzés: 1864. jún. 30.)
fegy: huszár, 1. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

179. Csiba István

ktsz: törzskönyvszám (Heft): sorszám nélkül [46.]; törzskönyvi tételszám (Seite): sorszám nélkül.
szül: 1837, Nagy Fajkürt, Bars vármegye; katolikus
nyt: magyar, német, „szláv”
szak: nincs adat
bi: nincs adat (valamikor 1864 tavaszán), nőtlen (korábbi katonai törzslapját vezették tovább, mely szerint 1858. márc. 2-től a cs. kir. seregben szolgált)
fegy: testőrszolgálat (Palatinel Guard)
ub: nincs adat

180. Csík Pál, csikvándi, nemes

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 25.; törzskönyvi tételszám (Seite): 171.
szül: 1837, Surány, Vas vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, francia, olasz
szak: nincs adat
bi: 1864. okt. 28., nőtlen
fegy: huszár, 3. huszárszázad
ub: 1867 áprilisában Salzburgon keresztül hazatér.

181. Csizmadia János, nemes

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 21.; törzskönyvi tételszám (Seite): 119.
szül: nincs adat, Körmend, Vas vármegye, nincs adat
nyt: nincs adat
szak: nincs adat
bi: 1864. okt. 1., nincs adat
fegy: huszár, 4. huszárszázad, hadnagy
ub: 1867. január 1-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

inf: 1866. okt. 20. 2. oszt. kapitány a mexikói osztrák önkéntes sereg huszár-ságánál. 1867. február 13-tól 1. oszt. kapitány a Mexikói Császári Nemzeti Hadsereg lovasságánál, 1867. április 22-en újból előléptették (rang nem került feltüntetésre).¹⁸²⁷ Egykori bajtársa, Varjassy Béla egyik visszaemlékezését a következő sorokkal zárja: „Csizmadia József (sic!) visszatért – értsd Magyarországra, a szerző –, s 1869-ben a pesti Sándor-utcai palota karzatán örült meg és nemsokára meghalt.”¹⁸²⁸

182. Csizmadia József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 1. (32.); törzskönyvi tételszám (Seite): 149. (47.)
szül: 1824, Vízvár, Somogy vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, olasz, „szláv”
szak: diák
bi: 1864. júl. 27., nőtlen
fegy: a Grundbuch Indexben eltérő adatok szerepelnek, az egyik szerint: vadász, 2. vadászszázad, a másik adat alapján: huszár, 4. huszárszázad, hadnagy
ub: 1866. augusztus 24-én dezertált Perote városánál (Estado de Veracruz).

¹⁸²⁷ AH SDN Operaciones Militares, XI/481.3/7802.

¹⁸²⁸ VARJASSY 1901. 2.

183. Csonka András¹⁸²⁹

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 106.
szül: 1830, Hajdúnánás, Hajdú kerület, református
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 11., nőtlen
fegy: huszár, 5. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

inf: Talán azonos azzal a Csonka Andrással, aki, mint a törökországi magyar emigráció tagja, egykori 48-49-es altisztként 1854-ben Isztambulban tartózkodott.¹⁸³⁰

A hazatért „*mexikoi oszt. legionáriusknak kik Szabolcs megyei illetőségűek vagy ott tartózkodni szándékoznak*” névjegyzékén ld.: Csonka András; szül. idő és hely: 1830, Hajdúnánás; református, nőtlen, aktuális bevételi forrása nem volt, „ezentuli tartózkodási helye”: Hajdúnánás, „kereseti foglalkozása”: nincs adat.¹⁸³¹

184. Csontos József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 26.; törzskönyvi tételszám (Seite): 171.
szül: 1828, Komárom, Komárom vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, olasz
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 5., nőtlen
fegy: vadász, 12. vadászs század
ub: 1866. január 6-án elesett Zacatlánnál (Estado de Puebla).

¹⁸²⁹ A Hadtörténelmi Közleményekben megjelent Tardy-féle listán eltérő névalak szerepel. Ld. Csonka Antal. TARDY 1990. 151.

¹⁸³⁰ CSORBA 1999. 16.

¹⁸³¹ MNL SzSzBML IV. 255/B. Szabolcs vármegye első alispánjának iratai. 117.b

185. Csupp József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 98.
szül: 1827, Lócse, Szepes vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 24., nőtlen
fegy: vadász, 1. vadászszázad
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

empf: Bona Gábor adatai szerint 1828-ban született,¹⁸³² kőművesmesterséget tanult, majd 1843-tól közvitézzé lett. 1847-ben a 60. Wasa gyalogezred tizedese, amelynek 2. zászlóaljával 1848 őszén csatlakozott az újonnan felállított honvédsereghez. Kezdetben a délvidéki harcokban vett részt, majd 1849 áprilistól a IV. bácskai hadtest 120. honvédszászlóaljában szolgált. A szabadságharc bukását követően besorozták a 39. gyalogezredbe, ahonnan 1854-ben leszerelték. Ugyanezen év folyamán önkéntesként belépett a 32. gyalogezredhez, ahonnan 1862-ben elbocsátották.¹⁸³³

186. Csuppy János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 26.; törzskönyvi tételszám (Seite): 76.
szül: 1831, Völcselj, Moson vármegye, katolikus
nyt: magyar, német
szak: mészáros
bi: 1864. okt. 31., nőtlen
fegy: vadász, 7. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

¹⁸³² Ld. BONA GÁBOR: *Az 1848/49-es szabadságharc tisztikara*, javított és bővített online változat: <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Bona-bona-tabornokok-torzstisztek-1/> (Utolsó megtekintés: 2020. május 18.)

¹⁸³³ BONA 1998. I. k. 285–286.

VIII. 5. / D

187. Dants Pál

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 34.; törzskönyvi tételszám (Seite): 193.
szül: 1832, Hajdúszoboszló, Hajdú kerület, református
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. dec. 27., nőtlen
fegy: vadász, 17. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

einf: A hazatért „mexikoi oszt. legionáriusknak kik Szabolcs megyei illetőségiük vagy ott tartózkodni szándékoznak” névjegyzékén ld.: Dants Pál; szül. idő és hely: 1830, Szoboszló (Hajdúszoboszló); református, nőtlen, aktuális bevételi forrása nem volt, „ezentuli tartózkodási helye”: Szoboszló (Hajdúszoboszló), „kereseti foglalkozása”: nincs adat.¹⁸³⁴

188. Deák József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 7.; törzskönyvi tételszám (Seite): 43.
szül: 1838, Székesfehérvár, Fejér vármegye, katolikus
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 9., nőtlen
fegy: vadász, 10. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

¹⁸³⁴ MNL SzSzBML IV. 255/B. Szabolcs vármegye első alispánjának iratai. 117.b

189. Deák Sándor, nemes

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 12.; törzskönyvi tételszám (Seite): 117.
szül: 1836, Tárnok, Zala vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, román
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 15., nőtlen
fegy: vadász, 1. vadászszázad, szakaszvezető
ub: 1866. október 26-án elesett „Jalapa”-nál (Xalapa-Enríquez, Estado de Veracruz).

empf: Bekő Tamás a következőt közli 1864 előtti pályájáról: Deák Sándor „a bankóhamisításról elhíresült Deák György és az olasz vérű bécsi szépség, Profetti Karolina házasságából született 1836-ban Tárnok községben. Középiskolai tanulmányait követően felcsapott katonának, és a cs. kir. 48. Ernő gyalogezred kötelékében egészen az őrmesterségig vitte. Amikor a hosszú szolgálati évek után 1863-ban tartalékkállományba került, és obsitlevelével a hóna alatt ismét hazai földre lépett, már csak egyetlen fivére, Jenő volt életben. Sándor azonban nehezen találta a helyét bátyja környezetében. Nem értett a gazdálkodáshoz (talán nem is akart igazán), jól fizető nyakkendőhívatal ügyében pedig – kellő képzettség és protekció nélkül – hiába is kopogtatott a vármegyeház kapuján. Így amikor 1864 nyarán a főispán engedélyével Zala megye járásaiban is kihirdették a légió szervezését, nem sokat teketóriázott, és július 15-én – 6 éves szolgálati időre és 25 forint foglaló ellenében – önként vállalkozott a veszélyes tengerentúli kalandra.”¹⁸³⁵

190. Deák-Tóth Mihály

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 32.; törzskönyvi tételszám (Seite): 51.
szül: 1837, Szentléránt (1939-től Sorkifalud része), Vas vármegye, katolikus
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 3., nőtlen
fegy: ulánus, 2. ulánusszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

empf: A hazatért „*mexikoi oszt. legionáriusknak kik Vas megyei illetőségűek vagy ott tartózkodni szándékoznak*” névjegyzékén ld.: Tóth Deák Mihály; szül. idő és hely: 1837, Szentléránt; katolikus, nőtlen, aktuális bevételi forrása nem volt, „ezentuli tartózkodási helye”: Szentléránt, „kereseti foglalkozása”: nincs adat.¹⁸³⁶

¹⁸³⁵ BEKŐ 2016. 10.

¹⁸³⁶ MNL VaML Alisp. Közig. ir. 491/a/1867.

191. Decret Karl

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 20.; törzskönyvi tételszám (Seite): 56.
szül: 1830, Rohonc, Zólyom vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”, olasz
szak: nincs adat
bi: 1864. okt. 6., házas
fegy: vadász, 7. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

192. Decsy István

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 3.; törzskönyvi tételszám (Seite): 24.
szül: 1836, Beczkó, Trencsén vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: szabó
bi: 1864. júl. 26., nőtlen
fegy: vadász, 4. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

193. De la Motte Artúr, gróf

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 28.; törzskönyvi tételszám (Seite): 116.
szül: 1838, Telgárt, Gömör vármegye, katolikus
nyt: magyar, német, francia, olasz
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 12., nőtlen
fegy: huszár, 5. huszárszázad, tizedes
ub: Hazatért (hazatérésének pontos dátuma nincs feltüntetve).

einf: Bővebb életrajzát ld.: Tipikus és atipikus életutak.

194. Demetrovics József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 6.; törzskönyvi tételszám (Seite): 59.
szül: 1830, Nádasd, Vas vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: szappanfőző
bi: 1864. szept. 7., nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: 1865. január 16-án, mint katonai szolgálatra alkalmatlan leszerelt.

195. Demián Konstantin

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 4.; törzskönyvi tételszám (Seite): 65.
szül: 1830, Segesvár, Segesvárszék, görögkatolikus
nyt: román, német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 5., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint korábban a cs. kir. seregben szolgált. Belépés ideje: 1852. ápr. 3.; Utolsó bejegyzés: 1862. jún. 30.)
fegy: vadász, 6. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

196. Demjén Lajos

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 42.; törzskönyvi tételszám (Seite): 133.
szül: 1830, Szatmár (Ma Szatmárnémeti), Szatmár vármegye, katolikus
nyt: magyar, olasz
szak: nincs adat
bi: 1866. ápr. 17., nőtlen (korábban a cs. kir. 5. huszárezrednél szolgált)
fegy: huszár, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

197. Dengyel Márton

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 4.; törzskönyvi tételszám (Seite): 108.
szül: 1834, Mardos, Medgyesszék, evangélikus
nyt: német, román
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 2., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint korábban a cs. kir. seregben szolgált. Belépés ideje: 1854. jún. 18.; Utolsó bejegyzés: és 1862. jún. 30.)
fegy: vadász, 6. vadászszázad
ub: 1866. november 8-án „Mineral del Monte”-nál elesett (Real del Monte, Estado de Hidalgo).

198. Derencsér Károly

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 31.; törzskönyvi tételszám (Seite): 137.
szül: 1829, Felsőpulya, Sopron vármegye, katolikus
nyt: magyar, német
szak: nincs adat
bi: 1864. dec. 9., nőtlen
fegy: vadász, 18. vadászszázad
ub: 1865. január 16-án egészségügyi okokból elbocsátották.

199. Dessewffy Eduárd, cserneki és tarkeői, nemes

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 31.; törzskönyvi tételszám (Seite): 138.
szül: 1839, Olysó, Sáros vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. dec. 1., nőtlen
fegy: huszár, 3. huszárszázad
ub: 1866. október 24-én dezertált „Pachuca”-nál (Pachuca de Soto, Estado de Hidalgo).

empf: Éble Gábor családtörténeti munkája alapján 1839. május 29-én született és Tarcán keresztelték.¹⁸³⁷

200. Dezső András

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 32.; törzskönyvi tételszám (Seite): 175.
szül: 1834, Lelle (ma Balatonlelle), Somogy vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: kereskedősegéd
bi: 1864. dec. 9., nőtlen
fegy: huszár, 5. huszárszázad
ub: 1866. október 8-án a tacubayai (ma Mexikóváros része) francia kórházban hunyt el.

201. Dényi Ignác

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 102.
szül: 1837, Pinnyéd, Győr vármegye, katolikus
nyt: magyar, német
szak: molnár
bi: 1864. aug. 30., nőtlen
fegy: vadász, 11. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

202. Dietrich Adolf

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 21.; törzskönyvi tételszám (Seite): 18.
szül: 1829, Nagyszeben, Szepesszék, evangélikus
nyt: nincs adat
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 17., nőtlen (korábbi cs. kir. katonai törzslapját vezették tovább, az erre vonatkozó adatokat ld. a bővebb életrajzában, átlépett az önkéntesek közé)
fegy: vadász, 18. vadászszázad, százados
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

empf: Bővebb életrajzát ld.: Tipikus és atipikus életutak.

¹⁸³⁷ ÉBLE 1903. 293.; V. tábla.

203. Dihanits József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 8.; törzskönyvi tételszám (Seite): 188.
szül: 1830, Darázsfalva, Sopron vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 26., nőtlen
fegy: utász, 2. utászs század
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

204. Dimčoglič Georg

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 27.; törzskönyvi tételszám (Seite): 153.
szül: 1835, Zimony, Katonai Határőrvidék, ortodox
nyt: német, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 10., nőtlen
fegy: vadász, 9. vadászs század
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

inf: 1865 decemberében a császárhoz folyamodott polgári foglalkozás elnyerése céljából. 1866 márciusában édesapja írt levelet a császárhoz, melybe kérte, hogy fiát engedjék haza, akit, mint rokkant katonát a pueblai hadraktárba rendelték szolgálatra. A levélből az is kiderül, hogy Dimeglics feleségét és gyermekét hátrahagyva hajózott el Mexikóba. A levelezés idején Dimčoglič lopás vétsége miatt börtönben volt.¹⁸³⁸

1902-ben még életben volt, a *Hazánk* alábbi közlése alapján: „(Egy volt őrnagy a hajléktalanok menhelyén.) A szegedi újságok írják, hogy a napokban egy szánandó, törődött aggastyán érkezett gyalogosan a városba. Dimcseglics György a neve, hetven esztendő, Szerajevóból vánszorgott Szegedre. A vékony ruhában didergő ember múltja teli van fényvel, ragyogással. Dimcseglics őrnagy volt az osztrák armádiában. Részt vett a híres mexikói expedícióban s húsz esztendőt töltött az újvilágban. Aztán Ausztriába ment, ahol a Bach-korszak alatt (sic!) tisztviselő volt. Atyja, Dimcseglics Márkus, aki Görögországból származott el, Újvidéken halt meg, mint közös tábornok. A borzasztó helyzetben vergődő öreg ur Bécsbe igyekszik, hogy a királytól kegydíjat kérjen, de nincs úti-költsége. Jóságú emberek adtak neki meleg ételt és ruhát. Most a menhelyen tölti éjszakáit és a népkonyhában kap eledelt. Talán a katonai körök gondoskodhatnának róla, hogy egy volt őrnagy ne legyen kénytelen végig koldulni az országot.”¹⁸³⁹

¹⁸³⁸ AGNM, Instituciones Coloniales, Real Hacienda, Archivo Histórico de Hacienda, Vol 130-1. Exp. 68.

¹⁸³⁹ *Hazánk*, 9. évf. 20. sz. (1902. január 28.) 7.

205. Discant Andreas

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 25.; törzskönyvi tételszám (Seite): 19.
szül: 1833, Felsőlehota, Árva vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: szakács
bi: 1864. okt. 22., nőtlen
fegy: vadász, 2. vadászszázad
ub: 1865. augusztus 16-án elhunyt a campechei (Campeche, Estado de Campeche) kórházban.

206. Diszberger István

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 21.; törzskönyvi tételszám (Seite): 178.
szül: 1830, Palánka, Bács-Bodrog vármegye, katolikus
nyt: német, „szláv”, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. okt. 1., nőtlen
fegy: huszár, 1. huszárszázad
ub: 1865. október 10-én a pueblai (Heroica Puebla de Zaragoza, Estado de Puebla) kórházban hunyt el.

207. Divó Károly

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 1.; törzskönyvi tételszám (Seite): 151.
szül: 1831, Buda, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: kőműves
bi: 1864. júl. 31., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint korábban a cs. kir. seregben szolgált. Belépés ideje: 1857. nov. 13.; Utolsó bejegyzés: 1863. júl. 10.)
fegy: vadász, 9. vadászszázad
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

208. Doba András

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 36.; törzskönyvi tételszám (Seite): 31.
szül: 1833, Ó-Kanizsa (ma Magyarakanizsa), Bács-Bodrog vármegye, katolikus
nyt: magyar, román, „szláv”
szak: ács
bi: 1865. jan. 24., nőtlen
fegy: tüzér, nincs adat
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 14.

209. Dobray Sándor

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 2.; törzskönyvi tételszám (Seite): 98.
szül: 1834, Kolozsvár, Kolozs vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, román
szak: nincs adat (korábbi törzslapján kereskedő)
bi: 1864. júl. 15., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint 1854. aug. 14. és 1864. júl. 1. között a cs. kir. seregben szolgált, átlépett az önkéntesek közé)
fegy: vadász, 3. vadászszázad, őrvezető
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

inf: 1876-ban hunyt el szülővárosában. A Házsongárdi temetőben helyezték örök nyugalomra. A Knapienszky Kázmér 1896. évi névsorának fennmaradt részei szerint, volt 48-as honvéd. Sírfelirata: „Dobray Sándor (1834-1876) mexikói önkéntes.”¹⁸⁴⁰

210. Dodek János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 8. (17.); törzskönyvi tételszám (Seite): 85. (31.)
szül: 1827, Bukanc, Hont vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 29., nőtlen
fegy: vadász, 11. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

211. Dodek Johann

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 27.; törzskönyvi tételszám (Seite): 154.
szül: 1834, Thurzófalu, Trencsén vármegye, katolikus
nyt: „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 8., nőtlen
fegy: vadász, 18. vadászszázad
ub: 1865. március 26-án mint „vagabund”-ot elbocsátották a Mexikói Osztrák Önkéntes Hadtest kötelékéből, Laibachon át hazatér. (Az adatok alapján úgy tűnik, hogy 1866 tavaszán ismét jelentkezett és felvételt nyert a seregbe, azonban már kiszállításra nem került. Elbocsájtás ideje: 1866. május 24.)

212. Dohnal József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 24.; törzskönyvi tételszám (Seite): 29.
szül: 1833, Pest, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: szabó
bi: 1864. okt. 17., nőtlen
fegy: vadász, 13. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

¹⁸⁴⁰ GAAL 1998. 4.

213. Domanitzky István

ktsz: törzskönyvszám (Heft): sorszám nélkül [46.]; törzskönyvi tételszám (Seite): sorszám nélkül.
szül: 1839, Vác, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: földmérő
bi: nincs adat (valamikor 1864 tavaszától), nőtlen (korábbi katonai törzslapját vezették tovább, mely szerint 1859. jún. 22-től a cs. kir. seregben szolgált)
fegy: testőrszolgálat (Palatinel Guard)
ub: nincs adat

empf: Bővebb életrajzát ld.: Tipikus és atipikus életutak.

214. Domján Antal

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 32.; törzskönyvi tételszám (Seite): 164.
szül: 1833, Nagycsömöte, Vas vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: ács
bi: 1864. nov. 3., nőtlen
fegy: vadász, 17. vadászszázad
ub: 1865. október 24-én az orizabai (Estado de Veracruz) kórházban hunyt el.

215. Domitovich Jarolsav

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 21.; törzskönyvi tételszám (Seite): 174.
szül: 1833, Ruszkabánya, Katonai Határőrvidék, katolikus
nyt: német, szerb, olasz
szak: nincs adat
bi: 1864. márc. 5., nőtlen
fegy: vadász, 18. vadászszázad, fővadász
ub: 1866. október 18-án a la carbonerai csata (San Francisco Telixtlahuaca; Estado de Oaxaca) során hadifogságba esett.

216. Donatti Antal

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 12.; törzskönyvi tételszám (Seite): 105.
szül: 1832, Győr, Győr vármegye, katolikus
nyt: német, „szláv”, magyar, olasz
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 25., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint korábban a cs. kir. seregben szolgált. Belépés ideje: 1860. okt. 5.; Utolsó bejegyzés: 1864. máj. 1.)
fegy: tüzérszertáros, fegyver és lőszerraktár
ub: 1865. január 2-án elhunyt a laibachi kórházban.

217. Dragan Johann

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 24.; törzskönyvi tételszám (Seite): 32.
szül: 1834, Parác, Temes vármegye, ortodox
nyt: német, magyar, olasz, szerb, román
szak: nincs adat
bi: 1864. okt. 20., nőtlen
fegy: vadász, 14. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

218. Drap István

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 27.; törzskönyvi tételszám (Seite): 18.
szül: 1825, Érsekújvár, Nyitra vármegye, katolikus
nyt: magyar, „szláv”
szak: zenész
bi: 1864. nov. 7., nőtlen
fegy: huszár, 3. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

219. Dravek József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 8.; törzskönyvi tételszám (Seite): 199.
szül: 1836, Nebojsza, Pozsony vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”, (?)
szak: napidíjas
bi: 1864. szept. 9., nőtlen
fegy: vadász, 12. vadászszázad
ub: 1866. szeptember 19-én dezertált Chignahuapannál (Estado de Puebla).

220. Drottloff András

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 4.; törzskönyvi tételszám (Seite): 109.
szül: 1830, Nagyszeben, Szepesszék, evangélikus
nyt: német, magyar, román, lengyel
szak: szabó
bi: 1864. aug. 4., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint 1854. ápr. 4. és 1864. jún. 30. között a cs. kir. seregben szolgált, átlépett az önkéntesek közé)
fegy: vadász¹⁸⁴¹, (?)
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

¹⁸⁴¹ Katonai törzslapja szerint a gyalogságnál – tehát a vadász – alakulatoknál szolgált. A Grundbucher Indexben az egységének a feltüntetésénél a szanitéc szerepel.

221. Drössler Mátyás

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 1.; törzskönyvi tételszám (Seite): 152.
szül: 1830, Pozsony, Pozsony vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: cipész
bi: 1864. júl. 23., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint korábban a cs. kir. seregben szolgált. Belépés ideje: 1850. jan. 25.; Utolsó bejegyzés: 1861. jún. 30.)
fegy: vadász, 2. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

222. Duba Gusztáv

ktsz: törzskönyvszám (Heft): sorszám nélkül [46.]; törzskönyvi tételszám (Seite): sorszám nélkül.
szül: 1838, Léva, Bars vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: gépész
bi: nincs adat (valamikor 1864 tavaszától), nőtlen (korábbi katonai törzslapját vezették tovább, mely szerint 1859. ápr. 8-tól a cs. kir. seregben szolgált)
fegy: testőrszolgálat (Palatinel Guard)
ub: nincs adat

empf: Bővebb életrajzát ld.: Tipikus és atipikus életutak.

223. Dudás Sámuel

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 35.; törzskönyvi tételszám (Seite): 5.
szül: 1836, Rozsnyó, Gömör vármegye, katolikus
nyt: magyar, „szláv”, német
szak: daróckészítő
bi: 1864. dec. 31., nőtlen
fegy: vadász, 18. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

224. Du Fin Hamilkár

- ktsz:* törzskönyvszám (Heft): 21.; törzskönyvi tételszám (Seite): 4.
szül: 1829, Brassó, Brassó Vidék, katolikus
nyt: nincs adat
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 28., nőtlen (korábbi cs. kir. katonai törzslapja is csatolva és a mexikói sereg katonai törzslapjára is rávezették a korábbi adatait, az erre vonatkozó adatokat ld. a bővebb életrajzban, átlépett az önkéntesek közé)
fegy: százados a mexikói osztrák önkéntes sereg hadtesttörzsénél
ub: 1866. október 6-án visszalépett az osztrák cs. kir. seregbe, ahol a 7. vadászszázlójához került századosként.

enf: Bővebb életrajzát ld.: Tipikus és atipikus életutak.

225. Dugovich Károly, nemes, sárkúti és tejfalusi

- ktsz:* törzskönyvszám (Heft): 21.; törzskönyvi tételszám (Seite): 128.
szül: 1829, Dömölk (ma Celldömölk), Vas vármegye, katolikus
nyt: nincs adat [német, magyar, „szláv”]
szak: tanuló
bi: 1864. aug. 3., nőtlen (korábbi cs. kir. katonai törzslapja is csatolva és a mexikói sereg katonai törzslapjára is rávezették a korábbi adatait, az erre vonatkozó adatokat ld. a bővebb életrajzban, átlépett az önkéntesek közé)
fegy: huszár, 5. huszárszázad, százados
ub: 1865. október 24-én tiszti jellegének megtartása mellett kilépett.

enf: Bővebb életrajzát ld.: Tipikus és atipikus életutak.

226. Duncsics Ferdinánd

- ktsz:* törzskönyvszám (Heft): 10.; törzskönyvi tételszám (Seite): 176.
szül: 1830, Felsőjattó, Nyitra vármegye; katolikus
nyt: német, „szláv”, magyar, olasz
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 7., nőtlen
fegy: huszár, 4. huszárszázad
ub: 1865. február 20-án Laibachban dezertált, majd önként újból szolgálatra jelentkezett. 1865. március 16-án végleg elbocsátották az Mexikói Osztrák Önkéntes Hadtest kötelékéből.

227. Dunst Pál

ktsz: törzskönyvszám (Heft): sorszám nélkül [46.]; törzskönyvi tételszám (Seite): sorszám nélkül.
szül: 1837, Pest, Pest-Pilis-Soltkiskun vármegye; katolikus
nyt: német, magyar
szak: hentes és mészáros
bi: nincs adat (valamikor 1864 tavaszától), nőtlen (korábbi katonai törzslapját vezették tovább, mely szerint 1858. márc. 8-tól a cs. kir. seregben szolgált)
fegy: testőrszolgálat (Palatinel Guard)
ub: nincs adat

VIII. 6. / E**228. Ehr Lorenz**

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 45.; törzskönyvi tételszám (Seite): 135.
szül: 1841, Pozsony, Pozsony vármegye, katolikus
nyt: német
szak: hentes
bi: 1866. máj. 5., nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került) [Elbocsátás ideje: 1866. máj. 24., Entlassungs-Certificat]

229. Ehrenzweig Henrik

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 1.; törzskönyvi tételszám (Seite): 154.
szül: 1833, Pest, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus (korábbi törzslapján evangélikus szerepel)
nyt: német, olasz, magyar
szak: nincs adat (korábbi törzslapján fehértímár szerepel)
bi: 1864. aug. 3., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint korábban a cs. kir. seregben szolgált. Belépés ideje: 1860. okt. 2.; Utolsó bejegyzés: 1861. szept. 26.)
fegy: utász, 1. utászszázad, főutász
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. június 5.

230. Eichel Ferenc

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 37.; törzskönyvi tételszám (Seite): 79.
szül: 1835, Pest, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, lengyel, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1865. febr. 10., nőtlen
fegy: huszár, nincs adat
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

231. Eisler Josef

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 44.; törzskönyvi tételszám (Seite): 52.
szül: 1836, Pozsony, Pozsony vármegye, katolikus
nyt: német, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1866. ápr. 28., nőtlen (korábban a cs. kir. 2. és 72. gyalogezrednél szolgált)
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

232. Elek János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 7.; törzskönyvi tételszám (Seite): 44.
szül: 1836, Sajóalgóc, Borsod vármegye, katolikus
nyt: magyar
szakl: nincs adat
bi: 1864. júl. 29., nőtlen
fegy: vadász, 17. vadászszázad
ub: 1866. június 16-án elesett a santa gertrudisi csatában (Camargo, Estado de Tamaulipas).

233. Eperjesi Kálmán

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 31.; törzskönyvi tételszám (Seite): 36.
szül: 1831, Körösmart, Bihar vármegye, katolikus
nyt: magyar, román
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 28., nőtlen
fegy: huszár, 1. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

234. Enzinger Lipót

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 32.; törzskönyvi tételszám (Seite): 64.
szül: 1830, Esztergom, Esztergom vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: pék
bi: 1864. nov. 7., nőtlen
fegy: huszár, nincs adat
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

inf: 1867. február 19-én zászlóssá léptették elő a Mexikói Császári Nemzeti Hadsereg huszárságánál.¹⁸⁴² 1905-ben hunyt el: „(Egy mexikói hős halála.) Nagy-Rócén érdekes múltú és nagy eseményekben személyesen részt vett agastyán halt meg elvonulva a világ zajától. Lovag Einczinger Lipót, 48-as honvédörmmester és nyug. pénzügyőri szemlész volt ez az öreg úr, aki 73 éves korában hunyt el.”¹⁸⁴³

¹⁸⁴² AH SDN Operaciones Militares, XI/481.3/7802.

¹⁸⁴³ *Pesti Hírlap*, 27. évf. 62. sz. (1905. március 2.) 11.

235. Eszenyi János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): sorszám nélkül [46.]; törzskönyvi tételszám (Seite): sorszám nélkül.
szül: 1831, Kisgéres, Zemplén vármegye, református
nyt: magyar, „szláv”, német
szak: nincs adat
bi: nincs adat (valamikor 1864 tavaszától), nőtlen (korábbi katonai törzslapját vezették tovább, mely szerint 1852. márc. 8-tól a cs. kir. seregben szolgált)
fegy: testőrszolgálat (Palatinel Guard)
ub: nincs adat

VIII. 7. / F

236. Faber Gáspár

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 33.; törzskönyvi tételszám (Seite): 82.
szül: 1832, Vajszka, Bács-Bodrog vármegye, katolikus
nyt: német, szerb, magyar, román
szak: molnár
bi: 1864. dec. 14., nőtlen
fegy: vadász, 17. vadászszázad
ub: 1865. március 6-án egészségügyi okokból elbocsátották.

237. Faczonay István

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 4.; törzskönyvi tételszám (Seite): 28.
szül: 1834, Losonc, Nógrád vármegye, evangélikus
nyt: „szláv”, magyar
szak: cipész
bi: 1864. júl. 19., nőtlen
fegy: huszár, 3. huszárszázad, örvezető
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

238. Faragó Mihály

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 6.; törzskönyvi tételszám (Seite): 30.
szül: 1831, Székesfehérvár, Fejér vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: borbély
bi: 1864. aug. 2., nőtlen
fegy: vadász, 8. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

239. Farkas György

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 28.; törzskönyvi tételszám (Seite): 42.
szül: 1830, Dióskál, Zala vármegye, katolikus
nyt: magyar, német, olasz
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 14., nőtlen
fegy: huszár, 2. huszárszázad
ub: 1865. október 22-én elesett Orizabánál (Estado de Veracruz).

einf: Az 1848–1849-es szabadságharc zalai honvédjeinek névsorában ld.: dióskáli illetőségű személyek; „*Farkas György földm., közv., 56. honv. zlj.*”¹⁸⁴⁴

¹⁸⁴⁴ ÁRKOVICS–CSOMOR–MOLNÁR–OLÁHNÉ SZAKÁLY 1992. 294.

240. Farkas Imre

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 4.; törzskönyvi tételszám (Seite): 80.
szül: 1832, Szeged, Csongrád vármegye, evangélikus
nyt: német, magyar, román
szak: halász
bi: 1864. szept. 17., nőtlen
fegy: vadász, 5. vadászszázad
ub: 1866. június 22-én dezertált Matamorosnál (Estado de Tamaulipas).

einfl: Az *Ellenzék*ben közöltek alapján a mexikói kalandot követően az Amerikai Egyesült Államokban, St. Louisban telepedett le: „Miksa császár katonája. Meszsze utról érkezett pecsételt levél a szegedi polgármesterhez. Az Egyesült államok Szt. Louis városából adott életjelt magáról egy Farkas Imre nevű szegedi ember, aki 1864-ben Miksa császár katonája volt Mexicóban.¹⁸⁴⁵ Jó magyarsággal van írva a levél, mely két részből áll. Az egyik a polgármesterhez, a másik a szegedi rokonokhoz szól. Miután elmondja Farkas Imre, hogy távol hazájától, szülővárosától mennyi megpróbáltatáson ment keresztül, aziránt tudakozódik polgármesternél, hogy élnek-e még szegedi rokonai, kik 1864-ben a szentháromság-utczában laktak, továbbá bátyja, Farkas János stb. Azért kérdez utánuk, mert megszállta a honvágy, haza szeretne jönni s kéri végül, hogy ha a rokonait föltalálnák, adják át nekik e néhány sort, melyet hozzájuk intéz: »Kedves rokonaim! Sok tapasztalás és viszontagság után szívem visszavon régi hazamba s ha még életben vagytok, meg akarnálak látni. Én itt munkám után jól megélek, de meg akarlak titeket látogatni s ha megtetszik, ott maradok, ha nem, visszajövök. Írjatok nekem Rombauer ur czime alatt. Farkas Imre.« A levélben említett »Colonel (ezredes) Rombauer I. F. ur«, akihez Farkas Imre a hozzáintéendő levelet czimeztetni kéri, megemlíti, hogy a levelet Farkas Imre helyett ő írta, mert Farkas Imre — nem tud írni.»¹⁸⁴⁶

A *Nemzet* tudósítása szerint végül hazatért: „Miksa császár huszárja. Szegeden a járásbíróság egy vén huszárt, mint a »Sz. H.« írja, aki valamikor a Miksa császár seregében szolgált, becsületsértés miatt számos ellenvetése daczára 3 napi fogságra ítélt. Farkas Imre, így hívják a vádlottat, föllebbezett, de nemsokára elgondolta, hogy hátha nem sikerül a bíróságot engedékenységre bírni. Beállított hát csakhamar a rendőrséghez s kijelentette, hogy adjanak neki, de rögtön Bécsbe útlevelet, mert ő azonnal oda indul gyalog s elpanaszolja a Miksa császár fivérének, hogy milyen csúfságot akarnak ő rajta elkövetni; megmutatja továbbá a felségnek obsitoslevelét, a minek a láttára bizonyosan kegyelmet fog kapni. »Látott már obsitos-levelet a király, hiába megy hozzá.« — így akarta valaki a rendőrségnél felvilágosítani. — »Ilyen obsitos-levelet még nem látott a felséges ur.« — szólott Farkas. — Ezt mutatom meg, hogy lássa, halála napjáig szolgáltam felséges testvérét, Miksa császárt. Mikor megölték, kiadták a passzusom s jöttem vissza Magyarországra. — »Mit csinált kend Mexikóban?

¹⁸⁴⁵ Ezen kitétel így helytelen, ugyanis a katonák kiszállítása 1864 végén kezdődött meg.

¹⁸⁴⁶ *Ellenzék*, 6. évf. 12. sz. (1885. január 16.) 3.

Mi dolga volt?« Önérzettel válaszolt Farkas: »Hát ló mellett hivataloskodtam...«¹⁸⁴⁷

241. Farkas István

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 30.; törzskönyvi tételszám (Seite): 32.
szül: 1823, Kiskunhalas, Kiskun kerület, református
nyt: magyar, német, olasz
szak: bognár
bi: 1864. nov. 18., nőtlen
fegy: huszár, 5. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

inf: Talán azonos azzal a Farkas Istvánnal, aki Berkó István kutatásai szerint, mint cs. kir. 39. gyalogezredbeli főhadnagy 1859-ben a Kassai önkéntes gyalogzászlóaljhoz került 1. oszt. századosként.¹⁸⁴⁸

A hazatért „mexikói oszt. legionáriusknak kik Jász-Kun kerületi illetőségűek vagy ott tartózkodni szándékoznak” névjegyzékén ld.: Farkas István; szül. idő és hely: 1833, Kiskunhalas; református, nőtlen, aktuális bevételi forrása nem volt, „ezentuli tartózkodási helye”: Kiskunhalas, „kereseti foglalkozása”: kerékgyártó.¹⁸⁴⁹

242. Farkas Pál

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 56.
szül: 1833, Ivánka, Nyitra vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: kovács
bi: 1864. júl. 25., nőtlen
fegy: huszár, 5. huszárszázad
ub: 1865. szeptember 20-án egy mexikói polgári személy agyonlőtte.

¹⁸⁴⁷ *Nemzet*, 9. évf. 280. sz. (1890. október 11.) 2.

¹⁸⁴⁸ BERKÓ 1930. 21.

¹⁸⁴⁹ MNL JNSZML. IV. 254. A Jászkun Kerület Alkapitányának iratai. 4621/1867

243. Farkas Sándor

ktsz: törzskönyvszám (Heft): sorszám nélkül [46.]; törzskönyvi tételszám (Seite): sorszám nélkül.
szül: 1840, Felsőbánya, Szatmár vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: nincs adat (valamikor 1864 tavaszától), nőtlen (korábbi katonai törzslapját vezették tovább, az erre vonatkozó adatokat ld. a bővebb életrajzban, átlépett az önkéntesek közé)
fegy: testőrszolgálat (Palatinel Guard)
ub: nincs adat

empf: Bővebb életrajzát ld.: Tipikus és atipikus életutak.

244. Farkas Vince, [nagyjókai, nemes]

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 21.; törzskönyvi tételszám (Seite): 135.
szül: 1844, Sárovar, Vas vármegye, katolikus
nyt: nincs adat [német, magyar]
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 5., nőtlen (korábbi katonai törzslapját vezették tovább, az erre vonatkozó adatokat ld. a bővebb életrajzban, átlépett az önkéntesek közé)
fegy: huszár, 2. huszárszázad, 1. oszt. hadnagy
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

empf: Bővebb életrajzát ld.: Tipikus és atipikus életutak.

245. Fatal Ferenc

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 23.; törzskönyvi tételszám (Seite): 33.
szül: 1829, Pest, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”, olasz
szak: lakatos
bi: 1864. okt. 27., nőtlen
fegy: vadász, további adat nincs ¹⁸⁵⁰
ub: 1866. november 10-én elesett Tulancingonál (Tulancingo de Bravo, Estado de Hidalgo).

¹⁸⁵⁰ A Grundbuch-Indexből hiányzik a neve. A törzslapja alapján vadászként állt be a seregbe.

246. Fábry Dániel, helyesen Siegel Ferenc

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 53.
szül: 1829 vagy 1834, Szepesbéla vagy Szomolnok, Szepes vármegye, katolikus
nyt: magyar, német
szak: szabó
bi: 1864. júl. 26., nőtlen
fegy: huszár, 5. századszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

247. Fehér György

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 54.
szül: 1838, Felcsút, Fejér vármegye, katolikus
nyt: magyar, német,
szak: kovács
bi: 1864. aug. 23., nőtlen
fegy: huszár, 3. századszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

248. Fehér István

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 11.; törzskönyvi tételszám (Seite): 103.
szül: 1836, Hajdúszoboszló, Hajdú Kerület, református
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 28., nőtlen
fegy: vadász, kiegészítő parancsnokság
ub: 1867. január 20-án belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

empf: Az *El Diario del Imperio* 1867. június 19-i számában a mexikói ezüst vitézségi rendjel kitüntetettjei között szerepel, mint a 18. gyalogzászlóalj köz-katonája.¹⁸⁵¹

¹⁸⁵¹ *El Diario del Imperio*, Tomo 5., Num. 740. (19 de Junio de 1867) 1.

249. Fehér II. István

- ktsz:* törzskönyvszám (Heft): 12.; törzskönyvi tételszám (Seite): 6.
szül: 1829, Mohi, Bars vármegye, református
nyt: magyar, „szláv”, német, olasz
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 16., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint korábban a cs. kir. seregben szolgált. Belépés ideje: 1854. márc. 1.; Utolsó bejegyzés: 1863. márc. 15.)
fegy: vadász, alvadász, 2. zászlóaljtorzsnél
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

- einf:* Az *El Diario del Imperio* 1867. június 19-i számában a mexikói ezüst vitézségi rendjel kitüntetettjei között szerepel, mint a 18. gyalogzászlóalj köz-katonája.¹⁸⁵²

250. Fehér László

- ktsz:* törzskönyvszám (Heft): 36.; törzskönyvi tételszám (Seite): 35.
szül: 1826, Zala, Somogy vármegye, katolikus
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1865. jan. 24., nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

251. Feigl Kálmán

- ktsz:* törzskönyvszám (Heft): 5.; törzskönyvi tételszám (Seite): 1.
szül: 1837, Halmágy, Kőhalomszék, katolikus
nyt: német, „szláv”, magyar, román
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 16., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint korábban a cs. kir. seregben szolgált. Belépés ideje: 1854. ápr. 6.; Utolsó bejegyzés: 1863. okt. 17.)
fegy: vadász, 7. vadászszázad, fővadász
ub: 1866. október 18-án a la carbonerai csata (San Francisco Telixtlahuaca; Estado de Oaxaca) során hadifogságba esett.

¹⁸⁵² *El Diario del Imperio*, Tomo 5., Num. 740. (19 de Junio de 1867) 1.

252. Feinschmied Sámuel

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 2.; törzskönyvi tételszám (Seite): 88.
szül: 1822, Sáros, Sáros vármegye, evangélikus
nyt: német, magyar
szak: cserzővarga
bi: 1864. júl. 25., nőtlen
fegy: vadász, 3. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

253. Feist Imre (bécsi illetőségű)

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 12.; törzskönyvi tételszám (Seite): 175.
szül: 1830, Nagysurány, Nyitra vármegye, katolikus
nyt: német
szak: üveges
bi: 1864. júl. 21., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint korábban a cs. kir. seregben szolgált. Belépés ideje: 1848. ápr. 7.; Utolsó bejegyzés: 1850. ápr. 12.)
fegy: vadász, 16. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

254. Ferencsevits Péter

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 38.; törzskönyvi tételszám (Seite): 89.
szül: 1832, Zombor, Bács-Bodrog vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”, olasz, román
szak: nincs adat
bi: 1865. febr. 15., nőtlen
fegy: huszár, nincs adat
ub: 1866. október 15-én dezertált Pachucanál (Pachuca de Soto, Estado de Hidalgo).

255. Ferstl Károly

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 23.; törzskönyvi tételszám (Seite): 131.
szül: 1830, Lajtafalu, Moson vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: mészáros
bi: 1864. okt. 3., nőtlen
fegy: vadász, 12. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

256. Fidel István

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 35.; törzskönyvi tételszám (Seite): 10.
szül: 1833, Perőcsény, Hont vármegye, evangélikus
nyt: magyar, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. dec. 22., nőtlen
fegy: huszár, 5. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

257. Fischer Anastasius

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 43.; törzskönyvi tételszám (Seite): 154.
szül: 1829, Németfalva, Szepes vármegye, katolikus
nyt: német, „szláv”, magyar
szak: tímár
bi: 1866. ápr. 22., nőtlen (korábban a cs. kir. 61. gyalogezrednél szolgált)
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

258. Fischer Eduárd

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 24.; törzskönyvi tételszám (Seite): 45.
szül: 1834, Pest, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: lakatos
bi: 1864. okt. 19., nőtlen
fegy: tüzér, 1. tüzéruteg
ub: 1867 áprilisában Salzburgon keresztül tért haza.

259. Fischer Rudolf

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 8.; törzskönyvi tételszám (Seite): 109.
szül: 1831, Medgyes, Medgyesszék, katolikus
nyt: német, lengyel
szak: kéményseprő
bi: 1864. aug. 3., nőtlen
fegy: vadász, 11. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

260. Fister József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 186.
szül: 1839, Székesfehérvár, Fejér vármegye, katolikus
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. szept. 11., nőtlen
fegy: huszár, 5. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

261. Fliegler Ferenc

ktsz: törzskönyv száma (Heft): 1.; törzskönyvi tételszám (Seite): 157.
szül: 1823, Hodrusbánya, Hont vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: szabó
bi: 1864. júl. 28., nőtlen
fegy: vadász, 2. vadászszázad, örvezető
ub: 1866. június 16-án a santa gertrudisi csata (Camargo, Estado de Tamaulipas) során hadifogságba esett, majd önszántából Mexikóban maradt.

262. Fodor Ferenc

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 27.; törzskönyvi tételszám (Seite): 158.
szül: 1830, Szepesi, Abaúj vármegye, református
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: cipész
bi: 1864. nov. 8., nőtlen
fegy: huszár, 2. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

263. Fodor József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 41.; törzskönyvi tételszám (Seite): 29.
szül: 1829, Tata, Esztergom vármegye, katolikus
nyt: magyar, német
szak: nincs adat
bi: 1866. ápr. 13., nőtlen (korábban a cs. kir. 19. gyalogezrednél szolgált)
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

264. Fodor Mihály

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 4.; törzskönyvi tételszám (Seite): 88.
szül: 1824, Nyitra, Nyitra vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. szept. 14., nőtlen
fegy: tüzér, tüzérszertár, tüzér technikai szolgálat
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

265. Fogarassy András

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 181.
szül: 1832, Óarad, Arad vármegye, katolikus
nyt: magyar, német, román
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 30., nőtlen
fegy: huszár, 2. huszárszázad, tizedes
ub: 1867. január 24-én Mexikóban polgári állományba került.

inf: Torbágyi Péter megemlíti egyik munkájában, hogy a Hármas Szövetség háborúja¹⁸⁵³ idején, a Paraguaytól Argentínához került Misiones „nevű tartományban szerzett birtokot egy bizonyos Fogarassy is”, akinek leszármazottjai később is büszkék voltak nevezett ősök 48-as múltjára.¹⁸⁵⁴ A családnév egyedisége alapján valószínűsítjük, hogy ezen személy talán azonos lehet a mexikói kalandban részt vett Fogarassy Andrással, azonban ez további kutatásokat igényel.

266. Folkusházy Adolf

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 24.; törzskönyvi tételszám (Seite): 35.
szül: 1833, Bártfa, Sáros vármegye, evangélikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: rézműves
bi: 1864. okt. 19., nőtlen
fegy: huszár, 3. huszárszázad
ub: 1867. február 3-án belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

267. Foreth Jacob

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 42.; törzskönyvi tételszám (Seite): 17.
szül: 1841, Promontor (ma Budafok), Pest vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1866. ápr. 17., nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

¹⁸⁵³ Uruguay, Argentína és Brazília katonai szövetsége 1864–1870 között viselt háborút Paraguay ellen, amely utóbbi vereségével és nagyarányú területi veszteségeivel ért véget, amely óriási demográfiai katasztrófát is okozott a Latin-amerikai ország számára.

¹⁸⁵⁴ TORBÁGYI 2004. 85.

268. Forgách Antal, gróf, ghymesi és gácsi

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 21.; törzskönyvi tételszám (Seite): 177.

szül: 1840, Gács, Nógrád vármegye, katolikus

nyt: magyar, német, francia

szak: nincs adat

bi: 1864. szept. 19., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint 1862. márc. 1. és 1864. júl. 12. között a cs. kir. seregben szolgált, átlépett az önkéntesek közé)

fegy: vadász, 18. vadászsorozat, kadét

ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

inf: 1867 júniusában a következő figyelmeztetést tették közzé a személyét illetően: „Ifjabb gróf Forgách Antal hazakerült csász. mexikói hadapród, kinek holléte nem tudatik, állítólag adósságokat csinál, miután vagyona nincsen, figyelmeztetik mindenki, hogy ő véle bármi pénzviszonyba sem bocsátkozzék, mert szülei, vagy rokonai semmi nemű kötelezettséget sem vállalnak vagy ismernek el. Pest, június 15-én 1867.”¹⁸⁵⁵ A Forgách család történetét bemutató munka alapján, hazatérését követően megnősült (felesége Vitkay Antónia volt) és 1879-ben szülőhelyén, Gácson hunyt el.¹⁸⁵⁶

269. Fornaus Károly

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 7. (32.); törzskönyvi tételszám (Seite): 47. (5.)

szül: 1835, Pázmánd, Fejér vármegye, katolikus

nyt: magyar, német

szak: nincs adat

bi: 1864. aug. 3., nőtlen

fegy: vadász, 10. vadászsorozat

ub: 1866. október 18-án dezertált és a mexikói republikánus sereg ún. „disszidens” egységének szolgálatába lépett.

270. Forschner Jozef

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 28.; törzskönyvi tételszám (Seite): 198.

szül: 1837, Kátlócz (ma Kátló), Pozsony vármegye, katolikus

nyt: „szláv”, német

szak: nincs adat

bi: 1864. nov. 18., nőtlen

fegy: vadász, 14. vadászsorozat

ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

¹⁸⁵⁵ *Pesti Napló*, 18. évf. 139. sz. (1867. június 16.) 3.

¹⁸⁵⁶ BÁRTFAI SZABÓ 1910. 647.

271. Földi Ferenc

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 4.; törzskönyvi tételszám (Seite): 81.
szül: 1825, Pápa, Veszprém vármegye, katolikus
nyt: magyar, német, francia, román
szak: nincs adat
bi: 1864. szept. 14., nőtlen
fegy: vadász, 9. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

272. Francsits Ádám

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 27.; törzskönyvi tételszám (Seite): 111.
szül: 1830, Szerdahely (ma Kőszegszerdahely), Vas vármegye, katolikus
nyt: magyar, német
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 1., nőtlen
fegy: huszár, 1. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

einf: A hazatért „mexikoi oszt. legionáriusknak kik Vas megyei illetőségük vagy ott tartózkodni szándékoznak” névjegyzékén ld.: Francsits Ádám; szül. idő és hely: 1830, Szerdahely; katolikus, nőtlen, aktuális bevételi forrása nem volt, „ezentuli tartózkodási helye”: Szerdahely, „kereseti foglalkozása”: nincs adat.¹⁸⁵⁷

273. Franek Ferenc

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 33.; törzskönyvi tételszám (Seite): 77.
szül: 1836, Stomfa, Pozsony vármegye, katolikus
nyt: magyar, német, francia
szak: vándorkereskedő
bi: 1864. dec. 1., nőtlen
fegy: utász, 1. utászszázad
ub: 1866. november 6-án rokkantként elbocsátották.

274. Franko András

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 34.; törzskönyvi tételszám (Seite): 90.
szül: 1828, Lucató, Zólyom vármegye, evangélikus
nyt: olasz, magyar, „szláv”
szak: fegyverkovács
bi: 1864. dec. 20., nőtlen
fegy: vadász, 18. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

¹⁸⁵⁷ MNL VaML Alisp. Közig. ir. 491/a/1867.

275. Franyó András

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 26.; törzskönyvi tételszám (Seite): 91.
szül: 1826, Sálfalva, Zólyom vármegye, evangélikus
nyt: magyar, német, szláv
szak: kádár
bi: 1864. okt. 31., nőtlen
fegy: vadász, 7. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

276. Fráter Farkas

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 24.; törzskönyvi tételszám (Seite): 41.
szül: 1826, Érsemjén, Bihar vármegye, református
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. okt. 13., nőtlen
fegy: huszár, 2. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

einfl: A hazatért „mexikói oszt. legionáriusknak kik Bihar megyei illetőségük vagy ott tartózkodni szándékoznak” névjegyzékén ld.: Fráter Farkas; szül. idő és hely: 1826, „Erszemény”; református, nőtlen, aktuális bevételi forrása nem volt, „ezentuli tartózkodási helye”: Debrecen, „kereseti foglalkozása”: nincs adat.¹⁸⁵⁸ Gyászjelentése alapján 1879. június 2-án, 53. életében Feketegyőrösön hunyt el, négy évvel Sisáry Johannával kötött házasságát követően.¹⁸⁵⁹ (Mexikói naplójának másolata, a leszármazottjai révén került Tardy Lajos birtokába.¹⁸⁶⁰)

277. Frech Johann

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 5.; törzskönyvi tételszám (Seite): 79.
szül: 1834, Siklós, Sopron vármegye, katolikus
nyt: német, olasz, horvát
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 19., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint 1854. jún. 17. és 1864. jún. 30. között a cs. kir. seregben szolgált, átlépett az önkéntesek közé)
fegy: vadász, 7. vadászszázad
ub: 1866. október 18-án a la carbonerai csata (San Francisco Telixtlahuaca; Estado de Oaxaca) során hadifogságba esett.

¹⁸⁵⁸ MNL HBML IV. 256. 18. d. 245/1867.

¹⁸⁵⁹ Plakát- és Kisnyomtatványtár, Gyászjelentések, érkeserői Fráter Farkas gyászjelentése; Online változatát lásd:

<https://dspace.oszk.hu/handle/20.500.12346/246753>

(Utolsó megtekintés: 2020. június. 3.)

¹⁸⁶⁰ Ld. IX. 1. Dokumentumok a Tardy hagyatékából. Érkeserői Fráter Farkas naplótöredékéből.

278. Freuden Miksa

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 10.; törzskönyvi tételszám (Seite): 16.
szül: 1839, Rendek, Zala vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”, olasz
szak: asztalos
bi: 1864. aug. 17., nőtlen
fegy: utász, 1. utászs század
ub: 1866. augusztus 16-án átlépett a Mexikói Császári Csendőrség kötelékébe.

279. Friesz János

ktsz: törzskönyv száma (Heft): 28.; törzskönyvi tételszám (Seite): 39.
szül: 1827, Városlőd, Veszprém vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 9., nőtlen
fegy: vadász, (?)
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

280. Fritz Andreas

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 11.; törzskönyvi tételszám (Seite): 171.
szül: 1837, Fehértemplom, Katonai Határőrvidék, katolikus
nyt: német, „szláv”
szak: tímár
bi: 1864. aug. 30., nőtlen
fegy: vadász, 16. vadászs század
ub: 1866. október 31-én elesett Oaxacánál (Oaxaca de Juárez, Estado de Oaxaca).

281. Fröhlich Konstantin

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 10.; törzskönyvi tételszám (Seite): 11.
szül: 1830, Balassagyarmat, Nógrád vármegye, katolikus
nyt: nincs adat
szak: asztalos
bi: 1864. júl. 21., nőtlen
fegy: vadász, 1. vadászs század
ub: 1867. január 20-án Mexikóban leszerelt és polgári állományba került.

empf: Az *El Diario del Imperio* 1867. június 19-i számában a mexikói bronz vitézségi rendjel kitüntetettjei között szerepel, mint a 2. gyalogzászlóalj őrmestere.¹⁸⁶¹

¹⁸⁶¹ *El Diario del Imperio*, Tomo 5., Num. 740. (19 de Junio de 1867) 1.

282. Fussnik Jozef

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 4.; törzskönyvi tételszám (Seite): 68.
szül: 1832, Bittse (ma Nagybicse), Trencsén vármegye, katolikus
nyt: szlovák, örmény
szak: könyvkötő
bi: 1864. júl. 27., nőtlen
fegy: vadász, 6. vadászszázad
ub: 1865. július 26-án a campechei (Campeche, Estado de Campeche) kórházban elhunyt.

283. Fülle Ferenc

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 27.; törzskönyvi tételszám (Seite): 25.
szül: 1831, Érsekújvár, Nyitra vármegye, katolikus
nyt: magyar, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 7., nőtlen
fegy: huszár, 1. huszárszázad, tisztiszolga
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

284. Fülöp András

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 35.; törzskönyvi tételszám (Seite): 122.
szül: 1826, „M. Tökerágy” (Alsó-Pokorágy?), Gömör vármegye, katolikus
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1865. jan. 8., nőtlen
fegy: vadász, 17. vadászszázad
ub: 1865. október 10-én elesett Orizabanál (Estado de Veracruz).

285. Füzy István, nagykéri, nemes

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 55.
szül: 1835, Lemes, Sáros vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: diák
bi: 1864. aug. 3., nőtlen
fegy: huszár, 1. huszárszázad
ub: 1866. október 16-án Habsburg Miksa császár parancsára leszerelték.

empf: Bővebb életrajzát ld.: Tipikus és atipikus életutak.

VIII. 8. / G

286. Gaál Gyula, gyulai, nemes*ktsz:* törzskönyvszám (Heft): 24.; törzskönyvi tételszám (Seite): 49.*szül:* 1840, Kis-Magyar, Pozsony vármegye, katolikus*nyt:* német, magyar*szak:* nincs adat*bi:* 1864. okt. 17. nőtlen*fegy:* huszár, 1. huszárszázad*ub:* hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

einf: Bővebb életrajzát ld.: Tipikus és atipikus életutak.**287. Gabler János***ktsz:* törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 119.*szül:* 1836, Buda, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus*nyt:* német, magyar*szak:* nincs adat*bi:* 1864. aug. 30., nőtlen*fegy:* huszár, 1. huszárszázad*ub:* hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.**288. Gajdosik Tamás***ktsz:* törzskönyvszám (Heft): 35.; törzskönyvi tételszám (Seite): 128.*szül:* 1835, Baromlak, Komárom vármegye, katolikus*nyt:* cseh, magyar*szak:* nincs adat*bi:* 1865. jan. 7., nőtlen*fegy:* vadász, 18. vadászszázad*ub:* hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.**289. Gall Anton***ktsz:* törzskönyvszám (Heft): 33.; törzskönyvi tételszám (Seite): 84.*szül:* 1840, Alt-Gradiška, Katonai Határőrvidék, katolikus*nyt:* német, „szláv”*szak:* vándorkereskedő*bi:* 1864. dec. 6., nőtlen*fegy:* vadász, 17. vadászszázad*ub:* 1866. október 18-án a la carbonerai csata (San Francisco Telixtlahuaca; Estado de Oaxaca) során hadifogságba esett.

290. Gall Johann

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 41.; törzskönyvi tételszám (Seite): 143.
szül: 1830, Pereszlény, Nyitra vármegye, katolikus
nyt: „szláv”, német
szak: nincs adat
bi: 1866. ápr. 16., nőtlen (korábban a cs. kir. 2. és 9. tüzérezrednél szolgált)
fegy: tüzér, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

291. Gally Tóbiás Adolf

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 177.
szül: 1830, Csomád, Pest-Pilis-Solt vármegye, evangélikus
nyt: magyar, német, spanyol
szak: nincs adat
bi: 1864. szept. 15., nőtlen
fegy: huszár, 3. huszárszázad
ub: 1866. május 29-én a pueblai (Herocia Puebla de Zaragoza, Estado de Puebla) kórházban hunyt el.

292. Gampl Franz

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 34.; törzskönyvi tételszám (Seite): 94.
szül: 1833, Kismarton, Sopron vármegye, katolikus
nyt: német
szak: nincs adat
bi: 1864. dec. 15., nőtlen
fegy: vadász, 18. vadászszázad
ub: 1866. október 18-án a la carbonerai csata (San Francisco Telixtlahuaca; Estado de Oaxaca) során hadifogságba esett.

293. Garay János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 36.; törzskönyvi tételszám (Seite): 47.
szül: 1828, Východná, Lipót vármegye, evangélikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1865. jan. 25., nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

294. Gabrisz János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 27.; törzskönyvi tételszám (Seite): 27.
szül: 1832, Csacsá, Trencsén vármegye, katolikus
nyt: „szláv”, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 7., nőtlen
fegy: vadász, 18. vadászszázad
ub: 1866. április 22-én elesett Papantla de Olarténál (Estado de Veracruz).

295. Gazis Imre

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 43.; törzskönyvi tételszám (Seite): 94.
szül: 1839, Kecskemét, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: cukrász
bi: 1866. ápr. 25., nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

296. Gáll József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 1.; törzskönyvi tételszám (Seite): 158.
szül: 1830, Törökkanizsa, Torontál vármegye, katolikus
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 25., nőtlen
fegy: vadász, 2. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

297. Gáspár Zsigmond

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 28.; törzskönyvi tételszám (Seite): 103.
szül: 1830, Perlak, Zala vármegye, katolikus
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 13., nőtlen
fegy: huszár, 1. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

298. Gedra István

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 37.; törzskönyvi tételszám (Seite): 95.
szül: 1833, Alsócsáj, Abaúj vármegye, református
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1865. febr. 4., nőtlen
fegy: huszár, nincs adat
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

299. Gegner Dániel

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 26.; törzskönyvi tételszám (Seite): 1.
szül: 1834, Ebendorf (1901 után Csukás), Krassó vármegye, evangélikus
nyt: német, magyar, olasz
szak: nincs adat
bi: 1864. okt. 30., nőtlen
fegy: huszár, 1. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

300. Gekesovits Károly

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 6. (19.); törzskönyvi tételszám (Seite): 80. (23.)
szül: 1836, Zombor, Bács-Bodrog vármegye, katolikus
nyt: magyar, német, olasz, „szláv”
szak: cipész
bi: 1864. aug. 9., nőtlen
fegy: vadász, 9. vadászszázad
ub: 1866. augusztus 30-án rossz magaviselete miatt elbocsátották a mexikói osztrák önkéntes seregtől.

301. Genur Pál

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 41.; törzskönyvi tételszám (Seite): 150.
szül: 1837, Szentgotthárd, Vas vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1866. ápr. 20., nőtlen (korábban a cs. kir. 48. gyalogezrednél szolgált)
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

302. Gerabek Ferenc

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 5.; törzskönyvi tételszám (Seite): 125.
szül: 1830, Szered, Nyitra vármegye, nincs adat (korábbi törzslapján katolikus)
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: nincs adat (korábbi törzslapján szappanfőző)
bi: 1864. júl. 15., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint korábban a cs. kir. seregben szolgált. Belépés ideje: 1854. máj. 3.; Utolsó bejegyzés: 1863 október)
fegy: vadász, 8. vadászszázad, fővadász
ub: 1866. október 18-án a la carbonerai csata (San Francisco Telixtlahuaca; Estado de Oaxaca) során hadifogságba esett.

303. Geraczek János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 3.; törzskönyvi tételszám (Seite): 29.
szül: 1835, Pozsony, Pozsony vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”, olasz
szak: cipész
bi: 1864. júl. 20., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint 1854. márc. 1. és 1864. júl. 31. között a cs. kir. seregben szolgált, átlépett az önkéntesek közé)
fegy: vadász, 4. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

304. Gerrmann János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 2.; törzskönyvi tételszám (Seite): 185.
szül: 1827, Kassa, Abaúj vármegye, katolikus
nyt: magyar, német
szak: nincs adat
bi: 1864. szept. 10., nőtlen
fegy: vadász, 4. vadászsorozat, tisztiszolga
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

305. [Gesztly József ?]¹⁸⁶²

ktsz: [nincs adat]
szül: [1831, Vasvár, Vas vármegye, katolikus]
nyt: [nincs adat]
szak: [asztalos]
bi: [nincs adat (feltehetően 1866 tavasza)]
fegy: [nincs adat]
ub: [nincs adat (feltehetően kiszállításra nem került)]
einfl: A hazatért „mexikói oszt. legionáriusoknak kik Vas megyei illetőségűek vagy ott tartózkodni szándékoznak” névjegyzékén ld.: Gesztly József; szül. idő és hely: 1831, Vasvár; katolikus, nőtlen, aktuális bevételi forrása nem volt, „ezentuli tartózkodási helye”: Nagykanizsa, „kereseti foglalkozása”: nincs adat.¹⁸⁶³

306. Gettler Ignác

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 7.; törzskönyvi tételszám (Seite): 48.
szül: 1831, Selmecebánya, Hont vármegye, katolikus
nyt: német, „szláv”, magyar, olasz
szak: bányász
bi: 1864. aug. 4., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint korábban a cs. kir. seregben szolgált. Belépés ideje: 1860. okt. 23.; Utolsó bejegyzés: 1863. szept. 22.)
fegy: vadász, 7. vadászsorozat
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

¹⁸⁶² MNL VaML Alisp. Közig. ir. 491/a/1867.; A bécsi katonai törzslapok között és az ottani névlistán Gesztly József neve nem található.

¹⁸⁶³ Ua.

307. Ghika Dioméd, désánfalvi, nemes

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 21.; törzskönyvi tételszám (Seite): 13.

szül: 1823, Bécs, Alsó-Ausztria, ortodox

nyt: nincs adat [német, magyar, olasz, francia, angol]

szak: nincs adat

bi: 1864. márc. 20., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint 1848. ápr. 20. és 1864. márc. 1. között a cs. kir. seregben szolgált, átlépett az önkéntesek közé)

fegy: vadász, őrnagy az 1. vadászezrednél

ub: 1865. szeptember 19-én címzetes alezredesi rangban kilépett a szolgálatból.

empf: 1848-ban fogalmazó a Fiumei és Magyar Tengermelléki Királyi Kormányshéknél.¹⁸⁶⁴ 1855–1858 főhadnagy a cs. kir. 39. gyalogezrednél, 1859–1861 2. oszt. százados u.o., 1862–63-ban u.o. szabadságolt állományban.¹⁸⁶⁵

1865. szeptember 8-án hazatérési engedélyrét folyamodott a császárhoz, és emellett kérte őrnagyi rangról alezredesi rangra történő előléptetését és teljes útiköltsége fedezését (1000 peso).¹⁸⁶⁶

1866-ba anyagi csődbe ment.¹⁸⁶⁷ Felesége nyilatkozata alapján 1870. október 5-án hunyt el feltehetően Bécsben.¹⁸⁶⁸

308. Gieszrigl Antal

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 2.; törzskönyvi tételszám (Seite): 1.

szül: 1832, Pest, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus

nyt: német, magyar

szak: asztalos

bi: 1864. szept. 13., nőtlen

fegy: vadász, 3. vadászszázad

ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

empf: Az 1865. november 5-i pueblai keltezésű ezüst vitézségi érem II. fokozatával való kitüntetéséről szóló igazolását 2016-ban bocsájtották árverésre Budapesten.¹⁸⁶⁹

¹⁸⁶⁴ *Budapesti Utasító* 1848. 69.

¹⁸⁶⁵ *Militär-Schematismus* 1855. 280.; (1856.) 276.; (1857.) 276.; (1858.) 256.; (1859.) 158.; (1860–61.) 208.; (1862.) 210.; (1863.) 220.

¹⁸⁶⁶ AGNM, México Independiente, Gobernación y Relaciones Exteriores, Segundo Imperio, Caja num. 53. Exp. 36.

¹⁸⁶⁷ *Sürgöny*, 6. évf. 217. sz. (1866. szeptember 23.) 6.; 218. szám (1866. szeptember 25.) 6.; 219. sz. (1866. szeptember 26.) 6.

¹⁸⁶⁸ *Ellenőr*, 2. évf. 91. sz. (1870. december 15.) 4.

¹⁸⁶⁹ Ld. Darabanth Aukciósház, Katalógus szám: 11526.

https://darabanth.com/hu/nagyarveres/21/kategoriak~Mutargy_papirregiseg/Militaria_7314/1865_Puebla_Gieszriegel_Karoly_vadasz_a_mexikoi_magyar_onkentes_alakulat_tagjanak_ezust_vitezsegi_II1081075/
[2016.08.27.]

309. Girardi Luigi

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 32.; törzskönyvi tételszám (Seite): 189.
szül: 1842, Boldogkőváralja, Abaúj vármegye, katolikus
nyt: olasz
szak: könyvkötő
bi: 1864. dec. 2., nőtlen
fegy: vadász, 18. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

310. Gjurgena Valentin

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 44.; törzskönyvi tételszám (Seite): 53.
szül: 1836, Varasd, „Horvátország” (Varasd vármegye), katolikus
nyt: német, szerb, magyar
szak: szabó
bi: 1866 ápr. 28., nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

311. Glanz Johann

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 30.; törzskönyvi tételszám (Seite): 117.
szül: 1836, Alsószölnök, Vas vármegye, katolikus
nyt: német
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 22., nőtlen
fegy: huszár, 3. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

einf: A hazatért „*mexikoi oszt. legionáriusknak kik Vas megyei illetőségűek vagy ott tartózkodni szándékoznak*” névjegyzékén ld.: Glanz János; szül. idő és hely: 1836, „Unterzeming” (Alsószölnök); katolikus, nőtlen, aktuális bevételi forrása nem volt, „ezentuli tartózkodási helye”: „Unterzeming” (Alsószölnök), „kereseti foglalkozása”: nincs adat.¹⁸⁷⁰

312. Glanzer Eduárd, nemes

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 25.; törzskönyvi tételszám (Seite): 197.
szül: nincs adat, Hradek, Liptó vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. okt. 30., nőtlen
fegy: vadász, 3. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

¹⁸⁷⁰ MNL VaML Alisp. Közig. ir. 491/a/1867.

313. Göldrich Lorenz

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 24.; törzskönyvi tételszám (Seite): 51.
szül: 1832, Szomolnokhuta, Szepes vármegye, katolikus
nyt: „szláv”
szak: bányász
bi: 1864. okt. 15., nőtlen
fegy: vadász, 2. vadászszázad
ub: 1866. június 16-án a santa gertrudis-i csata (Camargo, Estado de Tamaulipas) során hadifogságba esett, majd egy hadifogoly csere során kiszabadult és az osztrák SMS Dandolo korvett fedélzetén hazatért.

314. Gomoncsák Eduárd

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 38.; törzskönyvi tételszám (Seite): 93.
szül: 1834, Bártfa, Sáros vármegye, evangélikus
nyt: magyar, német, „szláv”
szak: szíjgyártó
bi: 1865. febr. 14., nőtlen
fegy: huszár, nincs adat
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

315. Gotsaltowsky Viktor (Géza)

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 26.; törzskönyvi tételszám (Seite): 126.
szül: 1826, Modor, Pozsony vármegye, evangélikus
nyt: magyar, német, „szláv”
szak: nevelő tanár
bi: 1864. okt. 25., nőtlen
fegy: huszár, 4. huszárszázad, tizedes
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

inf: 1848 októberében, mint önkéntes lépett be a lőcsei 19. honvédszászlóaljhoz és kezdetben őrmesterként majd pedig hadnagyként – 1849 nyarától a 95. honvédszászlóaljhoz áthelyezve – egészen a világosi fegyverletételig végigküzdötte az 1848–49-es magyar szabadságharcot, amelynek bukását követően kényszerorozták a 8. huszárezredbe, ahonnan 1859-ben mint őrmester szerelt le. Az ezt követő időszakban családi nevelő volt.

Hazatérése után a Pozsony megyei Honvédegyeletnek tagja lett.¹⁸⁷¹ 1868-ban felesége Lazányi Albina¹⁸⁷² hűtlen elhagyás miatt nyújtott be ellene válópert. Az ügy leírása: „az alperes írásos nyilatkozata szerint 1862 óta különválva élnek, s nem kíván többé együtt élni nejével – felperes szerint őt kalandos életet élő férje többször a legnagyobb nyomorban elhagyta, utoljára 1867 szeptemberében mexikói kalandjából megtérve, remélte, hogy megállapodik, de az továbbra is könnyelműen élt, ruháit eladogatta, ittasan tért haza, s egyre durvábban lépett fel, s felperesnek kellett magát fenntartania; család miatt alperes 3 hónapi börtönnel büntetve volt”.¹⁸⁷³

316. Göll Albert

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 12.; törzskönyvi tételszám (Seite): 17.
szül: 1827, Kolozsvár, Kolozs vármegye, evangélikus
nyt: német, magyar, román
szak: cipész
bi: 1864. júl. 16., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint 1860. szept. 26. és 1864. júl. 16. között a cs. kir. seregben szolgált, átlépett az önkéntesek közé)
fegy: vadász, 16. vadászsorozat
ub: 1866. október 31-én hadifogságba esett Oaxacánál (Oaxaca de Juárez, Estado de Oaxaca), feltehetően a hadifogságból kiszabadult mivel 1866. december 20-án kitüntették a mexikói vitézségi érem bronz fokozatával.

¹⁸⁷¹ BONA 1998. I. k. 477., Ld. Gotsaltowszky Viktor (Géza)

¹⁸⁷² Bona Gábor adatai alapján a mexikói kalandot megelőzően, 1857-ben vette nőül. Ld. BONA GÁBOR: *Az 1848/49-es szabadságharc tisztikara*, javított és bővített online változat: <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Bona-bona-tabornokok-torzstisztek-1/> (2020. május 18.)

¹⁸⁷³ HU BFL - IV.1343.f - 1868 - V.0017

317. Gömörly Gottlieb

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 25.; törzskönyvi tételszám (Seite): 196.
szül: 1833, Dobsina, Gömör vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: cserzővarga
bi: 1864. okt. 18., nőtlen
fegy: vadász, 7. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

empf: A családtörténeti adatok alapján 1838. szeptember 4-én született Dobsinán és 70 éves korában 1908. november 18-án hunyt el Budapesten. Hazatérését követően megnősült, házasságából több gyermeke is született.¹⁸⁷⁴

318. Gönczy Lajos, bistei, nemes

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 21.; törzskönyvi tételszám (Seite): 51.
szül: 1838, Kassa, Abaúj vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 17., nőtlen (korábbi cs. kir. katonai törzslapja is csatolva és a mexikói sereg katonai törzslapjára is rávezették a korábbi adatait, mely szerint 1856. aug. 30-tól a cs. kir. seregben szolgált, átlépett az önkéntesek közé)
fegy: vadász, 5. vadászszázad, 1. oszt. hadnagy
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

empf: 1865. augusztus 18-án Santa María Tecomavacánál (Estado de Oaxaca) hadifogságba esett.¹⁸⁷⁵ Hat és fél hónappal később szabadult és visszatért a szolgálatba. Ekkor kérvényezte, hogy a hadifogsága idejére visszamenőlegesen is megkaphassa zsoldját. Az uralkodó 1866 áprilisában 200 pesot engedélyezett a számára, melyet 1866 nyarán még nem kapott még kézhez.¹⁸⁷⁶
 „Gönczy Lajos, több hadi- és vitézségi érdemrenddel kitüntetett nyugalalmazott mexikói kapitány”, mint nyugalmazott m. kir. államvasúti ellenőr hunyt el Szegeden 1902-ben.¹⁸⁷⁷

¹⁸⁷⁴ Az adatokat ld.: <https://www.geni.com/people/Gottlieb-G%C3%B6m%C3%B6ry/6000000024365459585> (2020. június 25.)

¹⁸⁷⁵ Hadifogságba esésének történetét részletezi Gustav Zach ezredes. Ld. AGNM, México Independente, Gobernación y Relaciones Exteriores, Segundo Imperio, Caja num. 47. Exp. 62.

¹⁸⁷⁶ AGNM, Instituciones Coloniales, Real Hacienda, Archivo Histórico de Hacienda, Vol. 103. Exp. 116.; Az ez ügyben kelt iratok egy része a bécsi Kriegsarchivba került. ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps, Karton 41.

¹⁸⁷⁷ *Budapesti Hírlap*, 22. évf. 350. sz. (1902. december 22.) 4.; *Vasárnapi Újság*, 49. évf. 52. sz. (1902. december 28.) 862.; Halotti anyakönyvét és a sírjáról készült fotót ld: Képmelléklet.

319. Görkő József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 25.; törzskönyvi tételszám (Seite): 199.
szül: 1842, Dunaföldvár, Tolna vármegye, katolikus
nyt: magyar, német
szak: pék
bi: 1864. okt. 20., nőtlen
fegy: vadász, 15. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

320. Göschl Anton

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 40.; törzskönyvi tételszám (Seite): 198.
szül: 1835, Nezsider, Moson vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1866. ápr. 11., nőtlen (korábban a cs. kir. 2. és 62. gyalogezrednél szolgált)
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

321. Göttlicher Ferenc

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 1.; törzskönyvi tételszám (Seite): 139.
szül: 1833, Nezsider, Moson vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: kocsigyártó
bi: 1864. júl. 27., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint 1854. márc. 24. és 1864. júl. 27. között a cs. kir. seregben szolgált, átlépett az önkéntesek közé)
fegy: vadász, 2. vadászszázad
ub: 1866. június 16-án a santa gertrudisi csata (Camargo, Estado de Tamaulipas) során hadifogságba esett, majd egy hadifogoly csere során kiszabadult és az osztrák SMS Dandolo korvett fedélzetén hazatért.

322. Graschitz Johann

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 28.; törzskönyvi tételszám (Seite): 135.
szül: 1832, Cinfalva, Sopron vármegye, katolikus
nyt: német
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 12., nőtlen
fegy: vadász, 11. vadászszázad
ub: 1866. október 31-én hadifogságba esett „Oajaca”-nál (Oaxaca de Juárez, Estado de Oaxaca).

323. Grasser János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 57.
szül: 1836, Pest, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: bognár
bi: 1864. aug. 11., nőtlen
fegy: utász, 2. utászs század
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

324. Grath Michael

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 19.; törzskönyvi tételszám (Seite): 69.
szül: 1828, Oszlop, Sopron vármegye, katolikus
nyt: német, horvát
szak: mészáros
bi: 1864 szept. 29., nőtlen
fegy: vadász, 4. vadászs század
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

325. Gregor Johann

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 31.; törzskönyvi tételszám (Seite): 149.
szül: 1832, Nagypodhrágy (ma Kaszaváralja), Trencsén vármegye, katolikus
nyt: „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. dec. 3., nőtlen
fegy: vadász, 17. vadászs század
ub: 1867. január 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe, gróf Khevenhüller huszárezredébe.

326. Greschner Mihály

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 9.; törzskönyvi tételszám (Seite): 127.
szül: 1832, Gölnicbánya, Szepes vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: hentes
bi: 1864. aug. 3., nőtlen
fegy: vadász, 15. vadászs század
ub: 1866. november 12-én sebesültként hátramaradt és hadifogságba került Xalapa-Enríquez városánál (Estado de Veracruz).

327. Griller József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 4.; törzskönyvi tételszám (Seite): 32.
szül: 1832, Kassa, Abaúj vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, olasz, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 16., nőtlen
fegy: vadász, 6. vadászszázad, őrvezető
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

enf: 1866. június 8-tól 2. oszt. alhadnagy.¹⁸⁷⁸

328. Grósz Károly

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 20.; törzskönyvi tételszám (Seite): 111.
szül: 1834, Pest, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: szabó
bi: 1864. okt. 5., nőtlen
fegy: vadász, 8. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

329. Grónwald Mihály

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 28.; törzskönyvi tételszám (Seite): 104.
szül: 1833, Versec, Temes vármegye, katolikus
nyt: német, „szláv”, magyar, román
szak: cipész
bi: 1864. nov. 15., nőtlen
fegy: vadász, 10. vadászszázad
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

330. Gruber Ferenc

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 18.; törzskönyvi tételszám (Seite): 105.
szül: 1834, Komárom, Komárom vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: mészáros
bi: 1864. szept. 25., nőtlen
fegy: huszár, 1. huszárszázad
ub: 1866. március 1-én Mexikóvárosban elesett.

¹⁸⁷⁸ Id.: A Mexikanische Österreichische Freiwilligenkorps tisztikara 1866-ban fejezet.

331. Gruber Johann

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 4.; törzskönyvi tételszám (Seite): 29.
szül: 1834, Pozsony, Pozsony vármegye, katolikus
nyt: német, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 22., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint 1854. jún. 10. és 1864. jún. 30. között a cs. kir. seregben szolgált, átlépett az önkéntesek közé)
fegy: vadász, 6. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

332. Gruber Johann

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 41.; törzskönyvi tételszám (Seite): 51.
szül: 1830, Mór, Fejér vármegye, katolikus
nyt: német
szak: nincs adat
bi: 1866. ápr. 13., nőtlen (korábban a cs. kir. 3. tüzérezrednél szolgált)
fegy: tüzér, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

333. Gruber Karl

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 21.; törzskönyvi tételszám (Seite): 52.
szül: 1834, Újvidék, Bács-Bodrog vármegye, katolikus
nyt: nincs adat [német, szerb, magyar, francia, olasz]
szak: litográfus
bi: 1864. aug. 20., nőtlen (korábbi cs. kir. katonai törzslapja is csatolva és a mexikói sereg katonai törzslapjára is rávezették a korábbi adatait, az erre vonatkozó adatokat ld. a bővebb életrajzban, átlépett az önkéntesek közé)
fegy: vadász, nincs adat, 1. oszt. hadnagy
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

inf: Bővebb életrajzát ld.: Tipikus és atipikus életutak.

334. Grún Heinrich

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 24.; törzskönyvi tételszám (Seite): 47.
szül: 1834, Alsóporuba (ma Felsőtölgyes), Trencsén vármegye, katolikus
nyt: német, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. okt. 19., nőtlen
fegy: vadász, 12. vadászszázad
ub: 1867. január 20-án belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

335. Grünstein Frigyes

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 36.; törzskönyvi tételszám (Seite): 49.
szül: 1834, Rakamaz, Szabolcs vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, olasz
szak: kovácssegéd
bi: 1865. jan. 17., nőtlen
fegy: huszár, nincs adat
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

einfl: A hazatért „mexikoi oszt. legionáriusoknak kik Szabolcs megyei illetőségűek vagy ott tartózkodni szándékoznak” névjegyzékén ld.: Grünstein Frigyes; szül. idő és hely: 1834, Rakamaz; katolikus, nőtlen, aktuális bevételi forrása nem volt, „ezentuli tartózkodási helye”: Rakamaz, „kereseti foglalkozása”: kovács.¹⁸⁷⁹

336. Gubicza János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 13.; törzskönyvi tételszám (Seite): 147.
szül: 1833, Előszállás, Fejér vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: asztalos
bi: 1864. júl. 16., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint 1854. márc. 6. és 1864. júl. 16. között a cs. kir. seregben szolgált, átlépett az önkéntesek közé)
fegy: tüzér, 1. tüzérüteg
ub: 1866. június 16-án elesett a santa gertrudisi csatában (Camargo, Estado de Tamaulipas).

337. Gulyás István

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 42.; törzskönyvi tételszám (Seite): 164.
szül: 1834, Szeged, Csongrád vármegye, katolikus
nyt: magyar, román, német
szak: nincs adat
bi: 1866. ápr. 22., nőtlen (korábban a cs. kir. 46. gyalogezrednél szolgált)
fegy: huszár, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

338. Guttenberger Ferenc

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 42.; törzskönyvi tételszám (Seite): 103.
szül: 1831, Pozsony, Pozsony vármegye, katolikus
nyt: magyar, német, szláv
szak: kazánkovács
bi: 1866. ápr. 20., nőtlen (korábban a cs. kir. 27. gyalogezrednél szolgált)
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

¹⁸⁷⁹ MNL SzSzBML IV. 255/B. Szabolcs vármegye első alispánjának iratai. 117.b

VIII. 9. / GY**339. Gyelnik Pál**

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 185.
szül: 1840, Buda, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: mészáros
bi: 1864. szept. 9., nőtlen
fegy: huszár, 2. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

340. Györke Ferenc

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 41.; törzskönyvi tételszám (Seite): 105.
szül: 1836, Fenyőd, Tolna vármegye (székesfehérvári illetőségű), református
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1866. ápr. 15., nőtlen
fegy: huszár, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

341. Gyurcsa Mihály

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 28.; törzskönyvi tételszám (Seite): 136.
szül: 1832, Pest, Pest-Pilis-Solt vármegye, evangélikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 14., nőtlen
fegy: vadász, 10. vadászs század
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

342. Gyurits János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 34.; törzskönyvi tételszám (Seite): 188.
szül: 1830, Eperjes, Sáros vármegye, katolikus
nyt: német, „szláv”, magyar
szak: fazekas
bi: 1864. dec. 29., nőtlen
fegy: huszár, 4. huszárszázad
ub: Távozásának a körülményei kérdésesek.

343. Gyurits Antal

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 35.; törzskönyvi tételszám (Seite): 132.
szül: 1830, Temesvár, Temes vármegye, katolikus
nyt: német, szerb, magyar, román
szak: vincellér
bi: 1865. jan. 6., nőtlen
fegy: vadász, 17. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

344. Gyurkovits Ignác

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 17.; törzskönyvi tételszám (Seite): 194.
szül: 1832, Székesfehérvár, Fejér vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: csizmadia
bi: 1864. szept. 17., nőtlen
fegy: huszár, 1. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 14.

345. Gyurkovits István, nemes

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 30.; törzskönyvi tételszám (Seite): 38.
szül: 1833, Baja, Bács-Bodrog vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, olasz, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 24., nőtlen
fegy: huszár, 2. huszárszázad
ub: 1866. szeptember 15-én átlépett a Mexikói Császári Csendőrséghez.

enf: 1851-ben a 6. cs. kir. ulánusezrednél kadét, 1851–53 között a 11. cs. kir. huszárezred 1. oszt. alhadnagya.¹⁸⁸⁰

Hazatérését követően visszatért a cs. kir seregbe. 1888 őszén bejárta a magyar sajtót a „Szerencsés őrmester” híre: „Említettük, hogy a bécsi községi sorsjegyek főnyereményét egy Gyurkovics nevű ulánus őrmester nyerte meg. Gyurkovics István bácskai magyar ember s körülbelül 60 éves. Igazi katonatermészet, bátor, életvidám és emellett rendkívül pontos. 1848 óta szolgál többnyire a lovasságnál. Számos csatában vett részt s mindig kitűnően viselte magát, miről érdemjelei is tanúskodnak. Mint tiszt ment Mexikóba, hogy Miksa császár seregében szolgáljon, s ott kapitányságig vitte. Visszatérve az akkori osztrák hadsereghez, tisztí rangjáról lemondott adósságai miatt, s mint őrmester lépett be a 12-ik ulánus-ezredbe,¹⁸⁸¹ hol a törzstisztek is mindig szívesen érintkeztek vele mindenki egyaránt szereti. Gyurkovics, mint kezelőőrmester¹⁸⁸² ment Vllachból Laibachba a 23. csapatosztály fegyvergyakorlataira. Laibachban gyakran betért a Gruberféle főtrafikba szivart venni. Egy ily alkalommal Gruberné csaknem erőszakkal vétetett meg vele egy Ígérvényt 3 ft 50 krért. Gyurkovics nem törődött többé az ígérvénnyel a mintegy nyolc napig feléje se ment Gruber üzletének. E hó 6-ikán ismét bevetődén s Gruberné kérdezte tőle, vajjon nem nála van-e a nyerő sorsjegy ígérvénye, mert az ő üzletükből adatott el, de még nem tudják; kinek? Gyurkovics nagy nehezen megtalálta szolgálati tárcájában az összegyűrt Ígérvényt s kitűnt, hogy a 200,000 ftos főnyereményt csakugyan ő nyerte el. »No még ez sem történt velem,« — mondta közönyösen s azonnal elment egy laibachi bankházba, hol deponálta az eredeti sorsjegyért járó összeget. A sorsjegy sorozatszám 1975, sorszáma 73.»¹⁸⁸³ Továbbá azonos gondoljuk azzal a Gyurkovics Istvánnal, aki 1891-ben, mint volt 48-as alhadnagy a budapesti honvédegyelet tagja volt.¹⁸⁸⁴

¹⁸⁸⁰ *Militär-Schematismus* 1851. 216. (Veränderungen während des Druckes), (1852.) 463., (1853.) 478.

¹⁸⁸¹ A *Militär-Schematismus*ok alapján 1867-1888 között valóban nem szerepel a 12. cs. kir. ulánusezred törzstisztei között. Vö.: *Militär-Schematismus 1867–1888*.

¹⁸⁸² Értsd: számvivő őrmester.

¹⁸⁸³ *Pesti Hírlap*, 10. évf. 280. sz. (1888. október 10.) 5.; Közli még: *Budapesti Hírlap*, 8. évf. 280. sz. (1888. október 10.) 6.; *Magyar Polgár*, 2. évf. 236. sz. (1888. október 10.) 3.; Három sajtóorgánium, mint a 12. cs. kir. dzsidas ezred őrmestereke hivatkoznak személyére: *Fővárosi Lapok*, 25. évf. 280. sz. (1888. október 10.) 2069.; *Székelly Nemzet*, 6. évf. 157. sz. (1888. október 13.) 4.; *Nemzet*, 7. évf. 279. sz. (1888. október 9.) 1.

¹⁸⁸⁴ MIKÁR 1891. 59.

VIII. 10. / H

346. Haas József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 8.; törzskönyvi tételszám (Seite): 117.
szül: 1836, Sopron, Sopron vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, olasz
szak: kereskedősegéd
bi: 1864. aug. 1., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint korábban a cs. kir. seregben szolgált. Belépés ideje: 1854. szept. 27.; Utolsó bejegyzés: 1862. júl. 1.)
fegy: vadász, 11. vadászszázad
ub: 1866. október 29-én áthelyezik a huszársághoz, 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

347. Haich László

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 37.; törzskönyvi tételszám (Seite): 104.
szül: 1837, Makó, Csanád vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, szerb
szak: kádár
bi: 1865. jan. 20., nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

348. Haiser András

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 33.; törzskönyvi tételszám (Seite): 98.
szül: 1834, Körmöcbánya, Bars vármegye, katolikus
nyt: német, cseh, magyar
szak: pék
bi: 1864. dec. 6., nőtlen
fegy: vadász, 18. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

349. Hamvai (Szenger) Eduárd, dr

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 36.; törzskönyvi tételszám (Seite): 72.
szül: 1834, Pest, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: nincs adat [német, magyar, latin, francia, spanyol, „szláv”]
szak: gyakorló orvos
bi: nincs adat
fegy: orvos-százados, nincs adat
ub: 1867. január 1-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

inf: Bővebb életrajzát ld.: Tipikus és atipikus életutak.

350. Hand Jozef

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 43.; törzskönyvi tételszám (Seite): 41.
szül: 1836, Uzsok, Ung vármegye, katolikus
nyt: „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1866. ápr. 25., nőtlen (korábban a cs. kir. 9. gyalogezrednél és a cs. kir. 2. tüzérezrednél szolgált)
fegy: tüzér, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

351. Hanzél József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 1.; törzskönyvi tételszám (Seite): 95.
szül: 1833, Ipolykeszi, Hont vármegye, katolikus
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. szept. 7., nőtlen
fegy: vadász, 2. vadászszázad
ub: 1866 június 16-án a santa gertrudis-i (Camargo, Estado de Tamaulipas) során hadifogságba esett, majd önszántából Mexikóban maradt.

352. Hass Ferenc, helyesen: Henrik

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 18.; törzskönyvi tételszám (Seite): 192.
szül: 1830, Abaújszántó, Abaúj vármegye, református
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: kereskedősegéd
bi: 1864. szept. 27., nőtlen
fegy: vadász, 18. vadászszázad
ub: 1866. október 26-án átlépett a Mexikói Császári Csendőrséghez.

353. Hauska Eduard

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 21.; törzskönyvi tételszám (Seite): 131.
szül: 1833, Sirok, Heves és Külső Szolnok vármegye, katolikus
nyt: magyar, német, olasz, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 28., nőtlen (korábbi cs. kir. katonai törzslapja is csatolva és a mexikói sereg katonai törzslapjára is rávezették a korábbi adatait, mely szerint 1854. márc. 2-től a cs. kir. seregben szolgált, átlépett az önkéntesek közé)
fegy: huszár, 1. huszárszázad, főhadnagy
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

empf: Érkeserői Fráter Farkas naplójában közöltek szerint Mexikóban megházasodott.¹⁸⁸⁵

¹⁸⁸⁵ Ld. Dokumentumok a Tardy hagyatékából. Érkeserői Fráter Farkas naplótöredékéből

354. Havelka János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 103.
szül: 1827, Pozsony, Pozsony vármegye, katolikus
nyt: német, „szláv”, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 26., özvegy (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint korábban a cs. kir. seregben szolgált. Belépés ideje: 1846. jan. 28.; Utolsó bejegyzés: 1857. jún. 30.)
fegy: huszár, 1. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

355. Hawranek József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 35.; törzskönyvi tételszám (Seite): 14.
szül: 1832, Nagyszombat, Pozsony vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: kovács
bi: 1864. dec. 24., nőtlen
fegy: vadász, 18. vadászs század
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

356. Häussler Károly

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 13.; törzskönyvi tételszám (Seite): 130.
szül: 1838, Újfalu, Moson vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 29., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint korábban a cs. kir. seregben szolgált. Belépés ideje: 1854. aug. 19.; Utolsó bejegyzés: 1863. dec. 31.)
fegy: tüzér, tüzérszertáros, fegyver és lőszeraktár
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

357. Heidusitz Martin

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 35.; törzskönyvi tételszám (Seite): 25.
szül: 1835, Siklósd, Sopron vármegye, katolikus
nyt: „szláv”, német
szak: nincs adat
bi: 1864. dec. 27., nőtlen
fegy: vadász, 18. vadászs század
ub: 1865. augusztus 25-én az orizabai (Estado de Veracruz) kórházban hunyt el.

358. Heksch Róbert Antal

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 28.; törzskönyvi tételszám (Seite): 46.
szül: 1836, Buda, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, román
szak: fényképész
bi: 1864. nov. 7., nőtlen
fegy: vadász, 18. vadászs század
ub: 1865. március 6-án egészségügyi okokból elbocsátották.

359. Henz Gyula, nemes

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 105.
szül: 1841, Vagyóc, Nyitra vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”, latin
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 15., nőtlen
fegy: huszár, 2. huszárszázad, tizedes
ub: 1866. december 31-én dezertált Pachucában (Pachuca de Soto, Estado de Hidalgo).

enf: 1866 október 4-én a szolgálatból való felmentését kérte kapitányi rangra emelés mellett,¹⁸⁸⁶ 1866. október 16-án útlevelet kapott, hogy hazautazhasson,¹⁸⁸⁷ mely lehetőséggel végül a fenti adatok fényében nem élt.

360. Hentsey Balázs

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 28.; törzskönyvi tételszám (Seite): 47.
szül: 1829, Söpte, Vas vármegye,¹⁸⁸⁸ katolikus
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 10., nőtlen
fegy: vadász, 17. vadászs század
ub: 1865. március 16-án egészségügyi okokból elbocsátottak.

361. Hentzer Johann

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 44.; törzskönyvi tételszám (Seite): 185.
szül: 1831, Zágráb, „Horvátország” (Zágráb vármegye), katolikus
nyt: német, magyar, szerb
szak: nincs adat
bi: 1866. máj. 1., nőtlen (korábban a cs. kir. 53. és 60. gyalogezrednél szolgált)
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

¹⁸⁸⁶ AGNM, México Independente, Gobernación y Relaciones Exteriores, Segundo Imperio, Caja num. 53. Exp. 47.

¹⁸⁸⁷ AGNM, México Independente, Gobernación y Relaciones Exteriores, Pasaportes, Vol. 50. Exp. 132. Fojas: 166–167.

¹⁸⁸⁸ A törzslapján tartományként tévesen Krajna szerepel.

362. Herberth Alajos

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 38.; törzskönyvi tételszám (Seite): 105.
szül: 1828, Gyula, Békés vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: gépész
bi: 1865. febr. 13., gyermektelen özvegy
fegy: vadász, nincs adat
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

enf: Bővebb életrajzát ld.: Tipikus és atipikus életutak.

363. Herncircz Friedrich

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 59.
szül: 1823, Eszék, „Szlavónia” (Verőce vármegye), katolikus
nyt: német, magyar, olasz, „szláv”
szak: szabó
bi: 1864. júl. 15., nőtlen
fegy: katonazenekar
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

364. Herrnburger Alexander

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 38.; törzskönyvi tételszám (Seite): 110.
szül: 1838, Belovár, Katonai Határőrvidék, katolikus
nyt: német, olasz, horvát
szak: nincs adat
bi: 1865. febr. 15., nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: 1866. november 12-én dezertált „Jalapa”-nál (Xalapa-Enríquez, Estado de Veracruz).

365. Hertelendy Mihály

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 59.
szül: 1826, Sármezőtúr, Vas vármegye, katolikus
nyt: magyar, olasz, német
szak: templomszolga
bi: 1864. júl. 15., nőtlen
fegy: huszár, 1. huszárszázad
ub: 1866. augusztus 24-én leszerelt.

366. Hertzky Vince

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 29.; törzskönyvi tételszám (Seite): 172.
szül: 1834, Karánsebes, Katonai Határőrvidék, katolikus
nyt: német, magyar, francia
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 21., nőtlen
fegy: huszár, 4. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

367. Hibátska István

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 170.
szül: 1827, Székesfehérvár, Fejér vármegye, katolikus
nyt: magyar, német
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 10., nőtlen
fegy: huszár, 2. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

368. Hicke Karl

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 104.
szül: 1825, Ivanics, „Szlavónia” (Katonai Határőrvidék), katolikus
nyt: német, magyar, olasz
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 17., nőtlen
fegy: huszár, 2. huszárszázad
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

369. Hidla György

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 26.; törzskönyvi tételszám (Seite): 9.
szül: 1837, Pöstyén, Nyitra vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”, olasz
szak: kereskedősegéd
bi: 1864. okt. 20., nőtlen
fegy: vadász, 6. vadászs század
ub: 1867. január 24-án elbocsátották.

370. Hiltcher Albert

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 37.; törzskönyvi tételszám (Seite): 101.
szül: 1834, Újfalu, Moson vármegye, katolikus
nyt: magyar, német
szak: szolga
bi: 1865. jan. 26., nőtlen
fegy: huszár, nincs adat
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

371. Hinterhitner Franz

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 31.; törzskönyvi tételszám (Seite): 154.
szül: 1838, Mór, Fejér vármegye, katolikus
nyt: olasz, magyar, német
szak: erdész
bi: 1864. dec. 3., nőtlen
fegy: vadász, 17. vadászszázad
ub: Laibachban nem vonult be a hadtesthez.

enf: Talán azonos a hazatért „*mexikoi oszt. legionáriusknak kik Vas megyei illetőségűek vagy ott tartózkodni szándékoznak*” névjegyzékén található alábbi személlyel: Hütlner Ferenc; szül. idő és hely: 1838, Mór; katolikus, nő, aktuális bevételi forrása nem volt, „ezentuli tartózkodási helye”: Vasvár, „kereseti foglalkozása”: erdész.¹⁸⁸⁹

372. Hipp Sándor

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 21 (és 1.); törzskönyvi tételszám (Seite): 179 (és 9).
szül: 1838, Pozsony, Pozsony vármegye, katolikus
nyt: nincs adat [német, „szláv”, magyar, olasz]
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 12., nőtlen (korábbi cs. kir. katonai törzslapját vezették tovább, mely szerint 1848. dec. 27-től a cs. kir. seregben szolgált, átlépett az önkéntesek közé)
fegy: ulánus, nincs adat, százados
ub: 1866. június 26-án kilépett a szolgálatból.

373. Hirschofer József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 6.; törzskönyvi tételszám (Seite): 83.
szül: 1834, Pest, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: asztalos
bi: 1864. aug. 2., nőtlen
fegy: utász, 1. utászszázad
ub: 1865. június 22-én dezertált Teziutlannál (Estado de Veracruz).

374. Hirt Bernhard

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 42.; törzskönyvi tételszám (Seite): 166.
szül: 1827, Újarad, Arad vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, román
szak: cipész
bi: 1866. ápr. 21., nőtlen (korábban a cs. kir. 61. gyalogezrednél szolgált)
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került) [Elbocsátás ideje: 1866. máj. 24., Entlassungs-Certificat]

¹⁸⁸⁹ MNL VaML Alisp. Közig. ir. 491/a/1867. Ld. vas megyei lista: 20.

375. Hoffer Michael

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 33.; törzskönyvi tételszám (Seite): 30.
szül: 1831, Pinkafő, Vas vármegye, katolikus
nyt: olasz, cseh, német
szak: nincs adat
bi: 1864. dec. 3., nőtlen
fegy: vadász, 18. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

376. Hofmeister Wilhelm

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 21.; törzskönyvi tételszám (Seite): 180.
szül: 1839, Andrievon (?) „Szlavónia” (?), katolikus
nyt: német, „szláv”, magyar, olasz
szak: nincs adat
bi: 1864. szept. 22., nőtlen
fegy: tüzér, fegyver és lőszerraktár, kadét
ub: 1867. január 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

377. Holmer Johan

ktsz: törzskönyvszám (Heft): sorszám nincs [47.]; törzskönyvi tételszám (Seite): sorszám nincs [Entlassungs-Certificat]
szül: nincs adat, Pozsony, Pozsony vármegye, katolikus
nyt: nincs adat
szak: nincs adat
bi: nincs adat, nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került), elbocsátás ideje: 1866. máj. 23.

378. Holyba József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 24.; törzskönyvi tételszám (Seite): 176.
szül: 1842, Cibakháza, Heves és Külső Szolnok vármegye, katolikus
nyt: magyar, német
szak: nincs adat
bi: 1864. okt. 26., nőtlen
fegy: huszár, 5. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

eingf: A hazatért „mexikoi oszt. legionáriusknak kik Jász-Kun kerületi illetőségűek vagy ott tartózkodni szándékoznak” névjegyzékén ld.: Hojba József; szül. idő és hely: 1842, Cibakháza; katolikus, nőtlen, aktuális bevételi forrása nem volt, „ezentuli tartózkodási helye”: Kiskunfélegyháza, „kereseti foglalkozása”: gazdász.¹⁸⁹⁰

¹⁸⁹⁰ MNL JNSZML. IV. 254. A Jászkun Kerület Alkapitányának iratai. 4621/1867

379. Holczer Peter

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 40.; törzskönyvi tételszám (Seite): 190.
szül: 1827, Sopronbánfalva, Sopron vármegye, katolikus
nyt: német
szak: zenész
bi: 1866. ápr. 11., nőtlen (korábban a cs. kir. 48. gyalogezrednél szolgált)
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

380. Holzer Josef

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 45.; törzskönyvi tételszám (Seite): 121.
szül: 1838, Szikra, Sopron vármegye, katolikus
nyt: német
szak: nincs adat
bi: 1866. máj. 4.
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

381. Homolka József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 27.; törzskönyvi tételszám (Seite): 170.
szül: 1827, Lóc, Bars vármegye, katolikus
nyt: „szláv”, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 9., nőtlen
fegy: vadász, 12. vadászszázad
ub: 1866. október 18-án a la carbonerai csata (San Francisco Telixtlahuaca; Estado de Oaxaca) során eltűnt.

382. Hora József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 3.; törzskönyvi tételszám (Seite): 125.
szül: 1834, Szolác, Nyitra vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 25., nőtlen
fegy: vadász, 5. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

383. Horcher József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 24.; törzskönyvi tételszám (Seite): 174.
szül: 1838, Bicske, Fejér vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: szappanfőző
bi: 1864. okt. 21., nőtlen
fegy: huszár, 1. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

384. Horky Mihály

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 8.; törzskönyvi tételszám (Seite): 61.
szül: 1830, Sziget (ma Győr része), Győr vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: kőműves
bi: 1864. szept. 7., nőtlen
fegy: utász, 2. utászszázad, főutász
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

385. Horváth Antal

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 41.; törzskönyvi tételszám (Seite): 76.
szül: 1835, Várpalota, Veszprém vármegye, katolikus
nyt: magyar, német
szak: molnár
bi: 1866. ápr. 13., nőtlen (korábban a cs. kir. 33. és 19. gyalogezrednél szolgált)
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

386. Horváth Ferenc

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 1.; törzskönyvi tételszám (Seite): 96.
szül: 1840, Pest, Pest-Pilis-Solt vármegye, református
nyt: német, magyar
szak: mészáros
bi: 1864. szept. 7., nőtlen
fegy: vadász, 2. vadászszázad
ub: 1866 június 16-án a santa gertrudis-i (Camargo, Estado de Tamaulipas) során hadifogságba esett, majd Mexikóban maradt.

empf: A mexikóvárosi hadilevéltár okmányai alapján 1866. nov. 10-án zászlóssá nevezték ki az osztrák önkéntes sereg „gyalogságához”.¹⁸⁹¹

387. Horváth János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 41.; törzskönyvi tételszám (Seite): 91.
szül: 1834, Fancsal, Esztergom vármegye, katolikus
nyt: német, magyar „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. szept. 7., nőtlen (korábban a cs. kir. 4. és 7. tüzérezrednél szolgált)
fegy: huszár, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

¹⁸⁹¹ AH SDN Operaciones Militares, XI/481.3/7802.

388. Horváth I. József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 4.; törzskönyvi tételszám (Seite): 102.
szül: 1827, Szeged, Csongrád vármegye, katolikus
nyt: magyar, német
szak: ács
bi: 1864. aug. 20., nőtlen
fegy: vadász, 6. vadászsorozat, alvadász
ub: 1865. január 16-án Laibachban elbocsátották.

389. Horváth II. József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 33.; törzskönyvi tételszám (Seite): 19.
szül: 1837, Apáti, Vas vármegye, katolikus
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 3., nőtlen
fegy: huszár¹⁸⁹², (?)
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

inf: A hazatért „mexikói osztag legionáriusának kik Vas megyei illetőségük vagy ott tartózkodni szándékoznak” névjegyzékén ld.: Horváth József; szül. idő és hely: 1839, „Gyöngyösgrath”; katolikus, nő, aktuális bevételi forrása nem volt, „ezentuli tartózkodási helye”: „Gyöngyösgrath”, „kereseti foglalkozása”: nincs adat.¹⁸⁹³

390. Horváth III. József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 42.; törzskönyvi tételszám (Seite): 60.
szül: 1838, Nagyesztergár, Veszprém vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: molnár
bi: 1866. ápr. 16., nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

391. Horváth Lajos

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 39.; törzskönyvi tételszám (Seite): 144.
szül: 1824, Zavar, Pozsony vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, francia, olasz, orosz
szak: nincs adat
bi: 1866. márc. 14., nőtlen
fegy: huszár, nincs adat
ub: Ismeretlen időpontban hazatért.

inf: Bővebb életrajzát ld.: Tipikus és atipikus életutak.

¹⁸⁹² A katonai törzslapja alapján.

¹⁸⁹³ MNL VaML Alisp. Közig. ir. 491/a/1867.

392. Horvath Lukas

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 37.; törzskönyvi tételszám (Seite): 105.
szül: 1828, Belovár, Katonai Határörvidék, katolikus
nyt: horvát, német
szak: nincs adat
bi: 1865. jan. 31., nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: 1866. október 18-án a la carbonerai csata (San Francisco Telixtlahuaca; Estado de Oaxaca) során hadifogságba esett.

393. Horváth Mihály

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 8.; törzskönyvi tételszám (Seite): 118.
szül: 1832, Szeged, Csongrád vármegye, katolikus
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 1., nőtlen
fegy: utász, 1. utászs század
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

394. Horváth I. Pál

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 3.; törzskönyvi tételszám (Seite): 119.
szül: 1829, Nezsider, Moson vármegye, katolikus
nyt: német
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 17.; nőtlen
fegy: vadász, 4. vadászs század
ub: 1866. november 29-én a pueblai (Heroica Puebla de Zaragoza, Estado de Puebla) kórházban hunyt el.

395. Horváth II. Pál

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 30.; törzskönyvi tételszám (Seite): 127.
szül: nincs adat, Jászapáti, Jász-Kun Kerület, katolikus
nyt: magyar, német
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 28., nőtlen
fegy: huszár, 1. huszárs század
ub: 1865. október 23-án elesett „Baranca” és Ajalpan között (Estado de Puebla).¹⁸⁹⁴

¹⁸⁹⁴ Haláláról egyik bajtársa, Burián István megemlékezet naplójában Horváth Istvánként említve őt. BURIÁN 1868. n. 299.

396. Horvath Alexander

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 29.; törzskönyvi tételszám (Seite): 82.
szül: 1836, Gyerk, Hont vármegye, katolikus
nyt: német, „szláv”
szak: bognár
bi: 1864. nov. 8., nőtlen
fegy: vadász, 4. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

397. Hosszú Mihály

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 37.; törzskönyvi tételszám (Seite): 107.
szül: 1836, Barcza, Abaúj vármegye, görögkatolikus
nyt: magyar, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1865. febr. 4., nőtlen
fegy: huszár, nincs adat
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

398. Höfer Jozef

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 10.; törzskönyvi tételszám (Seite): 155.
szül: 1837, Pozsony, Pozsony vármegye, katolikus
nyt: német
szak: szalagszövő
bi: 1864. aug. 16., nőtlen
fegy: vadász, 2. vadászszázad
ub: 1865. július 26-án a campechei kórházban hunyt el (Campeche, Estado de Campeche).

399. Hrabovszky Mihály

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 7.; törzskönyvi tételszám (Seite): 79.
szül: 1827, Proszné, Trencsén vármegye, katolikus
nyt: német, „szláv”, magyar
szak: zenész
bi: 1864. aug. 21., nőtlen
fegy: katonazenekar
ub: 1867. január 10-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

400. Hrinowcsky Modeszt

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 26.; törzskönyvi tételszám (Seite): 128.
szül: 1835, Késmárk, Szepes vármegye, katolikus
nyt: magyar, német
szak: lakatos
bi: 1864. okt. 25., nőtlen
fegy: vadász, 3. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

401. Hruszt János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 43.; törzskönyvi tételszám (Seite): 38.
szül: 1836, Kassa, Abaúj vármegye, görögkatolikus
nyt: magyar, „szláv”
szak: ács
bi: 1866. ápr. 24., nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

402. Huber Gusztáv

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 100.
szül: 1835, Győr, Győr vármegye, katolikus
nyt: német, cseh, lengyel, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 21., nőtlen
fegy: huszár, 2. huszárszázad
ub: 1865. november 22-én elesett Tlapacoyannál (Estado de Veracruz).

403. Hubert Antal

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 39.; törzskönyvi tételszám (Seite): 21.
szül: 1828, Sárkö, Nyitra vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: pék
bi: 1865. febr. 26., nőtlen
fegy: huszár, nincs adat
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

404. Hujok József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 18.; törzskönyvi tételszám (Seite): 100.
szül: 1830, Gömörpanyit, Gömör vármegye, katolikus
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. szept. 23., nőtlen
fegy: vadász, 18. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

405. Hujsza Martin

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 41.; törzskönyvi tételszám (Seite): 12.
szül: 1834, Klein Fühötzön?, Pozsony vármegye, katolikus
nyt: német, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1866. ápr. 11., nőtlen (korábban a cs. kir. 2. gyalogezrednél és a pozsonyi hely-
 őrségi kórházban szolgált)
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

406. Hummel Gábor

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 58.
szül: 1836, Veszprém, Veszprém vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: borbély
bi: 1864. aug. 4., nőtlen
fegy: huszár, 1. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 14.

407. Huszits János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 29.; törzskönyvi tételszám (Seite): 1.
szül: 1829, Berzence, Somogy vármegye, katolikus
nyt: magyar, német, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 17., nőtlen
fegy: vadász, 10. vadászs század
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

408. Huszka Flórián

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 1.; törzskönyvi tételszám (Seite): 161.
szül: 1838, Csány, Heves és Külső Szolnok vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 30., nőtlen
fegy: huszár, 2. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

409. Huszty Mihály

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 23.; törzskönyvi tételszám (Seite): 141.
szül: 1833, Szenyér, Somogy vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, olasz
szak: pék
bi: 1864. okt. 3., nőtlen
fegy: vadász, 9. vadászs század
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

empf: A hazatért „mexikói oszt. legionáriusknak kik Somogy megyei illetőségiük vagy ott tartózkodni szándékoznak” névjegyzékén ld.: Usti Mihály; szül. idő és hely: 1830, „Szezin”; katolikus, nőtlen, aktuális bevételi forrása nem volt, „ezentuli tartózkodási helye”: Marcali, „kereseti foglalkozása”: pék.¹⁸⁹⁵

¹⁸⁹⁵ MNL SML IV. 259. b. Somogy vármegye Alispáni Hivatalának iratai. Közigazgatási iratok 808/1867 II.

VIII. 11. / I

410. Illkovits Antal

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 8.; törzskönyvi tételszám (Seite): 191.
szül: 1834, Ilosva, Bereg vármegye, református
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 19., nőtlen
fegy: vadász, 12. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

411. Illich Márton

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 32.; törzskönyvi tételszám (Seite): 140.
szül: 1829, Gara, Bács-Bodrog vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. dec. 9., nőtlen
fegy: vadász, 17. vadászszázad
ub: 1866. június 16-án a santa gertrudisi csata (Camargo, Estado de Tamaulipas) során hadifogságba esett, majd egy hadifogoly csere során kiszabadult és az osztrák SMS Dandolo korvett fedélzetén hazatért.

412. Imely Viktor, nemes (teljes nevén: Imely Viktor Géza)

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 37.; törzskönyvi tételszám (Seite): 111.
szül: 1839, Pozsony, Pozsony vármegye, katolikus
nyt: magyar, német, francia
szak: ügyvéd
bi: 1865. jan. 20., nőtlen
fegy: huszár, nincs adat
ub: 1866. augusztus 23-án hadbírószági ítélet alapján elbocsátották a szolgálatból.

einfl: 1866. március 27-én 2. oszt. hadnaggyá léptették elő,¹⁸⁹⁶ azonban 1866 augusztusában család bűntette miatt már eljárást folyt ellene és 1866. augusztus 17-én elbocsátották.¹⁸⁹⁷

Későbbi sorsáról Szinnyei József a következőket közli: „ügyvéd Pozsonyban, hol 1872. decz. 8. meghalt 34. évében.”¹⁸⁹⁸

¹⁸⁹⁶ ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps Karton 163. Nr 37/111.

¹⁸⁹⁷ AGNM, Instituciones Coloniales, Real Hacienda, Archivo Histórico de Hacienda, Vol. 103. Exp. 32.; AGNM, México Independiente, Gobernación y Relaciones Exteriores, Segundo Imperio, Caja num. 54. Exp. 54.; AH SDN Operaciones Militares, XI/481.3/7798.; AH SDN Operaciones Militares, XI/481.3/7802.

¹⁸⁹⁸ SZINNYEI 1897. c. 77.

413. Imervoll Vilmos

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 35.; törzskönyvi tételszám (Seite): 146.
szül: 1831, Pest, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: kárpitos
bi: 1865. jan. 6., nőtlen
fegy: vadász, 17. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

414. Ingissi Ferenc

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 2.; törzskönyvi tételszám (Seite): 36.
szül: 1828, Szentmárton, Vas vármegye, katolikus
nyt: magyar, német, cseh
szak: kefekötő
bi: 1864. júl. 21., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint korábban a cs. kir. seregben szolgált. Belépés ideje: 1853. márc. 22.; Utolsó bejegyzés: 1861. márc. 20.)
fegy: huszár, 1. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

einfl: A hazatért „mexikoi oszt. legionáriusoknak kik Vas megyei illetőségűek vagy ott tartózkodni szándékoznak” névjegyzékén ld.: Ingiszy Ferenc; szül. idő és hely: 1828, Szombathely; katolikus, nőtlen, aktuális bevételi forrása nem volt, „ezentuli tartózkodási helye”: Szombathely, „kereseti foglalkozása”: kefekötő.¹⁸⁹⁹

415. Irsaja Máté

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 36.; törzskönyvi tételszám (Seite): 69.
szül: 1826, Zombor, Bács-Bodrog vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, szerb
szak: takács
bi: 1865. jan. 24., nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

416. Istostin András

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 13.; törzskönyvi tételszám (Seite): 136.
szül: 1828, Dobó, Sáros vármegye, katolikus
nyt: magyar, „szláv”, német, olasz
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 18., nőtlen
fegy: tüzer, tüzerszertáros, fegyver és löszerraktár
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

¹⁸⁹⁹ MNL VaML Alisp. Közig. ir. 491/a/1867.

417. Ivanics János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 28.; törzskönyvi tételszám (Seite): 139.
szül: 1832, Nemsóva, Trencsén vármegye, katolikus
nyt: magyar, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 10. nőtlen
fegy: vadász, 9. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

418. Iván János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 30.; törzskönyvi tételszám (Seite): 138.
szül: 1826, Kiskunfélegyháza, Kiskun kerület, katolikus
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 30., nőtlen
fegy: huszár, 1. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

empf: A hazatért „*mexikoi oszt. legionáriusknak kik Jász-Kun kerületi illetőségek vagy ott tartózkodni szándékoznak*” névjegyzékén ld.: Iván János; szül. idő és hely: 1813, Kiskunfélegyháza; katolikus, nő, aktuális bevételi forrása nem volt, „ezentuli tartózkodási helye”: Kiskunfélegyháza, „kereseti foglalkozása”: nincs adat.¹⁹⁰⁰

¹⁹⁰⁰ MNL JNSZML. IV. 254. A Jászkun Kerület Alkapitányának iratai. 4621/1867

VIII. 12. / J

419. Jajczay József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 191.
szül: 1839, Buda, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: magyar, német
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 26., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint korábban a cs. kir. seregben szolgált. Belépés ideje: 1850. febr. 19.; Utolsó bejegyzés: 1860. május)
fegy: huszár, 2. huszárszázad, tizedes
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

inf: Bővebb életrajzát ld.: Tipikus és atipikus életutak.

420. Jakob Károly

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 5.; törzskönyvi tételszám (Seite): 182.
szül: 1830, Buda, Pest-Pilis-Solt vármegye (korábbi katonai törzslapján Léva, Bars vármegye szerepel), katolikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 20., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint korábban a cs. kir. seregben szolgált. Belépés ideje: 1850. szept. 5.; Utolsó bejegyzés: 1860 jún. 30.)
fegy: vadász, 8. vadászs század
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

421. Jancsár Emmerich

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 28.; törzskönyvi tételszám (Seite): 140.
szül: 1832, Tótmegyer, Nyitra vármegye, katolikus
nyt: „szláv”, német
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 16., nőtlen
fegy: huszár, 4. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

422. Janianin Miletin

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 25.; törzskönyvi tételszám (Seite): 32.
szül: 1836, Blatuscha, Katonai Határőrvidék, ortodox
nyt: német, olasz, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. okt. 25., nőtlen
fegy: vadász, 12. vadászs század
ub: 1865. március 29-én statáriálisan kivégezték.

423. Jankovic Georg

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 38.; törzskönyvi tételszám (Seite): 115.
szül: 1826, Bubnjarci, „Horvátország” (Zágráb vármegye), katolikus
nyt: német, horvát
szak: tanár
bi: 1865. febr. 15., nőtlen
fegy: utász, nincs adat
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

424. Jankovich József, nemes, csalmai

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 38.; törzskönyvi tételszám (Seite): 113.
szül: 1828, Eszék, „Szlavónia” (Verőce vármegye), katolikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1865. febr. 14., nőtlen
fegy: huszár, nincs adat
ub: 1865. december 7-én a pueblai (Heroica Puebla de Zaragoza, Estado de Puebla) kórházban hunyt el.

enf: 1838-tól a 8. határőrezredben szolgálat, 1844-ben pedig a bécsi Nemesi Testőrség állományába került, ahonnan 1848. július 9-én szabadságotként hazatért, amikor is „a pesti nemzetőrség főhadnagyává választják”.¹⁹⁰¹ (Úgy gondoljuk, hogy ezen életszakasza további kutatásokat igényel, ugyanis a Pest-Budai Nemzetőrökre vonatkozó adatokból hiányzik a neve.)¹⁹⁰² 1848. december 28-tól vagy 1849. január 1-től csatlakozott a Magyar Honvédség 60. Wasa gyalogezredének 6. osztályához (kezdetben főhadnagyként, majd 1849 februárjától századosi rangban), amely katonai egység a fent nevezett tiszt szülőhelyén, Eszéken a vár őrségét látta el. Jankovich nem sokáig maradt ezen állomáshelyén, ugyanis 1849 márciusától Szegeden a főhadfogadó (újoncozó) állomás parancsnokának nevezték ki. Az ezt követő életszakaszáról, csupán annyi információ ismert, hogy a szabadságharc bukását követően 1849. december 30-án a császári hadbíróóság felmentette és elbocsátotta a szolgálatból.¹⁹⁰³

¹⁹⁰¹ BONA 2008. I. k. 495.

¹⁹⁰² A budai (pestmegyei) I. nemzetőrszázlój 1. századának 1848. december 16-án kelt névsorában ugyan található egy Jankovich József nevű személy, aki azonban nem főhadnagyként, hanem csupán nemzetőrként volt tagja az alakulatnak. Rajta kívül a budai (pestmegyei) I. nemzetőrszázlój benyújtványi jegyzőkönyvében 1848. június 13. dátummal csupán egy Jankovits Antal nevű személy szerepel még. CZAGA – JANCSÓ 2001. 95., 360.

¹⁹⁰³ BONA 2008. I. k. 495.

425. Jankovics Bertalan

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 37.; törzskönyvi tételszám (Seite): 110.
szül: 1829, Kisszabadka, Zala vármegye, katolikus
nyt: magyar, horvát
szak: nincs adat
bi: 1865. jan. 18., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint korábban a cs. kir. seregben szolgált. Belépés ideje: 1849. nov. 24.; Utolsó bejegyzés: 1853. dec. 31.)
fegy: vadász, nincs adat
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

426. Jankovits Johann

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 37; törzskönyvi tételszám (Seite): 116.
szül: 1827, Barlianc ?, Katonai Határőrvidék, katolikus
nyt: német, szerb
szak: nincs adat
bi: 1865. febr. 5., nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: 1866. január 17-én elhunyt.

427. Jankovits Alexander

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 38.; törzskönyvi tételszám (Seite): 111.
szül: 1829, Kisszeben, Sáros vármegye, katolikus
nyt: német, „szláv”
szak: lakatos
bi: 1865. febr. 8., nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: 1865. március 11-én egészségügyi okokból elbocsátották.

428. Janny Károly

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 1.; törzskönyvi tételszám (Seite): 162.
szül: 1837, Székesfehérvár, Fejér vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 1., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint korábban a cs. kir. seregben szolgált. Belépés ideje: 1853. június.; Utolsó bejegyzés: 1859 június; 1859-ben harcolt az itáliai háborúban)
fegy: vadász, 2. vadászszázad, alvadász
ub: 1865. február 6-án elesett Teziutlannál (Estado de Puebla).

429. Janschütz Ferenc

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 4.; törzskönyvi tételszám (Seite): 40.
szül: 1834, Kassa, Abaúj vármegye, katolikus
nyt: magyar, német, „szláv”
szak: kovács
bi: 1864. júl. 16.; nőtlen
fegy: vadász, 6. vadászszázad
ub: 1866. szeptember 8-án „Mineral del Monte”-nál elesett (Real del Monte, Estado de Hidalgo).

430. Járó György

ktsz: törzskönyvszám (Heft): sorszám nélkül [46.]; törzskönyvi tételszám (Seite): sorszám nélkül.
szül: 1838, Harsány, Borsod vármegye, katolikus
nyt: magyar, német, „szláv”
szak: nincs adat
bi: nincs adat (valamikor 1864 tavaszán), nőtlen (korábbi katonai törzslapját vezeték tovább, mely szerint 1859. márc. 15-től a cs. kir. seregben szolgált)
fegy: testőrszolgálat (Palatinel Guard)
ub: nincs adat

431. Jaros József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 11.; törzskönyvi tételszám (Seite): 124.
szül: 1829, Neudorf, Szepes vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: szegkészítő
bi: 1864. aug. 25., nőtlen
fegy: vadász, 9. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

432. Jatzko János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 40.; törzskönyvi tételszám (Seite): 197.
szül: 1833, Nagykőrös, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: magyar, német, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1866. ápr. 11., nőtlen (korábban a cs. kir. 19. gyalogezrednél szolgált)
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

433. Jäger Edmund

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 60.
szül: 1835, Pétervására, Heves és Külső Szolnok vármegye, katolikus
nyt: magyar, német
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 11., nőtlen
fegy: huszár, 4. huszárszázad
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

einf: 1898 októberében Hódmezővásárhelyen hunyt el, mint a „helybeli királyi adóhivatal főnöke”.¹⁹⁰⁴

434. Jámbor József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 28.; törzskönyvi tételszám (Seite): 160.
szül: 1836, Rábadoroszló, Vas vármegye, katolikus
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 14., nőtlen
fegy: huszár, 4. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

einf: A hazatért „*mexikoi oszt. legionáriusknak kik Vas megyei illetőségűek vagy ott tartózkodni szándékoznak*” névjegyzékén ld.: Weiss József; szül. idő és hely: 1836, Sárvár; katolikus, nőtlen, aktuális bevételi forrása nem volt, „ezen-tuli tartózkodási helye”: Sárvár, „kereseti foglalkozása”: pék.¹⁹⁰⁵

435. Jángyik János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 11.; törzskönyvi tételszám (Seite): 85.
szül: 1829, Pótharaszti, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. szept. 9., özvegy
fegy: vadász, 15. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

436. Jánosy Ferdinánd

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 34.; törzskönyvi tételszám (Seite): 185.
szül: 1826, Kazsu, Zemplén vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”, latin
szak: nincs adat
bi: 1864. dec. 24., nőtlen
fegy: vadász, 17. vadászszázad
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

¹⁹⁰⁴ *Vásárhely és Vidéke*, 15. évf. 88. sz. (1897. október 28.) 3.

¹⁹⁰⁵ MNL VaML Alisp. Közig. ir. 491/a/1867.

437. Jellenák János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 4.; törzskönyvi tételszám (Seite): 57.
szül: 1832, Horelicz, Trencsén vármegye, katolikus
nyt: „szláv”, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. szept. 15., nőtlen
fegy: vadász, 5. vadászszázad
ub: 1866. június 16-án a santa gertrudisi csata (Estado de Tamaulipas) során hadifogságba esett, majd önként Mexikóban maradt.

438. Jellinek Gusztáv

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 18.; törzskönyvi tételszám (Seite): 6.
szül: 1836, Sopron, Sopron vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, lengyel
szak: diák
bi: 1864. szept. 12., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint korábban a cs. kir. seregben szolgált. Belépés ideje: 1855. febr. 1.; Utolsó bejegyzés: 1859. júl. 3.)
fegy: huszár, 5. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

inf: 1866. nov. 9-től zászlós az osztrák önkéntes sereg huszárságánál.¹⁹⁰⁶

439. Jenesel Stefan

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 32.; törzskönyvi tételszám (Seite): 30.
szül: 1834, Holics, Bars vármegye, katolikus
nyt: német, „szláv”, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 15., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint korábban a cs. kir. seregben szolgált. Belépés ideje: 1854. jún. 26.; Utolsó bejegyzés: 1863. nov. 10.)
fegy: vadász¹⁹⁰⁷, (?)
ub: 1866. november 8-án elesett „Mineral del Monte”-nél (Real del Monte, Estado de Hidalgo).

¹⁹⁰⁶ AH SDN Operaciones Militares, XI/481.3/7802.

¹⁹⁰⁷ A katonai törzslapja alapján.

440. Jobst János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 27.; törzskönyvi tételszám (Seite): 176.
szül: 1834, Szombathely, Vas vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 8., nőtlen
fegy: huszár, 1. huszárszázad, tisztiszolga
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

eingf: A hazatért „mexikoi oszt. legionáriusknak kik Vas megyei illetőségük vagy ott tartózkodni szándékoznak” névjegyzékén ld.: Jobst János; szül. idő és hely: 1834, Szombathely; katolikus, nőtlen, aktuális bevételi forrása nem volt, „ezenül tartózkodási helye”: Zalaegerszeg, „kereseti foglalkozása”: nincs adat.¹⁹⁰⁸

441. Jójárt Ádám

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 110.
szül: 1832, Turja, Bács-Bodrog vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, szerb, lengyel, olasz
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 30., nőtlen
fegy: huszár, 2. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

442. Jónás István

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 109.
szül: 1831, Székesfehérvár, Fejér vármegye, református
nyt: magyar, német
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 23., nőtlen
fegy: huszár, 2. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

443. Juhász György

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 2.; törzskönyvi tételszám (Seite): 186.
szül: 1833, Szaniszló, Szatmár vármegye, görögkatolikus
nyt: magyar, román
szak: csizmadia
bi: 1864. szept. 14., nőtlen
fegy: vadász, 4. vadászs század
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

¹⁹⁰⁸ MNL VaML Alisp. Közig. ir. 491/a/1867.

444. Juhász Gyula

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 61.
szül: 1837, Solt, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: puskaműves
bi: 1864. aug. 21., nőtlen
fegy: huszár, 3. huszárszázad
ub: 1866. november 8-án elesett „Mineral del Monte”-nél (Real del Monte, Estado de Hidalgo).

445. Jusinger¹⁹⁰⁹ György

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 22.; törzskönyvi tételszám (Seite): 114.
szül: 1832, Nagymarton, Sopron vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: kőműves
bi: 1864. szept. 27., nőtlen
fegy: utász, 2. utászs század, tisztiszolga
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

446. Jusza István

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 36.; törzskönyvi tételszám (Seite): 68.
szül: 1837, Selmezbánya, Hont vármegye, katolikus
nyt: német, „szláv”, magyar
szak: bányász
bi: 1865. jan. 12., nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

¹⁹⁰⁹ A Tardy-féle listán tévesen Frisinger alakban szerepel. TARDY 1990. 153.

VIII. 13. / K**447. Kacsiba János**

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 28.; törzskönyvi tételszám (Seite): 185.
szül: 1831, Iglinc, Ung vármegye, görögkatolikus
nyt: magyar, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 18., nőtlen
fegy: vadász, 13. vadászszázad
ub: 1865. március 2-án eltűnt Tlalixcoyannál (Estado de Veracruz).

448. Kaidatsi Mathias

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 45.; törzskönyvi tételszám (Seite): 74.
szül: 1836, Keszölcés, Pozsony vármegye, katolikus
nyt: cseh, magyar
szak: nincs adat
bi: 1866. máj. 2., nőtlen (korábban a cs. kir. 1. huszárezrednél szolgált)
fegy: lovasság, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

449. Kalapati József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 17.; törzskönyvi tételszám (Seite): 186.
szül: 1830, Temerin, Bács-Bodrog vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, szerb
szak: asztalos
bi: 1864. szept. 20., nőtlen
fegy: vadász, 13. vadászszázad
ub: 1866. október 18-án dezertált a la carbonerai csata (San Francisco Telixtlahuaca; Estado de Oaxaca) során.

450. Kaldrovics Johann

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 41.; törzskönyvi tételszám (Seite): 138.
szül: 1834, Primóc, Szepes vármegye, katolikus
nyt: „szláv”, magyar, német
szak: cipész
bi: 1866. ápr. 14., nőtlen (korábban a cs. kir. 12. gyalogezrednél szolgált)
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

451. Kalivoda Franz

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 18.; törzskönyvi tételszám (Seite): 193.
szül: 1830, Szakolca, Nyitra vármegye, katolikus
nyt: német
szak: nincs adat
bi: 1864. szept. 28., nőtlen
fegy: huszár, 4. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

452. Kalmár László

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 26.; törzskönyvi tételszám (Seite): 79.
szül: 1836, Kiskunfélegyháza, Kiskun Kerület, katolikus
nyt: magyar
szak: szabó
bi: 1864. nov. 1., nőtlen
fegy: huszár, 3. huszárszázad
ub: 1866. augusztus 20-án dezertált Tulancingoban (Tulancingo de Bravo, Estado de Hidalgo)

453. Kanak Mathias

ktsz: törzskönyvszám (Heft): sorszám nincs [47.]; törzskönyvi tételszám (Seite): sorszám nincs [Entlassungs-Certificat]
szül: nincs adat, Székesfehérvár, Fejér vármegye, katolikus
nyt: nincs adat
szak: nincs adat
bi: nincs adat, nőtlen
fegy: nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került), elbocsátás ideje: 1866. máj. 24.

454. Kanuski József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 25.; törzskönyvi tételszám (Seite): 176.
szül: 1827, Eperjes, Sáros vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, lengyel, olasz
szak: borbély
bi: 1864. okt. 28., nőtlen
fegy: huszár, 2. huszárszázad
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

eof: 1899 júliusában hunyt el Eperjesen, amelyről a *Vasárnapi Újság* és a *Budapesti Hírlap* is hírt adott, utóbbi részletesebben: „(Nagy idők tanúja.) Eperjesen a minap halt meg Kanyurszky József 48-as honvéd, a ki Sáros vármegyének legvitézesebb embere volt. Már a szabadságharc előtt a Ferdinánd-huszároknál szolgált, de a mikor Szent-Tamás alá rendelték, letépte ruháiról a fekete-sárga zsinórt s beállt a honvédek közé. Tizenhét csatában vett részt s három ízben, a tápió-bicskei, nagy-sarlói és győr-szent-miklósi ütközetekben kilőtték alóla a lovát. A harc után az oltmüzi börtönbe zárták, majd besorozták a Radetzky-ezredbe. Kanyurszky azonban az olaszországi hadjárat idejében átutazta több magyar bajtársával együtt a Ticinot s Turinban jelentkezett Türr tábornoknál, a ki besorozta a garibaldista légióba. Az olasz háború után 1864-ben a Panama hajón elkísérte Miksa császárt Mexikóba, a hol csendőrszolgálatot teljesített a császár mellett. A queretarói katasztrófát úgy kerülte el, hogy Miksa császár küldte Marques [Marquez, a szerző] tábornokhoz a város ostroma előtt. A sok megpróbáltatást átélte magyar harcos 1868. óta Sárosmegye szolgálatában volt.”¹⁹¹⁰ A kiegyezést követően a Sáros vármegyei honvédegylet tagja, mint volt honvéd őrmester.¹⁹¹¹

455. Kanyó Balázs

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 32.; törzskönyvi tételszám (Seite): 155.
szül: 1842, Csépa, Heves és Külső Szolnok vármegye, katolikus
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 4., nőtlen
fegy: huszár¹⁹¹², (?)
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

¹⁹¹⁰ *Budapesti Hírlap*, 19. évf. 210. sz. (1899. július 31.) 7–8., vö. *Vasárnapi Újság*, 46. évf. 32. sz. (1899. augusztus 6.) 542.

¹⁹¹¹ MIKÁR 1891. 272.

¹⁹¹² Katonai törzslapja alapján.

456. Kapczár Mihály

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 6.; törzskönyvi tételszám (Seite): 87.
szül: 1828, Semse, Abaúj vármegye, katolikus
nyt: magyar, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 29., nőtlen
fegy: vadász, 2. vadászszázad
ub: 1866. szeptember 18-án statáriálisan kivégezték Xalapa-Enríquez városában (Estado de Veracruz).

einf: Kivégzésének körülményeiről a *La Sociedad* mexikói lap is beszámolt, megemlítve, hogy dezertálása miatt ítélték el: „A hétfőn agyonlőtt osztrák katonára feltűnést keltő bátorsággal vonult a kivégzés helyére; nem volt hajlandó bekötni a szemét és tiszta és határozott hangon búcsúzott el a barátaitól, levette az ingét, féltérdre ereszkedett, és rendíthetetlen nyugalommal fogadta a halált. Úgy tudjuk, hogy magyar volt és körülbelül 35 vagy 38 éves lehetett.”¹⁹¹³

457. Karetka János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 17.; törzskönyvi tételszám (Seite): 177.
szül: 1826, Nyírlugas, Szabolcs vármegye, katolikus
nyt: magyar, román, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. szept. 19., nőtlen
fegy: huszár, 1. huszárszázad
ub: 1865. július 19-én elhunyt az orizabai (Estado de Veracruz) kórházban.

458. Karner Miklós

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 9.; törzskönyvi tételszám (Seite): 39.
szül: 1833, Buda, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: tímár
bi: 1864. aug. 2., nőtlen
fegy: vadász, 12. vadászszázad, örvezető
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

¹⁹¹³ Az újság értesülései szerint a kivégzés időpontja 1866. szeptember 17-én volt. *La Sociedad*, Tomo 4. N. 1174. (29 de setiembre de 1866.) 3.

459. Karner Samuel

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 28.; törzskönyvi tételszám (Seite): 21.
szül: 1832, Máriafalva, Vas vármegye, katolikus
nyt: német
szak: cserzővarga
bi: 1864. nov. 10., nőtlen
fegy: huszár, 5. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

einfl: A hazatért „mexikoi oszt. legionáriusknak kik Vas megyei illetőségük vagy ott tartózkodni szándékoznak” névjegyzékén ld.: Karner Samu; szül. idő és hely: 1832, „Mariensdorf”; evangélikus, nőtlen, aktuális bevételi forrása nem volt, „ezentuli tartózkodási helye”: Sopron, „kereseti foglalkozása”: tímár.¹⁹¹⁴

460. Karvay Ferenc

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 160.
szül: 1824, Esztergom, Esztergom vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, olasz
szak: sebészsegéd
bi: 1864. aug. 7., nőtlen
fegy: huszár, 2. huszárszázad, tizedes
ub: 1866. december 3-án belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe, ahonnan 1867. január 13-án idült alkoholizmusa miatt elbocsátották.

461. Kasapovič Michael

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 25.; törzskönyvi tételszám (Seite): 78.
szül: 1841, Termona, Katonai Határőrvidék, ortodox
nyt: német, szerb
szak: tornatanár
bi: 1864. okt. 27., nőtlen
fegy: vadász, 7. vadászsorozat, fővadász
ub: 1867 áprilisában Salzburgon keresztül tért haza.

462. Kasapsky Tlia

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 14.; törzskönyvi tételszám (Seite): 62.
szül: 1833, Ürög, Szerém vármegye (Újvidék), ortodox
nyt: német, „szláv”, olasz
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 15., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint 1854. márc. 22. és 1864. júl. 15. között a cs. kir. seregben szolgált, átlépett az önkéntesek közé)
fegy: ulánus, 1. ulánusszázad, szakaszvezető
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

¹⁹¹⁴ MNL VaML Alisp. Közig. ir. 491/a/1867.

463. Kasza Ferenc

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 30.; törzskönyvi tételszám (Seite): 88.
szül: 1832, Szeged, Csongrád vármegye, katolikus
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 28., nőtlen
fegy: huszár, 3. huszárszázad
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

464. Kasza József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 42.; törzskönyvi tételszám (Seite): 161.
szül: 1831, Szil, Sopron vármegye, katolikus
nyt: magyar, német, olasz
szak: nincs adat
bi: 1866. ápr. 19., nőtlen (korábban a cs. kir. 7. huszárezrednél szolgált)
fegy: huszár, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

465. Kaszinszky József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 28.; törzskönyvi tételszám (Seite): 22.
szül: 1828, Mátraszele, Nógrád vármegye, katolikus
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 8., nőtlen
fegy: ulánus, 2. ulánusszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

466. Kaszap Sándor

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 22.; törzskönyvi tételszám (Seite): 11.
szül: 1836, Kiskunhalas, Kiskun kerület, református
nyt: magyar, olasz
szak: nincs adat
bi: 1864. okt. 6., nőtlen
fegy: huszár, 2. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

empf: A hazatért „mexikoi oszt. legionáriusknak kik Jász-Kun kerületi illetőségűek vagy ott tartózkodni szándékoznak” névjegyzékén ld.: Kaszap Sándor; szül. idő és hely: 1834, Kiskunhalas; katolikus, nőtlen, aktuális bevételi forrása nem volt, „ezentuli tartózkodási helye”: Kiskunhalas, „kereseti foglalkozása”: nincs adat.¹⁹¹⁵

¹⁹¹⁵ MNL JNSZML. IV. 254. A Jászkun Kerület Alkapitányának iratai. 4621/1867

467. Kaszak Ferdinánd, helyesen: Kaylič Ferdinand

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 23.; törzskönyvi tételszám (Seite): 91.
szül: 1826, Buda, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. okt. 14., nőtlen
fegy: utász, 2. utászszázad, tizedes
ub: 1866. november 21-én elesett Pueblánál (Heroica Puebla de Zaragoza, Estado de Puebla).

468. Kaucsák Imre

ktsz: törzskönyv száma (Heft): 14.; törzskönyvi tételszám (Seite): 31.
szül: 1833, Muzsla, Komárom vármegye, katolikus
nyt: magyar, német
szak: szabó
bi: 1864. júl. 27., nőtlen
fegy: vadász¹⁹¹⁶, (?)
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

469. Kausky Henrik

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 18.; törzskönyvi tételszám (Seite): 144.
szül: 1835, Kőhalom, Kőhalomszék, katolikus
nyt: német, román, magyar, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. szept. 23., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint korábban a cs. kir. seregben szolgált. Belépés ideje: 1852. jún. 8.; Utolsó bejegyzés: 1863. jún. 30.)
fegy: huszár, 1. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

¹⁹¹⁶ Katonai törzslapja alapján.

470. Kaute Ferenc

- ktsz:* törzskönyvszám (Heft): 3.; törzskönyvi tételszám (Seite): 117.
szül: 1836, Kisbér, Esztergom vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: könyvkötő
bi: 1864. júl. 15., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint korábban a cs. kir. seregben szolgált. Belépés ideje: 1852. okt. 25.; Utolsó bejegyzés: 1857. szept. 26.)
fegy: vadász, 4. vadászszászad, őrvezető
ub: 1866. december 3-án belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe, 1867. január 8-án elnyerte a mexikói érdemérem ezüst fokozatát.

- enf:* 1893 elején hunyt el Győrben. A *Győri Közlöny* haláláról a következőket közölte: „Kaute Ferenc érdemes polgártársunk tegnap reggel meghalt életének 63-ik évében. A megboldogult nehéz időket, viszontagságos napokat élt át. Katona volt Miksa császár táborában a mexikói expedíciónál és négy érdemjelnek volt a tulajdonosa. Holnap délután temetik Szücs-utca 15. sz. házából.”¹⁹¹⁷

471. Katalinič Gottlieb

- ktsz:* törzskönyvszám (Heft): 20.; törzskönyvi tételszám (Seite): 54.
szül: 1838, Melnice, Katonai Határőrvidék/Horvátország, katolikus
nyt: német, horvát, cseh, román, olasz
szak: nincs adat
bi: 1864. okt. 6., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint korábban a cs. kir. seregben szolgált. Belépés ideje: 1853. jan. 12.; Utolsó bejegyzés: 1862. júl. 1.)
fegy: vadász, 8. vadászszászad, fővadász
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

¹⁹¹⁷ *Győri Közlöny*, 37. évf. 2. sz. (1893. január 5.) 6.

472. Kattúk Johann

ktsz: törzskönyvszám (Heft): sorszám nincs [47.]; törzskönyvi tételszám (Seite): sorszám nincs [Entlassungs-Certificat]
szül: nincs adat, Trusocki (?), Trencsén vármegye, katolikus
nyt: nincs adat
szak: nincs adat
bi: nincs adat, nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került), elbocsátás ideje: 1866. máj. 23.

473. Kállay Ignác, nemes (orosi); (teljes nevén Kállay Ignác Emil József¹⁹¹⁸)

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 121.
szül: 1830 (okt. 31.¹⁹¹⁹), Oros, Szabolcs vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. szept. 12., nőtlen
fegy: huszár, 5. huszárszázad, tizedes
ub: 1865. nov. 3-án az 5. huszárszázad raktárszázadához rendelték. További bejegyzés nem szerepel.

inf: Bővebb életrajzát ld.: Tipikus és atipikus életutak.

474. Kállay Ignác, nemes (nagykállói)

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 4.; törzskönyvi tételszám (Seite): 130.
szül: 1834 (január 22.¹⁹²⁰), Nagykálló, Szabolcs vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. szept. 17., nőtlen
fegy: vadász, 6. vadászszázad
ub: 1866. szeptember 8-án „Mineral del Monte”-nál hadifogságba esett (Real del Monte, Estado de Hidalgo).

inf: 1854–1858 között a cs. kir. 6. vadászászlóaljnál hadapród, 1859-ben az itáliai háborúk idején az I. Pesti önkéntes gyalogászlóalj 2. oszt. hadnagya.¹⁹²¹
 Kempelen családtörténeti adatai alapján ismeretlen időpontban megnősült, felesége Majtényhi Júlia volt.¹⁹²²

¹⁹¹⁸ [SCHÖNHERR] 1905. I. k. 310.

¹⁹¹⁹ Ua.

¹⁹²⁰ KEMPELEN 1913. V. k. 322.

¹⁹²¹ BERKÓ 1930. 69.; *Militär-Schematismus* 1854. 396.; (1855.); 395. (1856.) 389.; (1857.) 389.; (1858.) 370.; (1859.) 355.

¹⁹²² KEMPELEN 1913. V. k. 322.

475. Károlyi Mihály

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 19. (20.); törzskönyvi tételszám (Seite): 67. (151.)
szül: 1826, Losonc, Nógrád vármegye, evangélikus
nyt: német, magyar
szak: pék
bi: 1864. szept. 27., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint korábban a cs. kir. seregben szolgált. Belépés ideje: 1847. jan. 17.; Utolsó bejegyzés: 1857. jan. 31.)
fegy: huszár, 3. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

476. Kaweisansky Mihály

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 25.; törzskönyvi tételszám (Seite): 15.
szül: 1834, Somos, Sáros vármegye, katolikus
nyt: német, „szláv”, magyar
szak: cipész
bi: 1864. okt. 24., nőtlen
fegy: vadász, 13. vadászs század
ub: 1866. október 18-án a la carbonerai csata (San Francisco Telixtlahuaca; Estado de Oaxaca) során hadifogságba esett.

477. Kelemen Imre

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 24.; törzskönyvi tételszám (Seite): 117.
szül: 1833, Kiskunfélegyháza, Kiskun kerület, katolikus
nyt: magyar
szak: kovács
bi: 1864. okt. 19., nőtlen
fegy: huszár, 3. huszárszázad
ub: 1866. október 26-án dezertált Pachucában (Pachuca de Soto, Estado de Hidalgo).

478. Kelemen János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 70.
szül: 1832, Pest, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, olasz
szak: keményítőkészítő
bi: 1864. aug. 10., nőtlen
fegy: vadász, 6. vadászs század
ub: 1866. december 3-án belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe. (A törzslapra felvezettek egy további információt is a későbbi sorsára vonatkozólag: 1872. február 16-án jelentkezett az Osztrák-Magyar Monarchia new-orleansi konzulátusán.)

479. Keller Filip

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 42.; törzskönyvi tételszám (Seite): 61.
szül: 1831, Zombolya, Torontál vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, román, cseh
szak: nincs adat
bi: 1866. ápr. 19., nőtlen (korábban a cs. kir 2., 3. és 11. tüzérezredeknél szolgált)
fegy: tüzér, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

480. Keller József Ferenc

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 34.; törzskönyvi tételszám (Seite): 182.
szül: 1835, Lócse, Szepes vármegye, katolikus
nyt: német, „szláv”, magyar, olasz
szak: pék
bi: 1864. dec. 28., nőtlen
fegy: vadász, 18. vadászszázad
ub: 1865. február 26-án javíthatatlansága miatt a seregből kicsapták.

481. Kemenovich Anton

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 12.; törzskönyvi tételszám (Seite): 52.
szül: 1837, Károlyváros, „Horvátország” (Zágráb vármegye), katolikus
nyt: német, „szláv”
szak: kovács
bi: 1864. júl. 16., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint korábban a cs. kir. seregben szolgált. Belépés ideje: 1861. dec. 18.; Utolsó bejegyzés: 1862. jan. 6.)
fegy: vadász, 2. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

482. Kertész József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 4.; törzskönyvi tételszám (Seite): 115.
szül: 1830, Szepsi, Abaúj vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: női szabó
bi: 1864. szept. 10., nőtlen
fegy: vadász, 6. vadászszázad
ub: 1866. szeptember 4-én megszökött „Mineral del Monte”-nál (Real del Monte, Estado de Hidalgo), amelyet követően 1866. szeptember 6-án a statáriálisan kivégezték.

483. Kertész Márton

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 23.; törzskönyvi tételszám (Seite): 105.
szül: 1829, Kapuvár, Sopron vármegye, katolikus
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. okt. 13., nőtlen
fegy: vadász, 9. vadászszázad
ub: 1866. december 3-án belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

484. Keszits Koloman

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 25.; törzskönyvi tételszám (Seite): 174.
szül: 1836, Hamzsabég (ma: Érd), Fejér vármegye, katolikus
nyt: német, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. okt. 31., nőtlen
fegy: vadász, 3. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

485. Keszty József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 37.; törzskönyvi tételszám (Seite): 134.
szül: 1824, Hegyhátsál, Vas vármegye, katolikus
nyt: magyar
szak: csikós
bi: 1865. febr. 9., nőtlen
fegy: huszár, nincs adat
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

486. Ketskemény István

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 3.; törzskönyvi tételszám (Seite): 138.
szül: 1837, Komárom, Komárom vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 15., nőtlen
fegy: vadász, 5. vadászszázad, alvadász
ub: 1866. június 16-án a santa gertrudisi csata (Camargo, Estado de Tamaulipas) során hadifogságba esett.

487. Kettner Ferdinánd

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 32.; törzskönyvi tételszám (Seite): 50.
szül: 1834, Komárom, Komárom vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: kőműves
bi: 1864. nov. 4., nőtlen
fegy: huszár, 1. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

488. Klement Mátyás, helyesen Kelemen Mátyás

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 36.; törzskönyvi tételszám (Seite): 90.
szül: 1840, Nagybecskerek, Torontál vármegye, katolikus
nyt: német, szerb, magyar
szak: nincs adat
bi: 1865. jan. 17., nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: 1866. október 18-án a la carbonerai csata (San Francisco Telixtlahuaca; Estado de Oaxaca) során hadifogságba esett.

489. Kéler Ferdinánd Gusztáv

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 37.; törzskönyvi tételszám (Seite): 118.
szül: 1836, Eperjes, Sáros vármegye, evangélikus
nyt: magyar, német, „szláv”
szak: kereskedősegéd
bi: 1865. jan. 19., nőtlen
fegy: huszár, nincs adat
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

490. Kétszeres Imre

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 23.; törzskönyvi tételszám (Seite): 94.
szül: 1828, Veszprém, Veszprém vármegye, katolikus
nyt: magyar, német
szak: nincs adat
bi: 1864. okt. 13., nőtlen
fegy: huszár, 3. huszárszázad, tisztiszolga
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

491. Killner József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 3.; törzskönyvi tételszám (Seite): 98.
szül: 1836, Belényes, Bihar vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, román
szak: bábkalácsos
bi: 1864. aug. 14., nőtlen
fegy: vadász, 4. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

einf: A hazatért „mexikoi oszt. legionáriusknak kik Bihar megyei illetőségűek vagy ott tartózkodni szándékoznak” névjegyzékén ld.: Külner József; szül. idő és hely: 1836, „Belgrimőcz”; katolikus, nőtlen, aktuális bevételi forrása nem volt, „ezentuli tartózkodási helye”: Pest, „kereseti foglalkozása”: bábos.¹⁹²³

492. Kiplinger József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 130.
szül: 1828, Szolnok (Mosonszolnok), Moson vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: kovács
bi: 1864. aug. 2., nőtlen
fegy: huszár, 2. huszárszázad, tizedes
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

¹⁹²³ MNL HBML IV. 256. 18. d. 245/1867.

493. Király János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 25.; törzskönyvi tételszám (Seite): 16.
szül: 1833, Pitvaros, Csanád vármegye, evangélikus
nyt: német, szerb, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. okt. 23., nőtlen
fegy: vadász, 2. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

494. Kiss András

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 171.
szül: 1834, Debrecen, Bihar vármegye, református
nyt: magyar, német
szak: kovács
bi: 1864. aug. 8., nőtlen
fegy: huszár, 2. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

495. Kiss Gerog

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 43.; törzskönyvi tételszám (Seite): 150.
szül: 1828, Agris, Arad vármegye, ortodox
nyt: román, magyar
szak: nincs adat
bi: 1866. ápr. 22., nőtlen (korábban a cs. kir. 23. gyalogezrednél szolgált)
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

496. Kiss József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 179.
szül: 1828, Székesfehérvár, Fejér vármegye, katolikus
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. szept. 6., nőtlen
fegy: huszár, 3. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

497. Kiss I. Mihály

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 17.; törzskönyvi tételszám (Seite): 196.
szül: 1832, Kiskunmajsa, Kiskun kerület, katolikus
nyt: magyar
szak: szabó
bi: 1864. szept. 17., nőtlen
fegy: huszár, 2. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

enf: A hazatért „mexikoi oszt. legionáriusknak kik Jász-Kun kerületi illetőségűek vagy ott tartózkodni szándékoznak” névjegyzékén ld.: Kiss Mihály; szül. idő és hely: 1832, Kiskunfélegyháza; katolikus, nőtlen, aktuális bevételi forrása nem volt, „ezentuli tartózkodási helye”: Kiskunfélegyháza, „kereseti foglalkozása”: szabó.¹⁹²⁴

498. Kiss II. Mihály

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 32.; törzskönyvi tételszám (Seite): 68.
szül: 1830, Hajdúhadház, Hajdú kerület, református
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. dec. 9., nőtlen
fegy: (?)
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

enf: A hazatért „mexikoi oszt. legionáriusknak kik Szabolcs megyei illetőségűek vagy ott tartózkodni szándékoznak” névjegyzékén ld.: Kis Mihály; szül. idő és hely: 1832, „Hatház” (Hajdúhadház); református, nőtlen, aktuális bevételi forrása nem volt, „ezentuli tartózkodási helye”: „Hatház” (Hajdúhadház), „kereseti foglalkozása”: nincs adat.¹⁹²⁵

499. Kiss Sándor

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 26.; törzskönyvi tételszám (Seite): 47.
szül: 1833, Székesfehérvár, Fejér vármegye, katolikus
nyt: magyar
szak: kelmefestő
bi: 1864. okt. 26., nőtlen
fegy: huszár/tüzér (?), 4. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

¹⁹²⁴ MNL JNSZML. IV. 254. A Jászkun Kerület Alkapitányának iratai. 4621/1867

¹⁹²⁵ MNL SzSzBML IV. 255/B. Szabolcs vármegye első alispánjának iratai. 117.b

500. Kiss Stefan

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 33.; törzskönyvi tételszám (Seite): 130.
szül: 1826, Garamlök, Bars vármegye, református
nyt: „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. dec. 16., nőtlen
fegy: huszár, 1. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

501. Kisson Josef

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 43.; törzskönyvi tételszám (Seite): 51.
szül: 1833, Modor, Pozsony vármegye, katolikus
nyt: „szláv”, magyar
szak: nincs adat
bi: 1866. ápr. 26., nőtlen (korábban a cs. kir. 8. és 6. huszárezrednél szolgált)
fegy: huszár, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

502. Kittenberger Antal

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 6.; törzskönyvi tételszám (Seite): 155.
szül: 1838, Pordány, Sopron vármegye, evangélikus
nyt: német, magyar
szak: molnár
bi: 1864. szept. 1., nőtlen
fegy: vadász, 11. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

503. Kleinmeier József, nemes

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 39.; törzskönyvi tételszám (Seite): 13.
szül: nincs adat, Nagybecskerek, Torontál vármegye, katolikus
nyt: német, „szláv”, olasz
szak: nincs adat
bi: 1865. febr. 15., nőtlen
fegy: tüzér, nincs adat
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

504. Kleisz József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 180.
szül: 1833, Kaposvár, Somogy vármegye, katolikus
nyt: magyar, német
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 15., nőtlen
fegy: huszár, 1. huszárszázad
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

505. Klekner Ferenc

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 3.; törzskönyvi tételszám (Seite): 94.
szül: 1826, Dernő, Gömör vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, szláv
szak: cinöntő
bi: 1864. aug. 24., nőtlen
fegy: vadász, 4. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

506. Klimeček Jozef

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 24.; törzskönyvi tételszám (Seite): 155.
szül: 1839, Pereszlény, Nyitra vármegye, katolikus
nyt: „szláv”
szak: takács
bi: 1864. okt. 24., nőtlen
fegy: vadász, 6. vadászszázad
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

507. Klúgel Josef

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 10.; törzskönyvi tételszám (Seite): 177.
szül: 1832, Neustadt, Krajna (szamobori illetőségű, „Horvátország” Zágráb vármegye), katolikus
nyt: német, horvát
szak: lakatos
bi: 1864. aug. 29., nőtlen
fegy: tüzér, 1. tüzérüteg
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

508. Klúna Franz

ktsz: törzskönyvszám (Heft): sorszám nincs [47.]; törzskönyvi tételszám (Seite): sorszám nincs [Entlassungs-Certificat]
szül: nincs adat, Temesvár, Temes vármegye, nincs adat
nyt: nincs adat
szak: nincs adat
bi: nincs adat
fegy: nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került), elbocsátás ideje: 1866. máj. 24.

509. Knapp János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 37.; törzskönyvi tételszám (Seite): 135.
szül: 1837, Kollt? (Kolon?), Pozsony vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1865. febr. 10., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint korábban a cs. kir. seregben szolgált. Belépés ideje: 1855. szept. 16.; Utolsó bejegyzés: 1863. júl. 1.)
fegy: huszár, nincs adat
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

510. Knesevits Károly

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 8.; törzskönyvi tételszám (Seite): 118.
szül: 1829, Zombor, Bács-Bodrog vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”, olasz
szak: szabó
bi: 1864. júl. 28., nőtlen
fegy: vadász, 11. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

511. Koblisegh Vilmos

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 64.
szül: 1824, Szokolca, Nyitra vármegye, katolikus
nyt: német, „szláv”, magyar
szak: mézeskalácsos
bi: 1864. aug. 2., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint korábban a cs. kir. seregben szolgált. Belépés ideje: 1849. júl. 17.; Utolsó bejegyzés: 1859. okt. 31.)
fegy: huszár, 3. huszárszázad
ub: 1867. január 20-án belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

512. Kochen Felix, nemes

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 38.; törzskönyvi tételszám (Seite): 123.
szül: 1829, Buda, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: német, francia, olasz
szak: nincs adat
bi: 1865. febr. 15., nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

einf: 1867 elején szolgálatra jelentkezett a Mexikói Nemzeti Császári Hadsereghez, mint hadmérnök, ahol az uralkodó 1867. január 10-i jóváhagyása alapján mint 2. oszt. hadnagy alkalmazást nyert. ¹⁹²⁶ Sarlay Pál szerint Puebla 1867. évi ostroma idején, a város erődítési munkái vezette, ami miatt a várost elfoglaló köztársasági csapatok elfogták és kivégezték: „Ottani hadmérnöki igazgató egy Kochen Bódog nevű budai fi volt, az ostrom folyama alatt szerencsétlen véget ért; ha én Pueblában szereplek, a védművek igazgatója utána én lettem volna, a liberálisok pedig april 2-kán Pueblát bevéve, Kochen utódját elfogták s mint genie-parancsnokot főbe lőtték.”¹⁹²⁷

¹⁹²⁶ AHMM, Cancelados, Personal, III-9/18703 Kochen Felix teniente de Ing.; AGNM, México Independente, Gobernación y Relaciones Exteriores, Segundo Imperio, Caja num 34. Exp. 41. és uo. Caja num. 50. Exp. 69.; NICKEL 2003. 61.

¹⁹²⁷ SARLAY 1867. 591.

513. Koczur János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 27.; törzskönyvi tételszám (Seite): 104.
szül: 1831, Dunkófalva, Bereg vármegye, katolikus
nyt: magyar, „szláv”, német
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 2., nőtlen
fegy: ulánus, 3. ulánusszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

514. Kohlhuber Franz

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 18.; törzskönyvi tételszám (Seite): 54.
szül: 1829, Pozsony, Pozsony vármegye, katolikus
nyt: német
szak: bársonykészítő
bi: 1864. szept. 13., nőtlen
fegy: tüzér, 2. tüzéreg
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

515. Kohlreiter Adalbert

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 22.; törzskönyvi tételszám (Seite): 138.
szül: 1829, Sterzing (ma Vipiteno), Tirol (esztergomi illetőségű), katolikus
nyt: német, magyar
szak: vadász
bi: 1864. okt. 10., nőtlen
fegy: vadász, 13. vadászsorozat
ub: 1865. február 11-én elbocsátották.

516. Kolacsek József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 38.; törzskönyvi tételszám (Seite): 118.
szül: 1834, Kassa, Abaúj vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: cipész
bi: 1865. febr. 8., nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

517. Kolarz József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 9.; törzskönyvi tételszám (Seite): 43.
szül: 1823, Szucsány, Turóc vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: gombkötő
bi: 1864. aug. 2., nőtlen
fegy: vadász, 12. vadászsorozat
ub: 1866. április 29-én a Coatzintla (Estado de Veracruz) és a „Mesa S. Diego” közötti menetelés során elesett.

518. Koleszár Mihály

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 3.; törzskönyvi tételszám (Seite): 31.
szül: 1834, Gönyű, Abauj vármegye, katolikus
nyt: magyar, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 18., nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: 1864. október 11-én egészségügyi okok miatt elbocsátották.

519. Kollarits Martin

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 42.; törzskönyvi tételszám (Seite): 54.
szül: 1834, Fraknó, Sopron vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, horvát
szak: nincs adat
bi: 1866. ápr. 20., nőtlen (korábban a cs. kir. 48. gyalogezrednél szolgált)
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

520. Kollega Pál

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 28.; törzskönyvi tételszám (Seite): 186.
szül: 1831, Klenóc, Gömör vármegye, evangélikus
nyt: magyar, szlovák, német
szak: szabó
bi: 1864. nov. 18., nőtlen
fegy: vadász, 5. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

521. [Koller Hermann ?]¹⁹²⁸

ktsz: [nincs adat]
szül: [1828, Szombathely, Vas vármegye, katolikus]
nyt: [nincs adat]
szak: [asztalos]
bi: [nincs adat (feltehetően 1866 tavasza)]
fegy: [nincs adat]
ub: [nincs adat (feltehetően kiszállításra nem került)]

empf: A hazatért „mexikoi oszt. legionáriusoknak kik Vas megyei illetőségük vagy ott tartózkodni szándékoznak” névjegyzékén ld.: Koller Hermann; szül. idő és hely: 1828, Szombathely; katolikus, nőtlen, aktuális bevételi forrása nem volt, „ezentuli tartózkodási helye”: Szombathely, „kereseti foglalkozása”: asztalos.¹⁹²⁹

¹⁹²⁸ MNL VaML Alisp. Közig. ir. 491/a/1867.

¹⁹²⁹ Ua.

522. Koller József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 26.; törzskönyvi tételszám (Seite): 113.
szül: 1832, Kolontár, Veszprém vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 4., nőtlen
fegy: huszár, 4. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

523. Kolofon Pál

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 33.; törzskönyvi tételszám (Seite): 129.
szül: 1834, Nagybecskerek, Torontál vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”, román
szak: tímár
bi: 1864. dec. 11., nőtlen
fegy: huszár, 4. huszárszázad
ub: 1867. január 20-án polgári állományba került.

einfl: 1867. március 5-én Puebla városában megnősült, házasságából több gyermeke is született.¹⁹³⁰ Egy az Osztrák-Magyar Monarchia konzuli iratai között található levél alapján az 1880-as évek végén vagy az 1890-es évek elején Pueblában hunyt el vagyonos emberként.¹⁹³¹

524. Kolossa Alajos

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 22.; törzskönyvi tételszám (Seite): 12.
szül: 1839, Nagyrécse, Zala vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: pincér
bi: 1864. okt. 3., nőtlen
fegy: huszár, 2. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

525. Komp Mihály

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 17.; törzskönyvi tételszám (Seite): 179.
szül: 1825, Söréd, Fejér vármegye, katolikus
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. szept. 20., nőtlen
fegy: huszár, 4. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

¹⁹³⁰A digitalizált forrásdokumentumokat ld.:

<https://www.familysearch.org/search/record/results?q.givenName=pablo&q.surname=kolofon&f.record-Country=Mexico&m.defaultFacets=on&m.queryRequireDefault=on&m.facetNestCollectionInCategory=on&count=20&offset=0> (2020. június 24.)

¹⁹³¹ÖStA HHS, Diplomatie und Außenpolitik 1848-1918, Administrative Registratur, F58-300 Verlassenschaften und Legate, Staaten G-P, 1871-1895, Mexiko 24.

526. Kondor Károly, helyesen Krausz Károly

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 37.; törzskönyvi tételszám (Seite): 119.
szül: 1837, Pest, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: magyar, német, „szláv”, francia
szak: vándorkereskedő
bi: 1865. jan. 19., nőtlen
fegy: huszár, nincs adat, (a Grundbuch-Indexben, mint főorvos szerepel, amely téves adat)
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

527. Konyets István

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 33.; törzskönyvi tételszám (Seite): 132.
szül: 1830, Ráckeresztúr, Fejér vármegye, katolikus
nyt: magyar, „szláv”, olasz
szak: nincs adat
bi: 1864. dec. 17., nőtlen
fegy: huszár, 2. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

528. Kopasz István

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 27.; törzskönyvi tételszám (Seite): 10.
szül: 1826, Tardoskedd, Nyitra vármegye, katolikus
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 7., nőtlen
fegy: huszár, 2. huszárszázad
ub: 1866. szeptember 16-án elesett Tehuacánnál (Estado de Puebla).

529. Korda Gyula, báró

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 21.; törzskönyvi tételszám (Seite): 173.
szül: 1837, Eger, Heves és Külső Szolnok vármegye, katolikus
nyt: magyar, német, francia, olasz
szak: nincs adat
bi: 1864. szept. 9., nőtlen
fegy: huszár, 5. huszárszázad, kadét
ub: 1866 végén nem tért vissza szülőföldjére és nem volt már a sereg állományának tagja.

einfl: 1866. október 14-én kérte az áthelyezését a Mexikói Császári Nemzeti Hadsereg lovasságához.¹⁹³² 1926-ban hagyatékából több tárgy is a budapesti Hadtörténeti Múzeumba került egy Loser Henrik nevű személy ajándéka-ként.¹⁹³³ A Hadtörténeti Levéltár egyik okmánya, mint M. kir. honvédségi ez-redest említi.¹⁹³⁴

530. Korencsek Jakab

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 13.; törzskönyvi tételszám (Seite): 60.
szül: 1840, Csobánka, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 15., nőtlen
fegy: tüzér, tüzérszertáros, fegyver és lőszerraktár
ub: 1865. február 1-én dezertált Vera-Cruzban (Estado de Veracruz).

531. Korpás József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 32.; törzskönyvi tételszám (Seite): 120.
szül: 1826, Sátorhely, Baranya vármegye, katolikus
nyt: magyar, német, szerb
szak: nincs adat
bi: 1864. dec. 5., nőtlen
fegy: vadász, 10. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

¹⁹³² AGNM, México Independente, Gobernación y Relaciones Exteriores, Segundo Imperio, Caja num. 51. Exp. 25.

¹⁹³³ 1 db. 1863. évi Mexikói Ezüst Katonai Érdemrend, 1 db. 1863. évi Mexikói Bronz Katonai Érdemrend, 1 db. 1865. évi Francia Mexikói Érem és 1 db. Guadeloupei Miasszonyunk Rend lovagkeresztje. HTM Numizmatika Gyűjtemény 9014/É; HTM Numizmatika Gyűjtemény 9015/É; HTM Numizmatika Gyűjtemény 2004.75.1/É; HTM Numizmatika Gyűjtemény M.kir. 17872

¹⁹³⁴ HL Levéltári ügyiratszám 158/1926 Hadimúzeum

532. Korreis Franz

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 18.; törzskönyvi tételszám (Seite): 76.
szül: 1842, Vobrau, Győr vármegye, katolikus
nyt: német
szak: asztalos
bi: 1864. szept. 13., nőtlen
fegy: vadász, 3. vadászszázad
ub: 1865. március 14-én elesett a „Zacapulco”-nál (Xochiapulco?, Estado de Veracruz).

533. Korsós János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 10.; törzskönyvi tételszám (Seite): 93.
szül: 1835, Hódmezővásárhely, Csongrád vármegye, református
nyt: német, magyar
szak: asztalos
bi: 1864. aug. 12., nőtlen
fegy: vadász, 14. vadászszázad
ub: 1866. október 30-án dezertált „Jalappa” (Xalapa-Enríquez, Estado de Veracruz) és „Maquiltépec” (Macuiltépec, ma Xalapa-Enríquez része) között.

inf: Későbbi sorsa nem ismert, a rokonai még századforduló idején is keresték: „Mexikóban elveszett vásárhelyi magyar fiú. A hivatalos lapban megjelent egyik hirdetmény szerint a szerencsétlen véget ért Miksa mexikói császár egyik magyar katonáját keresik a rokonai. Korsós János vásárhelyi lakos 1864. évben önkéntesen beállt Miksa főherceg magyar csapatába (sic!) s Mexikóba ment trónra segíteni a főherceget. Onnan azonban vissza nem tért. Most, harmincz év múlva kéri a rokonok a szegedi törvényszéknél Korsós holtányilvánítását, hogy az utána maradt vagyont örökölhessék, mert a rokonok előadása szerint nyilvánvaló dolog, hogy Korsos Mexikóban, a csatatéren elesett. A törvényszék a kérvény folytán Korsós körözést elrendelte s ha egy év leforgása alatt magáról életjelt nem ad, abban az esetben holtányilvánítását közzé fogja tenni.”¹⁹³⁵

534. Kossál János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 71.
szül: 1830, Nagyszombat, Pozsony vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: kéményseprő
bi: 1864. aug. 23., nőtlen
fegy: huszár, 1. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

¹⁹³⁵ *Vásárhely és Vidéke*, 21. évf. 75. sz. (1903. szeptember 17.) 3.

535. Kossik Michael

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 28.; törzskönyvi tételszám (Seite): 187.
szül: 1828, Dvorec, Trencsén vármegye, katolikus
nyt: „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 17., nőtlen
fegy: vadász, 10. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

536. Koszliti Jozef

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 27.; törzskönyvi tételszám (Seite): 146.
szül: nincs adat, Bélaház, Trencsén vármegye, nincs adat
nyt: „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 10., nincs adat
fegy: vadász, 12. vadászszázad
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

537. Kosztics Péter

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 27. (28.); törzskönyvi tételszám (Seite): 147. (188.)
szül: 1832, Nagybecskerek, Torontál vármegye, ortodox
nyt: szerb, román, magyar, német
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 11., nőtlen
fegy: ulánus, 1. ulánusszázad
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

538. Kotsar Dániel

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 20.; törzskönyvi tételszám (Seite): 101.
szül: 1833, Rozsnyó, Gömör vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: cipész
bi: 1864. okt. 1., nőtlen
fegy: vadász, 18. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

539. Kovács József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 41.; törzskönyvi tételszám (Seite): 25.
szül: 1830, Révfa (ma Győr része), Győr vármegye, katolikus
nyt: magyar
szak: hajós
bi: 1866. ápr. 12., nőtlen (korábban a cs. kir. 19. gyalogezrednél szolgált)
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

540. Kováts András

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 41.; törzskönyvi tételszám (Seite): 26.
szül: 1827, Tét, Győr vármegye, katolikus
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1866. ápr. 10., nőtlen (korábban a cs. kir. 19. gyalogezrednél szolgált)
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került) [Elbocsátás ideje: 1866. máj. 23., Entlassungs-Certificat]

541. Kováts György

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 17.; törzskönyvi tételszám (Seite): 101.
szül: 1832, Susány, Gömör vármegye, katolikus
nyt: magyar, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. szept. 17., nőtlen
fegy: vadász, 8. vadászszázad
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

542. Kováts I. István

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 25.; törzskönyvi tételszám (Seite): 18.
szül: 1834, Vágszerdahely, Nyitra vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: kovács
bi: 1864. okt. 24., nőtlen
fegy: vadász, 2. vadászszázad
ub: 1866. május 2-án a matamorosi (Estado de Tamaulipas) katonai kórházban hunyt el.

543. Kováts II. István

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 26.; törzskönyvi tételszám (Seite): 83.
szül: 1842 Kiskunfélegyháza, Kiskun Kerület, katolikus
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. okt. 28., nőtlen
fegy: huszár, 4. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

inf: A hazatért „mexikoi oszt. legionáriusoknak kik Jász-Kun kerületi illetőségűek vagy ott tartózkodni szándékoznak” névjegyzékén ld.: Kovács István; szül. idő és hely: 1842, Kiskunfélegyháza; katolikus, nőtlen, aktuális bevételi forrása nem volt, „ezentuli tartózkodási helye”: Kiskunfélegyháza, „kereseti foglalkozása”: nincs adat.¹⁹³⁶

¹⁹³⁶ MNL JNSZML. IV. 254. A Jászkun Kerület Alkapitányának iratai. 4621/1867

544. Kováts III. István

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 42.; törzskönyvi tételszám (Seite): 24.
szül: 1838, Magyaralmás, Fejér vármegye, katolikus
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1866. ápr. 19., nőtlen
fegy: huszár, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

545. Kováts I. János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 17.; törzskönyvi tételszám (Seite): 95.
szül: 1831, Mezőkeresztes, Borsod vármegye, református
nyt: magyar, olasz
szak: nincs adat
bi: 1864. szept. 17., nőtlen
fegy: vadász, 2. vadászszázad
ub: 1865. július 9-én a Carmen-szigeti (?) (Playa del Carmen?, Estado de Quintana Roo) kórházban hunyt el.

546. Kováts II. János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 26.; törzskönyvi tételszám (Seite): 82.
szül: 1841, Kiskunfélegyháza, Kiskun Kerület, katolikus
nyt: magyar, német
szak: nincs adat
bi: 1864. okt. 28., nőtlen
fegy: huszár, 2. huszárszázad
ub: 1866. december 6-án hunyt el a tacubayai (ma Mexikóváros része) francia katonai kórházban.

547. Kováts József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 24.; törzskönyvi tételszám (Seite): 19.
szül: 1828, Tét, Győr vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. okt. 19., nőtlen
fegy: huszár, 5. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

inf: A hazatért „mexikoi oszt. legionáriusknak kik Győr megyei illetőségűek vagy ott tartózkodni szándékoznak” névjegyzékén ld.: Kovács József; szül. idő és hely: 1828, Tét; katolikus, nőtlen, aktuális bevételi forrása nem volt, „ezentuli tartózkodási helye”: Tét, „kereseti foglalkozása”: nincs adat.¹⁹³⁷

¹⁹³⁷ MNL GyMSML Győr vármegye alispánjának iratai 1236/1867.

548. Kovatsik István

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 27.; törzskönyvi tételszám (Seite): 11.
szül: 1826, Felsőköroskény, Nyitra vármegye, katolikus
nyt: magyar, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 7., nőtlen
fegy: huszár, 1. huszárszázad
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

549. Kozár Jakab

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 22.; törzskönyvi tételszám (Seite): 136.
szül: 1820, Lauka, Bereg vármegye, görögkatolikus
nyt: román, magyar, német
fogl: nincs adat
bi: 1864. okt. 13., nőtlen
fegy: huszár, 1. huszárszázad
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

550. Köhler Emil, nemes

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 39.; törzskönyvi tételszám (Seite): 77.
szül: 1843, Kribek?, Kolozs vármegye, katolikus
nyt: német, francia, olasz, magyar
szak: nincs adat
bi: 1865. szept. 19., nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: 1866. október 18-án a la carbonerai csata (San Francisco Telixtlahuaca; Estado de Oaxaca) során hadifogságba esett.

551. Kövessy Ágost

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 129.
szül: 1834, Breslau, Wroclaw, Szilézia (pesti illetőségű), evangélikus
nyt: német, magyar, olasz
szak: kereskedősegéd
bi: 1864. aug. 16., nőtlen
fegy: huszár, 5. huszárszázad, tizedes
ub: 1865. február 3-án egészségügyi okokból elbocsátották.

552. Kövér Pál

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 161.
szül: 1832, Aba, Fejér vármegye, katolikus
nyt: magyar, német, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 25., nőtlen
fegy: huszár, 2. huszárszázad, tizedes
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

553. Krajczár József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 36.; törzskönyvi tételszám (Seite): 80.
szül: 1829, Göncruszka, Abaúj vármegye, katolikus
nyt: magyar, német, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1865. jan. 25., nőtlen
fegy: huszár, nincs adat
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

554. Kralinger Stefan

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 42.; törzskönyvi tételszám (Seite): 120.
szül: 1840, Pozsony, Pozsony vármegye, katolikus
nyt: német
szak: tetőfedő
bi: 1866. ápr. 20., nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

555. Kranitz Pál

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 42.; törzskönyvi tételszám (Seite): 162.
szül: 1832, Bogyoszló, Sopron vármegye, katolikus
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1866. ápr. 19., nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

556. Kranzrel Johann

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 4.; törzskönyvi tételszám (Seite): 110.
szül: 1840, Buda, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, olasz
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 19., nőtlen
fegy: vadász, 6. vadászszázad, őrvezető
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

557. Kravits Ferenc

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 198.
szül: 1826, Zsombolya, Torontál vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, szerb, lengyel
szak: zenész
bi: 1864. aug. 24., nőtlen
fegy: katonazenekar
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

558. Krautsak Anton

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 40.; törzskönyvi tételszám (Seite): 149.
szül: 1835, Nagykanizsa, Zala vármegye, katolikus
nyt: magyar, német, horvát
szak: nincs adat
bi: 1866. ápr. 11., nőtlen (korábban a cs. kir. 48. gyalogezrednél szolgált)
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

559. Králik Péter

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 34.; törzskönyvi tételszám (Seite): 183.
szül: 1840, Bobró, Árva vármegye, katolikus
nyt: „szláv”, magyar, német, olasz
szak: kelmefestő
bi: 1864. dec. 28., nőtlen
fegy: huszár, 5. huszárszázad
ub: Távozásának módja bizonytalan, valószínűleg beállt a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

enf: Azonosnak gondoljuk Králik Mihály egykori színésszel.¹⁹³⁸

560. Krebs Mihály

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 28.; törzskönyvi tételszám (Seite): 31.
szül: 1839, Rácszentpéter, Békés vármegye, katolikus
nyt: német, „szláv”. német
szak: lakatos
bi: 1864. nov. 6., nőtlen
fegy: tüzér, tüzérszertáros, tüzér technikai szolgálat
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

561. Kreiner Kajetán

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 9.; törzskönyvi tételszám (Seite): 141.
szül: 1837, Komárom, Komárom vármegye, katolikus
nyt: nincs adat
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 16., nőtlen
fegy: vadász, 11. vadászszázad, örvezető
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 14.

¹⁹³⁸ Bővebben ld.: BOBAY k. a.

562. Kresz István

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 42.; törzskönyvi tételszám (Seite): 121.
szül: 1837, Nyitraújlak, Nyitra vármegye, katolikus
nyt: német, olasz, magyar, „szláv”
szak: lakatos
bi: 1866. ápr. 18., nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

563. Kriegsau Henrik

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 2.; törzskönyvi tételszám (Seite): 28.
szül: 1838, Kolozsvár, Kolozs vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, román
szak: betűszedő
bi: 1864. aug. 27., nőtlen
fegy: vadász, 2. vadászszázad
ub: 1865. december 18-án dezertált Matamorosnál (Estado de Tamaulipas).

564. Krigovszky Mátyás

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 69.
szül: 1826, Kamenic, „Szlavónia” (Varasd vármegye), katolikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 10., nőtlen
fegy: huszár, 1. huszárszázad, tizedes
ub: 1867 áprilisában Salzburgon keresztül tért haza.

empf: A lőcsei ezred katonai nevelőintézetének az elvégzését követően 1844-től 1846-ig az 5. tüzérezredben, majd 1848 áprilisáig a bombázkarnál szolgált. Ekkor a 4. Sándor huszárezredhez vezényelték át és tizedesi beosztást nyert. 1848 szeptemberében részt vett a horvát seregek elleni dunántúli harcokban, októberben pedig ezredével csatlakozott a magyar honvédsereghez. 1849. június 22-ig előbb hadnagyként – 1848 decemberétől – majd főhadnagyként – 1849 februárjától – szolgált a VII. feldunai hadtestnél, a szabadságharc utolsó hónapjaiban pedig már, mint a III. hadtest hadosztályi vezérkari tisztje működött a világosi fegyverletételig. Az 1850-1857 között a cs. kir. 17. gyalogezrednél szolgált.¹⁹³⁹

1867-ben érkezik Pestre. 1890-ben a Pest Honvédegylet tagja.¹⁹⁴⁰

¹⁹³⁹ BONA 1998. II. k. 320.

¹⁹⁴⁰ Ua.

565. Kripta Bálint

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 30.; törzskönyvi tételszám (Seite): 143.
szül: 1826, Tiszabő, Heves és Külső Szolnok vármegye, katolikus
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 23., nőtlen
fegy: vadász, 13. vadászszázad
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

566. Kristóf János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 26.; törzskönyvi tételszám (Seite): 114.
szül: 1828, Kiskovaló, Nyitra vármegye, katolikus
nyt: német, „szláv”, magyar
szak: napszámos
bi: 1864. okt. 25., nőtlen
fegy: huszár, 2. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

567. Krizsanovics Péter

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 123.
szül: 1828, Zombor, Bács-Bodrog vármegye, katolikus
nyt: német, „szláv”, magyar
szak: szabó
bi: 1864. szept. 11., nőtlen
fegy: huszár, 1. huszárszázad, tizedes
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

568. Kronaszt Ferenc

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 1.; törzskönyvi tételszám (Seite): 141.
szül: 1834, Baja, Bács-Bodrog vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”, román
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 22., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint 1854. dec. 15. és 1864. júl. 22 között a cs. kir. seregben szolgált, átlépett az önkéntesek közé)
fegy: vadász, 2. vadászszázad, szakaszvezető
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

569. Kronbeck Sándor

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 31.; törzskönyvi tételszám (Seite): 88.
szül: 1825, Cegléd, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 26., nőtlen
fegy: huszár, (?)¹⁹⁴¹
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

570. Krontahl Lőrinc

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 11.; törzskönyvi tételszám (Seite): 131.
szül: 1825, Nagyszeben, Szebenszék, katolikus
nyt: német, magyar, román, olasz
szak: borbély
bi: 1864. aug. 25., nőtlen
fegy: vadász, 16. vadászszázad, őrvezető
ub: 1867. január 31-én átlépett a córdobai (Estado de Veracruz) „Rural Garde”-ba.

571. Krupiák Sándor

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 26.; törzskönyvi tételszám (Seite): 115.
szül: 1831, Udvard, Sopron vármegye, katolikus
nyt: német, lengyel
szak: nincs adat
bi: 1864. okt. 25., nőtlen
fegy: tüzér, 1. tüzérüteg
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

572. Krümping Márton, helyesen: Grimpling Márton

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 12.; törzskönyvi tételszám (Seite): 15.
szül: 1829, Selmezbánya, Hont vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, olasz
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 29., házas
fegy: vadász, 11. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

¹⁹⁴¹ A Grundbuch-Index szerint a 7. huszárszázadnál szolgált, azonban a mexikói osztrák önkéntes seregben csupán 5. huszárszázad került felállításra.

573. Kubányi Pál

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 13.; törzskönyvi tételszám (Seite): 143.

szül: 1833, Fábiánka, Nógrád vármegye, evangélikus

nyt: német, „szláv”, magyar

szak: szücs

bi: 1864. aug. 14., nőtlen

fegy: tüzér, tüzérszertáros, fegyver és lőszeraktár

ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

inf: Feltehetően azonos azzal a Kubányi Pállal, aki 1862 februárja és októbere között, mint közlegény az olaszországi magyar légió tagja volt és annak 2. tüzér ütegében szolgált. Az itáliai katonai törzslapján (száma: 1308.) feltüntetett születési adatai (1840, Nagyzablat, Trencsén) és foglalkozási adata (cipész) teljesen eltérnek a fentiekől, ezért az esetleges azonosság tisztázása további kutatásokat igényel.¹⁹⁴²

574. Kubicza Mihály, dr.

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 29.; törzskönyvi tételszám (Seite): 193.

szül: 1824, Szalka, Hont vármegye, katolikus

nyt: nincs adat

szak: nincs adat (orvos)

bi: 1864. nov. 1., nőtlen (korábbi cs. kir. katonai törzslapja is csatolva és a mexikói sereg katonai törzslapjára is rávezették a korábbi adatait, az erre vonatkozó adatokat ld. a bővebb életrajzban, átlépett az önkéntesek közé)

fegy: orvos-őrnagy a mexikói osztrák önkéntes sereg hadtesttörzsénél

ub: 1867. január 20-án belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

inf: Bővebb életrajzát ld.: Tipikus és atipikus életutak.

575. Kubinyi Lucián, nemes,

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 166.

szül: 1837, Bobrovník, Liptó vármegye, evangélikus

nyt: magyar, német, olasz

szak: nincs adat

bi: 1864. júl. 21., nőtlen

fegy: vadász, 18. vadászszázad

ub: 1866. január 9-án katonai jellegét nem megtartva leszerel.

inf: Bővebb életrajzát ld.: Tipikus és atipikus életutak.

¹⁹⁴² LUKÁCS 1986. 330.

576. Kubinyi Mihály, nemes

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 67.
szül: 1842, Prászek, Liptó vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 15., nőtlen
fegy: huszár, 1. huszárszázad, tizedes
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

inf: 1867 februárjában a Mexikói Nemzeti Császári Hadseregbe történő zászlósi kinevezéséért folyamodott a mexikói császári hadügyminisztériumnál.¹⁹⁴³ A mexikóvárosi hadilevéltár iratai szerint 1867 márciusában még Mexikóban tartózkodott és kérvényezte felvételét a Mexikói Nemzeti Császári Hadseregbe. Az okmányok szerint sikertelenül, alkalmazást nem nyert.¹⁹⁴⁴ Ennek Ellentmondani látszik, hogy a mexikóvárosi hadilevéltári okmányok alapján 1867. február 5-én zászlóssá nevezték ki.¹⁹⁴⁵ A családtörténeti munka az alábbi adatokat közli: „Miksa császár udvarában mint annak kedvelt testőre tartózkodott”, majd az uralkodó halálát követően „hazájába visszatért, de az itteni viszonyokkal megbarátkozni nem tudván, életének önmaga vetett véget.”¹⁹⁴⁶ 1867 karácsonyán (dec. 25.) Nyitrán öngyilkosságot követett el.¹⁹⁴⁷

577. Kudlik Ágost

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 19.; törzskönyvi tételszám (Seite): 61.
szül: 1840, Mihálylak, Jász-Kun Kerület, katolikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. szept. 29., nőtlen
fegy: utász, 2. utászs század, főutász
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

inf: A hazatért „mexikoi oszt. legionáriusknak kik Jász-Kun kerületi illetőségűek vagy ott tartózkodni szándékoznak” névjegyzékén ld.: Kudlik Ágoston; szül. idő és hely: 1840, Jászmihály; katolikus, nőtlen, aktuális bevételi forrása nem volt, „ezentuli tartózkodási helye”: Buda, „kereseti foglalkozása”: technikus.¹⁹⁴⁸

¹⁹⁴³ AGNM, México Independente, Gobernación y Relaciones Exteriores, Segundo Imperio, Caja num. 34. Exp. 53.

¹⁹⁴⁴ AHMM, Cancelados, Personal, 28639 Kubingi Miguel alferez

¹⁹⁴⁵ AH SDN Operaciones Militares, XI/481.3/7802.

¹⁹⁴⁶ KUBINYI F. – KUBINYI M. 1901. I. k. 442.

¹⁹⁴⁷ SONKOLY 1989. 544., Vö. [SCHÖNHERR] 1905. I. k. 367.

¹⁹⁴⁸ MNL JNSZML. IV. 254. A Jászkun Kerület Alkapitányának iratai. 4621/1867

578. Kugler Antal

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 32.; törzskönyvi tételszám (Seite): 176.
szül: 1829, Szeged, Csongrád vármegye, katolikus
nyt: magyar, német
szak: cipész
bi: 1864. dec. 2., nőtlen
fegy: huszár¹⁹⁴⁹, (?)
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

579. Kugler János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 17.; törzskönyvi tételszám (Seite): 195.
szül: 1835, Szekszárd, Tolna vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. szept. 17., nőtlen
fegy: huszár, 2. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

580. Kuchtsak Mathias

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 24.; törzskönyvi tételszám (Seite): 20.
szül: 1832, Holczmanócz, Szepes vármegye, görögkatolikus
nyt: „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. szept. 21., nőtlen
fegy: vadász, 16. vadászszázad
ub: 1866. október 31-én hadifogságba esett „Oajaca”-nál (Oaxaca de Juárez, Estado de Oaxaca).

581. Kukan Andreas

ktsz: törzskönyvszám (Heft): sorszám nincs [47.]; törzskönyvi tételszám (Seite): sorszám nincs [Entlassungs-Certificat]
szül: nincs adat, Bescine (?), Bars vármegye, katolikus
nyt: nincs adat
szak: nincs adat
bi: nincs adat, nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került), elbocsátás ideje: 1866. máj. 23.

¹⁹⁴⁹ Katonai törzslapja alapján.

582. Kulcsár Sándor, nemes, kulcsárkarcsai

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 21.; törzskönyvi tételszám (Seite): 187.
szül: 1839, Felsőpulya, Sopron vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 15., nőtlen
fegy: huszár, 3. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április (további időpont nincs feltüntetve).

empf: 1865. szeptemberében 8 hónapra történő szabadságolásért folyamodik és engedélyt kér, hogy hazalátogasson.¹⁹⁵⁰

583. Kulmer István, báró

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 65.
szül: 1838, Bécs, Alsó-Ausztria, katolikus
nyt: német, magyar, francia, olasz, angol, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 23., nőtlen
fegy: huszár, 2. huszárszázad, tizedes
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe, a Kehüller ezredes vezette huszársághoz

empf: 1859-ben az itáliai háborúk idején a Kecskeméti Önkéntes huszárosztály főhadnagya. Berkó szerint a háborút követően tiszti rangja megtartása mellett áthelyezték a 4. vértesezredhez.¹⁹⁵¹ A *Militär-Schematismus* alapján 1860–62 között a 2. önkéntes huszárezred főhadnagya.¹⁹⁵²

1867. február 9-től 1. oszt. kapitány a Mexikói Nemzeti Császári Hadsereg huszárságánál.¹⁹⁵³ Mexikóban megnősült és 1865. november 28. született egy fia, aki később a porfíriátus idején a mexikói hadsereg hadmérnökeként szolgált. A rá vonatkozó iratok alapján édesapja, Kulmer István a második mexikói császárság bukását követően Mexikóban maradt és a fővárosban a „Banco de Londres” pénztárosaként dolgozott. Az 1890-es években feleségét már, mint özvegyasszonyt említik a dokumentumok.¹⁹⁵⁴

¹⁹⁵⁰ AGNM, Instituciones Coloniales, Real Hacienda, Archivo Histórico de Hacienda, Vol. 103. Exp. 85

¹⁹⁵¹ BERKÓ 1930. 74.; *Militär-Schematismus* 1859. 361.

¹⁹⁵² *Militär-Schematismus* 1860–61. 404.; (1862.) 407.

¹⁹⁵³ AH SDN Operaciones Militares, XI/481.3/7802.

¹⁹⁵⁴ AHMM, Cancelados, Personal, Caja num. 216. D/111-5/3364. Kulmer Esteban

584. Kumbauer Mihály

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 10.; törzskönyvi tételszám (Seite): 7.
szül: 1831, Loretto, Sopron vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: kádár
bi: 1864. júl. 26., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint korábban a cs. kir. seregben szolgált. Belépés ideje: 1853. nov. 9.; Utolsó bejegyzés: 1863. jún. 30.)
fegy: utász, 1. utászs század, szakaszvezető
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

585. Kun Antal

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 24.; törzskönyvi tételszám (Seite): 26.
szül: 1832, Ókanizsa (ma Magyarakanizsa), Torontál vármegye, katolikus
nyt: magyar, német, horvát, olasz
szak: szíjgyártó
bi: 1864. okt. 18., nőtlen
fegy: huszár, 1. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

586. Kuntner Josef

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 40.; törzskönyvi tételszám (Seite): 193.
szül: 1839, Kőszeg, Vas vármegye, katolikus
nyt: magyar, német
szak: nincs adat
bi: 1866. ápr. 11., nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

587. Kuntscher Alajos

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 4.; törzskönyvi tételszám (Seite): 79.
szül: 1835, Pest, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: pék
bi: 1864. szept. 17., nőtlen
fegy: huszár, 1. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

588. Kunze Vilmos

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 62.
szül: 1834, Kőszeg, Vas vármegye, katolikus
nyt: magyar, német
szak: hentes
bi: 1864. jún. 28., nőtlen
fegy: huszár, 2. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

589. Kurl Emil, helyesen Korn Emil

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 167.
szül: 1831, Szomajom, Somogy vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 2., nőtlen
fegy: vadász, 18. vadászszázad
ub: 1865. február 20-án egészségügyi okokból elbocsátották.

590. Kurz János György

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 29.; törzskönyvi tételszám (Seite): 59.
szül: 1830, Felsőlövvő, Vas vármegye, evangélikus
nyt: német, magyar
szak: tanító
bi: 1864. nov. 15., nőtlen
fegy: vadász, 10. vadászszázad
ub: 1865. április 24-én elesett Zacapoaxtlanál (Estado de Puebla).

591. Kutsényi Karl, nemes

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 42.; törzskönyvi tételszám (Seite): 82.
szül: 1827, Sasvár, Nyitra vármegye, katolikus
nyt: német, „szláv”, magyar
szak: nincs adat
bi: 1866. ápr. 20., nőtlen (korábban a cs. kir. 2. gyalogezrednél szolgált)
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

592. Kuznyak Julius Johann

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 25.; törzskönyvi tételszám (Seite): 86.
szül: 1834, Klucovcuk (?), „Horvátország”, katolikus
nyt: német, olasz, horvát
szak: nincs adat
bi: 1864. okt. 31., nőtlen
fegy: vadász, 3. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

593. Kürbel Johann

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 28.; törzskönyvi tételszám (Seite): 193.
szül: 1830, Körmöcbánya, Bars vármegye, katolikus
nyt: „szláv”, német
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 18., nőtlen
fegy: vadász, 5. vadászszázad
ub: 1866. október 18-án a la carbonerai csata (San Francisco Telixtlahuaca; Estado de Oaxaca) során hadifogságba esett.

VIII. 14. / L

594. Laaba Emil Anton, nemes, rosenfeldi

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 2.; Törzskönyvi tételszám (Seite): 119.
szül: 1831, Krapina, „Horvátország” (Varasd vármegye), katolikus
nyt: nincs adat
szak: tisztgyerek
bi: 1864. júl. 21., nőtlen
fegy: vadász, 7. vadászszázad
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

595. Labacher Emil

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 2.; törzskönyvi tételszám (Seite): 93.
szül: 1839, Dévény, Pozsony vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 15., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint 1859. máj. 13. és 1864. ápr. 30. között a cs. kir. seregben szolgált, átlépett az önkéntesek közé)
fegy: vadász, 3. vadászszázad, 1. oszt. fővadász
ub: 1865. szeptember 22-én Tlapacoyannál elesett (Estado de Veracruz).

596. Ladenhaufen Franz, nemes

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 36.; törzskönyvi tételszám (Seite): 113.
szül: 1838, Zágráb, „Horvátország” (Zágráb vármegye), katolikus
nyt: nincs adat
szak: gyógyszerész
bi: nincs adat
fegy: gyógyszerész, nincs adat, főhadnagy
ub: 1866. október 31-én „Oajaca”-nál (Oaxaca de Juárez, Estado de Oaxaca) hadifogságba esett.

597. Lafler Miklós

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 18.; törzskönyvi tételszám (Seite): 189.
szül: 1834, Szenthubert, Torontál vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, olasz, román
szak: kelmefestő
bi: 1864. szept. 26., nőtlen
fegy: huszár, 1. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

598. Lahocsinszky Miksa

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 30.; törzskönyvi tételszám (Seite): 144.
szül: 1823, Czieszitz (?), Zemplén vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: gazdatiszt
bi: 1864. nov. 30., nőtlen
fegy: vadász, 16. vadászszázad
ub: 1866. október 31-én hadifogságba esett „Oajaca”-nál (Oaxaca de Juárez, Estado de Oaxaca).

599. Laincinger Károly

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 26.; törzskönyvi tételszám (Seite): 21.
szül: 1828, Pécsvárad, Baranya vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: vándorkereskedő
bi: 1864. okt. 28., nőtlen
fegy: vadász, 3. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

600. Laitner Stefán

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 11.; törzskönyvi tételszám (Seite): 136.
szül: 1838, Bród, Katonai Határőrvidék, katolikus
nyt: német, magyar, horvát
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 26., nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: 1864. december 11-én elbocsátották a mexikói osztrák önkéntes seregből.

601. Lak Mihály

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 7.; törzskönyvi tételszám (Seite): 105.
szül: 1831, Sárosd, Fejér vármegye, református
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 3., nőtlen
fegy: vadász, 10. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

602. Lakatos János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 32.; törzskönyvi tételszám (Seite): 122.
szül: 1839, Szentgál, Veszprém vármegye, katolikus
nyt: magyar
szak: takács
bi: 1864. okt. 27., nőtlen
fegy: vadász¹⁹⁵⁵, (?)
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

inf: Talán azonos azzal a Lakatos Jánossal, aki Tomasz Polak kutatásai alapján az 1863. évi januári felkelés résztvevője volt.¹⁹⁵⁶

603. Lakits Gyula

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 194.
szül: 1827, Szakácsi, Somogy vármegye, katolikus
nyt: magyar, német, horvát, olasz
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 16., nőtlen
fegy: huszár, 2. huszárszázad, szakaszvezető
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

604. Lammer Imre

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 26.; törzskönyvi tételszám (Seite): 20.
szül: 1830, Kőszeg, Vas vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: ruhafestő
bi: 1864. okt. 26., nőtlen
fegy: vadász, 6. vadászs század
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

¹⁹⁵⁵ Katonai törzslapja alapján.

¹⁹⁵⁶ POLAK 1960. 71.

605. Lancsák Mihály

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 24.; törzskönyvi tételszám (Seite): 178.
szül: 1833, Nagydolinc (ma: Dolány), Vas vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. okt. 24., nőtlen
fegy: huszár, 2. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

einf: A hazatért „mexikoi oszt. legionáriusoknak kik Vas megyei illetőségük vagy ott tartózkodni szándékoznak” névjegyzékén ld.: Landcsai Mihály; szül. idő és hely: 1832, „Nagydolinc”; katolikus, nőtlen, aktuális bevételi forrása nem volt, „ezentuli tartózkodási helye”: Zalaegerszeg, „kereseti foglalkozása”: nincs adat.¹⁹⁵⁷

606. Landmann János Frigyes

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 20.; törzskönyvi tételszám (Seite): 175.
szül: 1835, Nagyszeben, Szebenzék, evangélikus
nyt: nincs adat
szak: nincs adat
bi: 1864. okt. 3., nőtlen
fegy: vadász, 17. vadászs század, őrzető
ub: 1866. október 16-án áthelyezték a Mexikói Császári Nemzeti Hadsereg 5. sz. gyalogezredéhez.

607. Lanszki József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 29.; törzskönyvi tételszám (Seite): 184.
szül: 1833, Mezőkövesd, Borsod vármegye, katolikus
nyt: magyar, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 16., nőtlen
fegy: vadász, 10. vadászs század
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

¹⁹⁵⁷ MNL VaML Alisp. Közig. ir. 491/a/1867.

608. Lányi (Langyi) Sándor

ktsz: törzskönyvszám (Heft): sorszám nélkül [46.]; törzskönyvi tételszám (Seite): sorszám nélkül.
szül: 1838, Zalaba, Hont vármegye, református
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: nincs adat (valamikor 1864 tavaszán), nőtlen (korábbi katonai törzslapját vezeték tovább, mely szerint 1858. márc. 6-tól a cs. kir. seregben szolgált)
fegy: testőrszolgálat (Palatinel Guard)
ub: nincs adat

inf: Bővebb életrajzát ld.: Tipikus és atipikus életutak.

609. Lászlói Ferenc

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 38.; törzskönyvi tételszám (Seite): 131.
szül: 1833, Mór, Fejér vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”, olasz
szak: szappanfőző
bi: 1865. febr. 10., nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: 1866. október 18-án a la carbonerai csata (San Francisco Telixtlahuaca; Estado de Oaxaca) során hadifogságba esett.

610. Latinovits Jenő, borsodi és katymári

- ktsz:* törzskönyvszám (Heft): 33.; törzskönyvi tételszám (Seite): 33.
szül: 1837, Borsod, Bács-Bodrog vármegye, katolikus
nyt: nincs adat [német, magyar, francia, „szláv”]
szak: nincs adat
bi: 1864. okt. 2. (korábbi cs. kir. katonai törzslapja is csatolva és a mexikói sereg katonai törzslapjára is rávezették a korábbi adatait, mely szerint 1855. febr. 27-től a cs. kir. seregben szolgált, átlépett az önkéntesek közé)
fegy: huszár, nincs adat, főhadnagy
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

- enf:* Suha Márton geneológiai adatai alapján 1838. február 16-án született.¹⁹⁵⁸ *A borsodi és katymári Latinovits-család története* szerint Latinovits Károlynak¹⁹⁵⁹ volt a másodszült fia, és „kalandos életet élt”. A nevezett munka továbbá megemlíti, hogy főhadnagyként részt vett a mexikói expedícióban, azonban tévesen közlik azon információt miszerint: „Miksa császár szerencsétlen halála után künn élt Mexikóban”, ugyanis mint az a katonai anyakönyvön szereplő adatokból is kitűnik, 1867 áprilisában már visszatért szülőföldjére.¹⁹⁶⁰
 1866. november 9-től 1. oszt. kapitány.¹⁹⁶¹

Hazatérését követően „a honvédség szervezése alkalmával huszár főhadnagy lett”,¹⁹⁶² azonban 1869-ben főhadnagyi rangja megtartása mellett kilépett a honvédségből,¹⁹⁶³ majd „kiment Konstantinápolyba, hol 1871-ben főbelötte magát.”¹⁹⁶⁴

611. Lattas Theodor

- ktsz:* törzskönyvszám (Heft): 6.; törzskönyvi tételszám (Seite): 94.
szül: 1829, Pozsony, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: német, olasz
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 25., nőtlen
fegy: vadász, 9. vadászszázad
ub: 1865. november 26-án elesett Tlapacoyannál (Estado de Veracruz).

¹⁹⁵⁸ SZUHA 2002. 198.

¹⁹⁵⁹ Latinovits Károly 1825-1828 között Bács-Bodrog vármegye főszolgabírója és táblabírója, 1832-1842 között pedig főjegyzője volt, amelyet követően 1849-ig a vármegye alispáni tisztét töltötte be. Az 1844. évi országgyűlésen a megye követe volt. 1849. augusztus 16. és október 10-e között a vármegye császári kormánybiztosa. [DUDÁS] 1899. a. 22–23., ld. még [DUDÁS] 1899. b. 158–159.

¹⁹⁶⁰ [DUDÁS] 1899. a. 23., ld. még [DUDÁS] 1899. b. 159.

¹⁹⁶¹ AH SDN Operaciones Militares, XI/481.3/7802.

¹⁹⁶² [DUDÁS] 1899. a. 23., ld. még [DUDÁS] 1899. b. 159.

¹⁹⁶³ *Budapesti Közlöny*, 3. évf. 216. sz. (1869. szeptember 22.) 1.

¹⁹⁶⁴ [DUDÁS] 1899. a. 23., ld. még [DUDÁS] 1899. b. 159.

612. Lazics Sándor

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 38.; törzskönyvi tételszám (Seite): 129.
szül: 1842, Újmoldova, Krassó vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1865. febr. 8., nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: 1866. november 8-án elesett „Mineral del Monte”-nál (Real del Monte, Estado de Hidalgo).

613. Lang Károly

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 28.; törzskönyvi tételszám (Seite): 161.
szül: 1839, Aranyos, Komárom vármegye, katolikus
nyt: magyar, német
szak: kereskedősegéd
bi: 1864. nov. 15., nőtlen
fegy: vadász, 4. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

614. László Béla, kászonjakabfalvi

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 21.; törzskönyvi tételszám (Seite): 25.
szül: 1833, Kolozsvár, Kolozs vármegye, katolikus
nyt: nincs adat [német, magyar, olasz, francia]
szak: diák
bi: 1864. júl. 17., nőtlen (korábbi cs. kir. katonai törzslapja is csatolva és a mexikói sereg katonai törzslapjára is rávezették a korábbi adatait, az erre vonatkozó adatokat ld. a bővebb életrajzban, átlépett az önkéntesek közé)
fegy: vadász, 8. vadászszázad, 2. oszt. százados
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

enf: Bővebb életrajzát ld.: Tipikus és atipikus életutak.

615. Lechner Jozef

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 7.; törzskönyvi tételszám (Seite): 106.
szül: 1831, Nagymarton, Sopron vármegye, katolikus
nyt: német
szak: kőműves
bi: 1864. aug. 9., nőtlen
fegy: utász, 2. utászszázad
ub: 1866. december 17-én dezertált.

616. Ledniczky József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 26.; törzskönyvi tételszám (Seite): 24.
szül: 1829, Zólyom, Zólyom vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. okt. 29., nőtlen
fegy: vadász, 18. vadászszázad
ub: 1866 augusztus 18-án dezertált Teziutlán (Estado de Puebla) és Perote (Estado de Veracruz) között.

617. Legatich Nikolaus

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 19.; törzskönyvi tételszám (Seite): 112.
szül: 1833, Bribir, „Horvátország” (Tengermellék), katolikus
nyt: német, olasz, horvát
szak: kőműves
bi: 1864. szept. 29., nőtlen
fegy: vadász, 17. vadászszázad, kürtös
ub: 1867 áprilisában Salzburgon keresztül tért haza.

618. Lehotzky György

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 3.; törzskönyvi tételszám (Seite): 38.
szül: 1829, Mihályi, Zólyom vármegye, katolikus
nyt: nincs adat (korábbi törzslapján „szláv”)
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 18., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint korábban a cs. kir. seregben szolgált. Belépés ideje: 1860. nov. 31.; Utolsó bejegyzés: 1863. okt. 1.)
fegy: vadász, 8. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

619. Leib Karl

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 3.; törzskönyvi tételszám (Seite): 37.
szül: 1829, Pozsony, Pozsony vármegye, katolikus
nyt: német, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 15., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint 1860. dec. 4. és 1864. jún. 30. között a cs. kir. seregben szolgált, átlépett az önkéntesek sorába)
fegy: vadász, 4. vadászszázad
ub: 1867. február 14-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

620. Leich József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 36.; törzskönyvi tételszám (Seite): 97.
szül: 1836, Nagybecskerek, Torontál vármegye, katolikus
nyt: német, szerb, magyar
szak: ács
bi: 1865. jan. 11., nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: 1866. október 31-én hadifogságba esett „Oajaca”-nál (Oaxaca de Juárez, Estado de Oaxaca).

621. Leiner Antal

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 9.; törzskönyvi tételszám (Seite): 90.
szül: 1834, Székesfehérvár, Fejér vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 13., nőtlen
fegy: vadász, 13. vadászszázad, szakaszvezető
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

622. Lemaic Stefan

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 12.; törzskönyvi tételszám (Seite): 138.
szül: 1836, Gospić, Katonai Határőrvidék, ortodox
nyt: német, „szláv”, román, olasz
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 15., nőtlen
fegy: vadász, 18. vadászszázad, őrvezető
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

623. Lendvay Ferenc

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 7.; törzskönyvi tételszám (Seite): 107.
szül: 1834, Csépany, Borsod vármegye, katolikus
nyt: magyar, szláv
szak: cipész
bi: 1864. aug. 7., nőtlen
fegy: vadász, 6. vadászszázad
ub: 1866. november 8-án elesett „Mineral del Monte”-nál (Real del Monte, Estado de Hidalgo).

624. Lenhardt Róbert

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 131.
szül: 1826, Lócs, Szepes vármegye, evangélikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: mészáros
bi: 1864. júl. 18., nőtlen
fegy: huszár, 4. huszárszázad, tizedes
ub: 1865. szeptember 29-én dezertált Perotenál (Estado de Veracruz)

625. Lenkey Albin

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 24.; törzskönyvi tételszám (Seite): 60.
szül: 1838, Eger, Heves és Külső Szolnok vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. okt. 14., nőtlen
fegy: huszár, 1. huszárszázad
ub: 1866. április 14-én dezertált Tacubayanál (Ma Mexikóváros része).

inf: Bővebb életrajzát ld.: Tipikus és atipikus életutak.

626. Lerch Mátyás

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 31.; törzskönyvi tételszám (Seite): 98.
szül: 1830, Kercseliget, Somogy vármegye, katolikus
nyt: magyar, német, „szláv”
szak: tímár
bi: 1864. nov. 30., nőtlen
fegy: huszár, 5. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

inf: A hazatért „*mexikoi oszt. legionáriusknak kik Somogy megyei illetőségük vagy ott tartózkodni szándékoznak*” névjegyzékén ld.: Lerch János; szül. idő és hely: 1833, Kaposvár; katolikus, nős, aktuális bevételi forrása nem volt, „*ezentuli tartózkodási helye*”: Kaposvár, „*kereseti foglalkozása*”: tímár.¹⁹⁶⁵

627. Leskovár Stefan

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 9.; törzskönyvi tételszám (Seite): 92.
szül: 1830, Zágráb, „Horvátország” (Zágráb vármegye), katolikus
nyt: horvát, német
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 26., nőtlen
fegy: vadász, 13. vadászszázad, örvezető
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

628. Leszák János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 72.
szül: 1833, Dernő, Torna vármegye, katolikus
nyt: magyar, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 19., nőtlen
fegy: huszár, 1. huszárszázad
ub: Távozásának módja bizonytalan.

¹⁹⁶⁵ MNL SML IV. 259. b. Somogy vármegye Alispáni Hivatalának iratai. Közigazgatási iratok 808/1867 II.

629. Lichtenecker József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 38.; törzskönyvi tételszám (Seite): 134.
szül: 1835, Pest, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, olasz, „szláv”
szak: szakács
bi: 1865. febr. 15., nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

630. Lichtenecker Lajos

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 18.; törzskönyvi tételszám (Seite): 102.
szül: 1842, Székesfehérvár, Fejér vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: szabó
bi: 1864. szept. 23., nőtlen
fegy: vadász, 1. vadászszázad, szakaszvezető
ub: 1867 áprilisában Salzburgon keresztül tért haza.

631. Lihanecz András

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 29.; törzskönyvi tételszám (Seite): 186.
szül: 1829, Klenóc, Gömör vármegye, evangélikus
nyt: magyar, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 25., nőtlen
fegy: vadász, 5. vadászszázad
ub: 1866. október 22-én dezertált „*Tlaxcala*”-nál (*Tlaxcala de Xicohténcat, Estado de Tlaxcala*).

632. Linka János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 18.; törzskönyvi tételszám (Seite): 98.
szül: 1835, Dunaföldvár, Tolna vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: kovács
bi: 1864. szept. 22., nőtlen
fegy: huszár, 2. huszárszázad
ub: 1866. szeptember 27-én dezertált és a mexikói republikánus sereg ún. „disszidens” egységének szolgálatába lépett.

633. Liska Ferenc

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 8.; törzskönyvi tételszám (Seite): 82.
szül: 1833, Pozsony, Pozsony vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: festő
bi: 1864. aug. 26., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint korábban a cs. kir. seregben szolgált. Belépés ideje: 1853. febr. 14.; Utolsó bejegyzés: 1863. jún. 30.)
fegy: vadász, 11. vadászszázad
ub: 1867. január 20-án belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

634. Lizák István

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 33.; törzskönyvi tételszám (Seite): 146.
szül: 1835, Jászapáti, Jász-Kun Kerület, katolikus
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. dec. 9., nőtlen
fegy: vadász, 18. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

einfl: A hazatért „mexikoi oszt. legionáriusoknak kik Jász-Kun kerületi illetőségűek vagy ott tartózkodni szándékoznak” névjegyzékén ld.: Lizák János; szül. idő és hely: 1835, Jászapáti; katolikus, nőtlen, aktuális bevételi forrása nem volt, „ezentuli tartózkodási helye”: Jászapáti, „kereseti foglalkozása”: nincs adat.¹⁹⁶⁶

635. Lokaicsek Eduárd

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 33.; törzskönyvi tételszám (Seite): 26.
szül: 1830, Pest, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. okt. 31., nőtlen
fegy: vadász¹⁹⁶⁷, (?)
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

636. Lokatelli Johann

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 43.; törzskönyvi tételszám (Seite): 34.
szül: 1839, Fiume, „Horvátország” (Tengermellék), katolikus
nyt: német, horvát, olasz
szak: sebész-segéd
bi: 1866. ápr. 28., nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

¹⁹⁶⁶ MNL JNSZML. IV. 254. A Jászkun Kerület Alkapitányának iratai. 4621/1867

¹⁹⁶⁷ Katonai törzslapja alapján.

637. Lopusny József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 1.; törzskönyvi tételszám (Seite): 111.
szül: 1824, Breznóbánya, Zólyom vármegye, evangélikus
nyt: német, magyar, „szláv”, olasz
szak: bőrfestő
bi: 1864. júl. 27., nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: 1864. szeptember 17-én Laibachban elhunyt.

638. Lorteczky Vendel

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 42.; törzskönyvi tételszám (Seite): 92.
szül: 1834, Szentgyörgy, Pozsony vármegye, katolikus
nyt: német, cseh, olasz, magyar
szak: nincs adat
bi: 1866. ápr. 20., nőtlen (korábban cs. kir. 3. gyalogezrednél szolgált)
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

639. Lottner István

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 73.
szül: 1835, Hule, Bars vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: nincs
bi: 1864. aug. 5., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint 1859 októbere és 1860. okt. 1. között a cs. kir. seregben szolgált)
fegy: huszár, 1. huszárszázad
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

640. Lovasdy József, helyesen: Rössler Zsigmond

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 6.; törzskönyvi tételszám (Seite): 43.
szül: 1834, Óbuda, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 9., nőtlen
fegy: vadász, 9. vadászszázad, örvezető
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

einf: Valószínűsíthetően azonos azzal a Rössler Zsigmonddal, akit 1874-ben „sikkasztás és őrsértés” vádjával tartóztattak le Budapesten. Az azonosság tényét erősíteni látszik, hogy a letartóztatási papírokon a születési adatok közül a születési hely (Óbuda) teljes egészében megegyezik, míg a születés időpontjában csupán egy év eltérés tapasztalható (1874-ben a dokumentum szerint 41 éves volt). Továbbá beszédes adatnak gondoljuk még azt is, hogy a magyar, német és olasz nyelvtudáson felül spanyolul is beszélt, valamint a „különös ismertetőjel: jobb karján szúrás” kitétel esetleg talán valamilyen háborús sérülésére utalhat. Vallásaként az izraelita kitétel szerepel, amely felekezet tagjai hivatalból nem nyerhettek felvételt a mexikói önkéntes sereg kötelékébe, azonban mint a listában is látható ez alól is volt kivétel. Ez talán magyarázatul szolgálhat arra, hogy miért álnévvvel jelentkezhetett a mexikói szolgálatra.¹⁹⁶⁸

641. Löbmann Alajos

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 24.; törzskönyvi tételszám (Seite): 126.
szül: 1837, Kecskemét, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: borbély
bi: 1864. okt. 11., nőtlen
fegy: huszár, 3. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

einf: A hazatért „*mexikoi oszt. legionáriusknak kik Jász-Kun kerületi illetőségűek vagy ott tartózkodni szándékoznak*” névjegyzékén ld.: Lebmann Alajos; szül. idő és hely: 1843, Kecskemét; katolikus, nőtlen, hazatérésekor aktuális bevételi forrása nem volt, „ezentuli tartózkodási helye”: Kiskunfélegyháza, „kereseti foglalkozása”: sebész-segéd.¹⁹⁶⁹

¹⁹⁶⁸ Ügyiratát ld.: HU BFL - VII.103 - elitelt - 1874 - 937

¹⁹⁶⁹ MNL JNSZML. IV. 254. A Jászkun Kerület Alkapitányának iratai. 4621/1867

642. Lőrincz Stefan

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 31.; törzskönyvi tételszám (Seite): 162.
szül: 1826, Szered, Nyitra vármegye, katolikus
nyt: „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. dec. 3., nőtlen
fegy: vadász, 18. vadászszázad
ub: 1866. október 31-én hadifogságba esett „Oajaca”-nál (Oaxaca de Juárez, Estado de Oaxaca).

643. Luka Péter

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 36.; törzskönyvi tételszám (Seite): 101.
szül: 1837, Székesút, Temes vármegye, ortodox
nyt: német, magyar, szerb, román
szak: csizmadia
bi: 1865. jan. 14., nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

644. Lukács Gyula

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 29.; törzskönyvi tételszám (Seite): 187.
szül: 1843, Eger, Heves és Külső Szolnok vármegye, katolikus
nyt: magyar
szak: asztalos
bi: 1864. nov. 17., nőtlen
fegy: vadász, 10. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

einfl: *Naplója alapján* hazatért szülővárosába, későbbi sorsáról azonban nem állnak rendelkezésre egyértelmű források, de annyi bizonyosnak tűnik, hogy 1868-ban még életben volt.¹⁹⁷⁰

¹⁹⁷⁰ BTM KM H 208-97, Nagy László hagyatéka, Lukács Gyula naplója. 25-29.; Annyi bizonyos, hogy továbbra is felhasználta Mexikóban írt naplója üresen maradt lapjait, azonban már más célokra, ugyanis annak lapjain többek között bútortervrajzok szerepelnek. Neve 1867 után nem szerepel az egri asztalos céh névjegyzékben (ezen időszakra a céhek már elveszítették jelentőségüket, szerepüket már az ipartestületek vették át.) Eger város ipartestületének első fennmaradt névjegyzékei 1898-ból származnak. Az ipartestületi törzskönyvhöz tartozó betűsoros mutatóban eredetileg 415-ös számmal, - amely 658-as számra került átvitásra, - szerepel egy Lukács Gyula nevű személy, aki az akkori Hantos utcában lakott, azonban mivel cipész szakmával bírt. MNL-HML, Eger és Vidéke Ipartestület iratai (IPOSZ) (1862-1957) iratai. Betűsoros mutató a törzskönyvhöz. 1898-1901 IX-251/131.; MNL-HML, Eger és Vidéke Ipartestület iratai (IPOSZ) (1862-1957) iratai. Törzskönyv az ipartestületi tagokról 1898. IX-251/86.

645. Lukácsy Kálmán, nemes

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 33.; törzskönyvi tételszám (Seite): 144.
szül: 1842, Gutor, Pozsony vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. dec. 7., nőtlen
fegy: huszár, 4. huszárszázad
ub: 1866. június 16-án elesett a santa gertrudisi csatában (Camargo, Estado de Tamaulipas).

enf: Azonosnak véljük azzal a Lukácsy Kálmánnal, aki 1859–1864 között a cs. kir. 60. gyalogezrednél szolgált, mint 1. oszt. alhadnagy.¹⁹⁷¹

646. Luksič Albert

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 2; törzskönyvi tételszám (Seite): 125.
szül: 1842, Dubovátz, „Horvátország” (Zágráb vármegye), katolikus
nyt: német, „szláv”, olasz
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 15., nőtlen
fegy: vadász, 3. vadászs század, örvezető
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

647. Lukmann Gabriel

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 5; törzskönyvi tételszám (Seite): 94.
szül: 1834, Belatinc, Zala vármegye, katolikus
nyt: német, szlovén, magyar, cseh
szak: szabó
bi: 1864. júl. 21., nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: 1864. október 20-án elbocsátották.

648. Lukó János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 23.; törzskönyvi tételszám (Seite): 152.
szül: 1842, Törökbecse, Torontál vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. okt. 13., nőtlen
fegy: huszár, 1. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

¹⁹⁷¹ *Militär-Schematismus* 1859. 201.; (1860-61.) 251.; (1862.) 253.; (1863.) 263.; (1864.) 251.

649. Lung Jakab

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 32.; törzskönyvi tételszám (Seite): 159.
szül: 1826, Lovrin, Torontál vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, román, szerb
szak: szabó
bi: 1864. dec. 1., nőtlen
fegy: vadász, 18. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

650. Lutska Mihály, helyesen: Klutska Mihály

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 174.
szül: 1830, Palást, Hont vármegye, katolikus
nyt: magyar, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 7., nőtlen
fegy: huszár, 3. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

651. Lübek János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 9.; törzskönyvi tételszám (Seite): 94.
szül: 1833, Kassa, Abaúj vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 11., nőtlen
fegy: vadász, 13. vadászszázad
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

Bobay István Zoltán

„Mexikói magyar konkvisztádorok (1864 – 1867)”

A mexikói osztrák önkéntes sereg magyarországi születésű katonáinak
prozopográfiája, elbeszélő forrásai és kapcsolódó kutatási eredmények

PhD értekezés

II. kötet/2. / *Függelék (Adattár)*

2022.

Károli Gáspár Református Egyetem
Történelemtudományi Doktori Iskola

Témavezető

Dr. habil. Semsey Viktória

VIII. 15. / M

652. Macher Gergely

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 11.; törzskönyvi tételszám (Seite): 66.
szül: 1834, Gyöng, Tolna vármegye, katolikus
nyt: magyar, olasz
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 17., nőtlen
fegy: vadász, 16. vadászszázad
ub: 1866. június 16-án elesett a santa gertrudisi csatában (Camargo, Estado de Tamaulipas).

653. Maczkó Mihály, másként: Koczur Mihály

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 35.; törzskönyvi tételszám (Seite): 56.
szül: 1828, Kecskóc, Sáros vármegye, görögkatolikus
nyt: német, magyar, román
szak: nincs adat
bi: 1864. dec. 31., nőtlen
fegy: vadász, 17. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

654. Magyar Simon Gyula, dr.

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 21.; törzskönyvi tételszám (Seite): 167.
szül: 1826, Pulya, Sopron vármegye, katolikus
nyt: nincs adat
szak: orvos
bi: 1864. nov. 12., nőtlen (korábbi cs. kir. katonai törzslapja is csatolva és a mexikói sereg katonai törzslapjára is rávezették a korábbi adatait, mely szerint 1859. júl. 1-től a cs. kir. seregben szolgált, átlépett az önkéntesek közé)
fegy: tábori egészségügy¹⁹⁷²
ub: 1866. február 23-án kilépett a szolgálatból.

enf: 1866 februárjában kilépett az osztrák önkéntes seregből.¹⁹⁷³ 1866 nyarától a mexikói császári hadseregnél szolgált, mint első oszt. orvosszázados, az oxacai erőknél.¹⁹⁷⁴ Egykori bajtársa Sarlay Pál 1868 decemberi levele alapján „Magyar doktor” Mexikóban maradt és „Oaxaca”-ban (minden bizonnyal Oaxaca állam fővárosában, Oaxaca de Juárez-ben) praktizált.¹⁹⁷⁵ Sorsa további alakulásáról Bajzik Zsolt egyik tanulmányában közöl adatokat, mely szerint „egy hajótörés után Kubába került és ott halt meg”.¹⁹⁷⁶

¹⁹⁷² Ld.: A Mexikanische Österreichische Freiwilligenkorps tisztikara.

¹⁹⁷³ AGNM, México Independente, Gobernación y Relaciones Exteriores, Segundo Imperio, Caja num. 53 Exp. 37.

¹⁹⁷⁴ AHMM, Cancelados, Personal, Caja num 694./111-6/9772 Magyar Julio mayor m cirujano

¹⁹⁷⁵ SARLAY 1868. 639.

¹⁹⁷⁶ BAJZIK 2004. 189.

655. Magyar Ferenc

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 28.; törzskönyvi tételszám (Seite): 163.
szül: 1834, Székesfehérvár, Fejér vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: cipész
bi: 1864. nov. 16., nőtlen
fegy: huszár, 4. huszárszázad, tizedes
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

656. Magyar Imre

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 138.
szül: 1820, Gulsenk ?, Zemplén vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: kalapos
bi: 1864. júl. 19., nőtlen
fegy: huszár, 2. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

657. Maiczen Josef

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 21.; törzskönyvi tételszám (Seite): 156.
szül: 1831, Stridóvár, „Horvátország” (Varasd vármegye), katolikus
nyt: német, magyar, horvát
szak: hentes
bi: 1864. okt. 11., nőtlen
fegy: vadász, 17. vadászs század
ub: 1866. december 31-én előléptették örvezetővé.

658. Maitner Alajos

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 12.; törzskönyvi tételszám (Seite): 143.
szül: 1834, Galgóc, Nyitra vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 16., nőtlen
fegy: vadász, 8. vadászs század
ub: 1866. október 27-én dezertált Acatlánnál (Estado de Hidalgo).

659. Majercsik Gábor

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 27.; törzskönyvi tételszám (Seite): 37.
szül: 1834, Érsekújvár, Nyitra vármegye, katolikus
nyt: magyar, „szláv”, német
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 7., nőtlen
fegy: utász, 1. utászs század
ub: 1866. április 22-án öngyilkos lett Pueblában (Heroica Puebla de Zaragoza, Estado de Puebla).

660. Majereck Georg

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 3.; törzskönyvi tételszám (Seite): 40.
szül: 1833 (korábbi törzslapján 1834 szerepel), Zsolna, Trencsén vármegye, katolikus
nyt: német, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 17., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint korábban a cs. kir. seregben szolgált. Belépés ideje: 1854. jún. 27.; Utolsó bejegyzés: 1862. dec. 3.)
fegy: vadász, 4. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

661. Majerko Mihály

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 27.; törzskönyvi tételszám (Seite): 36.
szül: 1830, Lednicz, Trencsén vármegye, katolikus
nyt: „szláv”, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 7., nőtlen
fegy: vadász, 12. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

662. Maklár Farkas

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 32.; törzskönyvi tételszám (Seite): 158.
szül: 1835, Újfehértó, Szabolcs vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: szíjgyártó
bi: 1864. dec. 4., nőtlen
fegy: vadász¹⁹⁷⁷, (?)
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

663. Malarsik János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 3.; törzskönyvi tételszám (Seite): 152.
szül: 1833, Rózsahegy, Liptó vármegye, katolikus
nyt: „szláv”, magyar, német
szak: lakatos
bi: 1864. aug. 11., nőtlen
fegy: tüzér, tüzér technikai szolgálat
ub: 1867. január 23-án átlépett a cárdobai (Estado de Veracruz) „Rural Garde”-ba.

664. Malloch Nicolai

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 43.; törzskönyvi tételszám (Seite): 61.
szül: 1833, Radnótfája, Torda vármegye, görögkatolikus
nyt: román, olasz, magyar
szak: nincs adat
bi: 1866. ápr. 21., nőtlen (korábban a cs. kir. 62. gyalogezrednél szolgált)
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

¹⁹⁷⁷ Katonai törzslapja alapján.

665. Manacza Gergely

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 79.
szül: 1831, Perse, Nógrád vármegye, katolikus
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 12., nőtlen
fegy: huszár, 1. huszárszázad
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

666. Mandats József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 22.; törzskönyvi tételszám (Seite): 152.
szül: 1833, Pest, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, olasz
szak: tímár
bi: 1864. okt. 7., nőtlen
fegy: vadász, 2. vadászszázad
ub: 1866. június 16-án elesett a santa gertrudisi csatában (Camargo, Estado de Tamaulipas).

667. Maniak Johann

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 18.; törzskönyvi tételszám (Seite): 99.
szül: 1833, Reichwald, Szepes vármegye, katolikus
nyt: német, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. szept. 22., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint 1854. márc. 22. és 1864. szept. 6. között a cs. kir. seregben szolgált, átlépett az önkéntesek közé)
fegy: vadász, 16. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

668. Mantz Eduárd

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 3.; törzskönyvi tételszám (Seite): 80.
szül: 1830, Tétény, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: posztónyíró
bi: 1864. szept. 15., nőtlen
fegy: vadász, 4. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

669. Marakovic Paul

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 9.; törzskönyvi tételszám (Seite): 55.
szül: 1830, Kostanica, Katonai Határőrvidék, katolikus
nyt: német, horvát, olasz
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 7., nőtlen
fegy: vadász, 12. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

670. Marek Lajos

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 135.
szül: 1828, Pest, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: német, cseh, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 4., nőtlen
fegy: huszár, 1. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

671. Markic Károly

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 9.; törzskönyvi tételszám (Seite): 54.
szül: 1833, Varasd, „Horvátország” (Varasd vármegye), katolikus
nyt: német, olasz, magyar, horvát, francia
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 6., nőtlen
fegy: vadász, 12. vadászszázad, őrvezető
ub: 1866. november 1-én dezertált Tulancingonál (Estado de Hidalgo)

672. Markovitz Georg

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 134.
szül: 1832, Zsarnóca, Bars vármegye, katolikus
nyt: német, „szláv”
szak: molnár
bi: 1864. aug. 1., nőtlen
fegy: vadász, 11. vadászszázad
ub: 1866. október 18-án a la carbonerai csata (San Francisco Telixtlahuaca; Estado de Oaxaca) során hadifogságba esett.

673. Markovits József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 9.; törzskönyvi tételszám (Seite): 140.
szül: 1834, Helpa, Gömör vármegye, katolikus
nyt: német, „szláv”, magyar
szak: asztalos
bi: 1864. aug. 9., nőtlen
fegy: vadász, 1. vadszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

674. Marx István

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 36.; törzskönyvi tételszám (Seite): 116.
szül: 1825, Balf, Sopron vármegye, evangélikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1865. jan. 13., nőtlen
fegy: huszár, nincs adat
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

675. Martinyi József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 27.; törzskönyvi tételszám (Seite): 44.
szül: 1829, Kiskunhalas, Kiskun Kerület, református
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 4., nőtlen
fegy: huszár, 4. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

eingf: A hazatért „mexikoi oszt. legionáriusoknak kik Jász-Kun kerületi illetőségűek vagy ott tartózkodni szándékoznak” névjegyzékén ld.: Martin József; szül. idő és hely: 1829, Kiskunhalas; református, nőtlen, aktuális bevételi forrása nem volt, „ezentuli tartózkodási helye”: Kiskunhalas, „kereseti foglalkozása”: nincs adat.¹⁹⁷⁸

676. Marton-Morsek János

ktsz: törzskönyv száma (Heft): 29.; törzskönyvi tételszám (Seite): 97.
szül: 1837, Vác, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: kárpitos
bi: 1864. nov. 8., nőtlen
fegy: huszár, tisztiszolga az ezredtörzsnél
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

677. Marvay József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 37.; törzskönyvi tételszám (Seite): 159.
szül: 1825, Pápa, Veszprém vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: molnár
bi: 1865. febr. 8., nőtlen
fegy: huszár, nincs adat
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 14.

678. Maschek Eduard

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 21.; törzskönyvi tételszám (Seite): 133.
szül: 1838, Pest, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: nincs adat [német, francia, olasz, spanyol]
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 17., nőtlen (korábbi cs. kir. katonai törzslapját vezették tovább, mely szerint 1856. szeptember 9-től a cs. kir. seregben szolgált, átlépett az önkéntesek közé)
fegy: huszár, főhadnagy, ezredtörzsnél
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe, gróf Khevenhüller huszárezredébe.

¹⁹⁷⁸ MNL JNSZML. IV. 254. A Jászkun Kerület Alkapitányának iratai. 4621/1867

679. Massarek Michael

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 7.; törzskönyvi tételszám (Seite): 111.
szül: 1832, Kopcsány, Nyitra vármegye (régii katonai törzslapján Majtény, Pozsony vármegye szerepel), katolikus
nyt: német, cseh
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 9., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint 1854. jún. 10. és 1864. jún. 30. között a cs. kir. seregben szolgált, átlépett önkéntes)
fegy: vadász, 8. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

680. Mauler Josef

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 44.; törzskönyvi tételszám (Seite): 68.
szül: 1831, Komárom, Komárom vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1866. máj. 1., nőtlen (korábban a cs. kir. 2. gyalogezerednél szolgált)
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került) [Elbocsátás ideje: 1866. máj. 23., Entlassungs-Certificat]

681. Matschnig Ferenc

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 12.; törzskönyvi tételszám (Seite): 58.
szül: 1838, Szeged, Csongrád vármegye (klagenfurti illetőségű), katolikus
nyt: német, olasz, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 21., nőtlen
fegy: szanitéc, örvezető
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 4.

682. Matusek István

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 1.; törzskönyvi tételszám (Seite): 171.
szül: 1827, Tata, Esztergom vármegye, katolikus
nyt: magyar
szak: pokróckészítő
bi: 1864. aug. 1., nőtlen
fegy: vadász, 2. vadászszázad, örvezető
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

683. Máté Antal

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 196.
szül: 1822, Pátka, Fejér vármegye, katolikus
nyt: magyar
szak: takács
bi: 1864. szept. 8., nőtlen
fegy: huszár, 3. huszárszázad
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

684. Máthé János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 9.; törzskönyvi tételszám (Seite): 52.
szül: 1832, Szaniszló, Szatmár vármegye, görögkatolikus
nyt: magyar, román, olasz, német
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 26., nőtlen
fegy: vadász, 12. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

685. Mauks Anton

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 2.; törzskönyvi tételszám (Seite): 180.
szül: 1836, Dragomec, Katonai Határőrvidék, katolikus
nyt: nincs adat
szak: nincs adat
bi: 1864. szept. 2., nőtlen
fegy: vadász, 4. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

686. Mayer Franz

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 40.; törzskönyvi tételszám (Seite): 1.
szül: 1834, Marburg, Stájerország (varasdi illetőségű, „Horvátország” (Varasd vármegye)) katolikus
nyt: német, „szláv”, olasz
szak: mészáros
bi: 1866. ápr. 4., nőtlen (korábban a tengerészgyalogságnál és a tábori tüzérségnél szolgált)
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

687. Mázy András

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 36.; törzskönyvi tételszám (Seite): 120.
szül: 1835, Peterd, Veszprém vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: molnár
bi: 1865. jan. 19., nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

688. Medits János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 27.; törzskönyvi tételszám (Seite): 41.
szül: 1833, Sopron, Sopron vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: szabó
bi: 1864. nov. 1., nőtlen
fegy: vadász, 3. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

689. Medveczky György

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 37.; törzskönyvi tételszám (Seite): 152.
szül: 1830, Makó, Csanád vármegye, evangélikus
nyt: magyar, román, német
szak: nincs adat
bi: 1865. jan. 31., nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: 1866. október 18-án a la carbonerai csata (San Francisco Telixtlahuaca; Estado de Oaxaca) során hadifogságba esett.

690. Medzihradzky Gusztáv

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 9.; törzskönyvi tételszám (Seite): 56.
szül: 1834, Lesti, Árva vármegye, evangélikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 3., nőtlen
fegy: vadász, 12. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

691. Meisner Sándor

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 9.; törzskönyvi tételszám (Seite): 157.
szül: 1837, Pest, Pest-Pilis-Solt vármegye, evangélikus
nyt: német, magyar, lengyel, török, olasz
szak: asztalos
bi: 1864. aug. 14., nőtlen
fegy: huszár, 4. huszárszázad, tisztiszolga
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

692. Meitinger Albert Ritter von Engelsheim

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 41.; törzskönyvi tételszám (Seite): 188.
szül: 1832, Ozora, Tolna vármegye¹⁹⁷⁹, katolikus
nyt: magyar, német, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1866. ápr. 16., nőtlen (korábban a cs. kir. 29. és 15. gyalogezredeknél szolgált)
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

693. Melegh József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 30.; törzskönyvi tételszám (Seite): 2.
szül: 1833, Pest, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: német, „szláv”, magyar
szak: szobafestő
bi: 1864. nov. 21., nőtlen
fegy: vadász, 18. vadászszázad
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

¹⁹⁷⁹ A törzslapon tévesen Fejér vármegye szerepel.

694. Mellegáts Pál

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 8.; törzskönyvi tételszám (Seite): 187.
szül: 1827, Beckó, Trencsén vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: takács
bi: 1864. aug. 20., nőtlen
fegy: vadász, 18. vadászszázad
ub: 1865. március 6-án egészségügyi okokból elbocsátottak.

695. Meningen Lerchetnal Alfred

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 13.; törzskönyvi tételszám (Seite): 71.
szül: 1836, Krapina, „Horvátország” (Varasd vármegye), katolikus
nyt: német, horvát, olasz
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 15., nőtlen
fegy: tüzér, 1. tüzéruteg
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

696. Mercz Sándor, nemes

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 36.; törzskönyvi tételszám (Seite): 115.
szül: 1842, Mahalfalu, Szepes vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, lengyel, „szláv”, olasz
szak: jogász
bi: 1865. jan. 13., nőtlen
fegy: huszár, nincs adat
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

empf: Valószínűsíthetően azonos azzal a Mercz Sándorral, aki az 1898-as *A Budapesti cím- és lakjegyzék* szerint Budapesten a Krisztinavárosban a Kelenhegyi úton lakott.¹⁹⁸⁰ Mercz Sándor adományaként egy Mexikói Francia Emlékérem és egy lengyel vaskereszt került a Hadtörténeti Múzeumba.¹⁹⁸¹

697. Merkl Alajos

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 43.; törzskönyvi tételszám (Seite): 106.
szül: 1839, Tata, Komárom, katolikus
nyt: német, magyar, román
szak: könyvkötő
bi: 1866. ápr. 25., nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

¹⁹⁸⁰ *Budapest cím- és lakjegyzék*, 1898. 25.

¹⁹⁸¹ HTM Numizmatika gyűjtemény 9244/É

698. Merth József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 35.; törzskönyvi tételszám (Seite): 51.
szül: 1834, Kecskemét, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1865. jan. 10., nőtlen
fegy: vadász, 17. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

699. Mertjak Peter

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 5.; törzskönyvi tételszám (Seite): 36.
szül: 1836, Károlyváros, „Horvátország” (Zágráb vármegye), katolikus
nyt: német, horvát
szak: nincs adat
bi: 1864. szept. 1., nőtlen
fegy: vadász, 17. vadászszázad
ub: 1865. november 12-én elesett Huajuapannál (Heroica Ciudad de Huajuapan de León, Estado de Oaxaca)

700. Mertsák Ferenc

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 28.; törzskönyvi tételszám (Seite): 64.
szül: 1834, Mátyásfalva, Szepes vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 10., nőtlen
fegy: vadász, 12. vadászszázad
ub: 1866. június 12-án dezertált Tlapacoyan (Estado de Veracruz) és Teziutlán (Estado de Puebla) között.

701. Meszner Mihály

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 23.; törzskönyvi tételszám (Seite): 167.
szül: 1841, Pest, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, olasz
szak: nincs adat
bi: 1864. okt. 14., nőtlen
fegy: ulánus, 4. ulánusszázad, tizedes
ub: 1865. július 20-án dezertált Rio Frio (ma Rio Frio de Juarez, Estado de México) és Puebla (Estado de Puebla) között.

702. Metzger Ernő, hackenthali, báró

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 39.; törzskönyvi tételszám (Seite): 155.
szül: 1831, Csakova, Temes vármegye, katolikus
nyt: német, francia, olasz, spanyol
szak: nincs adat
bi: 1866. jún. 29., nőtlen
fegy: nincs adat, nincs adat
ub: 1866. október 6-án áthelyezték a Mexikói Császári Nemzeti Hadsereg 3. gyalogezredhez, mint 1. oszt. fővezet.

703. Mező Ferenc

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 32.; törzskönyvi tételszám (Seite): 56.
szül: 1825, Demjén (nagytyalai illetőségű), Heves és Külső Szolnok vármegye, katolikus
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 1., nőtlen
fegy: huszár, 3. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

704. Mészáros Vince

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 30.; törzskönyvi tételszám (Seite): 45.
szül: 1833, Martonos, Bács-Bodrog vármegye, katolikus
nyt: magyar, német
szak: kovács
bi: 1864. nov. 25., nőtlen
fegy: vadász, 15. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

705. Metlaki Ferenc

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 24.; törzskönyvi tételszám (Seite): 68.
szül: 1839, Csákvár, Fejér vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: szabó
bi: 1864. okt. 12., nőtlen
fegy: vadász, 8. vadászszázad
ub: 1866. október 18-án a la carbonerai csata (San Francisco Telixtlahuaca; Estado de Oaxaca) során hadifogságba esett.

706. Michalinecz August

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 1.; törzskönyvi tételszám (Seite): 41.
szül: 1842, Nagyatád, Somogy vármegye, katolikus
nyt: német, horvát
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 16., nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: 1864. november 1-én dezertált.

707. Micheller Ferenc

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 6.; törzskönyvi tételszám (Seite): 69.
szül: 1836, Moson (ma Mosonmagyaróvár), Moson vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, olasz
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 10., nőtlen
fegy: vadász, 9. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

708. Michailovits Adolf

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 32.; törzskönyvi tételszám (Seite): 154.
szül: 1842, Versec, Temes vármegye, katolikus
nyt: német, szerb, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 25., nőtlen (korábbi cs. kir. katonai törzslapja is csatolva és a mexikói sereg katonai törzslapjára is rávezették a korábbi adatait, mely szerint 1859. máj. 2-től a cs. kir. seregben szolgált, átlépett az önkéntesek közé)
fegy: huszár, 1. huszárszázad, hadnagy
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

709. Migaly Michael

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 11.; törzskönyvi tételszám (Seite): 143.
szül: 1834, Hankócz, Zemplén vármegye, katolikus
nyt: „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 15., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint 1854. jún. 13. és 1864. júl. 16. között a cs. kir. seregben szolgált, átlépett az önkéntesek közé)
fegy: vadász, 13. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

710. Migsics József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 17.; törzskönyvi tételszám (Seite): 106.
szül: 1834, Szentmargita, Sopron vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: takács
bi: 1864. szept. 6., nőtlen
fegy: cipész a mexikói osztrák önkéntes sereg hadtesttörzsénél
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

711. Mihailovits József, oraviczai és görcsényi

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 32.; törzskönyvi tételszám (Seite): 171.
szül: 1832, Pécs, Baranya vármegye, katolikus
nyt: nincs adat [német, magyar, francia]
szak: nincs adat
bi: nincs adat
fegy: huszár, 4. huszárszázad
ub: 1867. január 18-án leszerelt és katonai jelleg nélkül polgári állományba került.

inf: Bővebb életrajzát ld.: Tipikus és atipikus életutak.

712. Mihailovits Emil

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 22.; törzskönyvi tételszám (Seite): 7.
szül: 1840, Eger, Heves és Külső Szolnok vármegye, ortodox
nyt: magyar, német, olasz, lengyel
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 8., nőtlen
fegy: huszár, 1. huszárszázad, kadét
ub: 1866. november 2-án polgári állományba helyezték.

713. Mihits Edmund

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 24.; törzskönyvi tételszám (Seite): 62.
szül: 1829, Pest, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, olasz
szak: asztalos
bi: 1864. okt. 17., nőtlen
fegy: ulánus, 1. ulánusszázad
ub: 1866. június 22-én eltűnt Tacubayánál (ma Mexikóváros része).

714. Mihok Johann

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 42.; törzskönyvi tételszám (Seite): 165.
szül: 1835, Szered, Pozsony vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, szlovák
szak: pék
bi: 1866. ápr. 21., nőtlen (korábban a hadseregellátásnak szolgált)
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

715. Miklós József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 32.; törzskönyvi tételszám (Seite): 199.
szül: 1840, Veszprém, Veszprém vármegye, református
nyt: német, magyar
szak: kereskedősegéd
bi: 1864. nov. 5., nőtlen
fegy: vadász¹⁹⁸², (?)
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

¹⁹⁸² A 158. számú dobozban található katonai törzslapok esetében a 32/199-es számú okmányokon két különböző katona adatai olvadhatóak. Az egyikben a fent nevezett Miklós József adatai szerepelnek, míg a másik dokumentumon a klängenfurti Ferdinand Mickl adatai olvashatóak. A Grundbuch-Index kizárólag az utóbbi adatait közli, mely szerint a 13. vadászszázadnál szolgált hadnagyként. Miklós József a katonai törzslap alapján szintén a vadászoknál szolgált, további adat nem ismert.

716. Miklovits Jozef

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 17.; törzskönyvi tételszám (Seite): 59.
szül: 1833, Felsődiós, Pozsony vármegye, katolikus
nyt: német, „szláv”, olasz
szak: cipész
bi: 1864. szept. 17., nőtlen
fegy: vadász, 2. vadászszázad
ub: 1866. június 16-án a santa gertrudisi csata (Estado de Tamaulipas) során hadifogságba esett, majd önként Mexikóban maradt.

717. Miklusowsky János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 5.; törzskönyvi tételszám (Seite): 100.
szül: 1830, Eperjes, Sáros vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”, olasz
szak: borbély
bi: 1864. júl. 16., nőtlen
fegy: vadász, 7. vadászszázad
ub: 1866. október 18-án a la carbonerai csata (San Francisco Telixtlahuaca; Estado de Oaxaca) során hadifogságba esett.

718. Miko Jozef

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 27.; törzskönyvi tételszám (Seite): 179.
szül: 1837, Kolárovic, Trencsén vármegye, katolikus
nyt: szlovák
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 10., nőtlen
fegy: vadász, 10. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

719. Mikos János, tarródházi, báró

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 35.; törzskönyvi tételszám (Seite): 172.
szül: 1841, Széplak, Sopron vármegye, katolikus
nyt: magyar, német, francia, angol
szak: nincs adat
bi: 1865. jan. 2., nőtlen
fegy: huszár, 1. huszárszázad
ub: 1866. október 1-én leszerelt.

inf: Bővebb életrajzát ld.: Tipikus és atipikus életutak.

720. Mikulai Jozef

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 34.; törzskönyvi tételszám (Seite): 175.
szül: 1831, Zakamene, Árva vámege, katolikus
nyt: „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. dec. 21., nőtlen
fegy: vadász, 18. vadászszázad
ub: 1866. május 31-én elesett Acatlánál (Estado de Hidalgo).

721. Mikulás János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 28.; törzskönyvi tételszám (Seite): 114.
szül: 1828, Nagykosztolány, Nyitra vármegye, katolikus
nyt: magyar, német, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 12., nőtlen
fegy: huszár, 1. huszárszázad
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

722. Milanovics Karl

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 4.; törzskönyvi tételszám (Seite): 103.
szül: 1832, Nekcse (Našice), „Szlavónia” (Verőce Vármegye), katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 22., nőtlen
fegy: vadász, 6. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

723. Milasinovic Peter

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 37.; törzskönyvi tételszám (Seite): 156.
szül: 1836, Gorgic, Katonai Határőrvidék, ortodox
nyt: német, szerb
szak: nincs adat
bi: 1865. febr. 5., nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: 1866. október 18-án a la carbonerai csata (San Francisco Telixtlahuaca; Estado de Oaxaca) során hadifogságba esett.

724. Milinszky Lorenz

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 31.; törzskönyvi tételszám (Seite): 99.
szül: 1834, Pozsony, Pozsony vármegye, katolikus
nyt: német
szak: nincs adat
bi: 1864. dec. 1., nőtlen
fegy: vadász, 17. vadászszázad
ub: 1865. február 1-én egészségügyi okokból elbocsátották.

725. Millisch Karl

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 40.; törzskönyvi tételszám (Seite): 115.
szül: 1832, Pest, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: magyar, német, „szláv”
szak: pincér
bi: 1866. ápr. 9., nőtlen (1859-ben a pesti önkéntes zászlóaljánál szolgált)
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

726. Millutinovics Johann

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 20.; törzskönyvi tételszám (Seite): 156.
szül: 1836, Dubovac (Dunadombó), Katonai Határőrvidék, ortodox
nyt: német, szerb, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. szept. 26., nőtlen
fegy: vadász, 18. vadászszázad
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

727. Miskey Alajos, delnei, nemes, dr.

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 36.; törzskönyvi tételszám (Seite): 112.
szül: 1836, Graz, Stájerország, katolikus
nyt: nincs adat
szak: nincs adat
bi: nincs adat
fegy: tábori főorvos, százados
ub: 1866. június 1-én kilépett a szolgálatból.

einf: 1866-ban igazságügyi orvos Mexikóban.¹⁹⁸³ 1866 májusában kérvényezi, hogy zsoldjának megtartása mellett fél évre hazatérhessen családi ügyeinek rendezésére. A hivatalos iratok alapján kérvényét elutasították, félve attól, hogy nem tér vissza Mexikóba.¹⁹⁸⁴
 1887 áprilisában Grazban hunyt el.¹⁹⁸⁵

728. Mistrík József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 7.; törzskönyvi tételszám (Seite): 59.
szül: 1832, Besztercebánya, Zólyom vármegye, katolikus
nyt: német, „szláv”, magyar
szak: bognár
bi: 1864. aug. 25., nőtlen
fegy: utász, 1. utászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

¹⁹⁸³ *Almanaque imperial para el año de 1866.* 15.

¹⁹⁸⁴ AGNM, México Independiente, Gobernación y Relaciones Exteriores, Segundo Imperio, Caja num. 53. Exp. 41.

¹⁹⁸⁵ *Kolozsvár*, 1. évf. 95. sz. (1887. április 21.) 3.; Tévesen, mint Miksa császár udvari orvosát említi.

729. Miszikár György

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 41.; törzskönyvi tételszám (Seite): 108.
szül: 1836, Buzinka (1943-túl Saca része), Abauj vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: pék
bi: 1866. ápr. 17., nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került) [Elbocsátás ideje: 1866. máj. 23., Entlassungs-Certificat]

730. Mlinar Mátyás

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 40.; törzskönyvi tételszám (Seite): 163.
szül: 1839, Ganóc, Szepes vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1866. ápr. 12., nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

731. Mlinarits Márton

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 10.; törzskönyvi tételszám (Seite): 103.
szül: 1832, Lippahóc, Zala vármegye, katolikus
nyt: német, olasz, horvát, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 14., nőtlen
fegy: vadász, 14. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

732. Mitrea Hilarius (Ilarie Bucur)¹⁹⁸⁶

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 39.; törzskönyvi tételszám (Seite): 158.

szül: 1842, Resica (Resicabánya), Krassó vármegye, ortodox

nyt: nincs adat [német, magyar, latin, román, spanyol]

szak: orvos

bi: 1866. márc. 26., nőtlen

fegy: főorvos

ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

inf: Resicai román pásztorcsaládban született. Iskoláit Nagyszebenben végezte. 1862-ben kezdte meg orvostudományi tanulmányait Kolozsváron, majd egy évvel később a bécsi egyetemre került. Doktori disszertációját 1864-ben Würzburgban védte meg, melyben – elsőként – a műtétek közbeni fertőtlenítések szükségességéről írt. Balint Nicolae írása alapján ezt követően rövid időre visszatért Erdélybe, majd a polai katonai helyőrség orvosa lett.¹⁹⁸⁷ Ellenben Sandra Hirsch és Vlad Popovici egy 2020-ban publikált munkájában azt közli, hogy Mitrea 1864 folyamán sikertelenül pályázta meg szülőfaluja orvosi praxisát, melyet követően 1864-1865-ben egy Ausztráliába tartó kivándorlóhajó hajóorvosaként szolgált, mielőtt csatlakozott volna a MÖF orvoskarához.¹⁹⁸⁸

Életrajzírója szerint Miksa császár halálát követően rövid ideig Mexikóban maradt és a köztársasági seregben szolgált. (Ennek azonban ellentmond, hogy a katonai törzslapja szerint 1867. április 7-én érkezett Triesztbe). 1868-ban visszatért szülővárosába. Előbb Resicán, majd Romániában szeretett volna magánrendelőt nyitni, azonban nem kapott egyikre se engedélyt, sőt hazaárulás vádjával perbe akarták fogni a monarchiában, amiért beállt a mexikói republikánus seregbe. 1870-ben elhagyta szülőföldjét és beállt katonaorvosnak a holland gyarmati seregbe. 1870 és 1891 között Holland-Kelet Indiában szolgált.¹⁹⁸⁹ Ezzel szemben Sandra Hirsch és Vlad Popovici legújabb kutatásai szerint miután Mitrea 1867 áprilisában visszaért, ezt követően a Berliini Egyetemen folytatott tanulmányokat és mint hajóorvos legalább két tengerentúli utazást is tett az Atlanti-óceánon. Hirsch és Popovici szerint már 1869-től 1894-ig szolgált a holland gyarmati seregnél.¹⁹⁹⁰ Mitrea híres volt arról, hogy védte és figyelemre méltóan bánt az őslakossággal. 1873-ban ő maga is egy indonéz nőtt vett feleségül, akitől két gyermeke is született. Az 1890-es években tért haza szülővárosába. 1904-ben Bécsben hunyt el. Mexikóban és Indonéziában jelentős geológiai és néprajzi gyűjtést folytatott, melyet a román Természettudományi

¹⁹⁸⁶ A Tardy-féle névjegyzékben tévesen Mikla Hilár alakban szerepel. Tardy 1990. 160.

¹⁹⁸⁷ BALINT é.n.

<https://www.historia.ro/sectiune/portret/articol/un-roman-cu-un-destin-exceptional-ilarie-mitrea-calator-pe-trei-continente>

(2021. április 7.)

¹⁹⁸⁸ HIRSCH – POPOVICI 2021. 72.

¹⁹⁸⁹ BALINT é.n.

¹⁹⁹⁰ HIRSCH – POPOVICI 2021. 72.

Múzeum számára ajándékozott. A román tudományos élet, mint híres román katonautazót tartja számon.¹⁹⁹¹

733. Mocsár Gábor

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 26.; törzskönyvi tételszám (Seite): 32.
szül: 1834, Kiskunfélegyháza, Kiskun Kerület, katolikus
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 3., nőtlen
fegy: huszár, 2. huszárszázad
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

734. Mohr Eduard

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 41.; törzskönyvi tételszám (Seite): 140.
szül: 1844, Sziget (ma Győr része), Győr vármegye, katolikus
nyt: magyar, német
szak: nincs adat
bi: 1866. ápr. 15., nőtlen (korábban a cs. kir. 56. gyalogezredénél szolgált)
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került) [Elbocsátás ideje: 1866. máj. 23., Entlassungs-Certificat]

735. Mokras Georg

ktsz: törzskönyvszám (Heft): sorszám nincs [47.]; törzskönyvi tételszám (Seite): sorszám nincs [Entlassungs-Certificat]
szül: nincs adat, Nadovian (?), Nyitra vármegye, katolikus
nyt: nincs adat
szak: molnár és ács
bi: nincs adat, nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került), elbocsátás ideje: 1866. máj. 23.

736. Molitorisz Sámuel

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 36.; törzskönyvi tételszám (Seite): 121.
szül: 1831, Eperjes, Sáros vármegye, katolikus
nyt: német, „szláv”, magyar
szak: mészáros
bi: 1864. dec. 30., nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

einfl: Egy a Tardy-hagyatékban található levelezés alapján 1875-ben Mexikóban hunyt el.

¹⁹⁹¹ BALINT é.n.; HIRSCH – POPOVICI 2021. 72.

737. Mollner Antal

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 12.; törzskönyvi tételszám (Seite): 62.
szül: 1833, Csákvár, Fejér vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: fazekas
bi: 1864. júl. 18., nőtlen
fegy: vadász, 18. vadászszázad, örvezető
ub: 1866. október 18-án a la carbonerai csata (San Francisco Telixtlahuaca; Estado de Oaxaca) során hadifogságba esett.

738. Molnár András

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 33.; törzskönyvi tételszám (Seite): 155.
szül: 1838, Kistelek, Csongrád vármegye, katolikus
nyt: magyar
szak: kovács
bi: 1864. dec. 5., nőtlen
fegy: huszár, 5. huszárszázad
ub: 1865. szeptember 17-én az orizabai (Estado de Veracruz) kórházban hunyt el.

739. Molnar Hugo, vajkai és kereszti

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 33.; törzskönyvi tételszám (Seite): 27.
szül: 1843, Graz, Stájerország, katolikus
nyt: nincs adat [német, francia, horvát]
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 27., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint 1863. szept. 1-től a cs. kir. seregben szolgált, átlépett az önkéntesek közé)
fegy: tüzér, nincs adat
ub: Ismeretlen időpontban hazatért.

empf: 1898 őszén vezérőrnagyi kinevezést nyert.¹⁹⁹²

740. Molnár Imre

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 30.; törzskönyvi tételszám (Seite): 161.
szül: 1830, Hajdúböszörmény, Hajdú kerület, katolikus
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 23., nőtlen
fegy: vadász, 13. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

¹⁹⁹² *Hazánk*, 5. évf. 262. sz. (1898. november 1.) 6.

741. Molnár János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 22.; törzskönyvi tételszám (Seite): 151.
szül: 1838, Rimaszombat, Gömör vármegye, református
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: tanító
bi: 1864. okt. 9., nőtlen
fegy: huszár, 4. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

742. Molnár Péter

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 9.; törzskönyvi tételszám (Seite): 53.
szül: 1831, Hajdúböszörmény, Hajdú kerület, református
nyt: német, magyar, román
szak: szabó
bi: 1864. aug. 2., nőtlen
fegy: vadász, 12. vadászsorozat
ub: 1865. október 20-án elesett „Pacheo”-nál (Colonia Pacheo?, Estado de Chihuahua).

743. Moncsuska Antal

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 74.
szül: 1820, Mór, Fejér vármegye, katolikus
nyt: magyar, német
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 26., nőtlen
fegy: huszár, 4. huszárszázad, tizedes
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

744. Moór Imre, helyesen: Györe Imre

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 27.; törzskönyvi tételszám (Seite): 166.
szül: 1839, Zalaegerszeg, Zala vármegye, katolikus
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 8., nőtlen
fegy: huszár, 4. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

745. Morbitzer István

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 77.
szül: 1833, Pest, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 31., nőtlen
fegy: huszár, hadtestparancsnokság törzse
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

eingef: Feltehetően azonos azzal a „Morbitzer Albert”-el, akiről az alábbiakat közölték: — „(Aki minden áron a királylyal akar beszélni.) Ma délelőtt az Albrecht-uton egy középkorú tiszességesen öltözött férfit tartóztatott le a rendőrség, feltűnő magaviselete miatt. Kiállott az ut közepére és kiabálni kezdett, hogy neki még ma beszélni kell a királylyal, mert ő Mexikóban Miksa császár alatt szolgált s most nagy szegénységbe jutott és a király bizonyosan fog rajta segíteni. Több szembe jövő katonatisztet megszólított, hogy nyújtsanak neki segédkezet a király elé juthatásra, József főhercegnek pedig, kit a királynak tartott a lábába kapaszkodott, míg nem Edelsheym-Gyulay rendőrt hívott, aki aztán a szerencsétlent a kerületi kapitányságra vitte, innen pedig, miután a rendőr orvos konstatálta rajta az elmezavart, beszállították a Rókus-kórház megfigyelő osztályára. A szerencsétlen ember Morbitzer Albert 50 éves, özvegy, napszámos, s a Szondi-utca 29. számú házában lakik.”¹⁹⁹³

746. Mórocz György, nemes

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 19.; törzskönyvi tételszám (Seite): 62.
szül: 1831, Szentantal, Hont vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. szept. 28., nőtlen
fegy: huszár, 3. huszárszázad, őrvezető
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

¹⁹⁹³ *Pesti Hírlap*, 8. évf. 118. sz. (1886. április 9.) 7.

747. Moser György

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 28.; törzskönyvi tételszám (Seite): 66.
szül: 1836, Léka, Vas vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: posztóműves
bi: 1864. nov. 10., nőtlen
fegy: huszár, 2. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

einf: A hazatért „mexikoi oszt. legionáriusknak kik Vas megyei illetőségük vagy ott tartózkodni szándékoznak” névjegyzékén ld.: Moser György; szül. idő és hely: 1837, „Lockenhaus” (Léka); katolikus, nőtlen, aktuális bevételi forrása nem volt, „ezenül tartózkodási helye”: „Lockenhaus” (Léka), „kereseti foglalkozása”: posztós.¹⁹⁹⁴

748. Moser Péter

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 183.
szül: 1832, Buda, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: hentes
bi: 1864. szept. 9., nőtlen
fegy: huszár, 3. huszárszázad
ub: 1867. február 3-án belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

749. Motschnigh Julius

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 11.; törzskönyvi tételszám (Seite): 145.
szül: 1837, Ószivacs, Bács-Bodrog vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, szerb
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 28., nőtlen
fegy: vadász, 16. vadászszázad, őrvezető
ub: 1865. december 6-án áthelyezték a Mexikói Császári Csendőrséghez.

¹⁹⁹⁴ MNL VaML Alisp. Közig. ir. 491/a/1867.; vö. BAJZIK 2004. 189.

750. Motzer József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 33.; törzskönyvi tételszám (Seite): 159.
szül: 1839, Eger, Heves és Külső Szolnok vármegye, katolikus
nyt: magyar, német, „szláv”
szak: kereskedősegéd
bi: 1864. dec. 7., nőtlen
fegy: vadász, 16. vadászszázad
ub: 1866. október 31-én hadifogságba esett „Oajaca”-nál (Oaxaca de Juárez, Estado de Oaxaca).

einf: Heves és Külső-Szolnok vármegye alispáni mutatókönyve alapján, hazatért szülővárosába.¹⁹⁹⁵

751. Moys Dénes, nemes, deményfalvi

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 17.; törzskönyvi tételszám (Seite): 33.
szül: 1839, Lugos, Krassó vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, lengyel, olasz, cseh, román
szak: nincs adat
bi: 1864. szept. 10., nőtlen
fegy: huszár, 2. huszárszázad, szakaszvezető
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

einf: Mexikóvárosi hadilevéltári okmányok szerint 1866. március 27-től 2. oszt. főhadnagy; 1866. nov. 9-től zászlós.¹⁹⁹⁶ Valószínűsíthetően azonos azzal a Moys Dénessel, aki a *Fővárosi Lapok* és a *Nefejejts* szerint 1869. július 26-án, mint miniszteri fogalmazó vette nőül Bocskay Emmát.¹⁹⁹⁷ 1873-ban a Magyar Királyi Honvédelmi Minisztériumban fogalmazó.¹⁹⁹⁸ Ugyanezen év folyamán Szmercsányi Nátán keresetet nyújtott be ellene, ahol, mint ismeretlen tartózkodását említik.¹⁹⁹⁹ 1887-ben a cs. kir. szab. Osztrák-magyar államvasúttársaságnál hivatalnok.²⁰⁰⁰

¹⁹⁹⁵ A mutatókönyv a következő bejegyzést közli: „3628/1867. Mexikói császári önkéntes csapatból Egerbe tért Móczer József ügyében leirat.” A dokumentum 1927-ben selejtezésre került. MNL HML IV-256 15. Utólagos Lajstrom Heves és Külső Szolnok törvényesen egyesült vármegyék első alispánjának iratairól. 1867-1871.; Nagyon köszönöm Mészáros Ádám segédlevéltáros szíves segítségét és információközlését

¹⁹⁹⁶ AH SDN Operaciones Militares, XI/481.3/7802.

¹⁹⁹⁷ *Fővárosi Lapok*, 6. évf. 174. sz. (1869. augusztus 1.) 695., vö. *Nefejejts*, 11. évf. 31. sz. (1869. augusztus 1.) 371.

¹⁹⁹⁸ *Magyarország tiszti cím és névtára 1873. 1874.* 59.

¹⁹⁹⁹ *Budapesti Közlöny*, 7. évf. 50. sz. (1873. március 1.) 840.

²⁰⁰⁰ *Magyarország tiszti cím és névtára 1887. 1887.* 531.

752. Muderlák Rudolf

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 75.
szül: 1824, Strázsa, Nyitra vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, olasz, „szláv”
szak: tanító
bi: 1864. júl. 23., nőtlen
fegy: huszár, 5. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

753. [Muntyán/Muntean Gyula (János)]²⁰⁰¹

ktsz: nincs adat
szül: nincs adat
nyt: nincs adat
szak: nincs adat
bi.: nincs adat
fegy: [testőrszolgálat]

enf: Levele alapján a mexikói kalandot megelőzően 6 évet és 8 hónapot szolgált őrnagyként a cs. kir. sereg lovasságánál, valamint kilenc évnyi számvevőtiszt szolgálatot is említ. 1864-ben lépett a mexikói császári testőrségbe, ahonnan később hadnagyként átlépett a mexikói osztrák önkéntes sereg 14. gyalogezredéhez, Tula de Allende-ben (Hidalgo tagállam) szolgált. 1866 végén Baro de Lago osztrák követ arról érdeklődött, hogy Muntyán továbbira is Mexikóban kíván-e maradni és a császárságot szolgálni. 1867 januárjában a 14. gyalogos zászlóalj alhadnagyaként szolgált, mely egység Toluca-ban állomásozott. A dokumentum „húngaro”-ként említi.²⁰⁰² Végül hazatért, 1911-ben Temesváron hunyt el, melyről a sajtóban a következőképpen számoltak be: „MUNTEÁN JÁNOS nyug. császári és királyi számellenőr, Munteán mint honvédhadnagy vett részt a szabadságharcban, majd Miksa császárt kísérte el Mexikóba, honnan csak koldusruhába öltözve tudott visszaszökni hazájába, 82 éves korában Temesvárott.”²⁰⁰³

²⁰⁰¹ A Bécsben őrzött katonai törzslapok között nem szerepel az okmánya, azonban a mexikói levéltári dokumentumok egyértelműen bizonyítják, hogy Muntyán (Muntean?) az uralkodó testőrségében szolgált. Lapja talán elveszett.; Miksa császár egyik testőre, Lányi Sándor naplójában név szerint említi, mint kiutazó testőr. BEVILAQUA 1927. a. 10.

²⁰⁰² AGNM, México Independente, Gobernación y Relaciones Exteriores, Relaciones Exteriores, Caja num. 86. Exp. 56.; AGNM, México Independente, Gobernación y Relaciones Exteriores, Segundo Imperio, Caja num. 50. Exp. 18.

²⁰⁰³ *Budapesti Hirlap*, 31. évf. 240. sz. (1911. október 10.) 11.; *Magyar Földmivelő*, 14. évf. 32. sz. (1911. október 15.) 6.; *Pesti Napló*, 62. évf. 240. sz. (1911. október 10.) 11.; *Vasárnapi Újság*, 58. évf. 42. sz. (1911. október 15.) 848.; Továbbá valamelyest eltérő szöveggel közli még: *Zárszámadás* 1899. 373. “Muntyán János, számvizsgáló, 30 évi és 8 havi beszámítható szolgálati idejéhez a cs. és kir. hadseregben, a volt szerb vajdaság számvevőségénél és a mexikói császári hadseregben egyfolytában töltött, de 6 havi és 9 napi megszakítás (dijnoki szolgálat) folytán szabályszerint be nem tudható 18 évi, 3 havi és 11 napi szolgálati ideje kegyelemből hozzászámított s ehhez képest 1.040 frt törvényszerű nyugdíja utolsó fizetésének teljes összegére, vagyis 1.300 frtra emeltetett; többlet évi 260”

754. Murgich Johann

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 78.
szül: 1834, Perušić, Katonai Határőrvidék, katolikus
nyt: német, „szláv”, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 20., nőtlen
fegy: vadász, 1. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

755. Musser József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 17.; törzskönyvi tételszám (Seite): 83.
szül: 1832, Kőszeg, Vas vármegye, evangélikus
nyt: német, magyar, olasz
szak: férfiszabó
bi: 1864. szept. 12., nőtlen
fegy: tüzér, 1. tüzérüteg
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

756. Muth Dávid

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 6.; törzskönyvi tételszám (Seite): 32.
szül: 1824, Kövesd, Baranya vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, olasz
szak: írnok
bi: 1864. júl. 19., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint korábban a cs. kir. seregben szolgált. Belépés ideje: 1842. jan. 16.; Utolsó bejegyzés: 1856. dec. 31.)
fegy: vadász, 8. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

757. Müller Ferenc

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 31.; törzskönyvi tételszám (Seite): 167.
szül: 1825, Pozsony, Pozsony vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”, francia
szak: nincs adat
bi: 1864. dec. 4., nőtlen
fegy: vadász, 17. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

758. Müller I. Karl

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 42.; törzskönyvi tételszám (Seite): 63.
szül: 1830, Facset, Krassó vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, olasz, román, szerb
szak: vándorkerekedő
bi: 1866. ápr. 18., nőtlen (korábban a cs. kir. 33. gyalogezrednél szolgált)
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

VIII. 16. / N

759. Nagy I. János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 7.; törzskönyvi tételszám (Seite): 155.
szül: 1833, Nyergesújfalu, Esztergom vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. szept. 11., nőtlen
fegy: vadász, nincs adat²⁰⁰⁴
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

760. Nagy II. János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 35.; törzskönyvi tételszám (Seite): 180.
szül: 1830, Sárkeresztúr, Fejér vármegye, református
nyt: latin, magyar, német
szak: teológus
bi: 1865. jan. 2., nőtlen
fegy: vadász, 17. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

inf: 1890 februárjában hunyt el. A *Székesfehérvár és Vidéke* a következő nekrológgal búcsúztatta: „Tácz község volt jegyzője, utóbb kereki rektor, Nagy János, a mexikói hős megszűnt élni, özvegyet és kis gyermekeket hagyva hátra. — Béke hamvaira”²⁰⁰⁵

761. Nagy III. János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 29.; törzskönyvi tételszám (Seite): 10.
szül: 1827, Zalaegerszeg, Zala vármegye, katolikus
nyt: magyar, cseh, német
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 16., nőtlen
fegy: huszár, „Comb. Esc.”
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

inf: Valószínűsíthetően azonos Nagy János zalaegerszegi születésű 48-as honvéddal. Az 1848–1849-es szabadságharc zalai honvédjeinek névsorában ld.: zalaegerszegi illetőségű személyek; „Nagy János 19 éves, földm.”²⁰⁰⁶

Mexikóváros 1867. évi ostroma során, mint a város császári védőseregének tagja önkézzel vetett véget életének.²⁰⁰⁷

²⁰⁰⁴ A Grundbuch Indexben csupán annyi szerepel a neve mellett, hogy vadász és hogy dezertált, amely a katonai törzslapja alapján megerősítést nyert. Nagy János 1864. október 15-én még a kiszállítások megkezdését megelőzően dezertált a mexikói osztrák önkéntes seregből, azonban a szolgálati lap adatai alapján ismeretlen időpontban visszatért az egyéddéhez.

²⁰⁰⁵ *Székesfehérvár és Vidéke*, 18. évf. 20. sz. (1890. február 15.) 2.

²⁰⁰⁶ ÁRKOVICS – CSOMOR – MOLNÁR – OLÁHNÉ SZAKÁLY 1992. 413.

²⁰⁰⁷ HAMANN 1989. 210.

762. Nagy IV. János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 20.; törzskönyvi tételszám (Seite): 65.
szül: Somogyvámos, Somogy vármegye, 1833, katolikus
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. okt. 6., nőtlen
fegy: huszár, 2. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

763. Nagy László

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 193.
szül: 1835, Amacz, Szatmár vármegye, katolikus
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. szept. 11., nőtlen
fegy: huszár, 1. huszárszázad
ub: 1866. október 24-én dezertált Pachucában (Pachuca de Soto, Estado de Hidalgo).

764. Nagy Bernát

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 13.; törzskönyvi tételszám (Seite): 161.
szül: 1830, Temesvár, Temes vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: molnár
bi: 1864. júl. 25., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint 1849. szept. 17-én, mint magyar hadifoglyot nyolc évre besorozták az osztrák császári királyi haderő kötelékébe, 1859. okt. 31-ig cs. kir. seregben szolgált)
fegy: tüzér, fegyver és lőszeraktár
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

765. Nagy Mihály, helyesen: Orosz Mihály

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 96.
szül: 1833, Remeteszeg, Kolozs vármegye, református
nyt: magyar, német
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 21., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint 1854. márc. 1. és 1864. júl. 20. között a cs. kir. seregben szolgált, átlépett az önkéntesek közé)
fegy: huszár, 4. huszárszázad, tizedes
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

766. Nagy Sándor

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 24.; törzskönyvi tételszám (Seite): 74.
szül: 1836, Debrecen, Bihar vármegye, református
nyt: német, magyar
szak: cipész
bi: 1864. okt. 16., nőtlen
fegy: vadász, 3. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

767. Najduch András

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 33.; törzskönyvi tételszám (Seite): 166.
szül: 1832, Dobrocs, Nógrád vármegye, evangélikus
nyt: „szláv”, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. dec. 7., nőtlen
fegy: huszár, 2. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

768. Nalepa János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 34.; törzskönyvi tételszám (Seite): 173.
szül: 1826, Alsólaps, Szepes vármegye, katolikus
nyt: német, „szláv”, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. dec. 22., nőtlen
fegy: vadász, 18. vadászszázad
ub: 1866. október 18-án a la carbonerai csata (San Francisco Telixtlahuaca; Estado de Oaxaca) során hadifogságba esett.

769. Natuch János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 39.; törzskönyvi tételszám (Seite): 79.
szül: 1841, Pest, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1865. jan. 19., nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

770. Naumann Karl

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 42.; törzskönyvi tételszám (Seite): 88.
szül: 1836, Pozsony, Pozsony vármegye, evangélikus
nyt: német, magyar, francia, olasz, angol
szak: nincs adat
bi: 1866. ápr. 20., nőtlen (korábban a cs. kir. 48. gyalogezrednél szolgált)
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

771. Navratil Ferdinand

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 38.; törzskönyvi tételszám (Seite): 200.
szül: 1833, Szakolca, Nyitra vármegye, katolikus
nyt: „szláv”, német
szak: cipész
bi: 1865. febr. 9., nőtlen
fegy: ulánus, nincs adat
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

772. Nánai Szüts János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 6.; törzskönyvi tételszám (Seite): 158.
szül: 1832, Nagykőrös, Pest-Pilis-Solt vármegye, református
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. szept. 1., nőtlen
fegy: vadász, 11. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

773. Nástor Ferenc

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 17.; törzskönyvi tételszám (Seite): 125.
szül: 1835, Pozsony, Pozsony vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: ács
bi: 1864. szept. 1., nőtlen
fegy: utász, 1. utászszázad
ub: 1865. június 23-án elhunyt az orizabai (Estado de Veracruz) kórházban.

774. Nebenmayer Georg

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 13.; törzskönyvi tételszám (Seite): 74.
szül: 1831, Fertőszéleskút, Sopron vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 15., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint 1853. ápr. 19. és 1864. júl. 5. között a cs. kir. seregben szolgált, átlépett az önkéntesek közé)
fegy: tüzér, fegyver és lőszerraktár
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

775. Nemes György

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 32. (26.); törzskönyvi tételszám (Seite): 125. (34.)
szül: 1838, Komárom, Komárom vármegye, katolikus
nyt: magyar
szak: hajós
bi: 1864. nov. 1., nőtlen
fegy: vadász, 10. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

776. Nemes János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 27.; törzskönyvi tételszám (Seite): 117.
szül: 1835, Komárom, Komárom vármegye, katolikus
nyt: magyar, német
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 1., nőtlen
fegy: vadász, 1. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

777. Neubauer Ignác

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 3.; törzskönyvi tételszám (Seite): 153.
szül: 1834, Győr, Győr vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 25., nőtlen
fegy: vadász, 9. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

778. Neudorfer Ignaz

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 21.; törzskönyvi tételszám (Seite): 72.
szül: 1825, Hlinnik, Terncsén vármegye, katolikus
nyt: nincs adat [magyar, cseh, lengyel, francia, angol, német, latin]
szak: nincs adat
bi: 1864. okt. 10., nőtlen
fegy: főhadnagy a mexikói osztrák önkéntes sereg hadtesttörzsénél
ub: 1866. június 27-én kilépett a szolgálatból.

einf: 1859. ápr. 22-től a cs. kir. seregben szolgált. 1859-ben részt vett az észak-
 itáliai harcokban, bécsi kórházban másodorvos, majd előbb az olmützi majd a
 prágai egyetem sebészprofesszora.²⁰⁰⁸

779. Neumann Ignác György

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 27.; törzskönyvi tételszám (Seite): 48.
szül: 1827, Eperjes, Sáros vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, olasz, „szláv”
szak: könyvnyomatkészítő
bi: 1864. nov. 6., nőtlen
fegy: huszár, 4. huszárszázad
ub: 1866. október 18-án a la carbonerai csata (San Francisco Telixtlahuaca; Estado
 de Oaxaca) során hadifogságba esett.

²⁰⁰⁸ ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps, Karton 43.; és Karton 158. Nr 32/141.; WONDRAK 1966. 2433.

780. Neumann József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 163.
szül: 1838, Hosszútelke, Alsó-Fehér vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: kovács
bi: 1864. szept. 1., nőtlen
fegy: huszár, 2. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

781. Neuwelt Gáspár

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 32.; törzskönyvi tételszám (Seite): 141.
szül: 1834, Ősi, Veszprém vármegye, izraelita
nyt: német, magyar
szak: nincs adat (állatorvos)
bi: nincs adat, nőtlen
fegy: huszár, hadtesttörzsnél (1. oszt. állatorvos)²⁰⁰⁹
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

einfl: Hazatértét követően „megyei állatorvosi állomásért” nyújtott be kérvény Szabolcs vármegye első alispánjához.²⁰¹⁰ Egy újsághirdetés alapján Nyíregyházán praktizált állatorvosként az „evang. templom melletti Pick-féle házban”. Ebben megemlíti, hogy „Pesten és Bécsben végezve az állatorvosi tanfolyamot, tízévi gyakorlata alatt hét évig Zalamegyében, s ugyanitt 1861-ben mint megyei állatorvos, — később pedig a mexikói expedíciónál nyert alkalmazást; honnan a gyakorlati téren szerzett bő tapasztalatokkal” tért vissza.²⁰¹¹ 1890-ben a Zólyomi és Túróc vármegyei állami állatorvosi kerület II. oszt. áll. állatorvosa.²⁰¹² 1893-ban I. oszt. Áll. állatorvos a M. kir. sertés veszteglő hivatalnál.²⁰¹³ Az 1898-as *Budapesti cím és lakjegyzék* szerint Budapesten a X. kerületben a Füzér utca 12. sz. alatt élt.²⁰¹⁴ 1905. május 4-én Budapesten hunyt el. Haláláról *Az Újság* és a *Magyar Nemzet* is megemlékezett, kiemelve, hogy fia Neuwelt Gyula a Magyar Hírlap Részvénytársaság titkára volt.²⁰¹⁵

²⁰⁰⁹ Ld. A Mexikanische Österreichische Freiwilligenkorps tisztikara.

²⁰¹⁰ MNL SzSzBML IV. 255/B. Szabolcs vármegye első alispánjának iratai. 150. Mutatókönyv, 1867. Ld. Neuwelt Gáspár, 2690; az eredeti dokumentum nem maradt fent.

²⁰¹¹ *Nyír*, 2. évf. 7. sz. (1868. február 1.) 4.

²⁰¹² *Földművelési Értesítő* 1890. 492.

²⁰¹³ *Földművelési Értesítő* 1893. 8.

²⁰¹⁴ *Budapesti cím- és lakjegyzék* 1898. 954.

²⁰¹⁵ *Az Újság*, 3. évf. 124. sz. (1905. május 4.) 9., vö. *Magyar Nemzet*, 24. évf. 108. sz. (1905. május 4.) 6.

782. Neuwirth Ferenc

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 18.; törzskönyvi tételszám (Seite): 39.
szül: 1830, Szárazvám, Sopron vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”, olasz
szak: nincs adat
bi: 1864. szept. 15., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint 1860. szept. 18. és 1864. szept. 30. között a cs. kir. seregben szolgált, átlépett az önkéntesek közé)
fegy: tüzér, tüzérszertáros, fegyver és lőszeraktár
ub: Önként Mexikóban (Puebla városában, Estado de Puebla) maradt.

783. Németh Ferenc

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 122.
szül: 1828, Mözs, Tolna vármegye, katolikus
nyt: magyar, német, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. szept. 11., nőtlen
fegy: huszár, 2. huszárszázad
ub: Ismeretlen időpontban belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

784. Németh Gyula

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 43.; törzskönyvi tételszám (Seite): 46.
szül: 1835, Tápiószecső, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, olasz
szak: nincs adat
bi: 1866. ápr. 27., nőtlen (korábban a cs. kir. 10. tüzérezrednél szolgált)
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került) [Elbocsátás ideje: 1866. máj. 22., Entlassungs-Certificat]

785. Németh I. József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 19.; törzskönyvi tételszám (Seite): 68.
szül: 1833, Baracska, Fejér vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: cipész
bi: 1864. szept. 30., nőtlen
fegy: vadász, 18. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

786. Németh II. József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 20.; törzskönyvi tételszám (Seite): 45.
szül: 1831, Pápoc, Vas vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: mészáros
bi: 1864. okt. 3., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint korábban a cs. kir. seregben szolgált. Belépés ideje: 1849. máj. 2.; Utolsó bejegyzés: 1860. febr. 28.)
fegy: huszár, 1. huszárszázad
ub: 1866. június 30-án a tacubayai (ma Mexikóváros része) francia katonai kórházban hunyt el.

787. Németh III. József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 35.; törzskönyvi tételszám (Seite): 178.
szül: 1832 (állítólag 1826), Kisbér, Vas vármegye, katolikus
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1865. jan. 2., nőtlen
fegy: vadász, 18. vadászs század
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

788. Németh IV. József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 42.; törzskönyvi tételszám (Seite): 23.
szül: 1841, Székesfehérvár, Fejér vármegye, katolikus
nyt: magyar
szak: kőműves
bi: 1866. ápr. 19., nőtlen
fegy: huszár, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

789. Németh Pál

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 32.; törzskönyvi tételszám (Seite): 10.
szül: 1833, Esztergom, Esztergom vármegye, katolikus
nyt: magyar, német
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 19., nőtlen
fegy: vadász, 7. vadászs század
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

790. Nikolics Emil, kékesi

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 32.; törzskönyvi tételszám (Seite): 46.

szül: 1839, Temesvár, Temes vármegye, ortodox

nyt: német, szerb

szak: nincs adat

bi: 1864. szept. 2., nőtlen (korábbi cs. kir. katonai törzslapja is csatolva és a mexikói sereg katonai törzslapjára is rávezették a korábbi adatait, mely szerint 1854. dec. 9-től a cs. kir. seregben szolgált, átlépett az önkéntesek közé)

fegy: huszár, 1. huszárszázad, 2. oszt. százados

ub: Ismeretlen időpontban hazatért.

enf: 1866. február 17-én útlevelet kapott, hogy Európába utazhasson.²⁰¹⁶ Valószínűsíthetően azonos azzal a kékesi Nikolics Emillel, aki ellen, mint daruvári lakos ellen a lugosi kir. kincstári uradalom indított pert 1872-ben, amelynek során 1872. július 10-én az alperesnek akkori pénzértéken becsült 5156 forint értékben a Temes vármegyei Magyarországon ingóságait bíróságilag lefoglalták.²⁰¹⁷ A *Krassó-Szörényi Lapok* 1935-ben közölte Nikolits Dániel halálhírét, amely alapján Nikolics Emil hazatérését követően megházasodott és családot alapított: „Az újabb időben idevándorlottakon kívül aligha él itt felnőtt polgár, aki Nikolits Dánielt ne ismerte volna. Családja is a régi vármegyei családok közé tartozik. Édesatyja, aki a szerencsétlen Miksa mexikói császárkísérééhez tartozott, ott teljesített szolgálataiért és mert az agyonlőtt császár legfontosabb iratait a Habsburgok levéltára számára megmentette, e vármegyében adománybirtokot nyert, amelyről azonban mindinkább kitűnt, hogy súlyos gondokat hozott tulajdonosának és a család vagyoni jólétét egyáltalán nem biztosította.”²⁰¹⁸ (Az 1899-es, az 1900-as és az 1901-es *Magyarország tiszti cím- és névtárak*-ban kékesi Nikolics Emil név a Kassai m. kir. posta- és távirdaigazgatóság irodai segéd-tisztjei között szerepel,²⁰¹⁹ azonban az fent közöltek alapján úgy gondoljuk, hogy a név két különböző személyt takarhat.) Kékesi Nikolics Emil életútjának pontosabb feltárása további kutatásokat igényel.

²⁰¹⁶ AGNM, México Independiente, Gobernación y Relaciones Exteriores, Pasaportes, Vol. 50. Exp. 206. Fojas: 25–26.

²⁰¹⁷ *Budapesti Közlöny*, 6. évf. 171. sz. (1872. július 28.) 2407.

²⁰¹⁸ *Krassó-Szörényi Lapok*, 57. évf. 74. sz. (1935. szeptember 29.) 1.

²⁰¹⁹ *Magyarország tiszti cím és névtára 1899.* 1899. 385., *Magyarország tiszti cím és névtára 1900.* 1900. 367., *Magyarország tiszti cím és névtára 1901.* 1901. 372.

791. Nikolics Pál

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 33.; törzskönyvi tételszám (Seite): 165.
szül: 1836, Pancsova, Torontál vármegye, ortodox
nyt: német, magyar, szerb, olasz, szlovén
szak: szabó
bi: 1864. dec. 8., nőtlen
fegy: huszár, 1. huszárszázad
ub: 1866. október 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

792. Nikolics Tomas

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 32.; törzskönyvi tételszám (Seite): 126.
szül: 1828, Zenta, Bács-Bodrog vármegye, ortodox
nyt: német, szerb, román, magyar
szak: pék
bi: 1864. dec. 24., nőtlen
fegy: vadász²⁰²⁰, (?)
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

793. Niszter Sándor

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 25.; törzskönyvi tételszám (Seite): 37.
szül: 1837, Hódmezővásárhely, Csongrád vármegye, ortodox
nyt: magyar
szak: asztalos
bi: 1864. okt. 25., nőtlen
fegy: huszár, „Comb. Esc.”
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

794. Nittnaus Károly

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 139.
szül: 1839, Pozsony, Pozsony vármegye, evangélikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 29., nőtlen
fegy: huszár, 5. huszárszázad
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

795. Nittnaus Mihály

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 124.
szül: 1837, Pozsony, Pozsony vármegye, evangélikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: vincellér
bi: 1864. szept. 6., nőtlen
fegy: huszár, 5. huszárszázad
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

²⁰²⁰ Katonai törzslapja alapján.

796. Nogl Paul

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 13.; törzskönyvi tételszám (Seite): 163.
szül: 1834, Késmárk, Szepes vármegye, katolikus
nyt: német, olasz, „szláv”
szak: puskaműves
bi: 1864. júl. 21., nőtlen
fegy: tüzér, tüzérszertáros, fegyver és lőszerraktár
ub: 1866. augusztus 1-én a tacubayai (Tacubaya, ma Mexikóváros része) francia katonai kórházban hunyt el.

797. Nossinich Konstatnin

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 21.; törzskönyvi tételszám (Seite): 65.
szül: 1838, Alsó-Lokve, Katonai Határőrvidék, ortodox
nyt: német, horvát
szak: nincs adat
bi: 1864. szept. 15., nőtlen (korábbi cs. kir. katonai törzslapja is csatolva és a mexikói sereg katonai törzslapjára is rávezették a korábbi adatait, mely szerint 1857. szept. 20-tól a cs. kir. seregben szolgált, átlépett az önkéntesek közé)
fegy: vadász, 14. vadászszázad, 1. oszt. hadnagy
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

798. Novák András

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 41.; törzskönyvi tételszám (Seite): 141.
szül: 1834, Mocsonok, Nyitra vármegye, katolikus
nyt: magyar, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1866. ápr. 15., nőtlen (korábban a cs. kir. 2. és a 64. gyalogezrednél szolgált)
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

799. Nowotny Ferenc

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 33.; törzskönyvi tételszám (Seite): 164.
szül: 1824, Pest, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: cipész
bi: 1864. nov. 29., nőtlen
fegy: vadász, 14. vadászszázad
ub: 1867. január 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

800. Nowotny Johann

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 35.; törzskönyvi tételszám (Seite): 179.
szül: 1826, Prosnitz, Morvaország (pesti illetőségű), katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: kőműves
bi: 1865. jan. 3., nőtlen
fegy: vadász, 18. vadászszázad
ub: 1866. október 18-án a la carbonerai csata (San Francisco Telixtlahuaca; Estado de Oaxaca) során hadifogságba esett.

801. Nussy Ferenc

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 28.; törzskönyvi tételszám (Seite): 68.

szül: 1825, Léka, Vas vármegye, katolikus

nyt: német, magyar

szak: cipész

bi: 1864. nov. 10., nőtlen

fegy: huszár, „Comb. Esc.”

ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

VIII. 17. / O

802. Obermaier Karl

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 42.; törzskönyvi tételszám (Seite): 124.
szül: 1821, Pozsony, Pozsony vármegye, katolikus
nyt: német, „szláv”
szak: rézőntő
bi: 1866. ápr. 18., nőtlen (korábban a cs. kir. 2. gyalogezrednél szolgált)
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

803. Obermayer Ottó

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 38.; törzskönyvi tételszám (Seite): 145.
szül: 1825, Sárvár, Vas vármegye, katolikus
nyt: magyar, német
szak: molnár
bi: 1865. febr. 14., nőtlen
fegy: huszár, nincs adat
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

804. Oberrecht József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 1.; törzskönyvi tételszám (Seite): 123.
szül: 1838, Székesfehérvár, Fejér vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: molnár
bi: 1864. szept. 3.; nőtlen
fegy: utász, 2. utászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

805. Ocsenás András

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 22.; törzskönyvi tételszám (Seite): 163.
szül: 1832, Podkonic, Zólyom vármegye, katolikus
nyt: „szláv, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. okt. 12., nőtlen
fegy: vadász, 2. vadászszázad
ub: 1866. június 16-án a santa gertrudisi csata (Estado de Tamaulipas) során hadifogságba esett, majd önként Mexikóban maradt.

806. Odlivak Jozef

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 9.; törzskönyvi tételszám (Seite): 59.
szül: 1829, Thurzófalu, Trencsén vármegye, katolikus
nyt: „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 12.; nőtlen
fegy: vadász, 12. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

807. Ogrolitza Ignác

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 13.; törzskönyvi tételszám (Seite): 2.
szül: 1830, Biróc, Pozsony vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: molnár
bi: 1864. szept. 15., nőtlen
fegy: tüzér, 2. tüzérüteg
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

808. Ohla István

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 80.
szül: 1833, Fülekpüspöki, Nógrád vármegye, katolikus
nyt: magyar
szak: kovács
bi: 1864. aug. 9., nőtlen
fegy: huszár, 1. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

809. Ohmischl Ludwig

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 10.; törzskönyvi tételszám (Seite): 106.
szül: 1835, Szombathely, Vas vármegye, katolikus
nyt: német
szak: molnár
bi: 1864. aug. 12., nőtlen
fegy: szanitéc
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

810. Ohmig Julius

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 22.; törzskönyvi tételszám (Seite): 43.
szül: 1845, Karád, Somogy vármegye, katolikus
nyt: német
szak: nincs adat
bi: 1864. szept. 20., nőtlen
fegy: vadász, 7. vadászszázad, szakaszvezető
ub: 1866. április 25-én elesett Soyaltepecnél (San Miguel Soyaltepec, Estado de Oaxaca).

811. Oláh János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 28.; törzskönyvi tételszám (Seite): 166.
szül: 1828, Nagymajlát, Csanád vármegye, református
nyt: német, magyar, szerb, román, „szláv”
szak: zenész
bi: 1864. nov. 5., nőtlen
fegy: tisztiszolga a mexikói osztrák önkéntes sereg hadtesttörzsénél
ub: 1864. december 26-án egészségügyi okokból elbocsátották.

enf: Esetleg azonos azzal az Oláh Jánossal, aki, mint huszárkáplár hagyta el Magyarországot 1849-ben, majd a sumlai pasánál volt cseléd, a krími háborút követően pedig Isztambulban tartózkodott.²⁰²¹

812. Orbán István

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 41.; törzskönyvi tételszám (Seite): 28.
szül: 1836, Vaszar, Veszprém vármegye, katolikus
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1866. ápr. 12., nőtlen (korábban a cs. kir. 5. huszárezrednél, a törzsdragonyosoknál és a szekereszetnél szolgált)
fegy: huszár, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

813. Orbán Mihály

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 126.
szül: 1828, Óarad, Arad vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, román
szak: kalapos
bi: 1864. aug. 18., nőtlen
fegy: huszár, 1. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

814. Orgonás Márton

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 17.; törzskönyvi tételszám (Seite): 187.
szül: 1830, Kisbeszterce, Beszterce Vidéke, evangélikus
nyt: német, román, olasz, magyar
szak: kőműves
bi: 1864. szept. 19., nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: 1865. március 6-án egészségügyi okokból elbocsátották.

²⁰²¹ CSORBA 1999. 32.

815. Orosz I. István

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 140.
szül: 1832, Alsóbaraksó, Szatmár vármegye, görögkatolikus
nyt: magyar, román
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 21., nőtlen
fegy: huszár, 4. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

816. Orosz II. István

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 6.; törzskönyvi tételszám (Seite): 106.
szül: 1835, Debrecen, Bihar vármegye, református
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 3., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint 1853. júliusa és novembere között a cs. kir. seregben szolgált)
fegy: vadász, 9. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

817. Orovits Franz

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 42.; törzskönyvi tételszám (Seite): 25.
szül: 1838, Kőszeg, Vas vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: lakatos
bi: 1866. ápr. 18., nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

818. Ormos András

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 10.; törzskönyvi tételszám (Seite): 107.
szül: 1833, Tiszatarján, Borsod vármegye, református
nyt: magyar, „szláv”
szak: tímár
bi: 1864. aug. 5., nőtlen
fegy: vadász, 14. vadászszázad
ub: 1866. október 18-án dezertált és a mexikói republikánus sereg ún. „disszidens” egységének szolgálatába lépett.

819. Ország József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 42.; törzskönyvi tételszám (Seite): 153.
szül: 1829, Pozsonyivánka, Pozsony vármegye, katolikus
nyt: „szláv”, magyar
szak: ács
bi: 1866. ápr. 23., nőtlen (korábban a cs. kir. 33. gyalogezrednél szolgált)
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

820. Osvadic Josef

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 21.; törzskönyvi tételszám (Seite): 41.
szül: 1832, Godnjak, (Jagodnjak?), „Horvátország” (Baranya vármegye?), katolikus
nyt: német, horvát
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 3., nőtlen (korábbi cs. kir. katonai törzslapja is csatolva és a mexikói sereg katonai törzslapjára is rávezették a korábbi adatait, mely szerint 1850. jún. 24-től a cs. kir. seregben szolgált, átlépett az önkéntesek közé)
fegy: vadász, 12. vadászszázad, főhadnagy
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

821. Oszkó János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 27.; törzskönyvi tételszám (Seite): 184.
szül: 1833, Nagyperesztég, Vas vármegye, katolikus
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 8., nőtlen
fegy: huszár, 3. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

einfl: A hazatért „mexikói oszt. legionáriusoknak kik Vas megyei illetőségűek vagy ott tartózkodni szándékoznak” névjegyzékén ld.: Oszkó István; szül. idő és hely: 1831, Hosszúperesztég; katolikus, nőtlen, aktuális bevételi forrása nem volt, „ezentuli tartózkodási helye”: Hosszúperesztég, „kereseti foglalkozása”: kocsis.²⁰²²

822. Oszusky Johann

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 1.; törzskönyvi tételszám (Seite): 116.
szül: 1832, Malacka, Pozsony vármegye, katolikus
nyt: német, „szláv”, olasz
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 24., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint korábban a cs. kir. seregben szolgált. Belépés ideje: 1853. márc. 30.; Utolsó bejegyzés: 1863. június 30.)
fegy: tüzér, fegyver és lőszeraktár
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

823. Oszwald János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 36.; törzskönyvi tételszám (Seite): 131.
szül: 1829, Ruszkin, Szepes vármegye, evangélikus
nyt: német, „szláv”, magyar
szak: cipész
bi: 1865. jan. 15., nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

²⁰²² MNL VaML Alisp. Közig. ir. 491/a/1867.

824. Otmayer Josef

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 35.; törzskönyvi tételszám (Seite): 181.
szül: 1833, Balf, Sopron vármegye, katolikus
nyt: német
szak: pincér
bi: 1865. jan. 2., nőtlen
fegy: vadász, 18. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

825. Ottó Vince

ktsz: törzskönyv száma (Heft): 26.; törzskönyvi tételszám (Seite): 37.
szül: 1830, Veszprém, Veszprém vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. okt. 31., nőtlen
fegy: vadász, 3. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

empf: A kiegyezést követően, mint volt 48-as hadnagy a Veszprém megyei Honvédegylet tagja.²⁰²³

826. Otsak Georg

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 37.; törzskönyvi tételszám (Seite): 162.
szül: 1830, Hámbar, Sáros vármegye, katolikus
nyt: „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1865. jan. 28., nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: 1866. október 18-án a la carbonerai csata (San Francisco Telixtlahuaca; Estado de Oaxaca) során hadifogságba esett.

²⁰²³ Ld. BONA GÁBOR: *Az 1848/49-es szabadságharc tisztikara*, javított és bővített online változat: <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Bona-bona-tabornokok-torzstisztek-1/>
 (Utolsó megtekintés: 2020. május 18.)

VIII. 18. / P

827. Pajor József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 168.
szül: 1833, Falubattyán, Fejér vármegye, katolikus
nyt: magyar, „szláv”, német
szak: nincs adat
bi: 1864. szept. 7., nőtlen
fegy: huszár, 1. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 14.

828. Palczmann Eduárd

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 141.
szül: 1830, Igló, Szepes vármegye, evangélikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 8., nőtlen
fegy: huszár, 1. huszárszázad, tizedes
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

einf: 1848 júniusában felvételt nyert a híres kassai veressipkásokhoz (9. honvédzászlóalj). A szabadságharc során előbb részt vett a délvidéki harcokban, majd 1849 márciusától a főhadszíntéren küzdött, ahol április 30-án, mint tizedest a katonai érdemjel 3. osztályával tüntették ki. Hadnagyként a III. hadtest kötelékében szolgálva élte meg a fegyverletételt. Az 1850. év elejétől hat esztendőn keresztül a 11. császári dzsídásezrednél – 1855-től mint főhadnagy – szolgált.²⁰²⁴

1867 február 5-én a Mexikói Nemzeti Császári Hadseregbe történő zászlósi kinevezéséért folyamodott a mexikói császári hadügyminisztériumnál.²⁰²⁵ Négy nappal később, február 9-én zászlósi kinevezést nyert.²⁰²⁶ 1867. február 14-én felmentették a szolgálat alól. 1867 áprilisában még Mexikóban tartózkodott és egy levelében lovassági tiszti kinevezés lehetősége után érdeklődött.²⁰²⁷

Miután hazatért, 1868. február 3-tól a 13. huszárezrednél szolgált, mint önkéntes.²⁰²⁸

²⁰²⁴ BONA II. k. 1998. 629.

²⁰²⁵ AGNM, México Independente, Gobernación y Relaciones Exteriores, Segundo Imperio, Caja num. 34. Exp. 53.

²⁰²⁶ AH SDN Operaciones Militares, XI/481.3/7802.

²⁰²⁷ AHMM, Cancelados, Personal, XI/111/10-37975 Palzmann Eduardo alférez de caballería (subteniente)

²⁰²⁸ BONA II. k. 1998. 629.

829. Palkovics József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 21.; törzskönyvi tételszám (Seite): 59.
szül: 1834. június 4., Pozsony, Pozsony vármegye, katolikus
nyt: nincs adat [német, magyar, latin, francia, angol, olasz, „szláv”]
szak: nincs adat
bi: 1864. okt. 21., nőtlen (korábbi cs. kir. katonai törzslapja is csatolva, az erre vonatkozó adatokat ld. a bővebb életrajzban, átlépett az önkéntesek közé)
fegy: huszár, 4. huszárszázad, százados
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

inf: Bővebb életrajzát ld.: Tipikus és atipikus életutak.

830. Palkovits Franz

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 33.; törzskönyvi tételszám (Seite): 171.
szül: 1832, Borostyánkő, Sopron vármegye, katolikus
nyt: német, horvát
szak: nincs adat
bi: 1864. dec. 7., nőtlen
fegy: vadász, 17. vadászszázad
ub: 1865. július 11-én az orizabai (Estado de Veracruz) kórházban hunyt el.

831. Paluch Paul

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 25.; törzskönyvi tételszám (Seite): 67.
szül: 1830, Kublina (Kelebény), Trencsén vármegye, katolikus
nyt: „szláv”, német
szak: nincs adat
bi: 1864. okt. 14., nőtlen
fegy: vadász, 2. vadászszázad
ub: 1866. június 16-án a santa gertrudisi csata (Camargo, Estado de Tamaulipas) során hadifogságba esett, majd egy hadifogoly csere során kiszabadult és az osztrák SMS Dandolo korvett fedélzetén hazatért.

832. Pammer György

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 2.; törzskönyvi tételszám (Seite): 135.
szül: 1830, Pest, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 19., nőtlen
fegy: vadász, 3. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

833. Pancz Gusztáv

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 36.; törzskönyvi tételszám (Seite): 132.
szül: 1834, Pamuk, Somogy vármegye, katolikus
nyt: magyar, német, román, olasz
szak: nincs adat
bi: 1865. jan. 17., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint 1851. okt. 17. és 1864. jún. 30. között a cs. kir. seregben szolgált, átlépett az önkéntesek közé)
fegy: huszár, nincs adat
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

enf: A cs. kir. katonai törzslapja szerint szolgált ideje alatt többször is dezertált majd visszatért egységéhez. Az egyik ilyen alkalommal, 1860. december 27-én távozott és 1861 januárja és 1862 augusztusa között, mint őrmester az olaszországi magyar légió tagja volt és annak 4. gyalogos századában szolgált. 1862. szept. 13-án tért vissza ismét egységéhez.²⁰²⁹

834. Panik János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 37.; törzskönyvi tételszám (Seite): 177.
szül: 1838, Lopér/Lopez, Zólyom vármegye, katolikus
nyt: magyar, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1865. febr. 3., nőtlen
fegy: huszár, nincs adat
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

835. Paovač Alexander

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 19.; törzskönyvi tételszám (Seite): 27.
szül: 1831, Eszék, „Szlavónia” (Verőce Vármegye), ortodox
nyt: német, horvát
szak: vándorkereskedő
bi: 1864. aug. 21., nőtlen
fegy: vadász, 18. vadászszázad
ub: 1866. december 6-án dezertált „Oajaca”-nál (Oaxaca de Juárez, Estado de Oaxaca).

836. Papp András

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 34.; törzskönyvi tételszám (Seite): 169.
szül: 1830, Pócsmegyer, Pest-Pilis-Solt vármegye, református
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1865. jan. 1., nőtlen
fegy: vadász²⁰³⁰, (?)
ub: 1866. augusztus 15-én elesett Teziutlánál (Estado de Puebla).

²⁰²⁹ ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps Karton 162. Nr 36/132.; LUKÁCS 1986. 365.

²⁰³⁰ Katonai törzslapja alapján. A Grundbucher-Index-ben 34/169. számon Anton Priesnitz adatai szerepelnek.

837. Papp József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 34.; törzskönyvi tételszám (Seite): 171.
szül: 1833, Nagykároly, Szatmár vármegye, ortodox
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. dec. 27., nőtlen
fegy: huszár, 2. huszárszázad
ub: 1866. augusztus 16-án átlépett a Mexikói Császári Csendőrséghez.

838. Papst Gottlieb

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 24.; törzskönyvi tételszám (Seite): 151.
szül: 1833, Sopron, Sopron vármegye, evangélikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. okt. 26., nőtlen
fegy: huszár, 1. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

839. Partenschlager Adalbert

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 21.; törzskönyvi tételszám (Seite): 160.
szül: 1836, Szőlős, további adat nincs, katolikus
nyt: nincs adat
szak: nincs adat
bi: 1864. szept. 11., nőtlen (korábbi cs. kir. katonai törzslapját vezették tovább, mely szerint 1851. okt. 1-től a cs. kir. seregben szolgált, átlépett az önkéntesek közé)
fegy: utász, nincs adat, főhadnagy
ub: 1864. október 28-án kilépett a szolgálatból.

840. Paskvar Pietro

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 42.; törzskönyvi tételszám (Seite): 128.
szül: 1830, Zengg, „Horvátország” (Katonai Határőrvidék), katolikus
nyt: horvát, német, olasz
szak: pék
bi: 1866. ápr. 19., nőtlen (korábban a pénzügyőrségnél szolgált)
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került) [Elbocsátás ideje: 1866. máj. 23., Entlassungs-Certificat]

841. Pasvansky Wilhelm

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 9.; törzskönyvi tételszám (Seite): 63.
szül: 1836, Sziszek, „Horvátország” (Katonai Határőrvidék), katolikus
nyt: német, horvát
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 3., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint korábban a cs. kir. seregben szolgált. Belépés ideje: 1854. aug. 11.; Utolsó bejegyzés: 1862. jún. 30.)
fegy: vadász, 2. százlóalnál őrvezető
ub: 1867. január 20-án leszerelt és polgári állományba lépett.

842. Pataky Sándor

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 22.; törzskönyvi tételszám (Seite): 169.
szül: 1836, Kecskemét, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: hivatalnok
bi: 1864. okt. 9., nőtlen
fegy: huszár, 3. huszárszázad
ub: 1866. augusztus 20-án dezertált Tulancingonál (Tulancingo de Bravo, Estado de Hidalgo).

einfl: Úgy gondoljuk, hogy a személye azonos lehet azzal a Pataki Elekkel, akiről 1900-ban a *Kecskeméti Friss Újság* a következőket közölte: „Holttá-nyilvánítás. A mostani nemzedék közül nem nagyon sokan emlékeznek már Pataki Elek helybeli vagyonos gazdálkodóra. 40—50 évvel ezelőtt, a mikor még fiatalember volt, nyughatatlan vére nem engedte egyhelyben maradni. Mindig jöttment; mikor Miksa császár Mexikóba ment, ő is felcsapott testőrnek²⁰³¹, kiment és több csatában részt vett. Ott hullott el valahol a csatamezőn. Semmi biztos adat nem maradt hátra haláláról. Rokonai azóta többször kísérletet tettek, hogy szép kis örökségét átvehessék, de a törvény értelmében az árvaszék kezelte birtokát és most, hogy a 30 év letelt, holttá-nyilvánított. A rokonok csak most örökölhetik a vagyont.”²⁰³²

Mindezek ellenére úgy tűnik, hogy Pataky a későbbiek során mégiscsak visszatérhetett a szülőföldjére. Erre utal Patakyai Ferenc (1928–2015) társadalompszichológusnak egy közlése, amikor is egy vele készült interjúban a következőket mondta: „Itt, az apai ágon történtek a családjunkban érdekes dolgok. Talán nem túlzok, ha azt mondom: még kalandorvonások is feltételezhetők. Egy legenda szerint amikor Ferenc József öccse, Habsburg Miksa mexikói császár lett, egy magyar huszáregység²⁰³³ is vele tartott. Állítólag annak tagja volt az apai család egyik tagja, aki roppant kalandos körülmények között került vissza Magyarországra.”²⁰³⁴

²⁰³¹ Az eddig feltárt adatok alapján a huszárságnál szolgált.

²⁰³² *Kecskeméti Friss Újság*, 1. évf. 2. sz. (1900. július 13.) 2.

²⁰³³ A huszárság állományában valóban túlnyomó arányban szolgáltak magyarok, azonban ennek ellenére nem beszélhetünk kizárólag magyarokból álló huszárságról Mexikóban.

²⁰³⁴ HOVANYECZ 2011. 5.

843. Pauer Károly Vilmos, nemes

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 1.; törzskönyvi tételszám (Seite): 142.
szül: 1840, Wolfsthal, Pozsony vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, olasz, spanyol
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 15., nőtlen
fegy: vadász, 2. vadászszázad, alvadász
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

844. Pauk Miklós

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 31.; törzskönyvi tételszám (Seite): 9.
szül: 1834, Munkács, Bereg vármegye, görögkatolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: pék
bi: 1864. nov. 23., nőtlen
fegy: vadász, 10. vadászszázad
ub: 1867. áprilisban Salzburgon át hazatért.

845. Paulay Lajos (László)

ktsz: törzskönyvszám (Heft): sorszám nélkül [46.]; törzskönyvi tételszám (Seite): sorszám nélkül.
szül: 1839, Tokaj, Zemplén vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: vándorkereskedő
bi: nincs adat (valamikor 1864 tavaszán), nőtlen (korábbi katonai törzslapját vezeték tovább, mely szerint 1859. jan. 24-től a cs. kir. seregben szolgált)
fegy: testőrszolgálat (Palatinel Guard)
ub: nincs adat

empf: 1839. március 1-én született, Sátoraljaújhelyen végezte tanulmányait, majd „unokatestvérével, P[aulay] István orvossal kikerült Mexikóba”, ahonnan „Miksa császár gárdatisztjeként megrokkanva hazatért és MÁV-titkár lett.” 1886-ban hunyt el, „hét árvát hagyott feleségére.”²⁰³⁵

²⁰³⁵ KAMODI 1986. 37.

846. Paulay István, dr.

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 39.; törzskönyvi tételszám (Seite): 140.

szül: 1839, Pest, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus

nyt: nincs adat [német, magyar, latin, spanyol]

szak: orvos

bi: 1866. febr. 1., nőtlen

fegy: tábori egészségügy²⁰³⁶, főhadnagy

ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

inf: I. Ferenc József 1870. november 1-től sorhajó-orvossá nevezte ki.²⁰³⁷ 1889-ben került nyugállományba. 1891-ben mint „Szaplanczay Pál sógora, több” napos látogatást tett Máramarosban. A *Máramarosi Lapok* állandó lakhelyül Triesztet jelöli meg, tovább érdekességént említették meg, hogy Paulay doktor a Nemzeti Színház akkori igazgatójának Paulay Edének a rokona volt.²⁰³⁸ 1914-ben Bécsben élt, a Schloßelgasse 3. szám alatt.²⁰³⁹

847. Paulitsch Anton

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 19.; törzskönyvi tételszám (Seite): 82.

szül: 1830, Pozsony, Pozsony vármegye, katolikus

nyt: német, „szláv”

szak: kereskedősegéd

bi: 1864. szept. 27., nőtlen

fegy: vadász, 15. vadászszázad

ub: 1866. június 16-án a santa gertrudisi csata (Camargo, Estado de Tamaulipas) során eltűnt.

848. Paumann Ferenc

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 11.; törzskönyvi tételszám (Seite): 40.

szül: 1826, Oszlop, Veszprém vármegye, katolikus

nyt: német, magyar, „szláv”

szak: mészáros

bi: 1864. júl. 22.; nőtlen

fegy: vadász, 18. vadászszázad

ub: 1865. szeptember 17-én az orizabai (Estado de Veracruz) kórházban hunyt.

²⁰³⁶ Ld. A Mexikanische Österreichische Freiwilligenkorps tisztikara.

²⁰³⁷ *Militär-Schematismus* 1874. 693.; Sorhajó-orvosi kinevezéséről ld. még: *Budapesti Közlöny*, 8. évf. 260. sz. (1874. november 13.) 2092.

²⁰³⁸ KOVÁSSY 1986. 123.

²⁰³⁹ PARALL 1914. 324.

849. Pavischitz Franz

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 31.; törzskönyvi tételszám (Seite): 125.
szül: 1832, Siklósd, Sopron vármegye, katolikus
nyt: német
szak: nincs adat
bi: 1864. dec. 4.; nőtlen
fegy: vadász, 17. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

850. Pavličević Lucas

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 28.; törzskönyvi tételszám (Seite): 10.
szül: 1827, Kerpote, Katonai Határőrvidék, katolikus
nyt: német, horvát, olasz
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 16., nőtlen
fegy: vadász, 4. vadászszázad
ub: 1866. október 26-án áthelyezték a Mexikói Császári Nemzeti Hadsereg 6. vadászszázalóaljhoz, mint főhadnagy.

851. Pavlovič Johann

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 41.; törzskönyvi tételszám (Seite): 37.
szül: 1831, Bobota, „Szlavónia” (Szerém vármegye), ortodox
nyt: „szlávón”
szak: nincs adat
bi: 1866. ápr. 8., nőtlen (korábban a cs. kir. 63. gyalogezrednél szolgált)
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

852. Pavlowsky Ede, nemes, rosenfeldi

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 24.; törzskönyvi tételszám (Seite): 18.
szül: 1833, Pest, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, olasz
szak: hivatalnok
bi: 1864. okt. 19., nőtlen
fegy: huszár, 5. huszárszázad, szakaszvezető
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

inf: Bővebb életrajzát ld.: Tipikus és atipikus életutak.

853. Pálinkás József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 4.; törzskönyvi tételszám (Seite): 165.
szül: 1827, Nagyikinda, Torontál vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, román, francia, olasz
szak: cipész
bi: 1864. júl. 20., nőtlen
fegy: vadász, 6. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

854. Pázmándi János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 7.; törzskönyvi tételszám (Seite): 3.
szül: 1838, Székesfehérvár, Fejér vármegye, katolikus
nyt: magyar, német
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 23., nőtlen
fegy: huszár, 1. huszárszázad
ub: 1865. január 16-án egészségügyi okokból elbocsátották.

855. Pecho Alexander

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 6.; törzskönyvi tételszám (Seite): 191.
szül: 1827, Zágráb, „Horvátország” (Zágráb vármegye), katolikus
nyt: horvát, német, román
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 29., nőtlen
fegy: vadász, 16. vadászszázad, alvadász
ub: 1866. december 20-án dezertált.

856. Pekets Anton

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 21.; törzskönyvi tételszám (Seite): 87.
szül: 1843. febr. 6., Terzic, „Horvátország”, ortodox
nyt: nincs adat [német, horvát, olasz, francia]
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 17., nőtlen
fegy: vadász, 3. vadászszázad, 2. oszt. hadnagy
ub: 1866. november 8-án „Mineral del Monte”-nél hadifogságba esett (Real del Monte, Estado de Hidalgo).

857. Pelcsarsky Ludwig

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 142.
szül: 1837, Szakolca, Trencsén vármegye, katolikus
nyt: német, „szláv”
szak: szabó
bi: 1864. aug. 4., nőtlen
fegy: huszár, 3. huszárszázad, tisztiszolga
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

858. Pelikán József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 25.; törzskönyvi tételszám (Seite): 162.
szül: 1832, Kisdabas, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: magyar, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. okt. 29. nőtlen
fegy: huszár, 4. huszárszázad
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

859. Peringer Imre

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 36.; törzskönyvi tételszám (Seite): 139.
szül: 1828, Kecskemét, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1865. jan. 21., nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

860. Peszter Ignaz

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 41.; törzskönyvi tételszám (Seite): 88.
szül: 1827, Pozsony, Pozsony vármegye, katolikus
nyt: német
szak: nincs adat
bi: 1866. ápr. 15., elvált (korábban a cs. kir. 19. gyalogezrednél szolgált)
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

861. Pethe Pál

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 26.; törzskönyvi tételszám (Seite): 71.
szül: 1831, Kiskunfélegyháza, Kiskun Kerület, katolikus
nyt: magyar
szakl: nincs adat
bi: 1864. nov. 4., nőtlen
fegy: huszár, 4. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

empf: A hazatért „mexikoi oszt. legionáriusknak kik Jász-Kun kerületi illetőségiük vagy ott tartózkodni szándékoznak” névjegyzékén ld.: Pethe Pál; szül. idő és hely: 1829, Kiskunfélegyháza; katolikus, családi állapot: nincs adat, aktuális bevételi forrása nem volt, „ezentuli tartózkodási helye”: Kiskunfélegyháza, „kereseti foglalkozása”: nincs adat.²⁰⁴⁰

²⁰⁴⁰ MNL JNSZML. IV. 254. A Jászkun Kerület Alkapitányának iratai. 4621/1867

862. Petrik Antal

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 81.
szül: 1831, Vámosmikola, Hont vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 30., nőtlen
fegy: huszár, 2. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

863. Petrovits András

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 33.; törzskönyvi tételszám (Seite): 179.
szül: 1832, Várpalota, Veszprém vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. okt. 15., nőtlen
fegy: huszár, 2. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

864. Petrovits József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 43.; törzskönyvi tételszám (Seite): 40.
szül: 1834, Kassa, Abaúj vármegye, katolikus
nyt: magyar, „szláv”, német
szak: nincs adat
bi: 1866. ápr. 25., nőtlen (korábban a cs. kir. 5. és 65. gyalogezrednél szolgált)
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

865. Péchi István

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 35.; törzskönyvi tételszám (Seite): 62.
szül: 1834, Kassa, Abaúj vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. dec. 24., nőtlen
fegy: vadász, 18. vadászs század
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

866. Péchy Kornél

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 114.
szül: 1825, Pécsújfalu, Sáros vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 21., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint korábban a cs. kir. seregben szolgált. Belépés ideje: 1845. okt. 1.; Utolsó bejegyzés: 1847. ápr. 30.)
fegy: vadász/uluánus (?)²⁰⁴¹, 5. vadászszázad
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

inf: 1825. június 7-én született Pécsújfalun. 1847. július 21-én Héthárson vette nőül Kemenszky Valériát.²⁰⁴² Tardy Lajos feljegyzéseiben (forrásmegjelölés nélkül), mint volt 1848-49-es honvéd szerepel.

867. Péter Gyula

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 20.; törzskönyvi tételszám (Seite): 44.
szül: 1833, Pécs, Baranya vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, cseh
szak: nincs adat
bi: 1864. okt. 1., nőtlen
fegy: huszár, 1. huszárszázad, 2. oszt. őrmester
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

868. Pétermarkó Zsivkó

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 17.; törzskönyvi tételszám (Seite): 198.
szül: 1829, Pomáz, Pest-Pilis-Solt vármegye, ortodox
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. szept. 16., nőtlen
fegy: huszár, 1. huszárszázad
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

²⁰⁴¹ A Grundbucher-Index-ben, mint vadász szerepel, a katonai törzslapja szerint ulánusként nyert fevételt.

²⁰⁴² KEMPELEN 1914. VIII. k. 235.

869. Piazza Ágost

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 21. (8.); törzskönyvi tételszám (Seite): 16. (190.).

szül: 1825, Lócse, Szepes vármegye, katolikus

nyt: nincs adat

szak: nincs adat

bi: nincs adat (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint 1844. szept. 30. és 1864. aug. 21. között a cs. kir. seregben szolgált, átlépett az önkéntesek közé)

fegy: vadász, nincs adat, százados

ub: 1864. október 30-án kilépett a mexikói osztrák önkéntes seregből.

enf: Véltetően azonos azzal a Piazza Ágoston nevű személlyel, aki a Budapesti Műszaki Egyetem Levéltárának az iratai szerint 1868-ban mérnöki oklevele magyarszági honosítását kéri. Szabó Imre minisztériumi osztálytanácsos 1868. július 2-án 10448. ügyiratszám alatt küldte el véleményezésre a magy. kir. József Műegyetem igazgatóságának „Piazza Ágoston, magánmérnök folyamodványát, melyben a Magyarországon működését kéri megengedni”. A műegyetem Szigorlati Bizottmánya 1868. július 19-i ülésén pozitív elbírálásban részesítette a kérvényt, amelyről 1868. július 22-i keltezéssel egy egy példányt megküldtek mind a kérelmező, mind pedig a Vallás és Közoktatási minisztérium részére, amelyben felszólították Piazza Ágostont arra, hogy eredeti okmányait minél hamarabb küldje el az oktatási intézmény részére „hogy érvényének Magyarországra leendő kiterjesztése reájaegyeztethessék”. Piazza Ágoston oklevelének eredeti példányát 1868. július 30-i keltezéssel elküldte a József Műegyetem részére, amelyben kéri, hogy akkori tartózkodási helyére az Arad vármegyei Zarádra küldjék vissza azokat.²⁰⁴³

870. Pintarič Adam

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 12.; törzskönyvi tételszám (Seite): 194.

szül: 1832, Klenovnik, „Horvátország” (Varasd vármegye), katolikus

nyt: német, horvát, magyar

szak: pék

bi: 1864. júl. 16., nőtlen

fegy: vadász, 4. vadászszázad

ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

²⁰⁴³ BME-OMIKK 2b_678_1867-68. Joseph Polytechnicum Igazgatói Hivatal iratai, Piazza Ágoston folyamodványa.; 2b_741_1867-68. Joseph Polytechnicum Igazgatói Hivatal iratai, Piazza Ágoston folyamodványa.; 2b_775_1867-68. Joseph Polytechnicum Igazgatói Hivatal iratai, Piazza Ágoston folyamodványa.

871. Pintér László

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 35.; törzskönyvi tételszám (Seite): 66.
szül: 1833, Nagysáp, Esztergom vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. dec. 27., nőtlen
fegy: tüzér, „reserve”
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

872. Pirovsky Sámuel

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 33.; törzskönyvi tételszám (Seite): 187.
szül: 1834, Korpona, Zólyom vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: kelmefestő
bi: 1864. dec. 6., nőtlen
fegy: huszár, 4. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

873. Pisar Jakob

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 10.; törzskönyvi tételszám (Seite): 109.
szül: 1834, Teplic, Szepes vármegye, katolikus
nyt: német, „szláv”
szak: kovács
bi: 1864. aug. 2., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint 1854. aug. 19. és 1864. jún. 30. között a cs. kir. seregben szolgált, átlépett az önkéntesek közé)
fegy: vadász, 14. vadászszázad
ub: 1866. október 18-án a la carbonerai csata (San Francisco Telixtlahuaca; Estado de Oaxaca) során eltűnt.

874. Platz Adolf

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 3.; törzskönyvi tételszám (Seite): 195.
szül: 1835, Nagyszeben, Szepienszék, evangélikus
nyt: német, magyar, román, lengyel
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 2., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint korábban a cs. kir. seregben szolgált. Belépés ideje: 1853. jún. 7.; Utolsó bejegyzés: 1858. okt. 17.)
fegy: vadász, 5. vadászszázad
ub: 1866. május 1-én a veracruzai (Estado de Veracruz) kórházban hunyt el.

875. Plohn Lipót

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 36.; törzskönyvi tételszám (Seite): 145.
szül: 1842, Szentmiklós, Csongrád vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: üveges
bi: 1865. jan. 24., nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: 1867 januárjában belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

876. Plott Károly

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 41.; törzskönyvi tételszám (Seite): 77.
szül: 1842, Bodajk, Fejér vármegye, katolikus
nyt: magyar, német
szak: nincs adat
bi: 1866. ápr. 14., nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

877. Plucsinszky János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 37.; törzskönyvi tételszám (Seite): 180.
szül: 1838, Kassa, Abaúj vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: pék
bi: 1865. febr. 4., özvegy
fegy: vadász, nincs adat
ub: 1866. október 18-án a la carboneri csata (Estado de Oaxaca) során hadifogságba esett.

878. Podmaniczky Jenő²⁰⁴⁴, báró

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 33.; törzskönyvi tételszám (Seite): 178.
szül: 1837, Pest, Pest-Pilis-Solt vármegye, evangélikus
nyt: magyar, német, francia, olasz
szak: nincs adat
bi: 1864. dec. 15., nőtlen
fegy: vadász, 14. vadászszázad, 1. oszt. hadnagy
ub: 1866. október 31-én hadifogságba esett „Oajaca”-nál (Oaxaca de Juarez, Estado de Oaxaca).

inf: Korán árvaságra jutott. Apai nagybátyja Podmaniczky János „felneveltette s mikor elvégezte tanulmányait, felszereléséről is gondoskodott” és anyagiilag is támogatta a katonának állt fiút, aki Vargha szerint „végigküzdötte” az 1859. évi háborút, ahol megsebesült. Nagybátyja egy idő után „kártyaadóságait azonban nem volt hajlandó vállalni, de a havi segítséget újra megajánlotta.”²⁰⁴⁵

1867-ben New-Orleans-ban (USA) hunyt el: Podmaniczky Mihály fia „Ödön báró, meghalt 1867-ben New-Orleansban, midőn a Miksa császár seregében vívott mexikói hadjáratból visszatért”.²⁰⁴⁶

879. Pokorny Hermann

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 4.; törzskönyvi tételszám (Seite): 167.
szül: 1832, Ladirak, Katonai Határőrvidék, katolikus
nyt: német, „szláv”, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 15., nőtlen
fegy: utász, 2. utászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

²⁰⁴⁴ Az 1990-ben közreadott Tardy-féle listán ld. Podmaniczky Ödön. TARDY 1990.

²⁰⁴⁵ VARGHA 1933.

²⁰⁴⁶ DOBY 1892. 30–31.; Ld. még: KEMPELEN 1914. 351.; *A Magyarország és a Nagyvilág a következőket közölte a haláláról:* „Leitter Mátyás cs. mexikói ezredes 1867. évi szeptember 12-en kelt 1132 számú levele kíséretében Amerikában elhalálozott báró Podmanitzky Jenő halotti bizonyítványát küldötte meg Pestvároshoz. Az okmány Aszódon tartózkodó rokonai értesítése végett a pestmegyei hatóságnak küldetett át.” *Magyarország és a Nagyvilág*, 3. évf. 51. sz. (1867. december 21.) 611.

880. Polák János, 1870-től: Pókay János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 21.; törzskönyvi tételszám (Seite): 12.
szül: 1829, Pápa, Veszprém vármegye, katolikus
nyt: nincs adat [német, magyar, olasz, francia, lengyel, latin]
szak: nincs adat
bi: 1864. ápr. 23., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, az erre vonatkozó adatokat ld. a bővebb életrajzban, átlépett az önkéntesek közé)
fegy: vadász, őrnagy a 2. vadászzászlóaljnál
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

inf: Bővebb életrajzát ld.: Tipikus és atipikus életutak.

881. Pollák Ignác

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 9.; törzskönyvi tételszám (Seite): 10.
szül: 1835, Belatinc, Zala vármegye, katolikus
nyt: magyar, német, szlovén
szak: kereskedősegéd
bi: 1864. szept. 13., nőtlen
fegy: vadász, 12. vadászs század
ub: 1867. január 20-án belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

882. Pollák Mihály

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 6.; törzskönyvi tételszám (Seite): 10.
szül: 1832, Tótújfalu, Pozsony vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 16., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint korábban a cs. kir. seregben szolgált. Belépés ideje: 1853. márc. 4.; Utolsó bejegyzés: 1861. márc. 6.)
fegy: vadász, 17. vadászs század
ub: 1866. március 30-án Soyaltepecnél (San Miguel Soyaltepec, Estado de Oaxaca) eltűnt.

883. Pompek Ferenc

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 17.; törzskönyvi tételszám (Seite): 180.
szül: 1827, Székesfehérvár, Fejér vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: kőműves
bi: 1864. szept. 20., nőtlen
fegy: vadász, 14. vadászs század
ub: 1865. július 14-én elesett „Oajaca”-nál (Oaxaca de Juárez, Estado de Oaxaca).

884. Pongrátz Ferenc

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 27.; törzskönyvi tételszám (Seite): 100.
szül: 1829, Kerca, Vas vármegye, református
nyt: magyar, német
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 1., nőtlen
fegy: huszár, 1. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

eingf: A hazatért „mexikoi oszt. legionáriusoknak kik Vas megyei illetőségük vagy ott tartózkodni szándékoznak” névjegyzékén ld.: Pongrátz Ferenc; szül. idő és hely: 1829, „Kertza”; református, nőtlen, aktuális bevételi forrása nem volt, „ezentuli tartózkodási helye”: „Kertza”, „kereseti foglalkozása”: nincs adat.²⁰⁴⁷

885. Pootz Ferenc, helyesen Belohorszky János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 2.; törzskönyvi tételszám (Seite): 140.
szül: 1827, Acsa, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: szabó
bi: 1864. aug. 17., nőtlen
fegy: vadász, 3. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

eingf: Azonosnak véljük azzal a „Poós” nevű őrmesterrel, akiről Móricz Pál az alábbiakat közli: „Az Üllői-úti barátságban 1869-ből Villoner tizedes volt a pesti honvédek egyik szobaparancsnoka, a szolgálatvezető őrmestert meg Poós-nak hívták. Poós őrmester igen művelt, világlátott, tapasztalt ember volt. Annak idején a »regulárisoknál« (a közös hadseregben) mint tiszt szolgált. Miksa császárral Mexikóban is harcolt”.²⁰⁴⁸ Pootz Ferenc a *Budapesti Hírlap* és a *Vasárnapi Újság* gyászjelentése szerint 1901 nyarán hunyt el Ipolyságon (Hont vármegye). Előbbi, mint „volt negyvennyolcas honvédőrmester”-t említi személyét.²⁰⁴⁹

²⁰⁴⁷ MNL VaML Alisp. Közig. ir. 491/a/1867.

²⁰⁴⁸ MÓRICZ é.n. 34.

²⁰⁴⁹ *Budapesti Hírlap*, 21. évf. 220. sz. (1901. augusztus 12.) 4.; *Vasárnapi Újság*, 48. évf. 33. sz. (1901. augusztus 18.) 537.

886. Poóts Károly

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 6.; törzskönyvi tételszám (Seite): 160.
szül: 1835, Lovászi, Nyitra vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”, román
szak: ács
bi: 1864. aug. 17., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint korábban a cs. kir. seregben szolgált. Belépés ideje: 1854. ápr. 24.; Utolsó bejegyzés: 1862. júl. 18.)
fegy: vadász, 13. vadászszázad, fővadász
ub: 1866. szeptember 23-án elesett Tulancingonál (Tulancingo de Bravo, Estado de Hidalgo).

887. Pópa Gábor

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 11.; törzskönyvi tételszám (Seite): 154.
szül: 1832, Rigyik, Bihar vármegye, ortodox
nyt: magyar, román
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 26., nőtlen
fegy: huszár, 1. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

einf: A hazatért „*mexikoi oszt. legionáriusknak kik Bihar megyei illetőségük vagy ott tartózkodni szándékoznak*” névjegyzékén ld.: Pópa Gábor; szül. idő és hely: 1832, Rigyik; ortodox, nőtlen, aktuális bevételi forrása nem volt, „ezentuli tartózkodási helye”: Nagyvárad, „kereseti foglalkozása”: nincs adat.²⁰⁵⁰

888. Popovics I. István

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 3.; törzskönyvi tételszám (Seite): 74.
szül: 1833, Bukóc, Bereg vármegye, görögkatolikus
nyt: magyar, rutén, latin
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 24. nőtlen
fegy: vadász, 4. vadászszázad
ub: 1867. január 20-án belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

889. Popovics II. István

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 4.; törzskönyvi tételszám (Seite): 89.
szül: 1832, Nagyvárad, Bihar vármegye, ortodox
nyt: magyar, német, román
szak: nincs adat
bi: 1864. szept. 13., nőtlen
fegy: vadász, 6. vadászszázad
ub: 1866. szeptember 27-én dezertált és önkényesen visszamaradt.

²⁰⁵⁰ MNL HBML IV. 256. 18. d. 245/1867.

890. Popp Nándor/Ferdinánd

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 21.; törzskönyvi tételszám (Seite): 170.
szül: 1835, Milánó, Lombardia, katolikus
nyt: nincs adat
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 3., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint korábban a cs. kir. seregben szolgált. Belépés ideje: 1851. okt. 14.)
fegy: tüzérség, főhadnagy, tüzér technikai szolgálat
ub: 1865. október 24-én kilépett a szolgálatból.

einfl: Bővebb életrajzát ld.: Tipikus és atipikus életutak.

891. Poppovits Juon

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 19.; törzskönyvi tételszám (Seite): 148.
szül: 1831, Birkis, Krassó vármegye, görögkatolikus
nyt: német, román, magyar, olasz
szak: nincs adat
bi: 1864. okt. 7., nőtlen
fegy: vadász, 5. vadászszázad
ub: 1866. június 16-án elesett a santa gertrudisi csatában (Camargo, Estado de Tamaulipas).

892. Popovits Konstantin

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 42.; törzskönyvi tételszám (Seite): 64.
szül: 1833, Lugos, Krassó vármegye, ortodox
nyt: német, magyar, román, szerb
szak: nincs adat
bi: 1866. ápr. 17., nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

893. Porter József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 6.; törzskönyvi tételszám (Seite): 11.
szül: 1831, Miskolc, Borsod vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: szabó
bi: 1864. júl. 17., nőtlen
fegy: vadász, 18. vadászszázad
ub: 1866. október 18-án a la carbonerai csata (San Francisco Telixtlahuaca; Estado de Oaxaca) során eltűnt.

894. Posch Ferenc

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 1.; törzskönyvi tételszám (Seite): 138.
szül: 1832, Buda, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: asztalos
bi: 1864. aug. 5.; nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint 1849. december 29-én önkéntesként állt be a magyar honvédseregbe. 1851. márc. 1. és 1861. november 1. között a cs. kir. seregben szolgált)
fegy: vadász, 2. vadászszázad, fővadász
ub: 1865. augusztus 22-én a campechei kórházban (Estado de Campeche) hunyt el.

895. Postl Franz

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 42.; törzskönyvi tételszám (Seite): 58.
szül: 1832, Mosonmagyaróvár, Moson vármegye, katolikus
nyt: német
szak: nincs adat
bi: 1866. ápr. 16., nőtlen (korábban a cs. kir. haderő hadseregellátásnál szolgált)
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

896. Postl György

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 3.; törzskönyvi tételszám (Seite): 47.
szül: 1839, Lugos, Krassó vármegye, katolikus
nyt: nincs adat (korábbi katonai törzslapján: német, olasz, magyar, román)
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 15., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint korábban a cs. kir. seregben szolgált. Belépés ideje: 1860. szept. 24.; Utolsó bejegyzés: 1862. júl. 6.)
fegy: vadász, 4. vadászszázad, örvezető
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

897. Potzik János, helyesen Paisek János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 43.; törzskönyvi tételszám (Seite): 49.
szül: 1831, Écs, Győr vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: takács
bi: 1866. ápr. 26., nőtlen (korábban a cs. kir. 10. huszárezrednél szolgált)
fegy: huszár, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

898. Pozsár Imre

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 32.; törzskönyvi tételszám (Seite): 49.
szül: 1831, Kiskunlacháza, Kiskun kerület, református
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: kovács
bi: 1864. nov. 2., nőtlen
fegy: huszár, 1. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

inf: A hazatért „mexikoi oszt. legionáriusoknak kik Jász-Kun kerületi illetőségűek vagy ott tartózkodni szándékoznak” névjegyzékén ld.: Pozsár Imre; szül. idő és hely: 1830, Kiskunlacháza; református, nőtlen, aktuális bevételi forrása nem volt, „ezentuli tartózkodási helye”: Kiskunlacháza, „kereseti foglalkozása”: kovács.²⁰⁵¹

899. Pöczel József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 33.; törzskönyvi tételszám (Seite): 175.
szül: 1831, Nagyikinda, Torontál vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, szerb, román, lengyel
szak: pincér
bi: 1864. dec. 9., nőtlen
fegy: vadász, 18. vadászsorozat
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 14.

900. Pöntör László

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 25.; törzskönyvi tételszám (Seite): 72.
szül: 1824, Keszthely, Zala vármegye, katolikus
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. okt. 29., nőtlen
fegy: huszár, 2. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

inf: Az 1848–1849-es szabadságharc zalai honvédjeinek névsorában ld: keszthelyi illetőségű személyek; „Pöntör László „földm., közv., 61. honv. zlj.”.²⁰⁵²

²⁰⁵¹ MNL JNSZML. IV. 254. A Jászkun Kerület Alkapitányának iratai. 4621/1867

²⁰⁵² ÁRKOVICS–CSOMOR–MOLNÁR–OLÁHNÉ SZAKÁLY 1992. 329.

901. Prohászka Franz

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 7; törzskönyvi tételszám (Seite): 70.
szül: 1832, Radvány (ma Besztercebánya része), Zólyom vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: aranyfűst gyártó
bi: 1864. aug. 21., nőtlen
fegy: vadász, 10. vadászszázad
ub: 1866. október 31-én hadifogságba esett „Oajaca”-nál (Oaxaca de Juárez, Estado de Oaxaca).

902. Prinner Mihály

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 36.; törzskönyvi tételszám (Seite): 149.
szül: 1838, Rudna, Temes vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: kereskedősegéd
bi: 1865. jan. 12., nőtlen
fegy: huszár, nincs adat
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

903. Prokop Johann

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 37.; törzskönyvi tételszám (Seite): 172.
szül: 1836, Pozsony, Pozsony vármegye, katolikus
nyt: német
szak: inas
bi: 1865. jan. 26., nőtlen
fegy: huszár, nincs adat
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

904. Prokopp Gusztáv

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 12.; törzskönyvi tételszám (Seite): 190.
szül: 1837, Éberhárd, Pozsony vármegye, katolikus
nyt: német, horvát
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 23., nőtlen
fegy: vadász, 8. vadászszázad
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

905. Pucsek András

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 6.; törzskönyvi tételszám (Seite): 110.
szül: 1833, Lónyabánya, Nógrád vármegye, evangélikus
nyt: „szláv”, magyar
szak: cserzővarga
bi: 1864. aug. 4., nőtlen
fegy: vadász, 9. vadászszázad
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

906. Punzengruber Lajos

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 8.; törzskönyvi tételszám (Seite): 200.
szül: 1826, Buda, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. szept. 8., nőtlen
fegy: vadász, 12. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

907. Purceilli Nikolaus

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 17.; törzskönyvi tételszám (Seite): 188.
szül: 1832, Borgóprund, Besterce Vidéke, ortodox
nyt: német, román, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. szept. 19., nőtlen
fegy: vadász, 18. vadászszázad
ub: Laibachban eltűnt (időpont nincs feltüntetve)

908. Putzbacher Pál

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 41.; törzskönyvi tételszám (Seite): 78.
szül: 1839, Székesfehérvár, Fejér vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1866. ápr. 14., nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

909. Pyber Mihály, nemes, gyerkényi

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 192.

szül: 1830, Baromlak, Komárom vármegye, katolikus

nyt: magyar, német, olasz, francia

szak: nincs adat

bi: 1864. szept. 17., nőtlen

fegy: huszár, 5. huszárszázad, tizedes

ub: 1865. szeptember 12-én a pueblai (Heroica Puebla de Zaragoza, Estado de Puebla) kórházban hunyt el.

eing: Édesapja Gyerkényi Pyber Ignác 1858 novemberében a *Budapesti Hirlap*-ban három lapszámban is hirdetésben hívta fel a figyelmet arra, hogy fiának „semmi szin alatt, se pénzt se más pénzérétket ne hitelezzenek, különben pénzüket elveszítik”, mert a nevezett személy semmilyen tulajdonnal nem rendelkezett és édesapja megtagadta az adósságai rendezését.²⁰⁵³ 1861-ben Komárom vármegye választott rendszerinti esküdtje.²⁰⁵⁴ Családfáját közli Csizmadia János.²⁰⁵⁵

²⁰⁵³ *Budapesti Hirlap*, 6. évf. 277. sz. (1858. december 3.) 8.; 278. sz. (1858. december 4.) 9.; 279. sz. (1858. december 5.) 4.

²⁰⁵⁴ Ld. Macse, Magyar Családtörténeti Adattár, <http://www.macse.org/gudenus/mcsat/fam.aspx?id=89679> [2016. 09. 16.]

²⁰⁵⁵ CSIZMADIA 1905. 46–47.

VIII. 19. / R**910. Racstle Alois**

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 27.; törzskönyvi tételszám (Seite): 51.
szül: 1835, Eszék, Szlavónia (Verőce vármegye), katolikus
nyt: német, magyar, olasz
szak: nincs adat
bi: 1864. okt. 24., nőtlen
fegy: vadász, 2. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

911. Radanovits Emil

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 31.; törzskönyvi tételszám (Seite): 172.
szül: 1830, Siklós, Baranya vármegye, ortodox
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: pék
bi: 1864. dec. 8., nőtlen
fegy: huszár, 3. huszárszázad
ub: 1866. október 18-án a la carbonerai csata (San Francisco Telixtlahuaca; Estado de Oaxaca) során hadifogságba esett.

912. Radinovics Alexander

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 6.; törzskönyvi tételszám (Seite): 37.
szül: 1834, Zimony, Szerém vármegye, ortodox
nyt: német, román, szerb
szak: vándorkereskedő
bi: 1864. júl. 16., nőtlen
fegy: vadász, 9. vadászszázad, 1. oszt. fővadász
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

913. Radocay Nikolaus

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 21.; törzskönyvi tételszám (Seite): 148.
szül: 1844, Cvitkovic (?), „Horvátország”, katolikus
nyt: nincs adat [német, francia]
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 3., nőtlen (korábbi cs. kir. katonai törzslapja is csatolva és a mexikói sereg katonai törzslapjára is rávezették a korábbi adatait, mely szerint 1863. szeptember 1-től a cs. kir. seregben szolgált, átlépett az önkéntesek közé)
fegy: tüzér, 2. tüzérüteg, 2. oszt. hadnagy
ub: 1866. június 16-án elesett a santa gertrudisi csatában (Camargo, Estado de Tamaulipas).

914. Rahservich Georg

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 10. (32.); törzskönyvi tételszám (Seite): 146. (69.)
szül: 1840, Fiume, „Horvátország” (Tengermellék), ortodox
nyt: német, „szláv”, szlovén, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 15., nőtlen
fegy: nincs adat²⁰⁵⁶
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

915. Raicovics Adolf

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 24.; törzskönyvi tételszám (Seite): 77.
szül: 1832, Zombor, Bács-Bodrog vármegye, ortodox
nyt: német, szerb, magyar
szak: kereskedősegéd
bi: 1864. okt. 19., nőtlen
fegy: vadász, 2. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

916. Rajky János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 32.; törzskönyvi tételszám (Seite): 82.
szül: 1829, Kám, Vas vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: kertész
bi: 1864. nov. 3., nőtlen
fegy: huszár, 2. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

einf: A hazatért „mexikoi oszt. legionáriusknak kik Vas megyei illetőségük vagy ott tartózkodni szándékoznak” névjegyzékén ld.: Raiky János; szül. idő és hely: 1830, „Kamony”; katolikus, nőtlen, aktuális bevételi forrása nem volt, „ezentuli tartózkodási helye”: Szombathely, „kereseti foglalkozása”: kertész.²⁰⁵⁷

917. Ratzenberger János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 3.; törzskönyvi tételszám (Seite): 109.
szül: 1834, Moson (Ma Mosonmagyaróvár része), Moson vármegye, katolikus
nyt: magyar, német
szak: ács
bi: 1864. júl. 28., nőtlen
fegy: utász, 1. utászszázad
ub: 1865. november 23-án dezertált „Oajaca” állomásnál (?) (Estado de Oaxaca).

²⁰⁵⁶ Neve a Grundbuch-Indexből hiányzik.

²⁰⁵⁷ MNL VaML Alisp. Közig. ir. 491/a/1867.

918. Rác József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 17.; törzskönyvi tételszám (Seite): 29.
szül: 1834, Zenta, Bács-Bodrog vármegye, katolikus
nyt: magyar, német, szerb, román
szak: zenész
bi: 1864. szept. 2., nőtlen
fegy: vadász, 7. vadászszázad, százados
ub: 1866. október 18-án a la carbonerai csata (San Francisco Telixtlahuaca; Estado de Oaxaca) során hadifogságba esett.

919. Ráskay Lajos, nemes

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 4.; törzskönyvi tételszám (Seite): 168.
szül: 1828, Zengg, „Horvátország” (Katonai Határőrvidék), katolikus
nyt: német, francia, olasz, „szláv”, magyar
szak: francia nyelvtanár
bi: 1864. aug. 22., nőtlen
fegy: vadász, 6. vadászszázad, őrvezető
ub: 1865. november 22-én elesett Tlapacoyánnál (Estado de Veracruz).

empf: Személyét azonosnak gondoljuk azon Ráskay Jánossal, aki Deák Ágnes kutatásai szerint az 1850-es években Kempen konfidensei²⁰⁵⁸ közé tartozott. Ráskay tisztként szolgált a császári hadseregben, majd egy részleteiben nem ismert köztörvényes bűntette miatt négy esztendei várfogságra ítélték. Az államrendőrség 1854 nyarán küldte Erdélybe azzal a céllal, hogy többek között mérje fel az ott uralkodó közhangulatot és „Kempen Ráskayn keresztül az erdélyi rendőri hatóságok működéséről is információkhoz kívánt jutni”. A konfidens ezen tevékenysége során megfordult számos településen, azonban szervezkedésre utaló nyomokat nem talált. 1850 decemberében már arról érkeztek jelentések Kempenhez, hogy „Ráskay Marosvásárhely környékén pénzeket próbált titkosrendőri megbízásra hivatkozva kizsarolni, s a járási előljárótól is előleget kért”, ami miatt letartóztatták, de felsőbb utasításra szabadon engedték, azonban ügyében csendőri vizsgálatot folytattak. Ezt követően Fiuméba toloncolták (eredeti lakóhelyére), két évvel később 1856-ban felkereste Bécset, azonban Kempen kiutasította onnan. Ezt követően Bukarestben élt nyelvtanárként és 1860 tavaszán Kempen menesztését követően ismét ügynöki alkalmazást kért, de Deák Ágnes kutatása szerint nincs arra utaló adat, hogy ismét alkalmazást nyert volna.²⁰⁵⁹

²⁰⁵⁸ Értsd: besúgó.

²⁰⁵⁹ DEÁK 2015. 231–232. és uo. 108. sz. lábjegyzet.

920. Rátz Antal

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 22.; törzskönyvi tételszám (Seite): 42.
szül: 1834, Komárom, Komárom vármegye, református
nyt: német, magyar
szak: mészáros
bi: 1864. okt. 5., nőtlen
fegy: huszár, 2. huszárszázad
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

921. Recsobek Márton

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 82.
szül: 1823, Vác, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: német, olasz, magyar, „szláv”
szak: szíjgyártó
bi: 1864. aug. 9., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint korábban a cs. kir. seregben szolgált. Belépés ideje: 1857. szept. 28.; Utolsó bejegyzés: 1862. nov. 1.)
fegy: ulánus²⁰⁶⁰, 1. ulánusszázad
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

922. Regényi Rezső/Rudolf

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 32.; törzskönyvi tételszám (Seite): 57.
szül: 1829, Radna, Arad vármegye, katolikus
nyt: magyar, német, román, „szláv”, angol, francia
szak: hivatalnok
bi: 1864. nov. 10., nőtlen
fegy: huszár, 3. huszárszázad
ub: 1865. október 16-án átlépett a Mexikói Császári Csendőrséghez.

enf: A mexikói nemzeti levéltárban található dokumentumok alapján 1866. nyaráig a császári testőrségben szolgált. A 1866. augusztus 18-án kérte az áthelyezését a lovassághoz, végül 1866. szeptember 22-től hadnagyi ranggal a Mexikói Császári Csendőrség guadaljarai parancsnokságához (kezdetben a Santiago de Querétaro városihoz tervezték kinevezni) küldték szolgálatra.²⁰⁶¹ (Úgy gondoljuk, hogy a katonai törzslapon szereplő utolsó bejegyzéshez tévesen került az 1865. év) 1867. január 24-én saját kérésére felmentették a szolgálat alól.²⁰⁶²

A clevelandi *Szabadság* című amerikai magyar folyóirat egyik 1899-es számában érdekes felhívás szerepel, „Egy 48-as honvéd érdekében” címmel, amelyben pénzgyűjtést hirdettek egy magyar honpolgár részére, aki hosszú időt követően szeretett volna hazatérni szülőföldjére. Ebben részletes ismertetést közöltek az akkoriban Colorado államban élő szerencsétlenül járt öreg magyar

²⁰⁶⁰ Katonai törzslapja szerint, mint huszár lépett be a mexikói önkéntes seregbe.

²⁰⁶¹ AGNM, México Independente, Gobernación y Relaciones Exteriores, Segundo Imperio, Caja num. 50. Exp. 22.

²⁰⁶² AH SDN Operaciones Militares, XI/481.3/7798.

élettörténetéről: „Globevilleből,²⁰⁶³ Colo.²⁰⁶⁴ Levelet vettünk, mely megható szavakkal ecseteli egy 1848-49-es honvéd sorsát. Regényi Weisz Rudolf a neve. Bem tábornok alatt szolgált, kapitányságig vitte föl és több csatában vett részt, legutoljára a segesváriban, hol meg is sebesült. Azóta mint menekült bejárta a fél világot, többi közt Miksa császárt is szolgálta Mexikóban. Próbált sok mindenféle úton módon boldogulni, de a sors mindenütt üldözte. Coloradoban aranyásáshoz fogott, de míg a bányában dolgozott, pénze és okiratai Puebloban egy tüzvész alkalmával odaégték. Az érdekében Budapestre érkezett levelek válasz nélkül maradtak. Az öreg ember most mint edény mosogató tengeti keserves napjait, de kezei reszketnek, és mindenünnen elbocsátják rövid idő múlva gyöngesége miatt. Egyedüli óhaja hogy még egyszer visszakerülhessen szülőhazájába, hogy legalább hazai földben találjon majd örök nyugodalmat.”²⁰⁶⁵ A *Szabadság* szerkesztőségének végül elegendő pénzösszeget sikerült összegyűjtenie az öreg honvéd részére – több lapszámon keresztül közölték az adományozók neveit és az addig befolyt összegeket – és nemcsak hazautazását szervezték meg, hanem a budapesti honvédmenházban történő elhelyezését is.²⁰⁶⁶ Bona Gábor újabb kutatásai alapján hazatérését követően a Honvéd Menház lakója lett, azonban a következő évben kilépett onnan. 1890-től a Pest városi Honvédegylet tagja volt.²⁰⁶⁷

923. Rehling Franz

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 9.; törzskönyvi tételszám (Seite): 6.
szül: 1834, Tarcsafürdő, Vas vármegye, katolikus
nyt: német, olasz
szak: mészáros
bi: 1864. szept. 13., nőtlen
fegy: utász, 2. utászs század, főutász
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

924. Reidl István

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 27.; törzskönyvi tételszám (Seite): 119.
szül: 1833, Doborján, Sopron vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: pék
bi: 1864. okt. 29., nőtlen
fegy: vadász, 3. vadászs század
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

²⁰⁶³ Ma Denver része.

²⁰⁶⁴ Colorado állam.

²⁰⁶⁵ *Szabadság*, (Cleveland, Ohio, USA), 9. évf. 28. sz. (1899. július 13.) 6.; Közli: *Budapesti Hírlap*, 19. évf. 204. sz. (1899. július 25.) 5.

²⁰⁶⁶ *Szabadság*, (Cleveland, Ohio, USA), 9. évf. 30. sz. (1899. július 27.) 2.; 34. sz. (1899. augusztus 24.) 3.; 35. sz. (1899. augusztus 31.) 3.; 36. sz. (1899. szeptember 7.) 3.; 37. sz. (1899. szeptember 14.) 7.; 39. sz. (1899. szeptember 28.) 3.; 41. sz. (1899. október 12.) 7.; 45. sz. (1899. november 9.) 2.

²⁰⁶⁷ Ld. BONA GÁBOR: *Az 1848/49-es szabadságharc tisztikara*, javított és bővített online változat: <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Bona-bona-tabornokok-torzstisztek-1/> (Utolsó megtekintés: 2020. május 18.)

925. Reingrabner Mátyás

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 28.; törzskönyvi tételszám (Seite): 120.
szül: 1819, Szentgyörgy, Pozsony vármegye, evangélikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: ács
bi: 1864. nov. 13., nőtlen
fegy: vadász, 11. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

926. Reischel Pál

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 18.; törzskönyvi tételszám (Seite): 153.
szül: 1824, Récény, Sopron vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: pék
bi: 1864. szept. 26., nőtlen
fegy: vadász, 17. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

927. Reisz Henrik

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 26.; törzskönyvi tételszám (Seite): 39.
szül: 1828, Kapnikbánya, Szatmár vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, román
szak: nincs adat
bi: 1864. okt. 28., nőtlen
fegy: huszár, 1. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

928. Reiter Jakab

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 18. (26.); törzskönyvi tételszám (Seite): 60. (40.)
szül: 1837, Vác, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: bognár
bi: 1864. szept. 13., nőtlen
fegy: utász, 2. utászszázad
ub: 1864. november 6-án elbocsátották.

929. Repkó István

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 36.; törzskönyvi tételszám (Seite): 163.
szül: 1829, Jamnik, Szepes vármegye, katolikus
nyt: „szláv”, magyar
szak: nincs adat
bi: 1865. jan. 4., nőtlen
fegy: huszár, nincs adat
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

inf: Esetleg azonos azzal a Repkó Sándorral, aki a 19. század második felében Havannában élt.²⁰⁶⁸

930. Repser Dániel

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 10.; törzskönyvi tételszám (Seite): 72.
szül: 1834, Brassó, Brassó Vidék, evangélikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 25., nőtlen
 (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint korábban a cs. kir. seregben szolgált. Belépés ideje: 1860. okt. 23.; Utolsó bejegyzés: 1861. jún. 16.)
fegy: vadász, 14. vadászszázad, fővadász
ub: 1866. október 18-án a la carbonerai csata (San Francisco Telixtlahuaca; Estado de Oaxaca) során hadifogságba esett.

931. Repser Ferdinánd

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 12.; törzskönyvi tételszám (Seite): 78.
szül: 1837, Nagyszeben, Szebenszék, katolikus
nyt: magyar, német, román
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 16., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint 1854. szept. 22. és 1864. júl. 16. között a cs. kir. seregben szolgált, átlépett az önkéntesek közé)
fegy: vadász, 18. vadászszázad, alvadász
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

²⁰⁶⁸ Torbágyi Péter egyik munkájában megemlíti, hogy az 1860-es években érkezett Kubába az Abaúj megyei születésű Repkó Sándor, aki a havannai Pasaje Hotel tolmácsaként dolgozott. 1895-ben több sajtóorgánumban is beszámolt Repkó János havannai magyar hoteltulajdonos esetéről, aki, mint említik „még a nagy kivándorlás előtt elhagyta Magyarországot s akkor kelt át a tengeren, mikor az azon túleső országokban még könnyebb volt a boldogulás.” TORBÁGYI 2004. 278.; *Budapesti Hírlap*, 15. évf. 332. sz. (1895. december 4.) 8.; *Pesti Hírlap*, 17. évf. 33. sz. (1895. december 4.) 10.; *Székelly Nemzet*, 13. évf. 183. sz. (1895. december 6.) 3.

932. Reskovics Mátyás

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 1.; törzskönyvi tételszám (Seite): 48.
szül: 1835, Ulósa, Szepes vármegye, katolikus
nyt: magyar, német, „szláv”, latin
szak: diák
bi: 1864. júl. 20., nőtlen
fegy: huszár, 3. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

933. Rezanič Janko

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 14.; törzskönyvi tételszám (Seite): 80.
szül: 1834, Muracsány, „Horvátország” (Zala vármegye), katolikus
nyt: horvát, olasz
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 11., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint 1854. jún. 19. és 1864. aug. 11. között a cs. kir. seregben szolgált, átlépett az önkéntesek közé)
fegy: ulánus, 1. ulánusszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

934. Richinger Karl, nemes

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 39.; törzskönyvi tételszám (Seite): 1.
szül: 1838, Sopron, Sopron vármegye (grazi illetőségű), katolikus
nyt: német
szak: nincs adat
bi: 1865. febr. 14., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint 1854. dec. 20. és 1865. febr. 17. között a cs. kir. seregben szolgált, átlépett az önkéntesek közé)
fegy: vadász, nincs adat
ub: 1866. október 18-án a la carbonerai csata (San Francisco Telixtlahuaca; Estado de Oaxaca) során hadifogságba esett.

935. Rigo Johann/Ignaz

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 44.; törzskönyvi tételszám (Seite): 61.
szül: 1834, Lugos, Krassó vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, román
szak: molnár
bi: 1866. ápr. 28., nőtlen (korábban a cs. kir. csendőrségnél és a 10. huszárezrednél szolgált)
fegy: huszár, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került) [Elbocsátás ideje: 1866. máj. 24/23.?, Entlassungs-Certificat]

936. Rivelli Andreas

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 30.; törzskönyvi tételszám (Seite): 176.
szül: 1818, Fiume, „Horvátország” (Tengermellék), katolikus
nyt: német, olasz, horvát
szak: nincs
bi: 1864. nov. 29., nőtlen
fegy: vadász, 17. vadászszázad, örvezető
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

937. Romancsik István

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 35.; törzskönyvi tételszám (Seite): 194.
szül: 1838, Esztergom, Esztergom vármegye, katolikus
nyt: magyar, német
szak: molnár
bi: 1865. jan. 8., nőtlen
fegy: vadász, 18. vadászszázad
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

938. Rosenthal János József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 23.; törzskönyvi tételszám (Seite): 182.
szül: 1836, Mezőkovácsháza, Csanád vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. okt. 14., nőtlen
fegy: huszár, 2. huszárszázad
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

einf: 1867. február 19-én első zászlóssá léptették elő a mexikói császári huszárságnál.²⁰⁶⁹

939. Rosenthal Konstantin Márton

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 23.; törzskönyvi tételszám (Seite): 183.
szül: 1840, Mezőkovácsháza, Csanád vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. okt. 14., nőtlen
fegy: vadász, 14. vadászszázad
ub: 1866. október 26-án átlépett a Mexikói Császári Csendőrséghez.

²⁰⁶⁹ AH SDN Operaciones Militares, XI/481.3/7802.

940. Rosenzweig Josef

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 28.; törzskönyvi tételszám (Seite): 141.
szül: 1832, Bukarest, Havasalföld (pécsi illetőségű), katolikus
nyt: német, román, „szláv”
szak: szolga
bi: 1864. nov. 14., nőtlen
fegy: huszár, 1. huszárszázad
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

941. Rosinetz János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 11.; törzskönyvi tételszám (Seite): 46.
szül: 1831, Huszt, Máramaros vármegye, görögkatolikus
nyt: rutén, magyar, román, német
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 19., nőtlen
fegy: vadász, 15. vadászs század
ub: 1866. június 16-án a santa gertrudisi csata (Estado de Tamaulipas) során hadifogságba esett, majd önként Mexikóban maradt.

942. Rostasy Josef

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 44.; törzskönyvi tételszám (Seite): 83.
szül: 1832, Veszprém, Veszprém vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: hentes, szövet és tollkészítő
bi: 1866. ápr. 29., nőtlen (korábban a cs. kir. 19. gyalogezrednél szolgált)
fegy: huszár, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

943. Rósz Ágost

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 32.; törzskönyvi tételszám (Seite): 128.
szül: 1838, Kőszeg, Vas vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: fazekas
bi: 1864. nov. 29., nőtlen
fegy: vadász, 18. vadászs század
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

eing: A hazatért „mexikoi oszt. legionáriusknak kik Vas megyei illetőségük vagy ott tartózkodni szándékoznak” névjegyzékén ld.: Rosz Ágoston; szül. idő és hely: 1838, Kőszeg; katolikus, nőtlen, aktuális bevételi forrása nem volt, „ezentuli tartózkodási helye”: „Nekemrant” (?), „kereseti foglalkozása”: fazekas.²⁰⁷⁰

²⁰⁷⁰ MNL VaML Alisp. Közig. ir. 491/a/1867.

944. Roth János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 25.; törzskönyvi tételszám (Seite): 126.
szül: 1827, Szeged, Csongrád vármegye, református
nyt: német, magyar
szak: asztalos
bi: 1864. okt. 29., nőtlen
fegy: vadász, 2. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

945. Rothammer Lajos

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 11.; törzskönyvi tételszám (Seite): 158.
szül: 1837, Kassa, Abaúj vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, szlovák
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 25., nőtlen
fegy: vadász, 16. vadászszázad
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

946. Rott Sándor

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 1.; törzskönyvi tételszám (Seite): 184.
szül: 1833, Pest, Pesti-Pilis-Soltkiskun vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: cipész
bi: 1864. aug. 1., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint 1854. márc. 3. és 1864. jún. 30. között a cs. kir. seregben szolgált, átlépett az önkéntesek közé)
fegy: utász, 1. utászszázad
ub: 1866. február 16-án áthelyezték a 11. vadászszázadhoz, későbbi sorsa nem ismert.

947. Rozboril Jakob

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 33.; törzskönyvi tételszám (Seite): 198.
szül: 1830, Egbell, Nyitra vármegye, katolikus
nyt: „szláv”, német
szak: napszámos
bi: 1864. dec. 6., nőtlen
fegy: huszár, 4. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

948. Rozič Ludwig

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 12.; törzskönyvi tételszám (Seite): 48.
szül: 1824, Eszék, „Szlavónia” (Verőce vármegye), katolikus
nyt: német, olasz, magyar, „szláv”,
szak: gyógyszerészség
bi: 1864. júl. 23., nőtlen
fegy: nincs adat, nincs adat
ub: 1866. október 18-án a la carbonerai csata (San Francisco Telixtlahuaca; Estado de Oaxaca) során hadifogságba esett.

949. Rögler Edmund

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 13.; törzskönyvi tételszám (Seite): 78.
szül: 1841, Pest, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 18., nőtlen
fegy: tüzér, 1. tüzéruteg
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

950. Röhrich Viktor

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 41.; törzskönyvi tételszám (Seite): 90.
szül: 1837, Buda, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: gépész
bi: 1866. ápr. 11., nőtlen (korábban a cs. kir. 2. tüzérezrednél szolgált)
fegy: tüzér, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

951. Römer Gustav

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 41.; törzskönyvi tételszám (Seite): 93.
szül: 1839, Lugos, Temes vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, román, horvát
szak: nincs adat
bi: 1866. ápr. 16., nőtlen (korábban a cs. kir. 16. és 53. gyalogezrednél szolgált)
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került) [Elbocsátás ideje: 1866. máj. 24., Entlassungs-Certificat]

952. Rummel Ignác

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 24.; törzskönyvi tételszám (Seite): 79.
szül: 1831, Győr, Győr vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. okt. 12., nőtlen
fegy: vadász, 1. vadászszázad
ub: 1866. október 18-án a la carbonerai csata (San Francisco Telixtlahuaca; Estado de Oaxaca) során hadifogságba esett.

953. Rupler János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 30.; törzskönyvi tételszám (Seite): 52.
szül: 1830, Nagymarton, Sopron vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: ács
bi: 1864. nov. 24., nőtlen
fegy: vadász, 15. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

954. Ruska Alexander

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 31.; törzskönyvi tételszám (Seite): 104.
szül: 1833, Esztergom, Esztergom vármegye, katolikus
nyt: német, „szláv”
szak: kovács
bi: 1864. nov. 30., nőtlen
fegy: vadász, 15. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

VIII. 20. / S

955. Sahin Lajos

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 86.
szül: 1824, Szovát, Szabolcs vármegye, református
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 15. nőtlen
fegy: huszár, 5. századszázad, tizedes
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

empf: A hazatért „mexikói oszt. legionáriusknak kik Szabolcs megyei illetőségűek vagy ott tartózkodni szándékoznak” névjegyzékén ld.: Sajin Lajos; szül. idő és hely: 1824, Szovát; református, nőtlen, aktuális bevételi forrása nem volt, „ezentuli tartózkodási helye”: Szovát, „kereseti foglalkozása”: nincs adat.²⁰⁷¹

956. Sahlhausen Móricz, báró

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 32.; törzskönyvi tételszám (Seite): 166.
szül: 1832, Kassa, Abaúj vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, francia, olasz, román
szak: nincs adat
bi: 1864. dec. 9., nőtlen
fegy: huszár, 3. századszázad
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

empf: Báró Sahlhausen Lipót császári királyi vezérőrnagy fia, a bécsi Tereziánumban végzet. 1848 nyarán az Abaúj megyei nemzetőrség kassai 1. honvédszászlóaljához csatlakozott, ahol hadnaggyá választották. Másfél hónapnyi szolgálatot követően már a hadügyminisztériumban találjuk, ahol, mint fogalmazó működött. 1848. október 19-től a 42. honvédszászlóaljnál szolgált és végigküzdötte a téli és a tavaszi hadjáratot. 1849-ben a nyári hadjárat során a fiatal tiszt már főhadnagyként szolgált a III. hadtestnél. 1849. október 16-án önként lépett be az cs. kir. 1. vadászszázadhoz, ahol előbb hadnagyként, majd 1851-től főhadnagyként szolgált. 1852-ben századosként az 1. huszárezredhez helyezték át, ahonnan 1854-ben kilépett.²⁰⁷²

1890-ben Kassán élt, az Abaúj megyei Honvédegyelet tagja. 1894. április 30-án Kassán hunyt el. Felesége komonkai Korponay Mária volt.²⁰⁷³

²⁰⁷¹ MNL SzSzBML IV. 255/B. Szabolcs vármegye első alispánjának iratai. 117.b

²⁰⁷² BONA 1999. III. k. 78–79.; Kibővített életrajzát ld.: Ld. BONA GÁBOR: *Az 1848/49-es szabadságharc tisztikara*, javított és bővített online változat:

<https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Bona-bona-tabornokok-torzstisztek-1/>

(Utolsó megtekintés: 2020. május 18.)

²⁰⁷³ Ua.

957. Salamon József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 27.; törzskönyvi tételszám (Seite): 187.
szül: 1837, Haláp (Zalahaláp), Zala vármegye, katolikus
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 8., nőtlen
fegy: huszár, 5. huszárszázad
ub: 1865. október 18-án elesett „Palmar”-nál (Palmar de Bravo, Estado de Puebla).

958. Salzer Zsigmond

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 14.; törzskönyvi tételszám (Seite): 105.
szül: 1838, Kőhalom, Kőhalomszék, református
nyt: német, magyar, „szláv”, román
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 20., nőtlen
fegy: ulánus, 1. ulánusszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

959. Sarlay Pál

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 28.; törzskönyvi tételszám (Seite): 146.
szül: 1834, Losonc, Nógrád vármegye, katolikus
nyt: angol, francia, magyar, német, olasz
szak: mérnök
bi: 1864. nov. 12., nőtlen
fegy: utász, 2. utászs század, kadét
ub: 1866. december 31-én leszerelt és polgári állományba lépett.

empf: Bővebb életrajzát ld.: Tipikus és atipikus életutak.

960. Sass János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 32.; törzskönyvi tételszám (Seite): 163.
szül: 1835, Jászberény, Jász-Kun Kerület, katolikus
nyt: magyar, német, olasz
szak: cipész
bi: 1864. júl. 21., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint 1854. márc. 10. és 1864. júl. 20. között a cs. kir. seregben szolgált, átlépett az önkéntesek közé)
fegy: huszár, 1. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

961. Savits Tomas

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 36.; törzskönyvi tételszám (Seite): 188.
szül: 1832, Szárafalva, Torontál vármegye, ortodox
nyt: szerb, román
szak: nincs adat
bi: 1865. jan. 21., nőtlen
fegy: huszár, nincs adat
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

962. Sági György

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 17.; törzskönyvi tételszám (Seite): 169.
szül: 1829, Fajs, Bars vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: molnár
bi: 1864. szept. 19., nőtlen
fegy: vadász, 18. vadászszázad
ub: 1865. október 14-én elhunyt a pueblai (Heroic Puebla de Zaragoza, Estado de Puebla) kórházban.

963. Sándor János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 6.; törzskönyvi tételszám (Seite): 114.
szül: 1833, Filkeháza, Abaúj vármegye, ortodox
nyt: magyar, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 29., nőtlen
fegy: huszár, 5. huszárszázad
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

964. Sárkány János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 27.; törzskönyvi tételszám (Seite): 58.
szül: 1836, Kiskunfélegyháza, Kiskun Kerület, katolikus
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. okt. 28., nőtlen
fegy: huszár, 3. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

empf: A hazatért „mexikoi oszt. legionáriusoknak kik Jász-Kun kerületi illetőségűek vagy ott tartózkodni szándékoznak” névjegyzékén ld.: Sárkány János; szül. idő és hely: 1836, Kiskunfélegyháza, evangélikus, nőtlen, aktuális bevételi forrása nem volt, „ezentuli tartózkodási helye”: Kiskunfélegyháza, „kereseti foglalkozása”: nincs adat.²⁰⁷⁴

²⁰⁷⁴ MNL JNSZML. IV. 254. A Jászkun Kerület Alkapitányának iratai. 4621/1867

965. Sárközy József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 42.; törzskönyvi tételszám (Seite): 22.
szül: 1830, Pér, Győr vármegye, katolikus
nyt: magyar, cseh
szak: nincs adat
bi: 1866. ápr. 14., nőtlen (korábban a cs. kir. 4. huszárezrednél és a szekereszetnél szolgált)
fegy: huszár, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

966. Schadeberg Adalbert (Béla)

ktsz: törzskönyvszám (Heft): sorszám nélkül [46.]; törzskönyvi tételszám (Seite): sorszám nélkül.
szül: 1837, Nyíregyháza, Szabolcs vármegye, evangélikus
nyt: magyar, német, „szláv”
szak: fodrász
bi: nincs adat (valamikor 1864 tavaszán), nőtlen (korábbi katonai törzslapját vezették tovább, mely szerint 1858. júl. 30-tól a cs. kir. seregben szolgált)
fegy: testőrszolgálat (Palatinel Guard)
ub: nincs adat

inf: Bővebb életrajzát ld.: Tipikus és atipikus életutak.

967. Schalk József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 3.; törzskönyvi tételszám (Seite): 174.
szül: 1834, Németújvár, Vas vármegye, katolikus
nyt: német
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 18., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint korábban a cs. kir. seregben szolgált. Belépés ideje: 1854. júl. 29.; Utolsó bejegyzés: 1862. jún. 30.)
fegy: vadász, 6. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.
inf: A hazatért „*mexikoi oszt. legionáriusknak kik Vas megyei illetőségük vagy ott tartózkodni szándékoznak*” névjegyzékén ld.: Schalk József; szül. idő és hely: 1834, „Werdeberger”; katolikus, nőtlen, aktuális bevételi forrása nem volt, „ezentuli tartózkodási helye”: „Werdeberger”, „kereseti foglalkozása”: nincs adat.²⁰⁷⁵

²⁰⁷⁵ MNL VaML Alisp. Közig. ir. 491/a/1867.

968. Schandorf Michael

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 8.; törzskönyvi tételszám (Seite): 87.
szül: 1837, Pozsony, Pozsony vármegye, katolikus
nyt: német
szak: sóárus
bi: 1864. aug. 9., nőtlen
fegy: vadász, 11. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

969. Schauer Eduard, nemes, schrehenfeldi

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 21.; törzskönyvi tételszám (Seite): 26.
szül: 1832, Horschka (?), „Horvátország”, katolikus
nyt: nincs adat [német, francia, cseh, szerb, román]
szak: nincs adat
bi: 1864. szept. 8., nőtlen (korábbi cs. kir. katonai törzslapja is csatolva és a mexikói sereg katonai törzslapjára is rávezették a korábbi adatait, mely szerint 1851. aug. 11-től a cs. kir. seregben szolgált, átlépett az önkéntesek közé)
fegy: vadász, 4. vadászszázad, 2. oszt. százados
ub: 1867. január 20-án belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

970. Schauer II. Eduard

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 40.; törzskönyvi tételszám (Seite): 158.
szül: 1826, Nagyszombat, Pozsony vármegye, katolikus
nyt: magyar, „szláv”, olasz, német
szak: szabó
bi: 1866. ápr. 12., nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

971. Schaumann Károly

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 3.; törzskönyvi tételszám (Seite): 3.
szül: 1834, Pest, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”, olasz
szak: kárpitos
bi: 1864. júl. 15., nőtlen
fegy: vadász, 4. vadászszázad, szakaszvezető
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

972. Schäfer Károly

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 19.; törzskönyvi tételszám (Seite): 116.
szül: 1828, Pozsony, Pozsony vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, olasz
szak: hentes
bi: 1864. szept. 30., nőtlen
fegy: huszár, 3. huszárszázad, őrmester
ub: hazaérkezés időpontja: 1867 (további időpont nincs feltüntetve).

einfl: 1865. október 21-től 2. oszt. főhadnagy.²⁰⁷⁶ 1866 szeptemberében útlevelet kapott, hogy hat hónapos időtartamra ismeretlen célból az Egyesült Államokba utazzon.²⁰⁷⁷ 1866. november 19-én lemondott osztrák állampolgárságáról és a császár kegyéből mexikói honosítást nyert.²⁰⁷⁸

973. Scheidl Ferenc

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 18.; törzskönyvi tételszám (Seite): 173.
szül: 1827, Doborján, Sopron vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: pék
bi: 1864. szept. 20., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint korábban a cs. kir. seregben szolgált. Belépés ideje: 1850. szept. 13.; Utolsó bejegyzés: 1861. dec. 4.)
fegy: vadász, 8. vadászs század
ub: 1866. április 25-én elesett Soyaltepecnél (San Miguel Soyaltepec, Estado de Oaxaca).

974. Schekulin József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 30. (32.); törzskönyvi tételszám (Seite): 181. (75.)
szül: 1830, Ligvánd, Sopron vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 3., nőtlen
fegy: vadász, 1. vadászs század
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

²⁰⁷⁶ AH SDN Operaciones Militares, XI/481.3/7802.

²⁰⁷⁷ AGNM, México Independiente, Gobernación y Relaciones Exteriores, Pasaportes, Vol. 50. Exp. 206. Fojas: 158–159.

²⁰⁷⁸ AGNM, Instituciones Gubernamentales: época moderna y contemporánea, Administración Pública Federal S. XIX., Gobernación Siglo XIX, Relaciones Exteriores, Caja num. 101. Exp. 158.

975. Scherer József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 36.; törzskönyvi tételszám (Seite): 195.
szül: 1827, Bozsók, Vas vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, horvát
szak: szabó
bi: 1865. jan. 5., nőtlen
fegy: huszár, nincs adat
ub: 1866. június 11-én a mexikóvárosi Szent Lukács kórházban hunyt el.

976. Schemak János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 34.; törzskönyvi tételszám (Seite): 161.
szül: 1830, Kurtakeszi, Komárom vármegye, katolikus
nyt: magyar, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. dec. 28., nőtlen
fegy: huszár, további adat nincs (A Grudnbuch-Index szerint elbocsátva)
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

977. Schembera Andreas

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 42.; törzskönyvi tételszám (Seite): 90.
szül: 1832, Dévényújfalu (ma Pozsony része), Pozsony vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, olasz, „szláv”
szak: mészáros
bi: 1866. ápr. 20., nőtlen (korábban a cs. kir. 9. huszárezrednél szolgált)
fegy: huszár, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került) [Elbocsátás ideje: nincs adat, Entlassungs-Certificat]

978. Schiebel József Ignác

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 7.; törzskönyvi tételszám (Seite): 68.
szül: 1824, Fogaras, Fogaras Vidéke, katolikus
nyt: magyar, német, „szláv”, román
szak: zenész
bi: 1864. júl. 28., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint korábban a cs. kir. seregben szolgált. Belépés ideje: 1859. jún. 27.; Utolsó bejegyzés: 1862. szept. 2.)
fegy: katonazenekar
ub: 1867. január 20-án belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

979. Schimanszky Lajos

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 38.; törzskönyvi tételszám (Seite): 2.
szül: 1827, Pécs, Baranya vármegye, katolikus
nyt: magyar, olasz, lengyel
szak: szövet és ruhakészítő
bi: 1865. jan. 31., nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: 1866. február 8-án dezertált „Jalapa”-nál (Xalappa-Enríquez, Estado de Veracruz).

980. Schimits Simon

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 12.; törzskönyvi tételszám (Seite): 199.
szül: 1834, Nagybecskerek, Torontál vármegye, ortodox
nyt: német, magyar, lengyel, olasz, román, latin
szak: írnok
bi: 1864. júl. 16., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint korábban a cs. kir. seregben szolgált. Belépés ideje: 1850. márc. 18.; Utolsó bejegyzés: 1861. okt. 31.)
fegy: vadász, 9. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

981. Schimko Johann

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 41.; törzskönyvi tételszám (Seite): 137.
szül: 1835, Helcmanóc, Szepes vármegye, katolikus
nyt: „szláv” magyar, német
szak: nincs adat
bi: 1866. ápr. 12., nőtlen (korábban a cs. kir. 12. gyalogezrednél szolgált)
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

982. Schintal József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 7.; törzskönyvi tételszám (Seite): 197.
szül: 1825, Vittenc, Nyitra vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: cipész
bi: 1864. júl. 31., nőtlen
fegy: katonazenekar
ub: 1867. január 10-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

983. Schleger Johann

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 3.; törzskönyvi tételszám (Seite): 182.
szül: 1834, Zágráb, „Horvátország” (Zágráb vármegye), katolikus
nyt: német, olasz
szak: szobafestő
bi: 1864. aug. 20., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint korábban a cs. kir. seregben szolgált. Belépés ideje: 1854. jún. 26.; Utolsó bejegyzés: 1862. jún. 30.)
fegy: vadász, 5. vadászszázad
ub: 1866. június 16-án a santa gertrudisi csatában (Camargo, Estado de Tamaulipas) elesett.

984. Schleuch Hugó

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 10.; törzskönyvi tételszám (Seite): 161.
szül: 1838, Arad, Arad vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, olasz
szak: kereskedősegéd
bi: 1864. aug. 16., nőtlen (mexikói törzslapján feltüntették, hogy korábban a cs. kir. 61. gyalogezrednél szolgált; az 1859-es észak-itáliai harcokban részt vett és kitüntették)
fegy: vadász, 17. vadászszázad, örvezető
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

einfl: 1867. január 24-én őrmesteri kinevezést nyert a Mexikói Nemzeti Császári Hadsereg 15. gyalogezredéhez, három nappal később már 2. oszt hadnagy.²⁰⁷⁹ 1867. májusában a mexikóvárosi harcok során tüntette ki magát, mint Carlos Palafox tábornok egyik hadsegéde.²⁰⁸⁰ Az *El Diaro del Imperio* 1867. június 1-i számában neve a Guadalupe érdemrenddel kitüntetett személyek között szerepel.²⁰⁸¹

985. Schmalzer Rudolf

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 22.; törzskönyvi tételszám (Seite): 192.
szül: 1837, Károlyváros, „Horvátország” (Zágráb vármegye), katolikus
nyt: német, olasz, magyar, szerb
szak: vándorkereskedő
bi: 1864. okt. 6., nőtlen
fegy: utász, 1. utászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

986. Schmegeger Jozef

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 21.; törzskönyvi tételszám (Seite): 126.
szül: 1837, Pécs, Baranya vármegye, katolikus
nyt: nincs adat [német]
szak: nincs adat (gazdász)
bi: 1864. okt. 21., nőtlen
fegy: ulánus, toborzóhadnagy a mexikói osztrák önkéntes sereg hadtesttörzsnél
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

²⁰⁷⁹ AGNM, México Independiente, Gobernación y Relaciones Exteriores, Segundo Imperio, Caja num. 34. Exp. 50. és uo. Caja num. 50. Exp. 52.

²⁰⁸⁰ PALAFOX 1867. 1.

²⁰⁸¹ *El Diaro del Imperio*, Tomo 5., N. 725. (1 de Junio de 1867) 1.

987. Schmidt Eduard

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 21.; törzskönyvi tételszám (Seite): 194.
szül: 1847, Nagyvárad, Bihar vármegye, katolikus
nyt: nincs adat
szak: nincs adat
bi: 1864. szept. 21., nőtlen
fegy: vadász, 2. vadászs század, alvadász
ub: 1867. január 20-án belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

einfl: Az *El Diario del Imperio* 1867. június 19-i számában a Guadalupe rend-
 jel kitüntetettjei között szerepel, mint a 18. gyalogzászlóalj kapitánya.²⁰⁸²

988. Schmidt Károly

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 6.; törzskönyvi tételszám (Seite): 21.
szül: 1824, Pest, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: cipész
bi: 1864. júl. 18., nőtlen
fegy: vadász, 18. vadászs század
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

989. Schmidt Michael

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 43.; törzskönyvi tételszám (Seite): 50.
szül: 1831, Gálos, Sopron vármegye, evangélikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1866. ápr. 26., nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

990. Schmidt Rudolf

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 35.; törzskönyvi tételszám (Seite): 198.
szül: 1834, Tabajd, Fejér vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1865. jan. 7., nőtlen
fegy: huszár, 5. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

²⁰⁸² *El Diario del Imperio*, Tomo 5., Num. 740. (19 de junio de 1867) 1.

991. Schneider János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 27.; törzskönyvi tételszám (Seite): 70.
szül: 1830, Baja, Bács-Bodrog vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 1., nőtlen
fegy: vadász, 1. vadászszázad
ub: 1866. november 11-én eltűnt „Jalapa”-nál (Xalappa-Enríquez, Estado de Veracruz).

992. Schneider Jordan

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 3.; törzskönyvi tételszám (Seite): 84.
szül: 1820, Pozsony, Pozsony vármegye, katolikus
nyt: német, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. szept. 13., nőtlen
fegy: vadász, 17. vadászszázad
ub: 1865. március 6-án testi gyengesége miatt leszerelték.

993. Schneider Josef

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 38.; törzskönyvi tételszám (Seite): 11.
szül: 1827, Pozsony, Pozsony vármegye, katolikus
nyt: német, cseh
szak: könyvkötő
bi: 1865. febr. 5., nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: 1866. március 30-án Soyaltepecnél (San Miguel Soyaltepec, Estado de Oaxaca) elesett.

994. Schneider József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 5.; törzskönyvi tételszám (Seite): 120.
szül: 1834, Kismarton, Sopron vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: pék
bi: 1864. júl. 15., nőtlen
fegy: vadász, 7. vadászszázad, örvezető
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

995. Schram Ignác

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 23.; törzskönyvi tételszám (Seite): 13.
szül: 1832, Nagyszombat, Pozsony vármegye, katolikus
nyt: német, „szláv”, magyar
szak: lakatos
bi: 1864. okt. 6., nőtlen
fegy: vadász, 7. vadászszázad
ub: 1866. október 18-án a la carbonerai csata (San Francisco Telixtlahuaca; Estado de Oaxaca) során eltűnt.

empf: Egy a *Budapesti Közlöny*-ben 1877-ben megjelent idézés szerint valójában, mint nős ember lépett be a mexikói önkéntesek sorába: „A n.-szombati érsekiszsentszéki bíróság részéről ezennel közhírrététetik, miszerint Szmolka Teréz ivánkai lakosnőnek ezen szentszékhez benyújtott abbeli kérelme folytán, hogy eltűnt férje Schram Ignác holtta nyilvánították, ő pedig új házasságra léptessen: ft. Olhauser Mihály mint rendes házasságvédő eltűnt Schram Ignác házassági kötelékének érdekeire való felügyelettel hivatalból megbizatik, eltűnt Schram Ignác pedig, ki neje házatól 1863-ban távozott, és állítólag Mexicóba ment, ki közép termetű, hosszúkás arcú, barna szemű, rendes orrú, gesztenyeszin hajú, halavány kinézésű, folytonosan mellbeteges²⁰⁸³, eltűnésekor körülbelül 33 éves volt, különös külső jegygyei nem bírt, ezennel hirlapilag azon hozzáadással felszólittatik, hogy jelen idézés közzététele napjától számítandó egy év és egy nap alatt ezen bíróságnál vagy a fennevezett házasságvédőnél magát személyesen jelentse, vagy életben létét más módon tudassa, különben a holtanyilvántási kérvény a házasság védő közbejötté mellett érdemlegesen fog elintéztetni. Nagyszombatban 1877. decz. 15.”²⁰⁸⁴

996. Schreiber Emil

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 4.; törzskönyvi tételszám (Seite): 136.
szül: 1839, Kassa, Abaúj vármegye, katolikus
nyt: magyar, német, olasz, „szláv”
szak: hivatalnok
bi: 1864. szept. 15., nőtlen
fegy: vadász, 6. vadászszázad, örvezető
ub: 1865. november 22-én elesett Tlapacoyan (Estdo de Veracruz) bevételénél.

²⁰⁸³ „Mellbetegségek, e néven a mellüregben foglalt összes szervek megbetegedései volnának értendők, tehát a mellhártya, a mediasztinumok, a szivburok, a nyelőcső, a tüdők, a légutak, a sziv, a mellkasi edények, stb. betegségei; közönségesen azonban a tüdők kronikus, többnyire gümős megbetegedését szokták így nevezni.” *A Pallas nagy lexikona* 1896. 12. k. 489.

²⁰⁸⁴ *Budapesti Közlöny*, 11. évf. 296. sz. (1877. december 29.) 10618–10619.

997. Schrödl József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 18.; törzskönyvi tételszám (Seite): 26.
szül: 1840, Magyaróvár (ma Mosonmagyaróvár része), Moson vármegye, katolikus
nyt: lengyel
szak: pék
bi: 1864. szept. 24., nőtlen
fegy: vadász, 17. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

998. Schumichrast Gusztáv

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 38.; törzskönyvi tételszám (Seite): 3.
szül: 1842, Kassa-Ujfalu, Trencsén vármegye, katolikus
nyt: magyar, német, „szláv”
szak: diák
bi: 1865. jan. 31., nőtlen
fegy: huszár, nincs adat
ub: 1865. július 20-án dezertált Rio Frío (ma Rio Frío de Juarez, Estado de México) és Puebla (Estado de Puebla) között.

999. Schuntner Károly

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 3.; törzskönyvi tételszám (Seite): 57.
szül: 1830, Pest, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”, olasz
szak: cipész
bi: 1864. júl. 16., nőtlen
fegy: vadász, 4. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

1000. Schuster Mihály Adolf

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 12.; törzskönyvi tételszám (Seite): 154.
szül: 1833, Nagyszeben, Szebenszék, evangélikus
nyt: német, magyar, román
szak: jogász
bi: 1864. aug. 4., nőtlen
fegy: vadász, 17. vadászszázad, őrvezető
ub: 1867. január 20-án belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

inf: Véltetően azonos azzal a Schusztter Gyulával, akiről 1899-ben egykori gyerekkori barátja ekképp emlékezett meg: „A sörkirály közöttünk Schusztter Gyula, (mint minden szásznak, ennek is gúnyneve volt Spaty), fizikailag igen edzett, a sport- nemekben kiválóan gyakorlott, hét nyelven folyékonyan beszélt, mint végzett teológus belefogott az orvosi tanulmányokba is s ezt abba hagyva, került jogásznak akadémiánkra. Rendes fizetsége volt a Wolfnál elköltött vacsoráink alkalmával harminckét krigli sör, de azért sohasem ázott el s midőn széles jó kedvében volt, hátára feküdt s kívánta, hogy domború erős mellén csárdást táncoljak. Sohasem hagyott el s mivel gyöngge fiú létemre vele versenyt az italt nem bírtam, könnyű pehelyként vett erős vállaira s vitt lakásomra, ahol mint egy jó és gondos dajka módjára lefektetett s betakart, nehogy meghűljek, mert mint mondá: »holnap is veled akarok lenni!« Ez a nagytehetségű erőteljes, edzett ifjú később Mexikóba került boldogult Miksa császár hadseregébe kapitánynak s többször kitűnt vitézsége által. Az ismert katasztrófa után visszakerült hazájába s a mint sajnosan értesültem, teljesen elzüllött.»²⁰⁸⁵

1001. Schuster Frigyes Vilmos

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 12.; törzskönyvi tételszám (Seite): 155.
szül: 1837, Nagyszeben, Szebenszék, evangélikus
nyt: német, román, magyar
szak: kereskedő
bi: 1864. aug. 4., nőtlen
fegy: vadász, 17. vadászszázad, őrvezető
ub: 1866. június 16-án a santa gertrudisi csata (Camargo, Estado de Tamaulipas) során hadifogságba esett, majd önként Mexikóban maradt.

1002. Schürich Antal

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 17.; törzskönyvi tételszám (Seite): 67.
szül: 1831, Temesvár, Temes vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, szerb, „szláv”, román, olasz
szak: pék
bi: 1864. szept. 14., nőtlen
fegy: huszár, 5. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

²⁰⁸⁵ SZENTIVÁNYI 1899. 2–3.

1003. Schwab Ágost

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 3.; törzskönyvi tételszám (Seite): 89.
szül: 1829, Vágújhely, Nyitra vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. szept. 6., nőtlen
fegy: tüzér, 1. tüzérüteg
ub: 1866. február 22-én Oaxacánál (Estado de Oaxaca) hadifogságba esett, 1867. január 8-án a mexikói vitézségi érem ezüst fokozatával kitüntették.

1004. Schwartz Móric

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 8.; törzskönyvi tételszám (Seite): 67.
szül: 1839, Pécs, Baranya vármegye, katolikus
nyt: német, olasz, magyar, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 15., nőtlen
fegy: vadász, 11. vadászszázad
ub: 1867. január 20-án belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

enf: Bővebb életrajzát ld.: Tipikus és atipikus életutak.

1005. Schwarz Antal

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 19.; törzskönyvi tételszám (Seite): 141.
szül: 1834, Pozsony, Pozsony vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: szabó
bi: 1864. szept. 29., nőtlen
fegy: huszár, 1. huszárszázad
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

1006. Schwarz Johann

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 10.; törzskönyvi tételszám (Seite): 74.
szül: 1834, Remete, Ung vármegye, katolikus
nyt: német, cseh
fogl: férfiszabó
bi: 1864. júl. 15., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint 1854. jún. 19. és 1864. júl. 16. között a cs. kir. seregben szolgált, átlépett az önkéntesek közé)
fegy: vadász, 16. vadászszázad, alvadász
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

1007. Schwarzinger Emil

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 7.; törzskönyvi tételszám (Seite): 192.
szül: 1830, Nagyszeben, Szebenszék, evangélikus
nyt: német, román, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 22., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint 1860. szept. 14. belépett a cs. kir. seregbe)
fegy: utász, 1. utászs század
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

1008. Schwetz János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 4.; törzskönyvi tételszám (Seite): 171.
szül: 1825, Pöstyén, Nyitra vármegye, katolikus
nyt: magyar, német, „szláv”
szak: ács és bányász
bi: 1864. júl. 25.; nőtlen
fegy: vadász, 6. vadászs század
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

1009. Schwetz Jozef

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 28.; törzskönyvi tételszám (Seite): 147.
szül: 1831, Zajugróc, Nyitra vármegye, evangélikus
nyt: német, „szláv”
szak: kovács
bi: 1864. nov. 16., nőtlen
fegy: utász, 1. utászs század, kadét
ub: 1866. június 16-án a santa gertrudisi csatában (Estado de Tamaulipas) hadifogságba és a fogságban ismeretlen időpontban meghalt.

1010. Sebastian Ludwig

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 21.; törzskönyvi tételszám (Seite): 27.
szül: 1830, Nagyszeben, Szebenszék, evangélikus
nyt: nincs adat [német, magyar, román, olasz]
szak: nincs adat
bi: 1864. máj. 18., nőtlen (korábbi cs. kir. katonai törzslapját vezették tovább, mely szerint 1849 márciusától a cs. kir. seregben szolgált, átlépett az önkéntesek közé)
fegy: vadász, 17. vadászs század, 2. oszt. százados
ub: 1866. április 25-én elesett Soyaltepecnél (San Miguel Soyaltepec, Estado de Oaxaca).

1011. Sebes Miklós, zilahi, nemes

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 21.; törzskönyvi tételszám (Seite): 130.
szül: 1834, Buda, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: nincs adat [német, magyar, olasz]
fogl: nincs adat
bi: 1864. aug. 3., nőtlen (korábbi cs. kir. katonai törzslapját vezették tovább, az erre vonatkozó adatokat ld. a bővebb életrajzban, átlépett az önkéntesek közé)
fegy: huszár, 4. huszárszázad, főhadnagy
ub: 1865. december 10-én kilépett a szolgálatból.

inf: Bővebb életrajzát ld.: Tipikus és atipikus életutak.

1012. Seger Antal

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 30.; törzskönyvi tételszám (Seite): 188.
szül: 1836, Temesvár, Temes vármegye, katolikus
nyt: magyar, német
szak: lakatos
bi: 1864. nov. 3., nőtlen
fegy: vadász, 17. vadászsorozat
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

1013. Segner Mihály

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 2.; törzskönyvi tételszám (Seite): 169.
szül: 1833, Pozsony, Pozsony vármegye, evangélikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 25., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint 1854. máj. 19. és 1864. jún. 30.között a cs. kir. seregben szolgált, átlépett az önkéntesek közé)
fegy: vadász, 1. vadászsorozat
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

1014. Seiffert Julius

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 11.; törzskönyvi tételszám (Seite): 165.
szül: 1835, Selmecebánya, Zólyom vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: tanuló
bi: 1864. júl. 16., nőtlen
fegy: vadász, 16. vadászsorozat, őrzető
ub: 1866. október 31-én hadifogságba esett Oaxacánál (Oaxaca de Juarez, Estado de Oaxaca).

1015. Seile János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 25.; törzskönyvi tételszám (Seite): 42.
szül: 1832, Pest, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. okt. 25., nőtlen
fegy: huszár, 5. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

1016. Seidl György

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 148.
szül: 1833, Soroksár, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: molnár
bi: 1864. júl. 16., nőtlen
fegy: huszár, 2. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

1017. Selmeczi József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 18.; törzskönyvi tételszám (Seite): 104.
szül: 1828, Csákvár, Fejér vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: szabó
bi: 1864. szept. 25., nőtlen
fegy: huszár, 2. huszárszázad
ub: 1866. február 1-én elesett Orizabában (Estado de Veracruz)

1018. Sengl Johann

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 20.; törzskönyvi tételszám (Seite): 46.
szül: 1833, Prága, Csehország (budai illetőségű), katolikus
nyt: német, cseh
szak: nincs adat
bi: 1864. okt. 5., nőtlen
fegy: utász, 2. utászs század, főutász
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

1019. Sennovitz Adolf

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 42.; törzskönyvi tételszám (Seite): 32.
szül: 1839, Eperjes, Sáros vármegye, evangélikus
nyt: magyar, német, francia, „szláv”
szak: könyvkereskedő
bi: 1866. ápr. 18., nőtlen (korábban a kassai önkéntes raktározászlóaljnál szolgált)
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került) [Elbocsátás ideje: 1866. máj. 23., Entlassungs-Certificat]

1020. Serbán József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 4.; törzskönyvi tételszám (Seite): 78.
szül: 1830, Segesvár, Segesvárszék, katolikus
nyt: magyar, német, román
szak: kőműves
bi: 1864. aug. 25., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint 1860. okt. 29. és 1864. jún. 30. között a cs. kir. seregben szolgált, átlépett az önkéntesek közé)
fegy: vadász, 5. vadászszázad
ub: 1865. április 21-én dezertált Teziutlannál (Estado de Puebla).

1021. Serfőző József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 9.; törzskönyvi tételszám (Seite): 170.
szül: 1835, Pest, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 16., nőtlen
fegy: huszár, 3. huszárszázad
ub: 1865. február 11-én egészségügyi okokból elbocsátották.

1022. Sergely József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 6.; törzskönyvi tételszám (Seite): 121.
szül: 1833, Kecső, Gömör vármegye, katolikus
nyt: „szláv”, magyar
szak: cipész
bi: 1864. júl. 28., nőtlen
fegy: vadász, 9. vadászszázad
ub: 1866. június 16-án a Santa Gertrudis-i csata (Camargo, Estado de Tamaulipas) során eltűnt.

1023. Sesztanovics István

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 19.; törzskönyvi tételszám (Seite): 145.
szül: 1829, Németjárfalu, Moson vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. okt. 7., nőtlen
fegy: vadász, 2. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

1024. Sidlovszky Viktor

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 14.; törzskönyvi tételszám (Seite): 37.
szül: 1838, Feketehalom, Brassó Vidék, katolikus
nyt: német, magyar, román, olasz
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 15., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint korábban a cs. kir. seregben szolgált. Belépés ideje: 1854. dec. 11.; Utolsó bejegyzés: 1862. jún. 30.)
fegy: tüzér, tüzérszertáros, tüzér technikai szolgálat, szakaszvezető
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

1025. Sikor Ferenc

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 9.; törzskönyvi tételszám (Seite): 171.
szül: 1837, Győr, Győr vármegye, katolikus
nyt: magyar, német, olasz
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 13., nőtlen
fegy: vadász²⁰⁸⁶, 13. vadászszázad, őrvezető
ub: 1867. január 20-án belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

1026. Simon Ignác

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 35.; törzskönyvi tételszám (Seite): 79.
szül: 1833, Kónyi, Tolna vármegye, katolikus
nyt: magyar
szak: kovács
bi: 1864. dec. 23., nőtlen
fegy: huszár, 3. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

1027. Simon István

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 17.; törzskönyvi tételszám (Seite): 178.
szül: 1834, Polgárdi, Fejér vármegye, református
nyt: magyar, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. szept. 19., nőtlen
fegy: huszár, 4. huszárszázad
ub: 1866. december 16-án dezertált (helymegjelölés nincs feltüntetve).

²⁰⁸⁶ A Grundbuch-Indexben huszárként szerepel, azonban annak tükrében, hogy neve mellett a 13. század szerepel (egyrészt huszárszázadból csupán ötöt állítottak fel, másrészt németül az „Eskadron” szóalak helyett a „Komapnie” szerepel) a vadászalakulatoknál szolgálhatott.

1028. Simonis Gottfried

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 34.; törzskönyvi tételszám (Seite): 139.
szül: 1832, Szászsebes, Szászsebeszék, evangélikus
nyt: magyar, román, olasz
szak: nincs adat
bi: 1864. dec. 16., nőtlen
fegy: vadász, 17. vadászszázad
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

1029. Simonovits István

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 32.; törzskönyvi tételszám (Seite): 61.
szül: 1830, Zombor, Bács-Bodrog vármegye, ortodox
nyt: német, magyar, szerb
szak: vándorkereskedő
bi: 1864. nov. 8., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint korábban a cs. kir. seregben szolgált. Belépés ideje: 1851. szept. 11.; Utolsó bejegyzés: 1862. jan. 15.)
fegy: huszár, 4. huszárszázad
ub: 1866. augusztus 13-án dezertált Cuernavacanál (Estado de Morelos).

1030. Simrak Karl

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 18.; törzskönyvi tételszám (Seite): 11.
szül: 1841, Zágráb, „Horvátország” (Zágráb vármegye), görögkatolikus
nyt: német, horvát
szak: nincs adat
bi: 1864. szept. 22., nőtlen
fegy: vadász, 1. vadászszázad, alvadász
ub: 1866. november 12-én elesett „Jalapa”-nál (Xalapa-Enríquez, Estado de Veracruz).

1031. Sirchich Kolomann

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 10.; törzskönyvi tételszám (Seite): 181.
szül: 1833, Beczkó, Trencsén vármegye, katolikus
nyt: német
fogl: nincs adat
bi: nincs adat
fegy: tüzér, 2. tüzérüteg
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

1032. Siskovits Menyhért

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 11.; törzskönyvi tételszám (Seite): 50.
szül: 1829, Munkács, Bereg vármegye, katolikus
nyt: magyar, német, rutén, román
szak: cipész
bi: 1864. júl. 18., nőtlen
fegy: vadász, 15. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

1033. Sittra von Ehrenheim²⁰⁸⁷ Ottó, nemes

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 39.; törzskönyvi tételszám (Seite):125.
szül: 1835, Pozsony, Pozsony vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, lengyel
szak: nincs adat
bi: 1865. nov. 19., nőtlen
fegy: huszár, nincs adat
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

enf: 1854-től 1858-ig az 15. Adolph Herzog zu Nassau gyalogezred kadétja, 1859-ben nevezik ki 2. oszt. hadnaggyá. 1861 és 1865 márciusa között a 60. Prinz Gustav von Wasa gyalogezrednél szolgál szintén 2. oszt. hadnagyként.²⁰⁸⁸

1034. Skacel Willibald

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 11.; törzskönyvi tételszám (Seite): 8.
szül: 1828, Kőszeg, Vas vármegye, protestáns
nyt: német, szerb
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 17., nőtlen
fegy: tűzmester, tűzér technikai szolgálat
ub: 1865. október 30-án a mexikói osztrák önkéntes sereg kötelékéből a mexikói császári palotaórséghez (Palatinal Garde) vezényelték.

1035. Skorecz József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 27.; törzskönyvi tételszám (Seite): 76.
szül: 1825, Alsó-Köröskény, Nyitra vármegye, katolikus
nyt: „szláv”, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 7., nőtlen
fegy: huszár, 5. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

²⁰⁸⁷ Helyesen Schitra von Ehrenheim. Osztrák nemesi család, 1840 óta indigena (honosított) magyar nemesek. ZARÁNDY 1906. 96.

²⁰⁸⁸ Ld.: *Militär-Schematismus* 1854. 209.; 1855. 209.; 1856. 205.; 1857. 205.; 1858. 185.; 1859. 111.; 18(61)–62. 253.; 1863. 253.; 1864. 1039.; 1865. 255. és 1022.

1036. Skultéty Károly

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 23.; törzskönyvi tételszám (Seite): 4.
szül: 1843, Körmöcbánya, Bars vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: kereskedősegéd
bi: 1864. okt. 6., nőtlen
fegy: huszár, 3. huszárszázad
ub: 1866. augusztus 31-én rokkantként elbocsátották.

einfl: Valószínűsíthetően személye megegyezik azzal a Skultéty Károllyal, aki 1871-ben megvásárolta egykori bajtársa, a Mexikót szintén megjárt Tüdős József pesti cukrászdáját.²⁰⁸⁹

1037. Slivarics Aurél

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 42.; törzskönyvi tételszám (Seite): 200.
szül: 1836, Pándorfalva, Moson vármegye, katolikus
nyt: magyar, német
szak: bádogos
bi: 1866. ápr. 24., nőtlen (korábban a cs. kir. 31. és 19. gyalogezredeknél szolgált)
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

1038. Smekál Rudolf

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 150.
szül: 1832, Pest, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, lengyel
szak: cipész
bi: 1864. aug. 4., nőtlen
fegy: huszár, 2. huszárszázad
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

1039. Sohinger Ferdinand

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 19.; törzskönyvi tételszám (Seite): 88.
szül: 1838, Verőce, „Szlavónia” (Verőce vármegye), katolikus
nyt: német, „szláv”
szak: szabó
bi: 1864. szept. 27., nőtlen
fegy: a mexikói osztrák önkéntes sereg hadtesttörzsnél szolgált
ub: 1865. augusztus 5-én elhunyt Puebla (Heroica Puebla de Zaragoza, Estado de Puebla) városába menet.

²⁰⁸⁹ RÓZSA 1988. 115.

1040. Somerauer Hugó

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 1.; törzskönyvi tételszám (Seite): 69.
szül: 1840, Pápa, Veszprém vármegye, katolikus
nyt: magyar, német, francia
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 28., nőtlen
fegy: huszár, 2. század
ub: 1864. október 24-én dezertált.

1041. Sommer Adolf

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 6.; törzskönyvi tételszám (Seite): 172.
szül: 1832, Pest, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 12., nőtlen
fegy: vadász, 13. század, (sebesült, de további szolgálatra alkalmas)
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

1042. Soós I. Sándor

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 24.; törzskönyvi tételszám (Seite): 87.
szül: 1832, Kecskemét, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: lakatos
bi: 1864. okt. 12., nőtlen
fegy: vadász, 9. század
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

1043. Soós II. Sándor

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 34.; törzskönyvi tételszám (Seite): 157.
szül: 1829, Pápa, Veszprém vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. dec. 22., nőtlen
fegy: vadász, 18. század
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

1044. Spaic Ivan

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 2.; törzskönyvi tételszám (Seite): 155.
szül: 1829, Zágráb, „Horvátország” (Zágráb vármegye), katolikus
nyt: német, olasz, „szláv”
szak: pék
bi: 1864. aug. 20., nőtlen
fegy: vadász, 3. század, örvetető
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

1045. Spanraft Antal

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 1.; törzskönyvi tételszám (Seite): 192.
szül: 1840, Esztergom, Esztergom vármegye, katolikus
nyt: német
szak: vándorkereskedő
bi: 1864. júl. 20., nőtlen
fegy: vadász, 2. vadászszázad, örvezető
ub: 1865. július 25-én a campechei kórházban hunyt el (Estado de Campeche).

1046. Spatina²⁰⁹⁰ Jakab

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 12.; törzskönyvi tételszám (Seite): 99.
szül: 1829, Buda, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: nincs adat
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 7., nőtlen
fegy: vadász, 18. vadászszázad
ub: 1867. áprilisban Salzburgon át hazatért.

1047. Spátay Lajos

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 3.; törzskönyvi tételszám (Seite): 173.
szül: 1826, Ölvéd, Esztergom vármegye, katolikus
nyt: német, „szláv”, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 19., nőtlen
fegy: vadász, 5. vadászszázad
ub: 1865. február 1-én egészségügyi okokból leszerelték.

1048. Sperka Vinzenz

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 25.; törzskönyvi tételszám (Seite): 136.
szül: 1836, Szomolány, Pozsony vármegye, katolikus
nyt: „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. okt. 21., nőtlen
fegy: vadász, 5. vadászszázad
ub: 1867. január 15-án önkényesen visszamaradt „Grenada”-nál (?).

1049. Spitzer August

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 42.; törzskönyvi tételszám (Seite): 123.
szül: 1830, Pozsony, Pozsony vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”, román, olasz, francia
szak: cipész
bi: 1866. ápr. 18., nőtlen (korábban a cs. kir. 2. gyalogezrednél szolgált)
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

²⁰⁹⁰ A Tardy-féle listán tévesen Ipatina alakban szerepel. TARDY 1990. 155.

1050. Spitzer Christof

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 43.; törzskönyvi tételszám (Seite): 70.
szül: 1830, Pozsony, Pozsony vármegye, katolikus
nyt: német, „szláv”, magyar
szak: nincs adat
bi: 1866. ápr. 25., nőtlen (korábban a cs. kir. 9. tüzérezrednél szolgált)
fegy: tüzér, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

1051. Sprentz Ferenc

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 9.; törzskönyvi tételszám (Seite): 20.
szül: 1837, Kolozsvár, Kolozs vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, lengyel, román
szak: diák
bi: 1864. júl. 20., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint korábban a cs. kir. seregben szolgált. Belépés ideje: 1854. aug. 29.; Utolsó bejegyzés: 1863. ápr. 1.)
fegy: vadász, 11. vadászszázad, alvadász
ub: 1866. október 18-án a la carbonerai csata (San Francisco Telixtlahuaca; Estado de Oaxaca) során hadifogságba esett.

1052. Staffin Ferdinand

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 31.; törzskönyvi tételszám (Seite): 188.
szül: 1836, Smolkau, Szilézia (pecsenyédi illetőségű, Sopron vármegye), katolikus
nyt: német, „szláv”
szak: gazdász
bi: 1864. dec. 3., nőtlen
fegy: vadász, 18. vadászszázad
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

1053. Stagl²⁰⁹¹ Ferenc

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 8.; törzskönyvi tételszám (Seite): 152.
szül: 1827, Fraknó, Sopron vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, olasz
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 8., nőtlen
fegy: vadász, 11. vadászszázad
ub: 1866. augusztus 16-án átlépett a Mexikói Császári Csendőrség kötelékébe.

²⁰⁹¹ A Tardy-féle listán tévesen Nagl alakban szerepel. TARDY 1990. 161.

1054. Staits Peter

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 2.; törzskönyvi tételszám (Seite): 156.
szül: 1832, Nagybecskerek, Torontál vármegye, katolikus
nyt: német, szerb, olasz, francia
szak: napidíjas
bi: 1864. júl. 18.; nőtlen
fegy: vadász, 3. vadászszázad, örvezető
ub: 1865. március 14-én Zacapulconál (?) elesett.

1055. Stankovits Lajos

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 11.; törzskönyvi tételszám (Seite): 192.
szül: 1834, Pozsony, Pozsony vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: kőműves
bi: 1864. júl. 28., nőtlen
fegy: vadász, 16. vadászszázad, örvezető
ub: 1866. október 31-én hadifogságba esett Oaxacánál (Oaxaca de Juarez, Estado de Oaxaca).

1056. Stankovits Mátyás

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 195.
szül: 1830, Parád, Heves és Külső Szolnok vármegye, katolikus
nyt: magyar, német
szak: szabó
bi: 1864. júl. 21., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint 1853. ápr. 5. és 1864. júl. 20. között a cs. kir. seregben szolgált, átlépett az önkéntesek közé)
fegy: vadász, 3. vadászszázad, tizedes
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

1057. Stark Mihály

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 17.; törzskönyvi tételszám (Seite): 76.
szül: 1830, Öcsény, Tolna vármegye, katolikus
nyt: magyar, német, szerb, olasz, román
szak: molnár
bi: 1864. szept. 15., nőtlen
fegy: vadász, 1. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

1058. Stassino György

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 2.; törzskönyvi tételszám (Seite): 32.
szül: 1830, Pest, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 28.; nőtlen
fegy: huszár, 5. huszárszázad
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

1059. Steiger Engelbert

ktsz: törzskönyvszám törzskönyvszám (Heft): 3.; törzskönyvi tételszám (Seite): 169.
szül: 1830, Pozsony, Pozsony vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: cipész
bi: 1864. júl. 23., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint 1860. dec. 6. és 1864. jún. 30. között a cs. kir. seregben szolgált, átlépett az önkéntesek közé)
fegy: utász, 2. utászs század
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

1060. Steiner Franz Alexander

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 44.; törzskönyvi tételszám (Seite): 82.
szül: 1841, Újbéla, Szepes vármegye, katolikus
nyt: német, „szláv”, magyar
szak: kőmetsző
bi: 1866. ápr. 29., nőtlen (korábban a cs. kir. 25. gyalogezrednél szolgált)
fegy: huszár, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

1061. Steinhardt Károly

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 2.; törzskönyvi tételszám (Seite): 157.
szül: 1832, Kismarton, Sopron vármegye, izraelita (áttért a katolikus vallásra)
nyt: német, magyar, „szláv”, román
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 19., nőtlen
fegy: vadász, 3. vadászs század
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

1062. Stekler Ferenc

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 7.; törzskönyvi tételszám (Seite): 95.
szül: 1823, Kolozsvár, Kolozs vármegye, katolikus
nyt: magyar, német, román, olasz
szak: zenész
bi: 1864. júl. 28.; nőtlen
fegy: katonazenekar
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

1063. Stelczer Károly

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 83.
szül: 1828, Rohonc, Vas vármegye, evangélikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 15., nőtlen
fegy: huszár, nincs adat
ub: 1864. október 20-án egészségügyi okokból elbocsátották.

1064. Stelle Gottlieb

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 9.; törzskönyvi tételszám (Seite): 186.
szül: 1830, Komárom, Komárom vármegye, evangélikus
nyt: német, magyar
szak: ács
bi: 1864. aug. 16., nőtlen
fegy: utász, 1. utászsorozat
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

1065. Stibián Ambrus

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 38.; törzskönyvi tételszám (Seite): 167.
szül: 1832, Marosillye, Hunyad vármegye, ortodox
nyt: magyar, román, német
szak: nincs adat
bi: 1865. febr. 15., nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: 1865. március 26-án, mint „vagabund”-ot kicsapták a mexikói osztrák önkéntes seregből.

1066. Stinkovits Zsigmond

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 38.; törzskönyvi tételszám (Seite): 151.
szül: 1834, Máramarossziget, Máramaros vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: pék
bi: 1865. febr. 5., nőtlen
fegy: huszár, nincs adat
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

1067. Stipán János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 35.; törzskönyvi tételszám (Seite): 92.
szül: 1829, Csursin (Csrecsán?), Zala vármegye, katolikus
nyt: horvát, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. dec. 31., nőtlen
fegy: vadász, 17. vadászsorozat
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

1068. Stoblak Vaszil

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 31.; törzskönyvi tételszám (Seite): 56.
szül: 1830, Nagylucska, Bereg vármegye, görögkatolikus
nyt: rutén
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 29., nőtlen
fegy: vadász, 18. vadászsorozat
ub: 1865. február 26-án javíthatatlansága miatt kicsapták a mexikói osztrák önkéntes seregből.

1069. Stocker János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 17.; törzskönyvi tételszám (Seite): 182.
szül: 1836, Zsombolya, Torontál vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: cipész
bi: 1864. szept. 21., nőtlen
fegy: vadász, 16. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

1070. Stodola Péter

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 200.
szül: 1839, Tata, Komárom vármegye, katolikus
nyt: nincs adat
szak: zenész
bi: 1864. okt. 2., nőtlen
fegy: katonazenekar
ub: 1867. január 23-án átlépett a cárdobai (Estado de Veracruz) „Rural Garde”-ba.

1071. Stofila Andreas

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 41.; törzskönyvi tételszám (Seite): 49.
szül: 1833, Remete, Ung vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1866. ápr. 13., nőtlen (korábban a cs. kir. 5. gyalogezrednél szolgált)
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

1072. Stojan Nicolai

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 41.; törzskönyvi tételszám (Seite): 73.
szül: 1830, Nagyszemplak, Temes vármegye, görögkatolikus
nyt: német, román, szerb, olasz
szak: nincs adat
bi: 1866. ápr. 14., nőtlen (korábban a cs. kir. 61. gyalogezrednél szolgált)
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

1073. Stolarik János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 162.
szül: 1825, Pöstyén, Nyitra vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: kovács
bi: 1864. aug. 24., nőtlen
fegy: huszár, 3. huszárszázad, tizedes
ub: 1866. december 12-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

1074. Stolz Antal

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 41.; törzskönyvi tételszám (Seite): 38.
szül: 1833, Olaszfalu, Veszprém vármegye, katolikus
nyt: magyar, német
szak: kovács
bi: 1866. ápr. 14., nőtlen (korábban a cs. kir. 5. huszárezrednél szolgált)
fegy: huszár, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

1075. Streba József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 4.; törzskönyvi tételszám (Seite): 129.
szül: 1835, Nőtincs, Nógrád vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. szept. 14., nőtlen
fegy: vadász, 7. vadászszázad, kürtös
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

1076. Suba Dániel

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 38.; törzskönyvi tételszám (Seite): 16.
szül: 1834, Máramarossziget, Máramaros vármegye, református
nyt: magyar, német, román
szak: nincs adat
bi: 1865. febr. 6., nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

1077. Supanek Jakob

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 25.; törzskönyvi tételszám (Seite): 45.
szül: 1832, Károlyváros, „Horvátország” (Zágráb vármegye), katolikus
nyt: német, horvát, olasz
szak: cipész
bi: 1864. okt. 27., nőtlen
fegy: tüzér, 2. tüzérüteg
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

1078. Surina István

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 31.; törzskönyvi tételszám (Seite): 114.
szül: 1831, Gyöngyös, Heves és Külső Szolnok vármegye, katolikus
nyt: magyar
szak: posztóműves
bi: 1864. júl 16., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint korábban a cs. kir. seregben szolgált. Belépés ideje: 1854. jún. 30.; Utolsó bejegyzés: 1864. jan. 1.)
fegy: vadász, 2. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

1079. Susany Miklós

- ktsz:* törzskönyvszám (Heft): 21.; törzskönyvi tételszám (Seite): 129.
szül: 1834, Kismarton, Sopron vármegye, katolikus
nyt: nincs adat [német, magyar, francia, olasz, cseh]
szak: nincs adat
bi: 1864. szept. 30., nőtlen (korábbi cs. kir. katonai törzslapját vezették tovább, mely szerint 1848. szept. 18-tól a cs. kir. seregben szolgált, átlépett az önkéntesek közé)
fegy: huszár, 4. huszárszázad, százados
ub: 1866. január 11-én elesett Agua Dulcenál (Estado de Veracruz).

- enf:* 1864 előtt a cs. kir. 7. dzsidásezrednél szolgált. 1. oszt. alhadnagy: 1855–1856; főhadnagy: 1857–1864.²⁰⁹² Brigitte Hamann szerint Susany, Joseph Othmar Ritter von Rauscher (1797–1875) bécsi bíborosnak volt az unokaöccse és szerelmi bánata miatt jelentkezett a mexikói osztrák önkéntes seregbe.²⁰⁹³
 Mexikóban a felettesei engedélye nélkül megházasodott. a halálát követően felesége az özvegyinyugdíjról való lemondás mellett kérvényt nyújtott be Miksa császárhoz, hogy a halott férje részéről is ismerjék el hivatalosnak a házasságot.²⁰⁹⁴

1080. Suschnar András

- ktsz:* törzskönyvszám (Heft): 11.; törzskönyvi tételszám (Seite): 52.
szül: 1827, Veresvágás, Sáros vármegye, evangélikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 26., nőtlen
fegy: vadász, 15. vadászszázad
ub: 1866. június 16-án a santa sertrudisi csata (Camargo, Estado de Tamaulipas) során hadifogságba esett, majd egy hadifogoly csere során kiszabadult és az osztrák SMS Dandolo korvett fedélzetén hazatért.

1081. Suszták János

- ktsz:* törzskönyvszám (Heft): 23.; törzskönyvi tételszám (Seite): 19.
szül: 1828, Nyitra, Nyitra vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. okt. 7., nőtlen
fegy: huszár, 2. huszárszázad
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

²⁰⁹² *Militär-Schematismus* 1855. 448.; (1856.) 432.; (1857.) 432.; (1858.) 408.; (1859.) 256.; (1860–61.) 372.; (1862.) 374.; (1863.) 384.; (1864.) 372.

²⁰⁹³ HAMANN 1989. 67.

²⁰⁹⁴ AGNM, México Independiente, Gobernación y Relaciones Exteriores, Segundo Imperio, Caja num. 53. Exp. 26.

1082. Sütő István

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 7.; törzskönyvi tételszám (Seite): 39.
szül: 1833, Csehi, Heves és Külső Szolnok vármegye, katolikus
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 16., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint korábban a cs. kir. seregben szolgált. Belépés ideje: 1854. márc. 7.; Utolsó bejegyzés: 1860 aug. 16.)
fegy: vadász, 9. vadászs század, őrvezető
ub: 1865. november 30-án a pueblai (Heroica Puebla de Zaragoza, Estado de Puebla) kórházban hunyt el.

1083. Süttő György

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 25.; törzskönyvi tételszám (Seite): 46.
szül: 1822, Szeged, Csongárd vármegye, katolikus
nyt: magyar, német, olasz
szak: bognár
bi: 1864. okt. 24., nőtlen
fegy: utász, 2. utászs század
ub: 1866. november 13-án dezertált, majd nem vette igénybe az egységéhez való visszatérési jogot és lehetőséget.

1084. Süttő Lajos

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 26.; törzskönyvi tételszám (Seite): 50.
szül: 1841, Komárom, Komárom vármegye, katolikus
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 1., nőtlen
fegy: vadász, 17. vadászs század
ub: 1865. március 26-án javíthatatlansága miatt kicsapták a mexikói osztrák önkéntes seregből.

1085. Sváb Ignác

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 30.; törzskönyvi tételszám (Seite): 186.
szül: 1842, Komárom, Komárom vármegye, katolikus
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 26., nőtlen
fegy: vadász, 14. vadászs század
ub: 1866. október 18-án a la carbonerai csata (San Francisco Telixtlahuaca; Estado de Oaxaca) során hadifogságba esett.

1086. Sváb János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 17.; törzskönyvi tételszám (Seite): 98.
szül: 1829, Somodi, Abaúj vármegye, katolikus
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. szept. 17., nőtlen
fegy: vadász, 16. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

1087. Sveteletz János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 165.
szül: 1831, Rábafüzes, Vas vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 21., nőtlen
fegy: huszár, 3. huszárszázad, szakaszvezető
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

VIII. 21. / Sz**1088. Szabeczek János**

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 34.; törzskönyvi tételszám (Seite): 17.
szül: 1828, Bisztricska, Nógrád vármegye, katolikus
nyt: „szláv”, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. dec. 7., nőtlen
fegy: vadász, 18. vadászszázad
ub: 1866. október 26-án elesett „Jalapa”nál (Xalapa-Enríquez, Estado de Veracruz).

1089. Szabó Alajos, nemes

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16. (36.); törzskönyvi tételszám (Seite): 145. (171.)
szül: 1828, Malacka, Pozsony vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 11., nőtlen
fegy: huszár, 3. huszárszázad
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

1090. Szabó Bálint

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 35.; törzskönyvi tételszám (Seite): 199.
szül: 1830, Kecskemét, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1865. jan. 10., nőtlen
fegy: vadász, 17. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

1091. Szabó I. György

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 149.
szül: 1824, Debrecen, Bihar vármegye, református
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 20., nőtlen
fegy: huszár, 4. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

1092. Szabó II. György

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 35.; törzskönyvi tételszám (Seite): 197.
szül: 1831, Szentgyörgyvár, Zala vármegye, katolikus
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1865. jan. 10., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint korábban a cs. kir. seregben szolgált. Belépés ideje: 1853. márc. 24.; Utolsó bejegyzés: 1863. febr. 28.)
fegy: huszár, 4. huszárszázad
ub: 1866. szeptember 30-án dezertált Tehuacánnál (Estado de Puebla).

1093. Szabó István

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 31.; törzskönyvi tételszám (Seite): 191.
szül: 1833, Karcag, Nagykun Kerület, református
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. dec. 7., nőtlen
fegy: huszár, 3. huszárszázad
ub: 1866. november 8-án „Mineral del Monte”-nál hadifogságba esett (Real del Monte, Estado de Hidalgo).

1094. Szabó II. István

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 32.; törzskönyvi tételszám (Seite): 157.
szül: 1833, Újkér, Sopron vármegye, katolikus
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 3., nőtlen
fegy: huszár, 1. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

1095. Szabó I. János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 28.; törzskönyvi tételszám (Seite): 85.
szül: 1826, Pereszteg, Sopron vármegye, katolikus
nyt: magyar, német
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 9., nőtlen
fegy: vadász, 10. vadászs század
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

1096. Szabó II. János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 28.; törzskönyvi tételszám (Seite): 170.
szül: 1831, Pákozd, Fejér vármegye, katolikus
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 15., nőtlen
fegy: huszár, 4. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

1097. Szabó III. János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 27.; törzskönyvi tételszám (Seite): 85.
szül: 1840, Cegléd, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: kovács
bi: 1864. nov. 5., nőtlen
fegy: huszár, 1. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

1098. Szabó I. József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 28.; törzskönyvi tételszám (Seite): 143.
szül: 1830, Dömölk (Ma Celldömölk), Vas vármegye, katolikus
nyt: magyar, német, román
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 13., nőtlen
fegy: huszár, 5. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

einf: A hazatért „*mexikoi oszt. legionáriusknak kik Vas megyei illetőségük vagy ott tartózkodni szándékoznak*” névjegyzékén ld.: Szabó József; szül. idő és hely: 1830, Nemesdömölk (ma Celldömölk része); katolikus, nőtlen, aktuális bevételi forrása nem volt, „ezentuli tartózkodási helye”: Szombathely, „kereseti foglalkozása”: nincs adat.²⁰⁹⁵

1099. Szabó II. József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 2.; törzskönyvi tételszám (Seite): 160.
szül: 1834, Fóny, Abaúj vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”, olasz
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 5., nőtlen
fegy: vadász, 3. vadászs század
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

²⁰⁹⁵ MNL VaML Alisp. Közig. ir. 491/a/1867.

1100. Szabó Károly

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 1.; törzskönyvi tételszám (Seite): 87.
szül: 1828, Máramarossziget, Máramaros vármegye, református
nyt: magyar, német
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 24., nőtlen
fegy: vadász, 1. vadászs század
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

inf: A Paksi Avató Bizottság 1867. május 18-án kelt dokumentuma szerint a paksi, Schwarz Lipót katonaköteles személy Szabó Károlyt maga helyett kívánta kiállítani. Az iratban, mint volt „elbocsájtott Mexikói katona”, hivatkoznak személyére, azonban „végelbocsájtó” levele „elutasított”.²⁰⁹⁶

1101. Szaboltsik István

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 38.; törzskönyvi tételszám (Seite): 152.
szül: 1833, Kassa, Abaúj vármegye, katolikus
nyt: magyar, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1865. febr. 8., nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 14.

1102. Szahola Ferdinánd

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 22.; törzskönyvi tételszám (Seite): 41.
szül: 1825, Győr, Győr vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: szabó
bi: 1864. okt. 3., nőtlen
fegy: huszár, 2. huszárszázad
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

1103. Szakal János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 28.; törzskönyvi tételszám (Seite): 86.
szül: 1834, Vulka-Pordány, Sopron vármegye, katolikus
nyt: német
szal: nincs adat
bi: 1864. nov. 10., nőtlen
fegy: vadász, 11. vadászs század
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

²⁰⁹⁶ MNL TML IV.254.a. Tolna vármegye első alispánjának iratai, Közigazgatási iratok 802/1867.

1104. Szakál Gábor

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 9.; törzskönyvi tételszám (Seite): 184.
szül: 1831, Pest, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: molnár
bi: 1864. júl. 20., nőtlen
fegy: utász, 1. utászs század
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

1105. Szakó György

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 146.
szül: 1829, Vága, Pozsony vármegye, katolikus
nyt: magyar, német, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 19., nőtlen
fegy: huszár, 2. huszárszázad
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

1106. Szalay András

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 34.; törzskönyvi tételszám (Seite): 133.
szül: 1834, Csongrád, Csongrád vármegye, katolikus
nyt: magyar
szak: szabó
bi: 1864. dec. 20., nőtlen
fegy: huszár, 5. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

1107. Szalay Mihály

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 13.; törzskönyvi tételszám (Seite): 11.
szül: 1835, Foktó, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: szappanfőző
bi: 1864. aug. 3., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint 1854. jún. 23. és 1864. aug. 3. között a cs. kir. seregben szolgált, átlépett az önkéntesek közé)
fegy: huszár, 4. huszárszázad, őrmester
ub: 1867. január 20-án leszerelt és polgári állományba került.

1108. Szalay György

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 27.; törzskönyvi tételszám (Seite): 86.
szül: 1831, Tamási (ma Rábatamási), Sopron vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 1., nőtlen
fegy: vadász, 1. vadászs század
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

1109. Szalcher János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 3.; törzskönyvi tételszám (Seite): 175.
szül: 1829, Szikla, Zólyom vármegye, katolikus
nyt: „szláv”, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 16., nőtlen
fegy: vadász, 6. vadászszázad
ub: 1865. február 22-én elesett Teziutlánnál (Estado de Puebla)

1110. Szauter József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 9.; törzskönyvi tételszám (Seite): 176.
szül: 1840, Tolna, Tolna vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: asztalos
bi: 1864. aug. 16., nőtlen
fegy: utász, 1. utászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

1111. Szántó Gyula

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 42.; törzskönyvi tételszám (Seite): 160.
szül: 1831, Pannonhalma, Győr vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1866. ápr. 20., nőtlen (korábban a győri önkéntes zászlóaljban szolgált, valószínűleg 1859-ben)
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

1112. Szedljak Georg

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 12.; törzskönyvi tételszám (Seite): 198.
szül: 1832, Szélnye, Zólyom vármegye, katolikus
nyt: német, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 16., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint korábban a cs. kir. seregben szolgált. Belépés ideje: 1853. márc. 16.; Utolsó bejegyzés: 1861. jún. 30.)
fegy: utász, 1. utászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

1113. Szeip Mihály

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 34.; törzskönyvi tételszám (Seite): 32.
szül: 1837, Bikács, Tolna vármegye, evangélikus
nyt: német, magyar
szak: kovács
bi: 1864. dec. 15., nőtlen
fegy: huszár, 2. huszárszázad
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

1114. Szekeres János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): sorszám nélkül [46.]; törzskönyvi tételszám (Seite): sorszám nélkül.
szül: 1830, Ipolyság, Hont vármegye, katolikus
nyt: magyar, „szláv”, német, román, olasz
szak: nincs adat
bi: nincs adat (valamikor 1864 tavaszán), nőtlen (korábbi katonai törzslapját vezették tovább, mely szerint 1851. jan. 4-től a cs. kir. seregben szolgált)
fegy: testőrszolgálat (Palatinel Guard)
ub: nincs adat

1115. Szekendi Johann

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 29; törzskönyvi tételszám (Seite): 120.
szül: 1832, Sopronszécsény (ma Pereszteg része), Sopron vármegye, katolikus
nyt: német
fogl: nincs adat
bi: 1864. nov. 8., nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: 1864. november 26-án elbocsátották.

1116. Szelecsényi Lajos

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 6.; törzskönyvi tételszám (Seite): 63.
szül: 1838, Rahó, Máramaros vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, rutén, román
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 16.; nőtlen
fegy: huszár, 5. huszárszázad
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

1117. Szemethy Gábor

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 29.; törzskönyvi tételszám (Seite): 21.
szül: 1832, Nagyabajcs, Győr vármegye, katolikus
nyt: magyar, német
szak: nincs adat
bi: 1864. szept. 20., nőtlen
fegy: vadász, 10. vadászszázad
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

1118. Szenczi Mihály

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 24.; törzskönyvi tételszám (Seite): 197.
szül: 1834, Vaszar, Veszprém vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: mészáros
bi: 1864. okt. 26., nőtlen
fegy: huszár, 5. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

1119. Szendrey József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 23.; törzskönyvi tételszám (Seite): 20.
szül: 1841, Óarad, Arad vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, román
szak: kereskedősegéd
bi: 1864. okt. 7., nőtlen
fegy: huszár, 5. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

1120. Szenekovich Károly

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 23.; törzskönyvi tételszám (Seite): 5.
szül: 1839, Kismarton, Sopron vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: cipész
bi: 1864. okt. 6., nőtlen
fegy: huszár, 4. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

1121. Szentmarjay György

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 128.
szül: 1835, Cserepeskenéz, Szabolcs vármegye, görögkatolikus
nyt: magyar, német
szak: diák
bi: 1864. júl. 21., nőtlen
fegy: huszár, 4. huszárszázad
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

einf: 1867. február 19-től zászlós a Mexikói Császári Nemzeti Hadsereg huszárságánál.²⁰⁹⁷ A hazatérését követően a Nyírségben élt. Jósa András a következőket jegyezte meg alakjáról: „A régi jó nyírvilágban nem így volt. [...] Ennek az én igaz jó barátomnak olyan recsegő hangja volt, mint a legkomiszabb törött fazéknak; de énekének kifejezése még azt is elbűvölte volna, a ki soha életében magyar hangot nem hallott. Majdnem ilyen hangja, — de még rosszabb — volt Szent-Máriay Gyurkának, a ki a Miksa császár-féle szerencsétlen mexikói hadjáratból tizenhárom érdemjelet hozott mellén haza. Füredi Mihálynak, a nemzeti színház híres magyar dallosának énekét ifjú koromban gyakran hallottam, de nem élveztem annyira, mint a recsegő hangú Gyurkáét.”²⁰⁹⁸

²⁰⁹⁷ AH SDN Operaciones Militares, XI/481.3/7802.

²⁰⁹⁸ JÓSA 1905. 3.; Egy további közlés személyéről: „vén kortársaim közül sokan emlékezhetnek idősebb Vay Istvánra, a hetven év közelében sétáló örök ifju Vay István, évek ota nyugalmazott főszolgabíró barátunknak édes atyjára és Szentmáriay Gyurkára, a ki Miksa mexikói császárnak kalandos szereplése alatt tizenegy vitézségi rendjelet szerzett kabátjára.” ELVY 1907. 3.

1122. Szentmiklósy Konrád

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 38.; törzskönyvi tételszám (Seite): 150.
szül: 1833, Szilasbálhás (ma Mezőszilas), Veszprém vármegye (1950-től Fejér megyéhez tartozik), református
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1865. febr. 7., nőtlen
fegy: huszár, nincs adat
ub: 1865. szeptember 2-án a pueblai (Heroica Puebla de Zaragoza, Estado de Puebla) kórházban hunyt el.

1123. Szentpétery László

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 147.
szül: 1839, Rimaszombat, Gömör és Kishont vármegye, katolikus
nyt: magyar
szak: tímár
bi: 1864. aug. 2., nőtlen
fegy: utász, 5. utászs század
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

1124. Szerdahelyi Ludwig

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 44.; törzskönyvi tételszám (Seite): 87.
szül: 1837, Kisherestény, Bars vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: pék
bi: 1866. ápr. 30., nőtlen
fegy: huszár, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

1125. Szewus Josef

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 43.; törzskönyvi tételszám (Seite): 152.
szül: 1828, Béba, Torontál vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, román, szerb, olasz
szak: nincs adat
bi: 1866. ápr. 22., nőtlen (korábban a cs. kir. 37. és 51. gyalogezrednél szolgált)
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

1126. Szeybrick János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 20.; törzskönyvi tételszám (Seite): 100.
szül: 1836, Eger, Heves és Külső Szolnok vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, olasz
szak: nincs adat
bi: 1864. okt. 2., nőtlen
fegy: huszár, 3. huszárszázad
ub: 1865. október 16-án átlépett a Mexikói Császári Csendőrséghez.

1127. Székely Rudolf

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 43.; törzskönyvi tételszám (Seite): 69.
szül: 1826, Nagyhalmágy, Arad vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, román, „szláv”, olasz
szak: nincs adat
bi: 1866. ápr. 20., nőtlen (korábban a cs. kir. 50. gyalogezrednél szolgált)
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került) [Elbocsátás ideje: 1866. máj. 23., Entlassungs-Certificat]

1128. Székelyi Lajos

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 7.; törzskönyvi tételszám (Seite): 30.
szül: 1829, Debrecen, Bihar vármegye, katolikus
nyt: magyar, német, olasz
szak: cukrász
bi: 1864. júl. 18., nőtlen
fegy: vadász, 7. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

einfl: Talán azonos azzal a Székely Lajossal, aki 1862 októberében, mint számvivő őrmester csatlakozott az olaszországi magyar légió 2. huszárszázadához és rögtön a Cuenoba tiszti iskolába helyezték.²⁰⁹⁹ Szintén azonosnak véljük azzal a „Ludwig Szekely”-el akit Tomasz Polak, mint az 1863. évi januári lengyel felkelés résztvevője említ.²¹⁰⁰

1129. Szijártó István

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 3.; törzskönyvi tételszám (Seite): 193.
szül: 1834, Székesfehérvár, Fejér vármegye, katolikus
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. szept. 3., nőtlen
fegy: vadász, 5. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

1130. Szilatis Alajos Pál

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 34.; törzskönyvi tételszám (Seite): 15.
szül: 1829, Pozsony, Pozsony vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: szabó
bi: 1864. dec. 7., nőtlen
fegy: huszár, 4. huszárszázad, kovács
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

²⁰⁹⁹ LUKÁCS 1986. 403.; Az itáliai katonai törzslapján (száma: 1894.) semmilyen egyéb összehasonlításra alkalmas információ nem szerepel, emiatt az azonosság tisztázása nehézkes és további kutatásokat igényel.

²¹⁰⁰ POLAK 1960. 77.

1131. Szilágyi Lajos

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 17.; törzskönyvi tételszám (Seite): 56.
szül: 1833, Eperjes, Sáros vármegye, evangélikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: asztalos
bi: 1864. szept. 12., nőtlen
fegy: a mexikói osztrák önkéntes sereg hadtesttörzsénél
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

1132. Szilágyi Márton

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 32.; törzskönyvi tételszám (Seite): 168.
szül: 1829, Cegléd, Pest-Pilis-Solt vármegye, református
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. dec. 2., nőtlen
fegy: huszár²¹⁰¹, (?)
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 14.

1133. Szilágyi Pál

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 87.
szül: 1832, Vilmány, Abaúj vármegye, református
nyt: magyar, német, szlovák
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 29., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint korábban a cs. kir. seregben szolgált. Belépés ideje: 1849. jan. 27.; Utolsó bejegyzés: 1859. okt. 31.)
fegy: huszár, 4. huszárszázad, tizedes
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

1134. Szilelessy Ágost

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 3.; törzskönyvi tételszám (Seite): 196.
szül: 1838, Nemesjác, Nyitra vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szász”
szak: cipész
bi: 1864. júl. 23., nőtlen
fegy: huszár, 4. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

²¹⁰¹ Katonai törzslapja alapján.

1135. Szilvász György

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 40.; törzskönyvi tételszám (Seite): 147.
szül: 1840, Vajdahunyad, Hunyad vármegye, görögkatolikus
nyt: német, magyar, román
szak: nincs adat
bi: 1866. ápr. 8., nőtlen (korábban a cs. kir. 64. gyalogezrednél szolgált)
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került) [Elbocsátás ideje: 1866. máj. 23., Entlassungs-Certificat]

1136. Szimics Simon

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 12.; törzskönyvi tételszám (Seite): 199.
szül: 1834, Nagybecskerek, Torontál vármegye, ortodox
nyt: német, magyar, lengyel, olasz, román, latin
szak: hivatalnok
bi: 1864. júl. 16., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint korábban a cs. kir. seregben szolgált. Belépés ideje: 1850. márc. 18.; Utolsó bejegyzés: 1861. okt. 31.)
fegy: vadász, 9. vadászszázad, őrző
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

1137. Szintén József

ktsz: törzskönyvszám törzskönyvszám (Heft): 19.; törzskönyvi tételszám (Seite): 64.
szül: 1838, Szilasbáls, Veszprém vármegye, református
nyt: magyar
szak: szabó
bi: 1864. szept. 27., nőtlen
fegy: vadász, 13. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

1138. Szlezák Mátyás

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 1.; törzskönyvi tételszám (Seite): 194.
szül: 1829, Máriavölgy, Pozsony vármegye, katolikus
nyt: német, „szláv”, magyar, olasz
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 30.; nőtlen
fegy: huszár, 3. huszárszázad
ub: 1866. december 30-án belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

1139. Szlovák Josef

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 34.; törzskönyvi tételszám (Seite): 16.
szül: 1834, Szvracsinovec, Trencsén vármegye, katolikus
nyt: „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. dec. 6., nőtlen
fegy: vadász, 18. vadászszázad
ub: 1867. január 20-án belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

1140. Szolnok József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 27.; törzskönyvi tételszám (Seite): 88.
szül: nincs adat, Kiskunfélegyháza, Kiskun Kerület, nincs adat
nyt: magyar, német
szak: nincs adat
bi: 1864. okt. 28., nőtlen
fegy: huszár, 4. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

einfl: A hazatért „mexikoi oszt. legionáriusoknak kik Jász-Kun kerületi illetőségűek vagy ott tartózkodni szándékoznak” névjegyzékén ld.: Szolnok József; szül. idő és hely: 1829, Kiskunfélegyháza; katolikus, nőtlen, aktuális bevételi forrása nem volt, „ezentuli tartózkodási helye”: Pest, „kereseti foglalkozása”: nincs adat.²¹⁰²

1141. Szoltsán Mihály

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 26.; törzskönyvi tételszám (Seite): 52.
szül: 1828, Kiskunhalas, Kiskun Kerület, katolikus
nyt: magyar
szak: takács
bi: 1864. okt. 30., nőtlen
fegy: huszár, 1. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

einfl: A hazatért „mexikoi oszt. legionáriusoknak kik Jász-Kun kerületi illetőségűek vagy ott tartózkodni szándékoznak” névjegyzékén ld.: Szoltsán Mihály; szül. idő és hely: 1827, Kiskunhalas; katolikus, nőtlen, aktuális bevételi forrása nem volt, „ezentuli tartózkodási helye”: Kiskunhalas, „kereseti foglalkozása”: takács.²¹⁰³

1142. Szorath Antal

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 38.; törzskönyvi tételszám (Seite): 169.
szül: 1834, Vága, Pozsony vármegye, katolikus
nyt: német, „szláv”, magyar
szak: molnár
bi: 1865. febr. 15., nőtlen
fegy: huszár, nincs adat
ub: 1865. június 26-án a pueblai (Heroica Puebla de Zaragoza, Estado de Puebla) kórházban hunyt el.

²¹⁰² MNL JNSZML. IV. 254. A Jászkun Kerület Alkapitányának iratai. 4621/1867

²¹⁰³ MNL JNSZML. IV. 254. A Jászkun Kerület Alkapitányának iratai. 4621/1867

1143. Szorian Itodé

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 19.; törzskönyvi tételszám (Seite): 35.
szül: 1828, Borgóbeszterce, Beszterce Vidéke, ortodox
nyt: német, magyar, olasz, román
szak: nincs adat
bi: 1864. szept. 28., nőtlen
fegy: vadász, 2. vadászszázad, örvezető
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

1144. Szöllősy Ferenc

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 26.; törzskönyvi tételszám (Seite): 48.
szül: 1838, Alsónémedi, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: szobafestő
bi: 1864. okt. 31., nőtlen
fegy: vadász, 7. vadászszázad
ub: 1866. október 18-án a la carbonerai csata (San Francisco Telixtlahuaca; Estado de Oaxaca) során hadifogságba esett.

1145. Sztecsovics Antal

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 26.; törzskönyvi tételszám (Seite): 51.
szül: 1825, Nagyvitnic, Bereg vármegye, görögkatolikus
nyt: magyar, német, lengyel
szak: nincs adat
bi: 1864. okt. 29., nőtlen
fegy: huszár, 1. huszárszázad
ub: 1866. április 2-án elhunyt a pueblai (Heroica Puebla de Zaragoza, Estado de Puebla) kórházban.

1146. Sztojanovits Bazil Johann

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 21.; törzskönyvi tételszám (Seite): 139.
szül: 1837, Nagyikinda, Torontál vármegye, ortodox
nyt: nincs adat
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 5., nőtlen (korábbi cs. kir. katonai törzslapja is csatolva és a mexikói sereg katonai törzslapjára is rávezették a korábbi adatait, mely szerint 1855. április 21-től a cs. kir. seregben szolgált, átlépett az önkéntesek közé)
fegy: huszár, nincs adat, főhadnagy
ub: 1864. október 18-án egészségügyi okok miatt kilépett.

1147. Sztrizsanek János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 30.; törzskönyvi tételszám (Seite): 197.
szül: 1840, Czerova, Nyitra vármegye, katolikus
nyt: magyar, cseh, olasz
szak: kovács
bi: 1864. nov. 29., nőtlen
fegy: huszár, 1. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

1148. Sztraka Antal

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 10.; törzskönyvi tételszám (Seite): 126.
szül: 1828, Szelakna, Hont vármegye, katolikus
nyt: német, „szláv”, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 16., nőtlen
fegy: vadász, 14. vadászszázad, szakaszvezető
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

1149. Sztrapkó János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 6.; törzskönyvi tételszám (Seite): 129.
szül: 1834, Fűrész, Nógrád vármegye, katolikus
nyt: „szláv”, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 1., nőtlen
fegy: vadász, 9. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

1150. Szukup Ádám

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 88.
szül: 1830, Szakolca, Nyitra vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: takács
bi: 1864. szept. 2., nőtlen
fegy: huszár, 4. huszárszázad, tizedes
ub: 1867. január 26-án belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

1151. Szügyi Ferenc

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 31.; törzskönyvi tételszám (Seite): 192.
szül: 1833, Szolnok, Heves és Külső Szolnok vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: lakatos
bi: 1864. dec. 1., nőtlen
fegy: vadász, 18. vadászszázad
ub: 1866. november 22-én hadifogságba esett „Oajaca”-nál (Oaxaca de Juárez, Estado de Oaxaca).

1152. Szüts Károly

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 5.; törzskönyvi tételszám (Seite): 128.
szül: 1831, Buda, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: hölgyfodrász
bi: 1864. júl. 21., nőtlen
fegy: vadász, 8. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

1153. Szy István

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 24.; törzskönyvi tételszám (Seite): 198.

szül: 1832, Sárbogárd, Fejér vármegye, katolikus

nyt: magyar

szak: nincs adat

bi: 1864. okt. 22., nőtlen

fegy: vadász, 6. vadászszázad

ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

VIII. 22. / T

1154. Takács András

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 8.; törzskönyvi tételszám (Seite): 69.
szül: 1834, Visznek, Temes vármegye, katolikus
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 1., nőtlen
fegy: vadász, 11. vadászszázad
ub: Betegen Orizabában (Estado de Veracruz) maradt. Egyéb adat hiányzik.

1155. Takács István

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 32.; törzskönyvi tételszám (Seite): 85.
szül: 1829, Kunmadaras, Nagykun kerület, református
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 7., nőtlen
fegy: vadász²¹⁰⁴, (?)
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

einf: Esetleg azonos azzal a Takács Istvánnal, aki, mint volt honvéd altiszt az Oszmán birodalomban élt és 1854-ben Isztambulban, mint gépész működött.²¹⁰⁵
 A hazatért „mexikoi oszt. legionáriusknak kik Jász-Kun kerületi illetőségűek vagy ott tartózkodni szándékoznak” névjegyzékén ld.: Takács István; szül. idő és hely: 1827, (?); református, nőtlen, aktuális bevételi forrása nem volt, „ezentuli tartózkodási helye”: Szolnok, „kereseti foglalkozása”: nincs adat.²¹⁰⁶

1156. Takáts Gábor

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 38.; törzskönyvi tételszám (Seite): 84.
szül: 1829, Nádasd (ma Abaújnádasd), Abaúj vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1865. febr. 8, nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: 1866. október 18-án a la carbonerai csata (San Francisco Telixtlahuaca; Estado de Oaxaca) során eltűnt.

²¹⁰⁴ Katonai törzslapja alapján.

²¹⁰⁵ CSORBA 1999. 40.

²¹⁰⁶ MNL JNSZML. IV. 254. A Jászkun Kerület Alkapitányának iratai. 4621/1867

1157. Takáts István

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 37.; törzskönyvi tételszám (Seite): 20.
szül: 1834, Rábakovácsi, Vas vármegye, katolikus
nyt: magyar, német
szak: nincs adat
bi: 1865. jan. 3., nőtlen
fegy: huszár, nincs adat
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

1158. Takáts János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 34.; törzskönyvi tételszám (Seite): 141.
szül: 1830, Komárom, Komárom vármegye, református
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. dec. 21., nőtlen
fegy: huszár, 5. huszárszázad
ub: nincs adat

1159. Takáts József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 17.; törzskönyvi tételszám (Seite): 36.
szül: 1831, Berza, Arad vármegye, katolikus
nyt: magyar, román, német
szak: nincs adat
bi: 1864. szept. 5., nőtlen
fegy: vadász, 7. vadászszázad
ub: 1866. október 18-án a la carbonerai csata (San Francisco Telixtlahuaca; Estado de Oaxaca) során hadifogságba esett.

einfl: Esetleg azonos azzal a Takács Józseffel, aki, mint volt honvéd altiszt „1851-ben Isztambulban Veress Sándor műhelyében dolgozik. Örmény nőt vesz el feleségül. A krími háborúban markotányos. 1859-ben az olaszországi magyar légió tagja. 1861-ben hadnagy ugyanott. Egy évvel később leszerel és hazatér.”²¹⁰⁷

1160. Takács II. József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 41.; törzskönyvi tételszám (Seite): 107.
szül: 1843, Csatka, Veszprém vármegye, katolikus
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1866. ápr. 16., nőtlen
fegy: huszár, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

²¹⁰⁷ CSORBA 1999. 40.

1161. Tamási János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 24.; törzskönyvi tételszám (Seite): 40.
szül: 1831, Foktó, Pest-Pilis-Solt vármegye, evangélikus
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. okt. 19., nőtlen
fegy: vadász, 16. vadászszázad
ub: 1866. szeptember 23-án dezertált „Teotitlan”-nál (Teotitlan del Valle (?), Estado de Oaxaca).

1162. Tamási Ferenc

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 1.; törzskönyvi tételszám (Seite): 191.
szül: 1836, Marcali, Somogy vármegye, katolikus
nyt: német, olasz, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 28., nőtlen
fegy: vadász, 2. vadászszázad, alvadász
ub: Ismeretlen időpontban belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

1163. Tamássy József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 35.; törzskönyvi tételszám (Seite): 93.
szül: 1830, Abony, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. dec. 28., nőtlen
fegy: vadász, 17. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

1164. Tarródy Ferenc

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 41.; törzskönyvi tételszám (Seite): 169.
szül: 1835, Nagykanizsa, Zala vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: kovács
bi: 1866. ápr. 17., nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

1165. Taschner Ferenc

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 10.; törzskönyvi tételszám (Seite): 76.
szül: 1830, Grics, Vas vármegye, katolikus
nyt: nincs adat (korábbi törzslapján német)
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 18., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint 1860. nov. 7. és 1861. márc. 5. között a cs. kir. seregben szolgált)
fegy: vadász, 14. vadászszázad, alvadász
ub: 1867. január 20-án belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

1166. Taschner Josef

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 32.; törzskönyvi tételszám (Seite): 112.
szül: 1834, Kristyán, Vas vármegye, katolikus
nyt: német
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 8., nőtlen
fegy: vadász²¹⁰⁸, (?)
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

1167. Tálos István

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 34.; törzskönyvi tételszám (Seite): 44.
szül: 1828, Felsőörs, Zala vármegye (1946-tól Veszprém megyéhez tartozik), református
nyt: magyar
szak: takács
bi: 1864. dec. 16., nőtlen
fegy: huszár, 4. huszárszázad
ub: 1866. augusztus 19-én a pueblai (Heroica Puebla de Zaragoza, Estado de Puebla) kórházban hunyt el.

1168. [Teker Ferenc ?]²¹⁰⁹

ktsz: [nincs adat]
szül: [1830, „Novaczi”, Vas vármegye, katolikus]
nyt: [nincs adat]
szak: [asztalos]
bi: [nincs adat (feltehetően 1866 tavasza)]
fegy: [nincs adat]
ub: [nincs adat (feltehetően kiszállításra nem került)]

einf: A hazatért „mexikoi oszt. legionáriusknak kik Somogy megyei illetőségűek vagy ott tartózkodni szándékoznak” névjegyzékén ld.: Teker Ferenc; szül. idő és hely: 1830, „Novaczi”; katolikus, nőtlen, aktuális bevételi forrása nem volt, „ezentuli tartózkodási helye”: Kaposvár, „kereseti foglalkozása”: takács.²¹¹⁰

²¹⁰⁸ A Grundbucher-Index-ben a 32/112-es számon Johann Tromler neve szerepel, aki a 17. vadászszázadnál szolgált.

²¹⁰⁹ MNL SML IV. 259. b. Somogy vármegye Alispáni Hivatalának iratai. Közigazgatási iratok 808/1867 II.

²¹¹⁰ Ua.

1169. Teknős János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): (25.) 35.; törzskönyvi tételszám (Seite): 21. (94.)
szül: 1832, Bát, Nógrád vármegye, katolikus
nyt: magyar, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. okt. 25., nőtlen
fegy: két törzskönyvben is található törzslapja, a Grundbuch-Index adatai alapján az egyik, mint vadászt (18. vadászszázad) a másik pedig mint huszárt (4. huszár-század) említi
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

1170. Tepper Franz

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 6.; törzskönyvi tételszám (Seite): 132.
szül: 1838, Pozsony, Pozsony vármegye, katolikus
nyt: német
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 3., nőtlen
fegy: vadász, 9. vadászszázad
ub: 1865. szeptember 22-én Tlapacoyannál (Estado de Veracruz) elesett.

1171. Terbuchovic Simon

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 11.; törzskönyvi tételszám (Seite): 58.
szül: 1829, Majur, Katonai Határőrvidék, katolikus
nyt: német, horvát, olasz, francia
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 19., nőtlen
fegy: vadász, 15. vadászszázad, örvezető
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

1172. Terlik Károly

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 3.; törzskönyvi tételszám (Seite): 90.
szül: 1826, Aranyosmarót, Bars vármegye, katolikus
nyt: német, „szláv”, magyar
szak: kereskedő
bi: 1864. szept. 5., nőtlen
fegy: vadász, 4. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

1173. Tersztyánszky Kristóf

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 155.
szül: 1831, Asszonyfalu, Veszprém vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 31., nőtlen
fegy: huszár, 2. huszárszázad, tizedes
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

einf: A hazatért „mexikoi oszt. legionáriusknak kik Vas megyei illetőségük vagy ott tartózkodni szándékoznak” névjegyzékén ld.: „Trestranszky Aristid”; szül. idő és hely: 1830, Asszonyfa; evangélikus, nőtlen, aktuális bevételi forrása nem volt, „ezentuli tartózkodási helye”: Asszonyfa, „kereseti foglalkozása”: nincs adat.²¹¹¹

1174. Tersztyánszky Sándor

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 20.; törzskönyvi tételszám (Seite): 96.
szül: 1832, Nyitra, Nyitra vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: kereskedősegéd
bi: 1864. okt. 5., nőtlen
fegy: tüzér, 2. tüzérüteg
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

1175. Tervecz Georg

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 42.; törzskönyvi tételszám (Seite): 149.
szül: 1837, Vöröskő, Trencsén vármegye, katolikus
nyt: német, „szláv”, magyar
szak: nincs adat
bi: 1866. ápr. 21., nőtlen (korábban a cs. kir. 10. tüzérezrednél szolgált)
fegy: tüzér, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

²¹¹¹ MNL VaML Alisp. Közig. ir. 491/a/1867.

1176. Thober Ferenc

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 38.; törzskönyvi tételszám (Seite): 23.
szül: 1829, Kabolapolyána, Máramaros vármegye, katolikus
nyt: magyar, német, „szláv”
szak: asztalos
bi: 1865. jan. 19., nőtlen
fegy: huszár, további adat nincs
ub: 1867. január 20-án leszerelt.

einfl: 1867. január 29-án zászlóssá nevezték ki a nemzeti császári haderőnél.²¹¹²

Egykori bajtársa Sarlay Pál 1867 decemberrében kelt levelében személyéről a következőket olvashatjuk: „Tober máramarosi fi, [...] asztalos műhelyt nyitott” Mexikóban.²¹¹³

1177. Thomas Ferenc

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 6.; törzskönyvi tételszám (Seite): 133.
szül: 1830, Szentgyörgy, Pozsony vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: kereskedősegéd
bi: 1864. aug. 9., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint 1854. április 4. és 1864. júl. 1. között a cs. kir. seregben szolgált, átlépett az önkéntesek közé)
fegy: vadász, 9. vadászszázad, őrvezető
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

1178. Thomas Johann

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 3.; törzskönyvi tételszám (Seite): 184.
szül: 1836, Versec, Temes vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, román, „szláv”
szak: kalapos
bi: 1864. aug. 16., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint korábban a cs. kir. seregben szolgált. Belépés ideje: 1854. júl. 25.; Utolsó bejegyzés: 1862. jún. 30.)
fegy: tüzér, 1. tüzérüteg
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

²¹¹² AH SDN Operaciones Militares, XI/481.3/7802.

²¹¹³ SARLAY 1867. 591.

1179. Thomka Simon, folkusfalvi

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 5.; törzskönyvi tételszám (Seite): 131.
szül: 1833,²¹¹⁴ Zólyom, Zólyom vármegye, evangélikus
nyt: német, magyar, „szláv”, francia
szak: kereskedő
bi: 1864. júl 18., nőtlen
fegy: vadász, 8. vadászszázad
ub: 1867. január 22-én leszerelt és polgári állományba került.

enf: 1866. október 11-én kérvényezte az áthelyezést a mexikó osztárk önkéntes sereg katonai adminisztrációjából a Mexikói Nemzeti Császári Hadsereg megegyező részlegébe. Kodolich ezredes ajánlotta alkalmazását.²¹¹⁵

Egykori bajtársa Sarlay Pál 1867. október 2-án hazaküldött levele szerint „Thomka Simon (Geduly sógora) borkereskedést folytat egy Mauthner nevű bécsi némettel”²¹¹⁶ míg 1868. november 26-i dátumozású levelében, már mint a mexikóvárosi „jónevű Gran Sociedad kávéház tulajdonosa”-ként említi nevét.²¹¹⁷ 1887 nyarán még biztosan életben volt és Mexikóban élt és borkereskedéssel foglalkozhatott, ugyanis ekkor egy száz forintos adományt küldött Magyarországra a „Segítség album”-ra, amelynek kapcsán a *Fővárosi Lapok* a következőket közli: „Előfizető Mexico-ból. A »Segítség« albumáért²¹¹⁸ nagyon messze földön is érdeklődnek az olyan hazánkfiak, kik távol is igazi magyarok maradtak. Közelébb Apartado mexicói városból²¹¹⁹ Thomka Simon zólyomi származású honfitársunk fizetett elő e részvét-album egy száz forintos példányára, neje: Thomka Marie úrnő nevére. Thomka Simon kereskedő, ki magyar borok kivitelével is foglalkozik.”²¹²⁰

²¹¹⁴ A Thomka család történetét taglaló munkák az 1832-es esztendőt jelölik meg a születési éveként. Családi ágrajzát ld. KEMPELEN 1931. 337., vö. NAGY 1865. a. 176.

²¹¹⁵ AGNM, México Independente, Gobernación y Relaciones Exteriores, Segundo Imperio, Caja num. 51. Exp. 25.

²¹¹⁶ SARLAY 1867. 591.

²¹¹⁷ SARLAY 1868. 639.; Mexikóváros városi levéltára (Archivo Histórico de la Ciudad de México) őriz néhány dokumentumot a „Café de Gran Sociedad”-ra vonatkozóan, azonban ezek csupán arra vonatkozóan nyújtanak információt, hogy 1863-1867 között egy francia személy volt a tulajdonosa. Az 1871. évben kelt okmányok az 1863. március 9-i zavargások következtében a vendéglátóhely berendezésében keletkezett kárigény ügyére vonatkoznak. AHCM, Hacienda: créditos pasivos, Vol. 2072. Exp. 252.

²¹¹⁸ Az 1887-es év nyarán tűzvészek által sújtott városok megsegítésére indult jótékonyági adomány. Az eperjesi és a nagykarolyi tűzvészről térképes magyarázattal ld. pl. *Vasárnapi Újság*, 34. évf. 33. sz. (1887. augusztus 14.) 549.

²¹¹⁹ A fent említett Apartado városa nem létezik. Úgy véljük Thomka Simon a mexikóvárosi Apartad utcában (Calle del Apartado) lakhatott, amely a történelmi belvárosban található.

²¹²⁰ *Fővárosi Lapok*, 24. évf. 211. sz. (1887. augusztus 2.) 1552., vö. *Pesti Hírlap*, 9. évf. 212. sz. (1887. augusztus 3.) 5. és *Vasárnapi Újság*, 34. évf. 32. sz. (1887. augusztus 7.) 536.

1180. Thyer Karl

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 21.; törzskönyvi tételszám (Seite): 163.
szül: 1841, Belovár, Katonai Határőrvidék, katolikus
nyt: német, francia
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 28., nőtlen (korábbi cs. kir. katonai törzslapját vezették tovább, mely szerint 1860. szept. 1-től a cs. kir. seregben szolgált, átlépett az önkéntesek közé)
fegy: utász, 2. utászs század, hadnagy
ub: 1866. november 12-én elesett „Jalapa”-nál (*Xalapa-Enriquez*, Estado de Veracruz)

1181. Tibolth Gyula, kocsobai

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 32.; törzskönyvi tételszám (Seite): 177.
szül: nincs adat [1834, Sopron, Sopron vármegye, katolikus]
nyt: nincs adat [német, magyar]
szak: nincs adat
bi: 1864. okt. 1., nőtlen
fegy: huszár, 5. huszárszázad, hadnagy
ub: 1866. december 31-én átlépett a Mexikói Császári Csendőrséghez.

inf: 1853 kadét a cs. kir. 1. dragonyosrezrednél, 1854-ben 2. oszt. alhadnagyként a cs. kir. 10. huszárezredhez kerül, 1855-57: u. o. 1. oszt. alhadnagy, 1858-1859: u. o. főhadnagy, 1859-62: u. o. 2. oszt. százados.²¹²¹
 1867. febr. 9-től 1. oszt. kapitány Mexikói Császári Nemzeti Hadseregben.²¹²²

A *Pesti Napló*ban 1882 januárjában közölt nekrológiájában a következőket olvashatjuk: „Kocsobai Tibolth Gyula, a mezőhegyesi m. kir. állami ménésintézethez beosztott miniszteri számtiszt, a cs. és kir. katonai érdemkereszt, a cs. és kir. hadiérem, a mexikói cs. Quadelupe, a mexikói cs. hadiérem és a francia cs. ezüst hadiérem tulajdonosa, december 31-én életének 46. évében Mezőhegyesen meghalt.”²¹²³

²¹²¹ *Militär-Schematismus* (1853.) 444.; (1854.) 231.; (1856.) 470.; (1857.) 470.; (1858.) 446.; (1859.) 275.; (1860-61.) 399.; (1862.) 401.

²¹²² AH SDN Operaciones Militares, XI/481.3/7802.

²¹²³ *Pesti Napló*, 33. évf. 11. sz. (1882. január 11.) 2.; Rövidítve közli még: *Fővárosi Lapok*, 19. évf. 9. sz. (1882. január 12.) 61.; *Vasárnapi Újság*, 29. évf. 3. sz. (1882. január 15.) 46.; Idős korában gyakran felkereste egykori bajtársát, Weber Ágostont, aki a mexikói osztrák önkéntes sereg tábori főpapaként szolgált Mexikóban. SCHIFF 1934. 11.

1182. Tipograf János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 34.; törzskönyvi tételszám (Seite): 41.
szül: 1834, Balászfalva, Alsó-Fehér vármegye, ortodox
nyt: német, magyar, román, szerb
szak: cserzővarga
bi: 1864. dec. 16., nőtlen
fegy: vadász, 18. vadászszázad
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

1183. Tischler Mihály

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 5.; törzskönyvi tételszám (Seite): 30.
szül: 1831, Pellérd, Baranya vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: molnár
bi: 1864. júl. 15., nőtlen
fegy: vadász, 7. vadászszázad
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

1184. Tittler Alajos

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 28.; Törzskönyvi tételszám (Seite): 195.
szül: 1832, Alsólendva, Zala vármegye, katolikus
nyt: magyar, cseh, német
szak: kovács
bi: 1864. nov. 16., nőtlen
fegy: huszár, 3. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

1185. Tímár József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 7.; törzskönyvi tételszám (Seite): 28.
szül: 1831, Pest, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: cipész
bi: 1864. szept. 12., nőtlen
fegy: vadász, 16. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

1186. Tobotzky János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 25.; törzskönyvi tételszám (Seite): 182.
szül: 1825, Dunaszerdahely, Pozsony vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: pék
bi: 1864. okt. 30., nőtlen
fegy: huszár, 2. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

1187. Tokár Antal

ktsz: törzskönyv száma (Heft): 38.; törzskönyvi tételszám (Seite): 26.
szül: 1830, Zenta, Bács-Bodrog vármegye, katolikus
nyt: magyar, német, szerb, román, olasz
szak: kötélverő
bi: 1865. febr. 3., nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

1188. Tóközy Imre

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 38.; törzskönyvi tételszám (Seite): 24.
szül: 1823, Gálos, Moson vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: kovács
bi: 1865. jan. 27., nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

1189. Tolnay András

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 19.; törzskönyvi tételszám (Seite): 65.
szül: 1834, Szőgye, Győr vármegye. katolikus
nyt: német, magyar
szak: szabó
bi: 1864. szept. 27., nőtlen
fegy: vadász, 15. vadászszázad
ub: 1866. október 18-án a la carbonerai csata (San Francisco Telixtlahuaca; Estado de Oaxaca) során hadifogságba esett.

einf: 1886-ban Szekszárdon hunyt el.²¹²⁴

²¹²⁴ Tolnai Népújság, 22. évf. 174. sz. (2011. július 27.) 16.

1190. Tomasini György, nemes

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 154.
szül: 1829, Vác, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: német, „szláv”, magyar, olasz
szak: mérnök
bi: 1864. júl. 15., nőtlen
fegy: huszár, 2. huszárszázad
ub: 1866. december 6-án császári engedéllyel leszerelt.

enf: Polák ezredes egy levelében, mint topográfiai felmérés készítésére alkalmas személyt említi.²¹²⁵

James Patrick McGuire kutatásai alapján az Amerikai Egyesült Államokban „vándorolt át” és Texasban, San Antonio városa mellett telepedett le, ahol mezőgazdasággal és állattenyésztéssel foglalkozott és 1912. december 5-én hunyt el. Az életrajzi adatok közlésénél az amerikai szerző a San Antonioban megjelenő *Light* folyóirat 1912. december 16-i számára, Tomasini György sírfeliratára (Coker Cemetery, San Antonio, Texas) és egy a leszármazottjaival általa készített oral history interjúra hivatkozik. Tomasini születési adatát illetően azt közli, hogy 1818. április 28-án született Pesten. A családi emlékezet szerint hadnagyként vett részt a mexikói kalandban és 1862-ben (sic!) ment ki Mexikóba. New-Orleansba érkezésének az időpontját 1865. december 21-re teszik, azonban a fenti adatok tükrében úgy véljük az USA-ba érkezésének időpontja inkább 1866. december 21-e lehetett.

A családban egy olyan legenda is megőrződött személyéről, hogy mielőtt az Egyesült Államokba érkezett volna, előbb visszatért Magyarországra első feleségéhez és négy gyermekéhez, azonban mivel felesége azt hitte, hogy férje el-esett Mexikóban ezért újraházasodott. Tomasini emiatt vándorolt ki Amerikába, ahol ismét megnősült és családot alapított. Továbbá úgy tudták, hogy katonai pályája során több érdeméremmel is kitüntették, mind az osztrák császár, mint pedig az orosz cár (sic!). Amerikai életéről még annyi bizonyos, hogy az USA-ban egy porosz származású nővel (Eva Elinor Weiland, 1841-1912) házasodott meg; időskori fotóját is közli az amerikai szerző.²¹²⁶

1191. Tomán Vencel

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 4.; törzskönyvi tételszám (Seite): 183.
szül: 1833, Bajmóc, Nyitra vármegye, katolikus
nyt: magyar, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 22., nőtlen
fegy: huszár, 2. huszárszázad
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

²¹²⁵ AGNM, México Independente, Gobernación y Relaciones Exteriores, Segundo Imperio, Caja num. 42. Exp. 55.

²¹²⁶ Az említett adatokat ld.: MCGUIRE 1993. 200–201.; tovább ld. még: 56. és 57. számú lábjegyzet (287.); A fénykép ld.: 201.

1192. Tomek Mihály

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 115.
szül: 1829, Szokolca, Nyitra vármegye, katolikus
nyt: magyar, német, „szláv”, lengyel
szak: cipész
bi: 1864. júl. 26., nőtlen
fegy: vadász, 2. vadászszázad
ub: 1865. augusztus 21-én a campechei (Estado de Campeche) kórházban hunyt el.

1193. Tompak Karl

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 23.; törzskönyvi tételszám (Seite): 30.
szül: 1837, Pozsony, Pozsony vármegye, katolikus
nyt: német
szak: fegyverkovács
bi: 1864. okt. 6., nőtlen
fegy: tüzér, fegyver és lőszerraktár
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

1194. Tonhauser István

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 28.; törzskönyvi tételszám (Seite): 196.
szül: 1836, Tata, Komárom vármegye, katolikus
nyt: magyar, német, olasz
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 19., nőtlen
fegy: vadász, 16. vadászszázad
ub: 1867. január 20-án belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

1195. Topár János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 3.; törzskönyvi tételszám (Seite): 183.
szül: 1830, Jánosháza, Vas vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, horvát
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 16., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint 1848. máj. 24. cs. kir. seregbe, 1848 őszétől a magyar honvédseregben harcol, 1848. december 16-án Nagyszombatnál hadifogságba esett, visszasorozták a cs. kir. seregbe, 1851-től a cs. kir. csendőrségnél szolgált 1855. dec. 31-ig.)
fegy: vadász, 5. vadászszázad
ub: 1866. október 18-án a la carbonerai csata (San Francisco Telixtlahuaca; Estado de Oaxaca) során hadifogságba esett.

1196. Toronyi János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 32.; törzskönyvi tételszám (Seite): 197.
szül: 1825, Csurgó, Fejér vármegye, evangélikus
nyt: magyar
szak: takács
bi: 1864. nov. 7., nőtlen
fegy: vadász, 17. vadászszázad
ub: 1866. október 18-án a la carbonerai csata (San Francisco Telixtlahuaca; Estado de Oaxaca) során hadifogságba esett.

1197. Tóth Ferenc

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 38.; törzskönyvi tételszám (Seite): 85.
szül: 1828, Komárom, Komárom vármegye, katolikus
nyt: magyar
szak: hajós
bi: 1865. febr. 10., nőtlen
fegy: huszár, nincs adat
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

1198. Tóth Gábor

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 27.; törzskönyvi tételszám (Seite): 21.
szül: 1826, Tardoskedd, Nyitra vármegye, katolikus
nyt: „szláv”, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 7., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint korábban a cs. kir. seregben szolgált. Belépés ideje: 1846. jan. 16.; Utolsó bejegyzés: 1856. jan. 31.)
fegy: huszár, 3. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

1199. Tóth István

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 28.; törzskönyvi tételszám (Seite): 37.
szül: 1824, Sümeg, Zala vármegye (1950-től Veszprém megyéhez tartozik), katolikus
nyt: magyar, német
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 14., nőtlen
fegy: huszár, 3. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

1200. Tóth Pál

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 40.; törzskönyvi tételszám (Seite): 17.
szül: 1824, Sorsi (Sérc?), Sopron vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1866. ápr. 4., nőtlen (korábban a cs. kir. 12. gyalogezrednél szolgált)
fegy: huszár, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

1201. Tóth II. Paul

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 41.; törzskönyvi tételszám (Seite): 139.
szül: 1827, Tardoskedd, Nyitra vármegye, katolikus
nyt: „szláv” német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1866. ápr. 14., nőtlen (korábban a cs. kir. 8. huszárezrednél szolgált)
fegy: huszár, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

1202. Tóth Sándor

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 35.; törzskönyvi tételszám (Seite): 97.
szül: 1837, Kőszeg, Vas vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. dec. 30., nőtlen
fegy: vadász, 17. vadászszázad
ub: 1865. július 19-én a pueblai (Heroica Puebla de Zaragoza, Estado de Puebla) kórházban hunyt el.

1203. Török Béla, nemes

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 25.; törzskönyvi tételszám (Seite): 22.
szül: 1834, Kutyfalva, Marosszék, református
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. okt. 25., nőtlen
fegy: huszár, 3. huszárszázad
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

1204. Török Sándor

ktsz: törzskönyvszám (Heft): sorszám nélkül [46.]; törzskönyvi tételszám (Seite): sorszám nélkül.
szül: 1832, Szentés, Csongrád vármegye, református
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: nincs adat (valamikor 1864 tavaszán), nőtlen (korábbi katonai törzslapját vezették tovább, mely szerint 1853. márc. 23-tól a cs. kir. seregben szolgált)
fegy: testőrszolgálat (Palatinel Guard)
ub: nincs adat

enf: Bővebb életrajzát ld.: Tipikus és atipikus életutak.

1205. Tőrös Lajos

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 33.; törzskönyvi tételszám (Seite): 110.
szül: 1831, Sikárló, Szatmár vármegye, református
nyt: német, magyar, román, olasz
szak: nincs adat
bi: 1864. dec. 12., nőtlen
fegy: vadász, 17. vadászszázad
ub: 1865. augusztus 20-án elesett „V/Naulnico”-nál (?).

1206. Travnicsek Adolf

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 37.; törzskönyvi tételszám (Seite): 16.
szül: 1838, Lamacs (ma Pozsony része), Pozsony vármegye, katolikus
nyt: magyar, német, „szláv”
szak: asztalos
bi: 1865. jan. 10., nőtlen
fegy: huszár, nincs adat
ub: 1865. március 16-án Laibachban elhunyt.

1207. Tréfás Károly

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 152.
szül: 1835, Bereck, Háromszék, katolikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 6., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint 1854. júl. 8. és 1864. jún. 30. között a cs. kir. seregben szolgált, átlépett az önkéntesek közé)
fegy: huszár, 3. huszárszázad
ub: 1866. június 28-án elesett Tulancingonál (Tulancingo de Bravo, Estado de Hidalgo).

1208. Trimmer Péter

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 38.; törzskönyvi tételszám (Seite): 86.
szül: 1836, Kötcse, Somogy vármegye, evangélikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1865. febr. 11., nőtlen
fegy: huszár, nincs adat
ub: 1865. március 20-án egészségügyi okokból elbocsátották.

1209. Tropler Mihály

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 23.; törzskönyvi tételszám (Seite): 119.
szül: 1833, Pozsony, Pozsony vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. okt. 10., nőtlen
fegy: vadász, 17. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

1210. Trittremmel Ferdinánd

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 18. (25.); törzskönyvi tételszám (Seite): 58. (190.)
szül: 1841, Sopron, Sopron vármegye, katolikus
nyt: magyar, német
szak: bognár
bi: 1864. szept. 13., nőtlen
fegy: huszár, 1. huszárszázad²¹²⁷
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

enf: 1923-as gyász híreről több sajtóorgánumban (*Magyarország; Új Barázda; Új Nemzedék*)²¹²⁸ is beszámolt, mint „Miksa császár utolsó magyar testőre”. Ezekben azt közlik életéről, hogy fiatalon részt vett Miksa császár mexikói kalandjában, mint huszár, több csatában is kitüntette magát, egy Veracruz melletti ütközetben megsebesült, majd végül az uralkodó testőrségében szolgált. Trittremmel Ferdinánd 1923 áprilisában 82 éves korában, mint sekrestyés hunyt el szülővárosában Sopronban. Temetésére 1923. április 19-én került sor.

1211. Trutsik Márton

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 17.; törzskönyvi tételszám (Seite): 193.
szül: 1834, Pozsony, Pozsony vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: ács
bi: 1864. szept. 18., nőtlen
fegy: utász, 1. utászs század
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

1212. Tucič Iisidor

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 91.
szül: 1830, Pakrác, „Szlavónia” (Pozsega vármegye), katolikus
nyt: német, „szláv”, magyar, olasz
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 18., nőtlen
fegy: huszár, 2. huszárszázad
ub: 1867 áprilisban Salzburgon keresztül hazatért.

²¹²⁷ A Grundbucher-Index eltérő adatokat közöl (az egyik szerint, mint huszár a másik szerint pedig mint utász szolgált), azonban a duplikált katonai törzslapjain mind a két esetben a huszár szerepel.

²¹²⁸ *Jövő*, 3. évf. 93. sz. (1923. április 21.); *Magyarország*, 30. évf. 89. sz. (1923. április 20.) 6.; *Új Barázda*, 5. évf. 90. sz. (1923. április 21.) 3.; *Új Nemzedék*, 5. évf. 89. sz. (1923. április 20.) 6.

1213. Tugya Johann

ktsz: törzskönyvszám törzskönyvszám (Heft): 34.; törzskönyvi tételszám (Seite): 46.

szül: 1833, Gyurgyic, Katonai Határőrvidék, katolikus

nyt: német, „szláv”, magyar, olasz

szak: nincs adat

bi: 1864. dec. 16., nőtlen

fegy: huszár, 2. huszárszázad

ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

1214. Turcsányi Ferenc

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 26.; törzskönyvi tételszám (Seite): 89.

szül: 1834, Szabadka, Bács-Bodrog vármegye, katolikus

nyt: magyar, német, szerb

szak: kőműves

bi: 1864. okt. 31., nőtlen

fegy: vadász, 7. vadászszázad

ub: 1866. október 18-án a la carbonerai csata (San Francisco Telixtlahuaca; Estado de Oaxaca) során hadifogságba esett.

empf: 1889-es gyászról két fővárosi napilap (*Fővárosi Lapok*, *Budapesti Hírlap*) tudósított röviden, kiemelve, hogy „Miksa császár önkénteseivel vitorlázott Amerikába”, Mexikóban hadifogságba került, ahonnan szabadult, majd az Amerikai Egyesült Államokban, Louisiana-ban, „New-Orleans-ban telepedett le mint borkereskedő”. Halálának helyszínéről a két sajtótermék eltérő adatot közöl (*Fővárosi Lapok* szerint New-York, a *Budapesti Hírlap* szerint New-Orleans).²¹²⁹

1215. Túri Albert

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 38.; törzskönyvi tételszám (Seite): 83.

szül: 1833, Hajdúszoboszló, Hajdú kerület, református

nyt: német, magyar

szak: jogász

bi: 1865. febr. 3., nőtlen

fegy: huszár, nincs adat

ub: 1867. január 20-án polgári állományba lépett.

empf: Gyászról mind a *Pesti Hírlap*, mind pedig a *Vasárnapi Újság* is közölte. 1894 júliusában hunyt el Hajdúszoboszlón, ahol ekkoriban a város polgármesteri tisztét töltötte be. Mindkét napilap megjegyzi róla, hogy a hazatérését követően élénken „részt vett a városi és megyei ügyek vezetésében és nagy népszerűségnek örvendett.”²¹³⁰

²¹²⁹ *Budapesti Hírlap*, 9. évf. 223. sz. (1889. augusztus 15.) 7.; *Fővárosi Lapok*, 26. évf. 222. sz. (1889. augusztus 15.) 1651.

²¹³⁰ *Pesti Hírlap*, 16. évf. 202. sz. (1894. július 21.) 6.; vö. *Vasárnapi Újság*, 41. évf. 30. sz. (1894. július 29.) 501.

1216. Turkovits János

- ktsz:* törzskönyvszám (Heft): 18.; törzskönyvi tételszám (Seite): 57.
szül: 1833, Tótújfalva, Pozsony vármegye, katolikus
nyt: magyar, német
szak: nincs adat
bi: 1864. szept. 13., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint 1854. márc. 4. és 1864. jún. 30. között a cs. kir. seregben szolgált, átlépett az önkéntesek közé)
fegy: vadász, a Gurndbuch Indexben eltérő adatok szerepelnek, az egyik szerint a 17. vadászszázadnál szolgált; a másik szerint a 18. vadászszázadnál
ub: Az egyik törzslapja szerint 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe, a másik szerint hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

1217. Turtsek András

- ktsz:* törzskönyvszám (Heft): 2.; törzskönyvi tételszám (Seite): 30.
szül: 1836, Illava, Trencsén vármegye, katolikus
nyt: „szláv” (minden bizonnyal szlovák)
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 26., nőtlen
fegy: vadász, 2. vadászszázad
ub: 1866. június 16-án a Santa Gertrudis-i csatában (Camargo, Estado de Tamaulipas) elesett.

1218. Tüdös József

- ktsz:* törzskönyvszám (Heft): 26.; törzskönyvi tételszám (Seite): 120.
szül: 1841, Komárom, Komárom vármegye, evangélikus
nyt: német, magyar
szak: cukrász
bi: 1864. okt 25., nőtlen
fegy: huszár, 5. huszárszázad, tisztiszolga
ub: Nem tért vissza.

- empf:* Bővebb életrajzát ld.: Tipikus és atipikus életutak.

VIII. 23. / U

1219. Udvardy Sándor

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 156.
szül: 1832, Szentmártonhegy (ma Pannonhalma), Győr vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 25., nőtlen
fegy: huszár, 5. huszárszázad
ub: 1865. január 16-án egészségügyi okokból elbocsátották.

1220. Ugarkovic Benjamin

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 4.; törzskönyvi tételszám (Seite): 189.
szül: 1840, Jezeráne, Katonai Határőrvidék, katolikus
nyt: német, „szláv”
szak: tanuló
bi: 1864. aug. 25., nőtlen
fegy: vadász, 6. vadászs század
ub: 1866. október 7-én elesett Banderillánál (Estado de Veracruz).

1221. Új János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 31.; törzskönyvi tételszám (Seite): 193.
szül: 1835, Makpuszta, Esztergom vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. dec. 3., nőtlen
fegy: vadász, 17. vadászs század
ub: 1864. decemberében Laibachban eltűnt.

1222. Ujházy Ferdinánd

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 4.; törzskönyvi tételszám (Seite): 128.
szül: 1834, Pest, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. szept. 17., nőtlen
fegy: vadász, 6. vadászs század
ub: 1866. február 17-én dezertált Orizabanál (Estado de Veracruz).

empf: Az orizabai hadkerületi parancsnokság iratai szerint 1866. február 16-án őrszolgálatból dezertált.²¹³¹

²¹³¹ AMO, Intervención Francesa y Segundo Imperio, Gobierno, Milicia, Correspondencia, Caja 67. Exp. 12.; A levéltári iratok szerint a helyőrségből ekkoriban többen is dezertáltak. 1866. február 18-án Simon Koczmir (bécsi törzskönyve alapján márciusban visszatért a szolgálatba, majd 1867 áprilisában hazatért; ld. Heft: 18. Seite: 108.), 1866. február 21-én pedig Anton Novak (bécsi anyakönyve alapján szintén visszatért egységéhez, majd hazatért; ld. Heft: 36. Seite: 124.) távozott önkényesen a szolgálatból. Az anyagukat ld. uo. Caja 70. Exp. 6. és Exp. 8.

1223. Ungar Franz

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 18.; törzskönyvi tételszám (Seite): 191.
szül: 1832, Siklósd, Sopron vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, szerb
szak: nincs adat
bi: 1864. szept. 27., nőtlen
fegy: vadász, 16. vadászszázad, ács
ub: 1866. október 31-én hadifogságba esett „Oajaca”-nál (Oaxaca de Juarez, Estado de Oaxaca).

1224. Uniatycki Ferenc

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 24.; törzskönyvi tételszám (Seite): 199.
szül: 1834, Nagyszombat, Pozsony vármegye, katolikus
nyt: lengyel, magyar, német
szak: nincs adat
bi: 1864. okt. 24., nőtlen
fegy: vadász, 18. vadászszázad
ub: 1864 októberében dezertált.

1225. Urbán István

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 92.
szül: 1820, Ludas, Bács-Bodrog vármegye, katolikus
nyt: magyar, lengyel, szlovák
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 27., nőtlen
fegy: huszár, 1. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

1226. Urbán János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 13.; törzskönyvi tételszám (Seite): 83.
szül: 1833, Kassa, Abaúj vármegye, katolikus
nyt: német, „szláv”, magyar
szak: posztóműves
bi: 1864. aug. 16., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint korábban a cs. kir. seregben szolgált. Belépés ideje: 1854. márc. 27.; Utolsó bejegyzés: 1863. nov. 1.)
fegy: tüzér, 1. tüzérüteg, irányzó
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

1227. Usz Melchior

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 43.; törzskönyvi tételszám (Seite): 52.
szül: 1841, Bártfa, Sáros vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: vándorkereskedő
bi: 1866. ápr. 24., nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

VIII. 24. / V

1228. Valkó Mihály

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 188.
szül: 1838, Gölnic (Gölnicbánya), Szepes vármegye, evangélikus
nyt: német, „szláv”, magyar
szak: mészáros
bi: 1864. szept. 5., nőtlen
fegy: huszár, 1. huszárszázad
ub: 1865. március 27-én öngyilkos lett Pueblában (Heroica Puebla de Zaragoza, Estado de Puebla)

enf: 1860. szeptember 2-án Gölnicbányán vette feleségül Schneider Amáliát, 1861 júniusában született meg közös gyermekük. Öngyilkosságát követően felesége segélyért folyamodott Miksa császárhoz férje halála miatt. Gölnicbánya önkormányzata szerint az „özvegye szomorú és kétségbeejtő” helyzetbe jutott.²¹³²

1229. Vancsó Pál

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 4.; törzskönyvi tételszám (Seite): 98.
szül: 1834, Vörösvár (Vágvörösvár), Nyitra vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: szabó
bi: 1864. aug. 23., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint 1854. márc. 29. és 1864. jún. 30. között a cs. kir. seregben szolgált, átlépett az önkéntesek közé)
fegy: vadász, 5. vadászs század
ub: 1866. június 16-én a santa gertrudisi csata (Camargo, Estado de Tamaulipas) során eltűnt.

1230. Varga András

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 34.; törzskönyvi tételszám (Seite): 153.
szül: 1828, Komárom, Komárom vármegye, katolikus
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. dec. 29., nőtlen
fegy: vadász, 17. vadászs század
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

²¹³² AGNM, México Independente, Gobernación y Relaciones Exteriores, Segundo Imperio, Caja num. 54. Exp. 47.

1231. Varga György

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 31.; törzskönyvi tételszám (Seite): 146.
szül: 1831, Csömöte (ma Lukácsháza), Vas vármegye, katolikus
nyt: magyar, német
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 3., nőtlen
fegy: vadász, 14. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

einfl: A hazatért „mexikoi oszt. legionáriusknak kik Vas megyei illetőségűek vagy ott tartózkodni szándékoznak” névjegyzékén ld.: Varga György; szül. idő és hely: 1831, Nagycsömöte; katolikus, nőtlen, aktuális bevételi forrása nem volt, „ezentuli tartózkodási helye”: Nagycsömöte, „kereseti foglalkozása”: nincs adat.²¹³³

1232. Varga Johann

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 43.; törzskönyvi tételszám (Seite): 42.
szül: 1833, Bártfa, Sáros vármegye, református
nyt: német, magyar, olasz, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1866. ápr. 25., nőtlen (korábban a cs. kir. 39. gyalogezrednél és a cs. kir. 7. tü-zérezrednél szolgált)
fegy: tüzér, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

1233. Varga József, helyesen: Gaborik Pál

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 8.; törzskönyvi tételszám (Seite): 180.
szül: 1827, Csúz, Komárom vármegye, katolikus
nyt: magyar, német
szak: cipész
bi: 1864. aug. 24., nőtlen
fegy: vadász, 6. vadászszázad
ub: 1866. szeptember 21-én dezertált „Mineral del Monte”-nál (Real del Monte, Estado de Hidalgo).

²¹³³ MNL VaML Alisp. Közig. ir. 491/a/1867.

1234. Varga Mihály

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 32.; törzskönyvi tételszám (Seite): 59.
szül: 1830, Seregélyes, Fejér vármegye, református
nyt: német, magyar
szak: szabó
bi: 1864. dec. 2., nőtlen
fegy: vadász, 8. vadászszázad
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

inf: 1861-1862-ben tagja volt az Olaszországi Magyar Légiónak. Az itáliai katonai anyakönyve szerint 1861 áprilisától 1862 augusztusáig, mint közlegény a légió 1. tüzér ütegében szolgált. A születési adatait illetően a következőket olvashatjuk: 1829, Seregélyes, Fejér; míg eredeti foglalkozásként szintén a szabó megjelölés szerepel.²¹³⁴

1235. Varga Miklós

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 38.; törzskönyvi tételszám (Seite): 47.
szül: 1832, Szászfá, Abaúj vármegye, református
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1865. febr. 4., nőtlen
fegy: huszár, nincs adat
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

1236. Vargay András

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 38.; törzskönyvi tételszám (Seite): 38.
szül: 1831, Eperjes, Sáros vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”, latin
szak: ács
bi: 1865. febr. 3., nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

1237. Varjassy Béla, nemes

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 189.
szül: 1839, Arad, Arad vármegye, katolikus
nyt: magyar, német, olasz, francia
szak: nincs adat
bi: 1864. szept. 15., nőtlen
fegy: huszár, 5. huszárszázad, tizedes
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe, gróf Khevenhüller huszárezredébe.

inf: Bővebb életrajzát ld.: Tipikus és atipikus életutak.

²¹³⁴ LUKÁCS 1986. 417.

1238. Várady József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 7.; törzskönyvi tételszám (Seite): 145.
szül: 1824, Kolozsvár, Kolozs vármegye, ortodox
nyt: magyar, román, német
szak: szabó
bi: 1864. aug. 11., nőtlen
fegy: vadász, 10. vadászszázad
ub: 1865. március 5-én elesett Zacapoaxtlanál (Estado de Puebla).

1239. Verbay Gusztáv

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 159.
szül: 1828, Bugyi, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: cipész
bi: 1864. aug. 11., nőtlen
fegy: huszár, 3. huszárszázad
ub: 1866. november 8-án elesett „Mineral del Monte”-nél (Real del Monte, Estado de Hidalgo).

1240. Végh Lajos

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 19. (32.); törzskönyvi tételszám (Seite): 6. (59.)
szül: 1837, Somlóvásárhely, Veszprém vármegye, evangélikus
nyt: német, magyar
szak: kalapos
bi: 1864. júl. 21., nőtlen
fegy: vadász, további adat nincs
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

empf: Azonosnak gondoljuk azzal a „Végh Lajos volt legionarius”-al aki, az 1877–78-as orosz-török háború idején egy „török-magyar légió” szervezésébe kezdett.²¹³⁵

²¹³⁵ Bővebben ld.: BOBAY 2021. 88–89.

1241. Vékor József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 25.; törzskönyvi tételszám (Seite): 28.
szül: 1829, Kiskunmajsa, Kiskun Kerület, katolikus
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. okt. 26., nőtlen
fegy: huszár, 5. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

einf: A hazatért „mexikoi oszt. legionáriusknak kik Jász-Kun kerületi illetőségűek vagy ott tartózkodni szándékoznak” névjegyzékén ld.: Vikor József; szül. idő és hely: 1831, Kiskunmajsa; katolikus, nőtlen, aktuális bevételi forrása nem volt, „ezentuli tartózkodási helye”: Kiskunmajsa, „kereseti foglalkozása”: molnár.²¹³⁶

1242. Vidovich Christof

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 22.; törzskönyvi tételszám (Seite): 5.
szül: 1843, Oravica (ma Oravicabánya) Krassó vármegye, katolikus
nyt: német, cseh, magyar, román
szak: nincs adat
bi: 1864. okt. 5., nőtlen
fegy: vadász, 8.vadászs század, alvadász
ub: 1866. október 18-án elesett a la carbonerai csata (San Francisco Telixtlahuaca; Estado de Oaxaca) során.

1243. Vigh Antal

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 30. (32.); törzskönyvi tételszám (Seite): 36. (59.)
szül: 1834, Székesfehérvár, Fejér vármegye, katolikus
nyt: magyar, német
szak: szabó
bi: 1864. nov. 1., nőtlen
fegy: huszár, 5. huszárszázad
ub: 1867. január 5-én, mint hadirokkant leszerelt.

1244. Vikidal Ignac

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 30.; törzskönyvi tételszám (Seite): 16.
szül: 1824, Jászberény, Jász-Kun Kerület, katolikus
nyt: német, cseh, olasz
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 21., nőtlen
fegy: vadász, 10. vadászs század
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

²¹³⁶ MNL JNSZML. IV. 254. A Jászkun Kerület Alkapitányának iratai. 4621/1867

1245. Vincze Antal

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 1.; törzskönyvi tételszám (Seite): 121.
szül: 1833, Eger, Heves és Külső Szolnok vármegye, katolikus
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 26., nőtlen
fegy: vadász, 1. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

1246. Vitinghof Ferdinánd

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 11.; törzskönyvi tételszám (Seite): 61.
szül: 1831, Pécs, Baranya vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, olasz, „szláv”
szak: cipész
bi: 1864. júl. 28., nőtlen
fegy: vadász, 15. vadászszázad, őrvezető
ub: 1866. október 31-én hadifogságba esett Oaxacánál (Oaxaca de Juárez, Estado de Oaxaca).

1247. Vogel János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 27.; törzskönyvi tételszám (Seite): 160.
szül: 1834, Szár, Fejér vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 8., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint korábban a cs. kir. seregben szolgált. Belépés ideje: 1854. jún. 20.; Utolsó bejegyzés: 1863. máj. 11.)
fegy: vadász, 8. vadászszázad
ub: 1866. szeptember 24-én a mexikóvárosi „Szent Lukács kórházban” hunyt el.

1248. Voit Gyula

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 3.; törzskönyvi tételszám (Seite): 185.
szül: 1836, Pozsony, Pozsony vármegye, katolikus
nyt: német, „szláv”, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 17., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint 1854. júl. 16. és 1864. aug. 16. között a cs. kir. seregben szolgált, átlépett az önkéntesek közé)
fegy: vadász, 5. vadászszázad, fővadász
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

1249. Vojnicsics János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 11.; törzskönyvi tételszám (Seite): 62.
szül: 1828, Újfalu, Moson vármegye, katolikus
nyt: nincs adat
szak: takács
bi: 1864. júl. 28., nőtlen
fegy: vadász, 15. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

1250. Vonházy József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 6.; törzskönyvi tételszám (Seite): 144.
szül: 1836, Munkács, Bereg vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, rutén
szak: kovács
bi: 1864. júl. 23.; nőtlen
fegy: utász, 1. utászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

1251. Vörös Ferenc

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 94.
szül: 1824, Székesfehérvár, Fejér vármegye, katolikus
nyt: nincs adat
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 29., nőtlen
fegy: huszár, 3. huszárszázad
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

1252. Vuits László

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 95.
szül: 1830, Ráckeve, Pest-Pilis-Solt vármegye, ortodox
nyt: német, magyar
szak: szappanfőző
bi: 1864. aug. 8., nőtlen
fegy: huszár, 3. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

VIII. 25. / W

1253. Wagenhoffer Alajos

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 18. (26.); törzskönyvi tételszám (Seite): 59. (56.)
szül: 1836, Nagymarton, Soporon vármegye, katolikus
nyt: magyar, német
szak: gyepmester
bi: 1864. szept. 13., nőtlen
fegy: huszár, 2. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

1254. Wagner József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 37.; törzskönyvi tételszám (Seite): 39.
szül: 1837, Besztercebánya, Zólyom vármegye, evangélikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: fényképész
bi: 1865. jan. 2., nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: 1866. október 18-án a la carbonerai csata (San Francisco Telixtlahuaca; Estado de Oaxaca) során hadifogságba esett.

einf: A mexikói szolgálatvállalást megelőző életszakaszáról annyi ismert, hogy 1863. szeptember 18-án Kőszegen a későbbi neves magyar polihisztorral Herman Ottóval és „Dax János kőszegi lakossal közösen »fényirdai műtermet« nyitottak.” Csaba József szerint a „Wagner & Hermann” felirat alapján egyértelmű, hogy a vállalkozás – amely Dax házában működött – vezető szakamebre Wagner József volt. Azonban a műterem anyagi gondok miatt nem működött sokáig, ezért hamar megszűnt, amelyet követően „Wagnernek nyoma veszett, s nem szerepelt Hermann által Dax ellen indított, évekig elhúzódó kereseti perben” és hogy neve hiányzik az akkori hazai fényképészek 1865. évi listájáról is. Wagner József egyik rokonának Stollmann Károlynak a családtörténeti irataira hivatkozva említi meg a szerző, hogy „»besorozták katonának s mint tiszt, Miksa császárral Mexikóba ment, ahol korán eltűnt«”. Ezen információk azonban korrigálásra szorulnak, ugyanis a mexikói osztrák önkéntes sereg önkéntes alapon szerveződött, illetve a katonai törzskönyv alapján Wagner közel két éven keresztül hűségesen szolgálta uralkodóját 1866 októberéig, amikor is hadifogságba esett.²¹³⁷

²¹³⁷ CSABA 1980. 595–598.

1255. Wagner II. József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 35.; törzskönyvi tételszám (Seite): 99.
szül: 1832, „Khofidisch”? (Körtvélyes?), Vas vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. dec. 27., nőtlen
fegy: vadász, 18. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

empf: A hazatért „mexikoi oszt. legionáriusknak kik Vas megyei illetőségük vagy ott tartózkodni szándékoznak” névjegyzékén ld.: Wagner József; szül. idő és hely: 1832, „Khosidisch”?; katolikus, nőtlen, aktuális bevételi forrása nem volt, „ezentuli tartózkodási helye”: Szombathely, „kereseti foglalkozása”: nincs adat.²¹³⁸

1256. Wagner Károly Walter, nemes, wetterstädti

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 21.; törzskönyvi tételszám (Seite): 132.
szül: 1838, Nagyszeben, Szebenszék, katolikus
nyt: nincs adat [német, román, magyar, cseh]
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 3., nőtlen (korábbi cs. kir. katonai törzslapját vezették tovább, az erre vonatkozó adatokat ld. a bővebb életrajzban, átlépett az önkéntesek közé)
fegy: huszár, 3. huszárszázad, főhadnagy
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

empf: Bővebb életrajzát ld.: Tipikus és atipikus életutak.

1257. Wanker Antal

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 4.; törzskönyvi tételszám (Seite): 137.
szül: 1825, Nagyikinda, Torontál vármegye, katolikus
nyt: német, szerb, magyar, olasz
szak: nincs adat
bi: 1864. szept. 15., nőtlen
fegy: vadász, 6. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

²¹³⁸ MNL VaML Alisp. Közig. ir. 491/a/1867.; vö. BAJZIK 2004. 189.

1258. Warinszky Ferenc

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 37.; törzskönyvi tételszám (Seite): 36.
szül: 1832, Körmöcbánya, Bars vármegye, katolikus
nyt: német, „szláv”, magyar, olasz
szak: pék
bi: 1865. jan. 9., nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

1259. Wawró József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 16.; törzskönyvi tételszám (Seite): 158.
szül: 1831, Kosolna, Pozsony vármegye, katolikus
nyt: nincs adat
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 16., nőtlen
fegy: huszár, 5. huszárszázad
ub: 1865. január 6-án vétségei miatt kicsapták a mexikói osztrák önkéntes seregből.

1260. Wéber Ágoston

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 21.; törzskönyvi tételszám (Seite): 9.
szül: 1833, Németszentpéter, Temes vármegye, katolikus
nyt: latin, német, magyar
szak: római katolikus pap
bi: 1864. szept. 18., 1857-ben pappá szentelték (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint 1860. márc. 1. és 1864. szept. 30. között a cs. kir. seregben szolgált, átlépett az önkéntesek közé)
fegy: tábori főlelkész, mexikói osztrák önkéntes sereg hadtesttörzsénél
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

empf: Bővebb életrajzát ld.: Tipikus és atipikus életutak.

1261. Weinberger Johann

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 23.; törzskönyvi tételszám (Seite): 44.
szül: 1837, Selmezbánya, Hont vármegye, katolikus
nyt: német, „szláv”
szak: pék
bi: 1864. okt. 6., nőtlen
fegy: vadász, 7. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

1262. Weinzirl Vilmos

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 32.; törzskönyvi tételszám (Seite): 198.
szül: 1832, (Oravicabánya), Krassó vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, román
szak: gyógyszerész
bi: 1864. dec. 2., nőtlen
fegy: vadász²¹³⁹, (?)
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

1263. Weiss Gusztáv József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 26.; törzskönyvi tételszám (Seite): 60.
szül: 1837, Pinkamiske, Vas vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: pék
bi: 1864. nov. 2., nőtlen
fegy: vadász, 4. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

einfl: A hazatért „mexikói oszt. legionáriusoknak kik Vas megyei illetőségük vagy ott tartózkodni szándékoznak” névjegyzékén ld.: Weiss József; szül. idő és hely: 1837, „Pinksdorf”; katolikus, nőtlen, aktuális bevételi forrása nem volt, „ezen tartózkodási helye”: „Pinksdorf”, „kereseti foglalkozása”: pék.²¹⁴⁰

1264. Weiss Henrik, nemes

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 22.; törzskönyvi tételszám (Seite): 6.
szül: 1838, Nedec, Trencsén vármegye, katolikus
nyt: francia, magyar, olasz, német
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 29., nőtlen
fegy: huszár, 3. huszárszázad, főhadnagy
ub: 1866. május 3-án kilépett a mexikói osztrák önkéntes sereg kötelékéből.

einfl: A Bécsújhelyi Katonai Akadémián tanult,²¹⁴¹ majd 1863-ig a cs. kir. seregben szolgált. Ekkor kilépett és mint távirótiszt helyezkedett el.²¹⁴²
 Mexikóban kilépett a szolgálatból, hogy feleségül vehessen egy zacatlani „köztudomásúan liberális párti családból származó mexikói hölgyet”. 1866. augusztusában a Mexikói Nemzeti Császári Hadseregnél kérte az alkalmazását, mint hadmérnök vagy lovassági tiszt. Felvételt nyert, mint hadmérnök, majd két hónappal később, október 12-én a 10. lovasezredhez került, mint hadnagy.²¹⁴³

²¹³⁹ Katonai törzslapja alapján.

²¹⁴⁰ MNL VaML Alisp. Közig. ir. 491/a/1867.

²¹⁴¹ NICKEL 2003. 61–62.

²¹⁴² AGNM, México Independente, Gobernación y Relaciones Exteriores, Segundo Imperio, Caja num. 50. Exp. 27. és uo. Caja num. 51. Exp. 21.

²¹⁴³ u.o.; Az uralkodó számára írt kérvényét közli: NICKEL 2003. 62–65.

1265. Wendel Ferenc

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 7.; törzskönyvi tételszám (Seite): 2.
szül: 1834, Vinga, Temes vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”, román, olasz
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 26., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint 1854. dec. 16. és 1864. máj. 16. között a cs. kir. seregben szolgált, átlépett az önkéntesek közé)
fegy: vadász, 6. vadászszázad, fővadász
ub: 1865. október 5-én elesett Pueblánál (Heroca Puebla de Zaragoza, Estado de Puebla).

1266. West Johann, nemes

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 21.; törzskönyvi tételszám (Seite): 40.
szül: 1838, Nagyszeben, Szepesség, katolikus
nyt: nincs adat [német, román, rutén, magyar, cseh, francia]
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 31., nőtlen (korábbi cs. kir. katonai törzslapja is csatolva és a mexikói sereg katonai törzslapjára is rávezették a korábbi adatait, mely szerint 1855. nov. 6-tól a cs. kir. seregben szolgált, átlépett az önkéntesek közé)
fegy: vadász, 1. vadászszázad, főhadnagy
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

1267. Wichtrich Ferdinánd

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 38.; törzskönyvi tételszám (Seite): 173.
szül: 1837, Zsombolya, Torontál vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, román, szerb
szak: kereskedősegéd
bi: 1865. febr. 11., nőtlen
fegy: huszár, nincs adat
ub: 1865. szeptember 23-án elesett „Rio Salado”-nál (Estado de Oaxaca).

1268. Wickenburg Edmund, gróf

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 32.; törzskönyvi tételszám (Seite): 45.
szül: 1831, Krems, Alsó-Ausztria, katolikus
nyt: nincs adat
fogl: nincs adat
bi: 1864. aug. 3., nőtlen (valójában nős) (korábbi cs. kir. katonai törzslapját vezették tovább, az erre vonatkozó adatokat ld. a bővebb életrajzban, átlépett az önkéntesek közé)
fegy: huszár, 1. huszárszázad, 1. oszt. százados
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

inf: Bővebb életrajzát ld.: Tipikus és atipikus életutak.

1269. Wiczen Stefan

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 14.; törzskönyvi tételszám (Seite): 49.
szül: 1829, Gajár, Pozsony vármegye, katolikus
nyt: német, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 30., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint korábban a cs. kir. seregben szolgált. Belépés ideje: 1853. ápr. 18.; Utolsó bejegyzés: 1863. jún. 30.)
fegy: tüzér, 2. tüzérüteg
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

1270. Widder Vencel

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 8.; törzskönyvi tételszám (Seite): 16.
szül: 1838, Stájerlak, Krassó vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: asztalos
bi: 1864. szept. 13., nőtlen
fegy: utász, 1. utászs század
ub: 1866. november 22-én dezertált a „Jalappa” (*Xalapa*-Enriquez, Estado de Veracruz) melletti „S. Miguel”-nél.

1271. Wiesner Michael

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 28.; törzskönyvi tételszám (Seite): 128.
szül: 1834, Incéd, Vas vármegye, katolikus
nyt: német
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 12., nőtlen
fegy: vadász, 11. vadászs század
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

einf: A hazatért „mexikoi oszt. legionáriusknak kik Vas megyei illetőségük vagy ott tartózkodni szándékoznak” névjegyzékén ld.: Weiss József; szül. idő és hely: 1837, „Inzendorf”; katolikus, nőtlen, aktuális bevételi forrása nem volt, „ezen tuli tartózkodási helye”: „Inzendorf”, „kereseti foglalkozása”: nincs adat.²¹⁴⁴

1272. Wilfing Josef

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 34.; törzskönyvi tételszám (Seite): 148.
szül: 1832, Ruszt, Sopron vármegye, katolikus
nyt: német
szak: nincs adat
bi: 1864. dec. 19., nőtlen
fegy: tüzér, tüzér technikai szolgálat
ub: 1866. október 18-án la carbonerai csata (San Francisco Telixtlahuaca; Estado de Oaxaca) során hadifogságba esett.

²¹⁴⁴ MNL VaML Alisp. Közig. ir. 491/a/1867.

1273. Wilhelm Antal

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 37.; törzskönyvi tételszám (Seite): 44.
szül: 1830, Devecser, Veszprém vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: mészáros
bi: 1865. jan. 25., nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: 1865. november 4-én az orizabai (Estado de Veracruz) kórházban hunyt el.

1274. Willinger Franz

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 3.; törzskönyvi tételszám (Seite): 106.
szül: 1831, Khenetz (?), Zólyom vármegye, katolikus
nyt: „szláv”
szak: kovács
bi: 1864. aug. 12., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint korábban a cs. kir. seregben szolgált. Belépés ideje: 1852. ápr. 1.; Utolsó bejegyzés: 1862 júl. 6.)
fegy: vadász, 15 vadászszázad
ub: 1865. augusztus 14-én Tehuacannál (Estado de Puebla) hadifogságba esett.

1275. Windovich²¹⁴⁵ Kristóf

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 19. (22.); törzskönyvi tételszám (Seite): 122. (5.)
szül: 1843, Oravica (Oravicabánya), Krassó vármegye, katolikus
nyt: német, cseh, magyar, román
szak: nincs adat
bi: 1864. okt. 5., nőtlen
fegy: vadász, 18. vadászszázad
ub: 1866. október 18-án a la carbonerai csata (San Francisco Telixtlahuaca; Estado de Oaxaca) során elesett.

1276. Wirkner Karl, nemes, tordai

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 40.; törzskönyvi tételszám (Seite): 106.
szül: 1840, Kassa, Abaúj vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”, francia
szak: nincs adat
bi: 1866. ápr. 8., nőtlen (korábban a cs. kir. 73. gyalogezrednél szolgált)
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

²¹⁴⁵ A Tardy-féle listán Vindovich alakban szerepel. TARDY 1990. 169.

1277. Winter Ferenc

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 25.; törzskönyvi tételszám (Seite): 153.
szül: 1838, Csütörtökhely, Szepes vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. okt. 24., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint 1859. máj. 3. és 1860. szept. 29. között a cs. kir. seregben szolgált)
fegy: huszár, 4. huszárszázad, tizedes
ub: 1865. szeptember 19-én dezertált Perotenál (Estado de Veracruz).

1278. Wischin Robert

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 37.; törzskönyvi tételszám (Seite): 43.
szül: 1836, Karlhaus, Csehország (báni illetőségű, Trencsén vármegye), katolikus
nyt: német, francia, cseh
szak: erdészgyakornok
bi: 1865. jan. 7., nőtlen
fegy: tüzér, nincs adat, kadét
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

1279. Wjecha József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 7.; törzskönyvi tételszám (Seite): 7.
szül: 1835, Liptóújvár, Liptó vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, olasz, „szláv”
szak: kéményseprő
bi: 1864. júl. 18., nőtlen
fegy: vadász, 16. vadászszázad, őrvezető
ub: 1866. október 31-én hadifogságba esett Oaxacánál (Oaxaca de Juarez , Estado de Oaxaca), majd kiszabadult és 1866. december 20-án elnyerte a mexikói vitézségi érem arany fokozatát.

1280. Wolf Lőrinc

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 7.; törzskönyvi tételszám (Seite): 151.
szül: 1839, Sopron, Sopron vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: kertész
bi: 1864. aug. 6., nőtlen
fegy: vadász, 6. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

1281. Wörös Miklós, nemes

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 28.; törzskönyvi tételszám (Seite): 127.
szül: 1830, Csővár, Pest vármegye, református
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 15., nőtlen
fegy: vadász, 16. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

1282. Wresitz Ferenc

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 35.; törzskönyvi tételszám (Seite): 101.
szül: 1827, Gyula, Békés vármegye²¹⁴⁶, katolikus
nyt: német, magyar, latin
szak: nincs adat
bi: 1864. dec. 29., nőtlen
fegy: huszár, 4. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

inf: Bővebb életrajzát ld.: Tipikus és atipikus életutak.

1283. Wukassowich Josef

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 34.; törzskönyvi tételszám (Seite): 54.
szül: 1835, Lugos, Temes vármegye, katolikus
nyt: német
szak: nincs adat
bi: 1864. dec. 3., nőtlen
fegy: vadász, 14. vadászs század
ub: 1866 novemberét követően Neigre tábormokhoz vezényelve a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

1284. Wulletic Peter

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 8.; törzskönyvi tételszám (Seite): 71.
szül: 1840, Perjasica, Katonai Határőrvidék, ortodox
nyt: német, horvát, cseh, olasz, lengyel
szak: nincs adat
bi: 1864. aug. 8., nőtlen
fegy: vadász, 11. vadászs század
ub: 1867 áprilisában Salzburgon keresztül hazatért.

²¹⁴⁶ Születési helyét és idejét Merényi-Metzger Gábor is megerősíti: „Vresits (Vresitz, Vressitz, Vretsits) János és Geist (Geiszi) Erzsébet elsőszülött gyermekét, Ferenc János Nepomuk Edét 1827. május 8-án keresztelte meg Bicskoss János gyulai plébános a belvárosi plébániatemplomban. A keresztszülei nem voltak mások, mint maga a földesúr, gróf Wenckheim Ferenc és a felesége, gróf Pálffy Borbála. A szülőkről annyit lehet még tudni, hogy 1825. november 21-én házasodtak össze Magyar-Gyulán és a vőlegény ekkor a gróf Wenckheimcsalád titkára volt. E frigyből Ferencen kívül még további hét gyermek származott.” Ld.: MERÉNYI-METZGER 2009.
<http://www.gyulaihirlap.hu/375-a-mexikoi-csaszar-gyulai-katonaja> (2016.04.28)

1285. Wurst Karl

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 11.; törzskönyvi tételszám (Seite): 12.
szül: 1835, Nagyszeben, Szebenzék, katolikus
nyt: német, magyar
szak: lakatos
bi: 1864. aug. 25., nőtlen
fegy: tüzér, tüzér technikai szolgálat
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

inf: Feltehetően azonos azzal a Wust Károllyal, akinek halálhíre 1916-ban a *Szeged és Vidéke* lapban az alábbi formában jelent meg: „Miksa császár fogolytársának halála. Lúgosról jelentik: Wust Károly nyolcvanegyéves boksánbányai vásárbérlő, aki résztvett Miksa császár mexikói expedíciójában és a császárral együtt fogságba kerülén, Queretáróban végig kellett néznie a császár agyonlövését, Boksánbányán meghalt.”²¹⁴⁷ Halálhíréről *Az Ujság* is beszámolt Just Károlyként említve a személyét, hozzátéve, hogy a „fogságából több társával megszökött, sok viszontagság után csapatához vetődött és hazatért. Azóta Boksánbányán élt nagy becsülésben.”²¹⁴⁸

1286. Würtl János

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 19.; törzskönyvi tételszám (Seite): 59.
szül: 1830, Buda, Pest-Pilis-Solt vármegye, katolikus
nyt: német, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. szept. 28., nőtlen
fegy: vadász, 13. vadászszázad
ub: 1866. október 18-án a la carbonerai csata (San Francisco Telixtlahuaca; Estado de Oaxaca) során hadifogságba esett.

²¹⁴⁷ *Szeged és Vidéke*, 15. évf. 143. sz. (1916. június 22.) 3.

²¹⁴⁸ *Az Ujság*, 14. évf. 172. sz. (1916. június 22.) 11.

VIII. 26. / Z**1287. Zaccaria Adam**

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 12.; törzskönyvi tételszám (Seite): 166.
szül: 1840, Fiume, „Horvátország” (Tengermellék), katolikus
nyt: német, olasz, „szláv”, angol, francia
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 15., nőtlen
fegy: vadász, 15. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

1288. Zagurski Carl

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 25.; törzskönyvi tételszám (Seite): 58.
szül: 1829, Varasd, „Horvátország” (Varasd vármegye), katolikus
nyt: német, horvát, magyar
szak: pék
bi: 1864. okt. 21., nőtlen
fegy: vadász, 9. vadászszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 7.

1289. Zahorsky Anton

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 44.; törzskönyvi tételszám (Seite): 60.
szül: 1833, Jablunka, Árva vármegye, katolikus
nyt: lengyel, cseh, magyar, német, olasz
szak: nincs adat
bi: 1866. ápr. 28., nőtlen (korábban a cs. kir. 25. gyalogezrednél szolgált)
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

1290. Zambi József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 34.; törzskönyvi tételszám (Seite): 66.
szül: 1832, Felsőőr, Vas vármegye, katolikus
nyt: magyar, német
szak: nincs adat
bi: 1864. dec. 9., nőtlen
fegy: vadász, 12. vadászszázad
ub: 1867 áprilisában Salzburgon keresztül hazatért.

1291. [Zarka Ferdinánd ?]²¹⁴⁹

ktsz: [nincs adat]
szül: [1833, Kereszt, Vas vármegye, katolikus]
nyt: [nincs adat]
szak: [asztalos]
bi: [nincs adat (feltehetően 1866 tavasza)]
fegy: [nincs adat]
ub: [nincs adat (feltehetően kiszállításra nem került)]
einf: A hazatért „mexikoi oszt. legionáriusoknak kik Vas megyei illetőségük vagy ott tartózkodni szándékoznak” névjegyzékén ld.: Zarka Ferdinánd; szül. idő és hely: 1833, „Kereszt”; katolikus, nőtlen, aktuális bevételi forrása nem volt, „ezentuli tartózkodási helye”: „Köves Balázs”, „kereseti foglalkozása”: nincs adat.²¹⁵⁰

1292. Zavadszky Mihály

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 34.; törzskönyvi tételszám (Seite): 71.
szül: 1837, Lengvár, Szepes vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: kalapos
bi: 1864. dec. 10., nőtlen
fegy: huszár, 5. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

1293. Zámolyi Gáspár

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 6.; törzskönyvi tételszám (Seite): 67.
szül: 1834, Pusztafödemes, Pozsony vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: pék
bi: 1864. júl. 30., nőtlen
fegy: vadász, 9. vadászs század
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 15.

1294. Zechner Mihály

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 37.; törzskönyvi tételszám (Seite): 50.
szül: 1838, Peremarton, Veszprém vármegye, katolikus
nyt: német, lengyel, magyar
szak: pincér
bi: 1865. jan. 13., nőtlen
fegy: huszár, nincs adat
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

²¹⁴⁹ MNL VaML Alisp. Közig. ir. 491/a/1867.

²¹⁵⁰ Ua.

1295. Zechmeister József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 15.; törzskönyvi tételszám (Seite): 173.
szül: 1826, Somfalva, Sopron vármegye, katolikus
nyt: magyar, német
szak: molnár
bi: 1864. júl. 26., nőtlen
fegy: vadász²¹⁵¹, 13. vadászszázad
ub: 1866. október 31-én hadifogságba esett Oaxacánál (Oaxaca de Juárez, Estado de Oaxaca).

1296. Zerdahelyi Eduárd

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 38.; törzskönyvi tételszám (Seite): 48.
szül: 1840, Nyitra, Nyitra vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, olasz, francia
szak: nincs adat
bi: 1865. jan. 26., nőtlen
fegy: huszár, nincs adat
ub: 1865. szeptember 19-én dezertált Perotenál (Estado de Veracruz)

inf: Bővebb életrajzát ld.: Tipikus és atipikus életutak.

1297. Zengeval Franz

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 3.; törzskönyvi tételszám (Seite): 107.
szül: 1827, Zágráb, „Horvátország” (Zágráb vármegye), katolikus
nyt: német, olasz, francia, horvát
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 19., nőtlen
fegy: nincs adat, nincs adat
ub: 1864. szeptember 21-én elbocsátották

²¹⁵¹ A katonai törzslapja szerint ulánus.

1298. Zichy Zsigmond, gróf

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 32.; törzskönyvi tételszám (Seite): 178.
szül: 1840, Komárom, Komárom vármegye, katolikus
nyt: magyar, német
szak: nincs adat
bi: 1864. dec. 10., nőtlen
fegy: huszár, 5. huszárszázad
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe, gróf Khevenhüller huszárezredébe.

einfl: 1866. nov. 9-től zászlós a mexikói osztrák önkéntes seregben. 1867. február 19-től 1. oszt. lovassági százados a Mexikói Császári Nemzeti Hadsereg huszárságánál.²¹⁵²A *Magyar Családtörténeti Adattárban* szereplő adatok alapján minden bizonnyal azonos a zichi és vászonkeői gróf Zichy Zsigmonddal, aki 1840. október 26-án született és 1877. április 30-án távozott az élők sorából.²¹⁵³

1299. Zimmermann Emil, nemes

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 7.; törzskönyvi tételszám (Seite): 188.
szül: 1834, Oroszvár (ma Pozsony része), Pozsony vármegye, katolikus
nyt: magyar, német
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 25., nőtlen
fegy: vadász, 1. vadászs század, őrmester
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

1300. Zimmermann Károly

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 23.; törzskönyvi tételszám (Seite): 55.
szül: 1831, Szokolca, Hont vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: nyerges
bi: 1864. okt. 7., nőtlen (korábbi katonai törzslapja is csatolva, mely szerint korábban a cs. kir. seregben szolgált. Belépés ideje: 1850. febr. 3.; Utolsó bejegyzés: 1860. okt. 7.)
fegy: huszár, 1. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

²¹⁵² AH SDN Operaciones Militares, XI/481.3/7802.

²¹⁵³ *Macse, Magyar Családtörténeti Adattár*
<https://macse.hu/gudenus/mfat/fam.aspx?id=262>
 (2020. december 21.)

Családi ágrajzát ld.: NAGY 1865. b. 373.

1301. Zirna Georg

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 41.; törzskönyvi tételszám (Seite): 136.
szül: 1830, Turoluka, Nyitra vármegye, evangélikus
nyt: magyar, „szláv”
szak: ács
bi: 1866. ápr. 11., nőtlen (korábban a cs. kir. 66. és 64. gyalogezredeknél szolgált)
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

1302. Zoka József

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 28.; törzskönyvi tételszám (Seite): 171.
szül: 1833, Csokonya, Somogy vármegye, református
nyt: magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 15., nőtlen
fegy: vadász, 10. vadászszázad
ub: 1866. április 11-én a pueblai (Heroica Puebla de Zaragoza, Estado de Puebla) kórházban hunyt el.

1303. Zöld Pál, helyesen: Zsebő Pál

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 1.; törzskönyvi tételszám (Seite): 87.
szül: 1830, Kálózd, Fejér vármegye, katolikus
nyt: magyar
szak: hajós
bi: 1864. júl. 22., özvegy
fegy: huszár, 4. huszárszázad
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

1304. Zubkó Michael

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 37.; törzskönyvi tételszám (Seite): 48.
szül: 1830, Kisazar, Zemplén vármegye, görögkatolikus
nyt: „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1865. febr. 17., nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: 1866. június 16-án a santa gertrudisi csata (Camargo, Estado de Tamaulipas) során eltűnt.

1305. Zweier Adolf

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 29.; törzskönyvi tételszám (Seite): 26.
szül: 1833, Prépostalfva, Szepienszék, katolikus
nyt: német, szlovák, magyar
szak: nincs adat
bi: 1864. nov. 29., nőtlen
fegy: vadász, 18. vadászszázad, szakaszvezető
ub: hazaérkezés időpontja: 1867. április 13.

VIII. 27. / Zs

1306. Zsamboreczki Ignaz

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 45.; törzskönyvi tételszám (Seite): 132.
szül: 1833, Nagyszombat, Pozsony vármegye, katolikus
nyt: magyar, német, „szláv”
szak: szakács
bi: 1866. máj. 5., nőtlen
fegy: vadász, nincs adat
ub: (Kiszállításra nem került)

1307. Zsaszó Márton

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 7.; törzskönyvi tételszám (Seite): 154.
szül: 1833, Strázsa, Nyitra vármegye, katolikus
nyt: német, magyar, „szláv”
szak: nincs adat
bi: 1864. júl. 29., nőtlen
fegy: vadász, 17. vadászszázad
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

1308. Zsolnay István

ktsz: törzskönyvszám (Heft): 27.; törzskönyvi tételszám (Seite): 198.
szül: 1839, Debrecen, Bihar vármegye, katolikus
nyt: magyar, német
szak: cipész
bi: 1864. nov. 9., nőtlen
fegy: huszár, 1. huszárszázad
ub: 1866. december 31-én belépett a Mexikói Császári Nemzeti Hadseregbe.

IX. / Dokumentumok a Tardy-hagyatékából

IX. 1. / *Érkeserői Fráter Farkas naplótöredékéből*

1866 július 8-án ment Európába a Császárné ... s ennek folytán a pakolás mindig folyt a Császár részére. ... 21-én Octoberben a Császár is elment Csapultepekből²¹⁵⁴ két hintóval, ... három század huszár kíséretébe Orizabába. 23-án mi is tizennyolcad magammal oda voltunk rendelve. A Császár előtt három nappal értünk Orizabába s midőn a Császár meg átkéret harmad nap s azon parancsot adta, hogy 12

12 gárdista visszamegy Mejicóba²¹⁵⁵, s 6 penig további parancsig ottmarad. Én is ezen hat között voltam, s azon jó reménységben voltunk, hogy ha őfelsége Veracruzba megy, mi is véle megyünk, de szomorúan vettük 30-dik Octóberben, hogy mi, kik hátramaradtunk, reggel Barella hofdámát fogjuk visszakisérni Mejicóba s így a Császár kocsijával mi is visszamentünk Mexicóba. Ott nem volt már semmi teendőnk; a Császárnak mindenét elpakolták, ami csak Mexikóban volt s azt Veracruzba szállították. 16-dik Novemberben a gárdát feló-

szlatták²¹⁵⁶. Mindnyájunknak egy havi fizetést ajándékoztak; mindent elszedtek, mi nálunk volt, még az ágyneműt is kiszedték alólunk. Így voltunk tétlenségben november 27-ig. Ekkor a Császár azt rendelte, hogy minden gárdista menjen vissza azon Abtájlunghoz²¹⁵⁷, melytől jött, hazaszállítás végett. Rosszul esett bár, hogy ismét vissza kell mennem a huszárokhoz,²¹⁵⁸ de azon jó remény fejében, hogy ismét meglátom szeretett hazámat, örömet mentem s így én gyorskocsin 28-ikben megindultam Pueblába²¹⁵⁹, hol akkor feküdt lefegyverzett századom, mert Jalapából²¹⁶⁰

kiverték őket a liberalisták²¹⁶¹, 800 ember gyalog, fegyver és ló és ruha nélkül ment Pueblába. Itt 1-ső Decemberben proclamációk jöttek Orizabából, hogy a császár konferenciát tartott, hogy ő ismét elfoglalja a trónt,²¹⁶² mert a liberalisták elismerték Császárnak s átállottak

²¹⁵⁴ A mexikói császári nyári palota. Castillo de Chapultepec, mely egykoron a fővároshoz közel helyezkedett el (ma Mexikóvárosban található).

²¹⁵⁵ Értsd: Mexikóvárosba.

²¹⁵⁶ A mexikói császári testőrséget.

²¹⁵⁷ Értsd: egységhez.

²¹⁵⁸ A napló írója, mint huszár érkezett Mexikóba, ahonnan később áthelyezték a császári testőrséghez.

²¹⁵⁹ Értsd: Puebla de Zaragoza.

²¹⁶⁰ Értsd: Xalapa-Enríquez.

²¹⁶¹ Értsd: köztársasági csapatok

²¹⁶² Valójában Habsburg Miksa császár nem mondott le, csupán lemondását és hazautazását fontolgatta.

hozzá, nevezetesen Ortega²¹⁶³, Mendez²¹⁶⁴, Miramon.²¹⁶⁵ December 15-én megérkezett a Császár vissza Pueblába, de nem jött be a városba be, hanem a város mellett lévő Guadeloupe nevű haciendába szállott, bár a városi lakosság mindent elkövetett, hogy a városban háljon. Oda kijártak tanács-

kozás végett s December 22-én végre reávették, hogy a városba jöjjön lakni s lakását áttette a püspök lakásába. December 19-én egy manifestumot bocsátott ki őfelsége, melyben felment minden Austriából jött katonát mind kötelezettségétől, mind esküjétől s aki haza akar menni, haza küldődik, ki mint czivil Mexicóban akar maradni, ottan maradhat, aki pedig a mexikói hadseregbe akar átlépni, egy ranggal, mint aminőben van, feljebb beléphet, aki pedig a Gr. Khevenhüller²¹⁶⁶ által alakítandó ugynevezett veres huszárokhoz akar átállni, oda

is egy ranggal feljebb léphet be. Egy másik ezrednek felállítását is megengedi őfelsége, ennek neve „zöld huszárok” lenné. Egy harmadik test felállítását La Madrid²¹⁶⁷ Generálisnak engedte meg; ennek neve lenne lovas Burg Zsandár s ennek feladata lenne egyedül mindig a Császár közelében s őrizetére lenni. Most már ezen csapatok kiállíthatására mindent elkövetnek az Ausztriai tiszt urak szegény Austriából jött katonákon. Csak hogy a maguk részére megnyerhessék, húzzákvonják az elmehetést, csak hogy mentől kevesebb menjen haza. Igérnek mindent, mit

meg nem fognak tartani, valamint eddig sem gondoltak a szegény katonával; éheztek, rongyoskodtak, zsoldját is elhúzták s csak a tisztek magok zsebjére volt gondjuk és a kártyára. Most már, hogy kevés akar itten maradni, mert el voltak kedvetlenedve, mindent elkövetnek csábításukra. 2-ik január 1867-ben déli 12 órakor indult vissza Európába az elbocsájtott Ausztriai katonaság, nagy örömkialtások között, hogy ismét meglátják szép hazájukat. Én még néhány napra vissza maradtam, mivel gyalogolni nem tudtam. 3-ik januárban elment Pueblából

a Császár Mejjicóba²¹⁶⁸; kísérte az újonnan alakult és szervezett veres huszárokból egy század, a Burggranatérosokból szinte ennyi és két század Gendárm²¹⁶⁹. Hogy meddig marad Mexikóban, bizonytalan. 8-dik Január. A dolgok mindig bonyolódottabbak. Pénz nincs, az

²¹⁶³ Jesús González Ortega (1822–1881)

²¹⁶⁴ Juan Nepomuceno Méndez (1820–1894) 1866-1867-ben a köztársasági seregek egyik tábornoka. Valójában nem állt át a császári oldalra.

²¹⁶⁵ Miguel Miramón (1832–1867)

²¹⁶⁶ Carl Khevenhüller-Metsch, 1867-től a Mexikóban maradt huszárok főparancsnoka. Bővebb életrajztá ld.: HAMANN 1983.

²¹⁶⁷ Francisco Lamadrid

²¹⁶⁸ Értsd: Mexikóvárosba.

²¹⁶⁹ Értsd: csendőr.

ujjonnan szervezett katonaságot nem tudják fizetni. A tiszteknek is csak hébe-hóba a gázsijukból adnak tiz tallért. Credit²¹⁷⁰ nincs, kvártélyuk, kosztjuk mindig csak bizonytalan. 10-ik január indultam meg Pueblából szép hazám felé. Deligeanceon²¹⁷¹ Orizabába értem.

Ott nem találtam már a huszárokat; elmentek Cordovába²¹⁷². A vendéglőben igen drága a szállás, egy 24 órára fizettem 2 tallért. 12-ik januárban érkeztem meg Cordovába, hol utol értem a transportot²¹⁷³. Ez volt azon hely, hol öszve kell jönni az egész Austriai csapatnak, mintegy 4200 embernek, kik aztán menendők hazájukba. A franciák is huzódnak kifelé; roppant sok szekerek vannak megrakva bagásiával²¹⁷⁴, ágyukat is visznek sokat. Ezeknek van mindenük, de a szegény Austriai katonaság meg alig kap egy rossz talyigát²¹⁷⁵, hogy ne legyen kénytelen áson pár

rongyos ruháját cipelni. Én kénytelen, voltam csaknem mindenemet elvesztegetni, vagy elajándékozni, mert nem lehetett tovább vinnem, mivel pénzem elfogyván, nem mehettem tovább ugy, mint passzazsir²¹⁷⁶. A transport commendáns²¹⁷⁷, egy Bernárd nevű őrnagy²¹⁷⁸, igen goromba, büszke német vagy mi. A mi kevés holmit vihetek magammal, egynéhány jó barátainnak a tisztek közül köszönhetem, de többet őtőlük sem kívánhatok, mert nekik sem lehet tenni.

23-ik január. Ahelyett, hogy előre masiroznánk, Cordovából ismét vissza kell mennünk Fortinba²¹⁷⁹. Itt ismét megkezdtem a pizokban való hálást, mert semmi szállást nem lehetett kapni, pénzért sem. Banánfa levélből készítettem magamnak ágyat, egy paticcsal²¹⁸⁰ imitt-amott készített házban, hol igen friss volt a levegő, kivált éjjel, mert nappal a hőség majd megölt bennünket.

24-ik január délután parancsot kaptunk, hogy délután 5 órakor visszamegyünk Cordovába s ottan maradunk mindaddig, míg Veracruzba²¹⁸¹ indulunk. 26-ik január. Sajátságos szokásai vannak a mexikói népnek, mely sok embert megront és semmivé tesz. Most is

²¹⁷⁰ Értsd: hitel.

²¹⁷¹ Értsd: gyorsan, sietve.

²¹⁷² Córdoba, Estado de Veracruz.

²¹⁷³ Értsd: a felosztatott mexikói osztrák önkéntes sereg hazaszállításra váró egykori állományát.

²¹⁷⁴ Bagázi: katonai poggyász, hadi utánpótlás.

²¹⁷⁵ Taliga: kétkerekű egykoron teher- vagy személyszállításra használt fogatolt jármű.

²¹⁷⁶ Értsd: utazó.

²¹⁷⁷ A csapatok szállítását felügyelő tiszt.

²¹⁷⁸ Paul Bernart; 1865. május 31-től őrnagy a vadászalakulatoknál. Ld. A Mexikanische Österreichische Freiwilligenkorps tisztikara.

²¹⁷⁹ Fortín de las Flores; Estado de Veracruz.

²¹⁸⁰ Vessző fonatú, sárral tapasztott fal.

²¹⁸¹ Puerto de Veracruz; Estado de Veracruz (Mexikó egyik legnagyobb kikötővárosa a Mexikói-öbölben).

Cordovában ütötte fel tanyáját ezen társaság. A piac közepén föl van állítva egy nagy sátor, amelyben sokféle játékokat játszanak; van itten rulett, lotte-

ria²¹⁸² kisebb-nagyobb, van kártyajáték, melynek neve Monte. Az asztalokon tányérszerű magasságra vannak szép rendben felrakva az aranyak és tallérok, melyek elcsábítják a nézőt s készítetik a játszásra. Itten láttam, ki elvesztett s nyert százezreket s kik sokan elvesztették mindenüket. Láttam egy családos apát, ki nemcsak pénzét, hanem házát, földjét egy éjjel elvesztette s most nejével, gyermekével koldusbotra jutott – s elvesztette sok osztrák tiszt, amit a hadseregnél – tudja Isten, hogyan – szerzett

pénzét. Láttam szegény katonákat, kik megtakargattak egy néhány fillért, és elvesztették. S lehet mondani, hogy azon idő alatt, míg Cordovában kénytelenítettünk lenni, csaknem az egész katonaság, tiszteseivel együtt, kivéven néhányat, itt hagyták, mi kevés pénzünk volt. S ezen játék nem csak itten, hanem az egész országban bizonyos időben s meghatározott ideig tart. Ez már itten szokás; ez ellen nem tesz a kormány semmit. S legjobban az tűnt fel előttem, hogy itten ezen játékokat a nők sokkal nagyobbba és szenvedélyesebben játszáknak, mint a férfiak. Lehet látni a legelegánsabb nőket ezen mindenféle emberek közt a nagy lármában, melegségben és bűdösségben az asztal mellett megelégedve játszani. 4-ik Február. Ma ismét eltelt egy nap remény és várakozás között, de ez sem hozott többet, mint a múlt napok, mi-

[„Ezután több, az olvashatatlanságig elmaszatolt, elmázolt, grafitceruzával írt, legfeljebb laboratóriumi segédletek igénybevételével olvashatóvá tehető oldalak következnek, melyek –néhány kivethető szóra támaszkodva – itt a következőkről számolnak be”²¹⁸³]: ... hogy szép hazánk felé mehetnénk haza, tudja a jó Isten, melyik nap virrad reánk azon szerencse, hogy megindulhassunk ... 16-ik Február. Ma az idő annyira hideg, hogy mindenki ... ma déli 11 órakor masirozott be Cordovába ... mert egyetlen kofferem, melybe holmim, mit szeretteimnek akartam hazavinni emlékül ... 19-ik Február ... én ... és László őrnagyokkal delizsancon²¹⁸⁴ mentünk ... Pasel de Macho-ban a vendéglő, melybe szálltunk, szemközt a pályaudvarral; a transzport ... öt órakor érkezett meg s kívül a városban. Ponyvasátrak alatt a tiszték ... öreg este 11 órakor az első vonattal mentem Veracruzba. 300 ember három század huszárral én és egynéhány tiszt hátramaradtunk és 1 órakor éjjel a második vonattal mentünk, bár a vonat meg

²¹⁸² Értsd: szerencsejáték.

²¹⁸³ Tardy Lajos megjegyzése.

²¹⁸⁴ Értsd: Személyszállításra használt postakocsi.

... s parancsot kaptunk kiszállni a vagonokból. Amint egy ... csak neki és' ...; [„*Innen ismét olvashatóvá válik a szöveg*”²¹⁸⁵.]

gyalog. Sötét volt, eső esett, borzasztó nagy kövek közt végre leértünk egy roppant mély barankába²¹⁸⁶. Akkor láttuk, hogy a híd, fából lévén, attól félt a conductor²¹⁸⁷, hogy a szokatlan nagy teher alatt le talál szakadni. Amikor ezen átjött a vonat, ismét felültünk s ezen manővert még ezen utón háromszor tettük meg. Mindhárom hid igen magas, hosszú, fából nagy mesterséggel készült. Végre 6

órákor reggel megérkeztünk Veracruzba s ottan a moló előtti téren megállapodtunk. Elszalad mindenki hamarjában magának az útra valamit vásárolni; leginkább dohányt, szivart. 16-ikán reggel 7 és fél órákor bebarkaztunk²¹⁸⁸ egy francia – Saone nevű – hadigőzösre. A bebarkázás tartott mintegy három-négy óra hosszát. Ezen a napon a kikötőben maradtunk, mivel a tenger igen nagyon kezdett háborogni;

e miatt ottan háltunk. 17-ik február. A szél lecsendesedett, az idő szép, a horgonyokat 8 órákor kezdik fölszedni, fél tizenkét órára elkészültek. 12 óra előtt valamivel megindulunk. Mindnyájan örülünk, hogy egyszer még hagyta Isten urunk, hogy ismét hazamehessünk. A hajómozgás minden embert elkábitott kisebb-nagyobb mértékben, én is igen rosszul éreztem magamat. Kóválygott a világ velem, egy lépést egyenesen nem tudtam tenni, bár a hajó nem imbolygott. De azért a hányás nem vett elő, mint sok másokat. Volt a hajón

egy Hauska²¹⁸⁹ nevű kapitány, ki ottan nősült Mexikóban. Ennek a neje nagyon rosszul van, fekszik, hányt, nem tud enni. Soha még tengert nem látott, nem hogy utazott volna rajta; sehogysem találja magát. A hajón voltunk a hajó személyzetén kívül a tisztekkel együtt 580 ember. A tisztek voltak B. Babarczy Sándor őrnagy²¹⁹⁰, Czeke őrnagy²¹⁹¹, Dolesár²¹⁹², Farkas²¹⁹³, Vagner²¹⁹⁴, Palkovics²¹⁹⁵, V...ker (?), Hauska, Gráf²¹⁹⁶, Latinovics²¹⁹⁷ kapitányok,

²¹⁸⁵ Tardy Lajos megjegyzése.

²¹⁸⁶ Értsd: szakadék, szurdok, vízmosás.

²¹⁸⁷ Értsd: mozdonyvezető.

²¹⁸⁸ Értsd: hajóra szálltak.

²¹⁸⁹ Hauska Eduard

²¹⁹⁰ báró Babarczy Sándor

²¹⁹¹ szentgyörgyi Czeke Gotfrid Miklós

²¹⁹² Karl Arthur Dolezsel

²¹⁹³ nagyjókai Farkas Vince

²¹⁹⁴ wetterstädti Wagner Károly Walter

²¹⁹⁵ Palkovics József

²¹⁹⁶ Mathias Graf

²¹⁹⁷ borsodi és katymári Latinovits Jenő

Snejder²¹⁹⁸ Kazmér²¹⁹⁹, Kovács²²⁰⁰ főhadnagyok, Mojs²²⁰¹, Adamcsik²²⁰², Hakker²²⁰³, Girovecz²²⁰⁴, Gáll²²⁰⁵, Hasz²²⁰⁶ hadnagyok, és a gyalogoktól László²²⁰⁷ őrnagy Heneman²²⁰⁸, Csákh²²⁰⁹ kapitányok és egy

baromorvos²²¹⁰ Nivelet²²¹¹, hadnagyi ranggal. 18-án egész éjjel jól haladtunk, nem volt semmi vihar. Szelünk ma igen jó és a gőzzel nem is működnek, vitorlákat húztak fel és avval haladunk. A hajón élelmünk nem a legjobb, a tiszték is panaszkodnak, de tűri az ember, mert óhajtván várja hazájába való juthatását. 19-én ismét szép időnk, jó szelünk. Egyebet nem láthatni égnél és víznél s egy-két repülő hálnál s delfinnél. 20-ik Február. Ma éjjel igen-hűvös és nedves volt,

reggel az idő szép és jó szél. Jól haladunk. 21-ik. Ma még a Mexico golfban [Mexikói-öböl] vagyunk, szelünk egészen elállott, egész nap borongós, nedves, ködös idő, ismét gőzzel haladhatunk. Ma délután hirdették ki, hogy aki a hajó szokásai ellen vagy parancs ellen vét, az azonnal föbbe lövődik. Öt órakor találunk egy kétárbócos kis hajót. Este hat órakor igen nagy záporosó esett, mely jól megáztatott bennünket. 22-dik. Egész nap szép idő. Semmi különös nem történt.

23-ik Febr. Szombat szép idő, igen meleg, semmi különös.

24-ik. Ma vasárnap volt, s a hadihajók törvénye szerint Isteni tisztelet tartattatott. Nagyszerű volt az a csend, ami a hajón volt ezen idő alatt, Isten ege alatt a víz színén egy imbolygó járműn. Nem hallatszott egyéb a gőzgép csattogásánál. Az Isteni tisztelet rövid és katonás volt, a hajóslegénység külön, a mieink külön sorban állott, a tiszték előtte. A hajóslegények kö-

zül egy kiállott a középre és mondta a könyörgést s a többiek mondták utána. Ennek vége lévén, a hajóorvos vizsgálatot tartott az egész hajón, hogy nem létezik-e valami ragadós betegség. Időnk igen szép és roppant meleg. Négy és öt óra közt tőlünk balra lehetett látni Isola

²¹⁹⁸ Heinrich Schneider

²¹⁹⁹ Carl Kasimir

²²⁰⁰ Kovács József

²²⁰¹ deményfalvi Moys Dénes

²²⁰² Leo Adamczyk

²²⁰³ Carl Hacker

²²⁰⁴ Gustav Girowitz

²²⁰⁵ gyulai Gaál Gyula

²²⁰⁶ Haas József (?)

²²⁰⁷ kászonyakabfalvi László Béla

²²⁰⁸ Wilhelm von Hedemann

²²⁰⁹ Valószínűsíthetően: Alexander Czaikovsky Edler von.

²²¹⁰ Értsd: állatorvos.

²²¹¹ Neuwelt Gáspár

Tortuga²²¹² sziget mellett lévő világítótornyot, mely sziget az Északamerikai szabad Státusokhoz [Amerikai Egyesült Államok] tartozik.

25-ik Február. Éjfél óta a Florida kanálisban jövünk. Semmit sem láthatni, mint eget, vizet és néha egy hajót. 26-ik Febr. Semmi más, mint naplementekor láttuk Florida szigetét. 27-ik Febr. Szép nap virradt reánk, gyönyörű szép idő. Délután 3 órakor befellegesedett és elkezdett a vihar s mindig jobban dühöngött a Nagy Óceánon²²¹³.

28-ik Febr. Egész éjjel a vihar mindig erősebb volt. A hajót kegyetlenül hánytá-vetette, nem

lehetett egyebet hallani egész éjjel, mint hogy bömböl a vihar, a hajónak minden része ropogott. Azt hittük, itt van vége életünknek. Délután négy órakor engedett egy keveset a vihar, de azért hajónk most is nagyon inog.

1-ső Márc. Egész éjjel roppant zivatar. Reggel 8 óra tájon az eső kezdett esni s egész nap rettenetesen esett; avval kezdett a zivatar csenedesedni. De azért hajónkat mindig nagyon hánytá, csak recsegett minden része.

2-ik Márcz. Az eső elállott, de az idő borongós maradt. Nem lehetett semmit kiszárítani. A zivatar mindinkább csenedesedik.

3-ik Márcz. A zivatar egészen elállott, igen jó szelünk van. Fel van húzva 25 vitorla.

4-ik Márcz. Egész nap szép idő.

5-ik Márcz. Szép csendes idő, a szél nagyon csendes. Lassan haladunk.

6-ik. Szép idő, de szelünk nincs. Egész nap csak 36 mértföldet mentünk.

7-ik. Reggel eső; szél semmi, egy helyben állottunk. 11 óra-

kor gőzzel kezdtünk menni.

8-ik. Igen jó szelünk van, nagyon sebesen haladunk.

9-ik Márcz. Tegnap déli 12 óra óta mai 12-ig mentünk 250 Milát²²¹⁴.

Még ilyen jó szelünk nem volt. Mindezidő alatt egész nap borongós és igen hideg, hogy jó lett volna a téli ruha, ha lett volna. Délután 4 órakor jobbra a távolban láttunk egy hajót; tiz nap óta az első, mióta az Óceánon vagyunk.

13-ik Márcz. Még mióta élek, nem láttam, de nem szen-

²²¹² Figyelembe véve, hogy Fráter Farkas a szigetet, mint az Amerika Egyesült Államok területként jelöli meg, megemlítve a rajta található világítótornyot is, a sziget minden bizonnyal a Key West-től másfél mérföldre nyugatra található Dry Tortugas szigeteket jelöli – melyen egy régi katonai erőd is található – és nem a Haiti partjainál elterülő „teknősbéka-szigetet” (spanyolul: *Isla Tortuga*; franciául: *Île de la Tortue*; haiti kreol nyelven: *Latòti*.)

²²¹³ Atlanti-óceán

²²¹⁴ Értsd: tengeri mérföld. 1 *tengeri mérföld* = 1852 méter (1,852 km)

vedtem annyit, mint 10, 11 és 12-én. Éjjel 10-ikre virradásra éjfél után hirtelen jött egy vihar, mely minden percben erősebb és erősebb volt. Ezen három napon oly borzasztóan dühöngött, hogy azt leírni nem lehet. A hajón sem ülni, sem járni nem lehetett, mert az embert egyik helyből a másikba lökte. Ha ülnek az emberek, húsz-harminc is fogódzkodik

egymásba, és annyira oldalt forgott a hajó, hogy úgy tömegesen estek másik oldalra, akkor a másik hullám azt az oldalát ütötte meg a hajónak, s akkor gondolatsebességgel vágta vissza. Oly nagy hullámok voltak, hogy úgy látszott, mintha két nagy fal közt ment volna a hajó. Ekkor hirtelen ismét toronymagasságra felemelkedik és néha a habok közé süllyedt.

A hajón keresztül-kasul járt a hullám, sokszor volt majd térdig érő víz a ferdekken [fedélzet], mindnyájan olyanok voltunk a sok himbálódzástól, mint a részeg emberek. Főzészről szó sem lehetett. Voltak ökrök a hajón élelemre, azok közül kettő megdöglött a hányavetésbe. A hajónak minden része úgy recsegett és ropogott, azt hittük minden percben, összetörik. Csak ma

virradóra szűnt meg az irtóztató vihar. Ez idő alatt az eső csaknem mindig esett és roppant hideg volt. Ma szép idő volt és a tenger egészen lecsendesedett. Különös, hogy azon nagy vihar után hirtelen oly csendes lett a tenger, hogy meg sem mozdult.

14-ik Márcz. Reggel kezdett szép s jó szelünk lenni, de csakhamar rettentő viharrá változott s még dühösebb lett, mint azelőtt.

15-ik. A vihar egész éjjel tartott s ma egész nap reggel 8 óra-

kor a hajópárkányból egy darabot letört a hullám s ennek reperálása²²¹⁵ egész napot igénybe vett s emiatt egész nap hajónk állott. Csak este, naplementekor indulhattunk meg.

16-ik Márcz. A vihar éjjel megcsendesedett s igen jó szél keletkezett nyugatról. Igen sebesen megyünk. Délután 4 óra tájon lehetett látni tőlünk nem messze egy összetört hajót. Már senki és semmi

nem volt rajta, csak magában járt a hullámokon.

17-ik Márcz. Már négy hete, hogy vízen vagyunk. Egyebet égnél és víznél nem látni. Szelünk és időnk jó, csakhogy hideg.

18-ik. Szép idő, jó szél. Sebesen megyünk.

19-ik. Szép s jó idő, jó szél. Semmi sem történik.

²²¹⁵ Értsd: javítása.

20-ik Márcz., szerda. Egész nap borongós és hideg szél, de hajónkat sietve hajtotta. Ma voltunk az Azori szigetekkel átellenben, de nem lehetett látni a köd miatt.

21-ik Márcz. Szép idő, jó szél nyugatról.

22-ik. Szép idő és jó szél nyugatról.

23-ik. Szép időnk volt, de nem jó szelünk. Ma három hajót találtunk; mind délnyugatnak ment.

24-ik Márcz. Szép meleg nap, szelünk nagyon gyenge, alig haladtunk 24 óra alatt 40 millát²²¹⁶. A tenger csendes.

25-ik Márcz. Szép idő, szelünk gyenge s ennél fogva délután 5 órakor a vitorlákat behúzogatták és gőzzel megyünk.

26-ik Márcz. Szép idő, a tenger csendes, szél nincs, gőzzel megyünk. Déli 12 órakor érkezünk Portugál irányába, s délután 4 órakor már lehetett látni Afrika némely hegyeit.

27-ik Márcz. Az éjjel fél egy órakor hagytuk el Gibraltárt. Az éj sötéte miatt nem lehetett semmit látni, mint a világító tornyokat, ötöt, u.m. Kap Spartel²²¹⁷, Trafalgar, Tanger, Gibraltár és Ceuta. Mikor megvirradtunk, már a Közép-tengeren²²¹⁸ voltunk. Itt már egész nap több mint 30 hajót láttunk minden irányban jönni-menni. Délben 12 órakor a Malagai hegyeket lehetett látni.

Egész délután 5 óráig a spanyol hegyeket láttuk. Szelünk nagyon jó s időnk szép.

28-ik. Szelünk s időnk jó.

29-ik. Tegnap este 8 óra tájon erős szelünk lett s borzasztó viharrá fejlődött, mely utunkból ki is vert, s emiatt csak ma délután 3 órakor érhattük el Algért²²¹⁹ Afrikában. Egy gyönyörű város, tömör, nagy 4-5 emeletes házaival. A kikötőt szép nagy épületek környezik s a vasút ezen épületek alatt

mén²²²⁰ bolthajtások alatt és ezen felül szekérút, a házakon felül mindenütt a tengerparton, félhold formában. Mikor itt kikötöttünk, esett az eső, nem volt megengedve a kiszállás, mivel bent a városban kolera volt, mit nagyon sajnálok, mert ha már itt vagyok, szerettem volna a várost megnézni. A kikötőt most erős védfalakkal és ágyútelepekkel félkörbe kerítik, úgy hogy midőn bent van a hajó, mintha

²²¹⁶ Értsd: tengeri mérföld. 1 *tengeri mérföld* = 1852 méter (1,852 km)

²²¹⁷ A világítótorony ma is áll Marokkóban. (angolul: Cape Spartel; arabul: رأس سبارتيل)

²²¹⁸ Értsd: Földközi-tenger

²²¹⁹ Algír

²²²⁰ Értsd: megy.

egy jó erős kerített udvarban volna. A várost lakják mohamedánusok²²²¹ és spanyolok s kevés francia.

30-ik. Ma is a kikötőben vagyunk. Időnk rossz, az eső mindig esik.

31-ik. Miután nem volt szabad kiszállnunk a hajóból, annyi engedélyt kaptam, hogy a Doganához²²²² a partra mehettem, hol szivart, dohányt s más szükségeseket lehetett venni. Ez furcsa hely volt. Amint a partra kiszállt az ember, volt mintegy 15 négyszögöl térség, a-

mely el volt korláttal kerítve, mintegy két öl²²²³ magas. Ezen belül ismét el volt szinte olyan erős és magas kerítéssel látva, úgy talán a két kerítés közt lévő tér nem volt több egy ölnél. Ezen kerített helyen állott három matróz; a második kerítésen kívül voltak az asztalok. S ha valaki akart venni valamit, a matróz elvette az adótól és egy otlévő asztalra letette s a vevő a kerítésen

benyúlt s elvette s midőn fizetni kellett, a vevő a pénzt betette az asztalon álló tál vízbe és a matróz onnan kivette és adta az eladónak. Ha az eladó visszaadott a pénzből, azt átadta a matróznak, a matróz letette az asztalra s a vevő magának elvette, ha kellett, de kézből-kézbe nem adnak semmit. Ha pedig a vevő tudatlanságából vagy feledékenységéből hozzá

talált valamihez nyúlni, azt többet vissza nem vették, hanem ki kellett fizetni s ez mind a betegség behozatalától való félelemből volt.

1-ső April. Hűvös, szeles és esős idő. Hajót reparálnak s szükségeseket hordanak a hajóra.

2-ik April. Mindig hűvös szél és esős idő. A hajó ma elkészült a reparálásokkal, a szükségeseket mindig hordják reá.

3-ik April. Négy napig voltunk az Algeri kikötőben, de nem volt szabad kiszállani; csak egyszer voltam a Dogánánál vásárlani. Ma délután 1/2 5 órakor indulunk ki Algir alól szép hazám felé. Szép volt, lehet mondani. A nap tisztán tűnt el a víz színén, pirosra festve az ég azúrját, szép a táj, mely mindenkit enyésztet el a távolban és alkonyatban.

4 és 5-ik April. Ez a két nap ismét rossz volt. Borzasztó

nagy szél, a tenger háborgott, hajónkat rettenetesen hánytavetette. A víz több ízben becsapott a hajóba. A nap különben sütött, tiszta idő volt, de a szél kiállhatatlan, hideg.

6-ik April. Ma szép, kellemetes idő, a tenger egészen lecsendesült. Este 6 órakor jöttünk el a Lipári szigetek egyike mellett, de a távolság miatt nem láthattam semmit rajta.

²²²¹ Értsd: muszlim hitű arabok és berberek.

²²²² Értsd: vámhivatal.

²²²³ Egy öl megközelítőleg: 1,8–1,9 méter.

7-ik April. Ma hat órakor felkeltem s midőn a ferdekre²²²⁴ mentem, hat sziget tűnt szemem elé magas kősziklahegyeivel. Ezek közül kettő mellett egész közel mentünk el: a Lipari és Salines mellett. Az elsőt láttam három kis várost, közvetlen a tenger partján épülve s ezek felett kopasz, roppant magas kősziklahegyek, melyeknek teteik felleggel voltak borítva. Kevés munkált földet lehetett látni az aljban, de az igen kevés s azt sem tudhattam ki, mi életmódjuk lehet ezen embereknek. A másik sziget ettől mintegy három

milányira²²²⁵ tőle szintén magas hegyekből újabb sziget, mint az első. Az északi oldalán láttam néhány házat. A dél felől eső részében van egy tűzokádó hegy, borzasztó kopár hegyektől környezve. A tűzokádó ekkor is nagyon füstölt. Délután egy órakor értük el Szicília partjait balról. Két és fél órakor jöttünk át a Messinai szoroson, mely jobbra maradt tőlünk. Balra Olaszország Piemont [„sic!” – TL] partjait számtalan

faluival lehetett látni, de oly sűrűn, hogy egyik a másikat érte s lehet mondani, hogy négy mérföld hosszában mindenütt házakat lehetett látni. Itt volt Reggio városa – csinos kis város – ezzel szemközt lehetett látni az Aetna²²²⁶ tűzokádós hegyet. A szoros, hol bejön az ember, nem szélesebb egy mérföldnél s úgy szélesedik mind jobban-jobban, amíg aztán ismét ki-

szélesedik. Messina városa nem nagy, hanem igen szép kinézése van a tengerről: a tengerparton egész hosszában magas, 3 emeletes házai nagyon jól veszi ki magát [„sic!” – TL]. Ezek előtt van a kikötő, két erőddel a vízbe építve dél felől; a középben a világítótoronnyal. Egyike a legöregebb világítótornyoknak. A város házai mögött emelkednek magas hegyek, mely a kilátást még szebbnek teszik, ahogy mind

zöld fákkal és vetésekkel, ültetvényekkel van tele. Messinával szemben rézsutosan van Reggio, de ezen rész már nem ad a szemnek annyi gyönyört, mint a másik. Mivel ezek borzasztó magas kősziklahegyekből áll [„sic!” – TL], annyira, hogy még fűvet sem lehet rajta látni, és ez mindenütt ilyen, a meddig mellette jöttem vagy 40 mérföldön.

8-ik April. Ma a nap feljöttét a fedélzeten néztem. Tisztán jött fel, szélcsend volt, a tenger nyugodt. Egy kis madár – nem tudom, honnan – egész nap a hajó árbóczain repkedett. Délután igen jó délnyugati szelünk van, melyek miatt [„sic!” – TL] elég sebesen haladunk.

²²²⁴ Értsd: fedélzet.

²²²⁵ Értsd: tengeri mérföld. 1 tengeri mérföld = 1852 méter (1,852 km)

²²²⁶ Etna

9-ik. Ma éjjel értük el az Adriai-tengert és ezzel egészen északnak fordultunk. Időnk és szelünk nagyon jó és szép.

10-ik. Ma reggel 6 órakor Dalmáciához tartozó lissai s más szigetek mellett s így reményünk volt, hogy holnap meglátjuk Triest partjait, mely legfőbb óhajításunk volt, hogy megszabaduljunk a hajói rabságból, mely már valóban mindnyájunknak terhére volt. Időnk szép és csendes.

11-ik April, csütörtök. Ma ismét szép időnk volt és jöhetünk. 9 órakor voltunk Polá irányában. 12 órakor Dignano²²²⁷ városa alatt hajóztunk el; csinos város, de nem nagy. Mindig a dalmát partok mellett hajóztunk. 3 óra tájon Pirano²²²⁸ városa mellett

jöttünk, mely egy hegycsúcson fekszik. Innen behajlik a tenger, egy öblöt képezve. Ottan van Cabo de Istria. Innen már látszik Triest s este 5 órakor horgonyt vetettünk.

12-ik April. Ma 7 és ½ órakor kezdtük meg a kibárázást a Lazaret nevű kaszárnyába, mely közvetlen a tenger partján van. 12 előtt minden passzusokkal együtt a parton voltunk, s há-

lát adtam Istennek, hogy végképpen megszabadított a hajóni nyomortól. Ezen napon ott kellett maradni a kaszárnyában, nem volt szabad a városba menni senkinek. Este ugyan megvesztegettem az őrt és kimentem a városba s egy hotelben megszálltam. Oly jól esett már egyszer a nyugalom csendességben s nem mozgásban.

13-ik. Itt vagyok Triestben, közelebb szép hazámhoz. Miután nem voltam még e városban²²²⁹, igen meglepő

volt reám nézve, gyönyörű fekvésénél fogva már meglepő. Egy része kősziklahegyek oldalára s egy része laposan egész a tengerpartig, mely az egész város mellett, ezer meg ezer kisebb-nagyobb hajókkal van körülvéve. Nem is láttam

egy kikötőben sem annyi hajót, mint itten. Ma bementem a városba lakni s a Hotel Frankfurtnál szálltam meg. Házai nagyok és szépek, utcái meg / az / előttem es

méretes városok közt legjobb és legszebb. Mind nagy kövekkel van kirakva; a trtoárt a kocsitól a házak mellett csinosan faragott oszlopok választják el s így biztos a gyalog ember, hogy nem taposhatja el az a temérdek kocsi, mely örökké fel s alá robog. Boltjai ritka szépségének, különösen Ville Le Poste, azt este fele roppant nép járja [sic! – TL].

²²²⁷ Esetleg a mai Rovinj.

²²²⁸ Minden bizonnyal a mai Poreč, melynek olasz neve: Parenzo.

²²²⁹ Ennek alapján Fráter Farkas talán a Saint Nazarieni transzporttal utazhatott el Mexikóba.

Az utca kiviszen a Hotel Grande előtti térre, melyet a tengerparttól egy gyönyörű kis sétahely választ el, vas rácsozattal körülvéve, hová a kutyákat bevinni tilos. Ha az ember itt sétál, este felé oly üdítő kedves illatár terjed el azon sok virágtól, amely a sétahelyt borítja. A sétahelyet a tengertől egy kocsit választ-

ja el; ezzel rézsutosan a legjobb kávéház áll, melynek neve Pechera [sic! – TL]; itt ettem életemben a legjobb fagyaltot. Ezt roppant nép járja; annyira tömve van mindig, hogy alig fér egymástól. Hogy az ember tökéletesen ismerje, kellene egy pár hónap, hogy itten lakjon s hozzá pénz.

17-ik April. Tegnap este ültem Triestben 1/2 6 órakor a gőzös-

re. A múlt napokat Triestnek nézésében töltöttem egy részt, másrészt azért vártam, hogy a mi kevés pénzem kint volt a tisztelnél, beszédhessem. De ebben is, mint mindenben, szerencsétlen vagyok, mert nem kaphattam meg s így kénytelenítettem / míg tökéletesen ki nem fogyok kevés pénzemből / eljönni. Most reggel 6 órakor pontban érkeztem meg Pragerhofba, ahol az

kétfelé válik; egyik mén Bécs felé Grácznak, a Semmeringen keresztül, a másik Kanizsán keresztül Budának. Itten kell 3 és ½ órát várni, amíg a bécsi vonat megérkezik s az megy Triestnek, ez pedig Budának.

18-ik. Ma este 9 órakor érkeztem meg Pestre s szálltam a Magyar Király vendéglőbe.

(„Ezzel zárul Fráter Farkas kis noteszalakú, sajátkezűleg vezetett naplószerű feljegyzésének az utókorra maradt töredéke” – TL)

IX. 2. / *Szinopsis*²²³⁰

„Magyarország – ha a későközépkor folyamán olykor az adriai partvidék tekintélyes részére ki is terjesztette uralmát, sőt Fiume és környéke az Osztrák-Magyar Monarchia végnapjaiig hazánkhoz tartozott – mindvégig kontinentális hatalom maradt s ezeregyszáz éves története folyamán nem is bocsátkozott tengerentúli háborúskodásba.

De miként az általános igazságokkal gyakran megesik, kivétel azért e tekintetben is akadt, még hozzá kettő. 1217-ben indult el roppant pénzen bérelt gályákon, melyeket Velence bocsátott rendelkezésre, a spalatói (ma: Split) öbölből II. Endre királyunk kereszties serege a Szentföldet birtokló szaracénok kiűzése céljából. A kevés babért hozó vállalkozás után hat és fél évszázadnak kellett leperegnie ahhoz, hogy ismét magyar kötelékek keressék a tengeren túl a hadiszerencsét ezúttal azonban összehasonlíthatatlanul távolabbi tájakon, hogy a középamerikai Mexikóban segítsék trónra addig még meg sem koronázott királyuknak, I. Ferenc Józsefnek legidősebb öccsét, Miksa főherceget. Az első – 1217-ben megkezdett – tengerentúli hadakozás sem magyar nemzeti, hanem egyetemes egyházi célokat követett, a második – 1864-ben összeállt – önkéntes intervenciós hadtest megszervezését és harcbavetését pedig dinasztikus elgondolások vezérelték, amelyekhez a magyarságot sem érzelmi szálak, sem gazdasági érdekek nem fűzték.

Az önkéntes (toborzott) »ausztriai« hadtest magyar kontingense mindazonáltal egészen az 1867-ben foglyul ejtett Miksa császár queretaroí kivégzéséig (sőt rövid ideig azt követően is) fényesen megállta a helyét a rendkívül szokatlan terepviszonyokkal rendelkező, idegen számára alig kibíráható klímájú országban. Ennek oka egyaránt keresendő e rendhagyó Habsburg tettekben megnyilvánuló magyarszeretetében és a régi huszárhagyományok akkor még elevenen élő katonai erényeiben.

A több mint hatezres lélekszámú kis seregben az akkori Magyarország területén születettek létszáma alig haladta meg az ezer főt és nyomban felvetődik a kérdés: a tulnyomóan osztrák, cseh, morva, horvát, lengyel, olasz stb. harcossal együtt küzdő magyarok miért igénylik azt, hogy velük külön kismonográfia foglalkozzék? A felelet kézenfekvő.

Mert a vegyes nemzetiségű, sok nyelvű és sok szívű, tarka hadnépben nemzeti alapon már eleve csupán egyetlen kötelék élvezett teljes belső önállóságot – saját nemzeti (tehát magyar) vezényszót, saját nemzeti egyenruházatot – és ez a huszárezred volt. Amikor III. Napóleon francia megszállóserege hazahajózott, Miksa császár újonnan megszervezett mexikói

²²³⁰ A Tardy Lajos végül el nem készült kismonográfiájának („Mexikói magyar konkvisztádorok (1864-1867)”) szinopszisa, melyet az Akadémiai Kiadó számára írt.

nemzeti hadseregének állományába nem csak a magyar lovasezred állománya sorolt be, hanem a többi fegyvernem (vadászok, tüzerek, utászok stb.) legénységének és tisztikarának magyar tagjai is és ezáltal vált – a kortárs mexikói, francia és egyéb szerzőknek tanúságtétele szerint – a legnagyobb ütőerőt jelentő mexikói alakulattá. A Rákóczi induló vérforraló dallamára harcba vágta magyar huszárezred (amikor »odahaza« mindez tiltva volt) magyar mundérban, magyar parancsszavakat követve szolgált a sokkal jobb sorsra érdemes Miksa császár ügyét s mexikói fegyvertényei – melyeket egykorú hadparancsokból, hivatalos jelentésekből, kitüntető okiratokból s más egykorú iratanyagokból ma még lehetséges volt összeállítani – szinte kínálták magukat a feltámasztásra, az utókor részére történő átmentésre.

Helytelen volna azt gondolni, hogy ezt az eredetileg szedett-vedett magyar hadnépet az alkotmányosság helyreállítását, az 1867. évi kiegyezést megelőző esztendőkből valamiféle hazafias érzés, vagy ehhez hasonló effektus készítette a részvételre. Egyrészt a fiatal férfiak egészséges kalandszomja, a világ megismerésének vágya, a magas zsold ígérete, ott maradás esetére paraszti birtok biztosítása, másrészt (s ez főleg a tisztikarra volt jellemző) az előbbi indokok egyike-másika mellett az elviselhetetlenül nyomasztó kártya- és egyéb adósságok, romantikus szerelmi históriák hozták közös táborba az expedíciós állományt. S mindezt csupán betetőzte az a tény, hogy Miksa – akinek azték trónjáért készek voltak vérüket ontani és végülis nem csekély számban vesztettek életüket a Sierra Madre rideg tájainak csatamezein – Erzsébet királynéhoz (akivel rengeteg közös alkati jegyet viselt) hasonló mentalitása miatt közszeretet élvezett az egész magyarság körében s azáltal, hogy Mexikóban magyar harcosaival csak anyanyelvükön érintkezett, közeli emberei magyarok voltak, megosztotta velük a fáradalmakat és veszélyeket s ezáltal vonzó, színes részesévé vált »magántörténelmünk«-nek.

Az ötnegyed évszázad előtti [a szöveg 1980-as évek második felében keletkezett – B. I. Z.] mind hadtörténeti, mind egymásba fonódó színes epizódjainál fogva magyar művelődéstörténeti szempontból napvilágra kívánckozó, évek bel- és külföldi levéltári, kéziratári kutatómunkájával összeállított materiám természetesen testes monográfia után kiált, de figyelemmel az ismert adottságokra, kész vagyok anyagom lényegét mintegy 180 flekk (32 x 60 leütés) terjedelemre leszűkíteni, fenntartva magamnak egy felettébb esetleges későbbi, részletekig hatoló publikálás lehetőségét (ne feledjük: egyedül az általam felszínre hozott, szabatosabban kinyomozott eredeti helyszíni naplók, útibeszámolók önmagukban is jó 200 flekkre rúgnak).

Ehhez képest anyagomat a szerződés megkötésétől számított négy, max. öt hónap leforgása alatt nyomdakész állapotban le tudom adni.

Munkám szerkezetét a következőkben foglalom össze:

1/ Bevezetés. Az azték birodalom és a mexikói alkirályság, majd az önálló köztársaság és az első császárság történetének rövid áttekintése.

2/ Mexikói kibontakozási kísérlet a krónikussá vált puccsok, államcsínyek végzetes köréből Benito Juárez vezetése alatt.

3/ III. Napóleon vezetésével francia, angol, spanyol kísérletek Mexikó gazdasági és politikai gyarmatosítására. A mexikói pártviszonyok és Benito Juárez személyiségének jellemzése. Európai intervenciós csapatok megjelenése Mexikóban.

4/ Ferenc József öccsének, Miksa császárnak jellemzése. A francia császári udvar a maga érdekei szolgálatába állítja a jóhiszemű, gyanútlan főherceget, s felhasználja annak energiáját s ambícióját.

5/ III. Napóleon és spanyol hitvese sugalmazására mexikói küldöttség felkéri Miksát az azték trón elfoglalására. A kényszerű tétlenség, a mellőztetés és felesége uralomvgya erősebb a józan megfontolásnál – Miksa elfogadja a trónt.

6/ Ferenc József – több mint három évvel az osztrák-magyar kiegyezés előtt – végül is hozzájárul Miksa kéréséhez, ha az lemond trónöröklési jogáról. Megengedi, hogy az egész »ausztriai birodalom« területén meginduljon a „mexikói önkéntes hadtest” toborzása.

7/ A mexikói önkéntes hadtest és ezen belül a mexikói magyar huszárezred szervezete, létszáma, zsoldviszonyai stb. Az obsittal járó mexikói paraszttelek. Előzetes gyakorlatoztatás, hadraszoktatás. Triesztben hajóra szállás. Több hetes tengeri utat követően partraszállás a veracruzai kikötőben.

8/ Néhány színes, jellemző részlet az expedícióban részt vett magyarok eddig lappangott útleírásából. A mexikói császár testőrsége kizárólag magyarokból állhat.

9/ Miksa császár három éves mexikói uralkodásának katonai és polgári eseményei, ezeken belül főleg a magyar vonatkozásúak. Regénybe illő magyar sorsok Mexikóban, már az 1848-49. évi szabadságharc elbukásától kezdődően.

10/ Bazaine francia marsall seregének távozása Mexikóból és az önkéntes hadtest valamennyi fegyverneméből jelentkezett magyar harcosokból alakult magyar huszárezred küzdelmei. Magyar fegyvertények, hőstettek a frontokon. Magyar-mexikói társadalmi kapcsolatok, házasságok.

11/ A császárság s ezen belül a mexikói magyar huszárezred végnapjai. Kétségbeesett védekezés Queretaróban, a magyar utóvéd elkeseredett harca, egy mexikói ezredes végzetes árulása. Juárez elnök főhadparancsnoka a magyarokról. Miksa császár és magyar inasa: a kivégzés egyetlen európai szemtanúja.

12/ A magyar kontingensre vonatkozó egyes összegző adatok (elesett, hol és mikor, megsebesült, megszökött, Mexikóban maradt stb., szociológiai összetétel).

13/ Jegyzetek (válogatott, de a további kutatásokat megkönnyítő levéltári stb. utalások).

14/ Felhasznált szakirodalom (mind ez, mind a 13/ alatti nonpareillel esetleg colonellel szedhető helykimélés okából).

Függelék/ A Mexikói Önkéntes Hadtest Magyarországon (az akkori Magyarország területén) született tisztjeinek és katonáinak teljes betűrendes névsora, a legjellemzőbb adatokkal (születési hely és év, szakképzettség, fegyvernem, szintén a leggazdaságosabb betűtípussal szedve).

Ismerve a papír- és gazdasági adottságokat, mindössze egy-két un. »vonalas« illusztráció lehozását kérem. Idemellékelem – visszakérőleg – e tárgyhoz közelálló cikkeim xeroxmásolatát, mivel támpontot nyújtanak fent körvonalazott kis könyvem vonalvezetésének, hangszerelésének, stílusának megismeréséhez.

Tisztelettel

Tardy Lajos

1989. szeptember 30.”

IX. 3. / Kiadatlan könyvrészletföredékek

A,

„A történelmi Magyarország területén (tehát ide nem számítva Horvátországot) született s a mexikói hadjáratban részt vett magyaroknak és más nemzetiségű honfitársaiknak összlétszáma (tiszti, altiszti és legénységi állományé együttesen) 1047 főre rúgott. A családnevek hangzása alapján könnyű, de annál tudománytalanabb feladat volna a magyarság és a nemzetségek közötti arány megállapítása, ezért erre nem is kívánunk vállalkozni. A születési hely, mint ismérv tekintetében mindössze kb. egy százalékban térünk el ettől a kiindulási alapelvtől s soroltuk a hungarusok közé az örökös tartományokba vezényelt magyar cs. kir. katonacsaládoknak hazánk területén kívül született ivadékait is, amennyiben magyar nyelvtudásukat megőrizték, valamint azt a néhány osztrák, cseh stb. személyt is, akik ugyan Magyarország területén kívül születtek, de hosszú tartamú itt lakás vagy ingatlanszerzés alapján magyarországi illetőséggel bírtak. Egyébként ezeknek születési helye a lajstromból kitűnik.

A mexikói Önkéntes Hadtest magyarországi harcosainak (a következőkben: a mexikói magyaroknak) fegyvernem szerinti megoszlása a következőképpen alakult:

1/ vadász	493
fő		
2/ huszár	443
fő		
3/ utász	46
fő		
4/ tüzér	37
fő		
5/ ulánus	9
fő		
6/ szakszolgálatos / 6 orvos, 1 állatorvos, 3 eü. katona, 1 gyógyszerész, 1 lelkész,		
6 zenész, 1 írnok/.....		19
fő		

1047 fő

(Az Önkéntes Hadtest 1866 december 6-i feloszlása, illetve a Veracruzból nem hazahajózott harcosokból – elsősorban, de nem kizárólag magyarokból – alakult Mexikói Császári Hadsereg kreolokkal és indiánokkal²²³¹ feltöltött alakulatai fegyvernemi megoszlás szempontjából is teljesen más képet mutattak fennállásuk rövid hónapjai alatt. Ütőerejüket a gróf Khevenhüller-Metsch Károly ezredes parancsnoksága alatt álló pirosnadrágos magyar huszárezred képezte.)

A hadjárat 1047 magyar résztvevőjének szociális összetételéről teljesen pontos képet nem tudunk nyújtani. A törzskönyvi lapok erre vonatkozó közvetlen kérdést nem tartalmaznak s ezért csak megközelítően, a »szakképzettség«-rovatra adott válaszok kiértékelésével tudunk elfogadható választ adni. Az 1049 magyar harcos közül szabatosan értékelhető materiát csak az a 457 fő szolgáltatott, aki – feltehetőleg a sorozóbizottság előtt kellően igazolt – iratokkal támasztotta alá szakképzettségének, egyes esetekben (mérnök, orvos, ügyvéd, egyéb értelmiségi) oklevele megtételének tényét, olykor csupán egyszerű bemondás alapján (csikós, sóárus, napszamos stb.) foglalkozását, kenyérkereseti forrását. Ezek – miként az alábbi kimutatásból kitűnik – javarészt kisiparosok (főleg segédek) voltak, akiknek zöme a kiegyezés előtti sanyarú gazdasági viszonyok között nyilván nem tudott elhelyezkedni, eléggé jelentéktelen számú értelmiségi kisebbsége pedig részint érvényesülési-, részint kalandvágyból választotta ezt az utat a világgal való megismerkedésre.

A magyar kontingens másik – számszerűleg valamivel nagyobb felénél a szakképzettség rovatának megválaszolása nemleges, ami egyértelműen arra utal, hogy ezek túlnyomó része a lakosság agrárius többségéből (zsellérek, kisparasztok stb.) verbuválódott, akiket a toborzó felhívás ama ígérete vonzott Miksa császár zászlaja alá, hogy a szerződésileg rögzített idő leszolgáltáival elég tekintélyes kiterjedésű, jó szántóföldet kapnak tulajdonba, ami az akkor még egészséges földéhséggel megáldott parasztember részére rendkívüli vonzerőt gyakorolt. De a kérdőével már akkorra is megkövült szerkesztési gyakorlata értelmében idesoroltak a nem is elhanyagolható számban szereplő komolyabb földbirtokosok, ill. földbirtokos-várományosok, valamint a hivatásos (ideértve a továbbszolgáló) tiszteket is, akik mind-mind a »szakképzettség nélküliek« között foglaltak helyet, akárcsak a Földnélküli Jánosok kaszás-kapás képviselői. Ezek az ország vezető rétegéből származó mágnások és velük nagyjából azonos elbírálású családok, (pl. a Kállayak, stb.) ivadékaik részben súlyos következményekkel fenyegető kártya- és egyéb eladósodottságuk miatt, részben szerelmi csalódottságból, részben a Nagy Kaland

²²³¹ Értsd: mexikói állampolgárokkal.

vágyától hajtva jelentkeztek az Önkéntes Hadseregbe és váltak annak – kevés kivételtől eltekintve – vitéz tisztjeivé, altisztjeivé, sőt olykor közlegényeivé.

A törzslapon szereplő kérdések szakszerű kiértékelését ily szempontból gátló hiányosságok ellenére bizton leszögezhetjük, hogy a magyar harcosok (ide nem számítva a hivatásos tisztek számszerűleg elenyésző hányadát) fele-fele részben

a/ a mezőgazdasági, - illetve

b/ a kisipari, alkalmazotti, értelmiségi

foglalkozást űzők soraiból kerültek ki.

Rátérve a »szakképzettséggel rendelkező« (tehát nem mezőgazdasági területen működő) magyar harcosok 457 személyből álló kontingensére, ezek foglalkozási részaránya a következő:

Asztalos	22	fő
Ács	12	fő
Állatorvos	2	fő
Bábkalácsos, mézeskalácsos	2	fő
Bádogos	1	fő
Bányász	4	fő
Betűszedő	1	fő
Bognár	7	fő
Borbély, fodrász	3	fő
Bőrfestő	1	fő
Cinöntő	1	fő
Cipész	42	fő
Cukrász	2	fő
Cserző varga	4	fő
Csikós	1	fő
Csizmadia	3	fő
Daróckészítő	1	fő
Diák /egyetemi hallgató stb./	9	fő
Díjnok /napidíjas, írnok/	4	fő
Fazekas	3	fő
Fegyverkovács/ puskakészítő/	3	fő

Fényképész	1	fő
Földmérő	1	fő
Gazdatiszt	1	fő
Gépész	2	fő
Gombkötő	1	fő
Gyepmester /sintér/	1	fő
Hajós, matróz	4	fő
Halász	2	fő
Hivatalnok	4	fő
Jogász	3	fő
Kalapos	4	fő
Kádár	6	fő
Kárpitos	2	fő
Kefekötő	4	fő
Kelmefestő	4	fő
Keményítőkészítő	1	fő
Kereskedő /önálló/	5	fő
Kereskedősegéd	20	fő
Kertész	3	fő
Kéményseprő	4	fő
Kocsigyártó	1	fő
Kovács	26	fő
Kőműves	11	fő
Könyvkötő	5	fő
Kötélverő	1	fő
Lakatos	11	fő
Lelkész	1	fő
Litográfus	1	fő
Mérnök	4	fő
Mészáros	22	fő
Molnár	21	fő
Napszámos	2	fő
Nevelő.....	1	fő

Nyelvtanár	1	fő
Nyeregkészítő	1	fő
Nyomdász	1	fő
Orvos	7	fő
Pék, péksegéd	25	fő
Pincér	4	fő
Pokróckészítő	1	fő
Rézműves, rézöntő	2	fő
Sebész-segéd	1	fő
Sóárus	1	fő
Szabó, szabósegéd	47	fő
Szakács	2	fő
Szalagszövő	1	fő
Szappanfőző	5	fő
Szegkészítő	1	fő
Szűgyártó	4	fő
Szobafestő	1	fő
Szolga, inas	2	fő
Szűcs, szűcssegéd	2	fő
Takács	12	fő
Tanító	3	fő
Teológus	1	fő
Timár	7	fő
Ügyvéd	1	fő
Üveges	2	fő
Vincellér	2	fő
Zenész	7	fő

A »szakképzettséggel nem rendelkezők« valamivel még népesebb csoportjának szélsőségei szintén tarka, de törzsállományát tekintve homogénebb összetételt takarnak. Egyrészt itt foglalnak helyet a történelmi vezető osztály és a javarészt osztrák eredetű katonabárók fiai, másrészt a fővárosi, kisvárosi és falusi néprétegek szegénységgel küszködő, részben csodaváró tagjai.

A Mánások és nagy bírtokú nemesek, valamint a katonabárok ivadékai között – mások mellett – megtaláljuk Almássy Jenőt, br. Babarczy Sándort, Beöthy Jánost, Berthóty Marcellt, br. Bibra Károlyt, Bogyay Vincét, Bydeskuty Aladárt és Sándort, br. Czilllich Guidót, gr. De la Motte Artúrt, Dessewffy Eduárdot, gr. Draskovich Fülöpöt (sic!),²²³² gr. Forgách Antalt, Fráter Farkast, Hertelendy Mihályt, Kállay Ignácot, Kubinyi Luciánt és Hihályt, br. Kulmer Istvánt, Latinovits Jenőt, Lenkey Albint, br. Metzger Ernőt, br. Mikos Jánost, Péchy Kornélt, br. Podmaniczky Jenőt, br. Sahlhausen Móricot, Sarlay Pált, Szentmarjay Györgyöt, gr. Wickenburg Ödönt, gr. Zichy Zsigmondot, miként Pest-Buda akkor még túlnyomóan német nev és ajkú polgárainak reprezentánsait, így Berger Vilmost, Blattner Jánost, Bosch Józsefet, Fischer Eduárdot, Gabler Jánost, Gieszrigl Antalt, Kochen Félixet, Maschek Edét, Melzner Mihályt, Morbitzer Istvánt, Moser Pétert, Pommer Györgyöt, Punzengruber Lajost, Rögler Edmundot, Serfőző Józsefet, Sommer Adolfot, Stassino Györgyöt és Würtl Jánost. S kiemelten említendő a huszárság »kemény magvát« alkotó, szilaj alkatú, lóra termett kis- és nagykunok, valamint járszok, továbbá a hajdúk tekintélyes arányú részvétele is: az előbbieik közül Bartha Ferenc, Bary János, Bibó Gedeon, Bocsay József, Csereklyei Antal, Farkas István, Kanyó Balász, Kaszap Sándor, Kesik János, Mocsár Gábor, Pethe Pál, Rakodi (helyesen: Bakodi – B. I. Z.) Antal, Sass János, Vékor József, az utóbbiak közül Aranyi Gábor, Boros István, Csonka András, Fehér István, Kiss András, Orosz István, Szabó György és Zsolnay István neve képviselje a többiét is.

Nem kevésbé vonja magára az utókor figyelmét a mexikói magyar harcosok sorsalakulása a polgárháború alatt, illetve közvetlenül annak befejezése után.

A Triesztben – és kis részben a franciaországi Saint Nazaireban – hajóra szállt magyarok összlétszáma – mint arról az előzőek során már említést tettünk – 1047 főből állt. Ezek közül

1/ zárt kötelékben trieszti rendeltetéssel hazaérkezett (vagyis nem lépett át Miksa császár nemzeti hadseregébe)

546 fő

2/ átléptek Miksa császár nemzeti hadseregébe, melyben sorsuk egyedileg alakult (részben elestek, részben Mexikóban maradtak, részben hadifogság után- hazatértek)

186 fő

²²³² Kutatásom szerint Draskovich Fülöp valójában nem a mexikói osztrák önkéntes sereg, hanem a Francia Idegenlégió tajaként érkezett Mexikóba.

- 3/ Elesett Miksa császár nemzeti hadseregének megalakulása előtt, vagy hadikórházban elhunyt, vagy a republikánusok kivégezték
- 104 fő
- 4/ Dezertált, vagy eltűnt, vagy önként átállt a republikánusok oldalára, vagy önkényesen Mexikóban maradt
- 77 fő
- 5/ Engedéllyel leszerelt és Mexikóban megtelepedett
- 22 fő
- 6/ Hadifogságba esett, sorsa ismeretlen
- 55 fő
- 7/ Hadifogságba esett, majd szabadult s az 1/ alattiaknál korábban hazatért
- 10 fő
- 8/ Egészségügyi okból leszerelték s az 1/ alattiaknál korábban hazatért
- 31 fő
- 9/ Büntető vagy fegyelmi ítélet alapján az Önkéntes Hadtestből kicsapva
- 10 fő
- 10/ Öngyilkos lett (az Önkéntes Hadtestben)
- 1 fő
- 11/ Betegség következtében elhunyt
- 5 fő

Ezek a számok nem igényelnek bőséges kommentárt. Az Önkéntes Hadtest felosztatása után csak a magyar kontingensnek mindössze 52 %-a tért haza és ez az arány a Nemzeti Hadseregnek hadifogságból szabadult harcosainak csak helyszíni – mexikói – kutatások alapján megállapítható számával (legjobb esetben is max. 100 fővel) gyarapodhatott. A mintegy két évig tartó belháború oly mértékben felemésztette az Önkéntes Hadtestet s ezen belül az általunk vizsgált magyar harcosokat, hogy a halálozási arányt jóval a 10% fölött kell megállapítanunk, hiszen a 3/ alattiakhoz hozzá kell adnunk a 2/ alattiaknak, valamint a 4/ és 6/ alattiaknak egy részét is. Kegyetlen, gyarmati hadviselésre emlékeztető jellegű volt ez a hadviselés, különösen azután, hogy Miksa császár – legszűkebb körű mexikói tanácsadóira hallgatva s eszel egyszersmind saját ügyén végzetes sebet ejtve – aláírta az elvadult gyilkosságoknak szabad utat engedő, elrettentetésre szánt 1865. október 3-án kelt rendeletet, melynek első cikkelye – a korabeli magyar fordítás tanúsága szerint – így hangzik: »Minden, valamely fegyveres csapathoz tartozó

egyén, akár politikai ürüggyel védje magát, akár nem, a hadi törvényszék ítélete alá esik. Ha vétkesnek nyilvánították, ha bár csupán az által, hogy fegyveres csapathoz tartozik, halálra ítéltetik s 24 óra alatt kivégeztetik... Az első cikkely szerint fognak elítéltetni, kik a guerillákat önkényt pénzzel vagy bár mi mással segítik, kik ezeknek figyelmeztetéseikkel, értesítéseikkel és tanácsaikkal segítségükre vannak, kik a guerilláknak, ismerve ezek ügyét, fegyvereket, lovakat, élelmi szereket vagy bármily katonai eszközöket adnak el.«

Az egyébként oly szelíd lelkű Miksa császárnak ez a megbocsáthatatlan hozzájárulása vérszomjas tanácsadói embertelenségéhez, mely a hadifoglyokkal való bánásmódnak akkori szabályaival is szöges ellentétben állt, természetesen maga után vont a republikánusok hasonló eljárását – de a kezdeményezés a császáriakhoz fűződik, hiszen e törvényerejű rendelet értelmében végezték ki az elsők között Arteaga és Salazar tábornokot, Juarez kedveld főtisztjeit. Egyes republikánus parancsnokok szerencsére nem követték ezt a visszataszító gyakorlatot és bizonyosra vehető, hogy a 6/ alattiaknak csak egy részét érte ez a tragikus sors. Ugyanakkor az is bizonyos, hogy a 2/, 3/, 4/, 5/, 6/ és esetleg a 9/ alattiak – összesen 454 fő – tekintélyes hányada a polgárháború megszűnte után – nem utolsó sorban Porfirio Diaz tábornokelnök magyarbarátságának hatása alatt – Mexikóban találta meg új hazáját.”

B,

„*A mexikói magyar huszárok - a parancsnok és a többi kortárs szemével*”

„Svadronyom állománya – miként a többi huszársvadronyé is – néhány szlováktól és csehtől eltekintve szinte kizárólag magyarokból állt. Életkorukat tekintve huszonöt-harminc évesek, erőteljes testalkatúak, arcukat körszakáll övezi. Uniformisuk ugyanaz, amit a kiegyezés után a honvéd-huszárok viseltek, vagyis belőlük tevődött össze az expedíciós sereg egyetlen nemzetileg zárt ezrede, melynek mind egyent ruházata, mind a szolgálatban is használt nyelve magyar volt²²³³ – írja a Ferenc József császár áldásával még a Schmerling-kormány összbiró-dalmi politikai viszonyai között létrejött, már létezésének tényénél fogva is hihetetlennek tűnő ezredről előbb csak osztály-, majd később ezredparancsnoka, Khevenhüller Károly gróf, a ma-gyar főrendiház tagja. Családja már a XVI. században szerepet játszott a magyar történetben, 1762-ben magyar honfiusitást nyert és – miként az a Habsburg-főnemesség köreiben oly gya-kori volt – ősei között a birodalom osztrák, magyar, cseh és lengyel arisztokrácia képviselőit megtaláljuk: nagyanyja Zichy Krisztina grófnő volt, gr. Zichy Károlynak, a magyar helytartó-tanács elnökének leánya.²²³⁴

Az ezredparancsnok naplója (teljes egészében Brigitte Hamann publikálta 1983-ban) híven tükrözi írójának három súlyos háborús év során soha meg nem rendült nagyrabecsülését, tiszteletét huszárjai iránt, akiknek soraiban ott harcolt jónéhány 1848-49 évi szabadságharc le-verése után az osztrák ármádiába kényszer-besorozott »obsitos« is.

Az ezredzászló felszentelése alkalmából a huszárság és a polgárság 1865. június 15-én zsúfolásig megtöltötte a pueblai San Francisco templomot. »Mise után a császár megragadta ezredlobogónkat és rövid, de annál megkapóbb buzdítót mondott, mire akkora magyar ("éljen") harsant fel, hogy a templom falai szinte beleremegtek. És hogy a huszárok tettekkel igazolták lelkesedésük őszinteségét, arról a későbbi események tanúskodtak«. Szolgálatát a huszárezred ötödik svadronyának parancsnokaként kezdte meg.²²³⁵

Ez után a naplóíró már a csaták hevében villantja fel a harci események epizódjait: 1865. szeptember 22-én Lenkey Albin huszár jelenti, hogy az ellenség a mintegy száz lépés széles-ségű szakadék alján helyezkedett el, a Rio Salado balpartján. Huszárjai élén leereszkedett a

²²³³ HAMANN 1983. 146–147.

²²³⁴ A forrásmegjelölés hiányzik.

²²³⁵ HAMANN 1983. 147.

lejtőn amikor olyan gyilkos erejű ősztűz fogadta, hogy az egész hegyoldal beleremegett. »E pillanatban helyettesem átható hangon legénységemet magyar vezényszóval (Vissza-a-a!) parancsolta. Huszárjaim e visszatetsző vezényszóra kelletlenül lassítottak. Ekkor Zichy Zsiga magyarul elbődült: ("Huszárok! Ne hagyjátok cserben a kapitányotokat!"). Erre a rettenhetetlen huszárok utánam rontottak, éppen az utolsó pillanatban és derék trombitásom, Nagy János néhány hatalmas kardcsapással kimentett a végveszélyből.²²³⁶

1865. október 23-án a Tehuacan melletti csatában – melyben helyettese, Kaveczy főhadnagy is elesett – a parancsnok lova láblövést kapott és maga alá temette lovasát. A szorongatott Kevenhüllerre szuronnyal támadó ellenséges katonákat azonban – a napló tanúsága szerint – a huszárok levágták. »A győzelem után a huszárok vállukra emelték tisztjeiket – győzelmi mámoruk szinte leírhatatlan volt« – írja az egyébként szűkszavú svadronyos.²²³⁷

1866. február 4-én, kisebb-nagyobb csatározások után, a parancsnok és svadronja – teljesen békés rendeltetéssel – ismét Pueblába érkezett: »Nagyon szép fogattatásba részesültünk; a helyőrség valamennyi szolgálatmentes tisztje elénk lovagolt, a zenekar pedig a Rákóczi-indulót játszotta, amit a huszárok végét nem érő »Éljen!«-kiáltásokkal fogadtak. La Vigne, a francia városparancsnok levett csákoval adott kifejezést a vitéz huszársvadrony iránti elismerésének.²²³⁸ »A császár kívánságára, különleges elismerésének jeléül az ötödik svadrony fogja a császári gárda tevékenységét ellátni.« »Március 29-én maga a császár fogadta magyar nyelvű beszéddel cuernavacai kastélya kertjében (El Jardín Borda – B. I. Z.) huszárjaimat, akik ezt véget nem érő örömrivalgással fogadták.«²²³⁹

1866. július 10-én Sarolta császárné Európába utazik – és a kíséretet ekkor már kockázatos szolgálatát természetesen és az ötödik svadrony huszárjai látják el.²²⁴⁰

1866. június 12-én a császár kifejezte azt a kívánságát, hogy őrnagyi rangba lépjen be az alakulás előtt álló mexikói huszárezredbe. »Jelenttem: a császár óhaja számomra parancs, de azt kérem, hogy egész svadronyommal léphessek át ebbe az ezredbe és magam állíthassam össze ennek tiszti és tiszthelyettesi karát; tisztjeim egy rendfokozattal lepjenek elő, a kadétok és altisztek pedig kapjanak tiszti kinevezést. A császár boldogan fogadta el javaslatomat.«²²⁴¹

²²³⁶ Uo. 148.

²²³⁷ Uo. 187.

²²³⁸ Uo. 199–200.

²²³⁹ Uo. 202–203.

²²⁴⁰ Uo. 214.

²²⁴¹ Uo. 209–210.

1866. jun. 10. Huszonöt huszárja élén Ixacualco-ba²²⁴² kísérte a császárnét, aki csupán udvarhölgye – egyébként Montezuma császár egyenesági leszármazottja – társaságában szállt itt meg. »Jómagam minden éjszaka ajtóküszöbén alszom, kezemben revolverrel, ezenkívül köröskörül őrszemeket állítottam fel« – jegyzi meg naplójában a parancsnok, majd leírja az expedíciós sereg Matamorosnál és másutt elszenvedett nagyarányú ember- és anyagveszteségeit.²²⁴³

Az ellenséges erők ekkor már mindenütt támadásba mentek át, a francia sereg távozása pedig immár csak rövid idő kérdése. Miksa császár legmegbízhatóbb egységeit, vagyis a huszárokat fővárosában összpontosítja, hogy biztosítsák veracruzai kikötőhöz, tehát a hazatérés útját. »Reánk számíthat a császár; Miksát csak a gazemberek hagyhatják cserben.« – írja 1866. augusztus 10-én.²²⁴⁴

Minden arra utalt, hogy Miksa elhagyja Mexikót, szabatosabban szólva elmenekül ebből az országból, melynek túlnyomó többsége republikánus volt és maradt. »1866. október 21-én három huszársvadrony fedezete alatt hintón elindult Chapultepecből a császár, akit akár a világ végéig elkísértünk volna. Október 27-én érkeztünk Orizabába, ahol francia tisztok lóháton fogadtak. Huszárjaim éktelen magyar szitkokban törtek ki, amit az események ismeretében nem is lehetett rossznéven venni, de persze energikusan helyreállítottam a fegyelmet. A császár svadronyom egy ifjú tisztjét, a magyar La Motte Artúr grófot a fővárosba indította, sürgős intézkedésekkel.«²²⁴⁵ (Az 1790-ben honosított, elmagyarosodott család utolsó ivadéka – anyja Almássy Izabella, nagyanyja Szapáry Alojzia, nagyatyja Gömör vármegye országgyűlési követe – sokszor tüntette ki magát a mexikói háborúban, majd utána ott is maradt és jelentős közigazgatási tisztséget töltött be.)

Október 31-én megtudja, hogy a császár maga mellé akarja venni szárnysegédjeként, »de nem hagyhatom cserben derék huszárjaimat.«²²⁴⁶

1866. november 22-én két másik magyarral – Babarczy Sándorral és Wickenburg Ödönnel egyidejűleg – megkapja őrnagyi kinevezését. De »az expedíciós sereg négyezer főre zsugorodott immár – a többi elesett, fogságba került, vagy belehalt a fáradalmakba. A hazautazás nem fog sokba kerülni!« – írja keserű iróniával.²²⁴⁷

²²⁴² Iztacalco, ma Mexikóváros része.

²²⁴³ HAMANN 1983. 213.

²²⁴⁴ Uo. 218.

²²⁴⁵ Uo. 224.

²²⁴⁶ HAMANN 1983. 226.

²²⁴⁷ Uo. 228.

Puebla, 1866 december 11-én. Este azt a parancsot kapták a császártól, hogy korán reggel szálljanak nyeregbe és kísérik a fővárosba. »A déli pihenőt Acalcingo-nál [Acatzingo – B. I. Z.] tartottuk. Ez aztán lovasteljesítmény volt a javából. Aligha hiszem, hogy Európában több száz főből álló lovascsapat képes volna ügetésben napi nyolc német mérföldet, tehát mintegy hatvan kilométert megtenni, anélkül, hogy útközben akár pillanatnyi pihenőt tartson – s mindezt mély, homokos talajon, vagy az acalcingoi hegyek meredek terepén.«²²⁴⁸

1866. december 6-án az önkéntes hadtest császári parancsra feloszlott. A többség – mintegy 3600 fő – a hazatérés mellett döntött. Vera-Cruzban gyülekeztek, hajóra szálltak és 1867 április havában futottak be a trieszti kikötőbe. Miksa mellett mindössze nyolcszázan tartottak ki. És ha az eredeti 6720-as létszám /???/-nak mindössze alig több mint egy hatoda 1120 /??/ ember számított magyarnak, most ez az arány teljesen megfordult: a nyolcszáz, hűségét megtartott harcosnak több mint a fele volt magyar és maradt Miksa hűségén...²²⁴⁹

Hogyan fejlődött idáig a helyzet?

1866. december 13-án »a császár magához hívatott és megbízott azzal, hogy a hazatérők állományából verbuváljak egy huszárezredet. Régi svadronyom egész tisztikara hű maradt hozzám; segítségükkel sikerült előbb ötszáz huszárt, negyven tisztet és a negyven tagú katonazekart összetoborozni, később további kétszáz katona is csatlakozott azáltal, hogy erős gyakorlatoztatásokkal az egyéb fegyvernemekből jelentkezőket is lovaskatonákká képeztük át.«²²⁵⁰

Puebla, 1867 január 5. »Két napja, hogy a császár visszautazott a fővárosba. Még nem teljesítettem egészen vállalt feladatomat. Egy teljes ezredet a semmiből életre varázsolni hatalmas munkát igényel. De naponta közelítem a célt és remélhetőleg hamarosan kész leszek... Huszárjaim pirosba vannak bújtatva; piros zubbonyba, piros dolmányba, piros nadrágba – csak tollal díszített fővegük szürke. Nem volt más szövetem, mivel a kék, zöld és szürke színű kelmekészlet a hazatávozó intendánsok kezén szőrén-szálán eltűnt. S emiatt huszárjaim kénytelenek hóhérgúnyában nyeregbe szállni.«²²⁵¹

A császár parancsára 1867. január 18-án ezrede élén útnak indult Mexikóvárosba. Értesült arról, hogy több száz ellenséges lovas gyülekezik Tezcoco-ban [Texcoco – B. I. Z.], ezért két svadrony huszárt Berger Vilmos őrnagy vezetése alatt felderítés céljából odavezényelt mire azok visszavonultak. »Amikor előőrseim Griseta del Paseo előtt megjelentek, az ügyeletes

²²⁴⁸ Uo. 232.

²²⁴⁹ Uo. 233.

²²⁵⁰ Uo. 234–236.

²²⁵¹ Uo. 238–239.

francia tiszt megtagadta a bebocsátást. Fél óra időt adtam neki arra, hogy megszerezze parancsnoka beleegyezését vagy huszárjaimmal magam gondoskodom a bejutásról. A szerencsétlen aztán szedte is a lábát, be is vonulhattunk, de kvártélyhoz nem jutottunk, mire a császár Tacubayaba [ma Mexikóváros része – B. I. Z.] irányította az ezredet, vagyis egészen közel Mexikóvároshoz.«²²⁵²

Tacubayaban 1867. január 13-án a császár meg szemlélte az ezredet. »Amikor a szilaj huszárok éljenezve vágatában eldefiliroztak előtte és a császár látta, hogy milyen lelkesen forgatták kardjukat, ragyogó tekintettel fordult felém, ezekkel a szavakkal; »Boldoggá tett. Ez túlszárnyalta minden várakozásomat. Sohasem felejttem el Önnek!«. Ezután az ezred felsorakozott és a császár csengő hangon magyar beszédet tartott: »Faim, számítok reátok. Parancsnokotok, miként úgy ezután is diadalra fog benneteket vezetni, ti pedig fenn fogjátok tartani az ősi huszárdicsőséget. Köszönöm, hogy megőriztéték irántam érzett hűségüket!« Az összes huszár szemeláttára ismét kezet nyújtott nekem, mire a huszárság egetverő »Éljen« – kiáltásokban tört ki.²²⁵³

Elkövetkezett 1867. február 13-a is, az a nap, amely eleve megpecsételte a szerencsétlen Miksa balsorsát. Reggel hat órakor, a kapott parancs értelmében a készültségben álló huszárezred felvonult a császári palota udvarán. »Hallottam ugyan híreszteléseket a császár küszöbön álló katonai vállalkozásáról, de erősen kételkedtem abban, hogy rászánja magát erre az esztelen lépésre. Ám egyszerre csak megjelenik a császár dr. Basch Sámuellel, Fischer Augustin atyával és néhány más, az udvarhoz tartozó személyiséggel. A császár hozzám és Hammerstein őrnagyhoz lépett s a következőket mondta: Kötelességem parancsszavára Queretaroba távozom, hogy átvegyem seregem vezérletet. Az önök feladata lesz, hogy az ügy szolgálatában itt tegyenek meg minden lehetségest, mire mindketten, szinte egyszerre kiáltottuk: Felség, nem hagyhatjuk magára, mert akkor elveszett! Ezek a generálisok rútol rászedik Önt. Legszentebb kötelességünk, hogy biztosítsuk Felséged védelmét, hiszen ezért nem tértünk haza hazánkba!«

»Nem« – válaszolt a császár – ez a kívánságom! Önökre itt nagyobb szükség van, mint Queretaroban.«

És már csak ennyit mondott: »Megbízom Önökben. Isten velük!«²²⁵⁴

²²⁵² Uo. 239.

²²⁵³ Uo. 239–240.

²²⁵⁴ Uo. 243.

Belénk vetett bizalma valóba indokolt volt, de vajon halálunk, önfeláldozásunk vajon használt neki? Mi ennek ellenkezőjéről voltunk meggyőződve. Tudtuk, hogy mindennek vége...

Délutánra császári parancsot vettem kézhez, melynek értelmében Miksa utazásának biztosítására egy fél svadrony huszárt kellett rendelkezésére bocsájtanom, szinte csábítást éreztem, hogy lóra ültessem az egész ezredet, de megszólalt bennem a császár mondata: »Ez a kívánságom«. Így hát kiválogattam legjobb ötven huszáromat és a magyar Pavlowszky Ede kapitány parancsnoksága alatt útba indítottam őket.²²⁵⁵

(Erről a »külön-expedícióról« maga Pawlowszky Ede – korábban a pesti magisztrátus fogalmazója – számol be igen érdekes visszaemlékezésében, melyre visszatérünk.)

... Időközben Miksa is felismerte, hogy végzetes hibát követett el önmaga és üggye ellen, amikor ötszörös túlerő ellenében hétezer katonájával a körülzárt Queretaróban védekezett – de a legnagyobb harci erőt jelentő huszárezred nélkül! Most már szorongva várta a »vörös huszárok« Queretaro-ba érkezését, de az áruló Marquez tábornok egyszerűen elsikkasztotta azt a parancsát, hogy a huszárok vágják keresztül magukat az ostromgyűrűn és egyesüljenek a védekezőkkel.

Amikor 1867. március 27-én Khevenhüller parancsot kapott Marqueztől az elvonulási készülségre, semmi kétsége nem volt afelől, hogy az eléje tűzött úti cél Queretaro lesz. Előző estén még megszemlélte a parancsnoksága alatt álló 650 huszárt, 42 tisztet és az ötven tagú katonazenekart, majd másnap reggel négy órakor felsorakozott az ezred – a tábori csendőrséggel, a Wickenburg pk-sága alatt álló lovas-vadászokkal és a császárhű mexikói egységekkel együtt – a pueblai országúton, ami nyomban gyanút ébresztett benne s ez a gyanú egészen gyorsan beigazolódott: »Ekkor tudtuk meg, hogy Porfirio Diaz tábornok ostromgyűrűbe fogta Pueblát s ennek felszabadításában kellett közreműködnünk, ahelyett, hogy a császár felmentésére Queretaro-ba vonulnánk.«²²⁵⁶

A Puebla felé tartó lassú és céltalan menetelés végképp céltalanná vált, amikor futár érkezett annak hírével, hogy Puebla városát Diaz elfoglalta. És amikor Marquez tábornok minden mesterkedése ellenére nyílt csatára került a sor Porfirio Diaz és a császárhű erők között, Miksa serege már-már nagyszerű esélyt kapott a hadiszerecse kedvező megfordultának kikövetelésre: »a huszárok vad éljenzés közepette rontottak rá az ellenségre. Tökéletes győzelmet arattunk! De kihasználására nem került sor. Pedig Mexikó sorsa a kezünkben volt. Ha Marquez

²²⁵⁵ Uo. 244.

²²⁵⁶ Uo. 247.

a kétezer friss, harci kedvtől duzzadó lovassal a menekülő ellenséget üldözőbe veszi, Puebla felmentését mi sem gátolta volna, hiszen az ellenség fejvesztetten menekült. Persze már ezen a napon is jócskán volt veszteségünk: elesett tizenhat huszárom és kilencen – köztük Rosenthal János huszárhadnagy – megsebesültek.«²²⁵⁷

Másnap délelőtt vált napnál világosabbá, hogy Marques tábornok a legaljasabb áruló és törbe csalta az általa vezényelt császárhű csapatokat! Az éjszaka folyamán disszidensek mindenütt körbefogták a császáriakat. »Minden oldalról színes rakéták lobbantak fel. Amikor a hídhöz értünk, a huszárok kardot rántottak, de ugyanabban a pillanatban tíz lépésről iszonyú ösztűz söpört végig rajtuk. Rohamot vezényeltem, de néhány lépés után ménem felágaskodott és visszahőkölt: mély szakadék tátongott előttem, melyet a sötétben nem észlelhettem. A hűségese mén megmentette életemet. Amennyire csak a torkomon kifért, megálljt parancsoltam és ezredem körülöttem gyülekezett. De az átkelés meghiúsult – kiderült, hogy a hidat lebontották. Jelentettem Marqueznak a történeteket, majd visszatértem az ezredhez, hogy megállapítsam az elszenvedett veszteségeket. Iszonyattal kellett konstatálnom, hogy az egész ötödik svadronyból mindössze öt ember maradt, a többiek elestek, vagy belezuhantak a szakadékba, vagy az ellenség kezére kerítitek.«²²⁵⁸

A huszárok az ellenséges tűzben végrehajtott örökös előre- és hátrameneteléstől teljesen kimerültek. Lovaik egyszerűen nem bírták már erővel. És ebben a helyzetben ütött rajtunk az ellenség. Rohamra fuvattam és ujjongva futamítottuk meg őket. A Hacienda San Lorenzo körüli csatában »a huszárok angyal módjára viselkedtek, a legszívesebben mindnyájukat keblemre öleltem volna« – emlékezik Kevenhüller. »Még koraeste vissza kellett vernünk egy erőteljes ellenséges támadást és éjjel 11 árákor Almássy Jenő még egy ragyogó s egyben utolsó támadást hajtott végre.«²²⁵⁹

»Kétezerre rúgott azoknak a száma, akik szánalmasan elnyűtt állapotban visszaérkeztünk Mexikóvárosba, ötvenkét órán át maradt étlen-szomjan ember és ló, tizennégy ízben hajtottunk végre támadást, minden egyes esetben sikeresen. Kortynyi italhoz sem jutottunk. Közben 117 emberemet és három tisztemet vesztettem el. Egész idő alatt ki voltunk téve az elviselhetetlenül perzselő nap sugarainak. És lám mégis: amikor mi, huszárok kivágtuk a diszmenetet a császári palota előtt, a távollévő Hadúr tiszteletére mennydörgő magyar »Éljen« tört elő a torkokból. A véres kardokat vállig feltűrt ingű, csupasz karok emelték magasra. A huszárok

²²⁵⁷ Uo. 252.

²²⁵⁸ Uo. 254.

²²⁵⁹ Uo. 256.

ugyanis csata előtt mindig lemeztelenítették karjukat, hogy mi sem akadályozza őket a vagdalkozásban.«²²⁶⁰

Az osztrák követség titkára is írásban rögzítette – lévén szemtanúja ennek a szomorú eseménynek – megfigyeléseit: »Odasiettem a San Lazaro-órházhoz, hogy végignézhessem egy megvert, feloszlott sereg vonulásának lesújtó színjátékát. Az az ötezer emberből álló sereg, amely alig néhány napja vidám trombitaharsogás közepette vonultak el előttem, most kiéhezett, elcsigázott emberi lények siralmas együttesévé vált, melyről lesírt hogy erői utolsó maradványai bevetésével üggyel-bajjal vonszolja be magát a fővárosba. Tizenhat órás, szinte pillanatra sem megszakított erőltetett menetet abszolválva érkeztek ide. És az elszenvedett vereség hatása a legkirívóbban az expedíciós seregből ittmaradt harcosokon mutatkozik, hiszen ezek még az utolsó órákban is szinte egyedül viselték a harc terhét, mivel a valamennyi oldalról támadó ellenség csapásait nekik kellett felfogniuk« – írja az osztrák követség első titkára, Ernst Schmit-Tavera könyvében.²²⁶¹

És mégis a Mexikóvárosba bevonuló elgyötört huszárok még le sem szálltak a nyeregből amikor ismét éljenzés harsogott fel köztük: váratlanul, véres összeütközések s az azzal járó emberveszteségek után beérkezett az aradmegyei báró Kulmer István vezette első huszárszázados is, 82 főre leolvadt állományával.

De utána az ellenség nyomban teljesen körülzárta a fővárost. A huszárok – írja Khevenhüller – még így is sokszor átvágták magukat az ellenséges vonalakon immár főleg élelem és takarmány szerzése céljából. De a császár – aki elkövette azt a végzetes hibát, hogy elszakadt huszárjaitól s csak megkésve (s immár hiába) változtatta meg döntését, Queretaroiban maradt és sorsa felől csak bizonytalan hírek jutottak be a körülzárt Mexikóvárosba.

1867. május 15-én Queretaro a republikánus sereg kezére jutott és a császár fogságba esett. De Miksa többi, távol küzdő maradvány-serege a fővárosban, Mexico-Cityben az éhínség és a járvány ellenére tovább küzdött, hiszen a queretaro-i eseményekről hivatalos közlés nem érkezett, csak megbízhatatlan hírek, amelyeknek nem akartak hitelt adni. Pedig már csak a csontig fogyott lovak húsa jelentette az elcsigázott huszárok számára az egyedüli táplálékot, hiszen kenyérnek híre sem volt, az emberek az utcán összeestek és éhenhaltak. »És mégis, huszárjaimmal nincs semmi probléma, ámbár, egyszer csak lövésre leszek figyelmes, mely az udvaron dördül el. Odarohanok és döbbenettel észlelem, hogy ezredtrombitásom, Nagy János

²²⁶⁰ Uo. 258.

²²⁶¹ SCHMIT VON TAVERA 1903. I-II. 125.

a saját vérében fetreng. Még élt, s ezt kiáltotta felém: Ha ez így folytatódik ebben az átkozott országban, Önre is ez a sors vár. Éljen boldogul, ezredes úr, Ön semmiben sem hibás. Szegény ember jól célzott: egy óra leforgása alatt meghalt. A legderekabb huszárok közé tartozott. Valaha az én svadronyom arany vitézségi éremmel kitüntetett trombitása volt...«.²²⁶²

A mexikói magyar huszárezred parancsnoka gróf Khevenhüller Károly ezredes 1867. május 30-án tizenöt nappal az esemény után, tudja meg Miksa császár fogságba esését, június 20-án pedig a kivégzést, még hozzá az ellenséges fővezértől, a későbbi mexikói köztársasági elnöktől: Porfirio Diaz tábornoktól.

Ugyancsak június 20-án, miután a parancsnok kitűzte a fehér zászlót és a huszárezred – csaknem egy hónappal a császárság összeomlása után – kapitulált, az utca népének egy része igyekezett az immár fegyvertelenné vált harcosokat nyílt utcán lekaszabolni. Khevenhüller ezredest is felismerték piros huszármundéjáról, üldözőbe is vették, de még sikerült szeretőjénél elrejtőznie, aki könyörgött: ne hagyja el biztos rejtekhelyét. »Csakhogy én nem maradhattam ott. Hogyan hagyhatnám magukra huszárjaimat! Felkel a nap és én ne legyek közöttük?! Hiszen az iszonyatos volna, ha a derék huszárok azt hihetnék, hogy a legnehezebb órában cserben hagytam őket. Leonóra kezét tördelve borult a földre, én pedig szinte tébolyultan kiugrottam.« Leselkedő üldözőit leszúrva, a néptelen utcákon át érkezett meg a császári palotában elszállásolt huszárjai körébe – megmenekült.²²⁶³

Ezután a huszárezred pk-a személyesen tárgyalt Porfirio Diaz generálissal, majd miután megállapodott a tisztes fegyverletétel feltételeiben tiszti gyűlést hívott össze a hazaszállítás lebonyolítása tárgyában. A tisztek erre őt kérték fel, de ezt elhárította, így ezt a feladatot Kodolitsch ezredes látta el.

Emlékezései végén a volt parancsnok visszatekint röviden szeretett magyarjaira: »Huszárhírnevünk egészen nagyszerű volt. A »coloradok«, vagyis a vörös munda bújtatott lovaskatonák olyan rettegettek voltak, hogy – miként azt néhány az ellenoldalon állt tábornok megerősítette – ha katonáik akár csak távolról megpillantottak bennünket eleve meghátráltak; nem voltak ellenünk harcba vethetők.«²²⁶⁴

Személyes jellegű epizódokban bővelkedő feljegyzései, melynek ismertetése nem tartozik ide befejezésükhöz kördalnak. Porfirio Diaz 1867. július 12-én megígérte

²²⁶² HAMANN 1983. 210.

²²⁶³ Uo. 272–277.

²²⁶⁴ Uo. 281.

Kevenhüllernek, hogy megkapja útlevelét és valóban ura maradt szavának s három nappal később már kézhez is vehette az okmányt. Kakas nevet viselő kedves lova hátán tette meg az utat Veracruzba, ahol az »Elisabeth« osztrák korvett parancsnoka Gustav Gröller kapitány vette fedélzetére, majd New-Orleansban egy német gőzösre szállt át.

A huszárezred parancsnoka így végzi be feljegyzéseit: »Az élet még egy szép mozzanatot tartogatott számomra. Southamptonban érkezve egy másik német gőzös mellett kötöttünk ki, melynek fedélzetén minden ember vörösszínű öltözetet viselt – s egyszerre csak dörgő hurrás ütötte meg fülemet. Bizony derék huszárjaim voltak, akik ekként rivallták felém utolsó istenhozzádjukat.«

Idekívánczik sok-sok a magyarságtól egyébként távolálló kortárai beszámolóinak idevonatkozó megállapítása. Wilhelm von Montlong könyvéből egy kiragadott mondat: »Az a hősiesség, amelyet a huszárok mindenütt tanúsítottak vitéz parancsnokuk, gróf Khevenhüller ezredes alatt, a megvívott ütközetek utáni csatamezőkön volt látható és lemérhető.«²²⁶⁵ Salm-Salm Felix herceg – aki az osztrák cégér alatt elindított expedíciós seregről igen kedvezőtlen véleményt alkotott, »tiszteltreméltó kivételként« tárgyalja Khevenhüller szereplését, aki »a legnehezebb körülmények között is képes volt e sereg maradványaiból egy ilyen huszárezredet megszervezni.«²²⁶⁶ A győztes mexikói hadvezér, Porfirio Diaz generális pedig nem csekélyebb ajánlatot tett a huszárezred parancsnokának, mint azt, hogy alakulatával együtt maradjon Mexikóban és rendkívül előnyös feltételek mellett lépjen a köztársasági hadsereg szolgálatába.«²²⁶⁷

²²⁶⁵ MONTLONG 1868. 69.

²²⁶⁶ Az információ forrásaként Tardy Lajos kéziratában az alábbi forrásmegjelölés szerepel: „Queretaro I. 15.”. A szövegekörnyezet alapján Tardy minden bizonnyal Félix Salm-Salm egyik munkáját használta forrásként.

²²⁶⁷ HAMANN 1983. 108.; 252

IX. 4. / A Tardy hagyaték leírójegyzéke

- Magyar-grúz lovasezred levelezése (MTA-SZUTA)
- Magyar-grúz huszárezred története (1988 szeptemberi moszkvai kutatásból) – zöld dosszié
- Magyar-grúz lovasezred (Kijev) – sárga dosszié
- Betűrendes Mexiko-törzskönyv I-III. dossziék
- Katz Lipót-alapítvány (Mexikó) más emlékcikk dosszié
- Piros keménykötésben: Az 1864-1867 között Mexikóban harcolt „Osztrák Expedíciós Sereg” magyar résztvevőinek névsora. Összeállította Tardy L., a bécsi Kriegsarchiv „Mexikan. Freiw. Corps, Grundbuchblätter, Mappe I-XL. (127-140)” alapján az 1986. évi bécsi levéltári kutatásai során;
- Bécs Collegium Hungaricum 1988. dosszié
- Anders F. – Eggert K.: Meximilian von Mexiko (nagy borítékban)
- Hadtörténeti Közlemények + Akadémiai K. (dosszié)
- olasz ny. kézirat fekete műanyag dossziében
- Mexikó I-III. kemény fűzött iratgyűjtők, benne nagyméretű, zömmel fehér borítékokban az egyes személyekkel összefüggésben, ill. rájuk vonatkozó gyűjtött, kutatott dokumentációkkal.

I. dosszé:

- Babarczy S. br. levelei Mexikóból
- Bánó Jenő
- Basch Sámuel dr.
- Bidermann H.I.
- Bíró István fhdgy.
- Blaas Richard
- Blasio
- Boksay Tivarad
- Bombelles
- Burián István
- Bydeskuty
- Cornaro, Andreas
- Corti, Egon Caesar
- Cziffra Géza (E.E.Kisch)
- Daniek Edmund
- Deák Sándor
- Domaniczky István (Lányi Sándor tsa)
- Duba Gyula
- Felvételi folyamodványok a mexikói udvarhoz (magyarok)
- Felissig Julius,
- Fröbel Julius
- Fürstenwarther J. N.
- Gamilschegg, Felix
- Gönczy Lajos
- Gárdisták
- Haslip, Joan

II. dosszié

- Imely Géza
- Iturbide
- Kamerad 1865-1867
- Kératry, Emil
- Khevenhüller – Metsch
- Kodolitsch Alfons
- Dr. Klimes – Szmik Ktalin adatai
- Kisch Egon Erwin
- Kesik János feljegyzései
- Kollonitz Paula gr.
- Kühn Joachim: Maximilan (Magnus)
- Lányi Sándor emlékezése
- László Béla és L. Károly
- Levéltári anyagok, Bp. Hadilevéltár
- Fráter Farkas mexikói emlékezések, 1864-67.
- Levéltári fond –leltárok, HHStA Kriegsarchiv
- M. A mexikói tragédia, Bp-i Szle
- Malortie, Karl br.
- Maretin, Percy F.
- Mexikó-pusztá (Andocsi lev.)
- Mikos Ede br.
- Montlong, Wilhelm
- Minősítések (tiszti)
- Müllner Franz...
- Nagy János (Jenő?)
- Névsorok, tiszti, legénységi
- Nikolics Emil, Kékesi Triesztől M-ig.

III. dosszié

- Palkovits József – Pásztor Árpád
- Pókay (Polák) János
- Zichy Zsigmond gr.
- Pawolowszki Ede: Miksa cs.
- Ratz Konrad
- sajtóhangok (magyar)
- Salm-Salm Felix,. Prinz
- Sarlay Pál
- Schmit v. Tavera, Ernst
- Schönovsky
- Stichler, Gerlinde
- Személyi iratok, különfélék
- Dr. Szenger Ede
- Tüdös József
- Újságcikkek 1843 stb.
- Vértesi Arnold

- Varjassy Béla
 - Wittelsbach Ottó
 - gr. Wickenburg
-
- Jajczay József dosszié
 - Mexikó-tárgyú cikkeim, kézirataim dossziéban)
 - Mexikó – könyvem részei) egyelőre töredékek) – dosszié
 - Mexiko – levelezés dosszié
 - Mexiko – statisztika dosszié

X. / A Mexikanische Österreichische Freiwilligenkorps tisztikara

Az osztrák önkéntes sereg tisztikarának első lajstromát 1864-ben állították össze (*Schematismus des Kais. mex. Corps. oesterr. Freiwilliger für 1864*).²²⁶⁸ A tisztikarnak az 1866. évre vonatkozó adatait az *Almanaque imperial para el año de 1866* hivatalos kiadványban közzé tették, mely az 1865. évi előléptetéseket is beleértve az adott év végének az állapotát tükrözi.²²⁶⁹ Az 1866 nyár végi helyzetet a *Rangs- und Eintheilungsliste sämmtlicher Herrn Stabs- und Ober-Offiziere und Parteien des kais. mexicanischen Corps österreichischer Freiwilliger* közli,²²⁷⁰ melyet egy az Osztrák-Magyar Monarchia hadtörténetével foglalkozó szakportál is közzé tett kiegészítésekkel (névkorrekciók, rang elnyerésének időpontja).²²⁷¹ Az alábbi táblázatban az 1864. és az 1866. évre vonatkozó adatokat a nagyobb átláthatóság kedvéért külön-külön alcsoportokban tesszük közzé. Mivel az 1866. évre vonatkozóan kiadott és az ugyanezen év nyarán kelt lajstrom csupán elenyésző mértékben tartalmaz eltréséseket, ezért ezeket egy alcsoportba szedtük és az év közepéig beállt változásokat szögletes zárójelben jelöltük az egyes személyek esetében. A magyarországi származású és kötődésű tisztek neveit félkövér kiemeléssel és kurziválással közöljük.

²²⁶⁸ ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps, Karton 48.

²²⁶⁹ *Almanaque imperial para el año de 1866*. 146–158.

²²⁷⁰ ÖStA KA, AdTk. Mex. Freiw. Korps, Karton 48.

²²⁷¹ *Austro-Hungarian Land Forces 1848-1918* (JEWISON, Glenn – C. STEINER, Jörg)

<http://www.austro-hungarian-army.co.uk/mexican/mxranklist.htm>

Főparancsnok

Franz Graf Thun-Hohenstein, tábornok (egyben a második mexikói hadkerület²²⁷² főparancsnoka) [1864. június 27.]

Főparancsnokság/Vezérkar Jefe de Estado Mayor

1864

Paul Zach, ezredes

Friedrich Hotze parancsnok, helyettes parancsnok [alezredes: 1866. július 6.]

báró Du Fin Hamilcar, főhadsegéd [1. oszt. százados: 1862. május 1.]

Ferdinand Leicht von Leichtenthum

1866

Paul Zach, ezredes

Friedrich Hotze parancsnok, helyettes parancsnok [alezredes: 1866. július 6.]

Polák János, Hadügyminisztériumhoz rendelve [alezredes: 1866 július 3.; 1866 nyarán már a vadászalakulatok parancsnoka]

Ferdinand Freiherr Rosenzweig von Drauwehr, A csapatokhoz rendelve [1864. július 24. őrnagy; 1866 nyarán a vadászalakulatoknál szolgál]

Dietrich Adolf, 1. oszt. százados [őrnagy: 1866. július 6.; 1866 nyarán a vadászalakulatoknál szolgál]

báró Du Fin Hamilcar, főhadsegéd [1. oszt. ulánusszázados: 1862. május 1.]

Vadászok

1864

Guillermo La Vigne, őrnagy (őrnagy: 1851. júl. 1.)

Polák János, őrnagy (őrnagy: 1859. júl. 25.)

Ghika Dioméd, désánfalvi, őrnagy (őrnagy: 1859. júl. 18.)

²²⁷² Főparancsnokság: Puebla; Ide tartozott: Heroica Veracruz (Estado de Veracruz), Tuxpam de Rodríguez Cano (Estado de Veracruz), Puebla (Estado de Puebla), Tlaxcala (Estado de Tlaxcala), Teposcolula (Estado de Oaxaca), Oaxaca (Estado de Oaxaca), Tehuantepec (Estado de Oaxaca) és Ejutla (Estado de Jalisco); *Almanaque imperial para el año de 1866.* 114.

1866

Guillermo La Vigne, ezredes [1866 nyarán már nem szerepel a névsorban]

Albert Schönovsky von Schönwiese, parancsnok (1865. február 10.) [örnagy; 1866 nyarán a vadászalakulatoknál szolgál]

Paul Bernhart (örnagy: 1865. május 31.)

1. oszt. századosok**1864**

Stanislaus von Kopestynki (1. oszt. százados: 1855. nov. 10.)

Paul Bernhart (1. oszt. százados: 1859. máj. 15.)

Albert Schönovsky von Schönwiese (1. oszt. százados: 1859. aug. 15.)

Dietrich Adolf (1. oszt. százados: 1863. szept. 1.)

Carl Findeis (1. oszt. százados: 1864. febr. 13.)

Johann Schuppanzigh von Frankenbach (2. oszt. százados: 1859. júl. 1.)

Karl Krickl (2. oszt. százados: 1859. júl. 1.)

Lorenz Hotza (2. oszt. százados: 1861. szept. 1.)

Freiherr von Hammerstein-Equord (2. oszt. százados: 1862. november 6.)

1866

Johann Schuppanzigh von Frankenbach

Karl Krickl (1. oszt. százados: 1859. júl. 1.)

Karl Findeis (1. oszt. százados: 1859. aug. 1.)

Lorenz Hotza [1866 nyarán már nem szerepel a névsorban]

Freiherr von Hammerstein-Equord [1. oszt. százados: 1862. november 6.]

Ferdinan Liecht von Leichtenthurm [1. oszt. százados: 1864. május 25.]

gróf Tancredo della Sala [1866 nyarán már nem szerepel a tisztek között]

Edward Schauer von Schreckenfeld [1. oszt. százados: 1864. május 25.]

Gustav Benda [1864. május 26. 1. oszt. százados; 1866 nyarán már a főparancsnokságnál szolgál]

Ludwig Sebastian

August Hoen [1. oszt. százados: 1864. június 2.]

Kasimir Rieger [1. oszt. százados: 1864. június 3.]

Wilhelm von Hedemann (a Guadalupe rendjel tulajdonosa) [1. oszt. százados: 1865. február 22.]

2. oszt. századosok

1864

gróf Tancredo della Sala (főhadnagy: 1859. ápr. 1.)

László Béla, *kászonjakabfalvi* (főhadnagy: 1859. ápr. 4.)

Edward Schauer von Schreckenfeld (főhadnagy: 1859. ápr. 24.)

Gustav Benda (főhadnagy: 1859. ápr. 24.)

Ludwig Sebastian (főhadnagy: 1859. máj. 6.)

Wenzel Ubelli von Siegburg (főhadnagy: 1859. máj. 11.)

August Hoen (főhadnagy: 1859. máj. 13.)

Julius Johann von Hassinger (főhadnagy: 1859. máj. 13.)

1866

Friedrich Ludovici [1866 nyarán már nem szerepel a tisztek között]

Johann Adamovics (1. oszt. százados: 1865. máj. 29.)

Wenzel Miesel Edler von Zeileisen (1. oszt. százados: 1865. máj. 30.)

Gustav Zach (1. oszt. százados: 1865. máj. 31.)

Josef Beskochka (1. oszt. százados: 1865. jún. 18.)

Franz Kastelliz (2. oszt. százados: 1865. szept. 3.)

Johann von West (2. oszt. százados: 1865. szept. 4.)

Altdorfer Tivadar (2. oszt. százados: 1865. nov. 6.)

Karl von Merizzi (2. oszt. százados: 1865. nov. 10.)

Alexander Czaikovsky Edler von (2. oszt. százados: 1865. nov. 11.)

Josef Osvadic (2. oszt. százados: 1865. nov. 6.)

Főhadnagyok

1864

Kasimir Rieger (főhadnagy: 1859. máj. 22.)

Wilhelm von Hedemann (főhadnagy: 1859. ápr. 6.)

Dominik Bubeniczek (főhadnagy: 1859. jún. 5.)

Friedrich Ludovici (főhadnagy: 1859. júl. 1.)

Wenzel Miesel Edler von Zeileisen (főhadnagy: 1859. júl. 1.)

Gustav Zach (főhadnagy: 1859. júl. 17.)

Wilhelm Hanke (főhadnagy: 1861. márc. 31.)

Josef Beskochka (főhadnagy: 1861. jún. 1.)

Franz Kastelliz (főhadnagy: 1864. febr. 11.)

Johann von West (főhadnagy: 1864. febr. 13.)

Josef Osvadic (főhadnagy: 1854. márc. 22.)

Altdorfer Tivadar (főhadnagy: 1859. máj. 17.)

Karl von Merizzi (főhadnagy: 1859. júl. 1.)

Alexander Czaikovsky Edler von Berynda (főhadnagy: 1859. júl. 1.)

Sigismund Krause (főhadnagy: 1863. júl. 30.)

Bosch József (1. oszt. alhadnagy: 1863. júl. 30.)

Otto Beutel (1. oszt. alhadnagy: 1859. ápr. 21.)

1866

Sigismund Krause [1866 nyarán már nem szerepel a tisztek között]

Otto Beutel (főhadnagy: 1864. júl. 17.)

Johann Wittek (főhadnagy: 1864. júl. 18.)

Gruber Karl (főhadnagy: 1864. júl. 19.)

Johann Donner [2. oszt. százados: 1866. június 25.; 1866 nyarán már a katonai adminisztrációnál szolgál]

Bosch József (főhadnagy: 1864. aug. 3.)

Johann Scherzer, Hadügyminisztériumhoz rendelve (főhadnagy: 1865. febr. 24.)

Henrik Weiser [1866 nyarán már nem szerepel a tisztek között]

Luciano della Sala [1866 nyarán már nem szerepel a tisztek között]

Sebastian Spaciel (főhadnagy: 1865. máj. 28.)

Karl Bartovsky (főhadnagy: 1865. jún. 18.)

várbogyai Bogyai Vince (főhadnagy: 1865. jún. 19.)

Moritz Weber (főhadnagy: 1865. jún. 20.)

Maximilian Kurzbauer (főhadnagy: 1865. aug. 31.)

Carl Vesque von Püttlingen (főhadnagy: 1865. szept. 1.)

Reinold Panzl (főhadnagy: 1865. szept. 2.)

Hugo Baron Codelli von Fahnenfeld-Sterngreitz (főhadnagy: 1865. szept. 3.)

Franz von Rambach (főhadnagy: 1865. okt. 6.)

Constantin Nosinic (főhadnagy: 1865. okt. 7.)

Raimund Mader (főhadnagy: 1865. okt. 8.)

Karl Manussi (főhadnagy: 1865. okt. 9.)

Alois Tavecchi (főhadnagy: 1865. okt. 10.)

Albin Kreutziger (főhadnagy: 1865. okt. 30.)

Raimund Menzl (főhadnagy: 1865. okt. 31.)

Ernst Pittner [1866 nyarán már nem szerepel a tisztek között]

Victor Petzold (főhadnagy: 1865. nov. 2.)

gróf Oscar Auersberg [1866 nyarán már nem szerepel a tisztek között]

Csergédly János (főhadnagy: 1865. nov. 4.)

Moritz Manker (főhadnagy: 1865. nov. 5.)

Ludwig Pöneyz (főhadnagy: 1865. febr. 23.)

Varga Lepold (főhadnagy: 1865. dec. 12.)

Stefan Pekets (főhadnagy: 1865. dec. 13.)

Albert Rumpelmayer (főhadnagy: 1865. dec. 18.)

1. oszt. alhadnagyok

1864

Johann Wittek (1. oszt. alhadnagy: 1859. júl. 25.)

Gruber Karl (1. oszt. alhadnagy: 1859. máj. 24.)

Johann Donner (1. oszt. alhadnagy: 1859. ápr. 24.)

Gönczy Lajos, bistei (1. oszt. alhadnagy: 1859. ápr. 24.)

Johann Scherzer (1. oszt. alhadnagy: 1859. ápr. 24.)

Bydeskuty Sándor, ippi (1. oszt. alhadnagy: 1859. ápr. 17.)

Heinrich Wieser (1. oszt. alhadnagy: 1859. jún. 1.)

Lucian della Sala (1. oszt. alhadnagy: 1859. jún. 1.)

Sebastian Spacil (1. oszt. alhadnagy: 1859. máj. 13.)

Maximilian Kurzbauer (1. oszt. alhadnagy: 1860. ápr. 12.)

Reinold Panzl (1. oszt. alhadnagy: 1862. febr. 13.)

Viktor Petzold (1. oszt. alhadnagy: 1864. febr. 20.)

Karl Bartovsky (2. oszt. alhadnagy: 1864. febr. 20.)

Bogyai Vince, *várbogyai* (2. oszt. alhadnagy: 1859. máj. 13.)

Moritz Weber (2. oszt. alhadnagy: 1859. máj. 13.)

Carl Vesque von Püttlingen (2. oszt. alhadnagy: 1859. máj. 24.)

Edmund Preiss (2. oszt. alhadnagy: 1859. júl. 15.)

Alois Tavecchi (2. oszt. alhadnagy: 1860. jún. 23.)

Hugo Baron Codelli von Fahnenfeld-Sterngreitz (2. oszt. alhadnagy: 1859. márc. 6.)

Franz von Rambach (2. oszt. alhadnagy: 1859. jún. 9.)

Constantin Nosinic (2. oszt. alhadnagy: 1859. jún. 22.)

1866

Franz Lautner [főhadnagy: 1866. márc. 19.]

Rudolf Egger [főhadnagy: 1866. márc. 20.]

Franz Mach [1866 nyarán már nem szerepel a tisztek között]

Maximilian Graf la Roseé (1. oszt. alhadnagy: 1864. nov. 12.)

báró Podmaniczky Ödön (1. oszt. alhadnagy: 1864. dec. 15.)

Carl Dokupil (1. oszt. alhadnagy: 1865. febr. 22.)

Alfons Lefèvre (1. oszt. alhadnagy: 1865. febr. 23.)

Aurelius Piatkofsky (1. oszt. alhadnagy: 1865. április 3.)

Ludwig Premrou (1. oszt. alhadnagy: 1865. ápr. 5.)

Franz Raczek (1. oszt. alhadnagy: 1865. ápr. 6.)

Friedrich See (1. oszt. alhadnagy: 1865. ápr. 8.)

Ernst Cottel (1. oszt. alhadnagy: 1865. ápr. 27.)

Johann Weyringer (1. oszt. alhadnagy: 1865. máj. 22.)

Alfred Turneretscher (1. oszt. alhadnagy: 1865. máj. 23.)

Felipe Faber [1866 nyarán már nem szerepel a tisztek között]

Deák Sándor (1. oszt. alhadnagy: 1865. máj. 27.)

Gottlieb Katalinic (1. oszt. alhadnagy: 1865. jún. 6.)

Edvard della Sala [1866 nyarán már nem szerepel a tisztek között]

Anton Schelling (1. oszt. alhadnagy: 1865. jún. 8.)

Albert Radl [1866 nyarán már nem szerepel a tisztek között]

Christof Vidovits (1. oszt. alhadnagy: 1865. jún. 18.)

Karl Hartmann von Hartenthal (1. oszt. alhadnagy: 1865. aug. 1.)
 Julius Schmidt (1. oszt. alhadnagy: 1865. júl. 31.)
 Leopold Malik (1. oszt. alhadnagy: 1865. aug. 27.)
 Ignatz Luksch (1. oszt. alhadnagy: 1865. aug. 26.)
 Otto Rauscher (1. oszt. alhadnagy: 1865. aug. 28.)
 Heinrich Desoye (1. oszt. alhadnagy: 1865. aug. 25.)
 Artur Langer (1. oszt. alhadnagy: 1865. szept. 2.)
 Alexander Baron Eggers (1. oszt. alhadnagy: 1865. szept. 6.)
 August Linger (1. oszt. alhadnagy: 1865. okt. 17.)

2. oszt. alhadnagyok

1864

Raimund Mader (2. oszt. alhadnagy: 1859. aug. 1.)
 Anton Spievak (2. oszt. alhadnagy: 1859. júl. 1.)
 Karl Manussi (2. oszt. alhadnagy: 1859. jan. 6.)
 Albin Kreutziger (2. oszt. alhadnagy: 1860. szept. 21.)
 Raimund Menzl (2. oszt. alhadnagy: 1860. okt. 21.)
 Ernst Pittner (2. oszt. alhadnagy: 1860. okt. 21.)
 gróf Oscar Auersberg (2. oszt. alhadnagy: 1861. okt. 23.)
Csergédy János (2. oszt. alhadnagy: 1862. aug. 25.)
 Julius Schmidt (2. oszt. alhadnagy: 1862. aug. 25.)
 Moritz Manker (2. oszt. alhadnagy: 1863. jún. 7.)
 Varga Lepold (2. oszt. alhadnagy: 1863. jún. 7.)
 Stefan Mickl (2. oszt. alhadnagy: 1863. szept. 9.)
 Stefan Pekets (2. oszt. alhadnagy: 1863. szept. 9.)
 Albert Rumpelmayer (2. oszt. alhadnagy: 1863. dec. 8.)
 Franz Lautner (2. oszt. alhadnagy: 1864. jan. 1.)
 Rudolf Egger (2. oszt. alhadnagy: 1864. máj. 1.)

1866

Kubinyi Ferenc [1866 nyarán már nem szerepel a tisztek között]

Antonio Adam [1866 nyarán már nem szerepel a tisztek között]
 Wilhelm Baron Seldenek (2. oszt. alhadnagy: 1865. okt. 15.)
 Juan Gail (**Gyulai Gaál Gyula ?**) (2. oszt. alhadnagy: 1865. okt. 18.)
 Henrik Kassegger (2. oszt. alhadnagy: 1865. okt. 14.)
 Wilhelm Zeleny (2. oszt. alhadnagy: 1865. nov. 1.)
 Ferdinand Manussi (2. oszt. alhadnagy: 1865. nov. 7.)
 Johann Ludwig (2. oszt. alhadnagy: 1865. nov. 8.)
 Rudolf Thomas (2. oszt. alhadnagy: 1865. nov. 2.)
 Josef Murko (2. oszt. alhadnagy: 1865. okt. 29.)
 Pius von Parfanovics (2. oszt. alhadnagy: 1865. nov. 11.)
 Jorge Christofovich [1866 nyarán már nem szerepel a tisztek között]
 Ignaz Delintsch (2. oszt. alhadnagy: 1865. nov. 10.)
 Friedrich Holzer (2. oszt. alhadnagy: 1865. dec. 12.)
 Carl Sutter (2. oszt. alhadnagy: 1865. dec. 16.)
 Eugen Hammer (2. oszt. alhadnagy: 1865. dec. 12.)
 Franz Hrubesch [2. oszt. alhadnagy: 1866. márc. 13.]
 Wilhelm von Montlong [2. oszt. alhadnagy: 1866. márc. 16.]
 Vinzenz Hurdalek [2. oszt. alhadnagy: 1866. márc. 17.]
 Freiherr von Fürstenwärther [2. oszt. alhadnagy: 1866. márc. 23.]²²⁷³
 Emil Neuhauser [2. oszt. alhadnagy: 1866. jún. 3.]
 Karl Simrak [2. oszt. alhadnagy: 1866. jún. 4.]
 Anton von Thelen [2. oszt. alhadnagy: 1866. jún. 5.]
 Nagy Anton [2. oszt. alhadnagy: 1866. jún. 6.]
 Carl Trescher [2. oszt. alhadnagy: 1866. jún. 7.]
Griller József [2. oszt. alhadnagy: 1866. jún. 8.]
 Anton Leiner [2. oszt. alhadnagy: 1866. jún. 9.]
 Johann Buck [2. oszt. alhadnagy: 1866. jún. 10.]
 Anton Enzinger [2. oszt. alhadnagy: 1866. jún. 11.]

²²⁷³ Franz Hrubesch; Wilhelm von Montlong; Vinzenz Hurdalek; Freiherr von Fürstenwärther esetében tévesen 1865 márciusa szerepel.

Austro-Hungarian Land Forces 1848-1918 (JEWISON, Glenn – C. STEINER, Jörg)
<http://www.austro-hungarian-army.co.uk/mexican/mxranklist.htm>

Huszárság**1864**

Alfons von Kodolitsch, őrnagy (1859. ápr. 16.), huszárság főparancsnoka

1866

Alphons von Kodolitsch, ezredes, huszárság főparancsnoka [ezredes: 1866. július 6.]
báró Czillich Guidó, parancsnok (alezredes: 1864. július 16.)

1. oszt. századosok**1864**

Czillich Guidó, báró (1. oszt. százados: 1857. aug. 1.)

Wickenburg Edmund, gróf (1. oszt. százados: 1859. máj. 9.)

Gustav Aue (2. oszt. százados: 1859. máj. 16.)

Czeke Gottfrid Miklós, szentgyörgyi (2. oszt. százados: 1862. jún. 26.)

báró Babarczy Sándor (2. oszt. százados: 1859. szept. 30.)

Susany Miklós (főhadnagy: 1856. máj. 12.)

1866

Wickenburg Edmund, gróf (őrnagy: 1865. november 29.)

Czeke Gottfrid Miklós, szentgyörgyi

Graf Khevenhüller-Metsch (1. oszt. százados: 1864. jan. 7.)

Babarczy Sándor, báró

Susany Miklós (1866 januárjában elesett)

2. oszt. századosok**1864**

Dugovich Károly, sárkuti és tejfalusi (főhadnagy: 1859. ápr. 24.)

Nikolics Emil, kékesi (főhadnagy: 1859. ápr. 24.)

Ferdinand Ritter von Lakhner (főhadnagy: 1864. jan. 6.)

Palkovics József (főhadnagy: 1864. ápr. 18.)

1866

Ferdinand Ritter von Lakhner (1. oszt. százados: 1864. júl. 18.)

Palkovics József (2. oszt. százados: 1864. júl. 20.)

Karl Arthur Dolezsel (2. oszt. százados: 1865. jún. 19.)

Latinovits Jenő, borsodi és katymári (2. oszt. százados: 1865. szeptember 6.)

Berger Vilmos (2. oszt. százados: 1865. november 7.)

Főhadnagyk**1864**

Sebes Miklós, zilahi (főhadnagy: 1864. ápr. 20.)

Latinovits Jenő, borsodi és katymári (főhadnagy: 1861. ápr. 21.)

Berger Vilmos (1. oszt. alhadnagy: 1859. jún. 18.)

Eduard Hauska (1. oszt. alhadnagy: 1861. febr. 1.)

Wagner Károly, wettersdäti (1. oszt. alhadnagy: 1864. máj. 1.)

Papp Sándor (2. oszt. alhadnagy: 1859. jún. 21.)

Maschek Ede (2. oszt. alhadnagy: 1859. jún. 21.)

Boksay Tivadar (2. oszt. alhadnagy: 1859. júl. 6.)

Mathias Graf (1. oszt. alhadnagy: 1862. ápr. 15.)

Cyohinor Ritter von Kavetzky (2. oszt. alhadnagy: 1861. júl. 10.)

1866

Eduard Hauska (2. oszt. százados: 1865. dec. 16.)

Wagner Károly, wettersdäti [2. oszt. százados: 1866. márc. 25.]

Papp Alexander (főhadnagy: 1865. ápr. 8.) [1866 nyarán már a tüzérségnél szolgált]

Maschek Ede (főhadnagy: 1864. júl. 27.)

Mathias Graf (főhadnagy: 1864. aug. 1.)

Farkas Vince, nagyjókai (főhadnagy: 1865. ápr. 9.)

Adolf Mihailovits (főhadnagy: 1865. máj. 31.)

Herman Mocker (főhadnagy: 1865. szept. 4.)

Henz Gyula (főhadnagy: 1865. szept. 6.)

Kovács József (főhadnagy: 1865. okt. 15.)

Tibolth Gyula, kocsbai (főhadnagy: 1865. nov. 10.)

Csizmadia János (főhadnagy: 1865. nov. 11.)

Almássy Jenő (főhadnagy: 1865. dec. 14.)

Mihailovits József, oraviczai és görcsényi (főhadnagy: 1865. dec. 15.) [Mexikóvárosi térparancsnoksághoz rendelve]

1. oszt. alhadnagyok

1864

Farkas Vince, nagyjókai (1. oszt. alhadnagy: 1861. okt. 1.)

Adolf Mihailovits (1. oszt. alhadnagy: 1862. jan. 1.)

Herman Mocker (2. oszt. alhadnagy: 1862. febr. 1.)

Henz Gyula (1. oszt. alhadnagy: 1862. jún. 15.)

1866

Heinrich Schneider (főhadnagy: 1866. márc. 24.)

De la Motte Artúr, gróf (főhadnagy: 1866. márc. 25.)

Kulcsár Sándor, kulcsárkarcsai (1. oszt. alhadnagy: 1865. máj. 30.)

Kulmer István, báró [főhadnagy: 1866. március 27.]

Josef Baron Bretschneider (1. oszt. alhadnagy: 1865. aug. 30.)

Michael Ritter von Kalmucki (1. oszt. alhadnagy: 1865. szept. 5.)

Carl Kasimir (1. oszt. alhadnagy: 1865. szept. 8.)

2. oszt. alhadnagyok

1864

Kovács József (2. oszt. alhadnagy: 1863. szept. 9.)

Tibolth Gyula, kocsbai (nincs adat)

Csizmadia János (nincs adat)

Almássy Jenő (nincs adat)

Mihailovits József, oraviczai és görcsényi (nincs adat)

1866

Varjassy Béla (2. oszt. alhadnagy: 1865. okt. 16.)

Weiss Henrik [1866 nyarán már nem szerepel a tisztek között]

Zichy Zsigmond, zichi és vásonkeői (2. oszt. alhadnagy: 1865. nov. 9.)

Schäfer Károly (2. oszt. alhadnagy: 1865. dec. 11.)

Carl Hacker [2. oszt. alhadnagy: 1866. márc. 20.]

Moys Dénes, deményfalvi; [2. oszt. alhadnagy: 1866. márc. 22.]

Franz Englisch [2. oszt. alhadnagy: 1866. márc. 24.]

Pawlowszky Ede, rosenfeldi [2. oszt. alhadnagy: 1866. márc. 25.]

Horváth Lajos [2. oszt. alhadnagy: 1866. június 12.]

Ulánusok

1864

Emil Baron Bertrand d' Omballe, őrnagy, az ulánusok főparancsnoka (1. oszt. százados: 1864. július 17.)

Alfred Klein, 1. oszt. százados (1. oszt. százados: 1861. máj. 1.)

1866

Emil Baron Bertrand d' Omballe, ezredes, ulánusok főparancsnoka [ezredes: 1866. júl. 4.]

Alfred Klein, őrnagy (1864. július 17.)

Gustav Boleslavsky (alezredes: 1864. április 18.)

1. oszt. századosok

1864

Ludwig Montoyer (2. oszt. százados: 1859. máj. 14.)

John William Bythel (2. oszt. százados: 1863. aug. 14.)

1866

Ludwig Montoyer [1866 nyarán már nem szerepel a tisztek között]

John William Bythel

Gottfried Baron Tacco (1. oszt. százados: 1864. máj. 21.)

Ernst Graf Fünfkirchen, a francia-mexikói sereg főparancsnokának tábornoki főhadsegéde (1. oszt. százados: 1864. máj. 28.)

Nikolics Emil, kékesi (1. oszt. százados: 1864. máj. 31.) [1866 nyarán már ismét a huszárságnál szolgált]

Friedrich von Schuckmann (1. oszt. százados: 1864. máj. 30.)

Ludwig Graf Sternberg (1. oszt. százados: 1864. jún. 1.)

2. oszt. századosok

1864

Gottfried Baron Tacco (főhadnagy: 1858. nov. 11.)

Ernst Graf Fünfkirchen (főhadnagy: 1859. máj. 6.)

Karl graf Kurzrok Wellingsbütte (főhadnagy: 1859. máj. 28.)

Hipp Sándor (főhadnagy: 1859. ápr. 30.)

Friedrich von Schuckmann (főhadnagy: 1859. máj. 1.)

Ludwig Graf Sternberg (főhadnagy: 1859. máj. 1.)

Hugo Ritter von Thoren (főhadnagy: 1859. máj. 23.)

Felix Witt von Döring (főhadnagy: 1859. máj. 26.)

1866

Felix Witt von Döring (1. oszt. százados: 1864. jún. 6.)

Theobald Graf Geldern (1. oszt. százados: 1864. júl. 16.)

Franz von Langen-Steinkeller (2. oszt. százados: 1865. jún. 17.)

Ferdinand Schramm (2. oszt. százados: 1865. jún. 20.)

Raimund Conte Manzano (2. oszt. százados: 1865. szept. 2.)

Ernst Malburg (2. oszt. százados: 1865. szept. 5.)

Ferdinand Bräunel (2. oszt. százados: 1865. nov. 8.)

Főhadnagyk

1864

Theobald Graf Geldern (főhadnagy: 1862. márc. 1.)

Franz von Langen-Steinkeller (főhadnagy: 1859. aug. 1.)

Anton Dolozal (főhadnagy: 1863. szept. 10.)

Ferdinand Schramm (főhadnagy: 1864. febr. 1.)

Raimund Conte Manzano (főhadnagy: 1864. jan. 31.)

Ernst Malburg (főhadnagy: 1864. ápr. 1.)

Ferdinand Bräunel (1. oszt. alhadnagy: 1859. júl. 21.)

Silvius Smolak (1. oszt. alhadnagy: 1859. júl. 13.)

Oskar Winiker (1. oszt. alhadnagy: 1863. szept. 10.)

Reichsgraf Metternich-Wolff zur Gracht (1. oszt. alhadnagy: 1863. jún. 1.)

1866

Silvius Smolak [2. oszt. százados: 1866. márc. 26.]

Oskar Winiker [2. oszt. százados: 1866. márc. 27.; 1866 nyarán már ismét a huszárságnál szolgál]

Carl Blasius (főhadnagy: 1864. júl. 29.)

Reichsgraf Metternich-Wolff zur Gracht (főhadnagy: 1864. aug. 2.)

Viktor Vicomte de 'Equevilley (főhadnagy: 1865. ápr. 10.)

Georg Brinkmann (főhadnagy: 1865. szept. 5.)

Anton Suchodolski Ritter von Janina (főhadnagy: 1865. okt. 11.)

Karl Sega (főhadnagy: 1865. okt. 12.)

Friedrich Thurneysen (főhadnagy: 1865. okt. 17.)

Hermann Gebauer (főhadnagy: 1865. okt. 18.)

Karl Baron Malortic (főhadnagy: 1865. nov. 7.)

Maximiliano Hacke [1866 nyarán már nem szerepel a tisztek között]

1. oszt. alhadnagyok

1864

Carl Blasius (1. oszt. alhadnagy: 1864. febr. 13.)

Viktor Vicomte de 'Equevilley (1. oszt. alhadnagy: 1864. máj. 19.)

Anton Suchodolski Ritter von Janina (2. oszt. alhadnagy: 1862. szept. 1.)

Friedrich Thurneysen (2. oszt. alhadnagy: 1864. márc. 1.)

1866

Carl Graf Herberstein (főhadnagy: 1865. dec. 16.)

Juan Chevalier d'Hopp [főhadnagy: 1866. márc. 22.]

Ludwig Thom [főhadnagy: 1866. márc. 23.]

Franz Freiherr de Fin [főhadnagy: 1866. március 26.]

Robert Freiherr von Kotz (1. oszt. alhadnagy: 1865. június 15.)

August Genial (1. oszt. alhadnagy: 1865. június 17.)

2. oszt. alhadnagyok

1864

Georg Brinkmann (1. oszt. alhadnagy: 1864. máj. 19.)

Karl Sega (2. oszt. alhadnagy: 1862. okt. 4.)

Hermann Gebauer (2. oszt. alhadnagy: 1864. ápr. 7.)

Karl Baron Malortic (nincs adat)

Maximiliano Hacke (nincs adat)

1866

Ferdinand Graf Lancaster-Stuart (1. oszt. alhadnagy: 1865. jún. 19.)

Stanislaus Graf Wodzicki (1. oszt. alhadnagy: 1865. jún. 20.)

Titus Ritter von Jordan (1. oszt. alhadnagy: 1865. szept. 3.)

Friedrich Graf Wurmbrand (1. oszt. alhadnagy: 1865. szept. 4.)

Ludwig von Antoczevski (1. oszt. alhadnagy: 1865. szept. 7.)

Leopold Graf Meraviglia (2. oszt. alhadnagy: 1865. nov. 5.)

Alfred von Zavadsky (2. oszt. alhadnagy: 1865. dec. 15.)

Adolf Baron Nageldinger [2. oszt. alhadnagy: 1866. márc. 19.]

Ludwig von Lempicki [2. oszt. alhadnagy: 1866. márc. 26.]

Stefan Gotschlig [2. oszt. alhadnagy: 1866. márc. 30.]

Tüzérség

1864

Anton Weinharra, őrnagy, a tüzérség parancsnoka (1. oszt. százados: 1862. szept. 9.)

1866

Anton Weinharra, a tüzérség parancsnoka [alezredes: 1866. július 5.]

1. oszt. századosok

1864

nincs adat

1866**Hipp Sándor** [1866 nyarán már nem szerepel a tisztek között]

Marius Puttnig (1. oszt. százados: 1864. júl. 17.)

Moritz Graf (1. oszt. százados: 1864. júl. 19.)

Wilhelm Hanke (1. oszt. százados: 1865. máj. 10.)

2. oszt. századosok**1864**

Johann Kropatsch (főhadnagy: 1859. ápr. 30.)

Marius Puttnig (főhadnagy: 1862. okt. 1.)

Moritz Graf (főhadnagy: 1864. febr. 26.)

1866

Josef Krohlopp [2. oszt. százados: 1865. szept. 8.]

Főhadnagyk**1864****Popp Ferdinánd** (1. oszt. alhadnagy: 1859. júl. 21.)

Josef Krohlopp (1. oszt. alhadnagy: 1859. jún. 21.)

Julius Kozak (1. oszt. alhadnagy: 1859. ápr. 30.)

Albrecht Freiherr von Bardeleben (1. oszt. alhadnagy: 1859. ápr. 30.)

1866

Albrecht Freiherr von Bardeleben [2. oszt. százados: 1866. jún. 12.]

Franz Liedl (főhadnagy: 1865. ápr. 7.)

Anton Pacholik (főhadnagy: 1865. máj. 29.)

Leopold Marczik (főhadnagy: 1865. szept. 8.)

Friedrich Mickl (főhadnagy: 1865. okt. 14.)

Molnár Hugó, *vajkai és kereszti* (főhadnagy: 1865. okt. 13.)**Radocay Nikolaus** [1866 nyarán már nem szerepel a tisztek között]

Ferdinand Waldherr, a császár katonai kabinetjéhez rendelve [1866 nyarán már nem szerepel a tisztek között]

Johann Grimm (főhadnagy: 1865. nov. 8.)

Adolf Keutner (főhadnagy: 1866. máj. 1.)

1. oszt. alhadnagyk

1864

Franz Liedl (2. oszt. alhadnagy: 1859. júl. 1.)

Anton Pacholik (2. oszt. alhadnagy: 1859. jún. 21.)

Leopold Marczik (2. oszt. alhadnagy: 1862. szept. 1.)

1866

Wilhelm Hofmeister [1. oszt. alhadnagy: 1865. április 4.]

Franz Bachmann [1. oszt. alhadnagy: 1865. május 21.]

Josef Donner [1. oszt. alhadnagy: 1865. június 10.]

2. oszt. alhadnagyk

1864

Molnár Hugó, vajkai és kereszti (2. oszt. alhadnagy: 1859. jún. 21.)

Radocsay Miklós (2. oszt. alhadnagy: 1863. szept. 1.)

Johann Grimm (nincs adat)

1866

Emanuel Lautner (2. oszt. alhadnagy: 1865. aug. 31.)

Josef Tautz (2. oszt. alhadnagy: 1865. szept. 1.)

Eugen Smrezka (2. oszt. alhadnagy: 1865. aug. 24.)

Isidor Luschinsky (2. oszt. alhadnagy: 1865. okt. 30.)

Friedrich Ploder [2. oszt. alhadnagy: 1866. márc. 15.]

Hubert Nestler [2. oszt. alhadnagy: 1866. márc. 16.]

Utászk

1. oszt. századosok

<u>1864</u>
nincs adat

<u>1866</u>
<i>Bydeskuty Aladár, ippi</i> (főhadnagy: 1854. ápr. 17.)
Wilhelm Ritter von Hillmayer (1. oszt. százados: 1861. nov. 23.)
2. oszt. századosok
<u>1864</u>
<i>Bydeskuty Aladár, ippi</i> (2. oszt. százados: 1864. márc. 23.)
Ignatz Lorsch (2. oszt. százados: 1864. jún. 6.)

<u>1866</u>
Ignatz Lorsch (2. oszt. százados: 1864. jún. 6.)
Főhadnagyk
<u>1864</u>
Wilhelm von Stankievics de Mogila (1. oszt. hadnagy: 1859. aug. 1.)
Anton Lorenz (2. oszt. alhadnagy: 1860. jún. 1.)

<u>1866</u>
Wilhelm von Stankievics de Mogila [2. oszt. százados: 1866. jún. 10.]
Anton Lorenz (főhadnagy: 1864. júl. 24.)
<i>Karl Thyr</i> (főhadnagy: 1865. máj. 20.)
<i>Weiss Gusztáv József</i> (főhadnagy: 1865. szept. 7.)
Adolf Stöhr (főhadnagy: 1865. március 17.)
1. oszt. alhadnagyk
<u>1864</u>
<i>Karl Thyr</i> (1. oszt. alhadnagy: 1861. szept. 1.)

<u>1866</u>

Gustav Herle (1. oszt. alhadnagy: 1865. ápr. 7.)

Johann Hannak (1. oszt. alhadnagy: 1865. ápr. 10.)

2. oszt. alhadnagyok

1864

Adolf Stöhr (2. oszt. alhadnagy: 1862. dec. 25.)

Weiss Gusztáv József (2. oszt. alhadnagy: évszám nem szerepel, aug. 31.)

Franz Konschal (nincs adat)

1866

Mauricio Gross [1866 nyarán már nem szerepel a tisztek között]

Constantin Hubert (2. oszt. alhadnagy: 1865. jún. 16.)

Ignaz Delintsch [1866 nyarán már nem szerepel a tisztek között]

Teobert Maler (2. oszt. alhadnagy: 1865. nov. 4.)

Friedrich Kron (2. oszt. alhadnagy: 1865. nov. 6.)

Adminisztráció

1864-1866

Ferdinand Freiherr Rosenzweig von Drauwehr, őrnagy (1864. júl. 24.); (a csapatokhoz rendelve); [1866 nyarán a vadászalakulatoknál szolgál]

1. oszt. századosok

1864

Friedrich Bendl von Hohenstern (főhadnagy: 1861. márc. 31.)

1866

Josef Smitarello [1. oszt. százados: 1864. máj. 24.; 1866 nyarán a vadászalakulatoknál szolgál]

Friedrich Bendl von Hohenstern [1. oszt. százados: 1861. márc. 31.]

Johann Reder [1. oszt. százados: 1865. júl. 15.; 1866 nyarán már a vadászoknál szolgál]

2. oszt. századosok

1864

Johann Luck (főhadnagy: 1859. júl. 4.)

Josef Smitarello (1. oszt. százados: 1864. május 24.) [1866 nyarán a vadászalakulatoknál szolgál]

Wilhelm Postranecky (2. oszt. százados: 1859. jún. 5.)

Johann Reder (2. oszt. százados: 1861. júl. 1.)

1866

Wilhelm Postranecky (1. oszt. százados: 1864. jún. 4.)

Johann Luck (1. oszt. százados: 1864. jún. 6.)

Hugo Dworzák (1. oszt. százados: 1864. júl. 21.)

Georg Moravan (2. oszt. százados: 1865. okt. 18.)

Főhadnagyok**1864**

Georg Kraupal (főhadnagy: 1864. febr. 15.)

Alois von Weissmann (főhadnagy: 1859. júl. 5.)

Johann Judas (főhadnagy: 1859. jún. 23.)

1866

Johann Judas [2. oszt. százados: 1866. június 26.]

Alois von Weissmann [2. oszt. százados: 1866. június 27.]

1. oszt. alhadnagyok**1864**

nincs adat

1866

*Josef Schmege*r [főhadnagy: 1866. március 21.]

Julius Handak (1. oszt. alhadnagy: 1865. május 31.)

2. oszt. alhadnagyok**1864**

*Josef Schmege*r (nincs adat)

1866

Carl Hellmuth (1. oszt. alhadnagy: 1865. júl. 28.)

Anton Spievak (1. oszt. alhadnagy: 1865. okt. 31.)

Sigismund Sedelmayer [2. oszt. alhadnagy: 1866. jún. 23.]

Eduard Pöschek [2. oszt. alhadnagy: 1866. jún. 24.]

Jellinek Gusztáv [2. oszt. alhadnagy: 1866. jún. 25.]

Anton Kühn [2. oszt. alhadnagy: 1866. jún. 26.]

Isidor Schoklitzh [2. oszt. alhadnagy: 1866. jún. 27.]

Franz Kurfürst [2. oszt. alhadnagy: 1866. júl. 3.]

Katonai előadók

1864-1866

Richard Kerschel, parancsnok (katonai előadó, 1. oszt. főhadnagy: 1864. máj. 5.); (katonai előadó, őrnagy: 1864. szeptember 18.)

Százados

1864

Viktor von Javorsky [1. oszt. százados: 1863. november 2.]

Wolfgang Holy [1. oszt. százados: 1863. december 1.]

Adolf Urban [2. oszt. százados: 1863. dec 1.]

1866

Viktor von Javorsky

Wolfgang Holy

Adolf Urban

Adolf Wlasak [2. oszt. katonai előadó százados: 1866. ápr. 22.]

Tábori lelkészek

1. oszt. káplánok	
	<u>1864</u>
nincs adat	***
	<u>1866</u>
<i>Wéber Ágoston</i>	
2. oszt. káplánok	
	<u>1864</u>
<i>Wéber Ágoston</i> (1. oszt. káplán: 1865. jan. 1.)	
Conrad Logonder (2. oszt. káplán: 1864. nov. 1.)	

	<u>1866</u>
Conrad Logonder	
Cajetan Prechal [2. oszt. káplán: 1866. máj. 1.]	
<i>Tábori orvoskar</i>	
	<u>1864</u>
<i>Dr. Ignaz Neudorfer, őrnagy</i> (2. oszt. ezredorvos: 1860. júl. 7.)	
<i>Dr. Kubicza Mihály, őrnagy</i> (ezredorvos, 1859. máj. 7.)	

	<u>1866</u>
<i>Dr. Ignaz Neudorfer</i> , ezredes [1866 nyarán már nem szerepel a tisztek között]	
<i>Dr. Kubicza Mihály, parancsnok</i> [tábori főorvos: 1864. november 1.]	
1. oszt. századosok	
	<u>1864</u>
nincs adat	***
	<u>1866</u>
Dr. Friedrich Braun (1. oszt. orvos százados: 1864. nov. 12.)	
Dr. Carl Hainemann (1. oszt. orvos százados: 1865. jan. 2.)	
2. oszt. századosok	

1864

Dr. Friedrich Braun (főorvos: 1860. júl. 28.)

Dr. Johann Prantl (főorvos: 1863. jan. 1.)

Dr. Rudolf Hofmann (főorvos: 1863. márc. 25.)

Dr. Magyar Simon Gyula (nincs adat)

Dr. Ferdinand Unger (nincs adat)

Dr. Julius Sas Ritter von Lucki (nincs adat)

Dr. Henemann Neubert (nincs adat)

Dr. Josef Schmidt (nincs adat)

Dr. Christian Dietrich (nincs adat)

Dr. Hamvai (Szenger) Ede (nincs adat)

Dr. Karl Heinemann (nincs adat)

Dr. Miskey Alajos, delnei (nincs adat)

Dr. Adolf Klein (nincs adat)

1866

Dr. Magyar Simon Gyula [1866 nyarán már nem szerepel a tisztek között]

Dr. Johann Prantl [1866 nyarán már nem szerepel a tisztek között]

Dr. Christian Dietrich (2. oszt. orvos százados: 1865. febr. 14.)

Dr. Hamvai (Szenger) Ede (2. oszt. orvos százados: 1865. jan. 26.)

Dr. Adolf Klein (2. oszt. orvos százados: 1865. jan. 14.)

Dr. Julius Sas Ritter von Lucki (2. oszt. orvos százados: 1864. nov. 14.)

Dr. Josef Schmidt (2. oszt. orvos százados: 1865. jan. 1.)

Dr. Karl Nayvár (2. oszt. orvos százados: 1865. nov. 1.)

Dr. Volfgang Handschuch

Dr. Miskey Alajos (katonai törvényszéki orvos) (2. oszt. orvos százados: 1865. jan. 8.)

Dr. Samuel Basch (2. oszt. orvos százados: 1865. dec. 7.)

Dr. Julius Ruppert (2. oszt. orvos százados: 1866. márc. 27.)

Dr. Johann (Ion) Arsenie; (2. oszt. orvos százados: 1866. márc. 30.)

Főhadnagyok

1864

Dr. Johann (Ion) Arsenie (nincs adat)

Dr. Julius Ruppert (nincs adat)

Dr. Wolfgang Handschuch (nincs adat)

Dr. Karl Schmelzer (nincs adat)

Dr. Adolf Schmidlein (nincs adat)

1866

Dr. Wilhelm Fritsch [orvos főhadnagy: 1866. jan. 11.]

Dr. Paulay István [orvos főhadnagy: 1866. febr. 1.]

Dr. Robert Tietze [orvos főhadnagy: 1866. febr. 1.]

Dr. Rudolf Mautner [orvos főhadnagy: 1866. febr. 1.]

Dr. Hilarius Mitrea [orvos főhadnagy: 1866. ápr. 1.]

Dr. Gustav Neusser [orvos főhadnagy: 1866. máj. 1.]

Dr. Franz Geutebrück [orvos főhadnagy: 1866. jún.27.]

Anton Fuchs (nincs adat)

Tábori gyógyszerészek**2. oszt. gyógyszerészek****1864**

Johann Wollner (n.a.: 1863. febr. 1.)

Dr. Franz Kaska (n.a.:1863. febr. 1.)

1866

Dr. Franz Kaska (2. oszt. gyógyszerész: 1865. jan. 8.)

Johann Wollner (2. oszt. gyógyszerész: 1864. dec. 1.)

Karl Lerch (3. oszt. gyógyszerész: 1864. júl. 17.)

3. oszt. gyógyszerészek**1864**

Karl Lerch (hadnagy: 1863. febr. 1.)

Karl Neumann (n.a.:1864. okt. 31.)

Karl Weber (nincs adat)

Franz von Ladenhaufen (nincs adat)

Emanuel Lebeda (nincs adat)

Franz Neubauer (nincs adat)

1866

Franz Neubauer (3. oszt. gyógyszerész: 1864. jan. 3.)

Emanuel Lebeda (3. oszt. gyógyszerész: 1865. jan. 1.)

Karl Neumann (3. oszt. gyógyszerész: 1864. júl. 18.)

Karl Weber (3. oszt. gyógyszerész: 1865. jan. 4.)

Franz von Ladenhaufen (3. oszt. gyógyszerész: 1865. jan. 2.)

Szanitécek

1864

Johann Adamovics (főhadnagy: 1859. máj. 31.)

1866

Nincs adat

Tábori állatorvoskar

1. oszt. állatorvosok

1864

nincs adat

1866

Breier József (1. oszt. állatorvos: 1864. július 15.)

Neuwelt Gáspár (1. oszt. állatorvos: 1864. július 16.)

Carl Gossmann (1. oszt. állatorvos: 1865. január 1.)

Stefan Rumler (1. oszt. állatorvos: 1865. január 3.)

2. oszt. állatorvosok

1864

Breier József (nincs adat)

Neuwelt Gáspár (nincs adat)

Carl Gossmann (nincs adat)

Stefan Rumler (nincs adat)

Franz Bendik (2. oszt. állatorvos 1865. jan. 2.)

1866

Franz Bendik

[Tábori zenekar]

1864

nincs adat

1866

Josef Sawerthal, vezető

Franz Heide, „capellmeister”

[Bécsi katonai attasék]

1864

nincs adat

1866

Mathias Leisser; ezredes

Josef Walz [2. oszt. alhadnagy: 1866. május 18.]

XI. Függelékhez felhasznált szakirodalom

XI. 1. / Bibliográfia

XI. 1. 1. / Angol nyelvű

BOBAY 2019.

BOBAY, István: Some Questions About the Recruitment of Hungarian Soldiers in the Army of Maximilian Hapsburg the Emperor of Mexico. In. SEMSEY, Viktória – BALATON, Petra – HORVÁTH, Csaba – SÁNCHEZ ROMÁN, José Antonio (Edited by): *National Identity and Modernity 1870 – 1945. Latin America, Southern Europe, East Central Europe*. Budapest – Paris, 2019. (173–185.)

HIRSCH – POPOVICI 2021.

HIRSCH, Sandra – POPOVICI, Vlad: The conduct lists of military physicians Ion Arsenie and Bucur (Hilarius) Mitrea during the Mexican campaign (1864-1866). In. *Romanian Journal of Military Medicine*, Vol. 124. (2021) No. 1. (71–75.)

KAPRONCZAY 2001.

KAPRONCZAY Katalin: A tudományos társaságok szerepe a magyar orvosi szakirodalom fejlődésében. 1867 és 1914 között. – (The role of the scientific societies in the development of the Hungarian medical literature between 1867 and 1914.). In. *Orvostörténeti Közlemények – Communicationes de Historia Artis Medicinæ*, 46. évf. (2001.) 1–4. sz. (5–45.)

MCGUIRE 1993.

MCGURIE, James Patrick: *The Hungarian Texans*. San Antonio, 1993.

PIERCE 2007.

PIERCE, Bessie Louise: *A History of Chicago. From Town to City 1848-1871*. Vol. 2. Chicago, 2007.

SZÁLLÁSI 2008.

SZÁLLÁSI Árpád: Report by a Hungarian Physician on Mexico in the Nineteenth Century. In. *Hungarian Medical Journal*, Vol. 2. (2008.) No. 4. (687–689.)

WALCHER 2008.

WALCHER Heidi A.: *In the Shadow of the King. Zill Al-Sultan and Isfahan Under the Qajars*. London – New-York, 2008.

XI. 1. 2. / Lengyel nyelvű

POLAK 1960.

POLAK, Tomasz: Wegrzy w powstaniu styczniowym 1863—1864. In. *Studia i Materialy dó Historii Wojskowosci*. IV. köt. Warszawa, 1960. (3–81.)

XI. 1. 3. / Magyar nyelvű

A budapesti polgári dalkör harminczéves történetéből 1903.

A budapesti polgári dalkör harminczéves történetéből. [Szerző nélkül] In. *Zenelap*, 17. évf. (1903. december 5.) 29–30. sz. (2–5.)

A Királyi Magyar Tudományegyetem tanrendje 1869–1870.

A Királyi Magyar Tudományegyetem tanrendje 1869-1870. Buda, 1870.

A Ludovika Akadémia Közleménye 1900.

A Ludovika Akadémia Közleménye, 26. évf. 1899. Budapest, 1900.

APOR 2015.

APOR Éva: Vámbéry és a Qájárok. Adalékok. In. SÁRKÖZY Miklós (Szerk.): *Vámbéry (Tanulmánykötet)*. Dunaszerdahely, 2015. (437–448.)

ÁCS 2013.

ÁCS Tibor: Tóth Ágoston, a hadtudomány kiváló tudósa. In. *Honvédségi Szemle*, 141. évf. (2013.) 6. sz. (85–97.)

ÁRKOVICS – CSOMOR – MOLNÁR – OLÁHNÉ SZAKÁLY 1992.

ÁRKOVICS Istvánné – CSOMOR Erzsébet – MOLNÁR András – OLÁHNÉ SZAKÁLY Gabriella (Összeállította): Az 1848–1849-es szabadságharc zalai honvédeinek névtára. In. Molnár András (Szerk.): *A Szabadságharc Zalai honvédei 1848–1849*. Zalai Gyűjtemény 33. Zalaegerszeg, 1992. (259–421.)

BABUCS 1996.

BABUCS Zoltán: Jászkun huszárok idegen hadakban. Mexikó (1864-1867) I. rész. *Redemptio*, 3. évf. (1996.) 2. sz. (8.)

BABUCS Zoltán: Jászkun huszárok idegen hadakban. Mexikó (1864-1867) II. rész. *Redemptio*, 3. évf. (1996.) 3. sz. (10–11.)

BAJZIK 2004.

BAJZIK Zsolt: Kivándorlás Vas megyéből a 19. század második felétől az 1. világháborúig. In. MAYER László – TILCSIK György (Szerk.): *Archivum Comitatus Castriferrei*. 1. sz. (Előadások Vas megye történetéből. IV.) Szombathely, 2004. (183–210.)

BALÁZS 1993.

BALÁZS Dénes (Szerk.): *Magyar utazók lexikona*. Budapest, 1993.

BÁCSKAI – FELHŐ – BÓNIS 1969.

BÁCSKAI Vera – FELHŐ Ibolya – BÓNIS György: Levéltári Alapleltárak II. Budapest Főváros Levéltára (volt Budapesti 1. sz. Állami Levéltár, majd Fővárosi Levéltár). 5. Tesztületek. /Céhek és Ipartársulatok/ Egyházi szervek. Családok. Személyek. Gyűjtemények. Budapest, 1969.

BÁNÓ 1890.

BÁNÓ Jenő: *Úti Képek Amerikából*. Budapest, 1890.

BÁRTFAI SZABÓ 1910

BÁRTFAI SZABÓ László: *A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család története*. Esztergom, 1910.

BEKŐ 2016.

BEKŐ Tamás: Zalai légionisták sombreróban. Százötven éve halt hősi halált Deák Sándor vadászhadnagy, a haza bölcse unokatestvére Mexikóban. In. *Zalai Hírlap*, 72. évf. (2016. október 8.) 237. sz. [Hétvége] (10.)

BEREZNAY 1924.

BEREZNAY Imre: A két Lenkey. Lenkey Károly. In. *Egri Népiújság*, 41. évf. (1924. június 27.) 147. sz. (1–2.)

BERKÓ 1930.

BERKÓ István: Magyar önkéntes csapatok az 1859. évi háborúban. In. *Hadtörténelmi Közlemények*, 1930. évf. (1930.) 31. köt. (53–91. és 207–255.)

BEVILAQUA 1927.

BEVILAQUA Béla: Miksa császár magyar testőrének naplója. Ismeretlen adatok a quereтары tragédiáról. In. *Magyar Ujság*, 9. évf. (1927. április 17.) 87. sz. (10.)

BEVILAQUA Béla: Miksa császár magyar testőrének naplója. Ismeretlen adatok a quereтары tragédiáról. In. *Magyar Ujság*, 9. évf. (1927. május 1.) 98. sz. (4.)

BOBAY 2014.

BOBAY István: Egy kalandos sorsú magyar huszár, Jajczay József élettörténete: Különös tekintettel a Hawaii-szigeteken végzett kapitányi és kiképzői tevékenységére és az egyéb 19. századi hawaii-magyar történelmi kapcsolatok kérdésére. In. *Századok*, 148. évf. (2014.) 3. sz. (747–777.)

BOBAY 2017.

BOBAY István Zoltán: Tallózás a „mexikói kaland” emlékei között: Hadtörténeti Intézet és Múzeum (I. rész). In. *Acta Musei Militaris in Hungaria – A Hadtörténeti Múzeum Értesítője*. 17. (2017.) (279–313.)

BOBAY 2021.

BOBAY István Zoltán: Mexikói veteránok az 1877–78. évi orosz–török háborúban. In. *Orpheus Noster*, 13. évf. (2021.) 1. sz. (87–101.)

BOBAY 2022.

BOBAY István Zoltán: „Negyvenöt csata hőse”. Varjassy Béla élettörténete és visszaemlékezései. In. DEZSŐ Tamás – PÓCZA István: *Batthyány Lajos Alapítvány Doktori Ösztöndíjprogram Tanulmánykötet 2020/2021*. Budapest, 2022. (536–576.)

BOBAY k. a.

BOBAY István Zoltán: *A Habsburg Miksa-féle „mexikói kaland” és annak magyarországi résztvevői a magyar szépirodalmi munkákban. Fikció vagy valóság?* Kiadatlan kézirat

BOKSAY [1938.]

BOKSAY Antal: *A felhők katonái. A magyar hadirepülők története*. Budapest, [1938.]

BONA 1998. I. k.

BONA Gábor: *Hadnagyok és főhadnagyok az 1848/49. évi szabadságharcban*. I. kötet. Budapest, 1998.

BONA 1998. II. k.

BONA Gábor: *Hadnagyok és főhadnagyok az 1848/49. évi szabadságharcban*. II. kötet. Budapest, 1998.

BONA 1999. III. k.

BONA Gábor: *Hadnagyok és főhadnagyok az 1848/49. évi szabadságharcban*. III. kötet. Budapest, 1999.

BONA 1998–1999.

BONA Gábor: Az 1848-as honvédsereg Baranya megyei származású tisztjei. In. ÓDOR Imre – LENGVÁRI István (Szerk.): *Baranya Történelmi Közlemények. Különszám az 1848-49-es forradalom és szabadságharc tiszteletére*, Pécs, 1998–1999. 11-12. évf. (127-172).

BONA 2008. I. k.

BONA Gábor: *Századosok az 1848/49. évi szabadságharcban*. I. kötet. Budapest, 2008.

BOROSTYÁNI 1870. a.

BOROSTYÁNI Nándor: Az első párisi önkényes zászlóalj. In. *A Hon*, 8. évf. (1870. augusztus 20.) 195. sz. (2.); [Közli még: *Fővárosi Lapok*, 16. évf. 34. sz. (1870. augusztus 24.) 404.]

BOROSTYÁNI 1870. b.

BOROSTYÁNI Nándor: Elsassi hadműveletek és hadi kalandok. In. *A Hon*, 8. évf. (1870. október 17.) 251. sz. (1.)

BOROVSKY – SZIKLAY 1896.

BOROVSKY Samu – SZIKLAY János (Szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai. Fi-
ume és a magyar-horvát tengerpart*. Budapest, 1896.

BOROVSKY – SZIKLAY 1903.

BOROVSKY Samu – SZIKLAY János (Szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai. Gö-
mör-Kishont vármegye*. Budapest, 1903.

BOROVSKY – SZIKLAY 1911. 2. k.

BOROVSKY Samu – SZIKLAY János (Szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai. Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye*. 2. kötet. Budapest, 1911.

BOROVSKY – SZIKLAY 1914.

BOROVSKY Samu – SZIKLAY János (Szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai. So-
mogy vármegye*. Budapest, 1914.

BŐHM 1964.

BŐHM Jakab: Az 1863–64. évi lengyel felkelés magyar támogatásához. In. *Hadtörténelmi Közlemények*, 11. évf. (1964.) 1. sz. (84–113.)

BÖLÖNYI – HUBAI 2004.

BÖLÖNY József – HUBAI László: *Magyarország kormányai 1848-2004*. Budapest, 2004.

BURIÁN 1868.

BURIÁN István: Egy mexikói önkéntes naplótöredéke. In. *Jász-Kunság* 1. évf. (1868.) 38. sz. (306–307.)

BURIÁN István: Egy mexikói önkéntes naplótöredéke. In. *Jász-Kunság* 1. évf. (1868.) 37. sz. (298–299.)

CZAGA – JANCSÓ 2001.

A budai (pestmegyei) I. nemzetőrzászlóalj 1. századának névsora – 1848. december 16.; In. (Válogatta és szerkesztette) CZAGA Viktória – JANCSÓ Éva: *Pest-Budai Nemzetőrök 1848-49. Dokumentumok a fővárosi nemzetőrség történetéhez*. Budapest, 2001.

CZEKE 1938.

CZEKE Marianne: Hogyan lettem könyvtáros? In. SPURNÉ BÁRDOS FÉLTORONYI Magda (Szerk.): *Küzdelmek és eredmények*. Budapest, 1938. (5–8.)

CSABA 1980.

CSABA József: Adatok Hermann Ottó és a kőszegi Chernel-család kapcsolataihoz. In. *Vasi Szemle*, 34. évf. (1980.) 4. sz. (595–608.)

CSIFFÁRY 2000.

CSIFFÁRY Gergely: A másik Lenkey. Lenkey Károly honvéd ezredes (1803-1874) életrajza. In. *Mátrai Tanulmányok*. Gyöngyös, 2000. (83–108.)

CSILLAG 2000.

CSILLAG András: *Joseph Pulitzer és az amerikai sajtó*. Budapest, 2000.

CSIZMADIA 1905.

CSIZMADIA János (Összeállította): *A Bartakovich-, Justh-, Rudnay- és Rudnyánszky-családok és részben azok rokonsága*. Késmárk, 1905.

CSEPINSZKY 1996.

CSEPINSZKY Mária: A kötcsei nemesi családok története a XVIII.-XIX. században. In. STIRLING János (Szerk.): *Kötcse monográfiája*. Kötcse, 1996. (707–733.)

CSIKESZ 1910.

CSIKESZ Endre: Tüdös József él. In. *Vendéglősök Lapja*, 26. évf. (1910. február 20.) 4. sz. (3–4.)

CSORBA 1999.

CSORBA György: Az 1848-49-es törökországi magyar emigráció története. In. *Hadtörténelmi Közlemények*, 112. évf. (1999.) 2. sz. (1–48.)

CSORBA 2005.

CSORBA László: Az önkényuralom kora (1849-1867) In. GERGELY András (Szerk.): *Magyarország története a 19. században*. Budapest, 2005. (279–326)

DEÁK 2015.

DEÁK Ágnes: „Zsandáros és policzájós idők”. *Államrendőrség Magyarországon, 1849-1867*. Budapest, 2015.

DEDE 2005.

DEDE Franciksa: „Szerzők a lámpa előtt”. A Hét és az Új Idők szerzői 1895-1900. In. *Irodalomtörténeti Közlemények (ItK)*, 109 évf. (2005.) 2–3. sz. (287–312.)

DOBY 1892.

DOBY Antal: *Podmaniczky család (podmanini és aszódi báró)*. Budapest, 1892.

DOJCSÁK 1981.

DOJCSÁK Győző: *A kanadai Esterházy története*. Budapest, 1981.

DOMANICZKY – [LÁNYI] 1894.

DOMANICZKY István – [LÁNYI Sándor]: Lányi Sándor utazása Mexikóba. In. *Váci Hírlap*, 8. évf. (1894. február 11.) 6. sz. (1–7.)

DOMANICZKY István – [LÁNYI Sándor]: Lányi Sándor utazása Mexikóba. In. *Váci Hírlap*, 8. évf. (1894. február 18.) 7. sz. (1–7.)

DOMANICZKY István – [LÁNYI Sándor]: Lányi Sándor utazása Mexikóba. In. *Váci Hírlap*, 8. évf. (1894. március 3.) 9. sz. (1–7.)

DOMANICZKY István – [LÁNYI Sándor]: Lányi Sándor utazása Mexikóba. In. *Váci Hírlap*, 8. évf. (1894. március 18.) 11. sz. (1–7.)

DOMANICZKY István – [LÁNYI Sándor]: Lányi Sándor utazása Mexikóba. In. *Váci Hírlap*, 8. évf. (1894. március 25.) 12. sz. (1–7.)

DOMANICZKY István – [LÁNYI Sándor]: Lányi Sándor utazása Mexikóba. In. *Váci Hírlap*, 8. évf. (1894. április 2.) 12. sz. (1–7.)

DOMANICZKY István – [LÁNYI Sándor]: Lányi Sándor utazása Mexikóba. In. *Váci Hírlap*, 8. évf. (1894. április 8.) 13. sz. (1–7.)

DOMANICZKY István – [LÁNYI Sándor]: Lányi Sándor utazása Mexikóba. In. *Váci Hírlap*, 8. évf. (1894. április 15.) 14. sz. (1–7.)

DOMANICZKY – [LÁNYI] 1992.

DOMANICZKY István – [LÁNYI Sándor]: Lányi Sándor utazása Mexikóba. In. *A Hét*, 37. évf. (1992. január 24.) 4. sz. (13.)

DOMANICZKY István – [LÁNYI Sándor]: Lányi Sándor utazása Mexikóba. In. *A Hét*, 37. évf. (1992. január 31.) 5. sz. (13.)

DOMANICZKY István – [LÁNYI Sándor]: Lányi Sándor utazása Mexikóba. In. *A Hét*, 37. évf. (1992. február 7.) 6. sz. (13.)

DOMANICZKY István – [LÁNYI Sándor]: Lányi Sándor utazása Mexikóba. In. *A Hét*, 37. évf. (1992. február 14.) 7. sz. (13.)

DOMANICZKY István – [LÁNYI Sándor]: Lányi Sándor utazása Mexikóba. In. *A Hét*, 37. évf. (1992. február 21.) 8. sz. (13.)

DOMANICZKY István – [LÁNYI Sándor]: Lányi Sándor utazása Mexikóba. In. *A Hét*, 37. évf. (1992. február 28.) 9. sz. (13.)

DOMANICZKY István – [LÁNYI Sándor]: Lányi Sándor utazása Mexikóba. In. *A Hét*, 37. évf. (1992. március 7.) 10. sz. (13.)

DOMANICZKY István – [LÁNYI Sándor]: Lányi Sándor utazása Mexikóba. In. *A Hét*, 37. évf. (1992. március 14.) 11. sz. (13.)

DOMONKOS 1896.

DOMONKOS János: Herberth Alajos 1828-1896. In. *Békés*, 28. évf. (1896. december 6.) 50. sz. (1–2.)

DÖNTŐ [DOMANICZKY] 1868.

DÖNTŐ István [DOMANICZKY István]: Kirándulás Mexikóba. Összefüggetlen töredékek egy volt testőr naplójából. In. *Somogy*, 4. évf. (1868. február 11.) 6. sz. (1–2.)

DÖNTŐ István [DOMANICZKY István]: Kirándulás Mexikóba. Összefüggetlen töredékek egy volt testőr naplójából. In. *Somogy*, 4. évf. (1868. március 3.) 9. sz. (1.)

DÖNTŐ István [DOMANICZKY István]: Kirándulás Mexikóba. Összefüggetlen töredékek egy volt testőr naplójából. In. *Somogy*, 4. évf. (1868. március 10.) 10. sz. (1–2.)

DÖNTŐ István [DOMANICZKY István]: Kirándulás Mexikóba. Összefüggetlen töredékek egy volt testőr naplójából. In. *Somogy*, 4. évf. (1868. március 17.) 11. sz. (1–2.)

DÖNTŐ István [DOMANICZKY István]: Kirándulás Mexikóba. Összefüggetlen töredékek egy volt testőr naplójából. In. *Somogy*, 4. évf. (1868. április 7.) 14. sz. (2.)

DÖNTŐ István [DOMANICZKY István]: Kirándulás Mexikóba. Összefüggetlen töredékek egy volt testőr naplójából. In. *Somogy*, 4. évf. (1868. április 14.) 15. sz. (2.)

DÖNTŐ István [DOMANICZKY István]: Kirándulás Mexikóba. Összefüggetlen töredékek egy volt testőr naplójából. In. *Somogy*, 4. évf. (1868. április 21.) 16. sz. (2.)

DÖNTŐ István [DOMANICZKY István]: Kirándulás Mexikóba. Összefüggetlen töredékek egy volt testőr naplójából. In. *Somogy*, 4. évf. (1868. április 28.) 17. sz. (2.)

DÖNTŐ István [DOMANICZKY István]: Kirándulás Mexikóba. Összefüggetlen töredékek egy volt testőr naplójából. In. *Somogy*, 4. évf. (1868. május 12.) 19. sz. (2.)

DÖNTŐ István [DOMANICZKY István]: Kirándulás Mexikóba. Összefüggetlen töredékek egy volt testőr naplójából. In. *Somogy*, 4. évf. (1868. május 19.) 20. sz. (2–3.)

[DUDÁS] 1899. a.

[DUDÁS Gyula]: *A borsódi és katymári Latinovits-család története*. Zombor, 1899.

[DUDÁS] 1899. b.

[DUDÁS Gyula]: A borsódi és katymári Latinovits-család története. In. *A Bács-Bodrogh Vármegyei Történelmi Társulat Évkönyve*. 15. évf. (1899.) 4. füzet. (139–171.)

EGERVÁRI 1869.

EGERVÁRI Ödön: Lenkey Károly honvéd-huszárr ezredes emlékirataiból. In. *A Honvéd*, 3. évf. (1869. június 22.) 25. sz. (200–201.)

Egy sírbolt története 1917.

Egy sírbolt története [Szerző nélkül] In. *Magyarország*, 24. évf. (1917. május 27.) 126. sz. (11.)

ELVY 1907.

ELVY Tamás: Szóhalmaz az egri dalverseny alkalmából. In. *Nyírvidék*, 28. évf. (1907. augusztus 25.) 34. sz. (3.)

ENDES 1994.

ENDES Miklós: *Csik-, Gyergyó-, Kászon-Székek (Csik megye) földjének és népének története 1918-ig*. Budapest, 1994.

ESZENYI 1996.

ESZENYI Miklós: Ispotálytól a modern kórházig. In. DOBROSSY István (Szerk.): *Miskolc a millicentenárium évében*. 2. k. Miskolc, 1996. (90–104.)

ÉBLE 1903.

ÉBLE Gábor: *A cserneki és tarkeői Dessewffy család*. Budapest, 1903.

FARKAS 2015.

FARKAS Katalin: „Névtelen félistenek“ viszontagságai. Az 1848-49-es honvédek segélyezésének és nyugdíjának ügye a dualizmus korában. In. *Hadtörténelmi Közlemények*, 128 évf. (2015.) 2 sz. (415–444.)

FÜR 1966.

FÜR Lajos: A csákvári uradalom a bérleti gazdálkodás útján (1860–1900). In. *Agrártörténeti Szemle*, 8. évf. (1966.) 1–2. sz. (122–146.)

FÜR 1969.

FÜR Lajos: *A csákvári uradalom a bérleti gazdálkodás útján (1860–1900)*. Budapest, 1969.

GAAL 1998.

GAAL György: 1848/49 emlékhelyei Kolozsvárt. In. *Művelődés*, 51. évf. (1998.) 9. sz. (1–7.)

GEGUS 1929.

GEGUS Dániel: A stratégiai érzék. In. *A Pesti Hírlap Vasárnapja*, 51. évf. (1929. szeptember 22.) 38. sz. (28–31.)

GELICH 1882.

GELICH Rikárd: *Magyarország függetlenségi harca 1848-49-ben*. 1. kötet. Budapest, 1882.

GULYÁS 1942.

GULYÁS Pál: *Magyar írók élete és munkái*. 4. kötet. Budapest, 1942.

GULYÁS 1944.

GULYÁS Pál: *Magyar írók élete és munkái*. 6. kötet. Budapest, 1944.

HAJDU 1997.

HAJDU Tibor: A közös hadsereg magyarországi tisztjeinek nemzeti; vallási; szülőhely szerinti megoszlása a dualizmus korában. In. *Századok*, 131. évf. (1997.) 6. sz. (1223–1264.)

HALÁSZ 1887.

HALÁSZ Sándor (Szerk.): *Országgyűlési Almanach 1887*. Budapest, 1887.

HELLEBRONTH [1939.]

HELLEBRONTH Kálmán: *A magyar testőrségek névkönyve 1760-1918*. k.h.n [1939.]

HERMANN 2000.

HERMANN Róbert: A 44. és 45. honvédszászlóaljok története. In. *Vas Megyei Levéltári Füzetek 9. Előadások Vas megye történetéből III*. Szombathely, 2000. (377–411.)

HÓGYES 1896.

HÓGYES Endre: *Emlékkönyv a Budapesti Királyi Magyar Tudomány Egyetem Orvosi Karának multjáról és jelenéről*. Budapest, 1896.

JÁRMAY 1993.

JÁRMAY Gyula: Orvoslás Miskolcon a 17-18. században. In. *A Miskolci Hermann Ottó Múzeum Közleményei*. 28. (1993.) (119–122.)

JÓSA 1905.

JÓSA András: Egy kis kirándulás Németországba. *Nyírvidék*, 26. évf. (1905. május 7.) 19. sz. (3.)

KACZIÁNY 1917.

KACZIÁNY Géza: *A magyar mémoire-irodalom 1848-tól 1914-ig. Ballagi Aladár előszavával*. (Könyvtári Füzetek 3. sz.) Budapest, 1917.

KAMODI 1986.

KAMODI Miklós: Sóhivatalnokok, postamesterek: és egy színész. A Paulay család nyomában Észak-Magyarországon. In. *Napjaink*, 25. évf. (1986. december 1.) 12. sz. (36–37.)

KAPRONCZAY 2001.

KAPRONCZAY Katalin: A tudományos társaságok szerepe a magyar orvosi szakirodalom fejlődésében. 1867 és 1914 között. – (The role of the scientific societies in the development of the Hungarian medical literature between 1867 and 1914.). In. *Orvostörténeti Közlemények – Communicationes de Historia Artis Medicinæ*, 46. évf. (2001.) 1–4. sz. (5–45.)

[KELEMEN – WETTERSDÄTI WAGNER] 1937.

[KELEMEN Zoltán – WETTERSDÄTI WAGNER Károly]: Egy régi huszártiszt élményei Mexikóban és Perzsiában. In. *Pesti Hírlap Vasárnapja*, 59. évf. (1937. május 2.) 18. sz. (31–32.)

KEMPELEN 1911. I. k.

KEMPELEN Béla: *Magyar nemes családok*. 1. kötet. Budapest, 1911.

KEMPELEN 1911. II. k.

KEMPELEN Béla: *Magyar nemes családok*. 2. kötet. Budapest, 1911.

KEMPELEN 1912. III. k.

KEMPELEN Béla: *Magyar nemes családok*. 3. kötet. Budapest, 1912.

KEMPELEN 1913. V. k.

KEMPELEN Béla: *Magyar nemes családok*. 5. kötet. Budapest, 1913.

KEMPELEN 1914. VIII. k.

KEMPELEN Béla: *Magyar nemes családok*. 8. kötet. Budapest, 1914.

KEMPELEN 1931. X. k.

KEMPELEN Béla: *Magyar nemes családok*. 10. kötet. Budapest, 1931.

KEMPELEN 1932. XI. k.

KEMPELEN Béla: *Magyar nemes családok*. 11. kötet. Budapest, 1932.

[KENEDI] 1924.

[KENEDI Géza] (Quintus álnéven): Római esetek. In *8 Órai Újság*, 10. évf. (1924. június 5.) 109. sz. (2–3.)

KISS 1992.

KISS László: Lányi Sándor mexikói sorstársai. In. *A Hét*, 37. évf. (1992. május 16.) 20. sz. (9.)

KISS 2016.

KISS Gábor: *Tábornokok a Magyar Királyi Honvédségben 1868-1914*. Budapest, 2016.

KISS – SZIKLAY 1902.

KISS János – SZIKLAY János (Szerk.): *A Katholikus Magyarország*. Budapest, 1902.

KOMÁROMY – PETTKÓ 1901.

KOMÁROMY András – PETTKÓ Béla (Szerk.): *Nagy Iván családtörténeti értesítő* 3. Budapest, 1901.

KORBULY [1938.]

KORBULY György: A Budapesti Kir. Orvosegyesület története (1837–1937.). In. SALACZ Pál (Szerk.): *Jubiláris évkönyve 1837–1937*. Budapest, [1938.] (83–314.)

KOVÁSSY 1986.

KOVÁSSY Zoltán: Színházi esték Máramarosszigeten. Beszélgetések szép emlékekről. In. *Színháztudományi Szemle*, 21. (1986.) (111–176.)

KÓHN 2004.

ERDÉSZ Ádám (Összeállította, a bevezetőt és a jegyzeteket írta): *Válogatás Kóhn Dávid írásaiból. Cikkek, krónikák, legendák*. Gyula, 2004.

KÖPECZI – MISKOLCZY – SZÁSZ 1986.

KÖPECZI Béla – MISKOLCZY Ambrus – SZÁSZ Zoltán: *Erdély története. 1830-tól napjainkig*. 3. köt. SZÁSZ Zoltán (Szerk.) Budapest, 1986.

KUBINYI F. – KUBINYI M. 1901. I. k.

KUBINYI Ferenc – KUBINYI Miklós (Szerk.): *A Felső-kubíni Kubinyi család története és leszármazása*. I. kötet. Budapest, 1901.

LUKÁCS 1986.

LUKÁCS Lajos: *Az olaszországi magyar légió története és anyakönyvei 1860-1867*. Budapest, 1986.

LIPTAY 1873.

LIPTAY Pál: Magyar Amerika II. In. *Vasárnapi Újság*, 20. évf. (1873. május 25.) 21. sz. (250–251.)

LIPTAY Pál: Magyar Amerika III. In. *Vasárnapi Újság*, 20. évf. (1873. június 15.) 24. sz. (287–288.)

Magyar életrajzi lexikon 1967. I. k.

KENYERES Ágnes (Főszerk.): *Magyar életrajzi lexikon*. 1. kötet. Budapest, 1967.

Magyar Életrajzi Lexikon 1982. II. k.

KENYERES Ágnes (Főszerk.): *Magyar Életrajzi Lexikon*. 2. kötet. Budapest, 1982.

Magyar Életrajzi Lexikon 1994.

KENYERES Ágnes (Főszerk.): *Magyar Életrajzi Lexikon* (1978-1991.) Budapest, 1994.

A magyar huszárok Mexikóban 1866.

A magyar huszárok Mexikóban. Ered. Levelezés [Szerző nélkül] In. *Magyar Világ*, 2. évf. (1866. március 16.) 62. sz. (1–2.)

MARKÓ 1921.

MARKÓ Miklós: Az egykori közös hadsereg hívó kürtjelei. In. *Ország-Világ*, 42. évf. (1921. január 23.) 4. sz. (42–44.)

MARKÓ 1961.

MARKÓ Árpád: A magyar katonai nyelv fejlődése. Adalékok a magyar katonai nyelv fejlődéstörténetéhez. In. *Hadtörténelmi Közlemények*, 8. évf. (1961.) 2. sz. (730–766.)

MIKÁR 1869.

MIKÁR Zsigmond (Összeállította): *Honvéd Schematismus. Az 1848/49-diki honvédseregéből 1868-ben még életben volt főtisztaknak névkönyve*. Pest, 1869.

MIKÁR 1891.

MIKÁR Zsigmond (Összeállította): *Honvéd-névkönyv. Az 1848/49-diki honvédseregnek 1890-ben még életben volt tagjairól*. Budapest, 1891.

MÓRICZ 1916.

MÓRICZ Pál: A pesti honvédszászlóalj parancsnokai. Adalékok a m. kir. honvédség történetéhez. In. *Magyarország*, 25. évf. (1916. július 18.) 165. sz. (3–5.)

MÓRICZ é.n.

MÓRICZ Pál: *A Magyar Királyi Honvéd. 1868-1918*. Budapest, é.n.

NAGY 1858. a.

NAGY Iván: *Magyarország családai czimerekkel és nemzékrendi táblákkal*. 2. kötet. Pest, 1858.

NAGY 1858. b.

NAGY Iván: *Magyarország családai czimerekkel és nemzékrendi táblákkal*. 3. kötet. Pest, 1858.

NAGY 1863.

NAGY Iván: *Magyarország családai czimerekkel és nemzékrendi táblákkal*. 10. kötet. Pest, 1863.

NAGY 1865. a.

NAGY Iván: *Magyarország családai czimerekkel és nemzékrendi táblákkal*. 11. kötet. Pest, 1865.

NAGY 1865. b.

NAGY Iván: *Magyarország családai czimerekkel és nemzékrendi táblákkal*. 12. kötet. Pest, 1865.

NAGY 1868.

NAGY Iván: *Magyarország családai czimerekkel és nemzékrendi táblákkal*. Pótlék kötet. Pest, 1868.

NAGY 1999.

NAGY Miklós Mihály: Mexikó magyar katonautazója: Pawlowszki Ede. In. *A Földrajz Tanítása (Módszertani Folyóirat)*, 7.évf. (1999.) 5.sz. (11–17.)

NAGY 2000.

NAGY Miklós Mihály: Miksa császár magyar katonája. In. *Új Honvédségi Szemle*, 54 évf. (2000.) 9. sz. (94–102.)

NAGYRÉVI 1942.

NAGYRÉVI György: Magyar huszárnak mondott utolsó Istenhozzádot a 75 évvel ezelőtt kivégzett Miksa császár. In. *Nemzeti Ujság*, 24. évf. (1942. június 28.) 145. sz. (11.)

OLÁH 1892. II. k.

OLÁH György: *Békésvármegye. 1848-1849*. II. kötet. Gyula, 1892.

PAWLOWSKI 1882.

PAWLOWSKI Ede: *Miksa császár szerencsétlen expedíciójának leírása: Kiváló tekintettel Queretaro 70 napig tartó ostromára*. Budapest, 1882.

PÉTERFI 1992.

PÉTERFI Szonya: Anya és lánya. In. *Új Szó*, 45. évf. (1992. március 31.) 77. sz. (7.)

PRESZLY 1926.

PRESZLY Lóránd: *A csendőrség úttörői*. Budapest, 1926.

PRUSINSZKI 2001.

PRUSINSZKI István: A Két Oroszlán. In. *Élet és Irodalom*, 56. évf. (2001. április 13.) 15. sz. [Diákoldal. Az Élet és Irodalom melléklete. 10. évf. 13. sz. 99–100.]

PÓKAY 1892.

PÓKAY [János]: A gyalogság támadása s ezzel kapcsolatosan a roham keresztülvitele. In. *A Ludovika Akadémia Közleménye*, 19. évf. (1892.) (775–783.)

RAYMAN 2002.

RAYMAN János: A mohácsi hadastyán egylet. In. *Janus Pannonius Múzeum Évkönyve*, 44-45. (1999-2000) Pécs, 2002. (135–150.)

REISZIG 1916.

REISZIG Ede: Az Almásy család nemesi ága. In. *Levéltárosok Lapja*, 4. évf. (1916.) 1–2. sz. (1–5.)

ROSONCZY – KATONA 1988.

ROSONCZY Ildikó – KATONA Tamás (S. a. r.) ROSONCZY ILDIKÓ – GERENCSÉR Zsigmond (Ford.): *A magyarországi hadjárat 1849. Orosz szemtanúk a magyar szabadságharcról.* (Bibliotheca Historica.) Budapest, 1988.

RÓZSA 1988.

RÓZSA Miklós: Heger Frigyes cukrász működése és cukrászok a kiépülő pesti Lipótvárosában. In. KABA Melinda – NAGY Emese (Szerk.): *Tanulmányok Budapest múltjából. XXII.* Budapest, 1988. (103–134).

RUFFY 1979.

RUFFY Péter: Százéves história. Morzsák a történelem asztaláról. In. *Magyar Nemzet*, 35. évf. (1979. május 27.) 122. sz. (9.)

SARLAY 1867.

SARLAY Pál: Eredeti levél Mexikóból. In. *Vasárnapi Újság*, 14. évf. (1867. november 24.) 47. sz. (579.)

SARLAY Pál: Eredeti levél Mexikóból. In. *Vasárnapi Újság*, 14. évf. (1867. december 1.) 48. sz. (590–591.)

SARLAY 1868.

SARLAY Pál: Eredeti levél Mexikóból. In. *Vasárnapi Újság*, 15. évf. (1868. december 27.) 52. sz. (638–639.)

Sarlay Pál naplója 1906.

Sarlay Pál naplója. [Szerző nélkül]. In. *Új Idők*, 12. évf. (1906. január 1.) 1. sz. (16–17.)

SÁRKÖZY 2013.

SÁRKÖZY Miklós: Vámbéry Ármin és Perzsia. In. *Magyar Tudomány*, 174. évf. (2013.) 8. sz. (934–943.)

SCHIFF 1934.

SCHIFF Béla: A kivégzett Miksa császár udvari lelkésze. A bánági származású Wéber Ágoston guadelupi lovag és szakálházi plébános érdekes felejgzései. Végző leheletéig gyászolta a császárt és titkát magával vitte a sírba. In. *Erdélyi Lapok*, 3. évf. (1934. szeptember 8.) 186. sz. (11.)

SCHWARTZ 1927.

SCHWARTZ Sámuel: Hatvan év után! Megemlékezés Miksa mexikói császárról (Egy öreg ember emlékeiből) In. *Pécsi Napló*, 36. évf. (1927. június 5.) 127. sz. (3–5.)

SCHWICKER 1916–1917.

SCHWICKER Richárd: Palkovics József. In. *Turistaság és Alpinizmus*, 7. évf. (1916–1917.) (91–92.)

[SCHÖNHERR] 1905. I. k.

[SCHÖNHERR Gyula]: *Magyar Nemzetiségi zsebkönyv. Második rész. Nemes családok*. I. kötet. Budapest, 1905.

SEBETIC 1898. I. k.

SEBETIC [Raimund]: *A magyar királyi testőrség. Névjegyzék 1760-tól 1850-ig*. 1. kötet. Bécs, 1898.

SISA 1994.

SISA József: A mikosdpusztai Mikos-kastély. In. PAMER Nóra (Szerk.): *Gerő László nyolcvanötödik születésnapjára*. [Budapest], 1994. (387–399.)

SONKOLY 1989.

SONKOLY Károly: Kubinyi Elek bólyi plébános naplója az 1852-1885 közötti évekből. In. SZITA László (Szerk.): *Baranyai helytörténetírás. 1989*. Pécs, 1989. (527–558.)

SZABÓ 2018.

SZABÓ Tamás: Joó Ferenc legjelesebb alkotása: Zsótér Andor portréja 1846-ból. Új adatok fényében a Joó család és a szegedi múzeum mecénása. In. BÁRKÁNYI Ildikó – F. LAJKÓ Orsolya (Szerk.): *A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve 2018*. Új folyam 5. (Szeged, 2018. (235–309.)

SZÁLLÁSI 1976.

SZÁLLÁSI Árpád: Egy Manet-kép „magyar orvosi vonatkozása”. In. *Orvosi Hetilap*, 117. évf. (1976. június 27.) 26. sz. (1590–1593.)

SZÁLLÁSI 1983.

SZÁLLÁSI Árpád: Múlt századi magyar orvos Mexikóban. In. *Magyar Nemzet*, 46. évf. (1983. augusztus 30.) 204. sz. (8.)

SZENGER 1876.

SZENGER Ede: Miksa császár halála. Az évforduló alkalmából. Egy magyar szemtanútól. In. *Magyarország és a Nagyvilág*, 13. évf. (1876. június 18.) 25. sz. (383–389.)

SZENGER 1877.

SZENGER Ede: *Mexiko felvidéke élet- és kórtani tekintetben*. Budapest, 1877.

SZENGER 1897.

SZENGER Ede: Máramarosi séták. In. *Turisták Lapja*, 9. évf. (1897. szeptember-október) 9-10. sz. (169–181.)

SZENTESI 2009.

SZENTESI László: Somogyi betyárok nyomában. In. *Életünk*, 48. évf. (2009.) 1. sz. (27–33.)

SZENTIVÁNYI 1899.

SZENTIVÁNYI Kálmán: Nagyszebeni jogászélet. Az abszolút időkben. In. *Budapesti Hírlap*, 19. évf. (1899. április 18.) 107. sz. (1–4.)

SZENTKLÁRAY 1898.

SZENTKLÁRAY Jenő: *A csanád-egyházmegyei plébániák története*. 1. kötet. Temesvár, 1898.

SZÉKELY 1903.

SZÉKELY Dávid: Magyar írók álnevei a múltban és jelenben. In. *Corvina*, 26. évf. (1903. december 20.) 35. sz. (187.)

SZÉKELY 1904.

SZÉKELY Dávid: *Magyar írók álnevei. A múltban és jelenben*. Budapest, 1904.

SZIGETI 2014.

SZIGETI Jenő: Túlvilági kalandok. A magyarországi 19. századi spiritizmus története. In. *Egyháztörténeti Szemle*, 15. évf. (2014.) 3. sz. (101–113.)

SZINNYEI 1891.

SZINNYEI József: *Magyar írók élete és munkái*. 1. kötet. Budapest, 1891.

SZINNYEI 1893.

SZINNYEI József: *Magyar írók élete és munkái*. 2. kötet. Budapest, 1893.

SZINNYEI 1897.

SZINNYEI József: *Magyar írók élete és munkái*. 5. kötet. Budapest, 1897.

SZINNYEI 1900.

SZINNYEI József: *Magyar írók élete és munkái*. 7. kötet. Budapest, 1900.

SZINNYEI 1902.

SZINNYEI József: *Magyar írók élete és munkái*. 8. kötet. Budapest, 1902.

SZINNYEI 1905.

SZINNYEI József: *Magyar írók élete és munkái*. 10. kötet. Budapest, 1905.

SZINNYEI 1908.

SZINNYEI József: *Magyar írók élete és munkái*. 12. kötet. Budapest, 1908.

SZINNYEI 1909.

SZINNYEI József: *Magyar írók élete és munkái*. 13. kötet. Budapest, 1909.

SZÖGI – KISS 2003.

SZÖGI László – KISS Mihály József: *Magyarországi diákok a bécsi egyetemeken és akadémiákon. 1849-1867*. Budapest, 2003.

[SZ.] TÖRÖK 1870.

[SZ.] TÖRÖK János: Eredeti levél Ausztráliából. In. *Vasárnapi Újság*, 17. évf. (1870. december 11.) 50. sz. (643–644.)

SZUHA 2002.

SZUHA Márton: *Bács Bodrog vármegye nemes családjai*. Győr, 2002.

TANÁCS 1904.

TANÁCS József: Turista naplóból. A rézbányai hármaskörút átvétele. In. *Erdély Honismertető Folyóirat*, 13. évf. (1904.) 7–8. sz. (102–113.)

TARDY 1989.

TARDY Lajos: Magyar hódítók. In. *Magyar Hírlap*, 22. évf. (1989. december 2.) 284. sz. [Magyar Hírlap Melléklet] (2–3.)

TARDY 1990.

TARDY Lajos: Az 1864-67. évi mexikói „önkéntes hadtest” magyarországi résztvevői. In. *Hadtörténelmi Közlemények*, 103. évf. (1990.) 4. sz. (145–171.)

T. ÁGOSTON 1984.

T. ÁGOSTON László: Lenkey tizedes. Miksa császár seregében. Mexikói tudósítás 1865-ből. In. *Magyarország*, 21. évf. (1984. január 15.) 3. sz. (22.)

T. ÁGOSTON 2009.

T. ÁGOSTON László: *Lenkey huszárok*. Budapest, 2009.

TORBÁGYI 2004.

TORBÁGYI Péter: *Magyarok Latin-Amerikában*. Budapest, 2004.

TÓTH 1999.

TÓTH Vilmos: A Kerepesi úti temető – II. *Budapesti Negyed*, 7. évf. (1999.) 3. (25.) sz. (174–472.)

TÓTH – ZSIGMOND 2003.

TÓTH Vilmos – ZSIGMOND János: A Farkasréti temető – I. In. *Budapesti Negyed*, 11. évf. (2003.) 40. sz. (3–162.)

URBÁN 1992.

URBÁN György: Miksa császár szolgálatában. Lányi Sándor mexikói naplója alapján. In. *A Hét*, 37. évf. (1992. január 24.) 4. sz. (12.)

VARGHA 1933.

VARGHA Zoltán: *Báró Podmaniczky János (1786-1883) életrajza*. Budapest, 1933.

VARGHA 1943.

VARGHA Zoltán: A Bibó család történet. II. rész. In. *Magyar Családtörténeti Szemle*, 9. évf. (1943. március) 3. sz. (59–68.)

VARJASSY 1901.

VARJASSY Béla: Porfirio Diaz. In. *Budapesti Hírlap*, 21. évf. 93. sz. (1901. április 4.) 2.

VARJASSY 1904.

VARJASSY Béla: A Kém. In. *Az Ujság*, 2. évf. (1904. június 18.) 168. sz. (17.)

VAY 1901.

VAY Sándor: Bolyongás a Tátrában. In. *Magyarország*, 8. évf. (1901. augusztus 25.) 201. sz. (6–7.)

[WETTERSDÄTI WAGNER] 1890.

[WETTERSDÄTI WAGNER Károly]: Erdélyi bor Persiában. Egy küldemény viszontagságai. In. *Kolozsvár*, 4. évf. (1890. május 21.) 114. sz. (1–2.)

VENKOVITS 2014.

VENKOVITS Balázs: „A császárságnak buknia kellett”. Habsburg Miksa és a magyarországi Mexikó-kép alakulása. *Aetas*, 29. évf. (2014.) 2. sz. (28–46.)

VENKOVITS 2018.

VENKOVITS Balázs: „*Mi otthon félre vagyunk vezetve*”. *Magyar utazók és kivándorlók Mexikóban a 19. század második felében*. Debrecen, 2018.

VOLE CZ 1889.

VOLE CZ Sándor: Egy 1859-iki legionárius irataiból. In. *Képes folyóirat*, 6. kötet. Budapest, 1889. (449–450.; 514–645.; 514–517.; 577–582.; 705–707.)

WONDRAK 1966.

WONDRAK, Eduard: Alma mater Olomucensis. (Ford. nincs megjelölve) In. *Orvosi Hetilap*, 107. évf. (1966. december 18.) 51. sz. (2430–2433.)

ZARÁNDY 1906.

ZARÁNDY A. Gáspár: Genealogisches Taschenbuch der adeligen Häuser Österreichse
In. *Turul*, 24. Kötet. (1906.) (95–96.)

ZÉTÉNY 1948.

ZÉTÉNY Győző: *A magyar szabadságharc honvédorvosai*. Budapest, 1948.

ZOMBORY 1918.

ZOMBORY István: Séták a nagyvilágban. Egy régi mexikói bányamánás. In. *Új Idők*,
24. évf. (1918. szeptember 25.) 37. sz. (222–224.)

XI. 1. 4. / Német nyelvű

ATZE 2017.

ATZE, Marcel: »Ich lebte wie ein kleiner Gott«. Mit Gustav Duba bei Kaiser Maximilian in Mexiko. In: ATZE, Marcel (Herausgegeben) – WALDNER, Kyra (Mitarbeit): »So schön kann Wissenschaft sein!« *Mit Kronprinz Rudolf im Unterricht, mit Kaiserin Elisabeth von Schloss zu Schloss, mit Arthur Schnitzler beim Villenkauf*. Wien, 2017. (106–130.)

HAMANN 1983.

HAMANN, Brigitte: *Mit Kaiser Max in Mexiko. Aus dem Tagebuch des Fürsten Carl Khevenhüller, 1864-67*. Wien, 1983.

KÜHN 1965.

KÜHN, Joachim: *Das Ende des maximilianischen Kaiserreichs in Mexico. Berichte des königlich preußischen Ministerresidenten Anton von Magnus an Bismarck, 1866–1867*. Göttingen – Berlin – Frankfurt, 1965.

KREN 1997.

KREN, Karin: "Aber ich versichere Ihnen, das war ein großer Sieg" Der Kriegszug des Persischen Reiches gegen Scheich 'Ubaidallāh im Jahre 1880 — nach dem Operationsjournal des österreichischen Leutnants Blasius Schemua. In: *Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes*, Vol. 87 (1997.) (111–152)

MONTLONG 1868.

MONTLONG, Wilhelm von: *Authentische Enthüllungen über die letzten Ereignisse in Mexico. Auf Befehl weiland Sr. Majestät des Kaisers Maximilian nach Dokumenten bearbeitet von Wilhelm v Montlong*. Stuttgart, 1868.

NICKEL 2003.

NICKEL, Herbert J.: *Kaiser Maximilians Kartographen im Mexiko*. Frankfurt/Main, 2003.

PARALL 1914.

PARALL, Jaro: *Ruhestands-Schematismus der Österreichisch-Ungarischen Armee für 1914*. 6. Jahrgang. Graz, 1914.

POHANKA – THURNER 1988.

POHANKA, Reinhard – THURNER, Ingrid: *Der Khan aus Tirol. Albert Joseph Gasteiger, Freiherr von Ravenstein und Kobach, Diplomat, Ingenieur und Forschungsreisender am persischen Hof (1823-1890)*. Wien, 1988.

SCHMIT VON TAVERA 1903. I–II.

SCHMIT RITTER VON TAVERA, Ernst: *Geschichte der Regierung des Kaisers Maximilian I. und die Französische Intervention in Mexiko 1861-1867*. I–II. Wien – Leipzig, 1903.

SLABY 2010.

SLABY, Helmut: *Bindenschild und Sonnenlöwe. Die Geschichte der österreichisch-iranischen Beziehungen bis zur Gegenwart*. Wien, 2010.

SVOBODA 1897.

SVOBODA, Johann: *Die Theresianische Militär-akademie zu Wiener-Neustadt und ihre Zöglinge: 1838–1893*. Wien, 1897.

XI. 1. 5. / Spanyol nyelvű

ALCOCER ANDALON 1976.

ALCOCER ANDALON, Alberto: *Historia de la Escuela de Medicina de la Universidad Autónoma de San Luis Potosí, S.L.P. (México) 1877-1977*. San Luis Potosi, 1976.

HAMANN 1989.

HAMANN, Brigitte: *Con Maximiliano en México. Del diario del príncipe Carl Khevenhüller, 1864-1867*. Ciudad de México, 1989.

MONCADA GALÁN 2000.

MONCADA GALÁN, Raúl: *Memoiras de Maurice Delezé Spruch. Ayuda de cámara del emperador Maximiliano de Habsburgo (1864-1867)*. México, 2000.

O[ESTE] DE BOPP 1965.

O[ESTE] DE BOPP, Marianne: *Maximiliano y los alemanes*. (Colección del Congreso Nacional de Historia para el estudio de la Guerra de Intervención. Tomo 3.) México, 1965.

PALAFOX 1867.

PALAFOX, Carlos: Operaciones militares en la capital. In. *El Diario del Imperio*, Tomo 5. (31 de Mayo de 1867) N. 724. (1.)

XI. 2. / Elektronikus könyv

HOVANYECZ 2011.

HOVANYECZ LÁSZLÓ: *Gazdátlan ország. Beszélgetés Pataki Ferenc társadalompszichológussal.* Budapest, 2011. Elektronikus könyv. Ld.: OSZK EB 8450/epub.

XI. 3. / Lexikonok

A Franklin kézi lexikona 1911. 1. k.

A Franklin kézi lexikona. 1. kötet. Budapest, 1911.

A Pallas Nagy lexikona 1896. 12. k.

A Pallas nagy lexikona. 12. kötet. Budapest, 1896.

A Pallas Nagy lexikona 1897. 14. k.

A Pallas nagy lexikona. 14. kötet. Budapest, 1897.

A Pallas Nagy lexikona 1897. 16. k.

A Pallas nagy lexikona. 16. kötet. Budapest, 1897.

A Pallas Nagy lexikona, 1904. 17. k.

A Pallas Nagy lexikona. 17. kötet. Budapest, 1904.

Révai Nagy lexikona 1912. 5. k.

Révai Nagy lexikona. 5. kötet. Budapest, 1912.

Révai Nagy lexikona 1926. 19. k.

Révai Nagy lexikona. 19. kötet. Budapest, 1926.

XI. 4. / Hivatalos Kiadványok*XI. 4. 1. / Magyar nyelvű*

A Honvédség és Csendőrség Névkönyve 1884.

A Magyar Királyi Honvédelmi Ministerium, a Honvédség és Csendőrség Névkönyve 1884. évre. Budapest, 1884.

Állami Zárszámadás 1894.

A Magyar Korona Országainak Állami Zárszámadása az 1894. évre. Budapest, 1895.

A Ludovika Akadémia Közleménye 1899.

A Ludovika Akadémia Közleménye 1899. 16. évf. Budapest, 1900.

Az első Magyar Minsiterium 1848.

Az első Magyar Minsiterium személyzetének név és lakókönyve. Pest, 1848.

Budapesti cím- és lakjegyzék 1880.

Budapesti cím- és lakjegyzék. 1. évf. Budapest, 1880.

Budapesti cím- és lakjegyzék 1882.

Budapesti cím- és lakjegyzék. 2. évf. Budapest, 1882.

Budapesti cím- és lakjegyzék 1883-84.

Budapesti cím- és lakjegyzék. 3. évf. Budapest, 1883-84.

Budapesti cím- és lakjegyzék 1885-86.

Budapesti cím- és lakjegyzék. 4. évf. Budapest, 1885-86.

Budapesti cím- és lakjegyzék 1888.

Budapesti cím- és lakjegyzék. 5. évf. Budapest, 1888.

Budapesti cím- és lakjegyzék 1890.

Budapesti cím- és lakjegyzék. 6. évf. Budapest, 1890.

Budapesti cím- és lakjegyzék 1898.

Budapesti cím- és lakjegyzék. 10. évf. Budapest, 1898.

Budapesti cím- és lakjegyzék 1900-1901.

Budapesti cím- és lakjegyzék. 12. évf. Budapest, 1901.

Budapesti cím- és lakjegyzék 1901-1902.

Budapesti cím- és lakjegyzék. 13. évf. Budapest, 1902.

Budapesti czim- és lakjegyzék 1904-1905.

Budapesti czim- és lakjegyzék. 14. évf. Budapest, 1905.

Budapesti czim- és lakjegyzék 1910.

Budapesti czim- és lakjegyzék. 22. évf. Budapest, 1910.

Budapesti czim- és lakjegyzék 1914.

Budapesti czim- és lakjegyzék. 26. évf. Budapest, 1914.

Budapesti czim- és lakjegyzék 1916.

Budapesti czim- és lakjegyzék. 27. évf. Budapest, 1916.

Budapesti czim- és lakjegyzék 1922-23.

Budapesti czim- és lakjegyzék. 28. évf. Budapest, 1922-23.

Budapesti Utasító 1848.

Budapesti Utasító. Pest-Buda, 1848.

F. SZABÓ – GYULAY – REXA – SZATHMÁRY é.n.

F. SZABÓ Géza – GYULAY Sándor – REXA Dezső – SZATHMÁRY István (Szerk.): *Pest-Pilis-Solt-Kiskun-Vármegye általános ismertetője és címtára. Negyedik körzet.* Budapest, é.n.

Földművelési Értesítő 1890.

Az állami állategészségügyi szakszolgálat. In. *Földművelési Értesítő, 1. évf. (1890.) 1-2. sz.*

Földművelési Értesítő 1893.

A m. kir. állami állatorvosok és a m. kir. belépő-állomási örök rangsora. In. *Földművelési Értesítő, 4. évf. (1893.) 1. sz.*

Igazságügyi Közlöny 1895.

Igazságügyi Közlöny. 1895. 4. évf. Budapest, 1895.

Kegyes Tanítórendiek főgimnázuma 1847.

Kegyes Rendű Budai Királyi Főgymnásium Ifjuságának érdem szerinti sorozata 1847. év második felében. Buda, 1847.

Képviselőházi Irományok. VII. k. 1884.

Képviselőházi Irományok. VII. k. [Budapest], 1885.

Magyar könyvkereskedők évkönyve 1891.

Magyar könyvkereskedők évkönyve. 2. évf. 1891.

Magyarország tiszti cím és névtára 1874.

Magyarország tiszti czim- és névtára. 1873. 1. évf. Budapest, 1874.

Magyarország tiszti cím és névtára 1875.

Magyarország tiszti cím- és névtára. 1875. 2. évf. Budapest, 1875.

Magyarország tiszti cím és névtára 1879.

Magyarország tiszti cím- és névtára. 1879. 3. évf. Budapest, 1879.

Magyarország tiszti cím és névtára 1884.

Magyarország tiszti cím- és névtára. 1884. 4. évf. Budapest, 1884.

Magyarország tiszti cím és névtára 1886.

Magyarország tiszti cím- és névtára. 1886. 5. évf. Budapest, 1886.

Magyarország tiszti cím és névtára 1887.

Magyarország tiszti cím- és névtára. 1887. 6. évf. Budapest, 1887.

Magyarország tiszti cím és névtára 1888.

Magyarország tiszti cím- és névtára. 1888. 7. évf. Budapest, 1888.

Magyarország tiszti cím és névtára 1889.

Magyarország tiszti cím- és névtára. 1889. 8. évf. Budapest, 1889.

Magyarország tiszti cím és névtára 1890.

Magyarország tiszti cím- és névtára. 1890. 9. évf. Budapest, 1890.

Magyarország tiszti cím és névtára 1891.

Magyarország tiszti cím- és névtára. 1891. 10. évf. Budapest, 1891.

Magyarország tiszti cím és névtára 1892.

Magyarország tiszti cím- és névtára. 1892. 11. évf. Budapest, 1892.

Magyarország tiszti cím és névtára 1893.

Magyarország tiszti cím- és névtára. 1893. 12. évf. Budapest, 1893.

Magyarország tiszti cím és névtára 1894.

Magyarország tiszti cím- és névtára. 1894. 13. évf. Budapest, 1894.

Magyarország tiszti cím és névtára 1895.

Magyarország tiszti cím- és névtára. 1895. 14. évf. Budapest, 1895.

Magyarország tiszti cím és névtára 1896.

Magyarország tiszti cím- és névtára. 1896. 15. évf. Budapest, 1896.

Magyarország tiszti cím és névtára 1897.

Magyarország tiszti cím- és névtára. 1897. 16. évf. Budapest, 1897.

Magyarország tiszti cím és névtára 1898.

Magyarország tiszti cím- és névtára. 1898. 17. évf. Budapest, 1898.

Magyarország tiszti cím és névtára 1899.

Magyarország tiszti cím- és névtára. 1899. 18. évf. Budapest, 1899.

Magyarország tiszti cím és névtára 1900.

Magyarország tiszti cím- és névtára. 1900. 19. évf. Budapest, 1900.

Magyarország tiszti cím és névtára 1901.

Magyarország tiszti cím- és névtára. 1901. 20. évf. Budapest, 1901.

Magyarország tiszti cím és névtára 1902.

Magyarország tiszti cím- és névtára. 1902. 21. évf. Budapest, 1902.

Magyarország tiszti cím és névtára 1903.

Magyarország tiszti cím- és névtára. 1903. 22. évf. Budapest, 1903.

Magyarország tiszti cím és névtára 1904.

Magyarország tiszti cím- és névtára. 1904. 23. évf. Budapest, 1904.

Magyarország tiszti cím és névtára 1905.

Magyarország tiszti cím- és névtára. 1905. 24. évf. Budapest, 1905.

Magyarország tiszti cím és névtára 1906.

Magyarország tiszti cím- és névtára. 1906. 25. évf. Budapest, 1906.

Magyarország tiszti cím és névtára 1907.

Magyarország tiszti cím- és névtára. 1907. 26. évf. Budapest, 1907.

Magyarország tiszti cím és névtára 1908.

Magyarország tiszti cím- és névtára. 1908. 27. évf. Budapest, 1908.

Magyarország tiszti cím és névtára 1909.

Magyarország tiszti cím- és névtára. 1909. 28. évf. Budapest, 1909.

Magyarország tiszti cím és névtára 1910.

Magyarország tiszti cím- és névtára. 1910. 29. évf. Budapest, 1910.

Zárszámadás 1899.

Magyar Királyi Állami Számvevőszék jelentése az 1899. évi zárszámadásról valamint az államháztartás, államvagyon és az állami adósságok kezelése körül 1899. évben szerzett tapasztalatairól. Budapest, 1900.

Zárszámadás 1884.

A Magyar Korona Országainak Állami Zárszámadása az 1844. évre. Budapest, 1885.

XI. 4. 2. / Német nyelvű

Militär-Schematismus 1841.

Militär-Schematismus des Österreichischen Kaiserthumes. Wien, 1841.

Militär-Schematismus 1842.

Militär-Schematismus des Österreichischen Kaiserthumes. Wien, 1842.

Militär-Schematismus 1843.

Militär-Schematismus des Österreichischen Kaiserthumes. Wien, 1843.

Militär-Schematismus 1844.

Militär-Schematismus des Österreichischen Kaiserthumes. Wien, 1844.

Militär-Schematismus 1845.

Militär-Schematismus des Österreichischen Kaiserthumes. Wien, 1845.

Militär-Schematismus 1846.

Militär-Schematismus des Österreichischen Kaiserthumes. Wien, 1846.

Militär-Schematismus 1847.

Militär-Schematismus des Österreichischen Kaiserthumes. Wien, 1847.

Militär-Schematismus 1850.

Militär-Schematismus des Österreichischen Kaiserthumes. Wien, 1850.

Militär-Schematismus 1851.

Militär-Schematismus des Österreichischen Kaiserthumes. Wien, 1851.

Militär-Schematismus 1852.

Militär-Schematismus des Österreichischen Kaiserthumes. Wien, 1852.

Militär-Schematismus 1853.

Militär-Schematismus des Österreichischen Kaiserthumes. Wien, 1853.

Militär-Schematismus 1854.

Militär-Schematismus des Österreichischen Kaiserthumes. Wien, 1854.

Militär-Schematismus 1855.

Militär-Schematismus des Österreichischen Kaiserthumes. Wien, 1855.

Militär-Schematismus 1856.

Militär-Schematismus des Österreichischen Kaiserthumes. Wien, 1856.

Militär-Schematismus 1857.

Militär-Schematismus des Österreichischen Kaiserthumes. Wien, 1857.

Militär-Schematismus 1858.

Militär-Schematismus des Österreichischen Kaiserthumes. Wien, 1858.

Militär-Schematismus 1859.

Militär-Schematismus des Österreichischen Kaiserthumes. Wien, 1859.

Militär-Schematismus 18(61)–62.

Militär-Schematismus des Österreichischen Kaiserthumes für 1861–1862. Wien, 1862.

Militär-Schematismus 1863.

Militär-Schematismus des Österreichischen Kaiserthumes für 1863. Wien, 1863.

Militär-Schematismus 1864.

Militär-Schematismus des Österreichischen Kaiserthumes für 1864. Wien, 1864.

Militär-Schematismus 1865.

Militär-Schematismus des Österreichischen Kaiserthumes für 1865. Wien, 1865.

Militär-Schematismus 1867.

Militär-Schematismus des Österreichischen Kaiserthumes für 1867. Wien, 1867.

Militär-Schematismus 1868.

Militär-Schematismus des Österreichischen Kaiserthumes für 1868. Wien, 1868.

Militär-Schematismus 1870.

Kais. Königl. Militär-Schematismus für 1869-1870. Wien, 1870.

Militär-Schematismus 1871.

Kais. Königl. Militär-Schematismus für 1871. Wien, 1871.

Militär-Schematismus 1872.

Kais. Königl. Militär-Schematismus für 1872. Wien, 1872.

Militär-Schematismus 1873.

Kais. Königl. Militär-Schematismus für 1873. Wien, 1873.

Militär-Schematismus 1874.

Kais. Königl. Militär-Schematismus für 1874. Wien, 1874.

Militär-Schematismus 1875.

Kais. Königl. Militär-Schematismus für 1875. Wien, 1874.

Militär-Schematismus 1876.

Kais.Königl. Militär-Schematismus für 1876. Wien, 1875.

Militär-Schematismus 1877.

Kais. Königl. Militär-Schematismus für 1877. Wien, 1876.

Militär-Schematismus 1878.

Kais. Königl. Militär-Schematismus für 1878. Wien, 1877.

Militär-Schematismus 1879.

Kais. Königl. Militär-Schematismus für 1879. Wien, 1878.

Militär-Schematismus 1880.

Kais. Königl. Militär-Schematismus für 1880. Wien, 1879.

Militär-Schematismus 1881.

Kais. Königl. Militär-Schematismus für 1881. Wien, 1880.

Militär-Schematismus 1882.

Kais. Königl. Militär-Schematismus für 1882. Wien, 1881.

Militär-Schematismus 1883.

Kais. Königl. Militär-Schematismus für 1883. Wien, 1883.

Militär-Schematismus 1884.

Kais. Königl. Militär-Schematismus für 1884. Wien, 1883.

Militär-Schematismus 1885.

Kais. Königl. Militär-Schematismus für 1885. Wien, 1884.

Militär-Schematismus 1885.

Kais. Königl. Militär-Schematismus für 1885. Wien, 1885.

Militär-Schematismus 1886.

Kais. Königl. Militär-Schematismus für 1886. Wien, 1885.

Militär-Schematismus 1887.

Kais. Königl. Militär-Schematismus für 1887. Wien, 1886.

Militär-Schematismus 1888.

Kais. Königl. Militär-Schematismus für 1888. Wien, 1887.

XI. 4. 3. / Spanyol nyelvű

Almanaque imperial para el año de 1866.

Almanaque imperial para el año de 1866. México, 1866.

Anuario de las ordenes imperiales. 1865.

Anuario de las ordenes imperiales. 1865. México, 1865.

XI. 5. / Egyéb hivatalos kiadványok

Budapesti Közlöny

Rendeleti Közlöny a Magyar Királyi Honvédség számára

XI. 6. / Periodikák

A Hon

A Honvéd

A Népbarát

Az Est

Az Újság

Bereg

Békés

Békésmegyei Közlöny

Brassói Lapok

Budapest

Budapesti Hirado

Budapesti Hírlap

Budapesti Közlöny

Délmagyarország

El Diario del Imperio

Ellenzék

Fővárosi Lapok

Gyógyszerészi Közlöny

Győri Közlöny

Hazánk

Heti Posta

Jelenkor

Jövő

Kecskeméti Friss Újság

Kolozsvár

Krassó-Szörényi Lapok

Magyarország

Magyar Polgár

Magyar Nemzet

Magyarország és a Nagyvilág

Magyar Ujság

Magyar Vendéglős- és Kávés-Ipar

Nagybánya és Vidéke

Nefelejts

Nemzet

Nyír

Nyírvidék

Orvosi Hetilap

Pécsi Lapok

Pécsi Napló

Politikai Újdonságok

Pester Lloyd-Kalender für das Jahr 1863. (December)

Pesti Hírlap

Pesti Napló

Sürgöny

Szabadság (Cleveland, Ohio, USA)

Szeged és Vidéke

Szegedi Híradó

Szentes Lap

Székely Nemzet

Székesfehérvár és Vidéke

Tolnai Népújság

Tolnamegyei Közlöny

Tolna Vármegye

Új Barázda

Új Szó

Új Nemzedék

Vadászlap

Vasárnapi Újság

Váci Hirlap

Vásárhely és Vidéke

Vendéglősök Lapja

Világ

8 Órai Újság

XI. 7. / Internetes hivatkozás*XI. 7. 1. / Online adattárak*

Austro-Hungarian Land Forces 1848-1918 (JEWISON, Glenn – C. STEINER, Jörg)

<http://www.austro-hungarian-army.co.uk/>

BONA Gábor: *Az 1848/49-es szabadságharc tisztikara*

<https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Bona-bona-tabornokok-torzstisztek-1>

Family Search

<https://www.familysearch.org>

Geni A MyHeritage Company

<https://www.geni.com>

Macse, Magyar Családtörténeti Adattár

<https://macse.hu/society/adattarak.php>

XI. 7. 2. / Aukciós házak

Darabanth Aukciósház

https://darabanth.com/hu/nagyarveres/21/kategoriak~Mutargy_papirregiseg/Militaria_7314/1865_Puebla_Gieszriegel_Karoly_vadasz_a_mexikoi_magyar_onkentek_alakulat_tagjanak_ezust_vitezsegi_II1081075/

XI. 7. 3. / Magyar nyelvű cikkek

BEKŐ 2016.

BEKŐ Tamás: Zalai légionisták sombreróban. In. *Zalai Hírlap Online*, 2016. október 8.

<https://www.zaol.hu/hetvege/zalai-legionistak-sombreroban-1793455/>

(2020. június 25.)

BOJTOS 2017.

BOJTOS Gábor: A szolnoki “merénylet” 1914 karácsony. In. *ArchívNet* 17. évf. (2017.) 5. sz.

<https://archivnet.hu/a-szolnoki-merenylet-1914-karacsonyan>

(2020. június 25.)

KISS 2018.

KISS Róbert: *A 39. gyalogezred kürtjele* (2018. május 5.)

<http://www.39gyalogezred.hu/hirek/a-39-gyalogezred-kurtjele>

KISS 2021.

KISS Lajos: „...*nagyon nehezen esett a' szabad élet kellemeit a leg szigorúbb szabályok rendivel felcserélni...*” – *Kállay Ignác katonai pályafutásának kezdete*

https://mnl.gov.hu/mnl/bazml/hirek/kallay_ignac_katonai_palyafutasanak_kez-dete?fbclid=IwAR33OnLO9kXUaLTaDaXw8WVi0cQEcYnyoPNUdlfrJ-DIK0mMeS5gq6OJZOFQ

(2021. február 12.)

HÉJJA 2011.

HÉJJA Julianna Erika: *Áldott legyen az emléük!* In. *Gyulai Hírlap Magazin*, 2011. március 23.

<https://www.gyulaihirlap.hu/4025-aldott-legyen-emlekuk>

(2021. február 9.)

MERÉNYI-METZGER 2009.

MERÉNYI-METZGER A: *A mexikói császár gyulai katonája.* In. *Gyulai Hírlap Magazin*, 2009. július 15.

<http://www.gyulaihirlap.hu/375-a-mexikoi-csaszar-gyulai-katonaja>

(2016. június 25.)

XI. 7. 4. / Román nyelvű cikkek

BALINT é.n.

BALINT, Nicolae: *Un român cu un destin excepțional. Ilarie Mitrea – călător pe trei continente.* In. *Historia*, é.n.

<https://www.historia.ro/sectiune/portret/articol/un-roman-cu-un-destin-excepțional-ilarie-mitrea-calator-pe-trei-continente>

(2021. április 7.)

XI. 8. / Intézményi rövidítések*XI. 8. 1. / Ausztria*

ÖStA HHS	<i>Österreichisches Staatsarchiv, Haus-, Hof- und Staatsarchiv (Bécs, Ausztria)</i>
ÖStA KA	<i>Österreichisches Staatsarchiv, Kriegsarchiv (Bécs, Ausztria)</i>
RBW	<i>Rathaus Bibliothek Wien (Bécs, Ausztria)</i>

XI. 8. 2. / Magyarország

BME-OMIKK	<i>Budapest Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár, Levéltára</i>
BTM KM	<i>Budapesti Történeti Múzeum, Kiscelli Múzeum</i>
HL	<i>Hadtörténeti Levéltár</i>
HTM	<i>Hadtörténeti Múzeum</i>
HU BFL	<i>Budapest Főváros Levéltára</i>
MNL BéML	<i>Magyar Nemzeti Levéltár Békés Megyei Levéltára</i>
MNL GyMSML	<i>Magyar Nemzeti Levéltár Győr-Moson-Sopron Megyei Levéltára</i>
MNL HBML	<i>Magyar Nemzeti Levéltár Hajdú-Bihar Megyei Levéltára</i>
MNL HML	<i>Magyar Nemzeti Levéltár Heves Megyei Levéltára</i>
MNL JNSZML	<i>Magyar Nemzeti Levéltár Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltára</i>
MNL SML	<i>Magyar Nemzeti Levéltár Somogy Megyei Levéltára</i>
MNL SzSzBML	<i>Magyar Nemzeti Levéltár Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltára</i>
MNL OL	<i>Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára</i>
MNL TML	<i>Magyar Nemzeti Levéltár Tolna Megyei Levéltára</i>
MNL VaML	<i>Magyar Nemzeti Levéltár Vas Megyei Levéltára</i>
OSZK	<i>Országos Széchenyi Könyvtár</i>
SKVMK VGy	<i>Somogyi Károly Városi és Megyei Könyvtár, Vasvári-gyűjtemény (Szeged)</i>

XI. 8. 3. / Mexikó

AGNM	<i>Archivo General de la Nación de México (Mexikóváros, Mexikó)</i>
AHCM	<i>Archivo Histórico de la Ciudad de México (Mexikóváros, Mexikó)</i>
AHMM	<i>Archivo Histórico de la Secretaria de la Defensa Nacional (Mexikóváros, Mexikó)</i>
AMO	<i>Archivo Municipal Orizaba (Orizaba, Mexikó)</i>

Bobay István Zoltán

„Mexikói magyar konkvisztádorok (1864 – 1867)”

A mexikói osztrák önkéntes sereg magyarországi születésű katonáinak prozopográfiája, elbeszélő forrásai és kapcsolódó kutatási eredmények

PhD értekezés

III. kötet *Melléklet (fényképek, dokumentumok és illusztrációk)*

2022.

Károli Gáspár Református Egyetem
Történelemtudományi Doktori Iskola
Témavezető
Dr. habil. Semsey Viktória

XII. / A Melléklet (fényképek, dokumentumok és illusztrációk) forrásbázisa

A kutatás egyik céljaként jelöltük meg a mexikói eseményekre és a magyarországi önkéntesekre vonatkozó fényképek összegyűjtését, melyekhez számos illusztrációt és tárgyi emlékanyagról készült fotót is sikerült felkutatni. A feltárások során meglepően sok olyan vizitkártya került elő, melyen az önkéntesek egykorú portréi láthatóak, valamint számos újabb csoportképre is bukkantunk, illetve eddig ismeretlen fényképek is előkerültek az 1860-as évek Mexikójáról. A hazai intézmények közül *Budapest Főváros Levéltárában*, a *Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban*, a *Hadtörténeti Múzeumban*; a *Hadtörténeti Térképtárban*, a *Kállay Gyűjteményben*, a *Kiscelli Múzeumban*, a *Magyar Nemzet Levéltár Csanád Megyei Levéltárának hódmezővásárhelyi levéltárában*; a *Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Fényképtárában*, a *Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában* és az *Országos Széchenyi Könyvtárban* találtunk a témára vonatkozó anyagot.

A mexikói ösztöndíjas időszak alatt a mexikóvárosi *Museo Nacional de Historia Castillo de Chapultepec* fényképtárában, a pueblai városi levéltárban (*Archivo Histórico Municipal de Pueblal*), valamint a Pachuca de Sotoban található nemzeti fotótárban, a *SINAFO – Fototeca Nacional del INAH*-ban végeztünk feltárásokat a fényképhagyatékot illetően.

A Campus Mundi ösztöndíjnak köszönhetően az Amerikai Egyesült Államokban és Belgiumban is lehetőségünk nyílt a fényképanyag bővítésére. Az USA-ban a houstoni *William Marsh Rice University* Fondren Library Woodson Research Center Special Collections & Archives-ban őrződött meg egy értékes kutatási hagyaték Habsburg Miksa mexikói császárságáról, amely nagy számú fényépmásolatot is tartalmaz. Ezeken felül a dallasi *Southern Methodist University* DeGolyer Library fényképgyűjteményében is fennmaradt egy jelentős fotóanyag a témáról. Az amerikai közgyűjtemények közül vizsgálat alá vettük még a Los angelesi *Getty Research Institute*²²⁷⁴ és a *The New York Public Library* gyűjteményeit. Belgiumban pedig a Hadtörténeti Múzeum kutatóközpontjában (*Royal Museum of the Armed Forces and*

²²⁷⁴ Habsburg Miksa császár főkertészének, Williem Knechtelnek a memoárját Amparo Gómez Tepexicuapan rendezte sajtó alá. A műben szerepel egy olyan fénykép (KNECHTEL 2011. 64.), amely Zichy Zsigmondot ábrázolja és a közlés szerint a fénykép forrása a Getty Research Institute. Levelemmel megkerestem a nevezett intézményt és a fénykép holléte felőli érdeklődésemre azon választ kaptam, hogy a nevezett fotó nem az intézmény gyűjteményében található.

Military History [Musée Royal de l'Armée et d'Histoire Militaire; Koninklijk Museum van het Leger en de Krijgsgeschiedenis] War Heritage Institute) és a királyi archívumban (*Archives of the Royal Palace*) végeztünk kutatásokat.

A Klebelsberg Kuno Ösztöndíj segítségével Bécsben is lehetőségünk nyílt a gyűjtemény szélsítésére, melynek során szintén sikerült néhány pontatlanságot is helyreigazítani. Ilyen például a Men at Arms sorozat 272-ik füzetjeként megjelenő René Chartrand – Richard Hook által közreadott *The Mexican Adventure 1861-1867* című munka, melyben több Bécsben őrzött fénykép is téves intézményi megjelöléssel szerepel. Munkájukban több csoportkép is úgy került feltüntetésre, hogy azok forrása a bécsi *Heeresgeschichtliches Museum*, azonban azok valójából a *Weltmuseum Vienna* gyűjteményéből származnak. Előbbi intézményben főként illusztrációk és csupán néhány fénykép maradt fent a mexikói kalandról, illetve egy kizárólag vizitkártyákat tartalmazó albumon kerül feltüntetésre, hogy azon a mexikói osztrák önkéntes sereg katonái szerepelnek, azonban mindegyikük feltehetően a tiroli vadászalakatok egyenruháját viselik, így ebből kifolyólag közlésüktől eltekintettünk. A bécsi képanyag legfőbb forrása a *Weltmuseum*, ahol az egyik osztrák tiszt leszármazottjai helyezték el felmenőjük fényképhagyatékát, melyben számos olyan fotó található, mely tudomásunk szerint ez idáig elkerülte a téma kutatóinak figyelmét. A nevezett gyűjtemény értékét mi sem bizonyítja jobban, hogy az általunk összeállított anyagban 56 fénykép innen származik. A Bécsi Városi Könyvtárba (*Rathaus Bibliothek Wien*) Brigitte Hamann osztrák történész hagyatékával került néhány mexikói testőrfotó, valamint az *Österreichische Nationalbibliothek* gyűjteményei is őriznek néhány mexikói fényképet a nevezett időszakból.

2021 őszén az ÚNKP „Tudománnyal fel!” Felsőoktatási Doktorvárományosi és Poszt-doktori Kutatói Ösztöndíjának a segítségével még további külföldi intézményekkel is megkíséreltük felvenni a kapcsolatot. A Cseh Hadtörténelmi Levéltárból (*Vojenský Ústřední Archiv*) és Lengyel Hadtörténelmi Levéltárból (*Centralne Archiwum Wojskowe*) azt a választ kaptuk, hogy a gyűjteményükben nincs a mexikói osztrák önkéntes sereg vonatkozóan fényképanyag, míg a *Bibliothèque Nationale de France*-ből azt a írták, hogy szintén nem találtak a MÖF-re vonatkozó képanyagot, de nem kizárt, hogy a későbbiek során még előkerülhet. A Cseh Nemzeti Múzeumból (*Národní Muzeum*) – a cseh szakirodalmak alapján ide került a sereg cseh gyógyszerészének hagyatéka – és a Lengyel Nemzeti Múzeumból (*Muzeum Narodowe w Warszawie*) megkeresésünkre nem érkezett válasz. A későbbiek folyamán érdemesnek gondoljuk a keresést kiterjeszteni Szlovéniára és Észak-Olaszországra is.

Ezekon felül kerültek fényképek a mellékletbe a Tardy-hagyatékából, magánygyűjtőktől (Kajon Árpád, Virág Ajtony)²²⁷⁵, leszármazottaktól (Izsóf család) és a korabeli szakirodalmakból és sajtóból, valamint internetes szakportálokból (*Austro-Hungarian Land Forces 1848-1918; The Mexican Adventure or: The Phantom Crown; Geni A MyHeritage Company*) is. Tomassini György esetében akadt olyan önkéntes portréfénykép, amely a leszármazottak útján a texasi San Antonioban 1990-es évek elején publikálásra került,²²⁷⁶ azonban mivel az eredeti kópia beszerzését többszöri próbálkozás után sem tudtuk elvégezni, ezért jelen dolgozatban nem tudtuk újra közzé tenni.

Nem kizárt, hogy a későbbiek folyamán még kerül elő Habsburg Miksa császár önkénteseit ábrázoló portré vagy csoportkép. Tardy Lajos bistei Gönczy Lajos leszármazottjaival folytatott levelezésében történik említés arról, hogy az „idők folyamán előkerült egy egykorú fénykép is, mely jellegzetes, osztrák-mexikói egyenruhában mutatja őt”. A fénykép a Tardy-hagyatékban nem található, későbbi sora pedig nem ismert. Emellett nemrégiben a Darabanth Akuciósház bocsájtott árverésre egy olyan portréfotót, amelyen egy Mexikói Emlékérmet viselő névtelen huszár portréja látható.²²⁷⁷

²²⁷⁵ Ezúton is hálásan köszönöm Kajon Árpádnak és Virág Ajtonynak, hogy a rendelkezésemre bocsájtották és hozzájárultak a képek publikálásához.

²²⁷⁶ MCGUIRE 1993. 201.

²²⁷⁷ <https://www.darabanth.com/hu/gyorsarveres/417/kategoriak~Mutargy-papirregiseg-egyeb/Militaria~29/cca-1880-Huszar-portreja-kemenyhatu-foto-Fridolin-Hefs-temesvari-muternebol-10-5C3976-5-cm~II2628528>

Katalógusszám:13280.; (2022. augusztus 21.); Ezúton is nagyon köszönöm Bálint Ferencnek, hogy felhívta rá a figyelmem.

XIII. / Fényképek

XIII. 1. / Az uralkodópár

1.

A dokumentum forrása: WMRC – FL – WRCSC&A; Charlotte and Maximilian Collection, 1846-1927 MS 356, Series II., Box 3., Folder 2.

A fénykép készítésének időpontja:	1860-as évek
A fénykép feliratai:	nincs
A fénykép mérete:	10,2 x 12,7 cm

2.

A dokumentum forrása: SINAFO – FN del INAH 77_20140827-134500:451727²²⁷⁸

A fénykép készítésének időpontja:
Egyéb megjegyzés

1864 körül
A fénykép felirata: „Fernando Maximiliano
Emperador de Méjico”

²²⁷⁸ Online ld.: https://mediateca.inah.gob.mx/islandora_74/islandora/object/fotografia%3A6975 (2020. július 15.)

3.

A dokumentum forrása: HGM 1938/40/LBI5619/7

A fénykép készítésének időpontja: 1860-as évek

4.

A dokumentum forrása: HGM 1938/40/LBI5619/6

A fénykép készítésének időpontja: 1860-as évek

XIII. 2. / Csoportképek

1.

A dokumentum forrása: HGM 1976/47/41

A fénykép készítésének időpontja:
Egyéb megjegyzés:

1864–1867 körül
Az osztrák önkéntes sereg néhány tisztje,
francia tisztek és a II. Mexikói Császárság
néhány prominens személye társaságában.

2.

A dokumentum forrása:

SINAFO – FN del INAH 77_20140827-134500:451942²²⁷⁹

A fénykép készítésének időpontja:
Egyéb megjegyzés:

1866 november

A fénykép felirata: Capt de Pion: Aladar de Bydeskuty; Cap. de Ingen. Guillermo de Stankievich; Tent. de Pion: Adolfo Sthör; Tent. de Pion: Carlo Weiss; Subten. de Pion: Julius Herzle; Subten. de Pion: Constantin Hubert; Subte. de Zapadores: Frederico Kran. Mejico, Puebla, Noviembre 1866. Sello: Sociedad Fotográfica Becerril y Unda Calle de Mesones No. 3 Puebla.

3.

²²⁷⁹ Online ld.: https://mediateca.inah.gob.mx/islandora_74/islandora/object/fotografia%3A7251
(2020. július 15.)

A dokumentum forrása: WHI – MRA/KLM; DB. a 13.135.;²²⁸⁰ Közli még: *The Mexican Adventure or: The Phantom Crown*²²⁸¹; KLINGER 2013. 106.

A fénykép készítésének időpontja: ismeretlen; 1864–1867 körül
Egyéb megjegyzés: A képen egy személy beazonosítható. A felső sorban balról a harmadik személy gróf Zichy Ödön.

²²⁸⁰ A fénykép közzétételéhez közlési engedély szükséges, amivel a disszertáció elkészülésekor még nem rendelkezünk. Az eredeti fotó szabadon kutatható a forrásként feltüntetett gyűjteményben.

²²⁸¹ *The Mexican Adventure or: The Phantom Crown*

<http://gisby.info/maxaus.htm>

(2020. július 15.)

4.

A dokumentum forrása: SMU DeGolyer Library ag2015_0001_51.tif²²⁸²

A fénykép készítésének időpontja: 1865–1866 körül²²⁸³
 A fénykép készítője: Waite, C. B., [Charles Betts] (1861–1927)

²²⁸² Online ld.: <http://digitalcollections.smu.edu/cdm/ref/collection/mex/id/3310/rec/91> https://rosetta-app.getty.edu/delivery/DeliveryManagerServlet?dps_pid=IE166365 (2020. július 13.)

²²⁸³ Az SMU DeGolyer Library szerint a kép készítési ideje 1863–1864 körül lehetett, azonban rendelkezésre állnak olyan információk, melyek alapján egy kicsivel későbbre datálódik a felvétel ideje. Walter Klinger munkájában közöl egy olyan fényképet mely ugyanezen csoport tagjait örökítette meg, egy másik szögből. Az osztrák történész által megadott internetes forrás sajnos már nem elérhető, viszont Klinger Kodolitsch ezredes és osztrák önkénteseit azonosította a képen, amely ezáltal valamikor 1865/1866-ban készülhetett. KLINGER 2013. 249.; Közli még: RATZ – GALEANA DE VALADÉS 2008. 12.

5.

A dokumentum forrása: SMU DeGolyer Library ag2008_0005_2_3_67_r_group.tif²²⁸⁴

A fénykép készítésének időpontja: 1865–1866 körül
 A fénykép készítője: Louis de Planque [Carl Louis] (1837–1898)
 Egyéb megjegyzés: Osztrák önkéntesek Matamorosban.

²²⁸⁴ Online Id.: <http://digitalcollections.smu.edu/cdm/singleitem/collection/jtx/id/669/rec/10> https://rosetta-app.getty.edu/delivery/DeliveryManagerServlet?dps_pid=IE166365 (2020. július 13.)

6.

A dokumentum forrása: SMU DeGolyer Library ag2008_0005_2_3_66_r_austrians-
oldiers.tif²²⁸⁵

A fénykép készítésének időpontja: 1865 körül
 A fénykép készítője: Constant & Stephen
 Egyéb megjegyzés: Osztrák önkéntesek Matamorosban.

²²⁸⁵ Online ld.: <https://digitalcollections.smu.edu/digital/collection/jtx/id/653> https://rosettaapp.getty.edu/delivery/DeliveryManagerServlet?dps_pid=IE166365 (2020. július 13.)

7.

A dokumentum forrása: MNHCC 10-444767 172/200 (A fénykép megtalálható a Fototeca Antica Mexicana gyűjteményében is: FAM, CDV-IF-PF-051)

A fénykép készítésének időpontja: 1865–1866 körül
 A fénykép készítője: Montes de Oca
 Egyéb megjegyzés: A képen a mexikói osztrák önkéntes sereg huszár-
 ságának főparancsnoka Kodolich Alfonz látható,
 feltehetően az osztrák sereg egy másik tagja (az
 álló sor jobb szélén) és francia katonák társaságá-
 ban.

8.

A dokumentum forrása: WMV, Fotosammlung, VF_Alb_44 – VF_Alb_46, VF 21719

A fénykép készítésének időpontja:	1865 körül
A fénykép készítője:	M. Rizo, Puebla
Egyéb megjegyzés:	Ismeretlen önkéntesek

9.

A dokumentum forrása: WMV, Fotosammlung, VF_Alb_44 – VF_Alb_46, VF 21724

A fénykép készítésének időpontja:

1864 – 65 körül

A fénykép készítője:

M. Rizo, Puebla

Egyéb megjegyzés:

A képen Khevenhüller Metsch, Geldern és Zichy
Ödön tisztek szerepelnek.

10.

A dokumentum forrása: WMV, Fotosammlung, VF_Alb_44 – VF_Alb_46, VF 21725;
 Közli még: *The Mexican Adventure or: The Phantom Crown*²²⁸⁶,
 CHARTRAND – HOOK 1994.²²⁸⁷

A fénykép készítésének időpontja: 1865 – 66 körül
 A fénykép készítője: M. Rizo, Puebla
 Egyéb megjegyzés: A képen három személy beazonosítható: a felső sorban balról gróf Khevenhüller Metsch látható, mellette báró Babarczy Sándor áll, aki előtt úgy véljük Czeke Miklós ül.

²²⁸⁶ <http://gisby.info/maxaus.htm> (2021. január 3.)

²²⁸⁷ A kiadványában a fénykép forrásaként tévesen a bécsi hadtörténeti múzeum fényképgyűjteménye szerepel.

11.

A dokumentum forrása:

WMV, Fotosammlung, VF_Alz_44 – VF_Alz_46, VF 21727

A fénykép készítésének időpontja:

1865 – 66 körül

A fénykép készítője:

M. Rizo, Puebla

Egyéb megjegyzés:

A képen az alábbi tisztek láthatóak: Horváth – Al-
mássy (törökülésben) – Kalmucky – Babarczy –
Tibolth – Kaweckí

12.

A dokumentum forrása: WHI – MRA/KLM; DB. a 13.134.²²⁸⁸

A fénykép készítésének időpontja:	1864–1867 között
A fénykép készítője:	Aubert, François (1829-1906)
Egyéb megjegyzés:	Az osztrák önkéntes sereg huszárságának tagjai francia tisztek társaságában. A bal felső sarokban Zichy Zsigmond beazonosítható.

²²⁸⁸ A fénykép közzétételéhez közlési engedély szükséges, amivel a disszertáció elkészülésekor még nem rendelkezünk. Az eredeti fotó szabadon kutatható a forrásként feltüntetett gyűjteményben.

13.

A dokumentum forrása: WMV, Fotosammlung, VF_Alb_44 – VF_Alb_46, VF 21722

A fénykép készítésének időpontja: 1865 – 66 körül
A fénykép készítője: M. Rizo, Puebla

XIII. 3. / Vizitkártyák, portréfotók és egyéb portré ábrázolások**XII. 3. 1. / Magyarországi önkéntesek****XIII. 3. 1. 1. / Altdorfer Tivadar**

A dokumentum forrása: WMV, Fotosammlung, VF_Alb_44 – VF_Alb_46, VF 21730

A fénykép készítésének időpontja: 1864 körül

XIII. 3. 1. 2. / Babarczy Sándor, báró

A dokumentum forrása: WMV, Fotosammlung, VF_Alb_44 – VF_Alb_46, VF 21684

A fénykép készítésének időpontja: 1865 körül
A fénykép készítője: M. Rizo, Puebla

XIII. 3. 1. 3. / Berger Vilmos

A dokumentum forrása: WMV, Fotosammlung, VF_Alb_44 – VF_Alb_46, VF 21682

A fénykép készítésének időpontja: 1864 körül

XIII. 3. 1. 4. / Boksay Tivadar

A dokumentum forrása: BOKSAY [1938.] 209.

A fénykép készítésének időpontja: 1864-1867 körül (a kísérőszövegben szereplő évszám téves)

XIII. 3. 1. 5. / Bydeskuty Aladár

Bydeskuty Aladár.

A dokumentum forrása: MÓRICZ [é.n.] 101.

A fénykép készítésének időpontja: 1876-1881 között

XIII. 3. 1. 6. / Czeke Miklós, szentgyörgyi (1833 – 1885)

1.

A dokumentum forrása: *Austro-Hungarian Land Forces 1848-1918* (JEWISON, Glenn – C. STEINER, Jörg)²²⁸⁹

A fénykép készítésének időpontja: 1878-1882 között (cs. kir. 7. huszárezred egyenruhájában)

²²⁸⁹ <http://www.austro-hungarian-army.co.uk/biog/czeke.htm> (2020. december 26.)

2.

A dokumentum forrása: HTM Fotóarchívum 85145/FK

A fénykép készítésének időpontja: 1882-1885 között (cs. kir. ulánusezred egyenruhájában)

XIII. 3. 1. 7. / Czillich Guido

A dokumentum forrása: WMV, Fotosammlung, VF_Alb_44 – VF_Alb_46, VF 21765

A fénykép készítésének időpontja: 1864 körül

XIII. 3. 1. 8. / Deák Sándor

A dokumentum forrása: WMV, Fotosammlung, VF_Alb_44 – VF_Alb_46, VF 21716

A fénykép készítésének időpontja: 1864 körül

XIII. 3. 1. 9. / Dietrich Adolf Edler von Sachsenfels (Dietrich Adolf)

1.

A dokumentum forrása: HTM Fotóarchívum ltszn. 15.146/FK

A fénykép készítésének időpontja: 1867 után
Egyéb megjegyzés: Dietrich magyar kir. gyalogezred alezredesi egyenruháját viseli.

2.

A dokumentum forrása: BFL, Családi Iratok, A Dietrich család iratai 1770-1942

A fénykép készítésének időpontja: 1867 után

XIII. 3. 1. 10. / Domaniczky István

A dokumentum forrása: Tardy Lajos hagyatékban található fényképmásolat

A fénykép készítésének időpontja: 1889-1892 között

XIII. 3. 1. 11. / Doba Gusztáv

1.

A dokumentum forrása: Az Izsóf család tulajdona

A fénykép készítésének időpontja: ismeretlen; 1864–1866 körül
Egyéb megjegyzés: reprint fénykép

2.

A dokumentum forrása: Az Izsóf család tulajdona; Közli még: ATZE 2017. 129.

A fénykép készítésének időpontja:
Egyéb megjegyzés:

1900
eredeti fénykép

XIII. 3. 1. 12. / Dugovich Károly

A dokumentum forrása: WMV, Fotosammlung, VF_Alb_44 – VF_Alb_46, VF 21694

A fénykép készítésének időpontja: 1866 körül

XIII. 3. 1. 13. / Farkas Sándor

A dokumentum forrása: RBW, ZPH-1660.

A fénykép készítésének időpontja: 1864-1866 között

XIII. 3. 1. 14. / Gömörly Gottlieb (1903–1908)

A dokumentum forrása: *Geni A MyHeritage Company*²²⁹⁰

A fénykép készítésének időpontja: 1867 után

²²⁹⁰ *Geni A MyHeritage Company*
https://photos.geni.com/p13/6c/23/f3/a6/5344483da9960e5c/gomory_gottlieb_idos_original.jpg
(2020. július 16.)

XIII. 3. 1. 15. / Gyurkovics István

A dokumentum forrása: Kajon Árpád magángyűjteményéből

A fénykép készítésének időpontja:
Egyéb megjegyzés:

1873 után
A fénykép felirata: „Gyurkovits Stefan”; A fénykép Szabadkán készült, J. N. Scheffler műtermében.

XIII. 3. 1. 16. / Járó György

A dokumentum forrása: RBW, ZPH-1660.

A fénykép készítésének időpontja: 1864-1866 között

XIII. 3. 1. 17. / Lányi Sándor

1.

A dokumentum forrása:
1992. 13.

Tardy Lajos kutatási hagyatéka; Közli még: DOMANICZKY

A fénykép készítésének időpontja:
Egyéb megjegyzés:

ismeretlen, 1864–1866 körül
A fénykép felirata: „Mexicói öltöny. Lányi Sándor”

2.

A dokumentum forrása: TARDY 1989. 2.

A fénykép készítésének időpontja:
Egyéb megjegyzés:

1864–1867 között
Tardy Lajos egyik írásának illusztrációjaként jelent meg, a fénykép forrása vagy annak másolata a Tardy hagyatékban nem található.

XIII. 3. 1. 18. / Palkovics József

1.

A dokumentum forrása:
165.

HTM Fotóarchívum ltszn.18.159; közli még: MÓRICZ [é.n.]

A fénykép készítésének időpontja:
Egyéb megjegyzés:

1866 után; (Bécsben, J. Bauer)
A fénykép felirata: „Palkovics József, mint me-
xikói huszár kapitány, Miksa császár magyar lé-
giójában(sic!)”

2.

A dokumentum forrása: *Turisták Lapja*, 28. évf. 6. sz. (1916.) 133.

A fénykép készítésének időpontja: 1902 után

3.

A dokumentum forrása: SCHWICKER 1916–1917. 91.

A fénykép készítésének időpontja:
Egyéb megjegyzés:

1902 után
Palkovics József altábornagyi egyenruhában.

XIII. 3. 1. 19. / Paulay Lajos

A dokumentum forrása: RBW, ZPH-1660.

A fénykép készítésének időpontja: 1864-1866 között

XIII. 3. 1. 20. / Pawlowszky Ede

A dokumentum forrása:

Az Érdekes Újság, 4. évf. 10. sz. (1916. március 5.) 20.

A fénykép készítésének időpontja:

1902 után

Egyéb megjegyzés:

„A háború alatt újra szolgálatot vállalt”, értsd: az első világháború idején.

XIII. 3. 1. 21. / Popp Nándor

A dokumentum forrása: Virág Ajtony magángyűjteményéből

A fénykép készítésének időpontja: 1868-1877 között

XIII. 3. 1. 22. / Pókay (1870-ig Polák) János (1829–1918)

1.

A dokumentum forrása: OSZK-Kézirattár Oct. Hung 433. (Königgrätz-album); Közli még: BONA 1998. II. k. 698.

A kép készítésének időpontja: 1849 körül

2.

A dokumentum forrása: *The Mexican Adventure or: The Phantom Crown*²²⁹¹

A fénykép készítésének időpontja:
Egyéb megjegyzés:

ismeretlen; 1864–1867 körül
A háttér és a szőnyeg alapján a fénykép Puebla városában, Manuel Rizo műtermében készülhetett; vö. a képmelléklet 1055. és 1068. oldalain található fényképpel (Kurzbauer, Bavier).

²²⁹¹ *The Mexican Adventure or: The Phantom Crown*
<http://gisby.info/maxaus.htm>
(2020. július 15.)

3.

A dokumentum forrása: HTM Fotóarchívum 108.112/FK; Közli még: Kiss 2016. 172.

A fénykép készítésének időpontja: 1881-1887 között
Egyéb megjegyzés: A KuK gyalogezred ezredesi egyenruháját viseli.

4.

A dokumentum forrása: Kajon Árpád magángyűjteményéből

A fénykép készítésének időpontja:

1891–1896 között

A fénykép készítője:

A fénykép Kassán készült, Letzter S. műterében.

XIII. 3. 1. 23. / Tibolth Gyula, kocsobai

A dokumentum forrása: WMV, Fotosammlung, VF_Al_b_44 – VF_Al_b_46, VF 21713

A fénykép készítésének időpontja:

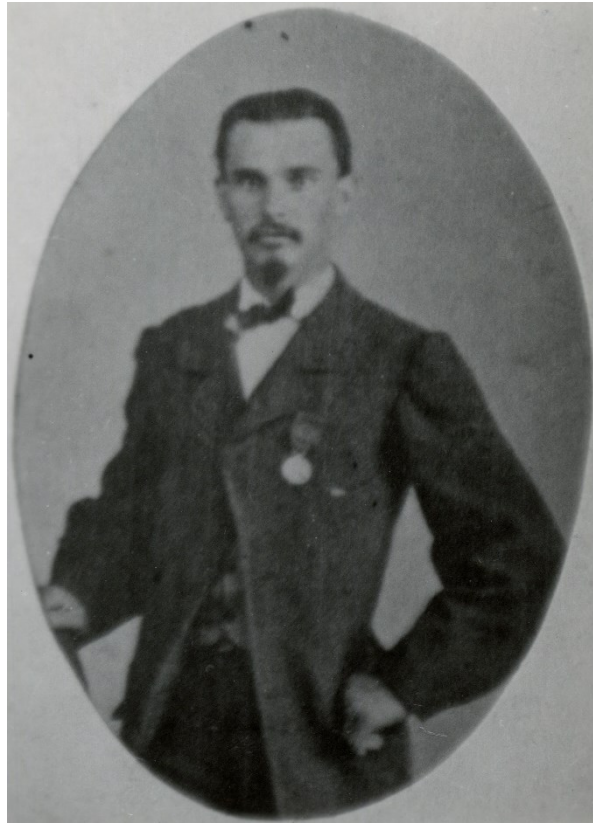
1864 körül

A fénykép készítője:

Julius Gertinger (1834–1883), Bécs

XIII. 3. 1. 24. / Tüdős József

1.

A dokumentum forrása: SINAFO – FN del INAH 77_20140827-134500:425920²²⁹²

A fénykép készítésének időpontja: ismeretlen; 1864 körül
 A fénykép felirata: „José Tudos, cocinero de Maximiliano, a quien acompañó hasta los últimos momentos. Momentos antes de la ejecución el Archiduque le dió su sombrero y su pañuelo, con el encargo de llevárselos a su madre la Archiduquesa Sofía”²²⁹³
 Egyéb megjegyzés: reprográf felvétel (1900 körül)

²²⁹² Online ld.: https://mediateca.inah.gob.mx/islandora_74/islandora/object/fotografia%3A366677
 (2020. július 15.)

²²⁹³ Tüdős József, Miksa császár szakácsa, aki uralkodója mellette volt az utolsó órákban. A kivégzés előtt a főherceg – értsd: Miksa császár – átadta neki kalapját és zsebkendőjét azzal a parancsal, hogy vigye azokat el édesanyjának Zsófia főhercegnének. (A szerző szabad fordítása)

2.

A dokumentum forrása: HTM Fotóarchívum 31892/FK²²⁹⁴

A fénykép készítésének időpontja: 1904
 A fénykép feliratai: „1867. évi június 19-én agyonlőtt Miksa mexikói császár fő szakácsa Tüdös József volt huszár őrmester koronás aranyérem tulajdonosa jelenleg 65 éves”
 Egyéb megjegyzés: Tüdös József a Hadastyán Egyesület egyenruháját viseli.

²²⁹⁴ Tüdös József ezen fényképén is megjelenik, azon toposz miszerint egyedüli európaiként volt jelen a császár kivégzésénél. Ezen gyakran hangoztatott kitétel azonban nem állja meg a helyét.

3.

A dokumentum forrása: *Tolnai Világlapja*, 5. évf. 28. sz. (1905. július 9.) 1066.

A fénykép készítésének időpontja: ismeretlen; 1880–1900 körül

XIII. 3. 1. 25. / Wágner Károly, wetterstädti

Wagner Károly mint perzsa tábornok, magyar atillában, a legmagasabb rendjelekkel ékitve.

A dokumentum forrása: [KELEMEN – WETTERSDÄTI WAGNER] 1937. 31.

A fénykép készítésének időpontja: 1885 után

XIII. 3. 1. 26. / West Johann

A dokumentum forrása: WMV, Fotosammlung, VF_Alb_44 – VF_Alb_46, VF 20702

A fénykép készítésének időpontja: 1864 körül

XIII. 3. 1. 27. / Wéber Ágost

A dokumentum forrása: KISS – SZIKLAY 1902. II. k. 912.

A fénykép készítésének időpontja: 1867 után

XIII. 3. 1. 28. / *Wickenburg Edmund (1831 – 1871)*

A dokumentum forrása: *Austro-Hungarian Land Forces 1848-1918*²²⁹⁵; Közli még: KLINGER 2013. 321.

A fénykép készítésének időpontja: ismeretlen; 1865-1867 körül

²²⁹⁵ *Austro-Hungarian Land Forces 1848-1918*
<http://www.austro-hungarian-army.co.uk/mexican/wickenburg.htm>
(2020. július 16.)

XIII. 3. 1. 29. / Zichy Ödön

A dokumentum forrása: WMV, Fotosammlung, VF_Alb_44 – VF_Alb_46, VF 21715

A fénykép készítésének időpontja: 1865 körül
A fénykép készítője: M. Rizo, Puebla

XIII. 3. 2. Néhány „Lajtán túli” önkéntes

XIII. 3. 2. 1. / Bavier, Josef

A dokumentum forrása:

SINAFO – FN del INAH 77_20140827-134500:453286²²⁹⁶

A fénykép készítésének időpontja:

1864–1867 között

Egyéb megjegyzés:

A fénykép Puebla városában, Manuel Rizo műtermében készül.

²²⁹⁶ Online ld.: https://mediateca.inah.gob.mx/islandora_74/islandora/object/fotografia%3A7816 (2020. július 15.)

XIII. 3. 2. 2. / Karl, Friedrich

A dokumentum forrása: SINAFO – FN del INAH 77_20140827-134500:453281²²⁹⁷

A fénykép készítésének időpontja: 1864–1867 között

²²⁹⁷ Online ld.: https://mediateca.inah.gob.mx/islandora_74/islandora/object/fotografia%3A7801 (2020. július 15.)

XIII. 3. 2. 3. / Kevenhüller, Carl

A dokumentum forrása: WMV, Fotosammlung, VF_Alb_44 – VF_Alb_46, VF 21687²²⁹⁸

A fénykép készítésének időpontja: 1864

²²⁹⁸ A vizitkártyából feltehetően több is készült. Egyik példánya egy csehországi antikváriumban volt megvásárolható. Antikvity Praha s.r.o.; aukció azonosítója: 2625; ld.: <https://eaukce.antiques-auctions.eu/ge/archivDetail/22/0/2625-portraitfoto-husarenoffizier/?idimg=6082> (2020. július 16.)

XIII. 3. 2. 4. / Hassinger, Julius

A dokumentum forrása: SINAFO – FN del INAH 77_20140827-134500:453285²²⁹⁹

A fénykép készítésének időpontja: 1865 május előtt
Egyéb megjegyzés: Elhunyt 1865. május 14-én Teziutlan-nál (Estado de Puebla).

²²⁹⁹ Online ld.: https://mediateca.inah.gob.mx/islandora_74/islandora/object/fotografia%3A7813 (2020. július 15.)

XIII. 3. 2. 5. / Kodolich, Alfons

1.

A dokumentum forrása: SINAFO – FN del INAH 77_20140827-134500:451654²³⁰⁰

A fénykép készítésének időpontja: 1865 körül
 A fénykép felirata: „Colonel Kodolich, 2° de Keseuhuller 1869, Militar Austria cd. (sic)”

²³⁰⁰ Online ld.: https://mediateca.inah.gob.mx/islandora_74/islandora/object/fotografia%3A6889 (2020. július 15.)

2.

A dokumentum forrása: MNHCC 10-444768 174

A fénykép készítésének időpontja:

1864–1867 között

A fénykép készítője:

José A. y Escandón. Calle de Santa Isabel No. 1.

Egyéb megjegyzés:

A nyilvántartási lapja szerint ismeretlen személy, azonban Konrad Ratz egyik munkájában, mint Alfons von Kodolich azonosította.²³⁰¹

²³⁰¹ RATZ – GALEANA DE VALADÉS 2008. 118.

3.

A dokumentum forrása: WHI – MRA/KLM; DB. a 13.127.²³⁰²

A fénykép készítésének időpontja: 1864-1867 között

²³⁰² A fénykép közzétételéhez közlési engedély szükséges, amivel a disszertáció elkészülésekor még nem rendelkezünk. Az eredeti fotó szabadon kutatható a forrásként feltüntetett gyűjteményben.

XIII. 3. 2. 6. / Kurzbauer

A dokumentum forrása: SINAFO – FN del INAH 77_20140827-134500:453309²³⁰³

A fénykép készítésének időpontja:

1865. május 10.

A fénykép felirata:

„A la señorita Carlotta Valdés! En prueba
adolacion secreto.”

Egyéb megjegyzés:

A fénykép Puebla városában, Manuel
Rizo műtermében készül.

²³⁰³ Online ld.: https://mediateca.inah.gob.mx/islandora_74/islandora/object/fotografia%3A7873 (2020. július 15.)

XIII. 3. 2. 7. / Lowsek

A dokumentum forrása: SINAFO – FN del INAH 77_20140827-134500:453288²³⁰⁴

A fénykép készítésének időpontja: 1865 körül
 Egyéb megjegyzés: A fénykép Lviv városában, J.Z. Golebiowski műtermében készült.

²³⁰⁴ Online ld.: https://mediateca.inah.gob.mx/islandora_74/islandora/object/fotografia%3A7822 (2020. július 15.)

XIII. 3. 2. 8. / Rebowcke

A dokumentum forrása: SINAFO – FN del INAH 77_20140827-134500:453280²³⁰⁵

A fénykép készítésének időpontja: 1864–1867 között

²³⁰⁵ Online ld.: https://mediateca.inah.gob.mx/islandora_74/islandora/object/fotografia%3A7798 (2020. július 15.)

XIII. 3. 2. 9. / Ritter v. Lackner, Ferdinand

A dokumentum forrása: WMV, Fotosammlung, VF_Alz_44 – VF_Alz_46, VF 21690

A fénykép készítésének időpontja: 1864–1867
A fénykép készítője: M. Rizo, Puebla, Mexikó

XIII. 3. 2. 10. / Schächtler, Oscar

A dokumentum forrása: MNHCC 10-444768 179/187

A fénykép készítésének időpontja: 1864–1867 között (valószínűbb, hogy 1867 körül)

XIII. 3. 2. 11. / Smittarello, Josef

A dokumentum forrása: WMV, Fotosammlung, VF_Alb_44 – VF_Alb_46, VF 21700

A fénykép készítésének időpontja: 1864 körül

XIII. 3. 2. 12. / Stankievicz

1.

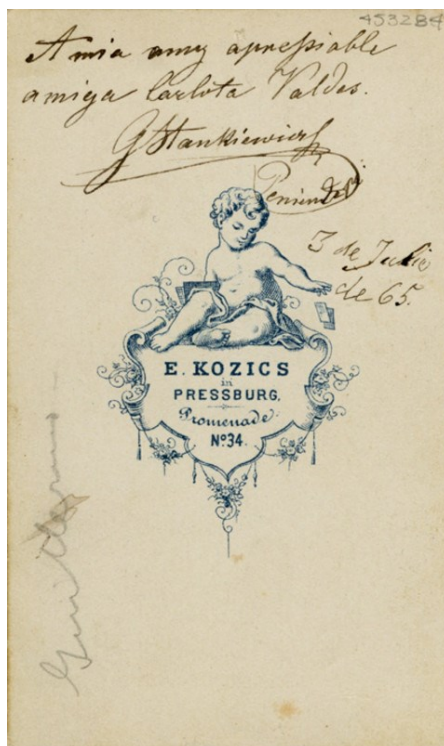

A dokumentum forrása: SINAFO – FN del INAH 77_20140827-134500:453289²³⁰⁶

A fénykép készítésének időpontja: 1864–1867 között
 A fénykép felirata: Puebla Rizo műterem

²³⁰⁶ Online ld.: https://mediateca.inah.gob.mx/islandora_74/islandora/object/fotografia%3A7825 (2020. július 15.)

2.

A dokumentum forrása: SINAFO – FN del INAH 77_20140827-134500:453284²³⁰⁷

A fénykép készítésének időpontja:
Egyéb megjegyzés:

1864–1865 között
A fénykép Pozsony városában, E. Kozics műter-
mében készül.

²³⁰⁷ Online ld.: https://mediateca.inah.gob.mx/islandora_74/islandora/object/fotografia%3A7825 (2020. július 15.)

XIII. 3. 2. 13. / Nowotny Karl/Károly

A dokumentum forrása: HTM Fotóarchívum 28342/FK

A fénykép készítésének időpontja: 1878 után, feltehetően az 1890-es években

XIII. 3. 2. 14. / Thurneysen, Friedrich Franz Wilhelm (1844 – 1915)

A dokumentum forrása: *Austro-Hungarian Land Forces 1848-1918*²³⁰⁸

A fénykép készítésének időpontja: 1911. február 15. (Kairó)

A fénykép feliratai: elülső oldalon: *Cairo um 15 Februar 1911.*

²³⁰⁸ *Austro-Hungarian Land Forces 1848-1918*
<http://www.austro-hungarian-army.co.uk/biog/thurneysen.htm>
 (2020. július 16.)

XIII. 3. 2. 15. / Weber, Carl

A dokumentum forrása: SINAFO – FN del INAH 77_20140827-134500:453287²³⁰⁹

A fénykép készítésének időpontja: 1864–1867 között

²³⁰⁹ Online ld.: https://mediateca.inah.gob.mx/islandora_74/islandora/object/fotografia%3A7819 (utolsó megtekintés: 2020. július 15.)

XII. 3. 3. Anonim személyek

XIII. 3. 3. 1. SINAFO – Fototeca Nacional del INAH (Pachuca de Soto, Mexikó)

1.

A dokumentum forrása: SINAFO – FN del INAH 77_20140827-134500:452790²³¹⁰

A fénykép készítésének időpontja: 1865 körül
Egyéb megjegyzés: A fénykép L. Angerer bécsi műtermében készült.

²³¹⁰ Online ld.: https://mediateca.inah.gob.mx/islandora_74/islandora/object/fotografia%3A391839 (2020. július 15.)

2.

A dokumentum forrása: SINAFO – FN del INAH 77_20140827-134500:453283²³¹¹

A fénykép készítésének időpontja: 1865 május
 A fénykép felirata: „A mi amable coam[an]dte fiel Amistad” (a név olvashatatlanul át satírozva.)
 Egyéb megjegyzés: A fénykép Puebla városában, Manuel Rizo műtermében készül.

²³¹¹ Online ld.: https://mediateca.inah.gob.mx/islandora_74/islandora/object/fotografia%3A7807 (2020. július 15.)

3.

A dokumentum forrása: SINAFO – FN del INAH 77_20140827-134500:452174²³¹²

A fénykép készítésének időpontja: 1864–1867 között
 Egyéb megjegyzés: Császári testőr; a fénykép Puebla városában,
 Francesa Prevot műtermében készült.

²³¹² Online ld.: https://mediateca.inah.gob.mx/islandora_74/islandora/object/fotografia%3A391031 (2020. július 15.)

XIII. 3. 3. 2. Museo Nacional de Historia Castillo de Chapultepec (Mexikóváros)

1.

A dokumentum forrása: MNHCC 10-444766 55/197

A fénykép készítésének időpontja:
Egyéb megjegyzés:

1864–1867 között
Császári testőr; a fénykép a Cruces y Campa mű-
termében készült.

XIII. 3. 3. 3. The Royal Museum of the Armed Forces and Military History (Brüsszel)

1.

A dokumentum forrása: WHI – MRA/KLM; DB. a. 13.133.²³¹³

A fénykép készítésének időpontja:	1864-1867 között
A fénykép készítője:	G. Wunsch (Bécs)
Egyéb megjegyzés:	Ulánus tiszt

²³¹³ A fénykép közzétételéhez közlési engedély szükséges, amivel a disszertáció elkészülésekor még nem rendelkezünk. Az eredeti fotó szabadon kutatható a forrásként feltüntetett gyűjteményben.

2.

A dokumentum forrása: WHI – MRA/KLM; DB. a. 13.129.²³¹⁴

A fénykép készítésének időpontja: 1864-1867 között

²³¹⁴ A fénykép közzétételéhez közlési engedély szükséges, amivel a disszertáció elkészülésekor még nem rendelkezünk. Az eredeti fotó szabadon kutatható a forrásként feltüntetett gyűjteményben.

3.

A dokumentum forrása: WHI – MRA/KLM; DB. a. 13.091.²³¹⁵

A fénykép készítésének időpontja: 1864-1867 között

²³¹⁵ A fénykép közzétételéhez közlési engedély szükséges, amivel a disszertáció elkészülésekor még nem rendelkezünk. Az eredeti fotó szabadon kutatható a forrásként feltüntetett gyűjteményben.

XIII. 3. 3. 4. Weltmuseum Wien

1.

A dokumentum forrása: WMV, Fotosammlung, VF_Alb_44 – VF_Alb_46, VF 21672²³¹⁶

A fénykép készítésének időpontja: 1864 körül

²³¹⁶ A vizitkártya a brüsszeli War Heritage Institute fényképgyűjteményében is megtalálható. Ld.: DB. a. 13131.

2.

A dokumentum forrása:
21676²³¹⁷

WMV, Fotosammlung, VF_Alb_44 – VF_Alb_46, VF

A fénykép készítésének időpontja:

1864 körül

²³¹⁷ A vizitkártya a brüsszeli War Heritage Institute fényképgyűjteményében is megtalálható. Ld.: DB. a. 13132.

3.

A dokumentum forrása:
21707

WMV, Fotosammlung, VF_Alb_44 – VF_Alb_46, VF

A fénykép készítésének időpontja:
A fénykép készítője:

1865 körül
M. Rizo, Puebla

4.

A dokumentum forrása: WMV, Fotosammlung, VF_Alb_44 – VF_Alb_46, VF 21709

A fénykép készítésének időpontja: 1865 körül
A fénykép készítője: M. Rizo, Puebla

5.

A dokumentum forrása: WMV, Fotosammlung, VF_Alb_44 – VF_Alb_46, VF 21710

A fénykép készítésének időpontja: 1864–1867 körül
A fénykép készítője: M. Rizo, Puebla

6.

A dokumentum forrása: WMV, Fotosammlung, VF_Alb_44 – VF_Alb_46, VF 21711

A fénykép készítésének időpontja: 1864 körül
A fénykép készítője: M. Rizo, Puebla

7.

A dokumentum forrása: WMV, Fotosammlung, VF_Alz_44 – VF_Alz_46, VF 21733

A fénykép készítésének időpontja: 1864 körül
A fénykép készítője: Aubert, François (1829-1906)

XIII. 3. 3. 5. Egyéb

1.

A dokumentum forrása: *The Mexican Adventure or: The Phantom Crown*²³¹⁸

A fénykép készítésének időpontja:

ismeretlen; 1864–1867 körül

Egyéb megjegyzés:

Császári testőr; Véleményünk szerint a fénykép Lányi Sándort ábrázolja. Vö. Lányi fényképeivel.

²³¹⁸ *The Mexican Adventure or: The Phantom Crown*
<http://gisby.info/maximperial.htm>
 (2020. július 15.)

2.

A dokumentum forrása: PILCH – BERKÓ – GYALÓKAY – MARKÓ 1933. II. k. 477.

A fénykép készítésének időpontja: 1864-1867 között

3.

A dokumentum forrása:

PILCH – BERKÓ – GYALÓKAY – MARKÓ 1933. II. k. 479.

A fénykép készítésének időpontja:

1870-es évek (?)

Egyéb megjegyzés:

A kitüntetések alapján nem Pawlowszky
Edét ábrázolja a fotó)

4.

A dokumentum forrása: Magángyűjtemény

A fénykép készítésének időpontja: 1873 után, Fehértemplom (Bánság)

XIII. 3. 4. Önkéntesek korábbi és későbbi csoportképeken

XIII. 3. 4. 1. / De la Motte Artúr

1.

Lelőhely: MNM TF ltsz. 58.1281.; Közli még: DEBRECENI 2010. 30–31.; 62–64. *Vasárnapi Újság*, 51. évf. 46. sz. (1904. november 13.) 785.,

Készítő: Balogh Rudolf fotóriporter (1879–1944)

Kor/Készítés ideje: 1904 október

Keletkezés/készítés helye: Fogaras

A képen szereplő személyek: „Balról: De la Motte Arthur gróf, ifj. Mikszáth Kálmán, Visegrády őrnagy, Macaveiu Jakab, az asztalion Mikszáth Kálmán, ismeretlen nő, Born Frigyes báró, Dr. Bauszern Guidó, Fridrik Géza, Zanko főerdész. Serbán Miklós”.²³¹⁹

²³¹⁹ DEBRECENI 2010. 31.

2.

- Lelőhely: MNM TF ltsz. 78.4.; Közli még: DEBRECENI 2010. 30–31.; 62–64. *Vasárnapi Újság*, 51. évf. 46. sz. (1904. november 13.) 785.,
- Készítő: Balogh Rudolf fotóriporter (1879–1944)
- Kor/Készítés ideje: 1904 október
- Keletkezés/készítés helye: Fogaras
- A képen szereplő személyek: „A fogaton: ifj. Mikszáth Kálmán, Mikszáth Kálmán, Dr. Bauszern Guidó; a bejárat előtt: Serbán Miklós, Born Frigyes báró, De la Motte Arthur gróf, Fridrik Géza”.²³²⁰

²³²⁰ DEBRECENI 2010. 30.

3.

Lelőhely:	MNM TF ltsz. 78.3.; Közli még: DEBRECENI 2010. 30–31.; 62–64. <i>Vasárnapi Újság</i> , 51. évf. 46. sz. (1904. november 13.) 785.,
Készítő:	Balogh Rudolf fotóriporter (1879–1944)
Kor/Készítés ideje:	1904 október
Keletkezés/készítés helye:	Fogaras
A képen szereplő személyek:	Ld. előző kép.

4.

Lelőhely:

MNM TF ltsz. 78.718; Közli még: DEBRECENI 2010. 30–31.; 62–64. *Vasárnapi Újság*, 51. évf. 46. sz. (1904. november 13.) 785.,

Készítő:

Balogh Rudolf fotóriporter (1879–1944)

Kor/Készítés ideje:

1904 október

Keletkezés/készítés helye:

Fogaras

A képen szereplő személyek:

„Dr. Bauszern Guidó, Macaveiu Jakab, Mikszáth Kálmán, De la Motte Arthur gróf, Born Frigyes báró, ifj. Mikszáth Kálmán”²³²¹

²³²¹ DEBRECENI 2010. 31.

5.

Lelőhely:

MNM TF ltsz. 78.2; Közli még: DEBRECENI 2010. 30–31.; 62–64. *Vasárnapi Újság*, 51. évf. 46. sz. (1904. november 13.) 785.,

Készítő:

Balogh Rudolf fotóriporter (1879–1944)

Kor/Készítés ideje:

1904

Keletkezés/készítés helye:

Fogaras

A képen szereplő személyek:

„ifj. Mikszáth Kálmán (bal szélén a kerítésre támaszkodik), Macaveiu Jakab görög katolikus pap, püspöki helynök, Mikszáth Kálmán (a kerítés mögött, balról a második). De la Motte Arthur gróf, a sárkányi magyar királyi gazdaság jószágfelügyelője, Born Frigyes báró, ismeretlen férfi, Dr. Bauszern Guidó, két ismeretlen férfi, Serbán Miklós országgyűlési képviselő”.²³²²

²³²² DEBRECENI 2010. 62.

XIII. 3. 4. 2. / Mihalovits József, oraviczai és görsténi

A dokumentum forrása:
488.

HTM Fotóarchívum 37003; Közli még: BONA 1998. II. k.

A fénykép készítésének időpontja:
Egyéb megjegyzés:

1860-1864 között
Mihalovits József az olaszországi Magyar Légió
egyenruhájában látható, testvérei között.

XIII. 4. / Sírkövek**1. Gönczy Lajos sírja**

A dokumentum forrása: MNL CSML HL; Hódmezővásárhely

A fénykép készítésének időpontja:
Egyéb megjegyzés:

1999
Bistei Gönczy Lajos és családja síremléke a hód-
mezővásárhelyi római katolikus temetőben.

2. Popp Nándor sírja

A dokumentum forrása: HTM Fotóarchívum 73651/FK

A fénykép készítésének időpontja: ismeretlen
 Egyéb megjegyzés: Popp Nándor síremlék

3. Szenger Ede sírja

A dokumentum forrása: FSZEK; a fényképet készítette: Vizler Imre²³²³

A fénykép készítésének időpontja:

ismeretlen

Egyéb megjegyzés:

Szenger (Hamvai) Ede síremléke a Kerepesi úti temetőben.

²³²³ <https://www.fsze.hu/sirkert/index.html>

(2022. augusztus 21.)

Ezúton is hálásan köszönöm Vizler Imrének, hogy hozzájárult a fénykép publikálásához.

4. Lányi Sándor emlék-kopjafája

A dokumentum forrása: *Szlovákiai Magyar Művelődési Intézet – Dunaszerdahely*²³²⁴

A fénykép készítésének időpontja: ismeretlen
Egyéb megjegyzés: Lányi Sándor emlék-kopjafája, Zalaba, Szlovákia

²³²⁴ *Szlovákiai Magyar Művelődési Intézet – Dunaszerdahely*
<http://emlekhelyek.csevadok.sk/emlekhelyek/lanyi-sandor-emlek-kopjafaja/>
(2020. december 27.)

*XIII. 5. / Városok, tájkép**XIII. 5. 1. / Chapultepec*

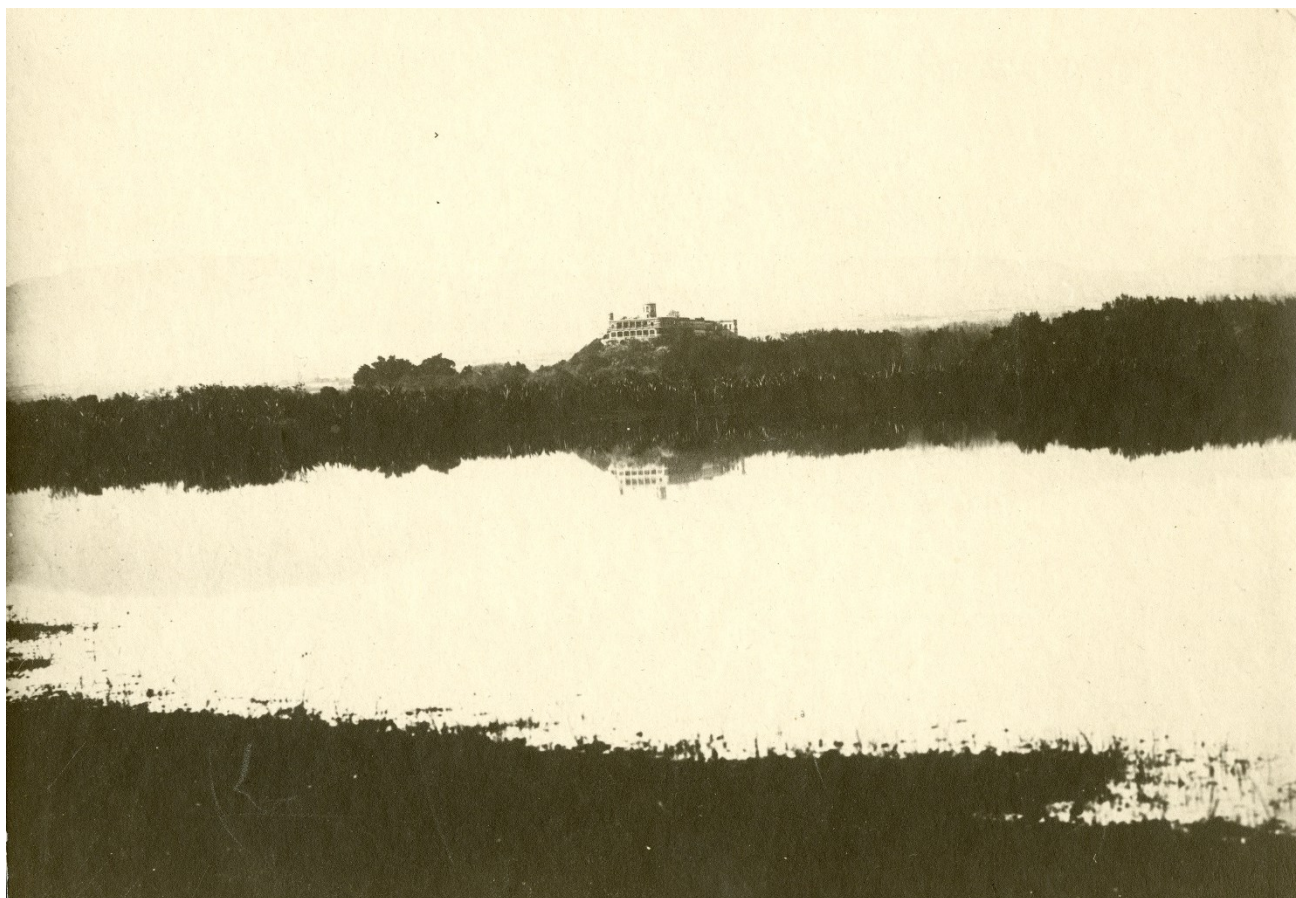
1.

A dokumentum forrása: WMRC – FL – WRCSC&A, Charlotte and Maximilian Collection, 1846-1927 MS 356, Box 1., Folder 17.

A fénykép készítésének időpontja:	1860-as évek körül
A fénykép feliratai:	Chapultepec
Egyéb megjegyzés:	fényképmásolat

2.

A dokumentum forrása: WMRC – FL – WRCSC&A, Charlotte and Maximilian Collection, 1846-1927 MS 356, Box 1., Folder 17.

A fénykép készítésének időpontja:	1860-as évek körül
A fénykép feliratai:	Chateau de Chapultepec
Egyéb megjegyzés:	fényképmásolat

XIII. 5. 2. / Guadalajara

1.

A dokumentum forrása:

NYPL; The Miriam and Ira D. Wallach Division of Art, Prints and Photographs: Photography Collection; TMS ID: 407706²³²⁵

A fénykép készítésének időpontja:

1864

Fényképezte:

Roussel, Louis Edouard (1828–1899)

A fénykép felirata:

Rue S. Augstin á Guadaljara

²³²⁵ <https://digitalcollections.nypl.org/items/92b00310-ba80-0134-5165-00505686a51c> (2020. május 28.)

2.

A dokumentum forrása: SINAFO – FN del INAH 427530²³²⁶

A fénykép készítésének időpontja: 1864. január 6.
 A fénykép mérete: 12,7 x 17,8 cm
 Egyéb megjegyzés: A Bazaine tábornok vezette francia csapatok bevonulása Guadaljara városába.

²³²⁶ https://mediateca.inah.gob.mx/islandora_74/islandora/object/fotografia%3A368168 (2020. július 15.)

XIII. 5. 3. / Guadalupe

A dokumentum forrása:

WMRC – FL – WRCSC&A, Charlotte and Maximilian
Collection, 1846-1927 MS 356, Box 1., Folder 17.

A fénykép készítésének időpontja:

1860-as évek körül

A fénykép felirata:

(N. D.?) de la Guadalupe

Egyéb megjegyzés:

fényképmásolat

XIII. 5. 4. / Merida

A dokumentum forrása: WMRC – FL – WRCSC&A, Charlotte and Maximilian Collection, 1846-1927 MS 356, Box 1., Folder 17.

A fénykép készítésének időpontja: 1860-as évek körül
A fénykép felirata: Place de Merida Yucatan
Egyéb megjegyzés: fényképmásolat

XIII. 5. 5. / Mexikóváros

1.

A dokumentum forrása:

WMRC – FL – WRCSC&A, Charlotte and Maximilian
Collection, 1846-1927 MS 356, Box 1., Folder 17.

A fénykép készítésének időpontja:

1860-as évek körül

A fénykép feliratai:

Panorama de Mexico

Egyéb megjegyzés:

fényképmásolat

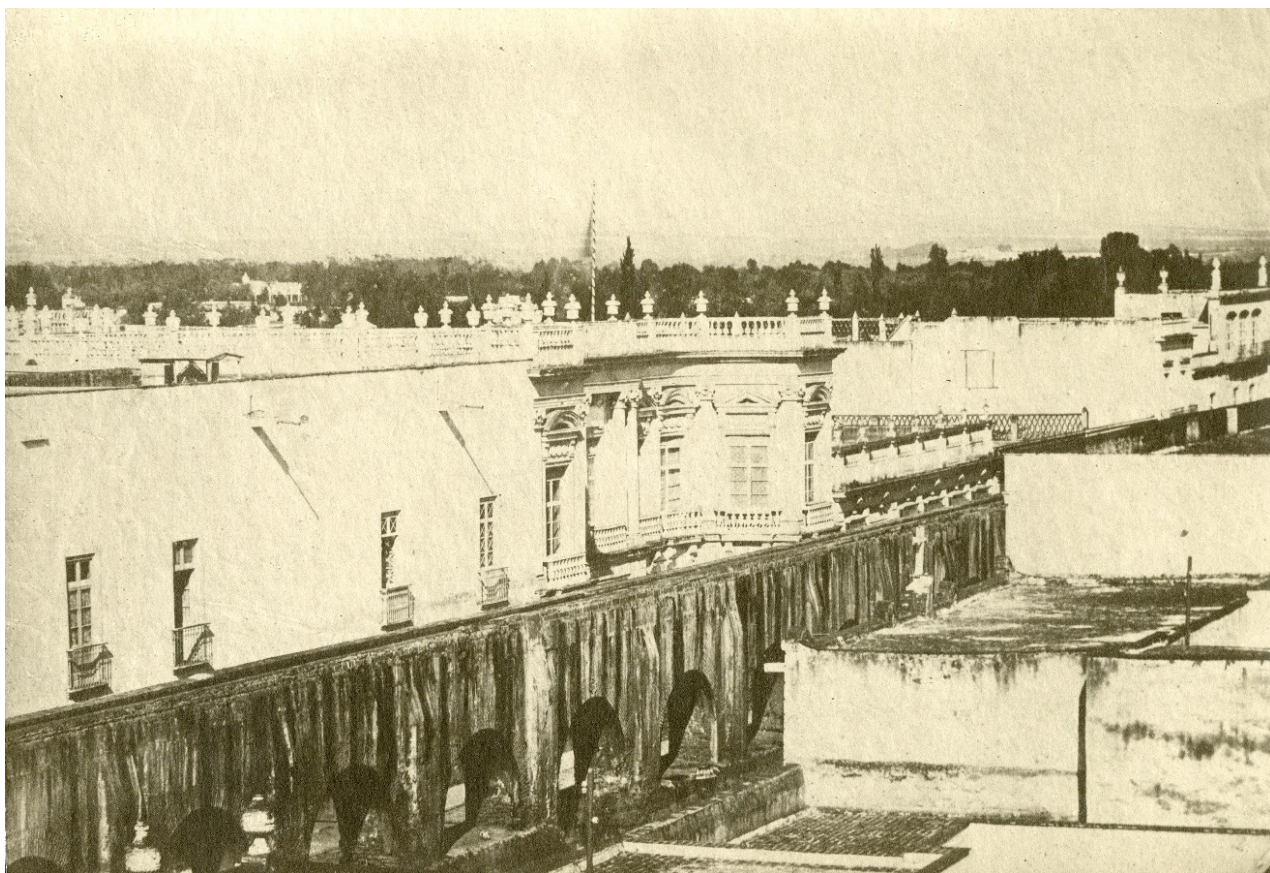
2.

A dokumentum forrása: WMRC – FL – WRCSC&A, Charlotte and Maximilian Collection, 1846-1927 MS 356, Box 1., Folder 17.

A fénykép készítésének időpontja: 1860-as évek körül
A fénykép felirata: Panorama de Mexico et de la Cordileiero
Egyéb megjegyzés: fényképmásolat

3.

A dokumentum forrása: WMRC – FL – WRCSC&A, Charlotte and Maximilian Collection, 1846-1927 MS 356, Box 1., Folder 17.

A fénykép készítésének időpontja: 1860-as évek körül
A fénykép feliratai: Portail du Palais de San Cosmé du Mal. Bazaine,
Aqueduc de San Cosmé a Mexico
Egyéb megjegyzés: fényképmásolat

4.

A dokumentum forrása: WMRC – FL – WRCSC&A, Charlotte and Maximilian Collection, 1846-1927 MS 356, Box 1., Folder 17.

A fénykép készítésének időpontja: 1860-as évek körül
A fénykép felirata: Calle et aqueduc de San Cosmé Mexico, 1866
Egyéb megjegyzés: fényképmásolat

5.

A dokumentum forrása:

WMRC – FL – WRCSC&A, Charlotte and Maximilian Collection, 1846-1927 MS 356, Box 1., Folder 17.

A fénykép készítésének időpontja:

1860-as évek körül

A fénykép felirata:

Portail du Siege de 1. St. major du Corps Extr. Mexico.

Egyéb megjegyzés:

fényképmásolat

6.

A dokumentum forrása: WMRC – FL – WRCSC&A, Charlotte and Maximilian Collection, 1846-1927 MS 356, Box 1., Folder 17.

A fénykép készítésének időpontja: 1860-as évek körül
A fénykép felirata: Cathedrale de Mexico. Prom. de las Cadenas
Egyéb megjegyzés: fényképmásolat

7.

A dokumentum forrása: GRI Special Collections gri_mexico_95_r_70_7²³²⁷

A fénykép készítésének időpontja: 1867, július
 A fénykép készítője: Aubert, François (1829-1906)
 Egyéb megjegyzés: Benito Juarez érkezésének tiszteletére felállított pavilon a fővárosba vezető úton

²³²⁷ Online ld.: https://rosettaapp.getty.edu/delivery/DeliveryManagerServlet?dps_pid=IE165635 (2020. július 13.)

8.

A dokumentum forrása: GRI Special Collections gri_mexico_95_r_70_3²³²⁸

A fénykép készítésének időpontja:

1867. július 15.

A fénykép készítője:

Aubert, François (1829-1906)

Egyéb megjegyzés:

Benito Juarez megérkezésének ünneplése

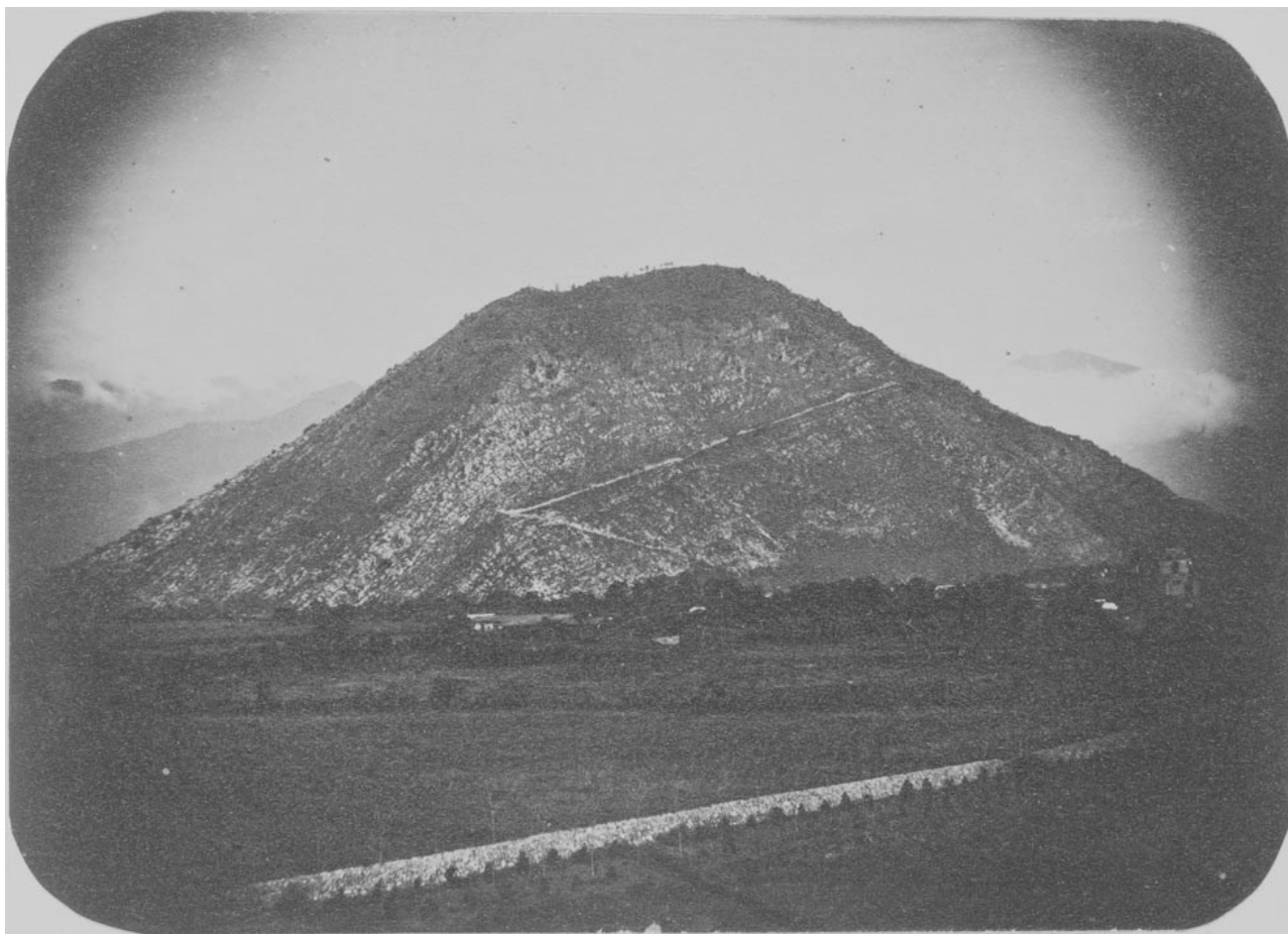
²³²⁸ Online ld.: https://rosettaapp.getty.edu/delivery/DeliveryManagerServlet?dps_pid=IE165960 (2020. július 13.)

9.

A dokumentum forrása: AKP – APR, Achief van Mexique, Papiers du Mexique, 356.

A fénykép készítésének időpontja: 1860-as évek körül

XIII. 5. 6./ Orizaba

A dokumentum forrása: GRI Special Collections gri_mexico_93_r_3_28r²³²⁹

A fénykép készítésének időpontja: 1864–66 között
A fénykép készítője: Petitjean, André-Toussaint
Egyéb megjegyzés: Le Borrego d'Orizaba

²³²⁹ Online ld.: https://rosettaapp.getty.edu/delivery/DeliveryManagerServlet?dps_pid=IE166450 (2020. július 13.)

XIII. 5. 7. / Puebla

1.

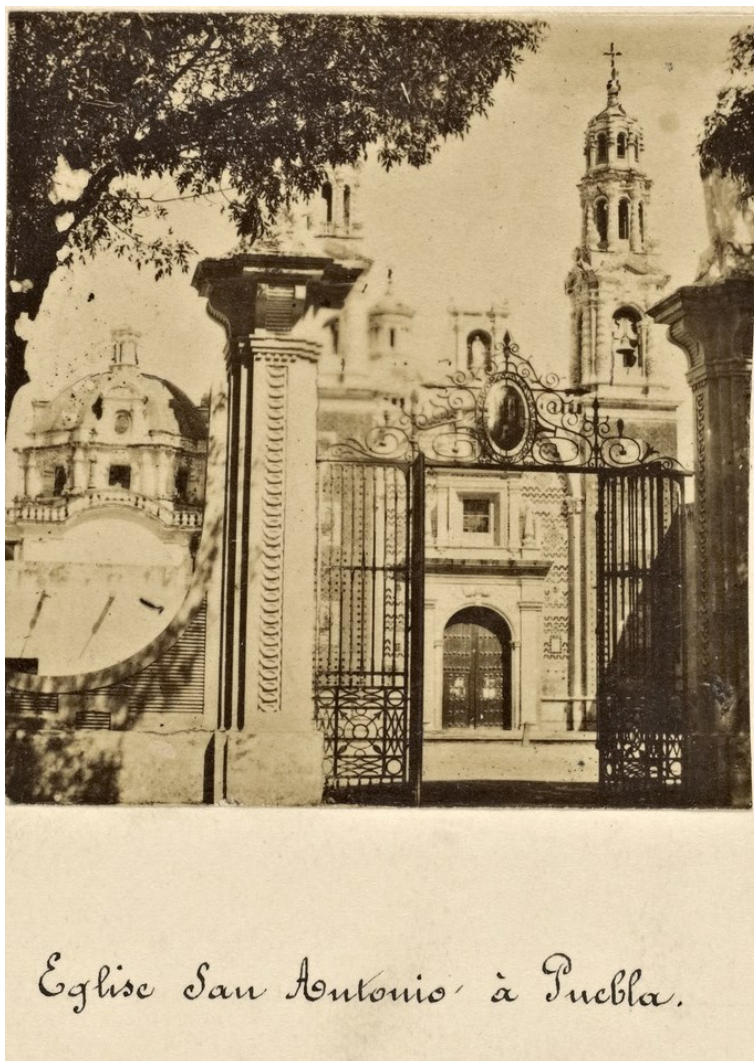

A dokumentum forrása: NYPL 116PH029.006²³³⁰

A fénykép készítésének időpontja: 1863 június
 A fénykép készítője: Roussel, Louis Edouard (1828–1899)
 Egyéb megjegyzés: Puebla város látképe a 2. pueblai csatát követően

²³³⁰ <https://digitalcollections.nypl.org/items/968ac490-ba80-0134-2717-00505686a51c> (2020. december 27.)

2.

A dokumentum forrása: GRI Special Collections 93.R.20²³³¹

A fénykép készítésének időpontja: 1864–1867
 A fénykép készítője: Falconnet, Louis
 Egyéb megjegyzés: San Antonio templom, Puebla

²³³¹ Online ld.: https://rosettaapp.getty.edu/delivery/DeliveryManagerServlet?dps_pid=IE503976 (2020. július 13.)

3.

A dokumentum forrása: MNHCC 10-444764 29/197

A fénykép készítésének időpontja:	1864 körül
A fénykép készítője:	Manuel Rizo
Egyéb megjegyzés:	Puebla látképe

4.

A dokumentum forrása: MNHCC 10-444767 30/200

A fénykép készítésének időpontja: 1864 körül
A fénykép készítője: Manuel Rizo
Egyéb megjegyzés: Puebla látképe

5.

A dokumentum forrása: ÖNB, Bildarchiv und Grafiksammlung, Pk 1128,2²³³²

A fénykép készítésének időpontja: 1864 körül
 A fénykép készítője: Atelier Rizo
 Egyéb megjegyzés: Az uralkodópár és kíséretük érkezése

²³³² https://onb.digital/result/BAG_10829022 (2020. december 27.)

6.

A dokumentum forrása: ÖNB, Bildarchiv und Grafiksammlung, Pk 1128,1²³³³

A fénykép készítésének időpontja: 1864 körül
 A fénykép készítője: Atelier Rizo
 Egyéb megjegyzés: Az uralkodópár és kíséretük érkezése

²³³³ https://onb.digital/result/BAG_10829015 (2020. december 27.)

7.

A dokumentum forrása: ÖNB, Bildarchiv und Grafiksammlung, Pk 1128,6²³³⁴

A fénykép készítésének időpontja: 1864 körül
 A fénykép készítője: Atelier Rizo
 Egyéb megjegyzés: Az uralkodópár és kíséretük érkezése

²³³⁴ https://onb.digital/result/BAG_10829043 (2020. december 27.)

8.

A dokumentum forrása: ÖNB, Bildarchiv und Grafiksammlung, Pk 1128,3²³³⁵

A fénykép készítésének időpontja:	1864 körül
A fénykép készítője:	Atelier Rizo
Egyéb megjegyzés:	Az uralkodópár és kíséretük érkezése

²³³⁵ https://onb.digital/result/BAG_10829029 (2020. december 27.)

9.

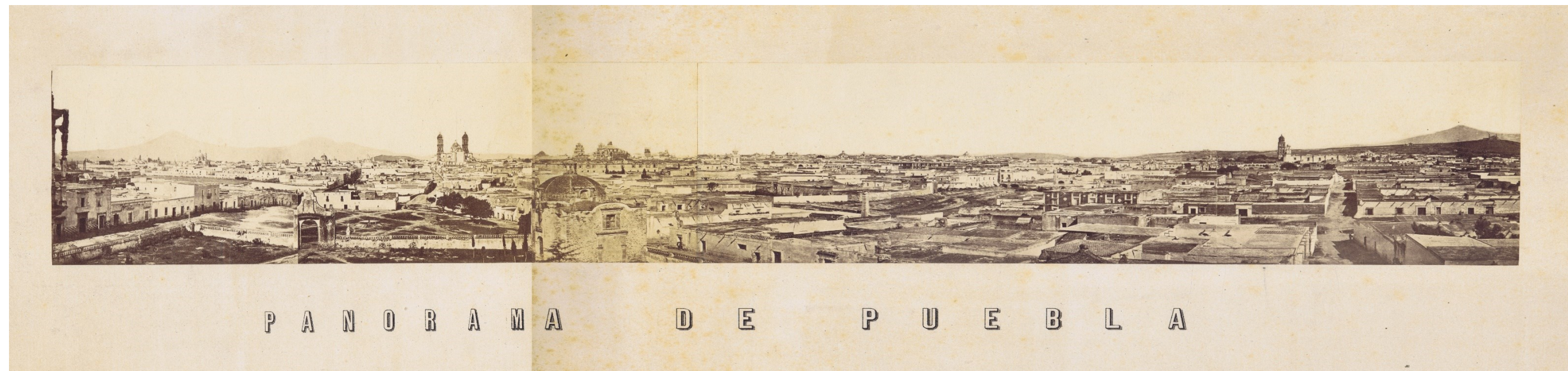

A dokumentum forrása: ÖNB, Bildarchiv und Grafiksammlung, Pk 1128,4²³³⁶

A fénykép készítésének időpontja: 1864 körül
 A fénykép készítője: Atelier Rizo
 Egyéb megjegyzés: Az uralkodópár és kíséretük érkezése

²³³⁶ https://onb.digital/result/BAG_3477111 (2020. december 27.)

10.

A dokumentum forrása: AKP – APR, Achief van Mexique, Papiers du Mexique, 356.

A fénykép készítésének időpontja: 1860-as évek körül

XIII. 5. 8. / San Luis Potosi

A dokumentum forrása: WMRC – FL – WRCSC&A, Charlotte and Maximilian Collection, 1846-1927 MS 356, Box 1., Folder 17.

A fénykép készítésének időpontja:	1860-as évek körül
Fényképezte:	nincs adat
A fénykép feliratai:	Palais du Gues? San Luis de Potosi
Egyéb megjegyzés:	fényképmásolat

XIII. 5. 9. / Querétaro

1.

A dokumentum forrása: WMRC – FL – WRCSC&A, Charlotte and Maximilian Collection, 1846-1927 MS 356, Box 1., Folder 17.

A fénykép készítésének időpontja: 1860-as évek körül
A fénykép feliratai: Querétaro
Egyéb megjegyzés: fényképmásolat

2.

A dokumentum forrása: GRI Special Collections gri_mexico_96_r_141_10²³³⁷

A fénykép készítésének időpontja: 1867
Fényképezte: Aubert, François (1829-1906)
Egyéb megjegyzés: Querétaro a Cerro de las Campanas felől.

²³³⁷ Online ld.: https://rosettaapp.getty.edu/delivery/DeliveryManagerServlet?dps_pid=IE166905 (2020. július 13.)

3.

A dokumentum forrása: GRI Special Collections gri_mexico_96_r_141_14²³³⁸

A fénykép készítésének időpontja: 1867
Fényképezte: Aubert, François (1829-1906)
Egyéb megjegyzés: Querétaro az 1867. évi ostromot követően.

²³³⁸ Online ld.: https://rosettaapp.getty.edu/delivery/DeliveryManagerServlet?dps_pid=IE166535 (2020. július 13.)

4.

A dokumentum forrása: GRI Special Collections gri_mexico_96_r_141_17²³³⁹

A fénykép készítésének időpontja: 1867 június
 Fényképezte: Aubert, François (1829-1906)
 Egyéb megjegyzés: San Sebastian negyed az 1867-es ostromot követően.

²³³⁹ Online ld.: https://rosettaapp.getty.edu/delivery/DeliveryManagerServlet?dps_pid=IE167015 (2020. július 13.)

5.

A dokumentum forrása: GRI Special Collections gri_mexico_96_r_141_15²³⁴⁰

A fénykép készítésének időpontja: 1867 június
A fénykép készítője: Aubert, François (1829-1906)
Egyéb megjegyzés: Templo y Convento de la Santa Cruz.

²³⁴⁰ Online ld.: https://rosettaapp.getty.edu/delivery/DeliveryManagerServlet?dps_pid=IE166855 (2020. július 13.)

6.

A dokumentum forrása: GRI Special Collections gri_mexico_96_r_141_7²³⁴¹

A fénykép készítésének időpontja: 1867 június
A fénykép készítője: Aubert, François (1829-1906)
Egyéb megjegyzés: Keresztek a Cerro de las Campanas-on.

²³⁴¹ Online ld.: https://rosettaapp.getty.edu/delivery/DeliveryManagerServlet?dps_pid=IE165310 (2020. július 13.)

7.

A dokumentum forrása: GRI Special Collections gri_mexico_96_r_141_6²³⁴²

A fénykép készítésének időpontja: 1867 június
A fénykép készítője: Aubert, François (1829-1906)
Egyéb megjegyzés: Keresztek a Cerro de las Campanas-on.

²³⁴² Online ld.: https://rosettaapp.getty.edu/delivery/DeliveryManagerServlet?dps_pid=IE166000 (2020. július 13.)

8.

A dokumentum forrása: GRI Special Collections gri_mexico_2001_r_8_2²³⁴³

A fénykép készítésének időpontja: 1867 június
A fénykép készítője: Aubert, François (1829-1906)
Egyéb megjegyzés: Cerro de las Campanas.

²³⁴³ Online ld.: https://rosettaapp.getty.edu/delivery/DeliveryManagerServlet?dps_pid=IE164530 (2020. július 13.)

9.

A dokumentum forrása: MNHCC 10-444768 157/187

A fénykép készítésének időpontja: 1867
A fénykép készítője: valószínűsíthetően Aubert, François (1829-1906)
Egyéb megjegyzés: Las Teresitas. Miksa császár fogságának első színhelye

10.

A dokumentum forrása:

MNHCC 10-444768 158/187

A fénykép készítésének időpontja:

1867

A fénykép készítője:

valószínűleg Aubert, François (1829-1906)

Egyéb megjegyzés:

Kapucinus kolostor. Miksa császár fogságának
második színhelye

11.

A dokumentum forrása: MNHCC 10-444768 159/187

A fénykép készítésének időpontja: 1867
A fénykép készítője: ismeretlen
Egyéb megjegyzés: Iglesia de la Cruz. Miksa császár főhadiszállása, Queretaro 1867-es ostroma idején.

12.

A dokumentum forrása: MNHCC 10-444768 160/187

A fénykép készítésének időpontja:

1867. július 19.

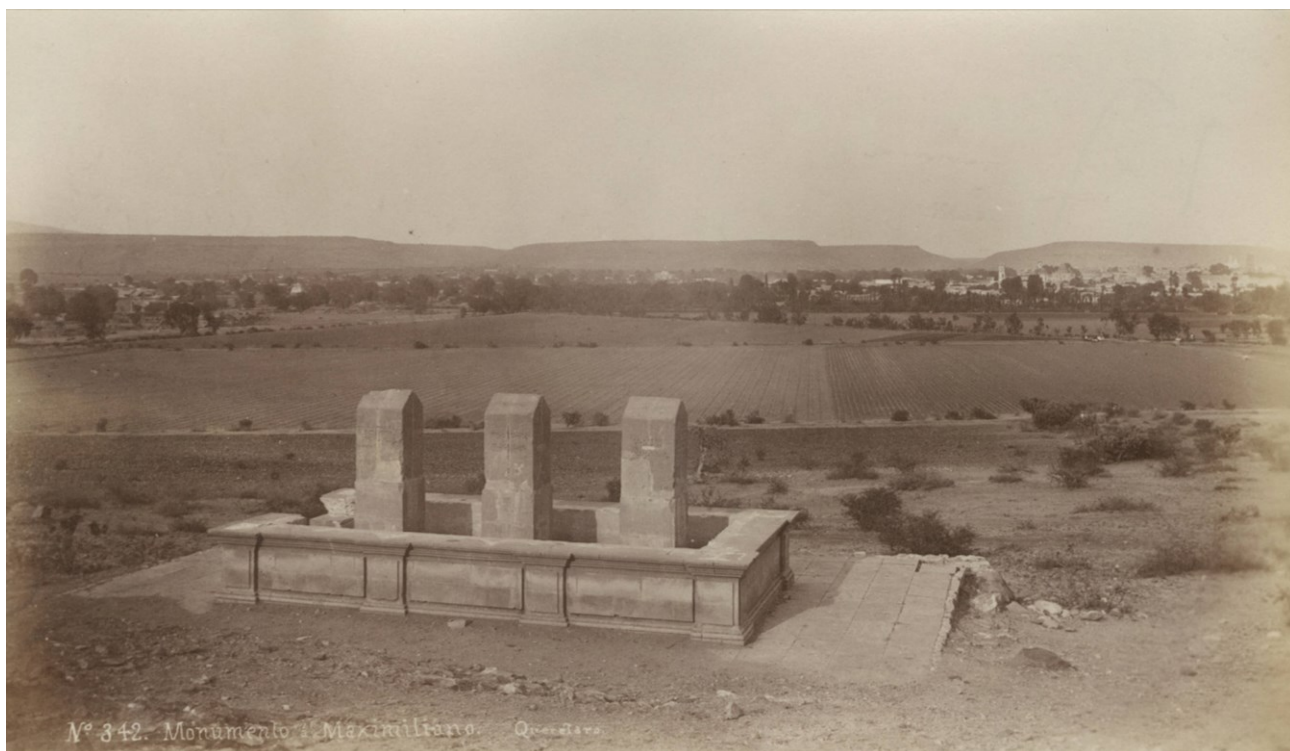
A fénykép készítője:

valószínűsíthetően Aubert, François (1829-1906)

Egyéb megjegyzés:

Miksa császárt ezzel a hintóval szállították kivégzésének helyére a Cerro de las Campanasra.

13.

A dokumentum forrása: SMU DeGolyer Library ag1997_1190_14_monumento²³⁴⁴

A fénykép készítésének időpontja: 1880–1890 körül
 Egyéb megjegyzés: Miksa császárnak és két tábornokának kivégzésének helyén épült emlékmű.

²³⁴⁴ Online ld.: <http://digitalcollections.smu.edu/cdm/singleitem/collection/mex/id/3772/rec/64> (2020. július 13.)

14.

A dokumentum forrása: SMU DeGolyer Library ag1983_0281_0736_queretaro²³⁴⁵

A fénykép készítésének időpontja: 1904
 A fénykép készítője: Waite, C. B. [Charles Betts] (1861-1927)
 Egyéb megjegyzés: Miksa császár emlékkápolnája a Cerro de las Campanas-on.

15.

²³⁴⁵ Online ld.: <http://digitalcollections.smu.edu/cdm/singleitem/collection/mex/id/729/rec/68> (2020. július 13.)

A dokumentum forrása: SMU DeGolyer Library ag2002_1412_42_tomb.tif²³⁴⁶

A fénykép készítésének időpontja: 1905–1909 körül
 Egyéb megjegyzés: Miksa császár emlékkápolnája a Cerro de las Campanas-on.

²³⁴⁶ Online ld.: <http://digitalcollections.smu.edu/cdm/ref/collection/mex/id/1249/rec/121> (2020. július 13.)

XIII. 5. 10. / Veracruz

1.

A dokumentum forrása: SMU DeGolyer Library ag2015_0001_06.tif²³⁴⁷

A fénykép készítésének időpontja: 1863–1864 körül
 A fénykép készítője: Miot, Paul-Emil (1827–1900)
 Egyéb megjegyzés: San Juan de Ulua erőd

²³⁴⁷ Online ld.: <https://digitalcollections.smu.edu/digital/collection/mex/id/3289> (2020. július 13.)

2.

A dokumentum forrása: SMU DeGolyer Library ag2015_0001_07.tif²³⁴⁸

A fénykép készítésének időpontja: 1863–1864 körül
 A fénykép készítője: Miot, Paul-Emil (1827–1900)
 Egyéb megjegyzés: San Juan de Ulua erőd

3.

²³⁴⁸ Online ld.: <https://digitalcollections.smu.edu/digital/collection/mex/id/3300> (2020. július 13.)

A dokumentum forrása: SMU DeGolyer Library ag2015_0001_02.tif²³⁴⁹

A fénykép készítésének időpontja:	1863–1864 körül
A fénykép készítője:	Miot, Paul-Emil (1827–1900)
Egyéb megjegyzés:	Vera-Cruz létképe a tenger felől. A kép közepén látható hosszú fogadóépület az idők folyamán lebontásra került.

4.

²³⁴⁹ Online ld.: <https://digitalcollections.smu.edu/digital/collection/mex/id/3268> (2020. július 13.)

A dokumentum forrása: SMU DeGolyer Library ag2015_0001_03.tif²³⁵⁰

A fénykép készítésének időpontja: 1863–1864 körül
A fénykép készítője: Miot, Paul-Emil (1827–1900)
Egyéb megjegyzés: A San Juan de Ulua erőd létképe Vera-Cruz irányából.

²³⁵⁰ Online ld.: <https://digitalcollections.smu.edu/digital/collection/mex/id/3267> (2020. július 13.)

5.

A dokumentum forrása: SMU DeGolyer Library ag2015_0001_04.tif²³⁵¹

A fénykép készítésének időpontja: 1863–1864 körül
 A fénykép készítője: Miot, Paul-Emil (1827–1900)
 Egyéb megjegyzés: A San Juan de Ulua erőd belső része.

6.

²³⁵¹ Online ld.: <https://digitalcollections.smu.edu/digital/collection/mex/id/3269> (2020. július 13.)

A dokumentum forrása: SMU DeGolyer Library ag2015_0001_05.tif²³⁵²

A fénykép készítésének időpontja: 1863–1864 körül
 A fénykép készítője: Miot, Paul-Emil (1827–1900)
 Egyéb megjegyzés: A kikötő létképe az erődből.

²³⁵² Online ld.: <https://digitalcollections.smu.edu/digital/collection/mex/id/3281> (2020. július 13.)

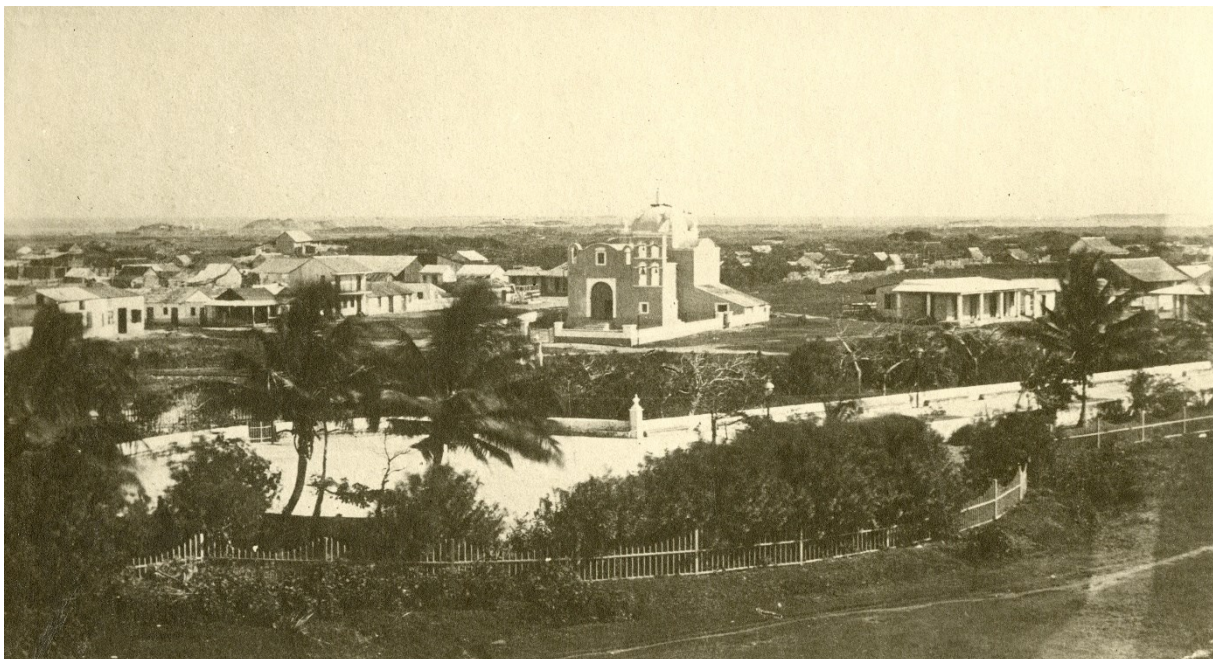
7.

A dokumentum forrása: WMV, Fotosammlung, VF_Alb_44 – VF_Alb_46, VF 21590

A fénykép készítésének időpontja: 1864 körül
A fénykép készítője: Valószínűsíthetően Miot, Paul-Emil (1827–1900)

8.

A dokumentum forrása: WMRC – FL – WRCSC&A, Charlotte and Maximilian Collection, 1846-1927 MS 356, Box 1., Folder 17.

A fénykép készítésének időpontja: 1860-as évek körül
A fénykép feliratai: La Vera Cruz
Egyéb megjegyzés: fényképmásolat

9.

A dokumentum forrása: WMV, Fotosammlung, VF_Alb_44 – VF_Alb_46, VF 21604

A fénykép készítésének időpontja: 1864 körül
A fénykép készítője: Úgy gondoljuk, hogy a képen Vera-Cruz város
kisebbik erődje a Baluarte de Santiago látható.

10.

A dokumentum forrása: WMV, Fotosammlung, VF_Al_b_44 – VF_Al_b_46, VF 21608

A fénykép készítésének időpontja: 1864 körül

11.

A dokumentum forrása: WMV, Fotosammlung, VF_Alb_44 – VF_Alb_46, VF 21610

A fénykép készítésének időpontja: 1864 körül

12.

A dokumentum forrása: WMV, Fotosammlung, VF_Alband_44 – VF_Alband_46, VF 21613

A fénykép készítésének időpontja: 1864 körül

13.

A dokumentum forrása: WMV, Fotosammlung, VF_Alb_44 – VF_Alb_46, VF 21614

A fénykép készítésének időpontja: 1864 körül

14.

A dokumentum forrása: WMV, Fotosammlung, VF_Alb_44 – VF_Alb_46, VF 21616

A fénykép készítésének időpontja: 1864 körül

15.

A dokumentum forrása: WMV, Fotosammlung, VF_Alz_44 – VF_Alz_46, VF 21616

A fénykép készítésének időpontja: 1864 körül

16.

A dokumentum forrása: WMV, Fotosammlung, VF_Alb_44 – VF_Alb_46, VF 21618

A fénykép készítésének időpontja: 1864 körül

XIII. 5. / 11. Egyéb helyszínek

1.

A dokumentum forrása: WMRC – FL – WRCSC&A, Charlotte and Maximilian Collection, 1846-1927 MS 356, Box 1., Folder 17.

A fénykép készítésének időpontja: 1860-as évek körül
Egyéb megjegyzés: fényképmásolat

2.

A dokumentum forrása:

WMRC – FL – WRCSC&A, Charlotte and Maximilian
Collection, 1846-1927 MS 356, Box 1., Folder 17.

A fénykép készítésének időpontja:

1860-as évek körül

A fénykép feliratai:

Arsenal Citadella de Mexico

Egyéb megjegyzés:

fényképmásolat

3.

A dokumentum forrása: GRI Special Collections gri_mexico_95_r_70_11²³⁵³

A fénykép készítésének időpontja: 1863–64 körül
A fénykép készítője: Aubert, François (1829-1906)
Egyéb megjegyzés: Postakocsi a Mexikóváros és Veracruz közötti úton.

²³⁵³ Online ld.: https://rosettaapp.getty.edu/delivery/DeliveryManagerServlet?dps_pid=IE166030 (2020. július 13.)

4.

A dokumentum forrása: GRI Special Collections gri_mexico_95_r_70_9²³⁵⁴

A fénykép készítésének időpontja: 1863–67 között
 A fénykép készítője: Aubert, François (1829-1906)
 Egyéb megjegyzés: Miksa császár udvartartása krikettezik.

²³⁵⁴ Online ld.: https://rosettaapp.getty.edu/delivery/DeliveryManagerServlet?dps_pid=IE166365 (2020. július 13.)

5.

A dokumentum forrása: SMU DeGolyer Library ag2015_0001_53²³⁵⁵

A fénykép készítésének időpontja: 1863–64 körül
 A fénykép készítője: Miot, Paul-Emile (1827–1900)
 Egyéb megjegyzés: Korabeli utcakép, Veracruz tagállam

²³⁵⁵ Online Id.: <http://digitalcollections.smu.edu/cdm/singleitem/collection/mex/id/3313/rec/93> https://rosetta-app.getty.edu/delivery/DeliveryManagerServlet?dps_pid=IE166365 (2020. július 13.)

6.

A dokumentum forrása: WMV, Fotosammlung, VF_Alb_44 – VF_Alb_46, VF21593

A fénykép készítésének időpontja: 1864 körül
Egyéb megjegyzés: Mexikói település, valószínűleg Veracruz tagál-
lamban

7.

A dokumentum forrása: WMV, Fotosammlung, VF_Alb_44 – VF_Alb_46, VF 21594

A fénykép készítésének időpontja: 1864 körül
Egyéb megjegyzés: Feltehetően cukorüzem, valószínűleg Veracruz tagállamban

8.

A dokumentum forrása: WMV, Fotosammlung, VF_Alb_44 – VF_Alb_46, VF 21596

A fénykép készítésének időpontja: 1864 körül
Egyéb megjegyzés: Mexikói település, valószínűleg Veracruz tagá-
lamban

9.

A dokumentum forrása: WMV, Fotosammlung, VF_Al_b_44 – VF_Al_b_46, VF 21597

A fénykép készítésének időpontja: 1864 körül
Egyéb megjegyzés: Mexikói település, valószínűleg Veracruz tagál-
lamban

10.

A dokumentum forrása: WMV, Fotosammlung, VF_Alb_44 – VF_Alb_46, VF 21598

A fénykép készítésének időpontja: 1864 körül
Egyéb megjegyzés: Mexikói település, valószínűleg Veracruz tagállamban

11.

A dokumentum forrása: WMV, Fotosammlung, VF_Alb_44 – VF_Alb_46, VF 21599

A fénykép készítésének időpontja: 1864 körül
Egyéb megjegyzés: Mexikói település, valószínűleg Veracruz tagállamban

12.

A dokumentum forrása: WMV, Fotosammlung, VF_Al_b_44 – VF_Al_b_46, VF 21600

A fénykép készítésének időpontja:
Egyéb megjegyzés:

1864 körül
Mexikói település, valószínűleg Veracruz tagál-
lamban

13.

A dokumentum forrása: WMV, Fotosammlung, VF_Alb_44 – VF_Alb_46, VF 21601

A fénykép készítésének időpontja: 1864 körül
Egyéb megjegyzés: Mexikói település, valószínűleg Veracruz tagál-
lamban

14.

A dokumentum forrása: WMV, Fotosammlung, VF_Alband_44 – VF_Alband_46, VF 21602

A fénykép készítésének időpontja:

1864 körül

Egyéb megjegyzés:

Feltehetően egy kolostoregyüttes, valószínűleg Veracruz tagállamban

15.

A dokumentum forrása: WMV, Fotosammlung, VF_Alb_44 – VF_Alb_46, VF 21603

A fénykép készítésének időpontja: 1864 körül
Egyéb megjegyzés: Mexikói település, valószínűleg Veracruz tagá-
lamban

16.

A dokumentum forrása: WMV, Fotosammlung, VF_Alb_44 – VF_Alb_46, VF 21605

A fénykép készítésének időpontja: 1864 körül
Egyéb megjegyzés: Mexikói település, valószínűleg Veracruz tagál-
lamban

17.

A dokumentum forrása: WMV, Fotosammlung, VF_Al_b_44 – VF_Al_b_46, VF 21606

A fénykép készítésének időpontja: 1864 körül
Egyéb megjegyzés: Valószínűleg Veracruz kikötője

18.

A dokumentum forrása: WMV, Fotosammlung, VF_Alb_44 – VF_Alb_46, VF 21607

A fénykép készítésének időpontja: 1864 körül
Egyéb megjegyzés: Mexikói katonák

19.

A dokumentum forrása: WMV, Fotosammlung, VF_Al_b_44 – VF_Al_b_46, VF 21622

A fénykép készítésének időpontja: 1864 körül
Egyéb megjegyzés: Mexikói település, valószínűleg Veracruz tagá-
lamban

20.

A dokumentum forrása: WMV, Fotosammlung, VF_Alb_44 – VF_Alb_46, VF 21623

A fénykép készítésének időpontja: 1864 körül
Egyéb megjegyzés: Vasútvonal Veracruz tagállamban, melyen az osztrák önkéntes sereg szállítása zajlott.

21.

A dokumentum forrása: WMV, Fotosammlung, VF_Al_b_44 – VF_Al_b_46, VF 21624

A fénykép készítésének időpontja:
Egyéb megjegyzés:

1864 körül
Vasútvonal Veracruz tagállamban, melyen az
osztrák önkéntes sereg szállítása zajlott.

22.

A dokumentum forrása: WMV, Fotosammlung, VF_Alb_44 – VF_Alb_46, VF 21626

A fénykép készítésének időpontja: 1864 körül

23.

A dokumentum forrása: WMV, Fotosammlung, VF_Alband_44 – VF_Alband_46, VF 21630

A fénykép készítésének időpontja:
Egyéb megjegyzés:

1864 körül
A képen a francia hadsereg egy zuáv katonája látható.

24.

A dokumentum forrása: WMV, Fotosammlung, VF_Alb_44 – VF_Alb_46, VF 21635

A fénykép készítésének időpontja:
Egyéb megjegyzés:

1864 körül
A képen a francia hadsereg egy zuáv katonája lát-
ható.

25.

A dokumentum forrása: WMV, Fotosammlung, VF_Alb_44 – VF_Alb_46, VF 21631

A fénykép készítésének időpontja: 1864 körül

26.

A dokumentum forrása: WMV, Fotosammlung, VF_Alb_44 – VF_Alb_46, VF 21633

A fénykép készítésének időpontja: 1864 körül

27.

A dokumentum forrása: WMV, Fotosammlung, VF_Alb_44 – VF_Alb_46, VF 21634

A fénykép készítésének időpontja: 1864 körül

XIII. 6. / Egyéb

1.

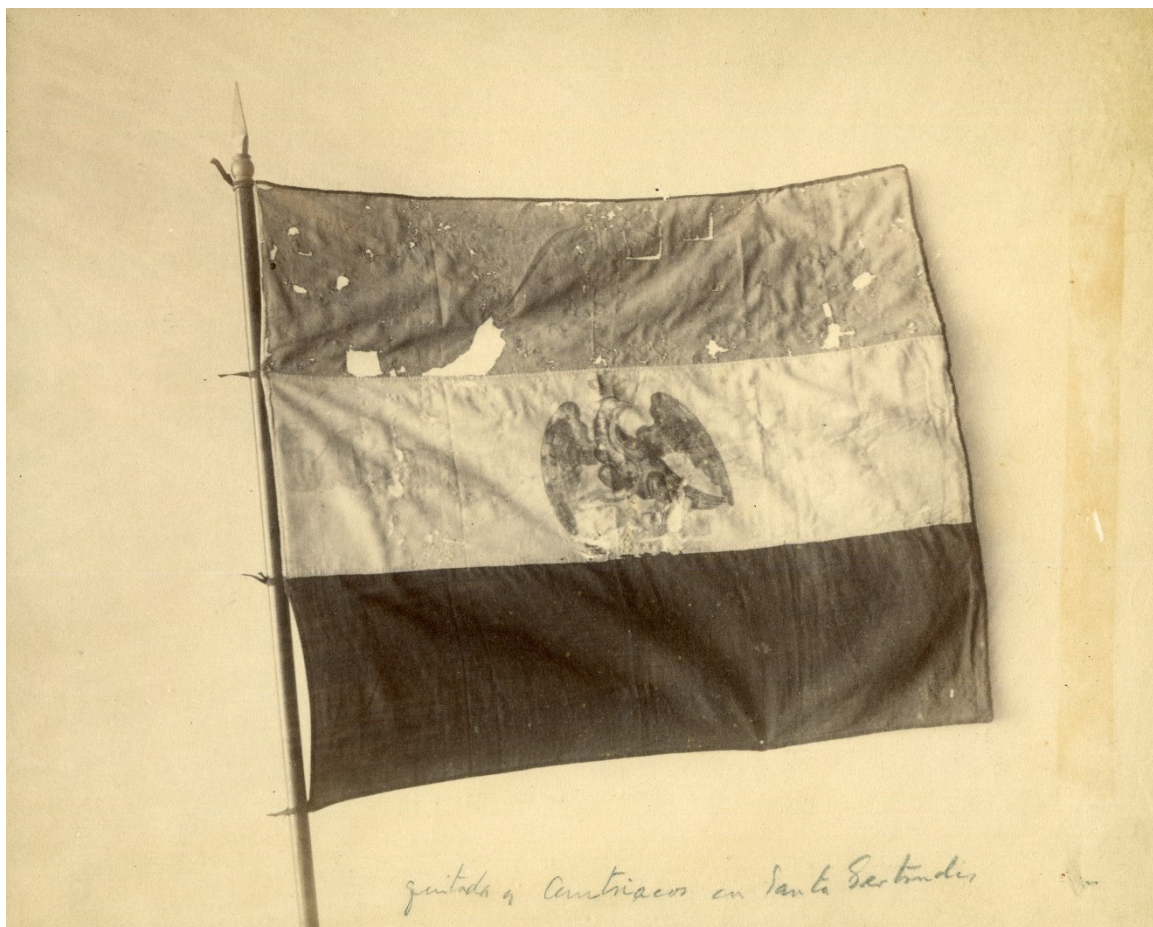
A dokumentum forrása: SINAFO – FN del INAH 77_20140827-134500:424161²³⁵⁶

A fénykép készítésének időpontja:
Egyéb megjegyzés:

1900 körül
A la Carbonera-i csata során Porfirio Diaz seregei
által az osztrák önkéntesektől zsákmányolt ágyúk.

²³⁵⁶ Online ld.: https://mediateca.inah.gob.mx/islandora_74/islandora/object/fotografia%3A6022 (2020. július 15.)

2.

A dokumentum forrása: SINAFO – FN del INAH 77_20140827-134500:420278²³⁵⁷

A fénykép készítésének időpontja: 1865 körül
 Egyéb megjegyzés: A Santa Gertrudis-i csata során az osztrákoktól zsákmányolt császári zászló.

²³⁵⁷ Online ld.: https://mediateca.inah.gob.mx/islandora_74/islandora/object/fotografia%3A362968 (2020. július 15.)

3.

A dokumentum forrása: SINAFO – FN del INAH 77_20140827-134500:451747²³⁵⁸

A fénykép készítésének időpontja: 1865 körül
Egyéb megjegyzés: Habsburg Miksa császár hintója

²³⁵⁸ Online ld.: https://mediateca.inah.gob.mx/islandora_74/islandora/object/fotografia%3A390745 (2020. július 15.)

4.

A dokumentum forrása:

MNHCC 10-444766 76/197

A fénykép készítésének időpontja:

1864–1867 körül

A fénykép készítője:

Valleto y Cía.

Egyéb megjegyzés:

Sarolta császárné és udvarhölgyei

5.

A dokumentum forrása: GRI Special Collections gri_mexico_96_r_141_2²³⁵⁹

A fénykép készítésének időpontja: 1867 június
A fénykép készítője: Aubert, François (1829-1906)
Egyéb megjegyzés: Habsburg Miksa császár kivégzésekor viselt inge.

²³⁵⁹ Online ld.: https://rosettaapp.getty.edu/delivery/DeliveryManagerServlet?dps_pid=IE166100 (2020. július 13.)

6.

A dokumentum forrása: GRI Special Collections gri_mexico_96_r_141_4²³⁶⁰

A fénykép készítésének időpontja: 1867 június
A fénykép készítője: Aubert, François (1829-1906)
Egyéb megjegyzés: Habsburg Miksa bebalzsamozott holtteste.

²³⁶⁰ Online ld.: https://rosettaapp.getty.edu/delivery/DeliveryManagerServlet?dps_pid=IE166460 (2020. július 13.)

7.

A dokumentum forrása: GRI Special Collections gri_mexico_2001_r_8_1²³⁶¹

A fénykép készítésének időpontja:

1867 június

A fénykép készítője:

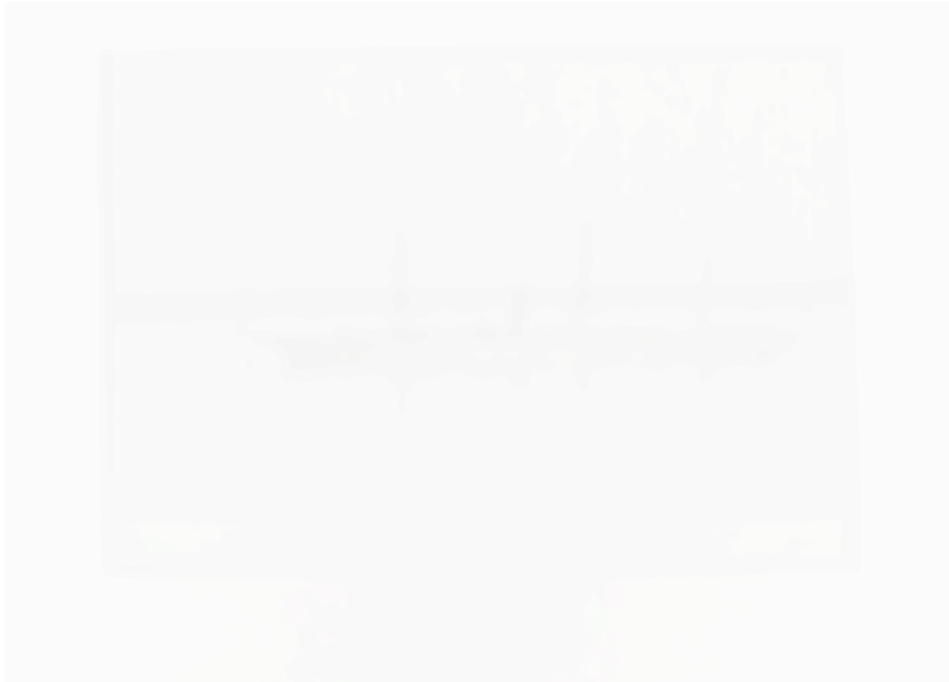
Aubert, François (1829-1906)

Egyéb megjegyzés:

Habsburg Miksa kivégzőosztaga.

²³⁶¹ Online ld.: https://rosettaapp.getty.edu/delivery/DeliveryManagerServlet?dps_pid=IE164930 (2020. július 13.)

9. Floride

A dokumentum forrása: WHI – MRA/KLM; DB. b 10.330.²³⁶²

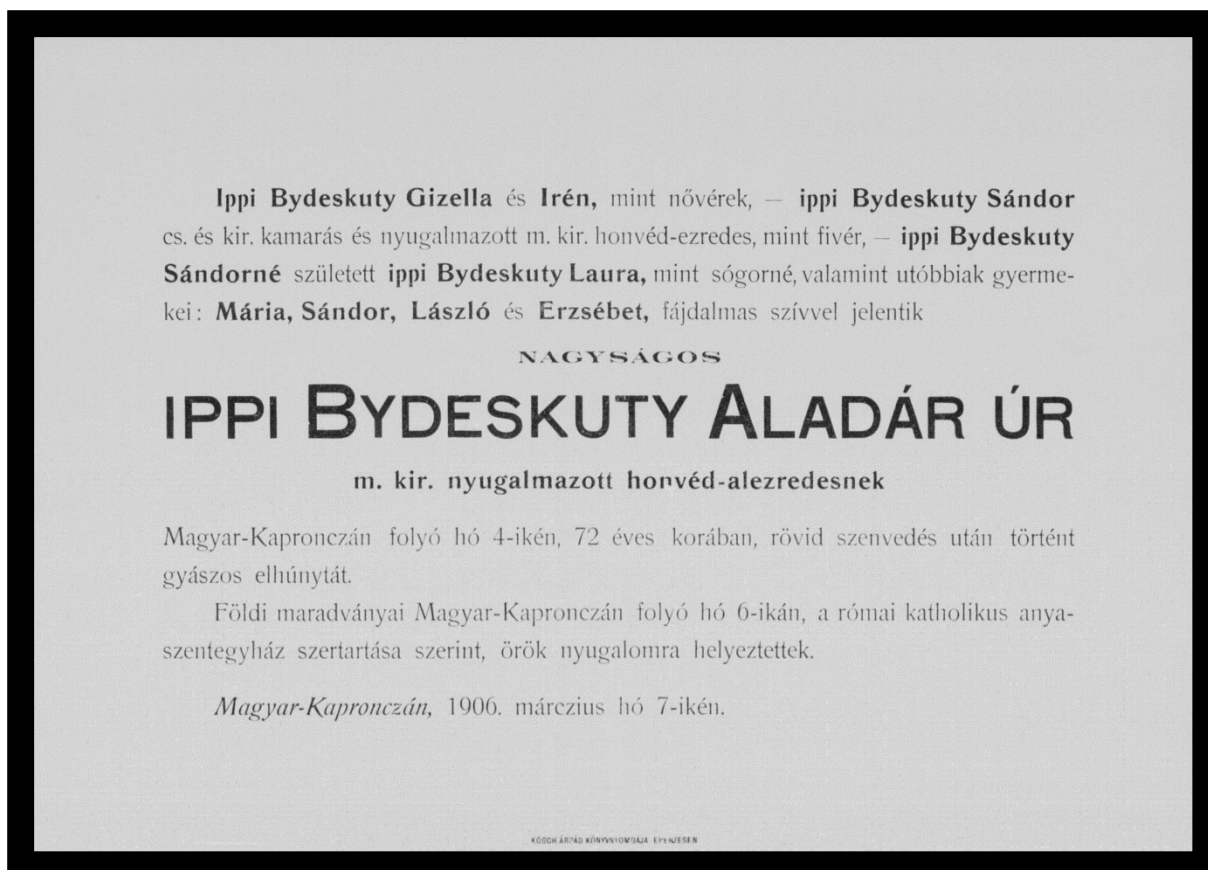
A fénykép készítésének időpontja: nincs adat

²³⁶² A fénykép közzétételéhez közlési engedély szükséges, amivel a disszertáció elkészülésekor még nem rendelkezünk. Az eredeti fotó szabadon kutatható a forrásként feltüntetett gyűjteményben.

XIV. / Egyéb gyűjteményi források

XIII. 1. / Gyászjelentések

XIV. 1. 1. / Bydeskuty Aladár, ippí

A dokumentum forrása: OSZK, Plakát- és Kisnyomtatványtár, Gyászjelentések²³⁶³

²³⁶³ <https://dspace.oszk.hu/handle/20.500.12346/365952#> (2020. december 28.)

XIV. 1. 2. / Bydeskúty Sándor, ippí

Ippi Bydeskúty Sándorné szül. Bydeskúty Laura mint neje, Mária férjezett Boray Sándorné, Sándor, László, Erzsébet mint gyermekek, Irén mint nővér, Boray Sándor mint vő úgy a maguk, valamint a nagyszámu rokonok nevében is mély fájdalomtól megtört szívvel jelentik, hogy felejthetetlen jó férje, szerető édesatyjuk, apósa és rokonuk

Ippi Bydeskúty Sándor

cs. és kir. kamarás, nyug. m. kir. honvéd ezredes, az 1848–49-iki honvéd menház parancsnoka,
a Mexicoi Guadeloupe-rend lovagja, a Mexicoi ezüst érdemkereszt, a katonai hadiérdem stb. stb. tulajdonosa

ez évi május hó 22-én reggeli $\frac{3}{4}$ 8 órakor, életének 72-ik évében, a halotti szentségek ájtatos felvetele mellett, hosszas szenvedés után elhunyt.

A drága halott földi maradványa e hó 24-én délután 4 órakor fog a XVII-es helyőrségi kórházban (I. ker. Alkotás-utca) a róm. kath. egyház szertartása szerint beszenteltetni és a farkasréti katonai temetőben örök nyugalomra helyezettetni.

Az engesztelő szent mise az elhunyt lelki üdvéért e hó 27-én délelőt 9 órakor fog a krisztinavárosi plébániatemplomban a Mindenhatónak bemutatattani.

Budapest, 1913. május hó 22-én.

Áldás emlékére, béke poraira!

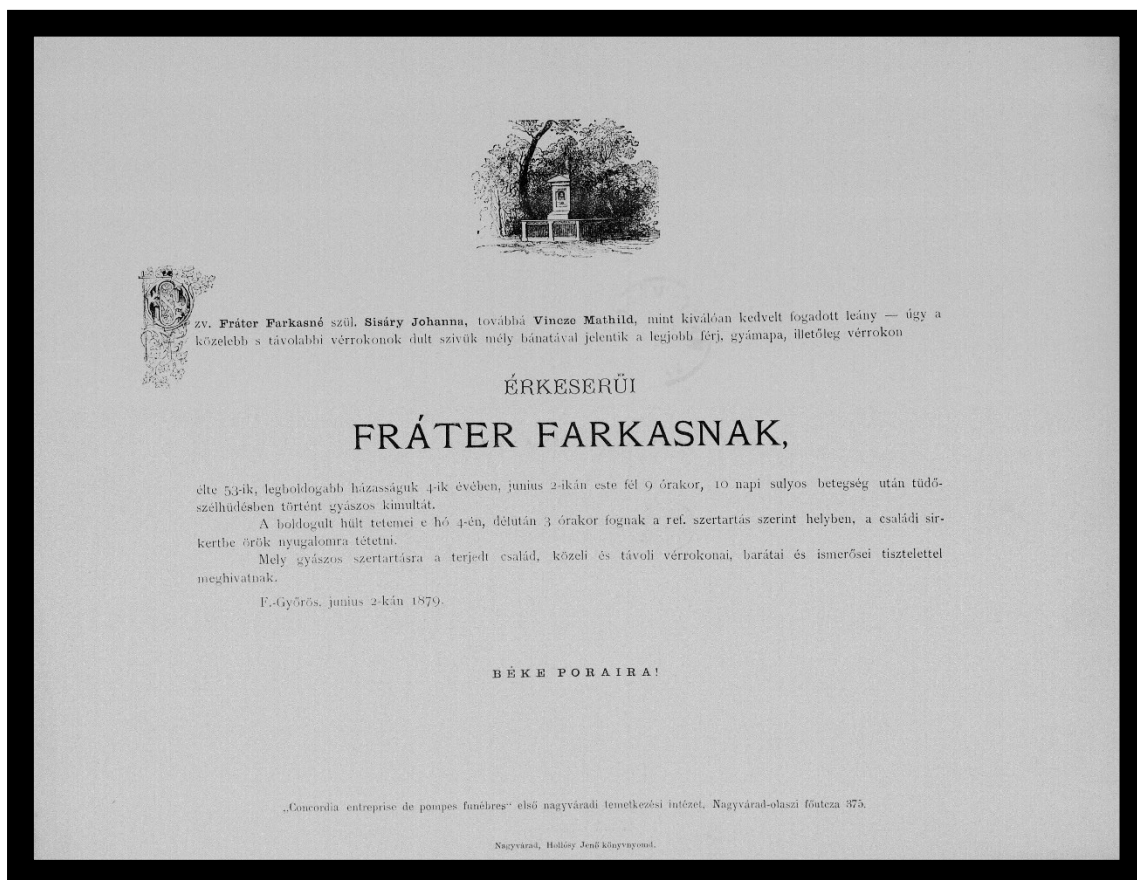
Entreprise des pompes funébres fiókja: I. Krisztina-tér 7 (Telefon 42–99) Buschmann F. Utóda.

A dokumentum forrása:

OSZK, Plakát- és Kisnyomtatványtár, Gyászjelentések²³⁶⁴

²³⁶⁴ <https://dspace.oszk.hu/handle/20.500.12346/365966#> (2020. december 28.)

XIV. 1. 3. / Fráter Farkas, érkeserői

A dokumentum forrása: OSZK, Plakát- és Kisnyomtatványtár, Gyászjelentések²³⁶⁵

²³⁶⁵ <https://dspace.oszk.hu/handle/20.500.12346/246753> (2020. december 28.)

XIV. 1. 4. / Gönczy Lajos

1902 XII-18

73

Gönczy Ludovika és férje Lácza Szabó Jenő, m. á. v. mérnök, saját és gyermekeik László, Irma, Jenő, Lajos, Margit, Kálmán és Irén nevében; Gönczy István, a magyar folyam- és tengerhajózási r.-t. hajógépésze és neje Bóics Irma, saját és gyermekeik Irén és Ilona nevében; Gönczy Irma és férje Mocsári László, m. á. v. állomási főnök, saját és gyermekeik Gyula és Lajos nevében; Gönczy Kálmán kereskedő és neje Spitzer Fanni, saját és gyermekük Lajos nevében; végül, Gönczy Géza, m. á. v. alkalmazott, mélyen szomorodott szívvel jelentik, felejthetetlen atyjuk, apósuk, illetve nagyatyjuknak

GÖNCZY LAJOS

több rendbeli hadi és vitézségi érdem-rendjellel kitüntetett nyugalmazott mexikói kapitánynak
és nyugalmazott m. kir. államvasúti ellenőrnek

élete 65-ik évében, hosszas szenvedés után, 1902. évi december hó 18-án, délután 2 órakor történt gyászos elhunytát.

A boldogultnak hült teteme 1902. évi december 20-án, szombaton, délután 3 és fél órakor fog Kossuth Lajos-sugarút 56. szám alatt a római kath. anyaszentegyház szertartásai szerint beszenteltetni és a rókusi sírkertben örök nyugalomra tétetni.

Az engesztelő szent miseáldozat a boldogult lelki üdvéért 1902. évi december hó 22-én, hétfőn reggel 8 órakor fog a rókusi templomban az Úrnak bemutatattani.

Áldott legyen emléke! Béke lebegjen hantja felett!

A boldogultban nevelőatyját gyászolja: Özv. Konráth Károlyné, szül. Durini Alexandra; testvérüket pedig gyászolják: Gönczy József vasúti raktárnok, Gönczy Antal vendéglős.

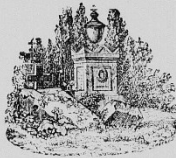

Schnitker Károly, Szeged.

A dokumentum forrása: OSZK, Plakát- és Kisnyomtatványtár, Gyászjelentések²³⁶⁶

²³⁶⁶ <https://dspace.oszk.hu/handle/20.500.12346/275026#> (2020. december 28.)

XIV. 1. 5. / Gruber Károly

Julirtottak mélyen szomorodott szívvel jelentik forrón szeretett férje illetőleg sógor és vő

GRUBER KÁROLY

m. k. honvédkapitány, a katonai érdemeire, a hadi kikiáltás, és a mexikói Guadalupe-rend tulajdonosa

halálát — ki 1876. augusztus 6 án, rövid szenvedés után, élte 43. évében az Urban elszenderült.
A boldogultnak hült tetemei f. hó 8-án délután 4 óraker a sz. Rókus kápolnában fognak
beszenteltetni és a közsírkertben örök nyugalomra tétetni.
Az engesztelő szent mise-aldozat pedig f. hó 9-én, délelőtt 10 óraker fog a sz. Ferenczrendiek
templomában tartatni.
Budapest, 1876. augusztus 7.

Béke hamvaira!

<p><i>Bottik Márton, m. k. honvédkapitány és neje</i></p> <p><i>Bottik Karolina szül. Mollinay mint szülők.</i></p>	<p><i>Gruber Gizella szül. Bottik, mint neje</i></p> <p><i>Gruber Tamás } mint testvérek.</i></p> <p><i>Gruber József }</i></p>
---	---

Die Unterfertigten geben mit betrübtem Herzen Nachricht von dem Ableben ihres vielgeliebten Gatten
resp. Schwagers und Schwiegersonnes

CARL GRUBER,

k. ung. Honvéd-Hauptmann, Besitzer des Mil.-Verdienstkreuzes, der Kriegs-Decoration und des mex. Guadalupe-Ordens,

welcher den 6. August 1876, nach kurzem Leiden, im 43. Lebensjahre, dem Herrn entschlafen ist.
Die irdische Hülle des Verblichenen wird den 8. I. M., Nachmittag 4 Uhr, in der St. Rochus-
Kapelle eingesegnet und im allgemeinen Friedhofe nächst der Kerepescher Linie zur Ruhe bestattet.
Die heil. Seelen-Messe aber den 9. I. M., Früh 10 Uhr, in der Franziskaner-Kirche dem
Herrn dargebracht.
Budapest, den 7. August 1876.

Friede seiner Asche!

<p><i>Martin v. Bottik, k. ung. Honvéd-Haupt- mann sammt Gattin</i></p> <p><i>Caroline v. Bottik geborene Mollinay, als Eltern.</i></p>	<p><i>Gizella Gruber geb. v. Bottik, als Gattin.</i></p> <p><i>Thomas Gruber, } als Brüder.</i></p> <p><i>Josef Gruber, }</i></p>
---	---

„CONCORDIA“ pest-budai temetkezési rendező intézetből Károlyutca 1. és Lipótutca 3. szám.

A dokumentum forrása: OSZK, Plakát- és Kisnyomtatványtár, Gyászjelentések²³⁶⁷

²³⁶⁷ <https://dspace.oszk.hu/handle/20.500.12346/278709#> (2020. december 28.)

XIV. 1. 6. / *László Béla, kászonjakabfalvi*

Özv. géresi Balogh Istvánné szül. kászonjakabfalvi László Anna, egy kiskorú unoka öcsesei: László, Béla és Imre mélyen megszorodott szívvel tudatják úgy saját, mint az összes rokonság nevében — fivére, illetőleg édesatyjuk és rokonuk

Kászonjakabfalvi László Béla

nyug. honvédezzredesnek,

folyó hó 22-én, reggeli 7 órakor, hosszas szenvedés után, élete 57-ik évében történt gyászos elhunytát.

A boldogultnak hült tetemei folyó hó 24-én délután 3 órakor fognak Krisztinaváros, kékgolyó-utca 12. sz. a., a róm.-kath. hitvallás szertartásai szerint beszenteltetni és a vizivárosi katonatemetőben örök nyugalomra kísértetni.

Az engesztelő szent miseáldozat folyó hó 25-én délelőtt 10 órakor fog a ferencendi atyák belvárosi templomában az Urnak bemutattni.

Budapesten, 1890. február hó 22-én.

Áldás és béke poraira!

Entreprise des pompes funèbres (Budapest, kigyó-utca 1.)

A dokumentum forrása: OSZK, Plakát- és Kisnyomtatványtár, Gyászjelentések²³⁶⁸

²³⁶⁸ <https://dspace.oszk.hu/handle/20.500.12346/118274#> (2020. május 19.)

XIV. 1. 7. / Palkovics József

Öz. nyujtói Jancsó Árpádné szül. Palkovics Olga úgy a maga, mint gyermekei Árpád és Éva, mostoha leánya Jancsó Olga nevében mély fájdalommal tudatja, hogy forrón szeretett édes atyja, illetve jó, gondos nagyatyjuk

PALKOVICS JÓZSEF

cs. és kir. nyug. altábornagy, a Lipót-rend lovagkeresztje, a III. oszt vaskorona-rend, a katonai érdemérem, a mexikói guadaloupe-rend, a mexikói érdemérem stb. stb. tulajdonosa

folyó hó 22-én reggel, élete 83. évében váratlanul elhunyt.

A drága elhunyt földi maradványa folyó hó 24-én délután 4 órakor fog a gyászházban (I. ker. Lógody-utca 25.) a róm. kath. egyház szertartása szerint beszenteltetni és a farkasréti katonai temetőben örök nyugalomra helyezettetni.

Az engesztelő szent mise folyó hó 25-én délelőtt 1/2 10 órakor fog a krisztinavárosi plébánia-templomban az Urnak bemutatni.

Budapest, 1916 augusztus hó 22.

Requiescat in pace!

•Kegyelt• Entreprise des pompes funéres, IX. Ferencz-körút 24.
(Telefon: József 49—60. Éjjel is)

Nyomt. Buschmann F. utóda
IV. Ferencz József-rakpart 6-7.

A dokumentum forrása: OSZK, Plakát- és Kisnyomtatványtár, Gyászjelentések²³⁶⁹

²³⁶⁹ <https://dspace.oszk.hu/handle/20.500.12346/452903#> (2020. május 19.)

XIV. 1. 8. /Varjassy Béla

Özv. Varjassy Béláné szül. Heckl Etel mint a megboldogult neje, Lajos, Margitka, Aranka, Etelka és Elemér mint gyermekei, úgy a maguk, mint az alulírottak, valamint az összes rokonok nevében is fájdalomtól megtört szívvel tudatják, hogy a felejthetetlen jó férj, illetve apa, testvér, nagybácsi és rokon

felső- és alsó-eőri VARJASSY BÉLA úr

szolg. kívüli cs. mexikói huszárszázados, a guadalupai Szűz Mária rend tisztje és több vitézségi érem tulajdonosa, szék. főv. államrendőrségi tisztviselő

f. hó 8-án, reggel 7 órakor, életének 70-ik évében, rövid szenvedés után elhunyt.

A megboldogult földi maradványai f. hó 10-én, délután 1/2 4 órakor, fognak a **Kerepesi-ut melletti temető halottas házában** a róm. kath. egyház szertartása szerint beszenteltetni és onnan a központi temetőben örök nyugalomra helyezettetni.

Budapest, 1909 június 9-én.

Nyugodjék békében!

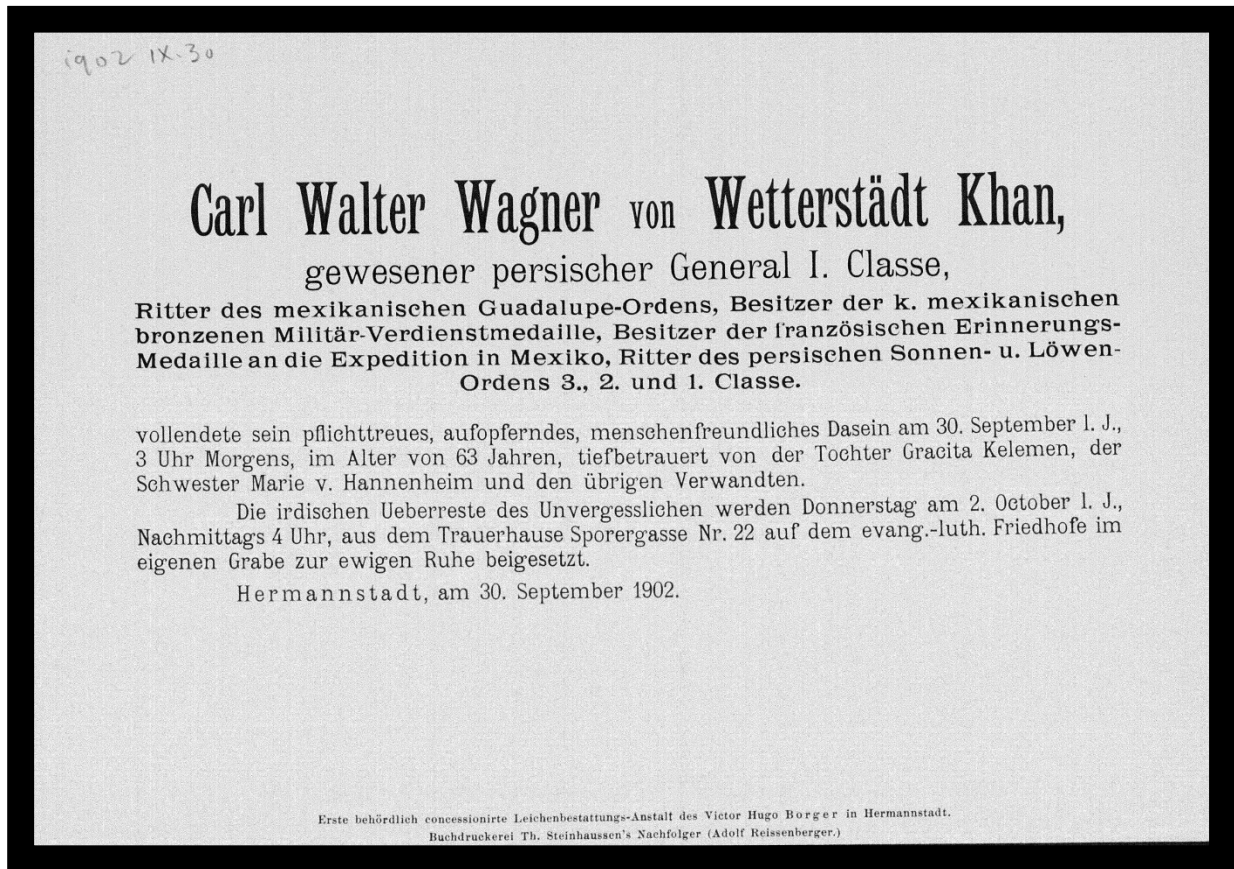
Varjassy Gyula m. kir. nyug. főorvos mint testvére, özv. Varjassy Józsefné mint sógornő, Varjassy Lajos Arad város polgármestere, Varjassy Árpád, kir. tanácsos, tanfelügyelő és neje, Varjassy Ilona, Varjassy Dezső és neje, gávai Gaal Jenő, és neje szül. Varjassy Lenke mint unokaöccseai és unokahugai.

Entreprise des pompes funéres Podlussanyi Jenő temetkezési vállalata Budapest, VII., Dohány-u. 100. Telefon 53-70. Hell Luther-u. 4

A dokumentum forrása: OSZK, Plakát- és Kisnyomtatványtár, Gyászjelentések²³⁷⁰

²³⁷⁰ <https://dspace.oszk.hu/handle/20.500.12346/595200#> (2020. május 19.)

XIV. 1. 10. / *Wágner Károly, wetterstädti*

A dokumentum forrása: OSZK, Plakát- és Kisnyomtatványtár, Gyászjelentések²³⁷¹

²³⁷¹ <https://dspace.oszk.hu/handle/20.500.12346/634510#> (2020. május 19.)

XIV. 2. / Plakátok

1.

Fölhivás

a

mexicoi csász. hadiszolgálatba való önkéntes belépésre.

A mexicói császári önkéntes-esapatba minden keresztény-valásbeli oly egyének vétetnek fel, kik katona-kötelezettségüknek eleget tettek, vagy ez alá törvény szerint többé már nem tartoznak, és kik nőtlenek, vagy gyermektelen özvegyek, és a 40 éves kort még meg nem haladták.

A felpénz a gyalogság számára 25 frt, a lovasság részére 30 frt, a műszaki csapatok számára 35—40 frtban, a szolgálati idő pedig 6 évre állapított meg, mely időnek elteltével a legénységnek, vagy a hazájában ingyenes visszaszállítás, vagy Mexicóban földbirtok adományozás biztosítottik.

Bővebb értesítést a beszállásolási hivatalban (Barátok-tere 8. sz.) nyerhetni.

Pest, 1864. augusztus 31-én.

A főkapitányság.

Aufruf

zum

freiwilligen Eintritt in kais. mexikanische Kriegsdienste.

Für das kaiserlich mexikanische Freiwilligen-Corps werden Individuen aller christlichen Konfessionen angenommen, welche ihre Militärdienstpflicht bereits erfüllt haben, oder derselben geseßlich nicht mehr unterliegen, — dieselben müssen jedoch ledig oder kinderlose Wittwer und nicht über 40 Jahre alt sein.

Das Handgeld ist für die Infanterie auf 25 fl., für Cavallerie auf 30 fl., für technische Truppen auf 35—40 fl. und die Capitulationszeit auf 6 Jahre bestimmt, nach deren Ablauf der Mannschaft entweder die kostenfreie Rückkehr in das Vaterland oder die Betheilung mit Grundbesitz in Mexico zugesichert ist.

Nähere Auskünfte werden im städtischen Bequartirungsamte (Franziskanerplatz Nr. 8) erteilt.

Pest, am 31. August 1864.

Die Stadthauptmannschaft.

Pest, 1864. Augusztus 31-én. Magyar Kir. Honvédelmi Minisztérium. Pest, 4. sz. 73. 162.

A dokumentum forrása:

HTM Plakát- és aprónyomtatványtár 73.162.1/Nbt; Közli még: BOBAY 2017. 291.

2.

Hirdetmény.

Ö cs. kir. apost. Felsége legmagasabb engedélyével a Mexicoi csász. hadseregben szolgáló „ostrák önkéntesek csapat”ja kiegészítésére a több évekre és több ezer emberekre adott toborzási engedély, következő feltételek alatt Hirdettetik, az az:

1-ször. A gyalogság (vagy vadászok) 25 ftos o.é.	}	foglaló pénzet kaphak.
„ A lovasság (főképen huszár) 30 ftos o.é.		
„ A tüzér és hidászok . . . 35 ftos o.é.		

Ezen foglaló pénzből tíz forint az eskü letéves napon, és a többi Laibach Városba ahol ki-ki ruháztatik, kezükre fizetve leszén.

2-ször. Ezen önkéntes csapatok alakulásba csak oly egyének vehetnek részt, és vételhetnek fel, kik a cs. kir. hadseregben töltendő szolgálati kötelezettségnek már megfelelték, — vagy annak többé törvény szerint alávetve nincsenek, és ezt Hatóságilag bebizonyítják, továbbá a 27-iktől egész 40. évekig éró kort túl nem lépték, és egészséges állapotba, — nőtelen; vagy gyermek-nélkül özvegy állásban vagynak.

3-ször. A csász. Mexicoi hadsereg szolgálati ideje, a belépési nap-tól számítandó **csak hat évekre! terjed**, melyeknek betöltése után, mindenkinek szabad választásába fog állni Mexiocoba 15—20 vagy 30 hold jó fundussal megajándékozva telepedni, vagy az állam költségén Európába és hazájáig visszautazni, mely esetben ismét a beállításakor kapot foglaló pénz summával megajándékoztatni, és öltözve elbocsátatni fog.

4-szer. Mind azon egyének kik már a cs. kir. ostra hadseregbe kiszolgáltak és altisztek-kép elbocsájtattak, azok ismét ugyanazon altiszti rangban és fizetésben (egészséges állapotjukat feltételezve) felvétetnek Absidjuk felmutatása mellett.

Végkép hirdettetik hogy toborzó helytül a had-kiegészítési-kerületek állomásai *Mexico* (Ergänzungs-Bezirks-Commando zu *Ofen*) tüzetek ki, és a válnakozni szándéklók siessenek magokat a nevezett parancsnokságnál bejelenteni.

Kelt 1866-ki April hóban

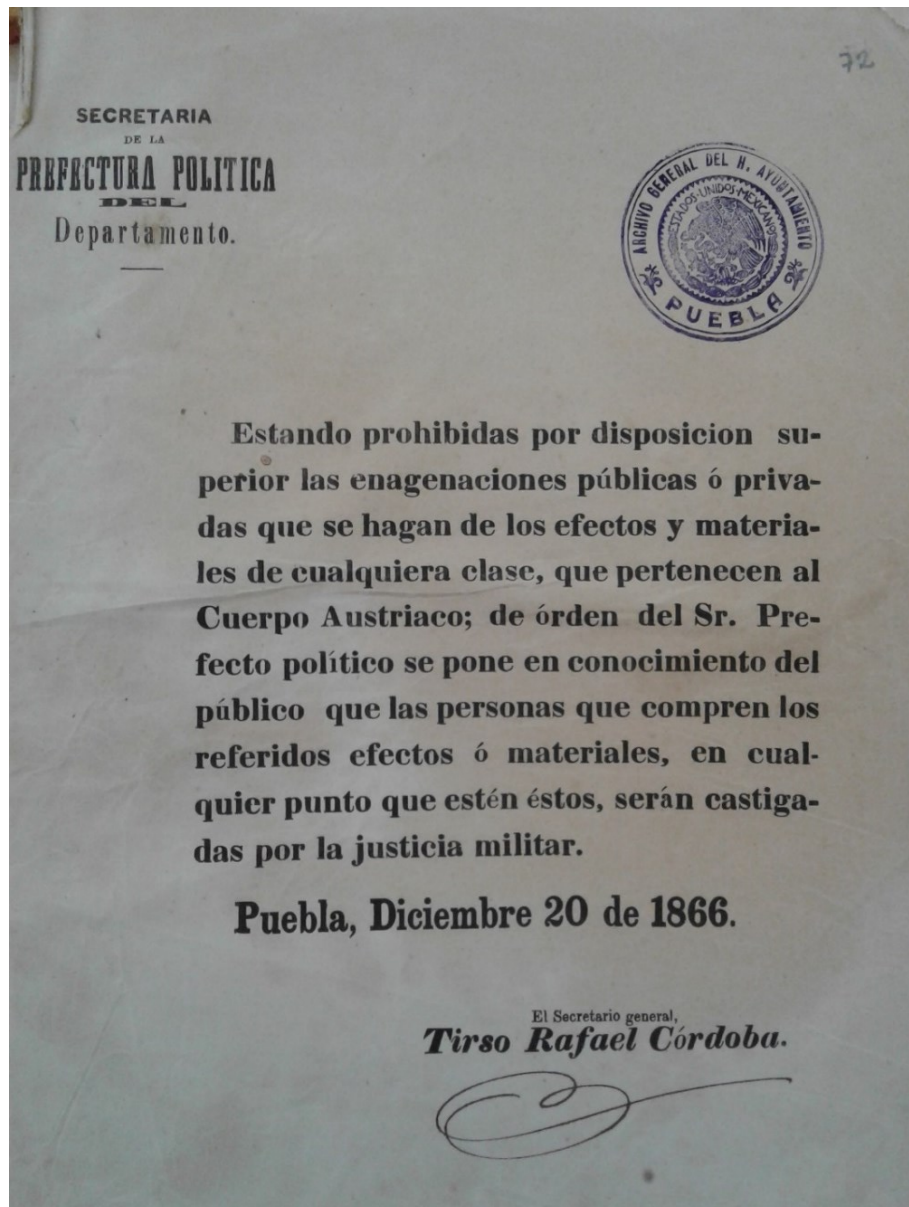
Hirdette
a csász. Mexicoi hadsereg ost.
parancsnoksága Bécsben.

Budán 1866. Nyom. Bagó Mártonnál.

A dokumentum forrása:

HTM Plakát- és aprónyomtatványtár 73.163.1/Nbt; Közli még: BOBAY 2017. 292.

3.

A dokumentum forrása:

AHM – P, Leyes y Decretos, Vol. 27. f. 72.

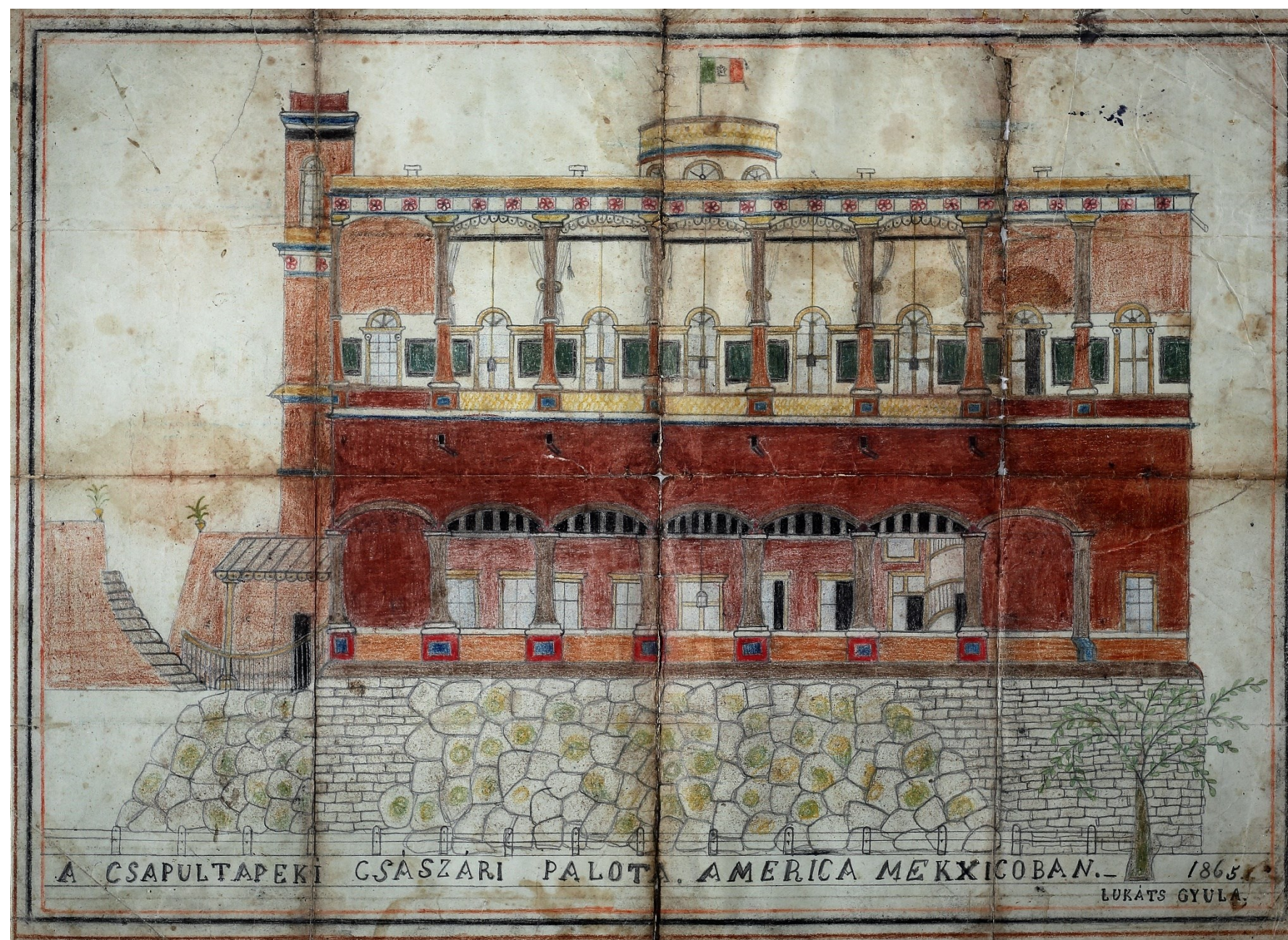
XIV. 3. / Rajzok
XIV. 3. 1. / Címer tervezet

A dokumentum forrása:

WMRC – FL – WRCSC&A, Charlotte and Maximilian
Collection, 1846-1927 MS 356, Box 1., Folder 18.

XIV. 3. .2 / Lukács Gyula rajza a Chapultepec-i császár nyári palotáról

A dokumentum forrása: BTM KM, H 208-97, Nagy László hagyatéka, Lukács Gyula naplója.; Közli még: PERÉNYI 2008.²³⁷²

Egyéb megjegyzés: A rajz készítője Lukács Gyula a naplója alapján 1866-ban járt először Mexikóvárosba. Az 1865-ös évszám alapján felvetődik a kérdés, hogy esetleg az alkotó naplójában nem pontosak az adatok, vagy esetleg annak az eshetősége is felmerül, hogy a magyar önkéntes egy fénykép alapján rajzolta meg a nyári császári palotát.

²³⁷² PERÉNYI Roland: *Egy önkéntes naplója Miksa császár mexikói kalandjáról (forrásközlés)*
http://socialhistories.blog.hu/2008/11/29/egy_onkentenes_naploja_miksa_csaszar_mexikoi_kalandjarol
 (2020. december 4.)

XIV. 3. 3. / Ismeretlen művész rajza Habsburg Miksa querétarói fogságáról

a.

A dokumentum forrása:

WMRC – FL – WRCSC&A, Charlotte and Maximilian
Collection, 1846-1927 MS 356, Box 1., Folder 18.

b.

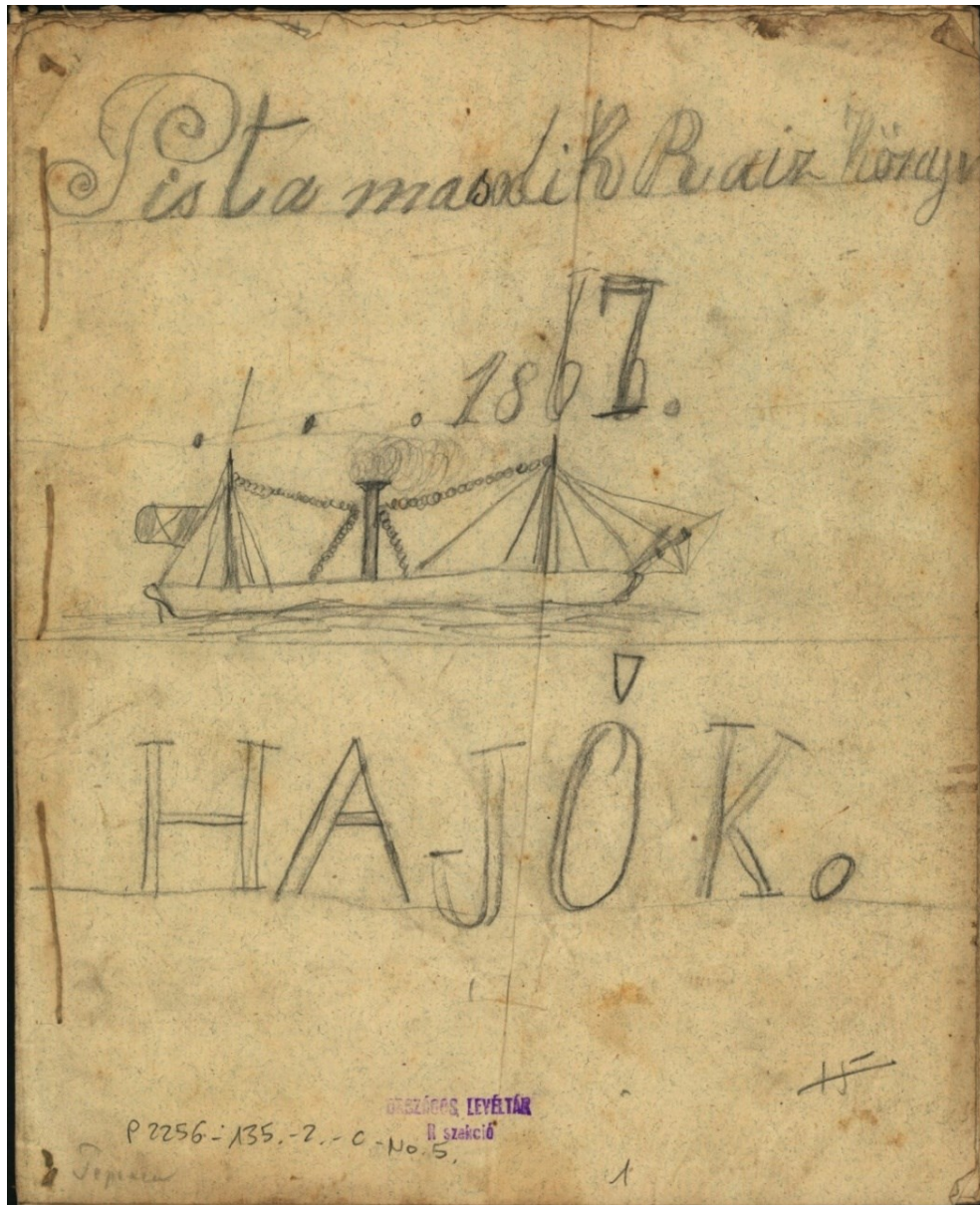

A dokumentum forrása:

WMRC – FL – WRCSC&A, Charlotte and Maximilian
Collection, 1846-1927 MS 356, Box 1., Folder 18.

XIV. 3. 4. / Wickenburg István (1859–1931) gyerekrajzai

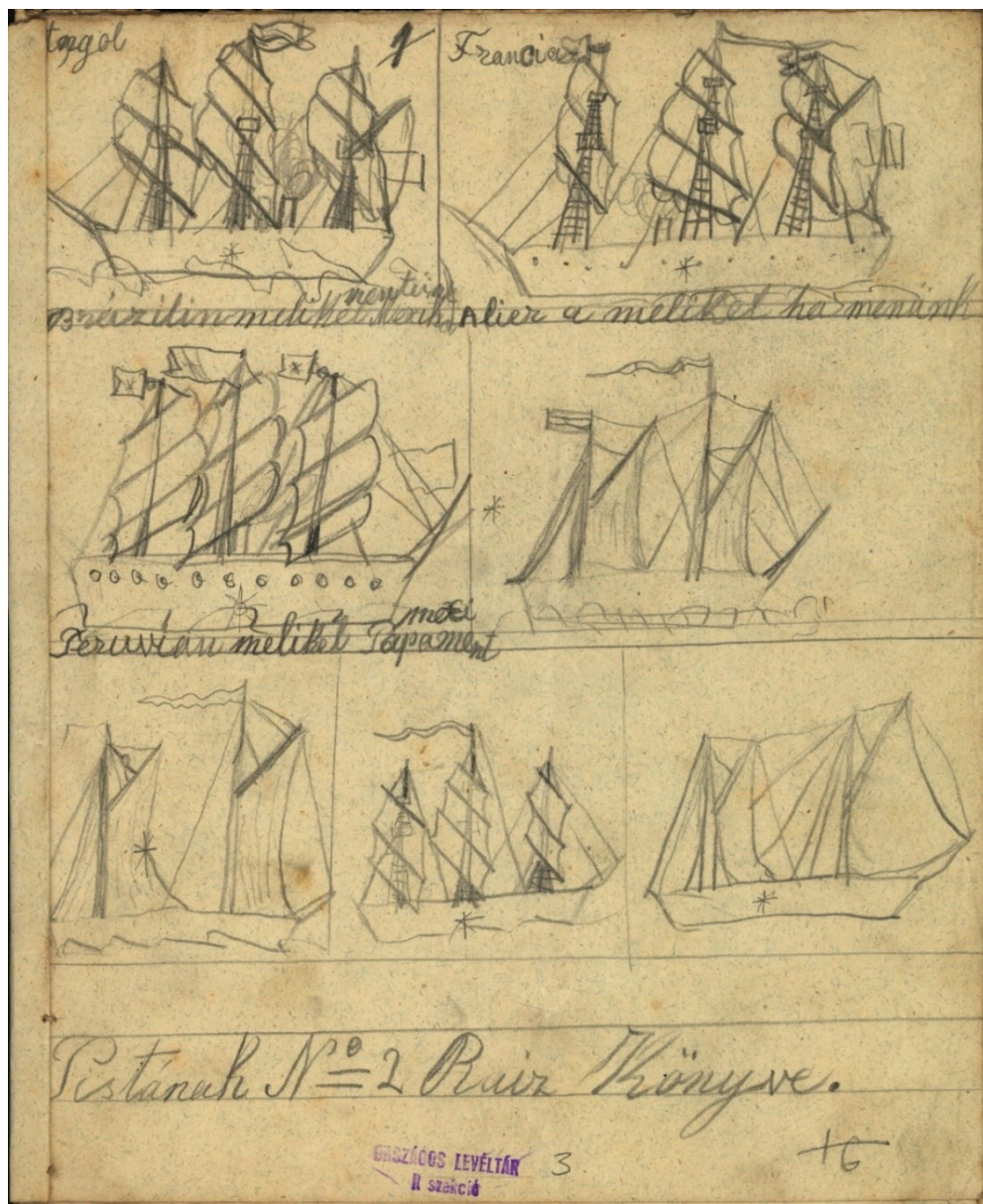
a,

A dokumentum forrása: MNL OL, P 256, Wickenburg István iratai, 1840–1954

A rajz készítésének időpontja: 1865–1867
 A rajz készítője: Wickenburg István (1859–1931)

b,

A dokumentum forrása:

MNL OL, P 256, Wickenburg István iratai, 1840–1954

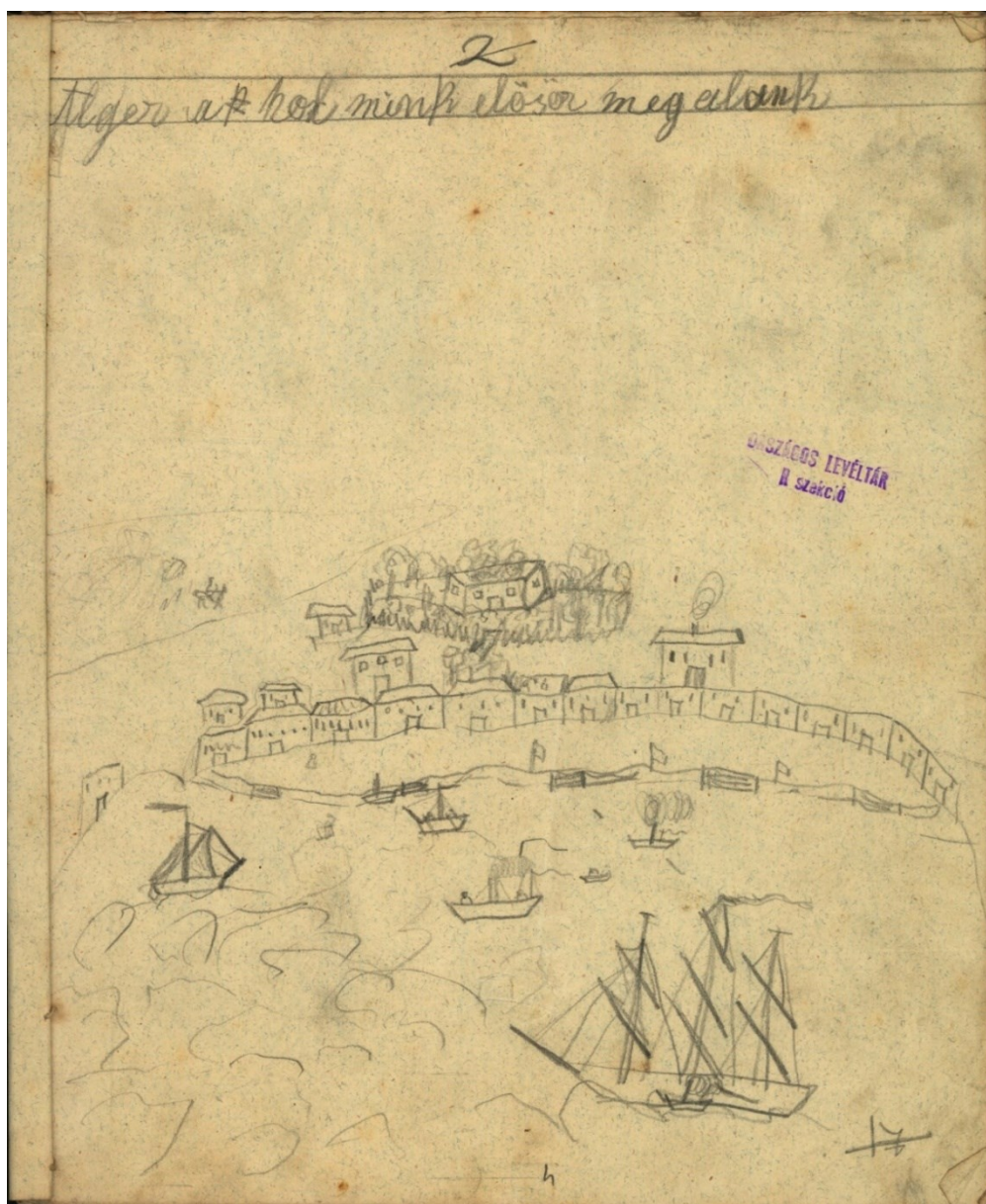
A rajz készítésének időpontja:

1865–1867

A rajz készítője:

Wickenburg István (1859–1931)

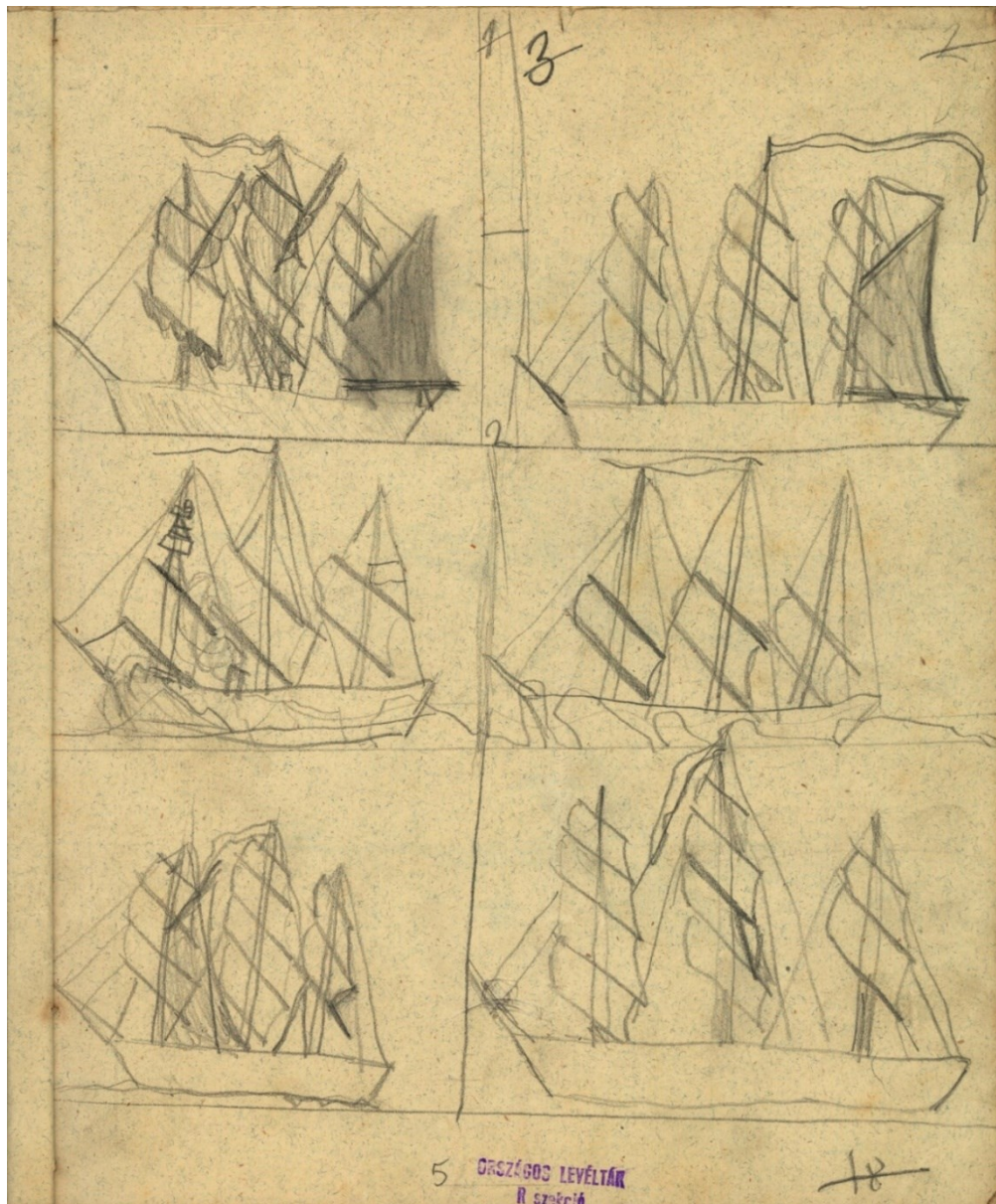
c,

A dokumentum forrása: MNL OL, P 256, Wickenburg István iratai, 1840–1954

A rajz készítésének időpontja: 1865–1867
 A rajz készítője: Wickenburg István (1859–1931)

d,

A dokumentum forrása: MNL OL, P 256, Wickenburg István iratai, 1840–1954

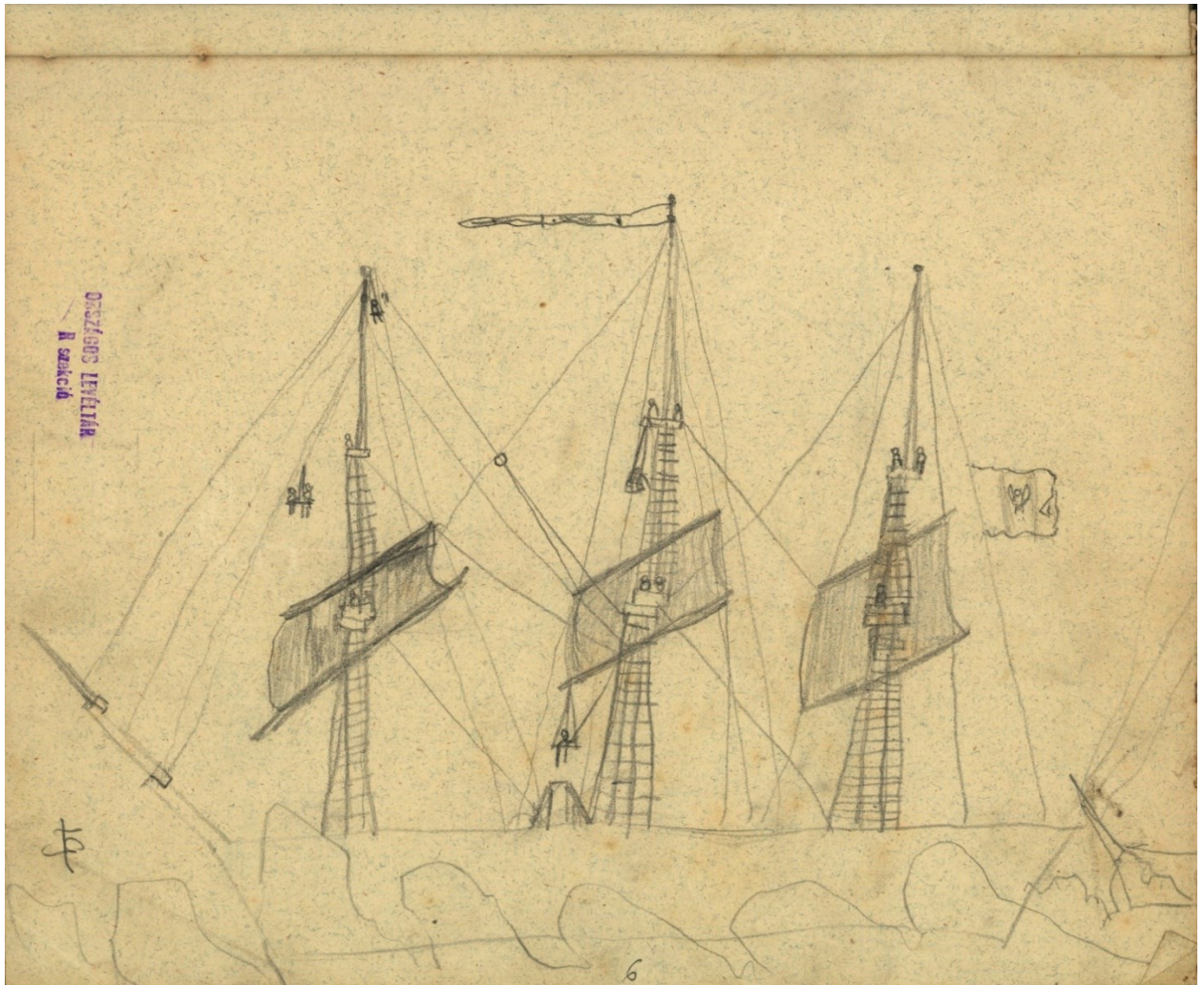
A rajz készítésének időpontja:

1865–1867

A rajz készítője:

Wickenburg István (1859–1931)

e,

A dokumentum forrása: MNL OL, P 256, Wickenburg István iratai, 1840–1954

A rajz készítésének időpontja:

1865–1867

A rajz készítője:

Wickenburg István (1859–1931)

f,

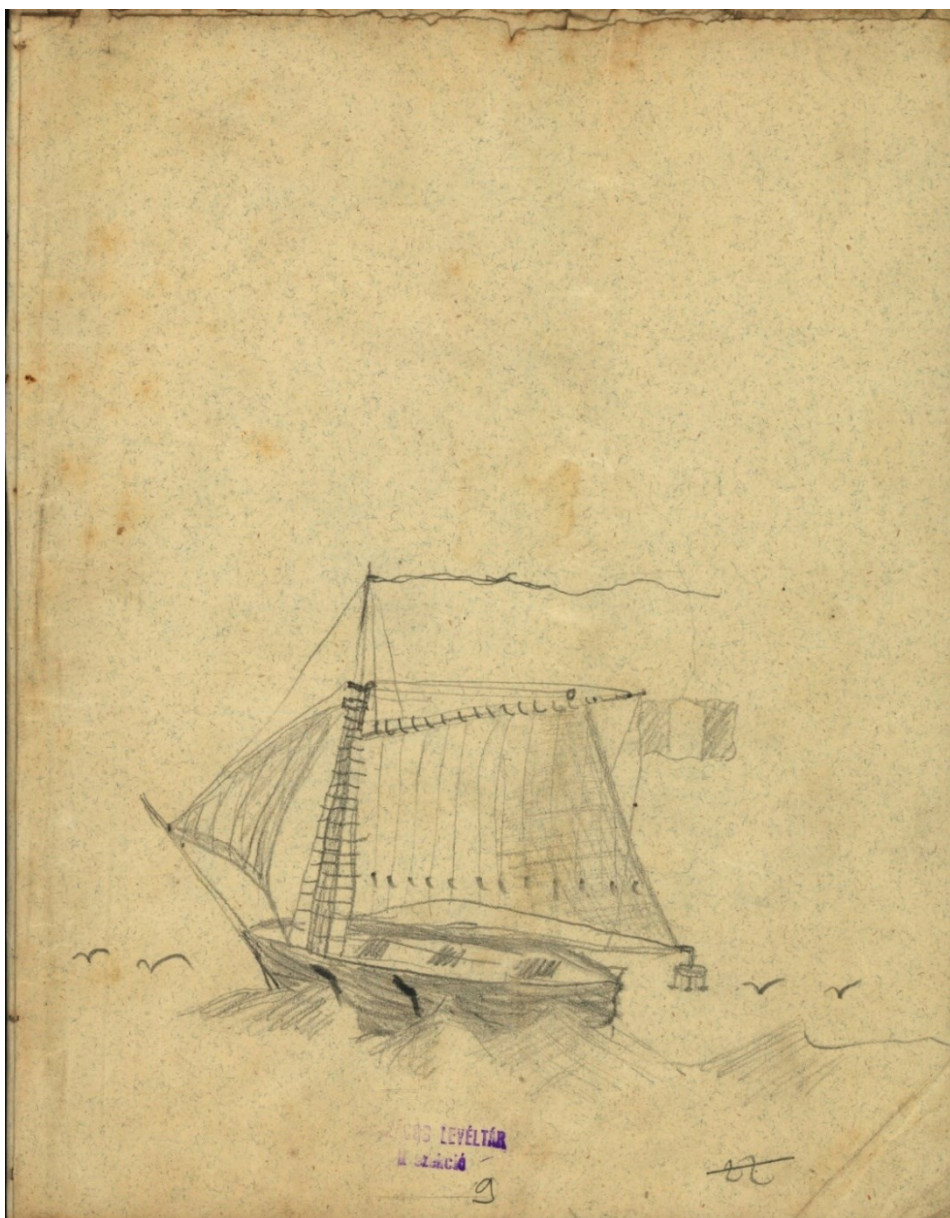

A dokumentum forrása: MNL OL, P 256, Wickenburg István iratai, 1840–1954

A rajz készítésének időpontja:
A rajz készítője:

1865–1867
Wickenburg István (1859–1931)

g,

A dokumentum forrása: MNL OL, P 256, Wickenburg István iratai, 1840–1954

A rajz készítésének időpontja: 1865–1867
 A rajz készítője: Wickenburg István (1859–1931)

XIV. 3. 5. / Puebla

A dokumentum forrása: GRI Special Collections 93.R.20²³⁷³

A fénykép készítésének időpontja: 1864–1867
A rajz készítője: Falconnet, Louis

²³⁷³ Online ld.: https://rosettaapp.getty.edu/delivery/DeliveryManagerServlet?dps_pid=IE503976 (2020. július 13.)

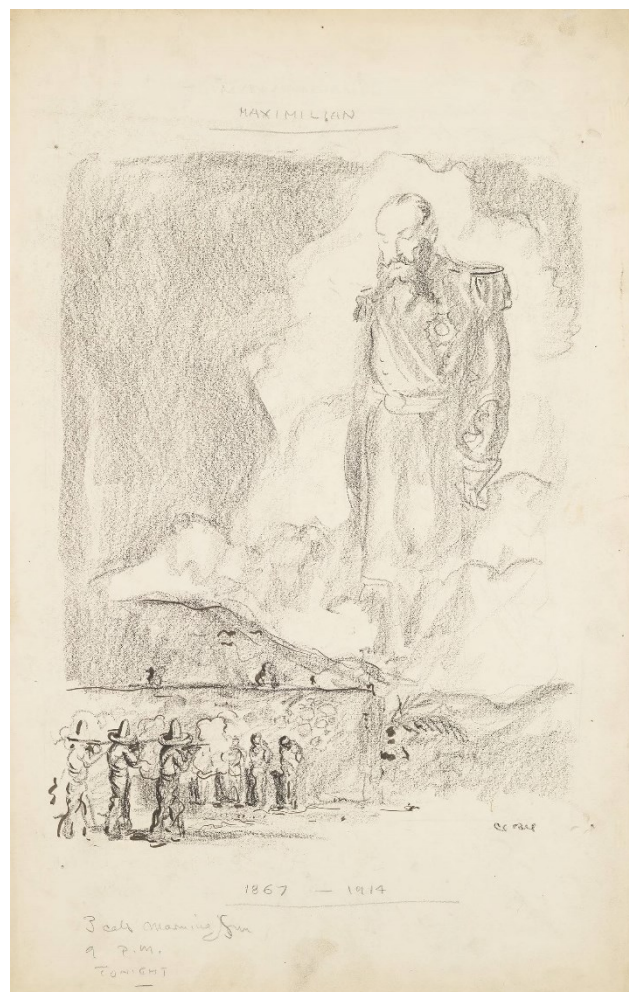
XIV. 3. 6. / Mexikóváros

A dokumentum forrása: GRI Special Collections 93.R.20²³⁷⁴

A fénykép készítésének időpontja:	1864–1867
A fénykép készítője:	Falconnet, Louis
A fénykép mérete:	20 x 30 cm
Egyéb megjegyzés:	Mexikóváros, Alameda, Promenád

²³⁷⁴ Online ld.: https://rosettaapp.getty.edu/delivery/DeliveryManagerServlet?dps_pid=IE503976 (2020. július 13.)

XIV. 3. 7. / Miksa császár kivégzése

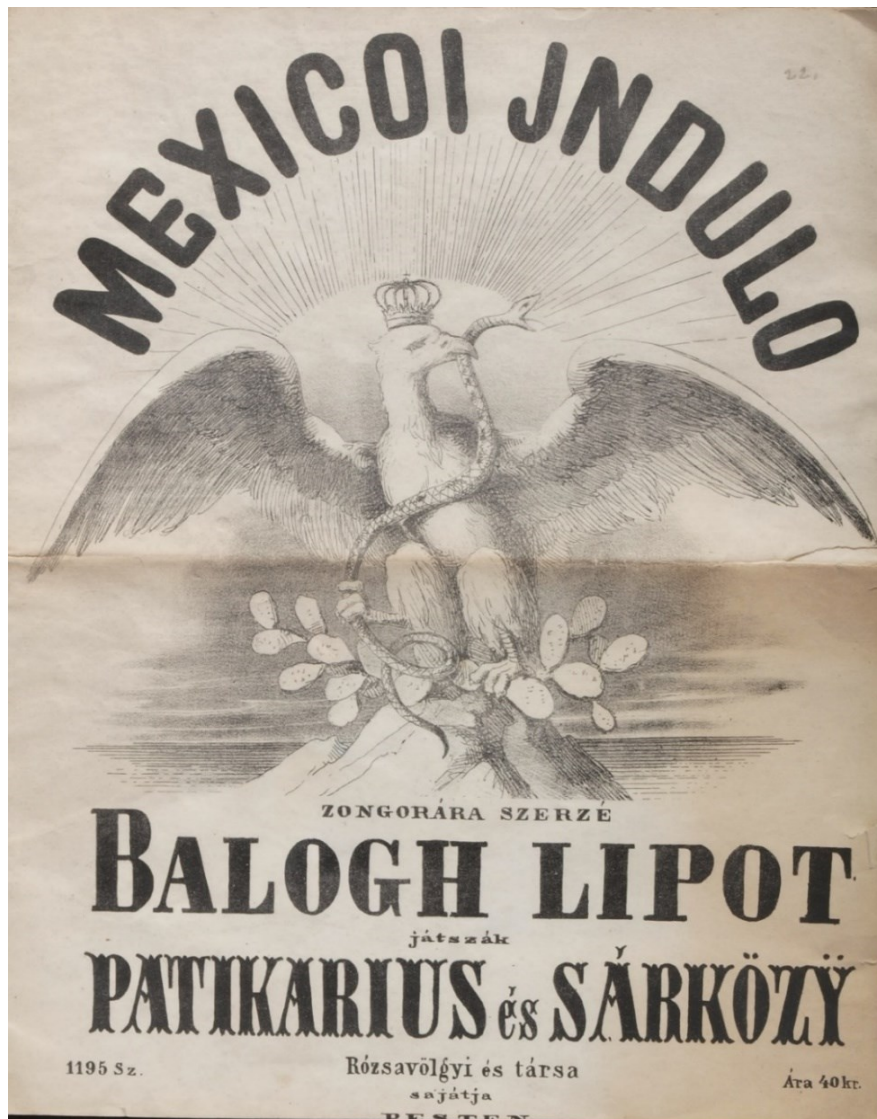
A dokumentum forrása: SMU DeGolyer Library ag2014_0005_art_cesare_16_maxi-
million²³⁷⁵

A fénykép készítésének időpontja: 1914
A fénykép készítője: Cesare, Oscar Edward (1885-1948)
Egyéb megjegyzés: Miksa császár és tábornokai kivégzése.

²³⁷⁵ Online ld.: <http://digitalcollections.smu.edu/cdm/singleitem/collection/pw1/id/55/rec/61> https://rosetta-app.getty.edu/delivery/DeliveryManagerServlet?dps_pid=IE166365 (2020. július 13.)

XIV. 4. / Kottafüzet borítók

1.

A dokumentum forrása:

HTM Könyvgyűjtemény; Közli még: BOBAY 2017. 289.

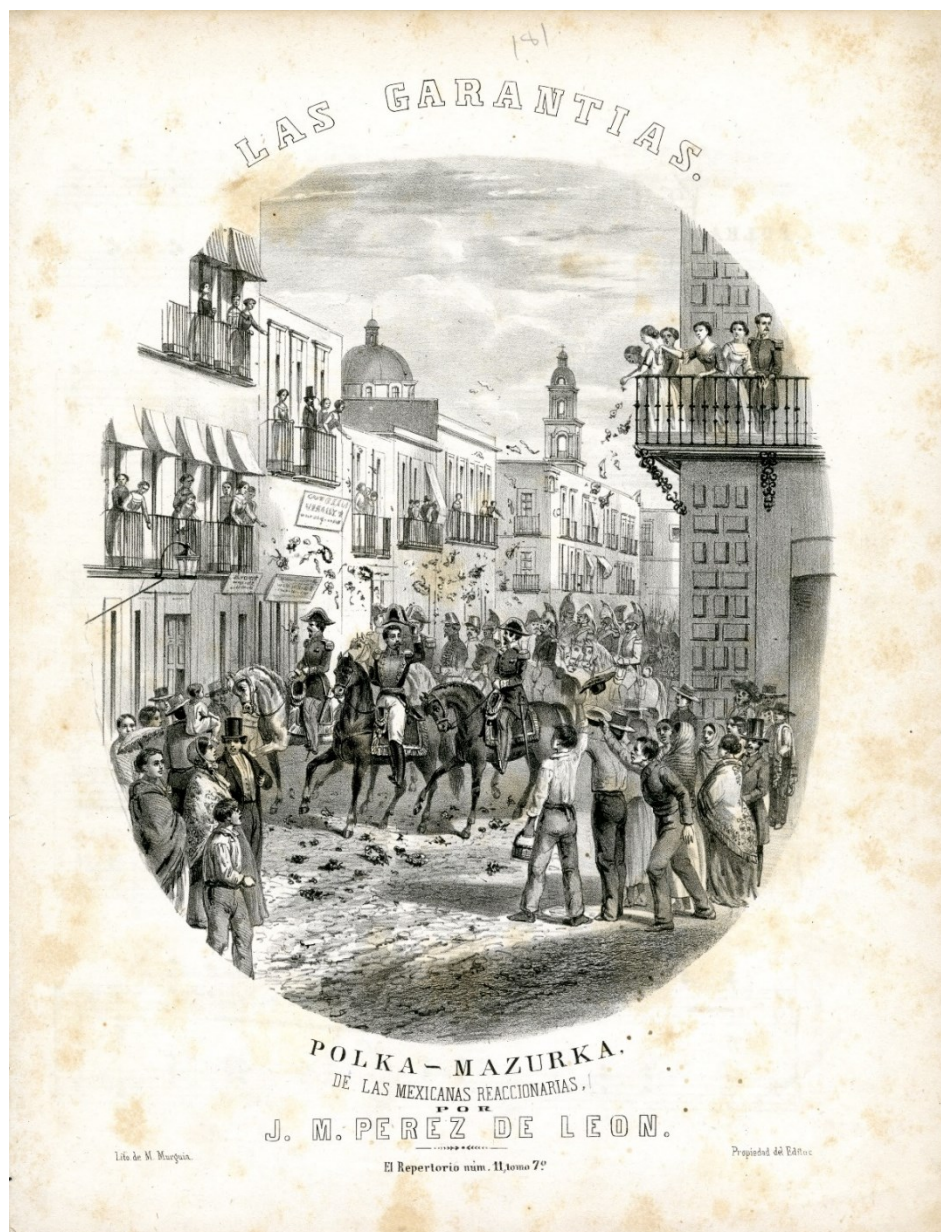
2.

A dokumentum forrása:

WMRC – FL – WRCSC&A, Charlotte and Maximilian
Collection, 1846-1927 MS 356, Box 7. #182

3.

A dokumentum forrása:

WMRC – FL – WRCSC&A, Charlotte and Maximilian
Collection, 1846-1927 MS 356, Box 7. #181

4.

A dokumentum forrása:

WMRC – FL – WRCSC&A, Charlotte and Maximilian
Collection, 1846-1927 MS 356, Box 7. #188

5.

A dokumentum forrása:

WMRC – FL – WRCSC&A, Charlotte and Maximilian
Collection, 1846-1927 MS 356, Box 7. #184

6.

A dokumentum forrása:

WMRC – FL – WRCSC&A, Charlotte and Maximilian
Collection, 1846-1927 MS 356, Box 7. #183

XIV. 4. / Térképek

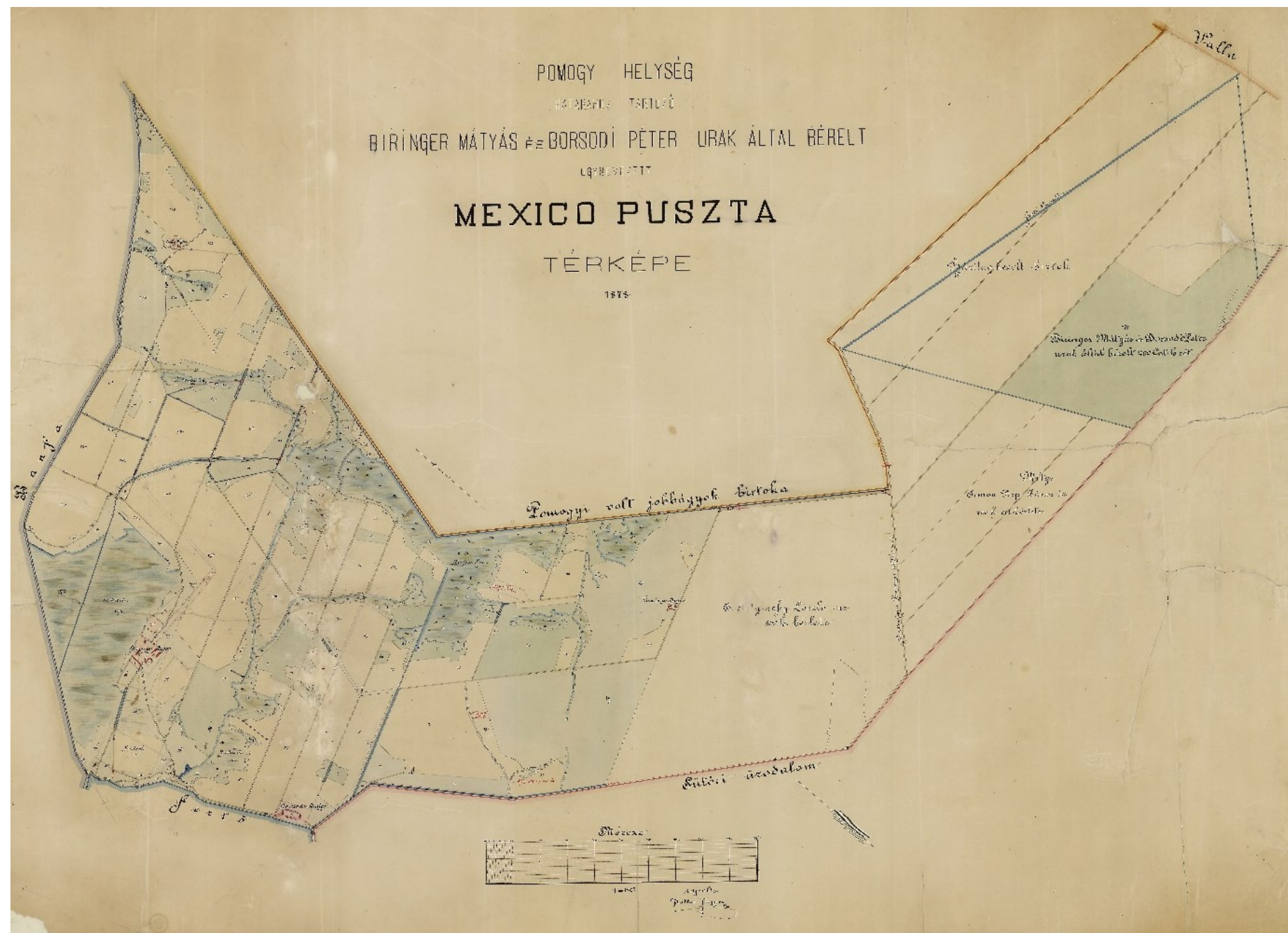
1.

A dokumentum forrása: HT D.a.120.1.; Közli még: BOBAY 2017. 288.

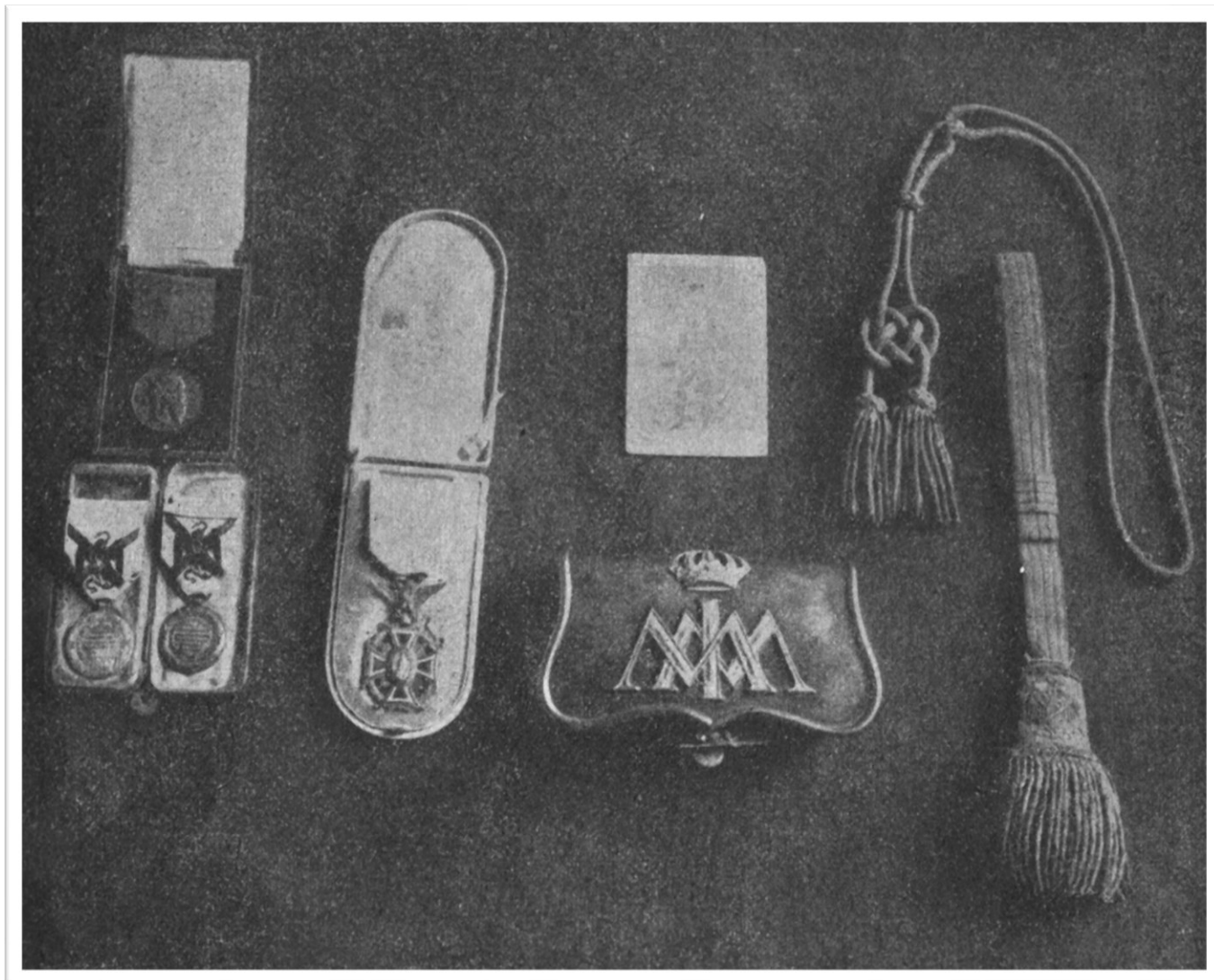
A térkép készítésének időpontja: 1862

2.

A dokumentum forrása: MNL OL S 16 No 499

A térkép készítésének időpontja: 1878

*XV. / Múzeumi emléktárgyak**XV. 1. 1. / „Palkovics József altábornagy ereklyéi” (Hadtörténeti Múzeum, 1926)*

A dokumentum forrása: THURNER 1926. 31.

A fénykép készítésének időpontja:
Egyéb megjegyzés:

1926
„Palkovics József altábornagy ereklyéi”

XV. 1. 2. / A mexikói kaland emléktárgyai a budapesti Hadtörténeti Múzeumban, napjainkban

Fotó: Szikits Péter

Fotó: Szikits Péter

Fotó: Szikits Péter

Fotó: Szikits Péter

Fotó: Szikits Péter

Fotó: Szikits Péter

XV. 1. 2. / Kállay Gyűjtemény

1.

Kállay Gyűjtemény²³⁷⁶

Készítés időpontja:
Egyéb megjegyzés:

1868.
Verőő I. Miksa mexikói császár arcképével.

²³⁷⁶ https://mandadb.hu/tetel/303828/I_Miksa_csaszar (2021. 01. 12.)

2.

Kállay Gyűjtemény²³⁷⁷

Készítés időpontja:
Egyéb megjegyzés:

1868.
Verőtő I. Miksa mexikói császár arcképével.

²³⁷⁷ https://mandadb.hu/tetel/303828/I_Miksa_csaszar (2021. 01. 12.)

XVI. / Illusztrációk

XVI. 1. / Egyenruhák

XVI. 1. 1. / Hendrik Jacobus Vinkhuijzen

A dokumentum forrása: NYPL b14896507²³⁷⁸

²³⁷⁸ <https://digitalcollections.nypl.org/items/510d47d9-80e7-a3d9-e040-e00a18064a99> (2020. december 29.)

b,

Mexiko.

Offizier in Parade. Offizier in kleiner Uniform. Grenadier feldmarschmässig.

Grenadier in Mantel und überzogenen Hut. Hornist der Voltigeure. Voltigeur in Parade.

Belgisches Hilfskorps.

1864—1867.

Das Hilfskorps, das für den unglücklichen Kaiser Maximilian 1864 in Belgien, der Heimat seiner Gemahlin Charlotte, errichtet wurde, bestand aus 2 Bataillonen zu je 6 Kompagnien und zwar einem Grenadier-Bataillon »Imperatrice« und einem Voltigeur-Bataillon »Roi des Belges«. Die Abzeichen der Grenadiere (Litzen, Vorstösse) waren scharlachrot, die der Voltigeure grün. Spielzeuge weiss. Im Felde wurde eine Mütze mit weissen Bezuge und Nackenschutz getragen. Mäntel, Gamaschen, Wadensstücke, Lederzeug u. s. w. waren ganz nach französischem Muster gefertigt. Zur Parade trugen Grenadiere wie Voltigeure auf den Hüften Hahnenscharbüchse.

A dokumentum forrása: *The Mexican Adventure or: The Phantom Crown*²³⁷⁹

²³⁷⁹ *The Mexican Adventure or: The Phantom Crown*
<http://gisby.info/maxbelge.htm>
 (2020. július 15.)

c,

Mexiko.

Lancero vom Regiment der Kaiserin. Cazador a caballo
 Artillerie-Unteroffizier. (reitender Jäger) 8. Kavallerie-Rgt.
 Cazador (Jäger) vom 3. Batallion. Guardia rurale von Queretaro.
 Kaiserlich Mexikanische National-Armee II.
 1867.

A dokumentum forrása: *The Mexican Adventure or: The Phantom Crown*²³⁸⁰

²³⁸⁰ *The Mexican Adventure or: The Phantom Crown*
<http://gisby.info/maximperial.htm>
 (2020. július 15.)

XVI. 1. 3. / Verlag v. L. T. Neumann

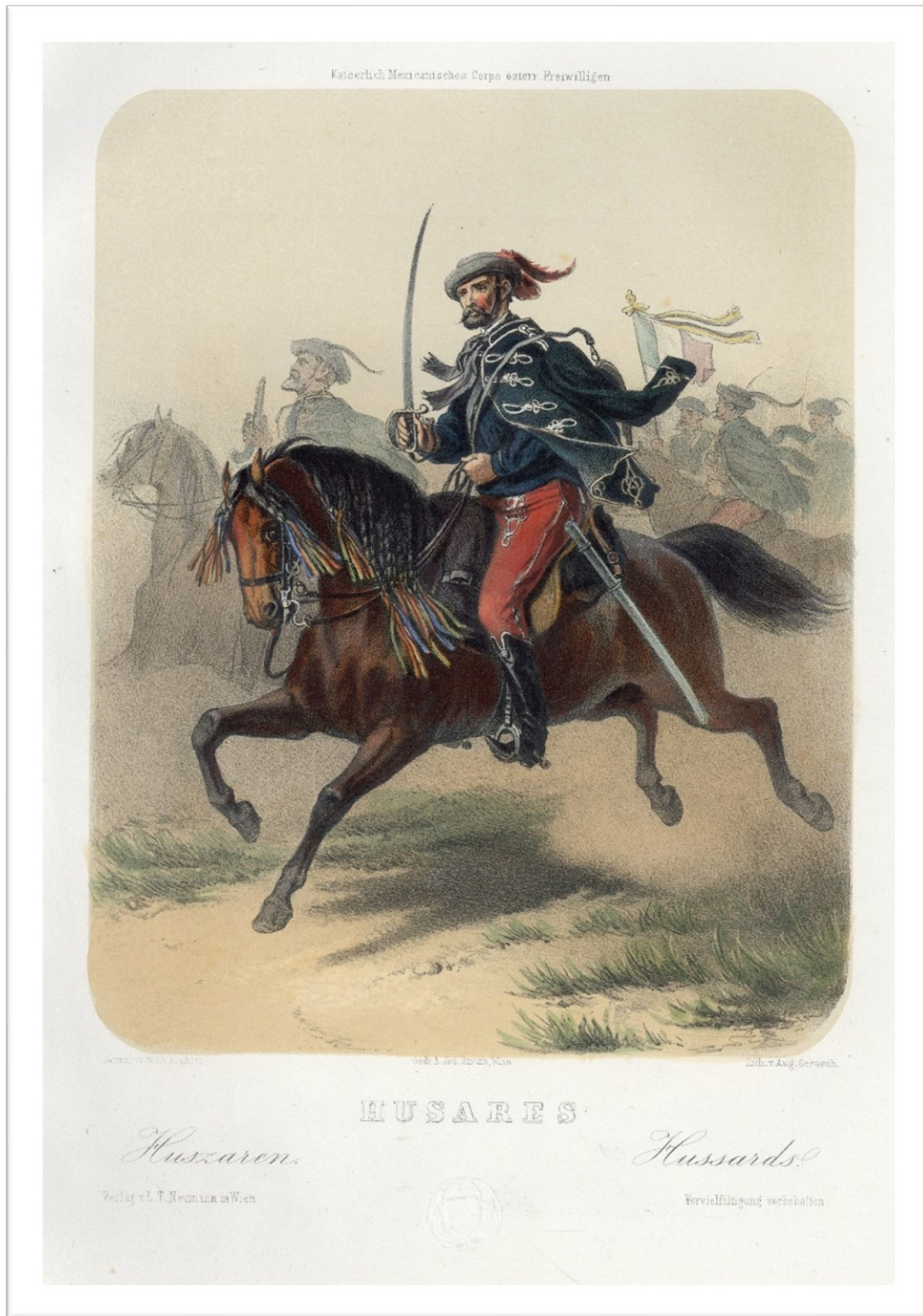
a.

A dokumentum forrása:

HGM 31723/2015

C.

A dokumentum forrása:

HGM 31728/2015

d.

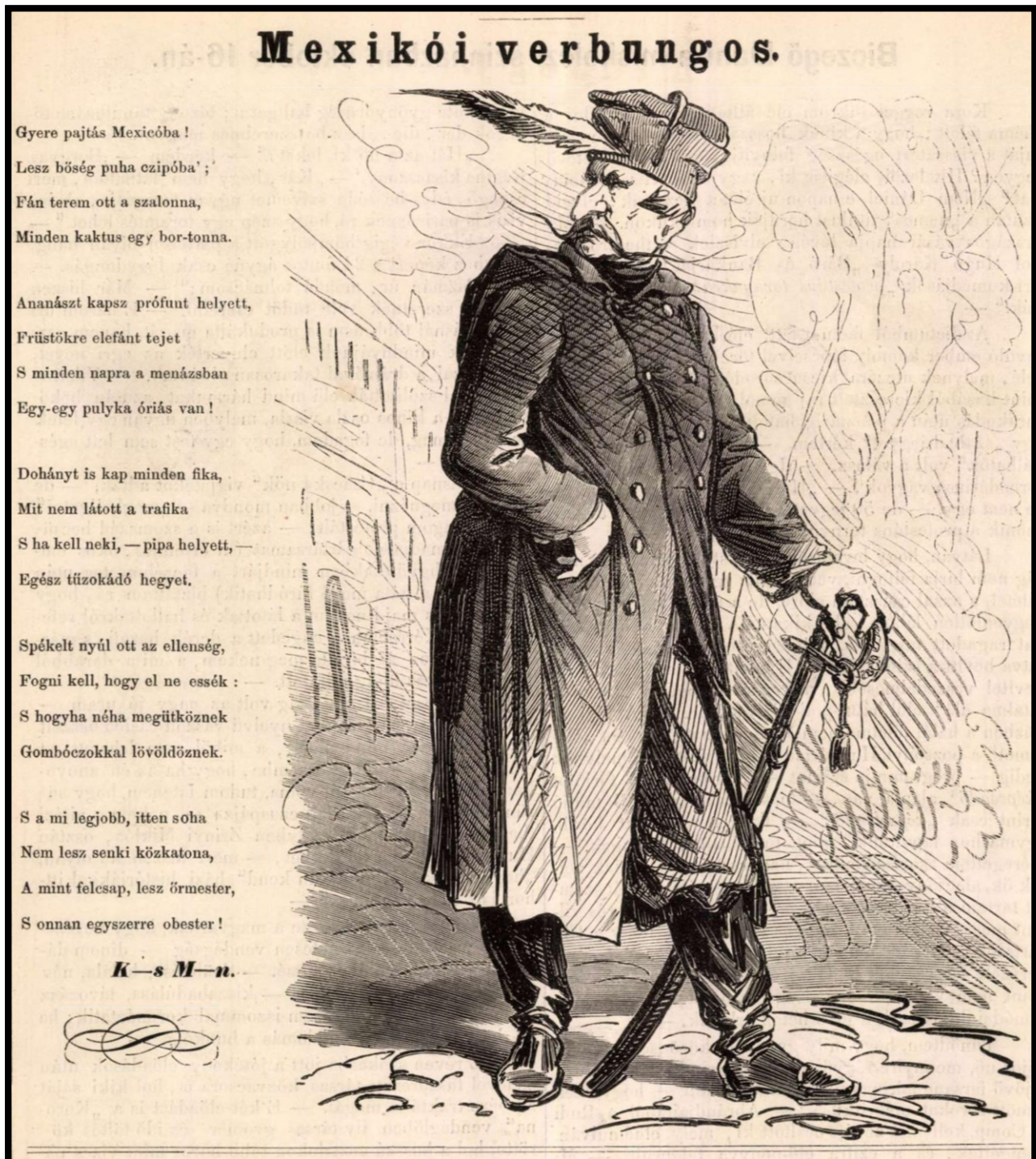

A dokumentum forrása:

HGM 31730/2015

XVI. 2. / Sajtóillusztrációk

XVI. 2. 1. / Néhány karikatúra a mexikói kalandról

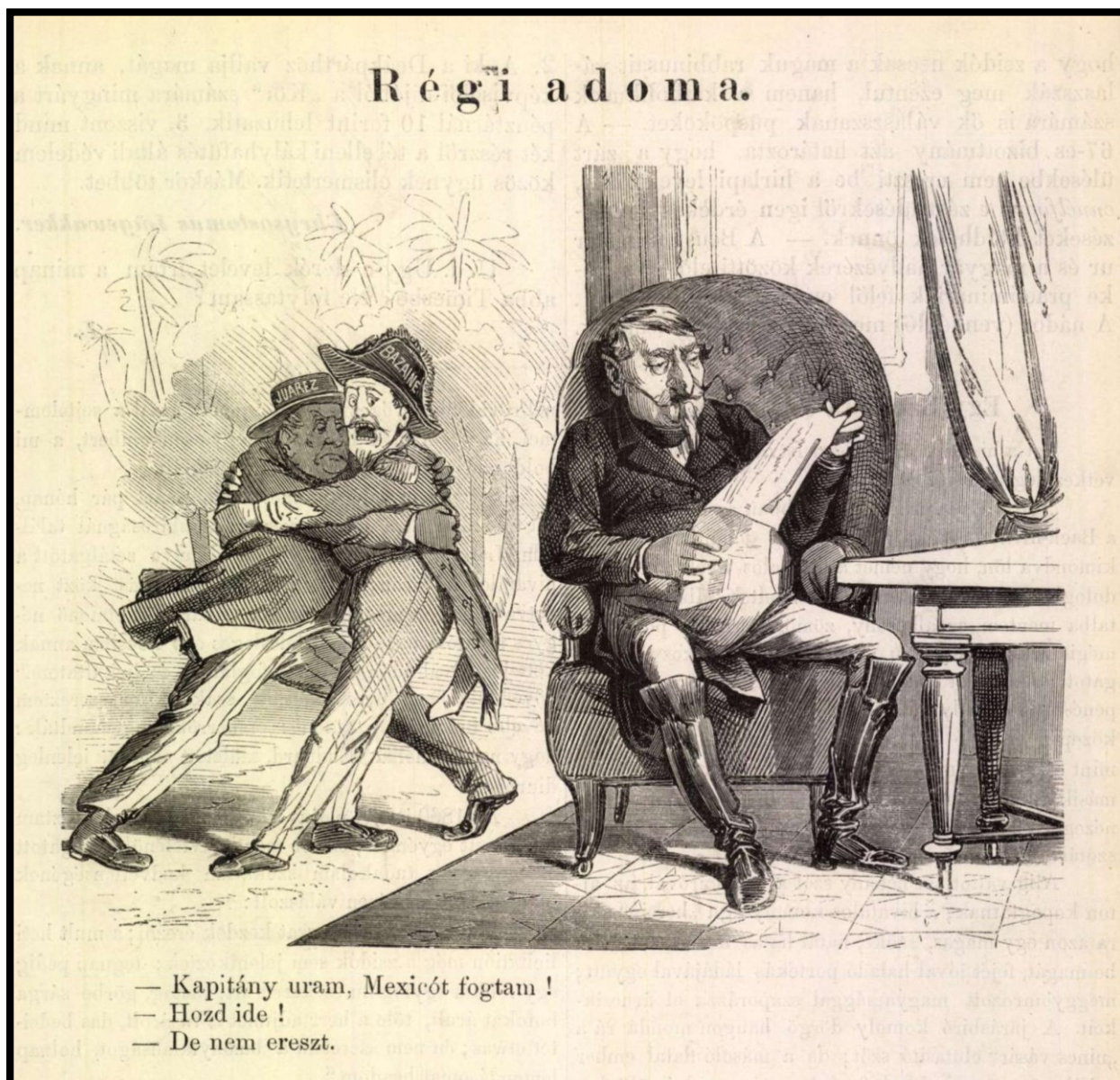
Üstökös, 15. k. 17. sz. (1864. október 22.) 133.

A sok beteg ember.

— Ugyan gyönyörű kompániában kell kitelelnem! Egyik göthösebb, mint a másik; egyik miatt ajtót, másik miatt ablakot nem lehet nyitni,— bizonyos, hogy megöl az unalom, vagy megfojt ez az ispita-levegő.

Üstökös, 17. k. 46. sz. (1866. november 17.) 365.

Üstökös, 17. k. 51. sz. (1866. december 22.) 404.

Illustrált szakácskönyv.

Rajzolta Jankó János.

Boeut à la mode.

Dorongfánk.

Francia metélt.

Forró kása.

Hazánk s a Külföld, 1. évf. 32. sz. (1865. augusztus 8.) 512.

XVI. 2. 2. / Válogatás a mexikói kaland egykorú magyarországi sajtóillusztrációiból

Vasárnapi Újság, 10. évf. 43. sz. (1863. október 25.) 381.

Mexicói tájkép.
(L. szövegét a 434-dik oldalon.)

Az Ország Tükre, 3. évf. 36. sz. (1864. december 21.) 433.

A mexicói önkényes csapat egyenruhái.

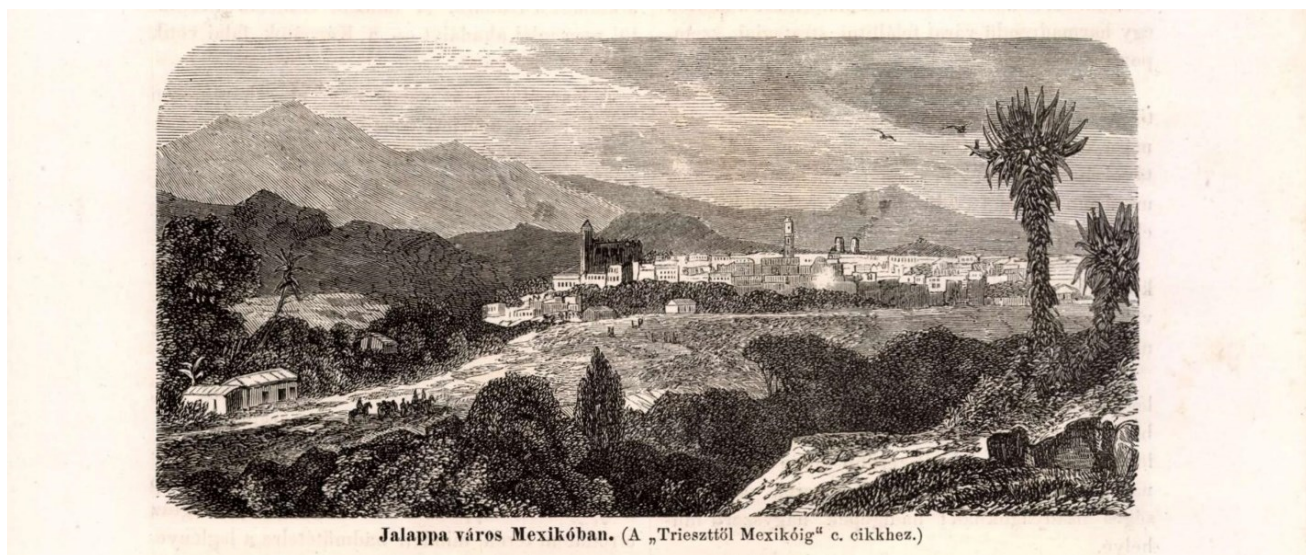
1. Vadásztiszt díszben, szolgálaton kívül. 2. Vadásztiszt táborigényruhában. 3. Utásztiszt táborigényruhában. 4. Tüzérsztiszt utiruhában. 5. Deidásztiszt díszben, szolgálaton.
6. Huszártiszt díszben. 7, 8, 9. Altisztek. 10, 11, 12. Közlegények. 13. Deidás hadnagy lóháton. 14. Deidás közlegény utban. 15. Huszárlóháton.

Vasárnapi Újság, 11. évf. 50. sz. (1864. december 11.) 540.

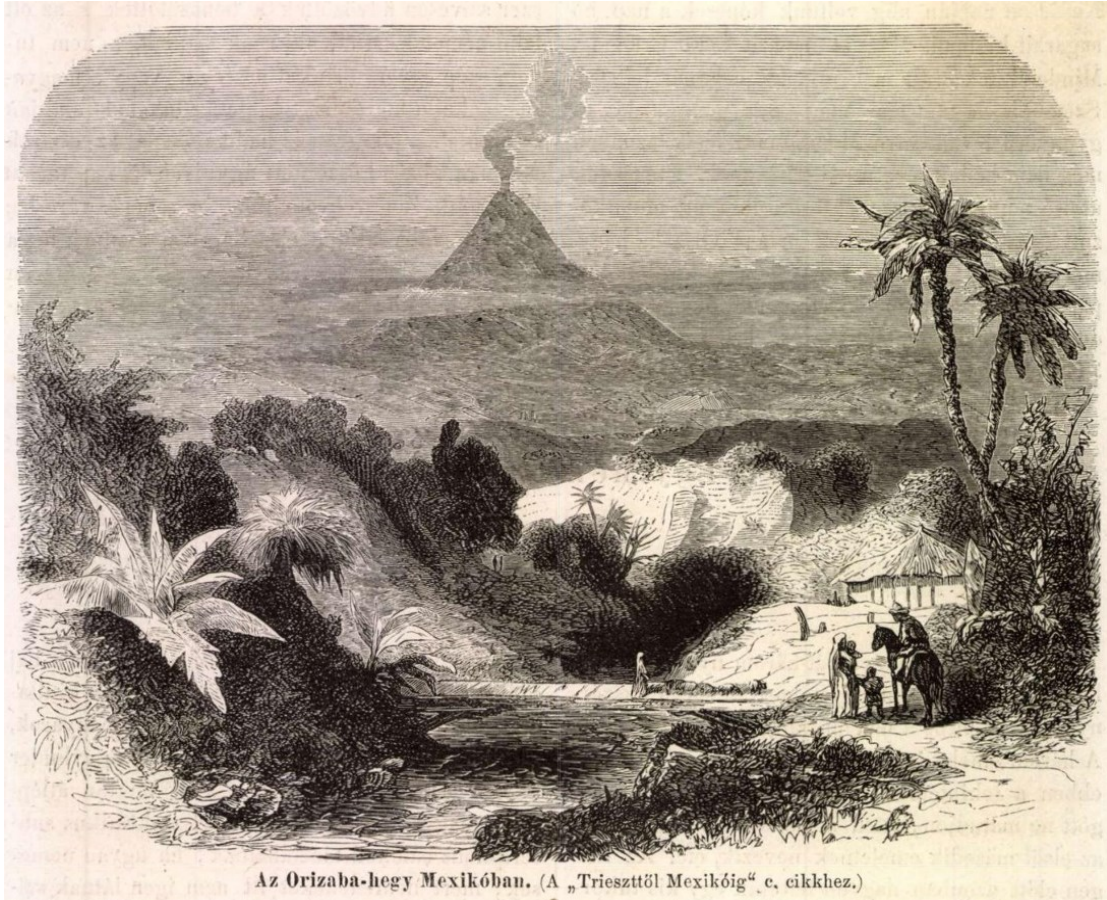
Cuba lakosai.

[NIKOLICS] 1866. 421.

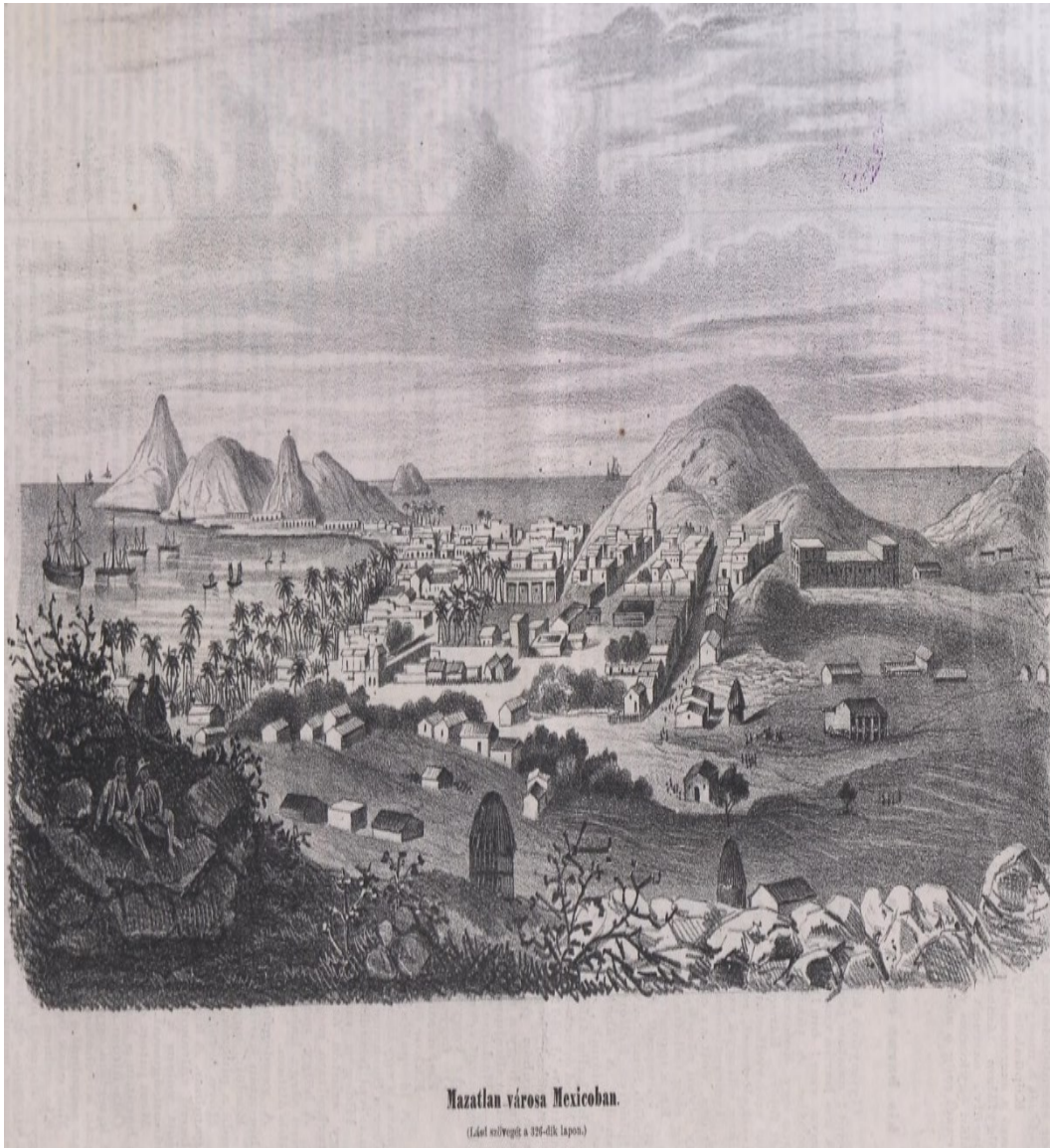

Jalappa város Mexikóban. (A „Triesztől Mexikóig“ c. cikkhez.)

[NIKOLICS] 1866. 437.

[NIKOLICS] 1866. 424.

Az Ország Tükre, 4. évf. 29. sz. (1865. július 20.) 325.

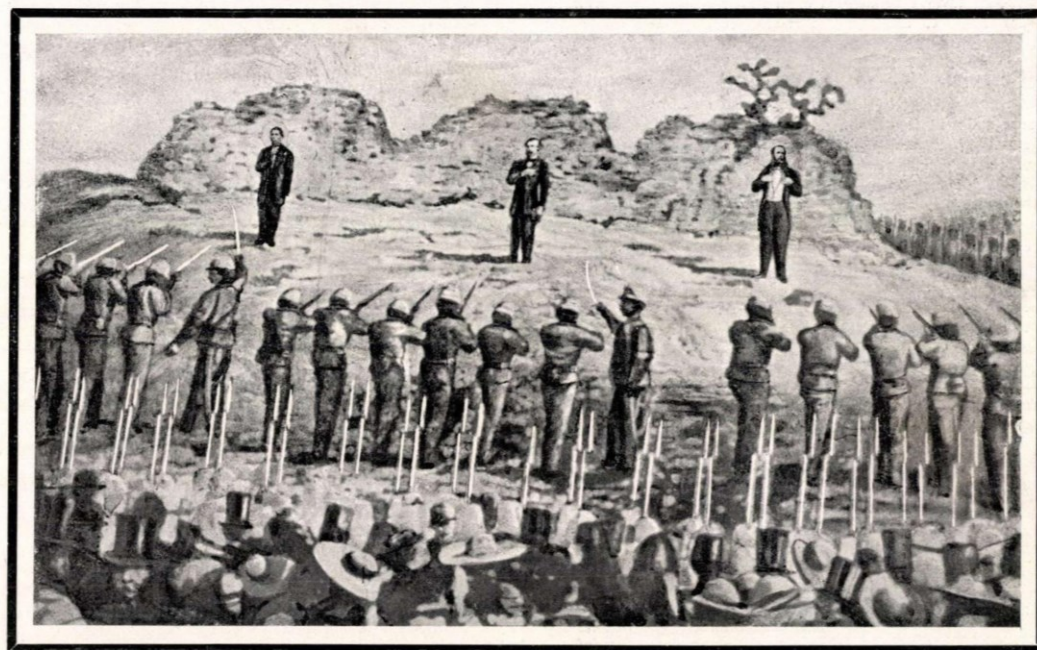

Vasárnapi Újság, 12. évf. 39. sz (1865. szeptember 24.) 488.

Querétaro piacza. (Mexikóban.)

Vasárnapi Újság, 14. évf. 32. sz. (1867. augusztus 11.) 396.

Miksa császárt két hű főemberével agyonlövik a győztes köztársaságiak. *Egykorú fényképfelvétel után.*

PAWLOWSKY 1910. 313.

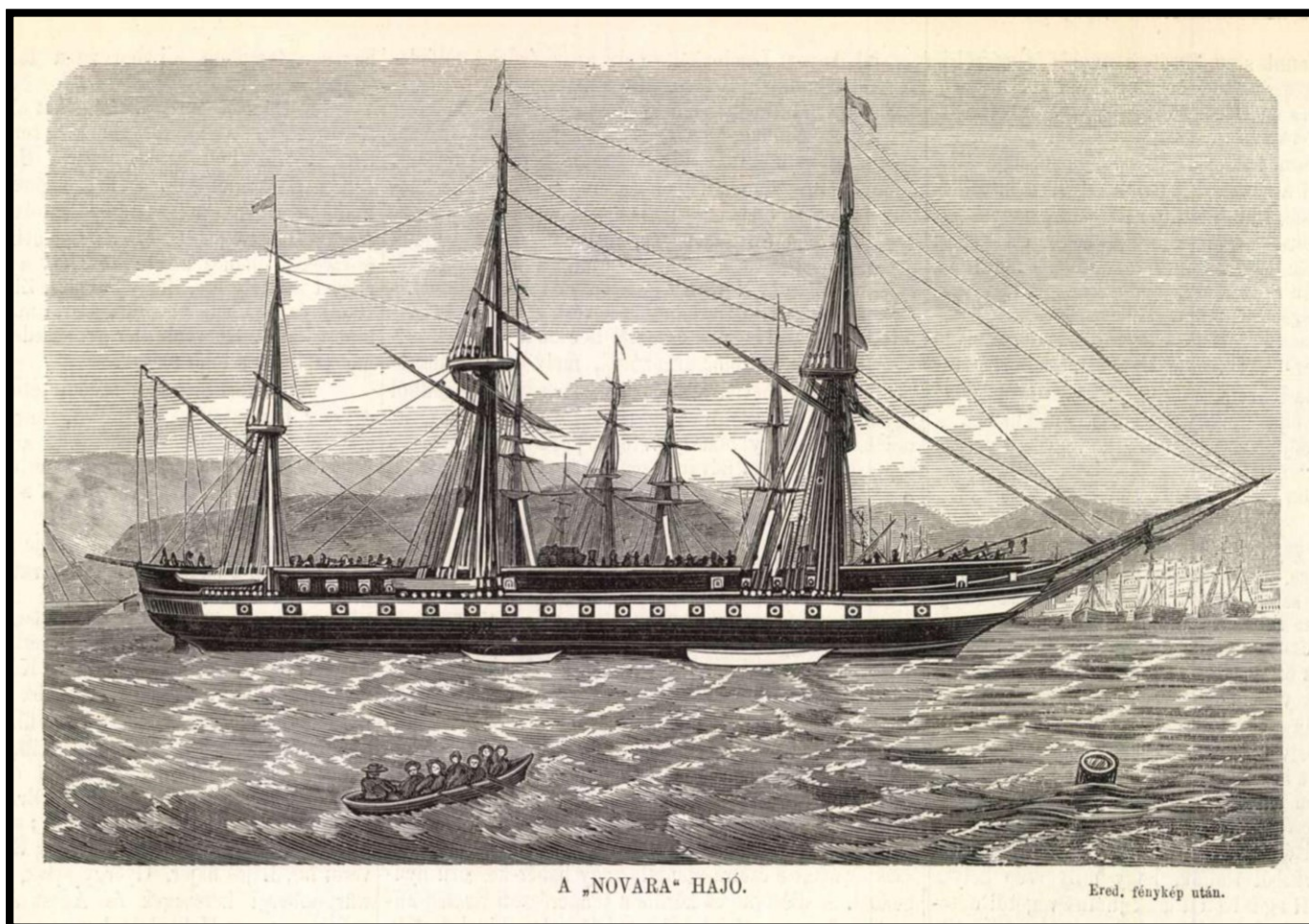
Magyar Lapok, 6. évf. 113. sz. (1937. június 23.) 6.;
Közli még: *Friss Újság*, 42. évf. 137. sz. (1937. június 19.) 6.

Vasárnapi Újság, 14. évf. 20. sz. (1867. május 19.) 237.

SZENGER 1876. 389.

Magyarország és a Nagyvilág, 4. évf. 5. sz. (1868. február 2.) 54.

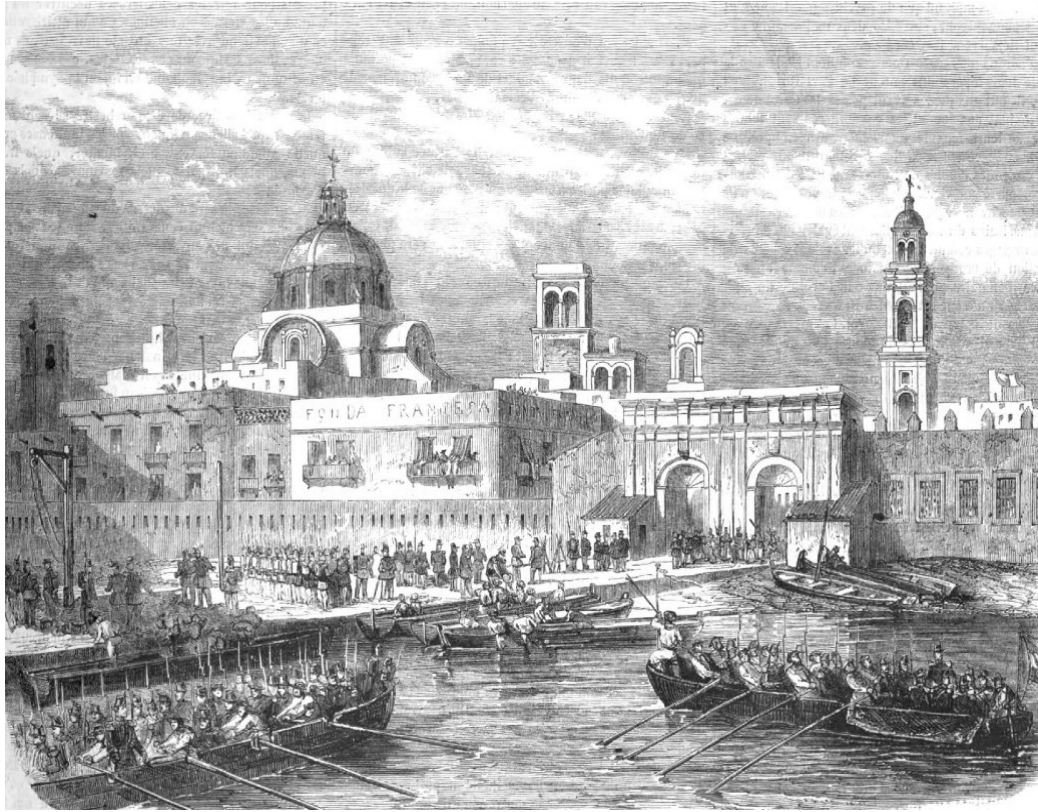
XVI. 2. 3. /Válogatás a mexikói kaland korabeli nemzetközi sajtóillusztrációiból

A dokumentum forrása: *Europeana*²³⁸¹

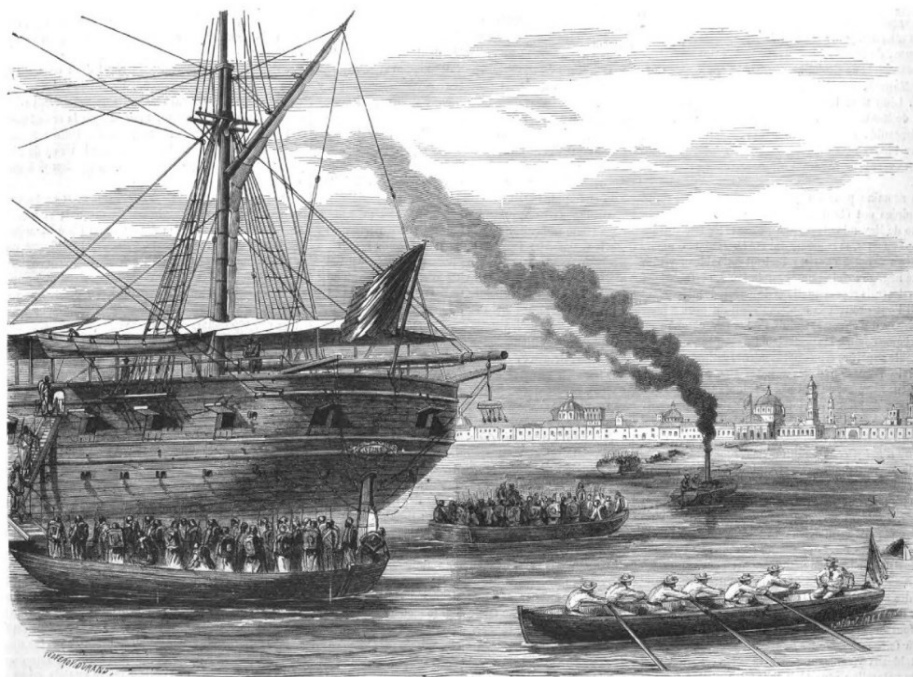
Egyéb megjegyzés: Ljubjana, Cukrarna, a volt cukorgyár épületben zajlott a mexikói önkéntes sereg tagjainak összegyűjtése és kiképzése.

²³⁸¹ https://www.europeana.eu/en/item/2022502/_KAMRA_87226?q=Cukrarna#dcId=1568330875923&p=2
(2020. december 29.)

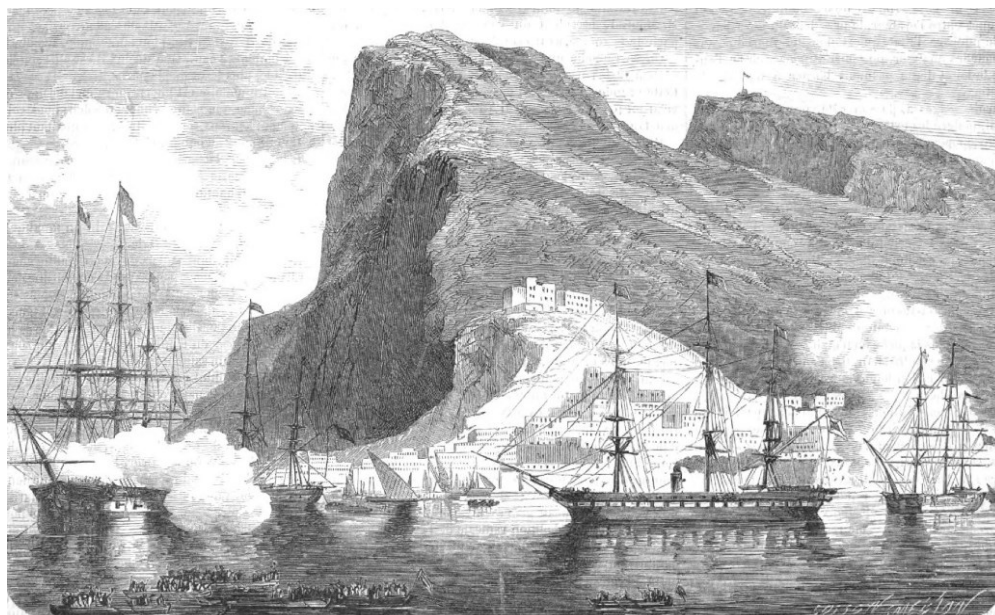
A spanyol csapatok megérkezése Mexikóba

L' Illustration, Journal Universel, 20. Année, Vol. 39. (25 Janvier 1862) 1–5.

Az egyiptomi segédhad érkezése Vera-Cruzba

L' Illustration, Journal Universel, 21. Année, Vol. 41. (18 Avril 1863) 1–5.

Miksa császár és kísérete Gibraltár kikötőjénél, 1864

L' Illustration, Journal Universel, 22. Année, Vol. 43. N. 1108. (21 Mai 1864) 327.

Belga önkéntesek

L' Illustration, Journal Universel, 22. Année, Vol. 44. N. 1128. (8 Octobre 1864)

Belga önkéntesek utazása

L' Illustration, Journal Universel, 23. Année, Vol. 45. N. 1142. (14 Janvier 1865) 20.

A mexikói osztrák önkéntes sereg egyenruházata

L' Illustration, Journal Universel, 22. Année, Vol. 44. N. 1137. (10. Décembre 1864)

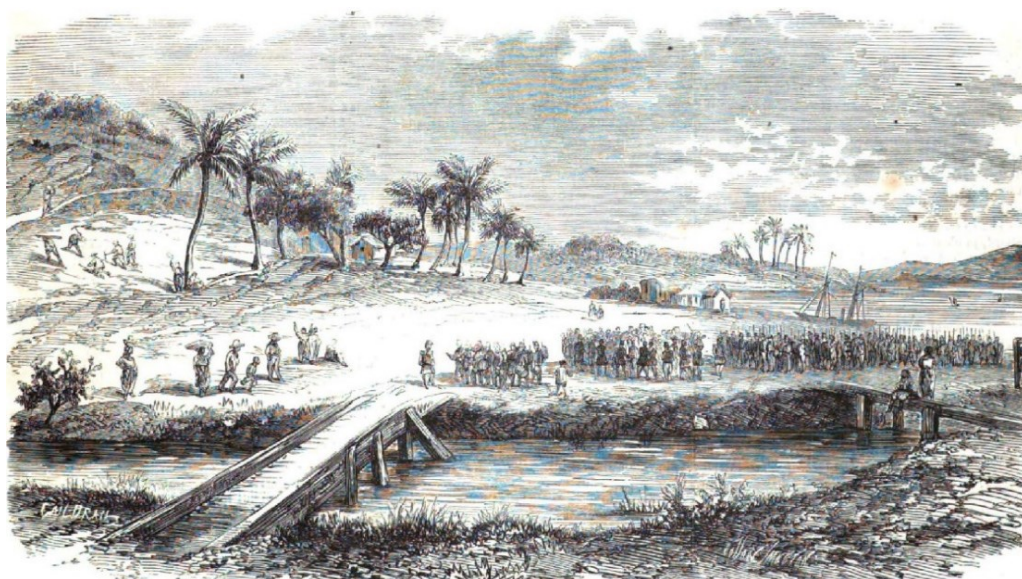
Jiquilpani csata

L' Illustration, Journal Universel, 23. Année, Vol. 45. N. 1146. (11. Février 1865) 84.

A mexikói osztrák önkéntes sereg tisztjei Martinique szigetén

L' Illustration, Journal Universel, 23. Année, Vol. 45. N. 1145. (4. Février 1865) 69.

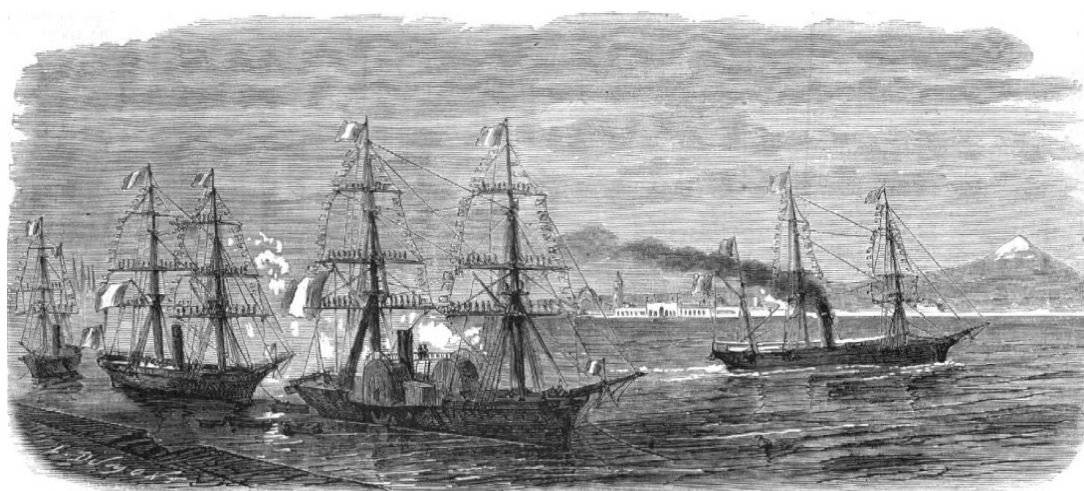
A mexikói osztrák önkéntes sereg Martinique szigetén

L' Illustration, Journal Universel, 23. Année, Vol. 45. N. 1145. (4. Février 1865) 69.

Saint-Nazaire kikötője

L' Illustration, Journal Universel, 23. Année, Vol. 45. N. 1155. (15. Avril 1865) 232.

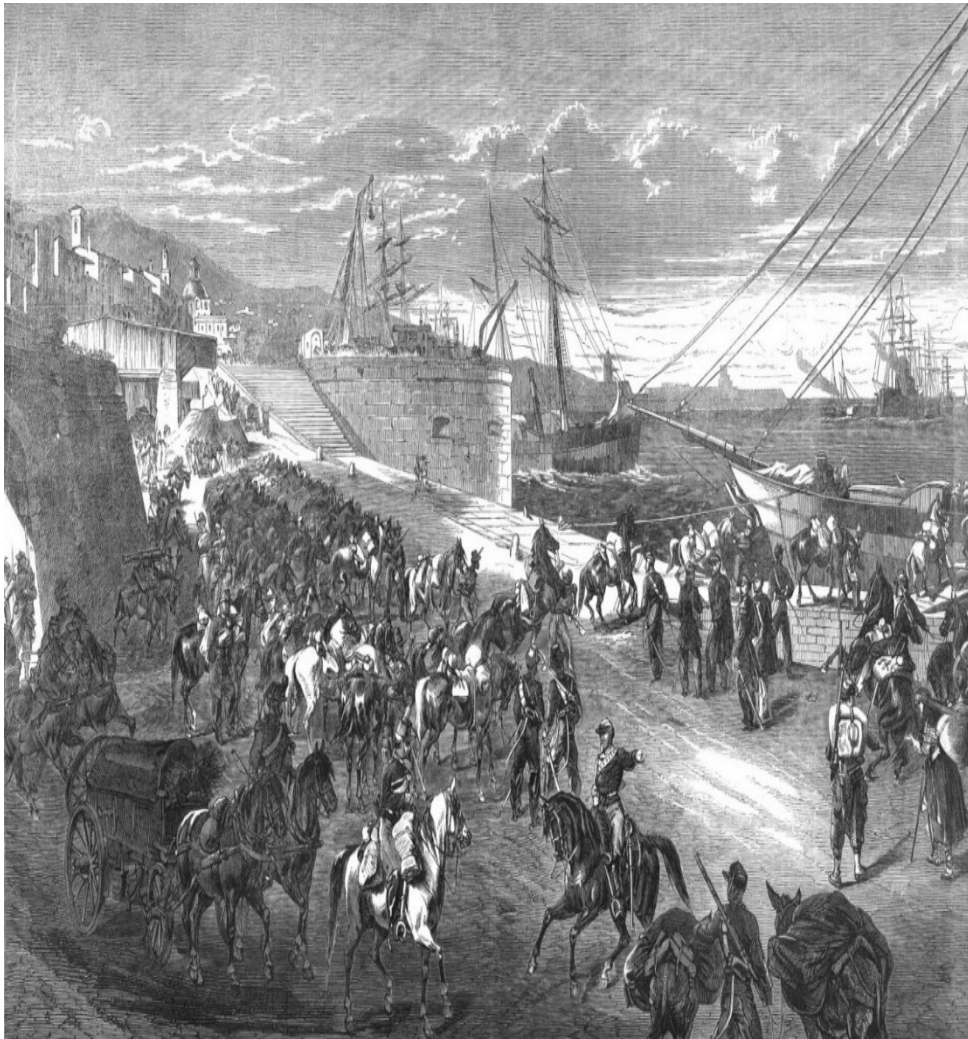
Sarolta császárné utazása a Yucatán-félszigetre

L' Illustration, Journal Universel, 24. Année, Vol. 47. N. 1196. (27. Janvier 1866) 52.

A francia csapatok elhagyják Mexikóvárost, 1867 február

L' Illustration, Journal Universel, 25. Année, Vol. 49. N. 1260. (20. Avril 1867) 244.

A francia csapatok behajózása Vera-Cruz kikötőjében
Illustrirte Zeitung, 48. Band, No. 1244. (4. Mai 1867) 30.

XVI. 3. / Litográfiák

Castro C. kromolitográfiái Mexikóról

Chapultepec

a,

A dokumentum forrása: NYPL b12665188²³⁸²

A dokumentum készítésének időpontja: 1869

²³⁸² <https://digitalcollections.nypl.org/items/510d47e2-16a7-a3d9-e040-e00a18064a99> (2020. december 29.)

b,

A dokumentum forrása: b12665188²³⁸³

A dokumentum készítésének időpontja: 1869

²³⁸³ <https://digitalcollections.nypl.org/items/510d47e2-16ac-a3d9-e040-e00a18064a99> (2020. december 29.)

C,

A dokumentum forrása: NYPL b12665188²³⁸⁴

A dokumentum készítésének időpontja: 1869

²³⁸⁴ <https://digitalcollections.nypl.org/items/510d47e2-16a8-a3d9-e040-e00a18064a99> (2020. december 29.)

Egy postakocsi kirablása

A dokumentum forrása: NYPL b12665188²³⁸⁵

A dokumentum készítésének időpontja: 1869

²³⁸⁵ <https://digitalcollections.nypl.org/items/510d47e2-1693-a3d9-e040-e00a18064a99> (2020. december 29.)

Guadalupe

A dokumentum forrása: NYPL b12665188²³⁸⁶

A dokumentum készítésének időpontja: 1869

²³⁸⁶ <https://digitalcollections.nypl.org/items/510d47e2-169a-a3d9-e040-e00a18064a99> (2020. december 29.)

Kickapoo indiánok

A dokumentum forrása: NYPL b12665188²³⁸⁷

A dokumentum készítésének időpontja: 1869

²³⁸⁷ <https://digitalcollections.nypl.org/items/510d47e2-16b8-a3d9-e040-e00a18064a99> (2020. december 29.)

Mexikóváros

a,

A dokumentum forrása: NYPL b12665188²³⁸⁸

A dokumentum készítésének időpontja: 1869

²³⁸⁸ <https://digitalcollections.nypl.org/items/510d47e2-1690-a3d9-e040-e00a18064a99> (2020. december 29.)

b,

A dokumentum forrása: NYPL b12665188²³⁸⁹

A dokumentum készítésének időpontja: 1869

²³⁸⁹ <https://digitalcollections.nypl.org/items/510d47e2-1692-a3d9-e040-e00a18064a99> (2020. december 29.)

C,

A dokumentum forrása: NYPL b12665188²³⁹⁰

A dokumentum készítésének időpontja: 1869

²³⁹⁰ <https://digitalcollections.nypl.org/items/510d47e2-1694-a3d9-e040-e00a18064a99> (2020. december 29.)

d,

A dokumentum forrása: NYPL b12665188²³⁹¹

A dokumentum készítésének időpontja: 1869

²³⁹¹ <https://digitalcollections.nypl.org/items/510d47e2-1696-a3d9-e040-e00a18064a99> (2020. december 29.)

e,

A dokumentum forrása: NYPL b12665188²³⁹²

A dokumentum készítésének időpontja: 1869

²³⁹² <https://digitalcollections.nypl.org/items/510d47e2-169b-a3d9-e040-e00a18064a99> (2020. december 29.)

f,

A dokumentum forrása: NYPL b12665188²³⁹³

A dokumentum készítésének időpontja: 1869

²³⁹³ <https://digitalcollections.nypl.org/items/510d47e2-169d-a3d9-e040-e00a18064a99> (2020. december 29.)

8,

A dokumentum forrása: NYPL b12665188²³⁹⁴

A dokumentum készítésének időpontja: 1869

²³⁹⁴ <https://digitalcollections.nypl.org/items/510d47e2-16a3-a3d9-e040-e00a18064a99> (2020. december 29.)

h,

A dokumentum forrása: NYPL b12665188²³⁹⁵

A dokumentum készítésének időpontja: 1869

²³⁹⁵ <https://digitalcollections.nypl.org/items/510d47e2-16a5-a3d9-e040-e00a18064a99> (2020. december 29.)

i,

A dokumentum forrása: NYPL b12665188²³⁹⁶

A dokumentum készítésének időpontja: 1869

²³⁹⁶ <https://digitalcollections.nypl.org/items/510d47e2-16ad-a3d9-e040-e00a18064a99> (2020. december 29.)

j,

A dokumentum forrása: NYPL b12665188²³⁹⁷

A dokumentum készítésének időpontja: 1869

²³⁹⁷ <https://digitalcollections.nypl.org/items/510d47e2-16ac-a3d9-e040-e00a18064a99> (2020. december 29.)

k,

A dokumentum forrása: NYPL b12665188²³⁹⁸

A dokumentum készítésének időpontja: 1869

²³⁹⁸ <https://digitalcollections.nypl.org/items/510d47e2-16af-a3d9-e040-e00a18064a99> (2020. december 29.)

Orizaba

A dokumentum forrása: NYPL b12665188²³⁹⁹

A dokumentum készítésének időpontja: 1869

²³⁹⁹ <https://digitalcollections.nypl.org/items/510d47e2-16bc-a3d9-e040-e00a18064a99> (2020. december 29.)

Tacubaya

a,

A dokumentum forrása: NYPL b12665188²⁴⁰⁰

A dokumentum készítésének időpontja: 1869

²⁴⁰⁰ <https://digitalcollections.nypl.org/items/510d47e2-169e-a3d9-e040-e00a18064a99> (2020. december 29.)

b,

A dokumentum forrása: NYPL b12665188²⁴⁰¹

A dokumentum készítésének időpontja: 1869

²⁴⁰¹ <https://digitalcollections.nypl.org/items/510d47e2-169f-a3d9-e040-e00a18064a99> (2020. december 29.)

Veracruz

A dokumentum forrása: NYPL b12665188²⁴⁰²

A dokumentum készítésének időpontja: 1869

²⁴⁰² <https://digitalcollections.nypl.org/items/510d47e2-16bd-a3d9-e040-e00a18064a99> (2020. december 29.)

Viseletek

a,

A dokumentum forrása: NYPL b12665188²⁴⁰³

A dokumentum készítésének időpontja: 1869

²⁴⁰³ <https://digitalcollections.nypl.org/items/510d47e2-16b1-a3d9-e040-e00a18064a99> (2020. december 29.)

b,

A dokumentum forrása: NYPL b12665188²⁴⁰⁴

A dokumentum készítésének időpontja: 1869

²⁴⁰⁴ <https://digitalcollections.nypl.org/items/510d47e2-16b2-a3d9-e040-e00a18064a99> (2020. december 29.)

C,

A dokumentum forrása: NYPL b12665188²⁴⁰⁵

A dokumentum készítésének időpontja: 1869

²⁴⁰⁵ <https://digitalcollections.nypl.org/items/510d47e2-16b3-a3d9-e040-e00a18064a99> (2020. december 29.)

d,

A dokumentum forrása: NYPL b12665188²⁴⁰⁶

A dokumentum készítésének időpontja: 1869

²⁴⁰⁶ <https://digitalcollections.nypl.org/items/510d47e2-16b4-a3d9-e040-e00a18064a99> (2020. december 29.)

e,

A dokumentum forrása: NYPL b12665188²⁴⁰⁷

A dokumentum készítésének időpontja: 1869

²⁴⁰⁷ <https://digitalcollections.nypl.org/items/510d47e2-16b5-a3d9-e040-e00a18064a99> (2020. december 29.)

f,

A dokumentum forrása: NYPL b12665188²⁴⁰⁸

A dokumentum készítésének időpontja: 1869

²⁴⁰⁸ <https://digitalcollections.nypl.org/items/510d47e2-16b7-a3d9-e040-e00a18064a99> (2020. december 29.)

8,

A dokumentum forrása: NYPL b12665188²⁴⁰⁹

A dokumentum készítésének időpontja: 1869

²⁴⁰⁹ <https://digitalcollections.nypl.org/items/510d47e2-16b9-a3d9-e040-e00a18064a99> (2020. december 29.)

XVII. / Egyéb

1. Breyer Józsefnek adományozott címer (1912)

MNL OL A 57 - 72 – 0891²⁴¹⁰

²⁴¹⁰ https://archives.hungaricana.hu/en/libriregii/view/hu_mnl_ol_a057_72_0891/?image=0&pg=777&bbox=-1092%2C-1939%2C2526%2C-51 (2020. december 29.)

2. Mihailovits József pecsétje (Mexikóváros)

AH SDN

3. Válogatás Schadeberg Béla fodrász újsághirdetéseiből

Helyiség-változtatás.

Alulírt ezennel tudatom a tisztelt közönséggel, hogy a

„MEXIKÓIHOZ“

czimzett s eddig a Sebestyén-utczában a kigyógyó-gy-szer-tárátellenében létezett

fodrászati és

borotváló-csarnokomát,

helyszüke miatt az uri-utczába, és ugyancsak a kigyó-patikával szemben levő boltba (uri-utcza és barátok-tere sarkán 2. sz. alatti ház) áttettem.

Hölgyek számára mindennemű hajfonadékok, hajtekeresek és hajékek a nap minden órájában készen állanak s ebbeli megrendelések legrövidebb idő alatt postai uton vidékre is elküldenek. Ezenkívül fodrászati csarnokom különféle finom illatszereknek és az Abt-féle híres marzsir-hajnövesztő szernek is rak-tárul szolgál.

1205

Tisztelettel
Schadeberg Béla, fodrász.

Pesti Napló, 19. évf. 199. sz. (1868. augusztus 30.) 3.

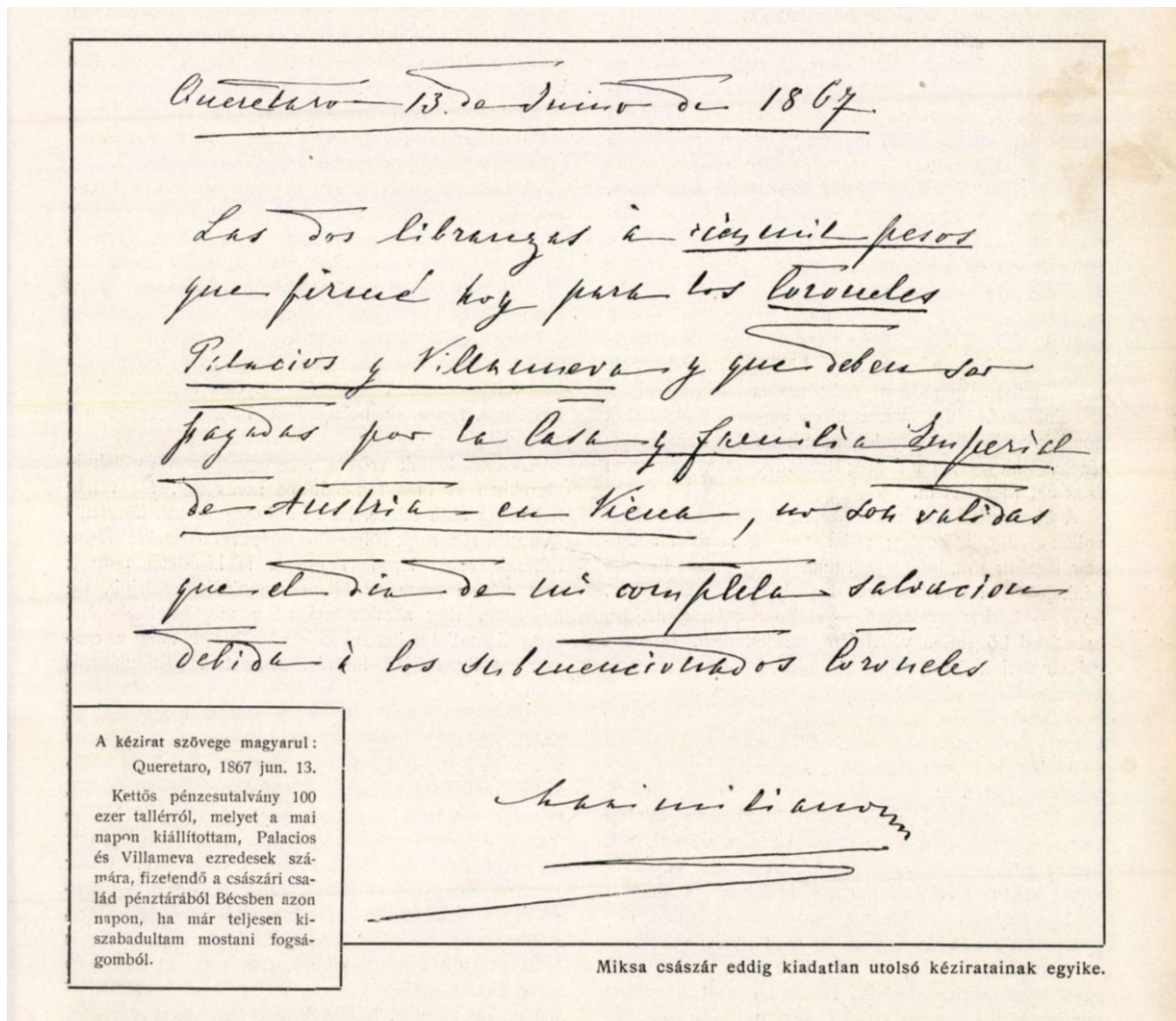
Alólirott ajánlja a t. c. hölgyeknek nagy választékú és a bécsi közkiállításon a jó izlés éremével kitüntetett mindennemű hajmunkáit, nevezetesen copf a legujabb, és nyáron könnyűségük miatt igen kedvelt **kontyokat**, valamint minden **aljzat** nélkül kiállított **copf-chignonokat**, legjobb készítésben és legjutányosb áron.

Helybeli ugy vidékről jövő levélbeli megrendelések hiven és gyorsan teljesíttetnek.

Schadeberg Béla,
uri-utca 6-ik szám, a Mexikói-hoz.

Fővárosi Lapok, 11. évf. 101. sz. (1874. május 3.) 445.

4. Miksa császár egyik levelének másolata Pawlowszky Ede munkájából

A kézirat szövege magyarul:
Queretaro, 1867 jun. 13.

Kettős pénzesutalvány 100 ezer tallérról, melyet a mai napon kiállítottam, Palacios és Villameva ezredesek számára, fizetendő a császári család pénztárából Bécsben azon napon, ha már teljesen kiszabadultam mostani fogságomból.

PAWLOWSKY 1910. 311.

XVIII. / Képmellékletehöz felhasznált szakirodalom

XVIII. 1. / Angol nyelvű

CHARTRAND – HOOK 1994.

CHARTRAND, René – HOOK, Richard: *The Mexican Adventure 1861-1867*. (Men at Arms Series 272.). London, 1994.

MCGUIRE 1993.

MCGUIRE, James Patrick: *The Hungarian Texans*. San Antonio, 1993.

XVIII. 2. / Spanyol nyelvű

HAMANN 1989.

HAMANN, Brigitte: *Con Maximiliano en México. Del diario del príncipe Carl Khevenhüller 1864-1867*. (Traducción de SCHERP, Angélica). México, 1989.

KNECHTEL 2011.

KNECHTEL, Wilhelm: *Las memorias de Jardienro de Maximiliano. Apuntes manuscritos de mis impresiones y experiencias personales en México entre 1864 y 1867*. GÓMEZ TEPEXICUAPAN, Amparo (Estudio introductorio) IGLER, Susanne (Traducido del alemán). [México D. F.], 2011.

RATZ – GALEANA DE VALADÉS 2008.

RATZ, Konrad–GALEANA DE VALADÉS, Patricia: *Tras las huellas de un desconocido. Nuevos datos y aspectos de Maximiliano de Habsburgo*. México D.F., 2008.

XVIII. 3. / Magyar nyelvű

BOBAY 2017.

BOBAY István Zoltán: Tallózás a „mexikói kaland” emlékei között: Hadtörténeti Intézet és Múzeum (I. rész). *Acta Musei Militaris in Hungaria – A Hadtörténeti Múzeum Értesítője*. 17. (2017.) (279–313.)

BOKSAY [1938.]

BOKSAY Antal: *A felhők katonái. A magyar hadirepülők története*. Budapest, [1938.]

BONA 1998. II. k.

BONA Gábor: *Hadnagyok és főhadnagyok az 1848/49. évi szabadságharcban*. II. kötet. Budapest, 1998.

DEBRECENI 2010.

DEBRECENI Boglárka (Szerk.): *Semmi mozdulat most. Mikszáth Kálmán összes fényképe, válogatott ábrázolások*. Budapest, 2010.

DOMANICZKY 1992.

DOMANICZKY István: Lányi Sándor utazása Mexikóban, *A Hét*, 37. évf. (1992. január 24.) 4. sz. (13.)

[KELEMEN – WETTERSDÄTI WAGNER] 1937.

[KELEMEN Zoltán – WETTERSDÄTI WAGNER Károly]: Egy régi huszártiszt élményei Mexikóban és Perzsiában. In. *Pesti Hirlap Vasárnapja*, 59. évf. (1937. május 2.) 18. sz. (31–32.)

KISS 2016.

KISS Gábor: *Tábornokok a Magyar Királyi Honvédségben 1868-1914*. Budapest, 2016.

KISS – SZIKLAY 1902.

KISS János – SZIKLAY János (Szerk.): *A Katholikus Magyarország*. Budapest, 1902.

MÓRICZ [é.n.]

MÓRICZ Pál: *A Magyar Királyi Honvéd. 1868-1918*. Budapest, é.n.

[NIKOLICS] 1866.

[NIKOLICS Emil]: Triesztől Mexikóig 1864-1865 (Eredeti Közlemények). In. *Hazánk s a külföld*, 2. évf. (1866. július 1.) 27. sz. (408–410.)

[NIKOLICS Emil]: Triesztől Mexikóig 1864-1865 (Eredeti Közlemények). In. *Hazánk s a külföld*, 2. évf. (1866. július 8.) 28. sz. (420–423.)

[NIKOLICS Emil]: Triesztől Mexikóig 1864-1865 (Eredeti Közlemények). In. *Hazánk s a külföld*, 2. évf. (1866. július 15.) 29. sz. (435–436.)

PAWLOWSKY 1910.

PAWLOWSKY Ede: Mexikói emlékeimből. A mexikói százéves szabadság – jubileum alkalmából elbeszéli Pawlowsky Ede volt császári testőrhadnagy. In. *Élet*, 2. évf. (1910. szeptember 4.) 2. kötet. (309–313.)

PILCH – BERKÓ – GYALÓKAY – MARKÓ 1933.

PILCH Jenő – BERKÓ István – GYALÓKAY Jenő – MARKÓ Árpád (Szerk.): *A magyar katona vitézségének ezer éve*. II. kötet. Budapest, 1933.

SCHWICKER 1916–1917.

SCHWICKER Richárd: Palkovics József. In. *Turistaság és Alpinizmus*, 7. évf. (1916–1917.) (91–92.)

SZENGER 1876.

SZENGER Ede: Miksa császár halála. Az évforduló alkalmából. Egy magyar szemtanútól. In. *Magyarország és a Nagyvilág*, 13. évf. (1876. június 18.) 25. sz. (383–389.)

TARDY 1989.

TARDY Lajos: Magyar hódítók. In. *Magyar Hírlap (Melléklet)*, 22. évf. (1989. december 2.) 284. sz. (2–3.)

THURNER 1926.

THURNER Géza: Hadtörténelmi emlékeink. Szemelvények a Hadtörténelmi Múzeum anyagából. *Hadimúzeumi Lapok*, 1926. 8–10. sz. (27–31.)

XVIII. 4. / Német nyelvű

ATZE 2017.

ATZE, Marcel: »Ich lebte wie ein kleiner Gott«. Mit Gustav Duba bei Kaiser Maximilian in Mexiko. In. ATZE, Marcel (Herausgegeben) – WALDNER, Kyra (Mitarbeit): *»So schön kann Wissenschaft sein!« Mit Kronprinz Rudolf im Unterricht, mit Kaisern Elisabeth von Schloss zu Schloss, mit Arthur Schnitzler beim Villenkauf*. Wien, 2017. (106–130.)

HAMANN 1983.

HAMANN, Brigitte: *Mit Kaiser Max in Mexiko. Aus dem Tagebuch des Fürsten Carl Khevenhüller 1864-1867*. Wien, 1983.

KLINGER 2013.

KLINGER, Walter: *Für Kaiser Max nach Mexiko. Das Österreichische Freiwilligenkorps in Mexiko 1864/67*. Wien, 2013.

XVIII. 5. / Internetes hivatkozás

XVIII. 5. 1. / Családtörténeti adatbázisok

Geni A MyHeritage Company

<https://www.geni.com/>

(2021. 10. 12.)

XVIII. 5. 2. / Egyéb honlapok

Austro-Hungarian Land Forces 1848-1918 (JEWISON, Glenn – C. STEINER, Jörg)

<http://www.austro-hungarian-army.co.uk/>

(2021. 10. 12.)

Europeana

<https://www.europeana.eu/>

(2021. 10. 12.)

Kriegsreisende, die Sozialgeschichte der Söldner (WESTENFELDER, Frank)

<http://kriegsreisende.de>

(2021. 10. 12.)

Szlovákiai Magyar Művelődési Intézet – Dunaszerdahely

<http://emlekhelyek.csemadok.sk>

(2021. 10. 12.)

The Mexican Adventure or: The Phantom Crown (PETERSON, Tim)

<http://gisby.info/mindex.htm>

(2021. 10. 12.)

XVIII. 5. 3. / Forrásközlések

PERÉNYI Roland: *Egy önkéntes naplója Miksa császár mexikói kalandjáról (forrásközlés)*

http://socialhistories.blog.hu/2008/11/29/egy_onkentes_naploja_miksa_csaszar_mexikoi_kalandjarol

(2021. 10. 12.)

XVIII. 6. / Periodikák

Az Érdekes Újság

Az Ország Tükre

Budapesti Közlöny

Fővárosi Lapok

Friss Újság

L' Illustration, Journal Universel

Magyar Lapok

Magyarország és a Nagyvilág

Pesti Napló

Tolnai Világlapja

Vasárnapi Újság

XVIII. 7. / Intézményi rövidítések*XVIII. 7. 1. / Amerikai Egyesült Államok*

GRI	<i>Getty Research Institute (Los Angeles, USA)</i>
NYPL	<i>The New York Public Library (New York, USA)</i>
SMU	<i>Southern Methodist University, DeGolyer Library (Dallas, USA)</i>
WMRC – FL – WRCSC&A	<i>William Marsh Rice University, Fondren Library, Woodson Research Center Special Collections & Archives (Houston, USA)</i>

XVIII. 7. 2. / Ausztria

HGM	<i>Heeresgeschichtliches Museum (Bécs, Ausztria)</i>
ÖNB	<i>Österreichische Nationalbibliothek (Bécs, Ausztria)</i>
RBW	<i>Rathaus Bibliothek Wien (Bécs, Ausztria)</i>
WMV	<i>KHM-Museumsverband, Weltmuseum Vienna (Bécs, Ausztria)</i>

XVIII. 7. 3. / Belgium

AKP – APR	<i>Archives of the Royal Palace (Brüsszel, Belgium)</i>
WHI – MRA/KLM	<i>War Heritage Institute, Royal Museum of the Armed Forces and Military History [Musée Royal de l'Armée et d'Histoire Militaire; Koninklijk Museum van het Leger en de Krijgsgeschiedenis] (Brüsszel, Belgium)</i>

XVIII. 7. 4. / Magyarország

BTM KM	<i>Budapesti Történeti Múzeum, Kiscelli Múzeum</i>
FSZEK	<i>Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár</i>
HTM	<i>Hadtörténeti Múzeum</i>

HT	<i>Hadtörténeti Térképtár</i>
HU BFL	<i>Budapest Főváros Levéltára</i>
KL	<i>Kállay Gyűjtemény</i>
MNL CSML HL	<i>Magyar Nemzet Levéltár Csongrád Megyei Levéltára; Hódmezővásárhely</i>
MNM TF	<i>Magyar Nemzeti Múzeum, Történeti Fényképtár</i>
MNL OL	<i>Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára</i>
OSZK	<i>Országos Széchényi Könyvtár</i>

XVIII. 7. 5. / Mexikó

AHM – P	<i>Archivo Histórico Municipal (Puebla, Mexikó)</i>
AH SDN	<i>Archivo Histórico de la Secretaria de la Defensa Nacional (Mexikóváros, Mexikó)</i>
MNHCC	<i>Museo Nacional de Historia Castillo de Chapultepec (Mexikóváros, Mexikó)</i>
SINAFO – FN del INAH	<i>SINAFO – Fototeca Nacional del INAH (Pachuca, Mexikó)</i>